

SCRIPTVM

DIVI THOMAE AQVINATIS

DOCTORIS ANGELICI,

IN QVATVOR LIBROS SENTENTIARVM MAGISTRI PETRI LOMBARDI

QVORVM DISTINCTIONES, ac Quæstiones sequens ostendit Index.

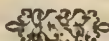

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

M. D. LXXXVI.

INDEX DISTINCTIONVM
ET PARTITIONVM PRIMI LIBRI
SENTENTIARVM
MAGISTRI PETRI LOMBARDI.

DISTINCTIO XIX.

DISTINCTIO XX.

DISTINCTIO XXI.

DISTINCTIO XXII.

DISTINCTIO XXIII.

DISTINCTIO XXIIII.

DISTINCTIO XXV.

DISTINCTIO XXVI.

DISTINCTIO XXVII.

DISTINCTIO XXVIII.

DISTINCTIO XXIX.

DISTINCTIO XXX.

DISTINCTIO XXXI.

DISTINCTIO XXXII.

DISTINCTIO XXXIII.

DISTINCTIO XXXIIII.

DISTINCTIO XXXV.

DISTINCTIO XXXVI.

DISTINCTIO XXXVII.

DISTINCTIO XXXVIII.

DISTINCTIO XXXIX.

DISTINCTIO XL.

DISTINCTIO XLI.

DISTINCTIO XLII.

DISTINCTIO XLIII.

DISTINCTIO XLIIII.

DISTINCTIO XLV.

DISTINCTIO XLVI.

DISTINCTIO XLVII.

DISTINCTIO XLVIII.

Distinctionum & partitionum primi Libri sententiarum, Finis.

INDEX QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM PRIMI LIBRI SENTENTIARVM SANCTI THOMAE.

DI.

DISTINCTIONIS XXVII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXVIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XIX.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXX.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXI.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXIIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXV.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXVI.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXVII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXVIII.

QVAESTIO I.

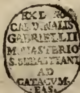
DISTINCTIONIS XXXIX.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XL.

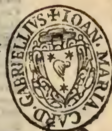
QVAESTIO I.

Index Quæstionum & Articulorum Primi libri Sententiarum, explicit.

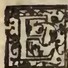

SCRIPTVM S. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

IN PRIMVM LIBRVM SENTENTIARVM MAGISTRI PETRI LOMBARDI.

PROLOGVS S. THOMÆ.

EGo sapientia effudi flumina. Ego quasi trames aquæ immensę defluo. Ego quasi fluuius Dorix, & sicut aquæductus exiui de paradiso: dixi Rigabo hortum plantationum, & inebriabo partus mei fructum. Ecclesiast.24.

¶ Inter multas sentẽtias, quæ a diuersis de sapientia prodierunt, quid. s. esset vera sapientia, vnam singulariter firmam, & veram Apostolus protulit dicens: Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, qui ẽt nobis à Deo factus est sapiẽtia. 1. Cor. 1. Nõ aũt hoc ita dictũ est, ꝙ solus filius sit sapientia, cum pater, & filius, & spiritussanctus sint vna sapientia, sicut vna essentia: sed q̃a sapiẽtia quodam speciali modo filio appropriatur, eo ꝙ sapientiæ opera, cum proprietatibus filij plurimum cõuenire videntur. Per sapientiam enim Dei manifestantur diuinorum abscõdita, producuntur creaturarum opera, nec tantum producuntur, sed ẽt restaurantur, & perficiuntur, illa dico perfectione, qua vnũquodq; perfectum dr̃, prout proprium finem attingit. Quòd aũt manifestatio diuinorum pertineat ad Dei sapientiam, patet, ex eo, ꝙ ipse Deus per suam sapientiam seipsum plene, & perfecte cognoscit. vnde si quid de ipso cognoscimus, oportet, ꝙ ex eo deriuetur, quia omne imperfectum à perfecto trahit originem: vnde dr̃ Sapi. 9. Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam? Hæc aũt manifestatio specialiter per filium facta inuenitur. ipse enim est verbum patris, sicut ꝙ dr̃ Ioan. 1. vnde sibi manifestatio dicentis patris conuenit, & totius Trinitatis. vnde dicitur Matt. 11. Nemo nouit patrem, nisi filius: & cui filius voluerit reuelare. & Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus &c. Recte ergo dicitur ex persona filij. Ego sapiẽtia effudi flumina. Flumina ista intelligo fluxus æternæ processionis, qua filius à patre, & spiritussanctus ab vtroq; ineffabili modò procedit. Ista flumina, olim occulta, & quodammodo confusa erant, tum in similitudinibus creaturarũ, tum etiam in enigmatibus scripturarum, ita vt vix aliqui sapientes, Trinitatis mysterium fide tenerent. Venit filius Dei, & inclusa flumina quodammodo effudit, nomen Trinitatis publicando. Matt. vlt. Docete omnes gentes bapti. &c. vnde Iob. 28. Profunda fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem: & in hoc tangitur materia primi libri.

¶ Secundum quod pertinet ad Dei sapientiam, est creaturarũ productio. ipse. n. de rebus creatis non tantum speculatiuam, sed ẽt operatiuam sapientiam habet, sicut artifex de artificiatis. vnde in Psal. 103. Omnia in sapientiã fecisti. Et ipsa sapientia loquitur Prouer. 8. Cum eo eram cuncta componens. hoc ẽt specialiter filio attributum inuenitur inquantum est imago Dei inuisibilis: ad cuius formam omnia formata sunt. vnde Colos. primo. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus oĩs creaturæ: quoniam in ipso condita sunt vniuersa. & Io. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Recte ergo dicitur ex persona filij. Ego quasi trames aquæ immensæ defluo, in quo notatur, & ordo creationis, & modus. Ordo, quia sicut trames a fluuio

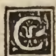
A deriuatur, ita processus temporalis creaturarũ ab ęterno processu personarum: vnde in Psal. 143. dicitur. Dixit, & facta sunt, verbum genuit, in quo erat vt fieret secundum Augustinum. Semper enim id, quod est primum, est causa eorum, quæ sunt post, secundum Philosophum. vnde primus processus est causa, & ratio omnis sequentis processionis. Modus autem signatur quãtum ad duo, scilicet ex parte creãtis, qui cum omnia impleat, nulli tamen se commetitur: quod notatur in hoc, quod dicitur. ❧ Immensæ ❧ Item ex parte creaturæ, quia sicut trames procedit extra alueũ fluminis, ita creatura ꝓcedit a Deo extra vnitatem essentię, in qua sicut in alueo fluxus personarum continetur: & in hoc notatur materia secundi libri.

Sup. Genes. ad literã li. 1.c.2.to.3. 2.Met.to.4. † D. Aug.3. de Trinit.in proœ.to.3.

C ¶ Tertium, quod pertinet ad Dei sapientiam, est operum restauratio. per idẽ enim debet res reparari, per quod facta est. vnde quæ per sapientiam condita sunt, decet vt per sapiẽtiam reparentur. vnde dicitur Sapiẽ. 9. Per sapientiam saluati sunt, qui tibi placuerunt ab initio. Hæc autem reparatio, specialiter per filium facta est, inquantum ipse homo factus est, qui reparato hominis statu, quodammodo omnia reparauit, quę propter hominem facta sunt. vnde Colos. primo. Per eum reconcilians omnia, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Recte ergo ex ipsius filij persona dicitur. Ego quasi fluuius Dorix, & sicut aquæductus exiui de paradiso. Paradisus iste, gloria Dei patris est, de qua exiuit in vallem nostræ miseriæ, non ꝙ eam amitteret, sed quia occultauit. vnde Ioan. 16. Exiui à patre, & veni in mundum. Et circa hunc exitum duo notantur. scilicet D modus, & fructus. Dorix enim fluuius rapidissimus est, vnde designat modum, quo quasi impetu quodam amoris, nostræ reparationis Christus compleuit mysterium. vnde Isa. 59. Cũ venerit quasi fluuius violentus, quem spiritus domini cogit. Fructus autem designatur ex hoc, quod dicitur ❧ Sicut aquæductus ❧ sicut enim aquæductus ex vno fonte producuntur diuisim ad fęcundandã terram, ita de Christo profluxerunt diuersarum gratiarum genera, ad plantandam Ecclesiam, secundum ꝙ dicitur Ephe. 4. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos &c. Et in hoc tangitur materia tertij libri. In cuius prima parte agitur de mysterijs nostræ reparationis: in secunda de gratijs nobis collatis per Christum.

¶ Quartum, quod ad Dei sapientiam pertinet, est perfectio, qua res cõseruantur in suo fine. subtracto enim fine, relinqui- E tur vanitas, quam sapientia non patitur secum. vnde dicitur Sapien. 8. Quòd sapientia attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: suauiter autem vnumquodq; tunc dispositum est, quãdo in suo fine, quem naturaliter desiderat, collocatum est. hoc etiam ad filium specialiter pertinet, qui cum sit verus, & naturalis Dei filius, nos in gloriam paternæ hæreditatis induxit. vnde Hebr. 11. Decebat eũ propter quem, & per quẽ facta sunt omnia, qui multos filios &c. vnde recte dicitur. Dixi ❧ rigabo hortum plantationum. ❧ Ad consecutionem enim finis exigitur præparatio, per quã omne

PROLOGVS MAGISTRI SENTENTIARVM.

CVpientes aliquid de penuria, ac tenuitate nostra, † cũ paupercula in gazophilatiũ dñi mittere, † ardua scandere, opus vltra vires nostras agere pręsumpsim⁹, consummationis fiduciam, laborisq; mercedem † in Samaritano statuentes, qui † prolatis in curatione semiuiui duobus denariis, supereroganti cũcta reddere professus est. † Delectat nos veritas pollicentis, sed terret immẽsitas laboris desideriũ hortatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas B deficiẽdi, quã vincit zelus domus Dei. Quo inardescentes fidẽ nostram aduersus errores carnaliũ, atq; animalium hominum, Dauidicę † turris clipeis munire, vel potius munitã ostendere, ac theologicarum inquisitionũ abdita

†Luc. 21. † Marc. 12. †Luc. 10. † Aug. 1. de doctr. christiana. c. 1. †Cant. 4.

F quod non competit fini, tollatur: ita Chriſtus etiam vt nos in finem æternæ gloriæ induceret, ſacramentorum medicaméta præparauit, quibus à nobis peccati vulnus abſtergitur. Vnde duo notantur in verbis prædictis, ſ. præparatio, quæ eſt per ſacramenta, & inductio in gloriam. Primum per hoc, q dicitur, Rigabo ortum plantationũ. ortus enim iſte eccleſia ẽ, de qua Cant.4. Ortus cõclu ſus &c. In quo ſunt plãtationes diuerſæ, ſm diuerſos ſanctorũ ordines, quos omnes manus omnipotentis plantauit. Iſte ortus irrigatẽ a Chriſto ſacramẽtorum riuis, qui ex eius latere profluxerũt, vnde in commendationẽ pulcritudinis eccleſiæ dicitur in Numeris 24. Quàm pulchra taber. &c. & poſt ſeqnit. Vt horti iuxta fluuios, & irrigui. Et ideo etiam miniſtri eccleſiæ, qui ſacraméta diſpenſant, rigatores dicuntur. 1. Cor. 3. Ego plantaui Apollo rigauit. Inductio autem in gloriam notatur in hoc, quod ſequitur. Et inebriabo partus mei fructum. Partus ipſius Chriſti ſunt fideles eccleſiæ, quos ſuo labore quaſi mater parturiuit de quo partu. Iſa. vlt. Nũquid ego qui alios parere &c. Fructus autem iſtius partus ſunt ſancti, qui ſunt in gloria: de quo fructu. Cant. 5. Veniat dilectus meus in hortum &c. Iſtos inebriat abundantiſſima ſui fruitione, de qua fruitione, & ebrietate. Pſal. Inebriabũtur ab vbertate domus tuæ. Et di ebrietas, quia omnem menſuram rationis, & deſiderij excedit. vnde Iſa. 64. Oculus nõ vidit, &c. & in hoc tangitur materia quarti libri. In cuius prima parte agitur de ſacramentis. In ſecunda de gloria reſurrectionis. Et ſic patet ex prædictis verbis intentio libri Sententiarum.

aperire: necnon & ſacramentorũ eccleſiaſticorum pro modulo intelligentiæ noſtræ notitiam tradere ſtuduimus: non valentes ſtudioſorum fratrum votis iure reſiſtere: eorum in Chriſto laudabilibus ſtudiis lingua, ac ſtylo nos ſeruire flagitantium. Quas bigas in nobis agitat Chriſti charitas: G quamuis non ambigamus omné humani eloquii ſermonem calú- niæ atque contradictioni emulorum ſemper fuiſſe obnoxium, quia diſſentientibus voluntatum motibus, diſſentiens quoque fit animorum ſenſus, vt cum omne dictum veri ratione perfectum ſit, tamen dum aliud aliis aut videtur aut complacet, veritati vel non intellectę vel offendenti impietatis error obnitatur: ac voluntatis inuidia reſultet, quam

conſequuntur finem ſuum (quamuis non ſine Deo, qui omnia in omnibus operatur) ergo & homo cum ſit nobilior eis per naturalem intellectum, cognitionem ſufficientem ſuæ perfectioni habere poteſt.

Contra. Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, placere autem Deo eſt ſumme neceſſarium. Cũ igitur ad ea quæ ſũt fidei, philoſophia non poſſit aſcẽdere, oportet eſſe aliquam doctrinam quę ex fidei principijs procedat.

¶ Item. Effectus non proportionatus cauſæ, imperfecte ducit in cognitionem ſuæ cauſę: talis autem effectus eſt ois creatura reſpectu creatoris, à quo in infinitum diſtat; ergo imperfecte ducit in ipſius cognitionem. cum igitur philoſophia non procedat niſi per rationes ſumptas ex creaturis, inſufficiẽs eſt ad Dei cognitionem faciendam. ergo oportet aliquam aliam doctrinam eſſe altiorẽm, quæ per reuelationem procedat, & philoſophiæ defectum ſuppleat.

Solutio. Ad huius euidentiam ſciendum eſt, quòd omnes, qui recte ſenſerunt, poſuerunt finem humanæ vitæ Dei contemplationem. Contemplatio autem Dei eſt dupliciter. Vna per creaturas, quæ imperfecta eſt, ratione iam dicta: in qua cõ- 10. Eth. c. 9.
H templatione Philoſophus fœlicitatem contemplatiuam poſuit, quæ tamen eſt fœlicitas viæ, & ad hanc ordinatur tota cognitio philoſophica, quæ ex rationibus creaturarũ procedit. Eſt alia Dei contemplatio, qua videtur immediatè per ſuam eſſentiam & hæc perfecta eſt, quæ erit in patria, & eſt homini poſſibilis ſecundum fidei ſuppoſitionem. Vnde oportet vt ea, quæ ſunt ad finem, proportionentur fini, quatenus homo manducatur ad illam contemplationem in ſtatu viæ per cognitionem, non à creaturis ſumptam, ſed immediate ex diuino lumine inſpiratam, & hæc eſt doctrina Theologica. Ex hoc poſſumus habere duas concluſiones. Vna eſt, quòd iſta ſcientia imperat omnibus alijs ſcientijs tanquam principalis: alia eſt, quòd ipſa vtitur in obſequium ſui omnibus alijs ſciẽtijs quaſi vſualis, ſicut patet in omnibus artibus ordinatis, quarum finis vnius eſt ſub fine alterius, ſicut finis pigmentariæ artis, quæ eſt confectio medicinarum, ordinatur ad finem
I medicinæ, quæ eſt ſanitas: vnde medicus imperat pigmentario, & vtitur pigmentis ab ipſo factis, ad ſuum finem ita cum finis totius philoſophiæ ſit infra finem Theologiæ, & ordinatus ad ipſum, Theologia debet omnibus alijs ſcientijs imperare, & vti his, quę in eis traduntur.

¶ Ad primum ergo dicendum, q quamuis philoſophia determinet de exiſtentibus: & ſecundum rationes à creaturis ſumptas: oportet tamen eſſe aliam, quæ exiſtentia conſideret, ſecundum rationes ex inſpiratione diuini luminis acceptas.

¶ Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum, quia Philoſophia ſufficit ad perfectionem intellectu, ſecũdum cognitionem naturalem, & affectus, ſecundum virtutem acquiſitam: & ideo oportet eſſe aliam ſcientiam, per quam intellectus perficiatur, quantum ad cognitionem infuſam, & affectus, quantum ad dilectionem gratuitam.

K ¶ Ad tertium dicendum, quòd in his, quę acquirunt ęqualem bonitatem pro fine, tenet propoſitio inducta, ſcilicet nobilius &c. ſed illud quod acquirit bonitatem perfectam pluribus auxilijs, & motibus, eſt nobilius eo, quod imperfectam bonitatem acquirit paucioribus, vel per ſeipſum, ſicut dicit Philoſophus in 2. cœli, & mundi, & hoc modo ſe habet homo reſpectu aliarum creaturarum, qui factus eſt ad ipſius diuinæ gloriæ participationem. Text. 3.

QVAESTIO PRIMA.

Ad euidentiam huius ſacræ doctrinæ, quæ in hoc libro traditur: quæruntur quinque.

Primo. De neceſſitate ipſius.
Secundo. Suppoſito q ſit neceſſaria: an ſit vna, vel plures.
Tertio. Si ſit vna: an practica, vel ſpeculatiua. Et ſi ſpeculatiua. vtrum ſapientia, vel ſcientia, vel intellectus.
Quarto. De ſubiecto ipſius.
Quinto. De modo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum præter phyſicas diſciplinas, alia doctrina ſit homini neceſſaria.

p. p. q. 1. art. 1. & 2. 2. qõ. 2. ar. 3. & 4. cõtra. 1. 4. & verit. q. 14. art. 10.

D Primum ſic proceditur. Videtur, quòd præter phyſicas diſciplinas, nulla ſit homini doctrina neceſſaria. Sicut enim dicit Diony. in epiſtola ad Polycarpum. Philoſophia eſt cognitio exiſtentium & continens inducendo in ſingulis, q de quolibet genere exiſtentiũ in Philoſophia determinatur, quia de creatore, & creatura, tam de his, quæ ſunt ab opere naturæ, quam de his, quæ ſunt ab opere noſtro: ſed nulla doctrina poteſt eſſe niſi de exiſtentibus, quia non entis non eſt ſcientia. ergo præter phyſicas diſciplinas nulla doctrina debet eſſe.

¶ 2 Item. Omnis doctrina eſt ad perfectionem, vel quantum ad intellectum, ſicut ſpeculatiuæ: vel quantum ad affectum procedentem in opus ſicut practicæ: ſed vtrunque completur per philoſophiam, quia per demonſtratiuas ſcientias perficitur intellectus, per morales affectus. ergo non eſt neceſſaria alia doctrina.

¶ 3 Præte. Quæcunq; naturali intellectu poſſunt cognoſci ex principijs rationis, vel ſunt in philoſophia tradita, vel per principia philoſophiæ inueniri poſſunt: ſed ad perfectionem homini ſufficit illa cognitio, quæ ex naturali intellectu poteſt haberi, ergo præter philoſophiam non eſt neceſſaria alia doctrina. probatio mediæ: Illud quod per ſe ſuam perfectionem cõſequi poteſt, nobilius eſt eo quod per ſe conſequi non poteſt, ſed alia animalia & creaturæ inſenſibiles ex puris naturalibus

ARTICVLVS II.

Vtrum tantum vna doctrina debeat eſſe præter phyſicas.

CIrca ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non vna tantum doctrina debeat eſſe præter phyſicas doctrinas, ſed plures. De omnibus enim, de quibus inſtruitur homo per rationes creaturarum, poteſt inſtrui per rationes diuinas. Sed p. p. q. 3. articulo 1.

ſcientię

scientiæ procedentes per rationes creaturarū sunt plures differentes genere,& specie:sicut moralis,naturalis, &c.ergo sciētiæ procedentes per rationes diuinas,debent plures esse. A

¶ 2 Item,vna scientia est vnius generis subiecti,sicut dicit Philosophus in primo posteriorū: sed Deus,& creatura, de quibus ī diuina doctrina tractatur,non reducuntur in vnum genus, neq; vniuoce, neque analogice, ergo diuina sciētia nō est vna. ꝓbatio mediæ. Quęcunq; conueniunt in vno genere vniuoce, vel analogice participant aliquid idē, vel secundum prius, & posterius, sicut substētia,& accidens rationem entis, vel æqualiter, sicut equus & bos,rationem animalis. Sed Deus,& creatura, non participant aliquid idem: quia illud esset simplicius,& prius vtroq;: ergo nullo modo reducuntur in idem genus. Tex.43.

2.Timo.4. Deus huius seculi operatur in illis diffidentiæ filiis, qui nō rationi voluntatem subiiciunt:nec doctrinę studiū impendunt,sed his quæ somniarūt sapiētiæ verba coaptare nituntur, non veri,sed placiti rationem sectantes:quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritas,sed ad defensionem B placentium incitat,non desiderātes doceri veritatē: sed ab ea ad fabulas†conuertēdum auditum. quorum professio est magis placita quàm docenda conquirere: nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare. Habent rationem sapiētiæ in superstitione: quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax, vt sit vel in verbis pietas: quā amiserit conscientia. ipsamque simulatam pietatem omnium verborum mendacio impiā reddunt,falsæ doctrinę insti-

¶ 3 Item,ea quæ sunt ab opere nostro,sicut opera virtutū, & quæ sunt ab opere naturæ,non reducuntur ad eandem scientiam: sed vnum pertinet ad moralem,alterum ad naturalem: sed diuina scientia determinat de his, quæ sunt ab opere nostro,tractādo de virtutibus,& præceptis: tractat etiam de his, quæ non sunt ab opere nostro,sicut de angelis, & alijs creaturis.ergo.videtur,quód non sit vna scientia.

¶ Contra. Quæcunque conueniunt in ratione vna,possunt ad vnam scientiam pertinere. vnde etiam omnia inquantū conueniunt in ratione entis,pertinent ad Metaphysicam. Sed diuina scientia determinat de rebus per rationem diuinam,quę omnia complectitur:omnia enim,& ab ipso, & ad ipsum sunt. ergo ipsa vna existens potest de diuersis esse. C

¶ Præter. Ea,quæ sunt diuersarum scientiarum,distinctim, & in diuersis libris determinantur: sed in sacra scriptura permistim in eodem libro, quandoque determinatur de moribus, quandoque de creatore,quandoq; de creaturis,sicut patet fere in omnibus libris.ergo ex hoc non diuersificatur scientia.

Respondeo. Ad hoc notandum est,q; aliqua cognitio quanto altior est,tanto est magis vnica,& ad plura se extendit: vnde intellectus Dei, qui est altissimus, per lumen quod est ipse Deus, omnium rerum cognitionem habet distincte, ita & cū ista scientia sit altissima, & per ipsum lumen inspirationis diuinæ efficaciam habens, ipsa vnica manens,non multiplicata, diuersarum rerum considerationem habet,non tantum in cōmuni, sicut Metaphysica, quæ considerat omnia inquantum sunt entia, non descendens ad propriam cognitionem moralium,vel naturalium. Ratio enim entis cum sit diuersificata in diuersis, non est sufficiens ad specialem rerum cognitionem, ad quarum manifestationem diuinum lumen in se vnum manens,secundum beatum Dionysium in principio cœlestis hierarchiæ, efficaciam habet. D

¶ Ad primum ergo dicendum,quód diuinum lumen ex cuius certitudine procedit hæc scientia, est efficax ad manifestationem plurium,quæ in diuersis scientijs in Philosophia traduntur ex eorum rationibus, in eorum cognitionem procedentibus,& ideo non oportet scientiam istam multiplicari.

¶ Ad secundum dicendum,q creator,& creatura reducuntur in vnum,non communitate vniuocationis, sed analogice. talis autem communitas potest esse dupliciter. Aut ex eo, quód aliqua participant aliquid vnum secūdum prius,& posterius, sicut potentia & actus ratione entis,& similiter substantia, & accidens. Aut quia ex eo, quód vnum esse, & rationem ab altero recipit,& talis est analogia creaturæ ad creatorem. creatura enim non habet esse, nisi secundum quód à primo ente descendit: vnde nec nominatur ens, nisi inquantum ens primum imitatur,& similiter est de sapiētia, & de omnibus alijs, quæ de creatura dicuntur. E

¶ Ad tertium dicendum, q ea, quæ sunt ab opere nostro, & ea,quæ sunt ab opere naturæ, considerata secūdum proprias rationes, non cadunt in eandem doctrinam. vna tamen scientia vtrunque potest considerare,quæ per lumen diuinum certitudinem habet,quod est efficax ad cognitionem vtriusq;.

¶ Potest tamen aliter dici, q virtus quam theologus considerat,non est ab opere nostro, immo eam Deus in nobis,sine nobis operatur,secundum Augustinum. 2. de lib.arbit.c.19.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit practica, vel speculatiua.

CIrca tertium sic proceditur. Videtur q ista doctrina sit practica. Finis.n.practicæ est opus, sm Philosophum in 2. Meta. Sed ista doctrina, quæ fidei est, principaliter est ad bene operandum. vnde Iaco. 2. Fides sine operibus mortua est. Et psal. Intellect⁹ bonus omnibus faciētibus eū.ergo videtur, q sit practica. p.p.q.1. artic.4. Tex.3. Psal.110.

¶ Contra. In princip. Meta. dicit Philo. q nobilissima scientiarū est sui gratia, practicæ aūt nō sunt sui gratia, immo ꝓpter opus.ergo cum ista nobilissima sit scientiarū, nō erit practica. In procem.

¶ Pręt. Practica sciētia determinat tm̄ ea,q̄ sunt ab opere nr̄o, hęc aūt doctrina considerat angelos,& alias creaturas,quę nō sunt ab opere nostro.ergo non est practica,sed speculatiua. Super Boe. de trin.q.2. art.2.

¶ Vlterius quæritur:vtrum sit scientia,& videtur,q non. Nulla enim scientia est de particularibus secundum Philosophū: sed in sacra scriptura gesta traduntur particularium hominū, sicut Habraam,Isaac,&c.ergo non est scientia. II. p.p.q.1. artic.2.

¶ 2 Præt. Omnis scientia procedit ex principijs per se notis,q̄ cuilibet sunt manifesta.hæc autē scientia procedit ex credibilibus,quę non ab omnibus conceduntur, ergo non est sciētia.

¶ 3 Præte. In omni scientia acquiritur aliquis habitus per rationes inductas, sed in hac doctrina non acquiritur aliquis habitus,quia fides cui tota doctrina hæc innititur, non est habitus acquisitus,sed infusus.ergo non est scientia. 1.post.to.7.

¶ Contra. Aug. de Trin. Theologia est scientia de rebus, quæ ad salutem hominis pertinent.ergo est scientia. Libr. 14. in princ.

¶ Vlterius quæritur: vtrum sit sapientia,& videtur,quód non. Quia sicut dicit Philosophus in prin. Metap. Sapiens debet esse certissimus causarum:sed in ista doctrina nō est aliquis certissimus: quia fides, cui hęc doctrina innititur,est intra scientiam,& supra opinionem.ergo non est sapientia. III. p.p.q.1.art. 6.2.contra. ca.4.in fine. Tex.1.

¶ Contra. 1. Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos &c. cum ergo hanc doctrinam ipse docuerit, & de ipsa loquatur, videtur,quód ipsa sit sapientia.

Respondeo: Dicendum, q ista scientia quamuis sit vna, tm̄ perfecta est,& sufficiens ad omnem humanam perfectionem, ꝓp efficaciam diuini luminis,vt ex prędictis patet.vnde perficit hominem,& in operatione recta,& quantum ad contēplationem veritatis,vnde quantum ad quid practica est, & ēt speculatiua: sed quia scientia omnis principaliter pensanda est ex fine,finis aūt vltimus istius doctrinæ est contēplatio primæ veritatis in patria, ideo principaliter speculatiua est. Et cum habitus speculatiui sint tres, sm Philosophum,s. sapientia,scientia,& intellectus,dicimus, q est sapientia,eo q altissimas causas considerat, & est sicut caput, & principalis, & ordinatrix omnium scientiarum. Et est ēt magis dicenda sapientia quàm Metaphysica:quia causas altissimas considerat per modū ipsarum causarum, quia per inspirationem à Deo immediate acceptam. Metaphysica autem considerat causas altissimas per rationes ex creaturis assumptas. Vnde & ista doctrina, magis etiam diuina dicenda est,quàm Metaphysica, quia est diuina quantum ad subiectum, & quantum ad modum accipiendi. Metaphysica autem quantum ad subiectum tantum: sed sapientia,vt dicit Philosophus in 6. Ethi. considerat cōclusiones, & principia, & ideo sapientia est scientia, & intellectus, cum scientia sit de conclusionibus,& intellectus de principijs. 6.Eth.c.7. Cap.8.

¶ Ad primum ergo dicendum, q opus non est vltimum intentum in hac scientia,immo potius contemplatio primæ veritatis in patria, ad quā deputati ex bonis operibus peruenimus: sicut dicitur Matth.5. Beati mundo corde:& ideo principalius est speculatiua,quàm practica. alia duo concedimus.

¶ Ad id quod vlterius quæritur, Dicendum, quód ista doctrina scientia est,& quod obijcitur,q est de particularibus,dicēdum, quód non est de particularibus, inquantum particularia sunt, sed inquantum sunt exempla operandorum, & hoc vsitatur etiam in scientia morali, quia operationes particularium circa particularia sunt. vnde per exempla particularia, ea quæ ad mores pertinent,melius manifestantur.

¶ Ad aliud dicendum, quòd ista doctrina habet pro principijs primis articulos fidei, qui per lumen fidei infusum per se noti sunt habenti fidem, sicut & principia naturaliter nobis insita per lumen intellectus agentis. Nec est mirum, si infidelibus nota non sunt, qui lumen fidei non habent, quia nec etiam principia naturaliter insita nota essent, sine lumine intellectus agẽtis. Et ex istis principijs, non respuens cõmunia principia, procedit ista sciẽtia, nec habet viam ad ea ꝓbanda, sed solum ad defendendum a contradicentibus, sicut nec aliqs artifex potest probare sua principia.

¶ Ad aliud dicẽdum, quòd sicut habitus principiorum primorum, non acquiritur per alias scientias, sed habetur à natura: sed habitus cõclusionum a primis principijs deductarum, ita etiam in hac doctrina non acquiritur habitus fidei qui est quasi habitus principiorum, sed acquiritur habitus eorum, quæ ex eis deducũtur, & quæ ad eorum defensionem valent. Aliud concedimus.

B ... tutis fidei sanctitatem corrumpere molientes, auriumq; prurigiñe sub nouello sui desiderii dogmate aliis ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Inter veri nanque assertionem, & placiti defensionẽ, pertinax pugna est, dum se, & veritas tenet, & se erroris voluntas tuetur. Horum igitur Deo odibilẽ ecclesiam euertere, atque ora oppilare, ne virus nequitiæ in alios effundere queant, † & lucernam veritatis in (†Matth. 5.) candelabro exaltare volentes, in labore multo, ac sudore volumen Deo præstãte compegimus, ex testimoniis veritatis, in æternum fundatis, in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla, doctrinamque reperies. In quo per dominicæ fidei sinceram professionem vipereæ doctrinæ fraudulentiã prodidimus, aditum demonstrandæ veritatis complexi, nec periculo impiæ processionis inserti, temperato inter vtrunq: mo-

G

¶ Ad id quod vlterius quæritur, an sit sapientia, dicendum, ꝙ proprijssime sapientia est, sicut dictum est: & quod obijcitur, quòd non est certissimus &c. dicimus, quòd falsum est. Magis enim fidelis, & firmius assentit his, quę sunt fidei, quàm etiam primis principijs rationis. Et quod dicitur, quòd fides est infra scientiam: nõ loquitur de fide infusa, sed de fide acquisita, quę est opinio fortificata rationibus. Habitus autem illorum principiorum, scilicet articulorum, dicitur fides, ideo & non intellectus, quia ista principia supra rationem sunt, & ideo humana ratio ipsa perfecte capere non valet: & sic fit quędam defectiua cognitio, non ex defectu certitudinis cognitorum, sed ex defectu cognoscentis: sed tamen ratio manuducta per fidem excrescit in hoc, vt ipsa credibilia plenius comprehendat, & tunc ipsa quodammodo intelligit. vnde dicitur Isa. 7. secundum aliam literam: Nisi credideritis, non intelligetis.

H

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus sit subiectum istius scientiæ.

I

(p. p. q. 1. artic. 7.) AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd Deus sit subiectum illius scientiæ. Omnis enim scientia debet intitulari, & denominari a suo subiecto, sed ista scientia dicitur Theologia, quasi sermo de Deo, ergo videtur, quòd Deus sit subiectum eius.

(1. lib. de tri. c. 3.) ¶ Contra. Boet. in libro de Trinita. dicit, quòd simpliciter forma, subiectum esse non potest: sed Deus est huiusmodi: ergo non potest esse subiectum.

(Supra cœle. hier. 1 prol. c. 1.) ¶ Item Videtur secundum Hugonem de sancto Victore, quòd opera restaurationis sint subiectum. sic enim dicit in libro de sacramentis, quòd opera primæ cõditionis sunt materia aliarum sententiarum, opera autem restaurationis sunt materia Theologiæ. ergo &c.

¶ Contra. Quicquid determinatur in scientia: debet contineri sub subiecto ipsius: sed in Theologia determinatur de operibus creationis, vt patet Gen. 1. ergo videtur, quòd opera restaurationis non sint subiectum.

K

¶ Item. Videtur, ꝙ res, & signa sint subiectum. illud enim est subiectum in scientia, circa quod tota scientiæ intentio versatur: sed tota intentio Theologiæ versatur circa res, & signa, vt dicit Magister sentẽtiarum, ergo res, & signa sunt subiectum.

(In distin. 1. prin.) ¶ Contra. Per rationes subiecti debet scientia differre ab alijs scientijs, cum quælibet scientia habeat proprium subiectum: sed de rebus, & signis considerant etiã aliæ scientiæ. ergo non sunt proprium subiectum huius scientiæ.

Respondeo. Quòd subiectum habet ad scientiam ad minus tres comparationes.

¶ Prima est, ꝙ quęcunq; sunt in scientia, debent contineri sub subiecto. vnde considerantes hanc conditionem, posuerũt res & signa, esse subiectum huius scientiæ, quidam autem totum Christum, idest caput, & membra, eo ꝙ quicquid in hac scientia traditur, ad hoc reduci videtur.

¶ Secũda comparatio est, ꝙ subiecti cognitio principaliter attenditur in scientia. vnde quia ista scientia principaliter est ad cognitionem Dei, posuerunt Deum esse subiectum eius.

¶ Tertia comparatio est, ꝙ per subiectum distinguitur sciẽtia ab omnibus alijs: quia secantur scientiæ quemadmodũ & res, vt dicitur in 3. de anima, (Tex. 38.) & ſm hanc considerationem, posuerunt quidã. credibile esse subiectum huius scientiæ. Hæc. n. scientia in hoc ab omnib. alijs differt: quia per inspirationẽ fidei procedit. Quidam autẽ opera restaurationis, eo ꝙ tota sciẽtia ista, ad cõsequendum restaurationis effectũ ordinatur. Si aũt volumus inuenire subiectũ, quod hæc omnia comprehendat; possumus dicere, ꝙ ens diuinum cognoscibile per inspirationem, est subiectum huius scientiæ. Omnia enim quæ in hac scientia considerantur, sunt, aut Deus, aut ea, quæ ex Deo, & ad Deum sunt, inquantum huiusmodi: sicut etiam medicus considerat signa, & causas, & multa huiusmodi, inquantum sunt sana, idest ad sanitatem aliquo modo relata. vnde quanto aliquid magis accedit ad veram rationem diuinitatis, principalius consideratur in hac scientia.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Deus non est subiectum, nisi sicut principaliter intẽtum, & sub cuius rõne, omnia quę sunt in scientia considerantur. Quod aũt obijcitur in contrarium, ꝙ forma simplex, non potest esse subiectum, dicimus, ꝙ verũ est accidentis, nihilominus tñ potest esse subiectum prædicati in propositione, & omne tale potest esse subiectum in scientia, dummodo illud prædicatum, de eo probari possit.

¶ Ad aliud dicendum, quòd opera restaurationis non sunt ꝓprie subiectum huius scientiæ, nisi inquantum omnia, quæ in hac scientia dicuntur, ad restaurationem nostram quodammodo ordinantur.

¶ Ad aliud dicendum, quòd res, & signa communiter accepta non sunt subiectum huius scientiæ, sed inquantum sunt quædam diuina.

ARTICVLVS V.

Vtrum modus procedendi sit artificialis.

(p. p. q. 1. arti. primo.) AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd modus procedendi, non sit artificialis. Nobilissimæ scientiæ debet esse nobilissimus modus, sed quanto magis modus est artificialis nobilior est. ergo cum hæc sciẽtia sit nobilissima, modus eius debet esse artificialissimus.

¶ 2 Præter. Modus scientiæ debet ipsi scientiæ proportionari: sed ista scientia maxime est vna, vt probatum est. ergo & modus eius debet esse maxime vnicus. Cuius cõtrarium videtur, cum quandoque comminando, quandoq; præcipiendo, quandoque alijs modis procedat.

¶ 3 Præter. Scientiarum maxime differentium non debet esse vnus modus: sed Poetica, quæ minimũ continet veritatis, maxime differt ab ista scientia, quæ est verissima. ergo cum illa procedat per metaphoricas locutiones, modus huius scientiæ non debet esse talis.

(Amb. lib. 1. de ꝑtãte sacra. circa finẽ. ad Gratianum.) ¶ 4 Præter. Ambrosius. Tolle argumenta vbi fides quæritur: sed in sacra scientia maxime quæritur fides. ergo modus eius nullo modo debet esse argumentatiuus.

Contra. Primæ Pet. 3. Parati semper &c. hoc autem sine argumentis fieri nõ valet. ergo debet quandoq; argumentis vti.

¶ Idem habetur ex hoc quod dr̃. Tit. primo. Vt potens sit &c.

(1. de trinit. c. 2. Tex. 1.) Respondeo. Dicendum, ꝙ modus cuiusq; sciẽtiæ debet inquiri ſm conditiones materiæ, vt dicit Boet. de Trin. & Philosophus in 1. Ethi. Principia autẽ huius scientiæ sunt per reuelationem accepta, & ideo modus accipiendi ipsa principia, dẽt esse reuelatiuus ex parte infundẽtis, vt in reuelationibus Prophetarum. Et oratiuus ex parte recipientis, vt patet in Psalm. Sed quia pręter lumen infusum, oportet, ꝙ habitus fidei distinguatur ad determinata credibilia ex doctrina prædicãtis, ſm ꝙ dr̃ Ro. 10. Quomodo credẽt &c. sicut etiam intellectus princi-

principiorum naturaliter insitorum determinatur per sensibilia accepta. Veritas autem prędicantis per miracula confirmatur: vt dr Mat. vlt. Illi autem profecti &c. Oportet etiã, ꝙ modus istius scientiæ, sit narratiuus signorum, quæ ad confirmationem fidei faciunt, quia etiã ista principia non sunt proportionata humanæ rationi sm statum viæ, quæ ex sensibilib. cõsueuit accipere, ideo oportet vt ad eorum cognitionem per sensibiliũ similitudines manuducatur. vnde oportet, modũ istius sciẽtiæ esse metaphoricum, siue symbolicum, vel parabolicũ. Ex istis autem principijs, ad tria proceditur i sacra scriptura, s. ad destructioné errorũ, quod sine argumentis fieri non põt: & ideo oportet, modum huius scientiæ esse qñq; argumentatiuum, cum per authoritates, tum etiam per rationes & similitudines naturales. Proceditur etiam ad instructionem morum. vnde quãtum ad hoc, modus eius debet esse præceptiuus, sicut in lege. comminatorius, & promissiuus, vt in prophetis, & narratiuus exemplorum, vt in historialibus. Proceditur tertio ad cõtemplationem veritatis in quæstionibus sacræ scripturę, & ad hoc oportet modum etiam esse argumentatiuum: ꝙ pręcipuè seruatur in originalibus sanctorum; & in isto libro, qui quasi ex ipsis cõflatur. Et sm hoc etiam potest accipi quadrupliciter modus exponendi sacram scripturam. quia sm ꝙ accipitur ipsa veritas fidei, est sensus historicus. sm autem ꝙ ex eis proceditur ad instructionem morum, est sensus moralis. sm autem, ꝙ pceditur ad contemplationem veritatis eorum, quæ sunt viæ, est sensus allegoricus: eorum, quę sunt patriæ, est sensus anagogicus. Ad destructionem autem errorũ non proceditur, nisi per sensum literalem, eo ꝙ alij sensus sunt per similitudines accepti, & ex similitudinarijs locutionibus non potest sumi argumentatio. vnde & Diony. dicit in epistola ad Titum, ꝙ symbolica theologia non est argumentatiua.

Aug. in eod. supra citato to. 3.

In prin. epistolæ.

¶ Ad primum argo dicendum, quòd modus artificialis dicitur, qui competit materiæ. vnde modus, qui est artificialis in Geometria, non est artificialis in Ethica: & secundum hoc, modus huius scientię maximè artificialis est, quia maximè conueniens materiæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quamuis ista scientia vna sit, tamen de multis est, & ad multa valet, secundum quæ oportet modos eius multiplicari, vt iam patuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Poetica scientia est de his, quæ propter defectum veritatis non possunt a ratione capi. vnde oportet, quòd quasi quibusdam similitudinibus ratio seducatur. Theologia autem est de his, quæ sunt supra rationem, & ideo modus symbolicus vtrique communis est, cum neutra rationi proportionetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd argumenta tolluntur ad probationem articulorum fidei, sed ad defensionem fidei, & inuẽtionem veritatis in quæstionibus ex principijs fidei, oportet argumentis vti. sic etiam Apostolus facit 1. Corin. 15. Si Christus resurrexit, ergo & mortui resurgent.

A

... deramine vtentes: sicubi vero parum vox nostra insonuit, nõ à paternis discessit limitibus. Nõ igitur debet hic labor, cuiquam pigro, vel multum docto, videri superfluus, cum multis impigris, multisq; indoctis, inter quos etiã mihi sit necessarius breui volumine complicans, patrũ sententias, appositis eorũ testimoniis, vt non sit necesse quęrenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas collecta, quod quęritur offert sine labore. In hoc aũt tractatu, non solum pium lectorem, sed etiam liberum correctorẽ desidero, maximè vbi profunda versatur veritatis quęstio, quę vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores.

B Vt autem quod quæritur † facilius occurrat, titulos quibus singulorum librorũ capitula distinguuntur, præmisimus.

A causas mouentes, quæ ostendunt charitatem in Deum. In secundo, causam, quæ ostendit charitatem in proximum, ibi: § Non valentes. § Causis autem mouentibus adiungit etiã retrahentes. vnde primo ponit quasi quandam controuersiam causarum mouentium, & retrahẽtium. Secundo, victoriã, ibi: § Quam vincit &c. § Cupientes. § In hoc notatur primo causa mouens, scilicet desideriũ proficiendi § aliquid § sonat immodicitatem. § De penuria &c. § Hic tangitur primo causa retrahẽs, scilicet defectus scientiæ, & dicitur penuria proprie, defectus exterioris substãtiæ. vnde transfertur ad defectum scientię acquisitæ. § Tenuitate. § quæ proprie est defectus substantiæ interioris. vnde transfertur ad defectũ ingenij. § Cum paupercula. § de qua Mat. 12. Lucæ 21. § Gazophilatium. § gazophilatium repositorium dicitur diuitiarum. Gaze enim Persice, diuitiæ Latine dicuntur, & phylaxe Græce, latine seruare. & quandoque sumitur pro archa, in qua thesaurus reponitur: sicut 4. Reg. 12. Tulit Ioyada Pontifex Gazophilatium vnum &c. quandoq; pro loco in quo arca reponitur: sicut Io. 8. Hæc loquutus est Iesus in Gazophilatio. hic autem significat studium scripturæ, in quo sancti sua opera reposuerunt. § Ardua scandere. § Hic ponitur se-

Ordo exequendus in opere.

C cunda causa retrahens ex parte operis, & dicuntur ardua diuina quantum est in se. scanduntur autem quasi triplici gradu. Primus est in derelinquendo sensum. Secundus, in derelinquẽdo phanthasias corporum. Tertius in derelinquendo rationẽ naturalem. § Opus vltra vires. § Hic ostenditur altitudo materiæ per comparationem ad nos.

¶ Contra Ecclesiast. 3. Altiora &c.

¶ Respondeo. Verum est ex confidentia propriarum virium: sed ex confidentia diuini auxilij possumus eleuata supra nostrum posse speculari. § Præsumpsimus. §

¶ Contra Eccles. 37. O præsumptio nequissima &c. ergo videtur, quòd peccauerit.

¶ Respondeo. Expone præsumpsimus, idest pręalijs sumpsimus: vel dic, ꝙ esset præsumptio per comparationem ad vires humanas, sed per comparationem ad Dei auxilium, quo omnia possumus: sicut dicitur Phil. vlti. Omnia possum &c. non

D est pręsumptio. § Consumationis fiduciam. § Hic ponit secundam causam mouentem ex parte Dei. § In Samaritano. § sumitur de parabola, quę est Lucę 10. per quam significatur Deus. in Psal. 120. Ecce nõ dormitabit &c. Samaritanus enim interpretatur custos. § Semiuiui. § hominis per peccatum spoliati gratia, & vulnerati in naturalibus. § Duobus denarijs. § duobus testamentis, quasi Regis imagine insignitis, dum veritatẽ continent a prima veritate exemplatã. § Supererroganti, § idest superaddenti, sicut sancti patres suis studijs fecerunt.

¶ Contra. Apocalip. vlti. § Si quis apposuerit &c. §

¶ Respondeo. Est apponere duplex, vel aliquid quod est cõtrarium, vel diuersum, & hoc est erroneum, vel pręsumptuosum, vel ꝙ continetur implicitè exponendo, & hoc est laudabile. § Delectat. § hic colligit quatuor causas enumeratas. § Quam vincit. § Hic ponit victoriam. § Zelus. § zelus secundum Dionys. est amor intensus. vnde non patitur aliquid contrarium

Dion. de diui. nomi. ca. 4. de zelo.

E amato. § Domus Dei. § idest ecclesiæ. § Quo inardescentes. § scilicet dum non patimur ecclesiam ab infidelibus impugnari. § Carnalium. § quantum ad illos, qui inueniunt sibi errores, vt carnis curam faciant in desiderijs: sicut qui negant prouidentiam diuinam de rebus humanis, & animæ perpetuitatem, vt impune possint peccare. § Animalium § quantum ad errantes, ex eo, quòd non eleuantur supra sensibilia, sed secũdum rationes corporales volunt de diuinis iudicare. § Dauidicæ turris. § hoc sumitur Cant. quarto. Sicut turris Dauid &c. per Dauid significatur Christus, turris eius est fides, vel ecclesia, clipei sunt rationes, & authoritates sanctorum. § Vel potius munitam ostendere. § quia ipse non inuenit rationes, sed potius ab alijs inuentas compilauit, & in hoc tangit vnam vtilitatem, scilicet exclusionem erroris. § Ac theologicarum. § Hic tangit aliam, quantum ad manifestationem veritatis, & hoc in primis tribus libris. § Necnon & Sacramentorum. § & hoc quantum ad quartum. § Non valere. § Hic

Rom. 13.

DIVISIO TEXTVS PROLOGI cum eius expositione.

HVic operi magister proœmium præmittit, in quo tria facit. Primo, reddit auditorem beniuolum. Secundo, docilem, ibi: § Horum igitur. § Tertio attentum, ibi: § Non ergo debet. § Beniuolum reddit assignando causas mouentes ipsum ad compilationem huius operis, ex quibus ostẽditur affectus ipsius in Deum, & proximum. Sunt autem tres causæ mouentes. Prima sumitur ex parte sui, scilicet desiderium proficiendi in ecclesia. Secunda ex parte Dei, scilicet pmissio mercedis, & auxilij. Tertia, ex parte proximi, scilicet instantia precum sociorum: Econtra sunt tres causæ retrahentes. Prima, ex parte sui defectus ingenij, & sciẽtiæ. Secunda, ex parte operis, altitudo materiæ, & magnitudo laboris. Tertia, ex parte proximi, inuidorum contradictio. Harum autem causarum mouentium, duæ primæ insinuant charitatem in Deũ, tertia, in proximum. vnde diuiditur in duas. In primo, ponit

F ponit causam mouētem, quæ dicit charitatem in proximum, Et primo ponit causam mouentem. Secundo, retrahētem, ibi: Quamuis non ambigamus lingua. § ad præsentes, vel quantū ad communicationem doctrinę. § Stilo. § propter absentes, vel ad perpetuandam memoriam. § Bigas § idest linguam, & stylū, quibus quasi duabus rotis vehitur a magistro in discipulum. § Agitat Christi charitas § hoc sumitur 2. Corinth. 5. Charitas Christi vrget nos.

¶ Contra. Ecclef. 9. Nemo scit &c. ergo &c.

¶ Responden. Charitas dicitur vno modo habitus infusus, & hūc nullus potest scire se habere certitudinaliter, nisi per reuelationem, sed pōt conijcere per aliqua signa pbabilia. Alio modo dicitur charitas, amor multū appretians amatum, & sic aliquis potest scire se habere charitatem. § Quamuis nō. § Hic ponit tertiā causam retrahentem, scilicet cōtradictionem inuidorum. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit contradictionis euidentiam per simile in alijs. Secundo, contradictionis causam ex inordinatione volūtatis, ex qua error, ex quo inuidia, ex qua contradictio oritur, ibi. § Quia dissentiētibus. § Tertio, cōtradicentium nequitiam. ibi: § Qui non rationi calumnię. § quæ est occulta, & particularis impugnatio. § Contradictionem. § Quæ est aperta, & in toto, & vniuersalis. § Obnoxiū § quasi pœnæ, vel noxæ addictum. § Veri ratione perfectum § idest perficiebat secundum rationem veritatis, videlicet, quantum ad illos, qui male intelligunt: & tamen malum intellectū, pertinaci voluntate defendunt. § Complacet. § quantum ad illos, quorum voluntas inordinate post se trahit iudicium rationis, vt verum iudicetur illud, quod placet. § Offendenti § idest quod displicet.

† Lib. 2. c. 2. & 3.

¶ Contra. 3. Esdrę. 4. Omnes benignantur in operibus eius, ergo &c.

¶ Respondeo, veritas secundum se semper amatur: sed per accidens potest haberi odio, & hoc accidens est infinitum: quia causę per accidens secundum Philosophum, infinite sunt.

2. Physi. T. 50.

¶ Deus huius seculi sumitur. 2. Cor. 4. & exponitur de Deo vero, qui operatur, inuidiam permittēdo, vel de diabolo, cui seculum obedit, qui operatur, suggerendo. § Diffidentiæ. § vel quia diffidunt de Deo, vel quia de eis diffidendū est ex ratione morbi, quamuis non ex potestate medici. § Qui non rationē. § hic ostendit contradicentium nequitiam: & primo ex inordinata professione. Secundo, ex simulata religione. ibi. § Habent rōnē sap. § Tertio, ex pertinaci contentione. ibi: § Qui contentioni. § K Ostendit autem primo ex duobus eos esse inordinatos, s. quia voluntas non sequitur rationem, sed econuerso, quod tangit vbi dicit. § Qui non rationi. § Et quia rationem suam nō subijciunt sacræ doctrinę, quod notatur, ibi: § Nec doctrinę &c. § § Somniarunt § quasi phantasiando: sicut homo in somnijs. § Sed ad fabulas. § sumitur de prima Timot. 4. Fabula enim cōposita est ex miris, secundum Philosophum: & illi semper volunt noua audire. § Professio § idest studium &c. § Docenda § i. digna docere § Rationem § idest argumentum ad ostendendū sapientiam. § In superstitione. § superflua religione exterius simulata. § Quia fidei defectionem § sumitur 1. Timot. 4. Discedent quidem à fide &c. § Omnium verborum. §

Lib. Poeticorum c. 4. & 1 metap. lect. 3.

¶ Contra. Beda. Nulla falsa est doctrina, quę non aliqua vera intermisceat.

¶ Respondeo. Illa vera quæ dicunt, quamuis in se vera sint, tamen quantum ad vsum eorū falsa sunt: quia falso vtuntur eis. § Pruriginem § idest inordinatum desiderium noua audiendi, sicut pruritus concitatur ex calore inordinato. sumitur. 2. Timo. 4. Erit tempus &c. § Dogmate. § propter hoc, quia ratio volūtatem sequitur. § Contentioni. § quæ secundum Ambr. ad Ro. est impugnatio veritatis, cū cōfidentia clamoris. § Veritas. § 3. Esd. 4. Veritas manet &c. § Horum igitur. § Hic reddit auditorem docilem, prælibando causas operis. Et primo ponit causam finalem, quātum ad duas vtilitates, scilicet destructionem erroris. vnde dicit. § Odibilē. § Psal. 30. Odiui ecclesiā ma. § Ne virus § idest ne venenum. Et manifestationē veritatis. vnde dicit. § Lucernā &c. § sumitur de luc. 8. Nemo accēdit lucernā. § In candelabro § idest in aperto. Secūdo tangit causam efficientem, scilicet principalē § Deo patri § instrumentalem § Compegimus § quia hoc opus, est quasi compaginatū ex diuersis authoritatibus. § Sudore § quocunq; defectu corporali, quod sequitur laborem spiritualē. Tertio, ostendit causam materialē. ibi: § Ex testimonijs veritatis. § Psalm. 118. Initio cognoui &c. Quarto, causam formalem quantum ad distinctionem librorum. § In quatuor libris. § & quantum ad modum operis. § In quo maiorum exempla. § quantū ad similitudines. § Doctrinam. § quantum ad rationes. § Viperęę. § hereticæ. heretici. n. pariendo, alios in sua heresi pariunt, sicut vipera. § Prodidimus. § reserauimus. Adijcit viam. § Cōplexi. § amplexantes. § Impie § infideles. § Inter vtrunq;. § scilicet nec nimis alte, nec nimis humile, vel inter duos contrarios errores, sicut Sabellij, & Arij. § Non à paternis. § secundum illud Prouerb. 22. Non trāsferes terminos &c. § Non igitur debet. § Hic reddit auditorem attentum. Et primo ex vtilitate operis. § Sen- I tentias. § sententia secundum Auic. est diffinitiua, & certissima conceptio. Secundo, ex profunditate materię. ibi: § In hoc aūt tractatu pium lectorem § qui secundum fidem intelligat. § Liberum correctorem § qui solum propter correctionem corrigat. Liber enim secūdum Philosophum dicitur, qui causa sui est: & non propter odium, vel inuidiam. Tertio, ex ordinatione modi procedendi, ibi: § Vt autem quod quæritur. §

Ambr. ca. 1. elicitiue ibi ijs qui sciendum.

† Lib. & ca. vbi supra.

1. part. logi. cap. 2.

In procem. metaph.

LIBER PRIMVS SENTENTIARVM,

DISTINCTIO PRIMA.

De mysterio Trinitatis.

Veteris, ac nouæ legis cōtinentiam, diligenti in- G dagine etiam, atque ēt considerantibus nobis, præuia Dei gratia innotuit sacræ paginæ tractatores, circa res, vel signa præcipue versari. Vt enim egregius doctor † Augusti. ait in libr. de doctrina christiana. Omnis doctrina, vel rerum est, vel signorum, sed res etiam per signa discuntur. Proprie autem hęc res appellantur, quæ non ad significandum aliquid adhibentur. Signa vero, quorum vsus est in si- H gnificādo. Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis vsus est in significando, non in iustificādo, idest quibus non vtimur, nisi aliquid significandi gratia, vt aliqua sacramenta legalia: alia quæ non solum significant, sed conferunt quod intus adiuuet, sicut euangelica sacramenta. Ex quo aperte intelligitur, quæ hic appellentur signa, res illæ videlicet quæ ad significādum aliquid adhibentur. Omne ergo signum etiam res aliqua est, quod enim nulla res est, omnino nihil est: vt in eodem † Augusti. ait, non autem econuerso, omnis res signū est, quia non adhibetur ad aliquid significandum. Cumq; his intenderit theologorum speculatio studiosa, ac modesta, diuinam scripturam formam præscriptam in doctrina tenere aduertet, De his ergo; nobis aditū ad res diuinas aliquatenus intelligēdas (Deo duce) aperire volētibus, differendum est. & primo de reb', postea de signis disseremus.

DIVISIO TEXTVS.

Inito procemio, hoc est initium præsentis operis, in quo Magister, diuinorum nobis doctrinā tradere intendit quantum ad inquisitionem veritatis, & destructionem erroris. vnde & argumenta suo modo pcedit in toto opere, & præcipue ar- K gumētis ex authoritatibus sumptis. Diuiditur aūt in duas partes. In quarum prima inquirit ea, de quibus agendum est, & ordinem agendi. In secunda prosequitur suam intentionē: & in duas partes diuiditur. Secunda ibi: § Hic itaq; &c. § Ea autē, de quibus in hac doctrina considerandum est, cadunt in considerationem huius doctrinæ, secundum quod ad aliquid vnū, referūtur. s. Deum, a quo, & ad quem sunt, & ideo ea, de quibus agēdum est. diuidit per absolutum, & relatum. vnde diuiditur in partes duas. In prima ponit diuisionem eorum, de quibus agēdum est per absolutum, & relatum secundum cognitionem. In secunda secundum desiderium, ibi: § Id ergo in rebus considerandum &c. § Circa primum duo facit. Primo ponit diuisionē eorum, de quibus agendum est, in res, & signa, quę ad cognitionem rerū ducunt. Secundo concludit ordinem agendi, ibi: § Cumq; his intenderit theologorum &c. § In primo tria facit. Primo ponit diuisionem. Secundo probat per authoritatem. § Vt. n. egregius § Tertio ponit membrorum diuisionis expositionē. ibi: § Propriè aūt hic res &c. § vbi primo exponit quid sit res. Secundo quid sit signū, ibi: § Signa vero &c. § Tertio, vtriusq; cōparationem, ibi:

§ Omne

De rebus communiter agit.

D

ID ergo in rebus considerandum est, vt in eodem ait † Augusti. quòd res aliæ sunt, quibus fruendum est: aliæ, quibus vtendum est: aliæ, quæ fruuntur, & vtuntur. Illę quibus fruendum est, nos beatos faciunt, istis quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinē adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt peruenire, eisq; inhærere possimus. Res vero quæ fruuntur, & vtuntur, a nos sumus, quasi inter vtrasq; cōstituti, & angeli sancti. † Frui autem est amore inhærere alicui rei propter seipsam. Vti vero, id quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruendū est, aliàs abuti est, non vti. Nam vsus illicitus, abusus, vel abusio debet nominari. † Res ergo, quibus fruendum est sunt, pater, & filius, & spiritussanctus. eadem tamen Trinitas quædam summa res est, communisque omnibus fruentibus ea, si tamen res dici debet, & non rerum omniū causa, si tamen & causa. Non enim facile potest inueniri nomē, B quod tantæ conueniat excellentiæ, nisi quod melius dicitur, Trinitas hic vnus Deus. Res autem quibus vtendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde † Augustinus in eodem. Vtendum est hoc mundo nō fruendum, vt inuisibilia Dei, per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciantur, idest, vt de temporalibus æterna capiantur. Item † in eodem. In omnibus rebus illæ tātum sunt, quibus est fruendum, quæ æternæ, C & incommutabiles sunt, cæteris autem vtendum est, vt ad illarum perfruitionem perueniatur. Vnde † Augustinus in libro 10. de Trinitate. fruimur cogni-

† Ibidē c.3. † Ibidē c.4. † Ibidē c.5.

§Omne igitur signum.§ §Id ergo in rebus§ hic dimissis signis, subdiuidit res per absolutum, & relatum ex parte desiderij. s. perfruibile, quod propter se desideratur, & vtile, cuius desiderium ad aliud refertur, & diuiditur in partes duas. Primo ponit diuisionem. Secundo, epilogat, & concludit intētionem, & ordinem. ibi: §Omnium igitur, quæ dicta &c. Prima in tres. Primo, ponit diuisionē: Secūdo, partium manifestationem. ibi: Ille quibus fruendum. § Tertio, mouet dubitatio nes. ibi: §Cum aūt homines &c. § In secūda duo facit. Primo manifestat diuisionē. Secundo, ponit quandā contrarietatē, & soluit. ibi. §Notandū vero, ꝙ idē Aug. § Circa primū duo facit. Primo manifestat partes diuisionis per diffinitiones. Secundo, quantum ad supposita. § Res igitur, quibus fruēdum &c. § Circa primum quatuor facit. Primo diffinit fruibilia per effectum. Secundo, vtibilia. ibi: §Istis quibus vtēdū.§ Tertio, diffinit vtētia, & fruentia. ibi § Res vero, quæ fruuntur.§ Quarto, diffinit vti, & frui ad probationem totius. §Frui autem &c.§ Et eodem ordine procedit manifestando. secundum supposita. § Notandū vero, ꝙ idem.§ Hic ponit contrarietatem ad hæc tria. Primo, ponit diuersam assignationem vti, & frui. Secundo, concludit contrarietatem ad prædicta, ibi: §Et attende, ꝙ videtur. § Tertio, ponit solutionem, ibi: §Hæc ergo, quæ sibi. § Et primo, soluit per diuisionem. secundo, per interemptionem, ibi: § Potest dici § §Cum autem homines.§ Hic mouet dubitationes de habitudine eorum, quæ pertinent ad inuicem. Et primo quærit de vtentibus, & fruentibus, an sint vtibilia, vel fruibilia. Secundo, de fruibilibus, scilicet de Deo: vtrum sit vtens nobis, vel fruens, ibi: § Sed cum Deus diligat. § Tertio, de quibusdam vtibilibus, vtrum sint fruibilia, ibi: § Hic considerandum est: vtrum virtutibus; § Qualibet harum partium diuiditur in quæstionem, & solutionem.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur tria.

Primo. De vti, & frui.
Secundo. De vtibilibus, & fruibilibus.
Tertio. De vtentibus, & fruentibus.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Quid sit frui secundum rem.
Secundo. Quid sit vti secundum rem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum frui sit actus intellectus.*

1.2. qō. 11. ar. 10. arti. 2.c. Irca primum sic proceditur. Videtur quòd frui sit actus intellectus. Nobilissimus enim actus est nobilissimæ potentiæ: altissima autem potentia in homine est intellectus. ergo cum frui sit perfectissimus actus hominis, quia ponit hominem in suo fine vltimo, videtur ꝙ sit actus intellectus.

circa finem 2. cōcio. 90. psal. 10. 8. ¶ 2 Præterea. Sicut dicit Augu. visio est tota merces: sed merces totius meriti consistit in fruitione diuinitatis. ergo fruitio est essentialiter visio, sed visio est actus intellectus, ergo & fruitio.

¶ Sed videtur, ꝙ sit actus voluntatis: actus enim determinatur ex obiecto: sed obiectum fruitionis est fruibile, quod est finis vltimus. Finis autem, cum rationem boni habeat, est obiectū volūtatis: ergo & frui est actus voluntatis. II.

¶ Præter. August. diffinit fruitionem per voluntatem dicens, fruimur cognitis in quibus &c. ergo magis videtur esse actus voluntatis, quàm intellectus. Libr. 10. de Trin. ca. 10. to. 3.

¶ Item videtur quòd sit actus omnium potētiarum. Præmium enim respondet merito: sed homo meretur per omnes potentias. ergo & secūdum omnes præmiabitur: sed præmium est ipsa fruitio. ergo fruitio est omnium potentiarum. III. † 1. de doct. Christiana. c. 4. Tracta. 45. supr. Io. so. 9. de spiritu, & anima. 9. to. 3. † Ibid. c. 11.

¶ Præter. August. dicit, quòd homo inueniet pascua interius in diuinitate Saluatoris, & exterius in humanitate. ergo videtur, quòd tam vires exteriores, quā interiores fruentur. † Lib. 10. de Trin. ca. 10. to. 3.

¶ Sed videtur, quòd nullius potentiæ sit. Omnis enim actus denominatur a potētia, cuius est, sicut intelligere ab intellectu, sed frui non denominatur ab aliqua potentia, ergo &c.

¶ Vnde vlterius quæritur, cuius habitus actus sit, & videtur ꝙ tantum charitas: sicut enim dicitur primæ Corinth. 13. charitatis virtus perfecta est: sed secundum Philosophum. Fœlicitas est operatio virtutis perfectæ. ergo fruitio, in qua est tota nostra fœlicitas, est actus charitatis. IIII. 10. eth. c. 8.

¶ Hoc idem videtur ex diffinitione August. inducta in litera: D frui est amore inhærere &c.

¶ Sed videtur, quòd non tantum charitatis. Ad fruitionē enim tria concurrunt, perfecta visio, plena comprehensio, & inhæsio amoris consumati. ergo videtur, quòd sit actus etiam succedentium fidei, & spei.

¶ Præter. Secundum fruitionem coniungimur Deo, sed omnis virtus coniungit nos Deo, cum virtus sit dispositio perfecti ad optimum, vt dicitur in 7. Physi. ergo fruitio est actus secundum omnem virtutem. T. com. 17.

¶ Respondeo dicendum, quòd fruitio consistit in optima operatione hominis, cum fruitio sit vltima fœlicitas hominis: fœlicitas autem non est in habitu, sed in operatione * secundum Philosophum, optima autem operatio hominis est operatio altissimæ potentiæ, scilicet intellectus, ad nobilissimum obiectum, quòd est Deus. vnde ipsa visio diuinitatis ponitur tota substantia nostræ beatitudinis. Ioan. 17. Hæc est vita æterna &c. Ex visione autem, ipsum visum cum non videatur per similitudinem, sed per essentiam, efficitur quodammodo intra videntem, & ista est comprehensio, quæ succedit spei, consequens visionem, quæ succedit fidei, sicut spes quodammodo generatur ex fide: ex hoc autem, quòd ipsum visum receptum est intra videntem, vnit sibi ipsum videntem, vt fiat quasi quædam mutua penetratio per amorem: sic dicitur primæ Ioann. 4. Qui manet in charitate &c. Ad vnionem autem maxime conuenientis, sequitur delectatio summa, & in hoc perficitur nostra fœlicitas, quam fruitio nominat ex parte sui complementi, magis quàm ex parte principij, cum in se includat quandam delectationem. Et ideo dicimus, quòd est actus voluntatis, & secundum habitum charitatis, quamuis secundum ordinem ad potentias, & habitus præcedentes. * D. 170. 10. eth. c. 4. E

¶ Ad primum ergo dicēdum, ꝙ appetitus * semper sequit cognitionē. vnde sicut inferior pars hēt sensum & appetitū, qui diuiditur in irascibilē, & concupiscibilē, ita suprema pars ha- * D. 451.

tis, in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit. Vtimur vero eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

Item quid intersit inter. frui, & vti aliter, quam supra.

C

NOtandum vero, quòd idẽ † Augu. in lib. 10. de Tri. aliter quã supra accipiens vti, & frui, sic dicit. Vti est assumere aliquid in facultatem volũtatis. Frui autem est vti cum gaudio, non adhuc spei, sed iam rei. Ideoq; omnis, qui fruitur, vtitur. assumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis, nõ autem omnis qui vtitur, & fruitur, si id, quod in voluntatis facultatem assumit: non propter ipsum, sed propter aliud appetit. Et attende, quòd †Aug. videtur dicere illos frui tantum, qui in re gaudent, non iam in spe, & ita in hac vita non videmur frui, sed tantum vti, vbi gaudemus in spe, cum supra dictum sit, frui, esse amore inhærere alicui rei propter se, qualiter etiam multi hic adhærent Deo.

Determinatio eorum, quæ videntur contraria.

D

HAEc ergo, quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus dicẽtes nos, & hic, & ĩ futuro frui, sed ibi proprie, & perfecte, & plene, vbi per speciem videbimus quo fruemur. hic aũt dum in spe ambulamus, fruimur quidẽ, sed non adeo plene. Vnde †Aug. in lib. 10. de Trin. fruimur cognitis, in quibus voluntas est &c. Idem in lib. de doct. † Christ. ait. Angeli illo fruentes, iam beati sunt, quo & nos frui desideramus, & quantũ in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in enigmate, tanto nostram peregrinationem, & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus.

bet intellectum, & voluntatem, quorum intellectus est altior secundum originem, & voluntas secundum perfectionem, & similis ordo est in habitibus, & etiam in actibus, scilicet visionis, & amoris. fruitio autem nominat altissimam operationẽ quantum ad sui perfectionem.

¶ Et similiter etiam patet solutio secunda: quia visio non habet perfectam rationem fœlicitatis, nisi secundum quòd est operatio perfecta per ea, quæ sequuntur. Perficit enim delectatio operationẽ, sicut pulchritudo iuuentutem. vt dicitur 10. Ethi. Alia duo cõcedimus.

† Lib. 10. de trin. c. 11. Capit. 4.

¶ Ad aliud dicẽdum, quòd inferiorum potentiarum non potest esse fruitio proprie dicta, non enim habent operationem circa finem vltimũ, quem non apprehendunt, cum sint virtutes materiales, sed sicut nunc intellectus perficitur accipiendo ab inferioribus potentijs, ita erit in patria econuerso, quòd perfectũ, & gaudiũ superioris partis redundabit in inferiores potentias. vnde August. de spiritu & anima. Sensus vertetur in rationem, inquantum scilicet sua remuneratio, & gaudium a ratione emanabit.

† 1. de doct. Christiana. Cap. 4.

c. 33. tom. 3.

¶ Ad aliud dicendum, ꝙ humanitas Christi non est vltimus finis, vnde in visione * eius non erit proprie fruitio, sed erit quoddam accidentale gaudiũ, & non substantialis beatitudo.

D. 272.

¶ Ad aliud dicendum quòd quando aliquis actus est absolute alicuius potentiæ, denominatur ab illa, sicut intelligere ab intellectu: sed quando est actus vnius potentiæ secundum ordinem ad alteram, à nulla denominatur, sicut scire est actus rationis secundum ordinem ad intellectum, quia inquantum principia deducit in conclusiones: similiter frui est actus voluntatis consequens actum intellectus, scilicet aptam Dei visionem. Alia duo concedimus.

¶ Ad alia patet solutio, per ea, quæ dicta sunt, quia quamuis tria concurrant ad fruitionem, tamen in amore perficitur, vt prius dictum est.

In corpore.

¶ Ad vltimum dicendum, ꝙ aliæ virtutes coniungunt Deo per modum meriti, & dispositionis, sed sola charitas per modum perfectæ vnionis.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit actus rationis.

C

CIrca secundum sic proceditur. Videtur, quòd vti sit actus rationis. Ordinare enim vnum ad alterum est potentiæ conferentis, cuiusmodi est ratio, sed vti dicit ordinem ad finem: ergo est actus rationis.

1. 2. q. 16. artic. 1.

¶ 2 Præterea. Vt dicit Philosophus 6. Ethic. ordinatio eorum, quæ sunt ad finem, & inuentio finis pertinent ad prudẽtiam: prudentia autem est habitus rationis. ergo & vti quod dicit talem ordinationem est actus rationis.

Cap. 6.

¶ Sed videtur, quòd sit actus voluntatis: quia voluntas ponitur in diffinitione eius., vti enim est assumere aliquid in facultatem voluntatis.

¶ Præter. Illud ordinatur ad finem, quod finem consequitur: sed frui, quod dicit consecutionem finis est actus voluntatis: vt dictum est. ergo & vti.

In articulo antecedẽte.

Respondeo. Dicendum, ꝙ vti dicitur multipliciter. * Aliqñ enim nominat quamlibet operationem, secundum ꝙ dicimus vsum alicuius rei esse bonum, vel malum: & secundum hoc vti diffiniri ab August. vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, idest (vt operemur de eo, quo vtimur ad nutum voluntatis.) Aliquando dicit frequentiam operationis, secũdum quòd vsus est idem quod cõsuetudo, & sic diffinit Victorinus. Vsus est actus frequenter de potentia elicitus. sed vtrobique modorũ istorum est actus cuiuslibet potẽtiæ. Dicitur etiam aliquando vti eorum, quæ ad finem ordinantur aliquẽ, & sic vti sumitur hic quantum ad primam diffinitionem, quæ ponitur. Illud autem quod est ad finẽ inducitur ad finẽ suũ tribus operationib*. Prima est operatio rationis præstituẽtis finem, & ordinantis, & dirigẽtis in ipsum. Secunda est operatio voluntatis imperantis. Tertia est operatio virtutis motiuæ exequentis: * vti autẽ nominat executionẽ eius, quod ad finem ordinatũ est, non secũdum actum propriũ alicuius motiuarum virium, sed communiter præsupposita ordinatione in finem. vnde est actus voluntatis, quæ est vniuersalis motor virium secundum ordinem, ad rationem.

* D. 1210.

Lib. 10. de trini. ca. 11. to. 3.

† vbi supra c. 10.

* D. 1210.

† Li. 1. de doctrina Christiana 30.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ vti præsupponit ordinem, sed eius substantia magis est in executione voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ prudentia est perfectio rationis practicæ, secundum ꝙ est recta. Rectitudo autem eius, & veritas est, vt dicitur 6. Ethico. secundum conuenientiam cum appetitu recto. vnde prudentia non tãtum perficit ad actum, qui est ipsius rationis, sed etiam ad actum voluntatis, qui regulatus est ratione, sicut eligere; & si sit actus voluntatis, vel liberi arbitrij, est tamen prudentiæ.

Eth. 6. ca. 3.

QVAESTIO II.

Circa obiecta dictorum actuum.

Primo. Quæritur de fruibilibus.
Secundo. De vtibilibus.

Quantum ad primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum solo Deo sit fruendum.
Secundo. Vtrum vna tantum fruitione, vel pluribus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fruendum sit solo Deo.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd non solo Deo fruendum sit: his enim rebus fruendum est, vt dicitur in litera, quæ nos beatos faciunt. beatitudo autem creata beatos nos facit. ergo ea fruendum est, non ergo tantum Deo.

1. 2. q. 11. artic. 3. Cap. 4. 3. de conso. prosa 2. 1. Officiorũ.

¶ 2 Præt. Vltimus finis hominis est sua fœlicitas: fœlicitas aũt eius est perfectissima operatio, cum igitur vltimo fine fruendũ sit, operatione perfectissima fruendum est, quod & videtur ꝑ Philosophum in 1. Ethico. qui dicit, ꝙ fœlicitas non quæritur propter aliquid aliud. & per Boetium, qui dicit, quòd beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus.

¶ 3 Præter. Tullius dicit, honestum est, quòd sua vi nos trahit, & sua dignitate, nos allicit: sed quod per se allicit propter se amatur. ergo omni honesto fruendum est, & ita omnibus virtutibus. ergo non tantum Deo.

¶ 4 Præt.

¶ 4 Præt. Apostolus ad Philemonem dicit. Itaq; frater, ego te- A fruar in domino. ergo etiam homine iusto frui possumus : & per consequens quolibet homine, qui est ad imaginem Dei, & qualibet creatura, in qua est vestigium Dei.

Contra. Ratio dilectionis est bonitas: sed omnis bonitas refertur ad bonitatem Dei, a qua fluit : & cuius similitudinem gerit. ergo nihil est diligendum, nisi in ordine ad Deum. ergo solo Deo fruendum est.

¶ 2 Præt. Prouerb. 16. dicitur. Vniuersa propter semetipsum operatus est Deus. ergo ipse est finis omnium : omnia ergo propter ipsum diligenda sunt: & sic idem quod prius. † Ibi.c.33.

Respondeo Dicendum, quòd frui aliquo dicitur tripliciter. Aut sicut obiecto & hoc modo solo Deo fruendum est: quia ad bonitatem ipsius Dei ordinatur tota bonitas vniuersi : sicut bonum totius exercitus ad bonum ducis, vt dicitur 12. Met. Alio modo sicut habitu eliciente actum fruitionis: & hoc modo beatitudine creata, & charitate fruendum est. Tertio modo fruimur aliquo: sicut instrumento fruitionis: & hoc modo fruimur, potentiam cuius fruitio est actus. Tex. 52.

Alia determinatio.

E

POtest etiam dici. quòd qui fruitur etiam in hac vita, nó tantum habet gaudium spei: sed etiam rei, quia iam delectatur in eo, quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat ergo: quia Deo debemus frui, nó vti. Illo enim (vt † Augustinus ait) frueris, quo fhieceris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc etiam idem ait in libr. de doctrina Christiana. Dicimus ea re nos frui, quam diligimus propter se : & ea re nobis fruendum esse tantum, qua efficimur beati: cæteris vero vtendum : frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit. si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est eam retuleris, vteris ea, & abusiue non proprie diceris frui. Si vero in hæseris, atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, túc vere, & proprie dicendus es frui: quod non est faciendum, nisi in illa trinitate, idest, in summo & incommutabili bono;

¶ Ad Primum ergo dicendum, quod aliquid facit beatum dupliciter: vel effectiue: sicut Deus: & hoc solo fruendum est, vel vt D obiecto, vel formaliter: sicut albedo facit albom: & hoc fruendum est formaliter loquendo: & sic beatitudo beatum facit.

¶ Ad secundum dicédum quod obiectum operationis terminat, & perficit ipsam, & est finis eius. vnde impossibile est * operationem habere rónem finis vltimi: sed quia obiectum non cósequitur, nisi per operationem ió est idem appetitus operationis, & obiecti. vnde si aliquo modo ipsa fruitione fruimur, hoc erit, inquantum fruitio nos Deo coniungit: & eadem fruitione fruemur fine, & operatione, cuius obiectum est finis vltimus: sicut eadem operatione intelligo d intelligibile, & intelligo me intelligere. * D.621. D.32. D.41.44.

¶ Ad tertium dicendú, quòd propter se dicitur dupliciter. vno modo secundum quod opponitur ad propter aliud: & hoc modo virtutes & honestum, non propter se diligútur: cum etiam ad aliud referantur. Alio modo dicitur propter se, secundú quòd opponitur ad per accidens: & sic dicitur propter se diligi, quod E habet in natura sua aliquid mouens ad diligédum: & hoc modo virtutes propter se diliguntur: quia habent in se aliquid vnde quærantur: etiam si nihil aliud ab eis, cótingeret: non tamé est inconueniens, vt aliquid propter se * ametur: & tamé ad alterum ordinetur: sicut dicitur in primo Ethicorum. Est autem aliquid, quod desideratur, non propter aliquid, quod in se habet: sed tantum secundum quod ordinatur ad alterum, vt effectiuum illius: sicut potio amara amatur, non propter aliquid, quod in ipsa est: sed quia sanitatem efficit: & huiusmodi nullo modo propter se diligútur: siue propter se dicat causam formalem: sicut virtus dicitur propter se diligi, siue finalé, sicut Deus. * D.270. 1. Eth.c.6.

¶ Ad quartum dicendum, quòd homine iusto, non est simpliciter fruendum, sed in Deo: ita quòd obiectum fruitionis sit Deus: & repræsentans ipsum gratiæ obiectum per similitudinem, in qua inhabitat Deus, sit homo sanctus. nec tamé sequitur, quòd homine peccatore sit fruendum in Deo: quia nó est in eo gratia, quæ facit Deum inhabitare : & quę est exemplar A expressum illius summe bonitatis, qua fruendum est: & multo minus hoc sequitur de creatura irrationali: non enim sufficit ad hoc similitudo imaginis & vestigij, sed similitudo gratię.

ARTICVLVS II.

Vtrum hominibus sit fruendum vel vtendum.

F

CVm autem homines, qui fruuntur, & vtuntur alus rebus res aliquæ sint, quæritur : vtrum se frui debeant, an vti, an vtrunque. Ad quod sic re- B spondet † Augustinus in libro de doctrina Christiana. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo ; si propter aliud vtimur eo ; videtur auté mihi, propter aliud diligendus: quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata: cuius etiá spes hoc tempore consolatur. In homine autem spes ponenda nó est: quia maledictus est, qui hoc facit. ergo si liquide aduertas, nec se ipso, quisq uá frui debet: quia non C debet se diligere, propter se : sed propter illud quo fruendum est. Huic autem contrarium videtur, quod Apostolus ad Philemonem loquens ait. Ita frater ego te fruar in domino : quod ita determinat † Aug. Si dixisset tantum te fruar & non addidisset in domino: videretur finem dilectionis, ac spé constituisse in eo. Sed quia illud addidit, in domino se finem po-

Vtrum fruamur Deo, vna fruitione.

E

CIrca Secundum sic proceditur. Videtur, quòd non vna fruitione Deo fruamur. actus enim distinguuntur secundum obiecta sed obiecta fruitionis, sunt tres res distinctę proprietatib' personalibus, scilicet pater, filius, & spirit' sanctus. ergo fruitiones sunt tres. † Lib.1.c.21.

¶ 2 Pręt. Operatio animę sistens in communi non est perfecta, nisi etiam descendat ad propria : sicut cognitio generis perficitur per cognitioné differentię, & multo plus desiderium & amor perficit in particulari: sed fruitio é operatio perfecta. ergo non tantum fruemur essentia communi tribus psonis, sed singulis personis, & proprietatibus ipsarum. & ita videtur, quod non sit vna tantum fruitio. † Ibi.c.33.

¶ 3 Hęc. Quicquid habet filius solet referre ad patrem a quo habet, sicut Ioan. 7. dicitur. Mea. doctrina, nó est mea &c. Sed D bonitatem accepit filius a patre nascendo, sicut essentiam. ergo & fruitionem bonitatis filij, debemus referre in fruitioné patris. ergo non est ęqualiter fruendum tribus personis: multo minus ergo nec eadem fruitione

Contra. Sicut Deus trinitas, est vnum principium omnium, ita est vnus finis omnium : sed eadem operatio communis est totius trinitatis, inquátum est vnum principium. ergo eadem est fruitio trium, inquantum est vnus finis.

¶ Præt. operatio fœlicitatis est, ad nobilissimum obiectum : vt dicit Philosophus 10. Ethic. nobilissimum autem est vnum tantum : quia quod per superabundantiam dicitur, vni 10. Et.c.10. soli conuenit. ergo cum fruitio sit operatio vltimę fœlicitatis, refertur ad vnum tantum obiectum. ergo fruimur tribus personis, inquantum sunt vnum . ergo inquantum est vnum obiectum.

E Respondeo Dicendum, quòd vna fruitione fruimur tribus personis: & huius ratio est duplex. Vna ex parte essentię. Obiectum enim fruitionis est summa bonitas : vnde fruitio respicit vnamquamque personam, inquantum est summum bonum, vnde cum eadem numero sit bonitas trium, eadem erit & fruitio. Alia ratio sumitur ex parte proprietatum : sicut enim dicit Philosophus, qui nouit vnum relatiuorum, cognoscit & reliquum : & sic cum tota fruitio originetur ex visione, vt prius dictum est, qui fruitur vno relatiuorum, inquantum huiusmodi fruitur & reliquo. personę autem tres distinguuntur tantum, secundum relationes : & ideo in fruitione vnius includitur fruitio alterius: & ita est fruitio eadem trium sed prima ratio melior est, quę tangit rationem obiecti, a qua actus habet vnitatem. In prędic.c. c. de relat. q 1. art. 1. ad 1

Et Per Hoc patet solutio ad primum : quia tres personę non distinguuntur secundum id, quòd sunt obiectum fruitionis: immo vniuntur in eo, scilicet in summa bonitate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd proprietate vniuscuiusque,

personę

personę fruimur, vt paternitate: tamen parternitas, non dicit F rationem fruitionis: vnde fruemur paternitate, inquātum paternitas est, idem re, quod summa bonitas: differens tamen ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa reductio, nō ponit gradum bonitatis in patre, & filio, sed tantum ordinē naturę: & ideo non tollitur æqualitas, & vnitas fruitionis.

† ibidē etiā. fuisse eodemque frui significauit. Cum enim vt idem Aug.† ait. homine in Deo frueris: Deo potius, quàm homine frueris.

Ad Ephe.2. *QVAEST. III.*

C

Vtrum vtēdum sit omnibus alijs a Deo.

Quæritur vtrum Deus fruatur, an vtatur nobis.

In eod.lib.c. 31. Sed cum Deus diligat nos, vt frequenter scriptura † dicit: G quæ eius dilectionē erga nos multum commendat: quęrit † August. quomodo diligit: an vt vtens, an vt fruēs: & procedit ita. Si fruitur nobis, eget bono nostro: quod nemo sanus dixerit. ait enim† propheta. Bonorum meorum non indiges. omne enim bonum nostrum, vel ipse est, vel ab ipso est. non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur nobis nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen H sic vtitur nobis, vt nos rebus aliis. Nos enim res quibus vtimur ad ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur. Deus vero ad suam bonitatem vsum nostrum refert. Ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur vt se perfruamur: nos vero inuicem nostri misereremur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius G misereremur, & alicui consulimus ad eius quidem facimus vtilitatē, eamque intuemur. Sed & nostra fit consequēs cum misericordiam, quam alii impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Item, quia bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. Porro autē, quia etiam iustus est non impune mali sumus: & inquātum mali sumus, intantum etiam minus H sumus: Ille ergo vsus, quo nobis vtitur Deus, non ad eius: sed ad nostrā vtilitatem refertur: ad

DEINDE quæritur de vtibilibus.

Psalm.15. ¶ Vtrum omnibus alijs pręter Deum sit vtendum. & videtur, quòd non. Vti enim est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Illud autem tantum est hoc modo

Vbi supra cap.32. assumptum, quod nostrę operationi subiacet: non autem omnia creata sunt talia, sicut cœlum, & angeli, quę non sunt operabilia a nobis. ergo non possumus omnibus vti.

¶ 2 Pręterea. Illo vtimur, quo tendentes ad beatitudinem iuuamur: sed creaturis impedimur frequenter: sicut dicitur Sapien. 14. Creaturę factę sunt &c. ergo non omnibus possumus vti.

¶ 3 Pręt. Si omnibus pręter Deum tenemur vti. ergo quādocunque non referimus aliquid in Deum, peccamus: sed quandocunque referamus aliquid in Deum, meremur. ergo omnis actus est meritorius vel demeritorius: & sic nullus actus erit indifferens;

¶ 4 Pręt. Sequitur, quòd nullum peccatum sit veniale: quia si I refertur in vltimum finem, nō est aliquod peccatum, si autem constituatur aliquis finis alius vltimus, non relatus ad finem vltimum, est peccatum mortale. cum igitur omnis actus rationis sit ad aliquem finem, oportet, quòd ille finis, vel sit finis vltimus: & sic non est peccatum. vel sit alius finis, non relatus ad finem vltimum, & sic erit peccatū mortale. ergo nihil est peccatum veniale.

Contra. Primę Cor. 10. Siue manducatis, siue bibitis omnia in gloriam &c. ergo videtur, quòd omnibus sit vtendum.

¶ Item, sicut Deus est perfectę potentię: ita est perfectę bonitatis: sed ad perfectionem potentię eius pertinet, quòd nihil habeat esse nisi productum ab ipso. ergo & ad perfectionem diuinę bonitatis pertinet, quòd ametur nihil, nisi quod est in ordine ad ipsum.

Respondeo. Dicendum, quòd quęcunque sunt bona, non K habent bonitatem, nisi inquantum accedūt ad similitudinem bonitatis diuinę. vnde oportet cum bonitatis sit ratio dilectionis, & desiderij: vt omnia amentur in ordine ad bonitatem primam. Omne autem quod bonum est, a Deo est. vnde quę ab

* D. 1211. ipso non sunt, nec quęrenda sunt: nec eis vtēdum * est. & ideo nullo peccato vtendum est: quia peccatum non est a Deo. Pœna autem a Deo est: & ideo pœna vtendum est, & ordinanda ad finem, secundum quòd promouet meritum hominis ducens eum in considerationem suę infirmitatis. & secundum quòd purgat peccata. Similiter etiam res mundi ab ipso sunt: & eis vtendum est: vel inquantum conferunt ad Dei cognitionem, ostendentes ipsius magnitudinem: vel secundum quòd prębent subsidium vitę nostrę ordinatę in Deū. Similiter opera nostra, quę mala non sunt, ab ipso sunt: & propter ipsum facienda: non quòd quamlibet operationem oporteat semper actualiter referre in Deum: sed sufficit, vt habitualiter in Deo constituant finem suę voluntatis.

F ¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd illis creaturis non vtimur tanquam a nobis operatis: sed sicut in Dei cognitionem ducentibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creaturę, quantum est in se, non impediūt nos a cōsequenda beatitudine: sed ex parte nostra, inquātum eis abutimur in eis sistēdo, sicut insint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secūdum Theologum nullus actus procedens a voluntate deliberante est indifferens: quia si refertur in Deum supposita gratia, meritorius est. si autem nō est referibilis, peccatum est. si vero est referibilis, & non referatur, vanus est. ociosum autem, inter peccata apud theologum computatur. Cōis opi. Theolog.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis ille, qui peccat venialiter, nō referat actu in Deum suam operationem: nihilominus tamen Deum habitualiter ꝓ fine habet. vnde non ponit creaturam finem vltimum, cum diligat eam citra Deū, sed ex hoc peccat, quia excedit in dilectione: sicut ille qui nimis immoratur vię: non tamen exit a via.

QVAESTIO IIII.

D

Deinde quæritur de fruentibus, & vtentibus.

Et primo. De fruentibus.
Secundo. De vtentibus

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum frui conueniat omnibus rebus.*

AD Primum sic proceditur. Fruitio dicit desiderium quietatum in finem: sed omnis creatura etiam insensibilis, desiderat naturaliter suum finem. ergo cum contingat ipsam consequi suum finem, & quiescere in eo: videtur, quòd fruitio sit creaturę insensibilis.

¶ 2 Pręt. Fruitio est eius, quod per se quęritur, non relatum ad alterum: sed bruta quęrunt aliqua in quibus delectantur, & non referunt ad aliud: quia carent ratione ordinante. ergo brutorum est fruitio.

K ¶ 3 Pręt. Naturali dilectione contingit aliquem diligere Deū super omnia: cum naturaliter cognoscatur esse summum bonum, & ita propter se amandum: sed fruimur eo quod propter se amamus. ergo contingit hominem existentem in naturalibus tantum, frui Deo.

¶ 4 Pręt. Contingit, quòd aliquis existens in peccato mortali, alicuius suę actionis Deum finem vltimum constituat, non referens ad aliud: hoc autem est frui. ergo peccator etiā potest frui Deo.

Sed econtrario videtur, ꝙ nec etiam iustus fruatur in via: frui enim est quiescere voluntatem delectatam in cognitis ꝓpter se: sed quamuis aliquis est in via non quiescit. ergo quandiu est in via, aliquis Deo non fruitur.

¶ Pręt. videtur, quòd nec etiam beati fruantur. Sicut enim habetur in litera: omne quod fruit aliquo, eget illo: sed quicquid eget aliquo caret illo: cum igitur beati non carent Deo: videtur, quòd non fruantur, illo. Ex quo etiam concluditur, quòd nec seipso Deus fruatur, cum non seipso indigeat.

Respondeo.

q.1.art.1. Respondeo. Dicendum, quòd sicut supra dictum est: fruitio ponit quandam delectationem in fine. delectatio autem non potest esse, nisi in cognoscente, propter quod Plato dixit, quòd delectatio est generatio sensibilis in naturam, id est, quae sentitur naturę conueniens: & ideo cum creaturæ insensibiles non cognoscant, non delectantur nec fruuntur.

Plato de legibus li.1 s.

¶ Item: fruitio proprie loquendo est tantum vltimi finis: bruta autem vltimum finem non apprehendunt, nec finem proximum possunt ordinare ad finem vltimum, cum careant ratione: cuius est ordinare. vnde non proprie fruuntur.

Boë.li.c.33. B

¶ Similiter, peccator ponit finem vltimū in quo non est. vnde cum verum finem non habeat, non vere fruitur.

¶ Vlterius autē fruitio dicit delectationem in fine. vnde perfecta fruitio, non est, nisi sit perfecta delectatio, quæ esse non potest ante consecutionem finis, & ideo iustus homo, nō perfecte fruitur, sed beati qui consecuti sunt finem, vere & perfecte, & proprie fruuntur.

Lib.13. de Trin.c.8.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd quāuis omne * desiderium cōsequatur cognitionem: desideriū tamen creatura insensibilis, non sequitur cognitionem in ipsa existentem, sed cognitionem motoris primi (quicunque sit ille) ordinatis vnū quodque in suum finem. ideo sine cognitione, nec delectationem, nec fruitionem habent.

* D.148. 251. 225. 289. 852.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pecora, quamuis delectentur in fine, ille tamen finis, nō est vltimus: immo est relatus ad aliud, non ab ipsis, sed a primo ordinante omnia in seipsum, & ideo cum non delectentur in vltimo fine simpliciter, sed in vltimo apprehenso ab eis, aliquo modo dicuntur frui, sed improprie.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio sequitur operationem perfectam. perfecta autem est operatio, quæ procedit ab habitu. habitus autem acquisiti vel naturales, non perficiunt ad vltimam beatitudinem patriæ, (vt supra habitum est) sufficienter, & proxime, quia vt dicit Augustin. in lib. de pœnitentia. Quodam familiari contactu ad experiendam eius suauitatem adiacet amanti amata creatura, sed voluptas creatoris lōge alterius generis est, & ideo sine habitu gratuito, non est delectatio talis quæ ad fruitionem sufficiat. Vel dicēdum, quod delectatio naturalis, non ponit aliquam operationem in actu, sed tantum quandam naturalem inclinationem, quæ in actū reducitur per habitum charitatis.

Inf.d. 17.q. 1.ar.3.ad 1. Aug.20. de Trin.5.co. 3. elicitiue.

¶ Ad quartum dicendum, quòd existens in mortali peccato, diligit aliquid habitualiter supra Deum, & si non in actu semper. & ideo non fruitur ipso, sed illo ad quod omnia ordinat.

¶ Ad quintum dicēdum, quòd est duplex quies, scilicet, quies desiderij, & quies motus. quies desiderij est, quando desideriū sistit in aliquo, propter quod omnia facit & quærit, & non desiderat aliquid vlterius. & hoc modo voluntas iusti, quiescit A in via in Deo. quies autem motus est, quando peruenitur ad terminum quæsitum, & ista quies voluntatis erit in patria. hic autem quies facit perfectam fruitionem, sed prima imperfectam. ¶ Ad sextum dicendum * quòd aliquid eget altero dupliciter: aut sicut eo à quo dependet secundum esse. & hoc modo omnia egēt Deo, quia secūdum Greg. omnia in nihilum tēderēt, nisi ea manus conditoris teneret, non enim est tātum causa fieri: sed esse rerum. & hoc modo beati egēt Deo. Alio modo, dicit quis egere illo, quod nōdum * habet: & sic non egent.

†Amb. sup. 5.c.ad Gal. ibid.to.4. * D.540.

Lib.16. mora.c.16.

* D.414.

¶ Ad vltimum dicendum, quòd hoc intelligendum est, quando fruens, & id quo fruitur sunt diuersa in essentia, quod nō est in diuina fruitione: & ideo perfecte ipse fruitur seipso. vnde Gregor. super Io. 40. Esto gloriosus et cætera. dicit. Ipse gloriosus est, qui dum seipso fruitur, accedentis laudis indigēs non est.

Lib.32. mora.cap.5. A

ARTIC. II.

b Vtrū vsus cōueniat, existentibus in patria.

AD Secūdum sic proceditur. Videtur quòd in patria nullus erit vsus. Via enim non est necessaria habito fine. vnde Bern. Quid necesse est scala, tenenti iam solium? sed vsus est eorum, quæ sunt ad finem, quæ se habent per modum viæ, igitur in beatis consecutis finem, non erit vsus.

†Vbi su.c.8

†Ibi.c.33.

Bern. super Cantic. sermone 79.

¶ 2 Præt. Vti est referre aliquid in alterum: sed hoc nō potest fieri, nisi vnum cogitetur post aliud, quod non videtur esse in patria secundum Augustinum. quia non sunt ibi cogitationes volubiles. ergo videtur, quòd non sit ibi vsus.

Aug. vlt. de Tri.c.to.3.

Contra. Constat, quòd in patria manet dilectio Dei, & proximi: quia charitas nūquam excidit. primæ Corinth. 13. Sed proximus, nunquam diligetur propter se sed propter Deum. semper ergo erit ibi dilectio vsus.

Respondeo. Dicendum, quòd vsus est eorum quæ sunt ad finem: sed eorum quæ sunt ad finem, quædam sunt includentia finem, & contingentia ipsum, & hæc sunt, quæ non repugnāt perfectioni finis: sicut dispositiones materię manent cum forma substantiali: & talium erit vsus in patria: sicut perfectiones naturales, & septē dona Spiritussancti, & alia quæ ex sua ratione imperfectionem non dicunt. Quędam autem sunt ad finem, sicut distantia a fine: vt motus, & huiusmodi. & ista propter suam imperfectionem, non compatitur finis. vnde talium non erit vsus in patria: sicut pœnæ, & actus fidei, & spei, & cibi, & huiusmodi. E

¶ Ad Primum dicendum, quòd sicut inuenimus in processu cognitionis, quòd in cognitionem principiorum venit quis per principiata: quibus tamen habitis magis, ipsa cognoscit quā principiata: nec indiget principiatis ad cognitionem principiorum, quæ iam per se cognoscit, necessario tamen principiatorum cognitionem amittit: immo illa cognitio per principia perficitur: ita est in processu hominis in Deum, qui per

creaturas

eius vero tantummodo bonitatem.

Vtrum vtendum, aut fruendum sit virtutibus.

HIC considerandum est, vtrum virtutibus sit vtendum an fruendum. Quibusdam videtur, quòd eis sit vtendum, & non fruendum: & hoc cōfirmant authoritate Augus. a qui (vt prætaxatum est) dicit, non esse fruendum, nisi trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt, ideo fruendum nō esse eis: quia propter se amandæ non sunt: sed propter æternam beatitudinem. Illud autem, quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quòd virtutes, propter se amandæ non sint, immo propter solam beatitudinem, probant auctoritate Augustin. † qui in lib.13. de Trin. contra quosdam ait. Forte virtutes, quas propter solam beatitudinē amamus, sic persuadere nobis audēt, vt ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas vtique amare desistimus, quādo illam propter quam solā istas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Augustin. ostēdere, quod virtutes non propter se: sed propter solam beatitudinem amādæ sint. Quod si ita est, ergo eis fruendum non est. Aliis vero ecōtra videtur scilicet, quod B eis fruendum sit: quia propter se petendæ, & amandæ sunt: & hoc confirmant authoritate Ambro. † qui ait super illum locum Epistolæ ad Gal. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia &cæt. Hic non nominat opera, sed fructus, quia propter se petenda sunt. Si vero propter se petēda sunt. ergo propter se amanda sunt. Nos autem harum, quæ videtur, authoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus, quòd virtutes propter se petendæ, & amādæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem, propter se quidē amandæ sunt: quia declarant sui possessores, sincera, & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen, non hic est consistendum: sed vltra gradiendum, non hic habeat dilectionis gressus, neque hic sit dilectionis terminus: sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est: quia illud propter se tātum amandum est, & vltra illud quærendum nihil est. illud enim est supremus finis. Ideo Augustinus † ait, quòd eas diligamus propter solam beatitudinē, nō quin eas propter se diligamus, sed quia idipsum, quòd eas diligimus referimus, ad illud summum bonū D cui soli inhærendum est, & in eo permanendū, finisque lętitiæ ponendus, quare virtutibus non

creaturas in Deum venit quo habito, creaturis nō eget ad ipsum habendum, sed per ipsum venit in perfectum vsum omnium aliorum, sic etiam est in processu naturę, quòd per dispositiones acquiritur forma, quæ habita est principium omniū accidentium, & ita est in omnibus alijs inueniri.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cogitatio volubilis ꝓprie dicitur, quæ est per discursum rationis, cui non offertur statim quod quærit vnde oportet, quòd inuentat proredēdo ab vno in aliud. ibi autem statim sine difficultate occurret in illo diuino lumine, quę quid quæretur, vnde etiā homines intelligunt intellectu, deiformi sicut & angeli. non autē excluditur successio cogitationum in patria: & multo minus, ordo vnius ad alterum, q etiam sine successione esse potest. †.de doct. Chris.c.32.

¶ Alius concedimus.

est fruendum. Sed dicet aliquis, frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo virtutes propter se amandæ sunt, & eis fruendum est, Ad quod dicimus in illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam, intelligendum est tantummodo, vt scilicet ametur propter G seipsum tantum, vt non referatur ad aliud: sed ibi ponatur finis: vt supra ostendit Augustin.† dicens. Si inhæseris, atque permanseris finem ponens lætitiæ: tunc vere, & proprie frui dicendus es, quod non est faciendum nisi illa trinitate, id est, in summo, & incommutabili bono, vtēdum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono. ita & de volūtate bona dicimus. Vnde Augustin. † in lib. 10. de Trin. ait. Voluntas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, vt charitas, de qua postea tractabitur. †.cap.10.

Epilogus.

D

OMnium ergo. quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est, quod aliæ sunt, quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum, aliæ quæ fruuntur, & vtuntur. Et inter eas, quibus vtendum est, etiam quę

Expositio textus primæ distinctionis.

CIrca literam quæritur de hoc, quod dicitur {Sacræ paginæ tractatores circa res, vel signa.} Videtur enim diuisio esse incompetens: eo quòd contingit idem signum esse & rem: sicut corpus Christi verum, & character in baptismo.

¶ 2 Præt. Ipsemet dicit, quòd omne signum res est, & ita videtur, quòd diuisio non sit per opposita.

¶ 3 Item. Creaturæ omnes sunt signum diuinæ bonitatis, & ita videtur quòd fere omnia, quæ in hac doctrina traduntur, sunt signa.

¶ Ad quod dicendum, quòd ista diuisio non est data per oppositas res, sed per oppositas rationes secundum absolutum, & relatum. signum enim est, quod est institutum ad aliquid significandum. res autem est, quæ habet absolutam significationem, non ad aliud relatam. vnde non est inconueniens, quòd idem sit signum & res respectu diuersorum: sicut etiam idem homo est pater, & filius. vnde patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd res dupliciter sumitur in ꝓcessu huius locutionis: sumitur enim communiter pro omni ente, & sic omne signum est res, sumitur etiā magis stricte pro eo, quod est res tantum, & non signum, & sic contra signum diuiditur.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd quamuis creaturæ sint signum alicuius, nihilominus tamen ad hoc principaliter non sunt institutæ, & ideo non continentur sub signis, nisi secundum quid.

Deinde quæritur de hoc, quòd dicitur {Et primo de rebus, & post de signis &c.}

¶ Videtur enim quòd prius agendum est de signis, res enim per signa discuntur, vt in litera dicitur. ergo per cognitionem signorum deuenimus in cognitionem rerum.

¶ Ad quod dicendum, quod hoc sequitur, quando signa, & res sunt eiusdem ordinis, scilicet, quòd prius determinandum est de signis, quàm de rebus, quæ per illa signa significantur. sic autem non se habent signa sacramentalia ad ea, de quibus in primis tribus libris agitur. Vel dicendum, quòd alius est ordo seruandus in accipiendo cognitionem, & tradendo. accipiens enim cognitionem procedit de signis ad signata, quasi modo resolutorio: quia signa magis sunt nota quo ad ipsum, sed tradens cognitionem signorum, oportet quòd res ante signa manifestet: eo quòd signa sumuntur per similitudinem ad res. vnde oportet præcognoscere res ad cognitionem signorum: ad quarum similitudinem sumuntur.

Deinde quæritur de hoc, quòd dicit: quasi inter vtrasque constituit. Videtur enim ex hoc, quòd homo sit medium inter vtibilia & fruibilia. cuius cōtrarium videtur ex hoc, quòd virtus cōtinetur inter vtibilia. virtus autem est de maxime bo- F nis secundum Augustin. quibus nullus male vtitur. naturales autem potentiæ sunt media bona, quibus aliquis male potest vti & bene. & ita videtur, quod virtutes sunt supra hominem. Aug. de lib arbit. c. 19. lib. 2. 20.

¶ Ad quòd dicendum, quòd ordo bonorum dupliciter potest considerari; aut per comparationem ad rectitudinem vitæ. & hoc modo virt⁹, quę est sicut causa per se talis rectitudinis, est maximum bonum. potentia autem naturalis, quæ est sicut materiale, ad talem rectitudinem, est medium, & res aliæ quæ sunt exterius adminiculantes sunt minima bona. Potest etiā considerari ordo bonorum secundū progressum in beatitudinem: & hoc modo ipsum beatificans erit maximum bonū, & participans beatitudinem erit medium, & disponēs ad ipsam erit minimum.

Item quæritur de hoc. {Res aliæ sunt, quibus frui &cæt.} Omne enim quod est, vel est finis, vel est ad finem: sed fruibile habet rationē finis, vtibile autem ratio- H nem eorum, quæ sunt ad finem. ergo vtibile, & fruibile sufficienter diuidunt res: & ita tertium membrum superfluit, pręcipue cum ipse post dicat, quòd hominibus, qui vtētes & fruētes sunt, vtendum est.

¶ Ad quod dicendum, ꝙ aliquid est ad finem ordinatum dupliciter. vel sicut progrediens in finem. & hoc modo fruens, & vtens est ad finem: vel sicut via in finem. & hoc modo vtibile est ad finem. vnde vtibile, non comprehendit omnia, quæ sunt ad finem, nisi valde large acceptum: nec est inconueniēs, si idem contineatur sub duobus membris, cum diuisio sit data per oppositas rationes, & non per oppositas res.

Item quæritur de hoc {Vtibile est id quod in vsum.} Videtur quòd male notificet, quia vsum non est magis notum, quā vti: & ita videtur, quòd diffinitio non sit per magis nota.

¶ Ad quod dicendum, quòd totum hoc quòd dicitur. Id quod I in vsum venit, ponitur loco vnius dictionis, & est circumlocutio huius, quòd dico vtibile, quod est obiectū huius actus vti. actus autem conuenienter per suum obiectum diffinitur.

Item quęritur de hoc {Non enim facile &cæt.} quæ sit causa huius dicti.

¶ Ad quod dicendum, quòd nos imponimus nomina rebus secundum quòd veniunt in cognitionem nostram, & quia nos cognitionē accipimus a rebus creatis, imponimus nomina secūdum modum rerum creatarum. ea autem quæ sunt in creaturis, non sunt per eundem modum in Deo, sed excellentiori modo: ideo nomina quę nos imponimus non sunt sufficientia ad significandum Deum, sicut patet, quòd nomina significantia in abstracto, significant quid imperfectum non per se subsistens, vt humanitas vel albedo. concreta autem significant quid compositum, quorum neutrum diuinę conuenit K nobilitati.

Item quęritur de hoc {Tanto nostram peregr. & tole. &c.} Videtur enim contrarium, per id quod dicitur Prouerbio. 13. Spes quę differtur affligit animam. Et ita per hoc quod in speculo cognoscimus & pręsentiam desideramus, intolerabilius absentiam sustinemus.

¶ Ad quod dicendum, quòd inquantum spes est desiderati absentis, sic est causa afflictionis. inquantum autem res desiderata per spem, & imperfectam cognitionem aliquo modo efficitur pręsens: sic affert quandam delectationem.

Deinde quęritur de hoc, quòd dicit. {Notandum quòd idē &c.} Vnius enim vnica est diffinitio sicut, & esse. ergo de vti & frui, non debent dari multę diffinitiones.

¶ Ad quod dicendum, quòd si inueniretur aliqua diffinitio, quę diceret esse rei secundum comparationem ad omnes causas ipsius proprias, esset perfectissima, & vna tantum, sed inueniuntur diffinitiones notificantes esse rei plures secundum diuersas causas. vnde aliqua datur per causam finalem, quędā per formalem, & sic de alijs: inueniuntur etiam alię notificationes

tiones sumptæ ex proprietatibus consequentibus esse rei, & tales etiam possunt esse plures.

¶Dicendum ergo quantum ad præsens pertinet, quod prima diffinitio de frui, scilicet, Frui est amore inhærere &c. datur per comparationem ad obiectum, & habitum elicientem actum.

dã sunt, per quas fruimur, vt virtutes, & potentiæ animi, quę sunt naturalia bona, de quibus omnibus, antequã de signis tractemus, agẽdum est: ac primum de rebus, quibus fruendum est, scilicet de sancta atque indiuidua trinitate.

DISTINCTIO II.

A

De mysterio trinitatis, & vnitatis.

HOC itaque vera, ac pia fide tenendũ est, quòd trinitas sit vnus solus, & verus Deus: vt ait August.† in lib. j. de trinitate, scilicet pater & filius, & spiritussanctus, & hæc trinitas vnius eiusdemque substãtiæ vel essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur, quæ est summum bonum, quod purgatissimis mẽtibus cernitur. Mentis. n. humanæ acies inualida, in tã excellenti luce, non figitur, nisi per

B iustitiam fidei emundetur. Idem in eodem. † Non approbo, quod in oratione dixi: Deus, qui nõ nisi mundos verum scire voluisti. Respondẽri enim potest multos, non etiam mundos multa scire vera. De hac ergo re summa, & excellentissima cum modestia & timore agendum est, & atten-

Secunda autem scilicet, Fruimur cognitis &c. datur per cõparationẽ ad potentiam cuius est actus secundum ordinem ad potentiam pręcedentem, scilicet cognitiuam. Tertia scilicet. Frui est vti cum gaudio &c. datur per proprietatem cõsequẽtem actum inquantũ perfectus est scilicet gaudiũ de re habita. Similiter dicẽdum, quòd prima diffinitio de vti. s. Vti est referre &c. datur per comparationem

c.2. to 3. ad obiectum, & ad finẽ, de vti proprie dicto. Alia autem, scilicet. Vti est assumere &c. datur de vti communiter sumpto per comparationem ad potentiam operantẽ & vniuersaliter mouentem.

Deinde circa hoc, quòd dicit. Neq; tamen sic vtitur &c. Notandum, quòd ostendit differentiam vsus nostri ad vsum diuinum in duobus. s. in hoc, quòd nos referimus vsum nostrum, quo operamur circa res ad vtilitatem nostram: illæ vero nõ ad vtilitatem suam, sed nostram.

¶ Item ipse refert vsum suum, quo rebus vtitur ad bonitatẽ suam: nos vero non ad bonitatem nostram, sed ipsius.

¶Et hoc ostendit in operibus misericordiæ. Primo & planum est. Et secundo in operibus creationis: ipse enim propter bonitatem suam fecit nos: & ideo dicit. Quia bonus est, sumus, & ex eo, quòd sumus habemus bonitatem, & hoc prodest nobis, & sic patet, ꝙ hoc opus est ad nostram vtilitatẽ. Tertio ostendit opere iustitiæ: ipse enim punit nos propter bonitatem suã: & ideo dicit§Quia iustus est, non impune malitatem nostram cedit: quia ad hoc punimur pro malo: vt a malo recedamus, & ita a non esse propter quid dicit§Inquantum mali sumus.§ minus sumus, quia quanto magis mali sumus, minus sumus. malum enim est priuatio, vnde quanto multiplicatur in nobis, tanto elongat nos ab esse perfecto.

Deinde quæritur de hoc, quod dicit. §Item quia bonus &c.§

Boet. lib. de Ebdomadi. 2. cap. Videtur enim esse falsum: sicut enim dicit Boetius lib. de hebdomadibus, si remoueatur per intellectum bonitas a Deo, adhuc remanebunt alia entia & alia, sed non bona. ergo nõ quia bonus est sumus.

Respondeo. Dicendum, quòd opera diuina possunt comparari ad diuina attributa sicut ad causam efficientem exemplarem: & hoc modo sapientia creaturę est a sapientia Dei, & esse creaturę ab esse diuino: & bonitas a bonitate, & sic loquitur

In eod. lib. Boetius. Sed tamen quia bonitas habet rationem finis, & finis est causa omnium causarum. ideo omnes istę processiones profectionum in creaturas attribuuntur bonitati diuinę etiam a

Dionys. de diuinis nominib. c. 4. Dionysio, quàmuis a diuersis attributis exemplentur.

Item quęritur de hoc, quòd dicit. § Inquantum sumus boni &cęte.§Alia enim ratio boni, & entis, & ita videtur falsum dicere.

G

Respondeo, Dicendum, quòd quàmuis bonum, & ens differant secundum intentiones: quia alia est ratio boni & entis, tamen conuertuntur secundum supposita: eo quòd omne esse est a bono, & ad bonum. vnde, Inquantum, non dicit identitatem intentionis: sed ęqualitatem suppositorum boni & entis.

DIVISIO TEXTVS.

POST QVAM inquisiuit ea de quibus agendus est in hoc opere: hic prosequitur suam intentionem, & diuiditur in duas partes. Cum enim vt supra dictum est, sacrę doctrinę intentio sit circa diuina. diuinum autem sumi-

in procem. tur secundum relationem ad Deum, vel vt principium vel vt finem, secundum quòd Apocal. 22. dicitur. Ego sum Al-

A pha, & Omega, consideratio huius doctrinę erit de rebus, secundum quòd exeunt à primo, & secundum quòd referunt in ipsum, vt in finem. Vnde in prima parte determinat de rebus diuinis secundum exitum à principio. In secunda secundum reditum in finem, & hoc in principio tertij. Aliter potest diuidi secũdum intentionem Magistri: quòd in prima determinat de rebus in secunda de signis. & hoc in quarto.

Itẽ prima in tres. In prima de fruibilibus. In secunda de vtibilibus, in secundo libro. In tertia de his, quę ordinant vtibilia ad fruibilia quę etiam partim sunt vtibilia partim fruibilia. & hoc in tertio libro. Secundum primam diuisionem diuiditur prima pars, in duas. In prima determinat de diuinis secundum exitum à principio in vnitate essentię. In secunda de diuinis secundum exitum in diuersitate essentię. hoc in secundo libro. Primus autem liber diuiditur in duas partes: exitus enim personarum in vnitate essentię, quę distinguitur secundum exi-

1. Retr. c. 4. tom. 1.

C tum vnius personę ab alia. In secunda, determinantur attributa quędam, ex quorum rationibus completur causalitas in diuinis personis respectu productionis creaturarum, scilicet de scientia, potentia, voluntate: infra. 35. distinctio §Cumque supra disseruimus.§ Prima diuiditur in duas partes. Primo enim inquirit trinitatem personarum in vnitate essentię de qua intendit. In secunda, prosequitur determinationem vnitatis, & trinitatis inuentę: infra 8. distin. §Sicut de veritate &cæte.§ Prima in duas, In prima manifestat veritatem. In secunda, excludat dubitationem. 4. distin. §Hic oritur quæstio &cæte.§Item prima in duas.§ In prima inquirit modum inuestigandi trinitatem in vnitate: In secunda, ostendit trinitatem personarum in essentiæ vnitate. ibi §:Proponamus ergo &cæt.§ Modum autem inuestigandi ostendit, quantum ad tria. Primo, quantum ad inquirendum conditio-

D nem. Secundo, quantum ad intentionem. ibi§ Omnem. ibi §Cæterum vt in libro primo &cæt.§ Inquirentium autem cõditionem in prima parte describit tripliciter. Primo, quantum ad ipsorum puritatem, quæ necessaria est ad tantæ veritatis contemplationem. Secundo, quantum ad reuerentiam, & attentionem. ibi§ De hac igitur re &c.§ Tertio, quantum ad mutuam charitatem: quia vnus indiget alterius auxilio, propter difficultatem materię. ibi § Perinde omnis, qui audit &c.

¶ Omnes autem catholici &cęt.§ Hic ostendit intentionem inquirentium de trinitate. Et primo, ostendit quid doctores intenderunt docere. Secundo, concludit quid oporteat nos tenere. ibi § Teneamus igitur &c.§ Proponamus ergo &cęte.§ Hic ostendit trinitatem personarum in vnitate essentiæ. Et primo per authoritates. Secundo, per rationes. Tertia distinctio.

E ibi §Apostolus nanque ait.§ Prima in duas. Primo, ostendit propositum per authoritates veteris testamenti. Secundo, per authoritates noui. ibi § Nunc vero post testimonia.§ Prima in tres. In prima ostendit specialiter essentię vnitatem. Secundo, communiter vnitatem & trinitatem. Primo, per authoritatem legis. Secundo, prophetarum. ibi§Personarum quoque pluralitatem &c.§ Tertio specialiter personarum distinctionem. ibi§Dicendum quoq; æternã &c.§ Et primo secundum processionem filij a patre. Secundo, quantum ad processionem spiritussancti, ab vtroque.

QVAESTIO

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad euidentiam eorum, quæ hic dicuntur, quinque quæruntur.

Primo. De vnitare diuinæ essentiæ.

Secūdo. Vtrum in illa vnitare sit inuenire diuersitatem attributorum.

† Aug. 1. de Tri. c.3.t.3.

Tertio. Vtrum pluralitas rationum, secundum quas attributa differunt sit aliquo modo in Deo. vel tantum in intellectu ratiocinantis.

cap.1.

Quarto. Vtrum illa vnitas compatiatur pluralitatem personatum.

Quinto si compatitur, Vtrum pluralitas illa sit pluralitas realis, vel rationis tātum.

attentissimis auribus, atque deuotis audiendum: vbi quæritur vnitas trinitatis, patris scilicet & filij, & spiritussancti, quia neque periculosius alicubi erratur, neque laboriosius,† aliquid quęritur, neque fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit, & legit ea quæ de ineffa- G bili, & inaccessibili deitatis luce dicuntur, studeat imitari, atque seruare, quod venerabilis doctor Augustin.† in 1.lib:de Trinit. de seipso ait. Non pigebit me (inquit) sicubi hæsito quærere, nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo hoc audit, vel legit, vbi pariter certus est mecum pergat: vbi pariter hæsitat, quærat mecū: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me, vbi meum, reuocet me. Itaq; ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum de H quo dictum est, quærite faciem eius† semper.

ARTIC. I.

Vtrum Deus sit tātum vnus.

a

†Ps.104.

p.p.qō. 11. art.3. Et 1. d.24.1. Et 1. cōt.c.43. 8.phys.tex. 51.& 12. 49. Cap.11. Tex.18.

D Primum sic proceditur. Videtur, quòd non sit necessarium ponere vnum Deum. Ab vno.n. primo, & simplici procedit tantum vnum secūdum philosophum: sed plures bonitates inueniuntur participari in creaturis, sicut sapientia, bonitas, pax, & huiusmodi ergo videtur, quòd procedant a pluribus primis principijs: & sic est ponere plures Deos, & hic videtur fuisse error gentilium, vt dicit Dionysius.lib.de diuinis nominibus: quod etiam patet ex hoc quòd ponebāt vnum Deum sapientiæ, & alium Deum paeem, & sic de alijs.

¶ 2 Item sicut dicitur quarto Meta. perfectum vnumquodq; I est, quando potest producere sibi simile in natura: sed diuina essentia est perfectissima. ergo videtur, quòd possit producere aliam essentiam sibi similem, ita quòd sint plures diuinæ essentiæ.

¶ 3 Item prima materia, quæ est pura potentia est vna, & quanto formæ sibi sunt, propinquiores inueniuntur pauciores numero. primo enim perficitur p quatuor formas elementares: post res plurimas formas mistorum corporū. ergo in vltimo remotionis à materia, debet inueniri maxima pluralitas & ita videtur, quòd cum Deus sit maxime remotus à materia q natura diuina sit maxime multiplicata: & sic sūt plures dij.

Contra. Omnis natura, quæ inuenitur in pluribus secundum prius, & posterius, oportet quòd descendat ab vno primo in quo perfectè habeatur. vnitas enim principiati attestatur vnitati principij: sicut omnis calor originatur ab vno calidissimo, quod est ignis: sed entitas inuenitur in pluribus se- K cundum prius & posterius. ergo oportet esse vnum primum ens perfectissimum, a quo omnia entia habent esse, & hic est Deus. est igitur vnus Deus.

¶ Præt. Si sint plures dij per essentiam distincti, oportet, quòd eorum essentiæ diuidantur ab inuicem essentiali differentia, sicut quæ differunt specie vel genere: vel quæ differant numero. Si autem differunt genere, vel specie: oportet quòd aliqua differentia differant: illa autem differentia, aut pertinēt ad bonitatem, aut non: si non. ergo Deus in quo erat differentia, nō habet puram bonitatem, & sic non est purum bonum, si autē pertinet ad bonitatem, & illa non inuenitur in alio. ergo ille in quo non inuenitur, non erit perfectus in bonitate: oportet autem Deum esse summum bonum, quod sit & purum, & pfectum in bonitate. ergo impossibile est esse plures Deos.

¶ Si dicatur, quòd illa differentia est eadem secūdum speciem in vtroque: sed differens numero.

Contra. Quicquid est eiusdem speciei non diuiditur secun- F dum numerum, nisi secundum diuisionem materiæ, vel alicuius potentialitatis. ergo & illa differentia est eadem secūdum speciem differens numero. oportebit ergo, quòd in Deo sit aliquid potentiale: & sic ens diminutū, & dependens ad aliud, quod est contra rationem primi entis.

¶ Pret. Eius in quo nō differt suum esse, & sua quidditas, nō pōt participari, quidditas sua siue essentia, nisi & esse participetur. sed quandocū que diuiditur essentia alicuius per participationē, participatur essentia eadē secūdum rationem: & non secūdum idem esse. ergo impossibile est eius in quo nō differt essentia & esse, essentialem participationē diuidi vel multiplicari, tale an rem est Deus: alias esset suū esse acquisitum ab aliquo. ergo impossibile est, quòd diuinitas mulplicetur vel diuidatur, & ita erit vnius tātum Deus.

t.de Trini. cap.4.

† Lib.1.c.4. tom.1.

†Ioan.7.

Quæ fuerit inuentio scribentium de trinitate.

OMnes autem catholici tractatores: vt in eodem lib. Augustin. †ait, qui de trinitate, quæ Deus est, scripserunt: hoc intenderunt secundum scri- G pturas docere, quòd pater, & filius, & spiritussanctus vnius sint substantiæ, & inseparabili æqualitate vnus sint Deus. August† in li. Retractationum. vbi dixi de patre, & filio, qui gignit, & quem gignit, vnum est: dicendum fuit vnum sunt: sicut ipsa veritas aperte loquitur dicens. Ego†& pater vnum sumus: vt sit vnitas in essentia, & in personis pluralitas, ideo que non sunt tres Dii, sed vnus Deus, licet pater genuerit filium, & ideo filius, nō sit qui pater est, H filiusq: a patre sit genitus: & ideo pater non sit, qui filius est, & spiritussanctus, nec pater sit nec filius:

Respondeo. Dicendum, quòd cum omnis multitudo pcedat ab vnitare aliqua, vt dicit Diony. oportet vniuersitatis multitudinē ad vnū principium entium primum reduci, quod est Deus. hoc enim, & fides supponit, & ratio demonstrat.

c.13 de di. no.c.q. vno & ca.5.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd quāmuis bonitates percipatę in creaturis sint differentes, ratione: tamen habent ordinem adinuic[illegible], & vna includit alterā, & vna fundatur super alteram, sicut in intelligere includitur viuere, & in viuere includitur esse, & ideo non reducuntur in diuersa principia: sed in vnum, si etiam ordinem non haberent, non propter hoc excluderetur vnitas primi principij, quia quod in pricipio vnitas est, in effectibus multiplicatur: semper enim in causa est ali- I quid nobilius, quàm in causato. vnde primū principium licet sit vnum & simplex re, sunt tamen in eo plures rationes perfectionum, scilicet, sapientię, vitæ, & huiusmodi. secundum quas diuersæ perfectiones differentes, in creaturis causantur.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd hoc est de perfectione diuinæ essentiæ, quòd sibi similis, & æqualis alia essentia esse non potest. si.n. ab ipsa esset, oporteret, quòd esse illius esset dependēs ab ipsa, & sic incideret in illam essentiam potentialitatis, per quam distingueretur ab essentia diuina, quæ est actus purus: non autem oportet, quòd quicquid est de nobilitare creaturę, sit de nobilitare creatoris, quæ ipsam improportionabiliter excedit, sicut aliquid est de nobilitare canis, vt esse furibundum, quòd esset ad ignobilitatem hominis, vt dicit Diony.

Dion.c.4. lib.citati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd simplex principium habet rationem vnitatis, & quia materia est potentia tantum: ideo est K vna numero, non per vnam formam, quam habeat: sed per remotionem omnium formarum distinguentium: & per eandem rationem actus purus & primus est vnus, non multiplicabilis, sicut materia multiplicatur per aduentum formarū, sed omnino impossibilis ad diuersitatem.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Deo, sint plura attributa.

CIrca. Secundum sic proceditur. Videtur, quòd in diuina essentia, non sit pluralitas attributorum.

1. d.22.3.d 1.6.c.32.

¶ 2 Illud enim est maxime vnum, quòd omnino a pluralitate remouetur. albius enim est secundum philosophum, quod est nigro impermistius: sed diuina essentia est summe una quę est principium totius vnitatis. ergo in ea nulla pluralitas attributorum eadere poterit.

3. Top.c.4

¶ 3 Item vnius simplicitatis est operatio vna: sed diuina essentia

ci aest vna,& simplex.ergo habet tantum vnam operationem. diuersorum autem attributorum sunt operationes diuersę,sicut scientiæ scire, & volūtatis velle,& sic de alijs. ergo in Deo; non inuenitur diuersitas attributorum.

Ansel. prosolog.c.5. Contra: Sicut dicit Augustin. Omne, quod simpliciter me lius est esse, qui non esse, Deo est attribuē dum: sed sapientia, bonitas, & huiusmodi, simpliciter sunt melius esse, quam non esse. ergo sunt in Deo.

Tex. 1. to. 3. ¶ Præter. Omne, quod dicitur secundum quid originatur ab eo, quod est simpliciter, & absolute: sed inuenimus, quædam esse perfecta non absolute. sed secundum suam naturam, quædā plus, & quædam minus. ergo oportet esse aliquod perfectum absolute,& simpliciter, a quo omnia alia pficiantur: sed sicut dicit philosophus in quinto Metaphysic. Tex. 21. perfectum simpliciter est, in quo inueniuntur omnes nobilitates repertæ in omnibus generibus, Com. 21. & Commentator dicit ibidem, quòd hoc est Deus. ergo in Deo est reperire potentiam, bonitatem, & quicquid aliud est nobilitatis, in quacunque re.

Respondeo. Dicendum, quòd quicquid est entitatis,& bonitatis in creaturis, totum est a creatore. imperfectio autem nō est ab ipso, sed accidit ex parte creaturarum: inquātum sunt ex nihilo. quod autem est causa alicuius, habet illud excellētius, & nobilius. vnde oportet, quòd omnes nobilitates omnium creaturarum inueniantur in Deo nobilissimo modo, & sine aliqua imperfectione, & ideo quę in creaturis sunt diuersa, in Deo propter summam simplicitatē sunt vnum. sic ergo dicendum est, quòd in Deo est sapientia, bonitas,& huiusmodi, quorū quodlibet est ipsa diuina essentia, & ita omnia sunt vnum re,& quia vnumquodque eorum est in Deo, secundum sui verissimam rationem, & ratio sapientię, non est ratio bonitatis inquantum huiusmodi, relinquitur quòd sunt diuersa ratione, non tantum ex parte ipsius ratiocinantis, sed ex proprietate ipsius rei: & inde est, quòd ipse non est causa rerum omnino ęquiuoca, cum secundum formam suam producat effectus similes, non vniuoce, sed analogice, sicut a sua sapientia deriuatur omnis sapientia,& ita de alijs attributis, secundum doctrinam Dionysij. Dio. de di. no, c. 7. Vnde ipse est exemplaris forma rerum, non tantum quantum ad ea quę sunt in sapiētia sua, scilicet, secundum rationes ideales, sed etiam quantū ad ea, quę sunt in natura sua, scilicet attributa. Quidam autem dicunt, quòd ista attributa, non differunt nisi penes connotata in creaturis, quod non potest esse, tum quia causa non habet aliquid ab effectu: sed econuerso. vnde Deus non dicitur sapiens, quia ab eo est sapientia, sed potius res creata dicitur sapiens, inquā tum imitatur diuinam sapientiam, tum quia ab ęterno creaturis non existentibus, etiam si nunquā futurę fuissent, fuit verum dicere, quòd est sapiens, bonus,& huiusmodi. nec idem omnino significatur per vnum,& per aliud, sicut idem significatur per nomina synonyma.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd pluralitas attributorū in nullo pręiudicat summę vnitati, quia ea quę in alijs sunt vt plura, in eo sunt vnum,& remanet pluralitas tantum, secūdum rationem, quę non opponitur summę vnitati in re: sed necessario ipsa consequitur, si simul adsit perfectio.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd operatio Dei est sua essentia. vnde sicut essentia est vna: ita operatio est vna in re: sed pluri- A ficatur per diuersas rationes, sicut etiam est ex * parte essentiæ, quæ licet sit vna. considerantur tamen in ea plures rationes attributorum. * D. 31.

sed tantum patris, & filii spiritus, vtrique coæqualis, & ad trinitatis vnitatem pertinens. Teneamus ergo patrem, & filium, & spiritumsanctum vnum esse naturaliter Deum, vt ait Augustin. †in lib. de fide ad Petrum. Neque tamen ipsum patrem esse, qui filius, nec filium ipsum esse, qui pater est, nec spiritumsanctum ipsum esse, qui pater est, aut filius. Vna est enim patris, & filii & spiritussancti essentia, quam græci homousion vocant in qua nō est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus, quàmuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius spiritussanctus.

Quis ordo seruandus sit cum de Trinitate agitur.

† ca. 2. to. 3. Caeterum vt in li. 1. de Tri. docet Augus. †primum secundum authoritatem sanctarum scripturarum: vtrum ita fides se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores, quam capaciores, rationibus catholicis, & similitudinibus cōgruis ad defensionem, & assertionem fidei vtendum est, vt eorū inquisitionibus satisfacientes, mansuetos plenius B instruamus, & illi si nequiuerint inuenire quod quærunt de suis mentibus potius, quàm de ipsa veritate, vel de nostra assertione cōquerantur.

Testimonia sanctorum de trinitate.

Proponamus ergo in mediū veteris, ac noui testamēti authoritates, quibus diuinę vnitatis, atque trinitatis veritas demonstretur, ac primum ipsa legis exordia occurrant, vbi Moy- C ses ait. † Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est. Item, ego sum †dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Non erunt tibi Dii alii præter me. Ecce hic significauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim, & dominus. vt ait Ambro. † in libr. de

† Deuter. 6. † Exod. 20 † Amb. li. 1. de fid. c. 1. 1. to. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum pluralitas rationum, quibus attributa differunt, sit tantum in intellectu, vel etiam in Deo.

Circa Tertiū sic proceditur. Videtur, quòd pluralitas rationum secundum quas attributa differunt, nullo modo sit in Deo, sed tantum in intellecto ratiocinātis. Dicit enim Diony. primo ca. de diui. nominibus. 1. q. 13. 4 3 pot. q. 7. & 1. cont c. 36. Omnem sanctorum theologorum hymnum, inuenies ad bonos thearchię processus manifestatiue, & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, quod nomina, quę in laudem diuinam sancti assumunt secundum diuersos diuinitatis processus, quibus ipse deus manifestatur diuiduntur. ergo ista pluralitas, non est ex parte Dei, sed ex parte diuersorum effectuū; ex quibus intellectus noster Deum diuersimode cognoscit, & nominat.

Epist. 1. ¶ 2 Pręt. Diony. dicit in epistola ad Gayum. Si aliquis videns Deum intellexerit quòd vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum, quę sunt eius. Si ergo prędicta nomina differūt secundū D diuersas rōnes, quas de eis intelleximus, istis rōnibus nihil respondet, quòd in Deo sit: sed in his, quę Dei sunt, s. creaturis.

Tex. 39. & 51. ¶ 3 Pręt. Commentator dicit 12. meta. loquens de huiusmodi nominibus, quòd multiplicitas, quam ista nomina prętendūt, est in Deo secundum intellectum, & nullo modo secūdum rē. ergo videtur, quòd pluralitas harum rationum sit secundum intellectum nostrum tantum.

¶ 4 Pręt. Quicquid est in Deo, Deus est. si ergo istę rationes secundum quas attributa differunt sunt in Deo, ipsę sunt Deus, sed Deus est vnus & simplex. ergo istę rationes secūdum quod in Deo sunt, non sunt plures.

¶ 5 Pręt. Illud, quòd in se est vnum omnibus modis, nō est radix alicuius multitudinis in eo existētis: sed essentia diuina est vna omnibus modis, quia est summe vna. ergo non pōt esse radix alicuius multitudinis, in ea existentis. pluralitas ergo dicta E rum rōnum, nō radicatur in essentia diuina, sed intellectu tm̄.

Lib. 1. c. 2. fid. orthod. ¶ 6 Pręt. Damasc. dicit, quòd in Deo omnia sunt vnum pręter ingenerationem, & generationem, & processionem. si ergo sapientia, & bonitas, & huiusmodi attributa sunt in Deo, secundum quòd in ipso sunt non habent aliquam pluralitatem. ergo pluralitas rationum quam nomina significant, non est in Deo, sed intellectu nostro tantum.

Sed Contra Dionysi. vlt. ca. de diuinis nominibus dicit, quod Deus dicitur perfectus sicut omnia in seipso comprehendens, & hoc est etiam quod Philosophus, & Commen. dicit in quinto metaph. Tex. 21. quòd Deus dicitur perfectus, quia omnes perfectiones quę sunt in omnibus generibus rerum, in ipso sunt. hęc autem perfectio, qua Deus perfectus est, est secundum re, & non secundum intellectum tantum. ergo ista attributa, quę perfectionem demonstrant, non sunt tantum in intellectu: sed in re, quę Deus est.

¶ Pręt. Diony. 9. cap. de diu. nominibus. dicit, quòd creaturę dicuntur Deo similes, inquantum imitantur Deum, qui perfecte imitabilis non est a creatura. ista autem imitatio est secūdum participationem attributorum. ergo creaturę sunt Deo similes,

miles, secúdum sapientiam, bonitatem, & huiusmodi: sed hoc non posset esse, nisi prædicta essent in Deo, secúdum proprias rationes. ergo ratio sapientiæ, & bonitatis proprie in Deo est, & ita huiusmodi rationes, non sunt tantum ex parte intellectus.

¶ Præt. Sapientia nõ dicitur æquiuoce de Deo, & creatura, aliàs sapientia creata nõ duceret in cognitionem sapientiæ increatę. & similiter est de potentia, & bonitate, & de alijs huiusmodi, sed ea quæ prædicantur de pluribus secúdum rationes omnino diuersas æquiuoce prædicantur. ergo aliquo modo ratio sapientiæ, secundũ quòd de Deo dicitur, & de creaturis est vna, non quidem per vniuocationem, sed per analogiam: & similiter est de alijs: sed ratio sapientiæ, secundum quòd de creaturis dicitur, non est eadem ratio, cũ ratione bonitatis, & potentię. ergo etiam secundum quòd ista de Deo dicuntur, non sunt eædem rationes, sed diuersæ.

¶ Pręt. Sicut Deus vere est pater ita etiam vere est sapiens. sed ex hoc, quòd vere Deus est pater, non potest dici, quòd ratio paternitatis sit in intellectu tantum. ergo nec ex hoc, quòd Deus vere est sapiens, potest dici, quòd ratio sapientiæ sit in intellectu tantum: sed ratio paternitatis, quæ realiter in Deo est non est eadem cum ratione diuinitatis. vnde nec paternitate est Deus, nec diuinitate est pater: & tamen ista pluralitas rationum, non tollit simplicitatem diuinam, propter hoc, quòd essentia, & paternitas idem sunt in re. ergo similiter si ponamus sapientiam, & essentiam esse idem re omnino, & rationes eorum diuersas, non tolletur simplicitas diuinæ essentiæ, sed diuinę essentię simplicitas est tota causa, quare ista attributa, in Deo non differunt. ergo non est inconueniens ponere, quòd sapientiæ, & bonitatis ratio in Deo est, & tamen vna non est altera, si res omnino vna ponatur. Si dicatur, quòd non est simile de relationibus personalibus, & de attributis essentialibus, quia in Deo non sunt nisi duo prędicamenta, scilicet substantia, & relatio. vnde ratio relationis est alia a ratione substantiæ, non tamen ratio sapientiæ, & aliorum absolutorum, est alia a substantia.

Contra. Relatio in diuinis habet duplicem comparationem, vnam ad suum correlatiuum, secundum quam ad aliquid dicitur: aliam ad essentiam, secundum quam est idem re cum ea, sed secundum id quod aliquid est idem alteri, non facit numerum cum eo. ergo quòd relationes ad aliud prædicamentum pertineant, quàm ad prædicamentum substantiæ, est per comparationem ad suum relatiuum. ergo adhuc manet eadem comparatio sapientiæ, & paternitatis ad essentiam. Art. pręc. in cor.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut supra dictum est sapientia, & bonitas, & omnia huiusmodi sunt omnino vnum re in Deo, sed differunt ratione. & hæc ratio, non est tantum ex parte ipsius ratiocinantis, sed ex proprietate ipsius rei.

¶ Ad cuius rei euidentiã vt diligenter explicetur, quia ex hoc pendet totus intellectus eorum, quæ in primo libro dicuntur, quatuor oportet videre. *D.253. Primo, quid * sit ratio, secundum quam dicimus attributa ratione differre. Secundo, quomodo dicatur aliqua ratio in aliqua re esse, vel non esse. Ter- F tio, vtrum istæ rationes, diuersæ attributorum sint in Deo, vel non. Quarto, vtrum pluralitas istarum rationum sit tantum ex parte intellectus nostri, vel aliquo modo ex parte rei.

Quantum ad primum pertinet, sciendum est, quod ratio prout hic sumitur nihil aliud est, quàm id quod apprehendit intellectus de significatione alicuius nominis, & hoc in his, quæ habent diffinitionem est ipsa rei diffinitio secundum quòd Philosophus dicit quarto Metaphys. Tex. 11. † Circa fin. ratio, quam significat nomẽ est diffinitio, sed quædam dicuntur habere rationem sic dictã, quæ non diffiniuntur, sicut quantitas, & qualitas & huiusmodi, quę nõ diffiniuntur, quia sunt genera generalissima. Et tamẽ ratio, qualitatis est id, quod significatur nomine qualitatis: & hoc est illud ex quo qualitas habet, quòd sit qualitas. † Ante me. vnde non refert. vtrum illa, quæ dicuntur habere rationem habeat, vel non habeant diffinitionem. Et sic patet, quòd ratio sapiẽtiæ, quę de Deo dicitur est id, quod cõcipitur de significatione huius nominis, quamuis ipsa sapientia diuina diffiniri non possit, nec tamen hoc nomen ratio significat ipsam conceptionem; quia hoc significatur per nomen sapientię: vel per aliud nomen rei,

I sed significat intentionem huius conceptionis, sicut & hoc nomen diffinitio, & alia nomina secundę impositionis. Et ex hoc patet secundum, scilicet qualiter ratio dicatur esse in re, non enim hoc dicitur, quasi ipsa intentio quam significat nomen rationis sit in re, aut etiam ipsa conceptio, cui conuenit talis intentio sit in re extra animam, cum sit in anima sicut in subiecto, sed dicitur esse in re, inquantum in re extra animam est aliquid, quod respondet conceptioni animę sicut significatum signo. Vnde sciendum, quòd ipsa conceptio intellectus tripliciter se habet ad rem, quę est extra animam. Aliquando enim hoc, quòd intellectus concipit est similitudo rei existentis extra animam, sicut hoc quod concipitur de hoc nomine homo, & talis conceptio intellectus habet fundamentum in re immediate, inquantum res ipsa ex sua conformitate ad intellectum, facit, quòd intellectus sit verus, &

K quòd nomen significans illum intellectum, proprie de re dicatur. Aliquando autem hoc, quod significat nomen, non est similitudo rei existentis extra animam, sed est aliquid quod consequitur ex modo intelligendi rem quę extra animam, & huiusmodi sunt intentiones quas * intellectus noster adinuenit, * D.786. sicut significatum huius nominis genus, non est similitudo alicuius rei extra animam existentis, sed ex hoc quòd intellectus intelligit animal, vt in pluribus speciebus attribuit ei intẽtionem generis, & huiusmodi intentionis licet proximum fundamentum non sit in re, sed in intellectu, tamen remotum fundamentum est res ipsa. Vnde intellectus non est falsus, qui has intentiones adinuenit, & simile est de omnibus alijs, qui consequuntur ex modo intelligẽdi, sicut est abstractio mathematicorum, & huiusmodi: Aliquando vero id quod significatur per nomen non habet fundamentum in re, neque proximum neque remotum, sicut conceptio chimerę, quia neq; est similitudo alicuius rei extra animam, neque consequitur ex modo intelligendi rem aliquam naturę. & ideo ista conceptio est falsa. Vnde patet secundum, scilicet quòd ratio dicitur esse in re,

---

Fide. nomen est naturæ, nomen est potestatis. Item alibi loquens Deus ad † Moysen ait. †Exod. 3. Ego sum, qui sum: & si quæsierint nomen meum, vade & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim: Ego sum, non nos sumus, & qui est, non qui sumus, apertissime declarauit vnum Deum so- G lum esse. In Cantico etiam † Exodi legitur. †Exod. 15. Dominus omnipotens nomen eius, non ait domini, vnitatem volens significare. Personarum quoque pluralitatem, & naturæ vnitatem simul ostendit dominus in † Genesi dicens. †Gen. c. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostrã. Dicens enim faciamus, & nostrã, pluralitatem ostendit personarum. dicens vero imaginem, vnitatẽ essentiæ. Vt enim dicit Aug. H † in lib. de fide ad Petrum. *ca. 1. to. 3. Si in illa natura patris, & filii, & spiritussancti, vna esset tantum persona, non diceretur faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Cũ enim dicit ad imaginem, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret, cum vero dicit nostrã, ostendit eũdem Deum, non vnã, sed plures esse personas:

Aperte ostendit, quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Hilarius quoque in lib. 3. de Tri. † dicit, his verbis significari, quòd in Trinitate, nec diuersitas est, nec singularitas, vel solitudo, sed similitudo & pluralitas, siue distinctio. Ait. n. sic. Qui dixit: Faciamus hominẽ ad imaginem, & similitudinem nostram, inuicem plures esse sui similes. in eo, quòd dicit imaginem, & similitudinem nostram ostendit. Imago enim sola nõ est, & similitudo non sibi est, neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterũ similitudo permittit. Item idem in lib. 4. † absolutius voluit intelligi significationem hanc, non ad se tantum esse referendam, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostrã. Professio enim consortii sustulit intelligentiam singularis: quia consortium aliquod nõ potest esse sibiipsa solita

in re, inquantum significatum nominis cui accidit esse ratio- A nem in re, & hoc contingit proprie, quando conceptio intellectus est similitudo rei.

Quantum autem ad tertium, scilicet vtrum rationes attributorum in Deo sunt. Sciendum est, quòd circa hoc videtur esse duplex opinio.

Li. de intelligen. c. 1. Et Rab. li. 1 c. 57. 58.

Quidam enim dicunt vt Auicen. & Rabi Moyses, quòd res illa, quæ Deus est, est quoddam esse subsistens, nec aliquid aliud, nisi esse in Deo est. vnde dicunt, ꝙ est esse sine essentia, omnia autẽ alia, quę Deo attribuũtur, verificantur de Deo, dupliciter secundũ eos. Vel per modum negationis. Vel per modum causalitatis. Per modum negationis dupliciter. Vel ad remouendum priuationem seu defectũ oppositum, vt dicimus Deum sapientem, vt remoueatur defectus, qui est in carentibus sapientia. Vel secundum quod aliquid ex negatione consequitur, sicut est de hoc nomine vnus, qui ex hoc ipso, quòd non est diuersus est vnus. Similiter ex hoc ipso, quòd est immaterialis est intelli- C gens. vnde secundum eos omnia ista nomina potius sunt inuenta ad remouendum, quam ad ponendum aliquid in Deo. Item per modum causalitatis dupliciter. Vel inquantum producit ista in creaturis vt dicatur Deus bonus, quia bonitatem creaturis influit, & sic de alijs. Vel inquantum ad modum creaturæ se habet, vt dicatur Deus volens, vel pius inquãtum se habet ad modum volentis, vel pij in modo producendi effectum, sicut dicitur iratus, quia ad modum irati se habet. Et secundum hanc opinionem sequitur, quòd omnia nomina, quæ dicuntur de Deo, & creaturis dicantur æquiuoce, & ꝙ nulla similitudo sit creaturæ ad creatorem ex hoc, quòd creatura est bona, vel sapiens, vel huiusmodi aliquid. & hoc expresse dicit Rabi Moyses. Secundum hoc illud, quod concipitur de nominibus attributorum, non refertur ad Deum, vt sit similitudo alicuius, quod in eo est. vnde sequitur, quòd rationes istorum nominum, non sunt in Deo, quasi * fundamentũ D proximum habeant in ipso, sed remotum, sicut nos dicimus de relationibus, quæ ex tempore de Deo dicuntur. huiusmodi enim relationes in Deo, secundum rem non sunt, sed sequũtur modum intelligendi, sicut dictum est de intentionibus, & sic secundum hanc opinionem rationes horum attributorum sunt tantum in intellectu, & non in re, quæ Deus est, & intellectus eas adinuenit ex consideratione creaturarum, vel per negationem, vel per causalitatem, vt dictum est. Alij vero dicunt, vt Dionys. & Ansel. quòd in Deo præeminenter existit, quicquid perfectionis in creaturis est, & hæc eminentia attenditur, quantum ad tria, scilicet, quantum ad vtilitatem, quia inde sunt omnes perfectiones adunatæ, quæ non congregantur in aliqua vna creatura. Item, quantum ad plenitudinem, quia est ibi sapientia sine omni defectu, & similiter de alijs attributis, quod non est in creaturis. Item, quantum ad vnitatẽ, E quę enim in creaturis diuersa sunt, in Deo sunt vnum, & quia in illo vno habet omnia, ideo secundum illud vnum causat omnia, cognoscit omnia, & omnia sibi per analogiam similantur. secundum ergo hanc opinionem conceptiones, quas intellectus noster ex nominibus attributorum concipit sunt vere similitudines rei, quæ Deus est, quàmuis deficientes, & non plene, sicut est de alijs rebus, quę Deo similantur. Vnde huius rationes, non sunt tantum in intellectu, quia habent proximũ fundamentum in re, quæ Deus est. & ex hoc contingit, quòd quicquid sequitur ad sapientiam, inquantum huius, recte & proprie conuenit Deo. Hę autem opiniones, quàmuis in superficie diuersæ videantur: tamen non sunt contrarię, si quis dictorum rationes ex causis assumit dicendi. Quia primi considerauerunt ipsas creaturas quibus imponuntur nomina attributorum, sicut quòd hoc nomen sapientia imponitur cuidam qualitati, & hoc nomen essentia cuidam rei, quę non subsistit, & hæc longe à Deo sunt, & ideo dixerunt, quod Deus est esse sine essentia, & quòd non est in eo sapientia secundum sẽ. Alij vero considerauerunt modos perfectionis, ex quibus dicta nomina sumuntur. & quia Deus secundum vnum simpliciter omnibus modis perfectus est, qui importantur per huiusmodi nomina, ideo dixerũt, quòd ista nomina positiue Deo conueniunt. Sic ergo patet, quòd quælibet harum opinionũ nõ negat hoc quod alia dicit, quia nec primi dicunt aliquem modum pfectionis Deo deesse, nec secundi qualitatem, aut res non subsistentes in Deo ponerent. Sic ergo patet tertium, scilicet ꝙ rationes attributorũ sunt vere in Deo, quia ratio nominis magis se tenet ex parte eius à quo imponitur nomen, quam ex parte eius cui imponitur.

* D. 369. 1Ↄ. 1089.

Paulo ant. Dio. vlt. de diu. no. Ansel. monol. cap. 3.

Quãtum vero ad quartum scilicet vtrũ pluralitas illarum rationum sit tantum ex parte intellectus nostri: vel aliquo modo ex parte rei. Sciendum est, quòd ista pluralitas rationum contingit ex hoc, quòd res, quę Deus est: superat intellectum C nostrum. Intellectus. n. noster non potest vna conceptione diuersos modos perfectionis accipere. tum quia ex creaturis cognitionem accipit: in quibus sunt diuersi modi perfectionum ẽm diuersas formas: tum quia hoc quod in Deo est vnum & simpliciter: plurificatur in intellectu nostro etiã si immediate à Deo reciperet: sicut multiplicatur processio suæ bonitatis in alijs creaturis. vnde cum Deus, ẽm vnam, & eandem rẽ sit omnibus modis perfectus: vna conceptione non potest integre perfectionem eius apprehendere, & per consequens nec nominare, & ideo oportet, ꝙ diuersas conceptiones de eo habeat: quæ sunt diuersæ rationes, & ꝙ diuersa nomina imponat significantia rationes illas. vnde nomina illa, non sunt synonyma, inquãtum significant rationes diuersas. Si autem intellectus noster Deum per seipsum videret, illi rationi posset imponere nomen vnum, quod erit in patria. & ideo dr̃ Zac. vlt. In illa die erit dñs vnus, & nomen eius vnum. Illud autem D nomen vnum, non significat bonitatem tm̃, nec sapientia tm̃, aut aliquid huiusmodi: sed significata oium istorum includeret. sed tñ si intellectus videns Deum, per essentia imponeret nomen rei, q̃ videret, & nominaret mediante conceptione, q̃ de ea habet, oporteret adhuc, ꝙ imponeret plura noia, quia impossibile est ꝙ conceptio intellectus creati repræsentet totam perfectionem diuinæ essentiæ. vnde, de vna re visa, diuersas cõceptiones formaret, & diuersa nomina imponeret, sicut & Chrys. dicit, ꝙ angeli laudant Deum, quidam vt maiestatem, quidam vt bonitatem, & sic de alijs, in signum, ꝙ ipsum non vident visione comprehendente, sed conceptio perfecte repræsentãs eum est verbum increatum. & ideo est vnum tm̃. Sic ergo patet, ꝙ pluralitas nominum venit ex hoc, ꝙ ipse Deus nostrum intellectum excedit. Quòd autẽ Deus excedat intellectum nostrum est ex parte ipsius Dei, propter plenitudinem perfectionis eius, & ex parte intellectus nostri, qui deficienter se habet ad eam comprehendendam. vñ patet, ꝙ pluralitas istarum rationum, non tñ est esse parte intellectus nr̃i, E sed etiã ex parte ipsius Dei. inquantum sua perfectio superat vnamquanq; conceptionem nostri intellectus & ideo pluralitati istarum rationum respondet aliquid in re, quæ Deus est, non quidem pluralitas rei, sed plena perfectio ex qua contingit, vt omnes istæ conceptiones ei aptentur. Qui ergo dixerũt, ꝙ pluralitas ista est tantum ex parte intellectus nostri: vel ex A parte effectuum, quodammodo verum dixerunt, & quodámodo non. Si. n. hoc referatur ad causam multiplicationis, sic verum dicũt, ꝙ est ex parte intellectus nostri, & effectuum quodammodo ex eo, quod intellectus noster potest concipere diuinam perfectionem vna conceptione, sed pluribus, cuius vna ratio est hoc, quòd est assuefactus ad res creatas. Si autem referatur ad modum quo istæ rationes attribuuntur Deo, falsum dicunt. non. n. ex hoc ꝙ bona facit, vel quia ad modum bonorũ se habet, bonus est, sed quia bonus est ideo bona facit, & alia

† Lib. 4. vbi sup.

Chrysos. in expo. 148. Ibi laudate dñm de terra to. 1.

rio. Neque rursum solitudo solitarii recipit, faciamus, neque quisquam alieno à se loquetur, nostram. Vterque enim sermo, scilicet faciamus, & nostram, vt solitarium eundemque non patitur, ita neque diuersum à se alienumque significat. Solitario conuenit faciam, & meam. Non solitario B vero conuenit dicere, faciamus & nostram vterque sermo, vt non solitarium tantum, ita neque differentem, neque diuersum esse significat, nobis quoque, nec solitarius, neque diuersus est confitendus. Itaque ergo Deus ad communem sibi cum Deo, imaginem eandemque similitudinem hominem reperitur operari, vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem, vel similitudinem patiatur diuersitatem diuinitatis.

Quid ex verbis illis intelligi debeat.

IN his verbis † Hylarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortii, atq; significauit nomine consortii vel pluralitatis, nõ poni aliquid sed remoueri. Pluralitas enim vel cõsortium personarum, cum diuitur solitudo, & singularitas, ne-

bt.3

& alia participando eius bonitatē ad modum eius se habent. vnde si nullam creaturam fecisset, nec facturus esset ipse in se talis esset vt posset vere considerari secundū omnes istas conceptiones, quas habet nunc intellectus noster ipsum considerando. Et sic patet quartum, quòd pluralitas istorum no-
Art. anced. minum, non tantum est ex parte intellectus nostri formātis diuersas conceptio-
† Ibidem. nes de Deo, quæ dicuntur diuersæ rationes, vt ex dictis patet, sed ex parte ipsius Dei, inquantum, scilicet est aliquid in Deo correspondens omnibus istis conceptionib⁹, scilicet plena: & omnimoda ipsius perfectio, secundum quam contingit, quòd quodlibet nominum significantiū
Dist. 21. istas cōceptiones de Deo, vere & proprie dicitur: non autem ita, quòd aliqua diuersitas vel multiplicitas ponatur in re, quæ Deus est ratione istorum attributorum.

¶ His visis facile est respondere ad obiecta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd intentio Dionysij est di-
H cere, quòd secundum diuersas bonitates quas creaturis influit Deus, nominatur, manifestatur, et laudatur, non autem ita, quòd rationes illarum bonitatum ex hoc verificentur de eo, quia creaturis eas influit, sed magis econuerso, vt dictum est.
In corp. quāmuis enim conditio causæ cognoscatur ex conditionibus effectus. non tamen conditio causæ verificatur propter conditiones effectus, sed econuerso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster, id quod concipit de bonitate, vel de sapientia non refert in Deum quasi in eo sit per modum, quo ipse concipit, quia hoc esset comprehendere eius sapientiam, vel bonitatem, sed intelligit ipsam bonitatem diuinam, cui aliqualiter simile est, quod intellectus noster concipit esse supra id, quod de eo concipitur: vnde per huiusmodi conceptiones, non videtur ipse Deus, secundum quod in se est, sed intelligitur supra intellectum, & hoc
I vult dicere Diony. in illa authoritate.

1. de d. 10. ¶ Ad tertium dicendum, quòd multiplicitas ista attributorum, nullo modo ponitur in Deo, quasi ipse secundum rem sit multiplex, sed tamen ipse secundum suam simplicem perfectionem, multitudini istorum attributorum correspondet, vt vere de Deo dicantur, & hoc intendit Commentator.

T. c. 39. 12. Meta. ¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut ratio hominis non dicitur esse in homine, quasi res quędam in ipso, sed est sicut in subiecto in intellectu, & est in homine sicut in eo, quod præstat fulcimentum veritati ipsius, ita etiam ratio bonitatis diuinæ est in intellectu sicut in subiecto, in Deo autē sicut in eo, quod correspondet per quandam similitudinem isti rationi faciens eius veritatem. vnde patet, quòd ratio procedit ex malo intellectu eius, quod dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd aliquid dicitur fundari, vel ra-
K dicari in aliquo metaphorice, ex quo firmitatem habet. Rationes autem intellectæ habent duplicem firmitatem, scilicet firmitatē sui esse, & hanc habent ab intellectu, sicut alia accidentia à suis subiectis, & firmitatem suæ veritatis, & hanc habent ex re cui conformantur. Ex eo enim quòd res est, vel non est, locutio, & intellectus veritatem vel falsitatem habet.
Art. anced. Rationes ergo attributorum fundantur vel radicantur in intellectu, quantum ad firmitatē sui esse, quia vt dictum est intellectus est earum subiectum. In essentia autem diuina quantum ad firmitatem suæ veritatis, & hoc in nullo repugnat diuinæ simplicitati.

¶ Ad sextum dicendum, quòd in Deo omnia sunt vnum re, præter ingenerationem, generationem & processionem, quę constituunt personas re distinctas. Non autem oportet, quòd quicquid præter illa de Deo dicitur, sit vnum ratione. Et si-
1. de trinit. cap. 12. militer intelligendum est, quod dicit Boetius, quòd sola relatio multiplicat trinitatem, scilicet pluralitate reali. tunc

gatur. cum dicimus plures, esse personas significamus, quòd nō est vna sola. Ideo † Hilarius volens ista subtiliter, & sane intelligi ait. Professio consortii sustulit intelligentiam singularitatis, non dicit posuit aliquid. Ita etiam cum dicimus tres personas, singularitatem, & solitudinem tollimus, & quòd pater non est solus, nec filius est solus, nec spiritussanctus est solus significamus, & quòd nec pater tantum est & filius, nec pater tantum & spiritussanctus, nec filius tātum, & spiritussanctus. De hoc autem plenius in sequenti agetur, vbi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ, & vtrum aliquo modo sit ibi diuersitas vel differentia ostendetur.

Ad id quod ceperat redit: vt alias, scilicet authoritates supponat.

G NVnc vero ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atq; essentiæ diuinæ vnitatem, alias sanctorum authoritates induamus. Moyses dicit. † In principio creauit Deus cœlum, & terram, per Deum significans patrem, per principium filium. Et quod apud nos dicitur Deus, hebraica veritas habet heloim, quod est plurale huius singula-

F enim aliquid est vnum re, & ratione multiplicitet, quādo vna res respondet diuersis conceptionibus & nominibus, vt de ea verificentur sicut punctum, quod cum sit vna res: respondet secundum veritatem diuersis conceptionibus de eo factis: siue prout cogitatur in se, siue prout cogitatur centrum, siue prout cogitatur principium linearum. & hæ rationes siue conceptiones sunt in intellectu sicut in subiecto, & in ipso puncto sicut in fundamento veritatis istarum conceptionum, quāmuis illud exemplum, nō sit vsquequaque conueniens, sicut nec alia, quæ in diuinis inducuntur.

ARTIC. IIII. † Genes. 1.

d Vtrū in diuinis sint plures personæ.

AD quartum sic proceditur. Vi- 1. q6. 30. t. quodl. 7. 6.
detur, quòd in vnitate diuinæ essentię, non sit pluralitas per- 1. d. 23. 4.
sonarum. In omnibus enim creaturis ita est, quòd ad multiplicationem suppositorum, sequitur multiplicatio essentiæ secundum numerum. sicut alia humanitas est numero in Sorte & Platone: sed creaturæ sunt exemplatæ à Deo. cum igitur diuinam essentiam impossibile sit multiplicari: vt supra osten- Distin. 2. q.
sum est, videtur, quòd impossibile sit esse ibi pluralitatem sup vnica art. 1.
positorum vel personarum.

¶ 2 Item. Eorum quæ sunt idem, si vnum multiplicatur vel communicatur, & reliquum: sed in Deo, idem est quo est, & quod est: siue essentia & suppositum: si ergo essentia non multiplicatur. ergo nec suppositum. ergo &c.

¶ 3 Item. Natura speciei ad hoc multiplicatur in pluribus indiuiduis, quia non potest totam perfectionem habere in vno, eo quòd indiuiduum est corruptibile, & species incorruptibilis. vnde in incorruptibilibus est tantum vnum indiuiduum in vna specie sicut Sol, sed natura diuina habet omnem perfectionem in vno supposito. ergo vanum est esse pluralitatem suppositorum, & hoc non potest esse in Deo.

Contra. Sicut dicit Dionysius. Bonum est communi- Dio. de diui
catiuum sui: sed Deus est summe bonus. ergo summe no. cap. 4.
se communicabit, sed in creaturis non summe se communicat, quia non recipiunt totam bonitatem suam. ergo oportet, quòd sit communicatio perfecta, vt scilicet totam suam bonitatem alij communicet. hoc autem non potest esse in diuersitate essentiæ. ergo oportet esse plures distinctos in vnitate diuinæ essentiæ. Hoc idem arguitur ex perfectione diuinæ beatitudinis, quæ ponit summum gaudium, quod sine consortio haberi non potest. Hoc etiam arguitur ex perfectione diuinæ charitatis. perfecta enim charitas est amor gratuitus, qui tendit in alium, sed non erit amor summus, nisi summe diligat. summe autem non diligit creaturam, quæ non summe diligenda est. ergo oportet, quòd in ipsa creatrice essentia, sit summe diligens, & summe dilectus distincti in essentiæ vnitate.

Respondeo. Concedendum est absq; vlla ambiguitate, esse in Deo pluralitatem suppositorū, vel personarum in vnitate essentiæ, non propter rationes inductas, quæ non necessario concludunt, sed propter fidei veritatem.

Ad primum ergo dicendum, quòd in creatura differt essentia rei, & esse * suum: nec habet essentia esse nisi propter com- * D. 465.
parationem ad habentem essentiam. & ideo quando essentia creata communicatur, communicatur tamen secundum rationem suam, & non secundum esse, quia secundum illud esse, non est nisi in vno tantum habente: diuina autem essentia est idem, quod suum esse. & ideo quādo communicatur essentia, communicatur etiam esse. vnde essentia, non tantum est vna secundum rationem, sed secundum esse, & propter hoc potest esse vna numero in pluribus suppositis. creaturæ * au- * D. 1248.
tem quāmuis exemplentur à Deo: tamen deficiunt à repræsentatione eius.

¶Ad

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia, & suppositum sunt in Deo idem re, nihilominus tamen differunt ratione. sicut
Distin. 2. q. de attributis dictum est. vnde Comment. in 11. metaphysi.
vnica art. 1. dicit, quòd vita, & viuens non significant idem in Deo, sicut
Tex. c. 39. nomina synonyma, & ideo contra rationem suppositi est, quòd cõmunicetur, non autem cõtra rationem essentiæ. Ideo vna essentia communicatur pluribus suppositis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessitas finis, est necessitas conditionata, & ex suppositione. vnde non quæritur in illis, quæ sunt necessaria absolute. & multo minus in illis, quæ sunt per se necessaria, non habentia necessitatem ab aliquo. vnde dico, quòd pluralitas suppositorum in diuina essentia, non est propter aliquem finem, immo propter seipsam est necessario, cum ipse Deus sit finis omnium. vnde non potest concludi, quòd
†Li. 1. de fi. sit vana, quia vanum
c. 5. to. 2. est quod est ordinatum, ad finem, quem non consequitur.

ARTIC. V.

Vtrũ diuinæ personæ differant realiter aut tantum ratione.

Libr. 1. fid.
ortho. c. 1.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd pluralitas suppositorum in diuinis, non sit realis, sed tantum rationis. Sicut enim dicit Dama. Tres per
5. de Trin. sonæ re idem sunt,
c. 8. to. 3. ratione autem, & cognitione distinguuntur. ergo videtur, quòd non sit ibi pluralitas realis.

¶ 2 Præterea. Augustinus dicit, quòd tres personæ in nullo absoluto distinguuntur, sed tantum in his, quæ sunt ad aliquid. res autem non est ad aliquid, sed est absolutum, ergo videtur, quòd tres personæ non sunt tres res, & ita non est ibi realis distinctio.

¶ 3 Item personæ distinguuntur per proprietates: proprietates autem illæ non addunt supra essentiam secundum rem, sed tantum secundum rationem. ergo videtur, quòd distinctio personarum, quam faciunt, sit tantum distinctio rationis.

¶ 4 Item. Sicut paternitas, & essentia differunt ratione, ita sapientia, & essentia. si ergo hoc sufficit ad distinctionem realem suppositorum, videtur, quòd etiam secundum diuersa attributa distinguantur realiter supposita, & ita sunt tot personæ, quot attributa: hoc autem est inconueniens. ergo proprietates, non faciunt realem distinctionem suppositorum.

1. de doct. Contra. August. dicit, Res quibus fruendum est sunt pater,
Christ. c. 5. & filius &c. ergo tres personæ sunt plures res. ergo eorum plu-
to. 5. ralitas, est pluralitas realis.

¶ Item. Distinctio rationis, non sufficit ad distinctionem suppositorum: cum vnus & idem homo possit in se diuersas

A rationes habere, & cum suppositum dicat quid reale. si ergo non est in diuinis nisi distinctionis, non erit ibi vera pluralitas personarum: quod est hæreticum.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd dicere personas distingui tantum ratione sonat hæresim Sabellianam: & ideo simpliciter dicendum est, quòd pluralitas personarum est realis: quomodo autẽ hoc possit esse videndum est. Sciendum est igitur, quòd proprietas personalis scilicet relatio distinguẽs est idem re quòd diuina essentia: sed differens ratione: sicut & de attributis dictum est. ratio autem relationis est, vt referatur
Distin. 2. q. ad alterum. Potest
vnica ar. 2. ergo dupliciter considerari relatio in diuinis: vel per comparationem ad essentiam & sic est ratio tantum, vel per comparationem ad illud quod refertur: & sic per propriam rationem relationis. relatio realiter distinguitur ab illo. Et per comparationem relationis ad suum correlatiuum oppositũ distinguuntur personæ, & non per comparationem relationis ad essentiam. & & ideo est pluralitas personarum realis, & non tantum rationis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas Damascen. In corpo.
sic intelligenda est ratione, idest, relatione. & dicitur relatio ratio, per comparationem, ad essentiam, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd res est †Ecclesi. 4.
de transcendentibus. cap. 5.
& ideo se habet communiter ab absoluta. & ad relata, & ideo est res essentialis, secundum quam personæ non differunt. Et est res relatiua siue personalis, secundum quam personæ distinguuntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis relatio per comparationem ad essentiam sit ratio tantum, tamen per compara-
E tionem ad suum correlatiuum est res, & realiter distinguens ab ipso.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet sapientia secundum suam rationem differat ab alijs attributis, non tamen opponitur ad aliquod aliud attributum, cum sapientiam bonitatem, & alia attributa, secum compatiatur in eodem subiecto, & ideo non habet rationem distinguendi supposita diuinæ naturæ, sicut habent relationes oppositæ, sed sicut sapientia diuina realiter facit effectum sapientiæ propter veritatẽ rationis ipsius, quæ manet: ita relatio facit veram distinctionem propter rationẽ relationis veram, quę saluatur.

ris, quod est, hel. Quod ergo non est dictum hel, quod est Deus, sed heloim, quod potest interpretari dii, siue iudices, ad pluralitatem personarum refertur: ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpen-
†Gen. 3. tem dixit. † Eritis sicut dii. pro quo habetur in hebræo heloim. ac si diceret, Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus prophetarum & regum Dauid.: qui suam præcedentibus cæteris, præfert intelligentiam di-
†Psal. 118. cens. † Super senes intellexi: vnitatem diuinæ naturæ ostendens, ait. Dominus nomen est illi. non dicit domini. Alibi etiam eiusdem vnitatem, & æternitatem simul ostendens, ait, ex persona
†Psal. 80. Dei. † Israel si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horum, vt dicit Ambrosius. † in primo libro de Fide, significat æternitatem, aliud vnitatem substantiæ indifferentis, vt neque posteriorem patre, neque alterius diuinitatis filium vel spiritumsanctum esse credamus. Nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus recẽs est, & si vnius non est diuinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recẽs, non est, nec alienus, quia ex patre natus est filius. ex patre processit spiritussanctus, Alibi quoque distinctionem personarum
†Psalm. 32. insinuans ait. † Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eiusomnis virtus eorum. Alibi
†Psalm. 66 † etiam ait. Benedicat nos Deus Deus noster: benedicat nos De⁹, & me. eum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei, trinitatem exprimit personarum, vnitatem vero essentiæ aperit, cum singulariter subiungit eum.
†Cap. 6. † Isaias quoque dicit, se audisse Seraphin clamantia. Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus.
B Per hoc, quòd dicit ter sanctus, trinitatem significat, per hoc, quòd subdit, dominus, vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam filii generationem aperte insinuat ex persona filij ita dicens. Dominus dixit ad me, fi-
†Psal. 4. lius † meus es tu, ego hodie genui te. † De hac ineffabili gene-
†Isaia. 53. ratione Isaias ait. Generationem eius, qui enarrabit? In libro † quoque Sapient. æternitatis filii cum patre monstratur: vbi sa-
†Prou. 8. pientia ita loquitur. Dominus †
C possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio ab æterno ordinate sum, ante terra fieret: nec dum erant abyssi, & ego iam concepta eram, necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram, non fecerat, & cardines orbis terræ, quando præparabat cœlos aderam, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens co-
D ram eo. Ecce apertum de æterna genitura testimonium, quo ipsa sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, idest, genitam, & apud patrem æternaliter existere, Ipsa etiam alibi ait. † Ego ex ore

ponit cauſam mouẽtem, quæ dicit charitatem in proximum, F
Et primo ponit cauſam mouentem. Secundo, retrahẽtem, ibi: Quamuis non ambigamus lingua.§ ad præſentes, vel quantũ ad communicationem doctrinę. §Sti o.§ propter abſentes, vel ad perpetuandam memoriam. §Bigas§ idest linguam, & ſtylũ, quibus quaſi duabus rotis vehitur a magiſtro in diſcipulum. § Agitat Chriſti charitas§ hoc ſumitur 2. Corinth.5. Charitas Chriſti vrget nos.

¶ Contra. Eccleſ. 9. Nemo ſcit &c. ergo &c.

¶ Reſpondeo. Charitas dicitur vno modo habitus infuſus, & hũc nullus poteſt ſcire ſe habere certitudinaliter, niſi per reuelationem, ſed põt conijcere per aliqua ſigna ꝓbabilia. Alio modo dicitur charitas, amor multũ appreciãs amatum, & ſic aliquis poteſt ſcire ſe habere charitatem. §Quamuis nõ.§ Hic ponit tertiã cauſam retrahentem, ſcilicet cõtradictionem inuidorum. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit contradictionis euidentiam per ſimile in alijs. Secundo, contradictionis cauſam ex inordinatione volũtatis, ex qua error, ex quo inuidia, ex qua contradictio oritur, ibi. §Quia diſſentiẽtibus.§ Tertio, cõtradicentium nequitiam. ibi: §Qui non rationi calumnię.§ quæ eſt occulta, & particularis impugnatio. § Contradictionem.§ Quæ eſt aperta, & in toto, & vniuerſalis. § Obnoxiũ § quaſi pœnæ, vel noxæ addictum. § Veri ratione perfectum § idest perficiebat ſecundum rationem veritatis, videlicet, quantum ad illos, qui male intelligunt: & tamen malum intellectũ, pertinaci voluntate defendunt. § Complacet. § quantum ad illos, quorum voluntas inordinate poſt ſe trahit iudicium rationis, vt verum iudicetur illud, quod placet. § Offendenti § idest quod diſplicet.

† Lib.1.c.2. to.3.

¶ Contra. 3. Eſdr.4. Omnes benignantur in operibus eius, ergo &c.

¶ Reſpondeo, veritas ſecundum ſe ſemper amatur: ſed per accidens poteſt haberi odio, & hoc accidens eſt infinitum: quia cauſę per accidens ſecundum Philoſophum, infinitę ſunt.

1. Phyſi. T.50.

¶ Deus huius ſeculi ſumitur. 2. Cor.4. & exponitur de Deo vero, qui operatur, inuidiam permittẽdo, vel de diabolo, cui ſeculum obedit, qui operatur, ſuggerendo. §Diffidentiæ.§ vel qa diffidunt de Deo, vel quia de eis diffidendũ eſt ex ratione morbi, quamuis non ex poteſtate medici. § Qui non rationẽ.§ hic oſtendit contradicentium nequitiam: & primo ex inordinata profeſſione. Secundo, ex ſimulata religione. ibi. §Habent rõnẽ ſap.§ Tertio, ex pertinaci contentione. ibi: §Qui contentioni.§ K
Oſtendit autem primo ex duobus eos eſſe inordinatos. §quia voluntas non ſequitur rationem, ſed econuerſo, quod tangit vbi dicit. §Qui non rationi.§ Et quia rationem ſuam nõ ſubijciunt ſacræ doctrinę, quod notatur, ibi: § Nec doctrinę &c. § § Somniarunt § quaſi phantaſiando: ſicut homo in ſomnijs. §Sed ad fabulas.§ ſumitur de prima Timot.4. Fabula enim cõpoſita eſt ex miris, ſecundum Philoſophum: & illi ſemper volunt noua audire. §Profeſſio§ idest ſtudium &c. § Docenda§ i. digna docere § Rationem § idest argumentum ad oſtendendũ ſapientiam. §In ſuperſtitione.§ ſuperflua religione exterius ſimulata. §Quia fidei defectionem § ſumitur 1. Timot.4. Diſcedent quidem à fide &c. § Omnium verborum. §

Lib. Poeticorum c. 4. & 1 metap. lect.3.

¶ Contra. Beda. Nulla falſa eſt doctrina, quę non aliqua vera intermiſceat.

¶ Reſpondeo. Illa vera quæ dicunt, quamuis in ſe vera ſint, tamen quantum ad vſum eorũ falſa ſunt: quia falſũ vtuntur eis. § Pruriginem § idest inordinatum deſiderium noua audiendi, ſicut pruritus concitatur ex calore inordinato. ſumitur. 2. Ti-

Augu. lib.2. quæſt. Euã. c.40. to.4.

LIBER PRIMVS SENTENTIARVM.

DISTINCTIO PRIMA.

De myſterio Trinitatis.

Veteris, ac nouæ legis cõtinentiam, diligenti indagine etiam, atque ẽt conſiderantibus nobis, G præuia Dei gratia innotuit ſacræ paginæ tractatores, circa res, vel ſigna præcipue verſari. Vt enim egregius doctor † Auguſti. ait in libr. de doctrina chriſtiana. Omnis doctrina, vel rerum eſt, vel ſignorum, ſed res etiam per ſigna diſcuntur. Proprie autem hę res appellantur, quæ non ad ſignificandum aliquid adhibentur. Signa vero, quorum vſus eſt in ſignificãdo. Eorum autem aliqua ſunt, quorum omnis vſus eſt in ſignificando, non in iuſtificãdo, idest quibus non vtimur, niſi aliquid ſignificandi gratia, vt aliqua ſacramenta legalia: alia quæ non ſolum ſignificant, ſed conferunt quod intus adiuuet, ſicut euangelica ſacramenta. Ex quo aperte intelligitur, quæ hic appellentur ſigna, res illæ videlicet quæ ad ſignificãdum aliquid adhibentur. Omne ergo ſignum etiam res aliqua eſt, quod enim nulla res eſt, omnino nihil eſt: vt in eodem † Auguſti. ait, non autem econuerſo, omnis res ſignũ eſt, quia non adhibetur ad aliquid ſignificandum. Cumq; his intenderit theologorum ſpeculatio ſtudioſa, ac modeſta, diuinam ſcripturam formam præſcriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo; nobis aditũ H ad res diuinas aliquatenus intelligẽdas (Deo duce) aperire volẽtibus, differendum eſt. & primo de reb', poſtea de ſignis diſſeremus.

† Lib. & ca. vbi ſupra.

mo.4. Erit tempus &c. §Dogmate.§ propter hoc, ꝗ ratio volũtatem ſequitur. §Contentioni.§ quæ ſm Ambr. ad Ro. eſt impugnatio veritatis, cũ cõfidentia clamoris. §Veritas.§ 2. Eſd.4. Veritas manet &c. §Horum igitur.§ Hic reddit auditorem docilem, prælibando cauſas operis. Et primo ponit cauſam finalem, quãtum ad duas vtilitates, ſcilicet deſtructionem erroris. vnde dicit. § Odibilẽ.§ Pſal.30. Odini ecclesiã ma. §Ne virus§ idest ne venenum. Et manifeſtationẽ veritatis. vnde dicit. §Lucernã &c. § ſumitur de luc.8. Nemo accẽdit lucernã. §In candelabro§ idest in apto. Secũdo tangit cauſam efficientem, ſcilicet principalẽ § Deo patri § inſtrumentalem §Compegimus§ quia hoc opus, eſt quaſi compaginatũ ex diuerſis authoritatibus. §Sudore§ quocunq; defectu corporali, q ſequitur laborem ſpiritualẽ. Tertio, oſtendit cauſam materialẽ. ibi: §Ex teſtimonijs veritatis. § Pſalm.113. Initio cognoui &c. Quarto, cam formalem quantum ad diſtinctionem librorum. §In quatuor libris.§ & q̃tum ad modum operis. §In quo maiorum exempla.§ quantũ ad ſimilitudines. §Doctrinam.§ quantum ad rationes. § Viperę.§ hereticę. heretici. n. pariendo, alios in ſua hereſi pariunt, ſicut vipera. §Prodidimus.§ reſerauimus. Adijcit viam. §Cõplexi.§ amplexantes. §Impie§ infideles. §Inter vtrunq;.§ ſcilicet nec nimis alte, nec nimis humile, vel inter duos contrarios errores, ſicut Sabellij, & Arij. § Non à paternis.§ ſecundum illud Prouerb.22. Non trãsferes terminos &c. § Non igitur debet.§ Hic reddit auditorem attentum. Et primo ex vtilitate operis. §Sen- I
tentias.§ ſententia ſecundum Auic. eſt diffinitiua, & certiſſima conceptio. Secundo, ex profunditate materię. ibi: §In hoc aũt tractatu pium lectorem§ qui ſecundum fidem intelligat. § Liberum correctorem § qui ſolum propter correctionem corrigat. Liber enim ſecũdum Philoſophum dicitur, qui cauſa ſui eſt: & non propter odium, vel inuidiam. Tertio, ex ordinatione modi procedendi, ibi: § Vt autem quod quæritur.§

Ambr. ca.2. elicitiue ibi ijs qui ſecũdum.

1. part. logi. cap.2.

In procemi metaph.

DIVISIO TEXTVS.

Inito procemio, hoe eſt initium præſentis operis, in quo Magiſter, diuinorum nobis doctrinã tradere intendit quantum ad inquiſitionem veritatis, & deſtructionem erroris. vnde & argumentatiuo modo ꝓcedit in toto opere, & præcipue ar- K
gumẽtis ex authoritatibus ſumptis. Diuiditur aũt in duas partes. In quarum prima inquirit ea, de quibus agendum eſt, & ordinem agendi. In ſecunda proſequitur ſuam intentionẽ: & in duas partes diuiditur. Secunda ibi: §Hic itaq; &c.§ Ea autẽ, de quibus in hac doctrina conſiderandum eſt, cadunt in conſiderationem huius doctrinæ, ſm quod ad aliquid vnũ, referũtur. ſ. Deum, a quo, & ad quem ſunt, & ideo ea, de quibus agẽdum eſt. diuidit per abſolutum, & relatum. vnde diuiditur in partes duas. In prima ponit diuiſionem eorum, de quibus agẽdum eſt per abſolutum, & relatum ſm cognitionem. In ſecunda ſm deſiderium, ibi: §Id ergo in rebus conſiderandum &c.§ Circa primum duo facit. Primo ponit diuiſionẽ eorum, de quibus agendum eſt, in res, & ſigna, quę ad cognitionem rerũ ducunt. Secundo concludit ordinem agendi, ibi: §Cumq; his intenderit theologorum &c.§ In primo tria facit. Primo ponit diuiſionem. Secundo probat per authoritatem. §Vt. n. egregius§ Tertio ponit membrorum diuiſionis expoſitionẽ. ibi. §Propriẽ aũt hic res &c.§ vbi primo ea ponit quid ſit res. Secundo qd ſit ſignũ, ibi: §Signa vero &c.§ Tertio, vtriuſq; cõparationem, ibi:

§ Omne

A §Omne igitur signum.§ §Id ergo in rebus§hic dimissis signis, subdiuidit res per absolutum, & relatum ex parte desid. rij.s. perfruibile, quod propter se desideratur, & vtile, cuius desiderium ad aliud refertur, & diuiditur in partes duas. Primo ponit diuisionem. Secundo, epilogat, & concludit intētionem, & ordinem. ibi: §Omnium igitur, quæ dicta &c. Prima in tres. Primo, ponit diuisionē: Secūdo, partium manifestationem. ibi: Ille q. bus fruendum. §Tertio, mouet dubitationes. ibi: §Cum aūt homines &c. §In secūda duo facit. Primo manifestat diuisionē. Secundo, ponit quandā contrarietatē, & soluit. ibi. §Notandū vero, q idē Aug. § Circa primū duo facit. Prio manifestat partes diuisionis per diffinitiones. Secundo, quantum ad supposita. § Res igitur, q bus fruēdum &c. § Circa primum quatuor facit. Prio diffinit fruibilia per effectum. Secundo, vtibilia. ibi: §Istis quibus vtēdū.§ Tertio, diffinit vtētia, & fruentia. ibi § Res vero, quæ fruuntur.§ Quarto, diffinit vti, & frui ad probationem totius. §Frui autem &c.§Et eodem ordine procedit manifestando. secundum supposita. § Notandū vero, q idem.§Hic ponit contrarietatem ad hæc tria. Primo, ponit diuersam assignationem vti, & frui. Secundo, concludit contrarietatem ad prædicta, ibi: §Et attende, q videtur.§ Tertio, ponit solutionem, ibi: §Hæc ergo, quæ sibi. § Et primo, soluit per diuisionem. secundo, per interemptionem, ibi: § Potest dici.§ §Cum autem homines.§Hic mouet dubitationes de habitudine eorum, quæ pertinent ad inuicem. Et primo quærit de vtentibus, & fruentibus, an sint vtibilia, vel fruibilia. Secundo, de fruibilibus, scilicet de Deo; vtrum sit vtens nobis, vel fruens, ibi: § Sed cum Deus diligat. § Tertio, de quibusdam vtibilibus, vtrum sint fruibilia, ibi: § Hic considerandum est: vtrum virtutibus.§ Qualibet harum partium diuiditur in quæstionem, & solutionem.

De rebus communiter agit.

D

Id ergo in rebus considerandum est, vt in eodem ait† Augusti. quòd res aliæ sunt, quibus fruendum est: aliæ, quibus vtendum est: aliæ, quæ fruuntur, B & vtuntur. Illę quibus fruendum est, nos beatos faciunt, istis quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinē adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt peruenire, eisq; inhærere possimus. Res vero quæ fruuntur, & vtuntur, a nos sumus, quasi inter vtrasq; cōstituti, & angeli sancti. † Frui autem est amore inhærere alicui rei propter seipsam. Vti vero, id quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruendū est, aliàs abuti est, non vti. Nam vsus illicitus, abusus, vel abusio debet nominari. † Res ergo, quibus fruendum est sunt, pater, & filius, & spiritussanctus. eadem tamen Trinitas quædam summa res est, communisque omnibus fruentibus ea, si tamen res dici debet, & non rerum omniū causa, si tamen & causa. Non enim facile potest inueniri nomē, B quod tantæ conueniat excellentiæ, nisi quod melius dicitur, Trinitas hic vnus Deus. Res autem quibus vtendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde † Augustinus in eodem. Vtendum est hoc mundo nō fruendum, vt inuisibilia Dei, per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciantur, id est, vt de temporalibus æterna capiantur. Item † in eodem. In omnibus rebus illæ tātum sunt, quibus est fruendum, quæ æternæ, C & incommutabiles sunt, cæteris autem vtendum est, vt ad illarum perfruitionem perueniatur. Vnde † Augustinus in libro 10. de Trinitate. fruimur cogni-

† Ibidē.c.3.

† Ibidē c.4.

† Ibidē c.5.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur tria.

Primo. De vti, & frui.
Secundo. De vtibilibus, & fruibilibus.
Tertio. De vtentibus, & fruentibus.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Quid sit frui secundum rem.
Secundo. Quid sit vti secundum rem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum frui sit actus intellectus.*

1.2. q. 11. art. 10. arti. 3.c. Circa primum sic proceditur. Videtur quòd frui sit actus intellectus Nobilissimus enim actus est nobilissimæ potentiæ: altissima autem potentia in homine est intellectus. ergo cum frui sit perfectissimus actus hominis, quia ponit hominem in suo
circa finem fine vltimo, videtur q sit actus intellectus.
2. cōcio. 90. ¶ 2 Præterea. Sicut dicit Augu. visio est tota merces: sed mer-
psal. 10.8. ces totius meriti consistit in fruitione diuinitatis. ergo frui-
A tio est essentialiter visio, sed visio est actus intellectus, ergo & fruitio.

¶ Sed videtur, q sit actus voluntatis: actus enim determinatur II.
ex obiecto: sed obiectum fruitionis est fruibile, quod est finis vltimus. Finis autem, cum rationem boni habeat, est obiectū volūtatis: ergo & frui est actus voluntatis.

¶ Præter. August. diffinit fruitionem per voluntatem dicens, fruimur cognitis in quibus &c. ergo magis videtur esse actus voluntatis, quàm intellectus. Libr. 10. de Trin. ca. 10. to. 3.

¶ Item videtur quòd sit actus omnium potētiarum. Præmium enim respondet merito: sed homo meretur per omnes potentias. ergo & secūdum omnes præmiabitur: sed præmium est ipsa fruitio. ergo fruitio est omnium potentiarum. III. † 1. de doct. Christiana. c. 4. Tracta. 45. supr. Io. fo. 9. de spiritu, & anima. 9. to. 3. † Ibid. c. 21.

¶ Præter. August. dicit, quòd homo inueniet pascua interius in diuinitate Saluatoris, & exterius in humanitate. ergo videtur, quòd tam vires exteriores, quā interiores fruentur. † Lib. 10. de Trin. ca. 10. to. 3.

¶ Sed videtur, quòd nullius potentiæ sit. Omnis enim actus denominatur a potētia, cuius est, sicut intelligere ab intellectu, sed frui non denominatur ab aliqua potentia, ergo &c.

¶ Vnde vlterius quæritur, cuius habitus actus sit, & videtur q IIII.
santum charitas: sicut enim dicitur primæ Corinth. 13. charitatis virtus perfecta est: sed secundum Philosophum. Fœlici- 10. eth. c. 8.
tas est operatio virtutis perfectæ. ergo fruitio, in qua est tota nostra fœlicitas, est actus charitatis.

¶ Hoc idem videtur ex diffinitione August. inducta in litera:
D frui est amore inhærere &c.

¶ Sed videtur, quòd non tantum charitatis. Ad fruitionē enim tria concurrunt, perfecta visio, plena comprehensio, & inhæsio amoris consumati. ergo videtur, quòd sit actus etiam succedentium fidei, & spei.

¶ Præter. Secundum fruitionem coniungimur Deo, sed omnis virtus coniungit nos Deo, cum virtus sit dispositio perfecti
ad optimum, vt dicitur in 7. Physi. ergo fruitio est actus secun T. com. 17.
dum omnem virtutem.

¶ Respondeo dicendum, quòd fruitio consistit in optima operatione hominis, cum fruitio sit vltima fœlicitas hominis:
fœlicitas autem non est in habitu, sed in operatione * secun- * D. 170.
dum Philosophum, optima autem operatio hominis est ope- 10. eth. c. 4.
ratio altissimæ potentiæ, scilicet intellectus, ad nobilissimum obiectum, quòd est Deus. vnde ipsa visio diuinitatis ponitur tota substantia nostræ beatitudinis. Ioan. 17. Hæc est vita æ-
E terna &c. Ex visione autem, ipsum visum cum non videatur per similitudinem, sed per essentiam, efficitur quodammodo intra videntem, & ista est comprehensio, quæ succedit spei, consequens visionem, quæ succedit fidei, sicut spes quodammodo generatur ex fide: ex hoc autem, quòd ipsum visum receptum est intra videntem, vnit sibi ipsum videntem, vt fiat quasi quædam mutua penetratio per amorem: sic dicitur primæ Ioann. 4. Qui manet in charitate &c. Ad vnionem autem maxime conuenientis, sequitur delectatio summa, & in hoc perficitur nostra fœlicitas, quam fruitio nominat ex parte sui complementi, magis quàm ex parte principij, cum in se includat quandam delectationem. Et ideo dicimus, quòd est actus voluntatis, & secundum habitum charitatis, quamuis secundum ordinem ad potentias, & habitus præcedentes.

¶ Ad primum ergo dicēdum, q appetitus * semper sequitē co- * D. 452.
gnitionē: vnde sicut inferior pars hēt sensum & appetitū, qui diuiditur in irascibilē, & concupiscibilē, ita suprema pars ha-

bet intellectum,& voluntatem , quorum intellectus eſt altior ſecundum originem, & voluntas ſecundum perfectionem , & ſimilis ordo eſt in habitibus,& etiam in actibus , ſcilicet viſionis, & amoris . fruitio autem nominat altiſſimam operationē quantum ad ſui perfectionem .

tis , in quibus ipſis propter ſe voluntas delectata conquieſcit. Vtimur vero eis, quæ ad aliud referimus , quo fruendum eſt.

Item quid interſit inter. frui, & vti aliter, quam ſupra.

C

NOtandum vero, quòd idē † Augu. in lib. 10. de Tri. aliter quā ſupra accipiens vti,& frui, ſic dicit. Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem volūtatis. Frui autem eſt vti cum gaudio, non adhuc ſpei, ſed iam rei. Ideoq; omnis, qui fruitur, vtitur . aſſumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis , nō autem omnis qui vtitur,& fruitur, ſi id, quod in voluntatis facultatem aſſumit : non propter ipſum , ſed propter aliud appetit . Et attende , quòd †Aug. videtur dicere illos frui tantum, qui in re gaudent , non iam in ſpe, & ita in hac vita non videmur frui, ſed tantum vti, vbi gaudemus in ſpe , cum ſupra dictum ſit, frui , eſſe amore inhærere alicui rei propter ſe, qualiter etiam multi hic adhærent Deo .

Determinatio eorum , quæ videntur contraria .

D

G HAEc ergo , quæ ſibi contradicere videntur, ſic determinamus dicētes nos, & hic,& ī futuro frui , ſed ibi proprie , & perfecte,& plene, vbi per ſpeciem videbimus quo fruemur. hic aūt dum in ſpe ambulamus, fruimur quidē, ſed non adeo plene. Vnde †Aug. in lib. 10. de Trin. fruimur cognitis, in quibus voluntas eſt &c. Idem in lib. • de doct. † Chriſt. ait. Angeli illo H fruentes , iam beati ſunt , quo & nos frui deſideramus , & quantū in hac vita iam fruimur , vel per ſpeculum, vel in enigmate, tanto noſtram peregrinationem,& tolerabilius ſuſtinemus , & ardentius finire cupimus.

¶ Et ſimiliter etiam patet ſolutio ſecunda : quia viſio non habet perfectam rationem fœlicitatis , niſi ſecundum quòd eſt operatio perfecta per ea , quæ ſequuntur. Perficit enim delectatio operationē , ſicut pulchritudo iuuentutem. vt dicitur
† Lib. 10. de trin. c. 11. Capit. 4. 10. Ethi. Alia duo concedimus.

¶ Ad aliud dicēdum, quòd inferiorum potentiarum non poteſt eſſe fruitio proprie dicta , non enim habent operationem circa finem vltimū , quem non apprehendunt, cum ſint virtutes materiales, ſed ſicut nunc intellectus perficitur accipiendo ab inferioribus potentijs, ita erit in patria econuerſo, quòd
† 1. de doct. Chriſtiana. Cap. 4. perfectio , & gaudiū ſuperioris partis redundabit in inferiores potentias . vnde Auguſt. de ſpiritu &
c. 33. tom. 3. anima . Senſus vertetur in rationem, inquantum ſcilicet ſua remuneratio,& gaudium a ratione emanabit.

¶ Ad aliud dicendum , ꝙ humanitas Chriſti non eſt vltimus
D. 27a. finis , vnde in viſione * eius non erit propriæ fruitio , ſed erit quoddam accidentale gaudiū, & non ſubſtantialis beatitudo.

¶ Ad aliud dicendum quòd quando aliquis actus eſt abſolute alicuius potentiæ, denominatur ab illa, ſicut intelligere ab intellectu: ſed quando eſt actus vnius potentiæ ſecundum ordinem ad alteram, à nulla denominatur, ſicut ſcire eſt actus rationis ſecundum ordinem ad intellectum , quia inquantum principia deducit in concluſiones : ſimiliter frui eſt actus voluntatis conſequēns actum intellectus , ſcilicet apertam Dei viſionem. Alia duo concedimus.

¶ Ad alia patet ſolutio, per ea, quæ dicta ſunt , quia quamuis tria concurrant ad fruitionem, tamen in amore perficitur, vt
In corpore. prius dictum eſt.

¶ Ad vltimum dicendum , ꝙ aliæ virtutes coniungunt Deo per modum meriti,& diſpoſitionis , ſed ſola charitas per modum perfectæ vnionis.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit actus rationis .

C

CIrca ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd vti ſit actus rationis. Ordinare enim vnum ad alterum eſt potentiæ
t. 2. q. 16. ar tic. 1. conferentis , cuiuſmodi eſt ratio , ſed vti dicit ordinem ad finem : ergo eſt actus rationis.

¶ 2 Præterea. Vt dicit Philoſophus 6. Ethic. ordinatio eorum,
Cap. 6. quæ ſunt ad finem, & inuentio finis pertinent ad prudētiam : prudentia autem eſt habitus rationis. ergo & vti quod dicit talem ordinationem eſt actus rationis.

¶ Sed videtur, quòd ſit actus voluntatis : quia voluntas ponitur in diffinitione eius. vti enim eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis.

¶ Præter. Illud ordinatur ad finem, quod finem conſequitur :
In articulo antecedēte. ſed frui, quod dicit conſecutionem finis eſt actus voluntatis : vt dictum eſt . ergo & vti.

• D. 12 to. Reſpondeo. Dicendum, ꝙ vti dicitur multipliciter. * Aliqñ enim nominat quamlibet operationem, ſecundum ꝙ dicimus vſum alicuius rei eſſe bonum, vel malum:& ſecundum hoc vt F diffiniri ab Auguſt. vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, ideſt (vt operemur de eo, quo vtimur ad nutum voluntatis.) Aliquando dicit frequentiam operationis, ſecūdum quòd vſus eſt idem quod cōſuetudo, & ſic diffinit Victorinus. Lib. 10. de trini. ca. 11. to. 3. Vſus eſt actus frequenter de potentia elicitus . ſed vtrobique modorū iſtorum eſt actus cuiuſlibet potētiæ. Dicitur etiam aliquando vti eorum , quæ ad finem ordinantur aliquē , & ſic vti ſumitur hic quantum ad primam diffinitionem , quæ ponitur . Illud autem quod eſt ad finē inducitur ad finē ſuū tribus operationib⁹ . Prima eſt operatio rationis præſtituētis finem,& ordinantis , & dirigētis in ipſum. Secunda eſt operatio voluntatis imperantis . Tertia eſt opera- † vbi ſupra c. 10. tio virtutis motiuæ exequentis: * vti au- • D. 12 to. tē nominat exequutionē eius , quod ad finem ordinatū eſt , † Li. 1. de doctrina Chriſtiana 30. non ſecūdum actum propriū alicuius motiuarum virium , ſed communiter præſuppoſita ordinatione in finem. vnde eſt actus voluntatis , quæ eſt vniuerſalis motor virium ſecundum ordinem , ad rationem .

¶ Ad primum ergo dicendum , ꝙ vti præſupponit ordinem , ſed eius ſubſtantia magis eſt in executione voluntatis.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ prudentia eſt perfectio rationis practicæ, ſecundum ꝙ eſt recta. Rectitudo autem eius , & veritas eſt , vt dicitur 6. Ethico. ſecundum conuenientiam cum Eth. 6. ca. 3. appetitu recto. vnde prudentia non tātum perficit ad actum ,
I qui eſt ipſius rationis, ſed etiam ad actum voluntatis , qui regulatus eſt ratione, ſicut eligere,& ſi ſit actus voluntatis, vel liberi arbitrij, eſt tamen prudentiæ .

QVAESTIO II.

Circa obiecta dictorum actuum .

Primo . Quæritur de fruibilibus .
Secundo. De vtibilibus.

Quantum ad primum duo quæruntur.

Primo . Vtrum ſolo Deo ſit fruendum .
Secundo. Vtrum vna tantum fruitione, vel pluribus.

K ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fruendum ſit ſolo Deo .

AD Primum ſic proceditur. Videtur quòd non ſolo Deo fruendum ſit : his enim rebus fruendum eſt, vt dicitur in litera, quæ nos beatos faciunt . beatitudo autem creata beatos nos facit. ergo ea fruendum eſt, non ergo tantum Deo. t. 2. q. 11. artic. 3. Cap. 4. 3. de conſo. proſa 2.

¶ 2 Præt. Vltimus finis hominis eſt ſua fœlicitas: fœlicitas aūt 1. Officiorū. eius eſt perfectiſſima operatio, cum igitur vltimo fine fruendū ſit, operatione perfectiſſima fruendum eſt , quod ēt videtur ꝑ Philoſophum in 1. Ethico. qui dicit, ꝙ fœlicitas non quæritur propter aliquid aliud. & per Boetium, qui dicit, quòd beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus.

¶ 3 Præter. Tullius dicit, honeſtum eſt, quòd ſua vi nos trahit, & ſua dignitate, nos allicit : ſed quod per ſe allicit propter ſe amatur. ergo omni honeſto fruendum eſt, & ita omnibus virtutibus. ergo non tantum Deo.

¶ 4 Præt.

¶ 4 Præt. Apostolus ad Philemonem dicit. Itaq; frater, ego te- A fruar in domino. ergo etiam homine iusto frui possumus: & per consequens quolibet homine, qui est ad imaginem Dei, & qualibet creatura, in qua est vestigium Dei.

Contra. Ratio dilectionis est bonitas: sed omnis bonitas refertur ad bonitatem Dei, a quo fluit: & cuius similitudinem gerit. ergo nihil est diligendum, nisi in ordine ad Deum. ergo solo Deo fruendum est.

¶ 2 Præt. Prouerb. 16. dicitur. Vniuersa propter semetipsum operatus est Deus. ergo ipse est finis omnium: omnia ergo
† Ibi.c.33. propter ipsum diligéda sunt: & sic idem quod prius.

Respondeo Dicendum, quòd frui aliquo dicitur tripliciter. Aut sicut obiecto & hoc mô solo Deo fruédum est: quia ad bonitatem ipsius De ordinatur tota bonitas vniuersi: sicut bonũ totius exercitus ad bonum ducis, vt
Tex.52. dicitur 11. Met. Alio mô sicut habitu eliciente actum fruitionis: & hoc modo beatitudine creata, & charitate fruendum est. Tertio modo fruimur aliquo: sicut instruméto fruitionis: & hoc mô fruimur, potentiam cuius fruitio est actus.

Alia determinatio.

E

POtest etiam dici. quòd qui fruitur etiam in hac vita, nõ tantum habet gaudium spei: sed etiam rei, quia iam delectatur in eo, quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat ergo: quia Deo debemus frui, nõ B vti. Illo enim (vt † Augustinus ait) frueris, quo efficeris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc etiam idem ait in libr. de doctrina Christiana. Dicimus ea re nos frui, quam diligimus propter se: & ea re nobis fruendum esse tantum, qua efficimur beati: cæteris vero vtendum: frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit. si ta- C men per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est eam retuleris, vteris ea, & abusiue non proprie diceris frui. Si vero inhæseris, atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tũc vere, & proprie dicendus es frui: quod non est faciendum, nisi in illa trinitate, idest, in summo & incommutabili bono,

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ aliquid facit beatum dupliciter: vel effectiue: sicut Deus: & hoc solo fruendum est, vel vt D obiecto, vel formaliter: sicut albedo facit album: & hoc fruendum est formaliter loquendo: & sic beatitudo beatum facit.

¶ Ad secundum dicẽdum ꝙ obiectum operationis terminat,
* D.621. & perficit ipsam, & est finis eius. vnde impossibile est * operationem habere rõnem finis vltimi: sed quia obiectum non cõsequitur, nisi per operationem iô est idem appetitus operationis, & obiecti. vnde si aliquo modo ipsa fruitione fruimur, hoc erit, inquantum fruitio nos Deo coniungit: & eadem fruitione fruemur fine, & operatione, cuius obiectum est finis vltimus: si-
D.32. cut eadem operatione intelligo d intelligibile, & intelligo me
D.41.44. intelligere.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd propter se dicitur dupliciter. vno modo secundum ꝙ opponitur ad propter aliud: & hoc modu virtutes & honestum, non propter se diligũtur: cum etiam ad aliud referantur. Alio modo dicitur propter se, secundũ quòd opponitur ad per accidens: & sic dicitur propter se diligi, quod E habet in natura sua aliquid mouens ad diligẽdum: & hoc modo virtutes propter se diliguntur: quia habent in se aliquid vnde quærantur: etiam si nihil aliud ab eis, cõtingeret: non tamẽ
* D.270. est inconueniens, vt aliquid propter se * ametur: & tamẽ ad al-
1. Eth.c.6. terum ordinetur: sicut dicitur in primo Ethicorum. Est autem aliquid, quod desideratur, non propter aliquid, quod in se habet: sed tantum secundum quòd ordinatur ad alterum, vt effectiuum illius: sicut potio amara amatur, non propter aliquid, quod in ipsa est: sed quia sanitatem efficit: & huiusmodi nullo modo propter se diligũtur: siue propter se dicat causam formalem: sicut virtus dicitur propter se diligi, siue finalẽ, sicut Deus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd homine iusto, non est simpliciter fruendum, sed in Deo: ita quòd obiectum fruitionis sit Deus: & repræsentans ipsum gratiæ obiectum per similitudinem, in qua inhabitat Deus, sit homo sanctus. nec tamẽ sequitur, quòd homine peccatore sit fruendum in Deo: quia nõ est in eo gratia, quæ facit Deum inhabitare: & quę est exemplar A expressum illius summe bonitatis, qua fruendum est: & multo minus hoc sequitur de creatura irrationali: non enim sufficit ad hoc similitudo imaginis & vestigij, sed similitudo gratię.

ARTICVLVS II.

Vtrum hominibus sit fruendum vel vtendum.

F

CVm autem homines, qui fruuntur, & vtuntur alijs rebus res aliquæ sint, quæritur: vtrum se frui debeant, an vti, an vtrunque. Ad quod sic re- B spondet † Augustinus in libro de doctrina Christiana. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo; si propter aliud vtimur eo; videtur autẽ mihi, propter aliud diligendus: quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata: cuius etiã spes hoc tempore consolatur. In homine autem spes ponenda nõ est: quia maledictus est, qui hoc facit. ergo si liquide aduertas, nec se C ipso, quisquã frui debet: quia non debet se diligere, propter se: sed propter illud quo fruendum est. Huic autem contrarium videtur, quod Apostolus ad Philemonem loquens ait. Ita frater ego te fruar in domino: quod ita determinat † Aug. Si dixisset tantum te fruar & non addidisset in domino: videretur finem dilectionis, ac spẽ constituisse in eo. Sed quia illud addidit, in domino se finem po-

Vtrum fruamur Deo, vna fruitione.

E

CIrca Secundum sic proceditur. Videtur, quòd †Lib.1.c.22 non vna fruitione Deo fruamur. actus enim distinguuntur secundum obiecta sed obiecta fruitionis, sunt tres res distinctę proprietatib⁹ personalibus, scilicet pater, filius, & spirit⁹ sanctus. ergo fruitiones sunt tres.

¶ 2 Pręt. Operatio animę sistens in communi non est perfecta, nisi etiam descendat ad propria: sicut cognitio generis perficitur per cognitionẽ differentię, & multo plus desiderium & amor perficit in particulari: sed fruitio ẽ operatio perfecta. ergo non tantum fruemur essentia cõmuni tribus psonis, sed † Ibi.c.33. singulis personis, & proprietatibus ipsarum. & ita videtur, ꝙ non sit vna tantum fruitio.

¶ 3 Hęc. Quicquid habet filius solet referre ad patrem a quo habet, sicut Ioan. 7. dicitur. Mea. doctrina, nõ est mea &c. Sed D bonitatem accepit filius a patre nascendo, sicut essentiam. ergo & fruitionem bonitatis filij, debemus referre in fruitionẽ patris. ergo non est ęqualiter fruendum tribus personis: multo minus ergo nec eadem fruitione

Contra. Sicut Deus trinitas, est vnum principium omnium, ita est vnus finis omnium: sed eadem operatio communis est totius trinitatis, inquãtum est vnum principium. ergo eadem est fruitio trium, inquantum est vnus finis.

¶ Præt. operatio fœlicitatis est, ad nobilissimum obiectum: vt dicit Philosophus 10. Ethic. nobilissimum autem est vnum tantum: quia quod per superabundantiam dicitur, vni 10. Et.c.10. soli conuenit. ergo cum fruitio sit operatio vltimę fœlicitatis, refertur ad vnum tantum obiectum. ergo fruimur tribus personis, inquantum sunt vnum. ergo inquantum est vnum obiectum.

Respondeo Dicendum, quòd vna fruitione fruimur tribus E personis: & huius ratio est duplex. Vna ex parte essentię. Obiectum enim fruitionis est summa bonitas: vnde fruitio respicit vnamquamque personam, inquantum est summum bonum, vnde cum eadem numero sit bonitas trium, eadem erit & fruitio. Alia ratio sumitur ex parte proprietatum: sicut enim dicit Philosophus, qui nouit vnum relatiuorum, cognoscit & reliquum: & sic cum tota fruitio origineturex visione, vt prius dictum est, qui fruitur, vno relatiuorum, inquantum huiusmodi fruitur & reliquo. personę autem tres distinguuntur tantum, secundum relationes: & ideo in fruitione vnius includitur fruitio alterius: & ita est fruitio eadem trium sed prima ratio melior est, quę tangit rationem obiecti, a qua actus habet vnitatem. (In prędic.c. c.de relat.q 1.art.1.ad 2)

Et Per Hoc patet solutio ad primum: quia tres personę non distinguuntur secundum id, quòd sunt obiectum fruitionis: immo vniuntur in eo, scilicet in summa bonitate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd proprietate vniuscuiusqoe,

personę

personæ fruimur, vt paternitate: tamen paternitas, non dicit rationem fruitionis: vnde fruemur paternitate, inquãtum paternitas est, idem re, quod summa bonitas: differens tamen ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa reductio, nõ ponit gradum bonitatis in patre, & filio, sed tantum or-
† ibidẽ etiã. dinẽ naturę: & ideo non tollitur æqualitas, & vnitas fruitionis.

fuisse eodemque frui significauit. Cum enim vt idem Aug.† ait. homine in Deo frueris: Deo potius, quàm homine frueris.

Ad Ephe. 2. *QVAEST. III.*

C

Vtrum vtẽdum sit
In eod. lib. c. *omnibus alijs*
31. *a Deo.*

DEINDE quæritur de vtibilibus.
Psalm. 15. ¶ Vtrum omnibus alijs pręter Deum sit vtendum. & videtur, quòd non. Vti enim est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Illud autem tã-
Vbi supra tum est hoc modo
cap. 32. assumptum, quod nostrę operationi subiacet: non autem omnia creata sunt talia, sicut cœlum, & angeli, quę non sunt operabilia a nobis. ergo non possumus omnibus vti.

¶ 2 Pręterea. Illo vtimur, quo tendentes ad beatitudinem iuuamur: sed creaturis impedimur frequenter: sicut dicitur Sapien. 14. Creaturę factę sunt &c. ergo non omnibus possumus vti.

¶ 3 Pręt. Si omnibus pręter Deum tenemur vti. ergo quãdocunque non referimus aliquid in Deum, peccamus: sed quandocunque referamus aliquid in Deum, meremur. ergo omnis actus est meritorius vel demeritorius: & sic nullus actus erit indifferens;

¶ 4 Pręt. Sequitur, quòd nullum peccatum sit veniale: quia si refertur in vltimum finem, nõ est aliquod peccatum, si autem constituatur aliquis finis alius vltimus, non relatus ad finem vltimum, est peccatum mortale. cum igitur omnis actus rationis sit ad aliquem finem, oportet, quòd ille finis, vel sit finis vltimus: & sic non est peccatum. vel sit alius finis, non relatus ad finem vltimum, & sic erit peccatũ mortale. ergo nihil est peccatum veniale. I

Contra. Primę Cor. 10. Siue manducatis, siue bibitis omnia in gloriam &c. ergo videtur, quòd omnibus sit vtendum.

¶ Item, sicut Deus est perfectę potentię: ita est perfectę bonitatis: sed ad perfectionem potentię eius pertinet, quòd nihil habeat esse nisi productum ab ipso. ergo & ad perfectionem diuinę bonitatis pertinet, quòd ametur nihil, nisi quod est in ordine ad ipsum.

Respondeo. Dicendum, quòd quęcunque sunt bona, non habent bonitatem, nisi inquantum accedũt ad similitudinem bonitatis diuinę. vnde oportet cum bonitatis sit ratio dilectionis, & desiderij: vt omnia amentur in ordine ad bonitatem primam. Omne autem quod bonum est, a Deo est. vnde quę ab ipso non sunt, nec quęrenda sunt: nec eis vtẽdum * est. & ideo K
* D. 1211. nullo peccato vtendum est: quia peccatum non est a Deo. Pœna autem a Deo est: & ideo pœna vtendum est, & ordinanda ad finem, secundum quòd promouet meritum hominis ducens eum in considerationem suę infirmitatis. & secundum quòd purgat peccata. Similiter etiam res mundi ab ipso sunt: & eis vtendum est: vel inquantum conferunt ad Dei cognitionem, ostendentes ipsius magnitudinem: vel secundum quòd prębent subsidium vitę nostrę ordinatę in Deũ. Similiter opera nostra, quę mala non sunt, ab ipso sunt: & propter ipsum facienda: non quòd quamlibet operationem oporteat semper actualiter referre in Deum: sed sufficit, vt habitualiter in Deo constituant finem suę voluntatis.

Quæritur vtrum Deus fruatur, an vtatur nobis.

SEd cum Deus diligat nos, vt frequenter scriptura † dicit: quæ eius dilectioné erga nos multum commendat: quęrit G
† August. quomodo diligit: an vt vtens, an vt fruẽs: & procedit ita. Si fruitur nobis, eget bono nostro: quod nemo sanus dixerit. ait enim † propheta. Bonorum meorum non indiges. omne enim bonum nostrum, vel ipse est, vel ab ipso est. non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur nobis nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen sic vtitur nobis, vt nos rebus aliis. H
Nos enim res quibus vtimur ad ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur. Deus vero ad suam bonitatem vsum nostrum refert. Ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur vt se perfruamur: nos vero inuicem nostri misereamur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius misereamur, & alicui consulimus ad eius quidem facimus vtilitaté, eamque intuemur. Sed & nostra fit consequẽs cum misericordiam, quam alii impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Item, quia bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. Porro autẽ, quia etiam iustus est non impune mali sumus: & inquãtum mali sumus, intantum etiam minus sumus: Ille ergo vsus, quo nobis vtitur Deus, non ad eius: sed ad nostrã vtilitatem refertur: ad

F ¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd illis creaturis non vtimur tanquam a nobis operatis: sed sicut in Dei cognitionem ducentibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creaturę, quantum est in se, non impediũt nos a cõsequenda beatitudine: sed ex parte nostra, inquãtum eis abutimur in eis sistẽdo, sicut insint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secũdum Theologum nullus actus procedens a voluntate deliberante est indifferens: quia si refertur in Deum supposita gratia, meritorius est. si autem nõ est referibilis, peccatum est. si vero est referibilis, & non referatur, vanus est. ociosum autem, inter peccata apud theologum computatur. Cõis opi. Theolog.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis ille, qui peccat venialiter, nõ referat actu in Deum suam operationem: nihilominus tamen Deum habitualiter p fine habet. vnde non ponit creaturam finem vltimum, cum diligat eam citra Deũ, sed ex hoc peccat, quia excedit in dilectione: sicut ille qui nimis immoratur vię: non tamen exit a via.

QVAESTIO IIII.

D

Deinde quæritur de fruentibus, & vtentibus.

Et primo. De fruentibus.
Secundo. De vtentibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum frui conueniat omnibus rebus.*

AD Primum sic proceditur. Fruitio dicit desiderium quietatum in finem: sed omnis creatura etiam insensibilis, desiderat naturaliter suum finem. ergo cum contingat ipsam consequi suum finem, & quiescere in eo: videtur, quòd fruitio sit creaturę insensibilis.

¶ 2 Pręt. Fruitio est eius, quod per se quęritur, non relatum ad alterum: sed bruta quęrunt aliqua in quibus delectantur, & non referunt ad aliud: quia carent ratione ordinante. ergo brutorum est fruitio.

¶ 3 Pręt. Naturali dilectione contingit aliquem diligere Deũ super omnia: cum naturaliter cognoscatur esse summum bonum, & ita propter se amandum: sed fruimur eo quod propter se amamus. ergo contingit hominem existentem in naturalibus tantum, frui Deo.

¶ 4 Pręt. Contingit, quòd aliquis existens in peccato mortali, alicuius suę actionis Deum, finem vltimum constituat, non referens ad aliud: hoc autem est frui. ergo peccator etiã potest frui Deo.

Sed Econtrario videtur, quòd nec etiam iustus fruatur in via: frui enim est quiescere voluntatem delectatam in cognitis ꝑpter se: sed quamuis aliquis est in via non quiescit. ergo quandiu est in via, aliquis Deo non fruitur.

¶ Pręt. videtur, quòd nec etiam beati fruantur. Sicut enim habetur in litera: omne quod fruit aliquo, eget illo: sed quicquid eget aliquo caret illo: cum igitur beati non carent Deo: videtur, quòd non fruantur, illo. Ex quo etiam concluditur, quòd nec seipso Deus fruatur, cum non seipso indigeat.

Respondeo.

q.1.ar.1. Respondeo. Dicendum, quòd sicut supra dictum est: fruitio ponit quandam delectationem in fine. delectatio autem non potest esse, nisi in cognoscente, propter quod Plato dixit, quòd delectatio est generatio sensibilis in naturam, id est, quę sentitur naturę conueniens: & ideo cum creaturæ insensibiles non cognoscant, non delectantur nec fruuntur. (Plato de legibus li.12.)

¶ Item: fruitio proprie loquendo est tantum vltimi finis: bruta autem vltimum finem non apprehendunt, nec finem proximum possunt ordinare ad finem vltimum, cum careant ratione: cuius est ordinare. vnde non proprie fruuntur. (Boe.li.c.33. B)

¶ Similiter, peccator ponit finem vltimũ in quo non est. vnde cum verum finem non habeat, non vere fruitur.

¶ Vlterius autẽ fruitio dicit delectationem in fine. vnde perfecta fruitio, non est, nisi sit perfecta delectatio, quæ esse non potest ante consecutionem finis, & ideo iustus homo, nõ perfecte fruitur, sed beati qui consecuti sunt finem, vere & perfecte, & proprie fruuntur. (Lib.13. de Trin.c.8.)

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd quãuis omne* desiderium cõsequatur cognitionem: desideriũ tamen creatura insensibilis, non sequitur cognitionem in ipsa existentem, sed cognitionem motoris primi (quicunque sit ille) ordinatis vnũ quodque in suum finem. ideo sine cognitione, nec delectationem, nec fruitionem habent. (*D.148. 221. 225. 289. 652.)

¶ Ad secundum dicendum, quòd pecora, quamuis delectentur in fine, ille tamen finis, nõ est vltimus: immo est relatus ad aliud, non ab ipsis, sed a primo ordinante omnia in seipsum, & ideo cum non delectentur in vltimo fine simpliciter, sed in vltimo apprehenso ab eis, aliquo modo dicuntur frui, sed improprie.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio sequitur operationem perfectam. perfecta autem est operatio, quæ procedit ab habitu. habitus autem acquisiti vel naturales, non perficiunt ad vltimam beatitudinem patriæ, (vt supra habitum est) sufficienter, & proxime, quia vt dicit Augustin. in lib. de pœnitentia. Quodam familiari contactu ad experiendam eius suauitatem adiacet amanti amata creatura, sed voluptas creatoris lõge alterius generis est, & ideo sine habitu gratuito, non est delectatio talis quæ ad fruitionem sufficiat. Vel dicẽdum, quòd delectatio naturalis, non ponit aliquam operationem in actu, sed tantum quandam naturalem inclinationem, quæ in actũ reducitur per habitum charitatis. (Inf.d. 17.q. 1.ar.3.ad 1. Aug. 20. de Trin.5.co. 3. elicitiue.)

¶ Ad quartum dicendum, quòd existens in mortali peccato, diligit aliquid habitualiter supra Deum, & si non in actu semper. & ideo non fruitur ipso, sed illo ad quod omnia ordinat.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd est duplex quies, scilicet, quies desiderij, & quies motus. quies desiderij est, quando desideriũ sistit in aliquo, propter quod omnia facit & quærit, & non desiderat aliquid vlterius. & hoc modo voluntas iusti, quiescit A in via in Deo. quies autem motus est, quando peruenitur ad terminum quæsitum, & ista quies voluntatis erit in patria. hic autem quies facit perfectam fruitionem, sed prima imperfectam. ¶ Ad sextum dicendum * quòd aliquid eget altero dupliciter: aut sicut eo à quo dependet secundum esse. & hoc modo omnia egẽt Deo, quia secũdum Greg. omnia in nihilum tẽderẽt, nisi ea manus conditoris teneret, non enim est tãtum causa fieri: sed esse rerum. & hoc modo beati egẽt Deo. Alio modo, dicit quis egere illo, quod nõdum * habet: & sic non egent. (†Amb. sup. 5.c.ad Gal. ibid.to.4. *D.540. Lib. 10. mora.c.18. *D.414.)

¶ Ad vltimum dicendum, quòd hoc intelligendum est, quando fruens, & id quo fruitur sunt diuersa in essentia, quod nõ est in diuina fruitione: & ideo perfecte ipse fruitur seipso. vnde Gregor. super Io. 40. Esto gloriosus etcæte. dicit. Ipse gloriosus est, qui dum seipso fruitur, accedentis laudis indigẽs non est. (Lib.31. mora.cap.5. A)

ARTIC. II.

b Vtrũ vsus cõueniat, existentibus in patria.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur quòd in patria nullus erit vsus. Via enim non est necessaria habito fine. vnde Bern. Quid necesse est scala, tenenti iam solium? sed vsus est eorum, quæ sunt ad finem, quæ se habent per modum viæ, igitur in beatis consecutis finem, non erit vsus. (†Vbi su.c.8 †Ibi.c.33. Bern. super Cantic. sermone 79.)

¶ 2 Præt. Vti est referre aliquid in alterum: sed hoc nõ potest fieri, nisi vnum cogitetur post aliud, quod non videtur esse in patria secundum Augustinum. quia non sunt ibi cogitationes volubiles. ergo videtur, quòd non sit ibi vsus. (Aug. vlt. de Tri.c.to.3.)

Contra. Constat, quod in patria manet dilectio Dei, & proximi: quia charitas nũquam excidit. primæ Corinth. 13. Sed proximus, nunquam diligetur propter se sed propter Deum. semper ergo erit ibi dilectio vsus.

B Respondeo. Dicendum, quòd vsus est eorum quæ sunt ad finem: sed eorum quæ sunt ad finem, quædam sunt includentia finem, & contingentia ipsum, & hæc sunt, quæ non repugnãt perfectioni finis: sicut dispositiones materię manent cum forma substantiali: & talium erit vsus in patria: sicut perfectiones naturales, & septẽ dona Spiritussancti, & alia quæ ex sua ratione imperfectionem non dicunt. Quędam autem sunt ad finem, sicut distantia a fine: vt motus, & huiusmodi. & ista propter suam imperfectionem, non compatitur finis. vnde talium non erit vsus in patria: sicut pœnæ, & actus fidei, & spei, & cibi, & huiusmodi.

¶ Ad Primum dicendum, quòd sicut inuenimus in processu cognitionis, quòd in cognitionem principiorum venit quis per principiata: quibus tamen habitis magis, ipsa cognoscit quã principiata: nec indiget principiatis ad cognitionem principiorum, quæ iam per se cognoscit, necessario tamen principiatorum cognitionem amittit: immo illa cognitio per principia perficitur: ita est in processu hominis in Deum, qui per creaturas

eius vero tantummodo bonitatem.

Vtrum vtendum, aut fruendum sit virtutibus.

HIC considerandum est, vtrum virtutibus sit vtendum an fruendum. Quibusdam videtur, quòd eis sit vtendum, & non fruendum: & hoc cõfirmant authoritate Augus. a qui (vt prætaxatum est) dicit, non esse fruendum, nisi trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt, ideo fruendum nõ esse eis: quia propter se amandæ non sunt: sed propter æternam beatitudinem. Illud autem, quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quòd virtutes, propter se amandæ non sint, immo propter solam beatitudinem, probant auctoritate Augustin. † qui in lib. 13. de Trin. contra quosdam ait. Forte virtutes, quas propter solam beatitudinẽ amamus, sic persuadere nobis audẽt, vt ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas vtique amare desistimus, quãdo illam propter quam solã istas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Augustin. ostẽdere, quod virtutes non propter se: sed propter solam beatitudinem amãdæ sint. Quod si ita est, D ergo eis fruendum non est. Aliis vero ecõtra videtur scilicet, quod eis fruendum sit: quia propter se petendæ, & amandæ sunt: & hoc confirmant authoritate Ambro. † qui ait super illum locum Epistolæ ad Gal. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia & cæt. Hic non nominat opera, sed fructus, quia pro- B pter se petenda sunt. Si vero propter se petẽda sunt. ergo propter se amanda sunt. Nos autem harum, quæ videtur, authoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus, quòd virtutes propter se petendæ, & amãdæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem, propter se quidẽ amandæ sunt: quia declarant sui possessores, sincera, & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen, non hic est consistendum: sed vl- C tra gradiendum, non hic habeat dilectionis gressus, neque hic sit dilectionis terminus: sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est: quia illud propter se tãtum amandum est, & vltra illud quærendum nihil est. illud enim est supremus finis. Ideo Augustinus † ait, quòd eas diligamus propter solam beatitudinẽ, nõ quin eas propter se diligamus, sed quia idipsum, quòd eas diligimus referimus, ad illud summum bonũ D cui soli inhærendum est, & in eo permanendũ, finisque lętitiæ ponendus, quare virtutibus non

creaturas in Deum venit: quo habito, creaturis nõ eget ad ip- F sum habendum, sed per ipsum venit in perfectum vsum omnium aliorum, sic etiam est in processu naturę, quòd per dispositiones acquiritur forma, quæ habita est principium omniũ accidentium, & ita est in omnibus alijs inuenire.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cogitatio volubilis ꝓprie dicitur, quæ est per discursum rationis, cui non offertur statim quod quærit vnde oportet, quòd inueniat procedẽdo ab vno in aliud. ibi autem statim sine difficultate occurret in illo diuino lumine, quid quæretur, vnde etiã homines intelligunt intellectu, deiformi sicut & angeli. non autẽ excluditur successio cogitationum in patria: & multo minus, ordo vnius ad alterum, q etiam sine successione esse potest.

†t. de doct. Chris. c. 32.

¶ Aliud concedimus.

est fruendum. Sed dicet aliquis, frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo virtutes propter se amandæ sunt, & eis fruendum est, Ad quod dicimus in illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam, intelligendum est tantummodo, vt scilicet ametur propter G seipsum tantum, vt non referatur ad aliud: sed ibi ponatur finis: vt supra ostendit Augustin.† dicens. Si inhæseris, atque permanseris finem ponens lætitiæ: tunc vere, & proprie frui dicendus es, quod non est faciendum nisi illa trinitate, id est, in summo, & incommutabili bono. vtẽdum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono, ita & de volũtate bona dicimus. Vnde Augustin.† in lib. 10. de Trin. ait. Voluntas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, vt charitas, de qua postea tractabitur.

†. cap. 10.

Epilogus.

D

OMnium ergo. quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est, quod aliæ sunt, quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum, aliæ quæ fruuntur, & vtuntur. Et inter eas, quibus vtendum est, etiam quę-

Expositio textus primæ distinctionis.

CIrca literam quæritur de hoc, quod dicitur § Sacræ paginæ tractatores circa res, vel signa. § Videtur enim diuisio esse incompetens: eo quòd contingit idem signum esse & rem: sicut corpus Christi verum, & character in baptismo.

¶ 2 Præt. Ipsemet dicit, quòd omne signum res est, & ita videtur, quòd diuisio non sit per opposita.

¶ 3 Item. Creaturæ omnes sunt signum diuinæ bonitatis, & ita videtur quòd fere omnia, quæ in hac doctrina traduntur, sunt signa.

¶ Ad quod dicendum, quòd ista diuisio non est data per oppositas res; sed per oppositas rationes secundum absolutum, & relatum. signum enim est, quod est institutum ad aliquid significandum. res autem est, quæ habet absolutam significationem, non ad aliud relatam. vnde non est inconueniẽs, quòd idem sit signum & res respectu diuersorum: sicut etiam idem homo est pater, & filius. vnde patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd res dupliciter sumitur In processu huius locutionis: sumitur enim communiter pro omni ente, & sic omne signum est res, sumitur etiã magis stricte pro eo, quod est res tantum, & non signum, & sic contra signum diuiditur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd quamuit creaturæ sint signum alicuius, nihilominus tamen ad hoc principaliter non sunt institutæ, & ideo non continentur sub signis, nisi secundum quid.

Deinde quæritur de hoc, quòd dicitur § Et primo de rebus, & post de signis &c. §

¶ Videtur enim quòd prius agendum est de signis, res enim per signa discuntur, vt in litera dicitur. ergo per cognitionem signorum deuenimus in cognitionem rerum.

¶ Ad quod dicendum, quod hoc sequitur, quando signa, & res sunt eiusdem ordinis, scilicet, quòd prius determinandum est de signis, quàm de rebus, quæ per illa signa significantur. sic autem non se habent signa sacramentalia ad ea, de quibus in primis tribus libris agitur. Vel dicendum, quòd alius est ordo seruandus in accipiendo cognitionem, & tradendo. accipiens enim cognitionem procedit de signis ad signata, quasi modo resolutorio: quia signa magis sunt nota quo ad ipsum, sed tradens cognitionem signorum, oportet quòd res ante signa manifestet: eo quòd signa sumuntur per similitudinem ad res. vnde oportet præcognoscere res ad cognitionem signorum: ad quarum similitudinem sumuntur.

Deinde quæritur de hoc, quòd dicit: quasi inter vtrasque constituit. Videtur enim ex hoc, quòd homo sit medium inter vtibilia & fruibilia. cuius cõtrarium videtur ex hoc, quòd virtus cõtinetur inter vtibilia. virtus autem est de maxime bonis secundum Augustin. quibus nullus male vtitur. naturales autem potentiæ sunt media bona, quibus aliquis male potest vti & bene. & ita videtur, quod virtutes sunt supra hominem. Aug. de lib arbit. c. 19. lib. 2. to. 1.

¶ Ad quòd dicendum, quòd ordo bonorum dupliciter potest considerari: aut per comparationem ad rectitudinem vitæ. & hoc modo virt', quę est sicut causa per se talis rectitudinis, est maximum bonum. potentia autem naturalis, quæ est sicut materiale, ad talem rectitudinem, est medium, & res aliæ quæ sunt exterius adminiculantes sunt minima bona. Potest etiã considerari ordo bonorum secundũ progressum in beatitudinem: & hoc modo ipsum beatificans erit maximum bonũ, & participans beatitudinem erit medium, & disponẽs ad ipsam erit minimum.

Item quæritur de hoc. § Res alię sunt, quibus frui &cæt. § Omne enim quod est, vel est finis, vel est ad finem: sed fruibile habet rationẽ finis, vtibile autem ratio- H nem eorum, quæ sunt ad finem. ergo vtibile, & fruibile sufficienter diuidunt res: & ita tertium membrum superfluit, pręcipue cum ipse post dicat, quòd hominibus, qui vtẽtes & fruẽtes sunt, vtendum est.

¶ Ad quod dicendum, q aliquid est ad finem ordinatum dupliciter. vel sicut progrediens in finem. & hoc modo fruens, & vtens est ad finem: vel sicut via in finem. & hoc modo vtibile est ad finem. vnde vtibile, non comprehendit omnia, quæ sunt ad finem, nisi valde large acceptum: nec est inconueniẽs, si idem contineatur sub duobus membris, cum diuisio sit data per oppositas rationes, & non per oppositas res.

Item quæritur de hoc § Vtibile est id quod in vsum. § Videtur quòd male notificet, quia vsum non est magis notum, quã vti: & ita videtur, quòd diffinitio non sit per magis nota.

¶ Ad quod dicendum, quòd totum hoc quòd dicitur. Id quod I in vsum venit, ponitur loco vnius dictionis, & est circumlocutio huius, quòd dico vtibile, quod est obiectũ huius actus vti. actus autem conuenienter per suum obiectum diffinitur.

Item quęritur de hoc § Non enim facile &cæt. § quæ sit causa huius dicti.

¶ Ad quod dicendum, quòd nos imponimus nomina rebus secundum quòd veniunt in cognitionem nostram, & quia nos cognitionẽ accipimus a rebus creatis, imponimus nomina secũdum modum rerum creatarum. ea autem quæ sunt in creaturis, non sunt per eundem modum in Deo, sed excellentiori modo: ideo nomina quę nos imponimus non sunt sufficientia ad significandum Deum, sicut patet, quòd nomina significantia in abstracto, significant quid imperfectum non per se subsistens, vt humanitas vel albedo. concreta autem significant quod compositum, quorum neutrum diuinę conuenit K nobilitati.

Item quęritur de hoc § Tanto nostram peregr. & tole. &c. § Videtur enim contrarium, per id quod dicitur Prouerbio. 13. Spes quę differtur affligit animam. Et ita per hoc quod in speculo cognoscimus & pręsentiam desideramus, intolerabilius absentiam sustinemus.

¶ Ad quod dicendum, quòd inquantum spes est desiderati absentia, sic est causa afflictionis. inquantum autem res desiderata per spem, & imperfectam cognitionem aliquo modo efficitur pręsens sic affert quandam delectationem.

Deinde quęritur de hoc, quòd dicit. § Notandum quòd idẽ &c. § Vnius enim vnica est diffinitio sicut, & esse. ergo de vti & frui, non debent dari multę diffinitiones.

¶ Ad quod dicendum, quòd si inueniretur aliqua diffinitio, quę diceret esse rei secundum comparationem ad omnes causas ipsius proprias, esset perfectissima, & vna tantum, sed inueniuntur diffinitiones notificantes esse rei plures secundum diuersas causas. vnde aliqua datur per causam finalem, quędã per formalem, & sic de alijs: inueniuntur etiam alię notifica-

tiones

tiones sumptæ ex proprietatibus consequentibus esse rei, & tales etiam possunt esse plures.

¶ Dicendum ergo quantum ad præsens pertinet, quod prima diffinitio de frui, scilicet, Frui est amore inhærere &c. datur per comparationem ad obiectum, & habitum elicientem actum.

dā sunt, per quas fruimur, vt virtutes, & potentiæ animi, quę sunt naturalia bona, de quibus omnibus, antequā de signis tractemus, agēdum est: ac primum de rebus, quibus fruendum est, scilicet de sancta atque indiuidua trinitate.

DISTINCTIO II.

A

De mysterio trinitatis, & vnitatis.

HOC itaque vera, ac pia fide tenendū est, quòd trinitas sit vnus solus, & verus Deus: vt ait August. † in lib. j. de trinitate, scilicet pater & filius, & spiritussanctus, & hæc trinitas vnius eiusdemque substātiæ vel essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur, quæ est summum bonum, quod purgatissimis mētibus cernitur. Mentis.n. humanæ acies inualida, in tā excellenti luce, non figitur, nisi per B iustitiam fidei emundetur. Idem in eodem. † Non approbo, quod in oratione dixi: Deus, qui nō nisi mundos verum scire voluisti. Responderi enim potest multos, non etiam mundos multa scire vera. De hac ergo re summa, & excellentissima cum modestia & timore agendum est, & atten-

1. Retr. c. 4.

rom. t.

Secunda autem scilicet, Fruimur cognitis &c. datur per cōparationē ad potentiam cuius est actus secundum ordinem ad potentiam præcedentem, scilicet cognitiuam. Tertia scilicet. Frui est vti cum gaudio &c. datur per proprietatem cōsequētem actum inquantū perfectus est scilicet gaudiū de re habita. Similiter dicēdum, quòd prima diffinitio de vti. s. Vti est referre &c. datur per comparationem ad obiectum, & ad finē, de vti proprie dicto. Alia autem, scilicet. Vti est assumere &c. datur de vti communiter sumpto per comparationem ad potentiam operantē & vniuersaliter mouentem.

ſc.2.co 3.

Deinde circa hoc, quòd dicit. Neq; tamen sic vtitur &c. Notandum, quòd ostendit differentiam vsus nostri ad vsum diuinum in duobus. s. in hoc, quòd nos referimus vsum nostrum, quo operamur circa res ad vtilitatem nostram: ille vero nō ad vtilitatem suam, sed nostram.

¶ Item ipse refert vsum suum, quo rebus vtitur ad bonitatē suam: nos vero non ad bonitatem nostram, sed ipsius.

¶ Et hoc ostendit in operibus misericordiæ. Primo & planum est. Et secundo in operibus creationis: ipse enim propter bonitatem suam fecit nos: & ideo dicit. Quia bonus est, sumus, & ex eo, quòd sumus habemus bonitatem, & hoc prodest nobis, & sic patet, quod hoc opus est ad nostram vtilitatem. Tertio ostendit opere iustitiæ: ipse enim punit nos propter bonitatem suā: & ideo dicit § Quia iustus est, non impune malitatem nostram cedit: quia ad hoc punimur pro malo: vt a malo recedamus, & ita a non esse propter quid dicit § Inquantum mali sumus. § minus sumus, quia quanto magis mali sumus, minus sumus. malum enim est priuatio. vnde quanto multiplicatur in nobis, tanto elongat nos ab esse perfecto.

Deinde quæritur de hoc, quod dicit. § Item quia bonus &c. § Videtur enim esse falsum: sicut enim dicit Boetius lib. de hebdomadibus, si remoueatur per intellectum bonitas a Deo, adhuc remanebunt alia entia & alia, sed non bona. ergo nō quia bonus est sumus.

Boet. lib. de Ebdomadi. a. cap.

Respondeo. Dicendum, quòd opera diuina possunt comparari ad diuina attributa sicut ad causam efficientem exemplarem: & hoc modo sapientia creaturę est a sapientia Dei, & esse creaturę ab esse diuino: & bonitas a bonitate, & sic loquitur Boetius. Sed tamen quia bonitas habet rationem finis, & finis est causa omnium causarum. ideo omnes istę processiones profectionum in creaturas attribuuntur bonitati diuinę etiam a Dionysio, quāmuis a diuersis attributis exemplentur.

In eod. lib.

Dionys. de diuinis nominib. c. 4.

E Item quæritur de hoc, quòd dicit. § Inquantum sumus boni &cęte. § Alia enim ratio boni, & entis, & ita videtur falsum dicere.

G

Respondeo. Dicendum, quòd quāmuis bonum, & ens differant secundum intentiones: quia alia est ratio boni & entis, tamen connertuntur secundum supposita: eo quòd omne esse est a bono, & ad bonum. vnde, Inquantum, non dicit identitatem intentionis: sed ęqualitatem suppositorum boni & entis.

DIVISIO TEXTVS.

In procem.

POST QVAM inquisiuit ea de quibus agendus est in hoc opere: hic prosequitur suam intentionem, & diuiditur in duas partes. Cum enim vt supra dictum est, sacrę doctrinę intentio sit circa diuina. diuinum autem sumitur secundum relationem ad Deum, vel vt principium vel vt finem, secundum quòd Apocal. 22. dicitur. Ego sum Al-A pha, & Omega, consideratio huius doctrinę erit de rebus, secundum quòd exeunt à primo, & secundum quòd referunt in ipsum, vt in finem. Vnde in prima parte determinat de rebus diuinis secundum exitum à principio. In secunda secundum reditum in finem, & hoc in principio tertij. Aliter potest diuidi secūdum intentionem Magistri: quòd in prima determinat de rebus in secunda de signis. & hoc in quarto.

Itē prima in tres. In prima de fruibilibus. In secunda de vtibilibus, in secundo libro. In tertia de his, quę ordinant vtibilia ad fruibilia quę etiam partim sunt vtibilia partim fruibilia. & hoc in tertio libro. Secundum primam diuisionem diuiditur prima pars, in duas. In prima determinat de diuinis secundum exitum à principio in vnitate essentię. In secunda de diuinis secundum exitum in diuersitate essentię. hoc in secundo libro. Primus autem liber diuiditur in duas partes: exitus enim personarum in vnitate essentię, quę distinguitur secundum exi-C tum vnius personę ab alia. In secunda, determinantur attributa quędam, ex quorum rationibus completur causalitas in diuinis personis respectu productionis creaturarum, scilicet de scientia, potentia, voluntate: infra. 35. distinctio § Cumque supra disseruimus. § Prima diuiditur in duas partes. Primo enim inquirit trinitatem personarum in vnitate essentię de qua intendit. In secunda, prosequitur determinationem vnitatis, & trinitatis inuentę: infra 8. distin. § Sicut de veritate &cæte. § Prima in duas, In prima manifestat veritatem. In secunda, excludat dubitationem. 4. distin. § Hic oritur quæstio &cæte. § Item prima in duas. § In prima inquirit modum inuestigandi trinitatem, in vnitate: In secunda, ostendit trinitatem personarum in essentiæ vnitate. ibi § Proponamus ergo &cæt. § Modum autem inuestigandi ostendit, quantum ad tria. Primo, quantum ad inquirendum conditio-D nem. Secundo, quantum ad intentionem. ibi § Omnem. ibi § Cæterum vt in libro primo &cæt. § Inquirentium autem cōditionem in prima parte describit tripliciter. Primo, quantum ad ipsorum puritatem, quæ necessaria est ad tantæ veritatis contemplationem. Secundo, quantum ad reuerentiam, & attentionem. ibi § De hac igitur re &c. § Tertio, quantum ad mutuam charitatem: quia vnus indiget alterius auxilio, propter difficultatem materię. ibi § Perinde omnis, qui audit &c.

¶ Omnes autem catholici &cęt. § Hic ostendit intentionem inquirentium de trinitate. Et primo, ostendit quid doctores intenderunt docere. Secundo, concludit quid oporteat nos tenere. ibi § Teneamus igitur &c. § Proponamus ergo &cęte. § Hic ostendit trinitatem personarum in vnitate essentiæ. Et primo per authoritates. Secundo, per rationes. Tertia distinctio. E ibi § Apostolus nanque ait. § Prima in duas. Primo, ostendit propositum per authoritates veteris testamenti. Secundo, per authoritates noui. ibi § Nunc vero post testimonia. § Prima in tres. In prima ostendit specialiter essentię vnitatem. Secundo, communiter vnitatem & trinitatem. Primo, per authoritatem legis. Secundo, prophetarum. ibi § Personarum quoque pluralitatem &c. § Tertio specialiter personarum distinctionem. ibi § Dicendum quoq; æternā &c. § Et primo secundum processionem filij a patre. Secundo, quantum ad processionem spiritussancti, ab vtroque.

QVAESTIO

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad euidentiam eorum, quæ hic dicuntur, quinque quæruntur.

Primo. De vnitate diuinæ essentiæ.
Secũdo. Vtrum in illa vnitate sit inuenire diuersitatem attributorum.
† Aug. t. de Tri. c.3. c.3. Tertio. Vtrum pluralitas rationum, secundum quas attributa differunt sit aliquo modo in Deo, vel tantum in intellectu ratiocinantis.
cap.2. Quarto. Vtrum illa vnitas compatiatur pluralitatem personarum.
Quinto si compatitur, Vtrum pluralitas illa sit pluralitas realis, vel rationis tantum.

attentissimis auribus, atque deuotis audiendum: vbi quæritur vnitas trinitatis, patris scilicet & filij, & spiritussancti, quia neque periculosius alicubi erratur, neque laboriosius,† aliquid quæritur, neque fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit, & legit ea quæ de ineffabili, & inaccessibili deitatis luce dicuntur, studeat imitari, atque seruare, quod venerabilis doctor Augustin.† in 1.lib: de Trinit. de seipso ait. Non pigebit me (inquit) sicubi hæsito quærere, nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo hoc audit, vel legit, vbi pariter certus est mecum pergat: vbi pariter hæsitat, quærat mecũ: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me, vbi meum, reuocet me. Itaq; ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum de quo dictum est, quærite faciem eius† semper.

ARTIC. I.

Vtrum Deus sit tãtum vnus.

a

†Ps.104. D Primum sic proceditur. Videtur, quòd non sit necessarium ponere vnum Deum. Ab vno. n. primo, & simplici procedit tantum vnum secũdum philosophum: sed plures bonitates inueniuntur participari in creaturis, sicut sapientia, bonitas, pax, & huiusmodi ergo videtur, quòd procedant a pluribus primis principijs: & sic est ponere plures Deos, & hic videtur fuisse error gentilium, vt dicit Dionysius lib. de diuinis nominibus: quod etiam patet ex hoc quòd ponebãt vnum Deum sapientiæ, & alium Deum pacem, & sic de alijs.

(p.p.qõ. 11. art.3. Et 1. d.24.1. Et 1. cõt.c.43. 8.physi.tex. 51.& 12. 49. Cap.11. Tex.18.)

¶ 2 Item sicut dicitur quarto Meta. perfectum vnumquodq; est, quando potest producere sibi simile in natura: sed diuina essentia est perfectissima. ergo videtur, quòd possit producere aliam essentiam sibi similem, ita quòd sint plures diuinæ essentiæ.

¶ 3 Item prima materia, quæ est pura potentia est vna, & quanto formæ sibi sunt, propinquiores inueniuntur pauciores numero. primo enim perficitur p quatuor formas elementares: post res plurimas formas mistorum corporũ. ergo in vltimo remotionis à materia, debet inueniri maxima pluralitas & ita videtur, quòd cum Deus sit maxime remotus à materia ꝙ natura diuina sit maxime multiplicata: & sic sũt plures dij.

Contra. Omnis natura, quæ inuenitur in pluribus secundum prius, & posterius, oportet quòd descendat ab vno primo in quo perfectè habeatur. vnitas enim principiati attestatur vnitati principij: sicut omnis calor originatur ab calidissimo, quod est ignis: sed entitas inuenitur in pluribus secundum prius & posterius. ergo oportet esse vnum primum ens perfectissimum, a quo omnia entia habent esse, & hic est Deus. est igitur vnus Deus.

¶ Præt. Si sint plures dij per essentiam distincti, oportet, quòd eorum essentiæ diuidantur ab inuicem essentiali differentia, sicut quæ differunt specie vel genere: vel quæ differant numero. Si autem differunt genere, vel specie: oportet quòd aliqua differentia differant: illa autem differentia, aut pertinẽt ad bonitatem, aut non: si non. ergo Deus in quo erat differentia, nõ habet puram bonitatem, & sic non est purum bonum, si autẽ pertinet ad bonitatem, & illa non inuenitur in alio. ergo ille in quo non inuenitur, non erit perfectus in bonitate: oportet autem Deum esse summum bonum, quod sit & purum, & pfectum in bonitate. ergo impossibile est esse plures Deos.

¶ Si dicatur, quòd illa differentia est eadem secũdum speciem in vtroque: sed differens numero.

Contra. Quicquid est eiusdem speciei non diuiditur secun- F dum numerum, nisi secundum diuisionem materiæ, vel alicuius potentialitatis. ergo & illa differentia est eadem secũdum speciem differens numero. oportebit ergo, quòd in Deo sit aliquid potentiale: & sic eius diminutũ, & dependens ad aliud, quod est contra rationem primi entis.

Quæ fuerit inuentio scribentium de trinitate.

OMnes autem catholici tractatores: vt in eodem lib. Augustin. † ait, qui de trinitate, quæ Deus est, scripserunt: hoc intenderunt secundum scri- G pturas docere, quòd pater, & filius, & spiritussanctus vnius sint substantiæ, & inseparabili æqualitate vnus sint Deus. August† in li. Retractationum. vbi dixi de patre, & filio, qui gignit, & quem gignit, vnum est: dicendum fuit vnum sunt: sicut ipsa veritas aperte loquitur dicens. Ego† & pater vnum sumus: vt sit vnitas in essentia, & in personis pluralitas, ideo que non sunt tres Dii, sed vnus Deus, licet pater genuerit filium, & ideo filius, nõ sit qui pater est, H filiusq; a patre sit genitus: & ideo pater non sit, qui filius est, & spiritussanctus, nec pater sit nec filius:

¶ Pręt. Eius in quo nõ differt suum esse, & sua quidditas, nõ põt participari, quidditas sua siue essentia, nisi & esse participetur. sed quandocũque diuiditur essentia alicuius per participationẽ, participatur essentia eadẽ secũdum rationem: & non secũdum idem esse. ergo impossibile est eius in quo nõ differt essentia & esse, essentialem participationẽ diuidi vel multiplicari, tale autem est Deus: alias esset suũ esse acquisitum ab aliquo. ergo impossibile est, quòd diuinitas mulplicetur vel diuidatur, & ita erit vnius tãtum Deus.

(t.de Trini. cap.4. † Lib.1.c.4. toni.1. †Ioan.7.)

Respondeo. Dicendum, quòd cum omnis multitudo pcedat ab vnitate aliqua, vt dicit Diony. oportet vniuersitatis multitudinẽ ad vnũ principium entium primum reduci, quod est Deus. hoc enim, & fides supponit, & ratio demonstrat. (c.13 de di. no.c.q vno & ca.5.)

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd quãmuis bonitates participatę in creaturis sint differentes, ratione: tamen habent ordinem adinui[...], & vna includit alterã, & vna fundatur super alteram, sicut in intelligere includitur viuere, & in viuere includitur esse, & ideo non reducuntur in diuersa principia: sed in vnum, si etiam ordinem non haberent, non propter hoc excluderetur vnitas primi principij, quia quod in pricipio vnitas est, in effectibus multiplicatur: semper enim in causa est ali- I quid nobilius, quàm in causato. vnde primũ principium licet sit vnum & simplex re, sunt tamen in eo plures rationes perfectionum, scilicet, sapientię, vitæ, & huiusmodi. secundum quas diuersæ perfectiones differentes, in creaturis causantur.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd hoc est de perfectione diuinæ essentiæ, quòd sibi similis, & æqualis alia essentia esse non potest. si. n. ab ipsa esset, oporteret, quòd esse illius esset dependẽs ab ipsa, & sic incideret in illam essentiam potentialitatis, per quam distingueretur ab essentia diuina, quæ est actus purus. non autem oportet, quòd quicquid est de nobilitate creaturę, sit de nobilitate creatoris, quæ ipsam improportionabiliter excedit, sicut aliquid est de nobilitate canis, vt esse furibundum, quòd esset ad ignobilitatem hominis, vt dicit Diony. (Dion.c.4. lib.citati.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd simplex principium habet rationem vnitatis, & quia materia est potentia tantum: ideo est K vna numero, non per vnam formam, quam habeat: sed per remotionem omnium formarum distinguentium: & per eandem rationem actus purus & primus est vnus, non multiplicabilis, sicut materia multiplicatur per aduentum formarũ, sed omnino impossibilis ad diuersitatem.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Deo, sint plura attributa.

CIrca. Secundum sic proceditur. Videtur, quòd in diuina essentia, non sit pluralitas attributorum. (1. d.22.3.d 1.6.c.32.)

¶ 2 Illud enim est maxime vnum, quòd omnino a pluralitate remouetur. albius enim est secundum philosophum, quod est nigro impermistius: sed diuina essentia est summe una quę est principium totius vnitatis. ergo in ea nulla pluralitas attributorum cadere poterit. (3. Top.c.4)

¶ 3 Item vnius simplicitatis est operatio vna: sed diuina essentia

ti aest vna, & simplex. ergo habet tantum vnam operationem. diuersorum autem attributorum sunt operationes diuersę, sicut scientiæ scire, & volũtaris velle, & sic de alijs. ergo in Deo, non inuenitur diuersitas attributorum.

Ansel. prosolog. c. 5. Contra: Sicut dicit Augustin. Omne, quod simpliciter melius est esse, q̃ nã non esse, Deo est attribuẽdum: sed sapientia, bonitas, & huiusmodi, simpliciter sunt melius esse, quam non esse. ergo sunt in Deo.

Tex. 1. to. 3. ¶ Præter. Omne, quod dicitur secundum quid originatur ab eo, quod est simpliciter, & absolute: sed inuenimus, quædam esse perfecta non absolute. sed secundum suam naturam, quædã plus, & quædam minus. ergo oportet esse aliquod perfectum absolute, & simpliciter, a quo omnia alia p̃ficiantur: sed sicut dicit philosophus in quinto Metaphysic. Tex. 21. perfectum simpliciter est, in quo inueniuntur omnes nobilitates repertæ † ca. 2. to. 3. in omnibus generibus, & Commentator dicit ibidem, quòd hoc est Deus. Com. 21. ergo in Deo est reperire potentiam, bonitatem, & quicquid aliud est nobilitatis, in quacunque re.

sed tantum patris, & filii spiritus, vtrique coæqualis, & ad trinitatis vnitatem pertinens. Teneamus ergo patrem, & filium, & spiritumsanctum vnum esse naturaliter Deum, vt ait Augustin. † in lib. de fide ad Petrum. Neque tamen ipsum patrem esse, qui filius, nec filium ipsum esse, qui pater est, nec spiritumsanctum ipsum esse, qui pater est, aut filius. Vna est enim patris, & filii & spiritussancti essentia, quam græci homousion vocant in qua nõ est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus, quàmuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius spiritussanctus.

Quis ordo seruandus sit cum de Trinitate agitur.

CAeterum vt in li. 1. de Tri. docet August. † primum secundum authoritatem sanctarum scripturarum: vtrum ita fides se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores, quam capaciores, rationibus catholicis, & similitudinibus cõgruis ad defensionem, & assertionem fidei vtendum est, vt eorũ inquisitionibus satisfacientes, mansuetos plenius B instruamus, & illi si nequiuerint inuenire quod quærunt de suis mentibus potius, quàm de ipsa veritate, vel de nostra assertione cõquerantur.

Testimonia sanctorum de trinitate.

PRoponamus ergo in mediũ veteris, ac noui testamẽti authoritates, quibus diuinę vnitatis, atque trinitatis veritas demonstretur, ac primum ipsa legis exordia occurrant, vbi Moy- C ses ait. † Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est. † Deuter. 6. Item, ego sum † dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti. † Exod. 20 Non erunt tibi Dii alii præter me. Ecce hic significauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim, & dominus. vt ait Ambro. † in libr. de † Amb. li. 2. de fid. c. 1.

Respondeo. Dicendum, quòd quicquid est entitatis, & bonitatis in creaturis, totum est a creatore. imperfectio autem nõ est ab ipso, sed accidit ex parte creaturarum: inquãtum sunt ex nihilo. quod autem est causa alicuius, habet illud excellẽtius, & nobilius. vnde oportet, quòd omnes nobilitates omnium creaturarum inueniantur in Deo nobilissimo modo, & sine aliqua imperfectione, & ideo quę in creaturis sunt diuersa, in Deo propter summam simplicitatẽ sunt vnum. sic ergo dicendum est, quòd in Deo est sapientia, bonitas, & huiusmodi, quorũ quodlibet est ipsa diuina essentia, & ita omnia sunt vnum re, & quia vnumquodque eorum est in Deo, secundum sui verissimam rationem, & ratio sapientię, non est ratio bonitatis inquantum huiusmodi, relinquitur quòd sunt diuersa ratione, non tantum ex parte ipsius ratiocinantis, sed ex proprietate ipsius rei: & inde est, quòd ipse non est causa rerum omnino ęquiuoca, cum secundum formam suam producat effectus similes, non vniuoce, sed analogice, sicut a sua sapientia deriuatur omnis, sapientia, & ita de alijs attributis, secundum doctrinam Dionysij. Vnde ipse est exemplaris forma re- Dio. de di. no. c. 7. rum, non tantum quantum ad ea quę sunt in sapiẽtia sua, scilicet, secundum rationes ideales, sed etiam quantũ ad ea, quę sunt in natura sua, scilicet attributa. Quidam autem dicunt. quòd ista attributa, non differunt nisi penes connotata in creaturis, quod non potest esse, tum quia causa non habet aliquid ab effectu: sed econuerso. vnde Deus non dicitur sapiens, quia ab eo est sapientia, sed potius res creata dicitur sapiens, inquã tum imitatur diuinam sapientiam, tum quia ab ęterno creaturis non existentibus, etiam si nunquã futurę fuissent, fuit verum dicere, quòd est sapiens, bonus, & huiusmodi. nec idem omnino significatur per vnum, & per aliud, sicut idem significatur per nomina synonyma.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd pluralitas attributorũ in nullo pręiudicat summę vnitati, quia ea quę in alijs sunt vt plura, in eo sunt vnum, & remanet pluralitas tantum, secũdum rationem, quę non opponitur summę vnitati in re: sed necessario ipsa consequitur, si simul adsit perfectio.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd operatio Dei est sua essentia. vnde sicut essentia est vna: ita operatio est vna in re: sed pluri- A ficatur per diuersas rationes, sicut etiam est ex * parte essentiæ, quæ licet sit vna. considerantur tamen in ea plures rationes attributorum. * D. 31.

ARTICVLVS III.

Vtrum pluralitas rationum, quibus attributa differunt, sit tantum in intellectu, vel etiam in Deo.

CIrca Tertiũ sic proceditur. Videtur, quòd pluralitas rationum secundum quas attributa differunt, nullo modo sit in Deo, sed tantum in intellecto ratiocinãtis. 1. q. 13. 4 3 pot. q. 7. & 1. cont c. 36. Dicit enim Diony. primo ca. de diui. nominibus. Omnem sanctorum theologorum hymnum, inuenies ad bonos thearchię processus manifestatiue, & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, q̃ nomina, quę in laudem diuinam sancti assumunt secundum diuersos diuinitatis processus, quibus ipse deus manifestatur diuiduntur. ergo ista pluralitas, non est ex parte Dei, sed ex parte diuersorum effectuũ; ex quibus intellectus noster Deum diuersimode cognoscit, & nominat. 1. to. 2.

¶ 2 Pręt. Diony. dicit in epistola ad Gayum. Si aliquis videns Deum intellexerit quòd vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eo- Epist. 1. D rum, quę sunt eius. Si ergo predicta nomina differũt secundũ diuersas rõnes, quas de eis intelleximus, istis rõnibus nihil respondet, quòd in Deo sit: sed in his, quę Dei sunt, s. creaturis.

¶ 3 Pręt. Commentator dicit 12. meta. loquens de huiusmodi nominibus, quòd multiplicitas, quam ista nomina pętendũt, Tex. 39. & 51. est in Deo secundum intellectum, & nullo modo secũdum rẽ. ergo videtur, quòd pluralitas harum rationum sit secundum intellectum nostrum tantum.

¶ 4 Pręt. Quicquid est in Deo, Deus est. si ergo istę rationes secundum quas attributa differunt sunt in Deo, ipsę sunt Deus, sed Deus est vnus & simplex. ergo istę rationes secũdum quòd in Deo sunt, non sunt plures.

¶ 5 Pręt. Illud, quòd in se est vnum omnibus modis, nõ est radix alicuius multitudinis in eo existẽtis: sed essentia diuina est vna omnibus modis, quia est summe vna. ergo non põt esse radix alicuius multitudinis, in ea existentis. pluralitas ergo dicta- E rum rõnum, nõ radicatur in essentia diuina, sed intellectu tm̃.

¶ 6 Pręt. Damasc. dicit, quòd in Deo omnia sunt vnum pręter ingenerationem, & generationem, & processionem. Lib. 1. c. 2. fid. orthod. si ergo sapientia, & bonitas, & huiusmodi attributa sunt in Deo, secundum quòd in ipso sunt non habent aliquam pluralitatem. ergo pluralitas rationum quam nomina significant, non est in Deo, sed intellectu nostro tantum.

Sed Contra Dionysi. vlt. ca. de diuinis nominibus dicit, q̃ Deus dicitur perfectus sicut omnia in seipso comprehendens, & hoc est etiam quod Philosophus, & Commen. dicit in quinto metaph. Tex. 21. quòd Deus dicitur perfectus, quia omnes perfectiones quę sunt in omnibus generibus rerum, in ipso sunt. hęc autem perfectio, qua Deus perfectus est, est secundum re, & non secundum intellectum tantum. ergo ista attributa, quę perfectionem demonstrant, non sunt tantum in intellectu: sed in re, quę Deus est.

¶ Pręt. Diony. 9. cap. de din. nominibus. dicit, quòd creaturę dicuntur Deo similes, inquantum imitantur Deum, qui perfecte imitabilis non est a creatura. ista autem imitatio est secũdum participationem attributorum. ergo creaturę sunt Deo similes,

miles, secũdum sapientiam, bonitatem, & huiusmodi: sed hec non posset esse, nisi prædicta essent in Deo, secũdum proprias rationes. ergo ratio sapientiæ, & bonitatis proprie in Deo est, & ita huiusmodi rationes, non sunt tantum ex parte intellectus.

¶ Præt. Sapientia nõ dicitur æquiuoce de Deo, & creatura, alias sapientia creata
†Exod. 3. nõ duceret in cognitionem sapientiæ increatę. & similiter est de potentia, & bonitate, & de alijs huiusmodi, sed ea quæ prædicantur de pluribus secũdum ratio
†Exod. 15. nes omnino diuersas æquiuoce prædicantur. ergo aliquo modo ratio sapientiæ, secundũ quòd de Deo dicitur, & de creatu-
†Gen. c. 1. ris est vna, non quidem per vniuocationem, sed per analogiam: & similiter est de alijs: sed ratio sapientiæ, secundum quòd de creaturis di-
*es. 1. to. 3. citur, non est eadem ratio, cũ ratione bonitatis, & potentię. ergo etiam secundum quòd ista de Deo dicuntur, non sunt eædem rationes, sed diuersæ.

¶ Pręt. Sicut Deus vere est pater ita etiam vere est sapiens. sed ex hoc, quòd vere Deus est pater, non potest dici, quòd ratio paternitatis sit in intellectu tantum. ergo nec ex hoc, quòd Deus vere est sapiens, potest dici, quòd ratio sapientiæ sit in intellectu tantum. sed ratio paternitatis, quæ realiter in Deo est non est eadem cum ratione diuinitatis. vnde nec paternitate est Deus, nec diuinitate est pater: & tamen ista pluralitas rationum, non tollit simplicitatem diuinam, propter hoc, quòd essentia, & paternitas idem sunt in re. ergo similiter si ponamus sapientiam, & essentiam esse idem re omnino, & rationes eorum diuersas, non tolletur simplicitas diuinæ essentiæ, sed diuinę essentię simplicitas est tota causa, quare ista attributa, in Deo non differunt. ergo non est inconueniens ponere, quòd sapientiæ, & bonitatis ratio in Deo est, & tamen vna non est altera, si res omnino vna ponatur. Si dicatur, quòd non est simile de relationibus personalibus, & de attributis essentialibus, quia in Deo non sunt nisi duo prędicamenta, scilicet substantia, & relatio. vnde ratio relationis est alia a ratione substantiæ, non tamen ratio sapientiæ, & aliorum absolutorum, est alia a substantia.

Contra. Relatio in diuinis habet duplicem comparationem, vnam ad suum correlatiuum, secundum quam ad aliquid dicitur: aliam ad essentiam, secundum quam est idem re cum ea, sed secundum id quod aliquid est idem alteri, non facit numerum cum eo. ergo quòd relationes ad aliud prædicamentum pertineant, quàm ad prædicamentum substantiæ, est per comparationem ad suum relatiuum. ergo adhuc
Art. pręc. in cor. manet eadem comparatio sapientiæ, & paternitatis ad essentiam.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut supra dictum est sapientia, & bonitas, & omnia huiusmodi sunt omnino vnum re in Deo, sed differunt ratione. & hæc ratio, non est tantum ex parte ipsius ratiocinantis, sed ex proprietate ipsius rei.

¶ Ad cuius rei euidentiã vt diligenter explicetur, quia ex hoc pendet totus intellectus eorum, quæ in primo libro dicuntur,
*D. 553. quatuor oportet videre. Primo, quid * sit ratio, secundum quam dicimus attributa ratione differre. Secundo, quomodo dicatur aliqua ratio in aliqua re esse, vel non esse. Ter-
F tio, vtrum istæ rationes, diuersæ attributorum sint in Deo, vel non. Quarto, vtrum pluralitas istarum rationum sit tantum ex parte intellectus nostri, vel aliquo modo ex parte rei.

Quantum ad primum pertinet, sciendum est, quod ratio prout hic sumitur nihil aliud est, quàm id quod apprehendit intellectus de significatione alicuius nominis, & hoc in his, quæ habent diffinitionem est ipsa rei diffinitio secundum quòd Philosophus dicit quarto Metaphys. ratio, quam significat nomẽ est diffinitio, sed quædam dicuntur habere rationem sic dictã, quæ non diffiniuntur, sicut quantitas, & qualitas & huiusmodi, quę nõ diffiniuntur, quia sunt genera generalissima. Et tamẽ ratio, qualitatis est id, quod significatur nomine qualitatis: & hoc est illud ex quo qualitas habet, quòd sit qualitas. vnde non refert. vtrum illa, quæ dicuntur habere rationem habeat, vel non habeant diffinitionem. Et sic patet, quòd ratio sapiẽtiæ, quę de Deo dicitur est id, quod cõcipitur de significatione huius nominis, quamuis ipsa sapientia diuina diffiniri non possit, nec tamen hoc nomen ratio significat ipsam conceptionem; quia hoc significatur per nomen sapientię: vel per aliud nomen rei,
I sed significat intentionem huius conceptionis, sicut & hoc nomen diffinitio, & alia nomina secundę impositionis. Et ex hoc patet secundum, scilicet qualiter ratio dicatur esse in re, non enim hoc dicitur, quasi ipsa intentio quam significat nomen rationis sit in re, aut etiam ipsa conceptio, cui conuenit talis intentio sit in re extra animam, cum sit in anima sicut in subiecto, sed dicitur esse in re, inquantum in re extra animam est aliquid, quod respondet conceptioni animę sicut significatum signo. Vnde sciendum, quòd ipsa conceptio intellectus tripliciter se habet ad rem, quę est extra animam. Aliquando enim hoc, quòd intellectus concipit est similitudo rei existentis extra animam, sicut hoc quod concipitur de hoc nomine homo, & talis conceptio intellectus habet fundamentum in re immediate, inquantum res ipsa ex sua conformitate ad intellectum, facit, quòd intellectus sit verus, &
K quòd nomen significans illum intellectum, proprie de re dicatur. Aliquando autem hoc, quod significat nomen, non est similitudo rei existentis extra animam, sed est aliquid quod consequitur ex modo intelligendi rem quę extra animam,
& huiusmodi sunt intentiones quas * intellectus noster adinuenit, sicut significatum huius nominis genus, non est similitudo alicuius rei extra animam existentis, sed ex hoc quòd intellectus intelligit animal, vt in pluribus speciebus attribuit ei intẽtionem generis, & huiusmodi intentionis licet proximum fundamentum non sit in re, sed in intellectu, tamen remotum fundamentum est res ipsa. Vnde intellectus non est falsus, qui has intentiones adinuenit, & simile est de omnibus alijs, qui consequuntur ex modo intelligẽdi, sicut est abstractio mathematicorum, & huiusmodi: Aliquando vero id quod significatur per nomen non habet fundamentum in re, neque proximum neque remotum, sicut conceptio chimerę, quia neq; est similitudo alicuius rei extra animam, neque consequitur ex modo intelligendi rem aliquam naturę. & ideo ista conceptio est falsa. Vnde patet, secundum, scilicet quòd ratio dicitur esse in re, * D. 786.

Fide. nomen est naturæ, nomen est potestatis. Item alibi loquens Deus ad † Moysen ait. Ego sum, qui sum: & si quæsierint nomen meum, vade & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim: Ego sum, non nos sumus, & qui est, non qui sumus, apertissime declarauit vnum Deum so-
G lum esse. In Cantico etiam † Exodi legitur. Dominus omnipotens nomen eius, non ait domini, vnitatem volens significare. Personarum quoque pluralitatem, & naturæ vnitatem simul ostendit dominus in † Genesi dicens. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostrã. Dicens enim faciamus, & nostrã, pluralitatem ostendit personarum. dicens vero imaginem, vnitatẽ essentiæ. Vt enim dicit Aug.
H † in lib. de fide ad Petrum. Si in illa natura patris, & filii, & spiritussancti, vna esset tantum persona, non diceretur faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Cũ enim dicit ad imaginem, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret, cum vero dicit nostrã, ostendit eũdem Deum, non vnũ, sed plures esse personas:

Aperte ostendit, quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Hilarius quoque in lib. 3. de Tri. † dicit, his verbis significari, quòd in Trinitate, nec diuersitas est, nec singularitas, vel solitudo, sed similitudo & pluralitas, siue distinctio. Ait. n. sic. Qui dixit: Faciamus hominẽ ad imaginem, & similitudinem nostram, inuicem plures esse sui similes. in eo, quòd dicit imaginem, & similitudinem nostram ostendit. Imago enim sola nõ est, & similitudo non sibi est, neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterũ similitudo permittit. Item idem in lib. 4. † absolutius voluit intelligi significationem hanc, non ad se tantum esse referendam, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostrã. Professio enim consortii sustulit intelligentiam singularis: quia consortium aliquod nõ potest esse sibiipsa solita

Tex. tt.
† Circa fin.
† Ante me.

in re, inquantum significatum nominis cui accidit esse ratio- A nem in re, & hoc contingit proprie, quando conceptio intellectus est similitudo rei.

Quantum autem ad tertium, scilicet utrum rationes attributorum in Deo sunt. Sciendum est, quòd circa hoc videtur esse duplex opinio.

Li. de intelligen. c. 1. Et Rab. li. 1 ca. 57. 58.

Quidam enim dicunt ut Avicen. & Rabi Moyses, quòd res illa, quæ Deus est, est quoddam esse subsistens, nec aliquid aliud, nisi esse in Deo est. vnde dicunt, quod est esse sine essentia, omnia autē alia, quę Deo attribuuntur, verificantur de Deo, dupliciter secundū eos. Vel per modum negationis. Vel per modum causalitatis. Per modum negationis dupliciter. Vel ad removendum privationem seu defectū oppositum, vt dicimus Deum sapientem, vt removeatur defectus, qui est in carentibus sapientia. Vel secundum quod aliquid ex negatione consequitur, sicut est de hoc nomine vnus, qui ex hoc ipso, quòd non est diversus est vnus. Similiter ex hoc ipso, quòd est immaterialis est intelli- C gens. vnde secundum eos omnia ista nomina potius sunt inventa ad removendum, quàm ad ponendum aliquid in Deo. Item per modum causalitatis dupliciter. Vel inquantum producit ista in creaturis: vt dicatur Deus bonus, quia bonitatem creaturis influit, & sic de alijs. Vel inquantum ad modum creaturæ se habet, vt dicatur Deus volens, vel pius inquātum se habet ad modum volentis, vel pij in modo producendi effectum, sicut dicitur iratus, quia ad modum irati se habet. Et secundum hanc opinionem sequitur, quòd omnia nomina, quæ dicuntur de Deo, & creaturis dicantur æquivoce, & quod nulla similitudo sit creaturæ ad creatorem ex hoc, quòd creatura est bona, vel sapiens, vel huiusmodi aliquid. & hoc expresse dicit Rabi Moyses. Secundum hoc illud, quod concipitur de nominibus attributorum, non refertur ad Deum, vt sic similitudo alicuius, quod in eo est. vnde sequitur, quòd rationes istorum nominum, non sunt in Deo, quasi * fundamentū D proximum habeant in ipso, sed remotum, sicut nos dicimus de relationibus, quæ ex tempore de Deo dicuntur. huiusmodi enim relationes in Deo, secundum rem non sunt, sed sequuntur modum intelligendi, sicut dictum est de intentionibus, & sic secundum hanc opinionem rationes horum attributorum sunt tantum in intellectu, & non in re, quæ Deus est, & intellectus eas adinvenit ex consideratione creaturarum, vel per negationem, vel per causalitatem, vt dictum est. Alij vero dicunt, vt Dionys. & Ansel. quod in Deo præeminenter existit, quicquid perfectionis in creaturis est, & hæc eminentia attenditur, quantum ad tria, scilicet, quantum ad vniversitatem, quia inde sunt omnes perfectiones adunatæ, quæ non congregantur in aliqua vna creatura. Item, quantum ad plenitudinem, quia est ibi sapientia sine omni defectu, & similiter de alijs attributis, quod non est in creaturis. Item, quantum ad vnitatē, B quę enim in creaturis diversa sunt, in Deo sunt vnum, & quia in illo vno habet omnia, ideo secundum illud vnum causat omnia, cognoscit omnia, & omnia sibi per analogiam similantur. secundum ergo hanc opinionem conceptiones, quas intellectus noster ex nominibus attributorum concipit sunt vere similitudines rei, quæ Deus est, quàmvis deficientes, & non plene, sicut est de alijs rebus, quę Deo similantur. Vnde huius rationes, non sunt tantum in intellectu, quia habent proximū fundamentum in re, quæ Deus est. & ex hoc contingit, quòd quicquid sequitur ad sapientiam, inquantum huius, recte & proprie convenit Deo. Hę autem opiniones, quàmvis in superficie diversæ videantur: tamen non sunt contrarię, si quis dictorum rationes ex causis assumit dicendi. Quia primi consideraverunt ipsas creaturas quibus imponuntur nomina attributorum, sicut quod hoc nomen sapientia imponitur cuidam qualitati, & hoc nomen essentia cuidam rei, quę non subsistit, & hæc longe a Deo sunt, & ideo dixerunt, quod Deus est esse sine essentia, & quòd non est in eo sapientia secundum sę. Alij vero consideraverunt modos perfectionis, ex quibus dicta nomina sumuntur. & quia Deus secundum vnum simpliciter omnibus modis perfectus est, qui importantur per huiusmodi nomina, ideo dixerunt, quòd ista nomina positive Deo conveniunt. Sic ergo patet, quòd quælibet harum opinionū nō negat hoc quod alia dicit, quia nec primi dicunt aliquem modum pfectionis Deo deesse, nec secundi qualitatem, aut res non subsistentes in Deo ponerent. Sic ergo patet tertium, scilicet quod rationes attributorū sunt vere in Deo, quia ratio nominis magis se tenet ex parte eius à quo imponitur nomen, quam ex parte eius cui imponitur.

Paulo ant. Dio. vlt. de diu. no. Ansel. monol. cap. 3.

* D. 369. 19. c. 89.

rio. Neque rursum solitudo solitarii recipit, faciamus, neque quisquam alieno à se loquetur, nostram. Vterque enim sermo, scilicet faciamus, & nostram, vt solitarium eundemque non patitur, ita neque diversum à se alienumque significat. Solitario convenit faciam, & meam. Non solitario vero convenit dicere, faciamus & nostram vterque sermo, vt non solitarium tantum, ita neque differentem, neque diversum esse significat, nobis quoque, nec solitarius, neque diversus est confitendus. Itaque ergo Deus ad communem sibi cum Deo, imaginem eandemque similitudinem hominem reperitur operari, vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem, vel similitudinem patiatur diversitatem divinitatis.

B *Quid ex verbis illis intelligi debeat.*

IN his verbis † Hylarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortii, atq; significavit nomine consortii vel pluralitatis, nō poni aliquid sed removeri. Pluralitas enim vel cōsortium personarum, cum divitur solitudo, & singularitas, ne-

† Lib. 4. vbi sup.

Quātum vero ad quartum scilicet verū pluralitas istarum rationum sit tantum ex parte intellectus nostri: vel aliquo modo ex parte rei. Sciendum est, quòd ista pluralitas rationum contingit ex hoc, quòd res, quę Deus est: superat intellectum C nostrum. Intellectus. n. noster non potest vna conceptione diversos modos perfectionis accipere, tum quia ex creaturis cognitionem accipit: in quibus sunt diversi modi perfectionum sm diversas formas: tum quia hoc quod in Deo est vnum & simpliciter: plurificatur in intellectu nostro etiā si immediate à Deo reciperet: sicut multiplicatur processio suæ bonitatis in alijs creaturis. vnde cum Deus, sm vnum, & eandem rē sit omnibus modis perfectus: vna conceptione non potest integre perfectionem eius apprehendere, & per consequens nec nominare, & ideo oportet, quod diversas conceptiones de eo habeat: quæ sunt diversæ rationes, & quod diversa nomina imponat significantia rationes illas. vnde nomina illa, non sunt synonyma, inquātum significant rationes diversas. Si autem intellectus noster Deum per seipsum videret, illi rationi posset imponere nomen vnum, quod erit in patria. & ideo dr Zac. vlt. In illa die erit dñs vnus, & nomen eius vnum. Illud autem D nomen vnum, non significat bonitatem tm̄, nec sapientia tm̄, aut aliquid huiusmodi: sed significata oium illorum includeret. sed tm̄ si intellectus videns Deum, per essentiā imponeret nomen rei, quam videret, & nominaret mediante conceptione, quā de ea habet, oporteret adhuc, quod imponeret plura noīa, quia impossibile est quod conceptio intellectus creati repræsentet totam perfectionem divinæ essentiæ. vnde, de vna re visa, diversas cōceptiones formaret, & diversa nomina imponeret, sicut & Chrys. dicit, quod angeli laudant Deum, quidam vt maiestatem, quidam vt bonitatem, & sic de alijs, in signum, quod ipsum non vident visione comprehendente, sed conceptio perfecte repræsentās eum est verbum increatum. & ideo est vnum tm̄. Sic ergo patet, quod pluralitas nominum venit ex hoc, quod ipse Deus nostrum intellectum excedit. Quòd autē Deus excedat intellectum nostrum est ex parte ipsius Dei, propter plenitudinem perfectionis eius, & ex parte intellectus nostri, qui deficienter se habet ad eam comprehendendam. vñ patet, quod pluralitas istarum rationum, non tm̄ est ex parte intellectus nři, sed etiā ex parte ipsius Dei. inquantum sua perfectio superat vnamquanq; conceptionem nostri intellectus & ideo pluralitati istarum rationum respondet aliquid in re, quæ Deus est, non quidem pluralitas rei, sed plena perfectio ex qua contingit, vt omnes istæ conceptiones ei aptentur. Qui ergo dixerūt, quod pluralitas ista est tantum ex parte intellectus nostri: vel ex parte effectuum, quodammodo verum dixerunt, & quodāmodo non. Si. n. hoc referatur ad causam multiplicationis, sic verum dicūt, quod est ex parte intellectus nostri, & effectuum quodammodo ex eo, quod intellectus noster potest concipere divinam perfectionem vna conceptione, sed pluribus, cuius vna ratio est hoc, quòd est assuefactus ad res creatas. Si autem referatur ad modum quo istæ rationes attribuuntur Deo, falsum dicunt. non. n. ex hoc quod bona facit, vel quia ad modum bonorū se habet, bonus est, sed quia bonus est ideo bona facit,

Chrysos. in expo. 148. Ibi laudate dñm de terra to. 1.

& alia participando eius bonitaté ad modum eius se habent. F vnde si nullam creaturam fecisset, nec facturus esset ipse io se talis esset vt posset vere considerari secundũ omnes istas conceptiones, quas habet nunc intellectus noster ipsum considerando. Et sic patet quartum, quòd pluralitas istorum no- Art. añced. mioum, non tantum est ex parte intellectus nostri formatis † Ibidem. diuersas conceptiones de Deo, quæ dicuntur diuersæ rationes, vt ex dictis patet, sed ex parte ipsius Dei, inquantum, scilicet est aliquid in Deo correspondens omnibus istis conceptionib⁹, scilicet plena: & omnimoda ipsius perfectio, secundum quam cõtingit, quòd quodlibet nominum significantiũ Dist. 21. istas cõceptiones de Deo, vere & proprie dicitur: non autem ita, quòd aliqua diuersitas vel multiplicitas ponatur in re, quæ Deus est ratione istorum attributorum.

gatur. cum dicimus plures, esse personas significamus, quòd nó est vna sola. Ideo † Hilarius volens ista subtiliter, & sane intelligi ait. Professio consortii sustulit intelligentiam singularitatis, non dicit posuit aliquid. Ita etiam cum dicimus tres personas, singularitatem, & solitudi- G nem tollimus, & quòd pater non est solus, nec filius est solus, nec spiritussanctus est solus significamus, & quòd nec pater tantum est & filius, nec pater tantum & spiritussanctus, nec filius tãtum, & spiritussanctus. De hoc autem plenius in sequenti agetur, vbi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ, & vtrum ali-

¶ His visis facile est respoodere ad obiecta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd intentio Dionysij est di- H cere, quòd secundum diuersas bonitates quas creaturis influit Deus, nominatur, manifestatur, ex laudatur, non autem ita, quòd rationes illarum bonitatum ea hoc verificentur de eo, quia creaturis eas influit, sed magis econuerso, vt dictum est. In eorp. quàmuis enim conditio causæ cognoscatur ex conditionibus effectus. non tamen conditio causæ verificatur propter conditiones effectus, sed econuerso.

¶ Ad secundum dicendum, qnòd intellectus noster, id quod concipit de bonitate, vel de sapientia non refert in Deum quasi in eo sit per modum, quo ipse concipit, quia hoc esset comprehendere eius sapientiam, vel bonitatem, sed intelligit ipsam bonitatem diuinam, cui aliqualiter simile est, quod intellectus noster concipit esse supra id, quod de eo concipitur: vnde per huiusmodi conceptiones, non videtur ipse Deus, secundum quod in se est, sed intelligitur supra intellectum, & hoc vult dicere Diony. in illa authoritate. I

1. de d'.no, ¶ Ad tertium dicendum, quòd multiplicitas ista attributorum, nullo modo ponitur in Deo, quasi ipse secundum rem sit multiplex, sed tamen ipse secundum suam simplicem perfectionem, multitudini istorum attributorum correspondet, vt vere de Deo dicantur, & hoc intendit Commentator.

T.c.39. 12. Meta. ¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut ratio hominis non dicitur esse in homine, quasi res quędam in ipso, sed est sicut in subiecto in intellectu, & est in homine sicut in eo, quod præstat fulcimentum veritati ipsius, ita etiam ratio bonitatis diuinæ est in intellectu sicut in subiecto, in Deo autẽ sicut in eo, quod correspondet per quandam similitudinem isti rationi faciens eius veritatem. vnde patet, quòd ratio procedit ex malo intellectu eius, quod dicitur.

¶ Ad qointum dicendum, quòd aliquid dicitur fundari, vel ra- K dicari in aliquo metaphorice, ex quo firmitatem habet. Rationes autem intellectæ habent duplicem firmitatem, scilicet firmitaté sui esse, & hanc habent ab intellectu, sicut alia accidentia à suis subiectis, & firmitatem suæ veritatis, & hanc habent ex re cui conformantur. Ex eo enim quòd res est, vel non est, locutio, & intellectus veritatem vel falsitatem habet. Art. añced. Rationes ergo attributorum fundantur vel radicantur in intellectu, quantum ad firmitaté sui esse, quia vt dictum est intellectus est earum subiectum. In essentia autem diuina quantum ad firmitatem suæ veritatis, & hoc in nullo repugnat diuinæ simplicitati.

¶ Ad sextum dicendum, quòd in Deo omnia sunt vnum re, præter ingenerationem, generationem & processionem, quę constituunt personas re distinctas. Non autem oportet, quòd quicquid præter ista de Deo dicitur, sit vnum ratione. Et si- 1. de trinit. cap. 12. militer intelligendum est, quod dicit Boetius, quòd sola relatio multiplicat trinitatem, scilicet pluralitate reali. tunc enim aliquid est vnum re, & ratione multipliciter, quãdo vna res respondet diuersis conceptionibus & nominibus, vt de ea verificentur sicut punctum, quod cum sit vna res: respondet secundum veritatem diuersis conceptionibus de eo factis: siue prout cogitatur in se, siue prout cogitatur centrum, siue prout cogitatur principium linearum. & hæ rationes siue conceptiones sunt in intellectu sicut in subiecto, & in ipso puncto sicut in fundamento veritatis istarum conceptionum, quàmuis illud exemplum, nõ sit vsquequaqoe conueniens, sicut nec alia, quæ in diuinis inducuntur.

quo modo sit ibi diuersitas vel differentia ostendetur.

Ad id quod ceperat redit: vt alias, scilicet authoritates supponat.

G NVnc vero ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atq; essentiæ diuinæ vnitatem, alias sanctorum authoritates inducamus. Moyses dicit. † In principio creauit Deus cœlum, & terram, per Deum significans patrem, per principium filium. Et quod apud nos dicitur Deus, hebraica veritas habet heloim, quod est plurale huius singula- † Genes. 1.

ARTIC. IIII.

d Vtrũ in diuinis sint plures personæ.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd in vnitate diuinæ essentię, non sit pluralitas personarum. 1. q6. 30.1. qoodl. 7.6. 1.d.23.4. In omnibus enim creaturis ita est, quòd ad multi- H plicationem suppositorum, sequitur multiplicatio essentiæ secundum numerum. sicut alia humanitas est numero in Sorte & Platone: sed creaturæ sunt exemplatæ à Deo. cum igitur diuinam essentiam impossibile sit multiplicari: vt supra ostensum est, videtur, quòd impossibile sit esse ibi pluralitatem suppositorum vel personarum. Distin. 2.q. vnica art.2.

¶ 2 Item. Eorum quæ sunt idem, si vnum multiplicatur vel communicatur, & reliquum: sed in Deo, idem est quo est, & quod est: siue essentia & suppositum: si ergo essentia non multiplicatur. ergo nec suppositum. ergo &c.

¶ 3 Item. Natura speciei ad hoc multiplicatur in pluribus indiuiduis, quia nõn potest totam perfectionem habere in vno, eo quòd indiuiduum est corruptibile, & species incorruptibilis. vnde in incorruptibilibus est tantum vnum indiuiduum in vna specie sicut Sol, sed natura diuina habet omnem perfectionem in vno supposito. ergo vanum est esse pluralitatem I suppositorum, & hoc non potest esse in Deo.

Contra. Sicut dicit Dionysius, Bonum est communicatiuum sui: sed Deus est summe bonus, ergo summe se communicabit, sed in creaturis non summe se communicat, quia non recipiunt totam bonitatem suam. ergo oportet, quòd sit communicatio perfecta, vt scilicet totam suam bonitatem alij communicet. hoc autem non potest esse in diuersitate essentiæ. ergo oportet esse plures distinctos in vnitate diuinæ essentiæ. Dio. de diu. no. cap. 4. Hoc idem arguitur ex perfectione diuinæ beatitudinis, quæ ponit summum gaudium, quod sine consortio haberi non potest. Hoc etiam arguitur ex perfectione diuinæ charitatis. perfecta enim charitas est amor gratuitus, qui tendit in alium, sed non erit amor summus, nisi summe diligat. summe autem non diligit creaturam, quæ non summe diligenda est. ergo oportet, quòd in ipsa creatrice essentia, sit summe diligens, & summe dilectus distincti in K essentiæ vnitate.

Respondeo. Concedendum est absq; vlla ambiguitate, esse in Deo pluralitatem suppositorũ, vel personarum in vnitate essentiæ, non propter rationes inductas, quæ non necessario concludunt, sed propter fidei veritatem.

Ad primum ergo dicendum, quòd in creatura differt essentia rei, & esse * suum: nec habet essentia esse nisi propter comparationem ad habentem essentiam. * D.465. & ideo quando essentia creata communicatur, communicatur tamen secundum rationem suam, & non secundum esse, quia secundum illud esse, non est nisi in vno tantum habente: diuina autem essentia est idem, quod suum esse. & ideo quãdo communicatur essentia, communicatur etiam esse. vnde essentia, non tantum est vna secundum rationem, sed secundum esse, & propter hoc potest esse vna numero in pluribus suppositis. creaturæ * autem quam exemplentur à Deo: tamen deficiunt à repræsentatione eius. * D.1248.

¶ Ad

A ¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia, & suppositum sunt in Deo idem re, nihilominus tamen differuot ratione. sicut Distin. 2. q. vnica art. 1. de attributis dictum est. vnde Comment. in 11. metaphys. Tex. c. 39. dicit, quòd vita, & viuens non significant idem in Deo, sicut nomina synonyma, & ideo contra rationem suppositi est, quòd cõmunicetur, non autem cõtra rationem essentię. Ideo vna essentia communicatur pluribus suppositis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessitas finis, est necessitas conditionata, & ex suppositione. vnde non quæritur in illis, quæ sunt necessaria absolute. & multo minus in illis, quæ sunt per se necessaria, non habentia necessitatem ab aliquo. vnde dico, quòd pluralitas suppositorum in diuina essentia, non est propter aliquem finem, immo propter seipsam est necessario, cum ipse Deus sit finis omnium. vnde non potest concludi, quòd sit vana, quia vanum est quod est ordinatum, ad finem, quem non consequitur.

ARTIC. V.

Vtrũ diuinæ personæ differant realiter aut tantum ratione.

Libr. 1. fid. ortho. c. 8. AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd pluralitas suppositorum in diuinis, non sit realis, sed tantum rationis. Sicut enim dicit Dama. Tres personæ re idem sunt, 5. de Trin. c. 8. to. 3. ratione autem, & cognitione distinguuntur. ergo videtur, quòd non sit ibi pluralitas realis.

¶ 2 Præterea. Augustinus dicit, quòd tres personæ in nullo absoluto distinguuntur, sed tantum in his, quæ sunt ad aliquid. res autem non est ad aliquid, sed est absolutum, ergo videtur, quòd tres personæ non sunt tres res, & ita non est ibi realis distinctio.

¶ 3 Item personæ distinguuntur per proprietates: proprietates autem illæ non addunt supra essentiam secundum rem, sed tantum secundum rationem. ergo videtur, quòd distinctio personarum, quam faciunt, sit tantum distinctio rationis.

¶ 4 Item. Sicut paternitas, & essentia differunt ratione, ita sapientia, & essentia. si ergo hoc sufficit ad distinctionem realem suppositorum, videtur, quòd etiam secundum diuersa attributa distinguantur realiter supposita, & ita sunt tot personæ, quot attributa: hoc autem est inconueniens. ergo proprietates, non faciunt realem distinctionem suppositorum.

1. de doct. Christ. c. 5. to. 5. Contra. August. dicit, Res quibus fruendum est sunt pater, & filius &c. ergo tres personæ sunt plures res. ergo eorum pluralitas, est pluralitas realis.

¶ Item. Distinctio rationis, non sufficit ad distinctionem suppositorum: cum vnus & idem homo possit in se diuersas A rationes habere, & cum suppositum dicat quid reale. si ergo non est in diuinis nisi distinctionis, non erit ibi vera pluralitas personarum: quod est hæreticum.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd dicere personas distingui tantum ratione sonat hæresim Sabellianam: & ideo simpliciter dicendum est, quòd pluralitas personarum est realis: quomodo autẽ hoc possit esse videndum est. Sciendum est igitur, quòd proprietas personalis scilicet relatio distinguẽs est idem re quòd diuina essentia: sed differens ratione: sicut & de attributis dictum est. ratio autem relationis est, vt referatur ad alterum. Distin. 2. q. vnica ar. 2. Potest ergo dupliciter considerari relatio in diuinis: vel per comparationem ad essentiam & sic est ratio tantum, vel per comparationem ad illud quod refertur: & sic per propriam rationem relationis. relatio realiter distinguitur ab illo. Et per comparationem relationis ad suum correlatiuum oppositũ distinguuntur personæ, & non per comparationem relationis ad essentiam. & & ideo est pluralitas personarum realis, & non tantum rationis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas Damascen. In corpo. sic intelligenda est ratione, idest, relatione. & dicitur relatio ratio, per comparationem, ad essentiam, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd res est de transcendentibus. & ideo se habet communiter ab absoluta. & ad relata, & ideo est res essentialis, secundum quam personæ non differunt. Et est res relatiua siue personalis, secundum quam personæ distinguuntur.

E ¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis relatio per comparationem ad essentiam sit ratio tantum, tamen per comparationem ad suum correlatiuum est res, & realiter distinguens ab ipso.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet sapientia secundum suam rationem differat ab alijs attributis, non tamen opponitur ad aliquod aliud attributum, cum sapientiam bonitatem, & alia attributa, secum compatiatur in eodem subiecto, & ideo non habet rationem distinguendi supposita diuinæ naturæ, sicut habent relationes oppositæ, sed sicut sapientia diuina realiter facit effectum sapientiæ propter veritatẽ rationis ipsius, quæ manet: ita relatio facit veram distinctionem propter rationẽ relationis veram, quę saluatur.

ris, quod est, hel. Quod ergo non est dictum hel, quod est Deus, sed heloim, quod potest interpretari dii, siue iudices, ad pluralitatem personarum refertur: ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpentem dixit. † Eritis sicut dii. (†Gen. 3.) pro quo habetur in hebræo heloim. B ac si diceret, Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus prophetarum & regum Dauid.: qui suam præcedentibus cæteris, præfert intelligentiam dicens. † Super senes intellexi: (†Psal. 118.) vnitatem diuinæ naturæ ostendens, ait. Dominus nomen est illi. non dicit domini. Alibi etiam eiusdem vnitatem, & æternitatem simul ostendens, ait, ex persona Dei. † Israel si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. (†Psal. 80.) Aliud horum, vt dicit Ambrosius. † in primo libro de Fide, (†Li. 1. de fi. c. 5. to. 2.) significat æternitatem, aliud vnitatem substantiæ indifferentis, vt neque posteriorem patre, neque alterius diuinitatis filium vel spiritumsanctum esse credamus. Nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus recẽs est, & si vnius non est diuinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recẽs, non est, nec alienus, quia ex patre natus est filius. Ex patre processit spiritussanctus. D Alibi quoque distinctionem personarum insinuans ait. † Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. (†Psalm. 32.) Alibi † etiam ait. (†Psalm. 66) Benedicat nos Deus Deus noster: benedicat nos De⁹, & me. cum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei, trinitatem exprimit personarum, vnitatem vero essentiæ aperit, cum singulariter subiungit eum. † Isaias quoque dicit, se audisse Seraphin clamantia. (†Cap. 6.) Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus. Per hoc, quòd dicit ter sanctus, trinitatem significat, per hoc, quòd subdit, dominus, vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam filii generationem aperte insinuat ex persona filij ita dicens. Dominus dixit ad me, filius † meus es tu, ego hodie genui te. (†Psal. 2.) † De hac ineffabili generatione Isaias ait. (†Isaia. 53.) Generationem eius, qui enarrabit? In libro † quoque Sapient. æternitatis filii cum patre monstratur: vbi sapientia ita loquitur. Dominus † (†Prou. 8.) C possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio ab æterno ordinate sum, ante terra fieret: necdum erant abyssi, & ego iam concepta eram, necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram, non fecerat, & cardines orbis terræ, quando præparabat cœlos aderam, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo. Ecce apertum de æterna genitura testimonium, quo ipsa sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, idest, genitam, & apud patrem æternaliter existere, Ipsa etiam alibi ait. † Ego ex ore (†Eccles. 24. cap. 5.)

EXPOSITIO TEXTVS.

SVbstantiæ vel essentiæ, quia non proprie dicitur substantia, vt infra 3. distinctione dicitur. § Creditur, & intelligitur. § illa ordinantur secundum quod acquiritur fides in credente. Primum enim est prædicatorũ verbum, sicut dicitur Roman. decimo. Quomodo credent & cætera. Secundum est assensus fidei in ipso credente, & vltimo per fidem deuenitur in intellectum. Isaiæ septimo. Nisi credideritis & cætera. § Purgatis mentibus § sed diuersimode. Ad hoc enim, quod videatur naturali cognitione, oportet metem purgari a sensibilibus, & phantasmatibus. ad hoc autem quod per fidem cernatur, oportet mentem purgari ab erroribus, & naturalibus rationibus. Ad hoc autem, quod videatur per essentiam, oportet mentem purgari ab omni culpa, & miseria. § In tam excellenti luce. § loquitur de intuitu mentis, ad similitudinem visus corporalis: sicut enim non possumus desigere oculum in excellens luminosum, ita etiam mens nostra non figitur in excellentia diuinæ lucis, vt aliquid determinate cognoscat, nisi per fidem. Vnde etiam philosophi in diuersos errores prolapsi sunt, & ideo dicit Philosophus, in secundo Metaphysi. Sicut se habet oculus noctuæ ad lucem solis, ita se habet intellectus noster ad manifestissima naturæ. § Per iustitiam fidei. § iustitia hic sumitur pro iustitia generali, quæ est rectitudo animæ in comparatione ad Deum, & ad proximum, & vnius potentiæ ad aliam, & dicitur iustitia fidei, quia in iustificatione primus motus est fidei. sicut dicitur Hebreos 11. Accedentem ad Deum oportet credere & cætera. § Non approbo. § illa notula affigitur ad excludendum falsum intellectum, qui posset ex prædictis haberi, scilicet, quod Deus nullo modo à peccatoribus cognosci posset. Nec periculosius. § hoc enim est fundamentum totius fidei: quo destructo, totum ædificium subruit. vnde etiam dicit philosophus in primo Cœli, & mundi, quod paruus error in principio maximus est in fine. § Nec fructuosius. § cognitio enim trinitatis in vnitate est fructus, & finis totius vitæ nostræ. § Vbi dixit de patre § ista notula apponitur ad corrigendum, hoc quod posuit in litera hoc verbum Sum, es, est, singulariter prædicari de tribus personis. & ratio fuit, quia significat substantiam, quæ est vna trium personarum: sed postea retractauit, quia quamuis significet substantiam, tamen significat eam per modum actus, & actus numerantur secundum supposita. vnde debet pluraliter prædicari de tribus personis. § Primo legis § vbi scilicet primo legis præcepta poni incipiunt. Exod. 20. Deuter. sexto. § Deus enim dominus. § videtur, quod Deus non sit nomen naturæ per deriuationes huius nominis Theos, quas Damas. ponit. Dicit enim, quod Theos, quod est Deus, dicitur ab ethim, quod est ardere, quia

† Gene. 1. † Psal. 38. † cap. 1. † cap. 6. † Esa. 6. ex. 1. Tex. c. 33. Lib. 1. fid. ortho. c. 12.

altissimi prodii, primogenita ante omnẽ creaturam. Micheas quoque propheta, æternum verbi cognitionem, & temporalem ex Maria simul insinuauit dicẽs. Et tu Bethleem effrata, paruulus es in millibus iuda, ex te egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, a diebus æternitatis.

G

Specialia testimonia de spiritu sancto.

DE spiritusancto etiam expressa documenta in veteri testamento habemus. In Genesi † enim legitur. Spiritus domini ferebat super aquas. Et David † dicit. Quo ibo a spiritu tuo? Et in lib. Sapientiæ dicitur. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, benignus est H enim spiritus sapientiæ. Isaias, quoque dicit, Spiritus domini super me &c.

De Testimoniis noui testamenti.

NVnc post testimonia veteris testamenti de fide sanctæ trinitatis, & vnitatis, ad noui testamenti authoritates accedamus, vt in medio duum animalium, testamentorum cognoscatur † veritas, & forcipe de altari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ, ac personarum trinitatem aperte insinuat Apostolis dicens. Ite, † baptizate omnes gentes, in nomine patris, & filii, & spiritussancti, Amen. In nomine vtique ait; vt ait † Ambrosius in libro primo de Fide. non in nominibus, vt vnitas essentiæ ostendatur, per nomina tria quæ supposuit, tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait. Ego, † & pater vnum sumus, vnum dixit, vt ait † Ambrosius in eodem libro ne fiat discretio potestatis, & naturæ, & addidit sumus, vt patrem filiumque cognoscas, scilicet vt perfectus pater, filium perfectum genuisse credatur, & quod pater & filius, vnum sint, non confusione, sed vnitate naturæ. † Ioannes quoque in epistola canonica ait. Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritussanctus, & hi tres, vnum sunt, Ipse etiam in initio euangelii sui ait. † In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Vbi aperte ostendit, filium semper, & æternaliter fuisse apud patrẽ, vt alium apud alium. Apostolus quoque aperte trinitatem distinguit dicens. † Misit Deus spiritum filii sui, in corda nostra. Et alibi. † Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum habitat in nobis &c. Item alibi trinitatem, atque vnitatem euidentissime commendat dicens. † Quoniam ex ipso, &

I

F Deus noster ignis consumens est. Deuter. 4. Dicitur etiam à Theaste, quod est considerare vel videre, quia omnia videt, vel a Thein, quod est currere vel fouere, quia per omnia vadit, omnia saluans, & continens, quæ omnia operationem important. ergo &c.

¶ Item dominus secũdum esse suum est relatiuum. ergo non significat potestatẽ, sed relationem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod hoc nomen Deus, potest considerari dupliciter. Vel quantum ad id à quo nomen imponitur, quod est quasi qualitas nominis, & sic est nomen operationis secundu Damascen. Vel quantum ad id, cui imponitur, quod est substantia significata per nomen, & sic est nomen naturæ, quia ad significandum diuinam naturã est impositum.

¶ Ad secundum dicendum, quod relationes fundantur super aliquid quod est causa ipsarum in subiectu, sicut æqualitas supra quantitatem, ita & dominiũ supra potestatem. vnde dicit Boetius, quod dominium est potestas coercendi subditos. & Dionysius dicit, quod dominium est non peiorum, id est, subditorum excessus tantum, sed bonorum & pulchriorũ perfecta possessio: vera, & non cadere valens fortitudo. Ad hoc enim, quod aliquis sit dominus, requiruntur diuitiæ, & potentia, & super hæc duo fundatur relatio domini. § Personarum quoque plura &c. § Sciendum quod August. & Hylar. ex hac authoritate, Faciamus ho. &c. nituntur ostendere vnitatem essentiæ, & personarum pluralitatem. Exod. 4. verbis ibi positis, sed differenter: quia August. considerat tantum consignificationem numeri in eis. vnde per hæc duo, Faciamus & nostram, ostendit trinitatem personarum: per hæc vero duo, imaginem & similitudinem. vnitatem essentiæ. Hyl. autem ex quolibet horum quatuor intendit ostendere vtrunque, hoc modo. Similitudo enim significat relationem causatam ex vni-K tate qualitatis, quę relatio requirit distincta supposita: est enim similitudo rerum differentium eadem qualitas. vnde ratione eius, quod causat similitudinem ostendit vnitatem essentię, quia est eadem bonitas, & sapientia, vel quicquid aliud per modum qualitatis significatur, nec potest ibi esse diuersitas bonitatis secundum numerum, vt probatum est: sed ex parte relationis designatur suppositorum distinctio. Et eadem est ratio de hoc nomine imago, quę dicit imitationem vnius ad alterum, secundum aliquid vnum, & hoc tangitur vbi dicit Hylar. § Quocunque &c. § similiter etiam ex parte harum duarum dictionum, Faciamus, & nostram, accipit vtrunque, pluralitatem quidem personarum ratione pluralis numeri, sed vnitatem essentię ratione consortij, quod designatur in vtroque. Consortium enim oportet, quod sit in aliquo vno, & quia non potest esse in diuinis vnum in specie, & diuersum in numero, oportet quod sit vnum numero, & hoc tangit ibi. § Item idem &c. § Differunt etiã quantum ad aliud, quia Aug. videtur accipere

† Matth. 28 † Lib. 1. de fide, c. 1. & 2. † Io. 10. † Lib. & ca. citatis. † 1. Io. c. 5. 1. de trin. c. 12. de diui. no. † Ioan. 1. † Gal. 4. † Rom. 8. † Rom. 11. Boe. 2. Edi. sup. cap. de spem prop. finem.

per ipsum, & in ipso, sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait: vt Augus. † in lib. de Trinitate, dicit, propter patrem: per ipsum, propter filium: in ipso propter spiritum sanctum. Per hoc vero, quòd nõ ait, ex ipsis, per ipsos, & in ipsis, nec ait, ipsis gloria, sed ipsi, insinuauit hãc trinitatem vnũ dnm Deum esse. Sed quia pene singulę syllabę noui testamenti hanc ineffabilis trinitatis, atq; vnitatis veritatem cõcorditer insinuant, inductioni testimoniorũ super hac re supersedeamus, & rationibus cõgruisque similitudinibus, ita esse prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

accipere similitudinem, & imaginem tñ hominis ad Deum: sed Hyla. accipit similitudinem & imaginem vnius personæ ad aliam, & quòd homo accedat ad illam similitudinem quantũ potest. { Diuersitas } propter diuisionem essentiæ. { Singularitas } propter incommunicabilitatem diuinæ naturæ. { Solitudo } ne remoueatur societas personarum quę est per vnionem amoris. { Similitudo } contra diuersitatem. { Pluralitas } contra singularitatem. { Distinctio } contra solitudinem. { Significatio efficientis } quantum ad hoc, q dicit faciamus. { Operatio constitutionem } in ipsum operatũ. { Maximus propheta } q̃tum ad modum reuelationis, quæ est per intellectualem visionem, & quantum ad priuilegium promissi seminis. { Dominus possedit me. } loquitur de filio inquantũ appropriatur tibi sapientia. Dicitur autem Deus possidere sapientiam, quia ipse solus eã perfecte habet: possidetur enim, quod ad nutum habetur. vnde Philosophus in principio metaphysi. dicit, quòd diuina scientia est possessio diuina, & non humana. { Viarum. } idest, creaturarum per quas in ipsum { Ordinata } secundum ordinem naturæ, qui est filij ad patrẽ, & secundum ordinem causæ, qui est ideæ ad ideatum. { Concepta } dicitur concipi, quia clauditur in vnitate essentiæ patris. } Parturiri. } inquantum exit a patre per distinctionem personarum. { Cardines } idest, extremitates terræ. secundum Isido. vel causæ in quibus terra, & ea quæ in terris, quasi voluuntur, & conseruantur. { Delectabar } consors paternæ gloriæ. { Per singulos dies } quantum ad rationes creaturarum, quæ in Deo sunt. { Lux } quamuis creaturæ in seipsis sint tenebræ. { Ludens } propter ocium contemplationis sapientiæ: sicut enim operationes ludi non appetuntur propter aliud, sed in seipsis habent delectationem, ita & cõtemplatio sapientiæ. { In medio duum animalium. } hoc sumitur de Abachuc. 3. secundum aliam literam, & per duo animalia significantur duo testamenta. { Forcipem de altari } hoc dicitur Isaiæ. 6. & per forcipem, qui habet duo brachia, significantur duo testamenta, & per calculum veritas sacræ scripturæ. vnde in Psal. 118. dicitur. Ignitum eloquium tuum &c.

† t.c.6.m.3.

In prologo.

Lib.3.Ethimo.c.37.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

IN parte ista ostendit Magister vnitatem essentiæ, & trinitatem personarum per rationes, & similitudines quasdam, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit vnitatem essentiæ diuinæ per rationes naturales. In secunda, ostendit trinitatem personarum per similitudines creaturarum. ibi { Nunc restat ostendere. } Circa primum tria facit. Primo, ostendit per authoritatem Apostoli, probantis vnitatis diuinę essentiæ possibilitatem. Secundo, inducit probationem. ibi { Nam sicut ait Ambros. } Tertio, excludit quandam obiectionem. ibi { Cum ergo Deus vna &c. } Secunda autem pars in qua ponit probationem, diuiditur in quatuor secundum quatuor rationes quas ponit. harum autem diuersitas sumitur secundum vias deueniendi ex creaturis in Deum, quas Diony. ponit. 7. cap. de diuinis nominibus. dicit enim quòd ex creaturis tribus modis deuenimus in Deum, scilicet per causalitatem, per remotionem, per eminentiam. Et ratio huius est, quia esse creaturæ est ab altero. vnde secundum hoc ducimur in causam a qua est. hoc autem potest esse dupliciter, aut quantum ad id quod receptum est, & sic ducimur per modum causalitatis, aut quantum ad modum recipiendi, quia imperfecte recipitur, & sic habemus duos modos, scilicet secundum remotionem imperfectionis à Deo, & secundũ hoc, quod illud quod receptum est in creatura, perfectius, & nobilius est in creatore, & ita est modus per eminentiam. ¶ Prima ergo ratio sumitur per viam causalitatis, & formatur A sic. Omnẽ quod habet esse ex nullo, oportet quòd sit ab alio, a quo esse suum fluxerit: sed omnes creaturæ habent esse ex nihilo, quod manifestatur ex earum imperfectione, & potentialitate. ergo oportet, quod sint ab aliquo vno primo, & hoc est Deus. ¶ Secunda ratio sumitur per viam remotionis & est talis Vltra omne imperfectum, cui nulla quidem imperfectio admisceatur, sed corpus est imperfectũ, quia est terminatũ, & finitum suis dimẽsionibus & mobile. ergo oportet vltra corpora esse aliquid, quod non est corpus. ¶ Itẽ. Omne incorporeũ mutabile de sui natura est imperfectum. ergo vltra omnes species mutabiles, sicut sunt animę, & angeli oportet esse aliquod ens incorporeum, & immobile, & omnino perfectum, & hoc est Deus. Aliæ duæ rationes sumuntur per viam eminentiæ: sed potest dupliciter attendi eminentia, vel quantum ad esse, vel quãtum ad cognitionem. Tertia ergo sumitur ratio per viam eminentiæ in esse, & est talis. Bonum & melius dicuntur per C comparationẽ ad optimum, sed in substantijs inuenimus corpus bonum & spiritum creatum melius, in quo tamẽ bonitas non est a seipso. ergo oportet esse aliquod optimum a quo sit bonitas in vtroque. Quarta sumitur per eminentiam in cognitione, & est talis. In quibuscunq; est inuenire magis, & minus speciosum, est inuenire aliquod speciositatis principium, per cuius propinquitatem aliud alio dicitur speciosius: sed inuenimus corpora esse speciosa sensibili specie, species autem speciosiores specie intelligibi. ergo oportet esse aliquid a quo vtraque speciosa sint, cui spiritus creati magis appropinquant. { Nunc restat ostendere. } hic ostendit trinitatem personarum per similitudines in creaturis, & primo per similitudinem vestigij. Secundo per similitudinem imaginis. ibi { Nunc autem ad eam. } ¶ Circa primum duo facit. Primo enim ostendit per authoritatem Augus. quomodo in vestigio creaturarum D repræsentatur trinitas personarum. Secundo, ex ipsa similitudine vestigij concludit personarum distinctionem. ibi { Per considerationem creaturarum } ibi distinguit tres personas. Primo, quo ad nos, & hoc tripliciter secundum exitum nostrum à Deo, & secundum reditum in ipsum, ibi scilicet { Principium ad quod. } Et secundum beneficium ipsius Dei. ibi { Vnum scilicet, quomodo, aut quare. } Secundo, concludit per comparationem ad omnia, ibi, scilicet { Deum qui dixit. } vltimo, ostendit vestigij repræsentationem esse insufficientem, ibi { Ecce ostensum &c. }

DISTINCTIO III.

A

Incipit ostendere quomodo per creaturam potuerit cognosci creator.

APostolus nanq; ait, † quòd inuisibilia Dei, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, B sempiterna quoq; virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creaturas, vel propter conuenientiam quam habet cũ omni creatura. homo igitur inuisibilia Dei intellectu mentis conspicere

ad Rom. 1.

QVAESTIO PRIMA.

A

E Quia autem in parte ista ostenditur, qualiter venitur in cognitionem Dei per vestigium creaturarum.

Ideo duo quæruntur.

Primo. De diuina cognitione.
Secundo. De creaturarum vestigio.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Vtrum Deus sit cognoscibilis a creaturis.
Secundo. Vtrum Deum esse sit se notum.
Tertio. Vtrum possit cognosci per creaturas, & quorum sit Deum per creaturas cognoscere.
Quarto. Quid de Deo philosophi per creaturas cognoscere potuerunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus possit cognosci ab intellectu creato.

1.q.12.12. AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit cognoscibilis à creato intellectu. Dicit enim Dionys. de diuinis nominibus, cap.1. quòd Deum, nec dicere, nec intelligere possumus. quod sic probat. Cognitio est tantum existentium: sed Deus est supra omnia existentia. ergo est supra omnem cognitionem.

¶ 2 Item. Deus plus distat à quolibet existentium intelligibilium notorū nobis, quam distet intelligibile à sensibili: sed sensus non potest intelligibile cognoscere. ergo nec Deus potest à nostro intellectu cognosci.

potuit: vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, idest, per creaturas visibiles, vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur, scilicet a natura, quæ rationalis erat, & ab operibus a Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideo † Apostolus dicit: quia Deus reuelauit illis, scilicet dū fecit opera, in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Prima ratio vel modus, quomodo potuit cognosci Deus.

B

† Amb. sup. 1. ca. ad Ro. circa illud, quod notū est 10.4. NAm sicut ait Ambros. † Vt Deus, qui natura * inuisibilis est, etiam a visibilibus

¶ 3 Item. Omnis cognitio est per speciem aliquam, per cuius informationem fit assimilatio cognoscentis ad rem cognitam: sed à Deo non potest abstrahi aliqua species, cum sit simplicissimus. ergo non est cognoscibilis.

3.physi.41. ¶ 4 Item. Vt dicit philosophus, non infinitum est ignotum. cuius ratio est, quia de ratione infiniti est vt sit extra accipientem secundum aliquid sui, & tale est ignotum: sed Deus est infinitus. ergo est ignotus.

3.de Anima tex.t. ¶ 5 Item. Philosophus dicit, q̃ ita se habent phantasmata ad intellectum, sicut colores ad visum: sed visus corporalis nihil videt sine colore. ergo intellectus noster, nihil intelligit sine phantasmate. cum igitur de Deo non possit formari aliquod phantasma, vt dicitur Isaiæ.40. Quam imaginem ponetis ei? videtur, quòd non sit cognoscibilis à nostro intellectu.

Dist. 2. q.1. artic.1. Contra. Hierem. 9. dicitur. In hoc glorietur, qui gloriatur scire, & nosse me: sed ista non est vana gloria ad quam Deus hortatur. ergo videtur, quod possibile sit Deum cognoscere.

10.Eth.cap. 10. ¶ Item, Vt supra dictum est, etiam secundum philosophos, vltimus finis humanæ vitæ est contemplatio Dei. si igitur ad hoc homo non posset pertingere, in vanum esset constitutus, quia vanum est secundum philosophum, quod ad aliquam finem est, quem non attendit, & hoc est inconueniens, vt dicitur in Psal.88. Nunquid enim vane constituisti eum?

2.Phys. tex.65. Tex.7. ¶ Item, Vt dicit philosophus 3. de anima, in hoc differt intelligibile à sensibili, quia sensibile excellens destruit sensum. intelligibile autem maximum non destruit, sed confortat intellectum. cum igitur Deus sit maxime intelligibilis, quantum in se est, quia est primum intelligibile: videtur, quòd a nostro intellectu possit intelligi: non enim impediretur, nisi propter suam excellentiam.

Respondeo, Dicendum, quòd non est hic quæstio, vtrum Deus in essentia sua immediate videri possit. hoc enim alterius intentionis est, sed verum quocunque modo cognosci K possit. & ideo dicimus, quòd Deus cognoscibilis est, non autem ita est cognoscibilis, vt essentia sua comprehēdatur, quia Omne cognoscens habet cognitionem de re cognita, non per modum rei cognitæ, sed per modum cognoscentis: modus autē nullius creaturæ attingit ad altitudinem diuinæ maiestatis. vnde oportet, quòd a nullo perfecte cognoscatur, sicut ipse seipsum perfecte cognoscit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus non est hoc modo existens sicut ista existentia, sed in eo est natura entitatis eminenter. vnde sicut non est omnino expers entitatis, ita etiam non omnino est expers cognitionis, quin cognoscatur, sed nō cognoscitur per modum aliorum existentium, quæ intellectu creato comprehendi possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis plus distet Deus à quolibet intelligibili, secundum naturæ proprietatem, quam intelligibile à sensibili, tamen plus conuenit in ratione cognoscibilis, omne enim quod est separatum à materia habet ratio F nem, vt cognoscatur sicut intelligibile, quod aut materiale est, cognoscitur vt sensibile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd species, per quam fit cognitio est potentia in cognoscente secundum modum ipsius cognoscentis. vnde eorum, quæ sunt magis materialia, quam intellectus, species est in intellectu simplicior, quā in rebus. & ideo huiusmodi dicuntur cognosci per modū abstractionis: Deus autem, & angeli sunt simpliciores nostro intellectu, & ideo species, quæ in nostro intellectu efficitur, per quam cognoscuntur, est minus simpliciter. vnde nō dicimus cognoscere ea per abstractionem, sed per impressionem ipsorum in intelligentias nostras.

posset sciri, opus fecit, quod opificem visibilitate sui manifestauit, vt per certum incertum posset sciri, * & ille Deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt vltra omnē G creaturam illum esse, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere, vel destruere valet. Accedat quæcunq; vis, creatura, & faciat tale cœlum, & talem terram, & dicam: quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat, supra omnem creaturā illum esse, qui ea fecit, ac per hoc illum esse Deum, humana mens cognoscere potuit.

¶ Ad quartum dicendum, quod infinitum dicitur dupliciter, scilicet priuatiue & negatiue. Infinitum priuatiue est, quod secundum suum genus est natum habere finem non habens, & tale cum sit imperfectum ex sui imperfe H ctione perfecte non cognoscitur, sed secundum quid. Infinitum negatiue dicitur, q̃ nullo modo finitum est, & hoc quiddam, quod se ad omnia extendit perfectissimum, non valens ab intellectu creato comprehendi, sed tantum attingi.

¶ Ad quintum dicendum, quòd philosophus loquitur de cognitione intellectus connaturali nobis secundum statum viæ, 3.de Anima tex.30. & hoc modo Deus, non cognoscitur à nobis, nisi per * phantasmata, * D. 190. non suiipsius, sed causati sui, per quod in ipsum deuenimus, sed per hoc non remouetur, quin cognitio aliqua possit esse intellectus, non per viam naturalem nobis, sed altiorem, scilicet per influentiam diuini luminis, ad quem phantasma non est necessarium. ¶ Alia concedimus.

¶ Tamen ad vltimum, quia concludit, quòd Deus etiam tunc maxime cognoscatur à nobis, respondendum est, quod quodammodo est simile in intellectu, & sensu, & quodammodo I dissimile. in hoc enim simile est, quod sicut sensus, non potest in id, quod non est proportionatum sibi, ita nec intellectus, cum omnis cognitio sit per modum cognoscentis secundum Boet. Boe. de cōs. lib. 5. prosa 5. in princ. In hoc autem dissimile est, quòd intelligibile excellens, non corrumpit sicut excellens sensibile. vnde intellectus, non deficit à cognitione excellentis intelligibilis, quia corrumpatur: sed quia non attingit, & ideo non perfecte Deum videre potest intellectus creatus.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deum esse sit per se notum.

1.q.2.1.o. AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd Deum esse sit per se notum. Illa enim dicuntur per se nota, quorum cognitio naturaliter est nobis insita, vt Omne totum est maius sua parte, sed cognitio existendi Deum secundum Damascenum cunctis est omnibus insita. ergo Deum esse est per se notum. Libr.1.fid. orth.c.1.

¶ 2 Item. Sicut se habet lux sensibilis ad visum, ita se habet lux intellectualis ad intellectum: sed lux visibilis seipsa videtur, immo nihil videtur, nisi mediante ipsa. ergo Deus seipso immediate cognoscitur.

¶ 3 Item. Omnis cognitio est per vnionem rei cognitæ ad cognoscentem: sed Deus est per seipsum intrinsecus animæ etiā magis quam sibi. ergo per seipsum cognosci potest.

¶ 4 Item. Illud est per se notum, quod non potest cogitari nō esse, sed Deus non potest cogitari non esse. ergo ipsum esse per se est notum. probatio mediæ est per Ansel. Prosologiō. ca.15. Deus est quo maius cogitari non potest, sed illud quod non potest cogitari non esse, est maius eo, quod potest cogitari nō esse. ergo Deus non potest cogitari non esse, cum sit illud, quod nihil maius cogitari potest. Potest aliter probari. Nulla res potest cogitari sine sua quidditate: sicut homo sine eo, quòd est animal rationale mortale, sed Dei quidditas est ipsum suum esse, vt dicit Auicenna. ergo Deus, non potest cogitari non esse.

Contra.

Contra. Ea quæ per se sunt nota, vt dicit philosophus: A & si exterius negentur ore, nunquam interius negari possunt corde: sed Deum esse potest negari corde. Psalm. 13. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. ergo Deum esse non est per se notum.

Lib. de intelligentiis. cap. 1. 4. Met. tex. 18.

¶ Item. Quicquid est conclusio demonstrationis non est per se notum: sed Deũ esse demonstratur etiam à philosophis. ergo Deum esse, non est per se notum.

8. Physic. tex. 33. Item. 13. Meth. t. 46.

Respondeo, quòd de cognitione alicuius rei potest aliquis dupliciter loqui, aut secundum ipsam rẽ, aut quo ad nos. Loquendo igit de Deo, secundũ seipsum esse est per se notum, & ipse est per se intellectus, non per hoc, φ faciamus ipsum intelligibile, sicut materialia facimus intelligibilia in actu. Loquendo autem de Deo per cõparationem ad nos, sic iterũ dupliciter potest considerari. Aut secundum suam similitudinem, & participationem. & hoc modo ipsum esse est per se notum. nihil enim cognoscitur nisi per veritatem suam, quæ est à Deo exemplata. veritatem autem esse, est per se notum.

D. 458. 459 Aut secundum suppositum, idest, considerando ipsum Deũ, secundum quòd est in natura sua, quid incorporeum, & hoc modo non est * per se notum, immo multi inueniuntur negasse Deum esse, sicut omnes philosophi, qui non posuerunt causam agentem, vt Democritus, & quidam alij. Et huius est quia ea quæ per se nobis nota sunt, efficiuntur nota statim per sensum sicut visis toto, & parte, statim cognoscimus, quòd omne totum est maius sua parte sine aliqua inquisitione.

1. Met. lec. 9 vnde philosophus. 1. posterior. Principia cognoscimus

1. Post. t. 24 dum terminos cognoscimus, sed visis sensibilibus, non deue-

Lib. de intellig. c. 1. nimus in Deum, nisi procedendo, secundum quòd ista causata sunt, & quòd omne causatum est, ab aliqua causa agente, & quòd primum agens non potest esse corpus, & ita in Deum non deuenimus nisi arguendo, & nullum tale est per se notũ, & hæc est ratio Auicen.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas Damas. intelligenda est de diuina cognitione nobis insita, secundum ipsius similitudinem, & non secundum quòd est in sua natura. sicut etiam dicitur, quòd omnia appetunt Deum, non quidẽ ipsum prout consideratur in sua natura, sed in sua similitudine: quia nihil desideratur, nisi inquantum habet similitudinem ipsius, & etiam nihil cognoscitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd visus noster est proportionatus ad videndum lucem corporalem per seipsam: sed intellectus noster non est proportionatus ad cognoscendum naturali cognitione aliquid nisi per sensibilia. & ideo in intelligibilia pura deuenire, non potest nisi arguendo.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis Deus sit in anima per essentiam præsentiam & potentiam, non tamen est in ea sicut obiectum intellectus, & hoc requiritur ad cognitionem. vnde etiam anima sibiipsi præsens est, tamen maxima difficultas est in cognitione animæ, nec deuenitur in ipsam, nisi ratiocinando ex obiectis in actus, & ex actibus in potentias.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio Ansel. ita intelligenda est, postquam intelligimus Deum, non potest intelligi, quod sit Deus, & possit cogitari non esse, sed tamen ex hoc non sequitur, quod aliquis non possit negare, vel cogitare Deum, non esse. potest enim cogitare nihil huiusmodi esse quo maius cogitari non possit. & ideo ratio sua procedit ex hac suppositione, quod supponatur aliquid esse, quo maius cogitari non potest.

¶ Et similiter etiam dicendum ad aliam probationem.

Secunda ratio, qua potuit cognosci vel modus, quo nouerunt.

Alio etiam modo Dei veritatem, ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt. Vt enim August. ait in lib. de Ciuita. Dei. Viderunt summi philosophi nullum corpus Deũ esse, & ideo cun- B cta corpora transcenderunt, quærentes Deum: Viderunt ẽt quicquid mutabile est, non esse summum Deum omniumq; principium, & ideo omnem animam mutabilesque spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne, quod mutabile est, non posse esse nisi ab illo, qui incommutabiliter, & simpliciter est. Intellexerunt igitur eum, & omnia ista fecisse, & a nullo fieri potuisse.

Tertia ratio vel modus.

Considerauerunt etiã quicquid est in substantiis, vel corpus esse, vel spiritum: meliusque aliquid spiritum esse, quàm corpus, sed longe meliorem, qui spiritum fecit, & corpus.

Quartus modus vel ratio.

Intellexerunt etiam corporis speciem intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibili prætulerũt. sensibilia dicimus, quæ visu, & tactu corporis sentiri, queunt, intelligibilia, quæ conspectu mentis intelligi. Cum ergo in eorũ conspectu, & corpus & animus magis minusq; speciosa essent: si autem omni specie carere possent, oĩno nulla essent, C

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus possit cognosci ab homine per creaturas.

Ad Tertium sic proceditur. Videtur, φ Deus possit cognosci per creaturas ab homine Roman. 1. Inuisibilia & cætera: creatura autem videtur homo, secundum expositionem magistri. ergo per creaturas ab homine potest cognosci. 1. cont. c. 8. Et 3. c. 119.

¶ 2 Item. Videtur, quòd ab angelo. Cognitio enim Dei, per creaturas fit p hoc, quòd videtur diuina bonitas relucens in creatura: sed angelus cognoscens res in proprio genere videt diuinam bonitatem in ipsis. ergo cognoscit creatorem ex creaturis. Ex Aug. ib.

¶ 3 Item. Videtur, quod etiam bruta. Nulli enim fit præceptum nisi ei, qui cognoscit præceptum: sed Ioan. 4. dicitur, quòd præcedit dominus vermi, quod percuteret hederam. ergo vermis potest cognoscere diuinum præceptum, & ita potest etiam cognoscere præcipientem.

¶ 4 Item. Videtur, quòd etiam à peccatoribus posset cognosci. Dicitur enim Rom. 1. Cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. tales autem peccatores fuerunt. ergo &c.

Contra. Omnis effectus ducens in cognitionem suæ causæ, est aliquo modo proportionatus sibi: sed creaturæ, non sunt proportionatæ Deo. ergo ex eis nõ potest homo in suam cognitionem venire.

¶ Item. Videtur, quòd nec angeli. Quod enim per se cognosci- D tur, non cognoscitur per aliquid aliud: sed Deum cognoscunt angeli per se videntes ipsum in sua essentia. ergo non cognoscunt ipsum per creaturas.

¶ Item. Videtur, quòd nec etiam à brutis. Nulla enim potentia affixa organo, habet virtutem ad cognoscendum, nisi per speciem materialem. eo φ cognitio fit in cognoscente secundum modum ipsius: sed bruta non habent virtutes cognoscitiuas, nisi sensitiuas, quæ sunt affixæ organo. ergo nullo modo possunt cognoscere Deum, qui omnino est immaterialis.

¶ Item. Videtur, φ nec enim a peccatoribus. Ambros. enim dicit super illud Matth. 5. Beati mundo corde &c. siqui mundo corde sunt, Deum videbunt. ergo alij non videbunt, neque enim maligni Deum videbunt, neque is qui Deum videre noluerit, potest videre Deum.

Respondeo. Dicendum, quòd cum creatura exemplariter E procedat à Deo sicut a causa quodammodo simili, secundum analogiam, eo scilicet, quòd quælibet creatura, eum imitatur, secundum possibilitatem naturæ suæ, ex creaturis potest in Deum deueniri tribus illis modis, quibus dictum est, scilicet per causalitatem, remotionem, eminentiam.

¶ Ad hoc autem, quòd aliquis ex creaturis in Deum deueniat, duo requiruntur, scilicet, quòd ipsum Deum possit aliquo modo capere, & ideò brutis non conuenit talis processus cognitionis. Secundo, requiritur quòd cognitio diuina in eis incipiat à creaturis, & terminetur ad creatorem. & ideo angelis non conuenit Deum cognoscere per creaturas, nãque beatis hominibus, qui à creatoris cognitione procedunt in creaturas, sed conuenit iste processus hominibus secundum statum viæ bonis, & malis. In expõne litteræ dist.

¶ Primum ergo concedimus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis angelus cognoscat diuinam bonitatem relucere in creatura, non tamen ex creatura venit in creatorem, sed econtrario.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præceptum Dei, non deuenit ad vermem, ita quòd intentionem præcepti apprehenderet, sed quia diuina virtute mota est eius æstimatiua naturali motu ad explendum illud, quod Deus disponebat.

¶ Quartum concedimus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd creatura est effectus non proportionatus creatori, & ideo non ducit in perfectam cognitionem ipsius, sed in imperfectam.

¶ Sextum, & septimũ concedimus.

¶ Ad octauum dicendum, quòd Amb. loquitur de visione Dei per essentiã, quæ erit in patria, ad quam nullus malus poterit peruenire. Similiter etiam ad cognitionẽ fidei nullus venit, nisi fidelis, sed cognitio naturalis de Deo cõmunis est bonis, & malis, fidelibus & infidelibus.

ARTIC. IIII.

d *Vtrum philosophi naturali cognitione cognouerint trinitatẽ ex creaturis.*

1 q. 32. 1. Boet. de tri. q. 1. 4. AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd philosophi naturali cognitione ex creaturis in trinitatem deuenerunt. Dicit enim Arist. in principio de cœlo, & mundo, & per hunc quidem numerum scilicet ternarium, adhibuimus nosipsos magnificare Deum vnum eminentem proprietatibus eorum, quæ creata sunt. similiter etiam Plato loquitur multa de paterno intellectu, & multi alij philosophi.

Tex 5. p. 10

In Parm.

¶ 2 Præt. Philosophi potuerunt deuenire in cognitionem eorum, quæ in creaturis relucent, sed in anima est expressa similitudo trinitatis personarum. ergo videtur, quòd per potentias animæ, quas philosophi multum considerauerunt, potuerunt in trinitatem personarum deuenire.

Ricar. 3. de tri. c. 18. ¶ 3 Item Ricardus de sancto Victore, dicit. Credo sine dubio, quòd ad quamcunque explanationem veritatis, quæ necesse est esse, non modo probabilia, immo & necessaria argumenta non desunt: sed necessarium est cognoscere trinitatem. ergo videtur, quòd ad ipsius cognitionem philosophi rationem habere potuerunt. Quod etiam videtur ex probationibus supra inductis. dist. 2. quibus trinitas probatur.

Art. 4.

Glos. inter lin. ibi inuis. ¶ 4 Item dicitur Rom. 1. in glo. quòd philosophi non peruenerunt ad notitiam personæ tertiæ, scilicet spiritussancti, & idem habetur super Exod. 8 vbi dicitur, quòd magi Pharaonis defecerunt in tertio signo. ergo videtur ad minus, quòd ad notitiam duarum personarum venerunt.

Contra. Heb. 11. fides est substantia sperandarum rerum argumentum, non apparentium, sed Deum esse trinum, & vnum est articulus fidei. ergo non est apparens rationi.

Respondeo. Dicendum, quòd per naturalem rationem, non potest perueniri in cognitionem trinitatis personarum, & ideo philosophi nihil de hoc sciuerunt, nisi forte per reuelationem vel auditum ab alijs. Et huius ratio est, quia naturalis ratio, non cognoscit Deum, nisi ex creaturis, omnia autem, quæ dicuntur de Deo, per respectum ad creaturas pertinent ad essentiam, & non ad personas, & ideo ex naturali ratione, non venitur nisi in attributa diuinæ essentiæ: tamen personas, secundum appropriata eis, philosophi cognoscere potuerunt, cognoscentes potentiam, sapientiam, bonitatem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd secundum expositionem

viderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima, & incommutabilis species, ideoque incomparabilis, illud esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent; ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus vna sit, simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium vel accidentium consistit: pluraliter tamen dicit Apostolus, inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei, per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate nanq; creaturarũ intelligitur conditor æternus, ex magnitudine creaturarũ omnipotens, ex ordine, & dispositione sapiens, ex gubernatione bonus. Omnia autem hæc ad vnitatem deitatis pertinent monstrandum.

Quomodo in creaturis apparet vestigium trinitatis.

B

NVnc restat ostendere, an per ea, quæ facta sunt, aliquod trinitatis vestigium, vel indicium exiguum haberi poterit. De hoc August. † in 1. de Trin. Oportet vt creatorem per ea, quæ facta sunt intellectu conspicentes, trinitatẽ intelligamus. à Huius enim trinitatis vestigiũ in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta sunt, & vnitatem quãdam in se ostendunt, G & speciẽ, & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt naturæ cõrporum, & animarum, & aliqua specie formantur, sicut sunt figuræ, vel qualitates corporum, ac doctrinæ, vel artes animarum, & ordinem aliquẽ petit aut tenet, sicut sunt pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum. Et ita in creaturis prælucet vestigium trinitatis. b In illa enim trinitate H summa origo est omnium rerũ, & pulchritudo perfectissima, & beatissima delectatio. Summa autem origo, vt August. † ostendit in lib. de vera religione, intelligitur Deus pater, à quo sunt omnia: à quo filius, & spiritussanctus, perfectissima pulchritudo intelligitur filius, scilicet veritas patris, nulla ex parte ei dissimi-

1. cœl. tex. D. 667. F Comment. Aristo. non intendit trinitatem d personarum in Deo ponere, sed propter, hoc quòd in omnibus creaturis apparet perfectio in ternario sicut in principio, medio, & fine, ideo antiqui honorabant Deum in sacrificijs, & orationibus triplicatis. Plato autem dicitur multa cognouisse de diuinis legens libros veteris legis, quos inuenit in Aegypto, vel forte intellectum paternum nominat intellectum diuinum, secundum quod in se quodam modo cõcipit ideam mundi, quæ est mundus archetypus.

† c. 10. to. 3

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd similitudo trinitatis relucens in anima est omnino imperfecta & deficiens, sicut infra dicet Magister, sed dicitur expressa per comparationem ad similitudinem vestigij.

sup. di. 3.

Inf. a. sen. d. 16.

¶ Ad tertium dicendum, quod si dictum Ricardi intelligatur vniuersaliter, quòd omne verum possit probari per rationẽ: est expresse falsum, quia prima principia per se nota, non probantur. si autem aliqua sunt in se nota, quæ nobis occulta sunt, illa probantur per notiora, quo ad nos, notiora autem quo ad nos sunt effectus principiorum, ex effectibus autem creaturarum trinitas personarum probari non potest, vt dictum est. & ideo relinquitur, quòd nullo modo possit probari, & omnes I rationes inductæ sunt magis adaptationes quædam, quam necessario concludentes. remoto enim per impossibile intellectu distinctionis personarum, adhuc remanebit in Deo summa bonitas, & beatitudo & charitas.

† c. 55. circa fi. to. 1.

Art. præ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Philosophi non peruenerunt in cognitionem duarum personarum, quantum ad propria, sed solum quantum ad appropriata, non inquantum appropriata sunt, quia sic eorum cognitio depẽderet ex proprijs, sed inquantum sunt attributa diuinæ naturæ. Et si objeciatur, quòd similiter deuenerunt in cognitionem bonitatis, quæ appropriatur spiritusancto, sicut in cognitionem potẽtiæ, & sapientiæ, quæ appropriantur patri, & filio. Dicendum, quòd bonitatem nõ cognouerunt, quantum ad potissimum effectum ipsius, incarnationem, scilicet, & redemptionem. Vel quia nõ tantum intenderunt venerationis bonitatis diuinæ, quam etiam non imitabantur sicut venerati sunt potentiam, & sapientiam. K

QVAEST. II. B

Deinde quæritur de vestigio.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Quid sit vestigium.
Secundo. De partibus vestigij.
Tertio. Vtrum in omni creatura vestigium inueniatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrũ similitudo Dei, in creaturis possit dici vestigium.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd similitudo creatoris reperta in creatura, non potest dici vestigium. Per vestigium enim res inuestigatur, sed diuina maiestas est inuestigabilis. vnde Rom. 11. O alti-

O altitudo &c. Et Psal. 76. Et vestigia tua non cognoscentur. ergo videtur, quòd similitudo creatoris in creatura non sit vestigium.

¶ 2 Præt. Vestigium est impressio quædam, consequens motum eius, cuius est vestigium; sed Deus res producit sine aliquo sui motu. Iac. primo Apud quem non est transmutatio &c. ergo vestigiũ non potest dici de similitudine creaturæ, quæ à creatore producitur.

6. mor. c. 9. ¶ 3 Item. Vestigium secundum quod hic sumitur inducit in cognitionem personarum, sed per creaturas non potest haberi cognitio Trinitatis, vt dictum est. ergo similitudo reperta in creaturis nõ debet dici vestigiũ, vel vestigium non ducit in Trinitatem.

¶ 4 Item Greg. dicit super illud Iob 11. Forsitã vestigia Dei cõprehendas &c. Benignitas visitationis, qua viã nobis ostendit eius vestigia dicuntur. ergo videtur, quòd vestigium non sit similitudo Dei reperta in creaturis.

lis, quem cum ipso, & in ipso patre veneramur, quæ forma est omnium, quæ ab vno facta sunt, & ad vnum referuntur. Quæ tamen omnia, nec fierent à patre per filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summe bonus esset, qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona esset, inuidit: & vt in bono ipso maneret, alia quantum vellet, alia quantum posset B dedit. Quæ bonitas, spiritussanctus intelligitur qui est donũ patris, & filii, quare ipsum donum Dei cum patre, & filio æque incõmutabile colere, & tenere nos cõuenit. Per considerationem itaq; creaturarum, vnius substãtiæ trinitatem intelligimus, scilicet vnũ Deum patrem, à quo sumus, & filium per quem sumus: & spiritumsanctũ, in quo sumus scilicet principiũ ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur, vnũ scilicet quo authore conditi sumus, & similitudinem eius per quam ad vnitatem reformamur: & pacẽ qua vnitati adhæremus scilicet Deum qui dixit fiat: & verbum per quod factum est oẽ quod substantialiter, & naturaliter est: & donum benignitatis eius, qua placuit quod ab eo per verbum factum est, & reconciliatum authori, vt non interiret. Ecce ostensum est, qualiter in creaturis aliquatenus imago trinitatis indicatur. Non. n. per creaturarum contemplationem sufficiens notitia trinitatis pôt haberi, vel potuit, sine doctrinę vel

Respondeo. Dicendum, q hic sumitur, metaphorice accipitur, & sumitur ad similitudinem vestigij proprie dicti, quod est impressio quædam, confuse ducens in cognitionem alicuius, cum non repræsentet ipsum, nisi secundum partem, scilicet pedem, & secundum inferiorem superficiem tantum. Tria ergo considerantur in ratione vestigij, scilicet similitudo, imperfectio similitudinis, & quod per vestigium in rem, cuius est vestigium deuenitur. Secundum hoc ergo, quia in creaturis
*D. 471. inuenitur * similitudo creatoris, per quam in ipsius cognitionem
5411 deuenire possimus, & est imperfecta similitudo. ideo in
D. 1164. creaturis dicitur vestigium creatoris. Et quia magis deficiunt à representatione dictionis personarum, quàm essentialium attributorum, ideo magis proprie dicitur vestigium creatura, secundum quod ducit in personas, quàm secundum quod ducit in diuinam essentiam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd diuinæ viæ dicuntur inuestigabiles, quia non ad plenum ipsius opera comprehendere possumus, non quòd ex creaturis nullo modo in ipsas deuenire possimus.

¶ Ad secundum dicendum, q in his, quæ dicuntur per translationem, sufficit quòd attendatur similitudo quantum ad aliquid, & non oportet, quòd quantum ad omnia, alias esset identitas, & non similitudo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per vestigium non deuenimus in cognitionem personarum, nisi valde confuse: quia per appropriata personis, magis q per ipsarum propria, sicut patet ex litera. Appropriata autem sunt essentialia, quamuis similitudinem habeant cum proprijs personarum.

¶ Ad quartum dicendum, q vni rei possunt esse multa similia. vnde non est inconueniens, q ab eodem transmutantur aliqua diuersa, secundum diuersas similitudines. & ideo potest esse, quod similitudo reperta in creaturis dicatur vestigium inquantũ confuse representat: & opera diuinæ bonitatis in mysterio incarnationis ostensa, dicantur vestigia Dei, inquantum per ea nobis via paratur ad veniendum in ipsum.

ARTICVLVS II.

b Vtrum partes vestigij sint tres tantum, vel duæ.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd debeant esse tantum duæ partes vestigij. Vestigium enim est proprietas quædam creaturæ, sed creatura habet tantum duas partes essentiales, scilicet materiam, & formam. ergo videtur, quòd secundum has partes duæ tantum sunt partes vestigij.

¶ 2 Item videtur, quòd quatuor. Per vestigium enim non tantum repręsentatur personarum Trinitas, sed etiã vnitas essen- A tiæ. ergo oportet esse tria respondentia tribus personis & quartum respondens vnitati essentiæ.

¶ 3 Item. Vestigium dicitur in creatura, secundum quòd repręsentat creatorem. cum igitur in creaturis repræsententur plurima attributa ipsius Dei, quæ participantur a creaturis, sicut patet per Diony. videtur, quòd sint plurimæ partes. De diu. no. c. 9.

¶ 4 Item à diuersis inueniuntur partes diuersæ assignatæ: sicut Sapiẽ. 11. dicitur Oĩa in numero pondere & mensura disposuisti. & Aug. ponit modum, speciem, & ordinem. & multis alijs modis secundum diuersos. Quæritur ergo de ratione diuersitatis assignationum. De natura boni. c. 23. to. 6. & etiã c. 2.

Respon. Dicendũ, q vestigium inuenitur in creatura in qpãtum imitatur diuinã perfectionem. Perfectio autem creaturæ nõ statim habetur in suis principijs quæ imperfecta sunt: vt patet in materia & forma, quorum neutrum habet per se esse C perfectum: sed in coniunctione ipsius creaturæ ad suum finem. Distantia autem natura non coniungit sine medio: & ideo in creaturis inuenitur principium, medium, & finis, secundum quæ tria ponebat Pythagoras perfectionem cuiuslibet creaturæ. Et secundum rationem etiam horum trium repræsentatur in creaturis distinctio diuinarum personarum, in quibus filius est media persona, sed spiritussanctus est in quo terminatur processio personarum. Contingit, autem inter duo extrema esse plura media. & ideo contingit quòd principium & medium & finis diuersimode possunt assignari secundum quòd ea his omnibus scilicet principio medio & fine, & multis medijs, quædam possunt accipi vt principium, & quædam vt medium, & quædam vt finis diuersimode combinando. & ideo contingit, quòd a diuersis partes vestigij diuersimode sunt assignatæ. Verbi gratia primum quod pertinet ad per D fectionem rei sunt principia ipsius rei: vltimum autem est perfectio ipsius rei secundum comparationem suam ad alias res, non tantum prout in se perfecta est: inter hoc autem multa sunt media. Est enim dispositio principiorum, siue inclinatio ad esse principiati. Est etiam limitatio principiorum sub forma principati, & est forma ipsius principati, & est virtus, & operatio, & multa huiusmodi. Potest ergo assignari vestigium, vt pro principio sumatur solum illud, quod primum est, scilicet ipsa substantia principiorum: & pro medio illud, quod est immediate sequens, scilicet dispositio principiorum, siue inclinatio ad esse principij, & pro fine illud totum, quod consequitur: & secundum hoc sumitur illud, quod dicitur Sapien. 11. Numerus, pondus, & mensura, quia numerus pertinet ad pluralitatem principiorum, pondus ad inclinatio- E nem principiorum in esse principati, mensura, ad terminationem principiorum sub esse creati terminae, ita quòd in ista terminatione sumatur, & terminatio in esse, & in operari, & in omnibus alijs. Item pôt aliter sumi, vt pro principio sumatur ipsa substantia principiorum, & inclinatio, & quicquid aliud pertinet ad principia, & pro medio sumatur ipsa forma principati: & pro vltimo sumatur ipsa comparatio ipsius rei ad ea, quæ sunt extra rem. Et sic sumuntur illa verba Aug. lib. 83. quæstionum. quod constat, quod discernitur, quod congruit. constat. n. res ipsa per sua principia, discernitur per formam, congruit per comparationem ad alterum, & quasi similiter sumuntur ista, modus, species, & ordo: ita q modus pertineat ad principia determinata sub esse principiati, species ad formam, ordo ad comparationem ad alterum, nisi q ista sunt abstracta, & prima concreta. Et quasi similiter accipiuntur ista, vnum, verum, & bonum, vt vnitas rei pertineat ad suã determinationem, prout ex principijs constituta est: & veritas secundum q habet formam, & bonum secundum q ordinatur ad finem. Item etiam potest sumi pro principio tota q. 18. to. 4.

Vt recitat Arist. 1. celi te. 5.

res,

res, secundum quòd est etiam perfecta per formã, & pro medio virtus. & pro fine operatio. & sic sumitur illa Diony. essentia, virtus, & operatio. Et sic patet, quod secundum quod perfectio rei potest intelligi terminari ad diuersa: & secundum quòd vnum membrum potest multa, vel pauca includere, inuenitur diuersitas partiũ vestigij in omnibus secundum vnam cõmunem rationẽ principij, medij, & finis assignatam.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd quãuis sint duæ partes essentiales creaturæ, nihilominus tamen est accipere habitudinem vnius ad alteram, & multas etiam perfectiones consequentes, secundum quas, partes vestigij assignari possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in Deo essentia non facit numerum cum personis, ita & in creatura est, quòd tribus partibus vestigij substitat ipsum esse creaturæ repræsentãs essentiam, non connumeratum tribus partibus vestigij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd proprietates creaturarum, ex quibus ducimur in diuina attributa, quamuis sint plura, habent tamen ordinem ad inuicem principij, medij, & finis, sub quorum rationibus in tres personas ducunt qualitercunque diuersificentur.

interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philosophi, quasi per vmbram, & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo: adiuuamur † tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt.

† Rom.1.

Quomodo in anima sit imago Trinitatis.

C

NVnc vero ad eam iam perueniamus disputationem, vbi * in mente humana, quæ nouit Deum, vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiamus. vt enim Aug. in 14. lib. † de Trin. Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est: imago tamẽ illius, quo nihil melius est, ibi quærẽda, & inueniẽda est, quo natura nostra nihil habet melius, idest in mente. In ipsa.n. mente, etiam ante quàm sit particeps Dei, eius imago reperitur: & si enim amissa Dei participatione deformis sit, imago tamen Dei permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax est eius, eiusq; esse particeps potest. Iam ergo in ea, Trinitatem quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens sui meminit, in G telligit se, diligit se, hoc si cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei.* Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimũ tractemus,* memoriam, intelligentiam, & voluntatem. hæc ergo tria, vt ait August. in 10. lib. de Trin. † non sunt tres vitæ, sed vna vita, nec tres mẽtes, sed vna mẽs, vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, & H voluntas, siue dilectio, similiter ad aliquid dicitur. vita vero dicitur ad seipsam, & mens, & essentia. hæc ergo tria, eo sunt vnum, quo vna vita, vna mens, & vna

c.8. to.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum in omni creatura sit vestigium.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non in omni creatura sit vestigium. Similitudo enim vestigij diuiditur contra similitudinem imaginis, sed quædã creaturæ sunt, in quibus est similitudo imaginis, sicut in homine. ergo in illis non est vestigium.

¶ 2 Item. Vestigium est similitudo imperfecte repræsentans: sed aliquæ creaturæ sunt perfecta similitudo diuinæ bonitatis: sicut gratiæ gratum facientes, cum quibus Deus dicitur inhabitare in homine. ergo illis non est vestigium.

¶ 3 Item. Si accipiamus singulas partes vestigij, quælibet earum creatura est, sicut modus, vel species. Si igitur in qualibet creatura est vestigium, tunc modi erit modus, species, & ordo: & ita erit abire in infinitum, quod nec intellectus, nec natura patitur.

Lib. 1. c.9. to.4. ¶ 4 Item. Ambro. dicit in Exameron. Lucis natura est vt non sit in numero, pondere, & mensura, sicut alia creatura. in his autem tribus attenditur vestigium secundum Augustinum: vt dictum est. cum igitur lux sit creatura, videtur, quòd non in qualibet creatura sit vestigium.

Art. antecedenti. ¶ 5 Item. Bernar. modus charitatis est non habere modum. ergo charitas cum sit creatura, non habet modum, speciem, & ordinem. & sic idem, quod prius.

De natu. boni c.2. to.6. Contra. Sap. 11. Omnia in numero &c. Item August. lib. de natura boni loquens de modo specie, & ordine dicit. vbi hæc tria magna sunt, bonum est. vbi parua, paruum. vbi nulla, nullum, sed omnis creatura est aliquod bonum. ergo omnis creatura habet hæc tria.

De diligendo Deo, in prin. cap.2. to.6.

Art. præcedenti. Respondeo. Dicendum, quòd vestigium inuenitur in creatura, secundum quòd consequitur esse perfectum à Deo, vt supra dictum est. vnde in his tantum simpliciter est inuenire vestigium, quæ perfecta sunt in se: & huiusmodi sunt tantum indiuidua in genere substantiæ. accidentia autem non habent esse, nisi dependens à substantia. vnde etiam in accidentibus non est vestigium, nisi secundum ordinem ad substantiam, ita F quòd accidentia magis sint modi, species, & ordines substantiarum, quàm ipsa habeant speciem, modum, & ordinem, nisi effectiue Deus dicatur species, modus, & ordo accidentium. Tamẽ cum secũdum quodlibet accidens addatur aliquod esse ipsi substantiæ, erit secundum illud esse aliquo modo considerare vestigium. vnde quod priuat illud accidens, priuat partes vestigij, scilicet modum, speciem, & ordinem, quantum ad illud esse: sicut peccatum, quod priuat gratiam, dicitur priuatio modi, speciei, & ordinis secundum esse gratuitũ, nihilominus tamẽ, manent hæc tria secundũ esse naturæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in superiori semper includitur virtus inferioris, sicut in anima est virtus naturæ. Anima enim est natura ipsius corporis, quod per ipsam mouetur, & dat sibi esse naturale, & super hoc habet proprias operationes suas. & ideo cum similitudo imaginis secundum id, quod intellectualis est, non excluditur ab ea ratio vestigij, quæ consequitur ipsam, secundum quòd natura quædam est creata. c.11. to.3.

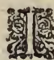
¶ Et similiter etiam dicendum ad secundum, quòd gratia gratum faciens, secundum id, quod additur alijs creaturis, dicitur perfecta similitudo: non quidem similiter, sed respectu aliarum creaturarum similitudinum, sed secundum id, in quo cõmunicat cum creaturis habet rationem vestigij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid dicitur modificari aliquo dupliciter, vel formaliter, & sic res dicitur modificari suo I modo, qui in ipsa est, vel effectiue, & sic omnia modificantur ab eo, qui modum rebus imponit: & hinc est, quòd Deus dicitur effectiue modus omnium rerum. secundum hoc ergo dico, quod modus creaturæ non habet modum, quo formaliter modificetur, sed modum modificantem effectiue, & ita est in omnibus alijs partibus vestigij.

¶ Ad quartum dicendum, quòd lux in se considerata, creata est in numero, pondere, & mensura, cum habeat finitum esse, & posse, sicut & aliæ creaturæ: sed respectu aliarum creaturarum corporalium habet indeterminatam virtutem, eo quòd per lucem omnia corpora aliquo modo informantur, & per ipsam omnia corpora inferiora perficiuntur in suis naturis. & hoc accidit sibi inquantum est forma vniuersalis, & primi alterantis, scꝪ cœli & pro tanto dicitur in numero, pondere, & mẽsura esse creata.

K ¶ Ad vltimum dicendum, quòd charitas potest dupliciter considerari, aut secũdum esse quod habet in subiecto: & hoc modo modum habet secundum mensuram capacitatis recipientis, vel ex natura, vel ex conatu. Aut secundum inclinationem in obiectum, & sic intelligitur non habere modum, quia obiectum cum sit in infinitum non proportionatur voluntati nostræ. vnde nunquam tantum potest amare Deum, quin amplius amandus sit, & se amare velit.

EXPOSITIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

INuisibilia quantum ad attributa quibus Deus in se perfectus. {Virtus} secundum quam creaturas producit. {Diuinitas} secundum quòd creaturæ recurrunt in ipsum, vt in finem {Vel inuisibilia} Dicit quantum ad opera. {Virtus} quantum ad potentiam. {Diuinitas} quantum ad essentiam. {Propter excellentiam.} Contra Angelus præcessit hominem, vt Psal. 8. Minuisti

Minuisti eum Paulo &c. Dicendum, quòd homo, & angelus possunt tripliciter considerari. Aut per relationem ad finem, & sic sunt æquales. Erunt enim homines sicut angeli in cœlo, sicut habetur Matth.22. Aut quantum ad reparationem diuinam: & sic homo maior est angelo, inquantum humana natura assumpta est in vnitatem personæ diuinæ. Aut quantum ad vtranq; naturam in se. & sic natura angeli nobilior est. Vel dicendum, quòd mũdus accipitur hic, secundum quod est cõtinentia visibiliũ tantum, & ita inter creaturas mũdi, quas homo excellit, non cõputatur angelus. §Ex perpetuitate &cæt. § Quia causa semper est nobilior causato, vnde si causatum est perpetuum, oportet quòd causa prima sit æterna, & sic de alijs. § Perfectissima plura. § Pulchritudo consistit in duobus, scilicet in splendore, & partium proportione. veritas autem habet splendoris rationem, & æqualitas tenet locum proportionis.

essentia; & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur etiã simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur, eo vero tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

Quomodo æqualia sint, quia capiuntur a singulis omnia & tota.

AEqualia etiã sunt, non solum singul⁹ singulariter, sed etiam singula omnibus, alioquin non seinuicem caperent, se autem inuicẽ capiunt; capiuntur enim & a singulis singula, & a singulis omnia. Memini enim me habere memoriã, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

NVoe vero iam ad eam &c. § In parte ista ostendit Trinitatem personarum, & vnitatem essentiæ per similitudinem imaginis. & diuiditur in partes tres. In prima, ostendit substantiam imaginis. In secunda, ostendit secundum quid attendatur imago, ibi: § Ecce ergo mens me. § In tertia, ex similitudine imaginis, ducit in Trinitatem personarum, ibi: Quapropter iuxta istam considerationem. Ecce ergo mens me. § Hic inquirit secundum quid attendatur imago in mente. In primo, assignat imaginem secundum potentias. Secundo, secundum habitus, ibi: § Potest etiã alio modo. § Circa D primum tria facit. Primo, partes imaginis assignat. Secundo, ostendit in eis similitudinem trium personarum, ibi: § Hæc igitur tria. § Tertio ostendit dissimilitudinem, ibi: § Verum tamẽ caueat &c. § § Hæc igitur tria: § Hic ostendit in tribus potentijs assignatis similitudinem personarum. Et primo, inducit probationem. Secundo, ponit doctorum manifestationem, ibi: § Mens autem hæc. § Tertio, excludit obiectionem, ibi: § Hic attendendum est diligenter. § In primo duo facit. Primo, ostendit similitudinem quo ad personarum distinctionem, & essentiæ vnitatem. Secundo, quo ad personarum æqualitatem, ibi: § Aequalia etiam sunt. § Quam æqualitatem ostendit tali ratione. Quæcunq; se includunt inuicem, sunt æqualia: sed quælibet dictarum potentiarum capit aliam, & quælibet capit omnes. ergo quælibet est æqualis alteri, & quælibet est æqualis E omnibus simul, sicut est de diuinis personis. minorem probat. ibi: § Totamque meam me. § Et primo, de memoria. Secundo, de intelligentia. ibi: § Similiter cum hæc tria. § Tertio, de voluntate, ibi: § Voluntas etiam § Primum ostendit sic. Quicquid est præsens memoriæ, illud est in memoria: sed ipsa tota memoria est sibi præsens ergo totam se capit. Item. Quicquid intelligo, & volo, scio me intelligere, & velle: sed quicquid scio me intelligere & velle; est in memoria. ergo quicquid intelligo, & volo est in memoria. ergo memoria capit se totam & intellectum, & voluntatem. Secundo, probat idem de intelligentia, hoc modo. Omne quod non est ignotum est in intellectu: sed quicquid est volitum, vel intellectum, vel in memoria existens est non ignotum. ergo omne huiusmodi est in intellectu. intelligentia ergo capit omnes tres. Tertio, ostendit idem de voluntate. Omne illud, quo vtor est in voluntate mea quacunque operatione vtor, quia voluntas est vniuersalis motor virium: sed omni eo, quo volo, vel intelligo, vel memoror, vtor. ergo omne huiusmodi est in voluntate mea, &

A sic voluntas capit omnes, quo facto concludit similitudinem, ibi: § Cum itaque inuicem. § § Mens autem &c. § hic manifestat quædam quæ dixerat. Et primo, quomodo accipiatur mens. Secundo, quomodo accipiatur memoria, ibi: § Illud etiam sciendum. § § Hic attendendum. § Hic remouet obiectionem contra illud quod dictum est, tres dictas potentias esse vnam essentiam. Et primo, ponit obiectum. Secundo, solutionem, ibi: § Sed iã videndum est &c. § Obiecto autem sumitur ex duobus. Primo, ex hoc quòd nulla proprietas est essentia eius, cuius est proprietas: sed potentiæ sunt proprietates naturales ipsius animæ. ergo nõ sunt vna essentia animæ. Secunda ponitur ibi, § Et hæc tria &c. § Et sumitur ex hoc, quòd istæ potentiæ dicuntur relatiue ad inuicem. vnde & differũt ab inuicem. ergo mirum videtur, quomodo omnia possunt esse C se vna essentia. § Veruntamen ea. § Hic ostendit dissimilitudinem. & diuiditur in duas, secundum duas dissimilitudines. Secunda ibi, § Rursus istas. § § Potest etiam alio. § hic assignat imaginem secundum habitus. Et primo assignat partes imaginis. Secundo, probat similitudinem, ibi: § Hæc autem tria. § Tertio, concludit suam intentionem, ibi: Mens itaque rationalis. § Ostendit autem similitudinem quantum ad tria. Primo, quantum ad personarum distinctionem in essentiæ vnitate. Secundo, quantum ad personarum processionem, ibi: § Et est ipsa mens. § Tertio, quantum ad æqualitatem, ibi: § Nec minor est. § Quam ostendit dupliciter. Primo, quia quanta est mens, tanta se intelligit, & amat. Secundo, quia hæc tria mutuo se includunt, ibi: § Sunt etiam hic &c. §

Quomodo illa tria memoria capiat.

TOtamq; meam memoriã, & intelligentiam, & voluntatẽ simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud nõ est in memoria mea, Nihil autẽ tam in memoria est, quàm ipsa memoria, totam ergo memini. Item, quicquid intelli- B go, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo: quicquid autem memini, scio. Totã igitur intelligentiam, totamque voluntatem meam memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia.

SImiliter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quicquàm intelli-

QVAESTIO III.

C

Ad intelligentiam huius partis duo quæruntur.

Primo. De subiecto imaginis.
Secundo. De partibus imaginis enumeratis.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum tantum mens sit subiectum imaginis.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd non tantum mẽs sit subiectum imaginis. Augustinus enim ostendit lib. de Trinita. Imaginem Trinitatis in visu corporali secundum tria, quæ necessaria sunt ad visionem, scilicet res exterior, & imago eius in oculo, & intentio videntis, quæ ista duo coniungit: visus autem corporeus non pertinet ad mentem. ergo &c. 1.q.93.1.6o Augu.11. c Trin. c.2. & 3.10.3.

¶ 2 Item. Dam. assignat imaginem in libero arbitrio, quod etiam non videtur esse de pertinentibus ad mentem. Lib.3. de fi. ortho. c.18.

¶ 3 Item. Aug. Imago Trinitatis ibi, quærenda est in anima nostra, quo nihil habet melius: hæc autem videtur esse ratio superior secundum quam æternis contemplandis inhæret. ergo videtur, quòd in ratione superiori sit imago. 14. de trini. cap. 8. post medium.

¶ 4 Item. Dion. 4. ca de di. no. Angelus est imago diuina. ergo videtur, quòd non tantum in mente nostra sit imago.

Contra. Videtur, quod in nulla creatura sit imago. Imago enim, vt dicit Hila. est rei ad rem coæquandam discreta, & vnica similitudo: sed nulla res creata coæquat creatorem. ergo in nulla creatura potest imago creatoris inueniri. De syno. in propositione prima.

Respondeo, Dicendum, quod imago in hoc differt a vesti-

gio,

gio, quòd vestigium est confusa similitudo alicuius rei, & imperfecta. imago autem repræsentat rem magis determinate secundum omnes partes, & dispositiones partium, ea quibus etiam aliquid de interioribus rei percipi potest. & ideo in illis tantum creaturis dicitur esse imago Dei,* quæ propter sui nobilitatem ipsum perfectius imitantur, & repræsentant. & ideo in angelo, & homine, tantum dicitur imago diuinitatis: & in homine secundum id, quod est in ipso nobilius. Alia autē, quæ plus, & minus participāt de Dei bonitate magis accedūt ad rationē imaginis. F

* D. 471. 1146.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. in multis ostendit similitudinem Trinitati, esse: sed in nullo esse perfectam similitudinem, sicut in potentijs mentis, vbi inuenitur distinctio consubstātialis, & æqualitas. constat enim illa tria in visu dicta nun esse consubstantialia. & ideo solum in mente ponit imaginem. (Lib. 11. vbi supra.)

¶ Ad secundum dicendum, quòd in libero arbitrio nō potest esse perfecta similitudo, cum non inueniatur ibi aliqua distinctio potētiarum: nec etiam est excellētior pars animæ, cum sit tantum operatiua. cōstat autem, quòd cōtemplatiua nobilior est parte operatiua: (15. de trin. c. 7. to. 3.) sed Damas. assignat ibi imaginem large vocans imaginem quamcunque similitudinem. imitatur autem liberum arbitrium inquantum est primum principium suorum operum non potens cogi. (Vbi supra.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio superior inhæret æternis contemplandis, inquātum sunt regula, & norma agendorum, prout scilicet ex diuinis rationibus dirigimur in nostris operibus. vnde ibi non est imago, sed in illa parte, quæ æterna secundum se contemplatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd imago Trinitatis potest attendi tripliciter. Vel quantum ad expressam repræsentationem diuinorum attributorum: & sic cum diuinæ bonitates copiosius effulgeant in angelo, quam in homine, angelus est expressior imago Dei quàm homo. vnde etiam signaculum dr̄ Ezech. 28. s̄m expositionem Greg. Vel quantum ad distinctionem personarum, & sic expressior est similitudo in homine quā in angelo: quia in angelo suæ potentiæ sunt minus distinctæ. Vel inquantum ipse Deus est principium rerum: & sic imago inuenitur in homine, & non in angelo, inquantum vnus homo est principium oīum hominum, sicut Deus oīum rerum, & inquantum anima est in toto corpore tota, sicut Deus in mundo. Sed quia ista repræsentatio est quantum ad exteriora, simpliciter concedendum est, quòd angelus magis est ad imaginem, quā homo.

¶ Ad vltimum dicendum, quod imago inuenitur in filio, & in creatura differenter: vt dicit August. sicut imago Regis in filio, & in denario, filius enim Dei est perfecta imago patris perfecte repræsentans ipsum. creatura autem, secundum quòd deficit a repræsentatione, deficit a perfecta ratione imaginis. vnde etiam dicitur imago, & ad imaginem, quod de filio non dicitur. & ideo non oportet, quòd creatura simpliciter adæquet creatorem. hoc enim tantum verum est de filio, qui est perfecta imago: sed sicut secundum quid repræsentat, vt imperfecta imago, ita etiam secundum quid coæquat. (Lib. de diuer. cordis. c. 3. to. 9.)

gibilium est, quod non intelligā, nisi quod ignoro: quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid aūt intelligibilium nō intelligo. consequenter etiā nec memini, nec volo: quicquid autem intelligibilium memini, & volo consequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat voluntas.

VOluntas mea etiam totam intelligentiam, totamque memoriam meam capit, dum vtor eo, toto, quod intelligo, & memini. Cum itaque inuicem a singulis, & omnia tota capiantur æqualia sunt tota singula, totis singulis, & tota singula, simul omnibus totis, & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ vnitatis, atq; Trinitatis, vna essentia, & tres personæ, imago est mens humana, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est imago illa Trinitatis. Proprie vero mens dicitur, vt ait Aug.† non anima ipsa, sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendū est, quòd memoria non solum absentium est, & præteritorum: sed etiam presentium, vt ait Aug. in 14. libr. de Trinit.† alioquin non se caperet. († De tri. lib. 14. cap. 11.)

Ex quo sensu illa tria dicantur vnū esse, & vna essentia quæritur.

G HIc attendendū est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit, quod supra dixit, illa tria, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam: quod vtique non videtur verum esse, iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, idest spiritus rationalis, essentia spiritualis est, & incorporea. Illa vero tria, naturales proprietates, seu vires sunt ipsius mentis, & a se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel H voluntas: nec intelligētia voluntas, siue amor.

Quòd etiam ad se inuicem dicuntur relatiue.

ET hæc tria etiam ad se inuicem referuntur, vt ait Aug. in nono lib. de Trin.† Mens enim amare se ipsam, vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se: Nam quomodo amat, vel meminit, quod nescit? † Miro († c. 3. to. 3.) († 9. de trin. c. 5.)

QVAESTIO IIII.

D

Deinde quæritur de partibus imaginis.

Et primo. De prima assignatione.

Secundo. De secunda.

Circa primā quæruntur quinque.

Primo. De partibus imaginis quid vnaquæq; sit, & qualiter ab inuicem differant.

Secundo. Quomodo se habeant ad essentiam: vtrum sint ipsa essentia animæ.

Tertio. Quomodo se habeant ad inuicem: vtrum scilicet vna ex alia oriatur.

Quarto. De ipsis per comparationem ad obiectum, scilicet respectu cuius obiecti attenditur in ipsis imago Trinitatis.

Quinto. De ipsis per comparationem ad actum: vtrum, scilicet semper sint in suis actibus dictæ potentiæ.

ARTIC. I.

a Vtrum memoria pertineat ad imaginem.

I AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd memoria non pertineat ad imaginem. sicut enim dicit Aug. quod in anima reperies commune cum brutis, ad sensualitatem pertinet. memoria autem est communis nobis, & brutis. igitur cum imago non sit in sensualitate: videtur, quòd memoria ad imaginem non pertineat. (12. de trini. c. 1. to. 3.)

¶ 2 Item. Omnis potentia apprehendens determinatam temporis differentiam pertinet ad sensitiuā partem, & non ad intellectum, qui est vniuersalium, quæ abstrahunt a quolibet tpe: sed memoria concernit tempus præteritum. ergo non pertinet ad intellectiuā partem, in qua est imago: sed ad sensitiuā.

¶ 3 Item. 11. Metaphys. dicitur a Commen. quia natura intellectiua diuiditur in intellectum, & voluntatem: nec vllus vnK quam Philosophus in intellectiua parte posuit memoriam: qui tamen potentias animæ considerauerunt. ergo memoria non pertinet ad imaginem. Tex. 36.

¶ 4 Item. Videtur, quod nec intelligentia pertineat ad imaginem. Secundum enim Dionys. distinguuntur quatuor gradus entium, scilicet intellectualia, rationalia, sensibilia, & simpliciter existentia. homo autem non continetur sub intellectualibus, sed sub rationalibus. cum igitur hic quæratur quid sit imago, secundum quòd est in homine, videtur, quòd intelligentia ad imaginem non pertineat. (De cœlest. hier. c. 4.)

¶ 5 Item. Potentiæ distinguntur per actus: sed nosse, & intelligere non differunt, nisi forte sicut habere in habitu, & intueri in actu, secundum quæ non diuersificantur potentiæ, cum eiusdem potentiæ sit habere habitum, & elicere actum. ergo intelligentia cuius actus assignatur intelligere, non est alia potentia a memoria, cuius actus assignatur nosse.

¶ 6 Item. Videtur, quòd nec voluntas: voluntas enim est principium operatiuum: sed imago quærenda est in parte suprema, quę est speculatiua. ergo voluntas non pertinet ad imaginem.

¶ 7 Item

itaq; modo ista tria inseparabilia sunt a semetipsis, & tamen eorum singulum, & omnia vna essentia est, cum & relatiue dicantur adinuicem.

Hic aperitur quod supra quærebatur, scilicet: quomodo hæc tria dicantur vnum.

SEd viam videndum est, quomodo hæc tria dicantur vna substantia, ideo scilicet, quia in ipsa anima vel mente substantialiter existunt. non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse, & abesse. Vnde August. in lib. nono de Trinit. ait. † Ammonemur si vtcunque videre possumus hæc in animo existere substantialiter, non tanquam in subiecto, vt color in corpore, quia & si relatiue dicuntur adinuicem singula, tamen substantialiter sunt in sua substantia. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur vnum esse, vel vna substantia. Quæ tria, vt ait August. in lib. decimoquinto de Trinit. †. In mente naturaliter diuinitus instituta, quisque viuaciter perspicit, & quàm magnum sit in ea. Vnde potest etiã sempiterna, immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci. Reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Quia in illa similitudine est dissimilitudo.

B VEruntamẽ caueat, ne hãc imaginem ab eodem Trinitate factam, ita ei comparet, vt omnino existimet similem, sed potius in qualicunque ista similitudine, magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Prima dissimilitudo.

QVod breuiter ostendi potest. Homo vnus per illa tria intelligit, meminit,
C diligit: † qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est qui habet hæc tria: non tamen ipse est hæc tria. In illius vero summa simplicitate naturæ, quæ Deus est, quàmuis vnus sit Deus, tres tamen personæ sunt pater & filius, & spiritussanctus, & hæ tres vnus Deus. Aliud est itaq; Trinitas res ipsa. aliud imago Trinitatis in re alia. propter

De spiritu, & anima. c. 11. co. 3. ¶ 7 Item. August. Imago est in potentia cognoscendi, similitudo in potentia diligendi: sed voluntas non potentia cognoscendi, sed magis diligendi. ergo non pertinet ad imaginem, sed ad similitudinem.

¶ 8 Præt. Illud, quod imperat alijs, & mouet alia, est prius eis: sed voluntas mouet oẽs potentias alias, (Lib. de similitudinibus c. 2.) vt dicit Anselm. ergo est prior quàm memoria, & intelligentia: & ita non respondet ordini personarum ista assignatio, cum voluntas spiritui sancto approprietur.

Respondeo. Dicendum, (* D. 220.) quòd omnis proprietas * consequens essentiam animæ secundum suam naturam, vocatur hic potentia animæ, siue sit ad operandum, siue non. Cum igitur natura animæ sit († Lib. 9. de Trin. c. 4.) receptibilis inquantũ habet aliquid de possibilitate, eo quòd omne habens esse ab aliquo, est possibile in se, (Lib. de intellig. c. 4.) vt probat Auic. & non sit impressa organo corporali, cum habeat operationem absolutam a corpore, (Tex. 6.) scilicet intelligere, cõsequitur ipsam quædam proprietas, (†De tri. lib. 15. cap. 20.) vt impressa retineat. vnde dicitur 3. de anima est locus specierum, præter quã non tota, sed intellectus. ista ergo virtus retinendi, dicitur hic potentia memoriæ. Vlterius: quia anima est immunis a materia, & omnis talis naturę est intellectualis, consequitur vt id, quod in ipsa tenetur, ab ea intelligatur, & ita post memoriam sequitur intelligentia. Item. Quia id, quod intelligitur, accipitur, vt conueniens intelligenti: ideo consequitur voluntas, quæ tendit in ipsum conueniens, nec potest vltra procedere, quia volũtas est respectu finis, cum eius obiectum sit bonum, & rei perfectio non extendatur vltra finem. Et secundum hoc, sunt tres potentiæ * distinctæ abinuicem, memoria, intelligentia, & voluntas.

* D. 721. 876. ¶ Ad primum ergo dicendum, quòd memoria, secũdum quod hic sumitur, non est communis nobis, & brutis, vt patet ex authoritate Philosophi inducta, (In cor. ar.) quia sola intellectiua anima in se retinet, quod accipit, sed sensitiua in organo corporali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd æquiuocatur nomen memoriæ: memoria enim, secundum quòd hic accipitur, abstrahit à qualibet differentia temporis, vt in litera dicitur, quia est præsentium, præteritorum, & futurorum. vnde sumitur hic pro memoria, quæ est potentia sensitiuæ partis: quæ habet organum in postrema parte capitis. & est thesaurus intentionum sensibilium cum sensu, non à sensu acceptarum, vt dicit Auic.

Lib. de anima. par. 4. cap. 1. ¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophi accipiebant potentias illas tantum, quæ ordinantur ad aliquem actum. proprietas autem retentiua ipsius animæ, non habet aliquem actum: sed loco actus habet hoc ipsum, quòd est tenere, & ideo de memoria sic dicta non fecerunt mentionem inter potentias animæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Diony. 7. cap. de diuin. nominibus: natura inferior secundum supremum sui, attingit infimum naturæ superioris. & ideo natura animæ in sui supremo, attingit infimum naturæ angelicæ. & ideo aliquo modo participat intellectualitatem in sui summo: & quia secundum optimum sui assignatur imago in anima. & ideo potius assignatur secundum * intelligentiam, quàm secundum (* D. 768.)
A rationem. ratio enim nihil aliud est, nisi natura intellectualis obumbrata. vnde inquirendo cognoscit, & sub continuo, & tempore, quod intellectui statim, & plena luce confertur. & ideo dicitur esse intellectus principiorum primorum, quæ statim cognitioni se offerunt.

¶ Ad quintum dicendum, quòd intelligere, & nosse, differunt. nosse enim est notitiam rei apud se tenere. intelligere autem dicit intueri, quamuis autem cuiuslibet potentiæ sit tenere suum habitum, & obiectum. hoc tamen non est earum, nisi inquantum est in eis virtus memorię, († Aug. ibid.) quę immediate sequitur essentiam naturæ, sicut virt⁹ prioris semper est in posteriori.

¶ Ad sextum dicendum, quòd voluntatis obiectum est bonum: bonum autem habet rationẽ finis. finis autem est, & contẽplationis, & actionis: & ideo voluntas non tãtum se habet ad partem actiuam: († 15. de tri. c. 22.) sed etiam ad contemplatiuam. vnde pertinet ad supremã partem animæ.

¶ Ad septimũ dicendum, quòd Aug. vocat large potentiam cognoscẽdi, siue quæ ordinatur ad cognitionem sicut memoria, siue qua cognoscit, sicut intelligentia, siue quæ cognitionem consequitur, sicut voluntas. potentiam autem diligendi nominat habitus gratuitos, quibus Deum meritorie diligimus. & ideo dicitur, quòd homo per peccatum amittens Dei similitudinem, abijt in regionem dissimilitudinis, sed non amisit imaginem.

¶ Ad octauum dicendum, quòd sicut in artibus est, quòd illa quæ considerat finem imperat, & mouet artes considerantes ea, quæ sunt ad finem, (In repetitione ad 6.) sicut medicus imperat pigmentario, vt supra dictum est, ita etiam est in potentijs animæ. voluntas enim, quia considerat finem, mouet alias omnes potentias, quæ ordinantur ad finem, & imperat eis actus suos. vnde quãuis prior sit in mouendo: non tamen sequitur, quòd sit prior in esse, sicut etiam finis est vltimus in esse, & tamen mouet efficientem.

ARTICVLVS II.

E *b Vtrum potentiæ animæ sint essentia eius.*

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd essentia animæ sit suæ potentiæ. (De spiri. 11 t. q. 27. 1.)

¶ 1 Primo, per hoc dicitur in litera. Ista tria sunt vna mens, vna vita, vna essentia.

¶ 2 Item. Idem est principium essendi, & operandi: sed anima est principium essendi cum sit forma substantialis corporis. ergo per se ipsam est principium operationum. non oportet ergo esse potentias medias.

¶ 3 Item forma substantialis nobilior est, quàm accidentalis: sed forma accidentalis facit operationes suas sine aliqua virtute media. ergo & forma substantialis, & sic idem quod prius.

¶ 4 Præterea. Materia prima est sua potentia. sed sicut in materia est potentia passiua, ita in forma potentia actiua. ergo etiam forma essentialis est sua potentia actiua, & sic idem quod prius.

¶ 5 Praeter. Omne illud, quod non est de essentia rei est accidens: sed sensus, & ratio, quae sunt potentiae quaedam non sunt accidentia cum sint principia differentiarum substantialium. ergo sunt de essentia ipsius animae.

Contra. Sicut se habet posse ad esse, ita se habet potentia ad essentiam: sed in solo Deo verum est dicere, quod suum esse sit suum posse. ergo in nullo alio sua essentia est sua potentia: & ita nec in aia.

¶ Praet. Omne agens, quod agit per essentiam suam est agens primu: vt dicit Auic. cuius ratio est: quia omne secundu agens agit inquantum participat aliquid. & ita agit per aliquid additum essentię: sed anima non est agens primum. ergo non est agens per suam essentiam, sed per sua potentiam: ergo sua potentia non est sua essentia.

Lib. de intell. c. 1.

† Ibid. c. 24.

¶ Praet. Dum perfectio, & perfectibilia sint proportionata, oportet, quod perfectibilia diuersaru proportionum recipiat diuersas pfectiones. organa autem corporis aiati diuersa sunt diuersarum proportionum in commixtione. ergo diuersimode perficiuntur ab anima. non autem quantum ad esse, quia anima cum sit forma substatialis, dat vnum esse toti corpori. ergo oportet, quod diuersimode perficiantur. quantum ad perfectiones consequentes esse, secundum quas, habent diuersas operationes. has aute perfectiones, quae sunt principia operationum animae: vocamus potentias. ergo oportet potentias animae diuersas esse ab essentia, vtpote emanantes ab ipsa.

† Eod. lib. c. 7.

† c. 23.

*D. 539. Respondeo. Dicendum, quod effectus * proprius, & immediatus, oportet, quod proportionetur suae causae. vnde oportet, ꝙ in omnibus illis, in quibus principium operationis, proximum est de genere substantiae, quod operatio sua sit substantia, & hoc solum in Deo est: & ideo ipse solus est, qui non agit per potentiam mediam differentem a sua substantia. In omnibus autem alijs operatio est accidens: & ideo oportet, ꝙ proximum principium operationis *. sit accidens, sicut videmus in corporibus, quod forma substantialis ignis nullá operationem habet, nisi mediantibus qualitatibus actiuis, & passiuis, quae sunt quasi virtutes, & potentiae ipsius. Similiter dico, ꝙ ab anima cum sit substantia nulla operatio egreditur, nisi mediante potentia: nec etiam à potentia perfecta operatio, nisi mediante habitu. Hae autem potentiae fluunt ab essentia ipsius animae, quaedam vt perfectiones partium corporis, quarum operatio efficitur mediante corpore, vt sensus, imaginatio, & huiusmodi. & quaedam vt existentes in ipsa anima, quarum operatio non indiget corpore, vt intellectus, voluntas, & huiusmodi. & ideo dico, ꝙ sunt accidentia, nó quod sint communia accidentia, quae non fluunt ex principijs speciei; sed consequuntur principia indiuidui, sed sicut propria accidentia, quae consequuntur speciem originata ex principijs ipsius: nihil tamen sunt de integritate ipsius animae, inquantum est totum potentiale, habens quandam perfectionem potentiae, quae conficitur ex diuersis viribus.

*D. 51. 197.

K

¶ Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur tres potentiae sunt vna mens &c. non est praedicatio essentialis, sed totius potestatiui de suis partibus, vnde de potentijs imaginis propinquius, & prius praedicatur mens, quia mentis inquantum huiusmodi sunt illae potentiae, in quibus consistit integritas imaginis: & minus proprie vita: quae tamen includit potentias in generali, quae sunt principium operum vitae. & adhuc minus proprie dicuntur vna essentia, qua secundum id, quod est essentia non includuntur potentiae, nisi sicut in origine, eo ꝙ ab essentia oriuntur potentiae, in quibus attenditur imago. totum enim potentiale, quasi medium est inter integrale, & vniuersale. vniuersale. n. adest cuilibet parti subiectiuae secundum esse, & perfectam virtutem. & ideo proprie praedicatur de parte sua: sed totum integrale non adest cuilibet parti, neque secundum esse, neq; secundum virtutē. non enim totum esse domus in pariete, neq; tota virtus. & ideo nullo modo praedicatur de parte: totum aūt potentiale adest cuilibet parti secundum se, & secundum dum aliquid virtutis, sed non secūdum perfectum: immo secundum perfectum virtutem adest tantū supremę potentię. & ideo praedicatur quidem, sed non adeo proprie, sicut totum vniuersale.

F

† c. 12.

† c. 4. to.

¶ Ad secundum dicendum, quod essentia ipsius animae est etiā principium operādi, sed mediate virtute: principium autē essendi est immediate, quia non est accidens.

¶ Ad tertium dicendum, quod forma accidentalis est virtus alterius, per quam producitur operatio, qui est effectus proportionatus sibi, sicut causae proximae. forma autē substantialis non est hoc modo proportionata operationi, vt dictum est.

I

¶ Ad quartum dicendum, quod si per potentiam passiuam intelligatur relatio, vel ordo materiae ad formam, tunc materia non est sua potentia, quia essentia materię, non est relatio. Si autem intelligatur potentia, secundum quod est principium in genere substantię, secundum quod potentia & actus, sunt principia in quolibet genere, vt dicitur in 12. Metaphy. sic dico, ꝙ materia est ipsa sua potentia. & hoc modo se habet materia prima, quę est primum recipiens ad potentiam passiuā, sicut se habet Deus, qui est primum agens ad potentiam actiuam. & ideo materia est sua potētia passiua, sicut & Deus sua potentia actiua. omnia autem media habent vtranq; potentiam participatiue: & potentia materię non est ad aliquam operationem, sed recipiendum tantum.

In cor. ar.

Tex. 26.

¶ Ad quintum dicendum, quod sensus, secundum quod est nomen potentię, non est principium huius differentię, quę est sensibile, sed secundum quod nominat naturam sensitiuam; & ita est de alijs.

quam imaginem, etiam illud, in quo sunt hęc tria, imago dicitur, idest homo, sicut imago dicitur, & tabula, & pictura, quae est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur, propter picturam, quae est in ea.

Alia dissimilitudo.

G

RVrsus ista imago, quae est homo, habens illa tria, vna persona est, illa vero Trinitas nó vna persona est, sed tres personae, pater filii, & filius patris, & spiritus patris, & filii. Itaque in ista imagine Trinitatis nō hęc tria vnus homo, sed vnius hominis sunt. In illa vero summa Trinitate, cuius haec imago est, non vnius Dei sunt illa tria, sed vnus Deus, & tres sunt illae personae, non vna persona. illa. n. tria non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis, sed exiguam, & qualemcunque esse, quae summae Trinitatis ita gerit similitudinem, vt ex maxima parte sit dissimilis. * Sciendū vero est, quod haec Trinitas mentis, vt ait August. in 14. libr. de Trinit. † non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se, sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum, a quo facta est.

H

E

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet mens, notitia, amor.

POtest etiā alio modo, aliisq; nominibus distingui Trinitas in anima, quae est imago illius summae, & ineffabilis Trinitatis. Vt enim ait August. in nono lib. de Trin. † mens, & notitia eius, & amor, tria quaedam sunt. Mens. n. nouit se, & amat se, nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quaedam sunt mens, & notitia eius. Item duo quaedam sunt mēs, & amor eius. Cum ergo se nouit mēs, & amat se, manet Trinitas, scilicet mens,

ARTICVLVS III.

c Vtrum vna potentia oriatur ex alia.

1. q. 77. 7. AD tertium sic proceditur. Videtur, quod vna potentia non oriatur ex alia. Quęcunq; enim simul sunt vnum ex altero non oritur: sed omnes potentię simul sunt in anima ex creatione. ergo vna non oritur ex alia.

¶ 2 Pręterea. Omne accidens causatur ex suo subiecto, sed vna potentia non est subiectum alterius, quia accidens non est subiectum accidentis. ergo vna potētia non oritur ex alia.

Contra. Potentię determinantur secundum actus: sed actus vnius potentię sequitur naturaliter ad actum alterius potentię, & originatur ex ipsa, sicut intelligere, sequitur ad hoc, ꝙ est te-

est tenere notitiam. ergo ita est etiam in potentijs, Si dicas, quod ordo est in actibus ratione obiectorum, & non ratione potentiarum in idem redibit, quia obiecta sunt perfectiones potentiarum, & formæ ipsarum. perfectio autem proportionatur perfectibili, & sic idem quod prius.

Respondeo. Dicendum, quod omnis numerositas, quæ descēdit naturaliter ab aliquo vno, oportet, quod descendat secundum ordinem, quia ab vno non exit nisi vnum: & ideo cū multæ potentiæ egrediātur ab essentia animæ. dicimus, quòd in potentijs antē est ordo naturalis, & cū omnes fluāt ab essentia: vna tamen fluit mediante alia: & inde est, quod posterior potētia supponit in diffinitione sui priorem, & actus posterioris dependet a priori. Si enim diffiniamus intellectum, diffinietur per suum actum, qui est intelligere, & in diffinitione actus eius cadet actus prioris potentiæ, & ipsa potentia. Oportet .n. quòd in diffinitione huius actus, qui est intelligere, cadat phantasma, quod est obiectum eius, vt in 3. de anima dicitur. quod per actum imaginationis repræsentatur intellectui. & hoc etiā videmus in accidentibus corporum, quòd omnia alia accidentia elemētorum fluunt ab essentia, mediantibus primis qualitatibus.

† Ex libr. 9. de Trinita. c. 12.

† Ibidem.

Tex. 38.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis sint simul tempore, nihilominus tamen vna naturaliter prior est altera. D

¶ Ad secundum dicendum, quòd accidens ex seipso non habet virtutem producendi aliud accidens, sed a substantia potest vnum accidens * procedere mediante alio, secundum quod illud præsupponitur in subiecto, & ita etiam accidens non potest esse per se subiectum accidentis, sed subiectum mediante vno accidente subijcitur alteri, propter quod dicitur superficies esse subiectum coloris.

* D. 10.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum imago attendatur in potentijs rationalibus, respectu quorumlibet obiectorum.*

1. q. 93. 8

AD quartum sic procedimr. Videtur, quòd imago attendatur in illis potentijs respectu quorumlibet obiectorum. E Potentia enim ex natura potētiæ se habet similiter ad omnia sua obiecta: sed per habitus diuersos restringitur ad hæc, vel ad illa. cum igitur assignatio primæ imaginis sit secundum potentias, non secundum habitus. videtur, quòd sit respectu quorumlibet obiectorum.

¶ 1 Præt. Aug. lib. de Trin. Cum in natura mentis humanæ quærimus Trinitatem in tota quærimus non separantes actionem temporalium à contemplatione æternorum. omnia autem obiecta vel sunt æterna, vel temporalia. ergo respectu quorumlibet obiectorum attenditur imago.

12. de trin. c. 4. to. 4.

Contra. Ad rationem imaginis exigitur æqualitas: sed non in omnibus obiectis inuenitur æqualitas. non enim quantumcunq; cognosco aliquid, tantum volo illud. ergo videtur quòd non respectu omnium attendatur imago.

¶ Præt. Secundum istam assignationem imaginis, intelligentia sequitur memoriam: sed in illis, quæ per acquisitionem cognoscimus ex intelligentia, sequitur memoria. ergo videtur, A quod ista assignatio imaginis non attenditur respectu quorumlibet obiectorum.

Respondeo. Dicendum, quòd sicut dictum est, imago dicit expressam repræsentationem. Expressa autem repræsentatio est in ipsis potentijs propter quinque. Quorum duo se tenent ex parte ipsius animæ, scilicet consubstantialitas, & distinctio potentiarum. & ideo se habēt indifferēter respectu quorūlibet obiectorum. Alia vero tria, scilicet æqualitas, & ordo, & actualis imitatio respiciunt obiecta. vnde se habent diuersimode respectu diuersorum obiectorum. potest autē attendi in potentijs animę duplex æqualitas, scilicet potentiæ ad potentiam, & potentiæ ad obiectum. Et hæc secūda æqualitas, saluatur hic diuersimode respectu diuersorum obiectorū. in illis .n. quę per habitum acquisitum discuntur, non seruatur ordo, vt dictum est: quia intelligendi actus præcedit actū memorandi, & iterū nō est ibi actualis repręsētatio ipsius Trinitatis, secūdum quod intēdit illis obiectis, quæ non exprimunt Trinitatem. seruatur autem ibi æqualitas quædam, scilicet potentiæ ad potentiam: quia quæcunq; comprehenduntur vna potentia comprehēduntur alia, non quod quicquid intelligimus simpliciter velimus: sed aliquo modo in voluntate sunt inquantum volumus nos ea intelligere, sed non seruatur æqualitas potentiæ ad obiectum: quia res corporales sunt in anima nobiliori modo, quàm in seipsis, cum anima sit nobilior eis, vt dicit Aug. Si autem considerentur istæ potentiæ respectu huius obiecti, quod est anima, sic saluatur ordo, cum ipsa anima naturaliter sit sibi præsens. vnde ex notitia procedit intelligere, & non econuerso: seruatur etiam ęqualitas potētię ad potentiam simpliciter: quia quantum se intelligit, tantum se vult, & diligit: non sicut in alijs, quod velit se tantum intelligere, sed simpliciter: seruatur etiam ibi ęqualitas potentię ad obiectum: seruatur etiam ibi actualis imitatio ipsius Trinitatis, inquantum scilicet ipsa anima est imago expresse ducens in Deum. Si autem considerentur respectu huius obiecti, quod est Deus, tunc seruatur ibi actualis imitatio. maxime autem seruatur ordo: quia ex memoria procedit intelligentia, eo quod E ipse est per essentiam in anima, & tenetur ab ipsa non per acquisitionem: seruatur etiam ibi æqualitas potentię ad potentiam simpliciter, sed non potentię ad obiectum, quia Deus est altior, quam sit anima. vnde dico, quod imago quodammodo attenditur respectu quorumlibet obiectorum. verius autem respectu suiipsius, & verissime respectu huius obiecti, quod est Deus, nisi tantum, quòd deest ęqualitas potētię ad obiectum, quę etiam non multum facit ad imaginem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod quamuis ista assignatio imaginis, attendatur secundum potentias absolute: nihilominus tamen precipue attenditur secundum id, quod est altissimū in eis. & hoc est respectu eorum obiectorum, quę per sui essentiam sunt in anima.

¶ Ad secundum dicendum, quòd August. vult, quòd respectu quorumlibet obiectorum sit aliquo modo imago: sed pręcipue respectu huius obiecti, quod est Deus, & quòd est anima. ipse enim in multis requirit similitudinem Trinitatis: vt ad perfectam imaginem deueniat.

¶ Ad aliud patet responsio per ea, quę dicta sunt.

ARTI-

amor, & notitia. Mens autē hic non accipitur pro anima, sed pro eo quod in anima excellētius est. Hæc autem tria cum sint distincta à seinuicem, dicuntur tamen esse vnum, quia in anima substātialiter existunt.

Quia mens vice patris, notitia filij, amor spiritussancti accipitur.

B

ET est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cū se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitię. Tertius est amor, qui de ipsa mente, & notitia procedit, dum mens cognoscens se, diligit se. nō enim posset se diligere, nisi cognosceret se: amat etiam placitam prolem, idest notitiam suam, & ita amor quidam complexus est parentis, & prolis.

Quòd non est minor mente notitia, nec amor vtroque.

NEc minor est proles parente, dum tantam se nouit mens quanta est, nec minor est amor parente, & prole, idest mente, & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit, & quanta est.

Quòd hæc tria in seipsis sunt.

SVnt etiam hæc singula in seipsis, quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia: & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunq; Trinitatis vestigium apparet.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

MEns itaq; rationalis considerās hæc tria, & illam vnam essentiā in qua ista sunt, extendit se ad contempla- C tionem creatoris, & videt Trinitatem in vnitate, & vnitatem in Trinitate. Intelligit enim vnum Deum esse, vnam essentiam, vnū principium. Intelligit .n. quia si duo essent, vel vterq; insufficiens esset, vel alter superflueret, quia si aliquid deesset vni, quod alter haberet, non esset ibi summa perfectio. Si vero nihil vni deesset

Dist. 3. q. 3. art. 1.

† Lib. 10. c. 5.

Dist. 3. q. 2. ar. 3.

10. de trin. c. 6. tom. 3. & de duab. animab. cō. Manicheos c. 2. to. 6.

Paulo ante in hoc art.

ARTICVLVS V. F

Vtrum potentiæ rationales sint semper in actu respectu obiectorum, in quibus attenditur imago.

1. q. 93. 7. AD quintum sic proceditur. Videtur q istæ potētiæ non semp sint in suis actibus respectu horum obiectorum, in quibus præcipue at-
2. de anima to. 17. tenditur imago. Dicit. n. Philosophus, q vna potentia existente in actu, altera abstrahit ab actu suo: sed istæ tres sunt diuersæ potentiæ. ergo
cap. 1. 4. Meta. to. 12. impossibile est, quod quælibet semper sit in suo actu respectu cuiuslibet obiecti.

¶ 2 Itē Philosophus dicit, q non contingit multa simul intelligere: sed anima qñ quę intelligit quędā alia. ergo tunc non
11. de trin. c. 2. to. 3. intelligit simul seipsam, & Deum.

¶ 3 Item. Ad hæc, q anima intelligat, vel videat sm August. requiritur intentio cognoscentis per quam species cognoscibilis in rem deducat: sed quandoque anima intelligit ex intentione se intelligere. cum igitur non percipiamus nos intelligere semper animam, & Deum, videtur quòd intellectus noster, non semper sit in actu respectu horum obiectorum.

Tex. 20. Contra. Philosophus dicit 3. de anima. q intellectus agens semper intelligit. maxime autem hoc videtur respectu eorū, quæ semper sibi sunt præsentia, sicut anima, & Deus. ergo videtur, quòd intellectus horum respectu semper sit in actu.

10. de trin. c. 11. to. 3. ¶ Præt. Dicit August. q quicquid est in memoria mea illud memini: sed anima, & Deus semper est præsens memoriæ. ergo memoria semper est in actu eorum, & similiter est in alijs. I

De vtil. credendi c. 11. to. 6. Respondeo. Dicendum, quòd secundum Augustinum differunt cogitare, discernere, & intelligere. Discernere, est cognoscere rem per differentiam sui ab alijs. Cogitare, autē est considerare rem secundum partes, & proprietates suas. vnde cogitare dicitur quasi cogitare. Intelligere autem dicit nihil aliud, quàm simplicem intuitum intellectus in id, quod sibi est præsens intelligibile. Dico ergo, quòd anima non semper cogitat, & discernit de Deo, nec de se, quia sic quilibet sciret naturaliter totam naturam animæ suæ: ad quod vix magno studio peruenitur: ad talem enim cognitionē non sufficit præsentia rei quolibet modo: sed oportet, vt sit ibi in ratione obiecti, & exigitur intentio cognoscentis: sed secundum quod intelligere nihil aliud dicit, q̄ intuitum, qui nihil aliud est quàm præsentia intelligibilis ad intellectum quocūq; modo, sic anima semper intelligit se, & Deum indeterminate, & consequitur qui- K dam amor indeterminatus. Alio autem modo secundum Philosophos, intelligitur, q anima semper se intelligit, eo quòd omne, quod intelligitur, non intelligitur, nisi illustratum lumine intellectus agentis, & receptum in intellectu possibili. vnde sicut in omni colore videtur lumen corporale, ita in omni
* D. 776. intelligibili * videtur lumen intellectus agentis, non tamen in ratione obiecti, sed in ratione medij cognoscendi.

¶ Ad primum ergo dicendum, q hoc est intelligendum quando potentiæ operantur circa diuersa obiecta. tunc enim vna impedit aliam in actu suo, vel ex toto retrahit: sed quando ordinantur ad idem obiectum tunc vna iuuat aliam, sicut illud, quod videtur facilius imaginamur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus loquitur de intelligere, sm quod est operatio intellectus cōpleta distinguentis, vel cogitantis, & non secundum q hic sumitur intelligere.

In corpore art. ¶ Ad tertium dicendum similiter, quòd intentio intelligentis non requiritur ad tale intelligere, sicut dictum est.

quod haberet alter, cum in vno essent omnia, alter super flueret. Intellexit ergo vnum esse Deum vnum omnium authorem, & vidit quia absq; sapientia non sit, quasi res fatua. & ideo intellexit eum habere sapientiam, quæ ab ipso genita est, & quia sapientiā suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summæ Trinitatis vnitate.

QVapropter, iuxta istā considerationem. vt ait Aug. in lib. 9. † de Trin. credamus patrem, & filiū & spiritum sanctum, vnum esse Deum, vniuersæ creaturę conditorem, & rectorem, nec patrem esse filiū, nec spiritum sanctum, vel patrē esse, vel filium, sed Trinitatem relatarum adinuicem personarum. Vt enim ipse ait in lib. de fid. ad Petrum. † Vna est natura, siue essentia patris, & filii, & spiritussancti, non vna persona. Si enim sic esset vna persona, sicut est vna substantia patris, & filii, & spiritussancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset. si quemadmodū pater, & filius, & spiritus sanctus personarum sunt abinuicē
G proprietate distincti, sic fuissent naturarum quoq; diuersitate discreti. Fides autem Patriarcharum, Prophetarum, atque Apostolorum, vnum Deum prędicat esse Trinitatem. In illa ergo sancta Trinitate, vnus Deus est pater, qui solus essentialiter de seipso vnum filium genuit, & vnus filius, qui de vno patre solus essentialiter natus, & vnus spiritussanctus, qui solus essentialiter a patre, filioq; procedit. Hoc autem totum non potest vna persona
H idest gignere se, & nasci de se, & procedere de se. Vt. n. ait August. in primo lib. de Trin. † Nulla res est, quæ seipsam gignat, vt sit.

QVAESTIO V.

E

Vtrum hæ partes imaginis mens, notitia, & amor differant ab alijs partibus.

DEinde q̄ritur de alia assignatione imaginis s. mente, notitia, amore. Et vr̄ q ista nō differat à pdicta, si dr̄ q illa assignatur sm habitus, illa sm potētias. imago. n. attenditur in anima præcipue respectu huius obiecti, quod est anima, & huius obiecti quod est Deus: sed anima nō cognoscit seipsam tali modo cognitionis. de quo hic loquimur mediante habitu: sed per suā essentiam. ergo non vr̄, q sm aliquos habitus assignet imago.

¶ 2 Præt. Nullus habitus est consubstantialis, cum omnis habitus sit accidens: sed notitia, & amor sunt consubstantiales ipsi menti, vt hic dr̄. ergo non sunt habitus. † c. 1. to. 3.

¶ 3 Item. Mens superius fuit acceptā non p habitu, sed pro potentiarum subiecto. cū igitur eodē modo notificetur hic sicut, Supra. q. 3. art. 1.
supra à Magistro. s. pro eo, quòd in anima est excellentius. vr̄,
q non sit habitus, & ita hæc assignatio non est sm habitus. Dist. 2.

¶ 4 Præt. Constat, quòd habitus non operatur: sed est principium operandi. cum igitur hic dicat, q mens nouit se, & amat se videtur, quòd non sumatur pro habitu.

Contra. Cuilibet potentiæ respondet suus habitus. si igitur mens non sit habitus, sed ipsa essentia animæ, sm quod hic sumitur, erunt quatuor partes imaginis, s. mens, & tres habitus trium potentiarum, & ista non repręsentabunt Trinitatē.

Respondeo. Dicendum, q mens multipliciter dicitur sm 4. de diu. nomin.
quosdam. Qñq; . n. dr̄ ipsa natura intellectiua, sicut Diony. vocat angelos diuinas mentes. Qñq; dr̄ ipse intellectus examinans res, sm qd̄ mens dicitur a metior metiris, & iuxta hoc ē supra sumit, q mens est superior pars animæ. Qñq; dr̄ pro memoria à reminiscendo dicta. & ita dicunt, q sumitur hic. vnde dicunt, q mens hic sumitur pro habitu memoriæ, & notitia pro habitu intelligentiæ, & amor pro habitu voluntatis. Sed quia ista opinio non procedit sm Magistri intentionem, & nimis extorta est, ideo aliter dicendum est, q mens sumitur hic, In litera. q. 3. art. 1.
sicut & supra, pro ipsa superiori parte animæ, quæ est subiectū prædictæ imaginis: & notitia est habitus memoriæ, & amor habitus voluntatis: & ita hæc assignatio sumitur sm essentiam, & habitus consubstantiales. prædicta autem sm potentias, vnde in ista non est tanta conformitas, sicut in prædicta, nec ita propria assignatio, propter quod etiam vltimo ponitur.

Ad primum ergo dicēdum, q ad esse habitus * intellectiui, * D. 764.
duo concurrunt, i. species intelligibilis, & lumen intellectus agentis: qd̄ facit eam intelligibilem in actu. vnde si aliqua species esset, quæ in se haberet lumen, illud haberet rōnem habitus, quantum pertinet ad hoc, q esset principium actus, ita dico, q qn̄ ab anima cognoscitur aliquid, quod est in ipsa non per sui similitudinem: sed per suam essentiam, ipsa essentia rei cognitæ est loco habitus. vnde dico, q ipsa essentia animæ, prout est nota a seipsa habet rationē habitus. & sumitur hic notitia materialiter pro re nota. & similiter est dicendum de amore. Vnde etiā patet solutio ad 2m, quia habitus isti erunt consubstantiales, cum sint in ipsa substantia aīæ: nec sunt ibi alij habitus. si autem diceremus, q per notitiā, & amorem significantur actus, & non habitus planius esset, & tunc dicerentur consubstantiales: sicut & de potentijs supra dictum est.

¶ Tertium, & quartum concedimus.

¶ Ad

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

Psal. 72. ANtequam fit parti. per gratiam. Imago tamen Dei per. § Contra. Psal. Dñe in ciuitate tua ima. ipsorum &c. Dicédũ, ꝙ sicut dicit glo.
Psal. 4. sup illud Psalmi. Signatum est &c. Triplex est imago Dei in homine. s. creationis, que est ratio inquantũ appropinquat ad imitationé diuine intellectualitatis, & dicitur imago per modum quo truncus in corporalibus pôt dici imago. Item, alia est imago similitudinis, quæ cósistit in distinctione potentiarũ repræsentantium Trinitatem personarũ, & hæc assimilatur imagini in corporalibus, secundũ quod distincta est p rationes partium. Item, est imago recreationis, quæ cósistit in habitibus gratuitis & actu imitatur Deum, & hæc assimilatur imagini in corporalibus quantũ ad colores & alia quę imaginem decorant, & sic dicta imago non remanet post peccata, sed alijs duobus modis. § Quo capax. § vr̃ falsum. Omne enim quod capit aliquid, est maius, vel æquale sibi, sicut Aug.
10. de Trin. c. 11. tom. 3. arguit de potentijs mutuo sese capiẽtibus. ergo videtur quòd mens nostra non possit capere Deum. Si dicas ꝙ dicitur capere inquantum Deus est in anima, cum ipse sit in qualibet creatura per essentiam, præsentiam, & potentiam: videtur etiá ꝙ creaturæ insensibiles capiant Deum. Ad quod dicendũ, ꝙ mẽs nostra dicitur capere Deum sicut perfectibile suam perfectionem: obiectũ enim operationis aliquo modo est perfectio operantis. mens autem nostra habet operationem, circa Deũ per cognitionem & amorem, quam non habent creaturæ irrationales. & ideo capitur a mente sicut à perfectibili, non tñ sicut a perfectibili proportionato. & ideo non cõprehẽditur sed attingitur, vnde non sequitur ꝙ adæquetur. Memoria vero dé ad aliquid non ſm esse, sed ſm dici. § Ad seinuicem refe. § Videtur falsum ꝙ memoria non dicitur ad voluntatem. Dicendum, ꝙ quamuis non dicatur ad eam sub nomine volũtatis, tñ refertur ad eam inquantum voluntas est memorabilis. Vel dicendum, ꝙ referuntur adinuicem ſm relationem originis inquantum vna habet naturalem ordinem ad aliam, vt dictũ est. § Totumq; &c. § Vr̃ male dicere, quia totum dicitur respe-
Dist. 3. q. 4. art. 4. ctu partium, potentiæ. n. animę non habent partes cum sint simplices. Dicendum ꝙ est duplex quantitas. s. molis, vel dimensiua, & huiusmodi totalitas attenditur respectu partiũ in quas diuiditur, est ẽt quædam quantitas virtutis, cuius totalitas attenditur respectu obiectorum, & talis est totalitas in potentijs animę. Item: vr̃ ꝙ vna non sit æqualis in omnibus, quia
E omne totum est maius sua parte. Dicendum ꝙ hoc verum est de totalitate quantitatis dimensiuæ, vel numeralis quæ eiusdem rationis sunt, & nõ de totalitate quantitatis virtualis. potest enim contingere ꝙ vna virtus potest in tot obiecta, quot aliæ plures. quarum quælibet in omnia illa obiecta potest, tamen vna earum non tot modis potest in illa obiecta sicut alia.

DISTIN. IIII.

A

Hic quæritur vtrum concedendum sit, quòd Deus se genuerit.

HIc oritur quæstio satis necessaria: " Constat & irrefragabiliter verũ est, quòd
B Deus pater genuit filium. " Ideo quæritur, vtrum concedendũ sit, quòd Deus genuit Deũ. Si enim Deus genuit Deũ, videtur quòd aut se Deum, aut alium genuerit. Si vero alium Deum genuit, non est tantum vnus Deus. Si aũt seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quòd respondentes dicimus, sane & catholice concedi, quòd vnus vnũ genuit, & quòd Deus Deũ genuit, quia Deus pater Deum filium genuit, In symbolo quoq; scriptum est, Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod vero additur. ergo genuit se Deũ, vel aliud Deum, neutrum concedendum esse dicimus. Quòd alium Deum non genuit manifestum est, quia vnus tantum Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostẽdit Augus t. in lib. primo de Trinita. dicens. Qui putant eius potentiæ esse Deum vt seipsum ipse genuerit, eo plus errant, quòd non solum Deus ita non est. sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est quæ seipsam gignat vt sit, & ideo non est credendum, vel dicendum, quòd Deus genuit se.

c Alia quæstio de eodem.

C SEd adhuc opponunt garruli ratiocinatores dicentes. Si Deus pater genuit Deũ, aut

DIVISIO TEXTVS.

POstquam probauit trinitaté personarum in vnitate essentiæ authoritatibus, rationibus, & similitudinibus. Hic incipit determinare quæstiones incidentes circa p̃determinata. Diuiditur autem in partes duas. Cum enim personarum trinitas distinguatur per processionem vnius personæ ab alia. In prima, mouet quæstiones, circa hanc processionem quantum ad suppositum & terminum. In secunda, quã-
A tam ad principium 6. distin. ibi § Quæri solet vtrum pater. § Sciendum est autem, ꝙ licet Magister moueat has quęstiones de generatione filij à patre. tñ eædem quæstiones possunt fieri de processione spiritussancti, & similiter determinatur. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima, inquirit vtrũ nomina essentialia concreta possint significari vt suppositũ actus generationis, vel vt terminus. In secũda inquirit de nominibus essentialibus in abstractione significãtibus. 5. distinctio. ibi § Post hoc quæritur vtrum conce. § De personalibus enim nó est dubiũ, supposita distinctione personarũ per actus notionales. Prima in duas. In prima determinat quæstionem. In secunda obijcit contra determinata. ibi § Nunc ad præmissa. § Circa primũ inquirit. vtrum hæc sit vera, Deus genuit Deũ. Et diuiditur in partes duas, secundũ ꝙ duabus vijs ex illa propositione procedit. Secunda incipit. ibi § Sed adhuc opponunt. § Quæ diuiditur in duas. In prima ponit processum ex dicta propositione ad impossibile & soluit: & quia in sua solutione supponit quòd nomẽ personale possit prædicari de essentiali, vt dicatur, Deus est pater, ideo in secunda excludit errorem contradicentium per multas authoritates. ibi § Quidam tamen veritatis. cap. 1. to. 3.

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad intellectum huius partis de duobus quæritur.

Primo. De diuina generatione.
D Secundo. De diuina prædicatione.

Circa primum tria quæruntur.

Primo. An in diuinis sit generatio.
Secundo. Supposito ꝙ sic, an hæc sit vera: Deus genuit Deum.
Tertio. De alijs locutionibus, quæ ex illa litera concludunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum generatio sit in Deo.

AD Primum sic proceditur. Vr̃ ꝙ in Deo non sit generatio. Generatio. n. est species mutationis ſm Philosophũ, sed à Deo remouetur mutatio. Iac. 1. apud quem non est &c. ergo nec generatio. 1. q. 27. a. 2. q. contr. c. 14. 5. phys. tex. 4. to. 7.
E ¶ 2 Præt. Quanto creaturæ sunt nobiliores, magis accedunt ad diuinam similitudinem, sed in creaturis nobilioribus non inuenitur generatio sicut ĩ angelis & in corporibus cęlestibus, sed tñ in inferioribus. ergo videtur ꝙ nec in Deo inueniatur.
¶ 3 Item. Vbicunq; est generatio, oportet ꝙ sit aliquid in genito communicatum a gñante: sed per illud quod ibi a generante communicatur, non distinguitur a generante. ergo oportet ibi esse aliquid aliud per quod ab ipso distinguatur, cum omne genitum a generante distinctum sit. ergo omne quod generatur est compositum, cum sit ibi aliquid & aliquid: sed in Deo non est compositio. ergo nec generatio.
¶ 4 Item. Generatio est actus medius inter generantem & genitum: sed inter patrem & filium non est aliquid medium. ergo videtur quòd non sit ibi generatio.
Contra Ila. vlt. Ego qui generationem tribui &cæt.
¶ Item. Omne quod communicat se, communicat se ratione actus qui est in ipso: quia potentia non agit, nec cõicat se. sed

diuina essentia est primus & purus actus. ergo videtur ꝙ summe communicet se, sed non communicat in summe in creaturis, cum non terminetur in eandem naturam talis communicatio. ergo videtur ꝙ communicet se per generationem in filio. hæc enim est maxima communicatio.

genuit Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus pater. Si genuit Deum qui nō est Deus pater ergo Deus est qui nō est Deus pater, ergo nōn tantum vnus Deus est. Si vero genuit Deū qui est Deus pater, ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes illam propositionem qua sic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus Pater, aut Deū qui non est Deus pater, hoc enim sane, & praue intelligi pōt: & ideo respondendum est ita. Deus pater genuit Deum qui est ipse pater, hoc dicimus esse falsum, & cōcedimus alterā, scilicet genuit G Deum qui non est pater, nec tamen genuit alterum Deum, nec ille qui genitus est, alius Deus est quàm pater. sed vnus Deus cū patre. Si vero additur, genuit Deū qui nō est Deus pater, hoc distinguimus, quia dupliciter pōt intelligi, genuit Deum, qui non est Deus pater, s. Deum filium, qui filius non est pater qui Deus est, hic sensus verus est. Si vero intelligatur sic, genuit Deum qui nō est Deus pater, idest qui non est Deus qui est pater, hic sensus falsus est. Vnus enim, & idem Deus est pater & filius, & spiritussanctus, & econuerso pater, & filius & spiritussanctus est vnus Deus.

Respondeo dicendum, ꝙ generationē esse in diuinis ratione efficaciter confirmari non potest, sicut supra dictum est, sed au thoritate, & fide tenetur. vnde simpliciter concedendum est generationem esse in diuinis.

D.3.q.1.artic.4. ¶Sciendū tamen est, ꝙ cum omnis perfectio sit in Deo & nulla imperfectio, quicquid perfectionis inuenitur in creatura, de Deo dici potest q̄tum ad id, quod est perfectionis in ipsa, omni remota imperfectione. Si autem nomē imponitur ab eo quod imperfectionis est, sicut lapis vel leo, tunc dicitur de Deo symbolice vel metaphorice. Si aūt imponitur ab eo quod est perfectionis dicitur proprie, quamuis ſm modum eminentiorem. Dicitur aūt nomen imponi ab eo, quod est quasi differentia constitutiua, & non ex ratione generis: & ideo qñcunq; aliquid ſm suum genus dicit imperfectionem, & secundū differentiam perfectionem, inuenitur in Deo quantum ad rationem differentiæ, & non quantum ad rationem generis: sicut scientia non est in Deo quantum ad rationē habitus vel qualitatis, quia sic habet rationem accidentis, sed solum ſm id ꝙ complet rationem scientiæ. s. cognoscitiuum certitudinaliter aliquorum. Similiter dico, ꝙ si accipiamus genus generationis, ſm ꝙ inuenitur in superioribus, imperfectionis est. mutatio enim, quæ est genus ipsius, ponit exitum de potentia ad actū, & per consequens, ponit materialitatem in genito, & per consequens diuisionē essentiæ, quæ omnia diuinæ generationi, non competunt. Si autem consideretur ſm differentiā suā per quam cōpletur ratio generationis, sic dicit aliquam perfectionem. passiue enim accepta dicit acceptationem essentiæ, imperfectam similitudine, euius cōmunicationem dicit si sumatur actiue, quorum neutrum imperfectionem dicit. cōmunicatio enim consequitur rationem actus. vnde omnis forma quantum est de se: communicabilis est, & ideo communicatio pertinet ad nobilitatem. Et hoc modo accepta generatione est per prius in Deo, & omnis generatio in creaturis descendit ab illa, & imitatur eam quantum potest, quamuis deficiat. vnde ad Ephes. 3. Ex quo omnis paternitas in cœ. &c. Si autem accipiatur secundum rationem vsitatam in nomine, secundum quam dicimus generarionē in creaturis, sic non conuenit Deo nisi transumptiue, sicut & alia corporalia.

Et per hoc iam patet solutio ad primum, quia generatio secundum suum genus, quod est mutatio in diuinis. non inuenitur: vnde in Deo, non est mutatio, sed operatio diuinæ natu- K
Lib.1. fi.or. cap.8. ræ, secundum Damas. differt autem operatio à motu secundū Philosophum Ethico. 10. quia operatio est actus perfecti, sed motus est actus imperfecti, quia existentis in potentia.

¶Ad secundum dicendum, quòd nulla creatura susceptibilis est generationis sine eo, quod est imperfectionis in ipsa. cum enim in omni creatura differat essentia * & esse: non potest es- *D.461.
sentia communicari alteri supposito, nisi secundum aliud esse, quod est actus essentiæ in qua est, & ideo oportet essentiā creatam * communicatione diuidi, quod imperfectionis est. & ideo *D.1148.
in perfectissimis creaturis, non inuenitur, sed in his, quę magis remouentur à diuina similitudine.

¶Ad tertium dicendum, quòd in diuina generatione, non est aliquid additum essentiæ in genito, per quod differat à generante, sed ex hoc ipso ꝙ accipit essentiam a generante distinguitur ab eo relatione dantis, & accipientis, quę relationes nō
D.2.qō.vni. art.5. differūt ab essentia realiter, sed tantum ratione, vt dictum est, & ideo non sequitur ibi compositio. quod in alijs esse non potest, quia nulla relatio est substantia secundum rem in crea- F turis, vnde oportet quòd omne generatum sit compositum, & sic iterum patet quòd generatio in creaturis sine imperfectione esse non potest.

¶Ad quartum dicendum, quòd generatio realiter non est aliquid medium inter patrem & filium, cum generatio secundū rem passiue accepta, sit ipsa filiatio quæ est proprietas filij & est in filio, & cū in patre accipiatur actiue est ipsa paternitas q̄ est in patre, & est ipse pater, tñ significat proprietatem per modū actus, & ista significatio fundatur aliquo modo supra rem in acceptione vnius ab altero.

ARTIC. II.

b Vtrum ista propositio, Deus genuit Deum, sit falsa.

Ad secundum sic proceditur. Vr ꝙ hæc sit falsa, Deus genuit Deum. Generatio. n. importat relationem distinguentem personas, vt dictum est. si igitur cōcedi- H tur ꝙ Deus genuit Deum, oportet ꝙ cōcedatur, ꝙ Deus distinguitur a Deo, & ꝙ Deus est alius à Deo: quod nō concedit. 1.q.39.4. Art.præced.

¶Præt. Terminus in prædicato positus, non trahit terminū in subiecto positum extra suam significationem, sed tantū restringit ipsum rōne consignificationis tpis. vt stet pro præsentibus, præteritis, & futuris, quin potius est econuerso, ſm Boetium libr. de Trin. ꝙ talia sunt prædicata, qualia permiserint subiecta. Sed hoc nomen Deus, significat essentiam. ergo per verbum quod prędicatur non trahitur ad standum pro persona, sed supponit essentiam. hæc autē est falsa. Essentia genuit essentiam, vt infra dicetur. ergo & hæc, Deus genuit Deum. 1.de Trinit. cap.5.

¶Item si Deus genuit Deū. ergo Deus est generans, & Deus est genitus, sed quicquid dr̄ de singulis personis, potest dici de Deo, sed de patre dr̄ ꝙ est generans, & de filio ꝙ non est generans. ergo potest dici ꝙ Deus generat, & Deus non generat: I quod falsum est. ergo & prima est falsa, Deus genuit Deum. D.5.q.1. art.1.

Contra. in symbolo dr̄ Deum de Deo genitum: sed non generat̄ de Deo, nisi sicut de generante. ergo Deus generat Deū.

¶Præt. Deus dicit habentem deitatem. ergo quicquid dicitur de habente deitatem, potest dici de Deo: sed potest dici. habens deitatem generat habentem deitatem. ergo potest dici, Deus generat Deum.

Respondeo dicendum, ꝙ ista est simpliciter vera, & concedenda: Deus generat Deum, sed circa veritatē eius, est duplex opinio. Quidam enim dicunt, ꝙ hoc nomen Deus significat essentiam, & supponit essentiam quantum est de se: sed propter indifferentiam essentiæ ad personas in diuinis ex adiuncto notionali trahitur ad supponendum pro persona. Alij dicunt ꝙ hoc nomen Deus: significat essentiam & supponit quātum est de se personam, tñ indistincte. vnde potest supponere vnam tantum, vel plures personas vnam cum dicitur Deus generat: plures, vt cum dicitur Deus est trinitas. & hæc opinio videtur verior esse. Quāuis enim vt dicitur lib. de causis. Omne nomē deficiat significatione diuini esse, propter hoc, quòd nullum nomen significat simul aliquid perfectum & simpliciter, quia abstracta non significant ens per se subsistens, & concreta significant ens compositum, nihilominus tñ adijcientes id quod imperfectionis est, vtimur vtrisq; nominibus in diuinis, abstractis propter simplicitatem: concretis propter perfectionem. Vnde hoc nomen Deus, significat per modum perfecti & per se subsistentis. sicut & hoc nomen homo. vnde sicut & hoc nomen homo in se importat nō tantum essentiam, sed ēt suppositum, sed indistincte, aliàs non prædicaretur de indiuiduis: ita & hoc nomē Deus. & ideo de se habet ꝙ possit supponere pro persona, & non habet ꝙ supponat pro essentia ex modo significandi nominis, sed tantum ex ratione diuinæ simplicitatis in qua idem est re, essentia, & suppositum. Prop.6.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ generari significat proprietatē per modū actus, actus aūt est suppositorū tm̄. humanitas

enim

enim non generat, sed homo. & ideo cũ dr̃ Deus generat Deũ. locutio simpliciter est vera, quia actus non potest referri nisi ad suppositum, sed referri & distingui non significat actus nisi grammatice loquendo. & ideo possunt referri ad essentiam & ad suppositum & ideo non simpliciter conceditur. Deus distinguitur à Deo, ne distinctio referatur ad essentiã, & præcipuè cũ hoc nomen Deus, importet suppositũ indistinctũ, quod nõ distinguitur nisi personali ꝓprietate, vel filiatione.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ quãuis hoc nomen Deus. significet essentiam, tamen quantũ est de se supponit habentẽ essentiam & rem naturæ etiam; non intellectis ꝑsonis quas fides distinguit. vnde potest supponere pro persona etiã si ab alio non restringatur: & quia supponit personã indistincte, ideo potest stare in locutione ꝓ quacunq; persona. & sic reddit locutionẽ veram. vnde in hac ꝓpositione. Deus generat Deum in supposito stat pro patre, in apposito pro filio.

Cap.6.to.3. ¶ Ad tertium dicẽdũ, ꝙ hoc nomen Deus, proprie loquẽdo, nec est vniuersale* nec singulare, sed habet aliquid de ratione vniuersalis, s. ꝙ prædicat essentialiter de pluribus suppositis, & inde habet ꝙ ea quæ prędicantur de singulis suppositis prædicantur de ipso. habet autem de ratione singularis hoc ꝙ non multiplicatur ad multitudinem suppositorum, dicimus. n. ꝙ pater & filius sunt vnus Deus, sed Sor. & Plato sunt plures homines: & ex parte ista habet hoc nomen Deus, ꝙ negatio & affirmatio opponuntur cõtradictorie. vnde sicut istę non possunt simul esse verę. Sor. currit, & non currit. nec istę, Deus generat, & non generat.

*D.465.

Ibidem.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnũ Deum, vnam substantiam, sed non econuerso. s. vnũ Deũ vel unã substantiam esse tres personas.

B

Quidam tamen aduersarii veritatis, concedunt patrem, filium, & spiritum sanctum: siue tres persones esse vnum Deum, vnam substãtiam, sed nolunt cõcedere vnum Deũ, siue vnam substantiam esse tres personas, dicentes, substantiam diuinam prędicari de tribus personis: non tres personas de substantia diuina. Fides autem catholica tenet, * ac prædicat, & tres personas esse vnum Deum, vnam substãtiam, siue essentiam, siue diuinam naturam: & vnum Deum, siue essentiam diuinã esse tres personas. Vnde Augustinus in primo libro de Trinit. ita ait. Recte ipse Deus trinitas intelligitur beatus & solus potens. Ecce quàm expresse dixit ipse Deus trinitas, vt ostenderet, & ipsum Deum esse trinitatem, & trinitatem esse ipsum Deũ. Item in eodem. In verbis illis (inquit) Apostoli, quibus de aduentu Christi agens dicit. Quem ostendet beatus, & solus potens, rex regum & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatẽ &c. nec pater proprie nominatus est, nec filius, nec spiritussanctus, sed solus & beatus potens, i. vnus & solus Deus verus, qui est ipsa trinitas.* Ecce & hic aperte dicit vnũ solum verum Deum, esse ipsam

B trinitatẽ, & si vnus Deus ipsa trinitas est, ergo vnus Deus est tres personæ. Idem in lib. 5. de Trini. Non tres deos, sed vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam trinitatem. Idem in libr. de fide ad Petrũ in expositione symboli. Satis est christiano rerum creatarum causam visibiliũ, siue inuisibilium non nisi bonitatem credere creatoris, qui est Deus vnus & verus, nullamque esse naturam quæ non aut ipse sit, aut

C ab ipso, eumque esse trinitatem patrem, s. & filium & spiritũ sanctum. Item Augu. in sermone de fide. Credimus vnum Deũ vnam esse diuini nominis trinitatem. Idem in lib. 6. de Trini. Dicimus Deũ solum esse ipsam trinitatẽ. Ecce his, & alijs pluribus authoritatibus euidenter ostendit, dicẽdum esse, & cõcedendum, quòd vnus Deus est trinitas, & vna substantia tres personæ, sicut econuerso trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur

D vna substantia.

cap. 8. ibid.

Enchir. c.9. to.3.

De tempore ser. 124. tom. to.

Cap.7.to.3.

ARTICVLVS III.

c *Vtrum Deus genuit se Deum, vel alium Deum.*

Ibi 4. AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd genuit vel se Deum vel alium Deum. Idem enim & diuersum vniuersaliter diuidunt ens: sed se, est relatiuum identitatis. alius autem importat diuersitatem. ergo oportet dicere quòd genuit, vel se Deum, vel alium Deum.

Art. antecedenti. ¶ 2 Item. Vt supra dictum est, Hoc nomen Deus, trahitur ad standum pro persona ex notionali adiuncto: sed alius importat distinctionem notionalem. ergo ly alius hoc nomen Deus facit stare pro persona, sed hæc est vera. Deus genuit aliã personam diuinam. ergo & hæc: Deus genuit alium Deum.

¶ 3 Item. Videtur ꝙ hæc sit vera: Deus genuit se Deum. Idem

5. Meta. enim vt dicit Philosophus est vnum in substantia sicut æquale vnum in quantitate, sed sicut vna magnitudo est patris & filij, sic & vna substãtia. ergo sicut conceditur illa, Deus genuit æqualem Deum, ita debet concedi ista, Deus genuit eundem Deum. vnde similiter & hæc. Deus genuit se Deum, cum se sit relatiuum identitatis.

¶ 4 Item, Quæritur de alijs duabus propositionibus, scilicet

A genuit Deum qui est Deus pater, vel Deum qui non est Deus pater. Videtur enim, quòd hæc sit falsa. genuit Deum, qui est Deus pater, qui enim cum sit relatiuum, facit secundam notitiam suppositorum: sed iste terminus Deum, ad quem refertur, stabat pro persona filij ergo & relatiuum supponet personam filij, sed hæc est falsa. filius est Deus pater. ergo & hæc, Deus genuit Deum, qui est Deus pater.

¶ 5 Item, Videtur ꝙ etiã negatiua sit falsa. negatio enim respicit terminũ sequẽtem formalem. ergo cum dr̃, Deus genuit Deum, qui non est Deus pater, a filio quẽ refert relatiuum per negationẽ remouetur ly Deus, qui in prædicato ponit, non tantũ quantũ ad suppositum, sed quantũ ad formã: & ita diuina essentia remouebitur a filio, quod falsum est.

Respondeo dicendum, ꝙ Magister in litera negat vtranq; præmissarum: eo ꝙ alius cũ notet diuersitatẽ, ponit formam suam circa terminũ, cui adiungitur, cũ sit adiectiuũ, & ita designabitur diuersitas in forma diuinitatis. Ly se autem cum sit relatiuum identitatis, refert idem suppositum, & ita cum dico genuit se Deum ponitur indistinctio suppositi inter patrem & filium, & cum dr̃ genuit aliũ Deũ ponit diuersitas naturæ, & iõ vtraq; negata est.

¶ Sed sunt aliqui qui distinguunt istam. genuit alium Deum, quia ly alium potest teneri substantiue, vel adiectiue. si adiectiue tunc erit locutio falsa, quia ponet diuersitatẽ, circa hunc terminum Deus. si substantiue tunc erit constructio appositiua, & locutio erit vera & erit sensus: genuit alium Deũ qui est Deus. Sed quia non inuenitur ꝙ adiectiuum in masculino genere substantiuetur, & maxime cum adiungitur nomini substantiuum, ideo hæc distinctio nõ videtur multum valere nisi forte subintelligatur hoc principium eius, vt dicatur alium entẽ Deum, sed hoc erit nimis extortum, & ideo dicendum cum Magistro quòd vtraque falsa est.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ idem & diuersum sufficienter diuidunt ens creatum: propter hoc ꝙ vbicunq; in creatu-

B ris est diuersitas suppositorum est diuersitas essentiæ, sed in Deo in diuersis suppositis est vna essentia, & ideo nec identitas competit propter diuersitatem suppositorum, nec diuersitas propter identitatem essentiæ: sed tantum vnitas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alius importat * distinctionem in communi, non magis personalem, quam essentialem. & ideo quando adiungitur termino personali importat distinctionem personalem, quando autem adiungitur termino essentiali importat diuersitatem essentiæ, secundum exigentiam formæ illius termini, cum termini præcipue substantiales recipiant diuersitatem & pluralitatem ex parte suæ formæ. *D.841.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem significat vnitatem in substantia, & pręter hoc quia relatiuum est, & habet articulationem implicitam importat vnitatẽ suppositi, & multo plus hoc pronomen se, quod est et relatum reciprocum, quod non

est reperire in hoc nomine æquale.& ideo non est simile,quod F pro simili inducitur.

¶Ad quartum dicendum,quòd Magister distinguit vtranque illarum propositionum.si enim cum dicitur,Deus genuit Deũ qui est Deus pater.ly pater,construitur appositiue ad ly Deus, locutio falsa est,quia tunc ly Deus,restringetur ad standum pro persona patris, & sic erit sẽsus,genuit Deũ qui est ipse pater, & sic affirmatiua falsa est,& negatiua vera, si aũt intelligant non per appositionẽ, sed mediate coniungi illi duo termini. s. Deus & pater vt sit sensus, genuit Deum qui est Deus,& Deus est pater. tunc affirmatiua vera est & negatiua falsa. Præpositinus tamen dixit,ꝙ vtraq; falsa est,nec sunt contradictoriæ,propter diuersam suppositionem huius relatiui qui.in affirmatiuis enim refert tantũ suppositum antecedentis,& cum antecedens supponat pro persona filij,referret personam filij,de qua non est verum dicere ꝙ sit Deus pater.In negatiua vero,relatiuum refert non tantum suppositum, sed etiam essentiam. vnde oporteret quòd hoc prædicatum Deus pater remoueretur non tantum à supposito filij,sed etiam ab essentia, & ita falsa est.Sed quia hac distinctione facta adhuc habet locum distinctio Magistri, & præcipue in affirmatiua. Et iterum quia non videtur necessarium esse quòd in negatiuis relatum,referat aliter quam in affirmatiuis, nisi forte propter negationem cuius est confundere terminum & facere eum teneri simpliciter,quod tamen non habet respectu præcedentis, sed tantum respectu sequentis,ideo videtur efficacior via Magistri, & secundum ipsum concedendum est ꝙ vtraque potest esse vera & falsa,secundum cuius distinctionem,patet solutio ad quartum argumentum.

Episto.66, to.2.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an Deus pater, se Deum, an alium genuit Deum.

NVnc ad præmissam quæstionem reuertamur, vbi quærebatur, an Deus pater, genuerit se Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus neutrũ fore concedendum. Dicit tamen Augu. in epistola ad Maximum, G quòd Deus pater se alterũ genuit his verbis. Pater vt haberet filiũ de se alterũ se, vt totus maneret in se,& esset in filio tantus, quantus & solus. Quod ita intelligi potest,idest,de se alterũ a se genuit, non vtiq; alterum Deum, sed alteram personam,vel genuit se alterum,idest genuit alterum, qui est hoc quod ipse. Nam & si alius sit pater quam filius, non est tamen aliud,sed vnum.

¶Ad quintum dicendum,ꝙ quando duo termini contrahuntur per appositionem,terminus appositus efficitur, quasi forma ei cui apponitur. vnde si intelligat appositiue genuit Deũ, qui non est Deus pater,negatio non remouebit formam diuinitatis,sed paternitatis à filio.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de diuina prædicatione.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrum possit fieri prædicatio in diuinis per propositionem aliquam.
Secundo. Vtrum possit persona prædicari de essentia.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum de diuinis possit formari propositio.

1. q. 13.12. Et cont. lib. 1.cap.37.

D primum sic proceditur. Vr ꝙ in diuinis non possit aliqua formari propositio,in qua aliquid de ipso prædicetur. Veritas enim signi consistit in conformitate signi ad signatum, sed omnis prædicatio fit per aliquam compositionem,cum igitur in Deo nulla sit compositio, videt ꝙ de ipso nulla possit formari vera prædicatio.

cap. 2. cœl. Hierar.

¶2 Item Dion. In Deo negationes sunt veræ affirmationes incompactæ. Appellatur aũt incompactum illud quod nõ est debito modo ordinatũ, nec est competens: sed talis inordinatio inducit falsitatẽ in propositionibus.ergo vr idem quod prius.

Contra. Fidei non potest subesse falsum, sed multæ propositiones affirmatiuæ enunciantur nobis de Deo secundum fidem nostram,scilicet ꝙ Deus est trinus,& vnus. ergo videtur, quod de Deo possit formari vera propositio.

¶Item,secundum Boetium. Nulla propositio est verior illa,in qua idem de se prædicatur: sed quicquid est in diuinis est idẽ re,cum in Deo sit idem habens & habitum,& quod est & quo est.excepto quòd vna persona non est alia. ergo videtur,quòd de Deo possint formari verissimæ locutiones.

Respondeo dicendum,ꝙ enunciatio sequitur apprehensionem. Vnde secũdum quod intelligimus aliqua,oportet quòd enuntiemus illa. Apprehensio autem fit secundum potestatẽ apprehendentis, & ideo ea quæ sunt simplicia intellectus noster enunciat per modum cuiusdam compositionis, sicut econtrario,Deus intelligit res cõpositas modo simplici,& inde est ꝙ intellectus noster de Deo format propositiones ad modum rerum compositarũ à qbus naturaliter cognitionem accipit.

Ad primum. ergo dicendum, quòd intellectus noster deficit à cognitione diuinæ maiestatis. similiter etiam & enunciatio deficit à significatione perfecta; nihilominus tamen est veritas,inquantum intellectus formans enunciationem accipit duo quæ sunt diuersa secundum modum,& idem secundum rem. vnde secũdum diuersitatem rationum format prædicatum & subiectum, & secundum identitatem componit.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ affirmatiuæ propositiones pro tanto dicũtur incompactæ * in diuinis,quia nihil eorum quæ prædicantur de ipso significãt ipsum per modum quo ipse est, sed per modum quo intellectus noster accipit ex rebus creatis informatus.vnde oportet quòd nomina illa prædicata de Deo H intelligantur prædicari remotis illis modis quibus de creaturis prædicantur.vnde Dionys. Omnes diuinas prædicationes, ita docet exponere,Deus est sapiens, & non est sapiens,scilicet sicut alia,vt differat in eo sapientia à sapiente,sed est super sapiens inquantum est in ipso nobiliori modo sapientia, quàm significetur per nomen.

* D.369.

Dion.de diuin.no. c.7.

ARTICVLVS II.

b Vtrum persona possit prædicari de essentia.

1.q.39.6.

AD secundum sic proceditur,videtur ꝙ persona non possit prædicari de essentia.Prædicatum enim habet rationem formæ: sed persona est suppositum formæ, vel naturæ. ergo persona non habet rationem,quòd prædicetur de natu- I ra, vel essentia.

¶2 Item,Prædicatum semper significatur inesse subiecto.persona autem non significatur vt inhærens essentiæ, sed econuerso.ergo persona non potest prædicari de essentia.

¶3 Item.Superius per se prædicatur de suo inferiori, sicut homo de Sorte,sed Sor. accidentali prædicatione prædicatur de homine.accidit enim homini esse Sortem,sed sicut Sor.est suppositum humanæ naturæ,ita pater est suppositum naturæ diuinæ. ergo videtur quòd hæc non sit vera, Deus est pater nisi forte per accidens.

¶4 Item sicut dictum est, hoc nomen Deus quantum est de se supponit personam: sed hæc est falsa. vna persona est pater & filius & spiritussanctus. ergo hæc etiam. vnus Deus est pater & filius & spiritussanctus.

D.4.q.1.artic.2.

¶5 Item.Videtur ꝙ hæc etiam sit falsa, Deus est trinitas.nihil enim prædicatur de homine, quod non prædicetur de ali- K quo supposito hominis:sed trinitas prædicatur,neq; de patre, neque de filio,neque de spiritusancto.ergo per eandem rationem non potest dici ꝙ Deus sit trinitas.

Respondeo dicendum, quòd in diuinis est omnino indifferentia naturæ ad suppositum.& ideo nec est ibi vniuersale neque particulare. & ideo sicut vere prædicitur essentia de persona,ita & econuerso. Sed verum est ꝙ quantum ad modum significandi plus habet de proprietate propositio in qua prædicatur essentia quam in qua prædicatur persona cum prædicatum se habeat loco * formæ.

* D.1052.

Ad primum ergo dicendum,ꝙ quamuis persona sit suppositum: nihilominus tamen propter indifferentiam suppositi ad naturam persona est æqualis simplicitatis cũ natura, & ideo de se conuersim prædicantur. Et per hoc patet solutio ad secundum,quia in Deo habens & habitum sunt idem re.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in diuinis non est aliquid accidentale, nec est ibi vniuersale & particulare. & ideo nihil dicitur ibi

A ibi per accidens, neq; per consequens, sicut creaturis, sed tantum attenditur ibi alius & alius modus significandi.

¶ Ad quartum dicendum, q hoc nomen Deus, quantum est de se, quamuis supponat per personã, nihilominus tamen non supponit pro aliqua persona distinctè, immo indeterminate, nec forma significata per nomen Deus à qua nomen imponitur est proprietas psonalis, sed natura cõmunis. & ideo vnitas significata p hoc adiectiuum vnius, refertur ad formam diuinitatis & non ad suppositum, sed hoc nomen persona imponitur à personali proprietate quæ est forma significata p terminum, & ideo hoc est falsa, vna persona est pater & filius & spiritussanctus, quia significaretur vna psonalitas trium personarum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd pater supponit personam distinctam. similiter & filius & spiritussanctus, sed hoc nomen Deus supponit personam indeterminate. & ideo ratione indeterminationis aliqd potest prædicari de Deo, quod de nulla distinctarum personarũ prædicatur, sicut etiam de homine dicitur, quòd nulli singularium conuenit esse cõmune vel speciem, vel aliquid huiusmodi. (Cap. 7. to. 3.) Quòd autem plures personæ hominum non possunt simul prædicari de hoc nomine homo, ratio est, plures personæ non sunt vnus homo, sicut plures personæ sunt vnus Deus & trinitas, & ideo conuenienter dicit Deus est tres personæ. (... de Trinit. cap. 10. sup. ... 4.)

EXPOSITIO TEXTVS.

Deus pater se alterum genuit. § Hoc dupliciter soluit magister: quia ly se. potest esse ablatiui casus. & tunc simpliciter vera est: & est sensus gen. alte. se. im. alterum a se. vel potest esse accusatiui casus, & tunc vel facit similiter relationem, & sic iterum vera est, refert enim identitatem naturæ, tamen erit impropria, vel faciet relationem personalem, & sic est falsa, quia refert idem suppositum.

¶ Potest tamen dici, q etiam si refert idem suppositum, quodammodo erit vera, sed erit emphatica locutio, vt sit sensus: genuit alterum se, idest similem sibi. sicut dicit poeta. Dij faciam sine me, ne moriatur ego.

DISTINCT. V.

Hic quæritur, an pater genuit diuinam essentiam, vel ipsa filium, an essentia genuit essentiam, vel ipsa nec genuit, nec genita est.

C

Post hæc quæritur vtrum cõcedendum sit, quòd pater genuit diuinam essentiam: vel quòd diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentiam, an omnino nõ genuit, nec genita est diuina essentia? Ad qđ catholicis tractatoribus consentiens edimus, quòd nec pater diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit filium, nec diuina essentia genuit essentiam. Hic autẽ nomine essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideo non est dicendum, quod pater genuit diuinã essentiam, quia si pater diceretur genuisse diuinã essentiam, essentia diuina relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret diuinã essentiam. Vt enim ait August. in libr. 5. de Trinita. quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam.

Secunda ratio.

Item, cum Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor esset vtiq; genitor eius rei, quæ ipse est. & ita eadem res seipsam genuisset, quod Aug. negat, vt supra ostendimus.

Tertia ratio potior.

Item, si pater est genitor essentiæ diuinæ, cum ipse essentia diuina sit: & Deus sit, eo ergo quòd generat, & est, & Deus est. Ita, ergo non illud quod generatur est à patre Deus, sed pater eo quòd generat, & est, & Deus est: & si ita est, nõ genito gignẽs, sed gignenti genitus causa est vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat August. in lib. 7. de Trini. quòd pater non est sapiens sapiẽtia quam genuit, quia si ea sapiẽs

B est: ea est, hoc enim est ibi esse quod sapere, quod si hoc est ibi esse quod sapere, quod si hoc est ibi esse quod sapere non per illã sapientiam quam genuit sapiens pater est. Quid enim aliud dicimus, cum dicimus hoc illi est esse quod sapere, nisi eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est, vt sapiens sit etiam ipsa illi causa est, vt sit. Si ergo sapientia quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam patri qua sit, à patre genitam nul

C lo modo dixerit quisquã sapientiam. Quid enim est insanius? Ita ergo si pater genuit essentiã qua est, essentia quã genuit causa est illi vt sit. non ergo ipsam, qua est essentia genuit. Nam in illa simplicitate inquit Augu. quia non est aliud sapere quàm esse, eadem est ibi sapiẽtia quæ essentia. ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo nõ genuit sapientiam qua sapiens est, ita nec essentiã qua est. Vt enim sapientia sapiens est, & potentia

D potens, ita & essentia ipse est, eademque est sapientia & potentia quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quòd pater essentiam diuinam non genuit.

Hic videtur aduersari August.

Huic autem videtur cõtrarium, quod August. ait in lib. de fide ad Petrũ. Deus cum verbum genuit, id quod ipse est genuit, nec de nihilo, nec

E de aliqua iam facta conditaque materia, sed de seipso id quod est ipse. Item, Deus pater qui verissime indicare animis cognituris, & voluit & potuit, hoc ad

DIVISIO TEXTVS.

Hic ponit Magister quæstionem de nominibus significantibus essentiam in abstracto, vtrum aliquod eorũ possit se habere ad generationem vt subiectum, vel terminum. Et circa hoc tria facit. Primo, mouet quæstionem. Secundo, determinat eam. ibi § Ad quod catholicis. Tertio, determinationẽ confirmat ibi § Ideo non est dicendum. § & hæc diuiditur in duas partes. In prima, ostendit q diuina essentia nõ habet se ad generationem, sicut terminus, vt dicatur generata. (Cap. 1. to. 3.) In secunda, q non se habet ad ipsam sicut subiectũ, vt dicatur generans, ibi § Ita etiã non est dicendũ &c. § Prima in duas. In prima, inducit probationem. In secũda excludit contrarietatẽ. ibi, § Huic autem videtur. § Primum ostendit tripliciter. Vno modo sic: quia omne quod in diuinis generat aliquid relatiue dicitur ad illud, & econuerso. Si igitur pater generat diuinam essentiam, essentia dr relatiue ad patrem, & ita nõ significaret substantiam secundũ Augustinum. (Ibidem in fine cap.)

¶ Secundo sic. Pater est diuina essentia. si igitur pater generaret diuinam essentiã: pater generaret illud quod ipse est, quod non potest esse secundum Augustinũ. ibi § Item cũ Deus &c. § Tertio sic. pater habet esse per diuinam essentiam. si igitur pater generaret diuinã essentiam, pater haberet esse per id, qđ est generatum ab ipso: cuius contrarium videt̃ magis, & hoc, ibi. § Itẽ si pater &c. § (Symbo. c. 3. to. 3.) § Ita etiam non est dicendum. § hic probat aliam partem quæstionis, scilicet quòd essentia nõ sit suppositum generationis, & hoc dupliciter, scilicet quòd neque essentia generet essentiam, neque generet filium, & diuiditur in duas. Primo, ponit probationes vtriusq; In secunda, inducit contrarietatem, ibi § Prædictis autem &c. § hæc diuiditur in duas. Primo, inducit contrarietates ostendentes, quod essentia generat essentiam. In secunda, ostẽdit quòd essentia generet filium. ibi § Dicitur quoque frequenter &c. § Circa primum duo facit. Primo, obijcit per auctoritates Augustin. Secundo, per authoritates Hilar. ibi § Hinc vero idem etiam. § vtraque diuiditur in obiectionem & solutionem. similiter etiam sequens pars diuiditur in obiectionem, & solutionem.

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad intelligentiam huius partis de tribus quæritur.

Primo. Vtrum essentia se habeat ad generationem sicut generans.

Secundo. Vtrum se hẽat sicut id de quo est generatio.

Tertio. Vtrum se habeat sicut id quod est terminus generationis.

Circa primum duo querũtur.

Primo. Vtrum essentia generet.

Secundo. Dato ꝙ non: vtrum similiter sit in omnibus alijs essentialibus nominibus.

ARTIC. I.

a Vtrum essentia generet.

1.q.39.5.a. op.c.4.5. D primũ sic proceditur. Videtur quòd essentia generet. Maior

Inf.q.3.1. enim est oppositio affirmationis & negationis, quàm relationis, sed oppositio relationis facit in diuinis vt vna ꝑsona non sit alia. ergo fortius faciet hoc condictio, sed persona patris est generans. si igitur essentia non generet, pater non erit essentia, quod est impossibile.

Cap.1.in fine & c.2. in princ. ¶ Præter. Quicquid predicatur de aliquo potest supponere illud: sed essentia prædicatur de patre, & vere. ergo potest supponere pro patre, & ita põt recipere prædicationem patris.

c.2.tom.3. ergo potest concedi quòd essentia generet.

¶ 2 Item si essentia est pater. ergo est pater filij, sed relatiua dicuntur ad conuertentium. ergo & filius erit filius essentiæ. ergo essentia generat.

¶ 3 Item. Essentia est res generans, sed res generans est generans. ergo essentia est generans.

¶ 4 Item sicut se habet essentia ad personam, ita persona ad essentiam, sed de persona prædicantur attributa essentię, sicut potentia bonitas &c. ergo & de essentia proprietates personæ. ergo potest dici quòd essentia est generanss

Contrarium ostenditur per rationes Magistri.

seipsum indicandũ genuit, idest, quòd est ipse qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis Deum patrem genuisse illud quod ipse est. illud autem quod ipse est non est nisi essentia diuina. Videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respõdemus illa verba sic intelligenda esse dicentes. Pater de seipso genuit illud quod ipse est, idest, filium, qui est illud quod pater est. nam quod pater est, & filius hoc est, sed non qui pater est, & filius hic est.

Alias partes quæstionis exequ.tur.

A

Ita etiam non est dicendum, quòd diuina essentia genuit filium, quia cum filius sit diuina essentia, jam esset filius res à qua generatur, & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus quod essentia diuina nó genuit essentiam. Cum enim vna & summa quędam res sit diuina essentia. si diuina essentia essentiã genuit, quod omnino esse nó potest, sed pater solus genuit filium & à patre & filio procedit spiritusfanctus.

b Quæ videantur prædictis esse contraria.

Prædictis autem videtur cõtrarium esse quod dicit Augustinus in libr. 7. de Trin, hoc inquit est Deo esse quod sapere, vnde pater & filius simul sunt vna sapientia, quia vna essentia, & singillatim sapientia de sapientia sicut essentia de essentia. Ecce his verbis aperte dicit Aug. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia: vbi videtur significare, quòd sapientia sapiẽtiam, & essentia essentiã genuerit. Idẽ in libr. de fide ad Petrum ait. Sic Christum Dei filium, idest, vnã ex trinitate personam Deum verum crede, vt diuinitaté eius de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere quòd natura filij sit nata de natura patris. Idem etiam in lib. 15. de Tri. ait, Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate,

G sicut substantia de substantia, sapientia de sapiẽtia, & hic videtur dicere quòd substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, sapientia de sapiẽtia, & substantia de substantia est, idest filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadẽ substãtia & sapientia, & filius qui est diuinitas, natus est de patre qui est natura diuina. Et vt expressius dicamus. dicimus filium

H sapientiam esse de patre sapientia, & dicimus filium substãtiam esse genitum de patre & à patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat, Augustinus ostendit in 7. lib. de Trin. dicens. Pater ipse sapientia est, & dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, idest, sicut lumẽ de lumine, & vterque vnum lumen. Sic intelligatur sapientia de sapiẽtia, & essentia de essentia, & vterque vna sapientia & vna essentia.

I Item ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei, quia de patre virtute & sapiẽtia, etiam ipsa virtus & sapientia est. sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vitæ, est apud Deum patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est, sicut filius lumẽ de lumine patre, & Deus filius de Deo patre, vt & singulis sit lumen, & singulis sit sapientia, & singulis sit Deus, & simul vnum lumẽ, vnus Deus, &

K vna sapientia. Ecce his verbis manifeste aperit. Aug. ex quo sensu accipienda sint prędicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

F Respondeo dicendum, quòd in creaturis actus sunt * suppositorum, & essentia non agit, sed est principium actus in supposito, non enim humanitas generat, sed sor. virtute suæ naturæ, in creaturis autem essentia realiter differt a supposito: & ideo nullus actus proprie de essentia prædicatur nisi causaliter. in diuinis autẽ essentia realiter non differt a supposito, sed solum ratione, sic quantum ad modum significandi q a suppositum est distinctum, & essentia est cõmunis. Et ideo in diuinis, quæcunque prædicantur de supposito nõ secundum modũ quo differt ab essentia, prædicantur etiam de essentia, dicimus enim quòd essentia creat, & gubernat, & huiusmodi. Sed actus, qui dicitur de supposito secundum modum secundum quem differt ab essentia nõ potest de essentia prędicari, & huiusmodi est actus generandi, qui prædicatur de supposito patris, secundum quod distinctum est à supposito filij. vnde non est concedendum ꝙ essentia generet, sed ꝙ pater generat virtute * essentiæ, vel naturæ. vnde etiã dicit Damas. ꝙ generatio est opus diuinę naturæ existens.

* D.38. Et 64. Et 65.

c.2.to.3.

D.457. 1147.

Cap.1. & 3.

* D.656.

Lib.1. fid. orth. ca. 8.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ affirmatio, & negatio dicuntur maxime * opponi, quia in eis non importatur aliqua conuenientia, in priuatiue enim oppositis importatur conuenientia quantum ad subiectũ, quia nata sunt fieri circa idem. in cõtrarijs autem relatiuis etiam quantũ ad genus, quia scilicet sunt in eodẽ genere. vnde in vtraq; oppositione, vtrunque extremorum significatur, per modum entis, & naturæ cuiusdam. illud autem in quo inuenitur aliqd non permistum contrario est maximum & primum in genere illo, & causa omnium aliorum, & ideo oppositio affirmationis & negationis cui non admiscetur aliqua conuenientia est prima & maxima oppositio, & causa omnis oppositionis & distinctionis, & ideo oportet quòd in qualibet alia oppositione includatur affirmatio & negatio, sicut primum in posteriori. vnde plura requiruntur ad alias oppositiones. quam ad oppositionem contradictionis, quia se habét ex additione ad ipsam. vnde non oportet quòd si contrarietas non inueniatur nisi in diuersis realiter, quod affirmatio & negatio inueniatur in diuersis realiter, immo sufficit etiam distinctio rationis ad affirmationem

Cap.3. ibi. * D.955.

mationem & negationem, cum quælibet distinctio, vt dictum A est includat affirmationem & negationem, & talis distinctio, scilicet rationis est inter essentiam & personam, sed opposita relatiue aliquando requirunt diuersitatem, vel distinctionem realem, & talia sunt quæ diuinas personas distinguunt: aliquando autem distinctionem rationis tantum: vt cum dicitur idem eidem idem, & hoc melius dicetur
Non longe à princ. in tractatu de relationibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia nō prædicatur de
D.26. qō.1. art. 1. supposito ratione modi significādi in vtroque, sed ratione indifferentiæ secūdum rem propter simplicitatē diuinæ naturæ,
Circa finē. & ideo non oportet ꝙ supponat patrem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur essentia est pater, est duplex locutio, ex eo quòd ly pater, potest teneri quasi adiectiuè vt ponat formam suam circa essentiam, & sic falsa
In medio libri. est, quia proprietates non determinant essentiam. Vel potest sumi substantiue, & tunc supponit pater in prędicato pro persona patris: & sic vera est, nec oportet quòd fiat hoc modo cōuersio. ergo fili⁹ est filius essentiæ, sed ergo filius est filius patris, qui est essentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum dicitur, essentia est res generans. ly res, potest supponere essentiam, vel personam, si essentiam, sic falsa est, quia sic adiectiuum poneret formam suā circa essentiam, si personam sic vera est, & tunc non sequitur. ergo essentia est generans, quia tunc non
Ibidem parum infra. circa idem ponetur forma adiectiui.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cū essentia & persona differant in modo significandi, illud quod prędicatur de psona ratione modi significādi secūdum quòd ab essentia distinguitur, non prædicatur de essentia, vt generans & generatum, aliàs similiter etiam est ex parte essentiæ. illud enim quod prædicatur de essentia ratione modi significandi quo differt a supposito distincto, non prædicatur de supposito, sicut essentia est communis tribus, tamen non potest dici hoc de aliqua personarum.

Quod videtur prædicta expositionem contrariam.

HVic vero etiam id contrarium videtur quod Hila. ait in quarto libro de trinita. Nihil inquit nisi natum habet filius, & geniti honoris ammiratio in honore generātis est. Cum ergo filius habeat essentiā: tota enim in eo est diuina essentia, videtur quòd ipsa diuina essentia nata sit. Item in libr. quinto, ait. Natiuitas Dei non potest eam ex qua profecta est non tenere naturam. Nec enim aliud quàm Deus subsistit, quòd non aliunde quàm de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei perfectam ex natura, & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura Dei & genita & genuisse. Quod apertius dicit in lib. nono, de trinit. Nos inquit vnigenitum Deum in forma Dei manentem in natura Dei mansisse profitemur. Nec vnitatem formæ seruilis in naturam diuinę vnitatis refundimus. Nec rursus corporali infinuatione patrem in filio prędicamus, sed ex Deo eiusdem generis genitam naturam naturaliter in se gignentem habuisse naturam, quæ in forma naturæ se gignentis manens. formam naturæ & infirmitatis corporalis accepit: non enim defecerat Dei natura ne esset, sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manēs sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humilitatis exercens. Ecce hic aperte dicit & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam, quod à plerisque negatur. Item in eodem. Nunquid vnigenito Deo contumelia est patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitā subsistat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

B

Quomodo sint intelligenda prædicta verba Hilarij.

SEd quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligētia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Hæc ergo verba ita intelligi possunt. Nihil habet filius nisi natum, idest, nihil habet secundum quod est Deus, nisi quod nascendo accepit, & ipse nascendo patris in se subsistētem habuit naturam. Vnde idē Hila. addit in 5. lib. Eandem naturam habet genitus quam ille qui genuit: ita tamē vt natus nō sit ille qui genuit. nā quomodo erit pater ipse cum genitus sit? Sed in his ipsis subsistat ille q̄ti

C

genitus est, in quibus totus est ille qui genuit, quia non est aliunde qui genitus est. & ideo non refertur ad aliud, quod in vno subsistit & ex vno. Ac si in generatione filii & naturam suam, (vt ita dicam) sequitur indemutabilis Deus, indemutabilem gignens Deum, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas, subsistentem ergo in eo Dei naturā intelligamus cum in Deo Deus insit, nec præter eū qui est Deus

D

quisquā Deus alius sit, quia ipse Deus & in eo Deus. Naturæ ergo Dei patris veritas in Deo filio esse docetur, cum in eo Deus intelligitur esse qui De⁹ est. Est enim vnus in vno & vnus ab vno.

Quod legitur pater de sua substantia genuisse filium, & filius substantia patris.

B

DIcitur quoque & frequenter in scriptura sacra legitur; patrem * de sua substātia genuisse filium. Vnde Aug.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum actus generandi prædicetur de aliquo nominum essentialium.*

AD secundum sic procedatur. Videtur quòd actus generandi de nullo nominum essentialium prædicet. Sicut enim tres psonæ sunt vna essentia, ita etiā sunt [t.p.q. 39. artic. 4.]
vnus Deus, sed secundum rationem Magistri non potest dici essentia generare, ne notetur essentiæ distinctio. ergo similiter non potest dici Deus generat, ne sequatur deorum pluralitas. [Ante medium.]

¶ 2 Item. Persona & hypostasis & substantia non dicuntur relatiue, sed secundum [Circa finē.]
Magistrū ideo essentia non potest dici generare, quia relatiue non dicitur, ergo similiter, nec persona, vel hypostasis.

¶ 3 Item. Ista nomina natura bonitas & huiusmodi sūt ęqualis abstractionis sicut essentia. si igitur essentia propter modū significandi in abstracto non potest generare, ergo videtur ꝙ nec aliquod aliorū.

Contrarium ostēditur per multas auctoritates in litera.

Respondeo dicendum, sicut dictū est, [Art. pręced. in cor.]
generare proprie conuenit supposito inquātum distinctum, & ideo quāto magis appropinquat nomē ad suppositum distinctū, tanto verius potest prædicari de ipso actus generandi. vnde hæc est proprissima. pater generat, q̄a imponitur nomē patris à proprietate distinguente. Et similiter potest dici: persona generat, quia nomen personæ imponitur à proprietate communi, quæ dicit personalitas, & consequenter minus proprie dicitur. Deus generat, quia quamuis claudat in se suppositum, non tamen suppositum distinctum, nec imponitur nomen à proprietate distinguente, sed ab essentia communi. In omnibus autem abstractis etiam est ordo, quia quędam ordinem dicunt ad actum, sicut virtus, bonitas, lux, natura, & huiusmodi: & quia actus sunt suppositorum, ideo in illis inuenitur dictum quòd sapientia generat, vel natura generat, tamen huiusmodi locutiones non sunt extendēdæ: sed pie intelligendæ. Quædam vero nomina sunt, quæ non dicunt ordinem ad operationem: sed tantum imponun-

tur secundum rationem nominis ab actu substandi, sicut substantia. vnde hoc nomen substantia, ad hoc accidit ad rationẽ suppositi: sed hoc nomen essentia, remouetur omnino a ratione suppositi. & ideo minime potest dici quòd essentia generet. Si tamen inueniretur, esset exponenda: essentia generat, id est, pater qui est essentia. F

e.2.10.3. ¶ Ad primum ergo dicendum: quòd nomen Deus includit in se suppositum indeterminate, & ratione eius à quo nomen imponitur includit in se naturam. vnde ratione modi significandi est quasi medium inter essentiam & personam distinctam, & ideo nec repugnat sibi modus essentiæ ratione indeterminationis, nec

c.10.10.3. modus distinctę personæ ratione suppositi: & ideo potest dici Deus generat, & Deus est communis tribus personis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd relatiuum in diuinis multipliciter dicitur proprijssime enim relatiuum est, quod secundum suum nomẽ ad aliud refertur, vt pater. Aliud autem dicitur relatiuum qđ sequitur, vel causat relationem sicut generatio & generare. Aliud autem quod implicite claudit in se relationem, sicut trinitas personas distinctas relatione, &

lib.3.ca.14. to.6. hoc nomen persona includit in se relationem distinguentem. Aliud autem potest dici relatiuum inquã tum pro reuelatione ponitur sicut Deus, & etiam quædam nomina abstracta, cuius ratio dicta est.

In corpore. ¶ Ad tertium dicendum, quòd maioris abstractionis est essẽtia quam bonitas vel sapiẽtia, quia quamuis æqualiter abstrahatur à supposito, tamen essentia super hoc abstrahit etiam ab actu. illa vero dicunt ordinem ad actum.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur vtrum essentia se habeat ad generationem sicut id de quo est generatio.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrum filius generetur de substantia patris:
Secundo. Vtrum sit ex nihilo.

in lib. de fide ad Petrum ait. Pater Deus de nullo genitus Deo semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem: & eadẽ qua ipse naturaliter æternus est diuinitate coæternum. Ecce hoc dicit Augustinus filiũ genitum de natura patris. Est autem vna natura patris & filii & spiritussancti. Si ergo de natura patris genitus est filius: genitus est de natura filii & spiritussancti: immo de natura trium personarum. Idem quoque Augustinus in lib. 15. de trinita. dicitur Christum esse filium substantiæ patris: & de substantia patris genitum: tractans illud verbum apostoli loquentis de Deo patre sic. Qui eruit eos de potestate tenebrarum & transtulit in regnũ filii charitatis suæ. Quod inquit dictum est filii charitatis suæ nihil aliud intelligatur quam filii sui dilecti quam filii substantiæ suæ. Charitas quippe patris quæ in natura Dei est ineffabiliter simplici, nihil aliud est: quam ipsa natura atque substantia: vt sæpe diximus: & sæpe iterare nõ piget. Ac per hoc filius charitatis eius nullus est alius quam qui de substantia eius est genitus. Ecce aperte hoc dicit Augustinus filium esse genitum de substantia patris & filium substantiæ patris. Idem quoque Augustinus in secundo libr. contra Maximianum hæreticum. substantiam Dei genuisse filium: & filium genitum de substantia patris asserit dicens. Carnalibus cogitationibus pleni Dei substantiam de seipsa gignere filium nõ putatis: nisi hæc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis nescientes scri-

G pturas neque virtutem Dei, nullo enim modo verum filium Dei cogitatis: si eum natum esse de substantia patris negatis. Non. n. iam erat hominis filius: & Deo donante factus est Dei filius: ex Deo natus gratia non natura. An forte etsi nõ hominis filius erat: tamen aliqua iam erat qualiscũque creatura: & in Dei filiũ Deo mutante conuersa est? sed nihil horum est, ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei filium: affirmastis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de patris, de qua sit dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei filium Iesum Christum de patris esse sub-

H stantia non vos nobiscum pigeat confiteri. Item in eodem, vtrique legimus vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis: vtrum iste verus Dei filius ab eis qui gratia sunt filii, quadã proprietate discretus: de nulla substantia sit an de aliqua. Nõ dico inquit de nulla: nec dicam de nihilo: de aliqua ergo substantia est: quæro de qua? Si non de patris substantia est: aliam quære. si aliam non inuenis: patris

I agnosce substantiam: & filium cum patre homousion cõfitere. Item in eodem. Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est, ipse genuisse. Item dico, quòd sæpe dicẽ dum est: aut de aliqua substantia natus est Dei filius: aut de nulla, si de nulla ergo de nihilo: quod vos iam non dicitis. si vero de aliqua: nec tamen de patris substantia: non est verus filius. si vero de patris substantia, vnius

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum filius sit genitus de substantia patris.

AD primum sic proceditur, vr q̄ fili⁹ nõ sit genitus de substãtia patris. Omnis. n. præpositio transitiua est. trãsitio autem requirit diuersitatem, vel distinctionẽ: cum igitur filius nõ distinguatur ab essentia patris, nõ potest dici de essentia eius natus. 1.q.41.3.

¶ 2 Itẽ. Sicut se habet natura humana ad Sortẽ: ita diuina essentia ad filium, sed Sor. non potest dici de essentia humana. ergo nec filius de essentia patris.

¶ 3 Item. De. semper dicit ordinem: sed inter filium & essentia non est ordo neq; tẽporis, neque naturę: cum essentia non sit generans, sed pater, neq; causalitatis. ergo videtur q̄ nullo modo sit de essentia patris. Si dicas q̄ hoc dicitur propter consubstãtialitatẽ filii ad patrem. Contra sicut essentia patris est essentia filij: ita tota essentia filij est a patre. ergo eadem ratione potest dici pater de substantia filij. sicut econtrario. Ibidem.

Contrarium ostenditur per authoritates in litera.

Respondeo dicendum, q̄ hoc præpositio de, proprie designat principium & consubstãtialitatem, hæc autẽ præpositio ex.* designat tantum ordinẽ principij. Vnde quicquid dr̃ esse vbi supra. *D.587.

K de aliquo, ex illo est, sed non cõuertitur. sicut dicitur infra 36. di. Vnde hæc præpositio ex, quandoq; notat ordinem temporis tantũ, vt ex mane fiat dies. quandoq; ordine principij agentis. sicut artificiata sunt ex artifice. quandoq; principium materiale: vt cultellus fit ex ferro. Sed De. cum notet consubstantialitatem semper notat, vel principium materiale, sicut cultellus est de ferro, vel agens consubstantiale: sicut dicimus q̄ homo filius generatur de patre suo, cum sit generatio per decisionem substantię. Et secundum istum modum filius dicitur de patre & de essentia patris, tamen de patre sicut de generante, & de essentia sicut de principio generationis cõmunicato. vnde etiam accedit ad similitudinem secundum materiam, si a materia remoueatur totũ quod est imperfectionis: & remaneat hæc sola de conditionibus materiæ, q̄ est manens in re, & per eam res subsistit, & præcipue res artificiata, quæ est in genere substantię propter suam materiã & non propter suam formam, vt dicit Commentator in secundo de anima. 2. de anima comm.4.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd De. vt deductum est, dicit

consub-

consubstantialitatem & ordinem ad principium, & consubstã-tialitas respicit essentiam, & ordo, ratione cuius est transitio, respicit personam generantem. non enim dicimus quòd filius sit de essentia, sed quòd sit de essentia patris. & ideo non oporter esse distinctionem filij ab essentia, sed a patre.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd similiter sor. dicitur nasci de natura patris vel substãtia, sicut filius dei: tamen differẽter, quia filius dei est de tota substantia patris, sed sor. est de parte substantiæ.

¶ Item. Ad aliud: quia sor. subsistit non tantum per essentiam, sed etiam per materiam, per quam indiuiduatur natura humanitatis in ipso: sed filius dei subsistit per essentiam patris est essentia patris nõ fit pars filij, sed totum quod est filius.

¶ Ad tertium, dicendum sicut ad primũ.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd non notatur ibi tantum consubstantialitas, sed etiam ordo ad principium qui non saluatur si diceretur pater ẽ de essentia filij.

ARTICVLVS. II.

b Vtrum filius sit ex nihilo.

AD Secũdum sic proceditur, videtur quòd filius sit nihilo. Illud enim dicitur ex nihilo esse quod non est ex præiacenti materia, sed filius est huiusmodi, quia non est de aliquo sicut de materia, ergo & cætera.

¶ 2 Item. Quicquid nõ habet esse nisi ab alio quantum est in se, est non ens, cum inter esse & non esse non sit medium: sed filius non habet esse nisi a patre. ergo de se habet non esse: sed

eiusdemque substantiæ sunt pater & filius. Vos autem nec filium de patris substãtia genitum vultis: & tamen eum non ex nihilo, nec ex aliqua materia: sed ex patre esse conceditis. nec videtis quòd necesse sit: vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua re alia, sed ex deo. nisi ex Dei substantia esse non possit: & hoc esse quod deus est, de quo est, id est, deus de deo natus est: quia non alius prius fuit: sed natura coæterna de Deo est.

Colligens summam prædictorum, aperit ex quo sensu accipienda sint.

HIs verbis præmissis, innui videtur quòd diuina substantia filium genuerit: & quòd filius sit genitus de substantia patris: & quòd de Deo est natura coæterna: & quòd pater id quod ipse est genuit. id autem quod ipse est, essentia diuina est: & ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba: quę quomodo intelligenda sint mallem magis ab aliis audire quàm ipse tradere: vt tamen sine præiudicio ac temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi. C Natura coeterna de Deo est, id est filius coeternus patri de patre D est: ita quòd est eadem cum eo natura vel eiusdem naturæ. Quem sensum cõfirmat August. ibidem subiiciens, & quod dixerat quasi explanans. Dicto enim natura coeterna de Deo est: addidit non est aliud filius quàm illud de quo est, idest vnius eiusdẽque substantiæ est. Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem li. contra Maximinum

eodem. lib. &c. citatis. omne tale secũdum Auicen. est ex nihilo. ergo filius est ex nihilo.

7. suæ Met. cap. 7. Contra. Omne quòd est ex nihilo est creatum, sed filius est increatus. ergo &c.

¶ Item secundum Damasc. Omne quod est ex nihilo est vertibile in nihil: sed filius non est huiusmodi: ergo &c.

lib. primo fid. orth. c. 3 Respondeo. dicendum, quòd differt dicere aliquid non esse ex aliquo, & aliquid esse ex nihilo. Cum enim dicitur nõ esse ex aliquo sicut ex materia, nihil ponitur, & hoc conuenit filio dei. Cum autem dicitur esse ex nihilo, remanet ordo affirmatus ad nihil. Sed aliquid habet ordinem ad nihil dupliciter, scilicet ordinem, temporis & ordinem naturæ. Ordinem tẽporis ex eo, quòd prius fuit non ens, & postea est ens, & hoc nulli æterno conuenit. Ordinem naturæ, quando aliquid habet esse dependẽs ab alio, hoc enim ex parte sui non habet, nisi non esse, cum totum esse suum ad alterum dependeat, &

A quòd est alicui ex seipso naturaliter præcedit id quod est ei ab altero. Et ideo, supposito quòd cœlum & huiusmodi fuerit ab æterno, adhuc tamen est verum dicere quòd est ex nihilo: sicut probat Auic. neutro autem modo filius habet ordinem ad nihil. non enim habet ordinem temporis, quia ęternus est, non habet ordinem naturæ, quia suum esse est absolutum, non dependens ab alio.

dicens. Trinitas hæc vnius eiusdemque substantiæ est: quia non de aliqua materia vel de nihilo est filius: sed de quo est genitus. itemque spiritus sanctus non de aliqua materia vel de nihilo est: sed inde est, vnde procedit. His vtique verbis, aperte ostendit ea B ratione dici filium esse de substãtia patris, quia est de patre genitus: ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo. & spiritum sanctum esse de substantia patris & filii: quia ab vtroque procedit: ita quòd est eiusdem substantiæ.

Quòd nec filius nec spiritussanctus est de nihilo, sed de aliquo: non tamen de materia,

B

OStenditur quoque ex illis verbis filium, & spiritum sanctum non esse de nihilo: sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hyla. ait in xii. li. de tri. Vnigenitus Deus cum natus sit, patrem testatur authorem: cum ex manente natus est non est natus ex nihilo. & cum ante tempus natus est; omnem sensum præuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quòd filius non est natus ex nihilo. similiter & spiritussanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est a patre est. cum quo est eiusdem substantiæ & eadem substantia. Ex quo sensu, etiam illud accipiendum est: pater genuit id quod est ipse idest filium qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Augustin. aperit dicens, in primo libr. contra Maximinum. Hoc pater genuit quod est: alioquin non est verus filius, si quod est pater non est filius: Item sub-

¶ Ad Primum. ergo dicendum: quod quãuis non sit de materia: non tamen sequitur quòd non de aliquo, quia est de substãtia patris, quo etiam remoto, adhuc non sequeretur quòd esset ex nihilo, vt dictũ est, quia pater non est de aliquo, & tamen non est ex nihilo. idem autem est esse patris & filij.

¶ Ad secundum dicendum, quòd filius quàmuis totum esse suũ habeat ab alio, nihilominus tamen esse suum non est dependẽs, quia accipit a patre idem numero esse, quod ipse habet. & ideo non est dependẽs esse suum, neque possibile, neque ex nihilo, quod necessario sequeretur, si aliud in numero esse reciperet. In corpore. Parum ante medium

QVAEST. III.

C

Vtrum essentia sit terminus generationis. Circa medium.

DEinde quęritur vtrum essentia sit terminus generationis, videtur quòd nõ. Generatio enim est inter duos terminos, scilicet terminum a quo, & terminum ad quem: sed generatio filij non habet terminũ a quo: quia non est ex non esse. ergo etiam non habet terminum ad quem. 1. q. 39. 5.

¶ Item. Omne quod est terminus generationis est generatum per se vel per accidens: per se sicut ipsã res generata: per accidens sicut forma eius: sed essentia nullo modo generata est, sicut nec generans: quia sequeretur distinctio. ergo non est terminus generationis.

¶ Pręt. Si esset terminus, hoc non esset, nisi sicut acceptum per generationem, sed filius non accepit essentiam. ergo essentia est terminus generationis. probatio mediæ. Accipere enim, cum non cõueniat tribus personis est actus notionalis: sed nullus actus notionalis terminatur ad essentiam, sicut pater quòd pater non generat essentiam. ergo nec filius accepit essentiam.

Contra. Illud in quo est generatio est terminus generationis, sed Hila. dicit ꝙ natiuitas vnigenita in naturam ingenitã subsistit. ergo natura, vel essentia est terminus gñationis.

¶ Præt.

*D.4.q. art.1, ¶ Præt. Generatio inuenitur in diuinis, vt suprà dictum est, secundum id quod est perfectionis in ipsa. sed tota perfectio generationis est ex termino ad quem. ergo in generatione diuina est terminus ad quem; sed hoc non est aliud quàm essentia. ergo &cætera.

Lib.5. quinit. circe fi. Lib. 3. to. 6, cap. 15. Respondeo. dicendum, quòd terminus generationis in creaturis potest accipi dupliciter, sicut etiam & principium. dicitur enim principium generationis ipsum generans, & huic principio correspondet sicut terminus ipsum genitum. Dicitur etiam principium generationis a quo incipit generatio, & hoc modo principium, vel initium generationis est priuatio formæ inducendæ, & huic principio terminus oppositus est forma per generationem inducta. Sicut etiam in dealbatione, terminus a quo est nigredo, & terminus ad quem est albedo, & similiter in diuinis terminus generationis (quamuis non sit ibi actio, vel mutatio) potest accipi dupliciter, scilicet ipsum generatum, & hoc est filius, vel essentia accepta a filio per generatione.

Cap. 9. ¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd generatio & quilibet motus totam imperfectionem habet ex termino a quo, quod est priuatio vel contrarium includens priuationem. & ideo in generatione diuina non est terminus a quo, sed tantum terminus ad quem, a quo est tota perfectio generationis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia diuina non est genita in filio, neque per se, neque per accidens, quia eadem essentia est in generante & genito. Si autem essentia esset diuisa, tunc sequeretur necessario, quòd esset genita per accidens, quamuis non per se, sicut in rebus creatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quàmuis accipere sit actus notionalis, potest tamen terminari ad essentiam, quod sic patet, quia in generatione diuina sicut in qualibet alia, est tria considerare, scilicet generantem, & genitum, & naturam communicatam per generationem. Possunt ergo verba notionalia designare comparationem generantis ad genitum, sicut generare vel dare, vel generantis ad essentiam, vel geniti ad essentiam, vt accipere: vel geniti ad generantem sicut nasci.

¶ Sciendum igitur, quòd cum omne verbum notionale significet actum personæ vt distincta est, oportet quòd semper egrediatur a persona distincta, & ideo nullum verbum tale exit ab essentia, vt dicatur essentia generare, vel dare notionaliter, vel accipere, vel nasci. Verba autem quæ designant comparationem generantis ad essentiam, vel geniti ad essentiam, terminantur ad essentiam, quia ex parte illa non sunt distincti ua, & huiusmodi verba sunt, accipere, & dare. Sed verba quæ designant comparationem geniti ad generantem, vel econuerso sunt distincta ex vtraque parte. & ideo ex neutra parte potest eis adiungi essentia, quia nec essentia generat, nec pater generat essentiam, quod patet etiam ex significatione verborum, quia generans inquantum generans, distingui-

stantia, Dei genuit filium id est pater substãtia genuit filium qui est eadem substantia & eiusdem substantiæ: quod sic esse intelligẽdum, Augustinus ostendit dicens ad Maximum. Sicut dicis, spiritus spiritum genuit; ita dic, spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ spiritum genuit. Item, G sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturæ vel substantiæ genuit Deum. hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperitur, quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter. filius natus est de substãtia patris: vel pater genuit filium de sua natura, siue essentia id est de se natura & essentia genuit filium eiusdem essentiæ ac naturæ: & qui est eadem essentia ac natura. H Similiter expone illud: filius substantiæ patris, id est filius patris substantiæ id est qui est substantia: cum quo & filius eadem substantia est: quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex verbis Augustini qui in 5. lib. de trinit. ait. Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit quòd essentia est, aliud quod perso- I na. His verbis ostenditur, non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto: qui sensus confirmatur etiam ex eo quòd in. 15. lib. de tri. idẽ Augustinus ait. Sicut nostra scientia scientiæ Dei: sic & nostrum verbum quod nascitur ex nostra scientia. dissimile est illi. verbo Dei: quod natum est de patris essentia. Tale est autem, ac si dicerem, de patris scientia, de patris sapiẽtia. Vel quod est expressius de patre essentia: de patre scientia: de patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu verbum dei patris vnigenitus filius per omnia patri similis & æqualis rectè dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine: sapientia de sapientia: essentiã de essentia, quia est hoc omnino quod pater: non tamẽ pater: quia iste filius, ille pater.

Quare verbum patris dicatur filius natura.

INde est, quòd solus vnigenitus Dei dicitur filius natura: quia eiusdem naturæ est & eadem natura est cum patre. Vnde Hyl: de Christo loquens ait in lib. de trini. Natura filius est: quia eandem naturam quam ille qui genuit habet.

F tur a genito, & econuerso. Sed dans distinguitur quidem ab eo qui dat, sed non ab eo quod dat, quia aliquis potest dare seipsum. similiter & accipiens distinguitur ab eo a quo accipit, sed non ab eo quod accipit de necessitate, aliquis enim accipere seipsum potest, sicut seruus manumissus.

EXPOSITIO TEXTVS.

SI autem relatiue di. &cæt. § Videt falsum, quia hoc nomẽ deus pro relatiuo ponitur & cũ hoc indicat essentiam. Dicendum quòd quàmuis indicet essentiam ex parte significati, tamen ex parte suppositi indicat personam: vnde tota ratio diuersitatis in istis rationibus est, quòd non concludunt. similiter de hoc nomine Deus, sicut de hoc nomine, essentia, est diuersus modus supponendi. Cap. 14. ibi Cap. 13. a. 3

¶ § Hoc ad se indicandum. § Contra: Generatio filij, vt supra dictum est, non est propter aliquem finem, cum huis sit dignior eo quod est ad finem. ergo non est propter manifestationem patris. Dicendum quod ly ad hoc est consecutiuum & non finalem causam designans, manifestatio enim patris cõsecuta est ad generationem filij. § Consilium de consi. § Contra. Consilium, est quædam quæstio secũdum phylosophũ vbi autem non est dubitatio, ibi non est quæstio. ergo in diuinis non est consilium. Dicendum quod consilium potest sumi passiue, quantum scilicet ad illum qui petit, vel accipit consilium, & hoc non potest esse in Deo, quia hoc importat dubitationem. dicitur etiam actiue quantum ad illum qui dat consilium, & hoc modo est in diuinis & significat abundantiam cognitionis ipsius de rebus dubijs agibilibus, de quibus est consilium. D.4.qũ. art.3. Lib.5. circa finem.

§ Nihil habet filius nisi natum, § id est, nisi quòd nascendo accepit, sed aliquid accepit nascendo sicut communicatum sibi per natiuitatem vt essentiam, & aliquid, sicut consequens natiuitatem, secundum modum intelligendi sicut relationem filiationis § Et ammiratio ho. ip. ge. xi. § id est, ille qui honorat K filium ammirando ipsum, quasi adeo magnum supra se honorat etiam patrem, & econuerso. Io. 5. vt omnes ho. &cætera. § Natiuitas Dei § hoc dupliciter potest exponi vt per natiuitatem intelligamus ipsum Deum natum, vel melius possumus intelligere generationem passiuam, & dicitur generatio tenere aliquam naturam quæ per generationem inducitur sicut omnis motus & mutatio terminatur per terminum ad quem, a quo speciem habet: vult ergo dicere. Hilar. quòd cum in omni generatione vniuoca oporteat idem esse principium generationis, & quòd per generationem cõmunicatur, sicut in generatione ignis, forma ignis est principium, & eadem est per generationem acquisita, licet non secundum numerum eadẽ, ita oportet quòd cum generatio diuina sit virtute naturæ diuinæ, quòd per generationem genitus accipiat naturam diuinã & oportet quòd eadem numero, quia vt supra probatũ est a d.4.q.1. art.1. dictum natura non potest diuidi secundum numerum. § Vnitatem formæ secundum §, id est, non ponimus naturam humanam cum diuina vnum effectum in natura: § Nec rursus corporali

porali &cætera.§id est, hoc quod dominus dicit Ioa. 14. Ego in patre & pater in me est, non debet intelligi hoc modo, vt pater sit in filio, hoc modo quo insinuatur, id est, manifestatur corpus esse in corpore. Sed ex eo, id est, ex patre genitam naturã eiusdem generis, id est, eiusdem virtutis & rationis, sicut humanitas est eiusdem generis in sor. & platone, id est, ipsum genitum habentem talem naturã dicimus. §Habuisse in se naturam gignentis. § id est, patris gignentis. ¶ Vel potest exponi natura genita, quia per generationem accepta in filio, & gignens, quia est principium generationis in patre. §Nunquid ingenitus Deo.§ hoc dicit cõtra Arrianos qui dicebant filium minorem patre, quia non est ingenitus sicut pater, sed non sequitur, quia ipse est vnigenitus patris, & per generationem totam naturam patris accepit, & hoc est quod dicit. In naturam vnige. &cætera.

In dialo.65 q. q.8.to.4.

a.10. to.3.

§Non est aliunde§, id est, ab alio quam a patre, & ideo non refertur ad aliud, id est, ad aliam personam quam ad patrem inquantum filius est, quia ad spiritum sanctum refertur inquantum spirans est. Vel aliter. Aliunde, scilicet quam de essentia patris. §Ad aliud § similiter quantum ad essentiam, vel naturam. q. non habens diuinam naturam, sed aliam. §In vno subsistit &cætera.§ in vnitate naturæ diuinæ. §Ex vno, §id est ex patre, vel ex vnitate naturæ patris. §Ac si in generatione filij &cętera.§ vult ostendere quomodo filius sit in patre, & econuerso, hoc modo pater per generationem dat naturam suam filio. ergo cum pater immutabilis non amittit naturam, sed sequitur eam, quia vbi est natura sua, est & ipse, vnde cum natura sua sit in filio ipse est in eo. similiter econuerso, filius accepit naturam quam pater habet, & cum ipse pater sit immutabilis non dimisit naturam suam. vnde cum natura eadem numero, quæ filio datur remaneat in patre, filius manet in patre, & dicitur Indemutabilis ex in & demutor. aris.§ In regnũ filij charitatis, §col. 1. dupliciter exponitur, potest enim charitas teneri essentialiter, & tunc erit sensus filij charitatis, scilicet, id est, filij substantiæ suæ, quod qualiter intelligendum sit Magister infra ostendet. potest etiam teneri notionaliter, & tũc erit locutio emphatica, sicut consuetum est in scriptura, quod aliquis dicatur filius alicuius, quod maxime sibi competit: sicut Isa. 5. In cornu filio olei. Ad literam, ostendens locum oleo abundantem, & primi Re. 17. Filij mortis estis, id est, dignis simi morte, & similiter dicitur vnigenitus Dei filius charitatis, quia in ipso maxime charitas patris quiescit. §His verbis præmissis &c.§ hæc ex premissis authoritatibus elicit. 4. propositiones quæ suę sententiæ videntur contrarię, quarũ vna est, quòd natura coęterna Deo est, in quo videtur loqui de natura genita & hac exponit, ibi§ Vt tamen sine priui.§ Secunda est. pater genuit id quod ipse est: quam exponit, ibi§ Ex quo sensu &c.§ Tertia est quod substãtia Dei genuit filium, quam exponit, ibi§ Item substantia dei ge. &c.§ Quarta est, quòd filius natus est de substantia patris, quam exponit ibi, §Similiter filius natus est &c.§ Et addit quintam, quòd filius est substantia patris, quam exponit ib. Similiter expone &cętera.§

Dist. 17.

DISTINCTIO VI.

A

Vtrum pater voluntate sua genuit filium, an necessitate, an volens, vel nolens sit Deus.

PRæterea solet quæri: vtrum pater genuerit filium volũtate an necessitate. De hoc Orosius ad Augustinum, ita ait. Voluntate pater genuit filium vel necessitate, sed nec voluntate, nec necessitate, quia necessitas in Deo non est, præire voluntas sapientiam non potest. Quocirca, vt ait Augustinus in 15. libr. de Trini. Ridenda est dialectica Eunomii, a quo Eunomiani hæretici orti sunt, qui cum non posset intelligere, nec credere voluisset vnigenitum Dei filium verbum dei B esse natura, id est de substantia patris genitum, non naturæ, vel substantiæ dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei, volens asserere accedentem Deo voluntatem qua gigneret filiũ, sicut nos aliquid aliquãdo volumus, quod antea non volebamus propter quod mutabiliter natura nostra intelligitur, quòd absit vt in Deo esse credamus.* Dicamus ergo verbum Dei esse filium Dei, natura, non voluntate, vt docet Augustin. in 15. lib. de trinit. vbi quẽdam catholicum hæretico respondentem commendat dicẽs. Acute sane quidam respondit hęretico versutissime interroganti, vtrum Deus volens, an nolens filium genuerit, vt si diceret nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur. Si autem volens* continuo quod intẽdebat C

DIVISIO TEXTVS.

HIc Magister inquirit de generatione quantum ad principium, & diuiditur in duas partes. In prima inquirit quid sit principium generationis. Vtrum necessitas, vel voluntas, vel natura. In secunda, inquirit de communitate principij generationis. Vtrum scilicet potentia generãdi sit communis patri & filio, in sequenti distinctione. Prima in tres. Primo enim mouet quæstionem & determinat. Secundo, remouet dubitationem. ibi §Sed contra hoc opponitur.§ Tertio, exponit determinationẽ. ibi §Prædicta tamen verba§ Circa primũ tria facit. Primo ponit quæstionem. Secundo determinat, ibi§ Nec voluntate.§ Tertio, ex determinatione excludit errorem. ibi § Quo circa vt ait.§ Vbi proponit errorem. Secundo excludit. ibi §Propter quod mutabilis. vbi primo improbat positionẽ errantis. Secundo confirmat rationem. ibi §Acute sane.§

·15·q.

ibidem.

QVAESTIO I.

A

Ad intelligentiam huius partis tria quæruntur.

Primo. Vtrum pater genuit filium necessitate.
Secundo. Vtrum voluntate.
Tertio. Vtrum natura.

I

ARTICVLVS I.

D

a Vtrum pater genuit filium necessitate.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd pater genuit filium necessitate. Necessarium enim & possibile diuidunt ens, si igitur pater non genuit filium necessitate, genuit ipsum contingenter, vel possibiliter, quod est impossibile. 1.p.q. 41.2. De potesta. q.2.ar.3.

¶ 2 Præt. Omne ęternum est necessarium, sed generatio filij a patre est ęterna; ergo necessaria.

¶ 3 Pręt. Sicut Deus est per se bonus, ita est per ens necessariũ, omne enim quod est per participationẽ reducitur ad id quod est per se: sed in per se bono nihil potest esse nisi bonum. ergo nec in per se necessario aliquid nisi necessarium, cum igitur generatio sit in Deo. ergo erit necessaria. 5. de Ciuit. dei. c. 10. t. 5 Te. 6.

Contra omnis necessitas est ratione alicuius cogentis, vel interius, vel exterius, sed Deo non potest esse aliquid fortius. ergo ibi non potest esse necessitas. E

¶ Præt. August. diuidit necessitatem in coactionem & prohibitionem, sed neutrum Deo conuenit. ergo &c.

Respondeo dicendũ, quòd secundum Philosophum. 5. Met. necessarium dicitur multipliciter. Est enim necessarium absolute, & necessarium ex conditione, & hoc est duplex, scilicet ex conditione finis, vel ex conditione agẽtis. Necessarium ex conditione agentis, est necessarium per violentiam: non enim eum qui uiolenter currit necesse est currere, nisi sub hac conditione si aliquis eum cogit. Necessarium ex conditione finis est illud, sine quo non potest consequi aliquis finis, vel non ita faciliter: finis autem est duplex, vel ad esse, & hoc modo cibus nutrimentum dicuntur esse necessaria, quia sine eis nõ potest, esse homo, vel pertinens ad bene esse, & sic dicitur esse nauis necessaria eunti vltra mare, quia sine ea exercere non potest actionem suam. Necessarium autem absolute dicitur quod est

est necessarium per id quod in essentia sua est, siue illud sit sua essentia, sicut in simplicibus, siue sicut in compositis illud principium sit materia, sicut dicimus hominem mori est necessarium, siue forma, sicut dicimus hominem esse rationalem est necessarium. hoc autem absolute necessariũ est duplex, quoddam enim est, quod habet necessitatem & esse ab alio, sicut in omnibus quæ causam habent, quoddam autem est cuius necessitas non depẽdet ab alio, sed ipsum est causa necessitatis in omnibus necessarijs sicut Deus. Dicendum ergo, ꝙ generatio in diuinis nõ est ex necessitate conditionata, siue cõditioneetur ex fine, siue ex agente, non ex agẽte, cum ipse Deus sit primum principiũ & vltimus finis, sed est necessaria necessitate absoluta, sicut est necessitas primæ causæ. Et per hoc patet solutio ad vtranque partem: quia primæ rationes procedunt de necessitate absoluta, & aliæ de necessitate coactionis quæ repugnat necessitati absolute, & de ista procedebat hæreticus, & secundum hoc negatur in litera.

concluderet, scilicet non naturæ esse filium, sed voluntatis. At ille vigilantissime, vicissim quæsiuit ab eo. Vtrum Deus pater volens: an nolens sit Deus, vt si responderet volens, sequeretur grandis absurditas, & miseria, quam de deo credere magna est insania. Si autem diceret volens. responderetur ei. ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obmutesceret sua interrogatione, obligatum insolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur, non esse concedendum, quòd Deus voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens sit Deus. Item quòd voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens, genuerit filium;

b Oppositio contra prædicta.

SEd cõtra hoc opponitur sic. Voluntas Dei est natura, siue essentia Dei, quia non est aliud Deo esse, aliud velle. & ideo sicut vna est essentia trium personarum: ita & vna voluntas, Si ergo Deus natura Deus, & voluntate Deus est & si verbum Dei natura Deus est, & voluntate filius Dei est, hoc autem facile est refellere. Nam & præsciẽtia Dei, siue scientia qua scit. præscit bona & mala, diuina natura, siue essentia est & prædestinatio, siue volũtas eius eadem diuina essentia est, nec ẽ aliud deo scire, vel velle quàm esse, & cum sit vnum & idem. scientia Dei,
G vel voluntas, non tamen dicitur de volũtate quicquid dicitur de scientia, & econuerso, nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit: cum scientia sua non erit tam bona, quàm mala. voluntate autem non velit nisi bona, scientia quippe Dei & præscientia de bonis est & de malis. Voluntas vero & prædestinatio, de bonis est tantũ & tamẽ vnum & idem est in Deo sciẽtia, & voluntas, & præscientia, & prædestinatio. Ita cum vnum sit na-
H tura Dei & voluntas: dicitur tamẽ pater genuisse filium natura non voluntate, & esse Deus natura, non voluntate.

Quomodo intelligenda sint illa verba. pater, nec volens, nec nolens. est deus, nec volens, nec nolens, genuit filium.

PRædicta tamen verba. quibus prudenter dictum
I est, quòd Deus pater nec

ARTICVLVS .II.

b Vtrum pater genuit filiũ voluntate.

Ibidem. AD secundum sic proceditur. Videtur quod pater genuit filium voluntate. Omne enim bonum: est volitum a Deo, sicut omne verum scitum. sed generatio filij est optimum. ergo est volitum a Deo, & ita pater genuit filium voluntate.

¶ 2 Præt. In generatione humana, ita est: quòd principiũ inclinans ad generandum est voluntas, sed generatio humana extrahitur a diuina. ergo & similiter in generatione diuina. & ita videtur quòd pater genuit filium voluntate.

¶ 3 Præt. Ori. dicit de patre loquens. Germens proferens vo-
Damasc. t. luntatis factus est verbi pater: sed illud, quod est germen vo-
fi. orth. c. 18 luntatis, est natum voluntate generantis. ergo pater genuit filium voluntate.

Contra. voluntas est principium productionis eorum, quæ per artem producuntur in rebus humanis: sed filius non producitur a patre sicut artificiatum, immo sicut ars, sed creaturæ sicut artificiata. ergo videtur quòd pater non genuit filium voluntate, sed voluntate creaturas produxit.

¶ Præt. Hil. lib. de synodis. Siquis voluntate Dei filium tãquam
Cano. 24. factum dicat, anathema sit. ergo &c.

Respondeo dicendum, quòd voluntas potest comparari ad aliquid dupliciter, aut sicut potentia ad obiectum, aut sicut principium. si comparetur ad aliquid sicut ad obiectum, tunc omne volitum a Deo potest dici esse voluntate eius, & sic potest dici pater est Deus voluntate sua, vult enim se esse deũ, & similiter potest concedi quòd pater genuit filium voluntate. Si autem comparetur voluntas ad aliquid sicut principiũ hoc potest esse dupliciter, quia aut illud ad quod comparatur sicut principium dicit rationem principiandi. Aut dicit ipsum principiatum. Si primo modo, sic comparatur voluntas ad
D.665. processionem, spiritus scilicet qui procedit vt amuri in quo voluntas principiata omnia, scilicet amore creaturas produ-
F cit & secundum hunc modum etiam intellectus in Deo se habet ad generationem filij. qui procedit, vt verbum & ars. Si secundo modo tunc principiatum voluntatis procedit a volũtate secundum voluntatis conditionem, voluntas autem quã tum est in se libera est. vnde principiata voluntatis sunt tantum ea, quæ possunt esse, vel non esse & hoc modo constat, quod voluntas diuina comparatur ad creationem rerum, & nõ ad generationem filij: & hinc est ꝙ quidam distinguunt voluntatem in tria, scilicet in voluntatem accedentem, quæ scilicet de nouo accidit operi, vel operanti, & talis nõ est in deo, secundum aliquem trium dictorum modorum voluntatis, quia omnis operatio eius est a voluntate æterna. Item in voluntatem commitantem quæ dicitur secundum comparationem ad obiectum tãtum, & sic est in Deo respectu generationis filij. Item in voluntatem antecedentem, & sic dicit comparationem principij ad principiatum, & sic ẽ respectu creaturarum.

Ad Primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit secũdum comparationẽ voluntatis, ad obiectum tantum.

¶ Ad secundum, dicendum quòd generatio humana non est æterna, & ideo potest habere voluntatem antecedentem, quod non potest esse in diuina.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Ori. vocat germen voluntatis id, in qua quiescit patris beneplacitum, & hæc est filius sicut ipse dixit Matth. 3. Hic est filius meus dilectus &c. Aliæ autem rationes procedunt de voluntate antecedente, siue secundum comparationem principij ad principiatum.

ARTICVLVS III.

c Vtrum pater genuit filium naturaliter.

K AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd pater nõ naturaliter genuit filium Hil. De synodis. Non naturali necessitate ductus pater genuit filiũ. ergo videtur, quòd non sit naturalis generatio. Can. 25.

¶ 2 Præt. In Deo idem est voluntas & natura, sed pater nõ genuit filium voluntate, ergo nec genuit filium natura.

¶ 3 Præt. Sicut supra habitã est, philosophi per rationes creaturarum potuerunt deuenire in cognitionem diuinæ naturę, D.3.q.1. art.3.
sed cognita natura cognoscitur operatio naturæ. ergo potuerunt deuenire in cognitionem generationis æternæ. si pater naturaliter genuit filium, cuius contrarium superius est ostensum. D.3.q.1. art.4.

Contra Hil. lib. de synodis. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit: sed filio natura dedit. ergo videtur, quòd pater genuit filium natura. Lib. 1. fid. orth. c. 8.

¶ Præt. Damasc. Generatio est opus diuinæ naturæ existens, ergo & cætera. D.3.q.1. art 4.

Respondeo dicendum, quòd essentia diuina, vt dictum est. est principium omnium actuum diuinorum, licet essentia sub ratione essentiæ non dicat principium actus qui est opera-

tio

tio, sed qui est esse, sed cum in essentia sit considerare diuer- A sa attributa quæ sunt realiter vnum in ipsa, ratione tamen distincta, actus refertur ad essentiam secũdum hoc attributum, vel secundum illud quod exigit conditio actus, sicut intelligere est ab essentia diuina inquantum ipsa est intellectus, & res volitę quę possunt esse, vel nõ esse, producuntur ab essentia in quantum ipsa est voluntas, & quia de ratione generationis ẽ vt producatur genitum in similitudinem generãtis & huius pductionis principiũ pertinet ad naturam quæ est ex similibus similia procreans, ideo dicitur, quòd pater natura genuit filium.

Ad Primum, ergo dicendum, quòd Hila. naturalem necessitatem appellat quã do virtute naturę aliquid agitur, quod est contrarium volũtati. sicut fames & sitis in nobis vnde voluntas patitur quasi quandam violẽtiam a natura, & talis necessitas nõ est in deo. Ad secundum dicendum, quòd quàmuis natura & voluntas sint idem re, differũt tamen ratione, vt dictum est, & ideo essentia diuina in ratione naturæ est principium alicuius, cuius principium non est ipsa eadem, prout habet rationem voluntatis.

3. Phy. tex 34. & 12. Meta. t. 36. ¶ Ad tertium dicendum, quòd naturam contingit cognoscere dupliciter, vel perfecte comprehendendo ipsãm, & sic Philosophi non cognouerunt naturam diuinam, quia sic cognouissent omnia opera diuina, & quæcunque sunt in ipsa. Vel per effectus, & ita Philosophi cognouerunt. Quia vero creatura non perfecte repræsentat naturam diuinam, secundum quod est principium generationis æternæ & consubstantialis, D ideo generationem diuinam quæ est eius operatio: non cognouerunt Philosophi.

EXPOSITIO TEXTVS.

Voluntas sapientiam præire non potest. } Hoc dicit, q̃a sapientia filio appropriatur.

¶ Sed contra: voluntas est motor aliarum virium. intelligimus enim quia volumus. ergo voluntas, videtur præcedere cognitionem sapientiæ.

¶ Dicendum, quòd voluntatem oportet quòd præcedat aliqua cognitio. Est enim duplex actus voluntatis, vnus imperperfectus, scilicet appetere, & iste actus præcedit cognitionem perfectam eorum quæ acquiruntur in cognitione. Per appetitum enim sciendi aliquid mouetur aliquis ad consideratio- B nem alicuius, cuius cognitionem considerando accipit, sed tamen hunc actum voluntatis pręcedit cognitio indeterminata, qua res scitur in vniuersali, & per illam cognitionem imperfectam tendit appetitus in perfectionẽ ipsius, si enim esset omnino ignotum non quæreretur. Est & alius actus voluntatis perfectus, quo voluntas quiescit & placet sibi in re iam habita, & ita voluntas sciendi sequitur cognitionem perfectam.

¶ Vtrum Deus filium volens, aut noles genuit. Videtur, quòd necessarium sit alterum dare, cum fiat diuisio per affirmationem, & negationem.

¶ Dicendum, quòd nolens & volens non opponuntur contradictorie: sed volens, & non volens. Differt enim nolo & non volo, quia cum dicitur nõ volo negatur actus, & ideo opponitur sicut negatio ad affirmationem, sed in hoc verbo nolo, & in toto condeclinio eius remanet actus voluntatis affirmatus, & A negatio fertur ad nolitum. vnde sensus est, nolo hoc, id est, volo hoc non esse. Vnde non oportet dici nolens, vel volens, quia lapis, nec volens est, nec nolens, & similiter in proposito neutrum dandum est. Sed danda est ista, non volens, si volens dicat voluntatem accedentem, vel antecedentem. Si autem dicat voluntatem communicantẽ, danda est illa. volens genuit.

volens, nec nolens est Deus. nec volens, nec nolens genuit filium: siue voluntate, vel necessitate, ex tali sensu mihi videntur accipienda, vt voluntatem præcedentem, vel antecedentem intelligamus qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse est Deus voluntate præcedenti, vel efficienti, vel B volens prius quàm Deus. nec voluntate præcedenti, vel antecedenti genuit filium. nec prius volens quàm generans, nec prius. generans quàm volens genuit filium. Volens tamen genuit, sicut potens genuit: & bonus genuit, & sapiens genuit & huiusmodi: Si enim pater sapiens & bonus dicitur genuisse filium, cur non & volens? Cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum, sicut idem est esse sapientem. quod est esse deum. C Dicamus ergo, quòd pater sicut sapiens, ita volens genuit filium, sed non voluntate præcedenti, vel antecedenti, quem sensum aperit Augustinus, & confirmat ita dicens: super epistolam ad Ephesios. De filio Dei id est domino nostro Iesu Christo, scriptum est: quia cum patre fuit semper, & nunquam eum vt esset voluntas paterna præcessit, & ille quidem natura filius est.

Hierony. Super 1. ca. ad Ephes. ibi: in charitate prędestinans nos to. 9.

DISTIN. VII.

A

Hic quæritur: an pater potuerit, vel voluerit gignere filium.

Hic solet quæri a quibusdã. Vtrum pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim (inquiunt) potuit, & voluit gignere filium. ergo potuit aliquid, & voluit quod nec potuit nec voluit filius. Nam filius, nec potuit nec voluit gignere filium. Cui versutiæ facile respondemus dicentes: posse,

DIVISIO TEXTVS.

Postquam ostẽdit principiũ diuinę generationis propriũ, quod est natura & non volũtas. hic inquirit de communitate principij. vtrum scilicet generandi potẽtia sit communis patri & filio, & diuiditur in duas. In prima, inquirit de communitate potentiæ generatiuæ sumptę in concreto. In secunda, de communitate eiusdẽ sumptę in abstracto. ibi Item quęritur a quibusdam & cętera. Prima, in tres. Primo, determinat quęstionẽ. Secundo: mouet dubitationem. ibi } Sed vehementer. } Tertio ponit solutionem, ibi } Quomodo ergo accipit & cętera. } Circa primum tria facit. Primo mouet quęstionem. Secundo ponit determinationem. ibi } Cui versutię & cętera. } Tertio confirmat per similitudinem. ibi } Ex simili quoque. } } Sed vehementer & cętera. } Hic ponit dubitationem. Et primo ponit ad vnam partem authoritatem Augustini. secundo ad partem contrariam inducit quorundam rationem. ibi } Hęc autem non videtur. } } Quomodo ergo. } Hic soluit, & primo insinuat soluendi difficultatem. Secundo prosequitur solutionẽ. ibi } Potest ergo sic intelligi & cęt. }

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur duo.

Primo. De potentia generandi in Deo.
Secundo. De communitate ipsius.

Circa primum tria quęruntur.

Primo. Vtrum in Deo sit potentia ad generandum.
Secundo. Quid sit illa potentia, an sit absolutum aliquid, vel ad aliquid:
Tertio. De comparatione ipsius ad potentiam creandi.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum potentia generatiua sit in Deo.

De potẽtia q. 2. art. 1. 1. p. q. 41. 4.

D Primum sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit potentia ad generandum. Quicquid enim exit ab aliqua potentia, siue sit potentia agentis, siue materię, prius est in potentia, quàm sit in actu sed generatio filij a patre non est huiusmodi cum sit ęterna. ergo non exit ab aliqua potentia. ergo in Deo non est potentia ad generandum.

¶ 2 Præt. Illud quod per se est naturę non exit ab ea mediante aliqua potentia. sicut anima dat tale esse corpori nullo mediante:

Lib. 1. fid. ortho. c. 8.

dianter: sed generatio est per se opus naturae, vt dicit Damasc. ergo non est opus potentiae, & sic idem quòd prius.

¶ 3 Praet. Omnis potentia vel est actiua, vel passiua: sed in patre non est potentia passiua ad generandum filium, quia secundum eam magis diceretur magister, quam pater. Nec est etiam in eo potentia actiua. quia secûdum Philosophum potentia actiua est principium transmutationis in aliud, secûdum, quod est aliud, vnde potentia actiua exigit materiam in quam agat. Generatio autem filij non est ex materia, ergo videtur, quòd in deo non sit potentia ad generandum.

5. Met. tex. 17. & No. Met. tex. 2.

Contra Augustinus arguit. Si pater non potuit generare filium aequalem & coaeternum sibi, impotens fuit. ergo ex hoc videt, quòd potentia diuina etiam se extendat ad generationem filij.

3. cōtra Maximi. cap. 7. to. 6.

¶ Praeterea. Omnis operatio demonstrat potentiā ipsius operantis, cū igitur actus generationis in infinitum transcendant productionem creaturarum: quae tamen diuinam omnipotentiam manifestat, videtur quòd multo fortius generatio filij sit manifestatiua diuinae potentiae, & non nisi sicut actus eius, ergo videtur quod in Deo sit potentia generandi.

* Dist. 28.

Respondeo dicendum, quòd in creaturis aliquid producitur per potentiam naturalē & hoc producitur per similitudinem naturae ipsius producentis, sicut homo generat hominē producitur etiam aliquid per potentiam rationalem, & hoc producitur in similitudinem producentis quantum ad speciem non naturae, sed in ratione existente cum omne agens agat sibi simile aliquo modo, sicut domus producitur ab artifice & recipit similitudinem speciei quam artifex habet in mente. Et secundum hos duos modos aliquid producitur a Deo. Procedit enim aliquid a Deo in similitudinem naturae recipiens totam naturam, nec eandem speciem tantum, sed eandem numero: & sic filius procedit à patre per actum generationis. Vnde in Deo est potētia ad generandum similis potentiae naturali. Procedit etiam aliquid a Deo in similitudinem ideae existentis in mente diuina, quod non recipit naturam diuinam: sicut creaturae. Vnde potentia operandi in creaturis est sicut potentia rationalis in Deo, & secundum istam potentiam attenditur Dei omnipotentia in Deo. persona enim diuina quae procedit per potentiam quasi naturalem non est aliquid connumeratum omnibus. vnde potentia generandi non continetur sub omnipotentia.

Ante medium.

K

Ad Primum. ergo dicendum, quòd illud est verum quando actus differt realiter a potētia a qua exit. tunc enim oportet quod prius sit in potentia, quam in actu, vel tempore, vel natura: sed in Deo est omnino idem re, essentia, potentia, & operatio, sed differunt tantum ratione, & ideo, in diuinis non valet.

F

¶ Vel dicendum, quòd in diuinis personis est tantum ordo naturae quo secundum Augustinum. aliquis est ex alio & non prior alio, vnde non potest cōcludi aliqua prioritas per hoc quod filius generatur ex potentia patris.

lib. 3. cont. Maximinū. c. 12. to. 6.

Lib 3. cōtra Maximinū. c. 14. to. 6.

¶ Ad secundum dicendum, quòd natura, vel essentia comparatur ad duo: ad habentem, & ad id cuius natura est principium. inter essentiam igitur & habentem essentiam, non cadit aliqua potentia media quantum ad actum ipsius essentiae in habentem. quia est esse, sed ipsa essentia dat esse habenti, & iste actus est quasi actus primus. Egreditur etiam ab essentia alius actus, * qui est etiam actus. habentis essentiam sicut agentis, & essentiae sicut principij agendi, & iste actus secūdus & dicitur operatio, & inter essentiam & talem operationem cadit, virtus media differens ab vtroque, in creaturis etiam realiter, in Deo ratione tantum, & talis actus est generare: & ideo, secundum modum, intelligendi natura nō est principium ipsius nisi mediante potentia.

Ibidem.

*D. 64. & 89.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia diuina nullo modo passiua est nec etiam vere * actiua, sed super actiua. actio. n. eius non est per modum motus, sed per modum operationis, quae differt a motu secundum Philosophum in 10. Ethic. sicut perfectum ab imperfecto, & ideo non requirit materiam in quam agat, quod non potest esse actione quae est cum motu, cum omnis motus sit per exitum de potentia in actum, & ideo non oportet quòd creatio sit ex materia, & multo minus quòd generatio diuina. vnde Aui. dicit quòd agens diuinum differt a naturali, agens enim naturale est causa motus. Sed agens diuinum est dans esse totum, sicut creator mundi.

* D. 494.

Cap. 4

10. Tract. Meth. c. 2.

vel velle generare filiū non est aliquid posse vel velle subiectum voluntati, vel potentiae, Est tamen aliqua potentia, vel voluntas, scilicet posse vel velle generare filium, & ideo distinguenda est intelligentia praepositi verbi, posse, vel velle gignere filium, est posse, vel velle aliquid, *. neque generatio filii aliquid eorum est, quae sunt subiecta diuinae potentiae & volūtati, & necesse aliquid inter omnia, vel de omnibus, sed super omnia & ante omnia. Non enim ante voluit, vel potuit, quàm genuit: sicut nec ante fuit, quàm genuit, quia ab aeterno fuit, & ab aeterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, & vult esse pater, filius autem nec potest, nec vult esse pater. ergo pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest vel vult esse filius. Non sequitur: quia esse patrem non est esse aliquid, * sed est esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur,

H

Ponit quaedam verba Augustini, vnde moueri potest auditor,

Sed vehementer nos mouet quod ait Augustinus in libro primo, cōtra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem filio, eo quòd filium genuit Deum creatorem, filius autem non. Dicebatque patrem potuisse gignere non filium, & ideo potentiorem esse filio. Ad quod respondens Augustinus dicere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrem non esse potentiorem filio his verbis. Absit vt ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorem. neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide & attende diligenter haec verba, non enim non potuit, sed non oportuit. Videtur enim dicere, quòd filius gignere potuit; sed non oportuit, & ita potuit, quòd non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit dicens. Immoderata autem esset diuina generatio: si genitus filius nepotem gigneret patri, & quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotē gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam; impotens diceretur. Similiter etiam ille, si nepotem non gigneret auo suo: & pronepotem proauo suo: non a vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series: si semper, alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

G

I

Opponitur praedictis verbis. Augustini.

B

Hoc autem nō videtur quibusdam posse stare, scilicet quòd filius potuerit gignere. Si enim filius * potuit gignere, potuit esse pater, & si

ARTICVLVS II.

b Vtrum potentia generatiua sit ad aliquid.

1. q. 41. 5. De potent. q. 2. art. 2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd potentia generandi sit ad aliquid. Remoto enim intellectu distinctarum personarum à diuinis, adhuc manet intellectus omnium quae absolute dicuntur, sicut bonitas sapientia, & huiusmodi, sed remoto intellectu personarum, non remanet potentia generandi: quia remotis personis remouetur generatio

tio: & remota generatione, remouetur potentia generandi. nõ enim põt in diuinis esse aliquid in potentia qood non sit actu, aliàs Deus esset mutabilis. ergo non est de absolutis: sed de adaliquid dictis.

¶ 2 Præterea. Potentiæ distinguntur per actus: sed generare in diuinis est ad aliquid dictum, quia generatio est proprie tas ipsa relatiua, vt supra dictum est. er-
D.4.q.1. art.2. go & potentia generandi.

¶ 3 Præterea. Omnis operatio propria alicuius rei egreditur a forma propria eiusdem, sicut comburere a forma ignis sed generare filium in diuinis est propria operatio patris. ergo principium illius erit propria forma patris, hoc autem est paternitas quæ relatio quædam est. cum igitur principium operationis sit potentia, videtur, quòd potentia generandi sit ad aliquid.

potuit esse pater, potuit ergò esse pater, vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius: sed alius non, quia nullus alius semper fuit. nec patris, quia pater est ingenitus, & innascibilis. nec sui, quia nulla res seipsam gignere potest, nec spiritus sancti, quia nasci non potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse filius: & ita mu tabilis esse potuit.

•De sensu, & sensi. lec. 5. Contra. Cuius est actus, eius est potentia secundum Philosophum, sed secundum Damas. Generatio est actus naturę. ergo & potentia generandi est ipsius naturæ. natura est absolute dictum. ergo potentia.

Lib. pri fid. orth. c. 8 ¶ Preterea. In qualibet generatione vniuoca, idem est principium generationis & terminus: sicut homo generat hominem, sed terminus generationis in diuinis est essentia quę communicatur per generationęm, vt supra dictum est. ergo essentia etiam est principium generationis: & sic videtur, quòd potentia generandi sit essentiale.

Dist. 5. q. 1. art. 1. Respondeo, quidam dixerunt, quòd potentia generãdi simpliciter est ad aliquid non tantum ex parte actus: sed etiam ex parte ipsius potentiæ. potentia enim dicit relationem principij, sed hoc nihil est: quia potentia non est relatiuum secundum suum esse, sed solum secundum dici: immu potentia significat etiam illud quod est principium, & non tantum relationem principij. Sic enim quærimus hoc de potentia generandi. principium autem cuiuslibet operationis diuinæ, vt supra dictum est, est essentia diuina: sed ab essentia egreditur aliquis actus, secundum quòd essentia est sapientia, & ali-
Dist. 4. q. 1, art. 1. quis secundum quòd est voluntas, & sic de alijs attributis. Similiter dico, quòd proprietas realiter sit essentia: essentia secundum quòd est ipsa paternitas, est principium huius actus qui est generare, non sicut agens, sed sicut quo agi- D
tur. vnde principium * generationis est essentiale sub ra-
* D.983. tione relationis: vnde est quasi medium inter essentiale & personale. ex parte enim illa qua potentia quæ est media in-
* D.100. ter essentiam & operationem * radicatur in essentia est absolutum. ex parte autem illa qua coniungitur operationi est relatiuum.

Ad primum ergo dicendum quòd remoto intellectu personarum, remanent ea quæ sunt pure absoluta, sed huiusmodi est potentia generandi, vt dictum est, & ideo non remanet subtractis personis.

In corp. ar. ¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis potentiæ innotescant per actus, non tamen oportet, quòd io eodem genere ponantur * potentiæ & actus, præcipue de potentijs actiuis. vnde quàmuis generare sit ad aliquid, non tamen oportet, quòd potentia generandi sit ad aliquid. sed verum est,
D.51. quòd posse generare, est posse ad aliquid accusatiui casus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natura communis in vno quoque operatur secundum conditionem ipsius, vnde anima sensibilis, habet in diuersis animalibus diuersas operationes, & etiam in diuersis organis sentiendi. & hoc ideo est: quia natura communis determinatur, & contrahitur in vnoquoque, secundum proprietates inuentas in illo. diuina autem natura non contrahitur, neque determinatur per proprietates suppositorum: tamen natura diuina in patre, est proprietas patris: & in filio est proprietas filij, ideo autem non contrahitur, quia proprietas non est aliud ab essentia, vel ipsa natura vt adueniat sibi quasi dispositio contrahens, ideo etiam natura non determinatur, vel distinguitur, quia relatio non distinguitur secundum id quod est, sed secundum hoc tantum comparatur ad essentiam, oum qua est idem re, sed secundum quòd ad alterum est, & sic respicit personam &
A distinguit eam & ideo in patre est principium operationis secundum proprietatem patris, & in filio secuodum proprietatem filij. vnde eadem operatio est, & naturæ communis, & propriæ formę ipsius patris, & ideo potentia generan-
In corp. ar. di, vt dictum est, est medium inter absolutum, & relatum: & hoc voluerũt quidam dicere, dicentes, potentiam generandi absolutum si consideretur potentia remota, vel indisposita: quàmuis improprie locuti sint, quia proprietas non disponit essentiam, sed suppositum. Et pee ea quę dicta sunt patet etiam solutio ad sequentia.

Hic quæritur, quomodo sint intelligenda.

Quomodo ergo accipietur, quod supra dictum est? Non enim non potuit gignere, sed non oportuit. quasi potuit, sed nõ oportuit. Nõ est nobis perspicuũ aperire quo-
B modo sit hoc verum, & idẽ sub silentio potuit esset pretereundum

ARTICVLVS III.

c Vtrum potentia dicatur vniuoce de potentia generandi, & potentia creandi.

De poté. q. 2. ar. 6. lib 4. cont. c. 13. AD Tertium sic proceditur. Videtur qnòd potentia non dicitur vniuoce de potentia generandi & creandi. Potentię enim distinguntur per actus, & actus per obiecta, sed filius Dei & creaturę non vniuocantur in aliqoo. ergo nec generatio, & creatio. igitur vlterius, nec potentia generandi & creandi.

C ¶ 2 Preterea. Potentia creandi est simpliciter absoluta, sed potentia generandi est quodammodo ad aliquid. cum igitur nihil vniuocetur ad absolutum, & relatum, cum sint in diuersis prędicamentis, videtur quòd potentia non vniuoce dicatur de vtraque.

Art. antec. Contra. sicut dictum est, potentia generandi est ipsa diuina essentia. similiter etiam potentia creandi, cum Deus sit primum agens, & omnis sua operatio sit per suam essentiam. ergo videtur quòd vtraque sit vna potentia: supposito quod potentia aliquo modo de eis dicatur secundum prius & posterius, qoęritur quę istarum potentiarum sit prior, & videtur ꝙ potentia creandi. Commune enim est ante proprium, & essentiale ante personale, secundum rationem intelligendi. Sed potentia creandi est cõis tribus personis: potentia autem generãdi, videtur proprie pertinere ad personam patris. ergo videtur
D ꝙ potentia creandi sit prior. Contra. Secũdum ordinem actuũ est ordo potentiarum, sed generatio est prior creatione, sicut ęternum temporali, ergo & potentia generandi est prior.

Respondeo dicendum, qoòd potentia est medium secundum rationem intelligendi inter essentiam & operationem naturę. possunt ergo considerari potentia creandi, & potentia generandi secundum quòd radicantur in essentia diuina, & sic est vna * numero potentia, ne dum vniuoce dicta; possunt etiã * D.495.
considerari ex parte qua coniunguntur operationi, & secundũ hoc potentia dicitur de eis non vniuoce, sed secundum prius, & posterius, & potentia generandi erit prior secundum rationem intelligendi quàm potentia creandi, sicut generatio est prior creatione.

¶ Et per hoc patet solutio ad primum, qood procedit de potentia comparata ad actum. Et similiter ad secũdum, quia potentia generandi non est ad aliquid nisi ex parte illa, qua con-
B iungitur actui. Et similiter ad tertium, quod procedit econtrario de potentia secundum quòd se tenet a parte essentię.

¶ Ad quartum dicendum, quòd commune in diuinis est ante proprium, quando commune per se accipitur secundum rationem intelligendi: sed quando commune accipitur cum respectu ad creaturas, ratione respectus adiũcti, est posterius quàm proprium alicuius personę secundum rationem intelligendi. Quintum coocedimus.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de communitate huius potentiæ, & circa hoc duo quærantur.

Primo. Vtrum potentia generandi sit in filio.
Secundo. Vtrum filius possit generare.

ARTI

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum potentia generandi sit in filio.

I, 1 cor. ar. 2. q. præce. D: pot. q. 2. art. 5.

AD Primum sic proceditur. Sicut supra dictum est, potentia generandi includit in se rationem paternitatis: sed paternitas non est in filio. ergo nec potentia generandi.

¶ 2 Præterea. Cum potentia dicat rationem principij, potentia generandi dicit principium generationis: sed filio nullo modo cōpetit esse principiū generationis, esset enim principium suipsius. ergo in filio nullo modo est potētia generādi. In hac dist. q. 1. art. 2.

Contra. Sicut supra dictum est, potentia generandi est ipsa diuina essentia: sed essentia patris tota ē in filio, ergo videtur quòd etiam potentia generandi sit in filio.

¶ Præterea. Nulla scientia, vel voluntas est patris quę non sit filij. ergo nec etiam aliqua potentia, cum potentia illis duobus condiuidatur: sed potentia generandi est in patre. ergo & in filio.

Respondeo Dicendum, quòd potentia generandi dicitur tripliciter, secūdum quòd generandi potest esse gerundium verbi impersonalis, vel verbi personalis actiui, vel verbi personalis passiui, si sit gerundium verbi impersonalis, tunc potentia generandi est potentia, qua ab aliquo generatur, & ita est in filio potētia generandi, id est, qua a patre generatur. si sit gerundium verbi personalis actiui, tūc potentia generādi dicitur potentia vt generet: & sic non est in filio. si sit gerundium verbi personalis passiui, tunc potentia generandi dicitur potentia vt generetur, & ita est in filio, quia eadem potentia quæ in patre est vt generet, est in filio vt generetur, & ista distinctio fundatur super id quod dictum est, ꝙ potentia generandi est essentia diuina, a qua prout in patre est paternitas, est generatio actiua, & prout in filio est filiatio, erit generatio passiua. I, 1 cor. ar. 2. q. præced.

Ad Primum. ergo dicendum, quòd potentia generandi ex parte qua coniungitur actui includit in se paternitatem, & secundum hoc non conuenit filio: sed ex parte illa qua radicatur in essentia non includit, & ita conuenit filio, secundum ꝙ generandi est gerundium verbi impersonalis: vt sit sensus, potentia generandi est in filio, id est, essentia diuina per quam a patre fit generatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia generandi non est nisi in patre, secundum quòd habet rationem principij in se inclusam per modū paternitatis, sed alio modo pōt esse in filio F sicut dictū est, & ex his etiā q̃ dicta sunt patet solutio ad tertiū. Hac dist. q. 1. ar. 2.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ voluntas & scientia non habent rationem principij respectu generationis filij, qui procedit per modum naturæ, sed tantum respectu creaturarum, quæ producuntur a Deo sicut artificiata, sed potentia etiam habet rationem principij ad generationem diuinā, & ideo magis potest trahi ad personale, vt sit proprium alicuius personę, quam scientia & voluntas.

nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium.

Hic aperitur ex quo sensu sint accipienda.

POtest ergo sic intelligi. Non enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quòd filius non genuit, sed ei non conueniebat, sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorū Episcopus. vnde ergo est, quòd pater non potest esse filius, vel filius pater non vtiq; ex impotētia: sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum nō esse filium, filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem, de quibus proprietatibus plenius postea tractabitur.

a Vtrum pater natura sit potens gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia qua sit in filio.

ITem quæritur à quibusdam: si pater potens sit natura gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia, quæ sit in filio? Ad quod dicimus, quia pater nō est potens nisi natura: eius enim potentia natura est, vel essentia. At inquiunt illi. Si potens est gignere. habet ergo potentiam gignendi: filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. habet ergo pater aliquam potentiam quam non habet filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam penitus habet filius. quam & pater: quia potuit pater gignere & filius potuit gigni: eadem enim potentia est in filio qua potuit gigni, quæ est in patre qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur. Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni; quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hic est distin-G guendum. Si enim cum dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significas potentiam, qua pater potens est gignere, & aliam qua filius potens est gigni, fallus est intellectus. Si vero dicas patrem posse habere aliam proprietatem, siue notionem qua genitor est, & filiū aliā qua genitus est, verus est intellectus, aliam enim proprietatem habet pater, qua pater est, aliam filius qua filius est.

H

Quomodo sit intelligendum, filius habet, vel non habet potentiam generandi.

ITa etiam cum dicitur filius non habet potentiam generandi quam habet pater, dupliciter potest intelligi. Si enim dicatur nō habet filius potentiam generandi quam & pater, id est, qua potens sit ad generandum, id est, vt genuerit, vel I generet sicut pater, verum est. Si vero intelligatur sic, non habet potentiam qua possit gigni, vel genitus esse: qua eadem pater est potens, vt genuerit, vel vt generet, falsum est. Sicut dicitur: pater habet potentiam qua potest esse pater, filius vero non habet potentiam qua possit esse pater: & econuerso. filius habet potentiam qua potest esse filius. pater vero non habet K potentiam qua potest esse filius.

ARTICVLVS II.

b Vtrū filius possit generare alium filium.

AD Secūdum sic proceditur Videtur ꝙ filius possit generare filium aliū. Secundum .n. potentiam nō impeditā est aliquid potens operari, sed in filio est aliquo modo potentia generandi, vt dictum est. cum igitur potentia Dei non possit impediri. videtur quòd filius possit generare alium filium. Ibidem. Art. antec.

¶ 2 Præt. Filius est imago patris perfecte representans ipsum, ēm perfectam similitudinem. sed pater pōt generare. ergo videt ꝙ ēt filius, alias nō perfecte assimulatur sibi.

¶ 3 Præt. Quæcunq; operatio est alicuius naturæ cōis, si est in vno suorum suppositorū est & in alio, sicut intelligere & rōcinari est opatio naturę humanę in Sor. & Pla. sed gnatio est operatio diuinę naturæ in pre. ergo & in filio. videtur ergo, ꝙ filius possit generare filium.

¶ Item. Posse generare est aliquid dignitatis patris alias non esset proprietas personalis: sed nulla dignitas est in patre, quæ non sit in filio cum sint omnino æquales in dignitate. ergo filius potest generare

Contra. Secundum Augu. minimum inconueniens Deo est impossibile: sed si filius generaret filiū, sequeretur in Deo inconueniēs, quia ille filius generaret alium, & sic in infinitum. ergo videtur quòd filius non possit generare.

¶ Pręt. Non esset ibi summa vnio & indistantia æqualis, quia filius Dei propinquius se haberet ad filium, quam ad patrem, & hoc non videtur in diuinis competere.

¶ Præt. Qui non potest esse pater, non potest generare, sed filius non potest esse pater, quia sequeretur confusio personarum. ergo & cætera.

¶ Vlterius quæritur verum pater possit generare alium filium & videtur quòd sic, quia per generationem in nullo diminuitur eius potentia. ergo qua ratione potest generare vnū potest & generare plures. II

RESPON-

Respondeo, Dicendum, quòd quantum dixerunt, quòd filius potest generare alium filium, sed ista potentia nunquã reducetur in actum propter inconueniēs, quod Augustinus inducit in litera: sed hoc nihil est, quia in perpetuis secundũ Philosophum non differt esse, & posse, & multo minus in diuinis. vnde quicquid non est in Deo non potest esse ibi: alias Deus esset mutabilis. vnde dicendum simpliciter, quod filius non potest generare filium. Et ratio huius est, quia ille filius in nullo distingueretur ab alio. cum enim personæ diuinæ non distinguantur secundum diuisionem materiæ, quia non sunt materiales, non remanet ibi alia distinctio, nisi per relationes originis. impossibile est autem, quòd vna relatio originis, sicut filiatio, multiplicetur secundum numerum, quia talis multiplicatio esset materialis. vnde in Deo non potest esse nisi vna filiatio, & vna filiatione non constituitur nisi vnus filius, & ita in diuinis non possunt esse plures filij, nec plures partes, & hoc pertinet ad perfectionem filij, quia nihil de filiatione est extra ipsum in diuinis: vnde est perfectus filius. — 3.Phy.t.12.

haberet ergo aliquam potentiã pater, quam non habet filius, & econuerso. Absit, quia eadem est potētia patris, qua potest esse pater, & filii, qua potest esse filius. Ita etiam eadem est voluntas, qua pater vult esse pater, non filius, & filius vult esse filius, non pater, & eadem est voluntas filii, qua vult esse genitus, & patrem genuisse, & patris, qua vult esse genitor, & filium genitum esse.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in filio non est potentia generandi, nisi secundum quod radicatur in essentia, & non ex parte, qua coniungitur actui generandi, & ideo non sequitur, quòd sit actus ibi.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ vbicunque est similitudo, oportet, quòd ibi sit aliqua distinctio, quia secundum Boetiũ, similitudo est rerum differentium eadem qualitas, alias non esset similitudo, sed identitas, vnde inter filium, & patrem saluatur perfecta similitudo, sed remanente distinctione, in omnibus attributis conueniunt, si autem filius generaret, non remaneret distinctio inter patrem, & filium, cum non sit ibi distinctio, nisi per relationes originis, & non possit ibi esse, nisi vna paternitas tantum, vt dictum est. — ca.2. de spē in 2. editione i porph.

¶ Ad tertium dicendum, quòd generare non est actus diuinæ naturæ, nisi secundum quod natura diuina est ipsa paternitas & sub tali ratione natura diuina non est in filio. — In corpore.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ dignitas est de absolute dictis. & ideo eadem est dignitas patris, & filij numero, sicut eadem essentia: vnde sicut paternitas in patre est essentia, & eadē essentia est in filio, nō paternitas sed filiatio, ita eadem dignitas numero, quæ est in patre est paternitas, in filio est filiatio.

¶ Ad id quod vlterius quæritur, patet solutio etiam per prædicta, quia impossibile est in diuinis plures esse filios: hoc enim non est ex defectu potentiæ patris, sed ex distinctione suppositorum diuinæ naturæ, quæ tolleretur, vt dictum est. — In hoc arti. — In corp.art.

EXPOSITIO TEXTVS.

Immoderata enim esset. § Videtur enim non esse inconueniens, si genitus semper alium gigneret: immo maximum bonum: quia qualibet generatio esset infinitum bonum: & potest dici, quòd esset triplex inconueniens. Primo, quia si hoc in infinitum procederet, cum omne infinitum sit imperfectum, generatio diuina nunquam esset perfecta: & hoc sumitur ex litera. Secundo, quia non posset esse distinctio inter plures genitos, vt dictum est. Tertio, quia quamuis communicatio sit de nobilitate & simplicitate naturæ, tamen infinita communicatio non est, nisi ex defectu naturæ, quia enim natura non potest conseruari, secundum æternum esse in vno indiuiduo intendit per infinitam successionem indiuiduorum conseruare perpetuitatem suam: saltem secundum idem in specie, & hoc nullo modo Deo conuenit. § Non enim non potuit, sed non oportuit, idest non ex impotentia &c. § Videtur ista expositio nimis esse extorta, & non posse accipi ex verbis Augustini. Sed dicendum, quòd Magister accipit istam expositionem ex eo, quòd ly non potuit. potest sumi negatiue tantum, & sic procedebat obiectio: vel potest sumi quasi priuatiue, vt non potuit, sit quasi terminus infinitus, & tunc per hoc quod dicit: Non enim non potuit, negatur impotentia. Sed videtur iterum, quòd ex impotentia filij sit, quòd non generet. ita enim arguit August. si pater non potuit generare filium coæternum, & coæqualem sibi, impotens fuit. ergo videtur similiter quòd si filius non potuit, impotens sit. Dicendum, quòd generare filium est de his, quæ pertinent ad rationem patris, & ideo nihil posset deesse de his, quæ sunt, vel pertinent de perfectione generationis, quin redundaret in impotētiam patris, sed generare non pertinet ad rationem filij, immo potius est oppositum filiationi, & ideo ex hoc nō ostenditur filius impotens, sicut homo nō dicitur impotens, nisi ex eo, ꝙ non potest ea, quę ad ipsum pertinent. — In corp.art. — 3.cōt M c.7.to.6.

DISTIN. VIII.

A

De veritate, & proprietate, & incommutabilitate, & simplicitate essentiæ Dei.

Nunc de veritate, siue proprietate, & incommutabilitate, atque simplicitate diuinæ naturæ, vel substantiæ, siue essentiæ agendum est. Est itaque Deus, vt ait Augustinus in 5.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

Ostensa trinitate personarum in vnitate essentiæ, hic incipit prosequi determinationem suam de his, quæ pertinent ad vtrunque: sunt autem in diuinis tria, scilicet essentia communis, persona distincta, proprietas distinguens. diuiditur ergo hæc pars in duas. In prima, determinat de istis secundum se. In secunda, quomodo adinuicem comparantur. 33. distin. ibi: § Potest supradicta &c. § Prima in tres. In prima, determinat de essentia. In secunda, de personis. 9. dist. ibi: § Nec ad personarum distinctionem. In tertia, determinat de proprietatibus. 26. distin. ibi: § Nunc de proprietatibus. § Primo in tres, secundum tria attributa essentiæ, quæ prosequitur. Primo enim determinat de essentiæ vnitate. Secundo, de incommutabilitate, ibi: § Dei etiam solius &c. § Tertio, de simplicitate, ibi: § Eademq; sola &c. § Circa primum duo facit. Primo ostendit veritatem diuinæ essentiæ. Secundo, remouet dubitationem, ibi: § Hic diligenter aduertendum &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Circa primam partem distinctionis, in qua agitur de proprietate diuini esse, duo quæruntur.

Primo. De ipso esse diuino.
Secundo. De mensura eius, scilicet æternitate.

In primo, tria quæruntur.

Primo. Vtrum esse Deo proprie conueniat.
Secundo. Vtrum suum esse sit esse cuiuslibet creaturæ.
Tertio. De ordine huius nominis, qui est, ad alia diuina nomina.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum esse proprie dicatur de Deo.*

Ad Primum sic proceditur. Videtur quod esse non proprie dicatur de Deo. Illud enim est proprium alicui, quod sibi soli conuenit, sed esse non solum cōuenit Deo, immo etiam creaturis. ergo videtur, quòd esse non proprie Deo conueniat.

¶ 2 Præt. Non possumus nominare Deum, nisi secundum qđ ipsum cognoscimus. vnde Damasc. Verbum est angelus, idest nuncius intellectus: sed nos non possumus cognoscere Deum in statu viæ immediate, sed tantum ex creaturis: ergo nec nominare: cum igitur, qui est, non dicat aliquem respectum ad creaturas, videtur, ꝙ non proprie nominet Deum. — Lib.1. fi.ortho.c.18.

¶ 3 Præt. Sicut sapientia creata deficit à sapientia increata, ita & esse creatum ab esse increato: sed propter hoc nomen sapiētiæ dicitur deficere à perfecta significatione diuinæ sapientiæ, quia est impositum à nobis secundum apprehensionem creatæ sapientiæ. ergo videtur, ꝙ eadem ratione, nec hoc nomen, qui est, proprie significet Deũ esse, & ita non oportet dici magis proprium nomen eius, quàm alia nomina.

¶ 4 Item. Damasc. dicit, ꝙ qui est, non significat quid est Deus sed — Lib.1.fid.ortho.c.12.

sed quoddam pelagus substantiæ in finitum: sed infinitum nõ est comprehensibile: & per consequens non nominabile, sed ignotum. ergo videtur, ꝙ qui est, non sit diuinum nomen. F

Contra. Exo. 3. Dominus dixit ad Moysen. Si quæsierint nomen meum &c. Hoc idem videtur, per Damasc. dicentem, ꝙ qui est, maxime est proprium nomẽ Dei. Et per Rabi Moysen qui dicit. Hoc nomẽ esse nomen Dei ineffabile, quod dignissimum habebatur.

Vbi supra. cap. 12.

Respondeo dicendũ, ꝙ qui est, est maxime propriũ nomen Dei inter alia nomina. & ratio huius põt esse quadruplex. Prima, sumitur ex litera ex ver. Io. secundum perfectionem diuini esse. Illud n. est perfectum, cuius nihil est extra ipsum: esse aũt nostrum habet aliqd sui extra se: deest enim aliquid, quod iam de ipso præterijt, & quod futurum est, sed in diuino esse nihil præterijt, nec futurum est: & ideo totum esse suum habet perfectum, & pp hoc sibi proprie respectu aliorũ conuenit esse. Secunda ratio sumitur ex verbis Damasc. qui dicit, ꝙ qui est, significat esse indeterminate, & non quid est: & quia in statu viæ hoc tantum de ipso cognoscimus, quia est, & non quid est, nisi per negationem, & non possumus nominare, nisi secũdum ꝙ cognoscimus, & ideo proprijssime nominatur à nobis, qui est. Tertia ratio sumitur ex verbis Dionys. qui dicit, ꝙ esse inter omnes alias diuinæ bonitatis participationes, sicut viuere, & intelligere, & huiusmodi: primum est, & quasi principium aliorum præhabens in se omnia prædicta, secundum quendam modum vnita, & ita etiam Deus est principium diuinum, & omnia sunt vnum in ipso. Quarta ratio potest sumi ex verbis Auic. in hunc modum, ꝙ cum in omni, quod est, sit considerare quidditatem suam, per quam subsistit in natura determinata, & esse suum, per quod dicitur de eo, ꝙ est in actu: hoc nomen res, imponitur rei a quidditate sua, secundum Auic. hoc nomen, qui est, vel ens, imponitur ab ipso actu essendi: cum autem ita sit, ꝙ in qualibet re creata essentia sua differat a suo esse, res illa proprie denominatur a quidditate sua, & non ab actu essendi, sicut homo ab humanitate: in Deo autẽ ipsum esse suum est sua quidditas, & ideo nomen, quod sumitur ab esse proprie nominat ipsum, & est proprium nomen eius, sicut proprium nomen hominis, quod sumitur a quidditate sua.

† Exo. 3.

† Episto. ad Dam. to. 2.

* D. 559.

* D. 461.

Lib. 1. fid. orthod. c. 12.

Tract. 8. metaph. c. 1.

Tract. 2. metaph. c. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum dicitur aliquid proprie conuenire alicui, hoc potest intelligi dupliciter, aut ꝙ per proprietatem excludatur omne extraneum a natura subiecti, vt cum dicitur propriũ hominis esse risibile: quia nulli extraneo à natura hominis conuenit, & sic esse non dr̃ proprium Deo, quia cõuenit et̃ creaturis. Aut ẽm quod excluditur omne extraneum à natura prędicati, vt cum dr̃, hoc proprie esse aurũ, quia non habet admistionẽ alterius metalli, & hoc modo esse dr̃ proprium Deo: quia non habet admistionem diuinum esse alicuius priuationis, vel potentialitatis, sicut esse creaturæ: & ideo pro eodem in litera sumitur proprietas, & veritas: verum enim aurum dicimus esse, quod est extraneo impermistum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ex creaturis contingit Deũ nominari tripliciter, vno modo quando nomen ipsum actualiter connotat effectum in creatura propter relationem ad creaturam importatam in nomine, sicut creator, & dominus. Alio modo quando ipsum nomen nominat secundum suã rationem principium alicuius actus diuini in creaturis, sicut sapiẽtia, potentia, & voluntas. Alio modo, quando ipsum nomen dicit aliquid repræsentatum in creaturis, sicut viuens: omnis enim vita exemplata est à vita diuina, & similiter hoc nomen, qui est, nominat Deum per esse inuentum in creaturis, quod exemplariter deductum est ab ipso.

libro de Trinit. † sine dubitatione substantia, vel si melius hoc appellatur essentia, quam Græci vsiam vocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo quod est scire, dicta est scientia, ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia. * Et quis magis est, quàm ille, qui dixit famulo suo Moy. * Ego sum, qui sum, & dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. Ipse vere, ac proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum, vel futurum. Vnde Hiero. ad Damasum scribens ait. † Deus solus, qui exordiũ non habet, veræ essentiæ nomen tenet, quia in eius comparatione, vere est, quia incommutabilis est, quasi non sint quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur, fuit, non est: & de quo dicitur, erit, nondum est. Deus autẽ tantum est, qui non nouit, fuisse, vel futurũ esse. Solus ergo Deus vere est: * cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est. G

Quæritur qualiter intelligenda sint verba Hieronymi.

B

Hic diligenter aduertẽdum est, quo intelligi debeant verba illa Hiero. s. Deus tãtum est, & nõ nouit fuisse, vel futurum esse, tanquam non possit dici de Deo fuit, vel erit, sed tantum est, cum de Deo frequenter scriptum reperiamus, * fuit ab æterno, fuit semper, & erit in sæcula, & huiusmodi. Vnde videtur, quòd non est tantum di- H

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cum esse creaturæ imperfectæ repræsentet diuinum esse, & hoc nomen, qui est, imperfecte significat ipsum, quia significat per modũ cuiusdam correctionis, & compositionis, sed adhuc imperfectius significatur per alia nomina: cum enim dico Deum esse sapientem, tunc cũ in hoc dicto includatur esse, significat ibi duplex imperfectio. vna est ex parte ipsius esse concreti. sicut in hoc nomine, qui est: & superadditur alia ex propria ratione sapientię. Ipsa enim sapientia creata deficit à ratione diuinæ sapientiæ, & ꝓpter hoc maior imꝑfectio est in alijs nominibus, quàm in hoc nomine, q. est. & ideo hoc est dignius, & magis Deo proprium.

¶ Ad quartum dicendũ, ꝙ alia omnia nomina dicunt esse determinatum, & particulatũ. sicut sapiens dicit aliquid esse, sed hoc nomen, qui est, dicit esse absolutum, & indeterminatũ per aliquid additum: & ideo dicit Damascenus, quòd non significat quid est Deus, sed significat quoddam pelagus substãtiæ infinitum, quasi non determinatum: vnde quando in Deum procedimus per viam remotionis, primo, negamus ab eo corporalia, & secundo etiam intellectualia, secundum quod inueniuntur in creaturis, vt bonitas, & sapientia: & tunc remanet tantum in intellectu nostro, quia est, & nihil amplius: vnde est sicut in quadam confusione. vbi supra.

¶ Ad vltimum autem etiam hoc ipsum esse, secundum quod est in creaturis ab ipso remouemus, & tunc remanet in quadam tenebra ignorantię, secundum quam ignorantiam quantum ad statum viæ pertinet, optime Deo coniungimur, vt dicit Dionysius: & hæc est quædam caligo, in qua Deus habitare dicitur. I

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus sit esse omnium rerum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus sit esse omnium rerum per id, quod dicit Dionys. 4. c. cœl. hier. esse omnium, est super esse diuinitatis: hoc etiam idem dicit 5. ca. de diu. nom. Ipse Deus est esse existentibus. 1. cont. cap. 26.

¶ 2 Præte. Nulla creatura est per se, sed per aliud: esse autem non est per aliud, quia si esset per aliud esse, iterum eadẽ quęstio esset de illo, & sic in infinitum procederet, & ita videtur, ꝙ esse non sit quid causatum, & ita est Deus.

¶ 3 Præter. Ea quæ sunt, & nullo modo differunt, sunt idem: K sed Deus & esse rei sunt, & nullo modo differunt. ergo sunt idem, probatio mediæ, ꝙ sint manifestum est, ꝙ autem non differant videtur: quæcunq; enim differunt aliqua differentia differunt, sed quæcunq; differunt aliqua differentia, in se habent aliquam differentiam, & ita sunt composita: sicut homo habet in se rationale. cum igitur esse sit simplex, & similiter Deus videtur, quòd non differant.

Contra. Nihil est magis in re quod sit vnitum sibi, quã esse suum: sed Deus non vnitur rebus, quod patet etiam per Philosophum libro de causis. Causa prima regit omnes res, præterquã commisceatur cum eis. ergo Deus non est omniũ esse. Propositione 2.

¶ Præte. Nihil habet esse, nisi inquantum participat diuinum esse, quia ipsum est primum ens, quare causa omnis entis, sed omne, quod est participatum in aliquo est in eo per modum participantis, quia nihil potest recipere vltra mensuram suã: cum igitur modus cuiuslibet rei creatæ sit finitus, quælibet res creata recipit esse finitum, & inferius diuino esse, quod est perfectissimum. ergo constat, ꝙ esse creaturæ, quo est formaliter, non est diuinum esse.

Respondeo

Sermo 4. super cant. Respondeo. Sicut dicit Ber. Deus est esse omnium nō essentiale, sed causale, quod sic patet. inuenimus enim tres modos causæ agentis, scilicet causam æquiuoce agentem, & hoc est, quando effectus non conuenit cum causa, nec nomine, nec ratione, sicut sol facit calorem, qui non est calidus.

¶ Item. Causam vniuoce agentem, quando effectus conuenit in nomine, & ratione cum causa. sicut homo generat hominē, & calor facit calorē, neutro istorum modorum Deus agit, quia nihil vniuoce conuenit cum ipso. nō æquiuoce, cum effectus, & causa aliquo modo conueniant in nomine, & ratione secundum prius, & posterius, sicut Deus sua sapientia facit nos sapientes, ita tamen q sapientia nostra semper debeat à ratione sapientiæ suæ: sicut accidēs à ratione entis, secundum qd est in substantia: vnde est tertius modus causa agentis analogice: vnde patet, q diuinum esse producit esse creaturæ in similitudine sui imperfecta & ideo esse diuinum dicitur esse omnium rerū, à quo omne esse creatum effectiue, & exemplariter manat.

cendum de Deo, fuit, est, vel erit. Si enim diceretur tantum: fuit, putaretur, quòd desierit esse. Si enim diceretur tantum, est, putaretur, q non semper fuerit, sed esse cœperit. Si tantum erit, putaretur non esse modo. Dicatur ergo, quia semper fuit, est, & erit, vt intelligatur, quia nec cœpit, nec desiit, nec desinit, nec desinet esse. De hoc Aug. super Ioannem, ita ait. Cū de sempiternitate proprie dicatur est, secundū nos bene dicitur fuit, & erit: fuit, quia nunquam desijt: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est: non præterijt, quasi quod nō maneat: non orietur, quasi quod non erat. Cū ergo nostra locutio

A per tpa varietur, de eo vere dicūtur verba cuiuslibet tēporis, qui nullo tempore defuit, vel deest. vel deerit. Et ideo non mirum, si de spiritu veritatis, veritas loquēs dixit per futurum. Quæcunq; audiet, loquetur: audiet, s. ab eo, à quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo

B est illi essentia, ab illo audientia, i. scientia, quæ non est aliud, quā essentia. Audiet ergo dixit de eo, quod audiuit, & audit, idest qd semper sciuit, scit, & sciet. * Ecce hic dicit Augu. verba cuiuslibet temporis dici de eo, sed tamen proprie est. Illud ergo, quod Hieronymus dicit, ita intelligendū est. Non nouit fuisse, vel futu-

esse sit ante alia attributa, & qui est inter alia nomina.

¶ Præt. Illud, quod est vltimum in resolutione est primū in esse, sed ens vltimum est in resolutione intellectus, quia remotis oībus alijs, vltimo remanet ens. ergo est primum naturaliter.

Respondeo dicēdum, q ista nomina ens, & bonum, vnum, & verum, simpliciter secundum rationem intelligendi precedunt alia diuina nomina, quod patet ex eorum communitate: si aūt comparemus ea ad inuicem, hoc potest esse dupliciter, vel secundum suppositum, & sic conuertūtur adinuicē, & sunt idē in supposito, nec vnquā derelinquunt se, vel secundum intentiones eorū, & sic simpliciter, & absolute ens est prius alijs: cuius ratio est, quia ens includitur in intellectu eorum, & non econuerso. Primum enim quod cadit in imaginatione intellectus est ens, sine quo nihil potest apprehendi ab intellectu: sicut primum quod cadit in credulitate intellectus, sunt dignitates, & præcipue ista, contradictoria non esse simul vera: vnde omnia alia includuntur quodāmodo in ente vnite, & indistincte: sicut in principio, ex quo etiam habet quandam decentiam, vt sit proprijssimum diuinum nomen. alia vero quæ diximus, s. bonum, verum, & vnū addunt super ens, non quidem naturam aliquam. sed rōnem, sed vnum ad rationem indiuisionis: * & propter hoc est propinquissimum ad ens, quia addit tantum negationem: verum autem & bonum addunt relationem quandam, sed bonū relationem ad finem: verum relationem ad formam exemplarem: ex hoc enim vnumquodq; verum dicitur, quod imitatur exemplar diuinum, vel relationem ad virtutem cognoscitiuam. Dicimus enim verum aurum esse, ex eo q habet formam auri, quam demonstrat, & sic fit verū iudicium de ipso. Si autem considerentur secundum rationem causalitatis: sic bonum est prius, quia bonum habet rationem causæ finalis, esse autem rationem causæ exemplaris, & effectiue tantum in

D Deo: finis autem est prima causa in ratione causalitatis.

vbi supra.

a D. 579.

C ¶ Et per hoc patet solutio ad dictum Dionysij, quod ita intelligendum est, vt patet ex hoc, quod dicit super esse: si. n. Deus esset essentialiter esse creaturæ, non esset super esse creatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd esse creatum non est per aliquid aliud: si ly per. dicat causam formalem intrinsecam, immo ipsa formaliter est creatura: si autem dicat causam formalem extra rem, vel causam effectiuam, sic est per diuinum esse, & non per se.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prima nō sunt diuersa, nisi per seipsa: sed ea, quę sunt ex primis, differunt per diuersitatē primorum, sicut homo, & asinus differunt istis differentijs diuersis, rationale, & irrationale, quæ non diuersificantur alius differentijs sed seipsis, ita etiam Deus, & esse creatum non differunt aliquibus differentijs vtriq; superadditis, sed seipsis: vn-

* D. 508. de nec proprie dicuntur differre, * sed diuersa esse, diuersum enim est absolutum, sed differens est relatum, secundum Phi-

Tex. 13. losophum in Metap. Omne enim differens aliquo differt: sed non omne diuersum aliquo diuersum est.

ARTICVLVS III.

Vtrum hoc nomen, qui est, sit primum inter nomina diuina.

1. q. 13. art. 11. De bono. c. 4. de existente c. 5. AD Tertium sic proceditur. Videtur enim, q hoc nomen qui est, non sit primum inter diuina nomina. De prioribus enim prius est agendum, sed Diony. prius agit de bono in lib. de diuinis nominibus, quàm de existente. ergo videtur bonum prius esse ente.

¶ 2 Præte. Illud, quod est communius, videtur esse prius, sed bonum est communius, quàm ens, quia diuinum esse extēdit

E se tantum ad entia, quæ esse participant, bonum autem extendit se ad non entia, quæ etiam in esse vocat. dicitur enim bo-

Cap. 4. num a boare, quod est vocare, vt Commen. dicit super lib. de diui. nominibus. ergo bonum est prius, quàm ens.

¶ 3 Præt. Quæcunq; sunt æqualis simplicitatis: vnum non est prius altero, sed ens, verum, bonum, & vnum sunt æqualis simplicitatis, quod patet ex hoc, quòd ad inuicem conuertantur. ergo vnum non est altero prius.

Contra. Secundum Dion diuina attributa non innotescūt nobis, nisi ex eorum participationibus, quibus a creaturis participantur: sed inter omnes alias participationes esse prius est, vt dicitur 5. cap. de diui. no. his verbis. Ante alias ipsius, scilicet Dei participationes, esse positum est, cui etiam dictum Philo-

Propositione 4. sophi cōsonat lib. de causis. Prima rerum creaturarum est esse. ergo videtur, q secundum rationem intelligendi in Deo,

¶ Ad primum dicendum, q Dionysius tractat de diuinis nominibus, secundum quod habent rationem causalitatis, prout scilicet manifestantur in participatione creaturarum: & ideo bonum ante existens determinat.

¶ Ad secundum dicendum, q bonum est communius non secundum ambitum prædicationis, quia sic conuertitur cū ente, sed secundum rationem causalitatis: causalitas. n. efficiens exemplaris extenditur tantum ad ea, quæ participant formā actu suæ exemplaris: & ideo causalitas entis, secundum quod est diuinum nomen extenditur tantum ad entia, & vitę ad viuentia, sed causalitas finis extenditur etiam ad ea, quæ nondum participant formam, quia etiam imperfecta desiderant, & tendunt in finem nondum participantia ratione finis, quia sunt in via ad eum: vocat enim Dion. non ens materiam propter priuationem adiunctam: vnde etiam dicit 4. cap. de diu. nom. q ipsum non ens desiderat bonum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conuertuntur secundum suppositum considerata, sed tamen secundum intentionem ens est simplicius, & prius alijs, vt dictum est.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de mensura diuini esse, quæ est æternitas.

Et circa hoc tria quæruntur.

Primo. Quid est æternitas.
Secundo. Cui conueniat:
Tertio. Vtrum de æterno, verba diuersorum temporum prædicari possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum definitio æternitatis a Boetio posita, sit conueniens.

1.q.10.1. AD primum sic proceditur. & ponitur definitio æternitatis à Boe.
Prosa.vlti. 5.de cõsola. ęternitas est interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio. Sed videtur, ꝙ ista diffinitio incõuenienter assignetur: interminabile enim dicit negationem: sed negatio nõ certificat aliquid. ergo videtur, ꝙ in diffinitione æternitatis poni non debeat.

¶ 2 Itẽ. Prima mensura respõdet primo
† Ante medium libri. mẽsurato, sed primũ inter mensurata est esse. ergo videtur, ꝙ æternitas, quæ est prima mensura, nõ debet diffiniri per vitam, sed per esse.

¶ 3 Item. Simplex non habet mensuram, immo simplicissimo
10.Met.to.3 mensurantur omnia alia secundum Philosophum: sed vita diuina est simplicissima. ergo non respondet aliquid sibi in ratione mensuræ, sed ipsa habet rationem mensuræ. & ita nec æternitas, quæ rationem mensuræ dicit.

¶ 4 Item. Totum dr̃ respectu partium, sed de ratione durationis est, ꝙ partes eius non sint simul, quia impossibile est simul
Aug. 11. de ciui. Dei. ca. 6.to.5. esse duas durationes, nisi vna includat aliam, sicut Augu. dicit. ergo videtur duo opposita dicere, cum dicit tota simul.

¶ 5 Item. Totum includit in se rationem perfectionis. ergo videtur, quòd perfecta superfluit.

¶ 6 Item. Aeternitas habet rationem durationis: sed possessio nihil dicit ad durationem pertinens. ergo videtur, ꝙ non debet poni in diffinitione æternitatis ad minus in recto, & sicut genus, quia quod sic ponitur in diffinitione alicuius, debet dicere quid sit diffinitum.

Respondeo dicendum, ꝙ æternitas dicitur quasi ens extra
• D.569. * terminos. esse autem aliquod, potest dici terminatum tripliciter, vel secundum durationem totam, & hoc modo dicitur terminatum, quod habet principium, & finẽ, vel ratione partium durationis, & hoc modo dicitur terminatum illud, cuius quælibet pars accepta terminata est ad præcedens, præsens, & sequẽs, sicut est accipere in motu, vel ratione suppositi, in quo esse recipitur. esse enim recipitur in aliquo secundum modum ipsius: & ideo terminatur sicut, & quælibet alia forma, quæ de se communis est, & ſm ꝙ recipitur in aliquo terminatur ad illud: & hoc modo solum diuinum esse nõ est terminatum, quia non est receptum in aliquo, quod sit diuersum ab eo. Dico ergo, ꝙ ad excludendam primam terminationem, quæ est principij, & finis totius durationis, ponitur interminabilis vitæ: & per hoc diuiditur æternum ab his, quæ generantur, & corrumpuntur. Ad excludendum autem secundam terminationẽ, scilicet partium durationis, additur tota simul: per hoc enim excluditur successio partium pro qua vnaquęque pars finita est, & transit, & per hoc diuiditur æternum à motu, & tpe, etiam si semper fuissent, & futura essent, sicut quidam posuerunt. Ad excludendum tertiam terminationem, quę est ex parte recipientis, additur perfecta: illud enim, in quo non est esse absolutum, sed terminatum per recipiens, non habet esse perfectum, sed illud solum, quod est suum esse: & per hoc diuiditur esse æternum ab esse rerum immobilium creaturarum, quæ habent esse participatum, sicut spirituales creaturæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ simplicia, & præcipue diuina, nullo modo melius manifestatur, quam per remotionem,
Da diui. no. cap. 7. vt dicit Dion. cuius ratio est, quia ipsorum esse, intellectus perfecte non potest comprehendere: & ideo ex negationibus eorum, quæ ab ipso remouentur, manuducitur intellectus ad ea aliqualiter cognoscẽda. vnde & punctus negatione diffinitur: & præterea in ratione æternitatis est quędam negatio inquan-
F tum æternitas est vnitas, & vnitas est indiuisio, & huiusmodi, non possunt sine negatione diffiniri.

¶ Ad secundum dicendum, quod viuere hic large sumitur ad omne esse: secundum etiam quod Aug. dicit, ꝙ quælibet mu- Lib. de cog. verę vitę. c. 31. to.9. Et 3. cõt. Max. c 12. to.6.
tatio creaturæ, aliqua mors eius est. Vel dicendum, ꝙ quia in illo, qui solus habet æternitatem, esse, & viuere sunt omnino idem. ideo ratione actus, in quo est æternitas, posuit æternitatem mensuram vitæ.

rum esse, sed tantum esse, idest, cũ dicitur de Deo, quòd fuit vel erit, non est intelligẽdum, quòd præterierit, vel futurus sit, sed ꝙ existat simpliciter sine aliquo tẽporali motu: licet. n. verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicantur, vt fuit, erit, est, & erat: non tamen temporales motus esse distinguunt, s. præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritũ perfectum, vel præteritum plusquam perfectum: sed essentiam, siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant, Deus ergo solus proprie dicitur essentia, vel esse. Vnde Hilar. † ita ait in 7. lib. Trinita. Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

De incommutabilitate hic.

C

G DEi etiã solius essentia proprie * incommutabilis dicitur, quia nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Augustinus in 5. libro de Trinitate. * † Aliæ inquit essentiæ, vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio. Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia, vel essen-

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ viuere, & esse dicuntur per modum actus, & quia cuilibet actui respondet mẽsura sua. ideo oportet vt diuino esse, & vitę diuinæ intelligaẽ adiacere ęternitas, quasi mensura, quamuis realiter nõ sit aliud a diuino eẽ: & quia viuere magis habet rationẽ actus, quàm esse, ideo forte diffinit æternitatem † c.2.to.3.
per vitam potius quam per esse.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in successiuis est duplex imperfectio. vna ratione diuisionis, alia ratione successionis, quia vna
H pars non est cum alia parte. vnde non habent esse, nisi secundum aliquid sui. Vt autem excludatur omnis imperfectio à diuino esse, oportet ipsum intelligere sine aliqua diuisione partium perfectum, & hoc dicit hoc nomen tota: non enim dicit rationem partium. Item: oportet ipsum intelligere sine successione, & hoc importatur per aduerbium simul.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ imperfectio esse potest considerari dupliciter, vel quantum ad durationem, & sic dicitur esse imperfectum, cui deest aliquid de spatio durationis debitæ, sicut dicimus vitam hominis, qui moritur in pueritia imperfectam vitam, & talis imperfectio tollitur per ly tota. Est etiam quædam imperfectio quantum ad modum habendi, sicut omnis creatura habet imperfectum esse, & talis imperfectio tollitur per ly perfecta. vnde non superfluit.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ duratio dicit quandam distensionem ex ratione nominis, & quia in diuino esse non debet in-
I telligi aliqua talis distensio: ideo Boe. non posuit durationem, 5. de Cõsol.
sed possessionem, metaphorice loquens, ad significandũ quie- prosa vlt.
tem diuini esse: illud enim dicimus possidere, quod quiete, & plene habemus, & sic Deus possidere vitã suam dicitur, quia nulla inquietudine molestatur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum æternitas tantum Deo conueniat.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ æternitas non 1.q.10. a.2.
tantum Deo conueniat. Aeternitas enim non est nobilior, quàm bonitas, sed bonitas communicatur cum creaturis, ita quòd ab vno Deo creatura sit bona. ergo videtur, quòd similiter ęternitas, vt alia ab ipso sit æterna.

¶ 2 Pręt. Dan. 12. qui ad iustitiam erudiunt multos fulgebũt,
K quasi stellę in perpetuas ęternitates: sed plures ęternitates non sunt vnius eterni. ergo videtur, quòd sint plura ęterna, & non tantum Deus.

¶ 3 Pręt. In Psal. Illuminans tu. mira. a mon. ęternis: sed montes sunt creaturę. ergo etiam creaturę sunt ęternę.

¶ 4 Similiter etiam ignis inferni dicitur ęternus. Matt. 25. Ite maledicti in ignem ęternum. ergo &c.

¶ 5 Item Philosophus dicit, quòd omne necessarium est ęter- 2. Per. lec. 8.
num: sed multa sunt necessaria. ergo &c. Huic etiam conso- & 5. Metap.
nat, quòd dicit Aug. quòd veritas ęterna est. to.6.

. Contra. Aeternum est esse interminatum, vt dictum est, sed 4. de trinit.
solus Deus est huiusmodi. ergo &c. c.18.to.3.

Respondeo dicendũ, ꝙ sicut ex prędicta diffinitione patet, In art. pręced.
ęternitas non põt nisi Deo conuenire simpliciter, & absolute ſm perfectam rationẽ ęternitatis, sed ſm quod aliqua participant de interminabilitate ęternitatis, aliquo modo dñr ęterna participatiue: qđ vero nullo modo interminabilitatẽ participat

ticipat nullo modo æternũ dicitur, sicut temporale, quod incipit, & finitur. dico ergo, ꝙ quibusdam communicatur interminabilitas, secundum quod excludit terminum durationis ex parte post: & hoc modo ignis inferni dicitur æternus, quia nunquam finietur: vtrum autem aliquod æternum possit esse, ꝙ non habeat principiũ durationis quæretur in principio secundi. Aliquibus autem creaturis cõmunicatur interminabilitas, secũdum quod excludit terminationem, quæ est ex successione partium, & istæ sunt spirituales creaturæ, quorum esse est totũ simul: sed interminabilitas, quæ excludit omnem imperfectionẽ non cõicatur alicui creaturæ, cum nulla creatura possit esse perfecta simpliciter, sed communicatur sibi perfectio quædam, s. quã nata est creatura attingere, vt sit perfecta ſm suam naturam, & sic angeli, & homines beati, sunt pfecti; quia totum habent id, ad quod eorum natura capax est. vnde angeli beati, magis sunt in participatione æternitatis, quàm in naturalibus tm̃ considerati. Ex hoc potest colligi differentia inter æternitatem, æuum, & tempus: illud. n. quod habet potentiam non recipientem actum totum simul, mensuratur tempore. huiusmodi enim habet esse terminatum, & quãtum ad modum participandi, quia esse recipitur in aliqua potentia, & non est absolutum quantum ad partes durationis. illud aũt, quod habet potentiam differentem ab actu: sed quæ totum actum simul suscipiat, mensuratur æuo: hoc. n. non habet, nisi vnum modum terminationis, s. quia esse eius est receptum in alio à se: vt dictum est. illud vero, quod non habet potentiam differentem ab esse, mensuratur æternitate. huiusmodi enim esse est omnimodo interminatum, vnde patet etiam, ꝙ æuum non est * nisi quædam æternitas participata.

† 1. ad Timo. 6.
† 1. de trini. c. 1. to. 3.
Hac di. q. 1. art. 1.
* D. 585.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ quamuis diuina bonitas sit communicabilis, non tamen secundum modum altissimum, prout est in Deo. vnde summa bonitas non communicatur: & quia æternitas dicit esse secundum altissimum modum, qui est in Deo, ideo non cõmunicatur, sed esse absolute sumptum communicatur sicut & bonum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Daniel. accipit ibi æternitates participatas in beatis, quæ erunt plures ſm plures beatos.

In corp. art.
¶ Ad tertium dicendum, quòd montes æterni possunt dici ipsi angeli, qui dicuntur æterni participatiue, vt dictum est. Vel dicendum, quòd potest intelligi etiam ad literam de montibus corporalibus: & dicuntur æterni propter longæuitatem durationis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ignis inferni dicitur etiam æternus, inquantum participat aliquam conditionem æternitatis, scilicet non habere finem.

phy. 2 tex. 4 vsq; ad 15.
¶ Ad quintum dicendum, ꝙ necessaria sunt æterna tantum in mente diuina, sicut etiam veritates enunciabilium fuerunt ab æterno in Deo, & non aliter, nisi ponerentur creaturæ ab æterno, sicut Philosophi posuerunt.

tia, quæ est Deus, incõmutabilis est. Cui profecto maxime, ac verissime cõpetit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verũ esse, quod mutari põt, etiã si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoq; illud solum, quod nõ tantum non mutatur, verum ẽt omnino mutari non potest, verissime dicitur esse, idest substantia patris, & filii, & spiritussancti. Ideo Apostolus † de Deo loquens ait. Qui solus immortalitatẽ habet. Vt enim ait Augu. † in lib. de Trinit. Cum anima quodammodo immortalis esse dicatur, & sit, non diceret Apostolus. Solus habet immortalitatem, nisi quia vera immortalitas, & incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, quoniam solius creatoris est. Vnde Iaco. ait. † Apud quem nõ est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid. Mutabis ea, & mutabuntur: tu aũt idem ipse es. Ideo Augu. super Genes. † dicit, quòd Deus, nec per loca. nec per tẽpora mouetur. Creatura vero * per tempora, & loca, & per tempora moueri est, per affectiones commutari. Deus autẽ, nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait. † Ego Deus & nõ mutor, qui est immutabilis solus. Vnde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni. n. mutabili natura (vt ait Augu-

B

ARTICVLVS III.

Vtrum verba temporalia possint dici de Deo.

1. d. 4. qõ. 2. art. 2.
AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd verba temporalia non possint dici de Deo. Vnicuique enim respondet propria mensura: sed tempus est propria mensura motus. cum igitur in Deo nullus sit motus, videtur, ꝙ de Deo nullum temporale dici possit.

4. Phy. c. 98.
¶ 2 Item. Quandocunq; aliquid importans aliquam cõditionem corporalẽ dicitur de Deo metaphorice, vel symbolice dicitur: sed tempus est conditio consequens ipsa corpora, quia sequitur motum, & motus magnitudinem, secundũ Philoso-

A phũm. ergo videtur, ꝙ quandocunque aliquod verbum temporale dicitur de Deo, quòd sit metaphorice dictum.

¶ 3 Item. Videtur, quòd tantum præsens de Deo debeat dici. Aeternitas enim, quæ est mensura diuini esse secũdum rationem intelligendi caret successione: sed solũ presens non includit successionẽ. præteritum enim, & futurum dicunt per relationẽ ad præsens, & non econuersũ, & relatio illa est in ordine successionis. ergo solũ præsens, de Deo debet dici.

† cap. 1.

¶ 4 Item. Videtur, ꝙ præteritum. Diuinũ enim esse est perfectum: sed inter alia tẽpora præteritum magis sonat perfectionẽ. ergo de Deo maxime dici debet.

† Psal. 101. Ad literam c. 20. to. 3.

¶ 5 Item. Videtur, ꝙ præteritum imperfectum, quia Io. in principio euang. sui altissime de Deo locutus est: sed ipse ibi vtitur verbis præteriti imperfecti temporis ad designandum diuinam æternitatem: dicens. In principio erat verbum &c. ergo videtur, ꝙ ista verba

† Malach. 3.

C maxime competant ad significandum diuinam æternitatem.

¶ 6 Item. Videtur, ꝙ futurum. Diuinum enim esse, maxime distat à defectu. cum igitur futurum remotius sit inter alia à deficiendo: videtur, ꝙ maxime competat in diuinis.

Respondeo dicendum, quòd enunciatio non potest fieri de aliquo, nisi secundum quod cadit in cognitionem. Omne autem cognoscens, cognoscit secundum modum suum, vt dicit Boe. lib. de conso. & ideo, quia ratio nostra connaturale habet secundum statum viæ accipere, cum tempore propter hoc, ꝙ eius conditio oritur a sensibilibus, quæ in tempore sunt. ideo non potest formare enunciationes, nisi per verba temporalia. vnde cogitur de Deo enuncians, verbis temporalibus vti: quãuis intelligat eum supra tempus esse: nihilominus tamen istę locutiones non sunt falsæ. Diuinum enim esse, vt dicit Diony. præaccipit sicut causa in se omne esse quantum ad id, quod est perfectionis in omnibus, & ideo enunciamus de ipso verba omnium temporum, propter id, quod ipse nulli tempori deest, & quicquid est perfectionis in omnibus temporibus ipse habet.

5. de conso. prosa 2.
De diui. no. cap. 5.

D

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ quando verba temporalia dicuntur de Deo, intellectus noster non attribuit diuino esse illud, quod est imperfectionis in singulis temporibus, sed quod est perfectionis in omnibus: æternitas enim includit in se omnem perfectionem modo simplici, quæ est in temporalibus diuisa, & temporibus diuersis, cum tempus imitetur perfectionem æternitatis, quantum potest.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ aliqua dictio potest importare conditionem corporalem dupliciter, vel quantum ad rẽ significatam principaliter in nomine, & tale quid non dr̃ de Deo, nisi symbolice, sicut leo, & agnus, & ira, & huiusmodi, vel quãtum ad modum significandi, & non quantum ad rẽ significatam, & ista proprie dicuntur de Deo, quamuis nõ perfecte ipsum repræsentet, aliàs omnia nomina dicta de Deo essent symbolica, quia modus significandi ipsorum est, ſm quod de creaturis dicuntur, & de talibus hæc sunt verba, fuit & erit, quę significant essentiam per modum actus, & consignant tempus.

E

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad id, quod præsens non implicat successionem, nec habet aliquid de non esse inclusum, inter alia proprius Deo competit, nihilominus tamen verba aliorum temporum dicuntur de Deo secundum id, quod perfectionis est in ipsis, & non ratione successionis, vel alicuius defectus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ nomine perfectionis pręteritũ de Deo dr̃, & quia non est nouum, ſm quod ipse præteritis non defuit, nihilominus tñ intelligendum est, ꝙ aliqñ per præsens magis designatur perfectio, quã per præteritum, quædam. n. sunt quorũ esse est in fieri, & horum perfectio non est, nisi qñ venitur ad terminũ, & horum perfectio magis significatur per

præteritum, sicut sunt motus, & huiusmodi successiua, quædã aũt sunt, quorum esse consistit in permanendo, & horum perfectio designatur magis per præsens, quàm per præteritũ, quia in hoc, q sunt, habent perfectionem, & præteritum dicitur secundum recessum ab esse. vnde etiam in diuinis ea, quæ dicũtur per modum rei permanẽtis verius significantur per pręsens, vt Deus est bonus, & huiusmodi quæ autẽ significantur per modũ actus verius signãtur per præteritum, sicut infra dist.9. dicit Gregor. q magis proprie dicimus filiũ natum, quàm nasci.

† 3.li. c.12. to.6.

Lib.29.moral.c.1.

¶ Ad quintum dicendum, q quo ad quid magis ꝓprie dicitur de ipso Deo præteritum imperfectum, q̃ pręteritum perfectũ, eo. s. q terminationẽ nõ includit, sicut verbum præteriti perfecti. vnde in illis, quæ significantur per modum actus verius dicitur pręteritum perfectum quia horum perfectio non potest significari, nisi ex termino, quæ autem significantur non per modum operationis verius significantur per pręteritum imperfectum, quia horum perfectio non dependet ex termino. ¶ Ad sextum dicendum, quòd futurum maxime remouetur à diuina prædicatione propter hoc, quòd nondum est, nisi in potentia. nihilominus tamen secundum id, quod est perfectionis in ipso, scilicet quòd longius distat a deficiendo de Deo dicitur abiecta imperfectione.

stinus contra Maximinum) non nulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non esse, quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit viuere, habet tamen quandam mortem suam: quia si iuste viuebat, & peccat, G moritur iustitię. si peccatrix erat, & iustificatur: moritur peccato, vt alias eius mutationes taceam, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cœlestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps, & qui non peccauerunt, peccare potuerunt, & cuicunque creaturæ rationali præstatur, vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, vt ait Apostolus, † habet immortalitatem, qui non eu iusquam gratia, sed natura sua, nec potuit, nec potest aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Augustinus in libr. 1. de Trinitate, substantiam Dei sine vlla sui commutatione mutabilia facientẽ, & sine vllo suo temporali motu temporalia creãtem, intueri, & nosse licet sit difficile oportet. Vere ergo, ac proprie incommutabilis est sola diuinitatis essentia, quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

† 1. ad Timot.6.

cap.1. to.3.

EXPOSITIO TEXTVS.

NVnc de veritate &c. } Quæritur cum multa sint attributa essentialia, quare tantum de his tribus facit mentionem? Et dicendum, q magister intendit tantum ea tangere, quæ pertinent ad perfectionem diuini esse inquantũ est esse perfectum. perfectio autem esse, potest attendi tripliciter, I vel secundum q excluditur priuatio, vel non esse, & ista perfectio tangitur per veritatem, vel proprietatem, quæ pro eodem sumuntur, vt dictum est: vel secundum quod excluditur potentialitas, & quantum ad hoc ponitur immutabilitas: vel quantum ad integritatem ipsius esse, & quantum ad hoc ponitur simplicitas, quia quicquid est in simplici est ipsum suum esse. { Naturæ, vel substantiæ, siue essentiæ. } Sciendum q ista tria sumuntur hic pro eodem: non enim sumitur hic natura, secundum quod nominat principium alicuius actus: sed prout dicit formam consequẽtem totum. sicut humanitas est natura hominis: similiter substantia non sumitur hic pro indiuiduo subsistente in genere substantiæ: sed secundum quod nominat esse prædicati primi, prout diuiditur contra accidẽs. & hoc idem est, quòd essentia non existens in aliquo, sicut in subiecto. { Sicut enim ab eo, quod est sapere &c. { Videtur ecõtrario debere dici, quòd sapere procedit à sapientia. K Dicendũ, quòd non loquitur secundum ordinem rei, sed secundum ordinem cognitionis nostrę, quę in habitus ex actibus venit. { Et quis magis est &c. } Videtur inconuenienter loqui, quia esse nõ suscipit magis, & minus. Dicendum, q magis, & minus potest dici aliquid dupliciter, vel quantum ad ipsam naturam participatam, quæ secundum se intenditur, & remittitur secũdum accessum ad terminum, vel recessum, & hoc non est, nisi in accidentibus. vel quantum ad modum participandi, & sic etiam in essentialibus dicitur magis, & minus secundum diuersum modum participandi, sicut angelus dicitur magis intellectualis, quàm homo. { Deus autem tantum est, qui non nouit &c. } Notitia quasi experimentali: vt. s. successiones temporum in suo esse experiatur. { Cuius essentię comparatur &c. { Videtur esse falsum, quia esse nostrum nihil est, nisi per comparationẽ ad ipsum Deum. Quia ſm Gregor. omnia in nihil &c. Dicendum, q esse nostrum potest ad Deum comparari dupliciter, vel sicut ad principium à quo est, & sic esse nostrum est solum

Art. antece.

Li.16. mor. c.18.

F per hoc, q ad Deum comparatur, vel secundum comparationem proportionis, vel æquiparentiæ, & sic esse nostrum cõparatum ad diuinum quasi nihil est, quia in infinitum ab eo distat. { Esse non est accidens Deo. { Videtur, q nec alicui creaturæ, cum nihil sit essentialius rei, quam suum esse. Ad quod dicendum, q accidens dicitur hic, q non est de intellectu alicuius sicut rationale dr̃ animali accidere, & ita cuilibet q̃ditati creatæ accidit esse, quia non est de intellectu ipsius quidditatis: potest enim intelligi humanitas, & tñ dubitari: vtrum homo hẽat esse. { Sed subsistens veritatis. } Excludit Hil. triplicem imperfectionẽ à diuino esse: esse enim creaturę nõ est aliquid per se subsistens: immo est actus subsistentis: sed in Deo suum esse est ipse Deus subsistens: & ideo dicit, quòd est subsistens veritas. Itẽ esse creaturæ est causatum ab alio, & habet quantum in se est H potentialitatem, & mutabilitatem: sed esse diuinum est causa omnis esse immutabiliter, permanens, & ideo dicit, quòd est manens causa. Item esse creaturæ differt à quidditate sua. vnde per esse suum homo nõ ponitur in genere humano, sed per quidditatem suam, sed esse diuinum est sua quidditas: & ideo per esse suum ponitur Deus in genere diuino, & ideo dicitur, quòd est naturalis generis proprietas.

QVAESTIO III.

C

Dei etiam solius &c. } Hic prosequitur de secundo attributo, scilicet immutabilitate dicens, solum Deum incommutabilem esse: alias autem omnes creaturas aliquo modo mutabiles.

Et circa hoc tria tria quæruntur.

Primo. Vtrum Deus sit omnino immutabilis.
Secundo. Vtrum omnis creatura sit mutabilis.
Tertio. De modis mutationũ, quos Aug. assignat in litera.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus aliquo modo sit mutabilis.

AD Primum sic proceditur. Videtur, q Deus sit aliquo modo mutabilis. Sap.7. Omnibus mobilibus mobilior est sapientia: sed sapientia diuina, de qua loquitur, est ipse Deus. ergo &c. 1.q.9.1.

¶ 2 Præt. Quicquid mouet seipsum, mouetur à seipso. Sed sicut dicit Augu. super Gene. Spiritus creator mouet se nec per tempus, nec per locum. ergo videtur, quòd moueatur.

Aug. super Gen. ad literam. libr.8. c.20.to.3.

¶ 3 Item. Omne, quod est per alterum, reducitur ad illud, qđ est per se, sed inuenimus multa, quæ mouentur per alios motores. ergo oportet esse aliquid, quod moueatur a seipso, sed omnis creatura mota mouetur ab alio, quia a Deo. ergo Deus est motus à se.

¶ 4 Prę. Omne, quod exit de ocio in actum aliquo modo mouetur secundum Philosophum, quia omnis operatio, quæ est ab operante non moto est semper, sed Deus quandoque erat in actu, vel infundendo gratiam, cum prius hoc nõ fecerit. ergo videtur q ad minus sit in eo mutatio de habitu in actum. 3.Phy.to.16

Cõtra. Mal.3. Ego Deus & nõ mutor. Et Iac.1. Apud quẽ &c.

¶ Præte. Sicut probat Philosophus, Omne quod mouetur ab alio mouetur, si igitur illud, a quo mouetur mobile ipsum, et mouetur, oportet, q ab aliquo motore moueatur, sed impossibile est ire in infinitum. ergo oportet deuenire ad primum motorem, 8.Phy.t.35.

motorem, qui mouet, & nullo modo moueri, & hoc est Deus. ergo omnino est immutabilis.

Respondeo dicendum, ꝙ omnis motus, vel mutatio quocunq; modo dicatur, consequitur aliquam possibilitatem, cũ motus sit actus existentis in potẽtia: cum igitur Deus sit actus
* D.467. purus * nihil habens de potentia admissũ, non potest in eo esse aliqua mutatio.

Hic de simplicitate.

D

EAdem quoq; sola proprie, ac vere simplex est, vbi nec partium, nec accidentium, seu quarumlibet formarum * vlla est diuersitas, siue variatio, vel multitudo. Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, vt te docet Aug. in lib. 6. de Trin. † animaduertere primo quare omnis creatura sit multiplex, & nullo modo vere simplex. Et primum de corporali, postea vero de spirituali creatura. Corporalis vtiq; creatura ex partibus cõstat, ita vt sit sibi alia pars maior, alia minor, & maius sit totum quàm pars quælibet. Et in vnoquoque corpore, aliud est magnitudo, aliud color, aliud figura: potest enim ĩminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura, & colore mutato, manere eadem figura, & eadem magnitudo, ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis, simplex autem nullo modo.

B *Hic de spirituali creatura ostendit, quomodo sit multiplex, non simplex.*

CReatura quoq̃usque spiritualis, vt est anima, in comparatione quidem corporis est simplex, sine comparatione vero corporis multiplex est & non simplex, quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia mole non diffunditur per spatium

¶ Ad primũ ergo dicendum, ꝙ diuina sapientia nõn dicitur mobilis, quia in se moueatur: sed inquantũ procedit in effectus: & ista processio non est ꝓprie motus, sed quandam similitudinem motus habet. in
cap. 6. to. 3. motu enim locali ꝓcessiuo, illud qđ est in vno loco sit postmodũ in alio, & deinde in alio, & sic deinceps quousq; cõpleatur motus. similiter aũt diuina sapientia quæ est exemplar rerũ, facit similitudinẽ suam in creatura sm ordinem: quia prius efficiuntur in participatione diuinæ similitudinis creaturæ superiores, & posterius inferiores. vnde in hoc habet similitudinem motus: quia ipsa diuina sapientia sm similitudinem suã efficitur in creatura. in duobus autẽ deficit à ratione motus: Primo, quia non est idem numero, quod est in hoc, & in illo: sed similitudo eius. Secundo, quia non est ibi ordo temporis, sm quod procedit in diuersas creaturas, sed tantum ordo naturæ: quia per prius naturaliter sunt in participatione diuinæ bonitatis creaturæ nobiliores, & si non tempore, saltem natu-
cap. 1. cœle. hierar. ra: & sic etiam intelligitur, quod Diony. dicit in principio cœl. hierar. Sed & patre luminum moto &c. & ꝙ frequenter dicit diuinam bonitatem, vel sapientiam procedere in creaturas.
Vbi supra ĩ 2. argu. ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Aug. accipit large moueri, secũdum ꝙ ipsum intelligere, est moueri quoddam, & velle, quæ proprie non sunt motus, sed operationes. in hoc enim verifi-
In Parmenide. catur dictũ Platonis, qui dixit. Deus mouet se, sicut dicit Commen. qui dicit, ꝙ Deus intelligit se, & vult se. sicut etiam dici-
12. Met. to. c. 51. mus, ꝙ finis mouet efficientem. Vel dicendum, ꝙ mouet se in creaturarum productione, vt dictum est.
Hac dist. q. 3. art. 1. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ impossibile est aliquid mouere seipsum nisi secundum diuersas partes, ita quòd vna pars sit mouens, & alia mota. sicut etiam in animali est anima mouens, & corpus motum. cuius ratio est, quia nihil mouet, nisi secũdum quòd est in actu, nec mouetur, nisi secundum quòd est in po-
* D.47. tentia. & hæc duo non possunt simul eidem inesse respectu * eiusdem, & quia Deus est simplex, non potest esse, quòd seipsum moueat proprie loquendo. Quod ergo obijcitur, ꝙ omne mobile per aliud reducitur ad mobile per se, verum est de reductione, quæ est ad primum in genere illo. vnde secundum
5. Phy. t. 34. Philosophos omnia mobilia reducuntur ad primum mobile, quod dicebant motum ex se: quia compositum ex motore, & moto: sed hic vlterius oportet reducere in primum simplex, quod est omnino immobile.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in omnibus, in quibus operatio differt a substantia, oportet esse aliquem modũ motus ex hoc, ꝙ exit de nouo in operationem: quia acquiritur in ipso operatio, quæ prius non erat: in Deo autem, operatio sua est sua substantia. vnde sicut substantia est æterna, ita & operatio: sed non sequitur operationem operatum ab æterno, sed secũdum ordinem sapientiæ, quæ est principium operandi.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum omnis creatura sit mutabilis.*

1. p. q. 9. a. 2. Tex. 7. AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd non omnis creatura sit mutabilis. Omnis enim mutatio, vt dicit in
A quinto Physicorum, est generatio, vel corruptio, vel motus: sed quædam sunt, in quibus nullum horum est, sicut angeli, & huiusmodi, quæ sunt separata a materia, & motu, secũdum Philosophos. ergo non omnis creatura mutabilis est.

¶ 2 Præte. Quicquid est mutabile, pertinet ad considerationẽ naturalis, cuius est considerare mutum: sed substantiæ separatæ à materia non considerantur à naturali. ergo nõ sunt mutabiles. 12. Meta. to mo 30.

¶ 3 Præte. Quicquid mutatur, subijcitur mutationi: sed formę simplices nõ possunt esse subiectum, vt dicit Boet. ergo nõ possunt mutari. 1. de tri. c. 3.

¶ 4 Præt. Sicut in litera dicitur: omnis creatura mouetur ꝑ tempus, vel per locũ: sed quædã sunt creaturæ, quorum nõ est locus, & tempus: sicut vniuersale, quod secundũ Philosophũ est vbiq; & semper: 1. Post. to. 7. & sicut materia prima, de qua dicit Au- 12. confess.
C gust. quòd successiones temporum non habet. ergo non omnis creatura mutatur. c. 15. to. 1.

Contra. Psal. Mutabis eos, & mutabuntur. Psal. 101.

¶ Præterea. Damasc. dicit. Omne, quod est ex nihilo vertibile est in nihil. quod enim &c. sed omnis creatura est huiusmodi. ergo &c. Libr. 1. fidei ortho. c. 3.

Respondeo. Dicendum, quòd sicut dictum est, motus quocunque modo dicatur, sequitur potentiam; cum igitur om- q. 3. istius di-
nis creatura habeat aliquam potentiam, vel aliquid de poten- stin. ar. 1.
tia: quia solus Deus est purus actus, oportet omnes creaturas mutabiles esse, & solum Deum immutabilem. Est autem considerare duplicem possibilitatem. vnam secundum id, quod habet res, alteram secundum id, quod nata est habere. Prima consequitur naturam, secundũ quod habet esse ab alio. omne enim quod esse suum ab alio habet, non est per se necesse esse, vt probat Auic. vnde quantũ est in se, est possibile: & ista pos- Tract. 8. Me-
D sibilitas dicit dependentiam ad id, a quo est. Hæc autem pos- ta. 54.
sibilitas est duplex. quædam secundum dependentiam totius esse ad id, a quo est res secundum totum esse suum, & huiusmodi est Deus, & hanc dependentiam, siue possibilitatem consequitur mutabilitas quædam quæ est vertibilitas in nihil, secundum Damascenum tamen hæc non proprie mutabilitas Vbi supra.
dicitur, nec creatura sm hoc proprie mutabilis est, & ideo Augustinus de hoc non facit mentionem in litera. Et huius ratio est duplex, quia in omni mutabili est inuenire aliquid, quod substernitur ei, quod per mutationem amouetur: & de hoc dicitur, quod potest mutari, sed si accipiamus totum esse creaturæ quod dependet a Deo, non inueniremus aliquid substratum, de quo possit dici, quòd potest mutari. Alia ratio est, quia nihil dicitur possibile, cuius contrarium est necessarium, vel quod non potest esse, nisi in possibili posito: esse autem creaturæ omnino deficere non potest, nisi retrahitur inde influxus di-
E uinæ bonitatis in creaturis, & hoc est impossibile ex immutabilitate diuinæ voluntatis, & contrarium necessarium, & ideo ex hoc, creatura non potest dici simpliciter corruptibilis, vel mutabilis: sed suo conditione, si sibi relinquatur. & hoc est, ꝙ dicit Gregor. in Omilia. In nihilum &c. Et etiam quædam Lib. 16. mo-
dependentia siue possibilitas rei secundum partem sui esse, ral. c. 18.
scilicet formam, prȩsupposita materia, vel ex eo ꝙ est loco materiæ, & hanc possibilitatem sequitur mutatio variabilitatis, ex eo quòd id, quod habet ab alio, potest amittere quantum est in se, nisi forte impediatur ex immutabilitate causæ, vt dictum est, & hoc modo sancti in gloria sunt immutabiles in esse gloriæ, propter immutabilitatem diuinæ voluntatis. Secun- Art. prȩced.
da possibilitas consequitur creaturam, secundum quòd nõ est perfecta simpliciter: sm hoc enim semper possibilis est ad receptionem. vnde secundum hoc etiam dicitur omnis creatura mutabilis, accipiendo large mutationem, secundum ꝙ omne

De anima lib.3.to.7. recipere dicitur pati quoddam, & moueri, sicut dicit Philosophus in lib. de anima. intelligere quoddam pati est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Philosophi considerauerunt tantum illam mutationem, quæ est secundum variationem formæ substantialis, vel accidentalis, cuius causa non est inmutabilis. & hanc distinxerunt per generationem, & corruptionem, & motum. talẽ autem mutationem nõ est possibile in angelis esse quãtum ad id, quod in natura eorum est, & per hoc patet solutio ad secũdum, quia naturalis non cõsiderat, nisi dictam mutationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Magister & August. loquuntur hic de creaturis, quæ habent esse perfectũ, formæ autem nõ habent esse perfectum, cum non subsistant in se, sed in alio. Vel dicendum, quòd dupliciter dicitur aliquid mutabile, vel quia subijcitur mutationi, & hoc modo id tantum, quod est in potentia mutatur, aut sicut id, quod remouetur, vel abijcitur in mutatione, & sic formæ, quæ H sunt actus, mutabiles sunt, non hoc tamen videtur esse de intentione Augusti.

¶ Ad quartum dicendum similiter, quod materia prima, & vniuersale, non habent in se esse completum: sed esse eorum est in particularibus compositis, & ideo esse non mutant per se: sed tantum per accidens, sicut est de formis.

loci, sed in vnoquoq; corpore, & in toto tota est, & in qualibet parte eius tota est, & ideo cum fit aliquid in qualibet particula corporis exigua, quod sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore: illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas G est, cum aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorẽ, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia, possuntque hæc, & alia huiusmodi innumerabilia, in animę natura inueniri, & alia sine alijs, & alia magis, alia minus, manifestum est animæ non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est, omnis autem creatura mutabilis est, nulla ergo creatura vere simplex est. ¶ Deus vero etsi multipliciter dicatur, idest multis nominibus significetur, vere tamẽ & summe simplex est. Dicitur enim magnus, bonus, G sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indigne dici videtur. sed eadem magnitudo eius est, quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute, & eadem bonitas, quæ sapientia, & magnitudo, & veritas. & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, vel aliud sapientem, aliud verum, aut bonum, aut omnino esse.

ARTICVLVS III.

¶ Verum modi mutationis creaturarum conuenienter assignentur ab Augustino.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd August. inconuenienter assignet modos mutationis creaturarum. Secũdum illud enim est mutatio, in quo inuenitur motus, sicut I secundum quantitatem, vel qualitatem: sed in Quando, non

5.Phys.to.9 est motus, vt dicit Philosophus. ergo videtur, quòd nihil dicat creaturas moueri per tempora.

¶ 2 Præt. In nulla diuisione debet vnum membrum contineri sub alio: sed omnis motus, qui est per locum est per tempus. ergo videtur inconueniẽter diuidere mutationem in mutationem loci, & temporis.

5.Phys.to.9 ¶ 3 Præt. Motus secundum Philosophum est in tribus generibus, scilicet quantitate, qualitate, & vbi, & adhuc est in substantia generatio, & corruptio simplicter, & in omnibus generibus generatio, & corruptio secundum quid, qui omnes inueniuntur in creatura corporali. ergo videtur, quòd diminute assignet multitudinem creaturarum corporalium per vbi, siue per locum tantum.

¶ 4 Præt Tempus est mensura primi mobilis. ergo quod non habet ordinem ad motum primi mobilis, non habet relatio- K nem ad tempus: sed affectiones animarum non ordinãtur ad motum cœli, nec subiacent sibi. ergo inconuenienter dicit, quod moueri per tempus est per affectiones mutari.

Respondeo dicendum, quod in motu proprie accepto est duo reperire. s. continuitatem, & successionem, secundum quod habet continuitatem, sic proprie mensuratur per locum, quia ex cõtinuitate magnitudinis est cõtinuitas motus, vt dicitur 4. & 5.

Tex.99. Phys. secundum autem quod habet successionem sic proprie mẽ-

5. Physi.tomo 39. suratur per tempus. vnde tempus dicitur numerus motus secundum prius, & posterius, quia autẽ inueniuntur aliqui motus habentes continuitatem, & successionem, aliqui autem

D.118. habentes successionem, sicut motus affectionum, & etiam cogitationum: quando scilicet anima transit de vna cogitatione in aliam. inter enim illas duas intentiones cogitata, non est aliqua continuitas. & ideo diuisit mutationem creaturæ per locum, & tempus.

F ¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in genere Quando non est motus, sicut in terminante motum. nullus enim motus terminatur ad quando, sicut ad vbi: est tamen motus in quando, sicut in mensurante.

¶ Ad secundum dicendum, quod diuisio intelligenda est cum præcisione, vt sic, scilicet intelligatur, quod quædam mutatio est per locum, & tẽpus: quædam autem per tempus tantum. quod patet ex his, quæ dicta sunt.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis in corporalibus sint plures motus: omnes tamen ordinantur ad motum localem cœli, qui est causa omnis motus corporalis & ideo per motũ localem tanguntur omnes. Vel potest dici, quod alij motus a moto locali tanguntur per mutationem, quæ est per tẽpus: quia sicut Commẽ. probat in 8. Phys. Tex. 55. nullus alius motus est simpliciter continuus, nisi motus localis. & ipse Augu. dicit in litera, quod Deus creaturam corporalem H mouet, & per tempus, & per locum.

¶ Ad quartum dicendum, quod tẽpus dupliciter dicitur. vno modo numerus prioris, & posterioris inuentorum in motu cœli, & illud tẽpus continuitaté habet a motu, & motus a magnitudine, & hoc tempore mensurantur omnia, quæ habent ordinem ad motum cęli, siue per se, sicut motus corporales, siue per accidens sicut aliquæ operationes animæ secundum quod habent aliquam relationem ad corpus. & hoc modo tantum accipitur a Philosophis. Alio modo dicitur tempus magis communiter, 4. Physi.tomo 10. numerus eius quod habet quocunque modo prius, & posterius: & sic dicimus esse tempus mensurans simplices conceptiones intellectus, quæ sunt sibi succedentes, & illud tempus non oportet, quòd habeat continuitatem: cum illud, secundum quòd attenditur motus, non sit continuum, & sic accipitur hic tempus, & frequenter à Theologis.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

EAdemq; sola &c.} Hæc est secunda pars distinctionis, in qua magister determinat de diuina simplicitate, & diuiditur in partes duas. In prima, proponit, quod intendit. In secunda, probat propositum, ibi: { Vt autem scientia &c. } quæ diuiditur in duas In prima ostendit creaturæ multiplicitatem. In secunda, diuinam simplicitatem, ibi: {Deus vero & si multipliciter. } Prima, in duas. In prima excludit simplicitatẽ à creatura corporali. In secunda, a spirituali, ibi: { Creatura quoq; spiritualis &c.} {Deus vero, & similiter &c. {Hic ostendit diuinam simplicitatem: & diuiditur in partes duas. In prima ostendit simplicitatem. In secunda, excludit omnem compositionem ab ipso, ibi: {Quia autem in natura diuinitatis. } K Prima in duas. In prima, ostendit veritatem. In secunda, excludit dubitationem, ibi: {Hic diligenter attendendum est, &c.} {Quia autem in natura &c.}Hic excludit a Deo omnem compositionem, vel multiplicitatem, & circa hoc duo facit. Primo ostendit specialiter, quod in Deo non est compositio accidentis ad subiectum. Secundo, ostendit vniuersaliter, quod in ipso nulla est compositio, ibi. { Huius autem simpli. &c.}Circa primum duo facit. Primo, excludit a Deo accidẽtium prædicationem. Secundo, concludit, quòd nec etiam substantia de eo proprie prædicatur, ibi: { Vnde nec proprie &c. }

QVAESTIO IIII.

D

Ad intellectum huius partis duo quærũtur.

Primo. De diuina simplicitate

Secundo. De simplicitate creaturæ.

Circa

Circa primum tria queruntur.

Primo. Si in Deo sit omnimoda simplicitas.
Secundo. An contineatur in prædicamento substantiæ.
Tertio. Si alia prædicamenta de ipso dicantur.

ARTIC. I.

Qualiter cũ Deus sit simplex, multiplex tamen dicatur.

HIc diligenter notandum est, cum dicat Augustinus † solum Deum vere simplicem esse, cur dicat eũdem multipliciter dici, sed hoc non propter diuersitatem accidentiũ vel partium dicit: immo propter diuersitatem ac multitudinẽ nominum, quæ de Deo dicuntur, quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet, diuinam naturam. hæc enim non ita accipiuntur, cum de illa incómutabili æternaq; substantia incomparabiliter simpliciore, quàm est humanus animus dicuntur; quẽadmodum cũ de creaturis dicuntur. Vnde † August. in li. 6. de Trinit. Deo inquit hoc est esse, quod fortem esse, vel sapientem esse, vel iustum esse: & si quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur: humano aũt animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentẽ, aut iustum. potest enim esse animus, & nullã istarum habere virtutũ.

B *b Tanta est Dei simplicitas, quòd nulli prædicamentorum subijcitur.*

QVod autem in diuina natura nulla sit accidẽtium diuersitas, nullaque penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit August. † in 5. li. de Trin. dicẽs. Intelligamus Deũ quantum possumus sine qualitate bonum, sine quãtitate magnũ,

Vtrum Deus sit omnino simplex.

† ca. 6. & 7. 1. q. 3. 7. De pot. q. 7. t. 1. cont. c. 18

AD Primũ sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ sit simplex omnino. Eos enim, cui non fit additio, est ens commune prædicatũ de omnibus, de quo nihil potest vere negari: sed Deus nõ est huiusmodi. ergo ad esse suum fit aliqua additio non est ergo simplex.

¶ Præt. Boetius. lib. de hebdo. omne, quod est esse participat vt sit, alio aũt participat vt aliquid sit: sed Deus verissime est ens, & est aliquid, quia bonus, & sapiens & huiusmodi. ergo Deus, habet esse suum quo est, & super hoc, habet aliquid aliud quo aliquid est. ergo non est simplex. † ca. 4. to. 3.

¶ 3 Item De quocunque prædicatur aliquid, quod non est de substantia sua, illud non est simplex. Sed quicquid prædicatur de aliquo postquam non prædicabatur, illud non est de substantia sua, cum nulli rei substãtia sua de nouo adueniat. cum igitur de Deo prędicetur aliquid postquam nõ prædicabatur, vt esse dominum, & creatorem, quæ dicuntur de ipso ex tempore videtur, quòd ipse, non sit simplex.

¶ 4 Præt. Vbicunq; sunt plures res, in vno ibi oportet esse aliquem modum compositionis, sed in diuina natura, sunt tres personæ realiter distinctę conuenientes in vna essentia ergo videtur ibi esse aliquis modus compositionis.

D Contra. Oẽ compositum est posterius suis componẽtibus, quia simplicius est prius in se, quàm addatur sibi aliquid ad cõpositionem tertij: sed primo simpliciter nihil est prius, cũ igitur Deus sit primum principium non est compositus.

¶ Præ. Illud, quod est primum dans oibus esse, habet esse non dependens ab alio. quod n. habet esse dependẽs ab alio habet esse ab alio, & nullum tale est primum dans esse, sed Deus est primum dans omnibus esse ergo suum esse non dependet ab alio, sed cuiuslibet compositi esse dependet ex componẽtibus, quibus remotis, & esse compositi tollitur, & secundum rem, & secundum intellectum. ergo Deus, non est compositus.

¶ Item. Illud, quod est primum principium essendi nobilissimo modo habet esse, cum semper sit aliquid nobilius, in causa, quàm in causato. Sed nobilissimus modus habendi esse, est quo totum aliquid est suum esse. ergo Deus est suum esse, sed nullum compositum totum est suum esse, quia esse ipsius sequitur componentia, quæ non sunt ipsum esse. ergo Deus, nõ E est compositus. Et hoc simpliciter concedendum est.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd aliquid esse sine additione dicitur dupliciter, aut de cuius ratione est, vt nihil sibi addatur, & sic dicitur de Deo. hoc enim oportet perfectum esse in se, ex quo additionem non recipit. nec potest esse commune, quia omne cõe saluatur in proprio. vbi sibi fit additio, aut ita quod unũ sit de ratione eius, quòd fiat sibi additio, neque quod non fiat, & hoc modo ens commune est sine additione. In intellectu. n. entis, non includitur ista conditio sine additione, aliàs nunquam posset sibi fieri additio, quia esset contra rationem eius, & ideo commune est, quia in sui ratione non dicit aliquã additionem, sed potest sibi fieri additio, vt determinetur ad proprium. Sicut etiam animal commune dicitur esse sine ratione, quia de intellectu eius non est habere rationem, neque nõ habere. asinus autem dicitur sine ratione esse, quia in intelle-

A ctu eius includitur negatio rationis, & per hoc determinatur, secundum differentiam propriam, ita etiã diuinum esse est determinatum in se, & ab omnibus alijs diuisum, per hoc quòd sibi nulla additio fieri potest. vnde patet, quòd negationes dictæ de Deo, non designant in ipso aliquam compositionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in rebus creatis res determinatur, vt sit aliquid tripliciter, aut per additionẽ alicuius differentiæ, quæ potentialiter in genere erat, aut ex eo, quòd natura communis recipitur in aliquo, & sit hoc aliquid, aut ex eo, quod alicui additur accidens, per quod dicitur esse, vel sciẽs, vel albus. nullus istorum modorum potest esse in Deo, quia ipse, nõ est cõmune aliquid, cũ de intellectu suo sit, quod non addatur sibi aliquid, nec etiam eius natura est recepta in aliquo, cum sit actus purus, nec etiã recipit aliquid extra essentiam suam, eo quod essentia sua conti-

C net omnem perfectionem: remanet autem, quòd sit aliquid determinatum per conditionem negandi ab ipso omnem additionem vel conditionem, & per hoc, remouetur ab eo omne illud, quod possibile est additionem recipere. vnde per suum esse absolutum, nõ tantum est, sed aliquid est. nec differt in eo quo est, * & aliquid esse, nisi per modum significandi, vel ratione, vt supra dictum est de attributis. dictum autem Boetij intelligitur de participantibus esse, & non de eo qui essentialiter est suum esse. ex quo patet, quòd attributa nullam compositionem in ipso faciunt. sapientia. n. secundum suam rationẽ, non facit cõpositionem, sed secundum suum esse: prout in subiecto realiter differens est ab ipso, qualiter in deo nõ est vt dictũ est. * D. 108 r. Distin. 2. q. vnica art. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi relationes, quæ dicuntur de Deo ex tempore, non ponunt aliquid in ipso realiter, sed tantum in creatura. cõtingit enim vt dicit philosophus 5. metaphy. aliquid dici relatiue, non quod ipsum referatur, sed quia aliquid refertur ad ipsum, sicut est in omnibus: quorum vnum dependet ab altero, & non econtrario. sicut scibile non est relatiuum, nisi quia sciẽtia refertur ad ipsum. scibile enim non dependet a scientia, sed cõuersò. Sed quia intellectus noster, non potest accipere relationem in vno extremorum, quin intelligatur in illo, ad quod refertur: ideo ponit relationẽ quãdam circa ipsum scibile, & significat ipsum relatiue. vnde illa relatio, quæ significatur in scibili, non est realiter in ipso, sed secundum rationem tantum. in scientia autem realiter, ita etiã relatio importata per hoc nomen Deus vel creator, cũ de Deo dicatur, non ponit aliquid in Deo, nisi secundum intellectum, sed tantum in creatura: ex quo patet, quòd diuersitas relationum ipsius Dei, ad creaturas, non ponit compositionẽ in ipso. In hac dist. q. 1. art. 1. Tex. 20.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd sicut supra dictum est proprietas personalis comparata ad essentiam, non differt re ab ipsa, & ideo nõ facit compositionem cum ea, sed comparata ad suũ correlatiuum, facit distinctionem realem, sed ex illa parte non est aliqua vnio. & ideo nec compositio: ex hoc patet nomina personalia nullam in Deo compositionem significare. Distin. 2. q. vnica ar. 5.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus, sit in prædicamento substantiæ.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd Deus sit in prædicamento substantiæ. Omne enim quod est, vel est substantia, vel accidens: sed Deus non est accidens, ergo est substantia. cum igitur substantia prædicetur de ipso, sicut prædicatum substantiale, & non conuersim, quia non omnis substantia est Deus, videtur, quòd de ipso prędicetur sicut genus, 1. q. 3. ar. v.

& ita

& ita Deus est in genere substantiæ.

Tex.7. ¶ 3 Præt. Substantia est, quod non est in subiecto, sed est ens per se, cum igitur Deo hoc maxime conueniat, videtur, quòd ipse sit in genere substantiæ.

ibidem. ¶ 4 Præt. Secundum phylosophum 10. metaphys. vnumquodque mensuratur primo sui generis, & dicit ibi Commen. quod illud ad quod mensurantur omnes substantiæ est primus motor, qui secundum ipsum est Deus. ergo Deus est in genere substantiæ.

Contra. Quicquid est in genere substantiæ, aut est sicut generalissimum, aut est sicut contentum sub ipso: sed Deus non est in genere substantiæ sicut generalissimum, quia prædicaretur de omnibus substantijs: nec etiam sicut contentum substantiæ, quia adderet aliquid, scilicet genus, & ita non esset diuina essentia simplicissima. ergo Deus nõ est in genere substantiæ.

sine indigentia creatorem, sine situ præsentem sine habitu omnia continentem, sine loco vbiq; totum, sine tempore sempiternũ sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientẽ. Quisquis Deum ita cogitat, & si nondum põt inuenire oĩno quid sit: pie tamen caueat quantũ põt, aliquid de illo sentire, quod non sit. Ecce, si subtiliter intendas, ex G his, atque prædictis aperitur illa prædicamẽta artis dialecticæ Dei naturæ minime conuenire, quæ nullis subiecta est accidentibus.

Quia Deus, non proprie, sed abusiue dicitur substantia.

VNde nec proprie dicitur substantia: vt Augustinus † lib.7. de Trinitate osten

¶ Præt. Quicquid est in genere habet esse suum determinatũ ad illud genus, sed esse diuinum nullo modo terminatum est aliquod genus: quinimmo comprehẽdit in se nobilitates omnium generũ, vt dicit philosophus, & Commen. in 5. metaph. Tex.22. ergo Deus, non est in genere substantiæ. Quod simpliciter concedendum est, huius autem ratio quadruplex assignatur. Prima ponitur in litera ex parte nominis sumpta. nomen substantiæ imponitur à substando: Deus autem nulli substat. Secunda sumitur ex ratione eius, quod est in genere Omne. n. huiusmodi addit aliquid supra genus, & ideo illud, quod est summe simplex, nõ potest esse in genere. Tertia ratio subtilior est Auicen. Omne, quod est in genere habet quidditatem differẽtem esse, sicut homo. humanitati enim ex hoc, quòd est humanitas nõ debetur esse in actu: potest enim cogitari humanitas, & tamen ignorari an aliquis homo sit. Et ratio huius est, quia commune, quod prædicatur de his, quæ sunt in genere prædicat quidditatem, cum genus, & species prædicentur in eo, quod quid. d li autem quidditati, nõ debetur esse nisi per hoc, quòd suscepta est in hoc vel in illo. Et ideo quidditas * generis, vel speciei, non communicatur secundum vnum esse omnibus: sed solum secundum vnam rationem communem. vnde constat, quòd esse suum, non est quidditas suaIn Deo autem esse suum est, quidditas sua: aliter etiam accideret quidditati, & ita esset acquisitum sibi ab alio, & nõ haberet esse per essentiam suam. & ideo Deus, non põt esse in aliquo genere. Quarta causa est ex perfectione diuini esse, quæ colligit omnes nobilitates omnium generũ. vnde ad nullum genus * determinatur vt obiectũ est.

Tract.5. Meta.c.4. La tr.9.c.1. *D.675. *D.464.

H

I

Ad primum ergo dicendum, quod deus simpliciter non est accidens, nec tamẽ omnino proprie potest dici substantia, tũ quia nomen substantiæ dicitur a substando, tũ quia substãtia quidditatem nominat, quæ est aliud ab esse eius. vnde illa est diuisio entis creati. Si tamen non fieret in hoc vis. largo modo potest dici substantia, quæ tamen intelligitur supra omnem substantiam creatam, quãtum ad id, quod est perfectionis in substantia, vt non esse in alio, & huiusmodi. & tũc est idem in prædicato, & in subiecto, sicut in omnibus, quæ de deo prædicantur: & ideo non sequitur, quod omne, quod est substantia sit deus, quia nihil aliud ab ipso recipit prædicationem substantiæ sic acceptæ, secundum quòd dicitur de ipso, & ita propter K diuersum modum prædicandi, non dicitur substantia de deo, & creaturis vniuoce, * sed analogice. Et hæc potest esse alia ratio, quare deus non est in aliquo genere, quia scilicet nihil de ipso, & de alijs vniuoce prædicatur.

*D.110.

Tract.2. Meta.c.1. & tract.3. cap.8. ¶ Ad secundum dicendum, quòd ista diffinitio secũdum Aui. non potest esse substantiæ. substantia est, quæ non est in subiecto. Ens enim non est genus. hæc autem negatio, non, in subiecto nihil ponit: vnde hoc quod dico ens non est in subiecto, nõ dicit aliquod genus, quia in quolibet genere oportet significare quidditatem aliquam, vt dictum est, de cuius intellectu, In corp.ar. non est esse, ens autem nõ dicit quidditatem, sed solum actum essendi, cum sit principium ipsum. & ideo non sequitur est nõ in subiecto. ergo est in genere substantiæ. Sed hoc Deo non conuenit, vt dictum est.

In corp.ar. ¶ Ad tertium dicendũ, quòd mensura proprie dicitur, in quan

F titatibus. dicitur enim mensura illud, per quod innotescit quantitas rei, & hoc est minimum in genere quantitatis, vel simpliciter vt in numeris, quæ mensurãtur vnitate, quæ est minimũ simpliciter, aut minimum secundum positionem nostram, sicut in continuis, in quibus non est minimum simpliciter. vnde ponimus palmam loco minimi ad mẽsurandum pannos, vel stadium ad mensurandum viam. Exinde transumptum est nomen mẽsuræ ad omnia genera, vt illud quod est primum in quolibet genere, & simplicissimũ & perfectissimum, dicatur mensura omniũ, quæ sunt in genere illo eo quod vnumquodque cognoscitur habere de veritate generis plus, & minus secundum quòd magis accedit ad ipsum vel recedit, vt album in genere colorum, ita etiam in genere substantiæ, illud quod habet esse perfectissimum, & simplicissimum dicitur mensura omnium substantiarum sicut Deus. vnde * non oportet, quòd sit in genere substantiæ sicut contentum, sed solum sicut principium habens in se omnem perfectionem generis: sicut vnitas in numeris, sed diuersimode, quia vnitate non mensurantur, nisi numeri: sed deus est mensura non tantum substantialium perfectionum, sed omnium, quæ sunt in omnibus generibus, sicut sapientiæ virtutis & huiusmodi. & ideo quamuis vnitas contineatur in vno genere determinato sicut principium, nõ tamen deus.

† ca.4.to.3. *D.1174.

ARTICVLVS III.

Vtrum alia prædicamenta de Deo dicantur.

AD tertium sic proceditur. Videtur etiam, quòd alia prædicamenta de deo dicantur. De quocunque enim prædicatur species, & genus: sed scientia quæ est species qualitatis inuenitur in deo, & magnitudo, quæ est species quantitatis. ergo & quantitas, & qualitas.

Tex.7. ¶ 2 Præte. Philosophus in 4. metaph. dicit: vnum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simile: sed in deo dicitur vere æqualitas & similitudo. ergo oportet de eo dici aliquid per modum qualitatis, & quantitatis. sicut scientiam vel magnitudinem.

¶ 3 Præt. Natura generis proprijssime reperitur in eo, in quo primo est, sed deus est primum agens. ergo in eo actio præcipue inuenitur.

¶ 4 Præt. Quanto aliquid est debilioris esse, tanto magis repugnat summæ perfectioni: sed inter omnia alia entia relatio habet debilissimum esse, vt dicit Commen. 12. metaph. vnde etiã Tex. cõ.19. fundatur super alia omnia entia, sicut supra quantitate æqualitas, & sic de alijs: cum igitur in diuinis inueniatur relatio a multo fortius alia prædicamenta.

5.de Trin. c.8.to.3. Contra. August. Omne, quod de deo dicitur, aut secũdum substantiam, aut secundum relationem dicitur, & ita alia prædicamenta, non erunt in diuinis, hoc etiam habetur ex authoritate Augustin. in litera.

Respondeo. Dicendum, quòd quicquid inuentum in creaturis de deo prædicatur. prædicat eminenter, vt dicit Dionysi. Dio.7.de diu.nom. sicut etiam est in omnibus alijs causis & causatis. vnde oportet omnem imperfectionem remoueri ab eo, quod in diuinam prædicationem venit, sed in vnoquoque 9. prædicamentorum duo inuenio, scilicet rationem accidentis, & rationem propriã illius generis, sicut quantitatis vel qualitatis. Ratio autem accidentis imperfectionem continet, quia esse * accidentis est in esse, & dependere & compositionem facere, cum subiecto per consequens, vnde secundum rationem accidentis nihil potest de deo prædicari. Si autem consideremus propriam rationem cuiuslibet generis, quodlibet aliorum generum præter ad aliquid, importat imperfectionem. quãtitas enim habet propriã rationem in comparatione ad subiectum: est enim quantitas mensura substantiæ, qualitas dispositio substantiæ, & sic patet in omnibus alijs. vnde eadem ratione remouentur a diuina prædicatione, secundum rationem generis, sicut remouebantur per rationem accidentis. Si autem consideremus species earum, tunc aliqua secundum differentias completiuas, important

*D.11.

tant aliquid perfectionis, vt scientia, virtus, & huiusmodi. & ideo ista prædicantur de Deo, secundum propriam rationem speciei, & non secundum rationem generis. ad aliquid autem etiam secundum rationem generis, nō importat * aliquam de-

*D.1086. pendentiam ad subiectum: immo refertur ad aliquid extra, & ideo etiam secūdum rationem generis in diuinis inuenitur, & propter hoc tantum

* eod.li.c.5. in cor.ar. remanent duo modi prædicādi in diuinis, scilicet secundū substantiam, & secūdum relationem, nō enim

*D.671. speciei * contentę in genere debetur aliquis modus prędicandi, sed ipsi generi.

> dit dicens Sicut ab eo, quod est esse appellatur essentia, ita & ab eo, quod est subsistere substantiā dicimus: si tamē dignum est, † vt Deus dicatur subsistere. Hoc.n. de his rebus rectè intelligitur, in quib', vt in subiectis sunt ea, quæ in aliquo, vt in subiecto esse dicū tur. sicut in corpore color, atque forma. Corpus.n. subsistit, & ideo substantia est. Res vero mutabiles * neq; simplices proprie di-

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd sicut dictum est. scientia non prædicatur de Deo, secundum rationem generis: sed secūdum propriam differentiam, quæ complet rationem ipsius. vn-

*D.474. de * non prædicatur vniuocè de Deo, & de alijs: sed secūdum prius, & posterius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in diuinis, quædam dicūtur habere modum * quantitatis vel qualitatis, non quia secūdum talem modum prædicentur de Deo, sed secundum modū, quo inueniūtur in creaturis, prout nomina a nobis imposita sunt,

Lib. 1. fidei ortho.c.12. modum habent qualitatis, & quantitatis, sicut etiam Damasc. dicit, quòd quædam dicuntur de Deo, sicut assequentia substantiam, cum tamen prout in ipso est nihil sit assequens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio, secundum quòd est prædicamentum dicit aliquid fluens ab agente, & cum motu, sed in Deo, nō est aliquid medium secundum rem inter ipsum, & opus suum, & ideo non dicitur agens actione, quæ est prædicamentum, sed actio sua est substantia. de hoc tamen plenius dicetur in principio secundi.

Distin. 1.q. vnica. ar.2. ¶ Ad quartum dicendum, quòd debilitas esse relationis considerabatur secundum inhærentiam sui ad subiectum: quia non ponit aliquid absolutum in subiecto, sed tantum per respectum, ad aliud. vnde ex hoc habet magis, quòd veniat in diuinam prædicationem: quia quanto minus addit tanto minus repugnat simplicitati.

QVAESTIO V.

E

Deinde quæritur de simplicitate ex parte creaturę.

Et circa hoc tria quæruntur.

Primo. Vtrum aliqua creatura sit simplex.

Secundo. Vtrum anima sit simplex, quia hoc habet specialem difficultatem.

Tertio. Vtrum sit tota in qualibet parte corporis.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum aliqua creatura sit simplex.*

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd aliqua creatura simplex sit. Forma enim est compositioni contingens simplici & inuariabili essentia cōsistens: sed forma est creatura. ergo &cæt.

¶ 2 Pręter. Resolutio intellectus, non stat quousque inuenit compositionem siue sunt separabilia secundum rem siue non. multa enim separantur intellectu, quæ non separantur actu,

cap.2. secundum Boet.lib.de Hebdo. illud ergo in quo vltima stat resolutio intellectus est omnino simplex: sed ens cōmune est huiusmodi. ergo &cæt.

¶ 3. Pręter. Si omnis creatura est composita, constat, quòd nō est composita, nisi ex creaturis. ergo & componentia sua erunt composita. igitur vniuersaliter in infinitum, quod natura & intellectus non patitur, vel erit deuenire ad prima componentia simplicia, quę tamē creaturę sunt. ergo &cęt. Si dicatur, quòd illa componentia, non possunt esse simplicia, quia habent habitudinem concretam, quòd sint ab alio. Contra. Illud quod est extrinsecum rei, non facit compositionem, cum re ipsa. Sed agēs est extrinsecum a re. ergo per hoc quòd res est ab aliquo agente, non inducitur in ipsa aliqua compositio.

1.de tri.c.3. Contra. Boet. In omni eo, quod est citra primum, differt,

A & quod est, & quo est, sed omnis creatura est citra primum. ergo est composita ex esse, & quod est.

¶ Pręt. Omnis creatura habet esse finitum, sed esse non receptum in aliquo, non est finitum: immo absolutum. ergo omnis creatura habet esse receptū in aliquo, & ita oportet quòd habeat duo ad minus, scilicet esse, & id quod esse recipit.

Respondeo. Dicendum, quòd omne quod procedit à Deo, in diuersitate essentię deficit à simplicitate ei': ex hoc autem quod deficit a simplicitate, non oportet, quòd incidat in compositionem. sicut ex hoc, quòd deficit a summa bonitate, nō oportet

B quòd incidat in ipsam aliqua malitia. Dico ergo quòd creatura est duplex, quędam enim est, quę habet esse completum in se, sicut homo & huiusmodi. & talis creatura ita deficit a simplicitate diuina, quòd incidit in compositionem. cum enim in solo Deo esse suum sit sua quidditas, oportet quòd in qualibet creatura, vel in corporali, vel in spirituali inueniatur quidditas, vel natura sua. & esse suum, quod est sibi acquisitum à Deo, cuius essentia est suum esse, & ita componitur ex esse, vel quo est, & quod est. Est etiam quędam creatura, quę nō habet esse in se, sed tantum in alio, sicut materia prima, sicut forma quęlibet, sicut vniuersale. non.n. est esse alicuius, nisi particularis subsistentis in natura, & talis creatura, non deficit à simplicitate, ita quòd sit composita. Si enim dicatur, quòd componitur ex ipsa sua natura, & habitudinibus quibus refertur ad Deum, vel ad illud cum quo componitur: item quęritur de illis habitudinibus, vtrum sint res vel non, & si non sunt res, non faciunt com-

C positionem: si autem sunt res, ipsę nō referūtur habitudinibus alijs, sed seipsis, quia illud quod per se est relatio, non refertur per aliam relationem. vnde oportebit deuenire ad aliquid, quod non est compositum, sed tamen deficit a simplicitate primi. & defectus iste perpenditur ex duobus, vel quia est diuisibile in potentia, vel per accidens, sicut materia prima, & forma, & vniuersale. vel quia est componibile alteri, quòd diuina simplicitas, non patitur. Et per hoc patet solutio ad ea quę obiecta sunt, primę enim rationes procedebant de illis creaturis, quę non habent esse completum, quæ non componuntur ex alijs sicut ex partibus, & alię duę procedebant de creaturis, quę habent esse completum.

ARTICVLVS II.

D b *Vtrum anima sit simplex.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd anima sit simplex. Sicut.n. dicit Phylosophus secundo de anima. Aīa enim est forma corporis, sed ibidem dicit, quòd forma, neque est materia, neque compositum. ergo anima nō est composita. 1.q.75. ar.1 Et 2. cōt.q. c.49.c.65. Tex.2.

¶ 2 Pręt. Omne quod est compositum habet esse ex suis componentibus. Si igitur anima sit composita, tunc ipsa in se habet aliquod esse, & illud esse nunquam remouetur ab ea, sed ex coniunctione animę ad corpus relinquitur esse hominis. ergo esse hominis est esse duplex, scilicet esse animę, & esse coniuncti, quod non potest esse, cum vnius rei sit vnicum esse.

¶ 3 Pręt. Oīs compositio, quę aduenit rei post suum esse completum est sibi accidentalis. Si igitur anima est composita ex suis principijs habēs in se esse perfectum, compositio ipsius ad corpus erit sibi accidentalis. Sed compositio accidētalis termi-

E natur ad vnū per accidens. ergo ex aīa & corpore nō efficitur, nisi vnū per accidens, & ita hō non est ens per se: sed per accidēs.

Contra. Boet. Nulla forma simplex potest esse subiectū, sed anima est subiectum, & potentiarum, & habituum & specierum intelligibilium. ergo non est forma simplex. 1.de tri.c.3.

¶ Pręt Forma simplex, non habet esse per se, vt dictum est, sed illud, quod non habet esse nisi per hoc, quòd est in altero, non potest remanere post illud, nec etiā potest esse motor, quamuis possit esse principium motus, quia mouens est ens perfectum in se. vnde forma ignis, non est motor, vt dicitur. 8. physicorum. Anima autem manet post corpus, & est motor corporis. ergo non est forma simplex. Ar. pręced. in cor. Text.40.

¶ Pręt. Nulla forma simplex habet in se, vnde indiuiduetur. cum omnis forma sit de se cōis. si igitur anima est forma simplex, non habebit in se vnde indiuiduetur: sed tantum indiuiduabitur per corpus. remoto autem eo, quod est causa indiuiduationis

duationis tollitur indiuiduatio. ergo remoto corpore, non remanebunt animæ diuersæ, secundum indiuidua, & ita non remanebit, nisi vna anima, quæ erit ipsa natura animæ.

Respondeo, Dicendum, quòd hæc est duplex opinio. quidam enim dicunt, quòd anima est composita ex materia, & forma, quorum etiā sunt quidam dicentes eandem esse materiam animę, & aliorum corporalium, & spiritualiū. Sed hoc non videtur esse verum, quia nulla forma efficitur intelligibilis, nisi per hoc, ꝙ separatur à materia, & ab appendentijs materiæ. hoc autem non est, inquantum est materia corporalis perfecta corporeitate, cum ipsa forma corporeitatis sit intelligibilis per separationem à materia. vnde illæ substantiæ, quæ sunt intelligibiles ꝑ naturam non videntur esse materiales. alias species rerum in ipsis, non essent secundum esse intelligibile. vnde Auicen. dicit,

tract. 3.c.8. quòd aliquid dicitur esse intellectiuū, quia est immune à materia. Et propterea materia prima prout cōsideratur nuda ab omni forma, non habet aliquam diuersitatem, nec efficitur diuersa per aliqua accidentia ante aduentum formæ substantialis, cum esse accidentale, non præcedat substantiale: vni autem perfectibili debetur vna perfectio. ergo oportet, ꝙ prima forma substantialis perficiat totam materiam, sed prima forma, quę recipitur in materia est corporeitas à qua nunquam denudatur: vt dicit Commen. in 1. physic. ergo forma corporeitatis

Tex.cō. 63: est in tota materia: & ita materia nū erit nisi in corporibus. Si enim diceres, quòd quidditas substantiæ esset prima forma recepta in materia. adhuc redibit in idem, quia cū quidditate substantiæ materia non habet diuisionem, sed ex corporeitate, quam consequuntur dimensiones quantitatis in actu, & postea per diuisionem materiæ, secūdum quod disponitur diuersis sitibus acquiruntur in ipsa diuersæ formæ. & ordo enim nobilitatis in corporibus videtur esse secundum ordinem situs ipsorum. sicut ignis est super aerem. & ideo non videtur, quòd anima habeat materiam: nisi materia æquiuoce sumatur. Alij dicūt, quòd anima est composita ex quo est, & quod est. differt autem quod est a materia, quia quod est, dicit ipsum suppositum habens esse, materia autem non habet esse, sed compositum ex materia, & forma. vnde materia non est, quod est, sed cōpositum. vnde in oībus illis in quibus est compositio ex materia, & forma, est etiam compositio ex quo est, & quod est. in compositis autem ex materia & forma, quo est potest dici tripliciter. Potest enim dici quo est, ipsa forma partis, ꝗ dat esse materiæ. potest etiam dici, quo est, ipse actus essendi, scilicet esse. sicut quo curritur est actus currēdi. potest etiam dici quo est, ipsa natura, quæ relinquitur ex coniunctione formę, cum materia, vt humanitas, pręcipue secundum ponentes, ꝙ forma quę est totum, quę dicitur quidditas nō est forma partis,

tract. 5.c.3. de quibus est Auicen. cum autem de ratione quidditatis, vel essentię, non sit quòd sit composita vel compositū: consequens poterit inueniri, & intelligi aliqua quidditas simplex, non consequens compositionem formę, & materię. Si autem inueniamus aliquam quidditatem, quę non sit composita ex materia & forma, illa quidditas aut est esse suum, aut non. si illa quidditas sit esse suum. sic erit essentia * ipsius Dei, quę est suū esse,

* D.108t. & erit omnino simplex. Si vero nō sit ipsum esse, oportet, quòd habeat esse acquisitum ab alio. sicut est omnis quidditas creata, & quia hęc quidditas posita est nō subsistere in materia nō acquireretur sibi esse in altero. sicut quidditatibus compositis. immo acquiret sibi esse in se, & ita ipsa quidditas erit hoc quod est, & ipsum esse suum erit quo est, & quia omne quod non habet aliquid à se est possibile respectu illius. huiusmodi quidditas cum habeat esse ab alio, erit possibilis respectu illius esse, & respectu eius à quo esse habet, in quo nulla cadit potentia, & ita in tali quidditate inuenietur potentia, & actus, secundum quod ipsa quidditas est possibilis, & esse suum est actus eius. Et hoc modo intelligo, in angelis compositionem potentię & actus, & de quo est, & quod est & similiter in anima. vnde Angelus vel anima potest dici quidditas, vel natura vel forma simplex: inquantum eorum quidditas, non componitur ex diuersis: tamen, aduenit sibi compositio horum duorum, scilicet quidditatis, & esse.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd anima non est composita ex aliquibus, ꝗ sunt partes quidditatis ipsius. sicut nec quę habet alia formæ, sed quia anima est forma absoluta, non dependens a materia, quod conuenit sibi propter * assimilationem, & propinquitatem ad Deum, ipsa habet esse per se, quod non habent alię formę corporales. vnde in anima inuenitur, compositio esse, & quod est, & non in alijs formis, quia ipsum esse non est formarū corporalium absolute. sicut eorum qui sunt, sed compositi. * D.169.

cūtur substantię. Deus aūt si subsistit vt substātia, proprie dici possit, inest in eo aliquid tāquam in subiecto, & non est simplex. Nephas autem est dicere, vt subsistat Deus, & subsistit bonitati suę: & illa bonitas, non substātia sit vel potius essentia: neq; ipse Deus sit bonitas sua: sed in illo sit tanquā in subiecto. Vnde manifestū est, Deum abusiue substātiam vocari: vt nomine vsitatiore intelligatur essentia: quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortasse solum Deū

¶ Ad secundum dicēdum, quòd anima sine dubio habet in se esse perfectū. quāuis hoc esse nō resultet ex partibus componentibus quidditatem ipsius, nec per coniunctionem corporis efficitur ibi aliqđ aliud esse, immo hoc ipsum esse, quod

G est animæ per se: fit esse coniuncti, esse enim coniuncti, non est nisi esse ipsius formę, sed verum est, quòd alię formæ materiales, propter earum imperfectionem, non sunt per illud esse, sed sunt tātum principia essendi. Et per hoc etiam patet solutio ad tertium, quia compositio, quę aduenit animæ post esse completum, secundum modum intelligendi, non facit aliud esse, quia sine dubio illud esse esset accidentale. & ideo non sequitur, quod homo sit ens per accidens.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si Boet. loquitur de subiecto respectu quorumcunque accidentium, dictū est verum de forma, quæ est ita simplex, quòd etiā est suum esse sicut est Deus, & talis simplicitas, nec in anima, nec in angelo est. Si autem loquitur de subiecto respectu accidētium: quæ habent esse fixum in natura, & quæ sunt accidentia indiuidui, tunc est verum dictum suum etiam de forma simplici: cuius quidditas, Vbi sup.

H non componitur ex partibus. Sunt enim quædam accidentia, quæ non habent esse vere, sed tantum sunt intentiones rerum naturalium. & huiusmodi sunt species rerum, quę sunt in anima. Item accidentium habentium esse naturę, quoniam consequuntur naturam indiuidui, scilicet materiam per quam natura indiuiduatur, sicut album, & nigrum in homine. vnde ēt non sequuntur totam speciem, & talibus accidentibus non potest subijci anima. Quędam autem habent esse naturę, sed consequuntur ex principijs speciei. sicut sunt proprietates cōsequentes speciem, & talibus accidentibus potest forma simplex subijci, quę tamen non est suum esse ratione possibilitatis, quę est in quidditate eius: vt dictum est. & talia accidentia sunt potentię animę. sic enim & punctus & vnitas habent suas proprietates. in corp. art.

I ¶ Ad quintum dicendum, quòd omnis forma est aliqua similitudo primi principij, qui est actus purus. vnde quāto forma magis accedit ad * similitudinem ipsius, plures participat de perfectionibus eius: inter formas autem corporum magis appropinquat ad similitudinē Dei, anima rationalis, & ideo participat de nobilitatib⁹ Dei, scilicet ꝙ intelligit, & quòd potest mouere, & quòd habet esse per se, & anima sensibilis minus & vegetabilis adhuc minus, & sic deinceps. Dico igitur, quod animę non conuenit mouere vel habere esse absolutum inquantum est forma, sed inquantum est similitudo Dei. * D.172.

¶ Ad sextum dicendum, quòd secūdum pędicata in anima, non est aliquid quo ipsa indiuiduetur. & hoc intellexerūt, qui negauerunt eam esse hoc aliquid, & non quòd nō habeat per se absolutum esse. Et dico, quòd non indiuiduatur nisi ex corpore. vnde impossibilis est error ponentium animas prius creatas, & postea incorporatas, quia non efficiuntur plures nisi se-

K cundum quod infunduntur pluribus corporibus. Sed quāmuis indiuiduatio animarum dependeat a corpore, quātum ad sui principium, non tamen quantum ad sui finem: ita scilicet, quòd cessantibus corporibus, cesset indiuiduatio animarum. Cuius ratio est, quòd cum omnis perfectio infundatur materię secūdum capacitatem suam: natura animę ita infundetur diuersis corporibus, non secundum eandem nobilitatē & puritatem. vnde in quoque corpore habebit esse terminatum secūndum mensuram corporis. hoc autem esse terminatum quamuis acquiratur animę in corpore, non tamen ex corpore, nec per depēdentiam ad corpus. vnde remotis corporibus adhuc remanebit vnicuique animæ * esse suum terminatum secundum affectiones vel dispositiones quæ consecutæ sunt ipsam prout fuit perfectio talis corporis, & hęc est solutio Auic. & potest manifestari per exemplum sensibile. Si.n. aliquid vnū non retinēs figuram distinguatur per diuersa vasa: sicut aqua quando vasa remouebuntur non remanebunt proprie figurę distinctę: * D.65. Et 175. De anima p.1.c.3.

distinctæ: sed remanebit vna tantum aqua: ita est de formis A materialibus, quę non retinent esse per se. Si autem sit aliquid retinens figuram quod distinguatur secundum diuersas figuras per diuersa instrumenta, etiam remotis illis remanebit distinctio figurarum, vt patet in cera: & ita est de anima quæ retinet esse: suum post corporis destructionem, quod etiam manet in ipsa esse indiuiduarum & distinctũ.

Quòd nihil est in Deo, aliquid quod non sit Deus.

dici oporteat essentiã. Est enim vere solus: quia incommutabilis est,

HVius autem essentiæ simplicitas, ac sinceritas tanta est, quòd non est in ea B aliquid, quod nõ sit ipsa: sed idẽ est habens, & quod habetur. Vnde Hilarius† in 7. li. de Trini. ait. Non ex cõpositis (inquit) Deus, qui vita est subsistit: neq; qui virtus est ex infirmis cõtinetur, nec qui lux est, ex obscuris coaptatur nec qui spiritus est, ex disparibus formis est. totum quod in eo est, vnum est. Item † Hilarius in 8. li. de Trinit. Non humano modo Deus ex compositis est, vt in eo aliud sit, quod ab eo habetur, C aliud sit ipse, qui habeat, sed totũ vita est natura, s. perfecta, & infinita, & non ex disparibus constituta, sed viuens ipsa per totũ. De hoc eodem Boet. † in lib. de Trinit. ait. Quocirca, hoc vere est vnũ, in quo nullus numerus: nullũ in eo aliud præter id quod est. neque. n. subiectum fieri potest. August. † quoque in lib. de fide ad Petrum dicit. In Dei substantia, non est aliquid, quod non sit substantia, quasi aliud sit ibi substãtia: aliud quod accidit substãtiæ, sed quicquid ibi intelligi potest, substantia est. Verum † hæc dici possunt, & facile credi: videri autem nisi puro corde omnino nõ possunt. Item Augustinus † in 15. lib. de Trinita. Sic habe- B tur in natura vniuscuiusq; triũ, vt qui habet hoc, sit quod habet: sicut immutabilis, simplexque, substantia. Vnde Isidorus † ait. Deus simplex dicitur, siue non amittẽdo quod habet, siue quod aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. & cum tantæ simplicitatis, atq; sinceritatis sit natura diuina, est tamen in ea personarum trinitas. Vnde † Augustinus in xi. lib. de Ciuitate Dei ait. Nõ propter hoc naturam summi bo- C ni simplicẽ dicimus, quia pater est in ea solus, aut filius in ea solus, aut spiritussanctus solus, id est, quia est sola ista nominũ trinitas siue subsistentia personarũ sicut Sabelliani putauerunt: sed iõ simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quòd relatiue, queq; persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam vtiq; pater habet filium, ad quẽ relatiue dicitur, nec tamẽ ipse est filius, &

† ca. 17. to. 3

† t. de Sum. bono. c. 1.

† ca. 10. to. 5

ARTIC. III.

Vtrũ anima sit tota in toto, & tota in qualibet parte.

1. q. 76. 8. quod. 10. 5 2. 6. g. c. 72.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Cum enim anima sit forma simplex, totalitas eius attenditur, secũdum potentias: sed non in qualibet parte corporis, sunt omnes eius potentiæ. ergo nõ est tota, in qualibet parte corporis.

† parũ post medium.

† post med.

¶ 2 Pręt. Animal est, quod est compositũ ex anima, & corpore: si igitur anima esset in qualibet parte corporis tota, quælibet pars corporis eẽt animal, sicut quælibet pars ignis est ignis. ergo &cæt.

† Cap. 3.

¶ 3 Præt. Constat quòd anima influit vitam corpori: si igitur anima esset tota in qualibet parte corporis, quælibet pars corporis immediate acciperet vitam ab anima, & ita vita; vnius partis, non depẽderet ab D alia: quod videtur falsum, quia vita totius corporis dependet ex corde. ergo &cæt.

† De fide, & symbo. c. 9. to. 3.

¶ 4 Pręte. Corpus habet diuersas partes distinctas: si igitur aĩa esset in qualibet parte corporis tota: tota esset in pluribus locis simul. hoc autem non videtur conuenire nisi Deo. ergo &c.

Contra. Forma substantialis, adest cuilibet parti materiæ. non enim perficit tantum totum, sed singulas partes: sed anima est forma substantialis corporis animati. ergo est in qualibet parte eius tota.

¶ Præt. Videmus, quòd anima æqualiter cito sentit læsionem in qualibet parte corporis: hoc autem nõ esset, nisi aĩa adesset cuilibet parti. ergo anima est tota in qualibet parte corporis.

Respondeo. Dicendum, quòd quidam posuerunt animam dupliciter posse considerari aut secũdum suam essentiam, aut secundum quod est quoddam totum potentiale. Si primo mo- E do, sic dicebant ipsam non esse in toto corpore, sed in aliqua parte eius, scilicet corde, & per cor viuificare totum corpus p spiritus vitales procedentes a corde. Si secundo modo, sic anima consideratur, vt quædam potentia integrata ex omnibus particularibus potentijs, & sic tota anima est in toto corpore, & non tota in qualibet parte corporis: immo sicut dicit Phylosophus secundo de anima. partes animæ se habent ad partes corporis: sicut tota anima ad corpus totum. vnde si pupilla esset animal: visus esset anima eius. Huius autem positionis causa, fuit duplex falsa imaginatio. Vna est, quia imaginati sunt animam esse in corpore sicut in loco, ac si tantum esset motor, & non forma, sicut est nauta in naui. Alia est quia imaginati sunt simplicitatem animæ esse ad modum puncti, vt sit aliquid indiuisibile habens situm indiuisibilem. & vtrunq; horum illutum est. Et ideo dicendum cum August. quòd anima secundum essentiam suam considerata, tota est in qualibet * parte corporis.

Tex. 9.

6. de Trini. cap. 6. to. 3. * D. 170.

A Idem dicit Alber. non tamen tota si accipiatur secundum totalitatem potentiarum: sic enim est, tota in toto animali. & ratio huius est, quia nulli substantiæ simplici debetur locus, nisi secundum relationem, quam habet ad corpus. anima autem comparatur ad corpus: vt eius formatio, à qua totũ corpus, & quælibet pars eius habet esse, sicut à forma substantiali, & tamen potentias eius, non omnes partes corporis participant, immo sunt aliquæ potentiæ, quibus non est possibile perfici aliquid corporeum, sicut potentiæ intellectiuæ. Aliæ autẽ sunt, quæ possunt esse perfectiones corporum: non tamen eas oẽs influit anima in qualibet parte corporis, cũ non quælibet pars corporis sit eiusdem armoniæ & commistionis, & nihil recipitur in aliquo, nisi secundum proportionẽ recipientis: & ideo non eandẽ perfectionem recipit ab aĩa auris, & oculus, cum tamen quælibet pars recipiat esse. vnde si considerẽt anima prout est forma, & essentia, est in qualibet parte corporis tota. Si autem prout est motor secũdum potentias suas, sic est tota in toto, & in diuersis partibus secundũ diuersas potentias.

Alber. lib. de quatuor coęquis. c. 8.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd cum dicimus totam animam esse in qualibet D parte corporis, intelligimus per totum, perfectionem naturæ suæ, & non aliquam totalitatem partium. totum enim & perfectum est idem: vt dicit philosophus in tertio physic.

Tex. 64.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectibile debet esse proportionatum suæ perfectioni. anima autem quàmuis sit forma simplex: est tamen multiplex in virtute, secundum quod ex eius essentia oriuntur diuersæ potentiæ, & ideo oportet corpus proportionatum sibi, habere partes distinctas ad recipiendum diuersas potentias. vnde etiam anima dicitur esse actus corporis organici: & quia non quęlibet pars animalis habet talem distinctionem, non potest dici animal. sed animæ minus nobiles, quæ habent paruam diuersitatem in potentijs perficiunt etiam corpus, quod est quasi vniforme in toto & partibus. & ideo ad diuisionem partium efficiuntur diuersæ animę actu in partibus. sicut etiam in animalibus anulosis, & plantis, non tamẽ ante diuisionem in huiusmodi animalibus, quæ- E libet pars dicitur animal, nisi in potentia. sicut nullius continui pars est, nisi in potentia. vnde nec pars ignis est aliquid actu, nisi post diuisionem.

Ad tertium dicendum, quòd viuere in animali dicitur duplex. vno modo viuere est ipsum esse viuentis, sicut dicit Phylosophus secundo de anima. Viuere viuentibus est esse, & hoc modo anima immediate facit viuere quamlibet partem corporis, inquantum est eius forma. alio modo dicitur viuere pro operatione animæ, quam facit in corde prout est motor, & talis est vita, quę defertur per species vitales, & talem vitam influit primo in cor, & postea in omnes alias partes, & inde est, quòd læso corde perit operatio animæ in omnibus partibus corporis. & per consequens esse ipsarum partium, quòd conseruatur per operationem animę.

Tex. 13.

¶ Ad quartum dicendum, quòd anima non est in corpore, vel

in

in partibus corporis sicut in loco, sed sicut forma in materia, F ideo non sequitur, quòd sit in pluribus locis.

EXPOSITIO TEXTVS.

filius habet patrem, nec tamen ipse est pater. In quo vero ad semetipsum dicitur, non ad alterū. hoc est quod habet, sicut ad semetipsum dicitur viuus habēdo vitam, & eadem vita ipsa est. propter hoc vtrq; natura hęc dicitur simplex, quod non sit aliud habēs, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non.n.habēs liquorem liquor est, nec corpus color: nec anima sapiētia est. G Ecce quanta est identitas, quanta est vnitas, & īmutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valitudinem assignauimus.

Aliud timor aliud &c. Videtur per hoc non designari cō dolitio, animæ, cum illa

Text.14. secundū Philosophū libro primo de anima, sint passiones cō iuncti. Et dicendum, quòd amor, & timor & huiusmodi omnia dicuntur dupliciter, secundum corporalē passionem, & sic sunt passiones coniuncti, nec remanent in anima separata. vel secundum quòd consistunt in apprehensione, & affectione intellectiua: & sic accidunt ipsi animæ, secundum se, & sunt in ipsa post separationē a corpore. vnde etiā Philosophus septimo ethicorum, & vndecimo meta. ponit delectationem etiam in natura diuina. Sine indigētia creator.

c.17. & 11. Met.to. 39. Hoc ideo dicit, quia omnia alia agentia ab ipso, agunt propter finem alium à se, & ideo acquisitione illius finis indigent. ipse autē Deus propter seipsum omnia facit, vt dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter se &c. & ideo agit sine indigentia. Sine habitu omnia conti. hoc ideo dicit, quia habitus est eorum, H quæ circa corpus adiacent, in quibus quodāmodo ipsum corpus est: sicut in vestimento, cum autem continere, dicatur alio modo in corporalibus, quam in spiritualibus, quia in corporalibus, quod inest continetur ab eo, in quo est, sicut aqua à vase, in spiritualibus autem, quod inest cōtinet illud, in quo est, sicut anima corpus. Deus, qui est in rebus sicut continens ipsas, non dicitur in eis esse, sicut habens habitum in habitu, vt includatur ab eis. est enim intra omnia non inclusus, & ideo quamuis sit in omnibus sicut continens: non tamen omnia se habent ad ipsum per modum habitus. Non ex compositis Deus &c. Ad intellectum huius literæ sciendum est, quod quando aliquid substantialiter componitur ex partibus, perfectio est ipsius compositi, & non alicuius partium, sicut forma non habet esse, nec materia, sed totum compositum, in Deo autem inueniunt perfectio, & quantum ad esse, & quātum ad bene esse. quantum ad esse, quia vita est. vnde si vita diuina I esset alicuius vt compositi: oporteret, quòd ea ex quibus illud componeretur, non essent viuentia, & quia vita non habet aliquid admistum, quod non sit vita, sicut nec esse, vt dicit Boe.

Cap. 1. lib. de Hebdo. ideo non potest esse vt Deus, qui non tantum viuit per vitam, sed ipsemet est vita: si ex aliquibus compositis adinuicem ad constitutionem alicuius tertij, quantum ad bene esse consideratur diuina perfectio, quantum ad * tria.

* D 460. Primo, quantum ad potestatem, & secundum hoc ipse Deus dicitur virtus, & non tantum habens virtutem. vnde non potest esse, quòd componatur ex aliquibus, quia in componentibus non esset virtus illa, & ita componeretur ex infirmis, id est, carētibus virtute, quæ est totius. virtus autem non habet aliquid admistum sicut nec esse, sed habens virtutem potest habere infirmitatem admistam. Secundo, quantum ad pulchritudinem, & sic Deus dicitur lux. si autem illa lux sequeretur K compositionem aliquam, componentia non essent lucentia sicut videmus, quia ex cōgregatione diaphani efficitur corpus lucidum, vt chrystallus, cum tamen partes dispersæ, non haberent prius luciditatem, nihil autem obscurum in Deo potest esse, qui est lux, sicut nec non esse in esse. Tertio, quantum ad naturę subtilitatem. dicitur enim spiritus essentialiter. vnde formalitas sua, siue quidditas, non est ex aliquibus disparibus, id est, dissimiliter se habentibus ad formalitatem, sicut humanitas ex anima, & corpore, per quam homo formaliter est. Viuens per totum. quia nihil est in eo, nisi vita.

DIVISIO TEXTVS.

Postquam determinauit Magister ea, quæ pertinent ad vnitatem essentię. hic determinat ea, quę pertinent ad distinctionem personarum, & diuiditur in partes duas. In prima determinat de personis distinctis. In secunda de nominibus, quibus & personarum distinctio, & essentię vnitas designatur 22. dist. Post predicta disserendum. Prima in duas. In prima determinat de personis. quantum ad ipsarum distinctionē. In secunda, quantum ad earum ęqualitatē. 19. distin. Nūc postquam coęterni prima in duas. In prima determinat, de generatione filij, per quam distinguitur a patre. In secunda de processione spiritussancti, per quam distinguitur, ab vtro ✝cap.1.to.3 que 10. dis. Nunc vero post filij. Prima in duas. In prima asserit veritatē. In secunda excludit errorem. ibi Sed cōtra inquit. Est autem error Arrij, qui posuit generatione, non esse ab ęterno, vnde sequebatur, quòd per eam distingueretur filius à patre essentialiter. Sed contra inquit. Hęc pars diuiditur in duas. In prima ponit errorem, & rationē erroris, quę talis est. Omne quod nascitur, aliquando non fuit. ad hoc enim nascitur, vt sit, sed filius est natus à patre. ergo aliquando non fuit, & ita non est coęternus patri. In secunda excludit. ibi Qui hoc dicit. & diuiditur in tres partes. Primo, obuiat per rationes Augustin. Secundo, per Ambr. rationes. ibi Eidem quoque. Tertio, per rationes Hyla. ibi, Et vt ait Hyla. Circa primum duo facit. Primo, Augustin. soluit rationem. Secundo, improbat positionem. ibi Item si Dei filius. Soluit autem rationem interimendo hanc. Omne quod natum est, aliquando non fuit, quod manifestatur per simile in corporalibus, quia splendor oritur ab igne, nec ignis est prius tempore. quā splendor. Improbat autem positionem tali argumento. Christus est Dei virtus, & sapientia. 1. Cor. 1. sed Deus pater nunquam fuit sine virtute, & sapientia. ergo Deus pater nunquam fuit sine filio. Eidem quoque. hic excludit prędictum errorem per verba Ambrosi. & diuiditur in duas. In prima excludendo errorem, astruit diuinę generationis ęternitatem. In secūda inquirit quibus verbis ęternitas conuenientius designetur I ibi Hic quęri potest. Prima in duas. In prima probat positionem. Secundo, respodet ad rationem. ibi Si quęris à me. improbat autem positionem duabus vijs. Prima est per authoritatem Isa. 43. Ante me non est & cętera: & patet in litera. Secūda est per rationem. ibi Item dic, inquam mihi, quòd. & est talis, quandocunque est pater est filius. Si igitur nō semper fuit filius, Deus omnipotens, non semper fuit pater, & aliquando factus est pater. hoc autem nō potest esse sine sui mutatione. ergo ipse mutatus est, quod hęreticus non concessit. Sed quęritur à me. hic soluit obiectionem. Et circa hoc duo facit: Primo, obuiat ostendendo incomprehensibilitatem diuinę generationis. In secunda, arguit Magister presumptionem, quorundam nitentium comprehendere, & soluit authoritatē, quam pro se inducunt. ibi Quidam tamen de inge. Obuiatio Ambros. habet hunc modum. Illa probatio nihil va K let, quę non magis se habet ad vnam partem, quam ad aliam: sed ratio hęretici innitebatur huic, quòd non poterat inueniri, ab homine modus generationis diuinę, si ponatur ab ęterno esse. Sed eadem dubitatio remanet, si ponatur, non ab æterno esse, quia generatio illa est inenarrabilis, & incomprehensibilis. ergo obiectio hęretici nihil probat. Hic quęri potest. hic ostendit quibus verbis ęternitas generationis designari debeat. Et circa hoc quatuor facit. Primo, probat per authoritate. Grego. & August. quòd debet signari per verba pręteriti temporis, propter perfectionem ipsius. Secundo, inducit cōtrarietatem per verba eorum. ibi Eorum vero. Tertio, soluit. ibi Sed ne tanti. Quarto confirmat solutionem per verba Hyla. ibi Hyla. ibi Hila quoque & cętera. & vltimo cōcludit, quęstionis veritatem. ibi Dicamus ergo &c. Et vt ait Hyl. hic excludit errorem per verba Hyla. Et duo facit. Primo, improbat positionem. Secūdo, soluit obiectionem. ibi Sed inquiet

DISTINCTIO IX.

A

De distinctione personarum.

Nvnc ad distinctionē personarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet Augustin. ✝in lib. de fide ad Petrum: patrem, & filium, & spiritū sanctum, vnū esse naturaliter Deū, G nec tamen ipsum patrem esse, qui filius est, * nec ipsum filium esse, qui pater est, nec spiritū sanctum esse, qui pater est, aut filius. Vna enim est essentia patris, & filii, & spiritussancti: in qua nō est aliud pater, aliud filius, aliud

inquiet hæreticus. ʒ improbat autem hoc modo. Sicut pater A se habet ad generationem, ita pater æternus ad æternam generationem. Sed Deus est pater æternus, vt hæretici concedũt. ergo & generatio qua generat fuit semper, & ab æterno. Sed ab æterno generare est æternum nasci. ergo & filius ab æterno est natus, & per hoc etiam respondet ad rationem ipsorum distinguendo hãc. Omne quod natũ est, cepit esse Si enim intelligatur de eo, quod nascitur à non semper gignẽte, sicut est in creaturis, verum est: si de eo quod nascitur à semper gignente, falsum est.

spiritussanctus, quàmuis personaliter sit alius pater, alius filius, alius spiritussanctus.

Hic de coæternitate filij cũ patre.

B

GEnitus est enim à patre filius, & ideo alius: * nec tamen ante fuit pater, quam filius, coæternæ sunt enim sibi tres personæ.

Argumentatio Arrianorum,

SEd contra hoc, inquit, hæreticus, vt refert Ambros. in primo † lib. de Fida. Omne quod natum est, principium habet, & iõ quia filius natus est, principium habet, & esse cepit, quod hæreticorum ore sic dictũ est. Nam ipse Arrius, vt meminit August. † in lib. 6. de Trinitate dixisse fertur. Si filius est, natus est, si natus est, & erat quando non erat filius.

Responsio Augustini catholica.

QVi hoc dicunt, non intelligunt etiam natum esse de †Deo sempiternũ esse, vt sit coæternus patri filius, sicut splendor, qui gignitur ab igne, atque diffunditur, coæternus est illi, & esset coæternus si ignis esset æternus. D

Oppositio Augustini contra hæreticum.

ITem, si Dei filius inquit Augustinus † virtus, & sapientia Dei est, nec vnquã fuit Deus sine virtute, & sapientia, coæternus est Deo patri filius. Dicit B autem Apostolus† Christum esse Dei virtutem, & Dei sapiẽtiam, aut ergo non fuit, quando non fuit filius, aut aliquando Deus non habuit virtutem, & sapientiam, quod dementis est dicere. Constat enim, quia semper habuit sapientiam, semper ergo habuit filium.

Responsio Ambrosii, ad idem authoritate fulta.

C EIdem quoq; Arrianicæ quæstioni † Ambrosius in hũc modum respondet. Ego, inquam, filium natum esse confiteor, quod reliquum est infidelitatis, horresco. Scriptum est enim in veteri testamento, vt vel vnum ex pluribus dicam. Ante † me non fuit alius Deus, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit, pater an filius? Si filius ante me, inquit, non fuit alius Deus Si pater post me, inquit, non erit, hic priorem, ille posteriorẽ; D non habet. Inuicem enim in se,

QVAEST. I.

A

Circa hanc partem quæruntur duo.

† Li. 1. de fide. c. 5. to. 1.

Primo. De distintione filij à patre.

Secundo. De æternitate.

Circa primum duo quæruntur.

Cap. 1. to. 3

Primo. Vtrum propter distinctionem possit dici filius ali⁹ à patre.

Secundo. Vtrum pater, & filius propter eandem distinctionem, possunt dici plures æterni.

† Ibidem. 1. p. q. 31. 2.

ARTIC. I.

a *Vtrum filius sit alius à patre.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd filius, non sit alius à patre. Alius enim secundum Pris. est relatiuum diuersitatis substantiæ: ʒ sed pater, & filius sunt vnius substantiæ. ergo filius non potest dici alius à patre.

Lib. 2. ca. de pnomine.

¶ 2 Item. Vnitas substantię impedit, quòd filius non potest dici aliud esse à patre, propter diuersitatem significatam per ly aliud: sed alius, & aliud non differunt, nisi secundum modum significandi, quia alius masculine, aliud neutraliter significat, cum igitur modus significandi, non variet significationem, videtur quòd nec etiam alius à patre dici possit.

¶ 3 Prętę. Si filius dicitur alius à patre, hoc non est, nisi quia filius est à patre: sed pater est à seipso. ergo pater erit alius. B à seipso.

¶ 4 Prętę. Proprietas secundum Por. non facit alietatem sed magis alteritatem: pater autem non distinguitur à filio, nisi per proprietatem relationis. ergo pater non potest dici alius à filio, sed alter.

In predicabilibus ca. de differen.

Contra. Quæcunque distinguuntur realiter vnum eorum est alia res ab alio: sed pater & filius, vt supra dictum est: distinguuntur realiter. ergo pater est alia res à filio, & eodem modo potest dici esse alius à filio. hoc etiam videtur per verbum Augustin. in litera.

Distin. 2. q. vnica. ar. 5.

Respondeo. Dicendum, quòd in diuinis inuenimus tria, scilicet essentiam, personam, proprietatem, quibus aptantur tria genera. Essentiæ enim, quia communis est, & indistincta aptatur neutrum genus, quod est informe, non importans sexus distinctionem. Personæ vero quę est distincta, & significatur, vt aliquid existens in natura diuina aptatur masculi-A num genus, quod est genus distinctum, & non fœmininum propter imperfectionem. Proprietati autem, quæ significatur per modum formę, aptatur genus fęmininum: sic * etiam essentię aptari potest, inquantum essentia significatur vt forma, & ideo propter vnitatem essentię, non potest dici pater alius à filio, sed propter distinctioné personę dicit alius. Istud autem videtur magis esse adaptatio, q̃ expressio proprietatis locutionis. Vnde dicendum aliter, q hoc contingit, quia neutrum genus substantiuatur, & ideo importat diuersitaté simpliciter, & absolute, quę est diuersitas essentię. Sed masculinum genus, & fęmininum, tenentur adiectiue. vnde ponũt diuersitaté circa terminos personales, q in locutione ponuntur, cum dicitur, filius est alius à patre, & hoc explicabitur in solutionibus argumentorum.

* D. 598.

† Ibidem.

† 1. Cor. 1.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd alius semper significat diuersitaté substantiæ sed substãtię dr̃ dupliciter. Qñq; enim sumitur pro essentia, sicut est in vsu latinorum. Quaodoq; pro supposito essentię, vel pro re naturę primi predicamenti, quę dr̃ hypostasis, apud grecos, & hoc secundo modo, non est eadem substantia patris, & filij, quia sic substantia significat personam, & hac ratione, potest dici alius.

† vbi supra

† Esa. 34.

¶ Ad secundum dicendum, quòd neutrum genus substantiuatur, & non masculinum. substantiuum autem significationem suam habet absolutam: sed adiectiuum ponit significationem suam circa subiectum, quando autem aliquid dicitur * absolute intelligitur de eo, quod simpliciter est, sicut ens absolute dictum, significat substantiam: & ideo quia alietas essentię est simpliciter alteras, ideo neutrum genus substantiuatum importat alietatem essentiæ. Sed genus masculinũ, quia adiectiue tenetur, ponit alietatem circa suum subiectum. vnde si terminus personalis est suum substantiuum, designat distinctionem personarum. & ideo hęc est vera. pater est alius à filio. Si autem sit terminus essentialis, designat diuersitatem substantię. vnde hęc est falsa. pater est alius Deus à filio. Et similiter neutrum * adiectiue sumptum, quando adiungitur termino personali importat alietatem personę, vt cum dicitur, pater est aliud suppositum à filio. vnde hoc non contingit ex variata significatione, sed ex eo, quòd alietas significata in masculino, & neutro, non ad idem refertur.

* D. 8.

* D. 81.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hęc est impropria, pater est à se, & exponenda est per negationem, id est, non est ab alio. ista autem est propria. filius est à patre. vnde non est simile.

¶ Ad quartum dicendum, quod proprietas in diuinis non tantum est proprietas, sed etiam subsistens. paternitas enim est ipse pater, & ideo proprietas facit alium magis proprie, quàm alterum: de hoc tamen infra plenius habebitur.

Dis. 26. q. 2. art. 1.

ARTIC.

ARTICVLVS II.

Vtrum pater, & filius possint dici plures æterni.

1. p.q.39.3. Et 1. c.43.4 AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd pater & filius nō possint dici plures, æterni, per id quod habetur in symbolo Atha. Et tamen non tres æterni &cætera.

5. de Trini. c.8.to.3. ¶ 2 Præte. Augustin. Quicquid in diuinis ad se dicitur, singulariter de tribus, & non pluraliter prædicatur, sed æternus ad se dicit. non enim est relatum. ergo singulariter de trib⁹ dicitur, & non pluraliter.

†vbi sup. circa princ. ¶ 3 Præte. Sicut vna deitas est trium personarum, ita etiam est vna æternitas, cū æternitas sit ipsa diuina substantia, sed non potest dici. pater & filius sunt plures dij propter vnitatem diuinitatis. ergo nec etiā propter vnitatem æternitatis potest dici pater, & filius sunt ęterni. Sed contra est, quod habetur in symbolo Atha. quòd tres personæ sunt sibi coæternæ. Si dicas, quòd hoc est, quia Deus est substantiuum, sed æternus est adiectiuum, & ideo ęternus recipit pluralem numerum, secundum numerum suppositorum.

† ibid. circa medium.

Contra. Adiectiuum significat, p modum accidentis, sed in Deo, non potest esse aliquod accidēs, quia sicut dicit Boe. libr. de trinit. cætera prædicamenta cum in diuinam venerint prædicationem mutantur in substantiam. ergo non potest, ibi esse adiectiuum.

1. de Trin. cap.10.

¶ Pręt. Adiectiuum trahit numerum à substantiuo: sed æternus est adiectiuum, cum ergo pater, & filius sint plures quidam, videtur. quòd debeant dici æterni.

Respondeo. Dicendum, quòd hæc est differentia inter adiectiua, & substantiua, quia substantiua significāt per modum substantiæ, & ideo significant rem suam absolute, & ideo substantiuum, non * dicitur in plurali numero, nisi formatio sua numeretur. Adiectiuum autem significat per modum accidentis, quod non habet esse absolutum, nec vnitatem, sed esse suum, & vnitas sua dependet ex eo cui inhæret. Vnde etiam non multiplicatur secundum numerum per diuisionem alicuius, quod sit pars sui, sicut species substantiarum multiplicantur per indiuidua, secundum diuisionem materiæ: sed accidens * multiplicatur secundum diuisionem subiecti, in quo est, Vnde hęc albedo est alia ab illa inquantum hæc est huius, & illa illius: & ideo adiectiuum non habet numerum pluralem, nisi ex parte suppositorum. Dicendum igitur, quòd omnes termini significantes substantiam per modum substantiæ, sicut sunt substantiua, non prędicantur in plurali de

* D.627.

* D.17.

F tribus personis, eo quòd formatio significata, scilicet ipsa essentia diuina, non diuiditur. Termini vero significantes substantiam adiectiue per modum inhærentis, vel assequentis substantiam, vt dicit Damasc. prædicantur in plurali de tribus personis, propter pluralitatem suppositorum: sed tamen in talibus terminis, qui significant substantiam adiectiue est ordo. Quædam enim significant, vt inhærenter, non significātes substantiam, quātum ad modū significandi, quem grammatici cōsiderant dicentes, nomen significare substantiam. cum qualitate, sicut verba & participia, & ista nullo modo debent prædicari in singulari, quia significant per modū actus qui non significatur, nisi vt inhęrens. Quędam autem significant substantiā, quātum ad modum consideratū à grammaticis, sicut nomina adiectiua. Omne.n. nomen significat substantiam, & qualitatem, sed formę, quæ est qualitas significat vt inhęrentem, & talia possunt magis prędicari singulariter, & pręcipue, quia possunt substantiuari, sicut ęternus, & huiusmodi. Quando tamen talibus adiectiuis additur per compositionē aliquā prępositio, denotans habitudinē personę ad personam, magis trahuntur ad supposirū, & tunc nunquam debent prędicari in singulari, sed tantum in plurali, sicut coęternus. Dam. 1. fid. orth. c.c.11

Dico igitur ad primum, quòd si ęternus substantiue sumatur, tunc prędicatur in singulari de tribus, & sic accipit Athan. Si adiectiue, tunc prædicatur pluraliter: sed coæternus semper debet pluraliter prædicari, propter habitudinem personę ad personam, quam importat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dictum est: adiectiua non habent numerum ex seipsis, sed ex suis suppositis, & ideo ęternus, quàmuis non numeretur ex seipso: quia absolutum est, tamen prędicatur in plurali propter pluralitatem suppositorum, quę relatiua sunt. Et per hoc patet solutio ad tertium, quia Deus non est adiectiuum, vt recipiat numerum ab alio, sicut ęternus. vnde non posset pluraliter prędicari, nisi propter pluralitatem suę formę: quam pluralitatem non est in Deo ponere. In cor. ar.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis secundum rem non sit accidens in diuinis: tamen quantum ad modum significandi potest aliquid, vt adiacens significari, vel assequens substantiam, & inde sunt adiectiua in diuinis.

& pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Cum enim patrem dixeris, eius etiam filium designasti, quia nemo ipse est pater sibi, cum filium nominas, etiam patrem fateris, quia nemo ipse sibi filius est: itaque nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio. Semper ergo pater, semper & filius est.

G

Inuectio Ambrosij in hereticos.

ITem dic, † inquam, hæretice mihi, fuit ne quādo Deus omnipotens, pater non erat, & Deus erat? Nam si pater esse cœpit: Deus ergo primo erat, & postea pater factus est: quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim ante Deus, postea pater fuit, vtique generationis accessione mutatus est: sed auertat Deus hanc amentiam, quia semper habuit sapientiam, semper habuit filium.

H

Ineffabile est, quomodo filius sit, et non habet priorem patrem, sicut modus generationis in intelligibilis est, & ineffabilis.

SEd quæris a me, inquit Ambros. † quomodo si filius sit: non priorem habeat patrē, quæro inquit abs te, quomodo, vel quando filium putes esse generatum? Mihi enim impossibile est generationis scire secretū, mens deficit: vox silet, non mea tantum, sed & angelorum supra potestatem, & supra angelos, & supra Cherubin, & supra Seraphin, & supra omnem sensum est, quia scriptum est. Pax† Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi est supra omnem sensum, quomodo tanta generatio, non est supra omnē sensum? Tu ergo manum ori admoue. scrutari non licet superna mysteria, licet scire, quòd natus sit, nō licet discutere, quomodo natus sit. Illud negare, non mihi licet, hoc quęrere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. Vnde † Isaias. Generationem eius, quis enarrabit? † Philip.4. †53.c.

I

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

QVidam tamen de ingenio suo præsumentes, dicunt, illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi, inhærentes illi authoritati Hieronymi super Ecclesiasten. † In sacris scripturis, quis, sæpissime nō pro impossibili, sed pro difficili ponitur, vt ibi. Generationem eius quis enarrabit? sed hoc non dicit Hieronymus ideo quòd generatio filii æterna plene intelligi, vel explicari possit, à quoquam mortalium, sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest, quidam tamen hoc accipiūt dictum de temporali generatione Christi. † In fi.c.3.

b Vtrum debeat dici semper gignitur, vel semper genitus est filius,

HIc quæri potest, cum generatio filii à patre nec principium habeat nec finem, quia æterna est, vtrum

K

QVAEST.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de coæternitate, filij ad patrem.

Et quæruntur duo.

†Lib.29. mor.c.1. Primo. Vtrum pater, aliquo modo sit prior filio.

Secundo. Si non sed generatio est æterna: quibus verbis significari debeat. †super 78.

ARTICVL. PRIMVS.

a Vtrum pater sit prior filio.

op.1.c.2. AD Primũ sic proceditur. Videtur, quod pater sit prior filio. Sicut se habet corruptio ad desitionem, ita se habet generatio ad inceptionem: sed omne, quod corrumpitur desinit esse. ergo omne, quod generatur incipit esse per generationem. ergo filius cepit esse & ita est posterior patre.

¶ 2 Præterea. Nihil accipit aliquid, nisi quod non habet: sed omne quod generatur, accipit esse a generante. ergo omne, quod generatur ante generationem, non habet esse, & sic idem quod prius.

¶ 3 Præterea. Principium naturaliter prius est eo cuius est principium, sed pater est principium, filij. ergo, & si non tempore, saltem natura est prior ipso.

¶ 4 Item. Dare esse est aliqua dignitas: sed pater dat esse suum filio. ergo ad minus, dignitate pater est prior filio.

Contra. Omne illud quo aliquid est prius, non est simpliciter primum. si ergo filio esset pater prior, filius non esset simpliciter primum: sed omnes dicunt Deum esse primum principium, sicut dicit Philosophus primo metaphysicæ. ergo filius non esset Deus, quod Arriani concedunt. Tex. 51.

Respondeo, Dicendum, quòd pater nullo modo est prior filio, neque duratione, neque natura, neque intellectu, neque dignitate: in patre enim, & filio non possumus, nisi duo considerare. Vel id quod absolutum est, & hoc vtrique commune est. vnde ex hoc vnus, non habet prioritatem ad alium, cum essentia diuina, non sit diuisibilis, vt supra ostensum est. Vel id quod est ad aliquid: relatiuorum autem est simul esse natura secundum philosophum, & etiam tempore, quia posita se ponunt, & perempta se perimunt: & In hac dist. q.1.ar.1. In pdicam. c. de Relat.

debeat dici filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Gregorius † super Iob ait. Dominus Deus Iesus in eo, quòd virtus, & sapientia Dei est, de patre ante tempora natus est: vel potius, quia nec cepit nasci, nec desijt. dicamus † verius semper natus; non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero, vt æternus designari valeat, & perfectus semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem, quàmuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiam, quia quod factum non est, nec potest dici proprie perfectum: sed balbutiendo, vt possumus excelsa Dei resonamus. Et dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens. † estote, inquit perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Super illum locum etiam Psalmi, Ego hodie genui te. De hac, itaque generatione filij loquitur Augustinus † ita. Quanquam per hoc, quòd dicit hodie, etiam posset intelligi dies ille, quo Christus secundum hominem natus est, tamen, quia hodie præsentiam significat, atque in æternitate, nec præteritum quicquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, sed præsens tantũ, quia quicquid æternum est, semper est: diuinius tamen intelligitur de sempiterna generatione sapiẽtiæ Dei. Ecce his verbis ostendit Augustinus, quòd generatio filij semper est, nec præterijt, nec futura est, quia æterna est. ideo enim dixit genui, ne nouũ putaretur, scilicet ne videretur incepisse. hodie dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis prophetæ, vt ait Ioannes † Chrysostomus, nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

† Matt.5. † sup. Ps. 2. ibi. Ego hodie genui te to.8.

B

Origenes videtur dicere contrarium ait, enim quòd semper generatur filius à patre.

ORigines vero super Hieremiam dicit, † quòd filius semper generatur à patre, his verbis. Saluator est sapientia Dei. sapientia vero est splendor æternæ lucis. Saluator ergo noster splẽdor est C claritatis. splendor autem non semel nascitur, & desinit, sed quotiens ortum fuerit, lumen, ex quo splendor oritur, totiens oritur etiam splendor claritatis. Sic ergo Saluator semper nascitur. Vnde ait in libro † sapientiæ. Ante omnes colles generat me Dominus: non vt quidam male legunt, generauit. His verbis aperte ostendit Origenes sane dici posse, & debere, semper filius nascitur, quod videtur contrarium illi verbo Gregorij D præmisso, scilicet, non possumus dicere semper nascitur.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter doctores esse contrarietas.

SEd ne tanti authores sibi in tanta re contradicere videãtur, illa Gregorii verba benigne interpretemur. Dominus (inquit) Iesus ante tempora de

A etiam intellectu, cum vnum per alterum diffiniatur, quàmuis enim in hominibus ille, qui est pater sit prior eo, qui est filius, vt Sor. Platone. nihilominus tamen, ista duo relatiua, inquantum relatiua sunt, pater, & filius, simul sunt omnibus modis prædictis. vnde patet, quòd pater nullomodo potest esse prior filio, neque secundũ id quod absolutum, neque secundum id quod ad aliquid est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd generatio, quæ opponitur corruptioni, est mutatio, & tali generationi semper annexa est inceptio, sed generatio, prout est in diuinis, non est mutatio, vt supra dictum est, sed operatio naturæ diuinæ, prout est in patre. Et quia naturalis operatio semper sequitur id cuius est, cum natura diuina, in patre sit æterna, & generatio erit æterna. †Hom.2.ad Heb.1.in fi. to.4. Dist. 4. q.1. art.1. †sup.11.ca. Hier. hom. 6. circa fin.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod accipit aliqd, non habet illud a se, non tamen sequitur, quòd non habeat illud simpliciter, quia potest esse, quòd illud accipere, nunquam inceperit, & ita filius accepit esse à patre, nec habet esse à se, sed ab æterno à patre accepit esse. † Prou. 8.c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd principium potest dupliciter considerari, vel id, quod est principiũ, & hoc est prius naturaliter eo, cuius est principium, vel secundum relationẽ principij, & sic est simul naturaliter cũ principiato. si igitur esset aliquis, ab eodem habens, quòd sit aliquis, & quòd sit ad aliquid, omnino simul esset naturaliter, cum eo quod diceretur, & quia in diuinis pater ab eodem habet, quòd sit aliquis, & quòd sit pater, est simul natura cum filio, non solum inquantum est pater, sed E simpliciter.

¶ Ad quartum dicendum, quòd proprietas, qua pater dat esse est dignitas sua, sed quia dignitas est de absolutis, ideo eadem dignitas est in patre, & filio, & eadem dignitas, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: sicut paternitas in patre est diuina essentia, vel diuina bonitas, & eadẽ essentia in numero, vel bonitas est filiatio in filio.

ARTICVLVS II.

b Vtrum generatio diuina debeat significari per tempus præsens.

1.d.8.q.2.3. AD Secūdum sic proceditur. Videtur, quòd generatio diuina debeat significari per præsens tempus. Præsens enim maxime æternitati competit, eo quòd non habet successionem, sed generatio diuina est æterna. ergo debet significari per præsens tem.

Tract. 6. Meta. c.2. ¶ 2 Præterea. Auicenna distingnit duplex agens: quoddā quod est causa fiendi tantum, & istud non influit in rem, nisi dum est in fieri: quoddam autem qđ est principium essendi, & hoc agens, non cessat ab influendo in causatum suum, quandiu habet esse, constat autem, quòd pater non est principium filij, sicut principium fiendi, quia filius, non est factus, sed sicut principium essendi, quia dat sibi esse. ergo quandiu filius habet esse, pater dat sibi esse, quæ datio est generatio: cū igitur filius verissime dicatur semper esse, & magis, quàm fuisse, verius diceretur semper nasci, quā semper natus.

Contra. Illud qđ est semper in fieri est imperfectum: sed qđ semper nasci significatur semper, vt in fieri. ergo significatur, vt imperfectum. ergo non proprie dicitur filius, semper nasci, cum ab eo secludatur omnis imperfectio.

†paulo post medium. ¶ Præterea. Omne illud quod consequitur generationem secundum modum intelligendi, est quasi terminus generationis: sed relatio filiationis consequitur generationem secundum modum intelligendi. ergo se tenet ex parte termini generationis. Sed terminus generationis, non significatur per præsens: sed per prçteritum. ergo filius verius dicitur natus, quàm nascens.

Dist. 8.q. 2. art.3. Dist. 4. q.1. art. 1. Respondeo, Dicendum, quòd sicut dictum est superius. nullum verbum alicuius temporis perfecte æternitatem repræsentat. vnde cum generatio filij sit æterna, vt dictum est, non sufficienter exprimitur per verbum alicuius temporis. vnde per diuersorum temporum verba significari potest, vt quicquid est perfectionis, in quolibet tempore diuinæ generationi attribuatur, & omnis imperfectio excludatur: cum

F igitur in omni inferiori generatione, vel in quocunque fieri ipsum esse sit imperfectum, quia huiusmodi non sunt nisi in fieri: & perfectio non est nisi quando fieri terminatur, & tunc esse non retinet generatio creaturæ, sicut etiam in termino motus non est motus: in diuina tamen generatione inuenitur simul & pfectio, & esse. vnde ad significandum esse diuinæ generationis: quod nunquam transit, possumus vti verbo præsentis temporis: vt dicamus filiū generari à patre: ad significandū vero generationis perfectionem possumus verbo præteriti temporis vti, vt dicamus filium natum: vt autem vtrunque concludatur simul, scilicet perfectio & esse generationis, conuenientissime dicitur semper natus: vt per sempiternitatem significetur esse generationis indeficiens, & per præteritū tempus ipsius perfectio. Si autem diceremus semper nascitur, designaretur solum esse generationis indeficiens: sed non perfectio: & ideo melius dicitur semper natus quàm semper nascens. in alijs autem diuinis quæ non significantur, vt in fieri couenientius vtimur præsenti tempore.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis præsens æternitati conueniat maxime, quia ponit esse in actu, tamen in illis quæ per modum fieri significant, importat imperfectionem: quia talia dum habent esse imperfecta sunt, & ideo in talibus conuenientius vtimur præterito, prçcipue si addatur aliquid ad indeficientiā designandam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per illam rationem probatur, quòd esse diuinç generationis nunquam transeat, & hoc significatur per prçsens, tamen ex modo significandi, quia significatur, quòd per modum fieri importatur quçdam imperfectio, & ideo oportet vti preterito tempore, & hoc sequentia argumēta concludunt.

patre] natus est: vel potius quia nec cepit nasci, nec desiit, dicamus verius semper natus.

Quæstio de ipsis verbis Gregorij.

SEd quomodo verius dicitur hoc, scilicet quòd filius semper natus est, quàm illud, scilicet, quòd de patre ante tempora natus est? Illud enim sincera & catholica fides tenet, ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait dicamus verius? cum vtrunq; pariter sit verum, nisi quia volebat hoc intelligi ad maiorem euidentiam: & expresionem veritatis dici quàm illud? His etenim verbis, omnis calumniandi versutis hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundū deitatem generatio sine initio. & sine fine esse ac perfecta monstratur. Non autem adeo aperte monstratur veritas cum dicitur: filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre: & ideo dicit Gregorius, quòd non possumus dicere semper nascitur. Non inquam ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis: potest tamen dici si sane intelligatur. Semper enim nascitur filius de patre, vt ait Origines: nō quòd quotidie iteretur illa generatio: sed quia semper est: semper ergo nascitur, idest natiuitas eius sempiterna est.

Quòd filius semper generatur probat ex dictis Hilarij.

HIlarius quoq; dicit filium nasci, ex patre in libro septimo de Trinitate, † His verbis. Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est, & quòd cum sacramento scientiæ suæ, ex eo nascitur, non potuit aliud esse, quàm viuens. † nam cum ait, Sicut me misit viuens pater, & ego viuo propter patrem, docuit vitam in se per viuentem patrem inesse. Ecce hic habes; quia filius nascitur de patre. Item in eodem, †cum dicit

G Christus, Sicut pater habet vitam in se, sic † & filio dedit vitam habere in semetipso, omnia viua sua ex viuente testatus est. Quòd autem ex viuo, viuum natum est, habet natiuitatis profectum sine nouitate naturæ. Non enim nouum est, quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo est, & vita, quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem, & perfectæ natiuitatis sacramentum,

H vt in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentem. Ecce hic habes, quia generatur ex viuo viuens filius. Item in eodem. † In Deo totum, quod est, viuit. Deus enim vita est, & ex vita nō potest quicquam esse nisi viuū, sed ex virtute natiuitas est. Ac si dum totum, quod est viuit, & dum totum, quod ex eo nascitur, virtus est. Habet natiuitatem filius, non de mutatione, & hic dicit, quia nascitur. Item in nono libro de Trinitate. Donat

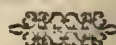
I † pater filio tantum esse, quantum est ipse, cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat, hic dicit, quia generat pater filium.

†Ioan.6. †Ibidem. †Ioan. 5. †parū post. †Lib.9.post medium.

Breuiter docet, quid de hoc concedendum sit.

DIcamus ergo, filium natum de patre ante tempora, & semper nasci de pa-

K tre, sed congruentius semper natum, & eundem fateamur ab æ-

EXPOSITIO TEXTVS.

1.Cor.1. Dicit autem Apost. Christum Dei vir.&c.§ Contra: aut loquitur de essentiali sapientia, aut de sapientia genita. si de essentiali, cōstat, quod illa esset in patre etiam si filius non esset, sicut & essentia, sed de sapientia genita supra ab Augustino dictum est, distinctio. quinta, quòd pater non est sapientia sapiētia, quam genuit. ergo etiā si filius non esset, nō sequeretur, † patum ante med. quòd pater sapiens non esset, & ita videtur ratio Augustini nihil valere. Et dicendum, quòd loquitur de sapientia essentiali, secundum quod est appropriata filio. in appropriato autem, inquantum huiusmodi intelligitur ratio proprij, & sic procedit Augustinus. Vel potest melius dici, quòd loquitur de sapientia genita: non enim dicit, quòd per illam sapientiam pater sit sapiens, sed quòd illam sapientiam habeat. inconueniens autē est dicere, Deū nūc habere aliquam sapientiam, qua non semper habuit: Quia hoc poneret mutationē in ipso. § Quomodo igitur immutabilis &c. § Videtur, quòd hoc non sequatur: Quia secundum Philosophum in ad 5.physic. Tex.10. aliquid non est motus, & ita ex aduentu relationis, non potest concludi aliqua mutabilitas.

¶ Præt. Deus per hoc, quòd dat esse creaturæ dicitur creator, & per hoc, quòd dat esse filio dicitur pater: sed non sequitur ipsum esse mutabilem, quàmuis modo sit creator, & ab æterno non fuerit. ergo etiam non sequeretur, quòd esset mutabilis si non semper pater fuisset.

¶ Ad primum est dicendum, quòd quàmuis in ad aliquid non sit motus sicut in eo, quod terminat motum per se, vt quantitas, & æqualitas sunt termini motus per se, tamen relationes nouæ non possunt innasci realiter in aliquo nisi per motum: quàmuis enim relatio, non sit terminus motus, per se tamen consequitur motum. sicut augmentum consequitur æqualitas.

Dist.7.q.2. art.1. ¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut supra dictum est, Relatio qua Deus relatiue dicitur ad creaturam, non est * realiter in ipso Deo: sed in ipsa creatura, quæ mutatur. paternitas * D.1089. autem realiter est in ipso Deo, quia est proprietas constitutiua personæ. vnde non posset esse de nouo pater sine mutatione sui. § Vox, scilicet non mea tantum &c. § Vox angelorum hæc dicitur, quàm exprimunt corporaliter in corporibus assumptis, vel ipsa spiritualis locutio ipsorum dicitur, secundū quod conceptiones suas ordinant ad innotescendum. Alibi tamen hoc habet quæri in secundo: § Scrutari non licet. § Vt quis transcendere velit limites fidei de temporali generatione: quæ quidem inquantum terminatur ad vnionem in persona Dei, tamen quodammodo est effabilis, ex parte ipsius corporis assumpti, quod de virgine tractum est § Quotiens ortum fuit lumen &c. § Hæc similitudo relata ad æternam

A regenerationem, intelligenda est, non secundum interruptionem actus, quæ in ortu luminis corporalis lumen facit, eo quòd sol corporalis non semper præsens est, sed secundum continuationem tantum. § Viuens Deus, & naturæ æternæ &c. § In his verbis intendit Hilarius concludere filium a patre genitum viuētem esse, sicut cuiusli bet naturæ intransibilis, vel æternæ est potestas viuentis, idest, vt viuum producat, secūdum quod ipsa viuit, sed Deus viuens est. ergo potestas sua est, vt viuum ex se generet. Vel sic. in quolibet viuo inuenitur potestas, quæ debetur viuo: sed Deus est viuens. ergo in eo inuenitur potestas, quæ debetur viuo. hæc autem est vt viuum ex se producat. ergo filius, qui ex eo producitur, viuens est. primi igitur syllogismi maiorem subiicit: minorem ponit, ibi § Viuens Deus &c. § Conclusionem quæ est maior secundi tagit cum dicit. § Et naturæ æternæ &c. § Idest naturæ æternæ est potestas viuentis, idest, quæ debetur viuenti. Secundi syllogismi minorem subiicit. Conclusionem ponit ibi in his verbis fateri. § Qui cū sacramento scientiæ &c. § Filius, qui nascitur ex patre, cuius natiuitatis secretam scientiam solus pater habet comprehendendo. non potest ergo esse aliud, quàm viuens &c. Et sumitur hoc sacramentum prout dicitur sacrum secretum. § Omnia viua sua &c. § idest, omnia attributa, quorum quodlibet in filio viuit. § Perfectum natiuitati. § idest, perfectam generationem, & nomen natiuitatis. § Non enim nouum &c. § in his enim quę per transmutationem generantur, quamuis generatio, quæ est à viuente terminetur ad viuum, tamē in principio generationis, quod generatur non est viuum: sed filius Dei semper viuus est. ergo non per decisionem, vel mutationem genitus est: & ita oportet, quòd vita patris eademque numero in filio sit: & propter hoc subiungit, quòd necesse est, vt inue. vi. scilicet filius in patre, inquantum filius est vita patris, qui in patre viuit: & eodem modo, in se habeat vitam viuentem, id est, essentiam patris qui est vita viuens. § Cui innascibili esse &c. § idest, sui innascibilis, non enim filius patrem in innascibilitatem imitatur. § Si gignenti est infinitum &c. § Infinitum sumitur hic negatiue, non priuatiue: generatio. n. passiua vel actiua, nullo fine terminatur, vel comprehenditur, non tamen dicenda est infinita per modum quātitatis sicut tempus vel motus: quia sic nunquam esset perfecta.

terno esse, & patri coæternum, idest, authori. Pater enim generatione author est filii, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo pater est æternus, ita & filius est æternus: sed pater sine authore, filius vero non, quia pater innascibilis, filius natus: & vt ait † Hilarius in duodecimo lib. de trinitate, Aliud est sine authore B semper esse æternum, aliud patri, idest, authori esse coæternum. Vbi autem pater author est, ibi natiuitas est, quia sicut natiuitas ab authore est, ita & ab æterno authore, æterna natiuitas est. Omne autem, quod semper est, etiam æternum est, sed non tamen omne, quod æternum est, etiam innatum est, quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse, quod natum est: quod autem non natum est, id cum æternita- C te non natum est. Quod vero ex æterno natum est, id si non æternum natum est; iam non erit, & pater author æternus. Si quid ergo ei, qui ab æterno patre natus est, ex æternitate defuerit: idipsum authori, non est ambiguum defuisse, quia si gignenti est infinitum gignere, & nascēti infinitum etiam nasci est. medium enim quid inter natiuitatem dei filii, & generationem dei patris: nec sensus nec ratio admit- D tit, quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est, quia sine vtroque neutrum est. vtrunque ergo sine interuallo sui est.

Argumentatio hæretici.

Sed inquiet hæreticus. Omne quod natum est, non semper fuit, quia in id natum B est, vt esset. Nemo ambigit, quin ea, quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint: sed aliud est ex eo nasci, quod non semper fuit; aliud est ex eo natū esse, quod semper est. ibi nec semper fuit qui pater est, nec semper pater est, & qui non semper est pater, non semper genuit. vbi autem semper est pater, semper filius est. Quod si semper deo patri propriū est, quòd semper est pater, necesse est filio semper esse C proprium, quòd semper est fili⁹. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non semper fuerit, cui proprium est semper esse, quod natum est? Natum ergo vnigenitum deum cōfitemur: sed natum ante tempora: nec ante esse, quàm natum, nec ante natum, quàm esse, quia nasci quod erat, iam non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. hoc autem humanum sensum, & intelligentiam mundi excedit. non hoc capit ratio humanæ intel- D ligētiæ, sed prudentiæ fidelis professio est.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit Magister de generatione filij à patre. Hic determinat de processione spiritussancti ab vtroque. Et diuidit in partes duas. In prima determinat de processione eius æternoa. In secunda de temporali. 14. distinct. § Præter. Diligenter annotādum. § Prima in tres. In prima determinat processinnis modum. In secunda processionis principium. 11. distinct. § Hic dicendum est spiritum. § Tertio, differentiam processionis ad generationem. tertiodecimo distinctio. § Post hoc considerādum. § († c.17.10.3.) Prima io duas. In prima ostendit processionis modum. In secunda, ex modo procedendi cōcludit proprium ꝓcedentis nomen. ibi § Hic notandum est, quòd sicut. § Prima in duas. In prima, ostendit per authoritatem canonis, quòd spiritussanctus procedit, vt amor. In secunda, ostendit idem per authoritates sanctorū. († 1. cap. 4.) ibi § Nunc vero, qđ incepimus. § Circa primum tria facit. Primo, secūdum verba Augustin. appropriat amorem de Deo dictum. 1. Ioan. 4. Deus charitas est, spiritulsancto. Secūdo, ponit appropriationis similitudinem. ibi § Pluribus enim exemplis. § Tertio, inducit appropriationis authoritatem. ibi § Sed Dei verbum. §

DISTINCTIO X.

A

Hic de spiritusancto agitur, & primo, quòd sit amor patris, & filij, dicit.

NVnc post filii æternitatem de spiritusancto quātum Deo donante videte videre conceditur, disseramus. :°: Spiritussanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris, & filii. Vnde Augustinus † in 15. libro de Trinitate ait. Spiritussanctus, nec patris est solius; nec filii est solius, sed amborum, & ideo cōmunem qua inuicem, se diligunt pater, & filius, nobis insinuat charitatem.

Quia spiritussanctus proprie dilectio dicatur & tamen trinitas sit dilectio.

IOannes autem in epistola canonica, † ait. Deus charitas est. non dixit spiritussanctus charitas est, quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa. Sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est, & ideo quærendum est, vtrum Deus pater sit charitas; an filius, an spiritussanctus; an Deus ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres Dii: sed Deus est vnus. Ad quod Augustinus † in eodem libro ita dicit. Ne- (G) scio, cur sicut sapientia, & pater dicitur, & filius, & spiritussanctus, & simul omnes, non tres, sed vna sapientia, non ita & charitas dicatur pater, & filius, & spiritussanctus, & simul omnes vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare spiritumsanctum, quia & Deus pater, & Deus filius potest charitas nuncupari, sicut proprie verbum Dei, etiam sapientia Dei dicitur, cum pater, & spiritus- (H) sanctus sint sapientia. Si ergo proprie aliquis horum triū charitas nuncupari debet, quis aptius, quàm spiritussanctus? vt scilicet in illa simplici summaq; natura, non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & ipsa charitas sit substantia, siue in patre, siue

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad intellectum huius partis quinque quæruntur.

Primo. Vtrum spiritussanctus procedat vt amor.
Secundo. Vtrum sit amor, quem pater habet in filium & econtrario.
Tertio. Vtrum sit nexus, vel vnio patris, & filij.
Quarto. Vtrum ex processione sua possit dici proprie spiritussanctus.
Quinto. De numero personarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum spiritussanctus procedat vt amor.

1. q. 37. 1.

D Primum sic proceditur. Videtur, quòd spiritussanctus non procedat, vt amor. Quia spiritussanctus procedit vt persona in se subsistens. amor autē non significat aliquid per modum subsistentis, immo per modum inhærentis formæ, vel passionis. ergo &c.

¶ 2 Præt. Nunquam natura communicatur, nisi per actum naturæ: sed amor non significat actum naturæ, sed magis voluntatis. ergo cum per processionem spiritusancti communicetur tota diuina naturæ personæ procedenti, videtur, quòd spiritussanctus, non procedat, vt amor.

¶ 3 Præterea. Non est idem modus processionis creaturæ, & (F) personæ diuinæ. Sed creaturæ procedunt à Deo per actum voluntatis, cuius opus est creatio secundum Damascenum. (Lib. 1. fid. orth. c. 8.) ergo nulla persona diuina procedit, per modum amoris, qui est actus voluntatis.

¶ 4 Item. Modus processionis personæ est proprius personæ procedenti, quia per processionem distinguitur vna persona ab alia: sed amor est commune tribus personis, vt dicitur in litera. ergo nulla persona, vt amor procedit.

¶ 5 Præte. Non est idem appropriatum & proprium, quia appropriatum sumitur iuxta rationem proprij. († Ibidem.) Vnde sapientia, quæ appropriatur filio, nulli personæ propria est, sed amor, vt dicitur in litera, est appropriatū spiritusancto. ergo non est proprius modus suæ processionis vt ꝓcedat vt amor.

Cōtra. imago creata, quæ est in anima, repræsentat trinitatem in creatura, sed in imagine creata ꝓcedit, aliquid per modum notitiæ, & aliquid per modū amoris. ergo. Cum igitur in trinitate increata ꝓcedat filius per modum notitię, erit alia persona ꝓcedēs per modum amoris.

Item cognitio perfecta, non est, nisi adiungatur voluntas: sed sicut se habet intellectus ad voluntatem, ita & verbum ad amorem. ergo verbum non erit perfectum sine amore, sed verbum Dei perfectum est. ergo & associatur sibi amor perfe- (I) ctus, & hic est spiritussanctus.

Respondeo, Dicendum, quòd in processione creaturarum duo est considerare, ex parte ipsius creatoris scilicet naturam ex cuius plenitudine, & pfectione omnis creaturæ perfectio, & efficitur, & exemplatur, vt supra dictum est. Et voluntatem, (D. 2. q. vnic. ar. 1.) ea cuius liberalitate, non naturæ necessitate, hæc omnia creaturæ conferuntur. Supposita autem secundum fidem nostram processione diuinarum personarum in vnitate essentiæ, ad cuius probationē ratio sufficiens, non inuenitur, oportet processionem personarum, quę perfecta est, esse rationem & causam processionis creaturæ. Vnde sicut processionem creaturarum naturæ diuinæ perfectionem imperfecte repræsentantium reducimus in perfectam imaginem diuinam, perfectionem plenissime continentem, s. filium, tanquam in principium, & quasi naturalis processionis creaturarum à Deo secundum. s. imitationem naturæ, exemplar & rationem, ita (K) oportet, ꝙ inquantum processio creaturę est ex liberalitate diuinæ volūtatis reducatur in vnum principium, quod sit quasi ratio totius liberalis collationis: hæc autem est amor, sub cuius ratione omnia à voluntate cōferuntur, & ideo oportet aliquam personam esse in diuinis procedentē per modum amoris. & hæc est scilicet. Et inde est, quòd quidam philosophi totius naturæ amorem principium posuerunt. (De Emped. vt intelligere hic San. Tho. vt recitatur eius opi. 8. phys. Tex. 2.)

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd licet amor, inquantum amor non dicat quid perfectum, & subsistens, tamen inquantum est Dei amor à quo omnis imperfectio remouetur, habet, quòd sit perfectum quid, & subsistens, & simile est de verbo.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut per primum processum naturæ cōicatur tota natura diuina cum sit perfectus, ita & per primum processum voluntatis, quæ est ratio omnis processionis voluntarie à Deo communicatur tota voluntas: & quia in

Deo,

Deo, idem est voluntas, & natura, nec tota voluntas, quæ infinita est, posset esse nisi in natura infinita, & non nisi boni infiniti, quasi obiecti æquantis infinitam voluntatem. Vnde, nec amor, qui est ratio voluntatis potest esse nisi infinitus, ideo oportet etiam communicari naturam. Vnde amor, quamuis non dicat communicationem naturę, inquantum est amor. dicit tamen inquantum est amor Dei, & primus processus diuinæ voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quod creatura procedit a voluntate sicut res operata per voluntatem: sed * spiritussanctus: sicut ratio cuiuslibet operis voluntatis: sicut etiã filius producitur, vt ars omnium eorum, quæ per intellectum diuinum constituta sunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd amor in diuinis tripliciter sumitur, Quandoque enim sumitur essentialiter. quãdoq; personaliter. quandoq; notionaliter. Quando sumitur essentialiter, non dicit aliquã processionem, vel relationem realem, sed tantum rationis, sicut etiam cũ de Deo dicimus intelligens, & intellectum: eadem. n. persona potest esse intelligens, & intellecta. Quando autem dicitur personaliter, tunc importatur processio, & relatio realis, & significatur ipsa persona siue res procedens: sicut amor, est quod procedens. Quando dicitur notionaliter significat ipsam rationem processionis personę, D quia amor non tantum est procedens, sed etiam dicit rationem, sub qua alia procedunt. Secundum ergo, quod est essentiale est commune tribus. sed appropriatur spiritusancto. vt cum dicitur, Deus charitas est. 1. Io. 4. Secundum autem quod est personale, est proprium spiritussancti. & dicitur, quòd spiritussanctus procedit, vt amor. Secundum autem, quòd est notionale, est quædam relatio, vel notio communis patri, & filio, quæ etiam dicitur communis spiratio, & hoc modo significatur amor in hoc verbo diligunt: cum dicitur, pater & filius diligunt se spiritusancto.

¶ Ad quintum dicendum, quòd amor secundum quod est proprium, non est appropriatum. Sapientia autem ita est appropriata, quòd nunquam potest esse proprium. Et ratio huius est, quia sapientia non significatur per modum alicuius exeuntis ab aliquo, sed per modum quiescentis in subiecto, & ideo semper est essentialis, & nunquam personalis. Sed amor significatur per modum exitus: omnibus modis tamen significat aliquid E absolutum. Exitus autem ille potest intelligi, vt realis, vel tantum rationem tantum. Ex parte ergo, qua significat aliquid absolutum est essentiale, & tunc relatio, vel exitus importatus, erit rationis tantum, sicut cum dicitur, idem eidem idem. Quando autem ille exitus significatur non tantum vt rationis, sed vt realis, tunc amorem significat personalem.

*D. 665.

† Ibidem.

† Ioan. 1.

in filio, siue in spiritusancto, & tamen spiritussanctus charitas proprie nuncupetur? Ecce his verbis aperte ostendit Augustinus, quòd in Trinitate, charitas aliquando refertur ad substantiã, quæ communis est trium personarum, & tota est in singulis, aliquando specialiter ad personam spiritussancti: sicut sapiẽtia Dei, aliquando pro substantia diuina. aliquando pro filio proprie accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis confirmat eadem nomina, & proprie, & vniuersaliter accipi.

PLuribus enim exemplis doceri potest multa rerum vocabula, & vniuersaliter † poni, & proprie quibusdam rebus C adhiberi: sicut legis nomine, aliquando simul omnia veteris instrumenti significantur eloquia; aliquando autem proprie vocatur † lex, quæ per Moysen data est. Multa alia suppetunt exempla, sed in re aperta, vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo

ARTICVLVS II.

b Vtrum spiritussanctus sit amor, quem habet pater in filium.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd spiritussanctus, non sit amor, quem pater habet in filium, vel econtrario. Quicquid enim procedit in aliud tendens, non proce- A dit vt per se subsistens, sed spiritussanctus procedit, vt persona subsistens per se. ergo non procedit in filium.

¶ 2 Item. Quod procedit in aliquid recipitur in illo, nisi sit ex defectu recipientis: sed in filio, non est aliquis defectus. si ergo spiritussanctus procedit a patre, vt in filium, filius recipit spiritumsanctum: sed quicquid filius recipit a patre, recipit per generationẽ. ergo processio per quã spiritussanctus procedit a patre in filiũ, est generatio, vel etiã prius secundum rationem, sicut quod includitur in illa.

¶ 3 Præt. Et si filius aliquid accipiat a patre, tamen pater nihil accipit à filio. ergo cum illud in quod est aliquid, se habeat in ratione recipiẽtis, nullo modo poterit dici spiritussanct9 amor quem habet filius in patrem.

Contra. Omnis amor procedit ab amãte in amatũ: sed spiritussanct9 est amor, vt supra dictum est. ergo videtur cum pater amet filium, & econtrario. quòd spiritussanctus sit amor patris in filium, & econtrario.

¶ Præt. hoc videtur per authoritatẽ Hieron. in litera.

Respondeo, Dicendum, quòd in processione spiritussancti, est considerare duo, scilicet processionem ipsam, & modum procedendi. Et quia spiritussanctus procedit vt res distincta, & per se existens, non habet ex processione sua in quantum processio est, quòd sit a patre in filiũ vel econtrario, sed quòd sit in se subsistens. Si autem consideretur modus processionis, quia procedit vt amor, vt dictum est, cum amatum secundum rationem intelligendi sit id, in quod terminatur amor, & amans à quo exit amor, cum pater amet filium, potest dici amor patris in filium, & cũ filius amet patrem, amor filij in patrem.

Et per hoc patet solutio ad primum, quia spiritussanctus, non habet vt sit amor vnius personæ in aliam ex hoc, quod est persona procedens, sed ex hoc, quòd procedit, vt amor.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur filius amari à patre, non prædicatur secundum rem, quòd filius aliquid à patre accipiat, sed quod terminetur in ipsum actus amoris, & ideo hoc quod dicitur esse spiritussanctus amor patris in filium, nõ pertinet ad generationem: sed ad spiritussancti processionẽ. Et per hoc patet solutio ad tertium, quia sicut cum dicitur, E quod pater habet amorem in seipsum non significatur ibi aliqua terminatio, vel acceptio secundum rem. sed tantum secundum modum significandi, ita etiam cum dicitur spiritussanctus amor filij in patrem, non ponitur, quòd pater aliquid accipiat, nisi quòd secundum modum significandi in ipsum terminatur amor filij, sicut in amatum.

vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientię: cum sit vniuersaliter & spiritussanctus, & pater ipsa sapientia. ita spiritussanctus proprio vocabulo, charitas nuncupatur: cum sit pater, & filius vniuersaliter charitas.

B *Authoritatem ponit, quòd filius proprie dicatur sapientia.*

SEd Dei verbum, idest, vnigenitus Dei filius, aperte dictus est Dei sapientia † ore Apostoli † dicentis; Christum Dei sapientiam, & Dei virtutem. Spiritus autem sanctus, vbi sit dictus charitas inuenimus, si diligenter Ioan. † Apostoli eloquiũ scrutemur, qui cum dixisset, Diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est, adiunxit, Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, quia Deus dilectio est, Hic manifestauit se dixisse eam dilectionẽ esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio, sed quia, & filius ex Deo patre natus est, & spiritussanctus ex Deo patre procedit, quẽ potius eorum hic debeamus dictum accipere esse

† Ibidem.

† 1. Cor. c.

† 1. Ioan. 4.

Art. antecedenti in responsione ad quartum.

Art. præcedent. ad secundum.

ARTICVLVS III.

c Vtrum spiritussanctus sit vnio patris, & filij.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd spiritussanctus non sit nexus, vel vnio patris, & filij: Quod enim est medium, & distinctum ab aliquibus, non est vnitiuum ipsorum: sed spiritussanctus est distinctus à patre, & filio, ergo non est vnio vtriusque.

¶ 2 Præt. Nexus vel vnio, habet quasi rationẽ medij inter ea quæ vniuntur, vel connectuntur: sed spiritussanctus, non est media in trinitate persona, sed tertia. ergo nõ est vnio, vel nexus.

¶ 3 Præt. Nexus dicitur quo aliqua nectuntur, sed siue hoc intelligatur effectiue siue formaliter, illud quo aliqua nectũtur habet aliquam rationem principij annexam. ergo cum spiritus nullo mõ sit principium patris, & filij: immo econtrario, nõ poterit dici nexus, vel vnio vtriusque.

Dio. c.4. de diu.no. Contra. Dion. lib. de diu. no. c. 4. Amorem siue diuinum siue angelicum &c. Dicamus vnitiuam quãdam, & concretiuam accipimus virtutem: sed spiritussanct⁹ est amor patris, & filij. ergo est vnio ipsorũ. Hoc etiã videtur ex authoritate Apostoli Ephes. 4. solliciti seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis: & ita amor habet rationem vinculi, & nexus.

dilectionem, merito quæritur. Pater enim solus ita Deus est, vt non sit ex Deo, & ideo dilectio, q̃ ita est Deus, vt ex Deo sit, non ipse pater est, sed aut filius, aut spiritussanctus. Sed in consequẽtibus, cum Dei dilectionem cõmemorasset Io. qua dilexit nos, & hinc hortatus esset, vt & nos inuicem diligamus; atque ita in nobis Deus maneat: quia vtiq; dilectionem Deum dixerat: statim volens de hac re apertius aliquid eloqui, inquit, In hoc cognoscimus, quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo spiritussanctus, qui procedit ex Deo significatur, vbi legitur. Deus dilectio est: & dilectio ex Deo est. Ecce his verbis aperte dicit Augustinus,
G spiritumsanctum esse charitatẽ patris, & filii, & intantum quoque sermonem produxit, vt videtur dixisse spiritumsanctum, nõ solum esse dilectionem patris, & filii, qua se inuicem & nos diligunt: sed etiam dilectionẽ, qua diligimus Deum: sed vtrum ipse sit charitas, qua nos diligimus Deum, in sequenti explicabitur.

Respondeo, Dicendum, quòd amor semper ponit complacentiam amantis in amatum. Quando autem aliquis placet sibi in aliquo, trahit se in illud, & coniungit se illi quantum potest, ita vt illud efficiatur suum, & inde est, quòd amor habet rationem vniendi amantem, & amatum. Et quia spiritussanctus procedit vt amor, ex modo processionis habet vt sit vnio patris, & filij. Possunt enim pater, & filius considerari. vel inquantum conueniunt in essentia; & sic inuenitur in essentia. Vel inquantum distinguuntur in personis, & sic vniuntur per consonantiam amoris: quia & si per impossibile poneretur, quòd non essent vnum per essentiam, ad perfectam iocunditatem oporteret in eis intelligi vnionem amoris.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ex ipsa processione spiritussanctus habet, quòd procedat vt persona: sed ex modo processionis habet, quòd sit vinculum, vel vnio amantis, & amati. Vtrum autem pater, & filius diligant se spiritusancto infra quæretur.

Dist. 32. q. 1. ar. 1. & 2. ¶ Ad secundum dicendum, quòd inquantum procedit à duobus, habet quòd sit tertia in trinitate persona. Sed ex modo procedendi, quòd sit vnio vtriusque personæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pater, & filius dicuntur vniri spiritusancto, non effectiue, sed quasi formaliter: sed forma est duplex. Quædam enim manens, & quiescens in his, quorum est forma, & sic per modum formæ se habet ad personas diuina essentia, & sic vniuntur formaliter amore essentiali. Et etiam aliquid formaliter vniens, non quasi inhærens, sed sicut procedens ab vtroque vnitorum, ac si diceremus, aliqua duo corpora vniri per aliquem liquorem ab eis procedentẽ, & ita pater & filius, vniuntur spiritusancto. vnde non sequitur, quòd sit principium patris, & filij, sed econuerso. Hoc tamen magis discutietur, quando quæretur: vtrum pater, & filius diligant se spiritusancto.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum persona procedens per modum amoris, proprie dicatur spiritussanctus.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd persona, quæ procedit vt amor, non proprie dicatur spiritussanctus. Illud enim, quod est commune tribus personis, non efficitur proprium, nisi aliquo proprio adiuncto. Sed spiritus conuenit tribus personis. Ioã. 4. Spiritus est Deus. Sanctus autem quod additur est etiam commune, & nõ proprium. ergo videtur, ꝙ spiritussanctus, non sit proprium nomen alicuius personæ.

¶ 2 Præt. Personæ distinguuntur per relationem originis: sed huiusmodi relationes, secundum modum intelligendi, consequuntur processiones personarum. ergo quælibet persona debet denominari, secundum processionem aliquam. Sed spiritussanctus, nullam processionem, vel processionis modum exprimit. ergo non videtur esse nomen alicuius personæ. Si dicas, quòd dicitur spiritussanctus, quia procedit vt amor, scilicet ad similitudinem eius, quod dico duo amantes conspirant sibi in amore, per osculum oris: vnde fit respiratio. Contra: secundum hoc, nomen spiritus, sumeretur ex similitudine spiritus corporalis: sed omne tale nomen dicitur de Deo metaphorice, & non proprie. nec secundum prius. Cũ igitur nomina personalia inueniantur in diuinis proprie, & etiam per prius, quàm in creaturis: vt dicit Ephes. 3. Ex quo omnis paternitas &c. videtur, quòd per istum modum, nulla persona diuina debeat nominari spiritussanctus.

¶ 3 Præt. Sicut processio, quæ est per modum amoris est sancta, ita illa quæ est per modum naturæ. ergo sicut non dicitur filius sanctus, ita non debet dici spiritussanctus. Di.17.

In cõtrarium est tota Scriptura, & totus vsus Ecclesiæ, quæ tertiam in trinitate personam sic nominat.

H Respondeo, Dicendum ꝙ spiritus est nomen positum ad significandum subtilitatem alicuius naturæ. vnde dicitur tam de corporalibus, quàm de incorporeis. Aer. n. spiritus dicitur propter subtilitatem, & exinde attractio aeris, & expulsio dicitur inspiratio, & respiratio: & exinde ventus etiam dicitur spiritus, & exinde etiam subtilissimi vapores, per quos diffunduntur virtutes animæ, in partes corporis dicuntur spiritus. Et similiter incorporea propter suam subtilitatem dicitur spiritus: sicut dicimus duos spiritum, & angelum, & animam. Et inde est etiam, ꝙ dicimus Deum homines amantes se, & concordes, esse vnius spiritus, vel conspiratos, sicut etiam dicimus eos esse vnum cor, & vnam animam: sicut dicitur Ethic. 9. proprium amicorum est, vnam animã in duobus corporibus esse. Subtilitas autem dicitur per remotionẽ à materialitate. vnde ea, quæ habent multũ de materia, vocamus grossa, sicut terrã. & ea, quæ minus, subtilia, sicut aerem & ignem. Vñ cum remoueri à materia magis sit in incorporeis & maxime in Deo, spiritualitas sm rationem significationis suę per prius inuenitur in Deo, & magis in incorporeis, quàm corporalibus, quàmuis sm impositionem nominis, spiritualitas magis se teneat ad corporalia, eo ꝙ nobis qui nomina imposuimus, eius subtilitas magis est manifesta. Secundum hoc igitur dico, ꝙ spiritus, inquantum nominat subtilitatem naturę, cõe est tribus personis: sed duplici ratione nominatur spiritussanctus à spiritualitate. Vna & præcipua est vt credo, q a per ipsum, & dona ipsius in participationem diuinę spiritualitatis trahimur, inquãtum à temporalibus remouemur. vnde contemptores tẽporalium spirituales dñr, & hoc conuenit sibi, inquantum procedit, vt amor, qui habet rõnem primi doni, in quo omnia dona donantur. Alia ratio est, q a est amor patris in filium, quo se diligunt, & amantem & amatum dicimus in spiritu vniri. Cap.11.

K ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ hoc, quod dico spiritussanctus, potest dupliciter considerari: vel quantum ad virtutem vocabulorum, & sic conuenit toti trinitati, prout sumitur in virtute duarum dictionum, vel inquantum ad impositionem ecclesiæ, per quam hoc impositum est ad significãdum vnam personam: quasi circumlocutio vnius nominis: propter defectum vocabulorum, quia linguæ nostrę deficiunt à narratione Dei, & sic proprie conuenit spirituisancto. Et rationem cõuenientiæ assignat Aug. in litera. Quia enim est communitas patris, & filij decet, vt communi nomine nominetur.

¶ Ad secundum dicendũ, ꝙ ex ratione suæ processionis. s. procedit vt amor, & inquantũ est amor conuenit sibi, ꝙ nominetur per spiritualitatem, vt dictũ est. & sic aliquo modo nomẽ spiritussancti, quendã modum processionis exprimit, quia amoris. In cor. ar.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ spiritus per prius dicitur de diuinis, quàm de corporeis, sicut prædictũ est, & ideo obiectio, illa nõ tenet: nec credo ab illa similitudine spiritumsanctum vocari. In cor. ar.

¶ Ad

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Dionysi. 12. cap. de diuinis nominibus. Sanctitas est ab omni immunditia libera, & perfecta, & immaculata munditia, & ideo conuenienter sanctitas spiritualitati adiungitur, quæ etiam à materialitate separationem dicit: vt sic, per spiritualitatem designetur separatio à materia, & per sanctitatē à materialibus defectib.

¶ Vel dicēdum, quòd natura semper eodem modo operaā, & ideo in opere naturæ, non est inuenire rectum, & non rectū sicut in opere voluntatis. Et ideo conuenienter sanctitas, quæ rectitudinem voluntatis importat, adiungitur processioni amoris, & non generationi, quæ est opus naturæ. († In princ. to. 8.)

ARTIC. V. († ca. 4. in fi.)

c Vtrum tantum tres personæ sint in diuinis. († ibi. c. 5. t. 3 1. q. 30. 2. & 4. cont. c. 26)

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd non sint tantum tres personæ in diuinis. in diuinis enim non plus distat voluntas, & natura, quàm intellectus: sed alia persona est procedens per modū voluntatis, vel amoris ab illa, quæ procedit per modum naturæ, vel generationis. ergo adhuc debet esse alia, quæ procedat per modum intellectus.

¶ 2 Præt. Sicut pater diligit filium, ita etiam diligit spiritumsanctum, sed amor quo pater diligit filium est vna persona. ergo & amor quo diligit spiritumsanctum est vna persona, & ita sunt plures, quam tres.

¶ 3 Item. Sicut est perfecta bonitas & liberalitas in patre, & filio, ita & in spiritusancto, sed propter summam bonitatem & liberalitatem conuenit patri, quod naturam suam communicet alij, quia bonum est communicatiuum sui. ergo eadem ratione spiritussanctus communicabit naturam suam perfecta communicatione: sed non perfecte communicat creaturæ. ergo communicabit alij diuinæ personæ.

¶ 4 Item. In Deo non tantum est natura & voluntas, sed plura alia attributa, quorum vnumquodq; habet rationem principij: sed voluntati & naturæ respondet aliqua processio inquantum habent rationem principij. ergo etiam & alijs attributis respondebunt aliæ processiones secundum quas multiplicabuntur personæ multo plures, quàm tres.

Sed contra. Videtur quòd sint tantum duæ. Personæ enim non distinguuntur nisi secundum relationes originis. Sed relatio originis est secundum quam aliquis est ab alio, ergo videtur quòd sit tantum vna persona, quæ sit ens ab alia, & reliqua à qua est alius. ergo sunt tantum duæ personæ.

Respondeo, Dicendum, quòd non sunt nisi tres personæ in diuinis. Et ratio huius est, quia in diuinis propter essentiæ simplicitatem, non potest esse distinctio, secundum aliquid absolutum, sed secundum relationem, & tantum secundum relationem originis. vt infra probabitur.

¶ Item. Relatio originis non potest constituere personam si significet in communi, sed oportet quòd significet aliquid proprium & determinatum. Habet enim se loco differentiæ constitutiuæ respectu personæ, quam oportet esse propriam. (Dist. 26. q. 2 ar. 2.)

¶ Item. Quia persona est nomen dignitatis oportet quòd illa relatio sit ad dignitatem pertinens. sic ergo oportet tria considerare in constituentibus personas, scilicet quòd sit relatio originis, quòd sit propria, quòd sit ad dignitatem pertinens. Relatio autem originis in communi importatur in his duobus, qui ab alio, & à quo alius. Hoc etiam, quod dico à quo alius, est quidem ad dignitatem pertinens, sed commune est. Vnde oportet ad hoc, quòd constituat personam, quòd determinetur per specialem modum originis. In diuinis autem, non potest esse nisi duplex modus originis, secundum quod omne agens diuiditur in agens à natura, & agens à voluntate, & istæ actiones inuentæ in creaturis, vt supra dictum est, reducunt in causam, & exemplar in duas processiones in diuinis, quarum vna est, per modum naturæ, & vocatur generatio, & alia per modum voluntatis, & vocatur spiratio, vt supra dictum est. Oportet igitur, ita specificare à quo alius per generationem, à quo alius per spirationē. Hæc autem duo non habent repugnantiam, quia idem potest esse principium plurium diuersis modis. Vnde ex hoc, non constituuntur duæ personæ, sed vna tantum, quia nihil habet virtutem distinguendi: nisi quod habet aliquam rationem oppositionis. Si igitur habemus vnam personā, à qua est aliquis per generationem, & spirationem sicut pater. si autem accipiamus aliud, s. qui est ab alio, quàmuis importet relationem originis, tamen non sufficit ad constituendam personam. tum quia commune est, tum quia nihil dignitatis importat. Esse enim ab alio potest aliquid vel nobili, vel ignobili modo. Vnde oportet ad hoc, quòd constituatur persona, quòd determinetur per specialem modum ad dignitatem pertinentem, & isti sunt tantum duo in diuinis, & ideo oportebit ita dicere, qui est ab alio per generationem, & qui est ab alio per spirationem. Ista autem duo, non possunt vni conuenire, quia vna res habet tantum vnum modum, quo oritur ex alio. Non enim idem in specie, est à natura & ab arte, nec per putrefactionem, * & seminationem: & ideo erit vna persona, quæ est ab alia per generationem, & hic est filius, & alia, quæ est ab alia per spirationem, & hic est spiritussanctus. Et cum istæ relationes, non possint multiplicari secundum numerum, ita quòd remaneat vnitas in specie, eo quòd non est ibi aliqua diuisio materialis, oportet, quòd sint tantum tres personæ. (Dist. 4. q. 1. art. 1.) (Ibidem. vbi supra.) (* D. 214.)

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd processio intellectus, & naturæ habent quandam similitudinem, per quam distinguuntur, a processione per modum voluntatis. Potest enim aliquid procedere ab vno, vel à pluribus. Quod autem procedit per modum naturæ, procedit vt ab vno. si illud perfectum sit. & similiter, quod procedit per modum intellectus: nunquam enim plures homines habent vnam cōceptionem in numero. Et ita filio, qui est tantum ab vno,

b Restat ostendere, quod proposuerat, scilicet, quomodo spiritus sanctus sit amor, quo pater à filio, & filius à patre diligitur.

A Nunc ergo, quod incepimus, ostendere curemus, scilicet spiritumsanctum dilectionem esse siue amorem patris, & filii, quo scilicet pater diligit filium, & filius patrem. De hoc Hieronymus † super 14. Psal. ait. Spiritussanctus nec pater est, nec filius, sed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patrem. August. † quoque in 6. libro de Trinit. ait. In omnibus æqualis est patri filius, & est vnius eiusdemque substantiæ. † Quapropter, etiam spiritussanctus, in eadem vnitate substantiæ, & æqualitate subsistit.

c Hic aperitur, quid sit spiritussanctus.

B Siue enim sit vnitas amborū, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est, quòd non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantis vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes spiritumsanctum esse, quo filius diligitur à patre, & pater à filio, & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus † sanctus, vt ait. Augustin. in eodem, commune est aliquid patris, & filii, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coæterna est, quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur: sed aptius dicitur charitas, & hæc quoque substantia, quia Deus substantia, & Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: vnus diligēs eum, qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio. quæ si nihil est, quomodo Deus dilectio est? Si non est substantia, quomodo Deus substantia est? († 15. de Trin. cap. 5.)

C

d Quòd sicut spiritussanctus communis est patri, & filio, ita commune nomen habet proprium.

D Hic notandum est, quòd sicut spiritussanctus in trinitate specialiter dicitur charitas, quæ est patris, & filii vnio, ita & nomē tenet proprie, quod patri, & filio cōiter quodammodo congruit. Vnde Aug. † in 15. lib. de Trinitate. Si charitas (inquit) qua pater diligit filium & († ca. 19. to. 3)

E

scilicet a patre, attribuitur vterque modus: procedit enim per modum naturæ vt filius, & per modum intellectus vt verbum. sed voluntas tendit in alium, & potest esse reciprocatio, vt ex duobus vna voluntatis procedat conformitas, quæ est vnio vtriusque. Et ideo procedere per modum voluntatis conuenit spirituisancto, qui procedit à duobus vniens eos, inquantum sunt distinctæ personæ. Inquantum enim sunt vna essentia, vniuntur per essentiam, & secundum hoc est inter eos amor essentialis. F

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut est in inferioribus, quod non alio actu potentia fertur in obiectũ, & * in actum suum. eodem enim actu intellectus intelligit se, & intelligit se intelligere. ita etiam cum spiritussanctus procedat vt amor, quo pater amat filium, non oportet, quod sit alius amor, quo amet illũ amorẽ, & præcipue cum ille amor, non differat ab illo, nisi secũdum numerum, & non secundum rationem, & talis diuersitas in diuinis, non potest esse, vt supra probatum est.

* D. 32. & 41. & 44.

† Colos. 1.

Dist. 9. q. 1. ar. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quod liberalitas, & bonitas sunt essentialia, essentialia autem non sunt principia actuum notionalium, nisi secũdum quòd ipsa essentia est idem re, quod proprietas, vel notio, vt supra dictum est. Vnde bonitas vel liberalitas in patre, non est principium generationis. nisi inquantum bonitas est sua paternitas, in filio autem bonitas non est paternitas, sed filiatio. Vnde eadem bonitate, & liberalitate pater generat, & filius generatur, & pater spirat, & spiritussanctus spiratur. Vnde secundum Augustinum: cum dico de quo est, est quæstio originis, & non æqualitatis, sed cum quæritur qualis, vel quantus. Et ideo per hoc, quod spiritussanctus, non producit aliam personam, non est minoris liberalitatis, vel bonitatis. I

Distin. 2. q. vnica. art. 3.

Li. 3. contra maximin. ca. 18. to. 6.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnia attributa diuina sunt principium productionis per modum efficientis exemplaris: sicut bonitatem omnia bona imitantur, & essentiam omnia entia, & sic de alijs. Vnde omnis illa processio est per modum naturæ: & ideo, non oportet esse plures modos processionis in diuinis.

¶ Ad vltimum patet solutio per ea, quæ dicta sunt. K

In cor. ar.

patrem diligit filius, ineffabiliter communionem demonstrat amborum, quid conuenientius, quàm vt ille dicatur proprie charitas, qui spiritus est communis amborum? Hoc.n. sanius creditur, & intelligitur, vt non solum spiritussanctus charitas sit in illa: * Trinitate, sed non frustra proprie charitas nuncupetur, propter illa quæ dicta sunt, sicut nõ solus in illa trinitate, vel spiritus est, vel sanctus, quia & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus, & tamẽ ipse non frustra dicitur spiritussanctus. Qui enim est cõmunis ambob', id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter. Alioquin, si in illa Trinitate solus spiritussanctus est charitas: profecto, & filius, non solius patris: sed etiam spiritussancti filius inuenitur. Ait enim † Apostolus de Deo patre. Transtulit nos in regnum filii charitatis suæ. Si ergo non est in illa trinitate charitas Dei, nisi spiritussanctus, filius est etiã spiritussancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat, vt nõ solus ibi sit charitas spiritussãctus: sed propter illa de quibus satis disserui, proprie sic vocatur. G H

EXPOSITIO LITERAE.

Spiritussanctus amor est &c. § Hæc tria se habent ex additione adinuicem. Amor enim dicit simplicem inclinationem affectus in amatum. Vnde etiam quandoque passionem dicit, secundum quòd est in parte sensitiua, & sic amor etiam in irrationabilibus inuenitur. Dilectio autem præsupponit electionem sicut ipsum nomen ostendit. Vnde autem rationabilium est: sed charitas ponit quandam vehementiam dilectionis, inquantum dilectum suo inæstimabili pretio habetur, secundum quòd res multi precij caræ dicuntur. § Siue enim sit vnitas &c. § Vnitas dicitur, inquantum est nexus patris, & filij, vt dictum est. sed sanctitas dicitur, inquantum procedit processione voluntatis, in qua consistit tota sanctitas.

In hac dist. a. 3.

DIVISIO TEXTVS.

Hic determinat de processione spiritussancti, quantum ad suum principiũ, & diuiditur in duas partes. In prima ostendit spiritumsanctum procedere à patre, & filio. In secunda inquiritur: vtrum æqualiter ab vtroque procedat. ca. dist. § Item quæritur, cum spiritussanctus. § Prima in duas. In prima probat veritatem. In secunda excludit errorem. ibi § Græci tamen dicunt. § Quæ diuiditur in duas. In prima ostendit Græcorum controuersiã. In secũda reducit ad concordiam intellectus. ibi § Sciendum tamen est. § Prima in duas. In prima ponit obiectionem Græcorum. In secunda solutionem. ibi § Nos autem illa verba &c. § § Sciendum tamen. § Hic ostendit Græcorum concordiam ad latinos, quantum ad sensum, quamuis in verbis sit differentia, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit quòd Græci concedunt spiritumsanctũ esse à filio in suo æquiualenti, quia scilicet concedunt eum esse filij. Secundo, ostendit per multas authoritates doctorum Græcorum, quod etiam concedunt spiritumsanctum expresse à filio. ibi § Vnde & quidam eorum. §

DISTINCTIO XI.

A

Quòd spiritussanctus procedit a patre, & a filio.

Hic dicendum est spiritumsanctum à patre esse, & filio, * & procedere à patre, & filio, quod multi hæretici negauerunt. Quod autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimoniis cõprobatur. Dicit.n. Apostolus. † Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra. Ecce † hic dicitur spiritus filii. & alibi. Qui autem spiritum Christi non † habet, hic non est eius. Ipse etiam filius de spiritussancto dicit in † euangelio. Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem spiritus dictus est, vbi legitur. Si spiritus † eius, qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis. Et ipse Christus dicit. Non † enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur, & in alio loco, quẽ mittet pater in nomine meo. † Et alibi, ipse filius de spiritusancto, ait. † De patre procedit. His & alis pluribus authoritatibus ostenditur, quòd spiritus sanctus à patre, & filio procedit.

† Gal. 4.

† Augu. 15. de Trin. ca. 26. adducit ad idem.

† Ioan. 10.

† Ioan. 15.

† Rom. 8.

† Mar. 13.

† Ioan. 14.

† Ioan. 15.

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad intelligentiam huius partis quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum spiritussanctus procedat à patre, & filio.

Secundo. Dato, quòd sic. Vtrum procedat ab eis, inquantum sunt vnum, vel inquantum sunt plures. Et si inquantum vnum.

Tertio. Quæritur. Vtrum inquantum sunt vnum in essentia, vel inquãtum sunt vnum in aliqua notione.

Quarto. Vtrum possint dici pater, & filius vnus spirator.

ARTICVLVS PRIMVS.

K *a Vtrum spiritussanctus procedat a patre & filio.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod spiritus scilicet non procedat a filio: sed tãtum a patre. Dionys. de diu. no. c. 2. Dicitur quidem, est fontana deitatis filius, & s. deigenæ deitatis, si ita oportet dicere pullulationes sunt diuinæ naturæ: & sicut flores, & sicut diuina lumina a sanctis eloquijs accepimus, sed pullulatio, non est a pullulatione, nec flos à flore. ergo nec s. à filio. 1. q. 3. art. 2.

¶ 2 Præt. In legenda B. And. dicitur. Pax vobis, & vniuersis, qui credunt in vnum Deum patrem, & in vnum filium eius dominum nostrum. Iesum. & in vnum spiritumsanctum procedentem ex patre, & filio permanentem. quod autem permanet. in aliquo procedens ab alio, non procedit ab eo, in quo permanet, alias non diceretur manere in eo. ergo spiritussanctus non procedit à filio.

quodl. 4. 7. & de po. q. 10. 4. op. 2. cap. 4.

¶ 3 Item

¶ 3 Item. Dam.s.s.ex patre dicimus, & spiritum patris nominamus.ex filio autem spiritum non dicimus. spiritum vero filij nominamus. ergo &c.

¶ 4 Item. Hoc videtur per quasdam similitudines. Spiritus enim corporalis quo verbum vocale profertur, non procedit à verbo, immo vtrunque à loquente.ergo nec spi.s.procedit à filio, qui est verbũ, sed vtrunque à patre.

¶ 5 Item. Ex sole procedit splendor, & calor, ita ꝙ neutrum ex altero, sed filius est splendor patris. Heb.1.spiritussan.autem est sicut calor, cũ sit amor. ergo &c.

¶ 6 Item. Videmus, ꝙ illud, quod procedit corporaliter: procedit ex vno loco in alium, & non ex illis duobus.ergo & spiritussanctus ꝓcedit ex patre in filium, & nõ ex patre, & filio.

¶ 7 Item. Hoc vr̃ ratione. Nullum.n.simplex põt esse à duobus, alias.n. effectus esset simplicior causa, quod est impossibile: sed spiritussanctus est simplex.ergo non est à duobus.

¶ 8 Præt. Spiritussanctus non minus conuenit cum patre quã filius, nec minoris est dignitatis.si igitur filius communicat cum patre inspiratione spiritussancti, videtur, quòd spiritussanctus communicet cum patre in generatione filij: & hoc est falsum.ergo & primum.

¶ 9 Præt. Aut pater perfectè spirat spiritumsanctum, aut non. Si non.ergo est aliqua imperfectio in patre, quod est impossibile. Si perfectè, ergo superfluus est alius spirans: in diuinis aũt nihil est superfluum. ergo filius nõ spirat spiritumsanctũ.

In contrarium sunt multæ authoritates in litera posita.

D ¶ Idem ostenditur per similitudinem, quia in anima est imago Trinitatis, sed amor in anima, qui repræsentat spiritumsanctum, procedit à notitia, quę repræsentat filium.ergo in diuinis spiritussanctus procedit à filio.

Vbi supra. ¶ Item. Omnis amor procedit ab amante: sed spiritussanctus amor est patris, & filij secundum authoritatem Dam.inductam, vt amor ipsorum ergo procedit ab vtroque.

Respondeo, Dicendum simpliciter, quòd spiritussanctus procedit à filio. Hoc.n.remoto, ineuitabiliter remouetur distinctio filij, & spiritussancti. Cum.n.diuinæ personæ secundum nihil absolutum distinguantur, oportet, quòd omnis ipsarum distinctio sit secũdum relationes originis. Vnde si spiritus sanctus, & filius non distinguerentur per hoc, quòd vnus est ab alio, oportet, quòd vterq; esset vna persona. Nec hoc remoto posset dici, quod distinguerentur personaliter filius, & spiritussanctus per diuersum modum procedendi à patre, vt quòd E filius procederet per modum naturæ, & spiritussanctus per modum voluntatis. Ille.n.modus diuersus, aut diceret diuersitatem per oppositionem relationis: & sic rediret idem, quod prius aut diceret diuersitatem in absolutis, & tunc vel realem & sic esset compositio in Deo, vel diuersitatem rationum, & sic non posset esse inter filium, & spiritumsanctum, nisi diuersitas rationis. Et hoc non sufficit ad distinctionem personarũ, D. 2.q. vni. artic.3. vt supra dictum est. Et ideo cum filius non sit à spiritusancto, relinquitur, quòd spiritussanctus sit à filio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd locutiones illæ sunt symbolicæ. & ideo ea eis non procedit argumento: sicut idem Diony.dicit in epistola ad Titum. Quia symbolica theologia In princip. non est argumentatiua. Et non similitudo quantũ ad aliquid, scilicet, ꝙ flores sunt ab vno, non tamen quantum ad omnia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spiritussanctus dicitur manere in filio, non quòd non sit distinctus ab eo: sed quia virtus A spiratiua est in patre, & à patre est in filio, sicut & omnia, quæ filius habet, & ibi manet, & non procedit vlterius, quia spiritussanctus non habet virtutem spirandi, vt scilicet spiret, sed vt spiretur, vt supra dictum est de potentia generatiua filij.

¶ Vel dicendum, quòd intelligitur de filio secundum naturam assumptam, in quo nihil fuit cõtrarium gratiæ spiritussancti. & ideo in ipso dicitur quiescere, sicut etiã dicit habitare in sanctis. Dist. 7.q. 2. art.1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Dama.in hac parte non creditur, quia dicitur fuisse tempore illo, quo incępit controuersia super hac quæstione inter Græcos, Latinos: tamen non negat quin sit ex filio, sed dicit se non concedere, quòd sit à filio, quia adhuc apud eos in dubio vertebatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verbum est duplex, s. vocale, & verbum mentis, & duplici verbo rñdet duplex spiritus. Verbo enim volubili rñdet spiritus corporalis, verbo mentali spiritus amoris intimi. Vnde dico, quod verbum secundum generationem æternam est simile verbo mentali. & ideo à verbo ꝓcedit spiritussanctus, sicut à verbo mentali amor. Sed filius ſm ꝙ carnem assumpsit, habet similitudinem verbi vocalis, & sicut formatio vocis fit per aërẽ respiratum: ita incarnatio verbi facta est operatione spiritussancti.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in illa similitudine supponitur falsum. calor enim procedit ex splendore secundum Philosophos: vnde dicit Auic.6. de naturalibus, quòd sol non facit calorem in inferioribus, nisi mediante splendore. Par.3.ca.1.

D ¶ Ad sextum dicendum, quòd processio dicitur proprie in diuinis, sicut & generatio. Vnde non sumitur à similitudine processionis localis, quia hoc esset metaphorice dictum: sed dicit exitum à principio. Non autem omne, quod est à principio procedit in aliud, sed aliquid procedit, vt in se subsistẽns, & ita procedit spiritussanctus à patre, & filio.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ simplex non potest procedere à pluribus, quæ sunt diuersa per essentiam, quorũ sunt diuersæ operationes. Sed pater, & filius virtute vnius naturæ spirat spiritumsanctum vnica spiratione: & ideo, qui spirat est simplex.

¶ Ad octauum dicendum, ꝙ non potest spiritussanctus communicare patri in generatione filij duplici ratione. Primo, quia filius procedit per modum naturæ, quia per actum generationis, & actus naturæ est vnius tantum. Sed spiritussanctus procedit vt amor per modum voluntatis: sed plures vniuntur E in voluntate ad aliquem actum: & ideo spiritussanctus potest esse à patre, & filio. Alia ratio est, quia repugnaret proprietati spiritussancti, qua.s.procedit à patre, & filio, vt amor. nõ enim potest esse, quod duo sint principium sibiinuicem. Vnde sicut pater filio non communicat paternitatem, vt seipsum generet, ita nec spiritussanctus, vt filium generet. Sicut est inconueniens, quòd aliquid generetur ex seipso, ita etiam vel plus, quòd aliquid generetur ab eo, cuius est principium.

¶ Ad vltimum dicendum, ꝙ pater perfecte spirat spiritumsanctum: sed quia omnis perfectio patris communicatur filio, quæ non repugnat suæ proprietati, cum nihil distinguat inter eos, nisi originis relatio, oportet, ꝙ sicut communicat filio perfectionem diuinitatis, ita etiam perfectionem spirandi. vnde non est propter imperfectionẽ patris, ꝙ filius spiret, sed propter perfectionem filij, qui habet totam perfectionem patris. Eodem enim modo posset argui, quòd filius non esset Deus, vel quòd non crearet.

Quod Græci non concedunt spiritũ sanctum procedere à filio.

GRæci tamen dicunt, spiritum sanctum procedere tantum à patre, & non à filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in euangelio fidem integre continente, de processione spi- B ritus, loquens solum patrem cõmemorat dicens. Spiritus, qui à patre procedit. † Et etiam ideo, quia in principalibus conciliis, † quæ apud illos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere, vel aliter prædicare, quàm ibi continetur, liceat. In quibus quidem symbolis, cum spiritus sanctus, commemoretur procedere à patre, & non à filio, quicunque inquiunt à filio eum procedere addunt, anathema incurrunt; vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimonium nostræ damnationis de symbolo fidei, quòd secundum traditionem prædictorum conciliorum: Leo tertius Romę transcriptum in tabula argentea post altare beati Pauli posita, posteris reliquit, pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. B In quo quidem symbolo, in processione spiritus, solus commemoratur pater, his verbis, Et in spiritumsanctum dñm, & viuificatorem, ex patre procedentem cum patre, & filio coadorandũ, & glorificandũ &c. Illud est symbolum, quod in Missa cantatur, æditum in Niceno concilio. In fine cuius subiunctum est, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoq; Græci, nos anathematizatos dicunt, quia dicimus spiritumsanctum C à filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur, qui à patre, filioque procedit, alterum à Latinis est additum scilicet filioq;.

†Ioan.15.
† Niceno, Ephesino, Calcedo. & Constanti.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum spiritussanctus procedat à patre, & filio inquantum sunt vnum.

Responsio vbi determinantur prædicta.

NOs autem illa verba sic determinamus. Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, idest contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud (G) ergo pro opposito posuit, qualiter & Apostolus in epistola ad Galatas. † Si quis aliud euangelizauerit, idest contrarium, anathema sit, non dicit si quis addiderit. nam si illud diceret, sibiipsi (vt ait Augustinus) præiudicaret qui cupiebat venire ad quosdam, quibus scribebat, sicut ad Thessalonicenses, vt suppleret, quæ illorum fidei deerat, sed qui supplet, quod min' erat, addit: non quod inerat, tollit. (H) Qui autem prætergreditur fidei regulam, non incedit in via, sed recedit à via. Ad illud auté, quod de euangelio opponunt, respondemus ita: quia cum dicat in eo veritas spiritumsanctum à patre procedere, non addit solo, & ideo etiam à se procedere nó negat, sed ideo patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.

1. par. q. 36. ar. 4. & 1. d. 29. art. 4. AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd spiritus sanctus procedit à patre, & filio, & non inquantum sunt vnum. Spiritussanctus enim procedit ab eis, vt nexus, vel vnio quædam: sed nexus est distinctorum. ergo procedit ab eis, vt distincti sunt.

†cap. 1. ¶ 2 Item. Pater, & filius diligunt se, & inquantú sunt vnum in essentia, & inquantú sunt distinctæ personæ. Si enim per essentiam distinguerentur adhuc diligerent se. Diligunt autem se inquátú sunt vnum in essentia amore essentiali. ergo inquantum sunt distincti in personis amore ab eis procedente: sed hic amor est spiritussanctus. ergo spiritussanctus procedit ab eis inquantú sunt distinctæ personæ. Ioan. 15.

¶ 3 Item. Actus sunt suppositorum. si ergo spirare est actus patris, & filij, oportet, quòd sit actus eorum, inquátum sunt supposita distincta: sed spiritussanctus procedit ab eis per actum spirationis. ergo procedit ab eis inquantum sunt personæ distinctæ. (I)

Contra. Pater, & filius distinguuntur paternitate, & filiatione. ergo si spiritussanctus procedit ab eis inquátum sunt personæ distinctæ, procedet à patre inquantum habet paternitatem: & à filio inquantum habet filiationem. ergo paternitate pater refertur ad spiritumsanctum: sed pater paternitate refertur ad filium. ergo eadem relatione, scilicet paternitate refertur ad filium, & spiritumsanctum, & eadem erit processio vtriusque, quod stare non potest.

Dist. 8. q. 5. art. 2. ¶ Item, vt dictum est. Nullum simplex procedit à pluribus, nisi in essentia vniantur, & operatione: sed spiritussanctus est simplex. ergo procedit à patre & filio, inquantum sunt vnum.

Respondeo. Dicendum, quòd omnis actus refertur ad duo originaliter, scilicet & ad agentem, & ad principium actionis. (K) Agens autem est ipsum suppositum, vt homo, vel ignis: & principium actionis est aliqua forma in ipso substantialis, vel accidentalis. Dico ergo ly, inquantum, potest dicere conditionem agentis, vel principium actionis. si dicat conditionem agentis, vel operantis, sic procedit spiritussanctus à patre, & filio, inquantum sunt plures, & inquantum * sunt distinctæ personæ, quia ab eis pluribus, & distinctis procedit. Si autem dicat conditionem principij actionis: sic dico, quòd procedit ab eis inquantum sunt vnum. cum enim vna operatio non sit, nisi ab vno principio, oportet aliquid esse vnum in patre, & filio, quod est principium huius actus, qui est spirare, qui est vnus, & simplex, quo vna & simplex persona spiritussancti procedit. * D. 1062.

¶ Et per hoc patet solutio ad totum. Quid autem sit illud vnum commune in patre, & filio, patebit in sequenti articulo.

F ARTICVLVS III.

Vtrum spiritussanctus procedat à patre, & filio, inquantum sunt vnum natura.

Quòd Græci in sensu conueniant nobiscum, & verbis differant.

SCiendum est tamen, quòd Græci confitentur spiritum sanctum esse filii, sicut & patris, quia & Apostolus ait. † Spiritum filii. Et veritas in euangelio. † Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud spiritumsanctú esse patris, vel filii, quàm esse à patre, & filio, etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur, licet in verbis dissentiant. Gala. 4. Ioan. 16.

Authoritatibus Græcorum ostendit spiritumsanctum etiam procedere à filio.

VNde etiam quidem eorú catholici doctores, intelligentes vnam, eandemq; fore sententiam prædictorú verborum, quibus dicitur spiritus sanctus procedere à filio, & esse filii, professi sunt spiritumsanctum etiam procedere à filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei. Spiritussanctus à patre, & filio: non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Ecce spiritumsanctum aperte dixit proce-

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd spiritus sanctus procedat à patre, & filio, inquantum sunt vnú in natura. Natura enim non communicatur, nisi per actum naturæ: sed spiritussanctus procedendo accipit totam naturam diuinam, sicut filius nascendo. ergo principium actus, quo cómunicatur sibi natura diuina, est natura. ergo & cætera. Et hoc idem videtur per Anselm. qui dicit, quòd ridiculum est dicere, quòd propter relationem tota essentia patris, & filij, sit in spiritusancto, & non potius propter essentiam. De processione spiritus sancti.

¶ 2 Præterea. Spiritussanctus procedit, vt amor: amor autem dicit processum voluntatis. ergo spiritus sanctus procedit à patre, & filio, inquantum sunt vnú in voluntate: sed voluntas cum sit de absolutis, tenet se ex parte naturæ. ergo & cætera.

¶ 3 Præterea. Cum proprietas recipiat numerum à supposito, impossibile est duorum suppositorum esse eandem numero proprietatem, vel notionem: sed pater, & filius sunt supposita distincta. ergo non possunt conuenire in aliqua vna notione: & ita spiritus sanctus non pocedet à patre, & filio, inquantum sunt vnum in notione aliqua. restat ergo, quod inquantum sunt vnum in essentia.

Sed Contra. In vnitate diuinæ essentiæ communicat non tantum filius, sed etiam spiritussanctus. Si igitur pater, & filius spirant spiritumsanctum, inquantum sunt vnum in natura, oportet, quòd etiam spiritussanctus simul cum eis spiret seipsum, quod est impossibile. ergo & primum.

¶ Si dicas, q repugnat proprietas spiritussancti. Contra. proprietates non distinguunt, nec determinant essentiam, sed tantum personam. ergo quicquid conuenit essentiæ in persona patris, & filij, conuenit etiam in persona spiritussancti.

(K) Respondeo, Dicendum, quod pater, & filius spirant spiritumsanctum, inquantum sunt vnum in potentia spiratiua. Potentia autem spiratiua (sicut & supra dictum est) dicit aliquid quasi medium inter essentiam, & proprietatem, eo quòd dicit essentiam sub ratione * proprietatis: sicut n. actus notionalis ab essentia egreditur, non sicut ab agéte, sed sicut ab eo, à quo agitur. Generatio enim non egreditur ab essentia inquantum est essentia, sed inquantum est paternitas. Et si ista duo, scilicet essentia, & paternitas differrent in diuinis, egrederetur ab vtroque generatio, sed a paternitate immediate, & ab essentia, sicut a primo principio. Similiter dico, quòd spiratio egreditur ab essentia, non sicut à spirante, sed sicut à principio spirationis, inquantum habet rationem alicuius notionis, quæ est communis patri, & filio, quæ dicuntur communis spiratio, & ita spiratiua potentia dicit essentiam sub ratione talis proprietatis. Et ideo dico, quod procedit spiritussanctus à patre, & filio, inquantum sunt vnum in essentia, & in aliqua Dist. 7. q. 1. art. 2. * D. 983.

notione,

notione, scilicet in communi spiratione. Et propter hoc, soluenda sunt argumenta ad vtranque partem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod natura communicatur per actum naturæ, communiter loquendo, sed determinata communicatio debet esse per actum naturæ sub aliqua propria ratione acceptę, & ideo communicatio, quæ est per spirationē, est actus diuinæ naturę, inquantum habet rationem spirationis. Et hoc intendit Anselmus, quod impossibile est dicere, quod processionis, quæ terminatur in naturā, non sit aliquo modo natura principium, cum sit ibi quasi communicatio vniuoca. Deus enim procedit à Deo, sicut ignis ab igne.

†Li. 2. super illud Ioan. 16. non loquetur à semetipso in tom. 9. Hieron.

¶ Et per hoc patet solutio etiam ad secūdum, quia eadem est ratio de voluntate, & essentia.

¶ Ad tertium dicendum, quod diuersorum suppositorum, secundum essentiam distinctorum, nō potest esse notio vna: sed si eorum sit essentia vna, erit & operatio vna. Et quia relatio secundum intellectum innascitur ex aliqua operatione, per consequens erit & relatio vna: & ita pater, & filius possunt conuenire in vna proprietate relatiua.

¶ Ad quartum dicendum, quod ab essentia, inquantum est essentia, non est actus spirandi: sed inquantum habet rationem talis proprietatis, scilicet communis spirationis. Et quia rationē hanc non habet essentiam in spiritusancto: ideo non sequitur, quod spiritussanctus per essentiam suam spiret.

¶ Ad quintum dicendum, quod si proprietas in persona esset aliud ab essentia, de necessitate determinaret ipsam per se, vel per accidens: sed quia est idem quod essentia secundum rem: ideo non aduenit sibi, vt restringens, vel determinans eam, & tamen secundum vnam proprietatem est principium vnius actus, cuius non est principium secundum rationē alterius proprietatis, sicut patet etiam, quod est principium huius actus velle, secundum rationem voluntatis, & huius actus scire, secūdum rationem scientiæ: & tamen essentia per hoc non determinatur realiter, neque distinguitur. Et ideo, cum secundum rationem communis spirationis essentia in patre, & filio, sit principium actus notionalis, quo spiritumsanctū spirant, non oportet quod in spiritusancto eadem essentia sit principium eiusdem actus, cum essentia diuina in spiritusancto non sit communis spiratio, sicut in patre, & filio.

dere à patre, & filio. Dydimus etiam eorum maximus doctor, in libro de spiritusancto. & spiritumsanctum à filio procedere dicit. Saluator, inquit, qui est veritas: non enim loquetur à semetipso: hoc est, sine me, & sine meo, & patris arbitrio, quia inseparabilis est à me, & à patris voluntate, quia ex se non est, sed ex patre, & ex me est: hoc enim ipsum, quod subsistit, & loquitur à patre, & à me, illi est. Item spiritussanctus, qui est spiritus veritatis, spiritusque sapientiæ, non potest audire à filio loquēte, quæ nescit, cum hoc ipsum sit, quod profertur à filio, idest procedens Deus de Deo, spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans ex consolatione. Itē: Cyrillius Episcopus in epistola Nestorio directa, ait, Spiritus intelligitur per se, secundum quod spiritus est, & non filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo, sicut ex Deo patre. Ioannes quoq; Chrysostomus in homelia quadam de expositione symboli, sic ait. Ipse est spiritus procedens de pa-

B tre, & filio, qui diuidit dona propria, prout vult. Item in alia homelia. Credendum est spiritumsanctum patris esse, & filii. Istum spiritumsanctum dicimus patri, & filio coæqualem, & procedentem de patre, & filio: hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus spiritussanctus à patre, & filio procedere ostenditur. omnis ergo lingua confiteatur spiri-

C tumsanctum procedere à patre, & filio.

†Hom. 6. in Gal. to. 5.

†Hom. 2. in symb. ante med. to. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum pater, & filius sint vnus spirator.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod pater, & filius sint vnus spirator. Per hoc enim non importatur nisi vnitas in actu spirandi: sed vno actu spirant pater, & filius. ergo sunt vnus spirator, sicut vnus Deus propter vnitatem deitatis.

¶ 2. Præter. Sicut pater, & filius conueniunt in actu creandi, ita etiam in actu spirandi: sed propter illam conuenientiam pater, & filius dicuntur vnus creator. ergo eadem ratione debent dici vnus spirator.

Dist. 29. q. 6. vnic. ar. 4.

¶ 3. Præter. Principium dicit relationem consequentem ad actum, quo est principium: sed pater, & filius dicuntur vnum principium spiritussancti, vt infra habebitur. ergo etiam dici debent vnus spirator.

Contra. Quicunque spirant sunt spirantes: sed pater, & filius spirant spiritumsanctum. ergo sunt spirantes. ergo etiā sunt spiratores spiritussancti.

A Respondeo, Dicendum, quod actus recipit numerum à suppositis: vnde etiam verbum significans substantiam per modum actus, dicitur de pluribus personis pluraliter, quamuis sit essentia vna, sicut Ioannes 10. Ego & pater vnum sumus. Actus autem significatur etiam in verbo, & in participio, & in nomine verbali: sed tamen participium plus accidit ad substantiā, quam verbum, & adhuc nomen verbale magis, quam participium. Et ideo non præsumimus dicere, quod pater, & filius spiret spiritū sanctum, vel quod sint spirās, vel quod sint spirator, sed quod spirent, & sint spirantes,* & sint spiratores, quamuis sit actus vnus, quo spirant, tamen secundū quod vnumquodque eorum magis accedit ad significandum actum, minus proprie potest in singulari prædicari.

* D. 550.

¶ Ad primū ergo dicendum, quod quamuis actus sit vnus, tamen quando significatur, vt actus egrediens à pluribus suppositis, oportet quod significetur pluraliter. Actus enim trahit numerum à suppositis.

¶ Ad secundum dicendum, quod creatio est actus trium personarum, non secundum quod distinctæ sunt: sed secundum quod vniuntur in essentia, quia etiam per intellectum, remota distinctione personarum, adhuc remanebit creatio. Et ideo dicimus, quod pater, & filius, & spiritussanctus, sunt vnus* creator, quamuis non dicamus, quod sint vnus creans, quia nomen verbale plus recedit ab actu, quàm participium, sed spiratio est actus conueniens pluribus suppositis quodam modo, secundum quod distinguuntur, vt supra dictum est.

* D. 411.

D Et ideo etiam in nomine verbali, oportet, quod actus pluraliter significetur.

In corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quod principium non nominat aliquem actum, sed tantum relationem: & quia pater, & filius referuntur vna relatione ad spiritumsanctum: ideo dicuntur vnum principium spiritussancti, sed non vnus spirator.

EXPOSITIO LITERAE.

MIsit Deus spiritum filij &cæt. } Hæc probatio non videtur sufficiens, quia Græci confitentur spiritum sanctum esse filij, sed non à filio. Sed dicendum, quod cum oporteat genitiuum in aliqua habitudine construi, non potest alia inueniri, nisi habitudo originis, quia sola talis relatio personas distinguit. & ideo oportet concedere, quod spiritussanctus à filio oriatur. } Quem ego mittam &cæt. }

E Videtur etiam hæc probatio insufficiens, quia hic loquitur de temporali processione spiritussancti, quam Græci à filio esse concedunt, non autem æternam. Sed dicendum, quod cum temporalis processio includat æternam, vt infra dicetur, oportet, quod à quo procedit temporaliter, etiam ab æterno procedat. } Qui aliud docuerit &c. } Hæc Magister bene exponit, aliud pro contrario sumens; quod enim non est contrarium sacræ scripturæ, veritas eius est, secundum Anselm. nec potest esse, quod omnia credenda explicite in illo symbolo contineantur, in quo de descensu ad inferos nulla mentio fit. Processio autem spiritussancti continetur ibi implicite, inquantum ibi continetur distinctio personarum, quæ aliter esse non posset, vt dictum est. Sed quærunt Græci quomodo fuerunt Latini ausi hoc addere. Ad quod dicendum, quod necessitas fuit, sicut eorum error ostendit, & authoritas Romanæ ecclesię synodum congregandi, in qua exprimeretur aliquid, quod implicite in articulis fidei continebatur.

D. 15. q. 4. art. 3.

De proces. spiritussācti in prin.

Dist. 9. q. 1. art. 1.

DIVISIO TEXTVS.

OStenso, quòd spiritussanctus procedit à patre, & filio. Hic inquirit: vtrum sit aliquis ordo respectu istius processionis inter patrem, & filium. Et diuiditur in tres partes. In prima excludit ordinem têporis. In secunda, ordinem dignitatis, vel potestatis, ibi: {Non tractandum.} In tertia, astruit ordinem naturæ, ibi: {Tamen in 15. lib.} In primo, tria facit. Primo, mouet quæstionem. Secundo, ponit obiectionem heretici, ibi. {Quod nititur.} Tertio, ponit solutionê, ibi; {His, & huiusmodi quæstionibus &c.} {Nunc tractãdum.} Hic excludit ordine dignitatis, vel potestatis: ostendens, quòd spiritussanctus non plenius procedit à patre quàm à filio. Et primo, mouet quæstionem. Secundo, ponit solutionem, ibi: {Ad quod dicimus &c.} {Tamê in 15.} Hic astruit ordinem naturæ. Et diuiditur in quatuor partes, secundũ quatuor, quæ ostendunt authoritatem spirationis in patre. Primo, per hoc, quòd dicitur spiritussanctus à patre principaliter procedere. Secundo, ex hoc, quòd dicitur proprie procedere de ipso, ibi: {Ex eodem sensu.} Tertio, per hoc, quòd dicitur spiritussanctus esse à patre per filium, ibi: {Forte iuxta hanc.} Quarto, per hoc, quod in processione spiritussancti, aliquando solus pater nominatur, ibi: {Inde est etiam quòd veritas.}

DISTINCTIO XII.

A

Vtrum spiritussanctus prius, vel plenius procedat à patre, quàm à filio.

ITem quæritur cum spiritussanctus à patre procedat, & filio: & vtrum spiritussanctus prius, vel magis processerit à patre quàm à filio, quod nititur hæreticus ostendere ita dicens. Si processit spiritussanctus à patre, processit vtique aut nato iam filio, aut non nato filio. Si vero iam nato filio processit, ante natus est filius, quàm processit spiritussanctus. à Præcessit igitur natiuitas filii processioné spiritussancti: si autem processit à patre, non nato filio ante processit, quàm filius genitus fuerit.

b *Responsio Aug. ad id, quod primo quærebatur, scilicet, an prius à patre, quã à filio processerit.*

HIs, & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis, quàm fructuosis, respondet Augustinus in quintodecimo libr. de Trinitate † dicens. In illa summa Trinitate, quæ Deus est interualla temporum nulla G sunt, per quæ posset ostendi, aut saltem requiri: vtrum prius de patre natus sit filius, & postea de ambobus processerit spiritussanctus. Nunquid ergo possumus quærere: vtrum iam processerat spiritussanctus de patre, quando natus est filius, an nondum processerat, & illo nato de vtroque processit? Non possunt prorsus ista ibi quæri: vbi ex tempore nihil inchoatur, vt consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filii de patre, intelligat sine tempore processionem spiritussancti de vtroque. Ecce his verbis absoluta est quæstio illa, qua quærebatur: vtrum prius processerit spiritussanctus à patre, quàm à filio.

† c.26.to.3.

H

Hic agitur de eo, quod secundo quærebatur, s. an magis, vel plenius processerit à patre, quàm à filio.

NVnc tractandum est, quod secundo quærebatur, scilicet: an plenius, vel magis procedat spiritussanctus à patre, quàm à filio. Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit à patre, quam à filio: ita non magis, vel plenius procedit à pa-

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad intellectum huius patris tria quæruntur.

Primo. Vtrum generatio filij præcedat aliquo modo processione spiritussancti.

Secundo. Vtrum spiritussanctus prius, vel plenius procedat à patre, quam à filio. K

Tertio. Vtrum procedat à patre mediante filio.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum generatio sit prior processione.*

Dist. 5. q. 2. art. 1.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd generatio præcedat processionem. Principium enim processionis ad minus naturaliter, est prius processione: principium autem processionis spiritussancti est filius, qui est terminus generationis, vt supra dictum est. ergo generatio præcedit processionem.

¶ 2 Item Cum sint duo agentia in rebus creatis, scilicet natura, & propositum, vel voluntas. Actio naturæ præcedit actio- F nem voluntatis, quia actio voluntatis fundatur super actionem naturæ. S. d generatio filij est a patre per modum naturæ processio spiritussancti ab vtroque per modum voluntatis. ergo generatio est prior processione.

¶ 3 Præterea. In anima est imago Trinitatis, in qua processus notitiæ repræsentat generationem filij, processus amoris processionem spiritussancti. ergo vt prius.

Sed contra est quod dicitur in litera, quod spiritussanctus nõ procedit iam nato filio, quod oporteret si natiuitas processionem præcederet.

¶ Præterea. Sicut se habet filius ad patrẽ in ratione ordinis, ita spiritussanctus ad filium: sed pater nullo modo prior est filio, vt supra ostensum est, nec intellectu, nec dignitate, nec tempore. ergo nec filius spiritussancto prior est. ergo nec generatio processione: quia sicut se habet filius ad spiritumsanctum, ita generatio ad processionem. Dist. 9. q. 2. art. 1.

Respondeo, Dicẽdum, quòd secũdum Augustinum in diuinis non est aliquis ordo, nisi ordo naturæ: ordo autem naturæ est: quo aliquis est ex alio, non quo aliquis est prior altero. & ideo in diuinis nullo modo põt aliquid altero prius dici. Et ratio huius est, quia in diuinis non potest considerari, nisi id, quod absolutum est. & hoc vnum est, & indiuisibile, in quo prioritas, vel posterioritas non inuenitur, vel id, quod ad aliquid dicitur: horum autem, quæ ad aliquid dicuntur natura est, vt sint simul tempore, intellectu, natura. Et ideo dicimus, quòd generatio non est prior processione aliquo modo, qui possit ad diuina referri: sed tantum secundum modum intelligendi, qui est in intellectu nostro tantum, accipiente generationem, & processionem in diuinis secundum similitudines repertas in creaturis, quæ deficientes sunt ad repræsentandum generationem, & processionem, prout sunt in diuinis. Lib. 3. cont. Maxim. 14. to. 6.

I

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd principium secundum relationem principij, non est eo prius, cuius est principium aliquo modo, sed id, quod est principium naturaliter est prius. si autem ille, qui est principium, ipsa relatione sit quis, vel persona distincta, omnis prioritas remouetur ab eo respectu illius, cuius est principium, & ita cum filius, vt supra dictum est, ipsa sua relatione sit persona distincta, nullo modo est prior spiritusancto: sed verum est, quod propter ordinem naturæ spiritussanctus est a filio: quamuis enim communis spiratio non sit proprietas personalis filij, est tamen ipsa persona filij, sicut bonitas diuina est ipse Deus, & prima processio correspondens sibi est proprietas personalis spiritussancti. Dist. 9. q. 2. art. 1.

¶ Ad secundum dicendum, & tertium, quòd rationes illæ deficiunt ex hoc, quòd similitudines inuẽtæ in creaturis non perfecte repræsentant ea, quæ sunt in Deo: & hoc patet in proposito, quia non inuenitur aliqua creatura, quæ ab eodem habeat, quod ad aliquid dicatur, & sit in se subsistens.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum spiritussanctus magis procedat à patre, quàm à filio.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd spiritussanctus magis ꝓcedat à patre, quã à filio. (In prima ꝓpositione.) Sicut enim dicit Philosophus in libro de causis. Omnis causa primaria plus est in fluens in suum causatum, quã causa secundaria: (ca.17. to.3.) sed filius est quasi secunda causa, pater autẽ quasi primum principium, quod non est de aliquo. ergo spiritussanctus magis ꝓcedit à patre, quam à filio.

¶ 2 Item. Philosophus in primo Posteriorum. Propter quod vnumquodq; & illud magis: sed filius hoc qđ est principium spiritussancti habet à patre. ergo pater magis est principium, quam filius.

¶ 3 Præterea. (Tex.5.) Illud, quod est principium alicuius principaliter, & proprie, videtur esse magis eius principium, quàm illud, quod non est ita: sed sicut dicitur in litera, spiritussanctus procedit à patre principaliter, & proprie, non autem dicitur hoc de filio. ergo &c.

¶ 4 Præterea. Spiritussanctus non habet aliquid, quòd nõ habeat à patre: habet autem aliquid, quod non habet à filio: hoc scilicet, quòd procedit à patre. ergo spiritussanct⁹ magis procedit à patre, quàm à filio.

Contra est quod dicitur in litera.

tre, quàm à filio, Augustinus tamen in quintodecimo libro de Trinitate † dicit, quòd spiritussanctus principaliter ꝓcedit de patre. Non frustra, inquit, in hac Trinitate non dicitur verbum Dei, nisi filius, nec donum Dei, nisi spiritussanctus, nec de quo genitum est verbum, & de quo procedit principaliter spiritussanctus, nisi Deus pater. Ecce audisti, quia spiritussanctus principaliter ꝓcedit à patre, sed ne te hoc turbaret ipse cõtinuo, ex quo sensu hoc dixerit, aperit subdens. Ideoque addidi principaliter, quia & de filio spiritussanctus procedere reperitur, sed hoc quoque illi pater dedit non iam existenti, & nondum habenti, sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo genuit eum, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritussanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo prĩcipaliter spiritus procedat à patre, non quia prius, vel magis procedat à patre, quàm à filio, sed quia cum procedit à filio, hoc ipsum habet filius à patre.

Ex eodem sensu dicitur spiritussanctus proprie procedere à patre.

EX eodem sensu etiam dicit procedere proprie de patre. Vnde † Hierony. in expositione catholicæ fidei, Nicenique symboli ait. Credimus in spiritumsanctum qui de patre procedit proprie.

(†Ad Cyrillum, cuius initium est, Credim⁹ in vnum Deũ. tom.4.)

¶ Præt. Vbi est summa æqualitas, non potest esse magis & plenius: sed inter patrem & filium est summa æqualitas. ergo spiritussanctus non potest esse magis ab vno, quàm ab alio.

Respondeo, Dicendum, quòd spiritussanctus, nec prius, nec plenius, nec magis procedit à patre, quàm à filio. Et ratio huius tota est, quia pater, & filius sunt vnum principium * spiritussancti, & vbi est vnitas, non potest esse distinctio plenitudinis. (* D.1062.)

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd pater quàmuis dicatur principium filij, & spiritussancti, tamen non potest dici causa proprie loquendo. Causa enim semper ponit diuersitatem essentiæ: sicut patet in omnibus, sed principium aliquod, à quo aliquid fluit est consubstantiale rei, cuius est principium: sicut dicimus, ꝙ punctum est principium lineæ, & cor principium animalis, & fundamẽtum domus, & ideo propter consubstantialitatem pater dicitur principium, sed non causa. Præter. Causatum habet dependentiam ad causam, sed principium importat originem quandam, secundum quòd dicitur principium, ex quo incipit aliquid. (Dist. 9.q.1. art.1.)

Item quamuis dicatur principium, non tamen potest dici pri- A mum, quia ibi non est aliquid prius, & posterius, vt dictum est: vnde patet, quòd illa authoritas non est ad propositum, quia pater nec est causa, nec primaria respectu filij, & spiritussancti, si tamen in hoc non fiat vis, adhuc pater, & filius respectu spiritussancti non se habent sicut duo principia, sed sicut vnum. & ideo nullus gradus inter eos inuenitur in spirando spiritumsanctum.

Item, spiritumsanctum verum Deum inuenimus in scriptura, & de patre esse proprie. & item de patre filius, & spiritussanctus proprie, & vere de patre procedit. Ecce aperte dicit spiritum sanctum proprie esse de patre, & proprie procedere à patre, B quod non est ita intelligendum tanquam prius, vel plenius à patre procedat, quàm à filio; sed quia hoc habet pater à se non ab alio, vt de ipso sit, & procedat spiritussanctus, filius autem non à se: sed à patre hoc habet, vt de ipso sit, & procedat spiritussanctus.

c *Ex eodem sensu dicitur spiritussanctus esse, & mitti à patre per filium.*

C FOrte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur spiritussãctus mitti per filium, & à patre esse per filium. Vnde Hilar. ad Deum patrem de spiritusancto, & filio loquens in duodecimo libro de Trinitate † ait. In spiritusancto tuo, ex te profecto, & per eum misso. Item: ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet: ita quòd ex te per eũ spiritussanctus tuus est, quod & si sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. D In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem. † Cõserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam te patrem, scilicet & filium tuum vna tecum adorem spiritumsanctum tuum,

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd dictum Philosophi verificatur quando illud, qđ conuenit alicui propter aliquid aliud, est diuersum in vtroque, & præcipue quã do vnum est causa alterius essentiali ordine causæ: tunc enim causalitas sua est respectu totius speciei, & non vnius indiuidui tantum, vt dicit Auicen. sicut calor est magis in igne, quàm in corpore misto, quia ꝓpter ignẽ est in corpore misto, sed quãuis filius habeat à patre hoc, ꝙ spirat spiritumsanctum, nihilominus tamen, non est hoc diuersum in patre, & filio, quia eandem virtutẽ spiratiuam, quam pater habet, filio communicat: & ideo per illam æqualiter pater, & filius spiritumsanctum spirant. Et si etiam non esset vna numero, sed specie tantum, ratio non valeret: sicut patet in omnibus vniuocis generationibus: non enim pater Sortis pl⁹ influit in filium Sortis, quã Sortes.

(Vt supra.) (9.meta.c.2.) († In fine.) († Vbi supra.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd spiritussanctus dr esse principaliter à patre, quia in patre est authoritas spirationis, à quo etiam habet filius virtutem spiratiuam, & non propter aliquem ordinem, vel gradum prioritatis, vel posterioritatis patris, & filij. similiter etiam propter eandem rationem dicitur proprie ꝓcedere à patre, maxime cum hæc E præpositio. A. apud Græcos notet relationem ad primam originem. Vnde apud eos non dicitur, quòd lacus sit à riuo, sed quòd est à fonte: & inde est etiam, quòd non concedunt, ꝙ spiritussanctus sit à filio, sed à patre: nihilominus tamen non est dicendum, quin etiam à filio proprie procedat, qui cum patre est vnum principium spiritussancti, non autem sic riuus, fons sunt vnum principium laci.

¶ Ad quartum dicendum, quòd spiritussanctus non aliter, nec alia processione procedit à patre, quàm à filio: vnde processio spiritussancti tota est à filio, sicut etiam tota est à patre: vnde non sequitur, quòd alia res sit in spiritusancto, quæ non sit à filio. Sed verum est, quòd illa processio non est à filio secundum omnem sui habitudinem: sed hoc in nullo derogat plenitudini processionis. Accidit enim processioni spiritussancti, quòd secundum habitudinem, qua est à filio, sit à patre, non quia à filio est spiritussanctus, sed quia filius est à patre.

ARTICVLVS III.

c Vtrum spiritussanctus procedat à patre mediante filio.

[1.p.qõ.36. art.3.] AD tertiũ sic proceditur. Videtur, quòd spiritussanctus procedat à patre mediante filio. Illud enim per quod aliquid procedit, videtur esse mediũ in processione. Sed spiritussanctus procedit à patre per filium. ergo procedit à patre mediante filio.

[†Vbi supra.] ¶ 2 Præterea. Constat, quòd tertium non exit à primo, nisi per medium, sed spiritussanctus dicitur esse tertia persona in trinitate. ergo non procedit à patre, qui est principiũ non de principio, nisi mediate filio.

[† 15. de tri. ca.27.to.3.] ¶ 3 Præter. In imagine creata, amor repræsentat spiritumsanctum, & notitia filium: sed amor nõ procedit à mente, nisi mediante notitia. ergo nec spiritussanctus à patre, nisi filio mediante.

Sed Contra. Videtur, quòd immediatius procedit à patre, quam à filio. [1.Post.to.5.] Immediatum enim dicitur principiũ principialius, quàm mediatum, vt patet in primis propositionibus, quæ immediate dicuntur: sed spiritussanctus procedit principaliter à patre. ergo immediatius procedit ab ipso, quam à filio.

qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear. Ecce aperte dicit spiritumsanctum à patre per filium, & mitti & esse, quod non est intelligendum quasi à patre per filium minorem mittatur, vel sit: sed quia ex patre, & filio est, & mittitur ab vtroque, sed hoc ipsum habet filius à patre vt ab ipso, & sit, & mittatur spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hila. † distinctionem faciẽs in locutione, vt ostenderet in patre esse authoritatem. Inde est etiam, quòd veritas ostendens patrem esse authorem processionis, qua procedit spiritussanctus à filio dixit in euangelio. De patre procedit, cum de patre, & filio procedat spiritussanctus. Vnde Augustinus † quærit si de patre, & filio procedit spiritussanctus, cur filius dixit, de patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre, etiã quod ipsius est, sicut & de quo & ipse est: sicut ait, Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me? Si igitur hic intelligitur eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed patris, quanto magis illic intelligendus est spiritussanctus de ipso procedere, vbi sic ait, De patre procedit, vt non diceret de me nõ procedit à quo autem habet filius, vt sit Deus. Est enim de Deo Deus ab illo habet vtique, vt etiam de illo procedat spiritus sanctus. Et ideo spiritussanctus vt etiam de filio procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet G patre. Quapropter, qui potest intelligere in eo, quod ait filius, Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso, non sine vita existenti, iam filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita, quam pater filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ patris, qui dedit: intelligat etiam, sicut habet pater in semetipso vt de illo procedat spiritussanctus, sic dedisse filio, vt de illo procedat idem spiritussanctus, & H vtrunque sine tempore. Ita ergo dictum est, spiritumsanctum de patre procedere, vt intelligatur etiam, quòd procedit de filio de patre esse & filio. Si enim quicquid habet de patre, habet filius, de patre habet vtique vt de illo procedat spiritussanctus: sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habent prius, & posterius, quia ibi omnino nulla sunt.

Respondeo, Dicendum, quòd omne medium aliquo modo distinguitur ab his, inter quæ medium dicitur, cum autem in spiratione pater, & filius sint duo spirantes, inquantum sunt vnum in potentia spiratiua, possumus loqui de actu spirationis per comparationem ad ipsos spirantes, vel ad principium spirandi, sicut virtute, cuius fit spiratio. Si autem cõsideremus ipsum principium, s. potentiam spiratiuam, cum in hoc non distinguantur pater, & filius, non potest dici spiratio esse à patre mediante filio. Si autem consideremus ipsos spirantes, qui distincti sunt, & secundum hoc præbent suppositum spirationi: sic est ibi mediatio, secundum quod est ibi ordo naturæ, quia filius est ex patre, & spiritussanctus simul à patre, & filio: [5. de trinit. cap.7.] vnde dicit Ricardus, quòd generatio in diuinis est à patre immediate, sed processio spiritussancti quodammodo est mediate, & quodammodo immediate. Immediate quantum ad virtutem spiratiuam, quæ est vna patris, & filij. Et iterum quantum ad ipsum suppositum patris, quod immediate est principium processionis, quia ipse simul, & filius spirant. Sed mediate inquantum filius, qui spirat, est à patre.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd per hoc, quòd dicitur, spiritumsanctum procedere à patre per filium designatur authoritas in patre respectu filij: quia filius habet à patre, quòd spiritumsanctum spiret. ex hoc autem non ponitur mediatio aliqua, nisi ex parte suppositorum, quę distinguuntur per hoc, quòd vnum est ab alio ratione cuius in vno est authoritas respectu alterius.

[In cor. arti. Ar. præced.] ¶ Ad secundum dicendum, quòd spiritussanctus vno modo, vt dictum est, procedit à patre mediante filio, sed hoc non excludit, quin etiam immediate à patre procedat, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd imago quæ est in anima, deficienter repræsentat Trinitatem: notitia enim est omnino F distincta à mente: & ideo simpliciter amor à mente mediante notitia procedit. Sed in diuinis personis, filius, non quantum ad omnia distinguitur à patre: & ideo secundum aliquid non est ibi mediatio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quando sunt multæ causæ agentes ordinatæ possunt dupliciter considerari, secundum quod est duo inuenire in agente, scilicet ipsum agens, quod exercet actionem, & virtutem ipsius, quæ est principium actionis impositio. Si igitur considerentur causæ agentes ordinatæ secundum rationem agentis, cuius est agere: sic quanto agens est posterius, tanto magis est proximũ * & immediatũ ad actionem, & ad id, quod per actionem educitur: si autem considerentur quantum ad virtutem, quæ est principium operationis, quanto causa est magis prima, tanto est magis immediata, eo quòd agens secundum, non agit, nisi inquantũ est motum à primo: & secundum quod virtus primi est in ipso. Vnde oportet, vt semper, resoluatur virtus vltimi agentis in virtutem agentis primi, verbi gratia, quòd planta generat plantam, hoc habet à virtute solis, & quòd sol moueat ad generationem plantæ, I habet à virtute motoris sui, quicunque sit ille: & inde est, quòd quia Deus est agens primum, ipse immediatius se habet secundum virtutem suam ad quamlibet operationem naturæ, quàm aliquod agens naturale. Et inde est etiam, quòd propositiones primæ dicuntur immediatæ, quia prædicatum non coniungitur subiecto per virtutem alterius causæ præcedentis. Inde est etiam, quòd hæc præpositio per, quæ denotat causam mediam, quandoque notat authoritatem in recto, quandoque in obliquo. In recto, vt cum dicitur, Rex facit hoc per balliuum. tunc enim mediatio attenditur quantum ad ipsos operantes. In obliquo, cum dicitur, Præpositus facit hoc per regem. Hic enim consideratur mediatio quantum ad virtutem, quæ est princium operationis. Virtus enim superioris est quasi medium, per quod operans suę operationi coniungitur. In patre autem & in filio non est accipe- K re distinctionem quantum ad principium operationis, quia illud est idem in vtroque, scilicet diuina potentia, sed solum quantum ad operantes, qui sunt adinuicem distincti. Et ideo, cum in patre sit authoritas, dicitur pater operari per filium, & nullo modo filius per patrem. Inde est etiam, quòd secundum aliquem modum filius est medium in operatione patris, sed pater nullo modo in operatione filij.

[* D.504.]

EXPOSITIO TEXTVS.

AVt iam nato, aut non nato.} Videtur, quòd necessarium sit alterum dare, quia differunt per affirmationem, & negationem. Et dicendum, quòd vtraque istarum est duplex, ex eo quòd cum dicitur spiritussanctus procedit à patre iam nato filio, participium potest designare tempus præteritum. Aduerbium nunc proximum ante præsens tempus, & sic est falsa, quia significatur quòd generatio filij duratione

duratione processionem spiritussancti præcedat: & in hoc sensu negatiua est vera: si negatiue sumatur, vt feratur negatio ad totum, & non ad participium tantum. Si autem participiū designat perfectionem natiuitatis, & aduerbium nunc æternitatis, & sic vera est, quia existēte perfecta generatione filij est ab æterno processio in hoc sensu negatiua falsa est § Aut plenius, vel magis, &c. § Hæc duo differunt, vt plenius dicat procedere ab illo, a quo plura recipit, sed magis ab illo, qui de maiori virtute ad eius processionem operatur. § Principaliter procedit &c. § videtur esse falsum. quia si à patre principaliter. ergo secūdario à filio. Et dicendum, q̧ principaliter nō dicit gradum virtutis, sed ordinem originis, quia à patre filius habet, quòd spiritumsanctū spiret. (A)

† c.27.to.3.

DIVISIO TEXTVS.

POstquàm determinauit de processione æterna spiritussancti quantum ad modum, & principium, hic determinat de ipsi per comparationē ad generationem, & diuiditur in partes duas. In prima inquirit: vtrum spiritussanctus procedens possit dici genitus, vt filius. In secunda: vtrum possit dici ingenitus, ibi: § Nunc considerandum. § Prima, in duas. Primo, ostendit, q̧ spiritussanctus procedens non potest dici filius. Secundo, inquirit differētiam generationis filij, & processionis spiritussancti, ibi § Inter generationem vero. § Circa primum duo facit. Primo inquirit, vtrum spiritussanctus possit dici genitus. Secundo, cum nō dicatur genitus, sed procedens: quia non tantum dr genitus, sed etiam procedens, ibi: § Cum autem spiritussanctus § Vtraque pars diuidirur in quæstionem, & responsionem § Inter generationem &c. § Hic inquirit differentiam generationis, & processionis. Et circa hoc duo facit. Primo, determinat quæstionem quantum ad id, quod scire possumus, scilicet, q̧ spiritussanctus procedit, & non gignitur: filius autem procedit, & gignitur. Secundo, quantum ad id, quod perfecte scire non possumus, qualiter scilicet differunt processio, & generatio, quia cum vtrunque sit ineffabile, vtriusque modum plene comprehendere non valemus, ibi: § Quid autem inter nasci &c. § § Nunc considerandum. § Hic ostendit, q̧ spiritussanctus sicut nec genitus, ita nec ingenitus dici debet. Et primo, ostendit veritatē. Secundo, remouet obiectionem, ibi: § Hieronymus tamen. § vbi tria facit. Primo, inducit contrarietatem. Secundo, ponit solutionem, ibi: § Sed vt ista. § Tertio, ponit solutionis confirmationem, ibi: Quòd autem Hierony. &c. §

DISTINCT. XIII.

A

Quare spiritussanctus cum sit de substantia patris, nō dicatur filius, vel genitus, sed tantum procedens.

B POst hæc cōsiderandum est, quantum à talibus, quales nos sumus intelligi potest cum spiritussanctus procedat de patre, & sit de substantia patris, cur non dicatur esse natus: * sed potius procedere. & cur non dicatur filius? Quare autem spiritussanctus non dicatur, vel sit natus: & ideo non sit filius, Augustinus ostendit in quintodecimo libro de Trinitate † dicens, Si spiritussanctus filius diceretur amborum vtique filius diceretur, quod absurdissimum est: filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Absit autem vt inter Deum, & patrem, & Deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissimum ergo filius diceretur amborum, idest patris, & filij: amborum enim filius diceretur, si cum ambo genuissent, quod abhorret omnium sanorū sensus, non ergo ab vtroque est genitus, sed procedit ab vtroque amborum spiritus. His verbis ostenditur: cur spiritussanctus cum sit de patre, non tamen dicatur genitus, vel filius.

Cum spiritussanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere.

CVm autem spiritussanctus non dicatur genitus, sed tantum procedens, quæri solet: cur non dicitur filius tantum genitus, sed & procedens, sicut ipse in euangelio Ioānis ait. † Ego ex Deo processi, vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum spiritussanctus procedit à patre, sed etiam filius. Ad quod C dicimus, quòd cum vterque procedat à patre dissimiliter tamen. Nam spiritussanctus, vt ait Augustinus in quinto libro de Trinitate † procedit à patre nō quomodo natus, sed quomodo datus, vel donum: filius autem processit nascendo, exiit vt genitus. Ac per hoc, illud elucessit, vt po-

QVÆSTIO PRIMA.

A

Ad intelligentiam huius patris, quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum in Deo sit aliqua processio.
Secundo. Si est vtrum sit vna tantum, vel plures.
Tertio. Qualiter duæ processiones nominari debeant.
Quarto. Si spiritussanctus, qui procedit, non dicatur genitus vtrum debeat dici ingenitus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum processio sit in Deo.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit processio. Processio enim dicit motum quendam processiuum: omnis autem motus indigentiæ, & imperfectionis est, & Deo non cōpetit. ergo in Deo non est processio. (1. p. q. 27. art. 1. Et de poten q. 10. art. 1.)

¶ 2 Item. Processio dicit exitū vnius ab alio: exitus autem est per distantiā exeuntis ab eo, ex quo exit, cum igitur in diuinis personis sit omnino indistantia: videtur, quod ibi non sit processio.

¶ 3 Præter. Omnis processio est ab aliquo in aliquid, sed diuinæ personæ cum sint per se subsistentes, non sunt ab aliquo in aliquid. ergo videtur, q̧ non conueniat eis procedere. († cap. 15.)

Contra. Ioannes 15. Cum venerit paracletus, quem ego mittam à patre spiritum ve. qui à patre proce. ergo &c.

¶ Præter. In anima est imago Trinitatis: sed in anima inuenitur notitia procedere à mente, & amor ab vtroque. videtur ergo, q̧ sit processio etiam in diuinis personis. († c. 14. to. 3.)

Respondeo, Dicendum, q̧ processio dicitur dupliciter. Vno modo dicit motum localem, qui proprie est motus animalis motu progressiuo, & talis processio non potest esse in diuinis, D nisi metaphorice loquendo: secundum similitudinem enim talis processionis dicitur diuina sapiētia, vel bonitas procedere in creaturas, secundum quod similitudinem suam gradatim efficit in illis, secundum quem modum quædam Deo alijs similiora sunt. Alio modo dicitur processio eductio principiati à suo principio, & cum in diuinis personis vna sit ab alia, sicut à principio, per modum illum, proprie est processio in diuinis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in creaturis quælibet processio est per aliquem motum, vel mutationem, quia nec aliquid localiter procedit, nisi per motum. Nec aliquid a causa sua egreditur, nisi aliqua mutatione contingente circa ipsum, a quo egreditur, si sit de essentia eius, vel saltem circa id, quod egreditur. In diuinis autem est origo vnius personæ ab alia, sine aliqua mutatione, vt supra de generatione dictum est, cum nihil prædicetur de Deo, secundum id, quod imperfectionis est in ipso. (Dist. 4. q. 1. art. 1.)

E ¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis in diuinis personis non sit distantia secundum locum, neque secundum essentiā: est tamen distinctio in personis, secundum proprietates personales. & hoc sufficit ad rationem processionis.

¶ Ad tertium dicendū, q̧ processio localis est in aliquid, sicut in terminum motus, sed quod procedit a causa, non oportet, q̧ in alterum procedat, & sic sumitur processio in diuinis.

ARTICVLVS II.

b Vtrum processio diuina sit tantum vna.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd in diuinis vna tantum sit processio. Sicut enim paternitas notat proprietatem originis, vt a quo est aliquis, ita processio, vt qui est ab alio, sed supradictum est, quòd in diuinis non potest (1. p. q. 27. 3. 4. Et 4. cōt. ca. 14. Di. 7. q. 2. ar. 2.)

test esse, n ii vna paternitas. ergo nec n.ā vna processio.

¶ 2 Præt. In omnibus habentibus vnam naturam in specie, non est nisi vnus modus, quo natura illa communicatur: vnde etiam dicit Commen. 8. Physic. quòd mures, qui generantur ex putrefactione terræ, & qui generantur ex semine, non sunt eiusdē speciei. Sed per processionē personarum communicatur natura diuina, quæ est vna tantum non solū in specie, sed etiam in numero. ergo non est nisi vnus modus processionis in diuinis. Tex.c.46.

¶ 3 Præt. Operationes, vel actus distinguuntur ad inuicem penes terminos, & penes principia. Sed processio in diuinis est semper ab eodē principio. quia omnis processio est virtute naturæ ipsius producētis: est etiam ad eundem terminum per processionem acceptum, quia in processione diuina semper accipitur diuina natura. ergo videtur quòd non sit, nisi vna processio in diuinis. † Lib. 3. cōt. Maximinū. c. 14. to. 6.

¶ 4 Præt. Si sunt duæ processiones, aut differentiam habebunt ex parte essentiæ, aut ex parte relationū, cum non sint plura in diuinis: sed ex parte essentiæ non inuenitur diuersitas, nisi rationis secundū pluralitatem attributorum: diuersitas autem rationis non causat pluralitatem realem, qualem oportet esse processionum duarum, secundum quas duæ personæ realiter distinctæ procedunt. ergo ex parte essentiæ, non potest sumi realis diuersitas processionum. Similiter nec ex parte relationum: relationes enim secundum rationem intelligendi consequuntur processiones: eo enim filius est, quia à patre procedit, ergo videtur, quòd nullo modo possunt esse processiones plures in diuinis.

Contra. Secundum vnam processionem est vnus tantum procedens: sed in diuinis sunt duæ personæ procedentes, scilicet filius, & spiritussanctus, vt habetur in litera. ergo videtur, quòd oportet esse duas processiones.

Respondeo, Dicendum, quòd quidam dicunt, quòd istæ duæ processiones realiter distinguuntur, nec oportet quærere quo distinguantur: quia sunt prima distinguentia personas, sicut nec quærimus quo distinguitur rationale, & irrationale. Sed hoc non videtur conueniens, quia generatio, & processio nullam habent oppositionem adinuicem: omnis autem distinctio formalis est secundum aliquam oppositionem. Et præterea, processio, & generatio significantur per modum operationum. hoc autem non conuenit, vt per operationes, vel motus, distinguuntur operantia, vel operata, sed magis econuerso: quia actiones differunt specie secundum formas agentiū, vt calefacere, & infrigidare, & motus secundum terminos. Et ideo alij dicunt, quòd differentia sumitur ex hoc, quòd generatio est processio naturæ, & processio spiritussancti est processio voluntatis. Sed hoc etiam non competit, quia voluntas, & natura in diuinis solum ratione distinguuntur: vnde talis distinctio, realis distinctionis ratio esse nō potest, quia principium non est debilius principiato. Et præterea, secundum hoc processio intellectus, secundum quam dicitur verbum, esset alia a processione naturæ, secundum quam dicitur filius. Et ideo dicendum, quòd in diuinis non potest esse aliqua rea-

test, scilicet: cur spiritussanctus etiam non sit filius, cum & ipse à patre exeat: ideo spiritus non dicitur filius, quia neque natus est, sicut vnigenitus; neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem nasceretur, sicut nos.

b Quod non potest distingui à nobis inter generationem filij, & processionem spiritussancti.

INter generationem vero filij, & processionem spiritussancti, dum hic viuimus, distinguere non sufficimus. Vnde Augustinus Maximino præmissam quæstionem retricanti, scilicet quærenti: cur spiritussanctus nō diceretur filius, cum de patris esset substantia, respondens sic ait. Quæris à me, si de substantia patris est filius, de substātia patris, est etiā spiritussanctus, cur vnus filius, & alius non sit filius. Ecce respondeo siue capias, siue non capias: de patre est filius, de patre est spiritussanctus, sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille filius est patris, de quo est genitus: iste autē spiritus est vtriusq;, quoniam de vtroque procedit: sed ideo cum de illo loqueretur ait, De patre procedit, quoniam pater processionis eius est author, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiam de ipso procederet spiritussanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso, nō diceret discipulis, † Accipite spiritumsanctum, cumq; insufflando daret, vt à se quoque procedere significans aperte ostenderet sflando, quod spirando dabat occulte. Quia ergo si nasceretur non tantum de patre, nec tātum de filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborū. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo esset, non oportuit nasci eum de ambobus: amborum est ergo spiritussanctus procedendo de ambobus.

Hic dicit, quòd non valet inter duo illa distingui.

QVid autem inter nasci, & procedere intersit: † de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non enim omne, quod procedit, nascitur: quamuis omne procedat, quod nascitur: sicut non omne quod bipes est, homo est, quamuis bipes sit omnis, qui ho-

F lis distinctio, & pluralitas, nisi secundum relationes originis. Et ideo secundum hoc, nos oportet inuestigare pluralitatem procedentium, & processionum. Dico igitur secundum hoc, quòd est in diuinis aliqua processio, secundum quam, vna persona procedit ab vna: & hæc est processio generationis, secundum quam filius est à patre, & ideo dicitur esse à patre, & ideo per modum dicitur esse naturæ, vel intellectus: procedit enim vt filius, & vt verbum, quia in vtroque modo intarī processionū, scilicet naturæ, & intellectus, est vnius ab vno processio. Item, est aliqua processio in diuinis, quæ est simul à duobus, scilicet ab eo, qui procedit, & ab eo, à quo procedit: & hæc distinguitur à prima secundū originem, quia ista secunda processio est à præcedente secundum processionem prædictam, quæ est per modum naturæ, & inde est, quòd ista processio dicitur per modum voluntatis esse, quia per consensum ex duobus volētibus potest vnus amor procedere: & secundum istos modos diuersos originis, producuntur plures personæ relatione originis distinctæ, scilicet filius, qui est à patre, & spiritussanctus, qui est ab vtroque. vnde cōcedo, quòd nisi spiritussanctus esset à filio, non esset assignare distinctionem realem inter filium, & spiritumsanctum. † Ioan. 20. † Ibid. Aug.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd paternitas dicit modum determinatum originis, qui vlterius non potest multiplicari secundum diuersam rationem originis, sed tantum secundum materiam, vt diuersificetur in numero: sed processio dicit originem in communi, & potest secundum duos modos originis determinari, scilicet, quòd sit processio vnius ab vno non procedente, & quòd sit processio etiam a procedente: plures modi non possunt inueniri, qui distinguantur ex ratione originis: & ideo non possunt esse plures processiones in diuinis, quàm duæ. Si enim acciperetur processio ab vno procedente, vel pluribus, non esset differentia, nisi secundum vnum, & plura, quæ differentia nullo modo ad originem pertinet: sicut si diuideretur gressibile, non per bipes, & quadrupes, sed per album, & nigrum.

K ¶ Ad secundum dicendum, quòd in natura creata est duplex communicatio; vna, quæ est per modum naturæ: & alia, quę est per modum amoris, non autem in vtraque communicationum communicatur natura, sed tantum in ea, quæ est per modum naturæ: ex imperfectione autem voluntatis creatę est, quòd non potest communicari per eam natura, quia illud, quod procedit per modum voluntatis, scilicet amor, non est hypostasis per se subsistens, sicut in diuinis: & ideo ex perfectione diuinę naturę est, quòd communicetur nō tantum per actum naturę, qui est generatio, sed per actum voluntatis, qui est consensus amoris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd distinguuntur processiones in diuinis & penes principium, & penes finem. Vt enim superius dictum est, quamuis natura diuina sit principium generationis in patre, non tamen absolute sub ratione naturę, sed sub ratione paternitatis. * Et similiter à natura diuina inquantū est natura, quę acquiritur in filio per generationem, nō habet * D. 983.

filius

filius quòd sit filius, sed ab eo quòd natura in filio, secundum rem est ipsa filiatio, & ita patet, ꝙ ipsę relationes se habēt aliquo modo vt principiū, & vt terminus ad ipsas processiones.
¶ Ad quartum dicendum, ꝙ cum secundum processiones distinguantur personæ, quę realiter plures sunt, non potest dici, ꝙ processiones re nō differunt, sed ratione tantum. nihil enim causat distinctionem maiorem formaliter loquendo, quam sit distinctio qua distinguuntur ipsa adinui-
Au.53. cem, sed sicut ꝓprietates personales, secū dum quòd cōparantur ad essentiā sunt idem rē, quia sunt diuina essentia, a qua tantum ratione differunt, secundum autem, quòd ad aliquid dicuntur sunt, secundum rem plures, & ita etiam de processionibus. quia secundum ꝙ comparātur ad naturam, vt principiū. vel terminus, non distinguuntur nisi ratione, secundum quod dicitur in Deo, volūtas & natura ratione differre, sed qa comparantur etiam ad proprietates relatiuas, sicut ad princi-
Dist.2.q.1. art.5. pium, vel terminum, vt dictum est, ideo ex hoc etiā habent realem differentiam.

A

mo est: hoc scio. distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, nō valeo, non sufficio. Ac per hoc, quia illa & ista est ineffabilis, sicut propheta de filio loquēs ait. Generationem eius quis enarrabit? ita de spiritusancto verissime dicitur. processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est a seipso filius, sed ab ipso de quo natus est, non est a seipso spiritussanctus, sed ab illo de quo procedit, & quia de vtroq; procedit sicut iam ostendimus. De spiritusancto quomodo ipse de Deo sit, nec tamē ipse filius sit, quoniam procedendo nō nascendo legitur esse de Deo, iam superius quātum visum est, disputauimus.

B

d An spiritussanctus debeat dici ingenitus.

NVnc considerandum est, cum spiritussanctus non sit genitus: vtrum debeat dici ingenitus. Ad qđ dicimus, spiritumsanctum nec genitum; nec ingenitum debere dici. Vnde August. ad Orosium ait: spiritumsanctū, nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia si dixerimus ingenitum duos, patres affirmare videbimur: si autem genitum, duos filios credere culpamur. Sicut .n. solus filius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenitus, eo quòd ab alio non sit. Vnde Aug. † in 15. lib. de Trinita. Pater inquit, solus non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualē valuerint proferentium. Filius autē de patre natus est, & spiritussāctus de patre principaliter & communiter de vtroque procedit. Ideoq;, cum spiritumsanctum genitum

C

non dicamus, dicere tamen non audemus ingenitum, ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa trinitate, vel duos qui non sunt, de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit, spi. san. nec genitum, nec ingenitum debere dici.

¶ Quòd ergo obijcitur, ꝙ relationes consequuntur processiones, vnde magis videtur, ꝙ processiones diuersę causent diuersitatem relationum, quam econuerso, vel ad minus erit ibi circulatio.
¶ Dicendum, quòd relatio in diuinis nō tantum habet, quòd sit relatio, sed etiam, quòd sit personalis, idest, constituens personam, & ex hoc habet quasi actum differentiæ constitutiuæ, & formæ proprie ipsius personę, cuius est operatio generationis, vel spirationis, & ideo non est inconueniens, quòd secundum relationis rationem, relationes consequantur ipsas processiones, & recipiant differentiam ab eis, secundum autem, quòd sunt formæ propriæ ipsarum personarum, causent differentiam processionum.

ARTICVLVS III.

Vtrum processio spiritussancti debeat dici processio, vel generatio.

p.q.27.ar tic.4. AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ processio spi. sancti non debet nominari processio, sed generatio. Si enim non sit generatio, tunc cōtra generationem diuiditur: sed nullum commune diuiditur contra proprium. cum igitur processio sit communis generationi & processionis spi. sancti. videtur ꝙ processio spi. sancti non debeat nominari processio.
¶ 2 Præte. Sicut generatio filij dicit specialem modum originis, ita & processio spi. sancti, alias non esset proprietas consti-
Art. antece. Art.1. illius dist. tutiua personæ, vt prius dictum est: sed processio non dicit aliquem specialem modum originis, vt dictum est. ergo modus originis spiritussancti non debet per processionem nominari.
¶ 3 Præte. Sicut filius accipit totam naturam, & substantiam patris, ita & spiritussanctus: sed illa processio, secūdum quam aliquis accipit naturā eius a quo procedit, dicitur generatio, etiam in inferioribus vt patet inducendo in singulis. ergo videtur, ꝙ processio spiritussancti, debet dici generatio.
Libr.1. fidei ortho.c.8. ¶ 4 Præt. Dama. dicit, diffiniens generationem sic. Generatio est diuinæ naturæ opus existens, vt visionem quod generatur non suscipiat, & vt neque Deus prior, neque posterior sit. sed

A processio spi. san. est opus diuinæ naturæ &c. ergo videtur ꝙ sit generatio. Quòd autem sit opus diuinæ naturæ, & non voluntatis, probatur per Hyl. qui dicit, ꝙ omnibus creaturis sub- De syno. proposi. 24.
stantiam voluntas attulit, sed filio natura dedit, sed spi. san. nō est creatura, & ita non habet substantiam per voluntatem, sed per naturam patris.
Contra. Quicquid procedit per modum generationis, procedit vt genitum, præcipue in rebus viuentibus: sed spi. san. nō procedit vt genitus, alias essent duo filij in trinitate, quod non potest esse. ergo processio spi. san. nō debet dici generatio. † 65.q.q.2. to.4.
Respondeo dicendum, quòd in diuinis est accipere commune, & proprium, quāuis non sit accipere vniuersale, & particulare. Ad hoc enim ꝙ sit vniuersale, & particulare, exigitur aliqua diuersitas realis. vt supra dictum est, quidditatis communicabilis, & esse quod proprium est. Et talis diuersitas non potest esse in diuinis, sed est ibi accipere commune, & propriū dupliciter, scilicet secundum rem, & secundum rationem. Secūdum rem, sicut dicimus essentiam esse communem tribus personis, & vnamquamque personam distingui, per id quod sibi est proprium. Secundum rationem autem, sicut quando intellectus noster in diuinis accipit aliquid, & quantum ad rationem communem, vel indeterminatam, quantum ad rationem determinatam & propriam, quia vtrunq; ad dignitatem c.26.to.3. Distin.9.q. vni.ar.1.
D pertinet, & ratio generis, & ratio differentiæ. Sicut in diuinis est ratio cognitionis quæ communis est, & ratio scientiæ, quæ propria est, & determinata, nec tamen vnum est genus alterius, secundum ꝙ in Deo sunt. Ita dico, quòd processio, dicitur secundum rationem communem originis, generatio autē secundum determinatam originis rationem. Vnde se habent sicut commune & proprium, non tamē sicut genus & species.
¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ processio, s'm ꝙ sumitur in cōi rōne, non condiuiditur generationi, sed prout sumitur, s'm determinatum modum processionis, qui spi. sancto competit.
¶ Ad secundum dicēdum, quòd frequenter inuenimus, ꝙ aliquod proprium denominatur nomine communi, sicut omne conuertibile dicitur proprium, siue significet quid est res, siue non: sed tamen hoc nomen sibi specialiter retinet illud conuertibile ꝙ substantiam non significat, quia non addit aliqd
B nobilitatis quo nominiri possit. Non autem sic dicimus in ꝓposito, non erit origo spi. sancti nominatur communi nomine, quia nihil addit secundum rationem, idest, communem, vel minus quam generatio filij, cū spiritus sanctus filio sit æqualis in dignitate.
¶ Sed huiusmodi assignantur tres rationes. Prima est: quia spiritussanctus maxime accedit ad processionem, non enim tantum ipse procedit sicut & filius, sed a procedente procedit, quod filio non competit.
¶ Secunda est, quia cum processio dicatur dupliciter, scilicet secundum motum localem, & secundum exitum * causati a causa, vterq; modus aliquo modo competit origini spi. sancti. D.1064.
Inquatum enim procedit, vt persona distincta, sic sua processio habet similitudinem ad exitum causati a causa. Inquantū autem procedit vt amor, qui tendit in alterum nō sicut in recipiens, sed sicut in obiectum, habet similitudinem, cum processione locali, quæ est ex aliquo in aliquid. Pater enim amat

filium amore, qui est spi. sanctus. Filio autem non cōpetit processio, nisi secundum vnum modum, scilicet exitum a causa.

¶Tertia ratio, & credo ꝙ melior est, quia in rebus creatis inuenimus aliquid in se subsistens, procedere per modum naturæ: & hoc dicimus generari. vnde s̄m hoc potuimus processionem filij proprio nomine nominare, s. generationis noīe. Sed nō inuenimus aliqd in creaturis ꝑ se subsistens, procedere per modū amoris, sicut spi. sanctus procedit. Et ideo istam processionem nō potuimus nominare noīe proprio, sed tantum cōmuni.

¶Ad tertium dicendū, ꝙ processio amoris inquantum hmōi non habet ꝙ per ipsam natura aliqua cōmunicet, sed hoc habet inquantum est in diuinis: vbi nō potest esse aliquid imperfectum. Et ideo spi. sanctus s̄m rationē processionis, cōmuniter loquendo, nō habet, ꝙ cōicetur sibi natura, & ideo talis ꝓcessio non pōt dici generatio s̄m suā propriam rationem. Ex ipsa enim ratione generationis est, ꝙ natura genito cōicetur, quāuis. n. diuersitas rationis non sufficiat ad realē processionum differētiam, sufficit tñ ad differētem nominationem.

5. de Tri. 7. to 3 vbi supra.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ natura non est principiū processionis * spi. sancti sub ratione naturæ, sed sub ratione voluntatis a qua procedit amor. & ideo sua processio nō dicitur natiuitas, cum natiuitas a natura dicatur. Nec tamen ex hoc sequitur, ꝙ spiri. sanctus sit creatura. Volūtas enim comparatur, vt principium ad ipsa principiata, & sic comparatur ad creaturas. Vel ad ipsam rationem principiādi, & sic comparatur ad amorem, qui est spiritussanctus sicut intellectus ad artem, vt superius dictum est.

* D.665.

Dist. 10. q. 1. art. 3.

Quòd Hieronymus dicit spiritumsanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduersari.

HIeronymus tamen in regulis diffinitionum contra hæreticos spi. san. dicit ingenitū his verbis. G Spiritussan. pater non est, sed ingenitus, atq; infectus. pater non est, quia patris est, & in patre est, processionem habet ex patre & non natiuitatem. Filius non est, quia genitus non est. Ecce his verbis dicitur, spi. san. esse ingenitus: quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Determinatio secundum diuersas acceptiones.

H SEd vt statim quæ videtur repugnātiam de medio abigamus, dicimus ꝙ Hier. aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Aug. Accepit enim Aug. ingenitum qui, vel quod ē ab alio non est, & secundū hoc de solo patre dicitur. Hieron. vero ingenitum dicit non genitum, & secundum hoc de spi. sancto potest dici, cū spi. sanctus non sit genitus.

Ex his verbis Hieron. ostendit ex quo sensu dixerit spiritum sanctum ingenitum.

QVòd autem Hieronymus ita acceperit ostenditur ex verbis suis, quibus in eodem tractatu vtitur, faciens talem diuisionem. Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum. & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est, & est quod factum, est & natum non est, & est quod factum est, & natum est, & renatum est. & est quod factum est, & natum est. & renatum nō est. Nunc propositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natum, nec factum est pater est. non enim ab aliquo est: quod autem natum est, & factum non est, filius est: qui a patre genitus est, non factus est, quod iterum, nec natum, nec factum est spirituisancto est: qui a patre procedit, qđ etiam factum est, & natum non est cœlum & terra &c. quæ sunt insensibilia: quod autem fāctū & natum, & renatum est, homo est, quod vero factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieronymus se ingenitum accipere non genitum. aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scilicet omne quod I est: aut ingenitum, aut genitum, aut factum est. atque in diuisionis huius prosecutione, in assignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum spiritussanctus debeat dici ingenitus.

1. p. q. 33. articl. 4.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod spi. sanctus debet dici ingenitus. Et primu per auctoritatem Hieronymi in litera.

¶ 2 Præt. Terminus infinitus conuertitur cum negatione supposita existentia subiecti, sicut non homo, nō est homo. quicquid enim est, & non est homo, est non homo: sed ingenitus est terminus infinitus. ergo cum spiritussanctus sit, & non sit genitus, videtur quòd sit ingenitus.

¶ 3 Præt. Ingenitum, aut dicit relationem, aut absolutum: sed non dicit relationem notionalem, quia tunc non posset dici essentia ingenita. ergo videtur, quòd sit de absolutis, & ita videtur conuenire spirituisancto.

Sed in contrarium est, quod dicitur in litera, ꝙ solus pater ingenitus est. ergo non spi. sanctus.

Respondeo dicendum, ꝙ in diuinis proprie loquendo nihil potest dici priuatiue, quia ad rationem priuationis * exigi- F tur, quòd aliquid sit aptum natum habere quod non habet. hoc autem Deo competere non potest. Vnde oportet, ꝙ ingenitus sumatur negatiue, & non priuatiue. Sed negatio quædā negat in genere determinato, & hæc habet aliquid simile priuationi, inquantum ponitur aliquod determinatum genus. Et etiam quædam negatio extra gen⁹, & hęc est absoluta negatio: quia nullū genus determinat.

* D.1059.

¶Dico ergo, quòd ingenitus si dicat negationē extra genus, tunc conuenit omni ei, quod est, & quod non est ab alio per generationē, siue sit ab aliquo alio, siue non, & siue sit creatum, siue increatum. Et secundum hoc, possumus dicere patrē ingenitum & spir. sanctum, & essentiam diuinā, & primas creaturas quæ non exierunt in esse per generationem. Si autem sit negatio in genere, hoc potest esse dupliciter, secundū, quòd in diuinis accipitur. Vel in genere diuinæ naturæ, & sic adhuc conuenit patri spiri. sancto, & essētiæ. Vel in genere principij in natura diuina, & sic non conuenit nisi patri, & tunc erit notio patris. Principium. n. aliquod potest innotescere. aut secūdum quòd aliquid est ab illo, & sic pater innotescit per generationem, & spirationem actiuam, aut secundum quòd nō est ab alio: & sic est notio patris ingenitus.

¶Ad primū ergo dicendum, quòd Hieron. accipit ingenitum, idest, non genitum: secundum ꝙ negatio est extra genus vel in genere diuinæ naturæ, & non in genere principij. Vbi supra.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ negatio termini infiniti, non est negatio in aliquo genere determinato, sed tantum in genere entis. & ideo potest dici de omni ente, cui non conuenit affirmatio, sed negatio quæ negat in aliquo genere determinato, non potest dici extra illud genus.

K ¶Ad tertium dicendum, ꝙ ingenitus secundum ꝙ conuenit tantum patri, dicit notionem patris: & sic non conuenit essentiæ, secundum autem ꝙ conuenit essentiæ & spirituisancto, non dicit aliquam notionem: nec etiam aliquid de absolutis: quia sic etiam conueniret filio, sed remouet notionem quandam, scilicet generationem passiuam.

EXPOSITIO TEXTVS.

ABsit autem, vt inter Deum &c. § Sic enim processio spiritussancti materialiter videtur: quia pater se habet ad generationem vt principium actiuum: mater autem vt materiale, quia materiam ministrat. § Nescio § scilicet per artem acquisitam. § Non valeo. § per naturalem virtutem vel industriam. § Non sufficio. § per defectum vsus vel exercitij. § Omne quod est, aut ingenitum &c. § Sciendum est quòd istius diuisionis membra variatur materiali multiplicatione, & non formali, & ideo vnum membrum bis repetitur, inquātum duobus conuenit, scilicet patri & spirituisancto.

DIVISIO TEXTVS.

HIc incipit Magister, determinare de tpali processione spi.sancti. Et diuidirur in partes duas. In prima determinat processionem tpalem spi.sancti. In secunda, determinat nomen spi.sancti, quod rõnem temporalis processionis ostẽdit in 15.dist. ibi. § Hic quæritur, cũ spi. sanctus ꝓ quẽ &c. § Prima in duas. In prima determinat de temporali processione in cõi. In secunda, quantum ad speciales modos missionis in 16.dist. § Nunc de spi. sancto vide. § Prima in duas. In prima, ostendit spi.sanctum a patre & filio, tẽporali processione procedere. In secunda inquirit, vtrum a seipso temporali processione procedat 15. dist. § Hic consideran dum est &c. § Prima, in duas. In prima ostendit processionem spi. sancti temporalẽ esse a patre, & filio. In secunda, excludit errorem, circa intellectũ temporalis processionis. ibi § Sunt autẽ aliqui. § Circa primum duo facit. Primo, determinat veritatem tẽporalis processionis, quantum ad principiũ a qon procedit, ostendens per Aug. ꝙ procedit a patre & filio. Secundo, ostendit veritatem, quantum ad hoc, ꝙ ab eis dicitur procedere temporaliter. ibi § De temporali autem. § § Sunt autẽ aliqui. § Hic excludit errorem dicentium, in processione temporali spi. sanctum ooo dari, sed tantum dona eius. Et circa hoc duo facit. Primo, ostẽdit spiritumsanctum, qui Deus est, temporali processione dari. Secundo, ex hoc ostendit, ꝙ nullus homo spi.sanctum dare potest. ibi § Hic quæritur, vtrum sancti &c. Et circa hoc duo facit. Primo, mouet quæstionem, & determinat eam, ostendẽs ꝙ nullus homo spi.sanctum dare potest, nec etiam Christus, secundum quod homo. Secundo, obijcit in contrarium, & soluit ibi § Sed nunc videtur contrarium.

Cap.27.t.3.

DISTIN. XIIII.

A

Quòd gemina est processio spiritussancti.

PRæterea diligenter annotandum est, quòd gemina est processio spi.sancti, æterna valet. quæ ineffabilis est, quę à patre, & filio æternaliter, & sine tempore processit, & * temporalis quæ a patre, & filio ad sanctificádam creaturam procedit, & sicut ab æterno communiter, ac simul procedit a patre & filio: * ita & in tempore communiter, & simul ab vtroque procedit ad creaturam nõ diuisim a patre in filium, & a filio in creaturá. Vnde Augu. in 15. lib. de Trinit. ait. Spiritussanctus nõ de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturá: sed simul de vtroque procedit: quamuis hoc, filio pater dederit, vt sicut de se, ita etiam de illo procedat.

De temporali processione spiritus sancti specialiter agitur.

DE temporali autẽ processione, Beda in Homilia dominicæ primæ post Ascens. ita loquitur. Cũ gratia spi. sancti datur hominibus profecto mittitur spiritus a patre, mittitur & a filio, procedit a patre, procedit & a filio, quia eius missio est ipsa processio. His verbis ostendit aperte donationem gratiæ spi.sancti dici processionem, vel missionem eiusdem, sed cum donatio, siue datio non sit nisi temporalis: constat, quia & hæc processio, siue missio temporalis est. Hanc quoque temporalẽ spiritussancti processionem Augu. in 15. lib. de Trin. insinuat dicens, spir. sanctum processisse a C Christo, quando post resurrectionem insufflauit in discipulos, his verbis cum resurrexisset Christus a mortuis, & apparuisset discipulis insufflauit, & ait.

QVÆSTIO PRIMA.

A

Ad intellectum huius partis tria quæruntur.

Primo. De processione temporali, secundum se.
Secundo. Ratione cuius spiritussanctus temporaliter procedere dicatur, vel secundum quid fiat.
Tertio. A quo fiat.

Circa primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum sit aliqua temporalis processio spi.sancti.
Secundo. Vtrum ponat in numerum cum æterna.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum aliqua processio spiritussancti, sit temporalis.*

1.p.q.43.ar ti.7.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd nulla processio spi.sancti, sit temporalis. Sicut enim generatio est proprietas æterna filij, secundum quam distinguitur a patre: ita processio spi.sancti est proprietas secundum quam distinguitur a patre & filio, sed generatio filij non dicitur temporalis, nisi secundum naturam assumptam. cum igitur spi. sanctus nullam assumpserit naturá, nec assumet, videtur quòd nulla sit eius processio temporalis.

¶ 2 Præte. Omne illud, cui conuenit aliqood temporaliter est mutabile, vel variabile hoc autem spi. sancto non conuenit, cum sit verus Deus. ergo nec temporalis processio.

A ¶ 3 Præt. Secundum Philosophum lib. de causis. Inter rem cuius substantia, & operatio est in tpe, & inter rem cuius substantia, & operatio est in momento æternitatis, est res media, cuius operatio est in tempore, & substantia in æternitate. Rem autẽ illam cuius substantia, & operatio est in æternitate, dicit substãtias separatas, & præcipue Deum. cum igitur processio sit operatio ipsi' Dei, siue actiue, siue passiue intelligatur. vr̃ ꝙ nõ sit in tempore, & ita nec temporalis dici debeat. Propositio ne 31.

¶ 4 Præt. Illud, quod eleuat hominem supra tempus non põt dici temporale, sed ꝑ processionẽ spiritussancti in hominem, eleuatur homo supra oĩa temporalia: quia secundũ Aug. inquantum aliquod æternũ mente capimus, non in hoc modo sumus. ergo non debet dici temporalis. In princip. to.7. Ca. 16.to.3

¶ 5 Præte. In processione temporali, quæ etiam missio dicitur, includitur intellect' processionis æternæ secundum Augu. sed denominatio dẽt fieri à digniori. igitur, & si in processione esset aliquid temporale, non deberet dici temporalis, sed æterna. 4. de Tri. c. 20.to.3. 5.de Tri.ca. 15.&16. & 2. de Trini. c.5.

Contrarium dicitur per authoritates in litera.

¶ Præte. Contingit aliquem ex tempore habere spiritumsanctum, qui prius non habuit, sed spiritussanctus non habetur nisi vt procedens à patre & filio, cum sit donum vtriusq;, ergo est eius aliqua processio temporalis secundum quam procedit ad sanctificandum creaturam, vt in litera dicitur.

Respondeo dicendum, ꝙ quamuis in personis diuinis proprie loquendo, dicatur processio secundum rationem exitus D a principio, qui non necessario tendit in aliud, tamẽ processio spi.sancti ex modo suæ processionis habet inquantum, s. procedit vt amor, quòd in alium tendit, scilicet in amatum sicut in obiectum. Et quia processiones personarum æternæ, sunt causa & ratio totius productionis creaturarum, ideo oportet quòd sicut generatio filij est ratio totius productionis creaturæ secundum quod dicitur pater in filio omnia fecisse, ita etiã amor patris tendens in filium vt in obiectum sit ratio in qua Deus omnem effectum amoris creaturis largiatur, & inde est quòd spiritussanctus qui est amor, quo pater amat filium. est etiam amor, quo amat creaturam impartiẽdo sibi suam perfectionem. Poterit * ergo processio istius amoris dupliciter considerari. Vel secundum quod tendit in obiectum æternũ, & sic dicetur æterna processio. Vel secundum quod procedit vt amor in obiectum creatum, inquantum, scilicet per illum amorem creaturæ aliquid a Deo confertur, & sic dicetur pro- * D.1064.
E. cessio temporalis, ex eo ꝙ ex nouitate effectus consurgit noua relatio creaturæ ad Deum, ratione cuius, oportet Deũ sub noua habitudine ad creaturam significari, vt patet in omnibus quæ de Deo ex tempore dicuntur.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ generatio de ratione sui non dicit respectum, nisi ad eum a quo est generatio. Hoc autem dupliciter potest esse in filio. Aut, sicut a quo accipit diuinam naturam, & sic est generatio æterna a patre. Aut, sicut a quo accipit naturam humanam, & sic est temporalis generatio a matre. Processio autem spi.sancti vt dictum est, non solum dicit respectum ad principium a quo procedit, secũdum quem æterna tantummodo est, sicut & generatio, sed etiam importat respectum ad eum in quem procedit, secundum quem temporalis dici potest. Dist. 13.qõ. vnica, ar.2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd inquantum per amorẽ qui est spiritussanctus, aliquod donum creaturæ confertur, nulla

mutatio, vel variatio fit in ipso amore, sed in eo cui per amorem aliquid datur: si tamen mutatio, & nõ potius perfectio dici debet. Et ideo ille temporalis respectus, non ponitur circa spiritumsanctum realiter, sed solum s̃m rationem, realiter aũt in creatura quæ mutatur, sicut fit cum dicitur, Deus dominus ex tempore. (Ioan 20.)

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ operatio diuina dupliciter põt considerari. Vel ex parte operantis, & sic est æterna, vel quantũ ad effectum operationis & sic potest esse tpalis: sed tñ quia Deus nõ agit per operationẽ, quæ sit media inter ipsum & operatũ, sed sua operatio est in ipso, & est tota sua substantia, ideo operatio eius, essentialiter æterna est, sed effectus temporalis. (Luc.6.)

¶ Ad quartum dicendũ, ꝙ aliquid potest dici temporale multipliciter, vel quia subiacet variationi tpis, & hoc modo processio non dr̃ temporalis, ẽt quantum ad effectũ gratiæ: vel, quia habet initium in tempore, & sic gratia dicitur temporalis, & eadẽ ratione processio ratione effectus.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ aliquod coniunctum non põt affirmari nisi pro vtraque parte, sed negari potest pro altera parte tm̃, sicut patet in veritate & falsitate copulationis propositionis. Et quia temporale, claudit in se quandam negationẽ cum affirmatione, s. aliqñ esse, & prius nõ fuisse, æternum autẽ importat tantũ affirmationẽ essendi, ideo coniunctum non põt dici æternum nisi vtrunq; æternum sit. temporale autem dici potest ẽt si alterũ sit tãtum tpale, sicut creator importat diuinam operationem, & connotat effectum in creatura actualiter, ratione cuius Deus non dr̃ creator ab æterno: sed ex tpe.

† cap.26.
†Matth.28.

ARTICVLVS II.

b Vtrum processio temporalis distinguatur realiter ab æterna.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ temporalis processio ponat in numerum cum æterna vt sit alia, & alia processio. Aeternum enim & temporale non possunt idem esse in essentia, sed quæ differunt per essentiam simpliciter multiplicantur, & numerantur. ergo æterna processio, & temporalis simpliciter sunt duæ.

¶ 2 Item, idem non est signum suiipsius, sed processio temporalis s̃m Aug. est signum æternæ. ergo non sunt vna processio.

¶ 3 Præt. Cum vna dicatur processio æterna & alia temporalis, aut hoc erit, quia essentialiter differunt, aut: quia vna addit

lib.5.de Trini.ca.15.to. 3. & 2. de T ..c.5. 5.Met.text. 21.

F super aliam. Sed æterna nõ potest addere supra temporalem; quia sic temporalis, esset naturaliter prior æterna. Nec etiam, temporalis potest se habere ex additione ad æternam, cũ æterno: quia perfectum est, cui nihil sit addibile. ergo relinquitur, ꝙ essentialiter differat, & ita simpliciter sunt duæ.

¶ 4 Præterea. Sicut filius se habet ad generationem passiuam, ita & spiritussanctus ad processionem passiuam: sed pp æternã generationem, & temporalem, filius dicit habere duas natiuitates, & bis natus. ergo & spiritussanctus, dicitur habere duas processiones.

Contra. Processio ponit aliquid in ipso procedente: sed processio tẽporalis inquantum est temporalis, nihil ponit circa spir. san. ergo oportet, ꝙ in processione temporali, essentialiter includatur æterna. ergo non differũt essentialiter, nec simpliciter sunt plures. †ibi c.4.t.2.

† Psal. 103.

¶ Item. Ea quæ non sunt eiusdẽ rationis, non connumerantur adinuicem: sed temporale, & æternũ non sunt eiusdẽ rationis. ergo non potest dici ꝙ sint duæ, processiones, temporalis, & æterna. † 1.Cor.12.

Respondeo, dicendum, ꝙ cum processio semper dicat respectum procedentis ad illum a quo procedit, spi. sanctus aũt ad patrem non refertur nisi relatione æterna, oportet, ꝙ nulla processio spi. sancti sit alia essentialiter ab æterna, sed potest sibi aduenire aliquis respectus, alius ex parte eius in quem est, sicut in amatum, & ratione illius dicitur temporalis. † Rom.5.

¶ Dicendum, ergo ꝙ est vna processio essentialiter propter respectum vnum procedentis ad id, a quo procedit, quem principaliter importat. Processio autem est duplex, vel gemina ratione duorum respectuum in duo obiecta, scilicet in æternum & temporale, quorum vnus, scilicet æternus, realiter est in ipso procedente. Alius autem secundum rationem tantũ in spi. sanctum, sed s̃m rem in eo, in quem procedit. Horum tamen respectuum, primus includitur in secundo, sicut ratio & causa eius. vnde secundum se habet ex additione ad primum. (K)

Ad primum ergo dicendum, ꝙ processio non dicitur temporalis, secundum ad quod est, sed ratione respectus ad creaturam, temporalis dicitur, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd processio temporalis dicitur esse signum æternæ, quantum ad effectum ex quo consurgit respectus ille temporalis, secundum quem processio temporalis dicitur, effectus autem huius processionis est amor gratuitus qui est similitudo quædam amoris increati, qui est spiritus sanctus & per consequens signum eius. In hac dist. art. 1. istius quæst.

Accipite spiritum sanctum, vt eũ etiam de se procedere ostenderet, & ipse est virtus quæ de illo exibat; vt legitur in euangelio, & sanabat omnes. Et vt ostenderet hãc processionem spiritussancti non esse aliud quàm donationẽ, vel dationem ipsius spiritussancti, addit. post resurrectionem (G) dominus Iesus bis dedit spiritũ sanctum. semel in terra propter dilectionem proximi. & iterum de cœlo propter dilectionẽ Dei, quia per ipsum donum, diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus Deum, & proximum.

Quòd aliqui dicunt spiritum sanctum non dari, sed dona eius.

B

SVnt autem aliqui qui dicunt spiritũsanctum ipsum Deũ non dari, sed dona eius quę non sunt ipse spiritussanctus. Et vt aiunt, spiritussanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen non est ipse, datur homini, & hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit spiritumsanctum procedere cũ ipsius gratia datur hominibus, tanquam non ipsemet detur, sed eius gratia.

Quòd ipse spiritussan. qui Deus est, & datur, & mittitur.

SEd ꝙ ipse spiritussanctus qui Deus est, & tertia in trinitate persona detur, aperte ostẽdit August. in 15. lib. de Trinita. ita dicens. eundem spiritumsanctum datum cum insufflasset Iesus, de quo lex ait. † Ite baptizate omnes gentes in nomine patris & filii & spiritussancti, non debemus ambigere. Ipse ergo est qui ẽt de cœlo datus est die Penthecostes: quomodo ergo Deus non est qui dat spiritumsanctũ, immo quantus Deus est qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit spiritumsanctum, ipsum scilicet Deum dari hominibus a patre & filio, & ꝙ ipse spiritussanctus, qui Deus est, ac tertia in trinitate persona nobis detur, nostrisque infundatur, atque illibatur mentibus, aperte ostẽdit Ambro. in lib. 1. de spiritusancto dicens. † Licet multi dicantur spiritus, quia legitur, qui facit angelos suos spiritus, vnus tamen est Dei spiritus. † Ipsum ergo vnum spiritum, & Apostoli, & Prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vas electionis dicit: quia vnum spiritum (H) † potauimus quasi eum, qui non queat scindi, sed infundatur animis & sensibus illabatur, vt secularis sitis restringat ardorem, qui spiritussanctus non est de natura rerum corporaliũ, nec de substantia inuisibilium creaturarum. His verbis aperte dicit spiritumsanctũ ipsum qui creatura non est infundi mentibus nostris. Item in eodem. Omnis mutabilis est creatura, sed non mutabilis spiritus sanctus. (I) Quid autem dubitem dicere, quia datus est spiritussanctus cũ scriptum sit, charitas Dei diffusa est in cordibus † nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter suam bonitatem nobis est complens virtute omnia, sed qui solis participetur iustis. simplex substantia opulentus virtutibus, vnicuique præsens diuidens de suo singulis, & vbique totus.

¶ Ad

* D.569.

¶ Ad tertium dicendum, q quamuis æterno, secundum rem nihil sit addibile, nihilominus tamē æternum potest * intelligi in aliqua habitudine si habere ad aliquod temporale: quæ tñ habitudo non ponitur realiter, circa ipsum æternum, vt dictū est. Et quia intellectus potest repræsentari per nomen, quia voces sunt notæ earum quæ sunt in anima passionum: ideo potest æterno imponi aliquod nomen, put intelligit sub illa habitudine sicut Deus dicitur dominus ex tempore: & ita etiam dicitur processio tēporalis.

¶ Ad quartum dicendum, q generatio filij temporalis, & æterna distinguitur, etiā secūdum respectum ad principium a quo sunt: quia æterna est a patre & temporalis a matre, & secūdum diuersas naturas, & ideo vna realiter nō est alia, sed de processione non est simile, vt dictum est.

Ibidem. s.perihet.in prol.

Art. antece.

Incircumscriptus ergo est, & infinitus spiritussanctus, qui discipulorum sensus separatorum infundit: quē nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, spiritus autē sanctus populis infundebatur. Quis ergo dubitet, quin diuinum sit, quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Vnus est spiritus sanctus qui datus est omnibus, licet separatis apostolis. Et hic aperte dicit Ambro. q spi. sanctus, qui est substātia simplex cū sit vnus datur pluribus. Alia quoq; authoritate hoc idem astruitur. s. q spir. sanctus, qui est filio æqualis hominibus detur. Ait enim August. de verbis Apostoli. † Si charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis, a quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus, quę dona? Spiritū sanctum, qui tale dat donū qualis est ipse. magna est misericordia eius donum dat æqualem sibi, quia donum eius spiritussanctus est. præmissis his & aliis pluribus authoritatibus aperte mōstratur, quòd spiritus ęqualis patri & filio nobis datur, nec ideo tamen minor est patre, & filio. Vnde August. in 4. lib. de Trinit. † Non ideo minorem esse spiritum sanctū: quia eum pater misit, & filius arbitrandum est.

B

† August. de verbo Di. seru. 43. to. 10. ad Roma. 5.

† c. vlt. to. 3.

¶ Quintum, concedimus.

¶ Ad sextum dicendum, q processio temporalis, & æterna, consideratæ secundum respectum procedentis ad principium a quo est, sunt omnino idem ne dum eiusdem rationis, & ex hac parte non numerantur. Sed consideratæ secundum respectum ad id, in quod est processio per modum dictum, nō sunt eiusdem rationis, scilicet per vniuocationem: sed analogicè: quia vnum est ratio alterius, & ita possunt connumerari, sicut etiam dicimus Deum & hominem duas res.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur, secundum quid attendatur processio temporalis.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrum, ipse spiritussanctus, secundum processionem temporalem detur, vel tantum dona eius, vel vtrunque.

Secundo. Secundum quæ dona dicatur spiritumsanctum dari, vel procedere temporaliter.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum spiritussanctus temporaliter detur.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, q ipse spiritus sanctus non procedat temporaliter, vel detur. Illud enim quod secundum se, est vbiq; non videtur vsquam, sm se procedere, sed spiritussanctus cum sit Deus est vbiq;. ergo non potest in quemq̃ procedere.

¶ 2 Si dicas, q potest esse sm aliquem modum in aliquo sm quem prius non erat, adhuc habetur propositum: quia secundum Dion. & auth. lib. de causis. Deus eodem modo se habet ad omnia, quamuis non omnia eodem modo se habeant ad ipsum: sed iste modus diuersus in creaturis est ex diuersis perfectionibus, quas ea Deo cōsequuntur. ergo videtur q ex hoc, q spi. san. dicitur aliter esse in isto quam prius non fuit, non propter aliud esse, nisi quia aliquem effectum consequit iste quem prius non consequebatur, & sic tota datio, vel processio refertur ad dona, & non ad ipsum spiritumsanctum.

Dion. de di. no. c. 3. posit. 24.

¶ 3 Item, vt dictum est, processio temporalis, nihil secundum rem addit ex parte ipsius procedentis ad processionem æternam: sed secundum processionem æternam, ipse spiritussanctus non procedit in aliquam creaturam. ergo nec secundum temporalem, quantum ex parte ipsius spi. sancti: sed solum quantum ad dona ipsius.

In hac dist. q. 1. ar. 2.

¶ 4 Præte. Constat quòd virtus infusa non est deficientior in

A operibus meritorijs, quam virtus acquisita in operibus politicis: sed virtus acquisita sufficienter dirigit hominem in omnibus ciuilibus. ergo infusa, in omnibus meritorijs. non igitur oportet. vt videtur q cum virtute infusa ipse spiritussanctus datur. sed, vel solus spiritussanctus, vel sola virtus.

Contra. Rom. 5. dicit. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum san. &c. ergo videtur q vtrunq; detur.

¶ Præte. Amor habet rationē primi doni, qa in ipso omnia ex liberalitate conferuntur. cum igitur spiritussan. sit amor. videtur, q habeat rationē doni: sed non nisi quia datur. ergo videtur, quòd ipse spiritussan. detur.

¶ Vlterius, quæritur circa hoc si vtrunq; datur, quid per prius datur. Et videtur, q spiritussanctus: quia per ipsum datur alia. Et quia habet rationem primi doni.

¶ Sed econtrario, videtur q dona per prius: quia dona ipsius disponunt nos ad hoc, q ipsum habeamus, dispositio autem

C prior est eo ad quod disponitur. ergo &c.

Respondeo dicendum, q ipsemet spi. san. procedit temporali processione, vel datur, & non solū dona eius. Si enim consideremus processionem spi. sancti ex parte eius a quo procedit, non est dubium quin secundum illum respectum ipsemet spi. sanctus procedat. Si autem consideremus processionem, secundum respectum ad id in quo procedit, tūc sicut dictum est, respectus iste in spi. sancto ponitur: non quia ipse realiter referatur, sed quia alterum refertur ad ipsum. Cum igitur in acceptione donorum ipsius, non solum relatio nostra terminetur ad dona: vt ipsa tantum habeamus: sed etiam ad spi. sanctum: quia aliter ipsum habemus, quam prius, non tantum dicentur dona ipsius procedere in nos: sed etiam ipsemet. secundum hoc enim ipse dicitur referri ad nos, secūdum quod nos referimur in ipsum. Et ideo pcedit ipse in nos & dona ipsius: quia & dona eius recepimus: & per eadem ad ipsum nos aliter habemus, inquantum per dona eius, ipsi spirituisancto cōiungimur: per donum nos sibi assimilans.

In hac dist. q. 1. ar. 1.

D

¶ Ad primum igitur dicendum, q cum dicitur Deus esse vbique importatur quædam relatio Dei ad creaturam, quę quidem realiter non est in ipso: sed in creatura. Contingit autem ex parte creaturæ illas relationes multipliciter etiam diuersificari, secundum diuersos effectus: quibus Deo assimilatur, & inde est, quòd significatur vt aliter se habens ad creaturā, quàm prius. Et propter hoc spi. san. qui vbiq; est secundum relationem ipsius creaturæ ad ipsum, potest dici de nouo esse in aliquo sm nouam relationem ipsius creaturæ ad ipsum.

¶ Ad secundum dicēdum, q quamuis ille modus aliter se habendi, diuersificetur ex diuersis bonis receptis in creatura, tamen relatio creaturæ non sistit in donis illis: sed vlterius tendit in eum per quem illa dona dantur. & ideo possumus significare nos in alio modo habere spiritumsanctum, & spiritum sanctum aliter à nobis haberi. & hoc significatur cum dicitur ipsemet in nos procedere, vel nobis dari.

E

¶ Ad tertium dicendum, quòd non dicitur ipsemet in nos procedere: quia circa ipsum aliquid fiat: sed quia ex eo quod nos ad ipsummet aliter nos habemus, ipse potest significari sub alio respectu se habere ad nos. Et ita dicitur in nos procedere quantum ad illum respectum quem processio ponit ad id in quod est processio: licet non quantum ad illum quem ponit ad id a quo est.

¶ Ad quartum dicendum, q virtus infusa est multo sufficientior, quàm virtus acquisita, & ea ratione suæ perfectionis, habet, q nos maxime Deo coniungat & assimilet: secundū quā coniunctionem innascitur nobis nouus respectus ad Deum. vnde quanto sufficientior est, tanto magis in ipsa spiritussanctus procedere dicitur, & cum ipsa. vtrum autem oporteat aliquod donum creatum dari cum spi. sancto, erit quæstio infra. Dist. 18. q8. vnica, art. 3.

¶ Alia duo concedimus.

¶ Ad id quod vlterius queritur, dicendum quod ordo aliquorum secundum naturam põt dupliciter considerari. Aut ex parte recipientis vel materiæ, & sic dispositio est prior quam id ad quod disponit, & sic per prius recipimus dona spi. sancti, quam ipsum spiritũ: quia per ipsa dona recepta spiritui san. assimilamur. Aut ex parte agentis & finis, & sic quod propinquius erit fini & agenti dicitur esse prius: & ita per prius recipimus spiritumsanctum quam dona eius: quia & filius per amorẽ suum alia nobis donauit. & hoc est simpliciter esse prius.

An viri sancti & ecclesiæ Prælati dent, vel dare possint spiritum sanctum.

C

HIc quæritur, vtrum & viri sancti dent, vel dare possint alijs spiritum sanctũ. G Quem si aliis dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere spiritussan. vel mitti, sed creator a creatura nõ procedit, vel mittitur. Restat ergo, vt ipsi non dent spiritũ sanctum, nec dare possint. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. Non aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctum. Orabãt quippe, vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabãt, quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia. Deniq; & Simon magus offerens apostolis pecuniã, non ait. date & mihi hanc potestatem vt dem spiritum sanctum, sed cuicunque inquit, imposuero manus accipiat spiritum sanctum; quia nec scriptura superius dixerat. Videns autem Simon, quia apostoli darent spiritũ sanctum, sed dixerat. videns autem Simõ, quia per impositionem manuum apostolorum daretur spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit Augustin. nec apostolos, nec alios ecclesiæ prælatos dedisse, vel dare spiritum sanctum.

ARTIC. II.

c.26.to.3. *b Vtrum processio tẽporalis spiritussancti attendatur,*
Act.8. *secundum omnia dona.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quod secũdum omnia dona processio tẽporalis spiritussancti attendatur. Omne enim donum quod creaturæ confertur ex liberalitate diuinæ voluntatis procedit, sed ratio conferendi per liberalitatem est amor. ergo videtur, quod secundum quælibet dona creaturæ collata, spiritus sanctus detur, vel procedat.

¶ 2 Præt. In collatione cuiuslibet doni creatura secundum aliquem respectum se habet ad Deum, secundum quem prius non habebat. assimilatur enim sibi secundum participationẽ illius perfectionis: quam de nouo a Deo recepit, sed hoc erat spiritumsanctum temporaliter procedere, quod significari spiritumsanctum in habitudine aliqua ad creaturã, ex eo quòd creatura nouo modo referebatur ad ipsum. ergo videtur quòd spiritussanctus etiam secundum dona naturalia mittatur, & non tantum secundum gratum facientia.

4. de Trinit. c.20.to.3. ¶ 3 Præte. Secundum August. Mitti est cognosci, quòd ab alio sit, sed aliquis sine gratia gratum faciente potest cognoscere spiritumsanctum ab alio esse per fidem informem. ergo videtur, quòd processio temporalis non semper sit secundum donum gratum faciens.

¶ 4 Præte. Rabanus dicit, quod spiritussanctus datus est apostolis ad operationem miraculorum. hoc autem donum non est gratum faciens, sed tantum gratis datum. ergo etiam secundum hæc dona potest attendi temporalis processio spiritussancti.

Contra. Sapientia. 1. Spiritussanctus disciplinæ effugiet fictũ. Quicunque autem caret gratia gratum faciente pro ficto habetur. ergo in nullum talem spiritussan. procedit.

¶ 5 Præt. Spiritussanctus non procedit in aliquem nisi quem inhabitat Deus, sicut in templo suo, quia per spiritumsanctũ efficitur quis templum Dei. 1. Cor. 9. Sed in nullo dicitur habitare Deus nisi per gratiam gratũ facientem. ergo secundum hoc donum, tantum temporalis processio spiritussancti attenditur.

K Respondeo dicendũ, quod in exitu creaturarum a primo principio attenditur quędam circulatio, vel regiratio, eo quod omnia reuertuntur sicut in finem in id, a quo sicut a principio prodierũt. Et ideo oportet, vt per eadem quibus est exitus a principio & reditus in finem attendatur.

Dist. 13. q. 1. art. 1. ¶ Sicut igitur, dictum est, quod processio personarũ est ratio productionis creaturarum a primo principio, ita etiam est eadem processio ratio redeundi in finem. Quia per filium & spiritum sanctum sicut & conditi sumus: ita etiam & fini vltimo coniunguntur, vt patet ex verbis Augu. positis in 3. distinc. vbi dicit. Principium ad quod recurrimus, scilicet patrem, & formã quam sequimur, scilicet filium &c. & Hyla. dicit infra 31. dist. Ad vnum initiabile omnium initium per filium vniuersa referimus. Secundum hoc ergo processio diuinarum personarũ in creaturas potest considerari dupliciter. Aut inquantum est ratio exeundi a principio, & sic talis processio attenditur secũdum dona naturalia in quibus subsistimus, sicut dicitur a Dionys. Diuina sapientia, vel bonitas in creaturas procedere, sed

Lib. de vera rel. c. 55. circ. fi. to. 1. Hil. 2. de Tri. in prin.

4. de di. no.

F de tali processione non loquitur hic. Potest etiam attendi inquantum est ratio redeundi in finem: & sic est secundum illa dona tantum: quæ proxime coniungunt nos fini vltimo, scilicet Deo: quæ sunt gratia gratum faciens & gloria, & de ista processione loquimur hic. Sicut enim in generatione naturali generatum non coniungitur generãti in similitudine speciei, nisi in vltimo generationis, ita etiã in participationibus diuinæ bonitatis non est immediata coniunctio ad Deum per primos effectus, quibus in esse naturæ subsistimus, sed per vltimos, quibus fini adhæremus, & ideo cõcedimus spi. sanctum non dari, nisi secundũ dona gratum facientia.

¶ Ad primum, ergo dicendum, quod quamuis in collatione donorum naturalium, vel gratis datorũ attendatur magna liberalitas, tamen perfectio liberabilitatis attenditur in his, quæ H vltimæ perfectioni coniungunt, & ista sunt quæ immediate ordinant nos in finem, & ideo secundum ista dona præcipue spiritussancti processio attenditur.

¶ Ad secundum dicendum, quod in processione spiritus, secũdũ quod hic loquimur: prout scilicet, claudit in se dationem spiritussancti non sufficit, quod sit noua relatio qualiscunq; est creaturæ ad Deum, sed oportet quod referatur in ipsum sicut ad habitum: quia quod datur alicui habetur aliquo modo ab illo. Persona autem diuina non potest haberi a nobis nisi, vel ad fructum perfectũ, & sic habetur per donum gloriæ, aut secundum fructum imperfectum, & sic habetur per donum gratiæ gratum facientis. Vel potius sicut id, per quod fruibili coniungimur, inquantum ipsæ personæ diuinæ quadam sui sigillatione in animabus nostris relinquunt quædam dona, quibus formaliter fruimur, scilicet amore & sapientia, propter quod spi- I ritussanctus dicitur esse pignus hæreditatis nostræ.

¶ Ad tertium dicendum, quod non qualiscunq; cognitio sufficit ad rationem missionis, sed solum illa quæ accipitur ex aliquo dono appropriato personæ, per quod efficitur in nobis cõiunctio ad Deum, secundum modum proprium illius personæ, scilicet per amorem, quãdo spiritussanctus datur. vnde cognitio ista est quasi experimentalis.

¶ Ad quartum dicendum, quod quamuis operatio virtutum nõ sit donum gratum faciens, tamen cum dono gratum faciente conferri potest. Et quia Apostoli hoc donum non sine gratia gratum faciente acceperunt, ideo dicuntur temporaliter accepisse spiritumsanctum in collectione huius doni.

QVAESTIO III.

C

Vtrum spiritussanctus detur à viris sanctis.

DEinde quæritur a quo spi. sanctus procedit. Et quæritur hic: vtrum spi. sanct. detur a sanctis viris. alia enim quæ ad hanc inquisitionem pertinent infra dicentur. Videtur autem, quòd sancti viri spi. sanctum dare possunt. Remissio enim peccatorũ non fit nisi per spi. sanctum, sed sancti viri possunt remittere peccata. Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata &c. ergo videtur quod possunt dare spiritum sanctum. Dist. 16. q. vnica. ar. 2.

¶ 2 Præt. Gratia spi. san. est sicut lumen spũale, sed vnum corpus illuminatum lumine corporali potest & aliud illuminare. ergo, & vnus existens in gratia potest alteri gratiam conferre.

¶ 3 Præt. Qui dat occasionem damni, damnum dedisse videtur. ergo qui facit aliquid, quo facto conferretur gratia spiritus sancti, videtur gratiam spiritussancti conferre, sed ministri ecclesiæ sacramenta dispensant in quibus gratia spiritussancti datur. ergo videtur, quod spiritumsanctum dare possint. Cato libro de morib.

Contra.

A Contra. Dans, nunquam est inferior eo quod datur. Sed quilibet minister ecclesiæ, est inferior spiritusancto, & quasi instrumentum ipsius. ergo nullus talis, spiritumsanctum dare potest.

¶ Præterea. Spiritussanctus nõ datur nisi in gratia gratum faciente: gratiam autẽ talem nulla creatura conferre potest. ergo nec spiritum sanctũ. Probatio mediç. Nullum infinitum potest (Ibidem.) esse à potentia finita: gratia autem habet quandam virtutẽ infinitam, inquantum scilicet ipsi Deo, qui est infinitus coniungit. ergo cum omnis potentia creaturæ sit finita, gratia gratum faciens a nulla creatura conferri potest.

Respondeo dicendum, ꝙ nulla creatura potest dare spiritũ sanctũ, sed solus De⁹. (In hac dist. q.1.ar.2.) Cum enim in processione temporali, vt dictum est, duo sint, scilicet respectus æternus, quo spiritussanctus exit a patre & filio, & respectus temporalis, qui cõsurgit ex eo ꝙ creatura per donum susceptũ nouo modo se habet ad ipsum, (Cap 3.) constat, quòd neutro modo potest ab aliqua creatura ꝓcessio temporalis spiritussancti intelligi: ꝙ enim à nulla creatura spiritussanctus procedat secundũ relationẽ æternam, nulli dubium est. Similiter etiam, nulla creatura gratiam gratum facientem, in qua D sola spiritussanctus datur, conferre potest. cuius ratio potest dupliciter assignari. Primo, quia cum omnis operatio creaturæ præsupponat potentiam materiæ, impossibile est quod aliqua creatura aliquam formã producat * in esse, quæ non educitur de potentia materiæ: & inde est, quòd anima rationalis (* D.643.) a solo Deo creatur. Et quia gratia gratum faciens eleuat hominem supra totum esse naturæ: inquantum elicit actum & ordinat in finem, in quem natura per sua principia attingere non potest, non est perfectio educta de potentia materiæ, & à solo Deo confertur. Alia ratio potest esse, quia cum omnis actio sit secundum aliquam similitudinem in per se agẽtibus, secundum quod videtur ꝙ vnumquodque agit sibi simile, oportet, si aliqua perfectio acquisita in aliquo immediate cõiungat alicui sicut similitudo ipsius, quòd immediate ab ipso producatur. Et quia per gratiam efficimur ipsi Deo coniuncti, & non mediante aliqua creatura, ideo oportet, quòd gra- E tia immediate à Deo in nos procedat. Tertia ratio, potest etiã sumi ex virtute ipsius gratiæ, ex qua eliciuntur in nobis actus meritorij, qui ducunt in infinitum bonum, sicut obiectum tangit: & ex eo quòd in omnibus agẽtibus ordinatis per modum agentis & instrumenti, vltima perfectio attribuitur primo agenti: sicut forma substantialis non est per calorem igni, qui est quasi instrumentum, sed per virtutem cœlestem.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ministri ecclesiæ non remittunt peccata authoritate, vel per modum efficientis, sed solus Deus. qui dicit Isa.43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas ꝓpter me. Remittunt autem per modum ministerij, & ideo ẽt possunt dici ministri collationis spiritussancti, sed non datores: quia hoc importat authoritatem.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ lumen spirituale est nobilius & potẽtius quàm lumen corporale, & ex qua dignitate habet ꝙ à nullo creato pôt produci sicut & anima * rõnalis, vt dictũ est. (* D.17…)

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ille, qui dat occasionem damni, vr damnum fecisse interpretatiue, sed non proprie, & tamen qui (In corp… ius ar…) dat occasionem damni facit aliquid proportionatum & sufficiẽs, ad hoc ꝙ damnum sequatur, sed nulla operatio ministri in se cõsiderata prouenit a ministro est proportionata & sufficiens, vt sequatur spiritussancti donatio, sed solum hoc habet ex diuina institutione & dignatione, & ideo tota causalitas in Deum refertur.

Quòd non possunt dare spiritum sanctum hoc docet.

Et quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodẽ lib. † subdens de Christo: Scriptum est, quòd acceperit a patre promissionem spiritussancti, & effuderit: in quo B vtraq; natura monstrata est, humana, scilicet & diuina. accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidẽ hoc donũ possumus pro modulo nostro, effundere vero super alios, non vtique possumus, sed vt hoc fiat Deum super eos a quo id efficitur, inuocamus. His verbis, expresse dicit nos spiritum sanctum non posse super alios effundere, idest, aliis dare.

Quòd videtur contrarium. C

Sed huic videtur cõtrarium, quod Apostolus ad Galat. de se loquens ait. † Qui tribuit vobis spiritum: & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum: sed intelligendum est Apostolum dixisse hoc, non quia haberet potestatem & auctoritatem dandi spiritumsanctum, sed quia ministerium habuit, in quo dabatur a Deo spiritussanctus. Vt. n. ait Augustin. † super eundem locum exponens illud Apostoli verbum: Ab Apostolo prædicata est eis fides, in qua prędicatione aduentum & præsentiam spiritussancti senserant: sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia sancti spiritus apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. († Ad Galat. 3.to.4.) † Aperte hic ostendit, quomodo illis spiritum sanctum tribuerit Apostolus, non vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi, quã illis recipientibus, quòd spiritussanctus in eis esset aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantũcunque sancti, dare possunt spiritumsanctum.

DISTINCT. XV.

A

Vtrum spiritus sanctus detur a seipso.

Hic considerandum est, cũ spi. sanctus detur hominibus a patre, & filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroque vel * mitti, vtrum etiam a seipso detur: si detur a se, & procedit vel mittitur a se.

EXPOSITIO TEXTVS.

Non dicimus a patre, &c. § Videtur sibi contradicere: quia supra dixit duas esse ꝓcessiones. (Cap.2. Dist.13. in litera. Art. antece.) Et dicẽdũ, quòd nõ simpliciter duæ, vt dictũ est, sed vna alterã includit, & hoc in verbis istis datur intelligi, & etiã aliud scilicet, ꝙ pater immediate spirat spiritum sanctum sicut filius, non solum quantum ad virtutẽ, sed etiam quantũ ad suppositũ, sicut duo homines aliquid simul operantes.

¶ Vt eum etiam de se &c. Videtur ꝙ hoc non sit necessarium, quia spiritus sanctus etiam a seipso temporaliter datur, & procedit, non tamen ex hoc ostenditur quod D a seipso sit. Dicendum, quòd cum dicitur spiritussanctus a se dari, totum hoc refertur ad donum in quo spiritussanctus datur, & non ad ipsam personam procedentem, quia spiritussanctus non est a seipso sicut a principio originante: sed cum per flatum corporalem spiritussanctus significaretur, ostendebatur quòd etiam ipsa persona spiritussancti a filio procedebat.

§ Et ipse est virtus &c. § Videtur falsum dicere, quia virtus appropriatur filio, vt habetur infra 1. Corinth. 1. Christum Dei virtutem &c. (Dist. 31. q. 2. art. 1:) Et dicendum, quòd virtus potest * & patri & filio & spiritusancto appropriari, secundum diuersas rationes. (* D.233.) patri quidem, inquantum virtus ad perfectionem potestatis pertinet, quæ patri appropriatur. Filio vero, inquantũ est media inter essentiam & operationem, ita ꝙ, res per suam virtutem operatur, sicut pater per filium. Inquantum autem facit opus bonum & operãtem, sic appropriatur spiritusancto, cui appropriatur bonitas, vel quantum ad effectum virtutis, qui E est aliquod beneficium præstitum ex liberalitate diuina, cuius collectionis ratio, est amor.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

Ostenso quia spiritussanctus procedit temporaliter & datur a patre & filio. hic inquirit, vtrum etiam a seipso detur vel mittatur: & diuiditur in partes duas. In prima, ostendit ꝙ spiritussanctus & datur & mittitur a seipso. In secunda, inducit similitudinẽ de missione filij. ibi § Ne autem mireris. § Ostendit autẽ in prima partes duas. Primo, ꝙ spi. sanctus a se detur. s. per Augu. authoritatem, & per duas rationes, quarum vna talis est. Quicquid pôt pater & filius, pôt & spi. sanctus. Sed pater & filius possunt dare spi. sanctum. ergo &c. Alia est. Quicquid operatur pater & filius, operatur

spiritus sanctus, & sic vt prius. Et rationes istæ habent efficaciam propter effectum connotatum in missione & datione spiritussancti. ex parte creaturę Operatio enim & potentia respectu creaturæ, est communis omnibus tribus personis. § Ne autem mireris. §. Hic inducit missionem filij ad notificandum missionē spiritussan. & diuiditur in partes duas. in prima, determinat de filij missione in communi. In secunda, quantum ad speciales modos. ibi § Hic quæritur: vtrū semel tantum. § Prima, in duas. In prima, mouet quæstionem de missione filij duplicem: qualiter, (cap.19.to.3.) scilicet intelligatur, & a quo mittatur. In secunda, soluit ibi: § Quo circa quęrendum. § Et hæc diuiditur in duas. In prima, soluit quantum ad missionis modū. In secunda, quātum ad missionis principium. ibi § Et quod a spiritu sācto. § Et hæc diuiditur in duas. In prima, ostendit ꝙ nō solū filius missus est a patre: sed etiam a spiritusancto. In secunda, ostendit ꝙ etiam à seipso. ibi § Deinde ostendit. § Et hæc in duas. In prima, ostendit filium esse datum a seipso. In secunda ostendit filium esse missum a seipso. ibi § Quòd autem a seipso. § Et circa hoc tria facit. In prima, ostendit veritatem. In secunda, concludit intentionē suam. ibi § Ex supradictis aperte. § In tertia, excludit obiectionem. ibi § Sed adhuc opponitur. §

Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & Deus est & donum, siue datū. & ideo dat & datur: dat quidem inquantum Deus, & datur inquantum donum. Cum autem donatio siue datio spiritussancti sit operatio Dei: & communis sit & indiuisa operatio trium personarum, donat itaq; spiritussanctus non tantum a patre & filio, sed etiam a seipso. Vnde Aug. in 15. lib. de Trini. ait. ꝙ seipsum dat. Sicut (inquit) corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donum spiritussancti nihil est aliud quā spiritussanctus. In tantum ergo donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur. apud se autem Deus est, & si nemini datur, quia Deus erat patri & filio coæternus antequam cuiquam daretur. Nec quia illi dāt & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur sicut Dei donum, vt etiam seipsum det sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ potestatis. de quo dictū est, Spiritus vbi vult spirat. Ecce aperte dicit ꝙ spiritussanctus seipsum dat. Si enim spiritussanctus seipsum dare non potest, & cum pater dare potest, & filius, G potest vtique aliquid pater & filius, quod non potest spiritussanctus. Item si pater & filius dant spiritum sanctū, nec ipse dat: aliquid ergo pater operatur & filiꝰ, quod non operatur spiritussanctus. dat ergo spiritussanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc & a seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est. Nā processio temporalis spiritussancti vel missio, ipsius est donatio & ipsa Dei operatio. procedit ergo spiritussanctus tempo- H raliter a se & mittitur a se, quia datur a se.

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad intellectum huius partis de tribus quæritur.

Primo. De missione, secundum se.
Secundo. De ipsa ex parte missi.
Tertio. De eadem ex parte mittentis.

Circa primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum missio, aut datio conueniat diuinis personis.
Secundo. Quid significet, vtrum essentiam, vel notionem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum missio conueniat diuinis personis.

(1. par. q. 43. art. 1.) AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd missio non conueniat diuinis personis. Missio enim videtur dicere quandam loci mutationem, secūdum quod dicimus nūtium mitti ad aliquem locum. Sed in diuinis personis quæ vbiq; sunt, non conuenit aliqua loci mutatio. ergo nec missio.

¶ 2 Præte. Super illud Ezech. 16. Conuertens restituā eos &c. (To. 5.) dicit Hierò. Quod coniunctum est & in vno corpore copulatum, mitti non potest: sed vna persona coniuncta est alij maiori vnione, quàm aliqua copulatio corporalis. ergo vna persona non potest mitti ab alia.

¶ 3 Item. Nihil pertinēs ad inferioritatem, potest dici de vna persona respectu alterius, cum non sint gradus in trinitate. vnde Damasc. (lib. 3. fi. ort. cap. 14.) quòd Christus non est obediens patri, nisi secundum quòd homo: missio autem & datio videntur importare quandam inferioritatem in misso & dato. ergo neutrum conuenit diuinæ personæ.

¶ 4 Item. Constat ꝙ diuina persona est in infinitum dignior, quàm aliquis angelus: sed angeli superiores qui sunt assisten- F tes, secundum Dion. non mittuntur ad nos propter suam dignitatem. (Dio. 13. cœl. Hierar.) ergo multo minus diuinæ personæ mittuntur.

In contrarium sunt autem plurimæ auctoritates canonis & sanctorum, in litera.

Respondeo dicendum, quòd missio, vel datio ratione suæ significationis dicit exitū alicuius vt missi ab aliquo sicut a mittēte, & ad aliquē terminum. Iste autē exitus i creaturis, est, secundum distātiam corporalē missi a mittente. & in comparatione ad terminū ponit in misso esse vbi non fuit prius. Quia aut omnis imperfectio amouēda est ab his quæ in diuinam prædicationē veniūt, ideo missio in diuinis intelligitur nō secundum exitum localis distantiæ, nec secundum aliquam nouitatem adueniētem ipsi misso, vt sit vbi prius non fuerat, sed secundum exitū originis ab aliquo, vt a principio, & secundū nouitatem aduenientem ei ad quē fit missio, vt nouo modo persona missa in eo esse dicatur. Ex quo patet, ꝙ missio de ratione sui differt à processione & datione. Processio enim inquantum processio, dicit realem distinctionem & respectū ad principium a quo procedit. & non ad aliquem terminum. Datio autem non importat distinctionem dati à principio à quo datur: quia idem potest dare seipsum, sed tantum ab eo cui datur, vt supra dictum est. Sed missio ponit distinctionem in misso & ad principium & ad terminum. (Dist. 14. q. 1. art. 1.) Et ideo cum dicitur, spiritussanctus mitti, includitur in significatione missionis, vterque respectus, scilicet temporalis & æternus. Aeternus, prout a patre & filio procedit: & temporalis, prout significatur in habitudine ad creaturam quæ nouo modo ad I ipsum se habet.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis spiritussanctus qui vbique est, non possit esse vbi non fuerat loci mutatione circa ipsum intellecta tamen, pōt esse aliquo modo quo prius non fuerat mutatione facta circa illud, in quo esse dicitur, & in hoc saluatur ratio missionis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Glo. Hiero. intelligitur de missione creaturæ quæ fit per loci mutationem, quæ non potest esse nisi eius quod localiter separatur: ad diuinam autem missionem sufficit distinctio personarum in essentiæ vnitate. (vbi supra.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd obedientia est proprie respectu præcepti, quod proprie ad dominium pertinet. vnde patet, ꝙ obedientia gradum importat dignitatis, vnde non potest dici de persona filij, vel spiritussancti secundum diuinitatem, mittere autem non ponit gradum diuinitatis, sed authoritatem K principij in vno, respectu alterius, qui ab illo exit, & iste ordo est in diuinis personis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non secundum eandem rationem missio dicitur de angelo, & de diuina persona. Angelus enim missus localiter mouetur, cum sit vbi prius non fuerat, quia cum sint in cœlo, non sunt in terra. vnde missio talis aliquam indignitatem, vel inferioritatem gradus ponit circa missum. non autem missio diuinæ personæ a qua omnino loci mutatio excluditur. Et præterea effectus ille ad quem est missio personæ diuinæ etiam immediate * est ab ipsa persona, scilicet gratia gratum faciens, vt dictum est. (* D. 680.) Effectus autē superiorum angelorum efficitur in nos, mediantibus inferioribus angelis secundum Diony. (Dist. 14. q. 2. art. 2.) & ideo non dicuntur ipsi superiores angeli ad nos mitti, sed inferiores * qui circa nos immediate operantur, (De cœl. Hierar. c. 13.) sicut etiam nec missio diuinæ personæ est secundum illas perfectiones, quas creatura a Deo recipit, agente aliqua media creatura. (* D. 162.)

ARTI-

A

ARTICVLVS II.

Vtrum missio significet notionem.

Homi. pri. dñicæ post Ascens. in princ. to. 7.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd missio significet notionem. Dicit enim Beda in quadam Homil. quòd missio spiritusancti est eius processio, sed processio est notionale. ergo & missio.

¶ 2 Præt. Quicquid importat originē in diuinis, est notionale, quia essentia diuina nō originatur, nec aliquam personā originat: missio autem, vt dictum est, importat exitū originis ab alio sicut à principio. ergo est notionale.

In ar. ante. c. 5. to. 3. De diu. no. cap. 2.

Contra. Secundum Dion. Omne nomen connotans effectum aliquē in creatura, dictum de Deo pertinet ad communitatem essentiæ: sed missio importat effectum aliquē in creatura, vt dictum est. ergo significat essentiā.

Ioan. 14. Ioan. 16. Ibid. vbi supra. Galat. 4. Hiere. 23.

¶ Præt. Nulla notio communis est filio & spūisancto: sed missio communis est vtrique. vterque enim legitur missus, vt in litera dicitur. ergo missio non dicit aliquam notionem.

Nō est mirum, si spiritusanctus dicatur mitti vel procedere à se, cum etiam filius dicatur mitti à se.

C

NE autem mireris, quòd spiritussanctus dicitur * mitti vel procedere * a se. cti. Nā & de filio dei dicit Aug. in 2. lib. de Tri. Quòd non tantum à patre missus est, sed etiam à seipso & à spiritusancto, querēs quomodo filius vel spiritussanctus sit missus, cum vterque sit vbique tāquam Deus. Nam vterque (inquit August.) legitur missus. de spiritusācto enim legitur, Quem mittet pater in nomine meo. Et item. Si abiero mittam eum ad vos. Et filius de se dicit. Exiui à patre, & veni in mundū. Et Apostolus dicit. Misit Deus filium suum. In propheta autem dictum est ex persona Dei. Cœlum, & terram ego impleo. Itaq; vbiq; Deus est, vbique ergo est filius, vbiq; est etiam spiritussanctus. Illuc ergo missus est filius & spiritus sanctus vbi erant. B C

Respondeo Dicendum, quòd quædam nomina sunt in diuinis, quæ significant tantum personam, vt pater & filius. quædam quæ tantum significant essentiam, sicut hoc nomen essentia. quædam quæ significant vtrunque, sicut dictum est, de potentia generandi & spirandi. Et ita dico, quòd missio est & essentiale & notionale, secundum aliud & aliud. Secundum enim respectum quem importat missio ad suum principium, est notionale, secundum autem respectum quem importat ad effectū in creatura est essentiale. Sed circa hoc est duplex opinio. quidam enim dicunt, quòd principaliter significat notionem, ex consequenti essentiam secundum effectum connatum. Alij dicunt econuerso, & hoc mihi videtur verius esse, considerata virtute vocabuli. Missio enim secundum rationem sui nominis, non dicit exitum ab aliquo, sicut à principio à quo missio esse habeat, sed solum in ordine ad effectum missionis ponitur authoritas alicuius ad missum. Seruus enim qui mittitur à domino, non exit ab ipso secundum suum esse, sed sicut à principio mouente ipsum per imperium ad hunc actum. Sed quia in diuinis personis non potest esse authoritas respectu missi, nisi secundum originem essendi, ideo ex cōsequenti, importatur relatio originis in missione, secundum quam est notionale, & principaliter importatur ordo ad effectum missionis, secundum quem est essentiale. Sed in processione temporali est econuerso, quia processio secundum rationem suā, prout sumitur in diuinis, dicit exitum à principio originante, & non dicit ordinem ad effectum nisi ex consequenti, scilicet quantum ad modum processionis, qui est temporalis, vt dictum est, & ideo processio temporalis videtur esse principaliter notionale, & ex consequenti significaret essentiam ratione connotati effectus. Dico autem, quòd hic accedit plus ad essentiam, quàm missio, vt patet ex diuersis.

Dist. 7. q. 1. art. 2. D E Art. ante.

Et Per Hoc patet solutio ad tria prima argumenta.

Ibid. vb su- * D. 93.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd notio potest significari in diuinis dupliciter. aut propriè sicut paternitas, vel innascibilitas: aut communiter, sicut esse ab alio, vel a quo est alius, & hoc modo significatur notio in missione, ideo communis * est in duabus personis ab alio existentibus.

QVAESTIO II.

B

Vtrum missio conueniat omnibus personis.

Quomodo intelligenda sit missio vtriusque.

QVocirca, quærēdum est quomodo itelligatur missio filii vel spiritussancti. Pater enim solus (inquit August. in eodem) nusquam legitur missus sed filius & spiritussanctus. Et de filio primum videamus quomodo missum eum Apostolus dicat. Misit Deus filium suum factum ex muliere. vbi satis ostendit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere. proinde mitti à patre sine spiritusancto non potuit, quia pater intelligitur misisse eum cum fecit ex fœmina, quod vtique non fecit sine spiritusancto. Ecce hic dicit filium missum à patre & spiritusancto. B

C

b Quòd à spiritusancto filius sit missus, authoritatibus confirmatur.

ET quid à spiritusācto filius sit missus: vt ait Aug. in eodem, authoritatibus cōfir-

DEinde q̄ritur cui conuenit mitti. Et videt̄ qđ toti trinitati. Sicut enim dicit Dama. in diuinis omnia vnum sunt præter in generationem, generationem & processionē: sed missio nullū horū est. ergo videtur, quòd toti trinitati cōuenit.

Lib. pri. fid. orth. c. 2. Lege p̄ter. ibidem. Galat. 4.

¶ 2 Præt. Missio diuinæ personæ intelligitur, secundum hoc ꝙ ipsa persona ꝑ missionem manifestatur. vnde dicit Augustu. quòd mitti est cognosci ꝙ ab alio sit, sed effectus in creatura qui fit per missionē, manifestat totam trinitatem, sicut causatū suam causam. ergo videtur ꝙ tota trinitas mittatur.

4. de Trini. c. 20. to. 3.

¶ 3 Præt. Sicut dona appropriata filio, & spiritusancto sunt cōmunicabilia creaturæ, scilicet sapientia, bonitas: ita & dona appropriata patris, scilicet potentia. sed ratione illorum donorum appropriatorum eis, dicuntur spiritussanctus & filius mitti. ergo eadem ratione & pater.

cap. 38.

¶ 4 Item. Vnicunq; est filius, vel spiritussanctus, est & pater, sed spiritussanctus, vel filius dicuntur mitti, quia nouo modo existunt in aliqua creatura. ergo videtur quòd simul cum eis pater mittatur, & ita toti trinitati conuenit mitti. D

Sed Contra. Videtur quòd solus filius mittatur. sicut enim dicit Augustin. Mitti est cognosci, quòd ab alio sit, sed cognitio appropriatur filio qui est verbum & sapientia patris. Ergo solus filius videtur mitti.

4. de Trini. c. 20. to. 3.

¶ Item. Videtur quòd solus spiritussanctus. Omnia enim dona spiritualia pertinent ad manifestationem spiritus, vt habetur. 1. Corin. 12. Vnicuique & cætera. Sed per missionem manifestatur persona diuina. ergo videtur ꝙ solus spiritus mittatur in omnibus donis.

Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, in omni missione oportet, quòd ponatur aliqua authoritas alicuius ad ipsum missum: in diuinis autem personis non est authoritas nisi secundum originem, & ideo nulli personæ diuinæ conuenit mitti nisi ei, quę est ab alio, respectu cuius, potest in aliu designari authoritas, & ideo spiritussanctus & filius, dicuntur mitti & non pater, vel trinitas ipsa. E

In hac dist. q. 1. art. 1.

Ad Primum. Ergo dicendum, quòd in missione includitur intellectus processionis & generationis implicite, quantum ad id, quod commune est eis, scilicet esse ab alio, quàmuis non quantum ad propriam rationē generationis, vel processionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in missione non tantum est effectus doni creati creaturæ collati, sed etiam, vt dictum est, ponitur authoritas alicuius principij respectu ipsius missi. vnde in missione personę cognoscitur persona ab alia esse secundum August. & quia hoc non conuenit toti trinitati, nec ipsi patri, ideo non potest dici pater vel trinitas mitti: Et pręterea effectus ille magis appropriatur vni personæ, quàm alij, secundum quem vna persona dicitur mitti, & non alia.

In cor. ar. vbi supra.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ potentia quæ appropriatur patri, non habet rationem, vt pertineat ad reditum in finem, sed ma-

gis

gis pertinet ad exitum à principio: dicit enim potentia rationem principij, & ideo non pertinet ad missionem, in qua fit ad reuocandum rationalem creaturam in Deum. F

In cor.ar.2. q.præ c. ¶ Et præterea, pater in quo est prima authoritas, non potest designari mitti, quia respectu eius nulla habetur authoritas.

matur. Ipse Christus dicit per Isaiam. Nunc misit me dominus & spiritus eius. de hoc Amb. in lib. 3. de spiritusancto, ita ait. Quis est qui dicit. Misit me dominus & spiritus eius: nisi qui venit à proprie vt saluos faceret peccatores id est, Christus? ergo & pater filium misit & spiritus. Idẽ in eodẽ. Datus est à patre, vt Isaias dicit. Puer natus est nobis & filius datus est nobis. Datus est audeo dicere, & à spiritu: quia & à spiritu missus est. Dicit enim filius Dei. Spiritus domini super me: propter quod vnxit me: euãgelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem & cæt. quod cum de libro Isaiæ legeret, ait in euangelio. hodie completa est hæc scriptura in auribus vestris. vt de se dictũ significaret. Bene autẽ dixit super me, quia quasi filius hominis, & vnctus est & missus ad prædicandum. Nam secundum diuinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo. Ecce ex his verbis ostendit Ambr. filium esse missum & datum nobis. non tamen à patre, sed etiam à spiritusancto. G H

De put.q.2. art.5. ¶ Ad quartum dicendum, quòd cum pater sit in filio, & filius in patre & vterq; in spiritusancto, quando filius mittitur simul & venit pater & spiritussanctus, siue intelligatur de aduẽtu filij in carnem cũ ipse dicat Ioan. 8. Et non sum solius & cęt. (Lib.3.c.1. to.2.) siue intelligat de aduentu in mentem. cũ ipse dicat Io. 14. Ad eũ venimus &c. (ibid.c.2. Isa.19.) Et ideo aduentus vel inhabitatio conuenit toti trinitati, quæ nõ dicuntur nisi ratione effectus, coniungẽtis ipsi trinitati, (Isai 61.) quamuis ille effectus rõne appropriationis possit ducere magis in vnam personam quã in alia: (Luc.4.) sed missio super hoc addit authoritatem alicuius respectu personæ, quæ mitti dicitur, & ideo non potest conuenire nisi personæ, quę est ab alio principio.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis cognitio approprietur filio, tamen donum illud ex quo sumitur experimentalis cognitio quæ necessaria est ad missionem, non necessario appropriatur filio, sed quandoque spiritusancto sicut amor.

¶ Ad sextum dicendum, quòd in dono, duo est considerare, scilicet rationem doni, & sic manifestat omne donum spiritũsanctum inquantum habet rationem primi doni, secundum quod est amor. aut secundum speciem doni, & sic aliquod donum manifestat ipsum filium sicut sapientia, vel scientia. I

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de missione per comparationem ad mittentem.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrum alicui personæ conueniat quòd mittat se, vel procedat à se, vel det.

Secundo. Vtrum filius mittatur à spiritusancto.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum aliqua persona mittat se, vel det

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd nulla persona det se, vel mittat se. Dans enim semper videtur habere authoritatem respectu dati: sed nulla persona habet authoritatẽ respectu suijpsius. ergo videtur, quòd nulla persona det se.

Dist.14. ¶ 2 Item, Supra dixit Magister, quòd homines non possunt dare spiritumsanctum, quia ab eis nõ procedit sed nulla persona procedit a seipsa, alias esset principium suijpsius, ergo nulla persona seipsam dare potest.

In hac dist. q.1.ar.2. ¶ 3 Item, Sicut dictum est, missio ponit exitum ipsius missi à mittente: sed nulli personæ conuenit exire a seipsa. ergo nulli personæ conuenit mittere se.

¶ 4 Item, Sicut dictum est, processio principaliter importat respectum personæ ad principium, à quo distinguitur: sed nulla persona diuina distinguitur à seipsa. ergo nec à se procedit. (In hac dist. q.1.art.2.)

¶ 5 Præt. Hæc præpositio. A. importat habitudinem principij: sed nulla res est principium suijpsius, ergo: & si conceditur quòd aliqua persona mittat se, non debet concedi quòd mittatur à se.

Quòd filius sit datus etiam à seipso.

DEinde ostẽdit esse datum etiam à seipso ita dicens † in eodem lib. cum.n.nõ diffinitum fuerit per Prophetã, à quo datus sit filius, ostenditur datus gratia trinitatis, vt etiam filius ipse dederit. Ecce hic dicit, quòd filius se dedit: quia trinitas eum dedit. Si autem filius à se datus est. à se ergo missus est & à se processit, & hoc vtique verum est & concedi oportet, cum eius missio sit diuina operatio.

Quòd filius sit missus à se.

D

QVòd autem à se mittatur Augustin. astruit in lib. 2. de Tri. † dicẽs. Forte aliquis cogat vt dicamus etiam à se ipso missum esse filium, quia & Mariæ conceptus & partus, operatio trinitatis est. Sed inquit aliquis: quomodo pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quęrens vt dicat: quomodo eum pater sanctificauit, si ipse se sanctificauit? Vtrumq: enim dominium habet.

Contra. August. 4. de Trin. sicut generari est filium esse à patre, ita filium cognosci esse à patre, est filiũ mitti: sed ista cognitio potest causari à filio. ergo & missio filij potest esse à filio. Item: hoc videtur ex his quæ in litera dicuntur. (c.20.to.3. † vbi supra c.2.)

Respondeo dicendum, quòd secũdum differentiam donationis * missionis & processionis superius assignatam diuersimode oportet in hac q̃stione loqui. (* D.901. In hac dist. q.1.ar.1.) Si enim accipiamus donationem, siue dationem de rõne dationis non videtur plus esse nisi quòd datum libere à dante habeatur. (†c.5.to.3.) Hoc autem potest esse dupliciter, aut sicut aliquis libere seipsum habet, vel aliquid qđ in ipso est. Aut sicut libere aliquis habet aliquis habet suã possessionem, vel id respectu cuius, dominium habet, secundum quod habere multis modis dicitur. Vnde de ratione dationis non est, quòd ponatur aliqua authoritas respectu ipsius dati. põt enim aliquis & seipsum ex amore dare alicuius in amicum, nisi specificetur datio, secundum specialem modum habendi, qui est secundum dominium, talis donatio nullo est respectu diuinorum. Et ideo donatio non exigit aliquam rationem principij respectu ipsius dati. Vnde dari, potest conuenire & essentiæ diuinæ, prout dicimus, quòd pater dat essentiam suam filio, & potest conuenire patri, vt dicatur, pater seipsum dare, & similiter filio, & spiritui sãcto. nec notabitur, aliqua distinctio dantis ad datum, nisi forte secundum rationem, sicut intelligentis ad intellectum: & sic concedimus simpliciter, quòd persona dat se, & datur a se. I

¶ Sed circa missionem est maior difficultas quam attestatur opinionum diuersitas. Quidam enim dicunt, quòd omnes tales sunt falsæ, Spiritus sanctus mittit se. vel, Filius mittit se. Et dicunt rationes Magistri non valere, quia cum missio includit in se notionem, non oportet quòd in potentia vel operatione missionis, tres personæ cõueniant, sicut nec in generatione vel potentia generãdi. Et dicunt etiam non esse simile de missione in carnem, s̃m quam filius seipsum mittere dicitur: quia in illa missione, natura creata assumitur in vnitatem diuinæ personæ, quod non contingit in alijs missionibus. Et si in authoritate aliqua inuenitur, quòd spiritus sanctus mittat se, glossandũ est, i. a spiritu sancto est effectus, in quo ab alio cognoscitur esse. Sed quia sancti communiter talibus locutionibus vtuntur, & præcipue Aug. & Magister hoc concedunt: ideo alij dixerũt, q̃ missio aliquando proprie sumitur, aliquando improprie. Quando missio sumitur proprie, importat distinctionem missi a quo fit missio: & ideo hoc modo non potest dici, q̃ spiritus sanctus mittat se. Cõmuniter aũt sumitur, & improprie missio, pro influentia vel datione, & sic dicunt spiritum sanctum mittere se, q a dat se, vel quia inspirat se, & hęc opinio est Prępositini, & Altisiodoreñ. Et quia hęc opinio patrum videtur recedere à prima, ideo dixerũt alij q̃ proprie dicitur spiritussan- (Altiss. lib. 1. sue summæ c.7.) K

ctus

nus ait. Quem pater inquit sanctificauit, & misit in hunc mundum Et alibi. Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quæro, qūo pater eum tradidit. si ipse se tradidit? Vrunque.n.legitur. Credo quòd respondebit si probe sapit, quia vna voluntas est patris & filij, & inseparabilis operatio. B Sic ergo intelligat illam incarnationem, & ex virgine natiuitatē in qua filius intelligitur missus, vna eademque operatione patris & filii inseparabiliter esse factam, non inde separato spi.sancto. ergo à patre & filio missus est idem filius, quia à patre & à verbo eius factū est, vt mitteretur id est incarnatus, hominibus appareret. Nō enim missus est mutando locū, quia in mundo erat, qua propter pater inuisibilis, vna cum filio secum inuisibili, eundem filium visibilem faciendo, misse eum dictus est. Qui si ita visibilis fieret, vt cum patre inuisibilis esse desisteret, i. si in substantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata, & transiens vertetur, ita missus à patre intelligeretur filius, vt tantum missus, non etiam cum patre mittens inueniretur. Cur vero sic accepta est forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei: B manifestum est, quòd à patre & filio, non à aprentibus factum sit quòd apparet in filio, id est ab inuisibili patre cum inuisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur.

Summatim colligit, quæ ex prædictis assumuntur.

EX supradictis aperte monstratur quòd filius missus est à patre, & à spiritusancto, & à seipso, & quæ sit ipsa missio, scilicet incarnatio, id est, C quòd factus est homo, per quod visibilis apparuit, quod est opus commune patris & filii & spiritussancti.

A ctus se mittere, & huic consentiendum videtur si virtus nominis attendatur. In hac dist. q.1.ar.1. Missio.n. vt dictum est, importat duo, scilicet missum esse ab alio, rōne authoritatis quam importat, & iterū effectum, secundum quod nouo modo in aliqua creatura spi sanctus dr̃. In hac dist. q.1 ar.11. Vnde sensus est, spiritussanct⁹ mittitur, id est ab aliquo, & si nouo modo in aliquo, Ioan.10. Ioan.17. nulla tamē mutatione facta circa ipsum, vt prius dictum est. Notandum est autem, quòd diuersimode verificatur locutio, quando aliquod coniunctum prędicatur de aliquo secundū esse, & quando sm fieri. Quando enim prędicatur secūdum esse, oportet ꝙ vtrunque illorum in esse dicatur, vt si dicā Sor. est homo albus, oportet eum esse hominem & albū esse, nisi alterū diminuat rationem alterius, vt cum dicitur. Homo mortuus. Sed quando prędicatur coniūctum secundum fieri, sufficit ꝙ alterum in fieri prædicetur, vt si dicam. Sor. est nūc factus homo albus, sufficit ad veritatem huius locutionis, ꝙ sit nunc factus albus, quamuis non sit factus homo.

¶ Item notandum est, ꝙ quando aliquod compositum prędicatur de aliquo secūdum fieri, diuersimode se habet in faciente & in facto, quia ex parte facti, oportet, ꝙ vtrunque prædicetur secundum esse, & si non vtruuq; secundum fieri, vt si dicam, Iste est factus homo albus, oportet eum esse hominem & esse album, nisi alterum sit diminuens, non autem oportet, ꝙ fiat homo, sed sufficit quòd fiat album. Ex parte autem facientis, quia faciens non refertur ad factum, nisi sm id qđ fit in ipso: sufficit ꝙ faciens dicatur facere alterum tantum, vt si dicam, pictor facit parietem album, non oportet quòd faciat D eum esse parietem, & esse album, sed sufficit si facit esse eum album tm̃. Dico igitur, ꝙ missio, quia ponit missum esse in aliquo eo modo quo prius non erat, & sic fieri in illo, sm illum modū importat quandam factionem, nō dico realem factionem, sed rationis tantum, quæ terminatur ad relationem rationis, & non rei, sicut dicitur, Deus factus refugiū. Sensus ergo est, spiritus sanctus est missus, id est, factus est ens ab alio existens in creatura per gratiā. Vnde oportet ad hoc, vt dicatur, missus, quòd & sit ab alio, & fiat in aliquo, secundum nouam habitudinem. Propter quod pater non potest dici mitti, quia non est ab aliquo. Si autem accipiamus ex parte mittentis, tūc mittere spiritumsanctum nihil aliud est, quàm facere spiritumsanctum existentem ab alio esse in aliquo secundum nouam habitudinem, & ideo cuicunque personæ conuenit facere alterū istorū, scilicet quòd sit in aliquo secundum nouam habitudinem E dicetur mittere spiritumsanctum, quàmuis non sit principium spiritussancti, secūdum quod est ab aliquo. Et quia tota trinitas facit spiritumsanctum esse in aliquo secundum nouam habitudinem propter donum collatum totius trinitatis. ideo tota trinitas dicitur mittere spiritumsanctum, & ipse seipsum mittit, & ipse à se mittitur sub eodem sensu.

¶ Vlterius si loquamur de processione, habebit minus de proprietate, & minus proprie dicetur spiritumsanctum procedere à se quàm mitti à se: sed tamen, quia processio temporalis, vt dictum est, ponit nouam habitudinem ad creaturam in q̃ procedit, & omnis nouitas pertinet ad aliquā factionem. ideo etiam secundum processionem temporalem spiritumsan. ens ab alio est, & existens nouo modo in aliquo. Et sic sub eodem sensu cōcedetur, quòd spi. sanctus procedat à se temporaliter.

Ad Primum. ergo dicendum, quòd non est de ratione dationis, quòd ponatur aliqua authoritas respectu dati: nisi quā A do datur aliquid quod habetur per modum dominij, & talis datio non est in diuinis, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd neutrum horum homines efficiunt, quę in missione importantur, quia nec gratiam conferunt, nec ab oīs spi. sanctus procedit. & ideo nullo modo potest hō mittere spiritumsanctum. In cor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ missio nō ponit tantum exitū, sed cū hoc aliquid aliud, scilicet esse in creatura secundum nouam habitudinem. Et q̃uis secundum alterū scilicet exitū non referatur ad se sicut ad principium. tamen secundum vtrunq; cōiunctum refertur ad se sicut ad principiū: ipse enim facit se existentem ab alio, secū dum nouam habitudinem esse in aliquo, ratione perfectionis quam illi confert.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quàmuis processio importet tantum respectum ad ꝑsonā à qua habet esse tamen processio temporalis, vt dictū est, importat respectū ad creaturam in quam procedit, & huius rōne, temporaliter dicitur procedere à se, sicut & mitti a se. In hac dist. q.1.ar.2.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ipse spiritussanctus quàmuis non sit principium suijpsius simpliciter, tamen ipse facit se existentem ab alio esse in aliquo, secūdum nouam habitudinem. Et secundum hoc, totum coniunctum refertur in se, sicut in principium ratione alterius tantum, vt patet ex prædictis. In hoc ar.

ARTICVLVS II.

b Vtrum spiritussanctus mittat, vel det filium.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd spiritussanctus non det, vel mittat filium. August. enim dicit exire filium à patre & venire in mundum, hoc est filium mitti à patre, sed filius nō exit à spiritusancto. ergo non mittit ab ipso. 2. de Trini. c.5.to.3.

¶ 2 Item, sicut filius se habet ad patrem, ita spiritussanctus ad filium, sed filius nullo modo mittit patrem. ergo nec spiritussanctus filium.

Contra. Isa.48. Et nunc misit me dominus, & spiritus eius, & exponit Glo. de filio. ergo mittitur à patre, & spi. sancto.

¶ Item, Amb. lib. de spiritusancto. Datus filius est à patre, vt Isa. dicit 9. Filius datus est nobis. Datus est, audeo dicere & à spiritusancto, quia à spi. sancto missus est. ergo &c. Lib.3.c.2.

Respondeo dicendum, ꝙ quiddam distinguunt triplicem missionem filij. Vnam, qua missus est in carnem. Aliam, qua mittitur in mentem. Tertiam, qua mittitur ad prædicandum, E & secundum hanc vltimam missionem, dicunt filium missum à spiritusancto, nō autem sm duas primas, sed solum à patre. Cuius ratio est secundum eos, quia missio ad prædicandū potest conuenire Christo rōne humanę naturę, cuius assumptio præsupponitur. Sed duę primę missiones referuntur ipsam ꝑsonam filij, quia missio in carnem cōuenit ipsi personæ sm se, & nō rōne humanæ naturæ, cuius assumptio consequit̃ missionem secundum intellectum: sicut effectus causam: & sicut terminus motum. Et similiter in mentē non mittitur ratione humanę naturæ, & quia spiritussanctus nō habet authoritatem respectu personæ filij: sed tantum respectu naturæ assumptę: ideo concedunt tertiam missionem filij esse à spi. sancto, & nō duas primas. Sed quia vt dictum est: non requiritur de necessitate quòd in mittēte sit authoritas respectu missi, sed tātum efficientia respectu eius, secundum quod missus dicitur mitti: ideo concedimus, quòd spiritussanctus, & tota trinitas misit filium, In hac dist. q.1.art.2.

lium, secundum quamlibet missionem. & præcipue cum Aug. expresse dicat eum missum à spiritusancto loquens de missione in carne. in 2. de Trini. Mitti inquiens à patre sine spiritusancto non potuit: quia pater intelligitur eum misisse, cum fecit eum ex fœmina, quod vtique non fecit sine spiritusancto.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quando pater dicitur mittere filium: in mittēte intelligitur auctoritas respectu missi, non inquantum est mittēs, sed inquātum est pater. & ideo filiū mitti à patre est ipsum exire à patre: nō autem ostenditur auctoritas in mittente, cum seipsum filius mittere dicitur, vel cum spiritusanctus eum mittat. & ideo filium mitti a se vel à spiritusancto, non est ipsum exire à se, vel à spiritusancto. — 2. de Trini. c.50.to.3.

Quæstio: cur dicat à meipso non veni.

Sed adhuc opponitur: si filius à seipso missus est. cur ergo ait, à meipso non veni? Ad hoc Aug. respondet in 2. lib. de Trini. dicēs, hoc dictum esse, secundum formam serui, secundum quam non fecit, vt mitteretur, id est, non est operatus incarnationē, sed secundū formā Dei.

¶ Ad secundum ergo dicendū q̄ filius non potest mittere patrem: quia pater non potest mitti, cum nō sit ab alio. si ab alio esset & mitti posset, & filius eum mitteret.

EXPOSITIO PARTIS TEXTVS.

Si enim spiritussanctus seipsum dare non potest &c. Hic ponit Magister duas rationes ad ostendendum, quòd spi. sanctus dat se, quarum prima sumitur ex parte potentię. secunda, ex parte operationis, quorum vtrunque commune est tribus personis. Sed videtur, quòd non valeant: quia nos dicimus, quòd pater potest generare filium, & generat. filius autem non potest, nec generat, nec tamen aliqua diuisio potestatis, aut operationis sequitur: & similiter videtur in proposito.

¶ Sed dicendum, quòd si dare & procedere temporaliter esset tantum secundum rationem æternæ originis, rationes non valerent, sicut nec de generatione: sed quia hoc includit etiam efficientia respectu quorundā effectuum in creatura, qui cōmuniter sunt à tota Trinitate: ideo rōnes necessario cōcludūt.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

Hic quæritur. Verū semel &c.} Hic determinat de missione filij, secundum speciales modos ipsius. Et diuiditur in partes duas. In prima, determinat veritatem. In secunda, remouet obiectionem. ibi } Hic quæritur: cum pater.} Prima in duas. In prima, distinguit duos modos missionis filij. In secunda assignat ipsorum differentiam. ibi} Ecce distincti sunt. } Prima in duas. In prima, mouet quęstionem. In secunda, ponit solutionem. ibi {Ad quod dicimus &c.{Ecce distincti. } Hic assignat differentiam inter duos modos assignatos. Et diuiditur in duas, secundum duas differentias quas assignat. Secunda, ibi.{Præte. Notandum est.} {Hic quæritur.} Hic excludit obiectionem. Et circa hoc tria facit. Primo, mouet obiectionem. Secundo, ponit solutionem. ibi} Ad quod di.} Tertio, ex solutione improbat quorundam errorem, quē primo, ponit. ibi } Ideoque pu. } Secundo improbat. ibi } Quòd August. &cætera.}

QVAESTIO IIII.

D

Ad intellectum huius partis de duobus quæritur.

Primo. De missione filij inuisibili, secundum se: quia de visibili dicetur in tertio.

Secundo. De missione per comparationem ad eos, ad quos fit missio.

Circa primum tria quæruntur.

Primo. Vtrum, missio inuisibilis conueniat filio.

Dist. 1.q.2. art.2. — Secundo. Vtrum, sit distincta a missione spi. sancti inuisibili.

Tertio. Vtrum, aliqua missio sit æterna: sicut processio est æterna, & temporalis.

F

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum filius inuisibiliter mittatur in mentem.

Ad Primum sic proceditur. Videtur quòd filius inuisibiliter in mentem non mittatur. Ad missionem enim diuinæ personæ requiritur, quòd cognoscatur ipsa persona adueniens, & præcipue in missione sapiētiæ, quam nullus habens ignorat, sed aduenięte filio non cognoscitur eius aduētus. Iob. 6. Si venerit ad me non intelligo. ergo videtur, q̄ filius nō mittatur in mentem.

Vtrum semel tantum missus sit filius, an sæpe.

Hic quæritur, vtrum semel tātum missus sit filius an sæpæ mittatur. Si. n. missio filii ipsius tantum incarnatio est: cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum videtur missus: at si sæpe mittitur, est &

G alia eius missio, quā incarnatio. Sed quæ est illa? nunquid ęterna

¶ Item, missio est idē quod processio temporalis, vt supra dictum est: sed sicut supra diximus, processio non habet, q̄ dicatur temporalis, nisi secundum respectum in quem est, quem respectum habet processio spiri. sancti, ex ipso modo processionis, inquantum procedit vt amor. Cum igitur processio filij ex suo modo, non habeat respectum vt in quem: sed solum vt à quo, videtur quòd processio temporalis filio non conueniat, & ita nec missio. — Dist. ista.q. 1.art.1. Ibidem.

¶ 3 Pręt. Persona diuina non mittitur nisi in donis gratię gratum facientis. sed dona pertinentia ad intellectum quæ appropriantur filio, non sunt gratum facientia, cum sint communia bonis & malis, vt dicitur. 1. Corin. 13. Si habuero omnem sciētiam &c ergo filius non dicitur mitti inuisibiliter in donis sibi

H appropriatis, & ita nullo modo.

In Contrarium est quod habetur. Sap. 9. Mitte illam sapientiam de cœlis, scilicet tuis &cęt. Non autem loquitur de sapientia essencialiter dicta, quia illa non mittitur, cum non sit ab alio. ergo loquitur de sapientia genita, quæ est filius.

¶ Item, August. Sicut filium generari, est ipsum esse à patre: ita filium mitti, est cognosci, quòd sit a patre. hoc autem contingit. ergo & filium mitti. — Libro 4. de Trini. c.20. to.3.

Respondeo dicendum, q̄ sicut in exitu rerum à principio, dr̄ bonitas diuina in creaturas procedere, inquantum repræsentatur in creatura per similitudinem bonitas diuina in ipsa recepta. Ita in reductione rationalis creaturæ in Deum, intelligitur processio diuinæ personæ, quæ & missio dr̄ inquātum

I propria relatio ipsius personæ diuinæ, repræsentatur in anima per similitudinem aliquam receptā, quæ est exemplata & originata ab ipsa proprietate relationis æternæ. Sicut proprius modus quo spi. sanctus refertur ad patrē est amor, & proprius modus referendi filium in patrem est, quia est verbum ipsius manifestās ipsum. vnde sicut spi. sanctus inuisibiliter procedit in mentem per donum amoris, ita filius per donum sapiētiæ, in quo est manifestatio ipsius patris, qui est vltimum ad quòd recurrimus. Et quia s̄m receptionem horum duorū, efficitur in nobis similitudo ad propria personarum. ideo s̄m nouū modum essendi: prout res est in sua similitudine, dicuntur personæ diuinæ in nobis esse, secundum q̄ nouo modo eis assimilamur, & secundum hoc vtraque processio dicitur missio.

Vlterius sicuti prædicta originantur ex proprijs personarū: ita ēt effectum suum non consequuntur, vt coniungantur fini nisi virtute diuinarum personarum: quia in forma impressa ab

K aliquo agente, est virtus imprimentis. Vnde in receptione huiusmodi donorum, habentur personæ diuinę nouo modo quasi ductrices in finem, vel cōiungentes. Et ideo, vtraq; processio dicitur datio, inquantum est ibi nouus modus habendi.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q̄ ad rationem missionis non requiritur, q̄ sit ibi cognitio actualis personæ ipsius, sed tantū habitualis: inquantum, s. in dono collato, quod est habitus, repræsentatur proprium diuinæ personæ: sicut in similitudine: & ita dicitur, q̄ mitti est cognosci, q̄ ab alio sit per modū repræsentationis. Sicut aliquid dr̄ se manifestare, vel facere cognitionem de se: inq̄tum se repręsentat in sui similitudine, sed tn̄ me hr̄e actuale donum in quo persona diuina detur, non possum scire certitudinaliter in actu, pp̄ similitudinē actuum moralium ad actus meritorios, & possum ex aliquibus signis cōijcere, nisi p̄ reuelationem fiat certitudo. & iō dicit Iob. Si venerit &c. quia certitudinaliter gr̄a gratū faciēs in qua est aduētus diuinę personę, cognosci nō pōt: quis ipsum donum perceptum

fit in

sit in se sufficienter ductiuũ in cognitionẽ aduenientiæ personę. A

¶ Ad secundum dicendũ, ꝙ propriũ spi. sancti quod est amor, potest dupliciter hr̃e respectum ad creaturam, vel vt ad obiectum, vel sm rationem principij exemplaris ad principiatum exemplatum: sed proprium filij vnam tantum hr̃e potest relationem dictarum, scilicet illam quę est secũdum rationẽ principij, & hoc sufficit ad processionem tẽporalem filij, quãmuis secundum plura possit attendi respectus tẽporalis in processione spiritussancti: & ita etiam missio vtique cõuenire põt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando participatur, non sm suum actũ perfectũ, sed sm aliquem modum, non dicitur proprie haberi sicuti aĩalia habẽt aliquẽ modum prudentiæ, non tamen dicuntur prudẽtiam habere: quia non habẽt actum rationis, qui proprie est actus prudentiæ, scilicet ipsa electio. vnde magis habent aliquid simile prudentiæ, quàm prudentiã. Videmus aũt in cognitione duos gradus. Primũ, sm ꝙ cognitio * intellectiua tendit in vnum. Secundum, prout verum accipit vt conueniens, & bonum, & nisi sit aliqua resistẽtia ex tali cognitione sequitur amor, & delectatio, quia secundum Philosophum 7. Ethi. Delectatio consequitur operationem perfectam non impeditam. Vnde fœlicitas contemplatiua est quando aliquis peruenit ad vltimam operationem intellectus, & ipsam sine impedimento exercet. Constat autem, ꝙ in processione verbi ęterni est cognitio perfecta, secundum oẽm modum. & ideo ex tali notitia procedit amor. vnde dixit August. Verbum, ꝙ insinuare intendimus, cum amore notitia est. Quandocunque igitur habetur cognitio ex qua non sequitur amor gratuitus, non habetur similitudo verbi, sed aliquid illius. Sed solum tunc habetur similitudo verbi, quando habetur cognitio talis, ex qua procedit amor: qui coniungit ipsi cognitio, secundum rationem conuenientis. Et iõ non habet filium in se inhabitantem nisi qui recipit talem cognitionem. hoc aũt non potest esse sine gratia gratum faciente. Vnde constat, ꝙ simpliciter & proprie loquendo filius, nec datur, nec mittitur, nisi in dono gratiæ gratum facientis, sed in alijs donis quę pertinent ad cognitionẽ, participaĩ aliquid de similitudine verbi.

* D. 106.
cap. 14.
9. de Trini. c. 10. to. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum missio filij distinguatur à missione spiritussancti.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ missio filij distinguatur à missione spiritussancti. Missio enim est temporalis processio, vt supra dixit Magister. Sed alia est rõ processionis filij, alia rõ processionis spiritussancti: quia spiritussanctus procedit vt amor, filius vt verbum. ergo & alia ratio missionis.

Dist. 14.

¶ 2 Item, Omne quod conuenit aliquibus, secundum prius & posterius, non conuenit eis secundum eandem rationem. Sed spiritui sancto conuenit datio per prius, quàm filio: quia habet rationem primi doni. ergo alia est ratio dationis in vtroque. ergo & missionis, cum missio sit ipsa datio. B

¶ 3 Præt. Dona in quibus datur filius, & spiritussanctus sunt diuersa, & non dependentia adinuicem. Sed eorum quæ non dependent adinuicem vnum potest esse sine alio. ergo missio filij potest esse sine missione spiritussancti, & econuerso: & ita sunt distinctæ etiam secundum tempus missionis.

¶ 4 Præt. Videmus sensibiliter quosdam simplices feruentes esse in amore diuino, qui tamẽ sunt valde hebetes in cognitione diuinæ sapientiæ, & econuerso, cum igitur missio filij sit secundum donum sapientiæ, & missio spiritussancti sit secundũ donum amoris videtur quòd vna missio sine alia possit esse.

Contra. Missio spiritussancti, est ad sanctificandum creaturam, vt supra dixit Magister. Si igitur missio filij quæ est etiam in gratia gratũ faciente, cuius est sanctificare, esset alia à missione spiritussancti, essent duæ missiones ad sanctificandũ creaturam rõnalem, & ita altera superflueret, quod non inuenitur in operibus diuinis. ergo vna missio non distinguitur ab alia.

Dist. 14.

Respondeo dicendum, ꝙ de distinctione missionum filij & spiritussancti, tripliciter cõtingit loqui aut quãtum ad ipsarum diuersitatem realẽ, aut quantum ad rationem missionis, aut quantum ad earum separationem. Si primo modo, cũ in missione duo considerentur, scilicet exitus personæ missæ ab alia, & effectus secundũ quẽ nouo modo in creatura, persona diuina esse dr̃. vtroque autẽ modo missio filij est alia à missione spiritussancti, secundũ rẽ. Quia & gñatio qua filius exit à patre, est alia à processione spiritussancti qua exit ab vtroque. Similiter donum secundum quod, perficit intellectum, scilicet sapiẽtia, sm quod, attenditur missio filij, est aliud à dono quod perficit affectum, vel voluntatem, sm quod attenditur missio spiritussancti. C Si aũt scd̃o modo de earũ distinctione loquamur, hoc aũt potest esse dupliciter, aut sm rationem propriam vtriusq;, aut sm communem. si sm cõem, tunc eadem ratio est missionis filij & spiritussancti quantum ad vtrunque, quia & esse ab alio eõe est vtriq;, & similiter esse nouo modo in creatura. Sed sm propriam rationem vtrunq; differt, quia & propria ratio processionis filij non est propria ratio processionis spiritussancti, cum ille procedat vt amor, & hic vt filius, vel verbum: & similiter proprius modus quo filius dicitur esse in creatura, nõ est proprius modus quo spiritussanctus, est quinimmo, vnus p sapientiam, alter per amorem. Si aũt tertio modo, tunc dico, ꝙ vna missio nunquam est sine alia: quia amor sequitur notitia, notitia perfecta, secundum q̃ est, & missio filij semper inducit in amorem. & ideo simul infunduntur, & simul augmentãtur.

† c. 20. to. 3.
† Io. 1. & 16
† Sap. 9.

D ¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd quãmuis sit alia processio secundum rem, conueniunt tamen in quodam communi, secundum rationem quod est esse ab alio.

Dist. 13. q. vnica art. 1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vt prius diximus, in diuinis non est prius & posterius, tñ exitus spiritussanct, præsupponit exitum filij, sm ordinem naturę, & ex parte ista, si liceret ita loqui possemus dicere, ꝙ missio filij ex parte exitus importati est prior missione spiritussancti: sed hoc esset sm rationẽ propriam vtriusque, & non sm rationem communem. Si aũt considerentur istæ missiones quantum ad effectũ in creatura, hoc dupliciter. Vel ex parte ipsius dantis, vel mittentis. Vel ex parte ipsorum donorum in quibus fit missio. Si ex parte donorũ, tũc simpliciter naturaliter notitia præcedit amorem, & ex parte illa missio filij missione spiritussancti, sed hoc erit sm rõnis propriæ considerationem & non communis, sicut omnes species motus æqualiter cõueniunt in ratione communi motus: tamen sm esse suum propriũ, motus localis est prior alijs motibus. B Si autem ex parte dantis, cum primum mouens & inclinans ad dandum sit ipse amor, sic datio spi. sancti est prior datione filij, sed hoc non ita exprimitur in ratione missionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dona in quibus mittitur filius, & spiritussanctus consequuntur se inuicem necessario, vt supra ostensum est, & ideo ratio procedit ex falsis.

In corpore.

¶ Ad quartum dicendum, quod illa notitia ex qua procedit amor, viget in feruentibus diuino amore, qui, scilicet cognoscunt diuinam bonitatem inquantum est finis: & inquantum est largissime in eos profluẽs sua beneficia, & talem notitiam perfecte non habent qui amore ipsius non accenduntur.

¶ Ad quintũ dicẽdum, ꝙ vtraq; missio ordinaĩ ad finẽ vnum vltimum, s. coniũgere Deo, sed effectus vtriusq; missionis differt sm duo, quæ inueniunĩ in rationali creatura, quibus deo coniungitur, s. intellectus, & affectus, & ita neutra superflua.

genitura missio eius dicenda est, an ẽt alia missio quærenda est?

Quòd duobus modis dicitur filius mitti.

AD quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illam * æternam genituram quæ ineffabilis est, secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdã: sed melius, & verius secundum eam dicitur genitus. B præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, scilicet, vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cũ se in animas pias sic transfert, vt ab eis percipiatur, ac cognoscatur. Hos duos missionis modos Augustin. aperte distinguit in 4. lib. de Trini. dicens. † Non enim ipso quòd de patre natus est, missus dicitur filius: sed vel eo quòd apparuit huic mundo verbum caro factum. Vnde dicit. † A patre exiui, & veni in mũdum, vel eo quòd ex tempore cuiusquam mente percipitur. B sicut dictum est, de sapientia. † Emitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecũ sit & mecũ laboret, id est, liceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur cum à quoquã cognoscitur, atque percipitur quãtum cognosci, & percipi põt pro captu, vel proficientis in Deum,

ARTI-

ARTICVLVS III.

c Vtrum missio possit esse æterna.

Homil. 26. in nocte Pasche.to.2.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd missio possit esse æterna, sicut dicit Grego. Eo mittitur filius, quo generatur, sed generatio eius est æterna: ergo, & missio.

In hac dist. q.1.art.2.

¶ 2 Item, sicut missio dicit respectũ à quo est, & in quem: ita & processio amoris, vt suprà dictum est: sed processio amoris est æterna à patre in filium. ergo, & missio potest esse æterna.

¶ 3 Præt. Sicut missio dicitur per respectum ad creaturam: ita & donum, sed donum spi.sancti dicitur ab æterno. ergo, & missio potest dici æterna.

Contra est illud, quod Augustin. in litera dicit: Non eo, quòd de patre natus est, dicitur filius missus &c.

vel perfecte in Deo animæ rationalis.

Quòd secundum alterum semel, & secundũ alterum sit sæpe missus: & secundum alterum, vt sit homo, & secundum alterum, vt sit cum homine.

E

ECce distincti sunt duo modi missionis filii, & secundum alterum semel tãtum missus est Dei filius, secũdum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterũ missus est, vt sit homo, quod semel tantum factum est, secundũ alterum vero mittitur, vt sit * cũ hoĩe, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est, etiã ante incarnationẽ ad omnes sanctos qui ante fuerũt, & etiam ad angelos. Vnde August. de filio, i. de sapientia patris loquens in 4. lib. de Tri. ait. Aliter mittitur sapientia, vt sit cum homine, aliter

G missa est, vt sit homo. * In animas enim sanctas se transfert, & amicos Dei, & prophetas constituit: sicut etiam implet sanctos angelos, sed cum venit plenitudo temporis missa est nõ vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cum hoĩbus, vel in hoĩbus tãtum, vt antea in patribus erat,

¶ Præt. Missio semper ponit nouum modum existendi in aliquo ipsius missi: sed nihil nouum est æternum: ergo non est æterna: sed tñ temporalis, & hoc simpliciter concedendum est.

H ¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd verbum Greg. potest tripliciter exponi. Vno modo, quod loquatur de generatione temporali ipsius filij, secundum quam dicitur missus in carne. Secũdo modo, vt ly eo, non sit aduerbium, sed ablatiui casus: vt sit sensus, ab eo à quo generatur mittitur, & hoc verum est. Tertio modo, vt loquatur non de missione in actu: sed secundum aptitudinem, ex hoc enim filius est, vt ita dicam, missibilis, quo à patre per generationem exiuit. Esse enim ab alio nõ dicit totam rationem missionis, vt patet ex dictis.

Ibid. vbi suprà.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd processio amoris quàmuis sit in aliquem, non tamen ponit nouum modum existendi in illo, & ideo potest esse æterna: sed missio ponit nouitatem existẽdi in aliquo, & ideo non potest esse æterna. Et propter hoc, quàmuis possit concedi aliquo modo, quòd spi. sanctus procedat à patre in filium ab æterno, non tamen conceditur, quòd mittatur à patre in filium ab æterno.

I ¶ Ad tertium dicẽdum, quòd missio est nomen verbale, vnde importat actualem relationem ad creaturam, sed donum imponitur ab aptitudine donandi, & ideo nõ importat actualem respectum ad creaturam, propter quod ab æterno spiri. sanctus dicitur donum, non autem missus, sicut nec datus.

QVÆSTIO V.

E

Deinde quæritur de missione filij, per comparationem ad eos ad quos mittitur.

Et circa hoc tria quæruntur.

Primo. Ad quos fiat missio filij, vel spiritusancti.

Secundo. Supposito, quòd ad omnes sanctos: Vtrum, plenius post incarnationem, quàm ante.

Tertio. De effectu inuisibilis missionis: Vtrum, faciat eos ad quos mittitur, non in hoc mundo esse.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum missio fiat ad creaturas irrationales.*

AD Primũ sic proceditur. Videtur, quòd missio fiat etiã ad creaturas irrationales, est.n. missio ad sanctificãdum creaturam: vt dictum est, sed quædam creaturæ irrationales dicuntur sanctificari, vt templum, & vasa. ergo, & ad eas fit missio.

Dist. 14. q. ar. 2

¶ 2 Item. In nullo potest esse gratia, nisi missio ad ipsum fiat: sed in sacramentis continetur gratia, & tamen sunt insensibiles creaturæ. ergo ad eas fit missio.

¶ 3 Item. Filius non tantum procedit, vt verbum manifestãs patrem per modum cognitionis: sed etiam, vt repræsentãs patrem secundum similitudinem naturę, sed omnes creaturæ, et insensibiles habent similitudinem generationis filij, inquantũ procedunt in aliqua imitatione diuinæ naturæ, secundum attributa participata: sicut rationalis creatura participãdo sapiẽtiã, hẽt similitudinẽ ipsius inqtũ procedit vt verbũ. ergo cum rõne istius assimilationis dicatur filius mitti ad rationales creaturas, inquantum est verbum, eadẽ ratione debet mitti ad irrationales, inquantũ est filius.

Cap. 10.

Contra. Missio diuinæ personæ est tantum secundum gratiam gratum facientem, vt dictũ est, hoius autem creaturæ rationales tãtum capaces sunt. ergo ad eas tãtum fit missio.

Ibid. vbi suprà.

¶ Vlterius, Quęritur, vtrum ad oẽs sanctos ratione augmenti gratię, dicatur mitti filius, vel spi. sanctus. Et Videtur, quòd non. Quia missio dicit nouum modum existẽdi personæ diuinæ in creatura, sed per gię augmentum nõ dicitur alio modo, Deus esse in sanctis, quàm prius. ergo ad eos nõ fit missio diuinę personę. II.

¶ Pręt. Missio personæ fit ad reuocandum rationalem creaturam, vt Magister dicit, sed non reuocantur nisi errantes. ergo cum sancti non sint errantes, ad eos non fit missio.

Contra. Spiritussanctus missus est ad Apostolos in Penteco. in visibili missione, sed missio visibilis demõstrat inuisibilem. ergo etiam & inuisibiliter: sed ipsi prius habebant gratiam. ergo secundum augmentum gratię in sanctis, dicitur ad eos mitti filius, vel spiritussanctus.

¶ Vlterius. Quęritur, vtrum ad angelos, & ad alios beatos fiat missio spi. sancti. Videtur, quòd non. Missio enim semper est secundum aliquem effectum gratię, cui in eo mittitur, sed in angelis, & beatis qui deuenerunt ad terminum vitę, neq: datur de nouo gratia, neque augetur. ergo ad eos non fit missio. III.

¶ Item. Non est idem nuntius, & ad quem fit missio: sed in missione filij & spiritussancti angeli se habent, vt nuntij: quia custodiunt, & suggerũt. ergo videtur, quòd ad eos non fiat missio. quia sic oporteret ire in infinitum.

¶ Sed contrarium, habetur ex litera.

¶ Vlterius. Quęritur, vtrum ad Christum secũdum quod homo possit fieri missio. Videtur, quod non, missio enim semper est ad distans, sed humana natura nunquam fuit in Christo distans à diuina, immo a principio conceptionis suę fuit coniuncta per vniõnem, & per plenitudinem omnis gratię. ergo videtur quod ad eum non fiat missio. IIII.

¶ Pręt. Missio est ad sanctificandum creaturam, sanctificatur autem quod non est sanctum, cum igitur Christus nunq̃ fuerit non sanctus: videtur quòd ad eum non possit fieri missio.

¶ Cõtra. Missio spi. sancti est ipsa datio, sed spiritussanctus datus est Christo, vt dicitur Ioan. 3. Non enim ad mensurã &c. ergo ad eum fit missio.

K ¶ Pręt. Missio visibilis est signum inuisibilis: sed ad Christum facta est missio visibilis spiritussancti in colũbæ specie. Matth. 3. ergo & inuisibilis.

Respondeo dicendum, quòd cum missio est diuinę personę fit solum in donis gratię gratum faciẽtis, ad illos solum fit missio, quibus huiusmodi dona conferri possunt, & ideo concedimus, quòd ad omnes rationales creaturas potest fieri missio, nisi sint deprauatę per obstinationem in malo, sicut dęmones & damnati, & non ad irrationales creaturas.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd sanctificari tripliciter dicitur. Vno modo, secundum quòd sanctum dicitur mundũ, prout sanctificatio dicitur emundatio à peccato per gratiam. Alio modo, secundum quod sanctum dicitur firmum, dicitur sanctificatio, & confirmatio in bono per donum gratię, vel glorię. Et illis duobus modis est tantum in rationali creatura, & secundum hos tantum fit missio. Tertio modo dicitur sancti

ctificatio, secundum quòd aliquid accommodatur ad vsum diuini cultus, quem decet omnis munditia, & hoc modo dicuntur templum, & vasa sanctificari. A

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in sacramentis non habetur gratia sicut in subiecto gratiæ, sed sicut in instrumento in quo
Dist. 1.q.1. ar.1. confertur gratia, De hoc tamen habebitur in quarto. vnde sanctificatio sacramẽtorũ pertinet ad tertium modum, secundum quem non fit missio.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd missio pertinet ad reditũ creaturę in finem, & ideo nõ potest esse missio, nisi secũdum illa quę possunt dicere relationem in finem: sed
4. de Trini. 30. generatio filij in quã tum filius est, dicitur tantum secundũ exitum à principio, & ideo secundum rationem illam non pertinet ad missionẽ, sed magis ad creationẽ, secundum quod res deducuntur in esse, prout dicitur, quòd per filium omnia facta sunt: sed ratio verbi & amoris possunt se habere ad vtrunq; & ideo ratio verbi & amoris pertinet ad creationem, & ad missionem.

¶ Et præterea, imitatio diuinæ naturę quam filius perfecte accipit, est etiam secundum primos effectus quibus in esse naturæ subsistimus: qui non sufficiunt ad talem coniunctionis rationem, qualem missio requirit.

¶ Quartum concedimus.

¶ Ad id quod vlterius quæritur dicendum, quòd filius & spiritus sanctus dicuntur mitti ad sanctos secundum augmentum gratiæ. Sed augmentum gratiæ potest esse dupliciter, aut secũdum intentionem eiusdem virtutis tantum, & ratione huius augmenti non dicitur noua missio, aut secundum quod per augmentum gratię perficit in nouum vsum, vel actum gratię, & secundum hoc dicitur spi. sanctus & filius mitti noua missione, verbi gratia. Notitia talis quę habetur de deo, vt ex ea procedat vt amor sufficit ad rationem missionis filij. Quando autem, ita notitia per inspirationem eleuatur, vt etiã diuina mysteria cognoscat, sic datur in dono prophetiæ. Et similiter est de spi. sancto, quia amor charitatis quicunq; sufficit ad missionem spi. sancti, sed quando virtus amoris excrescit, vt ratione amoris conferatur sibi aliquis alius vsus gratię, vt miracula facere, vel sine difficultate omnem tentationem vincere, vel aliquid huiusmodi. tunc dicitur esse noua missio spi. sancti. Quidam tamen dicunt ꝙ in omni augmento gratię gratum faciẽtis, est missio diuinæ personæ, quod etiam facile põt sustineri. D

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd quàmuis non sit alius modus accipiendo generales modos, tamen est secundum aliquem specialem modũ inquantum, secundum specialẽ vsum gratię assimilat sibi illum ad quem fit missio. Vel etiam est in eo pleniori modo, & hoc sufficit ad missionem quantum ad secundam opinionem. E

¶ Ad secundum dicendum, quòd reuocare aberrantem accidit missioni ex parte eius ad quem fit missio qui est in culpa. missio enim determinat terminũ ad quem, vt scilicet per missionem gratia conferatur, non autem ex ratione missionis determinatur terminus à quo, siue sit status culpę: siue sit status naturalium tantum, vel etiam status minoris gratię. Vel dicẽdum, ꝙ quàmuis non reuocet actu errantem, tamen gratia facit, ne erret, & hęc est quædam reuocatio ab errore.

¶ Ad id quod vlterius quęritur de angelis & beatis, dicẽdum, quòd visio quę est essentialis beatitudini, & charitas, & huiusmodi quę pertinent ad pręmium substantiale non augentur in eis ex quo iam beati sunt effecti, sed per hoc non tollitur quin aliquę reuelationes nouę fiant in eis, tum quantuncunque perficiatur eorum cognitio in infinitum à Dei cognitione excedatur, & secundum illas nouas reuelationes consurgũt ad Dei amorem, non quidem vt magis ament, sed vt sub alia ratione eorum amor * dirigatur in Deum. * D.308.

¶ Dicẽdum igitur ad primum, quòd angelis facta est missio filij & spiri. sancti in ipsa collatione gratię, vel glorię. Vlterius ẽt fit ad eos missio filij & spi. sancti postquã beati sunt effecti secũdũ nouas reuelationes, & nouos modos amandi. Et per hoc patet respõsio ad primum: quia quamuis nõ fiat ad eos missio secundum augmentum gratię intẽsiue, fit tamen secundum quod quodammodo eorum gratia extensiue ab plura augetur ex nouis reuelationibus.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in eadem missione nõ est idem nuntius, & ad quem fit missio, sed i diuersis non est inconueniens. Dico igitur, ꝙ in missione diuinarũ personarum ad nos angeli sunt misi, vel nuntij, non tanquàm ipsi menti illabentes, sed per ministerium exterius. In missione vero quę fit ad eos, non sunt ipsi sicut nuntij, nisi forte, secundum quod superiores angeli cooperãtur diuinis personis in illuminatione inferiorum, sed tamen non erit abire in infinitum, quia est deuenire ad supremos angelos qui immediate lumen diuinę reuelationis recipiunt. 4.lib.q Tri. c.21.to.3.

¶ Ad id quod vlterius Quęritur de Christo, dicendum, quòd non est dubium quin ad humanam naturam in Christo missus sit Dei filius missione visibili quę est in carnem. Sed vtrũ ad Christum secundum quod homo est mittatur filius inuisibiliter, vel spi. sanctus visibiliter, vel inuisibiliter dubium est. Quidam enim dicunt, quòd ad ipsum nulla inuisibilis missio facta est. Cuius rationem assignant. Quia Christus ab initio cõceptionis suę plenus fuit omni gratia. vnde gratia in eo nullo modo * fuit augmentata. Et ideo neque ratione collationis gratię, neq: ratione augmenti põt ad eum fieri missio inuisibilis, sed missio visibilis spi. sancti ad ipsum facta est ad manifestationem interioris gratię, & non alicuius missionis interioris quę aliquam nouitatem in gratia importaret. * D.312.

¶ Alij dicunt & verius, & vt videtur, quòd ad animam Christi facta est missio inuisibilis in collatione gratię quam in initio suę conceptionis accepit, sed postmodum nulla missio ad eũ facta est, quia nulla circa ipsius gratiã innouatio facta est.

¶ Ad primum dicẽdum, quòd humana natura quàmuis tempore non fuerit ante vnionem, tamen prius est ipsam considerare secundum intellectum in se quàm, vt vnitam, & ideo ad ipsam fit missio filij per gratiam vnionis: quę dicitur missio in carnem. Similiter etiam secundum quod intelligitur vnita, adhuc est distans à diuina natura, secundum conditionem naturę, quàmuis non secundum vnitatem personę, & ideo ad naturam humanam etiam vnitam potest fieri missio per gratiam inuisibilem in mentem, quàmuis tempore, natura gratia non pręcedat. E

¶ Ad secundum dicendum, quòd sanctificare est sanctum facere: sanctum autem facere contingit dupliciter, vel ex nõ sancto, vel ex sancto. Ex nõ sancto dupliciter. Vel priuatiue, id est, quòd primum fuerit natum habere sanctitatem non habens: & sic sanctificari non conuenit Christo. Vel negatiue, & sic cõuenit Christo ex non sancto fieri sanctum secundum humanam naturam, quę prius quàm esset, sancta non erat: & hoc sufficit ad rationem missionis. Ex sancto autem fieri sanctum,

est

& in prophetis sed vt ipsum verbum fieret caro, id est, homo.

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum. secundum alterum nõ.

PRæterea notandũ est, quòd cum his duobus modis mittatur filius, secundum alterum dicitur missus in mundum. secundum alterum vero non. Eo enim modo missus in mundum dicitur quo visibilis mundo apparuit. Vnde August. in eodem lib. ait. Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur mitti quidẽ dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, i. corporeis sensibus præsto est. Nã & nos, secũdum quod mente aliquid æternum capimus * non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum spiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prędictis liquet, quòd prę ter ineffabilem genituram duobus modis mittitur filius, s. cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente. B C

Cur, pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur sicut filius.

HIc quęritur cur, pater non dicitur missus cum ex tẽpore à quoquam cognoscitur sicut filius? Ad quod dicimus: quia in eo est principij authoritas, quæ non habet de quo sit à quo filius est, & spiritus sanctus. Pater enim est, vt ait Aug. in eodem. lib. principium diuinitatis toti, vel si melius dicitur deitatis, quia principium est filij & spi. sancti. Nam vt ait August. in eodem. † Si voluisset etiam Deus pater per subiectam creaturã visibiliter appareret, absurdissime tamen aut à filio quẽ genuit, aut à spi. sancto qui de illo procedit

est dupliciter. Vel ex minus sancto facere magis sanctum, & in tali sanctificatione adhuc salutur ratio missionis. Sed talis sanctificatio, vel missio, Christo non competit, vel secundum continuationem sanctitatis, vt sit sanctificari, & sic cõtinuari, sed hoc proprie non dicitur. Vnde hæc sanctificatio non sufficit ad rationem missionis, quia non ponitur aliqua innouatio, quamuis talis sanctificatio Christo conueniat: vt ipse dicit Ioan. 17. Ego pro eis sanctifico meipsum.

¶ Ad tertium, secundum aliam opinionem potest dici, quod non omnis datio est missio, sed illa quæ fit alicui præexistenti, quamuis hoc non multum habeat rationis.

In cor. ar. 1. c. 2. to. 3 ¶ Ad quartum, patet responsio per prædicta.

missus diceretur. Cõgruẽter aũt ille dicitur missus, qui ĩ carne apparuit misisse, aut ille qui in ea non apparuit.

Putauerũt quidã filium et spiritũ sanctum minorem patre: quia missi dicuntur.

IDeoq; putauerunt quidã hæretici, cum pater non sit missus, sed filius & spi. san. patrẽ esse maiorem, ac filium minorẽ esse & spir. san. atq; patrem quasi maiorem misisse vtrunque quasi minorem, quod August. improbat in 4. lib. de Tri. illis contradicens. Non ideo inquit, arbitrã-

G dum est, minorẽ esse filiũ, quòd missus est à patre: nec ideo minorem spiritũsanctum, quia & pater eum misit & filius. Siue. n. pp visibilẽ creaturam, siue pp principij commendationem, nõ propter inæqualitatem, vel imparilitatem, vel dissimilitudinem substãtię, in scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo pater dicitur misisse filiũ, vel spiritumsanctũ, quòd ille esset maior, & illi minores, sed maxime pp auctoritatẽ principij cõmẽdãdã, & qa in visibili creatura nõ sicut ille apparuit. Ecce ostensũ est quid sit missio filij, & quib. modis mittat.

F in no. te. & multis plus & multis minus. Vel secundum statum naturæ illius temporis, & sic rum adhuc continerentur obnoxij diuinæ sententiæ pro peccato primi parentis, nondum soluto pretio, erat in eis aliquod impedimentum, vt non ad eos, ita plena missio fieret, sicut fit in no. testa. etiam per traductionem in gloriam, in qua omnis perfectio naturæ amouetur.

ARTIC. III.

c Vtrũque missionem inuisib ilem efficimur vel simus ĩ hoc mundo.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod per missionem inuisibilem efficimur, quod non in hoc mundo simus. Qui enim est in cęlis, non est in mũdo: sed Apostolus in persona omnium sanctorum dicit Phi. 3. Nostra cõuersatio in cælis est. ergo videtur quòd sancti ad quos fit missio, non sint in mundo.

ARTICVLVS II.

b Vtrum missio inuisib. lis fuerit plenior post incarnationem, quàm ante.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd missio inuisibilis non plenior fuerit post incarnationem, quàm ante. Missio enim fit per quandam irradiationem diuinæ bonitatis in donis gratiæ gratum facientis: sed sol corporalis, rui bonitatem diuinam Diony. assimilat 4. cap. de diui. no. sp æquali ter irradiat. ergo videtur, quòd missio oĩ tẽpore ęqualiter fiat.

Aug. lib. de bono coniugali c. 21. to. 6. ¶ 2 Præt. Aug. dicit quod cælibatus Ioan. non præfertur cõiugio Abrahæ, & ita videtur, quod sancti no. te. non sint maioris meriti, quã sancti ve. te. sed plenitudo missionis attenditur secundum copiam gratiæ, quæ est principium merendi. ergo videtur, quòd non plenius sit facta post incarnationem, quàm ante. Hoc etiã videtur, quod sancti ve. te. proponuntur nobis in exemplum perfectæ virtutis, sicut patet ad Hæbr. 11. vt Iob proponit in exẽplum patientiæ, Abraam in exemplum fidei, & sic de alijs.

c. 25. to. 3. ¶ Contra. August. 4. de Trin. exponens illud Ioa. 7. Nondum erat spiritus datus &c. quomodo hoc intelligitur nisi quod illa datio spiritus, vel missio futura erat, quãlis nunquam ante fuerat? non enim antea nulla erat, sed nõ talis erat. ergo videtur quòd post incarnationem plenior fuerit.

¶ Præter. Tempus incarnationis dicitur tempus plenitudinis. Gala. 4. Non autem nisi propter plenitudinem gratię. ergo vr quod plenius gratia collata sit, & missio facta hoc tpe, quã ante.

Respondeo dicendum, quòd de missione possumus loqui dupliciter. Vel ex parte ipsius mittẽtis, & sic cum apud ipsum nulla sit transmutatio, æqualis sit missio in omni tempore, nisi forte sumatur secundum prædestinationem sapientiæ, & præscientiæ suæ, secundum quod preordinauit sine sui mutatione secundum diuersas cõgruitates temporum, aliquid vnum tpr facere, & nõ alio. Vel ex parte eorũ, ad quos fit missio, & sic illi qui magis sunt parati ad perceptionẽ gratiæ, plenioré grãm cõsequunt.

K ¶ Dicendum igitur, quod quia per aduentum Christi remoti est obstaculum antiquæ damnationis, totũ humanum genus effectum est paratius ad perceptionẽ gratiæ, quàm ante, tum pp solutionem precij, & victoriam diaboli: tum etiam propter doctrinam Christi, per quam clarius nobis innotescunt diuina, & ideo loquẽdo communiter, plenior facta est missio post incarnationem, quàm ante: quia de plenitudine eius omnes accepimus. Sed verum est, quod quasi ad aliquas speciales personas in ve. te. plenissima facta missio, secundum perfectionẽ virtutis, & ipsi tamen de plenitudine Christi acceperunt aliquam in fide mediatoris saluati sunt, secundum August.

Aug. lib. de peccato origi. lib. 2. ca. 24. to. 7. siue de gratia Christi lib. 2. c. & to. citatis

Ad Primum igitur dicendum, quòd illa ratio procedit ex parte ipsius mittentis, qui quantum in se est, semper æqualiter se habet ad gratiam conferendam.

¶ Ad secundum, quòd sancti ve. testa. dupliciter possunt considerari. Vel quantum ad gratiam personalem, & sic per fidem mediatoris consecuti sunt gratiã æque plenam his, qui sunt

Bernard[9] in tracta. de pcepto & dispensatione cir. fi.

H ¶ 2 Item Aug. dicit, Quod anima verius est vbi amat, quàm vbi est, sed esse essentialiter in aliquo, est verissimus modus essendi in eo, ergo sancti essentialiter sunt in cœlestibus quàm amãt.

¶ 3 Præt. Cum anima sit substãtia incorporalis, non determinatur ad locum nisi per accidens. ibi ergo erit anima essentialiter, vbi est per accidens: sed in suo obiecto est aĩa per accidẽs sicut in sua materia. ergo essentialiter est, vbi est suum obiectũ.

¶ 4 Nos dicimus angelos esse in aliquo loco, propter hoc, quod ibi operantur, sed operatio animę est circa obiectum. ergo anima essentialiter est, vbi est suum obiectum.

Contra. Forma nunquam excedit id, cuius est forma: sed aĩa est forma essentialis corporis. ergo non est essentialiter nisi vbi est corpus: corpus aũt nunquã est extra mundũ, quãdiu viuim'. ergo missio inuisibilis nõ facit nos in hoc mũdo nõ esse.

Respondeo. Dicendum; quod anima nostra comparatur ad duo, s. ad corpus cui dat esse substantiale, per quod & ipsa est. non enim est aliud animę esse, quàm hoc quod corpori dat, vt

I supra dictum est. Comparatur ẽt ad obiectum suum à quo recipit esse secundum perfectionem secundam, qd est esse accidentale. Et ideo, anima essentialiter est, vbi est corpus suum, ad quod habet essentialem relationem. Vbi aũt est obiectum suum, nõ est essentialiter, sed solum pro quada conformitate, prout dicitur, quod scientia est assimilatio scient. ad rem scitam. Dist. 8. q. 5 art. 2.

Et Hoc modo intelligitur, quod dicitur in litera sm, quod aliquid æternum mente percipimus, non in hoc mundo sumus: quia non conformatur affectus noster, & intellectus mundanis rebus caducis, sed cælestibus, & æternis. & sic etiam intelligendum est, quod Apostolus dicit. Nostra conuer. est.

¶ Vnde patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendũ, quod quamuis esse substantiale aĩe sit in cõiunctione ad corpus, tñ tota nobilitas ipsius est, sm quod per actus suos nobilissimos, suis perfectionibus coniungit. Et ideo Aug. dicit animam verius esse vbi amat, quia ibi est, secundum suum nobilius esse, quod est secũdum perfectionem vltimam. Philip. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quod locus non conuenit animę nisi per accidẽs, tñ ad hoc quod in loco essentialiter esse dicat, oportet quod est essentialiter cõiungatur ei, rõne cuius sibi locus attribuit, sed aĩa non coniungitur obiecto suo essentialiter, sed tñ sm similitudinẽ ipsius recepta in aĩa, quia lapis non est in aĩa, sed species lapidis, sm Philosõm, sue intentioni, cõiungitur anima, non qtum ad esse primum qd est substantiale, sed quantum ad esse sm, quod est esse accidentale. Et ideo rõne obiecti sui, non dr anima essentialiter esse in loco. 3. de anima tex. 38.

¶ Ad quartum dicendum, quod operatio angeli in res corporales est operatio actiua, & ideo oportet, quod pp virtutem suam quæ non separatur ab essentia sua, coniungatur corpori in qd operatur, sicut motor mobili, sed operatio animę intellectualis in rem quam cognoscit & diligit est operatio non actiua, sed receptiua, & ideo non oportet, quòd cõiungatur ei essentialiter, sed quod intentio illius recipiatur in ipsa anima.

Expositio

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS. A

SEcundum quam etiam missus posset dici: quia ex ipso, ꝙ filius à patre est, conuenientiam habet, vt ab eo mittatur, vt missio nõ secundum actũ missionis intelligatur, sed secundum aptitudinem ad missionem. § Et tunc vnicuique &c. § Hoc intelligendum est non tantum de cognitione speculatiua, sed quæ est ẽt quodammodo experimentalis, quod ostendit hoc, quod sequitur. § Atque percipitur. § quod proprie experientiam in dono ꝑcepto demõstrat. Dicitur autem anima rationalis in Deum proficiens q̃tum ad statum viæ perfecta in Deo, quãtum ad statũ patriæ: vbi vtraq; missio cõplebitur propter ꝑfectam cognitionem & perfectum amorẽ. § Quomodo quotidie mittitur ad sanctos. § Non quòd ei, qui gratiam habet, quotidie missio fiat, sed per hoc ostenditur nullum tempus esse determinatum missioni spiritussancti, vel filij, ad quod diuina liberalitas coarctetur. § Principiũ totius diuinitatis &c. § Hoc potest exponi dupliciter. Vt in totalitate deitatis perfectio designetur, & sic principium totius deitatis pater dicitur, inquantum est principium filij, in quo est perfecta deitas: sed hoc intentioni Augustini non competit, quia per hunc modum etiam filius totius diuinitatis principium diceretur: quia spiritussanctus, cuius est principium perfectam diuinitatem habet. Vnde melius exponitur vt designetur totalitas diuinarum personarum quantum ad numerum: vt sic intelligatur principium totius diuinitatis, quia in omnibus personis diuinis ipse est principium: non quòd sui ipsius principium sit: sicut & fundamentum dicitur principium totius domus, quãuis non suiipsius, ideo vero melius dicitur principium deitatis, quàm diuinitatis: quia diuinum à Deo denominatur: vnde diuinitas importat participatam deitatem, & non per essentiam, qualiter in Deo est.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de processione temporali spiritussancti in communi: hic descendit ad speciales modos missionis. Et diuiditur in duas. In prima, determinat de missione visibili. In secunda, de inuisibili decimaseptima distinctione, ibi: § Iam nunc accedamus. § Prima in duas. In prima, distinguit duos modos processionis temporalis spiritussancti. In secunda, ostendit differentiam ipsius ad visibilem missionem filij, ibi: § Sed prius quærendum. § Et hæc in duas. In prima, ostendit differentiam per hoc, ꝙ filius secundum visibilem missionem minor patre dicitur, non autem spiritusancto. In secunda, ex cõsequenti ostendit alium modum, quo pater maior filio dici potest, quàm propter missionem visibilem, ibi: § Hilarius videtur dicere. § Circa primũ duo facit. Primo, ostendit, ꝙ filius propter missionem visibilem minor patre dicitur, non autem spi. sancto. Secundo, ostendit, quòd propter eandẽ visibilem missionem filius seipso, & spiritusancto minor dici potest, ibi: § Notandum autem, ꝙ filius &c.

DISTINCT. XVI.

A

De missione spiritussancti, quæ fit fit duobus modis visibiliter, & inuisibiliter.

NVnc de spiritusancto vidẽdum est præter illam ineffabilem, & æternam processionem, qua procedit à patre, & filio, & non à seipso, quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio, siue datio. B Ad quod dicimus, quòd sicut filius duobus modis dicitur mitti. Vno quo visibiliter apparuit. altero, quo inuisibiliter castis mentibus percipitur: ita & spiritussanctus à patre, & filio, ac seipso duobus modis procedere, siue mitti, siue dari dicitur: vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus enim est visibilis creaturæ demõ C stratione: sicut in die Pentecostes, alijsque vicibus: & datur quotidie inuisibiliter illabendo mentibus fidelium.

Prius de illo modo missionis, qui fit visibiliter.

ET primo agam⁹ de illo missionis modo, qui fit visibili specie. de hoc August. in se B cundo libro de Trinitat. † ita ait. In promptu est intelligere de spiritusancto, cur missus ipse dicatur. * Facta est enim quædã creaturæ species ex tempore, in qua visibiliter ostenderetur spiritussanctus, siue cum in ipsum domi num corporali specie columbæ descendit, siue cũ in die Penthecostes factus est subito de cœlo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visę sunt illis linguę diuisæ, sicut ignis, qui & insedit super C singulos eorũ. Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio spiritussancti dicta est.

QVAESTIO PRIMA. A

A

Ad intelligentiam huius partis, quatuor quæruntur.

Primo. De ipsa missione visibili secundum se.

Secundo. Ad quos fieri debeat.

Tertio. Quibus speciebus.

Quarto. Per quos missio visibilis administrata sit.

ARTIC. I. † c.5.co.3.

a Vtrum missio visibilis conueniat diuinæ personæ.

AD Primũ sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ missio visibilis diuinæ personæ non cõpetat. Missio .n. est, vt prius dictum est, secũdum quod diuina ꝑsona aliquo nouo modo est in aliquo, quo prius non fuit: sed in nulla creatura visibili potest esse aliquo modo, quo pri⁹ nõ fuerit: est enim in omnibus creaturis essentialiter, potentialiter, præsentialiter: & præter hoc est in sanctis mentibus per gratiam, quomodo in aliquo visibili corporeo esse non potest. ergo videtur, quòd missio visibilis non sit esse.

† Matth. 3.

† Act.2.

Di. 15.q. 1. arti. 1.

¶ Si dicis quòd esse in illis creaturis visibilibus alio modo est, quia sicut in signo.

¶ Contra. Omnis effectus repræsentans causam suam est signum illius, quo in ipsam potest deueniri: sed omnes creaturæ repræsentant ipsum Deum tanquam causam per imaginẽ vel vestigium. ergo secundum hoc in omnibus creaturis mittetur visibiliter, nec alio modo erit in illis visibilibus creatu D ris, in quibus mitti dicitur, quàm prius.

¶ Præt. Ratio sacramenti est, ꝙ in ipso sit Deus, sicut in signo visibili. si igitur propter hoc dicitur visibiliter mitti: quia in rebus visibilibus est, sicut in signis: tunc illæ res essent sacramenta, & in omnibus sacramentis esset missio visibilis.

¶ Præt. Aug. dicit in litera, ꝙ ex hoc spiritussanctus visibiliter mitti dicitur, ꝙ facta est quædam species creaturæ ex tempore, in quo visibiliter ostenderetur: sed in apparitionibus ve. te. in visibiliter creaturis ostendebantur diuinæ personæ, sicut ipsi Habrææ. Ge. 18. ergo secundum hoc videtur, quòd missio visibilis non sit aliud, quàm apparitio.

¶ Si dicitur, quòd missio visibilis ostendit missionem inuisibilem, quòd non facit apparitio.

¶ Contra. Per missionem inuisibilem efficitur aliquis dignus Dei amore: sed nemo scit vtrum amore, vel odio dignus sit. Eccle. 9. nec videtur, hoc vtile scire, quia aliàs non esset ita homini occultatum. ergo videtur, ꝙ nulla visibilis apparitio fiat ad missionis interioris manifestationem.

E ¶ Præt. Nihil potest manifestari per aliquid, nisi sufficienter illud ducat in ipsum: sed nulla creatura visibilis ducit sufficienter in cognitionem gratiæ inuisibilis. ergo videtur, quòd inuisibilis missio per visibiles species non manifestetur.

Respondeo, Dicendum, ꝙ sicut processio temporalis non est alia, quàm processio æterna essentialiter: sed addit aliquẽ respectum ad effectum temporalem: ita ẽt missio visibilis non est alia essentialiter ab inuisibili missione spiritussancti: sed addit totam rationem manifestationis per visibile signum.

¶ Ad rationem ergo visibilis missionis spi. sancti tria concurrunt. s. ꝙ missus sit ab aliquo, & ꝙ sit in alio ſm aliquem specialem modum, & ꝙ vtrunq; istorum per aliquod visibile signum ostendatur, ratione cuius tota missio visibilis, dicitur.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ illa visibilis creatura secundũ

quam missio dicitur visibilis aliter se habet in missione visibili filij,& in missione visibili spiritussancti. Quia in missione filij se habet non solum,vt per quod, vel in quo ostẽditur missio: sed etiam vt ad quod fit missio,quia naturam humanam visibilem assumpsit in vnitatem personę,secundum quam assumptionem, visibiliter in carnem mitti dicit. Et ideo in ipsa natura visibili, quodam nouo modo exstit, s. per vnionem, non tantũ in anima, sed ẽt in corpore. Et in missione visibili spiritussãcti illa creatura visibilis non se habet, vt ad qđ fit missio: sed solum vt ostendẽs missionem inuisibilẽ factam in aliquem, & ideo non oportet, quòd in illa creatura visibili fit nouo modo, nisi sicut in signo: sed est nouo modo in eo,ad quem fit missio. F

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ quãuis omnis creatura significet Deum esse & bonitatem ipsius: non tñ significat ipsum esse per gratiam in aliquo, nisi ad hoc specialiter instituatur,sicut illæ creaturæ visibiles, ad hoc spãliter factæ sunt, vt in eis pñtia.s.insinuetur.

cti dicta est, non vt appareret eis ipsa substantia,qua & ipse inuisibilis,& incommutabilis est,sicut pater, & filius: sed vt exterioribus visis, corda hominum commota, à temporali manifestatione vnientis ad occultam æternitatem semper præsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augus.illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur,cum tamen ipse spiritus in sui natura non videatur. Quia nec in illis creaturis magis erat, quã in alijs, sed ad aliud.In illis.n.erat,vt per eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis, ad quos creaturæ illæ veniebant. Non enim spiritussanctus temporali motu tunc venit,vel descendit in homines, sed per temporalem motum creaturæ significata est spiritualis, & inuisibilis spiritussancti infusio.Et vt apertius dicam,per illum modũ missonis spiritussancti corporaliter exhibitum monstrata est, spiritualis, & interior missio spiritussancti, siue donatio, de qua agendum est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ per sacramenta significatur præsentia diuinæ inhabitationis: sicut in signis institutis, non ad tempus: sed semper: sed illæ creaturæ visibiles, non fuerunt institutæ, vt significarent gratiam diuinæ inhabitationis semper,sed solum in illo tempore determinato, & ideo non est simile. Vel aliter dicendum,& melius, ꝙ sacramenta ve.le.significabant quidem gratiam affuturam, sed non pñtem, eo ꝙ in eis non conferebatur. Sacra vero no.le.non tñ sunt signa: sed ẽt causæ quodammodo.& ideo nõ significant gratiam, vt iam habitam, sed vt per sacramenta inducendam, sed illæ species sunt tñ signa pręsentis gratiæ,& non causæ.sicut patet ꝙ circa Christum, ad quem visibilis missio facta est, nisi gratiæ inuisibilis effectum est. Vnde etiam omnes ad quos missio visibilis facta est, gratiam habent: non autem omnes quibus sacramenta conferuntur, gratiam suscipiunt: quia causalitas sacramentorum impeditur. significant enim gratiam, non vt existentem, sed vt causandam quodammodo per ipsa. I

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ missio visibilis includit in se apparitionem,& super hoc aliquid addit.s. rationem missionis, quæ in duobus consistit, vt dictum est. Vnde de rõne apparitionis, non est nisi ꝙ aliquod diuinum in signo visibili manifestetur,non autẽ ꝙ manifestetur origo vnius personæ ab alia, nec inhabitatio ẽm specialem modum essendi,in eo cui fit apparitio,vel in aliquo alio.sicut patet in apparitione facta Habrae,quamuis.n.apparuerunt tres ad manifestandum numerum personarum: tñ ordo vnius personæ, ẽm quem est ab alio,in illo signo visibili non manifestabatur.& inde est, quod apparitio potest patri conuenire, non autem missio visibilis. (In corp. ar.) K

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ nullus per se potest scire verum dignus sit odio vel amore, sed potest sibi diuinitus propter aliqua vtilitatem manifestari, & non solum sibi sed alijs etiam: quia quod est vni vtile,non est vtile omnibus.vnde non oportet quòd si vni reueletur, quòd omnibus.

¶ Ad sextum dicendum,quòd quamuis vna creatura visibilis, non sufficiat ad hoc, ꝙ ducat in cognitionem inuisibilis missionis, tamen ex sua nouitate excitat videntes in admirationem,& inquisitionem, & tunc inquirentibus per gratiam inuisibilem, & per doctrinam prædicatoris exterius potest missio inuisibilis designata edoceri.

ARTICVLVS II.

b Vtrum missio visibilis debuerit fieri ad patres veteris testamenti.

Cum filius sit minor patre secundũ formam creatã, in qua apparuit,cur nõ & spiritussanctus similiter?

SEd prius quærendum est, cũ filius dicatur minor patre secundum missionem, qua in forma creata apparuit: cur spiritussanctus non dicatur similiter minor patre, cũ in forma creata apparuerit? Nam de filio, quòd minor sit secundum formã, qua missus apparuit, aperte ostendit Augu.in 4.lib.de Trinit.† dicens Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege vsq; adeo paruum, vt factum, itaque eo missum quo factũ. fateamur ergo factum minorem, & intantum minorem, inquantum factum: & intantũ factum,inquãtum missum. Ecce habes,quia filius inquãtum est missus,i.factus minor est patre. Cur ergo spiritussanctus non dr̃ minor patre, cum & creaturã assumpserit, in qua apparuit? Quia aliter spiritussanctus assumpsit creaturã, in G H

AD Secũdum sic proceditur. Videtur etiam ꝙ ad patres ve.te. missio visibilis fieri debuerit. Missio.n. visibilis est signũ inuisibilis missionis, sed ad patres ve.test. facta est missio inuisibilis, vt supra dictum est. ergo videtur,ꝙ etiam visibilis fieri debuerit. (Dist. 15. q6. 5. ar. 5.)

¶ 2 Præt.Constat,ꝙ gratia no.test.est gratia plenitudinis, inquantum de plenitudine Christi oẽs accipimus.Si igĩ ad illos de primitiua ecclesia propter gratiæ plenitudinem missio spiritussancti fiebat: vt ꝙ etiam ad omnes fideles fieri debuerat. (Isa.19.to.3 Galat.4.)

¶ 3 Præt. Per visibiles missiones, & visibilia signa, apostoli notitiam fidei in multos diffuderunt. sicut dr̃ Marci vlt. Illi autem profecti &c. Sed sicut illi tenebantur ad prædicationẽ fidei, ita etiam & prælati nostri temporis. ergo videtur quòd ad eos etiam missio visibilis fieri debebat.

¶ 4 Præt. Constat, ꝙ beata virgo plenissimam gratiam habuit inter omnes puras creaturas. si igitur missio visibilis fit ad ostendendum plenitudinem gratiæ inhabitantis. videtur, ꝙ ad ipsam fieri debuerit missio specialis.

Econtrario, Videtur, ꝙ ad Christum non debuit fieri missio. Missio enim visibilis, est signum inuisibilis missionis: sed ad Christum nulla missio inuisibilis spiritussancti facta est,nisi forte in principio suæ conceptionis.ergo videtur,ꝙ postmodum nulla missio visibilis ad eum fieri debuerit. I

Respondeo, Dicendum, ꝙ sicut in missione inuisibili spiritussancti ex plenitudine diuini amoris redundat gratia in mentem, & per illum effectum gratiæ accipitur cognitio illius personæ diuinę experimentalis ab ipso,cui fit missio:ita in missione visibili attenditur alius gradus redundantiæ,inquantum.s. gratia interior propter sui plenitudinem quodammodo redundat in visibilem ostensionẽ, per quam manifestatur inhabitatio diuinæ personæ, non tantum ei, cui fit missio,sed etiã alijs. Vnde oportet, ꝙ ad missionem visibilem duo concurrant,scilicet, ꝙ sit gratiæ plenitudo in illis, ad quos fit missio, & vlterius,quod plenitudo ordinetur ad alios, vt per aliquem modum gratia abundans redundet in eos, propter quod manifestatio gratiæ interioris non tantum habẽti,sed etiam alijs fit: & ideo Christo primo, & postmodum apostolis missio visibilis.s.facta est: quia per eos pluries gratia diffusa est, secundum quod per eos ecclesia plantata est. K

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ quamuis aliqui patres ve.te.gratiam plenissimam acceperint personalem, tamen quia nondum erat tempus gratiæ propter impedimentum originalis peccati, à quo nondum morte Christi natura humana remedium acceperat: ideo non debuit significari plenitudo gratię,vt pręsens: sed tantum vt futura in apparitionibus, & legalibus sacramentis. Vel ex alia parte non erat tunc tempus spiritualis propagationis, per quam spirituali modo diuersæ gentes in Dei cognitione regenerantur: sed carnali ꝓpagatione cultus diuinus à patribus in filios procedebat: & & ideo non debuit significari gratia per missionem visibilem, quæ significat gratiam tendentem in alios.

¶Ad

A ¶ Ad secundum dicendum, quòd fideles primitiuæ ecclesiæ, erant quasi semen quoddam spirituale, per quos debuit pullulare fides in omnibus gentibus: & ideo ad eos visibilis missio facta est ad ostendendum, quòd per eos plantanda erat ecclesia in cognitione Dei per vniuersum mundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duplici ratione, non oportet modo fieri missionē visibilem, sicut tunc. Primo, quia iste est naturalis ordo, quòd ex visibilibus in inuisibilia veniatur: vnde primis tanquam adhuc rudib⁹ in Dei cognitione signa visibilia ostendebātur. Sed iam modo innotescente: & publicata fide, sufficit cognitio in inuisibilibus signis, quæ sunt dona gratiarum mentibus infusa: videm⁹ enim aliquid proficere nouæ plantulæ, quod postmodum sibi non adhibetur quādo ad pfectum venit. Alia ratio est, quia signa illa, & visibiles missiones fuerunt quasi argumentum confirmans fidei veritatē: illius autem, cuius probatio semel perfecte facta est, non oportet pbationem iterari: sed ex suppositione prioris probationis procedere; ita etiam non oportet, quòd per noua signa modo fides probetur: sed per ea, quæ tunc facta sunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd inter alios, qui fuerunt de primitiua ecclesia in die Penthecostes, etiam beatæ Virgini visibilis missio spiritussancti facta est: sed quamuis singularem plenitudinem gratiæ consecuta sit, tamen non fuit ad ipsam facta missio visibilis specialis, quia nō ordinabatur gratia sua ad plantationem ecclesiæ per modum doctrinæ, & administrationis sacramentorum, sicut per Apostolos factum est: vnde Apostolus dicit primæ ad Thimoth. 2. Mulierem in ecclesia loqui non permitto.

¶ Ad quintum dicendum, quòd missio visibilis ostendit missionem inuisibilem non semper non fieri, sed sufficit si etiam prius facta fuerit. Quare autem tunc missio visibilis ad Christum facta sit, dicetur infra. Art. sequen.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum missio visibilis fiat tantum in specie corporali.

AD Tertium sic proceditur Videtur, quòd missio visibilis nō solum fiat in specie corporali. Est.n. triplex missionis genus, s. corporalis, imaginaria, & intellectualis, vt dicitur in glo. Isid. 1. Per quamlibet autem harum potest fieri diuinorum manifestatio. ergo videtur, quòd sicut est missio aliqua, quæ fit secundum visionem intellectualem, s. per gratiam inuisibilem: & aliqua, quæ fit secundum corporalem, s. secundum species corporales, ita etiam fit aliqua secundum visionem imaginariam per species imaginarias. In princ. capitis.

¶ 2 Præterea. Quanto aliquid nobilius est, tanto nobiliores proprietates habet: sed nobilioribus proprietatibus creatura nobilior diuinam bonitatem repræsentat. ergo cum missio visibilis, fit ad manifestandum diuinas personas. videtur, quòd semper per creaturas nobilissimas fieri debet, vt per stellam, vel aliquid huiusmodi: & non per columbam, vel ignem.

[Magistri textus:]

qua apparuit, aliter filius. Nam filius accepit per vnionem, spiritus vero non. Filius enim accepit hominem ita vt fieret homo, spiritus vero sanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc August. in 2. libro de Trinitate. † ita ait. † c.6.to.3. Ideo nusquā B scriptum est, quòd Deus pater maior sit spiritusancto, vel spiritussanctus minor patre, quia non sic est assumpta creatura, in qua apparet spiritussanctus, sicut assumptus est filius hominis, in qua forma, ipsius Dei verbi persona præsentaretur, non vt haberet verbum Dei, sicut alij sancti sapientes, sed quòd ipsum verbū erat. Aliud est enim verbum in carne, aliud verbum caro, idest, aliud est verbū in homine, aliud est verbum homo. Caro enim pro homine posita est in eo, quòd ait, verbum caro factum est. Nō ergo sic assumpta est creatura, in qua apparuit spiritussanctus, sicut assumpta est caro illa, & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit, sibique in vnitatem personæ coniunxit spiritussanctus in æternum. Aperte ex prædictis ostensum est, secundum quid filius minor dicatur patre, & quare filius dicatur patre minor, & non spiritussanctus.

Quòd filius, secundum quod homo factus est non modo patre, sed spiritusancto, & etiam seipso minor est.

NOtandum autem, quòd filius, secundum quod homo factus est, non tantū patre, sed spiritusancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quòd etiam seipso minor dicatur secūdum formam serui, Augustin. ostendit in primo lib. de Trinitate. † dicens. † c 7.8.& 9. to.3. Errauerunt homines ea, quæ de Christo secūdum hominem dicta sunt ad eius sub C stantiam, quæ sempiterna est, transferentes. Sicut illud, quod ipse dominus ait. † Pater maior me est, † Ioan. 10. quod propter formam serui veritas dicit, secundum quem modum etiam seipso minor est filius: quomodo enim nō etiam seipso minor est factus, qui seipsum exinaniuit formam serui accipiens? Non enim sic accepit

A ¶ 3 Præterea. Spiritum veritatis non decet aliqua fictio: sed spiritussanctus est spiritus veritatis, vt dicitur Ioann. quintodecimo. Ergo non decet, quòd per aliquas species, quibus non subsit, rei veritas appareat: & ita videtur, quòd columba illa, in qua apparuit verum animal fuerit, & linguæ & ignis, veræ linguæ, & verus ignis. Quod non videtur, quia nō comburebat ignis, & columba peracto illo officio, reuersa est in pristinam materiam, vt sancti dicut. Et præterea si essent veræ res, non ducerentur in aliud.

¶ 4 Præterea. Spiritussanctus virtus est, vt dicitur primę Corinth. decimo. Vno spiritu potati sum⁹: sed signum debet respondere signato ergo videtur, quòd in vno tātum signo spiritussanctus apparere debuerit.

¶ 5 Præterea. Sicut spiritussanctus inuisibiliter mittitur in mentem, ita & filius, & per vtranque missionem ordinatur aliquis ad plantationem ecclesiæ. cum igitur missio visibilis ad hoc ostendendum facta sit, videtur, quòd sicut spiritussanctus visibilibus signis ad aliquos missus est, ita & filius etiam sine hoc, quòd carnem assumpsit. D. ista. arti. anteced.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut dictum est, missio visibilis fit ad significandum plenitudinem gratię redundantis in multos: propter quod, manifestatio talis alijs etiam D fit. Redundat autem gratia dupliciter, scilicet per instructionem, & per operationem, secundum quòd se habet aliquo modo ille, in quo est gratię plenitudo efficienter ad gratiam. Vterque autem modus redundantiæ fuit in Christo. Ipse enim per doctrinam suam nos in Dei cognitionem adduxit, vt dicitur Ioann. primo. Vnigenitus, qui est in sinu &c. Ipse etiam gratiam dedit, inquantum Deus effectiue, & inquantum homo per modum meriti. Vnde ad significandum redundantiam gratię ipsius in nos, per modum operationis facta est missio visibilis ad ipsum in baptismo, quia tunc ipse nihil accipiens a baptismo tactu, suę mundissimę carnis vitam regenerantem contulit aquis, efficitur vt Deus, & meritorie, vt homo. Et ideo in specie columbę facta est ad eum missio spiritussancti, ad significandum fęcunditatem spiritualem, quia columba animal fœcundissimum est. Propter quod etiam pater apparuit in sono vocis naturalem filiatio- E nem ipsius protestans dicens. Hic est filius meus dilectus &c. Mar. 17. Ad cuius filiationis similitudinem per baptismalem gratiam in filios adoptiouis regeneramur, vt dicitur Romanorum octauo. Quos pręsciuit, & prędestinauit conformes fieri imagini filij eius &c. Ad insinuandam vero redundantiam gratię ex ipso in alios per modum doctrinę apparuit spiritus super ipsum in nube lucida, cuius est lumen spargere. Iob. 37. Nubes spargunt lumen suum. In quo signatur effusio doctrinę per prędicationem secundum Gregorium. Greg. li. 27. mora. c. 22. Et hoc in transfiguratione, vt dicitur Matth. 17. secundum glossam Augustini, & Bern. Aug lib. annot. in Iob. ca. 37. to. 4. Et ideo cum vox patris tunc super ipsum intonuit. Hic est filius meus dilectus. additum est: Ipsum audite, Vnde patet, quòd non oportet fieri visibilem missionem ad Christum à principio conceptionis suę: sed tunc quando incepit eius gratia in alios redundare. similiter etiam apostolis bis facta est visibilis missio spiritussancti. Primo,

ad insinnandum reduntantiam gratiæ, ex ipsis per, modum operationis, in administratione sacramentorum in specie flatus, vt legitur Ioan. 20. Vnde & ibi dicitur. Quorum rem. &c. Vt ostenderetur, quia talis authoritas non deuenit in eos, nisi ex influxu capitis, s. Christi. In Christum autem deuenit immediate ab ipso patre, & propter hoc in ipso significat hęc authoritas, per volatum columbæ desuper aduenientis. In apostolis autem, per speciē flatus à Christo procedentis. Secundo, facta est ad eos missio visibilis, ad insinuandum reduntantiam per modum doctrinę: & hoc in die Pentecost. vt legitur Actuum. 2. Et ideo apparuit super eos in linguis igneis: verbis, vt essent prolixi, & charitate feruidi, zelantes proximorum salutem. † c. 1. to. 3.

¶ Ad primum igitur dicēdum, quòd visio imaginaria dicit propriè reuelatio, & nō apparitio, vel missio, & huiusmodi visiones prophetis sæpe factæ sunt. In missione enim visibili ostenditur præsentia gratiæ inhabitantis: species autem, quæ est in imaginatione, non est necessario rei præsentis, sicut species, quæ est in sensu. & ideo per corporales species exteriori visioni subiectas, magis debet manifestari interior missio, quàm per imaginarias. † Epist. 66. to. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis in nobilioribus creaturis diuinæ perfectionis similitudo, quo ad attributa essentialia magis inueniatur expressa: tamen quo ad exitū vnius personæ ab alia, & quantum ad modum processionis donorum à Deo, & effectus ipsorum, potest etiam in ignobilioribus creaturis similitudo conuenientior attendi, sicut fęcunditas in columba, & locutio in lingua: & hoc oportuit per missionem visibilem significari. Vel dicendum secundum Diony. 5. cap. cęl. hiera. quòd inferiores creaturæ eo ipso, quo magis distant à participatione diuinarum personarum, conuenientius per ea diuina manifestantur, vel significantur: quia nō potest ex hoc aliquis error prouenire, propter manifestam distātiam eorum à diuinis, qui error posset cōtingere, si per nobiles creaturas diuina significarentur: de facili. n. posset aliquis errare credens aliquod numen esse in stella, vel in aliqua nobiliori creatura.

* D. 362. ¶ Ad tertium dicendum, quòd columba illa non fuit * verum, & naturale animal: sed tantum similitudo columbæ visibiliter ostensa in aliqua materia ad hoc præparata. Vnde et peracto officio in pristinam materiam est reuersa. Nec fuit ibi aliqua fictio, quia illa similitudo columbæ non ostendebatur ad manifestandum aliquam veritatem in ipsa columba, sed ad manifestandas proprietates inuisibilis missionis. Et ideo non fuit ibi falsitas signi, quia signatum respondebat signo, & res similitudini, sicut aliquis loquens per metaphoricas locutiones, non mentitur: non enim intendit sua locutione ducere in res, quæ per nomina significantur, sed magis in illas, quarum illæ res significatæ per nomina similitudinem habent, & similiter de igne. Sed natura visibilis, in qua filius apparuit, assumebatur ad esse, & non tantum ad signum. Et ideo oportuit, quòd verum esse hominis haberet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd species illæ, in quibus spiritus sanctus apparuit, significant effectus spiritussancti, secundum quos spiritussanctus dicitur multiplex, quamuis substantialiter sit vnus, vt dicitur Sap. 7. Et ideo secundum plures species apparuit, & pluries. Sed quia natura visibilis, in qua filius apparuit, assumpta est ad esse vnum in persona filij Dei, sicut est vnum esse personæ, ita est vna tantum talis missio.

¶ Ad vltimum dicendum, quòd apparitio sub aliena specie, quæ includitur in missione visibili, non competit, nisi eo, quòd non habet speciem, per quam corporaliter videri possit. Missio autē

F visibilis, vt dictum est, non debuit esse ante tempus gratiæ: tempus autem gratiæ incepit, quando filius Dei carnē assumpsit. Et quia insepara-biliter assumpsit, ideo tempore, quo conuenit fieri visibilem missionem, semper habet speciem visibilem propriam, in qua videri potest: vnde nunquam competit sibi missio visibilis, nisi vna, quæ est in natura assumpta. Quare aūt spi. sanctus naturam non assumpserit in vnitatem psonæ quæret in tertio. Art. antece. Dist. 1. q. 2. art. 3.

formam serui, vt formam Dei amitteret, in qua erat æqualis patri. In forma ergo Dei, vnigenitus patris est æqualis patri. In forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immerito scriptura dicit vtrunq;, scilicet, & æqualem patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formam serui intelligitur. De hoc eodem in lib. 2. de Trin. † ait. Dei filius æqualis est patri secundum Dei formam, in qua est, & minor patre secundum formam serui, quam accepit, in qua non modo patre: sed etiam spiritusancto, nec hoc tantum: sed etiam seipso minor inuentus est, propter quam, vt idem ait in lib. contra Maximinum: hic etiam non tantum patre, sed ēt seipso, spirituque sancto minor factus est: & etiam minoratus est paulo minus ab angelis. Est ergo Dei filius, vt ipse ait in 2. lib. de Trin. † Deo patri natura æqualis, habitu minor, idest in forma serui quam accepit. His authoritatibus aperte ostenditur, filius se- † 1. de Trin. 7. to. 3.

G cundum formā serui minor patre, & seipso, & spiritusancto.

Hilarius aliter dicit, scilicet, quòd pater sit maior, nec filius tamen minor.

Hilarius autem dicere videtur, quòd pater sit maior filio, nec tamen filius sit minor patre. Pater. n. dicitur maior propter authoritatem, quia in eo est authoritas generationis, secundum quam ipse filius dicit, Pater

H

ARTIC. IIII.

Vtrum species missionis visibilis, sint formatæ ministerio angelorum.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quòd illæ species visibiles, ministerio angelorum formatæ nū sint. Dicit. n. Aug. 3. de Tri. quòd sermones Dei in no. te. p angelos, sed p ipsum Deū facti sunt. ergo illa locutio, siue ille sonus qui in nouo testō factus est, Hic est fi. meus di. non est per angelos formatus, & eadem ratione, nec alia quæ ad missionem pertinent visibilem. c. 10. to. 3. Matth. 17.

¶ 2 Præt. Corpori, quod per angelum formatur, vnitur angelus sicut motor mobili: si igitur illæ species per angelos formatæ sunt, tunc sunt corpora assumpta ab angelis. ergo in eis non dicetur mitti diuina persona, sed angelus.

¶ 3 Item. Sicut visibilis missio filij facta est per corpus assumptum, ita missio visibilis spiritussancti per huiusmodi species. Sed corpus Christi assumptum, angeli nullo modo formauerunt. ergo nec species illa visibiles.

Contra. Greg. 3. moral. loquens de illa voce, qua pater respondit filio, Et clarificaui, & clarificabo. Io. 12. ita dicit. Nimirum de cęlestibus loquens verba sua, quę ab hominibus audiri voluit, rationali administrāte creatura formauit, & eadem ratio est de alij. ergo vr, quòd omnes administratæ sunt p angelos. Li. 28. mor. Cap. 2.

I ¶ Item secūdum Dion. Hæc est lex diuinitatis, vt vltima à primis per media pficiantur: sed angeli sunt medij inter Deum, & creaturam corporalem. ergo videtur, quòd operationes, quæ fiunt in corporales creaturas, fiant ministerio angelorum. Dion. cęle. hiera. c. 15.

Respondeo, Dicendum, quòd in hoc est duplex opinio. Quidam dicunt, quòd in hoc differunt missiones noui testamenti ab apparitionibus veteris testamēti, quòd apparitiones ve. testa. factæ sunt per angelos, vt sancti communiter volunt: missiones autem no. testa. factæ sunt immediate per diuinas psonas. Quapropter, in illis speciebus, diuinæ personæ mitti dicuntur, & non angeli. Alij dicunt econtrario, quòd vtrunque angelorum ministerio perfectum est. Videtur autem, quòd vtriq; quantum ad aliquid verum dicant. In vtroq; enim, scilicet apparitione ve. testa. & missione visibili, est duo considerare, scilicet illud, quod exterius apparet, & aliquid, quod interius efficitur,

K vel factum signatur: sed tamen diuersimode, quia in apparitione ve. testa. illud exterius apparens, non refertur vt signum ad illud, quod interius est: sed ad aliquid aliud, sicut ad signandum Trinitatem, vel aliquid huiusmodi: vnde illud, quod interius est, nihil aliud est, quàm ipsa cognitio, vel illuminatio animæ de rebus, quę per signa exteriora significātur. Et quia illuminationes diuinæ descendunt in nos secundum Diony. per angelos, ideo ministerio angelorū in illis apparitionibus vtrunque factum est, scilicet & quod exterius est, & quòd interius: & ideo nullo modo est ibi missio diuinæ psonæ, quę tantum attenditur s̄m immediatum effectum ipsius personæ diuinæ. In missione autem visibili, illud, quod exterius apparet, est signum eius quod interius est factum, vel tūc, vel prius: vnde interius non ponitur tantū aliqua cognitio: sed aliquis effectus gratiæ gratū facientis, qui est immediate à diuina persona: ratione cuius, diuina persona mitti dicitur. Vnde in missione vi- Dio. c. 5. cęlest. hierar. in princ. & Cap. 4.

ne visibili illud, quod est interius immediate sine ministerio angelorum effectum est, propter quod ratione illius effectus persona diuina mitti dicitur, sed quantum ad id, quod est exterius, angeli ministerium habent, vt Greg. dicit.

Vbi supra.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod Aug. loquitur de sermone, quē filius Dei in corpore assumpto protulit, quem constat immediate à Deo esse prolatum.

†Ad Phil. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis angelus habeat operationē in creatura exterius apparente, nō tamen habet in effectu interiori: & ideo ratione eius persona diuina mitti dr̃. Nec est inconueniens, vt psona diuina simul & angelus mittatur.

¶ Post med.

†Ioan. 10.

¶ Ad tertium dicendū, quod corpus assumptum est vnitū ipsi personę diuinæ, vnione ad vnum esse personale. Vnde non decuit propter suam dignitatem, vt non à Deo formaretur: nō autē similis ratio est in alijs.

¶ Ad quartum dicendum, quod dictū Greg. referēdum est tantū ad illud, qđ exterius est, & non quantū ad interius signatum.

¶ Ad quintum dicendum, quod dictū Dion. habet veritatem in effectibus, quia creatura possunt esse: nō autem talis effectus est gratia. & ideo quantum ad interius, quod est in missione visibili angeli non habent operationem. sed solum quantum ad exterius.

a 5. cap. cęl. hierar.

maior me est. & Apostolus. † Donauit ei nomen, quod est super omne nomen. Cum ergo ait pater maior me est, hoc est, ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius in libro 9. de Trinitate. † Donantis authoritate pater maior est, nunquid per doni confessionem filius minor est? Maior itaq; donans est, sed minor iam nō est, cui vnum esse donatur: ait enim. † Ego & pater vnum sumus: si non hoc donatur Iesu, vt confitendus sit in gloria dei patris minor patre est. Si autem in eadem gloria ei donatur esse, qua pater est: habes, & in donantis authoritate, quia maior est. & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaq; pater filio est, & plane maior, cui, tantū donat esse quantus est ipse innascibilitatis imaginem sacramento natiuitatis impartit, quē ex se in forma sua generat. Audisti lector, quid super hoc dicat Hilarius, cuius verba vbicunque occurrerint diligenter nota, pieque intellige.

B

C

EXPOSITIO TEXTVS.

D

Sed etiam minoratur paulo minus ab angelis. } Sed contra est, quod dicitur in glo. Hebr. 5. Natura humana, quā filius Dei assumpsit, nihil melius est, nisi solus Deus. Sed dicendum, quod dicitur minoratus secundum quid, scilicet propter corporis passionem: non autem propter naturæ assumptæ inferioritatem, quātum ad illud indiuiduum, in quo est assumpta, quāmuis non vniuersaliter sit verum de humana natura, quòd angelis non sit inferior. } Hila. aliter dicere videtur. } Videtur hoc esse impossibile: quia magis, & minus relatiue dicuntur. ergo si pater est maior, filius est minor. Ad quod quidam dicunt, quod pater dicitur esse * maior filio: quia plures habet notiones, nec tamen filius est minor, quia vna notio patris, s. innascibilitatis non habet correspondentem notionē in filio, ex qua filius minor dici possit: sed hoc nec proprietas locutionis admittit. Tum quia secundum relationes non attenditur æqualitas, vel inæqualitas, vt infra ex verbis Augustini habebitur. Tum, quia ex pluribus proprietatibus nulla res maior dicitur: sed ex maiori quantitate. Est etiam præter intentionem Hilarij, vt verba sequentia ostendunt. Et ideo aliter dicendum est, quod dans, & recipiens possunt comparari dupliciter: vel quantum ad id, quod datur: vel quantum ad rationem dationis. Si primo modo, sic dans aliquando inuenitur eo maius, cui dat, quando. s. non tantum recipit recipiens, quantū est in dante: & aliquando æquale quando tantundem recipitur: sicut etiam in generatione vniuoca: nunquam autem dans potest esse minus. Si autem consideremus secundo modo, sic dans ex eo, quod datur, habet dignitatem quandam: sed accipiens nullam imperfectionē habet ex hoc, quod accipit, nisi imperfecte accipiat: & ideo si comparemus patrem ad filium, quantum ad id, quod filio à patre datur, neque pater maior, neq; filius minor dicitur. Si autem quantum

Glos. interlinearis ad Hebr. 7.

* D. 6 t 7.

Dist. 19.

E

A ad rationem dationis: sic dignitas dantis patri non subtrahitur, ratione cuius maior dicitur, vt maior magis sonet perfectionem dignitatis, quām comparationem magnitudinis: sed quia filius perfecte recipit quicquid pater habet, nulla minoratio sibi conuenit: & ideo etiam nullum nomē minorationis filio potest cōuenire. Et quamuis patri attribuatur authoritas à sanctis: tamen filio non attribuitur subauthoritas: sed ēt p abusum loquēt' ' presumptum, & hoc sonant verba Hil. dicentis. quod maior est donans: sed non est minor, cui vnum esse donatur. } Innascibilitatis. } Sic expone. Cui. s. filio pater. Impartit. i. dat esse. Imaginem innascibilitatis. i. sui innascibilis. Et hoc sacramēto natiuitatis, i. sacra, & secreta natiuitate.

9. de Trini. post med.

† Dist. 16.

DISTINCT. XVII.

De missione spiritussancti, qua inuisibiliter mittitur.

Iam nunc accedamus ad assignandam missionem spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse spiritussanctus, qui Deus est, ac tertia in trinitate persona, vt supra ostensum est, † à patre, & filio, ac seipso temporaliter procedit, id est mittitur, ac donatur fidelibus, sed quæ sit ista missio, siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

B

Præmittitur quidā ad hanc ostensionem necessariū, scilicet, quòd spiritussanctus est charitas, qua Deum diligimus, & proximum.

C

A

Hoc autē, vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddā ad hoc valde necessariū. Dictum quidē est supra, & sacris

DIVISIO TEXTVS.

Postquā determinauit de missione visibili spi. sancti. Hic determinat, de missione eius inuisibili. Et diuidit in duas partes. In prima, determinat veritatem, s̃m suam opi. Secundo determinat obiectiones in cōtrarium factas, ibi: } Hic quæritur si charitas. } Circa primū tria facit. In prima, prædicit intentionem. In secunda, proponit veritatem, ibi: } Vt autem intelligibilius &c. } In tertia, inducit probationem, ibi: } Ne autem in re tanta &c. } Et hæc diuiditur in duas, secundum duo, quæ probat. Primo, probat charitatem esse ipsum spi. sanctum. Secundo, probat spi. sanctum tunc dari nobis, quando nos facit Deum diligere, ibi: } Tunc enim nobis &c. } Prima, in duas, In prima, probat charitatem esse spi. sanctum. In secunda, excludit quandam responsionē, ibi. } Sed ne forte. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit charitatem esse Deum. Secundo, specialiter ipsam esse spiritumsanctum, ibi: } Cum autem fraterna. }

D

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad intelligentiam huius partis, quinque quæruntur.

Primo. Vtrum charitas sit aliquid creatum in anima.
Secundo. Vtrum sit substantia, vel accidens.
Tertio. Ad quam mensuram detur.
Quarto. Vtrum possit cognosci ab habente ipsam.
Quinto. Vtrum ipsa charitas sit ex charitate diligenda.

DIVISIO TEXTVS.

B

a Vtrum charitas sit aliquid creatum in anima.

Ad Primum sic proceditur. Videtur, quod charitas nō sit aliquid creatum in anima. Agens enim, quod sine medio operatur perfectius est, quam illud, qđ non agit, nisi per mediū: sed spiritussanctus operatur in nobis velle, & perficere in actibus meritorijs, s̃m Apo. Qui. n. spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Ro. 8. ergo cum ipse sit perfectissimus agens: videtur, quod non moueatur ad hanc operationem per aliquem habitum creatum medium.

22. q. a 3. 2. Et de vir. q. 2. art. 1.

¶ 2 Item. Sicut anima se habet ad corpus, vt vita ipsius: ita se habet Deus ad animam, vt dicit August. sed anima non viuificat corpus per aliquam formā mediam. ergo nec spiritussanctus animam per habitum medium.

Aug. de verbis Aposto. sermo. 30. to. 10.

¶ 3 Præt. Esse gratiæ immediatius est à Deo, & propinquius, quàm esse naturæ: sed Deus in creatione non est vsus aliquo medio, quando naturam instituit. ergo nec in creatione, quando gratiam infundit.

¶ 4 Hoc etiam ostenditur ex dignitate charitatis. omnis enim creatura est vanitas. † Dist. 10. si ergo charitas est creatura, vanitas erit: sed vanitas non coniungit veritati, nec confirmat in veritate. ergo charitas non coniungeret nos Deo, quod falsum est.

¶ 5 Præter. Nullum finitū est virtutis infinitæ, cū virtus fluat ab essentia: sed oīs creatura finita est. ergo nullius creaturæ virtus infinita est: sed virtus charitatis infinita est, quia mouet per infinitam distantiam: coniungit enim creaturam creatori, & facit de peccatore iustum. ergo videtur, q̄ non sit creatura.

¶ 6 Item. Nulla creatura est dignior, quā anima Christi, sed † c.7.to.3. charitas est dignior, quam anima Christi: quia ipsa charitate anima Christi bona est. ergo charitas non est creatura.

† Cap. 7.q. ¶ 7 Præterea. Maiori bono debetur maior † 1. Ioan.4 amor: sed Deus est infinitum bonum, & infinita fecit pro nobis: igitur debemus sibi infinitum amorem: sed amor, quo diligimus Deum est charitas. ergo charitas est quid infinitū. ergo non est creatura.

¶ 8 Præter. Omne creatum est in prædicamento aliquo: sed quicquid continetur in decem generibus est aliqua natura: si ergo charitas gratia sit quid creatum, erit natura quędam: sed natura aduenicus naturæ non facit, nisi naturam. ergo anima habens charitatem, si charitas sit quid creatum non habebit, nisi esse naturæ: sed per charitatem potest mereri. ergo natura aliqua per se poterit in actus meritorios, quod est hæresis Pelagiana. videtur ergo, quòd charitas non sit quid creatum.

Contra. Omne, quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis: sed amor increatus, qui est spiritussanctus participatur in creatura. ergo secundū modum ipsius creaturæ: sed modus eius est finitus. ergo oportet, quòd recipiatur in creatura aliquis amor finitus: sed omne finitum est creatum. ergo in anima habente spiritumsanctum, est aliqua charitas creata.

¶ Item. Omnis assimilatio fit per formam aliquam: sed per charitatem efficimur conformes ipsi Deo, qua amissa, dicitur anima deformari. ergo videtur, quòd charitas sit quædam forma creata manens in anima.

¶ Præter. Constat, quòd Deus aliquo modo est in sanctis, quo non est in creaturis, sed ista diuersitas non potest poni ex parte ipsius Dei, qui eodem modo se habet ad omnia. ergo videtur, quòd sit ex parte creaturę, scilicet, quod ipsa creatura habeat aliquid, quod alia non habeat. Aut ergo habet ipsum diuinum esse, & sic omnes iusti assumerētur à spiritusancto in vnitate personæ, sicut natura humana assumpta est à Christo in vnitatem personæ ipsius filij Dei, quod non potest esse: Aut oportet, quod illa creatura, in qua speciali modo Deus esse F dicitur: habeat in se aliquem effectum Dei, quem alia non habent. iste autem effectus non potest esse tantum actus, quia sic in iustis dormientibus non esset alio modo, quàm in alijs creaturis. ergo oportet, quòd sit aliquis habitus: oportet igitur aliquem habitum charitatis creatum esse in anima, secundum quem spiritussanctus ipsam inhabitare dicitur.

Respondeo, Dicendum, q̄ tota bonitas ipsius animæ est ex charitate: vnde quantū bona est, tātum habet de charitate, & si charitatē nō habeat, nihil est, sicut dicitur. 1. Cor. 13. Constat autem quòd per charitatē anima non habet minus de bonitate in esse gratię, quàm per virtutem acquisitam in esse politico. Virtus aūt politica duo facit: quia facit bonum habentem, & opus eius bonū reddit, multo fortius igi † c.8. lib.8. to.4. tur hoc facit charitas. Neutrum autem horum effici poterit, † 1. Ioan.2. nisi charitas sit habitus creatus. Constat enim quòd omne esse à forma aliqua inhærente est, sicut esse album ab albedine, & esse substantiale à forma substantiali: sicut igitur non potest intelligi, quòd paries sit albus sine albedine inhęrente: ita nō potest intelligi, quòd anima sit bona in esse gratuito sine cha- † 1. Ioan.4. ritate, & gratia informante ipsam. Similiter etiam, cū actus proportionetur potentiæ operatiuæ, sicut effectus propriæ causæ, impossibile est intelligere, quòd actus perfectus in bonitate sit à potentia nō perfecta per habitum, sicut etiam calefacere non potest esse ab igne, nisi mediāte calore. Et ideo cum actus charitatis perfectionem quandam habeat ex hoc, quòd est meritorius omnibus modis, oportet ponere charitatem esse habitum creatum in anima, quæ quidem efficienter est à tota Trinitate: sed exemplariter manat ab amore, qui est spiritussanctus: & ideo frequenter inuenitur, quod spiritussanctus sit amor, quo diligimus Deum, & proximum, sicut etiam dicitur à Dion. quòd esse diuinum est esse omnium rerum, inquantum. s. ab eo omne esse exemplariter deducitur. Cap.4. coelest. Hierar. K Magister tamen vult, q̄ charitas non sit aliquis habitus creatus in anima; sed q̄ sit tantum actus, qui est ex libe. arbitrio moto per spiritumsanctum, quem charitatem dicit.

¶ Ad cuius explanationem, quidam dixerunt, quòd sicut lux dupliciter potest considerari. Vel prout est in se, & sic dicitur lux. Vel prout est in extremitate diaphani terminati, & sic lux dicitur color, quia hypostasis coloris est lux, & color nihil aliud est, quam lux incorporata. Ita dicunt, quòd spiritussanctus, prout in se consideratur, Spiritussanctus, & Deus dicitur. Sed prout consideratur, vt existens in anima, quam mouet ad actum charitatis, dicitur charitas. Dicunt. n. quod sicut filius vniuit sibi naturam humana solus, quamuis sit ibi operatio totius Trinitatis, ita spiritussanctus solus vnit sibi voluntatem, quamuis ibi sit operatio totius trinitatis. Sed hoc non potest stare, quia vnio humanæ naturæ in Christo terminata est ad vnum esse personæ diuinæ: & ideo idē actus numero

authoritatibus ostensum, † quòd spiritussanctus amor est patris, & filij, quo se inuicem amant & nos. His autem addendum est, quòd ipse idē spiritussanctus est amor, siue charitas, qua nos diligimus Deum, & proximum, quæ charitas cum ita * est in nobis, vt nos faciat diligere Deum, ac pro G ximum: tunc spiritussanctus dicitur mitti, ac dari nobis, & qui diligit ipsam dilectionem, qua diligit ꝓximum in eo ipso Deū diligit, quia ipsa dilectio Deus est, idest, spiritussanctus.

Authoritatibus ita esse confirmat.

NE autē in re tanta aliquid de nostro influere videamur sacris authoritatib', quod dictum est, corroboremus. De hoc autē Augustinus in octa- H uo libro de Trinit. † ait. Qui proximum diligit, consequens est, vt ipsam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, vt præcipue Deum diligat. Item in eodem. † Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus: vt quid ergo imus, & currimus in sublima cœlorum, & ima terrarum quęrentes eum, qui est apud nos, si nos velimus esse apud eum? Nemo dicat, non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectio- I nem. Magis enim nouit dilectionem, qua diligit, quàm fratrem, quem diligit. Ecce iam potest notiorem Deum habere, quàm fratrem, plane notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere proximum. Ipsa est G dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis: quanto ergo sanctiores sumus, quanto à tumore superbię inaniores: * tanto sumus dilectione pleniores, & quo nisi Deo est plenus, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit Augustinus, quòd dilectio ipsa, qua diligimus Deū, vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodē libro † subdit dicens. Dilectionem fraternam quantum commendet Ioan H nes Apostolus, attendamus. † Qui diligit, inquit, fratrem in lumine manet, & scandalum in eo nō est: manifestum est, quòd iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nā in quo scandalum non est, vtique perfectus est: & tamen videtur dilectionē Dei tacuisse, quod nunquā faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissime. n. in eadem epistola paulo post dicit ita. † Dilectissimi, diligamus inuicē, quia dilectio ex I Deo est, & oīs, qui diligit ex Deo natus est, & cognouit Deum, qui

numero est personæ diuinæ, & naturæ humanæ assumptæ: sed A volnotas alicuius sancti, non assumitur in vnitate suppositi spiritussancti. Vnde cum operatio à supposito voitatem habeat, & diuersitatem, non potest esse, quod intelligatur esse voa operatio voluotatis, & spiritussancti, nisi per modum, qoo Deus operatur in qualibet re: sed iste modus non sufficit ad operationis perfectionem, qua operatio cōsequitur conditiones causæ proximæ in oecessitate, & contingentia, & perfectione, & huiusmodi, & non primæ causæ. Vnde noo est intelligere, quod sit operatio perfecta voluntatis, per quam vniatur spiritusancto, nisi sit ibi habitus perficiens potentia operaonam. Nec potest esse similitudo actus voluotatis ad spiritū sanctum nisi sit similitudo spiritussancti in anima per aliquā formā, quæ est principiū actus, quo spiritusancto cōformetur, quia actus ad hoc non sufficit, vt dictum est.

† 1. Ioan. 4.

In cor. arti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod in gratificatione animę, est cōsiderare duplicem operationē spiritussancti. Vnum, quæ terminatur ad esse secundum actum primum, qui est esse gratum in habendo habitum charitatis. Aliam, secundum quā operatur actum secundum, qui est operatio mouens voluntatem in opus dilectionis: & vtroque modo oportet incidere medium, noo propter indigentiam, vel defectum ipsius spiritus operanos, sed propter necessitatem animæ recipientis: sed diuersimode, quia qoo ad primum effectum, qui est esse gratiæ, charitas est medium per modum causæ formalis: quia nullum esse potest recipi in creatura, nisi per aliquam formam. Ad effectum autem secundum, qui est operatio, est medium charitas in ratione causæ efficientis, secundum quod virtutem, quæ est principium operandi, reducimus in causam agentem, quia etiam non est possibile aliquam operationem perfectam a creatura exire, nisi principium illius operationis sit perfectio poteotiæ operantis, prout dicimus habitum elicientem actum, esse principium eius.

† Cap. 19.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima comparatur ad corpus non tantum vt causa agens, secundum quod est motor corporis, sed etiam vt forma: vnde formaliter seipsa facit viuere corpus, secundum quod viuere dicitur esse viuentium. Deus autem non est forma ipsius animæ, vel voluntatis, qua formaliter viuere possit: sed dicitur vita animæ, sicut principium exemplariter influens vitam gratiæ ipsi. Similiter dicendum de luce, quòd lux potest dupliciter cōsiderari. Vel prout est in ipso corpus lucido: & sic se habet ad illuminatiooem aeris, vt principium efficiens, oec illuminat nisi per formam luminis influxam ipsi diaphano illuminato. Vel prout est in diaphano illuminato, & sic est forma ipsius, qua formaliter est lucidum. Deus autem, dicitur esse illuminans lux per modum, quo illuminatum formaliter illuminatur à forma lucis in ipso recepta: sed illi lumini recepto assimilatur charitas, vel gratia recepta in anima.

A ¶ Ad tertium dicendum, quòd omnino simile est de creatione, & recreatione: sicut enim Deus per creationem contulit rebus esse naturæ: & illud esse est formaliter à forma recepta in ipsa re creata, quæ est quasi terminus operationis ipsius agentis: & iterum forma illa quæ est principium operationum naturalium, quas Deus in rebus operatur: ita etiā & in recreatione Deus confert animæ esse gratiæ, & principiū formale illius esse est habitus creatus, quo etiam perficitur operatio meritoria, quā Deus io nobis operatur: & ita iste habitus creatus, partim se habet ad operationem spiritussancti, vt terminus, & partim, vt medium.

† 1. Ioan. 4.

† c. 17. Aug.

† 1. Ioan. 4.

¶ Ad quartum dicendum, quòd charitas inquantum est ex nihilo, habet quòd sit vanitas: sed inquantum procedit à Deo, vt similitudo ipsius, non habet rationem vanitatis, immo coniungendi ipsi Deo.

¶ Ad quintum dicendum, quòd aliquid dicitur facere dupliciter. Vel per modum efficientis, sicut pictor facit parietem album: vel per modum formæ, sicut albedo facit album. Facere igitur de peccatore iustum vel Deo coniunctū, est ipsius Dei, sicut efficientis, & ipsius charitatis, sicut formæ. Vnde non potest concludi, quòd charitas sit virtutis infinitæ: sed solum, quòd est effectus virtutis infinitæ.

† c. 17. 20. 3.

¶ Ad sextum dicendum, qoòd nobilitas aliquorum potest attendi dupliciter, vel simpliciter, vel secundum quid. Videtur autem simpliciter dignius esse, quòd secundum suum esse nobilius est: & hoc modo, anima Christi, & anima cuiuscunque iusti est nobilior, quàm charitas creata, quæ habet esse accidentis. Videtur etiam aliquid dignius secundum quid, quod secundum aliquod dignius est. & hoc modo charitas creata est nobilior, quàm anima Christi. In quolibet enim genere actus est nobilior, quàm potentia, quantum ad illud genus: vnde sicut albedo corporis Christi quantum ad hoc esse, quod est esse album, est nobilior, quàm E sit corpus Christi: ita etiam scientia eius creata est nobilior, quàm anima eius quantum ad hoc, quòd est esse scientem, quòd est esse secundum quid. Et similiter charitas quantum ad tale esse, quia se habet in esse illo ad animam Christi, sicut actus ad potentiam.

¶ Ad septimum dicendum, quod secundum Phil. 8. Eth. nunquam in quibusdam amicitijs cōtingit æquiualens reddere: sed sufficit ad æquitatem amicitiæ illud, quod est possibile reddi, sicut filius nunquam potest patri carnali reddere aliquid æquiualens ei, quod ab ipso accepit, scilicet esse & doctrinam, & nutrimētum: multo minus diuinis beneficijs, & bonitati suæ possumus reddere amorem æquiualentem: vnde non sequitur, quòd amor, quo Deum diligimus, sit infinitus quantum ad substantiam actus, sed infinitatem habet ex hoc, quòd obiectum amoris omnibus alijs præponitur: sed sufficit, quod amemus cum amore commensurato nobis.

Cap. 10.

non diligit nō cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem. Nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicem non solū ex Deo, sed etiam Deum esse tanta Ioannis charitate scilicet prædicari. Cum ergo de dilectione B diligimus fratrem de Deo diligimus fratrem: nec potest fieri, vt eandem dilectionem non præcipue diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, qui non diligit fratrem non est, in dilectione: & qui nō est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce apertissime dicit fraternam dilectionem Deum esse.

Quòd fraterna dilectio cū sit Deus non est pater, vel filius, sed spiritussanctus tantum.

C

CVm autem fraterna dilectio sit Deus, nec pater est, nec filius, sed tantum spiritussanctus, qui proprie in Trinitate dilectio, vel charitas dicitur. Vnde August. in libro decimoquinto de Trinita. † Si in donis Dei nihil maius est charitate, & nullum est maius donum Dei, quàm spiritussanctus, quid consequentius, est quam vt ipse sit D charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo. ita enim ait Ioan. † Dilectio ex Deo est. & paulo post. Deus dilectio est. vbi manifestat eam se dixisse charitatem, vel dilectionem domini, quā dixit ex Deo: Deus ergo ex Deo est dilectio. Itē in eodem Ioā. † volens de hac re apertius loqui. † In hoc, inquit, cognoscimus, quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis facit nos ī Deo manere, & ipsum in nobis: hoc autē facit dilectio. ipse est igitur Deus dilectio est. Ex his apparet, quòd spiritussanctus dilectio est, vel charitas.

Quòd non est dictum per causam illud, Deus charitas est, sicut illud, tu es patiētia mea, & spes mea.

SEd ne forte aliquis dicat illud dictum esse per expressionem causæ. Deus charitas est, eo scilicet, quòd charitas sit ex Deo, & non sit ipse Deus, sicut dicitur, Deus nostra patientia, & spes, non quòd ipsa sit ista, sed quia ista ex eo sunt. Occurrit Augustinus ostendens, non hoc esse dictum per causam, sicut illa in 15. libro de Trinitate, † ita dicens. Non dicturi sumus, quòd quidam dicunt, scilicet charitatem non propterea esse dictam

¶ Ad vltimum dicendum, ꝙ natura dicitur multipliciter secundum Boetium: dicitur.n. vno modo natura omne quod est vel substantia, vel accidens, & hoc modo gratia est natura quædam. Alio modo dicitur natura, quòd est principium motus, & quietis ipsius, in quo est: vnde illud dicitur esse naturale, ad quod causatur à principijs naturalibus, vel causari potest: & hoc modo charitas non est natura, quia ꝑ principia naturalia creaturæ nō potest causari, & secundum hunc modū dicit Pelagius, per naturalia sola hominem posse in actus meritorios.

De duabus naturis, in princ.

† Psal. 70.

† Psal. 61.

ARTIC. II.

Vtrū charitas sit accidens.

AD secūdum sic proceditur. Videtur, quòd charitas non sit accidens. Nullum enim accidens extenditur vltra suū subiectum: sed charitas extēditur vltra suum subiectum, qa charitate etiā alios amamus. ergo videtur, ꝙ charitas non sit accidens.

¶ 2 Item. Omne accidens est causatum à substantia, quia secundum Auic. subiectum est, quod est in se completum, præbens alteri occasionem essendi: sed charitas non causatur à principijs animæ, in qua est. ergo videtur ꝙ non sit accidens.

Tract. 2. metа. c. 1.

¶ 3 Præter. Nullum accidens est melius, & nobilius suo subiecto, sed charitas est melior, quàm anima. ergo non est in anima, sicut accidens in subiecto. Probatio mediæ, Propter quod vnumquodq; & illud magis: sed anima est bona propter charitatem. ergo charitas est melior.

¶ 4 Item. Agens semper est honorabilius patiente secundum philosophum in 3. de anima: sed charitas agit in animā mundando ipsam à peccatis. ergo est honorabilior anima, & ita idem quod prius.

Tex. 19.

Contra. Quicquid potest adesse, & ab esse præter subiecti corruptionem est accidens, charitas est huiusmodi. ergo &c.

Respondeo, Dicendum, ꝙ omne illud quod * aduenit alicui post esse completum, aduenit sibi accidentaliter, nisi forte assumatur ad participationem ipsius esse substantialis, sicut dictum est supra. 8. distin. de anima: sed hoc tamen non sufficit, vt dicatur accidens in se. potest enim aliquid in se substantia esse, & aduenire alicui accidentaliter sicut vestimenta, sed si adueniat post esse completum vt forma inhærens, de necessitate est accidens, & quia post est naturale animæ aduenit sibi charitas, vt forma perficiens ipsam ad esse gratiæ, prout dictum est, ideo oportet, quòd sit accidens.

* D. 12.

q. 5. artic. 2.

Art. antec.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ idem accidens numero nunquam extenditur vltra subiectum suum, idest, vt sit in alio sicut in subiecto, sed bene extenditur extra subiectum suum sicut ad obiectum operationis, sed diuersimode in operatione actiua, & passiua. Quia in actiua extenditur ad obiectum extrinsecum, imprimens similitudinem formæ suæ in ipso. sicut patet, quòd calor ignis actiue calefacit aliud corpus, & est operatio actiua. similiter etiam quando est operatio passiua, ex-

F tenditur in aliud obiectum extrinsecum, cuius similitudo in ipso recipitur: & ita anima per habitum scientiæ scit ea, quæ sunt extra ipsam: & per habitum amoris eadem amat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ subiectum diuersimode * se habet ad diuersa accidentia. Quædam autem sunt accidentia naturalia, quæ creātur ex principijs subiecti, & hoc dupliciter. Quia vel causanť ex principijs speciei, & sic sunt proprię passiones, q̄ consequuntur totam speciem. Vel ex principijs indiuidui, & sic sunt cō munia consequentia principia naturalia indiuidua. Sunt etiā quędam accidentia per violentiam inducta, sicut calor in aqua, & ista sunt repugnātia principijs subiecti. Quędam autē sunt, quæ quidē causantur ab extrinseco non repugnātia principijs subiecti, sed magis ꝑficientia ipsa, sicut lumē in aere, & ita etiam charitas in anima est ab extrinseco.

* D. 21.

¶ Tamē sciendum, ꝙ omnibus accidentibus communiter loquendo, subiectū est causa quodāmodo, inquantū, s. accidentia inesse subiecti sustentantur: non tamen ita, ꝙ ex principijs subiecti omnia accidentia educātur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ eadem ratione posset probari, ꝙ nulla ꝑfectio animæ esset accidens, nec aliqua perfectio corporis, quia vnūquodq; perfectibile habet bonitatem ex sua perfectione.

¶ Dicendum est igitur, ꝙ simpliciter anima est melior charitate, & quodlibet subiectum suo accidente, sed secūdum quid est econuerso. Cuius ratio est, quia esse secundum Dion. 5. c. de diui. nom. est nobilius omnibus alijs, quæ consequuntur esse: vnde esse simpliciter est nobilius, quam intelligere, si posset intelligi intelligere sine esse. Vnde illud, quod excedit in esse simpliciter, nobilius est omni eo, qđ excedit in aliquo de consequentibus esse, quamuis secundum aliud possit esse minus nobile. Et quia anima, & quælibet substantia habet nobilius esse, quam accidens, ideo simpliciter nobilior est, sed quantum ad aliquid esse, secundum aliquod accidens, pōt accidens esse
K nobilius, quia se habet ad substantiam, sicut actus ad potentiam, & hanc bonitatem consequentem habet substantia ab accidentibus, sed non ad bonitatem primam essendi.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ charitas non dr̄ agere in animam per modum efficientis, sed solum formaliter, & secundum id, quod forma est, quantum ad esse secundum, nobilior est.

Deum, quòd ipsa charitas sit ipsa substātia, quæ Dei digna sit nomine, sed ꝙ donum sit Dei, sicut dictum est de Deo, tu es patientia mea. Non ideo vtiq; dictum est, Tu es patientia mea, ꝙ Dei substantia est nostra patiētia: sed quia ab illo nobis est. Vnde alibi, † Ab ipso est patientia mea húc.n. sensum statim refellit scripturarum ipsa locutio: tale est.n. Tu es patientia mea, quale est, Domine spes mea, & Deus meus misericordia mea, & multa similia: Non est autē dictum, Domine charitas mea, aut, tu es charitas mea, aut Deus charitas mea, sed ita dictum est. Deus charitas est, sicut dictum est: Deus spiritus est, qui hoc non discernit intellectum à domino, non expositionem quærat à nobis. nō enim apertius quicquam possumus dicere. Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quòd spiritussanctus charitas est, qua diligimus Deum, & proximum. Vnde facilius est nobis ostendere quomodo spiritussanctus mittatur, siue detur nobis.

d Quomodo spiritußanctus mittatur, vel detur nobis.

TVnc enim mitti, vel dari dicitur, cum ita in nobis est, vt faciat nos diligere Deū, & proximum, per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde Augustinus hunc modum missionis insinuans in quintodecimo de Trinitate. † ait, Deus spiritussanctus, qui procedit ex Deo cū datus fuerit homini accendit eum ad diligendum Deū, & proximum, & ipse dilectio est.
G Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur, vel mittitur nobis spiritussanctus, secundum quod dicitur datum, siue donum: quod donum Augustinus commendat, explanans apertius quomodo detur in eodem libro. † Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt Apostolus ait, † per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nullum est isto Dei dono excellentius. † hoc solum est, quod diui-
H dit inter filios regni, & filios perditionis: dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nil prosunt: nisi ergo tātum impartiatur cuiquam spiritussanctus vt eum Dei, & ꝓximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dextram: nec spiritus sanctus proprie dicitur donum nisi propter dilectionem, quam qui non habuerit, † etsi loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem scientiam, & omnem fidem, & destri-
I buerit omnem substantiā suam, & tradiderit corpus suum ita vt

† c. 17. to. 3.

† c. 17.

† Ad Ro. 15

† c. 18.

† 1. Cor. 13.

ARTICVLVS III.

c Vtrum charitas detur secundum capacitatem naturalium.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd charitas detur secundum capacitatē naturalium. Ita dicitur Matth. 25. Dedit vnicuiq; secundum propriam virtutem, ibi glo. Hiero. Non pro largitate vel parcitate, alij plus, vel minus recipiunt, sed

22. q. 24. articulo 3.

Glos. interlinearis.

sed secundum virtutem recipientium. Sed ante aduentū charitatis, non intelligitur, nisi virtus, quæ est secundum naturalia. ergo videtur, ꝙ secundum capacitatem naturalium charitas infundatur.

¶ 2 Item. Sicut se habet forma substantialis ad esse naturæ, ita charitas ad esse gratiæ: sed forma substantialis datur secūdum capacitatē materiæ, vt dicit Plato. 2. de anima tex.14. ergo & charitas datur secundum capacitatem naturæ, quæ per eam perficitur.

¶ 3 Præte. Sicut gloria præsupponit gratiam, ita gratia præsupponit naturā. Sed gloria datur secundū modum gratiæ, vt qui plus habet de capacitate, plus etiam de gloria recipiat. ergo videtur, ꝙ etiam charitas detur secundum capacitatem naturæ, vt qui meliora D.10. naturalia habet, maior sibi charitas infundatur.

¶ 4 Item. In quibuscunq; inuenitur perfectio eiusdem rationis, videtur esse idem modus consequendi illam perfectionem, cum vnaquæque res proprium modū habeat. Sed charitas inuenitur in hominibus, & angelis secundum rationem eandem, quod patet ex actu, & fine, cum igitur angeli consecuti sint maiorem charitatem, & meliora gratuita, secundum gradum naturalium, videtur etiam ꝙ in hominibus ita sit.

Contra. natura angelica altior est, & sublimior, quam natura humana. Sed aliqui homines, secūdum gradum gratię D assumuntur ad sublimius pręmium, quàm angeli, cum secundū Gregorium ad singulos ordines angelorum, aliqui homines assumantur. ergo videtur ꝙ perfectiones gratiæ, & gloriæ, nō dentur secundum mensuram naturalium. Hoc idem videtur per hoc, ꝙ dicitur Prouerb. 30. stella matutina inter. Vbi dicit Eccl.50. Hu Grego. ꝙ gratia maior infunditur, secundum quod ad habenmil.17. sup dam gratiam, aliquis magis nititur.

Ezech.10.2. Respondeo dicendum, quòd cum Deus habeat se æqualiter ad omnia, oportet quòd diuersitas donorum receptorum ab ipso, attendatur, secundum diuersitatem recipientium. Diuersitas autem recipientium attenditur, secundum quòd aliquid est magis aptum, & paratum ad recipiendum, sicut audimus in formis naturalibus, quòd per dispositiones accidentales, sicut calorem, & frigus, & huiusmodi, materia efficitur magis, vel minus disposita ad suscipiendum formam, ita etiā E in perfectionibus animæ ex ipsis operibus animæ, anima efficitur habilior, vel minus habilis ad consequendum perfectionem suam. Sed tamen differenter sē habent operationes animæ, ad perfectiones infusas, vel acquisitas. Acquisitæ enim perfectiones sunt in natura ipsius animæ, in potentia, non pure materiali, sed etiam actiua, qua aliquid est in causis semi- D.1103. nalibus. Sicut patet, quòd omnis scientia * acquisita est in cognitione primorum principiorum, quæ naturaliter nota sunt, sicut in principijs actiuis ex quibus concludi potest. Et similiter virtutes morales sunt in ipsa rectitudine rationis, & naturæ, sicut in quodam principio seminali. vnde Philosophus se- Cap.5. ptimo ethico. dicit esse quasdam virtutes naturales, quæ sunt quasi semina virtutum moralium. Et ideo operationes animę se habent ad perfectiones acquisitas, non solum per modum dispositionis, sed sicut principia actiua. Perfectiones autem infusæ sunt in natura ipsius animæ, sicut in potentia materiali,

A & nullo modo actiua, cum eleuent animam supra omnem suam actionem naturalem. Vnde operationes animę se habēt ad perfectiones infusas solum sicut dispositiones. Dicendum est igitur, quòd mensura, secundum quam datur charitas, est capacitas ipsius animæ, quæ est ex natura simul, & dispositione, quæ est per conatum operum, & quia secundum eundē conatum magis disponitur natura melior: ideo qui habet meliora naturalia dummodo sit par conatus magis recipiet de perfectionibus infusis, & qui peiora naturalia, quandoque magis recipiet, si adsit maior conatus.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtus recipientis, non est consideranda secundum naturam tantū, sed etiam secundum dispositionem conatus aduenientem naturæ, & ita etiam est in formis substantialibus respectu materiæ. vnde patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsa gratia est dispositio naturæ ad gloriam. vnde non requiritur, ꝙ interueniat alia dispositio inter charitatem, & gloriam, sed inter naturam, & gratiā cadit conatus medius, quasi dispositio.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in angelis non est aliquid, quod contendat ad modum naturæ intellectualis ex quo * conatus * D.1158. naturæ retardetur, sicut in natura hominis est natura sensitiua, quæ tendit in contrarium de se motus naturæ intellectiuæ, scilicet delectabile secundum sensum, nisi cogatur, & reguletur ab ipsa: & ideo in angelis est diuersitas secundum diuer- Dist. 3. q. 1. sitatem naturæ. Hæc tamen melius in secundo dicentur. art.4.

ardeat nihil ei prodest. Quātum ergo bonū est, sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt? ipsa vero charitas, vel dilectio (nam vnius rei nomen est) vtrunq; perducit ad regnū. Dilectio ergo, quæ Deus est, & proprie ex Deo est, spiritus sanctus est: per quē diffunditur B in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat trinitas. Quocirca rectissime spiritussanctus, cum sit Deus vocatur, etiam donum Dei: quod donum proprie, quid nisi charitas intelligendum est, quæ perducit ad eum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum, Ecce hic aperitur, quod supra dictum erat, scilicet quòd charitas sit spiritussanctus, & donum excellentius, & quomodo hoc donum, idest, spiritussan- C ctus detur nobis, scilicet, cum ita impartitur alicui, idest, ita habet esse in aliquo, vt eum faciat Dei, & proximi amatorem, quod cum facit, tunc dicitur dari siue mitti alicui, & tunc ille dicitur proprie habere spiritum sanctum.

b Vtrum concedendum sit, quòd spiritussanctus augeatur in homine, & magis, vel minus habeatur vel detur.

B Hic queritur: si charitas spiritussanctus est * cum ipsa augeatur, & minuatur in homine, & magis vel minus per diuersa tempora habeatur, vtrū concedendum sit, quòd spiritussanctus augeatur, vel minuatur in homine magis, vel minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis, vel minus datur, vel habetur, mutabilis esse videtur. Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo, quòd vel spiritussanctus, non sit charitas, vel charitas, non augea- C tur, vel minuatur in homine. Item charitas, non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Si ergo spiritussanctus charitas est, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat: sed quomodo datur non habenti, cum ipse vt Deus sit vbique, & in omnibus

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum charitas certitudinaliter ab habente cognoscatur.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ charitas certitudinaliter ab habente cognoscatur. Ita enim dicitur in litera. Magis nouit quis dilectionem, qua diligit, quàm fratrē quem diligit: sed fratrem suum certitudinaliter cognoscit. ergo multo magis charitatem, qua ipsum diligit. De ver.q.10. art.10. Quodli.8. art.4.

¶ 2 Item. Philosophus dicit secundo Posteriorum, ꝙ inconueniens est habere nos nobilissimos habitus, & nos lateant. Sed Lect.20. cōtra Platonē E charitas est habitus nobilissimus. ergo videtur, ꝙ ab habente certitudinaliter cognoscatur.

¶ 3 Præte. Quicunque habet fidem, scit se habere fidem: sed fides non magis est præsens, quàm charitas. ergo & qui habet charitatem scit se habere illam.

¶ 4 Item. Quicquid cognoscitur ab anima, cognoscitur ab ea per hoc, quòd pręsens sibi efficitur per similitudinem: sed magis est præsens animæ, quod est in ipsa essentialiter, quàm quod est per sui similitudinem. ergo cum charitas essentialiter sit in anima, videtur quòd certius cognoscatur ab habente, quàm res exteriores, quæ per sui similitudinem cognoscuntur.

¶ 5 Præter. Charitas est quoddam lumen spirituale, vt habetur 1. Ioan. 2. Qui diligit fratrem, in lumine manet: sed lux seipsa videtur. ergo videtur, quòd similiter charitas, & sic certius, quam alia cognoscatur.

Contra

Contra. Per charitatem, quæ est in aliquo, efficitur dignus Dei amore: sed vt dicitur Ecclesiast. 9. Nemo scit &c. ergo videtur, quòd nullus sciat se habere charitatem certitudinaliter.

¶ Præterea. Apostolus dicit 1. Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: cum ergo nullum maius signum possit haberi de charitate, quam non habere conscientiam peccati mortalis, & hoc non sufficit, videtur, ꝙ per nullum signũ possit aliquis certitudinaliter scire se habere charitatem.

Tex. 1. Respondeo dicendum, quòd secundũ Philosophum secundo Metaphy. aliquid dicitur esse difficile ad cognoscẽdum dupliciter vel secũdum se vel quo ad nos. Dicendum est igitur, ꝙ ea quę per esse suum non sunt vnũ in materia, quantum in se est, sunt maxime nota, sed quo ad nos sũt difficillima ad cognoscẽdum, propter quod dicit Philosophus ibidem, quòd intellectus noster se habet ad manifestissima naturæ: sicut oculus vespertilionis ad lucem solis. Cuius ratio est: quia cum intellectus noster potentialis sit in potentia ad omnia intelligibilia & ante intelligere non sit in actu aliquod eorũ, ad hoc quòd intelligat actu, oportet quòd reducatur in actum per species acceptas a sensibus illustratas lumine intellectus agentis: quia sicut dicit Philosophus tertio de anima: sicut se habent colores ad visum, ita se habent phantasmata ad intellectum potẽtialem. (Tex. 32.) vnde cum naturale sit nobis procedere ex sensibilibus ad intelligibilia ex effectibus in causas, ex posterioribus in priora secundum statum viæ, quia in patria alius modus erit intelligendi, & ideo est quòd potentias animæ & habitus, non possumus cognoscere nisi per actus, & actus per obiecta. In actu autem animæ est plura considerare, scilicet speciem ipsius actus quæ est ab obiecto, & modum, & effectum. Si igitur accipiamus actum charitatis qui est diligere Deum & proximum, ex specie actus non discernitur: verum sit a potentia imperfecta, vel perfecta per habitum. quia ad idem obiectum ordinatur potentia & habitus: sicut scientia & intellectus possibilis. Modus autem quem ponit habitus in opere est facilitas & delectatio: vt dicit Philosophus secundo Ethic. (Cap. 3.) quòd signum habitus oportet accipere fientem in opere delectationem. Per istum autem modum non discernitur: verũ sit ab habitu charitatis infuso, vel ab habitu acquisito. Effectus autẽ proprius dilectionis secundum quòd est ex charitate est in virtute merendi. hoc autem nullo modo cadit in cognitionem nostram nisi per reuelationem. Et ideo nullus certitudinaliter potest scire se habere charitatem. Sed potest ex aliquibus signis probabilibus conijcere charitatem etiam increatam, quæ Deus est, quandiu viuimus per speciem non videmus, vt dicitur 1. Corinth. 13. Quamuis quidam aliter dicant, quòd ipsam charitatem quæ Deus est, in nobis videmus, sed visio est adeo tenuis, scilicet, quòd nec visio potest dici, nec aliquis percipit se videre, eo quod visio ipsius Dei quasi confunditur & admiscetur in cognitione aliorum: sicut etiam dicunt quòd anima semper se intelligit: sed tamen non semper de se cogitat. hoc

F autem quomodo intelligendum est, supra dist. 3. dictum est. (Dist. 3. q. 1. art. 2.)

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ auctoritates Augu. in litera positæ loquuntur de cognitione ex parte ipsius cognoscibilis, & non ex parte cognoscentis.

¶ Ad secundum dicendum: quòd Philosophus ibi loquitur de habitib. nobilissimis patris cognitiuæ. Sed illorum habituũ actus perfecte exprimunt suos habitus quãtum ad id, quod est proprium eis, sicut est proprium eis, sicut in actu scientiæ est certitudo per causam, in qua expresse scientia demõstratur: & multo plus est hoc in intellectu principiorum. Et ideo, qui habet scientiam scit se habere quamuis non econuerso: quia aliqui se credunt habere, qui non habẽt. Semper enim ad rectum mẽsuratur obliquum. Et ideo secũdum Philosophũ in Ethic. (3. ethi. c. 7.) Virtuosus est mensura in operibus humanis: quia illud est bonum, quod virtuosus appetit, & similiter etiam est de rectitudine intellectus, quia illud est verum, quòd videtur habenti rectum intellectum: non autem, quod videtur cuilibet.

¶ Et per hoc patet etiam solutio ad tertium, quia actus fidei per ipsum obiectum, quod est creditum, distinguitur ab actibus aliorum habituum, vel potentiæ imperfectæ, quæ non potest per se in tale obiectum, & ideo habens fidem scit se illam habere.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquid cognoscatur ab anima non sufficit, ꝙ sit sibi præsens quocunq; modo: sed in ratione obiecti. Intellectui autem nostro nihil est secundum statum viæ præsens, vt obiectum, nisi per aliquam similitudinem ipsius, vel ab ipso effectu acceptam, quia per effectus deuenimus in causas. Et ideo ipsam animam, & potentias eius, & habitus eius non cognoscimus nisi per actus, qui cognoscũtur per obiecta: nisi largo modo velimus loqui de cognitione, vt Augustinus loquitur, secundum ꝙ intelligere nihil aliud est, quam præsentialiter intellectui quocunque modo adesse.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd per hoc, quòd charitas creata, vel increata est lux, ostenditur, quòd in se cognoscibilis sit: sed non cognoscitur ab intellectu nostro in se, nisi per effectum (In corp. arti.)
K suum ratione iam dicta.

---

creaturis totus? & quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatione?

b Responsio ad primam quæstionem.

HIs itaque respondemus dicentes, quòd spiritus sanctus siue charitas, penitus immutabilis est: nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minus: sed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur: sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis: qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta. † Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. († Psal. 63.) Super quem locum ait authoritas. † Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. († Gl. Cassiodori. ibidẽ.) Sic igitur spiritussanctus homini datur. & datus amplius datur, idest, augetur, & magis ac minus habetur, & tamen immutabilis existit.

Responsio ad secundum.

CVmque vbique sit & in omni creatura tot', sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes habent spiritumsanctum in quibus est. alioquin, & irrationales creaturæ haberent spiritumsanctum: quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat vtranque responsionem.

G VT autem certius fiat quod diximus, authoritate firmamus quòd spiritussanctus magis & minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur: & habenti vt plus vel plenius habeatur, Augustin. † ostendit super Ioan. dicens. (Tract. 74. super Io. to. 9.) Sine spiritusancto constat Christum nos diligere & eius mandata seruare nõ posse, & id nos posse atque agere tanto minus: tanto vero amplius quanto illũ percipimus amplius. Ideoque non solum non habẽti, verum etiam habenti non in cassum promittitur. non habenti autem vt habeatur: habenti autẽ vt amplius habeatur. Nam si ab alio minus & ab alio amplius non haberetur, sanctus Heliseus sancto Helyæ non diceret. † Spiritus qui est in te, duplo sit in me. (4. Reg. c. 2.) Christo autem qui est Dei filius, non ad

Vbi supra. H I

ARTICVLVS V.

e Vtrum charitas sit ex charitate diligenda.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ charitas non sit ex charitate diligenda. Quatuor enim tantum sunt diligenda ex charitate: vt in tertio dicitur, scilicet Deus, proximus, anima, corpus: sed charitas nullum horum est. ergo &c. (22. q. 25. artic. 1. distin. 27. q. vnica. art. 7.)

¶ 2 Item. Nulla res denominat seipsam, quia albedo non dicitur alba: sed dilectum denominatur a dilectione. ergo dilectio non diligitur, nec charitas charitate amatur.

¶ 3 Præt. Sicut se habet sensus ad sentire, ita se habet affectus ad diligere: sed sensus proprius non sentit se sentire. ergo nec affectus diligit suam dilectionem. charitas autem est in affectu. ergo charitas ex charitate non diligitur.

¶ 4 Præt.

¶ 4 Præter. Omne quod diligitur aliqua dilectione diligitur. Si igitur actus charitatis amatur, oportet ꝙ aliquo alio actu ametur, & ille eadem ratione erit diligendus. ergo hoc modo ducitur in infinitum, quod non est ponendum. ergo videtur, quòd charitas non sit ex charitate diligenda.

Contra est, quod habetur in litera ex verbis Aug. Qui proximum diligit, consequens est, vt ipsam præcipue dilectionē diligat: sed proximus diligendus est ex charitate. ergo & charitas.

¶ Itē, Proximus non est diligendus ex charitate, nisi inquātum habet imaginē Dei: sed expressius repręsentat Deum charitas, quàm imago naturalis quæ est in anima. ergo videtur ꝙ ipsa sit magis ex charitate diligenda.

Respondeo dicendum, quòd aliquid est diligibile dupliciter. Vel sicut ratio dilectionis. Vel sicut obiectum, sicut etiam color videtur vt obiectum, & lumen vt ratio, per quam color est visibilis in actu. Sicut autem eodem

† Tra. 9. super Epist. Io. to. 9. actu videtur color & lux, ita etiam eodem actu diligitur * quod

* D. 754. & 819. amatur vt obiectum, & vt ratio obiecti. Sciendum est igitur, ꝙ charitas potest tripliciter sumi, vel pro charitate increata, quę spiritussanctus est: vel pro charitate habituali, vel ꝓ actu charitatis. Quodlibet autem istorum est ratio diligendi, & potest esse obiectū dilectionis, sicut proximum diligimus inquantum in ipso Deus inhabitat, & habitum charitatis habet, & actum exercet, & sic diliguntur vt ratio diligibilis. Si autē considerentur in se, sic adhuc diliguntur vt obiectum dilectionis. D Sic autem non diligitur charitatis habitus vel actus dilectione amicitiæ vel beniuolentiæ, quæ inanimatorum esse nō potest, vt Philosophus 8. Ethic. dicit. Sed dilectione cuiusdā complacentiæ secundum quod diligere dicimus illud, quod approbamus, & quod esse volumus.

Cap. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd charitas est quodammodo medium inter Deum & proximū: quia est similitudo Dei, & etiam est ratio diligendi ipsum proximum, & ideo consequitur ad dilectionem vtriusque.

¶ Ad secundum dicendum quòd denominatio proprie est secundum habitudinem accidentis ad subiectum, sic autem dilectum non denominatur a dilectione: sed magis sicut obiectum, & ideo ratio non procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in potentijs materialibus hoc contingit ꝙ potentia non reflectitur super suum actum propter hoc, quòd determinata est secundum compilationem organi. E visus enim particularis non potest cognoscere nisi illud, cuius species spiritualiter in pupilla potest recipi, & ideo visus non potest comprehendere suum actum. Si autem hoc esset necessarium, in omnibus, quòd actus cuiuslibet potentiæ non cognosceretur a propria potentia: sed a superiore, tunc oporteret, vel quòd in potentijs animæ iretur in infinitum, vel remaneret aliquis actus animæ imperceptibilis. Et ideo dicendū, quòd potentiæ immateriales reflectuntur super sua obiecta, quia intellectus intelligit se intelligere, & similiter voluntas, vult se velle, & diligit se diligere. Cuius ratio est, quia actus potentiæ immaterialis non excluditur a ratione obiecti. obiectum enim voluntatis est bonum, & sub hac ratione, diligit voluntas omne quod diligit, & ideo pōt diligere actum suum inquantum est bonus. & similiter est ex parte intellectus, & propter hoc, libro de causis dicitur, quòd cuiuscunq; actio redit Propo. 15.

mensuram datus est spiritus. neque enim sine gratia spiritussanctus est mediator Dei & hominū, homo Christus. Quia enim est vnigenitus filius æqualis patri, non est gratiæ sed naturæ, ꝙ autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est non naturæ: * Cæteris autem ad mensuram datur, & B datus additur, donec vnicuiq; pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expressum habes, quòd spiritussanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia spiritussanctus est charitas, quæ non habenti datur, & in habente augetur, & proficit: immo vt verius & magis proprie loquar, homo in ea proficit, & deficit aliquando, & tunc ipsa C dicitur proficere vel deficere, quę tamen non proficit, nec deficit in se: quia Deus est. Vnde Augusti. in hom. 9. super epistolam Ioan. † ait. Probet se quisq; quantum in illo profecerit charitas, vel potius, quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec proficit. nec: * : deficit. Sic ergo dicitur proficere in te charitas: quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit, cum dicitur spiritussanctus augeri in nobis: quia nos in eo, scilicet proficimus: sic & alia huiusmodi.

Quia aliqui dicunt spiritumsanctum non esse charitatem, qua diligimus Deum & proximum.

SVpra dictum est, quòd spiritussanctus charitas est patris, & filij, qua se inuicem diligunt & nos, & ipse idem est charitas, quæ diffunditur in cordibus nostris ad diligēdum Deū & proximum, horum alterum omnes catholici concedunt, scilicet quòd spiritussanctus est charitas patris & filij. Quia autem ipse idem sit charitas, quia dili-

A in essentiam agentis per quandam reflexionem, oportet essentiam eius ad seipsam redire, idest, in se subsistentem esse non super aliud delatam, idest, non dependentem a materia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actus dilectionis secundum quod tendit in alterum, constat quòd differt numero ab actu dilectionis qui in alio diligitur, siue diligatur vt obiectum, siue vt ratio diligēdi. Sed quia etiam animam suam potest aliquis ex charitate diligere potest etiam ex charitate actum suæ charitatis diligere. Et tūc distinguendum est, quia, vel dilectio fertur in actum dilectionis proprium, sicut in rationem dilectionis tantum. Et sic cōstat, quòd eodē actu numero diligis diligens & actus eius, & Dist. 10. sic idem actus diligitur per actum, qui est ipse. Vel diligitur vt obiectum dilectionis, & sic est alius actus dilectionis numero, qui diligitur, & quo diligitur. Sicut patet planius in actu intellectus. Cū enim actus distinguātur per obiecta, oportet dicere diuersos actus, qui terminātur ad obiecta diuersa. Vnde sicut sunt diuersi actus quibus intellectus intelligit equum & hominem, ita sunt diuersi actus in numero, quo intelligit equum & hominem, ita sunt diuersi actus in numero, quo intelligit equū & quo * intelligit actum illius sub ratione actus. Nec est inconueniens, ꝙ in actibus animæ eatur in infinitum in potentia: *D. 32. & 41 & 103. & dummodo actus non sint infiniti in actu. Vnde etiam Auicenna concedit nō esse impossibile quin relationes consequentes 104. & 614. 3. Met. c. 10. D actum animæ, multiplicentur in infinitum.

EXPOSITIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

COnsequens est, vt ipsa prædicta &c. } Hoc intelligitur & de dilectione creata & increata. Qui enim diligit aliquem. vult se diligere illum, & ita actum dilectionis suæ diligit & in ipso diligitur ipsa dilectio increata, sicut exemplar in exemplato, quia nihil est bonum, vel diligibile, nisi secundum quod est in eo similitudo boni increati } Magis enim nouit dilectionem &c. } Totum quod sequitur de certitudine dilectionis, siue de habitu creato intelligatur, siue de dilectione increata, exponitur secūdum quod aliquid dicitur certum ex se, & non ex parte cognoscentis notus est: sed verū ex tali habitu procedat, incertum est. } Et quo nisi Deo plenus E est. } Hoc ideo dicitur, quia cum dono charitatis etiam ipse spiritus sanctus datur secundum quod nouo modo inhabitare dicitur creaturam per nouam similitudinem suijpsius in ea } Qui diligit, fratrem &c. } lumen comparatur charitati, non 1. Ioan. 5. quantum ad virtutem manifestationis, quia sic magis ad dona pertinet intellectus. Sed quantum ad virtutem actionis, sicut enim est forma vniuersaliter motiua in tota natura: eo ꝙ est qualitas primi alterantis, ita charitas mouet, & informat omnia dona inquantū est similitudo primi doni quod est spiritussanctus. } Ipsam fraternam dilectionem solum &c. } hoc enim quod dicitur. Nam fraterna, interponitur per parenthesim. dicitur autē fraterna dilectio Deus esse, prædicatione causali per modum quo Diony. dicit, ꝙ esse diuinum est esse omnium, quia ab eo omne esse traducitur & exemplatur. } Non Dio. 4. c. de cœl. Hier. dicturi sumus charitatem &c. } in hoc differt charitas ab alijs virtutibus secundum intentionem Magistri & Aug. quia aliæ

virtutes,

virtutes, quæ in se aliquid imperfectionis important in habentes: vt fides patientia & huiusmodi. ita sunt a Deo, q in Deo, non sunt per essentiam. Charitas autem, quæ nihil imperfectionis habet, etiam de Deo essentialiter prædicatur, & ab eo is nobis est. Nec tamen sequitur, q illa charitas, quæ forma mentis nostræ est sit illa eadem numero, quæ essentialiter de Deo dicitur: sicut et esse dicitur de Deo proprie: nec tamen illud esse est idem numero, cum nostro esse. § Nullum enim istorum diuido &c. §

† c.32.10.3. Videtur hoc esse falsum: quia sapientia ponitur excellentissimum donorum.

¶ Ad quod dicendũ, quòd secundũ quod dona condiuiduntur virtutibus, sapientia dignissimum donorũ dicitur. Et hanc dignitatẽ habet a charitate cui semper cõiungitur, secundum quam diuinam veritatem saporat. Si autem donum vniuersaliter sumatur pro omni eo, quod ex Dei munere possidemus: sic charitas simpliciter potissima est, quæ nos fini coniungit.

gimus Deum, & proximũ a plerisque negatur. Dicunt enim, si spiritussanctus charitas est patris, & filij & nostra. eadem ergo charitas est, qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum authoritates negare videtur. Dicit enim G August. † in lib. de spiritu & litera. Vnde est dilectio, nisi vnde, & ipsa fides, idest, a spiritusancto? Non enim esset in nobis, nisi diffunderetur, in cordibus per spiritumsanctum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris. non qua ipse nos diligit, sed qua nos facit dilectores suos: sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur, & domini salus, qua nos saluat, & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur H monstrari distinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit & qua nos diligimus, & sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quòd ipse sit iustus ea: sed quia ea nos iustos facit. Similiter & fides, & salus. sic videtur dicta charitas Dei, quæ est in nobis, non quòd ipse ea diligat: sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem † in libr. 15. de Trinita. ait. Cum Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua nos ipse dilexit. & misit filium suum litatorem pro peccatis nostris &c. Ecce, & hic videtur manifeste diuidere dilectionem qua nos diligimus Deum ab ea, qua ipse diligit nos. Si ergo inquiunt spiritussanctus dilectio est, qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

HIc quæritur si spiritussanctus &c. § In parte ista Magister obijcit contra prædeterminata. Et diuiditur in partes duas. In prima, obijcit per rationem. In secunda per authoritates. ibi § Supradictum est, q spiritussanctus. § Prima in tres. Primo, ponit obiectionem. Secundo, responsionem. ibi § His itaq; respondeo. § In tertio responsionis confirmationem. ibi § Vt autem certius. Obiectio autem est duplex, vt patet in litera, & similiter solutio. § Supradictum est. § Hic obijcit per authoritates, & diuiditur in tres partes, secundum tria quæ contra Magistrum ex authoritatibus eliciuntur. Primum est, q alia est dilectio, qua nos diligimus Deum, & Deus diligit nos. dilectio autem qua Deus diligit nos, est spiritussanctus. ergo dilectio, qua nos diligimus Deum est aliud, quam spiritussanctus. Secundum est, q dicitur charitas esse ex Deo, sicut & fides, sed fides est ex Deo, ita q non est Deus. ergo & charitas, & hoc ponit ibi § Si aliud est inquiunt. § Tertium est, q charitas dr̃ affectio, vel motus mentis, sed spiritussanctus, non est huiusmodi. ergo &c. & hoc ponit ibi § Alias quoq;. Quælibet harum partium diuiditur in obiectionem, & solutionem.

QVAESTIO II.

B

Ad intellectum huius partis quinq; quæruntur.

- Primo. Vtrum charitas augeatur.
- Secundo. De modo augmenti.
- Tertio. Vtrum quodlibet actu augeatur.
- Quarto. Vtrum sit aliquis terminus augmenti.
- Quinto. Vtrum diminuatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum charitas augeatur.*

12.q.24.4. AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd charitas non augeatur. Nihil augetur, nisi quantum: sed nullum simplex est quantum, quia omne quantum est diuisibile. charitas autem est simplex habitus, & ita non est quantum per se, nec similiter per accidens, cum F eius subiectum, scilicet anima, sit etiam indiuisibile. ergo non augetur. Si dicis quòd quanta est, non quantitate molis, sed virtutis.

¶ 2 Contra. Quantitas virtutis diuiditur, secundum obiecta in quæ virtus potest: sed in omnia obiecta charitatis potest quælibet charitas, quantumcunque parua. ergo non augetur, secundum quantitatem virtutis.

¶ 3 Item. Cum augmentum sit species motus, quicquid augetur mouetur, & qd̃ essentialiter augetur, essentialiter mouet: sed quod mouetur est corpus, vt probat Philosophus, & qd̃ naturaliter mouetur corrumpitur, cũ igitur charitas, non corrumpatur, quia charitas, nunquam excidit. 1. Corinth. 13. nec sit corpus mobile, videtur quòd non essentialiter augeatur. 6.phys.tex. 32. †, cap.17.

¶ 4 Item. Cuius causa semper se habet eodem modo illud, neque augetur, neq; minuitur, nec aliquo modo variatur: sed causa immediata charitatis Deus est, qui semper eodem modo se habet. ergo charitas, non variatur per augmentum.

¶ 5 Præterea. Constat, quòd augmentum qualitatis, non potest reduci, ad aliquam speciem motus, nisi ad alterationem. Sed alteratio, vt probat Philosophus in septimo physico. non est, nisi circa partem animæ sensitiuam, & circa obiecta eius. cum ergo charitas qualitas sit, & sit in parte intellectiua, aliquando esset in angelis, qui sensitiua carent: videtur, quòd non augeatur. Tex.10.

Contra. Aug. dicit Charitas, cum fuerit nata nutritur, cum fuerit roborata perficitur: omne autem in quo progressus, secundum diuersos gradus attenditur augetur. ergo &c. Tract.5. supra Episto. Ioan.co.9.

I ¶ Præterea. Per actum deuenimus in cognitionem habitus: sed contingit actum charitatis intensiorem fieri. ergo etiam & charitas augeri potest.

Respondeo, Dicendum, quòd quidam posuerunt charitatem essentialiter, non augeri, & horum fuit quadruplex opinio. Quidam enim dixerunt, vt Magister in litera, quòd charitas, secundum se non augetur: sed dicitur augeri in nobis, inquãtum nos in charitate proficimus, & hoc quia ponit charitatem esse spiritumsanctum, in quem variatio, non cadit. Sed hoc non potest stare. Quia non est intelligibile, quòd nos in charitate, quæ spiritussanctus est proficiamus, nisi aliquid fiat in nobis, quod prius, non fuit, & hoc non potest esse tantum actus: cum omnis actus sit ex virtute aliqua, & actus perfectus quasi spirituisancto vnimur, est a virtute perfecta per K habitum. Alij dixerunt, quòd charitas essentialiter, non augetur, sed dicitur augeri, quantum magis firmatur in subiecto, secundum ipsam radicationem. Sed ex hoc etiam sequitur ipsam augeri essentialiter. Nulla enim forma potest intelligi magis firmari, in subiecto, nisi per hoc quòd habet maiorem victoriam super subiectum suum. augmentum autem victoriæ redundat in augmentum virtutis, & per consequens in augmentum essentiæ, quia virtus, si non est ipsa essentia, oportet quòd sit ab essentia, & cõmensurentur sibi sicut effectus causæ proximæ. Alij dixerunt, quòd charitas essentialiter, non augeatur, sed adueniente maiori charitate minor charitas, quæ inerat, destruitur. Hoc etiam non potest stare, quia nulla forma destruitur, nisi vel ex contrario agente, vel per accidens ex corruptione subiecti, cum igitur subiectum charitatis maneat, & charitas adueniens charitati inuentæ, non contrarietur: non potest esse, quòd destruatur, nec per se, nec per accidens, sicut ignis paruus a magno igne propter consumptionẽ materiæ. Alij dixerunt, quòd charitas, non augetur, nisi quantum ad feruorem. Sed hoc etiam non potest stare, quia feruor

charitatis

charitatis dupliciter accipitur. proprie & metaphorice. Metaphorice, secundum quòd dicimus charitatem esse calorem, & intensionem actus charitatis metaphorice dicimus feruorem, secundum quòd Dionysius ponit feruidum in amore angelorum. (Dio. c. 4. de di. no.) Sic antem feruor acceptus, est per se consequens essentiam charitatis. vnde non potest in tali feruore fieri augmentũ, nisi ipsa charitas essentialiter augeatur, cum simul varietur res, & omnia, quæ per se consequũtur ipsam. Alio modo dicitur feruor, prout est in parte sensitiua: cum enim vires inferiores, sequantur motum superiorum, si sit intensio, sicut videmus, quòd ad apprehensionem mulieris dilectæ totum corpus exardescit, & mouetur, ita etiam quãdo affectus superior mouetur in Deum consequitur, quædã impressio, etiam in virtutibus sensitiuis, secundum quam incitantur ad obediendum diuino amori. Intẽtio autem istius feruoris, non sufficit ad augmentum charitatis, quia secundũ augmentũ istius feruoris, non attenditur quantitas meriti, cum consistat in dispositione corporis. Vnde magis feruentes, non semper magis merentur. Sed ille, qui dicitur crescere in charitate, crescit etiam in merito, si sit in statu merendi. Et ideo dicendum, quòd charitas * essentialiter augetur. (*D.1051.) Sciendum tamen est, quòd augeri nihil aliud est, quàm sumere maiorem quantitatem. vnde secundum quòd aliquid se habet ad quantitatem, ita se habet ad augmentum. Quantitas autem dicitur dupliciter: quædam virtualis, quædam dimensiua. Virtualis quantitas non est ex genere suo quantitas, quia non diuiditur diuisione essentiæ suæ, sed magnitudo eius attenditur, ad aliquid diuisibile extra, vel multiplicabile, quod est obiectum, vel actus virtutis. Sed ex genere suo est, vel forma accidentalis, in genere qualitatis, vel forma substantialis, quæ tamen non est maior, vel minor. Et ideo, augmentum secundum quantitatem virtutis, non pertinet ad speciem motus, quæ augmentum dicitur: sed magis ad alterationem, & hoc modo augetur charitas, & aliæ qualitates. Quantitas autem dimensiua est quorundam per accidens, sicut albedinis, quæ dicitur quanta secundum quantitatem superficiei, vt in prædicamentis dicitur. (c. de quant.) Vnde non augetur, nisi per accidens: sed per se inuenitur in corporibus, quæ per se augentur. Hoc autem contingit dupliciter. Quia aliquando illud quod sumit maiorem quantitatem, mouetur de quantitate maiori in maiorem. Aliquando autem est sine motu ipsius, quod augeri dicitur. vnde non quælibet pars augetur, sicut quælibet pars moti, per se mouetur. Et hoc contingit, quando efficitur maior quantitas per additionem quantitatis, sicut quando additur lignum ligno, vel linea lineæ. vnde hoc est augmentum, sed non motus augmenti. Quòd autem moueatur, aliquid ad maiorem quantitatem contingit dupliciter: vel ita quòd quãtitas sit per se terminus motus, vel quòd consequatur terminum. Quando per se quantitas est terminus motus oportet, quòd fit sibi additio ad totum, & quòd ad quamlibet partem, vt totum augeatur, & quælibet pars eius, sicut est in animali, & in planta, & tunc proprie est motus augmenti. Vnde motus augmenti, non est nisi in habentibus nutritiuam. Consequitur autem terminum motus, quãdo est ad formam aliquam, quam consequitur aliqua quantitas. Cuilibet enim formæ debetur quantitas determinata, & quia motus, non specificatur, nisi ab eo, quod est per se terminus motus, ideo talis

est, immo duo diuersa est, quod absurdum, & a veritate longe est. Non est ergo dilectio, qua nos diligimus, sed qua Deus tantum diligit.

Responsio ad prædicta determinans authoritates.

His respondemus prædictarum authoritatum verba determinantes, hoc modo. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit &c. His verbis, non diuiditur nec diuersa ostenditur charitas, qua Deus nos diligit ab ea, qua nos diligimus, sed potius, cum sit vna atq; eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas diuersis de causis, & rationibus Dei charitas in scripturis appellari ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

A motus non dicitur per se motus augmenti, sed vel generatio si sit forma substantialis: sicut quando ex aere fit ignis, vel alteratio, quando est forma accidentalis, sicut in rarefactione aeris patet.

Determinatio prima authoritatis.

Cum ergo ab Apostolo † dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, nõ est dicta charitas Dei, qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, († Rom. 5.)
B idest, non ibi appellatur charitas Dei, eo quod Deus ea nos diligit, sed eo, quòd nos ea sui dilectores facit. Et quòd ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei, qua nos iustificat, & domini salus, qua nos saluat, & fides Christi, qua nos fideles facit.

Determinatio secunda.

C Similiter & aliam exponimus authoritatem, vbi ait, dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, ac si diceret: comme-

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd charitas, quamuis non habeat quantitatem dimensiuam, neque per se, neque per accidens, quia subiectũ et eius non est quantũ, tamen in ea quantitas virtutis est ratione cuius augeri dicitur. sicut & albedo, & calor.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantitas virtutis attenditur dupliciter: vel quantum ad numerum obiectorum, & hoc est per modum quantitatis discretę: vel quantum ad intensionem actus super idem obiectum, & hoc est sicut quantitas continua, & ita excrescit virtus charitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non dicitur augeri, * quasi subiectum augmenti, cum sit accidens: sed quia secundum ipsam attenditur augmentum: (*D.315.) sicut etiam quantitas augeri dicitur, & albedo variari, quando aliquid per albedinem variatur. Nec oportet, quòd si essentialiter augetur, quòd destruatur. Dicitur enim aliquid secundum essentiam suam moueri dupliciter: vel quia essentia est per se terminus motus: & sic moueri * per essentiam, est essentiam amittere, & corrumpi: (* D.909.) vel quia est secundum aliquid coniunctum essentiæ, quod est per se terminus motus, sicut dicitur aliquid moueri essentialiter, dum secundum locum mouetur: quia secundum suam essentiam in loco est. Et sic
D essentiale augmentum dicitur, quod est secundum quantitatem essentiam consequentem, manente vna, & eadem essentia sub diuersa quantitate, siue quantitas sit ipsa essentia rei, sicut quantitas virtutis est idem cum ipsa virtute: & tamen mouetur per se loquendo, secundum quantitatem, secundum maiorem, & minorem perfectionem virtutis, nec tunc per se secũdum essentiam mouetur, quia esse suum retinet, siue sit aliud ab essentia: sicut patet in augmento corporali. Nec oportet, ꝙ omne, quod mouetur sit corpus. nisi accipiatur de motu naturali, qualis non est motus animæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis causa efficiens charitatis sit in se immobilis: tamen secundum ordinem sapientiæ suæ potest alicui maiorem charitatem præbere pro beneplacito suæ voluntatis, & secundum quod aliquis diuersimode se ad charitatem præparat, qui etiam se habet aliquo mo-
E do ad charitatem, vt causa materialis recipiens: ad cuius diuersitatem etiam sequitur variatio in effectu.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ cum alteratio passiua includat in intellectu suo passionem, sicut duplex est passio, ita & duplex est alteratio. Dicitur enim communiter passio vno modo omnis receptio: secundum etiam ꝙ intelligere pati dicitur. Et sic etiam alteratio secundum istam passionem consistit in qualiber variatione circa receptioné alicuius qualitatis. Et hoc modo potest esse alteratio, etiam in substantijs pure intellectualibus. & sic alteratio potest esse in charitate. Alio modo dicitur proprie passio, quando abijcitur aliquid a substantia, & hoc est ex actione contrarij transmutantis. Et secundum istã passionem alteratio dicta non est, nisi circa sensibilia, & circa sensibilem partem animæ per se: & circa intellectum per accidens quantum ad illas qualitates, quæ in parte intellectiua ex sensibus oriũtur, sicut sunt omnes habitus acquisiti, quorum non est charitas.

ARTICVLVS II.

b Vtrum charitas augeatur per additionem.

22.q. 24.5 AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd charitas augeatur per additionē.
Tex.32. Philosophus enim dicit primo de generatione. augmētum est præexistenti quantitati additamētum. Si igitur charitas augetur, oportet q̄ præexistenti charitati alia charitas addatur.

¶ 2 Item. Nihil potest augere charitatem, nisi Deus, qui dedit, sed Deus non agit aliquid in anima de nouo, nisi per nouum influxum: nō potest autem intelligi nouus influxus, nisi aliquid de nouo infundatur. ergo videtur, quòd charitas augeatur per hoc quòd alia charitas de nouo infusa præsenti addatur.

¶ 3 Item. Si non augetur per additionem nouæ charitatis a Deo, non videtur posse augeri, nisi per recessum a contrario charitatis. Sed contra, augmentum charitatis potest esse in illis, in quibus nihil est de contrario charitatis: sicut in angelo, H & homine in statu innocentiæ. ergo videtur, quòd isto modo charitas, non augeatur, sed prædicto modo.

¶ 4 Præte. Videtur secundum hoc, quòd Deus, non est causa augmenti charitatis, sed homo, qui se a contrario charitatis refrenat sicut a concupiscentia, & hoc est inconueniens. ergo videtur, quòd non augeatur, nisi per additionem.

1. de generatione. Tex.8. Contra. Simplex simplici additū, nihil maius efficit, vt probat Philosophus: sed charitas est quid simplex. ergo per additionem charitatis ad charitatem, nō efficitur maior charitas.

cap.5. de di. no. ¶ Præt. Secundum Diony. 5. cap. de diui. nomin. tantum distat inter ipsas Dei participationes, & participantes, quòd participatio, quanto simplicior est, tanto nobilior, participans vero quanto maiorem habet compositionem donorum participatorum, tanto nobilius est. sicut esse est nobilius, quàm viuere, & viuere, quàm intelligere. si vnum sine altero intelligatur. I Omnibus enim esse præeligeretur, sed quo habet plura ex his, melius est. Sed charitas est quædam participatio diuinæ bonitatis. ergo quanto compositior est per additionem charitatis ad charitatē minus valebit. igitur si charitas augetur per additionem, quanto magis augetur, minus erit eligenda. hoc autem est ridiculum. ergo non augetur per additionem.

Respondeo, Dicendum, quòd eorum qui ponunt charitatem essentialiter augeri, dicta reuertuntur in duas opiniones, quarum vna est, quòd augetur per additionem charitatis ad charitatem. Alia est, quòd augetur per intensionem secūdum accessum ad terminum, & in hoc reuertitur, quòd quidam dicunt charitatem augeri, per multiplicationem sui in anima, sicut lux in aere. lux enim non augetur, nisi per intensionem, sicut aliæ qualitates. Primam autem positionem non possum intelligere, quia in omni additione oportet intelligere duo diuersa, quorum vnum alteri additur. Si autem intelli- K gantur duæ charitates, aut intelligentur diuersæ, secundum speciem, aut secundum numerum. Constat, quòd non secundum speciem, cum omnes charitates, sint in eadem specie virtutis. Diuersitas autem secundum numerum est ex diuersitate materiæ, sicut hæc albedo differt ab illa numero, quia est in diuerso subiecto. vnde non potest qualitas addi qualitati, nisi
In hac dis. quæst. 1. art. 1. per hoc, quòd subiectum subiecto additur. Charitas autem quæ potest addi, nunquam fuit in alio subiecto, antequam in isto. & secundum hoc, quod est in isto non differt numero ab alia charitate, in eodem existente, vt probatum est. vnde nullo modo est intelligere, ibi additionem. Sed illa positio prouenit ex falsa imaginatione, quia augmentum charitatis imaginati sunt ad modum augmenti corporalis, in quo fit additio quantitatis ad quantitatem. Et ideo dico, quòd quando charitas augetur, nihil ibi additur: sicut Philosophus etiam dicit
Tex.84. in quarto physico. quòd aliquid efficitur magis album, vel ma- F gis calidum, non per additionem alicuius albedinis, vel caloris, sed quia illa qualitas, quæ prius inerat, intenditur, secundum propinquitatem ad terminum. Hæc autem intensio contingit diuersimode, in qualitatibus simplicibus, & compositis primis, & secundis. Qualitates enim compositæ, vel secundæ, intēduntur secundū intensionem qualitatum primatum, sicut sapor, & sanitas, & alia huiusmodi, secūdum intensionem caloris, & frigoris, humoris, & siccitatis. Qualitates autē primæ, & simplices, intēdūtur ex causis suis, scilicet ex agente, & recipiente. Agens.n. intendit reducere patiente de potentia in actum suæ similitudinis, quantumcunque potest: sicut autem, non calidum est potentia caloris, ita minus calidum est potentia respectu magis calidi. Vnde sicut per potentiam calidi efficitur de non calido calidum, nō quòd ponatur ibi aliquis calor, sed quia calor, qui est in potentia educitur in actum, ita etiam efficitur magis calidum per actionem calidi, inquantum educitur calor, qui inerat vt actus imperfectus, in maiorem perfectionem, & maiorem assimilatio- H nem agentis: & hoc contingit, secundum quòd potentia subiecta actui, quæ quidem quantum in se est, ad multa se habet, magis ac magis terminatur ab actu illo. Vel quia augetur virtus agentis, sicut ex coniunctione plurium luminarium intenditur illuminatio. Vel ex parte ipsius materiæ, secūdum quòd magis efficitur susceptibilior illius actus, sicut aer quanto plus attenuatur fit susceptibilior luminis. Intensio autem charitatis, non contingit ex hoc, quòd virtus agentis fortificetur, sed tātum ex hoc, quòd natura recipiens, quæ quantum in se est, dispositionem quandam habet, secundum quòd est in potentia ad plura, magis ac magis præparatur ad susceptionem gratiæ, secundum quòd ex dicta multitudine, scilicet confusione potentialitatis, in vnum colligitur per operationes, quibus ad charitatem suscipiendum præparatur, vt prius dictum est. Et idem Diony. perfectum sanctitatis semper designat, per hoc, quod est exparsa vita in vnicam consurgere. Et sic patet, quòd I augmentum charitatis simile est augmento qualitatum naturalium: licet origo eius differat ab origine illarum. Cuius ratio est, quia qualitates naturales educuntur de potentia materię, quarum inchoationes, quasdam materiæ Deus opere creationis indidit, & ideo quando in actum procedunt, est exitus de imperfecto ad perfectum. Dona autem gratuita, non educuntur, quasi de potentia naturæ, quia nihil est in potentia naturali, quod per agens naturale educi non possit. Et ideo origo gratiæ est per nouam infusionem, sed augmentum eius est per hoc, quòd de imperfecto ad perfectū, actus infusus educitur.

Arti. 1. istius quæstio.

¶ Ad Primum igitur dicendum, q̄ propositio philosophi intelligitur de augmento corporali, quod fit semper per additionem quantitatis, quia in hac materia ab ipso proponitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus vna & eadem * operatione agit in omnia quæ sunt, quāuis forte illa operatio differat solum secundum rationem, secundum quod exit à ratio- K ne diuersorum attributorum, vel diuersarum idearum. Vnde dico, quòd vna, & eadem operatione infunditur gratia, & augetur: nec est diuersitas, nisi ex parte recipientis, quod ex illa operatione plus minusue recipit, secundum quod ad eam diuersimode præparatur, sicut eadem irradiatione solis efficitur aer clarus, & magis clarus depulsis nebulosis vaporibus, qui receptionem luminis impediebant. vnde non oportet, quòd sit ibi alia, & alia claritas. * D.31.

¶ Præt. Etiam si essent duæ operationes, non oporteret, quòd terminarentur ad duo diuersa, secundum substantiam, sed primo terminaretur ad esse charitatis imperfectæ. Secundo, ad eandem charitatem, secundum perfectionem, secūdum quod aliquid educitur de imperfecto, ad perfectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est de ratione intensionis alicuius qualitatis, quòd fit per remotionem à contrario, sed hoc accidit qualitati, secundum quod inest in subiecto participante

† De spiritu & li. era. vbi sup.

morat dilectionem Dei: non secundum quòd nos ea diligimus Deum: sed secundum quòd ipse ea diligit nos. Sed aliud est inquiunt quod magis vrget. dixit enim supra Augustin. † quòd dilectio est à spiritusancto à quo fides. Sicut ergo fides, non est spiritussanctus à quo est: ita nec cha- G ritas. quomodo enim charitas spiritussanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est. ergo spiritus à seipso est. Ad quod dicimus: spiritussanctus quidem à seipso nō est: sed tamē & à seipso datur nobis, vt supra dictū est. Dat enim seipsum nobis spiritus sanctus. & ex hoc sensu dictū est, quòd charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa spiritussanctus est. fides autem est à spiritusancto, & non est spiritussanctus, quia donum, vel datum, solummodo est, non Deus dans.

Quòd alias inducūt rationes, et auctoritates ad idem probandum.

ALias quoque inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quòd cha-

cipantis contrarium. Sed hoc est de necessitate intensionis, quod qualitas educatur de imperfecto ad perfectum sicut patet de diaphano, in quo nihil est contrarium luci, quòd potest lumē intendi, secundum crementum virtutis illuminantis. Hæc autem imperfectio est ex potentialitate ipsius naturæ, quæ subijcitur perfectioni, & actui. Cum enim omnis potentia recep tiua ad multa se habeat secūdum istam multitudinem ipsius dissimile est principio agenti, quod est terminatum ad actū vnum, & secundum quòd ista cōfusio potētialitatis magis subijcitur actui, perfectior perficitur actus & ipsum perfectum magis efficitur vnū, & magis assimilatur

† c.10.to.3. principio agenti. Hęc autem confusio potentialitatis, est in qualibet natura creata, secundum quod nondum est perfecta per actum. Vnde etiā per istum modū ponit Diony. cap. 4. cœlest. hier. purgationē in angelis, scilicet secundum quod remouentur à confusione dissimilitudinis.

† Rom. 8.

¶ Ad quartum dicendum, quòd eodem modo sumus causa augmenti gratiæ, sicut & causa ipsius gratiæ, scilicet per modum dispositionis tantum. Sed efficientia vtrobique est ex par

In corp. ar. te ipsius Dei, sicut patet ex his, quæ supra dicta sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas augeatur quolibet actu.

22. q. 24. art. 6. AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd charitas quolibet actu augeatur. Vbi enim eadem causa est, & idem effectus. Sed omnes actus charitatis sunt eiusdem speciei, quātum ad esse morale, sicut omnes actus fortitudinis. ergo cum aliquis actus charitatis charitatem augeat, videtur etiam quòd quilibet actus.

¶ 2 Item. Quod facere potest maius, potest etiam facere minus: sed quolibet actu charitatis meretur, quis vitam æternam. ergo & potest mereri augmentum charitatis.

¶ 3 Præt. Quilibet actus charitatis est longe potentior quantum ad esse gratiæ, quàm actus qui sunt ex naturalibus tantum, sed per actus, qui sunt tantum ex naturalibus homo præparatur per modum dispositionis ad recipiendum gratiam. ergo multo magis, per quemlibet actum charitatis disponitur ad charitatis augmentum.

Contra. Ex eisdem principijs, ex quibus aliquid nascitur, & augmentatur: sed vnus actus, non sufficit ad dispositionem, vt charitas infundatur. ergo nec ad hoc vt augeatur. Probatio media: Maiorem causalitatem habet actus noster ad virtutem acquisitam, quàm ad charitatem infusam: sed vnus actus, non sufficit ad generationem virtutis acquisitę, quinimmo ex frequenti bene agere fit homo bonus secundum

2. Ethi. c. 1. Philosophum. ergo multo minus vnus actus sufficit disponere ad charitatem.

¶ Item secundum augmentum charitatis augetur etiam præmium substantiale: sed non quolibet actu charitatis augetur præmium substantiale. Dicitur enim communiter, quòd pluribus operibus in charitate factis, nō plus meretur, quis quantum ad augmentum præmij substantialis, quàm vno actu ex æquali charitate facto. ergo non quolibet actu charitatis charitas augetur.

Respondeo, dicendum, quòd non eodem modo se habet actus informatus charitate ad augmētum charitatis, & actus pręcedens charitatem ad habendam charitatem. Actus enim qui est ex charitate ordinatur ad augmentum charitatis, &

A per modum dispositionis, & per modum meriti, sed actus pręcedens charitatem ordinatur, ad consequendum charitatem solum per modum dispositionis, vt supra dictum est, & non per modum meriti, quia ante charitatem nullum potest esse Art. anced.
meritum. Neuter autem actus ordinatur ad habendam, vel augmentandam charitatem, per modum † c.11.to.1.
alicuius efficientiæ, sicut actus nostri, ad habendum habitus acquisitos. Sciēdum est igitur, quod actus, qui præcedit charitatem quandoque vnus solus disponit vltima dispositione, vt infundatur charitas, secundum * immobilitatem diuinæ bonitatis, per quam vnicuique largitur, secundum quod præparatum est ad recipiendum. Quandoque autē vnus actus, non disponit nisi dispositione remota. & sequens actus magis disponit, & sic deinceps, secūdum quod ex multis bonis actibus peruenitur ad vltimam dispositionē, inquantum actus sequens semper agit in virtute omnium præcedentium, vt patet in guttis cauantibus lapidem, quòd non quilibet aufert aliquid de lapide, sed omnes præcedentes disponunt, & vna vltima agens in virtute omnium præcedentium, inquantum scilicet, inuenit materiam dispositam per præcedentes, complet cauationem. Hoc autem ideo contingit, quia homo est dominus sui actus. Vnde potest agere, secundum totam virtutem naturæ suæ, vel secundum partem, quod non contingit in illis, quæ agunt ex necessitate naturæ. semper enim agunt tota virtute sua. Quando ergo ita est, quòd homo nō habens charitatem ex tota virtute bonitatis naturalis sibi inditę mouetur ad charitatem: tunc vnus actus disponit * eum vltima * D. 314.
dispositione, vt charitas sibi detur. Quando vero non secun-

* D. 31 1. & 316.

† Psal. 70.

D dum totam virtutem, sed secundum aliquid eius præparatur ad charitatem: tunc actus non est sicut dispositio vltima, sed remota, & per plures actus poterit peruenire ad dispositionem vltimam. Similiter dico ex parte alia, quòd quando actus charitatis procedit ex tota virtute habentis, & quātum ad virtutem naturæ, & quantum ad virtutem habitus infusi: tunc vnus actus disponit, & meretur augmentum charitatis, vt statim fiat. Quando autem non secundum totam virtutem procedit actus ille, tunc est vt dispositio remota, & poterit tūc per plures actus peruenire ad augmentum charitatis, non tamen de necessitate: quia homo quantumcunque sit dispositus potest non agere, secundum rationem dispositionis illius, quod non contingit in dispositionibus, non voluntarijs Paulo sup.
ratione iam dicta.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd non eodem modo se habet quilibet actus charitatis, eo quòd vnus potest esse ma-
E gis intensus, & etiam vnus potest esse disponens in virtute plurium præcedentium, vt dictum est. & ideo non sequitur idē In coc ar.
effectus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præmium substantiale vitæ æternæ ordinatur, sicut finis actus charitatis, & commensuratur adinuicem, non secundum æquiparantiam: sed secundum proportionem. Vnde actui charitatis debetur præmium substantiale, & actui maioris charitatis, maius præmium. Vnde quilibet actus charitatis, inquantum est informatus tali habitu ordinatur ad præmium substantiale: non tamen ad augmentum præmij: sicut nec ad augmentum charitatis, secundum quod charitas remanet primum principium merendi, sed solum secundum quod augmentum charitatis pertinet ad perfectionem pręmij.

¶ Ad tertium iam patet, respōsio per id, quod dictum est: quia actus charitatis excedit actum præcedentem charitatē in hoc Vbi supra.
quòd

ritas, non sit spiritussanctus, quia charitas affectio mētis est & motus animi, spiritussanctus vero non est affectio animi, vel motus mentis: quia spiritussanctus immutabilis est, & increatus: non est ergo charitas.

B

Quod charitas est motus, vel affectus animi.

QVòd autē charitas sit affectio animi, & motus mentis authoritatibus confirmat. Dicit enim Augustin. † in tertio libro de doctrina Christiana. Charitatem voco, motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deum. Idem in lib. de moribus ecclesiæ catholicæ, tractans illud verbum † Apostoli. Nec mors, nec vita separabit nos

C à charitate Dei. † Charitas Dei, inquit, hic dicta est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas est affectio, & motus animi. ac per hoc, non videtur esse spiritussanctus.

Responsio determinans authoritates.

AD quod dicimus hoc ita esse † dictum, sicut dicitur Deus est spes nostra, & patientia nostra, quia facit nos sperare, & pati. Ita charitas dicitur esse motus siue affectio animi, quia per eam mouetur, & afficitur animus ad diligendum Deum. non autem mireris si charitas cum sit spiritussanctus, dicatur motus

quòd habet virtutem merendi: & ita accedit plus ad causalitatem charitatis, quàm actus præcedens charitatem.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ad hoc, ꝙ aliqua perfectio introducatur, duo requiruntur. Vnum ex parte introducentis, vt sua operatio commensuretur, secundum æqualitatem perfectioni introducendę.

† Sapien. 8. Non enim ex paruæ calefactione inducitur calor ignis, sed ex tali calefactione, quę habet æqualem virtutē ad minus ex suo pricipio calori ignis. Aliud ex parte recipientis, vt dispositio sua proportionetur eodem modo perfectioni inducēdæ. Cōtingit autem quādoque sicut in operib[us] animæ, quòd aliquid disponitur, & perfectionem recipit a seipso, vt in scientia, & virtute patet. Vnde ad perfectam dispositionem sufficit, quòd anima operetur, secūdum virtutem proportionatam illi perfectioni, quæ inducenda est, & quia tota capacitas animæ vix sufficit ad receptionem tātæ perfectionis, quanta est charitas, nisi Deus de sua liberalitate suppleret: ideo ad hoc, ꝙ sit in anima vltima dispositio ad charitatem requiritur actus, qui sit secundum totam virtutem suam, & iste sufficit quātum in H nobis est. Sed minor non sufficit ad talem dispositionem. Vlterius in illis perfectionibus, in quibus per actū animæ, non tantum est dispositio: sed etiam ipsa perfectio exigitur, ꝙ actus ipsius animæ sit proportionatus, & æqualis in virtute ipsi perfectioni introducendæ. Omnis autem habitus de ratione sua habet, ꝙ sit difficile mobilis, idest, habet firmitatem quādam. Vnde quando vna actio animæ habet firmitatem, inducit habitum, sicut patet, ꝙ vna demonstratio propter sui certitudinem, & firmitatem facit habitum scientiæ. Quando autēm vnus actus, non habet firmitatem, non sufficit vnus: sed oportet, ꝙ sint plures. Vnde ex vno argumento dialectico, non generatur opinio, sed ex pluribus congregatis. Ita etiam quia actus voluntatis humanæ, non habet firmitatem, cùm voluntas indeterminate se habeat ad multa. habitus virtutum politicarum, qui acquiruntur per actus voluntatis, non possunt I acquiri tantum per vnum actum: sed oportet ꝙ multi conueniant. Habitus autem charitatis, non habet firmitatem per actū animæ, sed a causa sua, quæ Deus est. & ideo vnus actus voluntatis potest sufficere ad hoc, ꝙ charitas infundatur, & similiter ad hoc, ꝙ augeatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quando est talis actus charitatis, qualis requiritur ad augmentum charitatis, tunc etiam augetur præmium substantiale, quod debetur charitati maiori consequenti actum, non charitati, quæ est radix actus. Non autem omnes sunt tales, vt dictum est, & ideo ad multitudinem actuum, non sequitur de necessitate augmentum pręmij substantialis. In respō. ad 3. illius arti.

mentis, cum etiam in libro † Sapientiæ, dicatur de spiritu Sapiētiæ, quæ attingit a fine vsque ad finem, qui est actus mobilis, certus coinquinatus, quod non ideo dicitur, quòd Sapiētia sit aliquid mobile, vel actus aliquis, sed quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed vt vbiq; G semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quòd ipsa sit motus, vel affectio, vel virtus animi, sed quia per eam, quasi esset virtus afficitur mens, & mouetur. Sed si charitas spiritussanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eū mens hominis afficiatur, & moueatur ad credendum, vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendum. quare nō sic dicitur charitas motus, vel affectio mentis, ad credendum vel sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest, quia alios actus, atque motus virtutum operatur charitas, id est, spiritussanctus me-

ARTICVLVS IIII.

d *Vtrum augmentum charitatis habeat, aliquem terminum.*

1. 2. q. 24. ar. 7. AD Quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ augmentum charitatis habeat aliquem terminum. Perfectio enim non excedit capacitatem perfectibilis, sed capacitas animæ finita est. ergo non potest recipere, nisi perfectionem finitam, sed omnis motus qui est ad finitum, finitus est. ergo augmentum charitatis, quod est ad perfectionem animæ est finitum.

¶ 2 Præt. Nihil ordinate mouetur, ad id quod consequi, non potest secundum philosophum: sicut, qui non potest esse in Aegypto, non mouetur ordinate ad eundem illuc, sed in infinitum distans nullus potest consequi, cum nullus motus possit esse, secundum distantiam infinitam. ergo nullus motus est infinitus: sed augmentum charitatis est quidam motus. ergo venit ad aliquem terminum. Physico. Text. 47. & 6. phys. tex. 31.

¶ 3 Præt. Sicut infra dicit Magister gratia Christi, nihil potest etiam Deus maius facere: sed si augmentum charitatis, & gra- In 3. d. 13.

F tiæ esset infinitū, qualibet charitate posset esse aliqua maior? ergo non est infinitum. Et similiter potest dici de beata Virgine, de qua dicit Anse. ꝙ ea puritate nituit, qua maior sub Deo nequit intelligi. Et similiter etiam de beatis, quorum charitas augeri non potest. Per quæ omnia vidētur, ꝙ augmētum charitatis veniet ad terminum aliquem, qui augeri non potest. De concep. virg. c. 18.

Contra. Augmentum charitatis est, secundum maiorē assimilationem ad Deū: sed quantumcunque aliqs accedat ad Dei similitudinē semper in infinitum distat ab eo. ergo semper magis potest accedere, & ita videtur, ꝙ augmentum charitatis, sit in infinitum.

¶ Præt. Quando charitatis actus procedit a maiori charitate maioris est virtutis in merendo, sed actus charitatis imperfecte meretur augmentum charitatis. ergo multo magis merebitur, quando charitas magis perficitur, & ita augmentum charitatis nunquam stabit.

Respondeo dicendum, ꝙ de termino * augmenti charitatis dupliciter possumus loqui. Aut quantum ad id quod est: aut quantum ad id quod potest esse. Sicut ēt dicimus ꝙ summum malum, non est quo non possit esse aliquid peius, tamen aliquid est summe malum, quo nihil est peius. Similiter dico, ꝙ augmentum charitatis peruenit ad aliquem terminum, vltra quem charitas, non augetur in quolibet homine, non tamen peruenit ad aliquem terminum, vltra quem non possit augeri. Cuius ratio est ex parte eius, quod mouetur. Id autem ad quod mouetur anima in augmento charitatis est similitudo diuinę charitatis, cui assimilatur, ad quam cum infinita sit in infinitum potest accedi plus, & plus, & nunquam adæquabitur perfecte. Ex parte autem eius, quod mouetur est, ꝙ ipsa anima, quantū plus recipit de bonitate diuina, & lumine gratiæ ipsius tanto capacior efficitur ad recipiendū: & ideo quanto plus recipit tanto plus potest recipere. Cuius ratio est, quia potentiæ materiales sunt terminatæ, & finitæ, secundum exigentiam materiæ: & ideo non possunt recipere, nisi secundum proportionem materiæ. potentiæ autem immateriales, non limitantur ex materia, sed magis secundum quantitatem bonitatis diuinæ in eis perceptæ. Vnde quanto plus additur de bonitate tanto magis est de potentia ad capacitatem. sicut patet de exemplo philosophi de sensu, & intellectu 3. de anima. Dicit enim ꝙ sensus à fortibus sensibilibus corrumpuntur, & nō augetur eorum capacitas, quia sunt potentiæ materiales: sed intellectus quanto magis intelligit difficilia tanto etiam plura potest: ita etiam quanto natura spiritualis plus recipit de charitate plus potest recipere. Quidam autem comparantes capacitatem substantiæ spiritualis capacitati substantiæ materialis dixerunt, ꝙ est terminus in augmento charitatis, secundum capacitatem naturæ, scilicet, ꝙ tantum recipit de charitate, ꝙ impleatur capacitas prima quæ erat ex natura, nec pōt plus K recipere. Et ponunt exemplum de aere, qui habet terminum subtilitatis suæ, quem non excedit. vnde potest in eo intendi lumen, secundum quod magis, & magis depuratur a vaporibus permistis, sed quando peruenitur ad puritatem naturæ suę, non potest amplius purificari, nec illuminari ab eodem illuminante. Sed non est simile de capacitate substantiæ materialis, & spiritus, vt dictum est. Tex. 7. In hac dist. q. 1. ar. 3.

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ quamuis capacitas animæ sit * finita in actu, tñ potest plus, & plus in infinitum elongari, s[ecundu]m ꝙ plus, & plus recipit. Nunquam tamen erit infinita, nec recipiet perfectionem infinitam; sicut etiam patet in additione numeri, qui in infinitum est impossibilis, nunquam tamen est, aliquis numerus infinitus in actu, quia potentia additionis numerorum, vt dicit Commen. in 3. physico. non est vna, sed semper ex noua additione efficitur alia potentia in numero, secundum ꝙ efficitur noua species numeri. Vnde quælibet potentia potest exire, in actum, non tamen potest esse, vt omnes exeant in actum, quia in quolibet actu additur etiam potentia. sic ita est etiam hoc de capacitate animæ. * D. 3 c 3. * D. 201. Tex. 68.

¶Ad

¶ Ad secundum dicendum, quòd quodlibet augmentum cha- A ritatis terminatum est, & est ad terminum quem cõsequi potest homo : sed tamen ille terminus, cum non sit actus purus est permistus potentiæ. vnde adhuc potest esse aliud augmentum numero, & ita in infinitum augmentum succedere augmento. & hoc modo intelligitur augmentum charitatis interminatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia Christi, quamuis secundum essentiã esset finita, tamen secũdum quid fuit infinita, inquantum scilicet erat dispositio congruentis ad vnionem, & inquantum concurrebat in operationem Christi, qui erat virtutis infinitę ex hoc, quod erat persona diuina, & alijs modis, vt dicetur in tertio. Et ex hoc habebat, quòd non poterat augeri. Ad illud, quod objicitur de beata virgine dicendum est, quòd differt puritatis augmentum & charitatis. Augmentum enim puritatis est, secundum recessum a contrario, & quia in beata Virgine fuit deputatio ab omni peccato, ideo peruenit ad summum puritatis, sub Deõ tamẽ in quo C non est aliqua potentia deficiendi, quæ est in qualibet creatura quantum in se est. Charitatis autem augmentum est, per accessum ad diuinam bonitatẽ, & ideo non habuit beata Virgo summam charitatem, qua maior non possit intelligi, quia etiam profecit in charitate & gratia. Ad illud, quod objicitur de beatis dicendum, quòd charitas non augetur in eis, propter conditionem status, quia non sunt in via, sed in termino viæ. vnde datur eis præmium, secundum illud, quod charitas in statu viæ in eis creuit.

dist. 17. q. 1. ar. 2. q. 3.

diantibus virtutibus, quarum actus sunt, vtpote actum fidei, id est, credere fide media, & actum spei, idest, sperare media spe. Per fidem enim & spem, prædictos operatur actus. diligendi vero actum per se tãtum sine alicuius virtutis medio operatur, idest, diligere. Aliter ergo hunc actum B operatur, quàm alios virtutum actus. Ideoq; differenter de hoc, & de alijs loquitur Scriptura, quę istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere spiritussanctus. vnde Augustinus ‡ præmissum Apostoli verbum tractans in eodem libro, charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est. & per hoc ipsam esse Deum significat dicens. Si nulla res † ab eius charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil est melius. charitas ergo spiritussanctus est, qui est Deus, & B donum Dei, siue datum, qui diuidit singulis fidelibus dona. nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde Aug. † vbi Ioã. dicit non ad mensurã dari Christo spiritum ait. cæteris vero diuiditur, non quidem ipse spiritus, sed dona eius.

‡ de morib. Eccles. cap. to. 1.

† Tract. 74. sup. Io. to 9. Io. 3.

A nẽ, illud quod post aufertur semper est minus eo quod prius auferebatur, sicut si primo auferatur tertia pars lineæ, & postea tertia illius residui, & sic deinceps, semper acceptum post, erit minus secundum quantitatem. Sed quòd sequens veniale, non habet minorem virtutem, quam primum potest contingere. ergo adimet de charitate, quantum & primum, & ita ex toto charitas consumetur per ablationem.

Respondeo dicendum, quòd charitas, non potest diminui essentialiter, nisi forte per successionem, ita scilicet quòd destruatẽ charitas, quæ inest ꝑ mortale peccatum, & postmodũ minor infundatur, per minorem præparationem. Et causa huius est, quia causa diminutionis charitatis, non potest sumi ex parte * Dei, cũ nullus defectus reducatur in ipsum, qui est actus completus sicut in causam, oporteret ergo, si charitas diminuatur, quòd diminutionis causa ex parte nostra suscipiatur. Defectus autem contingens ex parte nostra, vel est ex cessatione actus, vel C ex inordinatione. Ex cessatione actus, non potest remitti charitas, sicut habitus virtutum acquisitarum, secũdum id quod in se est. Firmitas enim charitatis ipsius, nõ est ex actu nostro, sed ex principio influẽte, vt dictum est. Vnde cessantibus actibus, manet nihilominus idem robur charitatis. Sed verum est, quòd per actus frequentes disponuntur omnes vires animæ, & membra corporis rediguntur in obsequium charitatis, in quo consistit feruor, vt dictũ est, & ideo ex ocio tepescit charitatis feruor. Habitus autem acquisitiuarum virtutum, robur & firmitatem habent ex nostris operibus. vnde cessantibus operibus, remittitur robur virtutis etiam in se. Inordinatio autem actus, vel est circa finem, vel circa ea, quę sunt ad finem. Si circa finem, ita scilicet quòd finis tollatur, sic charitas, secundum quam adhęretur fini, tollitur. & hoc fit per mortale peccatum. Si autem circa ea, quę sunt ad finem, ita scilicet quòd finis remanet, & inordinate aliquis immoretur D circa ea quę sunt ad finem, talis inordinatio, quę est peccati venialis, non attingit charitatem, quę est secundum adhęsionem finis, & ideo nihil diminuit de ipsa. Sed verum est, quòd sicut ea quę sunt ad finem disponunt ad finem, ita inordinatio in eis est dispositio ad inordinationem, quę est circa finẽ, secundum quod dicimus, quòd veniale peccatum est dispositio ad mortale. Vnde per huiusmodi venialia, disponitur quis ad amissionem charitatis. Et inde est, quòd charitas dicitur diminui, quantum ad radicationem, & feruorem, & non quãtum ad essentiam. Quantum ad radicationem quidem, secundum quod fit dispositio ad contrarium. vnde minuitur firma inhęsio charitatis. Secundum feruorem vero, prout impeditur obedientia inferiorum virium ad superiores, ex quo dictus feruor causabatur.

* D. 435.

In hac dist. q. 2. ar. 2.

In hac dist. q. 1. ar. 2.

ARTICVLVS V.

e Vtrum charitas minuatur.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd charitas minuatur. Contraria enim nata sunt fieri circa idem : sed D augmentum, & diminutio sunt cõtraria, cum igitur charitas augeatur : videtur, quòd minuatur.

2. 2. q. 24. articu. 10.

¶ 2 Item. Augustin. dicit, vbi magna cupiditas, ibi parua charitas. Et alibi. Minus te amat, qui aliquid tecum amat : sed contingit cupiditatem augeri. ergo etiam charitatem contingit minui.

In Enchiri. c. 121. to. 3. 10. conf. 29. to. 1.

¶ 3 Præt. Veniale peccatum est malum culpę : sed omne malum aliquod bonum adimit sibi oppositum, cum igitur malo culpæ opponatur bonum gratiæ, vel charitas: adimet veniale peccatum bonum charitatis : sed non adimit totum, quia sic excluderet a regno. sola enim charitas diuidit inter filios regni, & perditionis, secundum Augu. & sic esset mortale. ergo adimit aliquid eius. ergo diminuit ipsam.

15. de trini. c. 18. to. 3.

¶ 4 Item. Secundum quod aliquis se disponit ad charitatem, & gratiam secundum hoc sibi Deus infundit, quia secundum Aug. lumen diuinæ gratiæ omnibus præsens est. Sed ꝙ aliqui non suscipiant eam est. quia auertunt se ab illo: sicut qui claudit oculos ad lumen solis : sed contingit, ꝙ aliquis minus disponit se ad charitatem, quam prius fecerat. ergo minus participabit de lumine gratiæ & de charitate. E

de spiritu & anima. c. 17. to. 3.

Contra. quælibet charitas creata est finita : sed omne finitum, secundum philosophum primo physico. consumitur per ablationem, ablato quodam semper, & semper. si igitur veniale diminuit aliquid de charitate sequens etiam diminuet, & sic multiplicatis venialibus tota charitas tolletur, sed charitas nõ tolletur nisi per mortale peccatum. ergo multa venialia fient vnum mortale, quod nullus ponit. Si dicas, ꝙ in ista ablatione est sicut in diuisione continui, quæ est in infinitum, si fiat secundum eandem proportionẽ, & non secundum eandem quantitatem.

Tex. 37.

¶ Contra. Quando est diuisio secundum eandem proportio-

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd contraria nata sunt fieri circa idem, nisi alterum naturaliter insit. Et dicitur naturaliter inesse, quando consequitur causas eius. Vnde dico, quòd augmentabilitas, quia ex parte suscipientis, & influentis potest esse aliqua causa augmenti, & non diminutionis, E vt dictum est.

In corp. art.

¶ Ad secundum dicendum, quòd commensuratio cupiditatis & charitatis per oppositum, potest intelligi dupliciter. Vel quantum ad ipsum fieri charitatis, vel quantum ad esse. Si quantum ad fieri, tunc verum est, quòd quanto per actus inordinatos magis dominatur in eo cupiditas, minus disponitur ad charitatem, vel augmentum eius, quia ad habendum charitatem, vel ad perficiendum in ea disponuntur actus nostri. Si quantum ad esse, tunc cum actus nostri, non sint causa esse ipsius charitatis ex inordinatione actuum per cupiditatem, nihil derogatur charitati quantum ad suum esse, sed solum quantum ad feruorem, secundum quod dehabilitantur inferiores partes a charitatis obedientia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ veniale non potest adimere aliqd de charitate, quia nõ attingit ad illam partem animæ, vbi est charitas. Sicut enim superior pars intellectus, est in considera tione principiorum per se notorum, per quæ alia cognoscuntur: vnde quantumcunq; dubitatio oriatur circa conclusiones, de certitudine principiorũ nihil minuitur, ita etiam superior pars affectus est i adhæsione finis, propter quem omnia diliguntur. Vnde quæcunq; inordinatio contingit circa illa, quæ sunt ad finẽ, ipsa nõ minuitur inhæsio finis, quæ est per charitatem, nisi ponatur finis cõtrarius. Vnde veniale, quia nõ ponit finem
† c.19.to.3. indebitum, nõ attingit ad illud supremũ affectus, vbi est charitas. Sed sicut veniale, non est peccatum simpliciter, sed solũ inquantum est dispositio ad mortale, ita etiam priuat bonũ, quod se habet vt dispositio ad charitatẽ, idest, feruorem qui contingit in habilitate actus ex diligenti obedientia, vel subiectione inferiorum virium ad superiorem partem affectus, in qua est charitas.

¶Ad quartum dicendũ, ꝙ dispositio ad charitatem est secundum actus inferiorum virium, prout operantur circa ea quæ sunt ad finem. sicut per ea quę sunt ad finem deuenitur in finem. Habito etiam fine, non indigetur his, quæ sunt ad finẽ. Vnde quæcunq; inordinatio fit circa ea, non redundat in deordinationem finis, nisi per modum dispositionis. sicut etiam cognitio principiorum primorum, determinatur in nobis per sensus, qui si etiam destruantur, non minuitur certitudo principiorum, quæ non est acquisita, sed naturaliter insita. & similiter est de charitate infusa.

An concedendum sit, quòd per donum donentur dona.

HIc quæritur cum spiritussanctus per quem dona diuiduntur, ipse sit donum: vtrum concedendũ sit quòd per donum diuidãtur, aut dentur dona. Ad quod dicimus, quòd per donum quod est spiritussanctus singulis propria diuiduntur. & ipsum cõiter omnes boni habent. Vnde † Augustin. in 15. libro de Trinita. ait, per donum, quod est spiritussanctus in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusq; propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alij alia, quamuis ipsum donum a quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, idest spi. sanctum. Ecce aperte dicit per donum dona dari.

DISTIN. XVIII.

A

G *Vtrum spiritussanctus eadem ratione dicatur donum & datum, siue donatum.*

PRæterea diligenter considerandum est, cum spiritussanctus dicatur donum & datum: vtrum eadem ratione vtrumque nomen ei conueniat, quod vtique uideri potest.

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

SIcut Deus dicitur magnus, & excelsus in nobis. } Inquantum scilicet magnos nos, & altus in se facit, quod non potest esse, nisi secundum ampliorem perceptionem bonitatis ipsius, & ideo oportet redire in hoc, quod aliquod creatum a Deo in nobis ponatur. } Sunt tamen multi, qui eum non habent. } Illi enim eum tantum habere dicuntur, quorum est vt hæreditas, qui ipso fruuntur, vel in spe, vel in re. } Sine spiritusancto constat Christum &c. } Hoc potest dupliciter intelligi. Vel ita, quòd sine spiritusancto a nobis habito per charitatem, per charitatis donum non possumus præcepta Dei implere, vel Christum diligere, & hoc verum est meritoriè. Vel sine spiritusancto, quocunque modo operante in rebus, & sic verum est, quòd nec homo, nec aliqua creatura sine spiritusancto operationem aliquam habere po-
4.Reg.2. test. Sed hoc non est de intentione August. } Spiritussanctus, qui est in te duplo &c. } Videtur hoc non esse ad propositum, quia vt notula exponit, hoc intelligitur, quia petijt duplex donum, scilicet prophetiæ, & miraculorum, quæ in Helia erant, & quòd non petierit magis spiritumsanctum habere. Sed dicendum, quòd etiam ista expositione stante, probatur intentio August. quia si omnes acciperent eum æqualiter, si ipse spiritumsanctum habebat non eum in se fieri petiuisset. Et si non habebat, vel se habere nesciebat, simpliciter spiritumsanctum petiuisset. Vnde per hoc, quòd spiritumsanctum habere sicut in Helia erat petijt, ostendit Heliam multis excellentijs spiritumsanctum habere. Propria mensura comple. } dicitur esse propria mensura vniuscuiusque, & ex parte ipsius Dei, quantum ipse vnicuique prædestinauit, & ex parte ipsius, qui recipit considerata simul capacitate na-
In hac dist. turalium, & conatu eius. } Supra dictum est, quòd spiritus-
q.2.ar.3. sanctus &c. } Nota, quòd auctoritates, quæ contra Magi-
F strum inducuntur, tria dicunt. Quædam enim primo inductæ, dicunt aliam esse charitatem, qua Deus diligit, & qua nos diligimus. Quod Magister exponit. Aliam esse rationem, vel secundum modum intelligendi, & non secundum rem. Aliæ vero secundo introductæ dicũt dilectionem a spiritusancto esse, & ita cum spiritussanctus, non sit a se charitas nobis data, non erit spiritussanctus. Sed ipse respondet, ꝙ quamuis spiritussanctus nõ sit a se, tamen datur a se, & secundũ hunc modum charitas dicitur a spiritusancto. Sed hęc responsio est insufficiens, quia nõ tantum dicitur charitas data à spiritusancto, sed etiam est ab eo: quod de spiritusancto concedi, nõ potest. Alię tertio introductæ dicunt, charitatem esse motum, vel affectum mentis, quod spiritusancto, non cõuenit. Sed ad hoc respondet, quòd ista prædicatio est per causam, eo quòd charitas, motus vel
H affectionis mentis causa est, qui est diligere. Et hæc expositio vera est, quamuis non secundum intentionem Magistri. charitas enim est causa affectionis sicut habitus eliciens actum, & non solum sicut mouens animam ad actum dilectionis, vt ipse intendit. Vnde consequenter mouet quæstionem, cũ spiritussanctus, qui charitas ab eo dicitur moueat animã ad omnes actus virtutum, quare specialiter dicitur mouere ad actũ dilectionis. Et responsio sua patet in litera: sed eius, quod in solutione supponit causam non assignat, scilicet quòd spiritussanctus causet hunc actum, qui est diligere, nullo habitu mediante. vnde quo ad hoc remanet insoluta.

DIVISIO TEXTVS.

I POstquam determinauit de temporali processione spiritussancti. Hic determinat nomen, quod sibi competit secundum rationem, quod temporaliter procedit, scilicet donum. Diuiditur ergo in duas partes. In prima determinat de dono, secundum quod dicitur de spiritusancto per comparationem ad alia dona. In secunda, determinat de hoc nomine donum de spiritusancto dicto, per comparationem ad hoc nomen datum, quod etiam de ipso dicitur, ibi: } Præterea diligenter consider. } Et hæc diuiditur in duas. In prima inquirit: vtrum eadem ratione spiritussanctus datur donum & datum, & obijcitur ad vtranque partem. In secunda, determinat quæstionem, ibi: } Ad quod dicimus, quòd scilicet, } Et hæc diuiditur in duas. In prima, ostendit differentiam doni ad datum, secundum quod de spiritusancto dicuntur, quantum ad id, quod in ipso dono est. In secunda, quantum ad id, cuius est donum, ibi: } Et secundum hoc, quòd sempiternæ. } In dono autem duo considerantur, scilicet re-
K latio, vel proprietas, secundum quam dicitur donum, & processio, ex qua secundum rationẽ intelligendi consequitur talis ratio. Primo ergo assignat differẽtiam ex parte relationis. Secundo, ex parte processionis, ibi: } Et notandum, ꝙ sicut filius. } Prima in duas. Prima, ostendit, ꝙ donum dicitur spiritussanctus in eadem relatione, vel notione, qua dicitur spiritussanctus. In secundo, mouet quæstionem, & determinat eã, ibi: } Sed quæritur, cui donabilis &c. } } Et notandum &c. } Hic assignat differentiam ex parte processionis. Et diuiditur in tres. In prima, ostendit differentiã, quia spiritussanctus processione, qua donum est, habet essentiam diuinam, non autem inquantum datum est. In secunda, mouet quæstionem & soluit eam, ibi: } Hic oritur quæstio. } In tertia, inducit quandam conclusionem, ibi: } Ex prædictis patet &c. } scilicet, quòd nomen doni conuenit spiritusancto per processionem æternam, & nomen dati secundum processionem temporalem. } Et secundum hoc, quòd sempiterna. } Hic ostendit

differen-

differentiam quantum ad id, cuius est donum, & diuiditur in duas partes. In prima, assignat differentiam. In secunda, monet duas quæstiones. Primam ibi: § Hic quæritur: vtrum filius. § quam soluit. Secundam ibi: § Post hoc quæritur: vtrum spiritussanctus. § Cuius solutionem differt.

Quare ita esse videtur.

CVm enim idem sit spiritũsanctum dari, & spiritumsanctum donari, ex eadẽ ratione videtur spiritussãctus dici datum & donum, hoc etiam videtur Augustin. significare † in libro 15. de Trinitate cum ait. Spiritussanctus intãtum donum Dei est, inquantum datur eis, quibus datur. apud se autẽ Deus est, & si nemini detur. Ecce aperte dicit spiritum sanctum donũ appellari, quia datur. Si autem ex eo tãtum appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.

Responsio, quare datum vel donatum dicatur spiritussanctus.

A

AD quod dicimus, quia spiritussanctus & donum dicitur, & datum, siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quòd habet tantum ex tempore.

Hic quare donum.

DOnum vero dicitur, non ex eo tantum quòd donetur: sed * ex proprietate quam habuit ab æterno. vnde & ab æterno fuit donum. sempiterne enim donũ fuit: non quia daretur, sed quia processit a patre & filio. Vnde Augu. in lib. 4. † de Trini. ait. Sicut natum esse est filio a patre esse, ita spirituisancto donum Dei esse, est a patre procedere & a filio. Hic aperte ostenditur, ꝙ spiritussanctus eo donum est, ꝙ processit a patre & filio: sicut filius eo est a patre, ꝙ natus est ab eo. Non est enim fi-
B lio idem esse a patre & spi. san. id est, non ea proprietate filius dicitur esse a patre, qua spir. san. nam filius dicitur esse a patre, quia genitus est ab eo: spir. sanctus vero dicitur esse a patre & a filio, quia spiritussanctus est donum patris & filij. i. quia procedit ab vtroq;, *eo enim dicitur spiritussanctus, quo donum, & eo donum quo procedens. Vnde August. in † lib. 5. de Trinitate ait. Spiritussanctus qui non est trinitas, sed in
C trinitate intelligitur in eo quòd proprie dicitur spiritussanctus, relatiue dicitur, cum & ad patrẽ & ad filium refertur: quia spiritussanctus & patris, & filij, spiritus est, sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum est enim patris & filij, quia & a patre procedit, & a filio. Ecce his verbis aperte ostenditur eadem relatione dici spiritumsanctum, & donum. donum autem; quia procedit a patre, &
D filio, proprietas ergo qua dicitur spiritussanctus vel donum, processio ipsa est. de qua post plenius agemus, cum alijs. Cum ergo ab æterno processerit ab vtroque, & ab æterno donum

QVAEST. I.

A

Circa hanc partẽ quinque quæruntur.

† c.19.to.3. Primo. Vtrum donũ sit essentiale, vel personale.

Secundo. Vtrum sit proprium spiritus sancti.

Tertio. Vtrum per hoc donum omnia dona dentur.

Quarto. Vtrum spiritussanctus processione, qua donum dicitur, etiam Deus dicatur.

Quinto. Vtrum possit dici donum nostrum.

ARTIC. I.

a Vtrum donum, sit nomen essentiale.

1.p.q.28. art.1. AD primũ sic proceditur. Videtur, ꝙ donum sit nomẽ essentiale. Omne enim nomen connotans effectum in creatura, significat diuinam essentiam vt communiter dicitur. Sed hoc nomen donum, connotat effectũ in creatura. dicitur enim spiritussancti donum, inquantum est donabilis creaturæ in aliquo effectu. ergo est essentiale.

¶ 2 Præte. Nullum nomen personale conuenit essentiæ, quia essentia, nec genita est nec gignens: sed essentia diuina dicitur donata esse filio a patre. vt dicitur Philippens. 2. Donauit illi nomen &c. Quod etiam accipitur ex verbis Hil. supra positis. 16. dist. vlti. c. ergo donum est nomen essentiale.

¶ 3 Item. Spirituisancto conuenit esse donum, inquantũ procedit, vt amor: sed amor in diuinis etiam essentialiter dicitur,

dist.10. ĩ lit. Aug. 15. de tri. c. 17. t. 3. vt habetur ex verbis Augu. supra distin. 10. positis. ergo videtur, quòd & donum.

¶ 4 Præt. Quicquid habetur ab aliquo, hoc dicitur esse datũ, vel donatum: sed non intellecta distinctione personarum adhuc possemus habere Deum ad fructum, & nõ habemus hæc a nobis. ergo esset datum nobis, quicquid autem intelligitur in diuinis, exclusa per intellectum distinctione personarum est essentiale. ergo donum est essentiale.

Contra. Quicquid conuenit alicui personæ secundum rationem originis, non est essentiale, sed notionale. Donum autem dicitur spiritussanctus, inquantum ab æterno procedit, vt dicitur in litera. ergo non est essentiale, sed personale.

dist. 15. q. 3. art. 1. Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, dare, vel donare dicitur dupliciter. Vno modo illud quod habetur per modum dominij, vt possessio. Alio modo illud, quod habetur

A quasi intrinsecum sibi, sicut aliquis habet seipsum, vel materiam suam, vel qualitatem. Quamuis autem in diuinis personis, non sit dominium vnius respectu alterius, tamen est ibi authoritas principij. Dicendum igitur, ꝙ datio potest importare authoritatem respectu dati, & sic donum, vel datum est notionale. Potest etiã nõ importare authoritatem, sed tantum hoc, ꝙ id quod dat, libere habeatur. Et secũdum hoc, donũ, vel datum, non est personale, sed essentiale, tamen semper importat distinctionem dantis ad eum cui datur, quamuis nõ ad id quod datur. † c.20.to.3.

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ nomen potest connotare effectũ in creatura dupliciter. Vel secundũ rationẽ principij tantum, & quia eadem est operatio totius trinitatis, oportet ꝙ tale nomen cõmune sit toti trinitati, & ad essentiam pertinens. † c.21.to.3. Vel ita, quòd cum ratione principij, respectu creaturæ, etiam aliquid aliud importet. Et tunc, quamuis secũdum respectum ad creaturam det intelligere essentiam ex consequenti, sicut causa intelligitur in effectu: tamen secundum aliud, quod significat, potest ad personam pertinere, sicut assumere carnem importat, & operationem, quæ communis est tribus personis, & terminũ operationis, in quem terminata est assumptio, quod proprium est personæ filij: & ideo sibi soli conuenit. Similiter dico, quòd donum præter respectum, quem importat ad illud cui donabile est, importat respectum ad illum a quo est, sicut a principio respectu eius authoritatem habente, & ex hac parte est notionale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ly dare importet auctoritatem respectu dati in dante, sic essentia non dati, sed alio modo, vt dictum est

E ¶ Et per hoc patet responsio ad tertium, quia amor essentialis, quamuis sit habens rationem primi doni, in quo alia dona dantur: tamen respectu eius non potest denotari auctoritas, & ideo ratione prædicta, amor, non potest dici donari, secundum quod authoritas importatur in donante respectu dati. In corp. 21.

¶ Et similiter etiam dicendum ad quartum, quia donum in cuius ratione importatur auctoritas, non remanet non intellecta distinctione personarum.

ARTICVLVS II.

b Vtrum donum sit proprium spiritussancti.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd donum non sit proprium spiritussancti. Tẽporalis enim, processio, vel missio spiritussancti, dr̃ eius donatio. Sed filius mittitur sicut 1.p.q.38. art.2.

spiritussanctus, & habet aptitudinem ad missionem à processione æterna, sicut spi. san. vt patet ex dictis. ergo filius potest dici donum, sicut spi. san.

¶ 2 Præt. Cum personæ distinguantur per processiones æternas, nomen proprium personæ potest designari in actũ processionis: sicut filius designatur in generatione, inquantum est filius: sed nomen doni, non designatur in
† c.15.to.3. processione æterna, quia secũdum eam, pater non dicitur donare donum, sicut dicitur generare filium. ergo videtur, quòd non sit proprium spiritussancti.

¶ 3 Item. Propria personarum dicunt tantum relationem, quia in absolutis diuinæ personæ, non distinguuntur: sed donum,
† Cap.16. non dicit tantum re-
Li.15.c.17. lationem, immo aliquid aliud, quod datur. ergo videtur, quòd non sit nomen proprium spiritussancti.

¶ 4 Præt. Spiritussanctus, non habet nisi vnam notionẽ, quæ est eius processio: sed alio modo innotescit spiritussanctus, inquãtum est donum, & inquantum est procedens. ergo videtur, quòd notio qua donum dicitur, non sit propria spiritussancti, & ita nec nomen doni.

In contrarium est, quod dicit Augustin. lib. de Trinita. Quia sicut in trinitate solus filius dicitur ver-
† Esa.9. bum, ita solus spiritussanctus dicitur donum: sed quod conuenit soli alicui personæ est proprium sibi. ergo nomen doni proprium est spiritussancti.

Respondeo dicendum, quòd donum, & datum differunt, vt in litera dicitur, & horum differentia potest attendi quantum ad tria, scilicet quantum ad consignationẽ. Datum enim consignificat tempus, cum sit participium: donum autem non, cũ sit nomen. Inde est, quòd donum competit magis diuinis, quæ sine tempore sunt quàm datum. vnde donum potest esse æternum, sed non datum.

4.ethic.c.2. ¶ Item. Quantum ad significationem, quia donare addit supra dare. Donum enim vt dicit Philosophus, est datio irreddibilis, non quæ recompensari non valeat, sed illa quæ recompensationem non quærit. vnde donum importat liberalitatẽ in dante. Item quantum ad modum significandi: quia donũ importat aptitudinem ad dandum. Datum autem importat dationem in actu. Aptitudo autem ad dandum, potest attendi dupliciter. Vel ex parte ipsius dati, quasi passiua, sicut calefactibile ad calefactionem aptitudinem importat. Vel ex parte dantis, quia actiua, & talis aptitudo est secundum rationẽ, quid datur liberaliter. Ratio autem omnis liberalis collationis est amor: quod enim propter cupiditatem datur vel propter timorem, non liberali datione datur, sed talis datio magis dicitur quæstus, vel redemptio. Quia igitur spiritussanctus est amor ex ratione suæ processionis habet in se, & quòd detur, & quòd sit ratio dandi. vnde est donum per se, & primo. Alia autem quæ dantur, non sunt dona, nisi secundum quòd

F participant aliquid amoris, vt ex amore data. Si igitur colligantur tres dictæ rationes doni, adiuncta auctoritate dantis ad donum, patet quòd in trinitate donum spirituisancto conuenit, secundum suam processionem æternam, inquantum procedit vt amor, qui est ratio liberalis collationis. Vnde sicut amor est sibi proprium, ita donum.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd donum non importat missionem in actu, sed rationem liberalis collationis vel dationis. Quæ quamuis sit idem re, quod missio in diuinis personis, tamen differũt ratione. Vnde quamuis filius detur, vel mittatur, tamen ratio liberalis dationis est amor, qui est spi- † vbi supra. cap.15.
ritussanctus & ista ratio non pertinet ad filium. vnde nõ proprie potest dici donum, etsi dicatur datus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Dist.13.q6. vnica.art.3.
dictum est, processio filij nominatur etiã quãtum ad propriũ suum modum, scilicet nomine suæ generationis, & ideo ex propria sua processione, potest trahi sua proprietas, scilicet filius. Sed processio, scilicet nõ habet nomen quãtum ad modum suæ processionis proprium. Vnde ex actu personali quo significatur procedere, non potest trahi ad propriũ pertinẽs ad modum processionis, secundum quòd dicitur amor, vel donum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc nomen donum vel datum, præter relationem ex qua dicitur donum vel datum, dat intelligere rem quandam quæ datur, quamuis forte, non sicut partem significationis nominis, quia subiectum non includitur in significatione nominis significantis accidens concretiue. vt dicit Commen. 5. Metaph. Tex.14.
quamuis Auicen. contrarium senserit. Sed ad rationem dati, Auic. 6. na-
vel doni, nihil refert verum illa res data sit in hoc genere vel turaliũ par.
in illo, & secundum quòd coartatur donum conditionibus 1.c.2.
prædictis, oportet quòd res illa data, relationem significet,
K quia donum vt ratio dandi est amor, nec amor potest dari, vt respectu cuius habeatur auctoritas, nisi personalis, quæ ad aliquid est.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd sicut est in essentialibus, quòd vna essentia communis est bonitas, & sapientia, & omnia alia attributa, secundum diuersas rationes: ita etiam in personalibus, quia vna proprietas, vel notio, secundum rem differt secundum diuersas rationes significandi in nomine: sicut proprietas verbi alio modo significatur dum dicitur filius, & dũ dicitur verbum. Ita etiam proprietas spiritussancti potest secundum diuersas rationes, diuersis nominibus significari, & potest esse, quòd secũdum rationem intelligendi, vna illarum rationum consequatur ad aliam, sicut etiam est in essentialibus attributis, quòd voluntas præsupponit intellectum. vnde ratio doni consequitur rationem amoris simili modo.

fuit. Non ergo spiritussanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur: nam & ante fuit donum, quàm donaretur. Vnde August. in 5. lib. † de Trinit. Semper procedit spiritussanctus, & non ex tempore, sed ab æternitate procedit: sed quia sic procedebat vt esset donabile, iam donum erat antequam esset cui daretur. Aliter enim intelligitur cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum, nam donum potest esse etiã antequam detur. donatum autẽ nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiterne ergo spiritussanctus † est donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte ostenditur, quòd sicut spiritussanctus, ab æterno procedit, ita ab æterno donum est: nõ quia donaretur à patre filio, vel à filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Quæritur cui donabilis.

Sed quæritur cui donabilis; vtrum patri & filio, an tantum nobis qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri & filio, sed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia sic donabilis procedebat, videtur quòd filius eadem ratione semper donum fuerit, quia a patre processit ab æterno donabilis nobis in tempore. Nam & de filio legitur, † quòd datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritussanctus nobis tantum non patri vel filio donabilis processit, sicut & nobis tãtum datus est: & filius vere datus est nobis, & ab æterno processit a patre: non vt donabilis tantum, sed vt genitus, qui & donari posset. processit ergo vt genitus & donabilis, sed spiritussanctus non procedit vt genitus,
G sed tãtum vt donum: donum autem semper fuit non solum quia donabilis, sed quia processit ab vtroque, & quia donabilis fuit. Vnde Augustinus † in 5. libro de Trinitate. Eo ipso, quòd daturus eum erat Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur. & ideo donabilis est, sed aliter donabilis, quàm filius. Nam & aliter datus, & aliter processit, quàm filius. Filij enim processio genitura est, vel natiuitas. Spiritussancti vero processio, nati-
H uitas non est, vtraque vero ineffabilis est.

d Quòd sicut filius nascendo accepit, non tantum vt esset filius, sed etiam essentia, ita & spiritussanctus procedendo accepit, non tantum vt esset donum; sed ẽt vt esset essentia.

I Et notandum, quòd sicut filius nascendo accepit, non tantum vt filius sit; sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit, ita & spiritussanctus à patre, & filio procedendo, ac-

ARTICVLVS III.

Vtrum per donum, quod spiritusßanctus est, dentur omnia dona.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod per donum, quod est spiritussanctus, non dentur omnia dona. Sicut enim dicit philosophus. 5. phys. Alterationis nõ est alteratio, alias in infinitum abiretur. Si ergo donum datur per donum, ibitur in infinitum, & hoc non est ponere. ergo videtur, quod dona, non dentur per aliud donũ.

† c.15.to.3.

¶ 2 Præt. Vt supra habitum est ex verbis Hila. ipsa essentia diuina est data à patre filio. Si igitur omne datum datur per spiritumsanctum, tunc essentia datur filio, per spiritumsanc. & hoc est inconueniẽs, quia spiritussanctus esset principium filij. ergo videtur, quòd per hoc donum, non dentur omnia dona.

d.16. Hilar. 9. de Trinit. post med.

¶ 3 Item. Filius est & datus nobis Isaiæ. 9. Sed spiritussanctus, non habet aliquam rationẽ principij respectu filij. ergo videtur, quod non omne datum datur per hoc donum.

† c.26.to.3. text.4.

¶ 4 Præterea. Nihil datur per donum aliquod, nisi illud donum detur. Sed multa dantur nobis a Deo, in quibus non datur spiritussanctus. Sicut data naturalia, & gratiæ gratis datæ. ergo videtur, quòd non omnia dona dentur per hoc donum.

D Contra est, quod in litera dicitur.

¶ Præte. Illud quod est primum in quolibet genere, est causa omnium, quæ sunt in genere illo, vt habetur ex verbis philosophi in 2. Meta. sed spiritussanctus, habet rationem primi doni, inquantum ipse est amor patris, & filij. ergo videtur, quod per hoc donum omnia dentur.

Respondeo dicendum, quòd aliquid dicitur dari multipliciter. Quandoq; ex ipsa proprietate naturæ, secundum quod dicimus, quod ignis dat calorem suum, & sol splendorem, & huius dationis non est principium voluntas. Quandoq; ex volũtate, vt principio dationis. Et hoc contingit dupliciter. Quandoq; enim per dationem intenditur aliqua vtilitas ipsius dantis. Vel quantum ad remotionem mali, sicut quando aliquid datur ex timore, & talis datio dicitur redemptio. Vel quãtum ad acquisitionem alicuius boni, & talis datio est proprie quæstus, vel venditio. Quandoque autem non intenditur vtilitas aliqua in ipso dante, & hæc datio dicitur liberalis, & proprie dicitur donatio. Constat autem, quod illa datio in qua intenditur vtilitas dantis, nunquam competit Deo. vnde ipsa singulariter dicitur liberalis, quia in omnibus alijs dantibus, intenditur aliqua vtilitas in dante, vel boni temporalis, vel spiritualis. Vnde nulla datio est pure liberalis: vt dicit Auice. nisi Dei, & operatio ipsius. Ratio autem liberalis dationis est amor, quod secundum Dion. mouet superiora ad prouisionem minus habentium. Et quia spiritussanctus est amor: ideo ipse est ratio omnium eorum datorum. quorum principium est diuina voluntas, sicut sunt omnia data creaturis.

Tract. 5. metaph. cap. 4. 4. c. de diui. nom.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd philosophus intendit dicere, quod alteratio non terminatur ad alterationem per se loquendo. non tamen intendit dicere, quod vna alteratio non pos-

A sit esse causa alterius. & ita etiam vnum donũ potest esse causa alterius, & non ibitur in infinitum, quia erit deuenire ad primum donum, quod datur per seipsum, & non per aliud donum spiritussancti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd datio illa, qua pater dat essentiam filio, est datio ex proprietate naturæ. vnde ad illam dationem, comparatur natura vt principium, & non voluntas, vt supra dictum est. & ideo talis datio non est per spiritumsanctum.

dist. 15. q. art. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis spiritussanctus, non sit principium filij, est tamẽ principium effectus, secundum quẽ filius dicitur dari, vel mitti. & ideo etiã ipse filius est datus per donum, quod est spiritussanctus, scilicet per amorem. vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundũ &cæt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis omnia dona, & naturalia & gratuita, dentur nobis a Deo per amorem, qui est primum donum, non tamen in omnibus donis datur ipse amor, sed tantum in dono, quod est similitudo illius amoris, scilicet, in dono charitatis.

† c.2.to.3.

Cum enim dicitur, quòd alia dona dantur per donum amoris, qui est spiritussanctus, præpositio per, non notat causam ex parte recipientis, vt sit sensus, per hoc, quòd recipit donum amoris, recipit alia dona: sed notat habitudinem cau-

† D.26.

D sæ ex parte dantis, qui per hoc, quòd amat creaturam suam, omnia data dat.

cepit, non tantum vt spiritussanctus sit, vel donum, sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit. quod vtique non accepit, ex eo quòd datur: nam cum nõ detur, nisi ex tempore, si hoc haberet, ex eo quòd datur, accepisset ergo ex tempore, vt esset. Vnde Augu. † in 5. libro de Trinit. Filius non

B hoc tãtum habet nascendo, vt filius sit, sed omnino, vt sit. Quæritur ergo, vtrum spiritussanctus, eo quod datur, habeat non tantũ vt donum sit, sed omnino vt sit, quod si non est nisi quia datur, idest, si non habet esse, nisi eo quod datur, sicut filius nascendo habet non tantũ, vt sit filius; quod relatiue dicitur, sed omnino vt sit ipsa substantia: quomodo iam spiritussanctus erat ipsa substantia, cũ non prius daretur, quàm esset cui daretur? Non ergo eo, quod da-

C tus; sed procedendo habet vt sit donum, & vt sit essentia, sicut filius, non eo quod datus est, sed nascẽdo accepit, non tantũ vt sit filius, sed vt sit essentia. Vnde Augu. in 15. lib. de Trinit. † ait. Sicut filio præstat essentiam sine initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de patre generatio, ita spiritui sancto præstat essentiam, sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ, de vtroq; processio.

Quòd ex prædictis videtur, quòd filius non tantum sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritussanctus processione.

HIc oritur quæstio: si filius nascendo habet non tantum vt sit filius, sed vt sit essentia, & spiritussanctus procedendo, nõ tantum vt sit donum, sed vt sit essentia: ergo & filius natiuitate essentia est, & spiritussanctus processione essentia est,

C cum alibi dicatur, quòd nec pater eo pater est, quo Deus, nec filius eo filius, quo Deus, nec spiritussanctus eo donũ, quo Deus, quia vt ait Augustinus † in septimo libro de Trinitate: His nominibus eorum relatiua ostenduntur, non essentia. Vnde post plenius agemus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum eadem processione spiritußanctus habeat, quòd sit donum, & Deus.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod non eadem processione, spiritussanctus habeat, quod sit Deus, & quod sit donum. Non enim est eadem ratio communis, & proprij. Sed donum est proprium spirituisancto, Deus autem est commune. ergo non est idem donum, & Deus.

¶ 2 Præt. Quicquid habet spiritussanctus, per processionem, secundum rationem intelligendi consequitur ipsam proces-

E sionem. Sed deitas non est consequens processionem, quia nõ procedit, neque per se, neq; per accidens, sicut etiam non generatur. ergo videtur, quod spiritussanctus, nõ habet per processionem, quòd sit Deus.

Contra. Spiritussanctus non est Deus, nisi inquantum habet deitatem: sed per processionem recepit totam deitatem a patre. ergo processione est Deus.

Respondeo dicendũ, quod sicut in filio est significare proprietatem eius per modum relationis, vt cum dicitur filiatio, & per modum exitus vel emanationis, vt cũ dicitur generatio passiue, vel natiuitas, ita esset etiam in spiritusancto, si nomina essent posita: sed propter defectum nominum vtimur eodẽ nomine ad significandum emanationem ipsius, & proprietatem, vel relationem, scilicet nomine processionis. Dico igitur, quòd processio potest dicere emanationem spiritussancti, vel relationem, siue proprietatem eius. Si relationẽ, vel proprie-

F tatem, sic spiritussanctus proprietate sua, formaliter loquendo, est spiritussanctus, & donum, & amor, non autem Deus: sicut nec filius filiatione est Deus formaliter loquendo, sed filiatione est filius, & deitate Deus, & sapientia sapiens. Si dicat emanationem, tunc potest dici, quòd spiritussanctus sua processione est Deus, & donum, sicut etiam filius sua natiuitate ast filius & Deus: sed diuersimode, quia deitas se habet ad generationem solū, vt accepta per generationem, sed filiatio, secundum rationē intelligendi, est consequēs generationem. Et simili ratione conceditur, quòd filius nascendo accipiat diuinitatem, & non solum ita, quòd gerundiuum importet concomitantiam, vt dicitur de aliquo currendo est homo, sed importat ordinē ad acceptum, vt sit sensus: filius nascendo accepit deitatem, idest, per natiuitatē accepit diuinitatem. Et similiter est de processione spiritussancti. hæc autē plenius dicta sunt supra.

† circa fin.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod nō eodem modo formaliter, secundum rationem spiritussāctus est Deus, & donū, sed per eandem emanationē habet vtrunq; : quia sicut filius nihil habet nisi quod nascendo accepit, ita & spiritussanctus nihil habet, nisi quod procedendo accepit.

distin. 10. q. vnica. art. 4.

† 5. de trini. circa fin.

¶ Ad secundum dicēdum, quod essentia diuina, non accipit nouū esse in spiritusancto per processionem, cū vnum & idem sit esse trium personarum, & ideo non procedit, neq; per se, neq; per accidens, neq; ēt processionem cōsequitur, sed hoc, quod spiritussanctus habeat deitatem, conuenit ei ex sua processione.

Responsio.

AD quod breuiter respondentes dicimus, quia nec fili' natiuitate essentia est, sed tantum filius, nec spiritussanctus processione essentia est, sed tantum donum, & tamen vterque, ille nascendo, iste procedendo, accepit vt esset essentia. G Non enim vt ait Hilarius † in lib. 5. de trinitate, per defectionem, aut protēsionem, aut deriuationem ex Deo, Deus est, sed ex virtute naturæ in naturam eandem, natiuitate subsistit filius: & ex virtute naturæ in naturam eādem, processione subsistit spiritussanctus,

Ex; on t verba Hilarij.

QVòd itaq; intelligi potest: H ex parte qui est virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius natiuitate, i. nascendo, & spiritussanctus processione, idest procedēdo habet. Vnde ipse idē apertius eloquens, quod dixerat aperit subdens. Natiuitas, inquit, Dei, † non pōt nō eam de qua profecta est naturā tenere. Non. n. aliud quàm Deus subsistit, quod non aliunde, quā de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo accipiēdum sit illud: I de patre generatio præstat essentiam filio; & de vtroque processio præstat essentiam spiritui sancto: non quia ille essentia sit filius, & iste essentia sit spiritussanctus, immo proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habet eandem, & totam quæ in patre est.

ARTICVLVS V.

K *e Vtrum spiritussanctus possit dici donum nostrum.*

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod spiritussanctus possit dici donum nostrum. Donum enim dicitur secūdum respectum ad creaturam: sed eis, quæ important respectum ad creaturam potest addi meum, vel nostrū, vt creator noster, ergo vr, quod spiritussanctus possit dici donum nostrum.

¶ 2 Item. Sanctus nihil adimit de ratione huius, quod dicitur spiritus: sed dicitur spiritus noster, vt spiritus Helyę. ergo videtur, quòd potest dici spiritussanctus noster.

¶ 3 Item. Sicut filius importat relationē ęternam, a qua imponitur, ita & pater: sed dicitur pater noster. ergo etiam potest dici filius noster.

¶ 4 Præterea. Quicquid datur nobis est nostrum, sed filius datus est nobis. ergo est filius noster.

¶ 5 Præt. In Deo idem est deitas, & Deus, & sapientia, & bonitas, & omnia huiusmodi: sed dicitur Deus noster. ergo etiam potest dici Deus sapientia nostra, vel essentia nostra.

Sed econuerso. Videtur, quod non potest dici Deus noster. In pronomine. n. nostrū, vel meū, importatur aliqua habitudo, vel relatio creaturis, ad creaturā, sed De' est nomen absolutū, & nomen naturæ, vt dicit Amb. ergo videtur, quod non potest dici Deus noster. Lib. 1. de fide. c. 1. to. 3.

Respondeo dicendum, quòd Deus, nō potest habere aliquā relationē ad nos, nisi per modū principij. Cum autē causę sint quatuor, ipse non est causa materialis nostra, sed se habet ad nos in ratione efficiātis, & finis, & formæ exemplaris, non autē in ratione formæ inhærentis. Considerādum est igitur in nominibus diuinis, quod omnia illa nomina, quæ importāt rationem principij, per modum efficientis, vel finis, recipiunt additionem dictorū pronominum, sicut dicimus, creator noster, & bonum nostrum. Ea autem, quæ dicūtur per modum formæ inhærentis, non recipiunt dictorum pronominū additionem. & talia sunt nomina omnia diuina, † c. 34. to. 2. quæ in abstracto significantur, quę omnia significantur per modum formæ, vt essentia, bonitas, & huiusmodi. vnde in talibus non potest fieri additio. Non enim possum dicere, quòd Deus sit essentia nostra, vel substantia, possum dicere, quòd Deus sit essentia nostra, vel substātia, vel aliquid huiusmodi: tamen in istis nominibus considerandus est quidam ordo, quia quædam horum abstractorum important rationem principij efficientis & exemplaris, vt sapiētia, & bonitas, & huiusmodi. K qnq; sit additio dictorum pronominū, vt cum dicimus Deus est sapientia nostra causaliter, per modū quo dicitur spēa nostra, quia per eius sapientiā efficitur in nobis sapientia, exemplata a sua sapientia, per quam sapientes sumus formaliter. Quędam aūt non important rōnem principij, nisi forte exemplaris, & talibus non consueuit fieri dicta additio. Non. n. consuetum est dici quod Deus sit essentia nostra, vel substantia nostra. Tamen etiam qnq; istis nominibus, sit talis additio propter habitudinem principij exemplaris, sicut Dio. dicit. 4. cap. cel. hier. quod esse omnium est super esse deitatis, licet huiusmodi locutiones magis sint exponendæ, quàm extendendæ.

Quòd spiritussanctus dicitur donum, & donatum secundum prædictos duos processionis modos.

EX prædictis patet, quod spiritussanctus sempiterne donum est, & temporaliter G datum, vel donatum: ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua supra egimus. nam secundum alteram processionem dicitur donatum, vel datum, secundum alteram vero, dicitur donum.

e Secundum hoc, quòd donum est, refertur ad patrem & filium, secundum quod datum, ad eum, qui dedit, & ad eos quibus datum est.

H ET secundum hoc, quod sempiterne donum est, refertur ad patrem, & filium, secundum hoc vero, quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur, & eius dicitur esse qui dat, & illorum, quibus datúr. Vnde Aug. † in 5. lib. de Trin. ait. Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos, quibus dedit. itaq; spiritussanctus, non tātum I patris, & filij, qui dederunt, sed etiam noster dicitur, qui accepimus. spiritus ergo & Dei est, qui dedit: & noster, qui accepimus: nō ille spiritus noster quo sumus quia ipse spiritus est hominis qui in ipso est: quamuis & illum spiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus, sed aliter ille: aliter iste noster dicitur. Aliud est

¶ Ad primum ergo dicendum, quod donum importat quandam relationem in actu. s. ad dantem, & quandam solum in aptitudine, quantum est in ratione sui nominis. s. ad eum cui datur. Et ideo potest semper dici donum dantis: sed non ast eius, cui datur, nisi quando sibi est datum in actu: & propter hoc dicimus datum nostrum, & non donum nostrum.

¶Ad

enim quod accepimus, vt essemus, aliud quod accepimus, vt sancti essemus. Quòd autem spiritussanctus noster dicatur, scriptura ostẽdit. Scriptum est enim de Ioan. † quòd in spiritu Helyę veniret. Ecce dictus est Helyæ spiritus, quem accepit Helyas, scilicet spiritus sanctus. Et Moysi ait dominus. Tollam de spiritu tuo, † & dabo eis, idest, dabo illis de spiritusancto, quem iã tibi dedi. Ecce & hic dictus est spiritus Moysi. Patet ergo, quòd spiritussanctus, noster dicitur spiritussanctus, quia nobis datus, & datus vtique ad hoc, vt sancti essemus: spiritus vero creatus, ad hoc est datus, vt essemus.

† Luc. 1.
† Num. 11.

An filius cum sit nobis datus, possit dici noster, vt spiritussanctus.

Hic quæritur, vtrum & filius, cum sit nobis datus, dicatur vel possit dici noster. Ad quod dicimus, quòd filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi. sed noster filius non dicitur, quia filius dicitur tantum relatiue ad eum, qui genuit: & ideo noster filius, non potest dici, sed patris tantum. In eo autem, quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos, quibus datus est refertur, vt spiritussanctus, qui etiam cum in scriptura, vt supra dictum est, dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus, vel illius, vt de Moyse, & Helya dictum est, nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici spiritussanctus noster, vel tuus, vel illius, sed spiritus noster, vel tuus spiritus, vel illius, quia spiritussanctus eo dicitur, quo donum, & vtrunque relatiue dicitur ad patrem & filium: & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato, vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo, quo spiritussanctus, donum tantum patris, & filij dicitur non hominis: ita & filius sub hac appellatione, non potest dici noster, vt dicatur filius noster, sicut nec dicitur spiritussanctus noster, & tamen de filio dicitur, panis noster; & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit, nobis datus. iste noster spiritus, quia nobis inspiratur à patre, & à filio, & in nobis spirat sicut vult. Vnde Augustin. † in quinto libro de Trinit. ait, quod de patre natum est, ad patrem solum refertur, cum dicitur filius, & ideo filius patris est, & non noster. † Dicimus tamẽ, & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

† c. 14. to. 3.
† Matth. 6

¶ Ad secundum dicendum, quòd spiritussanctus est quædam circumlocutio inuenta, ad exprimendum personam spiritusancti: ipse autem inquantum est persona subsistens, non importat relationẽ principij, sed magis eius, qui est à principio, & ideo non potest dici spiritussanctus noster. Sed spiritus importat rationem principij, in quantum à spiritu est inspiratio, propter quod potest dici spiritus noster.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pater importat rationẽ principij, filius autẽ non, sed magis eius, quod est à principio, & ideo non potest dici filius noster, sicut dicitur pater noster, quamuis etiam non dicatur pater noster, prout imponitur nomen à paternitate æterna, sic enim est pater solius filij naturalis.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd quàmuis filius datus sit nobis, non tamen datus est nobis in filium, sed in doctorem, vel saluatorem, & ideo potest dici saluator noster, sed non filius noster. Et si obijciatur: est filius & est noster. ergo est filius noster. patet, quòd est fallacia accidentis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sapiẽtia in abstracto significat id quo aliquis est formaliter sapiẽs, & propter hoc ratione prædicta, non potest proprie dici, quòd sit sapientia, nisi per modum, qui dictus est.

In corp. ar.

¶ Ad vltimum dicendum, quòd Deus quamuis significet essentiam diuinam quantum ad id cui imponitur, tamen quantum ad id à quo imponitur nomen: significat operationem, vt supra dictum est, verbis Damasc. Et ideo potest dici Deus noster. Tamen diuersimode potest dici Deus omnium, & iustorum. Deus enim dicitur omnium propter relationem principij, inquantum scilicet est creator omnium. Dicitur autem Deus iustorum specialiter, secundum rationem finis, quem contingunt. Et ideo dicitur etiam ab eis haberi. Alia enim licet ordinentur in ipsum sicut in finem, non tamen consequuntur ipsum nisi iusti, qui coniunguntur sibi per gratiam, & gloriam. & ideo etiam omnium communiter dicitur, vel finis, vel aliquid huiusmodi. Sed absolute dicitur de iustis, quia Deus est eorum, quia habent ipsum, sicut suam hæreditatem, & per quendam modum passionis.

primo fidei ortho. c. 12. sup. d. 2. in exposit. literæ.
In exposit. literæ.

EXPOSITIO TEXTVS.

Non enim singuli, quicquam habent. § Sciendum quòd sanctis donum, non solum increatum commune est, sed etiam dona ad gratiam gratum facientem pertinentia, quæ simul infunduntur, & sine quibus spiritussanctus non habetur: sed dona gratis data, dantur magis ad manifestationem, scilicet recepti, quàm ad coniungendum spiritui, & hoc propter vtilitatem aliorum. 1. Corinth. 12. & diuiduntur diuersis prout competit vtilitati ecclesiæ. Sed ipsa relatio, non apparet in hoc nomine &cætera. § Videtur hoc esse falsum, quia sicut dicitur donum dationis, ita spi. spirationis. Sed dicendum, quòd in nomine spiritus, non importatur relatio, nisi per accidens ex modo significandi prout significatur, vt terminus actionis alicuius. Sed in nomine doni importatur relatio, etiam quantum ad significationem, quia hoc ipsum donare, vnde nomen doni sumitur, magis pertinet ad genus relationis, quam etiã actionis: quia dare nihil est aliud, quã suum alterius facere. Nomen etiam spiritus, imponitur ad significandum substantiã ratione alicuius proprietatis, scilicet subtilitatis, vt supra dictum est, vnde & aerem spiritum dicimus & animam, sed nomen doni, non imponitur ad significandum substantiam: sed ad significandum, aliquid circa substantiam, quod consequitur dationem, vnde non reducitur ad prædicamẽtum substantiæ. § Non enim ait Hilar. & cætera. § Hic Hilar. à diuinis psonis excludit tres modos emanationis qui sunt in diuersitate substantiæ. Vnus est, quando aliquid generatur ex re corrupta, vt vermis ex carne putrefacta, vel aer ex aqua, & hoc notat cum dicit. § Per defectionem. § Secundus, quando producitur ex re manente coniuncta sibi, sicut ramus ex arbore. Et hoc tangit, cum dicit. § Protensione. § Tertius est, quando producitur aliquid ex re manente, sed separata ab ea, vt riuus, ex fonte, vel ex stirpe. Et hoc tangit cum dicit. § Deriuatione, vel decisione. § Et sic etiam homo est ex homine, quorum nullus diuinis personis conuenit. § Sed ex virtute naturæ. § Non tanquam generante, sed tanquam principio generationis per modum formæ. § Subsistit filius natiuitate. § id est, nascitur subsistens. § In naturam eandem. § Non solum specie sicut in alijs generationibus vniuocis, sed numero. § Natiuitas, inquit Dei &cætera. § Hæc exposita est superius. 5. dist. § Non ille spiritus noster, quo sumus &cætera. § Sciendum, quòd in spiritussancto sumus, non quidem formaliter, sed effectiue, sed spiritu creato, quæ est anima sumus formaliter. Spiritusancto autem sumus sancti effectiue, & formaliter, secundum quòd per charitatem, quæ est exemplatum amoris, qui est spiritussanctus, formaliter sanctificamur, & per hoc nobis spiritussanctus coniungitur. § Tollam de spiritu tuo. § Numeri. 11. Hoc enim non dicitur, quia Moysi gratia minorata esset, quantum ad statum habitus, sed quantum ad vsum solicitudinis, alijs in sui auxilium substitutis. § De spiritu etiam suo. § Dicitur illis collatum, non quia persona spiritusancti diuisibilis sit, vel quòd habitus gratiæ de subiecto, in subiectum transferri possit, & diuidi, sed quia acceperunt minorem gratiam, quàm Moyses habuerat, & ad similes actus, & quasi ex gratia Moysi propagatam, inquantum eis gratiam talenrorando impetrauit. § Post hoc quæritur: vtrum spiritussanctus. § Istam quæstionem soluet Magister in 30. dist.

distin. 10. q. vnic. ar. 4.
De tri. circa fin.
In exposit. literæ.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS. F

POstquam determinauit Magister de personis diuinis, quantum ad earum distinctionem, per relationes æternas: hic incipit determinare de ipsis quantum ad earum æqualitatem. diuiditur autem hęc pars in duas. In prima, ostendit æqualitatem personarum. In secunda, mouet quandam dubitationem, quæ oritur ex quibusdam locutionibus, quibus in sua probatione, vsus fuerat. 21. dist. ibi § Hic quæritur quomodo trahens. § Prima in duas. In prima, ostendit secundum quid attendenda sit personarum æqualitas. In secunda, secundum illa personarũ ęqualitatem ostendit. ibi § Quòd autem æternitate & cætera. § Circa primum duo facit. Primo, ostendit, quód æqualitas personarum attenditur, quantum ad æternitatem, magnitudinẽ, & potestatem. Secundo, ostendit qualiter illa tria se habẽt ad inuicem, scilicet, quód sunt idem secundum rem, quod diuina essentia. ibi § Cumque enumerentur &cæt. § § Quód autem æternitate. § Hic ostendit propositum, & diuiditur in tres partes. In prima, ex prędictis relinquit æqualitatem personarum, quantum ad æternitatem. In secundo, ostendit earum æqualitatem quantum ad magnitudinẽ. ibi § Nunc superest ostendere. § In tertia, quantum ad potestatem 20. distin. ibi § Nunc ostendere restat &c. § Nunc superest &c. Hic ostendit personarum ęqualitatem, quantum ad magnitudinem. Et primo, ostendit ęqualitatem in magnitudine. Secundo, inducit quandam conclusionem. ibi: § Propterea cũ Deus dicitur triuus. § Prima in tres, secundum tres vias, quibus probat ęqualem magnitudinem trium personarum. Primo, ostendit ex mutua inhęsione. Sc̃do, ex remotione eorum, quę inęqualitatem facere possent. ibi § Sed id nũc ad proba. § Tertio, ex ratione diuinę simplicitatis, & veritatis. ibi § Sciendũ est igitur tantam &c. § Circa primum tria facit. Primo, manifestat propositum. Secũdo, proponit intentum. ibi § Sciẽdum igitẽ est &c. § Tertio, ponit ęqualitatis signũ. ibi § Et inde est q pater. K

† sup. d.25.
† dist. 25.
† infra d.30.
† ca.1.to.3.

Vtrum spiritussanctus ad seipsum referatur.

POst hæc quæritur: vtrũ spiritussanctus ad seipsum referatur hoc enim videtur ex prędictis posse probari. † Si enim quod datur, refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur, & spiritussanctus datur à seipso, vt præ G dictum est. † ergo refertur ad seipsum. Cuius quæstionis determinationem, in posterum differimus, donec † tractemus de his, quæ relatiue dicuntur de Deo ex tempore, in quibus datum & donatum continentur.

DISTIN. XIX.

A

Hic de æqualitate trium personarum.

NVnc, postquam coæternitatem trium personarũ pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earũdem: æqualitate aliquid superest eloqui. H Fides enim catholica sicut coæternas ita &: coæquales tres personas asserit. Aequalis est enim in omnibus patri filius, & patri, & filio spiritussanctus, quia vt Augustin. † in lib. de fide ad Petrum. Breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas docet: nullus horum alium aut I præcedit æternitate, aut excedit magnitudine: aut superat potestate, quia nec filio, nec spirituisancto, quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet, aut anterior, aut maior est pater, nec filius spirituissancto. Aeternum quippe, & sine initio est, quòd filius de patris natura extitit, & æternum & sine initio est, quòd spiritussanctus de natura patris, filijque procedit. Ob hoc ergo, tres recte vnum credimus, & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter trium personarum est diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustin. in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet, quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

Quòd æternitas & magnitudo, & potentia in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

B

CVmque enumerentur: ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum, & idem sunt, scilicet essentia diuina simplex, & incommutabilis. vnde Augustin. † in 7. lib. de Trin. Non alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus, quo deus est, quia nõ aliud illi est magnum esse, aliud Deũ esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus, & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & po-

QVAESTIO PRIMA.

A

Circa primum quæruntur duo.

Primo. De ęqualitate.
Secundo. De alijs in quibus attenditur ęqualitas.

Hic quæruntur duo.

Primo. An in diuinis sit ęqualitas.
Secundo. An ibi sit mutua ęqualitas.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum æqualitas sit in diuinis.

AD Primum sic proceditur. Videtur, q æqualitas non sit in diuinis. sicut n. dicit Philosophus in 5. metaph. vnum in q̃titate facit ęquale. Sed in Deo, non est quantitas, vt sup. dixit Augustin. quód est sine quãtitate magnus. ergo videtur, quód non sit æqualitas ibi.

1. p2. q. 42. art. 1. Et. 1. d. 24. q. 2. & d. 31. Tex. 16. 5. de trin. c. 1. to. 3. sup. dis. 8.

¶ 2 Præte. Quicquid est in diuinis de absolutis, signat diuinam substantiam: sed secũdum vnitatẽ substantiæ attenditur identitas, & non ęqualitas. ergo videtur, q per hoc, quod probatur vna essentia triũ personarum, magis probetur idẽtitas, quàm æqualitas.

¶ 3 Item. Qualitas magis se habet ad spiritualia, q̃ quantitas, quia quędam species qualitatis, vt sciẽtia, & virtus, & huiusmodi, inueniũtur in substantijs spiritualibus. nõ autem species, q̃titatis, nisi forte numerus s̃m quem nõ attenditur hæc ęqualitas personarum. ergo cum secundũ qualitatem potius sit similitudo, quã ęqualitas. vt q ista conuenientia in essentialibus magis dicẽda sit similitudo, quã ęqualitas.

† ca.1.to.3.

¶ 4 Præt. Ois æqualitas dicit proportionem, & commensurationem quandam, sed infinitorũ non est aliqua commensuratio, nec proportio. cum igitur diuinę personę infinitę sint, non videtur in eis esse ęqualitas.

In contrarium est, quod in symbolo dicitur. Et totę tres personę coęternę sibi sunt, & coęquales, Athanasij.

Respondeo, Dicendum, q sicut dicit Philosophus, vnum in substantia facit idem, vnum in quantitate facit ęquale. vnum in qualitate facit simile. Tex. vbi supra. Quamuis autẽ in diuinis, non sit qualitas, vel quantitas, secundũ cõem rõnem generis, sunt tamen ibi aliquę species qualitatis, secũdum proprias rationes suas, quantum ad differentias constitutiuas. & similiter aliquę species quãtitatis, s̃m id quod est proprium eis, vt magnitudo & duratio: & ideo rõne eorum dicitur in diuinis ęqualitas, & similitudo. Sicut aũt ea quę significantur per modum qualitatis, vt sapientia, & huiusmodi, non sunt aliud, secundum rẽ ab essentia, sed solum, secundum rationem, ita etiam similitudo, & idẽtitas in diuinis differunt secundum rationem, & non secundũ rem. & similiter est de ęqualitate. Et inde est, q diuersimode inuenitur ęqualitas, & similitudo in diuinis personis, & in alijs rebus. In alijs. n. ęqualibus non est eadem quantitas, secundũ essentiam, sed solummodo secundum commensurationem, & similiter vna qualitas secundum speciem, quia in eis est aliud qualitas, & essentia, quę respicit esse sicut actum propriũ, qualitas autem vel quantitas, non dicitur per respectum ad esse, sed tantum dicunt quidditatem alicuius generis. Vnde potest dici vna quantitas, vbi non est vnum esse, sed non potest dici vna essentia absolute, nisi vbi est vnũ esse. & hoc est vbi est eadem

dem essentiam secundum numerum. Et inde est, ꝙ ad rationē æqualitatis, vnitas secundum numerum, non requiritur, sed ad identitatem requiritur vnitas, secundum numerum. In diuinis autem personis, idem est magnitudo, & sapientia, quod essentia. vnde æqualitas, & similitudo personarum, attenditur secūdum eandem sapientiam numero, & magnitudine.

† c.4.to.1.

¶ Ad Primum igitur dicendum, ꝙ æqualitas non causatur ex vno in quantitate solum secundum rationem quantitatis cōmunem, sed etiam secundum rationē alicuius speciei quantitatis. Ad rationem .n. equalitatis sufficit, ꝙ sit vnitas numeri, vel etiam temporis. Et ita cum in diuinis sit ratio aliquarum specierum quātitatis, potest ibi esse equalitas proprie. Sed quia qđ inuenit in pluribus, cōuenit eis, secundū id, quòd est eis cōe, & non secundum quod est eis proprium: ideo potest melius dici, ꝙ æqualitas consequitur rationem quantitatis in cōmuni, quæ cōsistit in quadam diuisibilitate: vnde rō quātitatis inuenitur proprie in illis, quæ secundum se diuidūtur: & sic Deo nō conuenit. Inuenitur etiā quodammodo in illis, quorum diuisio attenditur, secūdum ea, quæ extrinsecus sunt, sicut virtus dicitur diuisibilis, & q̄titatis rationē habēs ex ratione, & diuisione actuum, & obiectorum. Et talis ratio quantitatis, scilicet virtualis Deo conuenit: & per consequens æqualitas.

In cor. arti. ¶ Ad secundum dicendum, quòd ratione iam dicta patet, ꝙ identitas ponit vnitatem in essentia secūdum numerū: & quia in rebus creatis, ex quarum consideratione nomina imponimus, etiam illa, quæ de Deo prædicantur, vnitas essentiæ non est, nisi in eodem supposito: ideo identitas nullam importat distinctionem in supposito, sed magis vnitatem: vnde filius non potest dici masculine loquendo, idem patri, sed neutraliter tātum: vt vnitas ad essentiam referatur: æqualitas vero, & similitudo, quæ important vnitatem quantitatis, vel qualitatis nō secundum essentiam, vel esse, quātum est de sui significatione, non important vnitatem quantitatis, vel qualitatis in numero: sed sufficit, quòd sint idem specie. Hæc autem vnitas est in diuersis suppositis: & ideo æqualitas, & similitudo simul cum vnitate important distinctionem: & propter hoc dicimus filiū similem patri, vel æqualem: non tñ eundem. Et inde est, ꝙ potius Magister de ęqualitate, quàm de idētitate determinauit: quia in identitate importatur tantum vnitas essentiæ. Nec ēt secundum quemlibet modum diuinis personis competit, scilicet masculine: sed in æqualitate importatū vtrunque, & vnitas essentię per modū quantitatis signatæ, & personarū distinctio.

† Dist. 9.

Dist. 9.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quamuis in similitudine similiter importetur vtrunq;, vt patet ex verbis Hila. in secunda dis. positis, quòd similitudo sibijpsi non est: tamen æqualitas addit aliquid supra similitudinem, & includit eam quādo dicitur de diuinis personis. Cum enim in diuinis nō nisi quantitas sit virtutis, quæ fundatur in qualitate, in vnitatē talis quātitatis ponitur vnitas qualitatis, & priuatur intensionis excessus, vt patet, quia quæcunque æqualia sunt in colore, sunt etiam similia, sed non conuertitur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ equalitas est species proportionis: est enim æqualitas proportio aliquorum, habentium vnā quātitatem. Dico igitur de qualitate, sicut de quibusdā alijs quod prædicatur de Deo quantum ad rationem differentiæ, quod est habere vnā quantitatem; & non quantum ad rationē generis, quę consistit in commensuratione quantitatis. Vnde dico, quód diuina magnitodo nullo modo est mensurabilis, vel mensurata, nec ab alio, nec a se. Primo, quia mensuratio ponit terminationem, & diuina magnitudo nō habet terminum, intra, nec extra: & iō infinita dicitur, non quidem per extensionem priuatiue: sed p negationē termini. Secundo, quia commensuratio non est vnius quantitatis ad se, sed duarū: & nulla alia magnitudo potest esse æqualis sibi: pater autem & filius, non habent aliam, & aliam magnitudinē: sed vnam & eandem secundum quā ęquales dicuntur, & ita diuinæ magnitudini nihil diuersum ab ipsa commensuratur. Tertio, quia sicut omnis motus reducitur ad mouens, quod non est motum neque à se, neque ab alio, ita omnis mensuratio reducitur ad vnum primum, quòd nullo modo est mensuratum, sed est omnium mēsura: & hoc Deus est, vt etiam Commentator dicit 10. Metaph.

† Lib. 3. fid. orth. c. 6.

† c.1.to.3.

Tex.c.7.

tentia Dei essentia diuina est, vnde Augu. in 7. lib. confessionum. Voluntas, & potentia Dei, Deus ipse est. ᵃ Aeternitas quoq; Dei essentia diuina est: quod August. ostendit super illum locum Psal. In generatione, & generationē anni tui, dicens. Est generatio generationum, quæ non transit collecta de oībus generationibus, id est sanctis: in illa erūt anni Dei, qui non transeunt, id est æternitas Dei. Non enim aliud sunt anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei æternitas Dei est: æternitas vero ipsa Dei substantia, est nihil habens mutabile. Inconcusse ergo teneamus, quòd vnum, idemq; est, scilicet essentia diuina æternitas dei, potentia, magnitudo. Et tamen consueuit scriptura hæc, & his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis triū ęqualitatem personarum breuiter cōplexus est Aug. quia alius alium, nec æternitate, nec magnitudine nec potentia superat. Quòd aūt æternitate aliqua trium personarum aliam non excedat, supra ostēsum est, vbi coæternitas, triū personarum insinuata est.

† Sup psal. 101. concio 2.to.8.

Hic de magnitudine, quòd ea aliqua personarum aliam non excellit.

C

NVnc ergo superest ostendere, quòd magnitudine, vel potentia alius aliū nō excedat. & prius de magnitudine videamus.

Quòd non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ, quàm vna, nec tres, vel duæ, quàm una.

A

SCiendum est ergo, quia pater nō est maior filio, nec pater, vel filius maior spirituſancto, nec maius aliquid duæ personæ sunt simul, quàm vna, nec tres simul maius aliquid, quàm duæ, nec maior est essentia in tribus, quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioannes Damascenus † ait. Confitemur deitatis naturam omnē, perfecte esse in singula suarum hypostaseon, id est personarum, omnē in patre, omnem in filio, omnē in spiritusancto. Ideoque perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus spiritussanctus.

Quomodo dicitū Deus pater esse in filio, & filius in patre, et spiritus sanctus in vtroq;, & singulus in singulis.

B

AT inde est, quòd pater dicitur esse in filio, & filius in patre & spiritussanctus in vtroq;, & singulus in singulis. Vñ Aug. in lib. de fide ad Petrū.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum æqualitas in diuinis sit mutua.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd non sit ibi mutua æqualitas. Ita etiam dicit Diony. 10. cap. de di. nomi. quòd in causa, & in causatis, non recipimus conuersionem similitudinis, & æqualitatis: sed quamuis in diuinis personis non sit causa, & causatum: est tamen ibi principium, & quod est de principio. ergo videtur, quòd filius, qui est à patre, sicut à principio sit similis, & ęqualis patri, sed non econuerso. Capi.9. de di.no.

E

¶ 2 Pręter. Vnumquodque est ęquale illi, quo non est minus: & nihil est ęquale illi, quo est maius: sed supra dixit Hila. Filius non est minor patre, & tamen pater est maior filio. ergo filius est ęqualis patri: sed non econuerso. Dist.16.

¶ 3 Item. Cum nihil sibijpsi sit ęquale, omne quod ęquale dicitur, pręsupponit aliquid, cui ęquale dicatur: sed filius secundum ordinem naturę pręsupponit patrem: non autem pater pręsupponit aliquid. ergo videtur, quòd filius sit ęqualis patri: & non econuerso.

Contra. Est quod in symbolo dicitur tres personę coęternę sibi sunt, & coęquales. ergo est ibi mutua ęqualitas. Athanasij.

Respondeo, Dicendum, quòd cum ęqualitas fundetur in vnitate quantitatis, idem est aliquid esse ęquale alicui, quòd

habere

habere quantitatem illius, & esse simile, quòd habere qualitatem illius. Qualitas autem alicuius dicitur, quam proprie, & plene habet. Contingit autem quandoque, quòd qualitas illa perfecta est in vtroque: vnde vtriusque dici potest: & secundum hoc in talibus potest dici, quòd vtrũque alteri simile est. F

Quandoque autem qualitas aliqua est ꝓprie, & plene in vno: & in alio est tantum quædam imitatio illius, secũdum aliquã participationem: & tunc illa qualitas nõ dicitur vtriusque: sed eius tantum, qđ eam plene possidet. Et tũc illud, quod nõ plene habet, dicetur simile ei, quod plene habet, & non econuerso: vt

† In princ. si dicamus, quòd pictura est similis homini, & non econuer

† Ioan. 4. so. Nõ enim dicitur, quòd homo sit similis suæ imagini, proprie loquendo. Vlterius assimilari supra hoc, quod est similẽ

* D. 850. Et 1164. * esse, ponit quẽdam motum, & accessum ad vnitatem qualitatis, & similiter adæquari ad quantitatem. In diuinis autẽ personis, non est aliquis motus: sed loco motus est ibi acceptio, prout dicitur vna persona ab alia accipere: vnde nõ potest esse assimilatio, vel adæquatio, nisi secundum rationem acceptionis. Dico igitur, ꝙ quia magnitudo, vel bonitas est plene in qualibet diuinarum personarum, quælibet persona potest dici æqualis, vel similis alij. Sed quia vna persona accipit ab alia, & non econuerso, iõ persona accipiens potest dici adęquari, vel assimilari illi personæ, à qua accipit & non econuerso.*

* D. 321. Concedimus igitur inter patrem, & filium esse mutuam similitudinem, vel æqualitatem, quia pater est similis filio, & econ

* D. 80. 415. & 471. uerso. Non autem mutuam adæquationem, * vel assimilationem: quia filius adęquatur patri, & assimilat, & non ecõuerso.

¶ Ad Primum igitur dicẽdum, ꝙ Diony. loquitur in causatis alis, quæ non perfecte recipiunt similitudinẽ suę causę, ꝙ non est in diuinis personis, quia tota plenitudo patris est in filio: &

Vbi supra. ideo põt ibi dici mutua similitudo, vel æqualitas. Vnde Dion. ibidem dicit, ꝙ in coordinatis, i. æqualibus possibile est similia sibi inuicem esse, & conuertere ad alterutram similitudinem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per hoc, quòd dicitur pater maior filio, non ponitur aliquis gradus magnitudinis, sed tantum ordo auctoritatis. Vnde per hoc non remouetur mutua æqualitas, sed tantum mutua adęquatio.

* D. 617. ¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ * ęqualitas non de necessitate prę-supponit aliquid aliud, sed supponit. Vnde nõ oportet ꝙ illud quod dicitur ęquale, habeat aliquem ordinem, vel prioritatis vel principij ad illud cui ęquale dicitur, vel econuerso.

Q V AESTIO V.

B

Deinde quæritur de illis in quibus attenditur illa æqualitas.

Et circa hoc quæruntur duo.

D. 43. q. 1. art. 1. Primo. De ęternitate.

Secundo. De magnitudine, quia de potentia infra quęretur.

Propter vnitatem naturalem totus pater in filio, & spiritusancto est: totus quoque spiritussanctus in patre, & filio est, nullus horũ extra quemlibet ipsorum est, propter naturæ diuinæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus. Non enim potest plene tantùm ab homine reserari archanum, ex qua G intelligentia dicatur singula personarum tota esse in alijs. Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in libro tertio † de Trinitate ait. Affert plerisque obscuritatem sermo domini cum dicit. † Ego in patre, & pater in me est. nec immerito: natura. n. intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit, nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit: sed quòd non intelligibile est homini, Deo esse possibile est. Co- H gnoscendum itaque, atque intelligendum est quid sit illud. Ego in patre, & pater in me est, si tamen comprehendere hoc ita vt est, valebimus, vt quod natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem igitur in filio, & filium in patre esse plenitudo diuinitatis in vtroq, perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in filio, quod in patre est, hoc & in filio est, quod in ingenito est, hoc in genito: alter ab altero, & vterque vnum: is scilicet, qui est nihil habens, quod non sit etiam in eo, à quo est: nõ duo vnus, sed alius in alio, quia non aliud in vtroque, vt vnum sint in fide nostra vterq; non vnus, nec eundem vtrũque, nec aliud cõfitemur: quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque, & virtutis similitudinẽ, & deitatis plenitudinem confitemur, quia veritas dicit. † Ego ĩ patre, & pater in me est. Omnia. n. filius accepit à patre: nam si partem eiusdẽ, qui genuit, accepit. ergo neuter perfectus est: deesset enim ei vnde decessit, nec plenitudo erit ĩ eo, qui ex portione cõstiterit. Neuter ergo eorum perfectus est, si plenitudinem suam, & eum, qui genuit, amittit: nec qui natus est, consequitur. Fateamur ergo, quòd filius est in patre, & pater in filio, Deus in Deo, vt idẽ Hilar. ait in septimo lib. † de Trinitate. Non per duplicem cõuenientiũ generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantię naturam: sed per naturę vnitam similitudinem per natiuitatem naturæ viuentis ex viuente natura: dum res non differt, dũ naturam

F De æternitate præter ea, quæ supra dis. 8. quæsita sunt, duo quæruntur.

Primo: Quid sit ęternitas secundum rem.

Secundo. Quomodo se habeat ęternitas ad ęternitatem.

A R T I C. I.

a Vtrum æternitas sit substantia Dei.

AD Primũ sic proceditur. Videtur, ꝙ ęternitas nõ sit ipsa diuina substantia. Nihil enim est causa suijpsi*: sed Deus est auctor ęternitatis, vt dicit Augustin. lib. 83. quęstionum: & est etiam ante ęternitatem, sicut causa eius, vt dicitur lib. de causis. ergo videtur, quòd ęternitas non sit ipse Deus. † Ioan. 14. q. 23. to. 4. Proposi. 2.

¶ 2 Item. Vnumquodque mensuratur primo sui generis: sed primum esse est diuinum esse. ergo per eius mẽsuram mẽsuratur omne esse. Sed esse temporalium mensuratur per tempus, & æuiternorum per ęuum. ergo videtur, cũ vnius non sit nisi vna mensura, quòd ęternitas sit idem secundum rem, quod ęuũ, & tempus. † Prope fin.

I ¶ 3 Pręter. In omnibus participationibus diuinę bonitatis, est communitas in nomine, & in ratione cuiusdam analogię inter perfectionem participatam à creatura, & principium communicationis in Deo, sicut se habet bonitas creaturę cum bonitate increata: sed secundum Diony. sicut Deus dicitur sapiens, inquantum implet alios sapientia, ita de di. no. ergo videtur, quòd ęuum, & tempus debeant dici ęternitas. Cap. 7. de diui. no. & 10.

¶ 4 Item. Mensura est proportionata mensuratio: sed omne esse in se consideratum indiuisibile est: quia nihil habet admistum, vt dicit Boe. lib. de hebdo. & quãdiu res manet esse suũ substantiale nõ variatur, quamuis accidentia varientur. Cum igitur esse temporalium mensuretur tempore, videtur quòd tempus sit mensura indiuisibilis, & permanens, & sic non differat ab ęternitate. Cap. 1.

K ¶ 5 Pręter. In quocunque est inuenire successionem illud mẽsuratur tempore: sed esse æuiternorum, sicut angeli, & substãtię cœli, non mensuratur tempore. ergo videtur, quòd eorum esse non habeat successionem: & ita videtur, quòd non differat ab ęternitate.

Respondeo, Dicendum, quòd diuersitatem ęternitatis tẽporis, & ęui, quidam voluerunt accipere, quòd tempus habet principium, & finem. Aeuum principium habet, & nõ finem. Aeternitas nec principium, nec finem: sed secundum hoc non attenditur essentialis eorum diuersitas, quia posito, quòd tempus nunquam inceperit, nec vnquam finiatur, adhuc tempus non erit ęternitas, vt dicit Boe. Supposito etiam, quòd angeli semper fuerint, ęuum adhuc differret ab ęternitate. Quid tamen veritatis habeat ex his, quę dicentur, patebit. Sciẽdum est igitur, quòd tria prędicta nomina significant durationem quandam. Duratio autem omnis attenditur, secundum quod aliquid est in actu: tandiu enim res durare dicitur, quamdiu Lib. 5. de cõsol. prosa vltima. In hoc arti.

in

in actu est, & nondum est in potentia. Esse autem in actu contingit dupliciter. Aut secundum hoc, quòd actus ille est incõpletus, & potentiæ permissus, ratione cuius vlterius in actum procedit, & talis actus est motus: est enim motus actus existentis in potentia, secundum quod huiusmodi, vt dicit Phi-

3. phys.t.6. losophus. Aut secundum quod actus non est permistus potentiæ, nec additionem recipiẽs perfectionis: & talis act⁹, est actus quietus, & permanens. Esse autem in tali actu cõtingit dupliciter. Vel ita, quòd ipsum esse actu, qđ res habet sit sibi acquisitum ab alio: & tunc res habens tale esse est potentialis respectu huius actus, quem tamen perfectum accepit. Vel esse actu est rei ex seipsa, ita quòd est de ratione quidditatis suę & tale esse, est esse diuinum in quo nõ est aliqua potentialitas respectu huius actus. Sic igitur patet quòd est triplex actus. Quidam cui non substernitur aliqua potẽtia, & tale est esse diuinũ, & operatio eius: & huic respondet loco mensuræ æternitas. Est alius act⁹, cui substat potentia quædã: sed tamẽ est actus cõpletus acquisitus in potentia illa, & huic respondet æuum. Est autem alius, cui substernitur potentia, & admiscetur sibi potentia ad actum completum secundum successionem, additionem perfectionis recipiens, & huic respondet tempus. Cum igitur vnicuique rei respondeat propria mensura: oportet, quòd secundum conditionem actus mensurati accipiatur essentialis differentia ipsius mensuræ: Inuenitur autem in actu, qui motus est successio prioris, & posterioris. Et hæc duo, scilicet prius, & posterius, secundum quod numerantur per animam, habent rationem mensuræ per mo-

4. phys.tex. 101. dum numeri, quæ tempus est. Vnde dicit Philosophus, quòd tempus est numerus motus, secundum prius, & posterius. Et est numerus numeratus, & non numerus simpliciter. Sicut enim dicimus, quòd duo canes est numerus numeratus, & duo est numerus simpliciter. Ita etiam numerus prioris, & posterioris in motu est numerus numeratus, qui est tempus. Ex quo patet, quòd illud, quod est de tẽpore quasi materiale fundatur in motu, scilicet prius, & posterius: quod autem est formale, completur in operatione animę numerantis, propter

4. phy.t.98. quod dicit Philosophus. Quòd si non esset anima, non esset tẽpus. Sic igitur de ratione huius mẽsurę, quę est tempus, sunt duo, scilicet, quòd accipiantur ibi plura ad minus duo: vel duo nunc, inter quę est tempus: vel duo tempora continuata per vnum nunc, & quòd illa sint succedentia. Continuitas etiam accidit tempori ex ratione motus, quem mẽsurat. Vnde si aliquis motus esset non continuus nũc habens ordinem ad motum continuum cœli, tempus mensurans illum motum non esset continuum. Ex quo patet, quòd tempore non mensuratur, nisi id, quod includitur in tempore, & secundum principium, & finem. Motus enim cœli, & si ponatur semper fuisse,

8. phys.t.7. secundum Philosophum: tamen vnaquęque reuolutio, vel pars reuolutionis, quæ mensuratur tempore secundum prius & posterius accepta in ipsa principium habet, & finem, secundum hoc iterum est, quòd tempus habet principium, & finem: quia non est mensura, nisi habentis principium, & finẽ.

Dei non degenerat natiuitas: dũ non aliud aliquid ex Deo, quàm Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum: nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, intelligi põt, ex quo sensu Christus dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem sensu etiã

B Intelligitur spiritussanctus esse in vtroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnius, & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde etiam Ambros. † prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam secundam ad Corinth. ait. C Per hoc intelligitur pater esse in filio, & fili⁹ in patre, quia vna est eorum substantia. Ibi est enim vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce trium illustrium virorum testimonijs, scilicet August. Hila. atq; Amb. in idem concurrentibus, reuelatione spiritussancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur, tamen quasi per speculum, & in enigmare, qualiter accipiendum sit cum dicitur, pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritussanctus in vtroque.

† Amb. sup 2. ad Corin. c. 5. ibi, deus erat in 10. to. 4.

Ad id, quod cœperat redit, vt ostendat, scilicet, quòd magnitudine vnus non superat alium.

B

SEd iam nunc ad propositum redeamus, cœptoque insistamus; ostendentes, quòd magnitudine nulla trium personarum aliã superat: quia nulla maior alijs, nec maius aliquid sunt duæ, quàm vna, nec tres, quàm duæ, nec maior Deus, quàm singuli eorum, quia singulus illorũ perfectus est, nec est, quo crescat illa perfectio.

Quòd nulla personarum pars est in Trinitate.

D

NEc est aliqua trium personarum pars Dei, vel diuinæ essentię, quia harum verus, & plenus Deus est, & tota, & plena diuina essentia est: * & iõ nulla istarũ in trinitate pars est: vnde Aug. in libro quarto † cõtra maxi. hæreticum sic ait. Putas Deũ patrem, cum filio, & spiritu sancto vnũ Deum non posse esse.

A In actu autem illo, qui est actus completus, non est intelligere prius, & posterius, nec aliqua plura, & ita nec successionẽ: vnde mensura, quę respondet eis non est per modum numeri: sed magis per modum vnitatis. Sicut ergo prius, & posterius temporis, prout intelliguntur numerata, complent rationem temporis, ita permanẽtia actus, secundum quod intelligitur in ratione vni⁹, quod habet rationẽ mensurę, complet rationem ęui, & ęternitatis. Sed quia esse euiternorum est acquisitũ ab alio: ideo ęuum mensurat esse, quod habet principium: non autẽ ęternitas, quę mensurat esse, quod non est acquisitum ab alio. Et secũdum hoc potest sustineri dicta differẽtia: licet non vniformiter sumpto principio, quia ęternitas respicit illud esse, quod non habet principiũ efficiens. Aeuum aũt quod habet tale principium: tempus vero respicit actum, q habet principium, & finem durationis, vt mensuratur tempore.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd sicut patet ex prædictis: æuum * nihil aliud est, quàm æternitas quædam participata: vnde nõ inueniuntur authores antiqui multum curasse de differentia ęui, & æternitatis: propter hoc Diony. vtitur vno pro alio: vnde

In cor. arti. * D. 585. † c. to. to. 6.

D si proprie accipiatur causa, & actor: Deus dicitur esse actor æternitatis, non qua ipse æternus est: sed æternitatis participatæ, quæ æuum est: sicut dicimus, quòd ipse est causa omnis bonitatis non suæ, sed eius, quæ ab ipso in creaturas effluit, sicut à principio. Posset etiam dici, quamuis non ita bene, quòd causa communiter accipitur pro omni eo, quod est etiã prius secundum rationem: cum enim essentia diuina secundum intellectum sit prius quàm esse suum, & esse prius quàm æternitas, sicut mobile est prius motu, & motus prior tempore. Dicetur ipse Deus esse causa suæ æternitatis secundum modum intelligendi, quamuis ipse sit sua æternitas secundum rem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnibus illis, in quibus inuenitur diuersa ratio mensurandi: oportet esse diuersas mẽsuras proprias: non enim eodem modo mensurantur panis, & vinum. Vnde cum diuersa ratio mensurandi sit in diuersis actibus: oportet, quòd respondeant eis diuersæ mensuræ propriæ: veruntamen vna earum potest ordinari ad aliam, sicut ad primam mensuram, & excedentem. Vnde sicut diui-

E num esse est mensura omnis actus, ita æternitas est mensura omnis durationis excedens, & non coæquata: sed præter hoc oportet habere alias proprias mensuras propter diuersos modos mensurandi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuina bonitas participatur in diuersis secundum diuersos modos: perfectioni autem participatæ duplex nomen imponitur. Vel secundum rationem communem perfectionis illius: & tunc nomen est commune & ipsi principio communicanti, & omnibus participantibus secundum analogiam, sicut bonitas, entitas, & huiusmodi. Vel secundum proprium modum, quo recipitur, vel est in aliqua creatura, vt patet, quòd cognitio participatur à Deo in omnibus cognoscentibus, & hoc nomen sensus, imponitur

tur ad significandum cognitionem, secundum aliquem modum determinatum habendi ipsam: & propter hoc, non est commune omnibus: similiter æternitas nominat durationem secundum illum modum, quo est in principio suo. & ideo aliæ durationes participatæ non dicuntur nomine æternitatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd tempus per se est mensura * motus primi; vnde esse rerum temporalium non mensuratur tempore, nisi prout subiacet variationi ex motu cœli. Vnde dicit Commẽtator quarto Physico. quòd sentimus tempus, secundum quod percipimus nos esse in esse variabili ex motu cœli. Et inde est, quòd omnia, quæ ordinantur ad motum cœli, sicut ad causam, cuius primo mensura est tempus, mensurantur tempore, & quicunque sentit quãcunque variabilitatem, quæ consequitur ex motu cœli, sentit tempus, quamuis non videat ipsum motum cœli.

* D.1151.

T.c.101.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis actus, qui mensuratur æuo, sit totus simul sine successione, hoc esse tamen est ab alio. & in hoc ab æternitate æuum discernitur, vt prius dictum est.

Dist.8.q.2. art.2.

Times enim ne pater sit pars vnius Dei, qui constat ex tribus. noli hoc timere, nulla enim fit partiũ in deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus pater, & filius, & spiritussanctus, id est ipsa Trinitas, vnus est Deus, ergo inquis, Deus pater, est pars Dei. absit. Tres enim personæ sunt, pater, & filius, & spiritussanctus: & hi tres, quia vnius substantię sunt, vnum sunt: & summe vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnũ essent, & consensione vnum non essent, non summe vnum essent: si vero natura dispares essent, vnũ nõ essent. Hi ergo tres, qui vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis, qua ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergo Trinitatis esse non potest, quicũque vnus est in tribus. In trinitate ergo, quæ Deus est, & pater Deus est, & fili' Deus est, & spiritussanctus Deus est: & simul hi tres vnus Deus: nec huius Trinitatis tertia pars est vn', nec majus aliquid duo, quàm vnus, ibi est: nec mai' aliquid sunt omnes, quàm singuli, quia spiritualis non corporalis est magnitudo. Qui potest capere capiat, qui autem non potest, credat, & oret G vt quod credit, intelligat. Verum est enim, quod dicitur per prophetam: Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis aperte ostẽdit indifferẽtem magnitudinem trium personarum. Item in eodem: † Tu nempe dixisti vnum Deum, non ex partibus esse compositum, & hoc de patre tantum vis intelligi. Ille inquis, virtus est ingenita simplex, & tamẽ in hac simplici virtute multa videris cõmemorare cum dicis: Deus Deũ genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potẽtem. Numquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia partes vnius sunt virtutis, quam simplicem esse dixisti? Si dixeris partes sunt, simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te diffiniente, vnus est Deus. H ergo Deum ex partibus compositũ esse dicis? non dico, inquis. nõ sunt ergo partes. Si ergo in vna persona patris, & illa inuenis, quæ plura videntur, & partes non inuenis, quia vna virt' simplex est, quanto magis pater, & filius, & spiritussanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus Deus est, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt: &

† Ibidem.

ARTICVLVS II.

Vtrum nunc æternitatis sit ipsa æternitas.

1.p.q.10. art.2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd nunc æternitatis, non sit ipsa æternitas. Nunc enim æternitatis temporis, & æui, videtur vnum esse, quod significatur, cum dicitur, quando motus est, & angelus est, & Deus est; sed æternitas non est tempus, vt dictum est. ergo nunc æternitatis, quod est idem, quòd nunc temporis, non est idem, quod æternitas.

Art. antece.

¶ 2 Item. Omne nunc est indiuisibile: sed æternitas est diuisibilis: quod videtur ex hoc, quod in litera inducitur; In generatione, & generatione anni: & loquitur de duratione æternitatis, ergo videtur, quòd nunc æternitatis non sit æternitas.

¶ 3 Item. Nunc stans facit æternitatem, vt Boe. dicit. Et ita K nunc est causa æternitatis; sed non potest idem esse causa suiipsius. ergo non est idem æternitas, & nunc æternitatis.

5. de conso. prosa vlt. & 1. de Trini. c.9.

¶ 4 Præter. Sicut se habet nunc temporis ad tempus, ita se habet nunc æternitatis ad æternitatem: sed nunc temporis non est tempus, sicut nec punctus est linea. ergo nec nunc æternitatis est æternitas.

Contra. Aeternitas est ipsa Deus: sed in diuina essentia non est aliqua realis diuersitas. ergo non differt ibi, nunc æternitatis, & æternitas.

Respondeo, Dicendum, quòd secundum Philosophum, tempus est mensura ipsius motus, & nunc temporis est mensura ipsius mobilis. Vnde, sicut est idem mobile secundum substantiam in toto motu, variatur tamen secundum esse, sicut dicitur, quòd Sortes in foro est alter à seipso in domo, ita nunc est etiam idem secundum substantiam in tota successio- F ne temporis, variatum tantum secundum esse, scilicet secundum rationem, quam accepit prioris, & posterioris. sicut autem motus est actus ipsius mobilis inquantum mobile est: ita esse est actus existentis, inquantum ens est. Vnde quicunque mensura mensuretur esse alicuius rei, ipsi rei existenti respondet nunc ipsius durationis, quasi mensura: vnde per nũc æui mẽsuratur ipsum existens, cuius mensura est æuum, & per nũc ęternitatis mensuratur illud ens, cuius esse mensurat æternitas. vnde sicut se habet quilibet actus ad id, cuius esse est act', ita se habet qualiber duratio ad suum nunc. Actus autem ille, qui mensuratur tẽpore, differt ab eo, cuius est actus, secundum rem, quia mobile non est motus, & secundum rationem successionis, quia mobile non habet substantiam de numero successiuorũ, sed permanẽtium. Vnde eodem modo tempus à nũc temporis differt dupliciter, scilicet secundum rẽ, quia nũc non est tempus, & secundum successionis rationem, quia tempus est successiuum, & nõ nunc temporis. Actus autem, qui mẽsuratur æuo, scilicet ipsum esse * æuiterni, differt ab eo, cuius est actus, re quidem, sed nõ secundum rationem successionis, quia vtrunque sine successione est. Et sic etiam intelligenda est differentia æui ad nunc eius. I Ille autem quod mensuratur æternitate *, est idem re cum eo, cuius est actus, sed differt tantum ratione: & ideo æternitas, & nunc æternitatis non differunt re, sed ratione tantum, inquantum scilicet, ipsa æternitas respicit ipsum diuinum esse, & nũc æternitatis quidditatem ipsius rei, quæ secundũ rem non est aliud, quàm suum esse, sed ratione tantum.

4.Phys.tex. 101.

* D.742. & 130. &586.

* D.573.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd non est idem nunc ęternitatis temporis, & æui. Et quando dicitur: Quãdo est motus, est angelus, & Deus, potest significari tripliciter nunc, vel ęternitatis, vel æui, vel temporis: Si significetur nunc temporis, tũc dicetur motus esse in illo, sicut in propria mensura. Angelus autem, & Deus, non secundum rationem mensurationis, sed magis secundum concomitantiam quandam, prout æternitas, & æuum cum tempore simul sunt, nec ibi deficiunt. Si autem significetur nunc ęternitatis, tunc dicitur Deus esse in K illo, sicut in mensura propria, & adęquata angelus autem & mobile, sicut in mensura excedenti. Si autem significetur nunc æui, respondebit angelo, sicut mensura adęquata, & Deo secundum concomitantiam, & mobili, sicut mensura excedens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ęternitas indiuisibilis est. Et quòd pluraliter aliquando significetur, hoc potest esse dupliciter: vel secundum quod participatur in diuersis, pręcipue in beatis, vt dicitur Dan. 12. Qui ad iusti. eru. mul. vel ratione mensurę inferioris, cui per se accidit diuisio, scilicet ratione temporis. Vnde est sensus. Anni ęternitatis, id est ęternitas, sub qua possibile esset contineri plurimos annos, sicut in mensura excedenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut esse secundum rationem intelligendi, consequitur principia ipsius entis quasi causa, ita etiam mensura entis se habet ad mensuram essendi, secundum

dum rationem causæ. Vnde nunc æternitatis secundum rationem, videtur esse causa ęternitatis: sed ex hoc non ostenditur diuersitas in re, sed tantum in ratiooe, sicut nec inter ipsum diuinum esse, & ipsum ens.

¶ Ad quartum diceudum, quòd non est similis ratio de tempore, & ounc temporis, & de ęternitate, & nunc æternitatis: & ratio assignata est.

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de magnitudine. Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum magnitndo Deo conueniat, & qoid sit.

Secundo. De signo ęqualitatis i magnitudine diuinarũ personarum, secundum quod in se esse dicuntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum magnitudo competat Deo.

propter perfectionem singulorum, partes vnius Dei non sunt? Virtus est pater, virtus est filius, virtus est spiritussanctus. hoc verum dicis: sed quòd virtutem de virtute genitam, & virtutẽ de virtute procedentem non vis habere eandem naturam, & hoc falsum dicis: & hoc contra fidem rectam, & catholicã dicis. His verbis aperte docetur, quòd tres personæ illæ non sunt partes Dei, vel diuinæ essentię, nullaque illarum Trinitatis pars dicenda est, nec vna aliàs vlla maior alijs.

Cum dicimus tres personas esse unã essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicamus: quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

C

Hic adijciendum est, quòd tanta æqualitas est trium personarum, atque indifferens magnitudo, quòd cum dicamus tres personas vnam esse essentiam, vel substantiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciẽ de indiuiduis prædicamus. Non enim essentia diuina genus est, & tres personæ species, vel essentia diuina species, & tres personæ indiuidua. Quod Augustin. rationibus probabilibus, atque irrefragabilibus aperte demonstrat in libro septimo † de Trinitate ita dicẽs. Si essentia genus est, species autem persona, vt nonnulli sentiũt, oportet appellari tres substantias, vt appellantur tres personæ, sicut cum sit animal genus, & equus species, appellãtur tres eq; ijdemque tria animalia: nõ enim species, ibi pluraliter dicitur, & B genus singulariter, vt si diceretur tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia generali nomine dicuntur. Cum ergo tres personas vnam essentiam esse fateamur, non tres esse essentias, cum tres equi tria animalia dicantur, non vnum: patet, nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem.

C *Hic probat, quòd non dicitur vt species de indiuiduis.*

Si vero dicunt nomine personæ non speciem significari, sed aliquod singulare, atque indiuiduum, & nomine essentiæ speciem intelligi, vt persona non dicatur, sicut homo: sed quomodo dicitur hic hõ, velut Abraam, Isaac, & Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præsens demonstrari posit, sic quoque illos eadem D ratio confutabit. Sicut enim dicũtur Abraã, Isaac, & Iacob tria indiuidua, ita tres homines, & tria

AD Primũ sic proceditur. Videtur, q magnitudo Deo non competat. Magnitudo enim est quędam conditio materię: sed nulla cõditio materialis de Deo dicitur, nisi metaphorice. ergo videtur, qoòd magnitudo Deo oon conueniat, nisi metaphorice.

¶ 2 Pręter. Magnum & paruum ex opposito diuiduntur: sed Tex.9. secundum Philosophum, omne paruum est magnum, sicut & omne paucum est multum, vt decimo Metaphysi. dicit. ergo videtur etiam, qoòd omne magnum sit paruum: sed Deus nõ est paruus. ergo non est magnus

¶ 3 Item. Magnitudo est quantitas continua: sed in Deo non potest esse continuatio cum sit simplex, & indiuisibilis. ergo nec magnitudo.

¶ Si dicas, quòd in Deo est quantitas virtutis, secũdum quam dicitur magnos.

¶ Contra. Deus secuodum virtutem suam dicitur potẽs: sed hic diuiditur potentia contra magnitudinem. ergo noo intelligitor de magnitudine virtutis.

Cootra. Est quod dicitur in Psal. 146. Magnus Deus, & magna virtus eius &cęt.

Respondeo, Dicendum quòd in Deo oon potest esse quantitas, nisi virtutis, & eum ęqualitas attendatur secundum aliquam speciem quantitatis, ęqualitas oon erit nisi secundum 6. Ethi.c.2. virtutem. Virtus autem secũdum Philosophum, est vltimum Tex.18. in re de potentia. Vnde etiam dicitur in septimo Physic. qoòd virtus est perfectio quędam, & tũc vnumquodque perfectum est, quando attingit propriam virtutem: omnibus igitur illis modis, quibus contingit pertingere ad vltimom, est considerare virtotem rei. Hoc autem contingit tripliciter. Primo, in operationibus, in quibos cõtingit gradus perfectionis inueniri. Vnde dicitur habere virtutem ad operandum, quod Cap.5. attingit completam operationem, prout dicitur 2. Ethic. φ A virtus est, quę bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Secundo, etiam respectu ipsius esse rei, secundum quòd etiam Philosophus dicit primo cœli, & mundi. quòd Tex.103. aliquid habet virtutem, vt semper sit. Item secundum plenitudinem perfectionis respectu ipsius entis, secundum qood attingit vltimum naturę suę. vnde etiam virtus circuli dicitur † c.6.to.3. secundum Philosophum, quando attingit complete diffinitionem suam. 1.phy.c.5. Si igitur virtus diuina coosideretur secundum perfectionẽ ad opus, erit virtus potentiæ operatiuę. Si autem consideretur perfectio quantum ad ipsum esse diuinum, virtus eius erit æternitas. Si autem consideretur quãtum ad complementum perfectionis ipsius naturę diuinę, erit magnitudo. † Vbi supra Aug. Quod patet ex hoc, quòd ipse probat æqualitatem in magoitudine ex hoc, quòd tota plenitudo naturæ patris est in filio. Secundum quem etiam modũ, 6. de trinit. c.8. to.3. Augustin. dicit, quòd in his, quę noo mole magna sunt, idem est maius esse, quod melius, secoodum quod etiam dicimus aliquem hominẽ esse magnom, qui est perfectus in scientia, & virtute. Et sicut omnipotentiæ suæ virtute, omoes potentias operatiuas fuodat, & in eis operatur, ita per virtutem ęternitatis suę instituit, & firmat omoẽ durationem, & per virtutem magnitudinis suę omnia implet, & continet.

¶ Ad Primum igitor dicendum, quòd magnitudo secundum rationem generis sui, quod est quantitas, est conditio materię: & secundum hoc noo prędicatur de Deo, sed secundum rationem differentię suæ, quæ consistit in ratione completionis, prout dicimus aliquem ex paruo fieri magnum, quãdo attingit completam quantitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd qoantitas continua diuiditur in infinitum: sed non in infinitum augetur: & ideo ratione diuisionis infinitæ, quodlibet paruum * potest habere mi- * D.677. E nus, in cuius respectu videtur magnum: sed tamen non quolibet magno est aliquod maius, respectu cuius possit dici minus, sicut patet in quantitate cœli. Nihilominus tamen, si magnum & paruum non dicatur secundum relationem, sed absolute, prout consideratur quantitas determinata ad aliqoam speciem, sic quamuis quodlibet minus sit maius: oon tamen quodlibet minus est paruum, nec quodlibet maius est magnum, vt dicit Philosophus tertio cœli, & mundi. Nihilominos tamen, sciendum, quòd Deus sicut dicitur ma- Tex.9. gnus, ita etiam dicitur paruus, vt dicit Dionys. 9. capit. de di. oo. & accipit paruum pro subtili, secundum quod ipse penetrat omnia, etiam profundas cogitatiooes, & secundum quod dicitur, quòd principia sunt parua quantitate, & magna virtute.

¶ Ad tertium dicendum, quòd continuitas sequitur magnitudinem dimensioam. Non autem magoitudinem virtutis, quæ sola debet in deo intelligi.

¶ Ad

In cor.ard. ¶ Ad quartam, patet iam solutio per ea, quæ dicta sunt: quia virtus non tantum dicitur respectu operationis, secundū quod Vbi supra. hic accipitur potentia, sed etiam alijs modis, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

animalia. cur ergo pater, & filius, & spiritussanctus si secundum genus, & speciem, & indiuiduum ista disseruimus, non ita dicuntur tres essentiæ, vt tres personæ?

alio modo probat idem.

ALio quoque modo idem probat Augustin. scilicet, quòd essentia diuina non est genus, nec personæ species, vel essentia non est species, nec personę indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. pater ergo & filius, & spiritussanctus non sunt tres species vnius essentię. diuina ergo essentia genus nō est. Sed nec species est essentia diuina, & persona indiuidua, sicut homo species est: indiuidua au- H tem Abraam, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est vt homo sicut non dicitur vnus homo esse Abraam, Isaac, & Iacob ita non dicetur vna essentia esse tres personæ: non itaque secundum genus, & species ista dicimus.

Non secūdum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia.

NOtandum etiam, quòd essentia diuina nō est materia trium personarum, vt Augustin. † in eodem docet tanquam secundum communē, eandemque materiam tres personæ dicantur esse vna essentia, sicut ex eodem auro si fierent tres statuę diceremus tres statuas vnū aurum: non autem sic Trinitatem, id est, tres personas dicimus vnam essentiam, & vnum Deum, G tāquam ex vna materia tria quędam subsistant. In statuis enim æqualibus, plus auri est tres simul, quam singulæ, & minus auri est vna, quàm duæ. In illa vero essentia Trinitatis, nullo modo ita est. non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiam, vel essentiam sicut tres statuæ dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres personæ vna essentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ.

NIc quoque addendum est, quòd tres personas nō ita dicimus vnam essentiam esse, vt Augustin. † in eodem ait, vel vnius essentiæ, sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus, & eiusdem temperationis corporis, eiusdemque animi, vnā esse naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus, non tantum est vnus homo, quantum tres I homines simul: & plus aliquid sunt homines duo, quàm vnus homo, sicut & in statuis esse diximus, at

b Vtrum pater sit in filio, & econuerso.

† vbi supra.

AD Secūdum sic proceditur. Videtur, quòd pater nō sit in filio, nec econuerso. Philosophus enim in quarto Physico. assignat octo modos essendi in: quorū nullus potest aptari ad hoc, quòd pater in filio esse dicatur, vel econuerso. neque.n. est sicut totū in partibus, neq; sicut econuerso. Neque sicut genus in speciebus, neque sicut econuerso. neque sicut in loco. neque sicut forma in materia. neq; sicut in mouente, sicut regnum est in rege. neque sicut in fine optimo, vt de facili potest probari. ergo pater non est in filio.

Tex.23.

¶ 2 Præter. Eorum, quorū vnū est apud alterum, vt distinctū ab ipso, vnum nō est in altero: sed filius est apud patrem, vt dicitur Io. primo. Et verbum erat apud Deū. ergo videtur, quòd pater non sit in filio, nec econuerso.

† Lib. & ca. citatis.

¶ 3 Item. In diuinis nō est nisi relatio originis: sed hæc præpositio in, importat aliquam habitudinem. ergo in diuinis non potest importare nisi relationem originis: sed non eandem relationem habet filius ad patrem, & pater ad filium. ergo vel non vterque est in altero, vel eodem modo.

Contra. Vbicunque est essentia patris est pater: sed tota essentia patris est in filio, & econuersu. ergo pater est in filio, & econuerso.

¶ Præter. In vno relatiuorum intelligitur aliud: sed pater, & filius sunt relatiua. ergo videtur, quòd pater sit in filio, & econuerso.

Respondeo, Dicendum, quòd in diuinis personis est duo K considerare, scilicet essentiam, quæ est vna & eadem, & relationes, quibus distinguuntur: & secundum vtrumque pater dicitur esse in filio, & econuerso, secundum diuersorum assignationes. Secundum enim tres doctores, qui in litera inducuntur, scilicet Augu. Hila. Amb. hoc dicitur propter essentiæ vnitatem, quia essentia patris est in filio, & pater non deserit naturam suam. vnde vbi est natura sua, ibi est ipse, sicut patuit etiam ex verbis Hil. supra dis. v. indue. sed secūdum Dam. hoc intelligitur secundum rationem relationis, prout in vno relatiuorum intelligitur aliud.

Lib. 3. fi. ortho. c. 6.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd stricte accipiendo, non omnes modi, quo aliquid est in aliquo, continentur in octo, nisi per quandam similitudinis reductionem, sicut esse in tempore reducitur ad illum modum, quo aliquid dicitur esse in loco, quia vtrunque est, sicut mensuratum in mensura, sic etiā per quandam similitudinem ille modus potest reduci ad ali- F quem illorum. Si enim hoc accipiatur quantum ad vnitatem essentiæ, tunc pater dicitur esse in filio, propter hoc, quod essentia patris in filio est: vnde ad illum modum reducitur, ad quē reduceretur, si essentia in filio esse diceretur: hoc autem est per modum, quo natura communis est in aliquo supposito, & reducitur ad illū modum, quo genus est in specie, quamuis in diuinis nō sit genus, & species, vt infra patebit. Si autem accipiatur quantum ad relationem, tunc reducetur ad illū modum, quo aliquid est in eo, quo, sicut in principio mouente, & efficiente: quamuis.n. pater non sit principium efficiens filij, tamen est originans ipsum. Vnde filius est in patre, sicut originatum in originante, & econuerso, pater in filio, sicut originans in originato, sed adhuc magis proprie dicitur in diuinis filius in patre, etiā ex parte relationis, quam in humanis, quia filius ex ipsa relatione est persona subsistēs: sua enim relatio est sua personalitas, quod in alijs rebus non cōtingit.

Dist. 25. q. vnica. ar. 3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vna persona dicitur esse apud aliam ratione distinctionis: sed dicitur esse in alia, vel quātum ad essentiā, vel quantum ad intellectum relationū, quia in vna intelligitur alia, quamuis vnū relatiuum ab altero sit distinctum.

† vbi supra.

¶ Ad tertium dicendū, quòd si accipiatur pater esse in filio propter vnitatē essentiæ, eodem modo est pater in filio, & filius in patre: & tunc hæc præpositio in, non importabit aliquam relationem realem, sed tantum relationem rationis, qualis est inter essentiā, & personam, secundum quam essentia dicitur esse in persona. Si autem hoc accipiatur ex parte relationis, tunc est alius, & alius modus, vt dictum est, secundum diuersam habitudinē patris ad filium, & filij ad patrem.

In resp. ad primum.

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

IN Generatione & generationem anni tui. } Aeternitas per annos Dei intelligitur, non propter sui multitudinem, cum sit vna & simplex: sed inquantum virtute comprehendere potest magnam multitudinem inferioris mensuræ, quæ diuisibilis est. Sicut etiam dicimus ante mundum tempus fuisse, non quidem in re, sed secundum imaginationem, prout imaginamur temporis, quod cum mundo incœpit possibilem fuisse additionem fieri ex parte ante, quę additio tota sub æternitate continetur. } Confitemur diuinitatis naturam omnem. } id est totam, & perfectam, & simile in sequentibus accipiendum est. } Nec exemplum aliquod rebus diuinis &c. } Verum est, quòd sufficienter diuina demonstret. Quia in qualibet similitudine inuenitur maior dissimilitudo, vt supra, secunda dist. dictum est. } Sed quòd intelligibile est homini &c. } cum enim diuina natura, & virtus, quę infinita

Psal. 101.

est

est nostrum intellectum excedit, nihil quod intelligere possimus est, quòd Deus facere non possit: sed multa, quæ intelligere nō possumus, facere potest. & in ipso esse possunt, & sunt: non enim in eo potest esse aliquid, quod non sit, nec est aliqd, quod non esse possit, quia mutabilis esset, si sibi aliquid posset addi, vel subtrahi.§Id diuinæ veritatis ratio &c.§ quasi dicat: sufficiat nobis ad credendum quasi ratio vel medium probās diuina veritas, ex qua nobis sacra scriptura tradita ē, quāuis ex rerum naturis ratio sumpta dissentire videatur. §Patre igitur in filio &cæt.§ Sic construe patrem esse in filio, & filium in patre. §Perfecta plenitudine &c.§ idest ex hoc quòd plena diuinitas in vtroque est, sequitur, ꝙ pater sit in filio, & econuerso: quod probat consequenter cū dicit. §Quia plenitudo &c. §& ratio sua talis est. Plenitudo diuinitatis in vtroque ostendit, quòd quicquid est in vno, est in alio, quia si vni deesset, quod alter haberet, neuter perfectus esset, quia dās deitatem, daret partem substantiæ suæ, & ita vterque, scilicet pater dans, & filius recipiens, haberet terminum deitatis: & ita patet, quòd nisi totum quod vnus habet, alter accipiat plenitudo diuinitatis in vtroque esse non potest. Sed ad hoc, quod est totū, quod est in patre, esse in filio, sequitur patrem esse in filio, quia vbicunque est tota natura patris ibi est pater. ergo ad plenitudinem deitatis in vtroq;, sequitur patrem esse in filio, & econuerso. Similiter ēt construendum est hoc, quod dicit. §Quia plenitudo deitatis in filio, hoc est, quod in patre est, §idest ad plenitudinem deitatis, hoc sequitur. §Nec eadem natiuitas.§quia nihil à seipso nascitur. §Nec aliquid esse permittit.§ quia nihil nascitur ex aliquo viuo, nisi ad minus eādem naturam in spē accipiat. hoc modo vt nomen filiationis consequatur. Vnde cū diuina natura non possit multiplicari in diuersa s̄m numerū, eo ꝙ est immaterialis, restat, vt eandem numero naturam accipiat. Et ita aliud non est, sed alius. §Non per duplicem conuenientiam generum &c.§ sicut coniunguntur alia similia in genere, vt equus, & asinus, vt procreetur noua species. §Nec per infinitam &c.§ sicut in arbore inseritur ram⁹ alterius arboris. §Sed per naturæ vnitam similitudinem§.i. conuenientiam in vna natura s̄m numerum. Si.n. in vna natura secundum spēm E tantum esset conuenientia, diceretur similitudo, sed non vnitas. §Per necessitatem viuæ naturæ§ id est filij, qui est viuens natura. §Ex viuente natura.§patre, qui est viuens natura. §Dūres§.i. essentialis. §Non differt.§§Dum natura Dei non degenerat natiuitas § sicut est, quando propter indispositionem materiæ non recipitur species agentis, completa in patiente, sed degenerat in aliud genus.

Margin: † 3. fi. orth. in prin. c. 6.

in deo non est ita, Non enim maior essentia est pater, & filius simul, quàm solus pater, vel solus filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet, quòd tres personæ dicuntur diuina essentia, nec secundum materialem causam, vt tres statuæ vnum aurum, nec secundum complexionis similitudinem, vt tres homines vnius naturæ, nec vt genus prædicatur de speciebus, vel vt species de indiuiduis, id est continens de contentis, maius de minoribus.

Quæ uidentur aduersari prædictis.

His autem videntur aduersari, quæ quidam sacræ scripturæ tractatores catholici, in suis scriptis tradiderunt, in quibus significare videntur, quod essentia diuina sit qddam commune, & vniuersale, velut species, tres vero personæ sunt tria particularia, id est tria indiuidua, numero differentia. Vnde Io. Damas. † inter doctores Græcorum magnus in libr. quem de Trin. scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit aut. Communia, & vniuersalia prædicantur de subiectis sibiipsis particularibus, commune ergo substantia est, particulare vero hypostasis, idest persona. particulare autem dicitur, non quòd partem naturæ habet, seu particulare numero, vt atomus, i. indiuiduum, B Numero enim & non natura differre dicuntur hypostases. Item in eod. † Substantia significat cōmunem & circumplectiuam speciem homohydeon, id est similium specie, hypostaseon, i. personarum, vtputa, Deus homo. hypostasis autem indiuiduum demonstrat, scilicet patrem filium, spiritum sanctum, Petrum, Paulum, & huiusmodi. Ecce aperte dicit substantiam esse vniuersale, hypostasim vero particulare: C & quod deus est species, vt homo, & quod pater, & filius, & spiritussanctus sunt indiuidua, sicut Petrus, Paulus, eo quòd numero differant, quæ præmissæ sentētiæ August. penitus contradicere videtur. quid ergo dicem⁹ ad hoc? Hoc vtique dicere possumus, atque debemus, quod ea, quæ Aug. tradidit superius, sine omni hæsitatione tenenda sunt.

Margin: † Dam. vbi supra. ὁμοειδῶν. ὑποστάσεων. ὑπόστασις.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

Sed iam ad propositum redeamus.§ Hic ostendit secundo modo æqualitatem in magnitudine diuinarum personarū, remouēdo ea, quæ inæqualitatem facere possent. Et diuiditur in partes duas. In prima, ostendit veritatem. In secunda, soluit A quandam contrarietatem. ibi: §His aūt vr̄ ad.§ Prima in duas. In prima ostendit, ꝙ diuinæ personæ non conueniunt in essentia, sicut in toto. In secunda, ostendit ꝙ non conueniunt in essentia, sicut in parte, ibi: Notandum etiam, quòd essentia. Prima in duas. In prima ostendit, quòd personæ diuinæ non conueniunt in vna essentia, sicut partes in toto integrali. In secunda, quòd non conueniunt in essentia, sicut partes i toto vniuersali, ibi: §Hic adijciendum est.§ Primū ostēdit dupliciter ex verbis Augus. Primo sic. vbicunque est totum integrale, oportet esse partes diuersas per essentiam: sed in diuiduis personis non est essentiæ, vel naturæ diuersitas. ergo non sunt partes vnius naturæ, quasi integrātes ipsam. Secundo, ibi: §Vel in eodem.§ ostendit idem per simile, quia sicut in vna persona, s. patris, inueniuntur plura attributa, vt bonitas, sapientia, & huiusmodi, ita in natura diuina inueniuntur plures personæ: sed pater nō dicitur esse cōpositus ex pluribus attributis, sicut ex partibus quia simplex est, ergo pari ratione, quia natura diuina simplex est, non erit composita ex personis, sicut ex partibus.§ Hic adijciendum.§ Hic ostendit, ꝙ personæ non conueniunt in essentia, sicut in toto vniuersali, & probat hoc dupliciter. Primo sic. D Omne genus prædicatur pluraliter de pluribus specieb. simul acceptis, vel de plurib. indiuiduis sub illis speciebus contentis, sicut homo, & asinus sunt animalia, & duo hoīes duo animalia: sed essentia non prædicatur in plurali de tribus personis: non.n. dicimus, ꝙ tres personæ sunt tres essentiæ, sed vna essentia. ergo tres personæ non conueniunt in vna essentia, sicut species in genere. Eadem ratione probat, ꝙ nec sicut indiuidua in specie, ibi: §Si vero dicunt§ Secūdo, ibi: §Alio quoque modo.§ probat idem sic. Nihil vnum existēs habet sub se species, sicut gen⁹, vel indiuidua sicut species: sed essentia diuina est vna numero. ergo neque se habet ad personas, sicut genus ad speciē, neque sicut species ad indiuidua. §Sciendum est &c.§ Hic ostēdit, ꝙ tres personæ non conueniunt in essentia, sicut in parte. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit ꝙ non conueniunt in ipsa, sicut in parte materiali. Secundo, ꝙ non conueniunt in ipsa, sicut in proprietate formali, ibi: His quoque addendū.§ Pri- E mum sic probat. In omnibus, quæ constituuntur ex vna materia, sicut anuli ex auro, plus est de materia in pluribus, quàm in vno: sed non plus est de essentia diuina in tribus personis, q̄ in vna tantum. ergo neque se habet ad personam, sicut materia. Eodem modo ostendit, ꝙ non conueniunt in ipsa, sicut in proprietate formali, sicut dicimus hoīes eiusdem complexionis esse vnius naturæ, quia in his ma. us aliquid sunt duo, quā vnus quod nō est in diuinis personis. §Ex his aūt videtur &c.§ Hic soluit contrarietatem. Et circa hoc duo facit. Primo, inducit contrarietatem ex verbis Dama. qui videtur dicere, quòd essentia est sicut species, & personæ sicut particularia. Secūdo, ponit solutionem, ibi. §Hæc autem, quæ hic dicuntur.§ Et circa hoc duo facit. Primo, exponit qualiter intelligēdum sit, ꝙ essentia est sicut species prædicata de personis, sicut de partib. quia scilicet, hoc dicitur secundum similitudinem quandā, & non secundum proprietatem. Secundo, ostendit qualiter intel-

ligendum

ligendum sit, quod dicit personas numero differre, quia scilicet sunt relationibus distinctę, vt vna non sit altera, & non per essentiam diuinã, vt quod est in vna, non sit in alia, ibi: {Quod autem Ioannes dicit &c.} {Sciẽdum est igitur &c. Hic probat tertio ęqualitatem magnitudinis personarum, ex ratione veritatis sic. Vbicunq; eadem est veritas, & magnitudo non est maior magnitudo, & veritas secundũ rem. ergo vbi non est maior veritas, nec maior magnitudo. Sed nõ magis verum est, tres personas esse, q̃ vnam tantum. ergo non est maior magnitudo trium personarum, quàm vnius tãtũ. {Præter. cũ Deus} Hic concludit ex dictis, quòd Deus quãuis dicatur Trinus, non tñ dicendus est triplex. In illis.n.rebus inuenitur triplicitas, vbi tria excedunt vnum in magnitudine: sed tres personę non excedunt vnam in magnitudine. ergo nõ est dicenda triplicitas trium personarũ, respectu vnius.

Quòd sane possunt intelligi, quæ Ioannes dicit, & quomodo, ostendit.

Haec autem quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid à fide alienum resonare videantur, sane tamen intelligi queunt, plurimumque lectorem, atq; intellectorem plurimum efflagitant, in quorum explanatione mallem silens alios audire, quàm loquendo maliuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamẽ mihi ita posse accipi cum ait. †Substantia est commune, & hypostasis est particulare, non ita hæc accipit cum de Deo dicantur, vt accipiuntur in philosophica disciplina, sed p similitudinem eorum, quæ à philosophis dicuntur, locutus est, vt sicut ibi commune, vel vniuersa-

G le dicitur, quod prędicatur de pluribus: particulare vero vel indiuiduum, quod de vno solo, ita hæc essentia diuina dicta est vniuersale, quia de omnibus personis simul, & de singulis separatim dicitur: particulare vero singula

QVAESTIO IIII.

D

H Hic quæritur de duobus secundum duas rationes, quæ in hac lectione habentur.

Circa primam probationem quæruntur duo.

Primo. Vtrum in diuinis sit totum integrale.

Secundo. Vtrum sit ibi totum vniuersale.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in diuinis sit totum integrale.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd in diuinis sit totum integrale. Vbicunque enim est quantitas aliqua, ibi est ratio totius integralis, cum omnis quantitas in partes diuisibilis sit: sed in Deo est quantitas virtutis. ergo est ibi totum integrale.

I ¶ 2 Præter. Sicut quantitas continua integratur ex suis partibus, ita & numerus: sed in diuinis est numerus personarum, scilicet ternarius, cuius pars quædam est vnum, & duo. ergo videtur, quòd sit ibi totum integrale.

¶ 3 Itẽ. Quicquid est aliquid alicuius, & non est illud, est pars integralis illius: sed pater est aliquid Trinitatis, & non est Trinitas. ergo est pars integralis Trinitatis.

¶ 4 Præter. Ex sola natura nunquam constituuntur res naturæ, & præcipue vbi sunt plures res naturæ in vna natura: sed in vna natura diuina sunt plures res naturæ, s. personæ: ergo oportet, q̀ ad constitutionem personæ aliquid aliud naturæ diuinę adueniat: & sic erit ibi aliquid integratum ex pluribus.

Contra. Omne totum integrale est compositum ex partibus: sed in Deo nulla est compositio, sed summa simplicitas, vt supra habitum est. ergo in diuinis non est totum integrale.

Respondeo, Dicendum, quòd ratio totius integralis consistit in compositione. Ratio autem partis integralis habet imperfectionem annexam, quibus diuina simplicitas & perfectio repugnat: vnde non potest * ibi esse totum integrale, & pars. — Dist. 8. q. 4. art. 1. — * D. 974.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd quantitas virtutis non attenditur secundum diuisionem virtutis intrinsecus, sed magis attẽditur eius diuisio respectu exteriorum. Vel secundum numerum obiectorum, vel secundum intensionem actus, vel secundum modos agendi: vnde patet, quòd in quantitate virtutis non est ratio totius, & partis integralis, quia partes integrales sunt intra suum totum.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in diuinis, vnitas vel qualitas non est pars ternarij, nisi secundum rationis acceptionem. Cuius ratio est, quia alio modo est numerus in rebus diuinis, & in rebus creatis, & alio modo vnitas. Cum enim vnum sit, quòd est indiuisum in se, & diuisum ab alijs: cum vnumquodque autem creatũ per essentiam suam distinguatur ab alijs, ipsa essen-

F tia creati, secundũ quod est indiuisa in se, & distiguẽs ab alijs, est vnitas eius, & plures vnitates constituentes numerum personarum creaturarum, sunt plures essentiæ congregatæ secundum numerationem, ita quòd nihil est in vna, quòd sit in alia secũdum numerum idẽ: sic ergo numerus in rebus creatis habet rationem distinctionis, & cuiusdam coaceruationis distinctorum per essentiã, & ex hoc habet rationem totius integralis. Vnitas autẽ personalis est ipsa, pprietas relatiua, distinguens vnam personã ab alia, & non essentiam ipsius, personę. vñ tres personę non sunt differentes per essentiã cum vna numero essentia sit a tribus personis. Et ideo non põt ibi esse coaceruatio: sed tñ distinctio. Et pp hoc, numerus non habet rõnem totius integralis, nisi forte s'm q̃d in intellectu coadunantur rõnes proprietatum personaliũ: sed per hoc non erit integratio alicuius rei: sed in ratione tantum. — † Dam. vb supra.

¶ Ad tertium dicendum, q̀ hæc est falsa, Pater est aliquid Trinitatis, si intelligatur partitiue: significaretur enim, quòd haberet partem essentiæ Trinitatis ex hoc, quòd aliquid cum sic neutrum, essentiam significat. Sed hæc est vera. Est aliquis Trinitatis, ex quo non potest concludi, quòd sit pars Trinitatis, vñ si secundum rationem, quia scilicet non est tot personæ, quot est Trinitas, quia Trinitas est tres personæ, & non pater.

¶ Ad quartum diecudũ, q̀ naturæ diuinę nihil additur ad cõstituẽdum rem naturę, cum in Deo idem sit, quo est, * & quod est siue qui est. Distinctio aũt non est ex ratione naturæ: sed ex ratione proprietatis relatiuę, quę quidem secundũ quod comparatur ad essentiam, est ratio tantum, & non re ab ipsa differens. Prout autem comparatur ad correlatiuum cui opponitur, facit realem distinctionem personæ, vt supra dictum est. — * D. 981. — Distin. 9. q. vnic. ar. 1.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in diuinis, sit totum vniuersale.

I AD Secundum sic proceditur. Videtur, q̀ in diuinis sit totum vniuersale. Quicquid enim prædicantur de aliquo substantialiter, & nõ conuersim, prædicatur de ipso, vt totum vniuersale de parte subiectiua: sed essentia diuina, vel De⁹ hoc modo prædicatur de patre: pater.n. est essentia diuina: sed non quicunq; est essentia diuina est pater. ergo ibi est totum v̄le.

¶ 2 Pręt. Vniuersale, & particulare differũt, sicut cõe, & ppriũ: sed in diuinis inuenitur cõe & propriũ, quia essentia est cõis, & relatio est propria personę. ergo est ibi v̄de & particulare.

¶ 3 Item. Supra dist. 5. ex verbis Hila. habitum est, quòd filius Dei generis sui potestatẽ in habitu assumptæ humilitatis exercuit: genus autẽ suum nominat naturam suam. ergo videtur, quòd essentia sit genus, & vniuersale respectu personarum.

¶ 4 Præter. Scientia est species cognitionis: sed de Deo vtrunque dicitur, scilicet, quòd cognoscit, & scit: ergo videtur, q̀ in diuinis sit totum vniuersale.

K Contra. Vbicunque est vniuersale, & particulare, particularia sunt potentia in suis vniuersalibus, sicut differentiæ in genere: sed in diuinis non est aliquid in potentia. ergo non est ibi vniuersale, & particulare.

¶ Præt. Oẽ superius est pars integralis constituens diffinitionem inferioris: vnde dicit Porphy. q̀ genus se habet ad similitudinem materiæ, & differẽtia ad similitudinem formę, & species ad similitudinẽ compositi: sed in diuinis non est totũ integrale & pars. ergo etiã nec totum v̄le, & pars sibi respõdens — In præd. de diff.

Respondeo, Dicendum, quòd in diuinis non potest esse vniuersale, & particulare. Et huius ratio potest quadruplex assignari. Primo, quia secũdum Auic. vbicunq; est genus, * & species, oportet esse quidditatem differentẽ à suo esse, vt prius dictũ est. & hoc in diuinis non cõpetit. Secũdo, quia essentia * v̄lis non est eadem numero in suis inferioribus, secundum rõnem tantum, essentia autem diuina est eadem numero in pluribus — a. par. logicę. c. 2. — * D. 675. & 464. — Dist. 8. q. 1. art. 1. — D. 654.

personis

personis. Tertio quia vniuersale exigit pluralitatē in his, quæ sub ipso continentur, vel in actu, vel in potentia. In actu, sicut est in genere, quod semper habet plures species. In potentia, sicut in aliquibus speciebus, quarum forma quātum est de se, possibilis est inueniri in multis, cum omnis forma sit de se cōmunicabilis, sed q inueniatur tantum in vno est ex parte materiæ debitæ illi speciei, quę tota adunatē in vno indiuiduo, vt patet in sole, qui constat ex tota sua materia, & ista pluralitas est secundum numerum, q numerus simpliciter est fundatus in substantiali distinctione. Tres aūt personæ, non numerantē tali numero, vt dictū est, & ideo essentia non habet rationem vniuersalis. Quarto, quia particulare semper habet ex additione ad vniuersale. In diuinis autē propter summam simplicitatem non est possibilis additio, & ideo, nec vniuersale, nec particulare.

Arti. antec.

quælibet personarum, quia nec de alijs cōmuniter, nec de aliqua aliarum singulariter prædicatur. pp similitudinem ergo prædicationis, substantiam dixit vniuersale, & personas particularia, vel indiuidua, propter hoc idem etiā eandem diuinam essentiā dixit esse speciem communem, & circumplectiuam similium specie B personarum, quia sicut hæc species homo, de suis prędicatur indiuiduis: velut de Petro, Paulo, & alijs, nec ista specie differunt, sed conueniunt, ita Deus de tribus prædicatur personis, quæ in diuinitate non differunt, sed per omnia conueniunt. Hanc ergo si similitudinem inter res sempiternas, & res temporales perpēdens Ioannes: vniuersitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus proprie cōueniunt, ad res æternas transtulit. Augu. vero maiorem videns dissimilitudinē quam similitudinē inter res prædictas, ab excellentia trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

QVòd autem Ioannes dicit hypostases differre numero, nō natura, in eo quòd non differre natura ait, verissime & sine scrupulo loquitur. Quod vero dicit differre numero, cauēdum est quomodo intelligatur, diuersis enim modis dicūtur aliqua differre numero.

¶ Ad primum igitur, q modus prædicandi pportionatur ipsis rebus, de quibus fit prædicatio, cum ſm Hilar. sermo sit rei C subiectus. Vnde sicut nulla res in creaturis inuenitur similis ex toto vnitati essentiæ in tribus personis, Sed ſm aliquid: ita etiam nullus modus prædicandi in creaturis est similis huic modo prædicandi quo essentia, vel Deus de tribus persona prædicatur. Dico igitur, q secundum id qđ tactum est in obiectione, habet similitudinem cum modo prædicandi totius vniuersalis, sed differt secundum alia, quæ supra dicta sunt.

4. de Trinit. ante med.

In corp. ar.

¶ Ad secundum dicendum, q commune quantum est de se, non determinat rei cōitatem, vel rationis, sicut vniuersale, & ideo essentia potest dici communis, non autem vniuersalis.

¶ Ad tertium dicendum, q Hila. loquitur ad similitudinem creaturarum, prout cōmuniter loquendo dicimus, genus hominum, vnum genus esse, secundum q est multitudo aliquorum se habentium ad vnum principium: ita etiam dicitur genus diuinum ipsa pluralitas personarum, secundum ordinem emanationis ab vno principio, qui est pater.

¶ Ad quartum dicendum, q in creaturis quædam inueniunt, quæ tam ſm rationem generis, quam ſm rationem speciei dicunt aliquid perfectionis. Vnde attribuitur Deo vtrunque, ſm propriam rationem, sicut patet in cognitione, & scientia. Et hæc quidem quamuis in creaturis se habeant sicut genus & species, tñ in diuinis non sic se habent, quia vnum ſm rem nihil addit super alterum, sed solum secundum rationem.

QVAESTIO V.

B

Circa secundam probationem, quæritur de veritate.

Et quæruntur tria.

Primo. Quid sit veritas.

Secundo. Vtrum omnia sint vera vna veritate, quæ est veritas increata, siue prima.

Tertio. De conditionibus veritatis, scilicet æternitate, & incommutabilitate eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum veritas sit essentia rei.

De ver. q. 1. aric. 1. 1. ca. 5. co. 1.

AD Primum sic proceditur. Videtur, q veritas sit idem quod essentia rei. Dicit enim Aug. lib. Soliloquiorum, q verum est id, quod est. Et ab alijs, dicitur q verum est indiuisio esse, & eius quod est. ergo vnumquodq; dicitur verum, secundum q habet esse: esse autē est actus essentię. ergo cum vnumquodq; veritate formaliter sit verum, videtur q omnino idem sit veritas & essentia. A

¶ 2 Præt. Quæcunq; differunt re, vel ratione, vnum potest intelligi sine altero, vnde etiam ſm Boe. lib. de Hebdo. potest intelligi Deus non intellecta eius bonitate: sed essentia rei non potest intelligi sine veritate. ergo essentia rei & veritas nō differunt neq; re, neq; ratione. Cap. 5.

¶ 3 Item. Quicquid differt ſm rationem ab ente, se habet ex additione ad illud: sed qđ habet se ex additione ad aliquid contrahit, & determinat illud, sicut se habet hō ad aīal. Cum igitur verum non cōtrahat ens: quia verū & ens conuertuntur, videt q veritas neq; re, neq; ratione ab essentia differat. Dam. vbi supra. † vbi supra.

¶ 4 Pręt. Ansel. dicit, q veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. Constat aūt, q loquit metaphorice de rectitudine, q a rectitudo proprie dicta, est passio continui. Sed bonitas, & iustitia, secundum propriam rationem habent, q sint rectitudo sola mente perceptibilis. ergo videtur, quòd veritas re, & ratione sit idem quod bonitas, & iustitia. lib. de veri. cap. 12. † vbi supra. C

Contra. Contingit aliquid verum dicere & de ente & de nō ente: sed non entia non habent essentiā. cum ergo omne verum veritate sit verum, vr q veritas non sit idem q essentia. Ibidem.

¶ Præt. Veritas est sola mente perceptibilis, vt patet, per Ansel. sed illud, quod est sola mente perceptibile non est in sensibilibus, sed tantum in intelligibilibus, essentia autem est vtrisque ergo essentia & veritas non sunt idem.

¶ Item. Veritas & falsitas sunt tantum in cōplexis, quia singulum incomplexorum neq; verum, neq; falsum est: sed essentia est rerum incomplexarum. ergo non est idem q veritas.

¶ Item. Veritati opponitur falsitas: sed falsitatem contingit inuenire in entibus sicut dicimus aurum falsum, sed de ente non dr non ens, ergo falsum non est idem, quod non ens. ergo nec veritas est idem, quod essentia: quia si contrarium de contrario non prædicatur, vt idem, nec oppositum de opposito. D

Respondeo, Dicendum, q eorum, quæ significantur nominibus, inuenitur triplex diuersitas. Quædam enim sunt quę secundum esse totum cōpletum sunt extra animam, & huiusmodi sunt entia completa, sicut homo & lapis. Quædam autē sunt, quæ nihil habent extra animam, sicut somnia & imaginatio chimeræ. Quædam autem sunt, quæ habent fundamentum in re extra animam, sed complementum rationis eorum quātum ad id, quod est formale est per operationem animæ, vt patet, in vniuersali. Humanitas. n. est aliquid in re, non tamen ibi habet rationem vniuersalis, cum non sit extra animā aliqua humanitas multis communis, sed ſm q accipitur in intellectu adiungitur ei per operationem intellectus intentio, ſm quam dicitur species. Et similiter est de tempore, quod habet fundamentum in motu. s. prius & posterius ipsius motus, sed quātum ad id, quod est formale in tempore. s. numeratio, E completur per operationem intellectus numerātis. Similiter dico de veritate, q habet fundamentum in re, sed ratio eius completur per actionem intellectus quando. s. apprehenditur eo modo quo est. Vnde dicit Philosophus 6. metaphysicę, q verum & falsum sunt in anima, sed bonū & malum in rebus. Cum aūt in re sit quidditas eius & suum esse, veritas fundatur in esse rei magis q in quidditate, sicut & nomen entis ab esse imponitur, & in ipsa operatione * intellectus accipientis esse rei sicut est per quandam similationem ad ipsum, completur relatio adæquationis in qua consistit ratio veritatis. Vnde dico, q ipsum esse rei est causa veritatis secundum q est in cognitione intellectus. Sed tñ ratio veritatis per prius inuenitur in intellectu quam in re, sicut etiam calidum & frigidum, & aliæ causæ sanitatis sunt causa sanitatis, quæ est in animali, & tñ animal per prius dicitur sanum, & signa sanitatis & causa sanitatis dicuntur sana, secundum analogiā ad sanum, qđ de * D. 43

animali dicitur. Vnde dico, ꝙ verum per prius dicitur de veritate intellectus, & de enunciatione dicitur inquantum est signum illius veritatis, de re dicitur inquantum est causa. Vnde res dicitur vera, quæ nata est de se facere veram apprehensionem quantum ad ea, quæ apparent exterius in ipsa, & similiter dicitur falsa res, quæ nata est facere, quantum ad id quod apparet exterius de ipsa, falsam apprehensionem, sicut auricalcũ dicitur auri falsum. Et inde est etiam, ꝙ homo dicitur falsus, qui dictis, vel factis, ostendit de se aliud q̃ sit, & per oppositum intelligit veritas, quę est virtus in dictis & factis cõsistens, vt dicit Philos. (5. Metaph. tex. 34.) Vtraq; autem veritas, s. intellectus & rei reducitur sicut in primũ principiũ in ipsum Deũ, quia suũ esse, est causa omnis esse, & suũ intelligere, est causa omnis cognitionis. Et ideo ipse est prima veritas, sicut & primum ens: vnumquodq; enim ita se habet ad veritatem sicut ad esse, vt patet ex dictis. (Paulo supe.) Et inde est, ꝙ prima causa essendi, est prima causa veritatis, & maxime vera, s. Deus, vt probat Philos. 2. Metaphys. (Tex. 4.) Veritas autem enunciationis reducitur in prima principia per se nota, sicut in primas causas, & præcipue in hoc principium, ꝙ affirmatio, & negatio, non sunt simul vera, vt dicit Auice. (2. parte logicæ c. 4.) Sic ergo patet quomodo diuersæ diffinitiones de veritate dantur. Quædam. n. veritatis diffinitio datur secundum hoc, quod veritas completur in manifestatione intellectus sicut dicit Aug. lib. de vera relig. (ca. 36. to. 1.) Veritas est qua ostẽditur id quod est. Et Hilar. (Hilar. 5. de Tri. ant. me.) Verum est declaratiuum, aut manifestatiuum esse. Quædam autem datur de veritate, secundum ꝙ habet fundamentum in re, sicut illa Aug. (2. solilo. c. 5. to. 1.) Verum est id quod est. Et alia magistralis, Verum est indiuisio esse & eius quod est. Et alia Auic. (Tracta. 7. Meta. c. 1.) Veritas cuiusq; rei, est proprietas sui esse quod stabilitum ei est. Quædam autem datur, secundum commensurationem eius quod est in intellectu ad id, quod est in re, sicut dicitur. Veritas est adæquatio rei ad intellectum: & Aug. (2. soliloq. 5. rom. 1.) Verum est quod ita se habet. vt cognitori, videtur si velit, & possit cognoscere. Quædam autem datur de veritate, secundum ꝙ appropriatur filio, cui etiam appropriatur cognitio, s. ab Augu. lib. de vera relig. (Cap. 36.) Veritas est summa similitudo principij, quæ sine vlla dissimilitudine est. Quædam autem datur de veritate, comprehendens omnes veritatis acceptiones, s. Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. In rectitudine tangitur commensuratio, & in hoc, quod dicitur solamente perceptibilis, tangitur id, quod complet rationem veritatis. (Paulo supe.) Patet etiam ex dictis, ꝙ veritas addit supra essentiam, secundum rationem, scilicet ordinem ad cognitionem, vel demonstrationem alicuius.

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ esse dicitur dupliciter. Vno modo, secundum ꝙ ens significat essentiam rerum prout diuiditur per 10. genera. (5. Metaph. text. 14.) Alio modo, secundum ꝙ esse significat compositionem quam anima facit, & illud ens Philosophus appellat verum. (vbi supra.) Et similiter Aug. eum dicit, ꝙ verum est id, quod est, q. d. verum est quando dicitur de eo, quod est. & similiter intelligitur quod dicitur. Verum est indiuisio esse & eius quod est. Et si in negatiuis sit veritas quæ non consistit in compositione, sed in diuisione: tamen veritas negatiue fundatur supra ueritatem affirmatiue, cuius signum est, ꝙ nulla negatiua probatur nisi per aliquam affirmationem. Vel potest dici, ꝙ diffinitiones istæ dãtur de vero non secundum completam sui rationem, secundum illud quod fundatur in re.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut bonitas dicit rationem per quam essentia ordinatur ad appetitum, ita veritas dicit rationem per quam essentia ordinatur ad intellectum. Vnde sicut nullum esse appetitur, amota ratione boni, ita nullum esse intelligitur amota ratione veri. nihilominus tamen, alia est ratio veri, & alia ratio entis. Dupliciter. n. dicitur aliquid non posse intelligi sine altero. Aut ita ꝙ vnum non possit intelligi si non ponatur alterum esse, & sic dicitur, ꝙ esse non potest

Quibus modis dicãtur differre numero, & secundum quem modum personis conuenire posset.

Dicuntur enim aliqua differre numero, quãdo ita differunt, vt hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates, & Plato & huiusmodi, quæ apud Philosophos dicuntur indiuidua, vel particularia, iuxta quẽ modum nõ possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero quæ in enumeratione, siue cõputatione non sibi adiunguntur, sed à se inuicem discernuntur, vt cũ de aliquibus rebus loquẽtes dicimus, vna, duæ, tres, Et secundum hunc modum forte dixit Ioan. hypostases. idest, personas differre numero. Possumus. n. dicere, pater est vn⁹, & pater & filius sunt duo, G & pater & filius & spiritussanctus sunt tres. Et item: hæc persona est vna, & hæc, & illa sunt duæ, & hæc & illa & alia, sunt tres. Conuenientius tamen tres illæ personæ, proprietatibus tantum distingui dicuntur, de quarum distinctione, secundum proprietates in sequenti tractabitur.

F intelligi sine vero, sicut etiam non potest intelligi sine hoc, ꝙ est esse intelligibile. Siue ita, quòd quandocunque intelligitur vnum intelligatur alterum. sicut quicũq; intelligit hominem intelligit animal. Et hoc modo esse, potest intelligi sine vero, sed non econuerso: quia verũ non est in ratione entis, sed eius in ratione veri, sicut potest aliquis intelligere ens, & tamen nõ intelligit aliquid de ratione intelligibilitatis, sed nunquam potest intelligi intelligibile, secundũ hãc rationem, nisi intelligatur ens. vnde etiã patet, ꝙ ens est prima conceptio intellectus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ verum addit supra ens sicut & bonum, & vnum. Nullum tamen eorũ addit aliquam differentiam contrahentem ens, sed rationẽ, quæ consequitur omne ens, sicut vnum addit rationem indiuisionis,* & bonum rationem finis, & verum rationem ordinis ad cognitionem, & ideo hæc quatuor conuertuntur ens, bonum, vnum & verum. (* D. 79.)

¶ Ad quartum dicendum, quòd rectitudo dicitur de bonitate H iustitia, & veritate, metaphoricè, & secundum diuersas rationes. Inuenitur enim in recto quædam æqualis proportio principij, medij, & finis, vnde secundum hoc, quòd aliquis in distribuendo, vel communicando mensuram, æqualitatis iustitiæ seruat, vel mensuram præcepti legis, dicitur rectitudo iustitiæ. Secundum autem quod aliquid non egreditur commensurationem finis, dicitur rectitudo bonitatis. Secundum autem, ꝙ non egreditur ordinem commensurationis rei & intellectus, dicitur rectitudo veritatis.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ secundum Auice. de eo ꝙ nullo modo est, non potest aliquid enuntiari, ad minus enim oportet, ꝙ illud de quo aliquid enuntiatur, sit apprehensum, & ita habet aliquod esse ad minus in intellectu apprehendente, & ita constat, ꝙ semper veritati respõdet aliquod esse, nec oportet ꝙ semper respondeat sibi esse in re extra animam, cum ratio veritatis compleatur in ratione animæ. (Tractat. 2. Metaph. capit. 1.)

I ¶ Ad sextum dicendum, quòd quamuis esse sit in rebus sensibilibus, tamen rationem essendi, vel intentionem entis, sensus non apprehendit, sicut nec aliquam formam substantialẽ, nisi per accidens, sed tantum accidentia sensibilia. Ita etiam quamuis veritas sit in rebus sensibilibus, prout dicitur esse veritas in rebus, tamen intentio veritatis solo intellectu percipitur. Vel dicendum, quòd quamuis res sensibiles sensu comprehendantur, tamen earum adæquatio ad intellectum sola mente capitur, & pro tanto dicitur, quòd veritas est sola mente perceptibilis.

¶ Ad septimum dicendum, quòd cum sit duplex operatio* intellectus: vna quarum dicitur à quibusdam imaginatio intellectus, quam Philosophus tertio de anima nominat intelligentiam indiuisibilium, quæ consistit in apprehensione quidditatis simplicis, quæ alio etiam nomine formatio dicitur. (* D. 758.) (3. de anima tex. 21.) K Alia est quam dicunt fidem, quæ consistit in compositione, vel diuisione propositionis. Prima operatio respicit quidditatem rei. Secunda respicit esse ipsius. Et quia ratio* veritatis fundatur in esse, & non in quidditate, vt dictum est. (* D. 1162. In corp.) Ideo veritas, & falsitas propriè inuenitur in secunda operatione, & in signo eius, quod est enunciatio, & non in prima, vel signo eius, quod est diffinitio, nisi secundum quid, sicut etiam quidditatis esse est quoddam esse rationis, & secundum illud esse dicitur veritas in prima operatione intellectus, per quem etiam modum dicitur diffinitio vera. Sed huic veritati non adiungitur falsitas per se, quia intellectus habet verum iudicium de proprio obiecto, in quod naturaliter tendit, quod est quidditas rei, sicut & visus de colore: sed per accidens admiscetur falsitas, scilicet ratione affirmationis, vel negationis annexæ, quod contingit dupliciter. Vel ex comparatione diffinitionis ad diffinitum: & tunc dicitur diffinitio falsa respectu alicuius, & non simpliciter: sicut diffinitio circuli est falsa de triangulo.

Vel in respectu partium definitionum adinuicem, in quibus implicatur impossibilis affirmatio, sicut definitio vacui, quod est locus, in quo nullum corpus est, & hæc definitio dicitur falsa
Tex. 34. simpliciter, vt in 5. metaphy. dicitur, sed hoc non cótingit nisi in quidditatibus cópositorum: quia in quidditatibus rerum simplicium, non deficit intellectus nisi ex
† Dist. 26. hoc, quod omnino nihil
Tex. 22. intelligit, vt in 9. Metaphys. dicitur. Secundæ autem operationi admiscetur falsitas etiam per se: non quidem quantum ad primas affirmationes, quas naturaliter intellectus cognoscit, vt sunt dignitates, sed quantum ad consequentes: quia rationem inducendo con
In corp. ar. tingit errare per applicationé vnius ad aliud. Patet igitur ex dictis, quod verum proprie loquendo, quod inuenitur tantum in complexis, non impedit conuersioné veri, & entis: quia quælibet res in complexa habet esse suum: quod non accipitur ab intellectu nisi per modum complexionis, & ideo ex ipsa ratione quá addit verum supra ens, s. ordinem ad intellectum, sequitur ista differentia, quod verum sit complexorum, & ens dicatur de re extra animam incomplexa.

In corp. ¶ Ad vltimum dicendum, quòd sicut dictum est, ens est prima conceptio intellectus, vnde enti nó potest aliquid opponi per modum contrarietatis, vel priuationis, sed solum per modum negationis, quia sicut ipsum non fundatur in aliquo, ita nec oppositum suum, opposita enim sunt circa idem: sed vnum, verum, & bonum, secundum proprias intentiones fundantur supra intétionem entis, & ideo possunt habere oppositionem contrarietatis, vel priuationis fundatæ super ens, sicut & ipsa super ens fundantur. Vnde patet, quod non eodem modo se habet verum, & falsum, & malum, & bonum, sicut ens & non ens, nisi accipiatur non ens particulariter pro remotione alicuius, cui substernitur aliquod ens, vnde sicut quælibet priuatio entis particularis fundatur in bono: & falsum fundatur in aliquo vero: sicut in aliquo esse. Vnde sicut illud in quo est falsitas, vel malitia, est aliquod ens, sed non est ens cópletum, ita etiam illud quod est malum, vel falsum, est aliquod bonum, vel verum incompletum.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia sint vera veritate increata.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod omnia sint vera vna veritate, quæ est veritas increata. Sicut enim dictum est, in solutione præcedentis articuli, verum dicitur analogice de illis in quibus est veritas, sicut sanitas de omnibus sanis: sed vna est sanitas numero à qua denominatur animal sanum sicut subiectum eius, & medicina sana causa eius, & vrina sana, sicut signum eius. ergo videtur, quòd vna sit veritas qua omnia dicuntur vera.

¶ 2 Præt. Omnis rectitudo attenditur per aliquam mensurá: sed veritas est rectitudo quædam. cum igitur videamus omnibus temporalibus respondere vnum tempus quasi mensurá, videtur etiam quod omnibus veris respondeat vna veritas, secundum quam dicantur vera.

¶ 3 Præt. Sicut se habet bonitas ad bona, ita se habet veritas
8. de Trin. c. 3. to. 3. ad vera: sed omnia sunt bona vnitate. Vnde Augustinus lib. de Tri. Bonus est homo, bona est facies, bonum est, hoc & illud tolle hoc & illud, & videbis bonum: omnis boni. Vnde videtur quod sit vna bonitas numero in omnibus participata secundum quam dicuntur bona. ergo videtur, quod similiter omnia di-

Nunc vero ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpius versando, familiarius innotescant.

Quòd vna persona non est maior alia, nec tres simul quàm vna, & hoc ratione ostendit catholica.

SCiendum est ergo, tantá esse æqualitatem in trinitate, ᵃ vt ait Augustinus in 8. libro de Trin. vt non solum pater non sit maior quàm filius, sed nec pater & filius simul maius aliquid sint, quàm spiritussanctus, aut quælibet psona minus aliquid sit quá ipsa trinitas. Quòd autem ita sit aliquo modo, si fieri potest, demonstrandum est. Quantum ergo ipse creator adiuuat, attendamus, inquit August. in eodem, ₐ quomodo in hac trinitate duæ, vel tres personæ non sunt maius aliquid quàm vna earum.

Ratione subtilissima vtitur, ad ostendendum quòd ita sit.

E

B QVòd ibi magnum dicitur, aliunde magnum nó est, quàm eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, ᵃ & veritas essentia. Non ergo ibi maius est quod verius nó est. Non autem verius est pater, & filius simul, quàm pater solus, vel filius, non ergo maius est aliquid vterque simul, quàm singulus eorum, & quia æque etiam vere est spiritussanctus, ideo pater; & filius simul non sunt aliquod maius, quàm ipse, quia nec
C verius sunt. Item, in essentia veritatis, hoc est verum esse, quod

A cantur vera vna veritate, quæ est veritas increata.

¶ 4 Si dicas quod omnia dicuntur vera, veritate increata exemplariter.

¶ Contra. Vniuscuiusque formæ exemplar est in Deo, quod est creatrix essentia. Si igitur hoc sufficeret ut omnia dicerentur uera ueritate increata: quia exemplantur ab ipsa, uidetur quod similiter oïa possent dici colorata: quia exemplántur colore, qui est in Deo exemplariter, quod est inconueniens.

Contra. mala fieri est uerum: sed nullum malú est à Deo. Ibi. c. 1. to. 1
ergo uidetur, quod non omnia uera sint uera ueritate increata.

Responden. dicendum, quòd sicut dictum est, ratio ueritatis in duobus consistit, in esse rei, & in apprehensione uirtutis cognoscitiuæ proportionata ad esse Arti. antec.
rei. Vtrunque autem horum quauis ut dictum est, reducatur in Deum sicut in causam efficienté & exéplarem: nihilominus Dist. 8. q. 1. art. 1.
tamen, quælibet res participat suum esse creatú, quo formaliter est, & unusquisque intellectus participat lumen, per quod recte de ré iudicat, quod quidem est exemplatum à lumine increato. Habet etiam intellectus suam operationem in se, ex qua completur ratio ueritatis. Vnde dico, quod sicut est unum esse diuinum quo omnia sunt, sicut à principio effectiuo exemplari: nihilominus tamé in rebus diuersis est diuersum esse, quo formaliter res est, ita etiam est vna veritas. s. diuina, qua omnia vera sunt sicut principio effectiuo exemplari. nihilominus sunt plures veritates in rebus creatis quibus dicuntur veræ formaliter.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd aliquid dicitur secundum ᵃ analogiam tripliciter. Vel secundum intentionem tan- ᵃ D. 547.
D tum & non secundum esse: & hoc est quando vna intentio refertur ad plura per prius & posterius: quæ tamen non habet esse nisi in vno: sicut intentio sanitatis refertur ad animam, vrinam, & dietam diuersimode, secundum prius & posterius: non tamen secundum diuersum esse: quia esse sanitatis non est nisi in animali. Vel secundum esse & non secundum intentionem: & hoc contingit quando plura parificantur in intentione alicuius communis, sed illud commune non habet esse vnius rationis in omnibus, sicut omnia corpora parificantur in intentione corporeitatis. Vnde logicus, qui considerat intentiones tantum dicit, hoc nomen corpus de omnibus corporibus vniuoce prædicari, sed esse huius naturæ non est eiusdem rationis in corporibus corruptibilibus & incorruptibilibus. Vnde quantum ad metaphysicum, & naturalem, qui considerant res secundum suum esse, nec hoc nomen corpus, nec
E aliquid aliud dicitur vniuoce de corruptibilibus, & incorruptibilibus. vt patet. 10. Metaphy. ex Philosopho & Commen. Tex. c. 5.
Vel secundum intentionem & secundum esse, & hoc est quando neque parificatur in intentione communi neque in esse, sicut ens dicitur de substantia & accidente, & de talibus oportet quòd natura communis ᵃ habeat aliquod esse in vno quoque eorum de quibus dicitur, sed differens secundum rationem maioris, vel minoris perfectionis. Et similiter dico, quòd ᵃ D. 975.
veritas, & bonitas, & omnia huiusmodi, dicuntur analogice de Deo, & creaturis. Vnde oportet, quod secundum suum esse omnia hæc in Deo sint: & in creaturis secundum rationem maioris perfectionis, & minoris, ex quo sequitur cum non possint esse secundum vnum esse vtrobique, quòd sint diuersæ veritates.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum veritas sit quædam rectitudo, & commensuratio, oportet quod in ratione veritatis intelligatur mensura, & sicut dictum est, oportet esse commensura- In cor. arti.

tionem rei ad intellectum, vt compleatur ratio veritatis. Res autem diuersimode se habent ad diuersos intellectus: quia intellectus diuinus est causa rei, vnde oportet, q res mensuretur per intellectum diuinum, cum vnumquodq; mensuretur per suum primum principium, & ideo dicit Anselmus, q res

Anselm. de ver. ca. 11. dicitur esse vera quando implet hoc, ad quod est ordinata in intellectu diuino. Sed res se habent ad intellectum nostrum sicut causa, inquantum scilicet intellectus accipit * à rebus, & inde est q scientia nostra non mẽsurat res, sed mensurat̃ ab eis, vt dicitur, 10. Metaphy. Non.n. ita ideo est in re, quia sic videtur nobis, sed magis quia ita est in re, verum est, quod vr̃ nobis. Sic ergo intellectus diuinus est, vt mensura prima non mensurata. Res autem, est mensura secunda, mẽsurata. Intellectus autem noster, est mensuratus, & non mensurans. Dico igitur, q prima mensura veritatis est

* D. 355. & 873.

Tex. 5.

vna tantum, sed mensuræ secundæ, scilicet ipsæ res sunt plures, vnde sunt plures veritates. Et si non esset nisi vna * mensura veritatis, adhuc non sequeretur, q esset tantum vna veritas, quia veritas non est mensura, sed commensuratio, vel adæquatio, & respectu vnius mensuræ possunt esse diuersæ commensurationes in diuersis, vnde non est simile de tempore, quia tempus est ipsa mensura.

* D. 108.

¶ Ad tertium dicendum, q similiter dico de bonitate, q est vna bonitas, qua sicut principio effectiuo exemplari omnia sunt bona. Sed tamen bonitas qua vnumquodq; formaliter est bonum, diuersa est in diuersis: sed quia bonitas vniuersalis non inuenitur in aliqua creatura, sed particulata, & secundum aliquid, ideo dicit Augustinus, q si remoueamus omnes I rationes particulationis ab ipsa bonitate, remanebit in intellectu bonitas integra, & plena, quæ est bonitas diuina, quæ videtur in bonitate creata sicut exemplar in exemplato.

¶ Ad quartum dicendum, quòd exemplar rerum est in Deo dupliciter. Vel quantum ad id quod est in intellectu suo, & sic secundum ideas est exemplar intellectus diuinus omniũ quæ ab ipso sunt, sicut intellectus artificis per formam artis omnium artificiatorum. Vel quantum ad id, quod est in natura sua sicut ratione suæ bonitatis qua bonus, est exemplar omnis bonitatis, & similiter est de veritate. Vnde patet, q non eodem modo Deus est exemplar coloris, & veritatis: & ideo obiectio non procedit.

¶ Ad vltimum dicendum, quòd quamuis malum non sit bonum, nec sit à Deo, nihilominus intelligere malum bonum est, & à Deo est, & ideo veritas quæ consistit in commensuratione intellectus ad priuationem existentem extra animam, K

Amb. supra 12. ca. 1. ad Corint. circa illud. propter qđ notũ vobis facio. to. 3. bona est, & à Deo, & ideo dicit Ambrosius, quòd omne verum à quocunque dicatur, à spiritusancto est.

ARTICVLVS III.

Vtrum sint plures veritates æternæ.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, q sint plures veritates æternæ. Sicut patet ex dictis. Diuersarum propositionum diuersæ sunt veritates: sed pater est Deus, filius est Deus, sunt duæ propositiones. ergo & sunt duæ veritates, sed vtrũq; istorum ab æterno est verũ. ergo plures veritates, sunt æternæ.

1. p. q. 16. ar. tic. 7. de verit. q. 1. ar. 5

¶ 2 Præterea. Omnia quæcunq; fuerunt, sunt, & erunt: Deus ab æterno præsciuit, quæ constat, quod plura sunt: sed Deus non præsciuit nisi verum. ergo plura vera sunt ab æterno.

2. soliloq. c. 18. & 19. tomo. 1.

¶ 3 Item. Augus. 83. quæst. probat animam esse immortalem

F

est esse, & hoc est esse, quod est magnum esse: hoc est ergo magnum esse, quod verũ esse, quod ergo ibi æque verum est, & æque magnum est, quod ergo ibi plus veritatis non habet, non habet plus magnitudinis plus autem veritatis non habet quod verius nõ est. Non est autem verius vna persona quàm alia, vel duæ quã vna, vel tres simul quam singula. nõn ergo plus veritatis habet vna quã alia, vel duæ quam vna, vel tres simul quàm singula. Sic ergo & ipsa trinitas nõ est maius aliquid quàm vnaquæq; ibi persona, sed tam magnum quàm singula. Nõ enim ibi maior est quæ verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti, & ratione catholica ostensum est, quomodo indifferens sit magnitudo triũ personarum: quia nec vna maior est alia: nec duæ maius aliquid quam vna: nec tres simul maius aliquid, quã singula.

Quòd Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

G PRæterea cum Deus dicatur Trinus, non tamen debet dici triplex. ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas, & indifferens æqualitas. Vnde Augustinus in lib. 6. de Trinitate ait. Non quoniam Deus trinitas est, ideo triplex putandus est: alioquin minor esset pater solus, vel filius solus, quàm simul pater & filius. Cum itaq; tantus est solus pater, vel solus filius, vel solus spiritussanctus, quantus est simul pater, & filius, & spiritussanctus, nullo modo dicendus est triplex Deus: non enim pater H

per hoc, quòd est subiectum veritatis, quę est æterna: sed constat quod veritas, quæ est in intellectu nostro sicut in subiecto, non est veritas diuina per essentiam. ergo videtur, quòd plures veritates sint æternæ. Quòd autem veritas sit æterna sic probatur. Omne illud ad cuius remotionem sequitur positio eius, est ęternum: sed si negatur veritas esse, ponitur esse. ergo veritas est ęterna. Probatio mediæ. Si veritas non est, veritatẽ esse est falsum: sed si affirmatio est falsa, negatio est vera. ergo veritatẽ non esse erit verum: sed nõ est verum nisi in aliqua veritate. ergo aliqua veritas est.

¶ 4 Præt. Illud quod non põt intelligi nõ esse est æternũ, quia quicquid potest non esse, potest intelligi non esse: sed veritas non põt intelligi nõ esse, quia quicquid intelligitur, intelligitur per iudicium veritatis. ergo videtur, q veritas quæ est in intellectu sit æterna, & immutabilis. cap. 2. to. 3.

¶ 5 Præterea. Idem videtur de veritate enunciationis. Si enim veritas enunciationis mutetur, vel destruatur, hoc erit, vel per destructionem signi, vel per destructionem rei: sed neutro modo destruitur, vel mutatur. ergo veritas enunciationis est immutabilis & æterna. Probatio mediæ. Non existente signo, rectum est rem signari: sed veritas est rectitudo, & veritas signi est rectitudo significationis, ergo si non sit enunciatio, vel quodcunque signum veritatis, adhuc remanebit veritas signi. Similiter probatur, quòd non mouetur ex mutatione rei, quia, vt dictum est, vnumquodq; habet veritatem quando implet id ad quod est ordinatum in mente diuina, sed cessante cursu Sortis, adhuc ista enunciatio, Sortes currit, facit id ad quod ordinata est in mente diuina, quia significat Sortem currere. ergo videtur quòd destructa, vel mutata re, non mutatur neque destruitur veritas signi. Arti. 1. istius q. ad secundum ex Anselm.

¶ 6 Præt. Idem videtur de veritate quæ est in re, quia vt dicit August. Pereunte vero, non perit veritas: sed veritas rei non posset destrui, vel mutari nisi per mutationem rei. ergo videtur, quòd nullo modo pereat. 2. solilo. 15. to. 1.

¶ 7 Item. Omne totum est maius sua parte, est quædam veritas quæ nullo modo videtur mutabilis, & similiter multa huiusmodi. ergo videtur, quòd sint plures veritates æternæ immutabiles.

Contra. August. dicit quòd vera æternitas, & sola immutabilitas in Deo est: sed veritas Dei est vna tantum sicut & essentia ergo videtur, quòd sit vna tantum veritas æterna, & immutabilis. De natura boni c. 1. & sequent. to. 6. & de vera Innocen. c. 3. to. 3.

Respondeo, Dicendum, q est vna tantum veritas æterna, s. veritas diuina. Cum enim ratio veritatis in actione compleatur intellectus: & fundamentum habeat ipsum esse rei, iudicium de veritate sequitur iudicium de esse rei, & de intellectu. Vnde sicut esse vnum tantum est æternum, s. diuinum, ita vna tantum veritas. Similiter de mutabilitate veritatis idem dicendum est, quod de mutabilitate essendi, vt ante supra dictum est, simpliciter immutabile nõ esse nisi esse diuinum, vnde simpliciter immutabilis veritas est non nisi vna, s. diuina. Esse autem aliarum rerum quarundam dicitur mutabile mutatione variabilitatis, sicut est in contingentibus, & horum etiam veritas mutabilis est & contingens. Quorundam vero esse est mutabile solum sm̃ vertibilitatem in nihil, si sibi relinqueretur: & horum veritas similiter mutabilis est per vertibilitatem in nihil, si sibi relinqueretur. Vnde patet, quòd nulla veritas est necessaria in creaturis. Similiter etiam si loquaris de veritate secundum q ratio eius completur in ratione intellectus, patet q nullus intellectus est æternus, & inuariabilis ex natura Art. antec.

sua.

cum filio & spiritusancto maior Deus est, quàm singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio, perfectus autem est, & pater, & filius, & spiritussanctus, & perfectus dicitur Deus singulus eorum, & ideo trinitas potius, quam triplex dici debet.

Quòd non est ita in rebus corporis, vt in trinitate.

IN rebus corporeis non tantũ est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ, quam vna res. In trinitate vero summa, tantum est vna persona quantũ tres simul, & tantũ sunt duæ quantum vna, & in se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earũ. Ac per hoc aperitur, quòd superius dictum est, scilicet quomodo & singula sunt in singulis,
B & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est, & vnũ omnia. Ecce iam ostẽdimus sufficienter, qualiter in trinitate, aliqua persona aliam nõ superat in magnitudine.

sua, nisi intellectus diuinus. Ex quo etiã patet, ꝙ sola veritas vna quę in Deo est, & quę Deus est, est ęterna & immutabilis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut trium personarum vna est essentia, qua quælibet habet esse, quámuis sint plures proprietates quibus distinguuntur, quæ tamẽ omnes non differunt ẽm rem ab essentia: ita etiam est vna veritas trium personarum ex parte ipsius rei, de qua fit enuntiatio. Sed ꝙ sint enũciationes plures veræ, est per intellectum nostrum. Vnde veritas quæ est i istis enũciationibus quæ formaliter sunt, vel quæ est in intellectu nostro non est æterna, sicut, nec propositiones, nec intellectꝰ noster æternus.

¶ Ad secũdum dicendum, ꝙ rõnes ideales rerum, quæ sunt in Deo ab æterno, non sunt aliud, secundum rem ab ipso intellectu & essentia diuina. Vnde sicut veritas essentiæ est vna secũdum rem: ita etiam veritas omnium illarum rationum, & non multiplicatur, nisi secundum respectum ad diuersas res. Vnde ex hoc non probatur, quòd sint plures veritates ab æterno, sed solum hoc, quòd sit vna veritas plurium, secundum rationem.

¶ 3 Ad tertium dicendum, ꝙ si anima nõ esset, nec aliquis intellectus creatus, veritas secundum ꝙ consistit in operatione animæ, non esset. Posset tamen remanere, secũdum quod fundamentum habet in re. Remaneret etiam intentio veritatis intellecta in Deo. Vnde cum anima nõ sit æterna, nec aliquis intellectus creatus anteq̃ hæc essent, nulla veritas creata erat. Et si obijcitur veritas non est, ergo veritatem esse est falsum, quantum ad illud tempus in quo nõ erat veritas creata: Dico ꝙ non sequitur, quia quando non est veritas, nec etiam falsitas est. hoc autem ꝙ non sit veritas, vel falsitas, non est ex defectu veritatis, vel falsitatis quantum ad intẽtiones ipsarum, sed ex defectu eorum in quibus veritas habet esse. Sicut.n. dicimus de vniuersalibus, quæ sunt incorruptibilia & æterna, quia non corrumpuntur nisi per accidens, i. quantum ad esse quod habent in alio, quod potest non esse: ita etiam est de veritate, & falsitate, ꝙ consideratæ secundum intentiones suas,
D non accidit eis corruptio per se, sed solum secundũ esse quod habent in alio, & ex hoc procedit probatio Aug. quia omnis virtus, quæ apprehendit rationem intentionis alicuius, oportet ꝙ sit virtus non obligata ad corpus, nec dependens à corpore, eo ꝙ virtutes apprehensiuæ, quæ sunt impressæ in organis corporalibus, vt patet in sensibus, nõ apprehendunt intentionem rationis, vt rationem hominis, vel coloris, sed tantum apprehendunt huiusmodi, secundum ꝙ sunt particularia. Virtus autem quæ non dependet à corpore, est incorruptibilis, & ita probatur ꝙ anima intellectiua est immortalis ex eo ꝙ apprehendit veritatem. Virtutes enim sensitiuæ quamuis sint veræ in suis apprehensionibus, non tamen apprehendunt rationem siue veritatis, sicut facit intellectus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ aliquid non posse intelligi non esse, contingit dupliciter, vel ex parte ipsius intellectui, vel ex
E parte intelligentis. Ex parte intellecti, sicut illud qđ de rõne sua habet esse, sicut est Deus, cuius esse est sua quidditas per q̃ intelligitur. Et parte intelligentis sicut non potest intelligi res sine actu intelligendi: vnde si actus intelligendi non esset, nihil posset intelligi, vnde non potest intelligi actus intelligendi non esse. Vtroque modo veritas non potest intelligi non esse, quia verum habet in ratione sua esse, ẽm quod fundatur in re, & habet in ratione sua actum intellectus, secundum ꝙ cõpletur in anima. Tñ ex hoc non sequitur, ꝙ sit æterna nisi sub hac conditione si ab æterno fuisset intelligere, quamuis enim non possit intelligi de veritate non esse, ita scilicet ꝙ apprehendatur intentio veritatis, & non apprehendatur esse, tamẽ possibile est, nec illum intellectum esse, nec illud esse in quo veritas fundatur, sicut aliquando fuit, sed illa veritas sola est æterna: quæ fundatur in esse æterno & intellectu æterno.

¶ Ad quintum dicendum, quòd vtroque modo veritas enun-
A ciationis potest mutari, si enim nulla enunciatio esset, veritas enunciationis non esset.

¶ Et quod obijcitur, ꝙ adhuc rectum esset rem significari: Dicimus, ꝙ verum est, sed tamen illa rectitudo nihil est aliud, quam signabilitas rei, & hoc nõ ponit veritatem signi in actu, sed tantum in potentia. Similiter etiam quãdo mutatur res, mutatur veritas enũciationis. Vnde ẽm Philosophum, eadẽ propositio quandoq; potest esse vera, & qñ que falsa. (In prædic. c. de subia. In sexta ꝓprietate.) Et quod vlterius obijcitur, ꝙ implet illud ad quod ordinatum est in mẽte diuina, Dicẽdum. ꝙ enunciatio potest dupliciter considerari. Vel vt res quędã, & sic est in ipsa veritas rei, sicut in qualibet re, quando implet illud ad quod ordinata est in mẽte diuina, & talis veritas manet in ipsa, etiam mutata re. Vel vt signũ talis rei, & sic veritas eius est per adæquationem ad rem illam. Mutata autem re, tollitur adæquatio signi ad signatũ, sine aliqua mutatione ipsius signi, quod manifestum est in relationibus posse contingere, vnde veritas enunciationis non manet.

C ¶ Ad sextum dicendum, ꝙ pereunte re vera, perit veritas quãtum ad illud esse quod habet in re illa. Sed tñ potest remanere intentio veritatis, ẽm esse quod habet in alia re, vel ẽm esse quod habet in anima. Quæ omnia si auferuntur, non remanebit veritas nisi in Deo: nec ille defectus accidit veritati per se, sed per accidens, vt dictum est, quia ẽm Philosophum, Destructis primis substantijs, impossibile est aliquod cæterorum remanere, quámuis vniuersalia sint per se incorruptibilia. (Art. 2. istius quæstionis. In prædic. c. de subia.)

¶ Ad septimum dicendum similiter, quòd veritas propositionum necessariarũ potest deficere per accidens, quantum ad esse quod habet in anima, vel in rebus, si res illę deficerent, tunc enim non remanerent illę veritates nisi in Deo, in quo sunt vna & eadem veritas.

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

D SI ergo in vna persona patris illa inuenis &c. } Videtur, quod ipse arguat à maiori affirmando. Magis enim videtur, quòd in vna persona simplicitas inueniatur, quàm in duabus simul acceptus.

Respondeo dicendum, ꝙ est locus à minori, quia agit in vna persona patris, & accipit ea quę sunt diuersa ẽm rationem, vt sapiẽtiam virtutem & huiusmodi: sed in duabus personis patris & filij accipit hoc quod est vnum ẽm rationem, scilicet naturam diuinam, quę secundum numerum etiã multiplicari non potest. } Sicut tres statuę dicuntur vnum aurũ. } Videtur hoc esse falsum, quia materia non prędicatur de cõposito, cum sit pars. Et dicendum, quòd hoc est verum in naturalibus, quorum materia non est tota substantia eorum, sicut in artificialibus quę ordinantur in genere substantię per
E suam materiam, vt Cõmen. dicit in 2. de anima. Formę.n. artificiales, accidentia sunt. } Substantia significat cõem &c. } (Tex. c. 8.) idest, substantia quę communis in diuinis dicitur, se habet ad modum speciei quę colligit plura indiuidua. Sic enim in essentia tres personę vniuntur, non ita ꝙ in diuina essentia sit species, vt Magister exponit. } Dicuntur.n. aliqua differre numero &c. } Ratio huius dictionis hæc est: quia diuersitas, secundum numerum in his, quæ simpliciter numerantur est ex diuisione essentiæ, vnde vnum indiuiduum non est alterum, nec aliquid, quod est in vno, idem numero est in alio, sed numerus in diuinis personis consequitur distinctionem relationum, quæ quidem distinguunt supposita, sed non diuidunt essentiam, & ideo pater non est filius, sed tamen quod est in patre, est etiã in filio. } Pręterea cum Deus dicatur trinus &c. } Huius ratio est, quia triplicitas est quędam proportio contenta sub multiplicitate, quę est inęqualitatis species, & ideo vbi est triplicitas, oportet inęqualitatem esse.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam probauit æqualitatem personarum in magnitudine, hic ostendit earum æqualitatem in potestate. Et diuiditur in partes duas. Primo, proponit intentum. Secundo, propositum probat rationibus Aug. ibi § Nihil inquit patre minus. § Et hec diuidit in duas. In prima Aug. probat propositū per authoritatem. In secunda ꝑ rationē. ibi § Item alio modo probat filium. Circa primū duo facit. Primo.n. ponitur probatio Aug. Secundo, refellit duplex hæreticorum respōsio. ibi § Tu autē hoc de potentia. § Probatio talis est, Si filius minus habet in potestate, quàm pater, non omnia habet, quæ pater habet, sed omnia quæ pater habet, filius habet, vt dr̃ Ioã. 17. ergo nō habet minus in potestate, quã pater, & ita est æqualis patri in potestate. § Tu autem &c § Hic refelluntur respōsiones hæretici. Et diuiditur in duas partes, secundū duas respon siones. Secunda. ibi § Sed inquis pater à nemine potentiam accepit. § Prima responsio hæretici ad authoritatem inductam, est talis. Verum est ꝙ quicquid habet pater habet filius, sicut bonitatem, sapientiam, potentiam, & huiusmodi. Sed non tantum habet de vnoquoque, quãtum pater. Hoc.n. non videtur haberi ex auctoritate inducta. Quod refellit potētiam habet pater. ergo & filius, & sic tantundem habet de potentia. Responsio secunda talis est, & si filius habet omnia quæ pater, tamen hoc ipso pater potentior ostenditur quòd hoc filio dedit. Quod refellit Aug. hoc modo. Verum est ꝙ pater potentiam filio dedit, aut ergo dedit sibi æqualem, vel non, si æqualem, tunc sicut pater est omnipotens, & filius omnipotens. si non æqualem, non omnia quæ pater habet, filius habet. § Item, alio modo. § Hic ponitur secunda probatio per rationem. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit rationem. Secundo, cōfirmat per similitudinem. ibi § Hoc autem per similitudinem humanam &c. § Tertio refellit hæretici responsionem. ibi § Sed forte dices eo ipso pater. § Probatio talis est. Si pater genuit filiū minorem se in potestate, aut potuit eum gignere æqualem & noluit: aut voluit, sed non potuit Si potuit, sed non voluit, inuidus fuit, si voluit, sed non potuit, omnipotens non fuit, quorum vtrunq; est impossibile. ergo impossibile est filium non esse æqualem patri in potestate, & ad hoc inducit similitudinem de generatione humana, vt patet in litera. § Sed forte dicet. § Hic refellit responsionem hæretici. Poslet.n. dicere, quòd eo ipso quo filius est à patre, est inæqualis sibi. Quod refellit Aug. sic. Aequalitas & inæqualitas attenditur secundum quãtitatem, & non secūdum relationem, sed in hoc quod dicimus filium esse à patre, non designat nisi relationem originis. ergo ex hoc non ostenditur inæqualitas patris ad filium.

DISTINCT. XX.

A

Ostenso, quòd aliqua personarum aliam non superat magnitudine, nūc ostēdit quòd alia non excedit aliã, potentia.

NVnc ostendere restat, quo modo aliqua harum personarum aliã non excellat potētia, vt sicut vna & indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferens monstretur potentia trium. Sciendum est ergo quòd non est potentior pater filio, nec fili⁹, vel pater, spiritusancto. Nec maiorem potētiam habent duo vel tres simul, quàm singulus eorum, quia nec plus potest pater simul, & filius, quàm solus spi. sanctus. Nec hi tres simul plus possunt quàm singulus eorum, quia omnipotentiã * quam habet pater, & filius accepit nascendo, & spiritussanctus, ꝓcedendo. Quod Augu. rationibus & authoritatibus probabiliter astruit in libro cōtra Maxim. qui dicebat patrē meliorem, ac potentiorem filio.

G

H

b Quòd non potest minus filius quàm pater.

NIhil inquit patre minus habet ille qui dicit. Omnia quę habet pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quàm pater, nō sunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius sunt omnia, quæ habet pater, tan tam ergo habet potestatem filius quãtam pater. Aequalis ergo est patri. Non enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis, quòd potens sit filius, sed potentior pater, vt secundum doctrinã vestram, potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. habet ergo pater omnipotentiam, quã nō habet filius, et si hoc est, falsum est qđ ait filius, Omnia quæ habet pater, mea sunt.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur tria.

Primo. An filius sit omnipotens.

Secundo. An sit æqualis patri in omnipotentia.

Tertio. Vtrum sit aliquis ordo inter patrem & filium.

F

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum filius sit omnipotens.

AD Primum sic proceditur. Videtur, ꝙ filius nō sit omnipotens. Potentia.n. vt dictum est, dicitur ſm virtutem ad opus. Sed aliqua operatio est, quæ pertinet ad omnipotentiã patris, in quam non potest filius, scilicet generatio actiua, nō enim filius potest generare, vt supra habitum est. ergo videtur ꝙ non sit oīpotens. Dist. 7. q. 1. art. 1. 1. cōt. Max. Dist. ead. q. 2. ar. 2.

¶ 2 Præt. Deus dicitur omnipotens, qa omnia pōt quod simpliciter possibile est, sed maximum posse patris ostenditur in generatione filij. Maius.n. est generare filium in infinitum q̃ creare cęlum & terram. cum igitur illud posse filio detrahatur, videtur ꝙ non sit omnipotens. 3. cōt. Max. 12. to. 6. Ioan. 17.

¶ 3 Si dicas, ꝙ posse generare non est aliquid, sed ad aliquid, & ita quãmuis filius non possit generare, non tamē sequitur, ꝙ non possit omnia.

¶ 4 Contra. eum dico omnia icludo vniuersaliter omnia entia, sed relatiua continentur in entibus. ergo videtur quòd distributio etiam fiat pro relatiuis.

¶ Si dicas, quòd intelligitur respectu omnium creatorum, & non respectu eorum quæ in Deo suo.

Contra, secundum hoc ratio Aug. in litera posita nihil valeret. Arguit enim, quod si pater non potuit generare filium, æqualem sibi non fuit omnipotens. ergo videtur quòd omnipotentia patris, etiam ad generationem filij se extendat, sed filius non potest generare. ergo non habet omnipotentiam. I

In contrarium est, quod in symbolo dicitur. Omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritussanctus, &c. Athanasij

Respondeo, Dicendum, ꝙ sine omni dubio concedendum est filium Dei omnipotentem esse, sicut & pater, & tamen dicimus ꝙ filius non potest generare. Vnde ad intellectum huius videndum est ꝙ Deus dicitur omnipotēs: quia omnia potest, & quicquid est aliquid vel ens potest Deus. Sed notandum, ꝙ relatio alio modo dicitur esse aliquid quàm alia entia. In alijs enim entibus vnumquodq; dicitur dupliciter esse, & quãtum ad esse suum, & quantum ad rationem quidditatis suę: sicut sapientia ſm esse suum aliquid ponit in subiecto. Et similiter secundum rationem suam ponit naturã quandam in generatione qualitatis. Sed relatio * est aliquid ſm esse suum, quod habet in subiecto, sed ſm rationem suam non habet ꝙ sit aliquid, sed solum ꝙ ad aliud referatur. vnde ſm rationem suam non ponit aliquid in subiecto, propter quod Boe. dicit, ꝙ relatiua nihil predicant de eo de quo dicuntur. Inde etiam est ꝙ inuenitur aliquid relatum in quo est tantum relatio rationis. & non ponitur ibi aliquid ſm rem. sicut cum scibile refertur ad scientiam. Et hoc est verū, tam in relationibus quæ de Deo dicūtur quàm de illis quę in creaturis sunt. Sed diuersimode: quia relatio quę habet esse in creatura habet aliud esse quàm sit esse sui subiecti. vnde est aliquid aliud à suo subiecto. sed in Deo nihil est quod habeat esse aliud ab ipso. esse.n. sapientiæ est ipsum esse diuinum, & non superadditum. & similiter esse paternitatis. Vnde relatio, quantum ad esse suum, secundum quem solum modum, debetur ei quòd ponat aliquid, est essentia diuina. Sed secundum rationem suam per quam habet distinguere vnam personam ab alia, non debetur ei ꝙ dicat aliquid, sed potius ad aliquid. Vnde q̃uis pater habeat paternitatem, quam filius non habet, & paternitas sit aliquid, non tñ pater habet aliquid, qđ filius non habeat. Sicut paternitas est essentia, * D. 1086. K 1. de Trini. cap. 11.

essentia, filius non habet paternitatem, ideo tamen non sequitur, quòd pater essentiam aliquam habeat qua careat filius. Si autem pater haberet sapiẽtiam, & non filius, haberet aliquid pater quod non haberet filius · quia sapientia dicit aliquid in sapiente, etiam secundum rationem suam. Similiter dico, ꝙ cum generare in diuinis sit relatio quædã & sit aliquid, quamuis pater possit generare, & non filius, nõ sequitur quòd possit aliquid pater ꝙ non possit filius. Sed bene sequeretur, si pater posset intelligere & nõ filius, quod pater posset aliquid qđ non posset filius, sicut pater est pater. & esse patrem est aliqd esse, & tamen cum filius nõ sit pater, nullum esse est patris, quod non sit filij: quia omne esse in diuinis est essentiæ: & similiter omne ad aliqd est ibi secundum rationem essentiæ, vel secundum rationem attributorum.

(†ubi supra, lib. 3. ca. 12.) (†Ibidem)

¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd generatio significat, relationem per modũ operationis, & ẽt est operatio aliqua diuinæ naturæ secũdum Damasc. Et quamuis, generatio non cõueniat filio, non tamen sequitur ꝙ aliqua operatio cõueniat patri, quæ non conueniat filio. vna enim & eadem operatione pater generat, & filius nascitur, sed hæc operatio est in patre, & filio, secundum aliam, & aliam relationem.

(lib. 1. fi. ort. cap. 8.)

Hoc verum fatebatur hereticus, ex quo progrediebatur ad falsa.

SEd inquis. † Pater à nemine potentiam accepit, filius autem à patre. Fatemur & nos filiũ accepisse potentiã ab illo de quo natus est potens, patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei, quem genuit de substantia.

Quæstio Augustini, quæ arctat hereticum.

SEd quæritur, vtrum ei tantam quanta ipsi est potentiã, pater filio dederit an minorem. Si tanta non solum potentem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotẽs intelligitur. Si vero minorem, quomodo omnia quæ habet pater filij sunt? Si patris omnipotẽtia filij non est, non omnia proculdubio quæ habet pater filij sunt. At oĩa quæ habet pater filij sunt: oĩpotentia ergo patris, etiam est filij. Non est ergo pater potentior filio.

In cor. arti. ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nullum posse detrahitur filio, D sed illo eodem posse quo pater generat, filius generatur, vt supradictum est.

¶ 3 Ad tertium dicendum, quòd sub omnibus comprehenditur ad aliquid, quantum ad hoc, ꝙ habet esse, sic enim ad aliquid est aliquid de omnibus, sed non quantum ad rationem ad aliquid, secundum quod ad aliud refertur. sic enim non habet quòd sit aliquid simpliciter.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ omnipotentia Dei potest comparari ad aliquid: Vel sicut ad operatum: Vel sicut ad operationem, sicut ad operatum non comparatur ad aliquid quod in ipso sit: quia in Deo nihil est factum. & sic omnipotẽtia est respectu creaturarum solum, sed cõparatur sicut ad operationẽ ad hoc quod in ipso est, præcipue cũ nulla operatio sit ipsius quæ sit extra essentiam eius. Vnde omnipotentia patris extẽditur, & ad generare, & ad intelligere, & creare, & breuiter ad E omnia, quæ perfectionis sunt, & propter hoc patet, ꝙ ratio Aug. efficax est. Nec tamen sequitur ꝙ filius non sit omnipotens, si non potest generare filium æqualem sibi, ratione prædicta, Sequeretur tamen in patre, quia patri non deest relatio, quæ significatur in generatione actiua. vnde si negaretur ab eo perfectio generationis, oporteret ꝙ esset defectus in ipsa operatione inquãtum operatio est, & hoc redundaret in defectum potentiæ. Sed a filio remouetur actiua generatio nõ nisi ratione relationis importatæ: relatio autem inquantum huiusmodi nullum ordinẽ ad potẽtiam habet, vt ex dictis patet. (Distin. 2. q. vni. art. 5.)

ARTICVLVS II.

b *Vtrum filius sit æqualis patri.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd filius non sit æqualis patri in omnipotentia. Sicut enim infra dicitur, A potentia appropriatur patri, non autem filio. ergo videtur quòd magis patri quàm filio conueniat, & sic non sunt æquales in potentia. (Dist. 31. q. art. 2.)

¶ 2 Præt. Inter habere aliquid ab alio personaliter & essentialiter, & non habere aliquid ab alio, nec personaliter, nec essentialiter mediũ est habere aliquid ab alio personaliter, & non essentialiter: sed non habere aliqd ab alio nec personaliter, nec essentialiter, quod cõuenit patri, dignitatis & authoritatis est, habere autem aliqd ab aliquo personaliter & essentialiter, quod creaturæ competit, minorationem ponit & defectũ creaturæ respectu creatoris. ergo cum mediũ sapiat naturam extremorum, videtur ꝙ habere ab alio personaliter, & nõ essentialiter, quod filio cõpetit secundum aliqd sit dignitatis, qđ est, s. non habere ab alio essentialiter, & secũdum aliquid ponat defectum & minorationem, quod est ab alio habere personaliter, & sic filius est minus potẽs quã pater.

(† 3. c. 7. to. 6) († Ibid. c. 15.)

¶ 3 Itẽ, Ita videmus in creaturis: quòd nihil receptum ab aliquo est æque potens illi à quo recipitur sicut lumẽ in aere nõ est æque potens lumini in sole: sed potentia est recepta in filio à patre. ergo videtur, quòd filius non sit æqualis patri in potentia.

Aliter probat filium æqualem patri.

ITem, alio modo probat filium æqualẽ patri contra Maximinum, ita dicens. † Tu dicis, quòd pater genuit filium minorem seipso, in quo, & pa- B tri derogas, qui si filium vnicum minorem genuit, aut nõ potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis, quia non voluit, eum inuidum esse dixisti. Si autem non potuit, vbi est omnipotentia Dei patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus pater æqualem sibi gignere filiũ, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus. Si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrunque hoc falsum est. Patri ergo filius verus æqualis est. Genuit er- C go pater sibi æqualem filium, & ab vtroque procedit, vtrique æqualis spiritussanctus. Si enim formam suam † (vt ait August. contra eundem) pater in vnico filio plenam gignere potuit, nec tamẽ plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem inuidum dicere. plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit filium.

¶ 4 Præt. Illud quod agit per alium, videtur esse potentius eo per quod agit: sed pater agit per filium & non econuerso. ergo pater est potentior filio.

Contra. Potentia radicatur in essentia: sed est vna essentia patris & filij numero. ergo & vna potentia. ergo non est aliqua inæqualitas in potentia, cum omnis inæqualitas diuersitatem ponat, sicut enim vnum in quantitate facit æquale, ita diuersum, facit inæquale. quod concedimus.

¶ Ad primum Igitur dicendum, quòd potentia appropriatur patri, non quia magis sibi conueniat quàm filio, sed quia maiorem similitudinem habet cum ꝓprietate patris, quàm cum proprietate filij. potentia enim habet rationem principij, & pater est principium non de principio.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ habere essentialiter & personaliter ab alio, importat defectum solum quãtum ad hoc, quod E est habere ab alio essentialiter, i. in diuersitate essentiæ, ex hoc enim causatur inæqualitas magnitudinis & potẽtialitatis, quia inæqualitatis causa est diuersitas, sicut vnitas æqualitatis, vt dictum est, & quantum ad hoc filius non est medium inter patrem & creaturam, immo æquali & eadem dignitate conuenit filio, sicut & patri non habere ab alio essentialiter. (In argu. sed cõtra istius arti.)

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in inferioribus quãdoq; recipitur aliquid in eadem virtute, quæ est in eo à quo recipitur, quando. s. recipiens est proportionatum ad recipiẽdum totam virtutẽ dantis, sicut patet in omni generatione vniuoca, vt quando homo generat hominem & ignis ignem. Quandoque autem non recipitur tota virtus, & hoc est ex defectu recipientis, quod non est proportionatum ad recipiendum totum quod agens influere potest, sicut corpora inferiora se habent ad actionem solis. Vel forte ex defecto agẽtis, cuius virtus est deficiens à cõicatione suæ similitudinis, sicut vna scintilla non potest calefacere aliquod lignum, etiam multum dispositum.

Sed in diuinis non est defectus ex parte dantis, neq; ex parte accipientis: cum vna & eadem sit virtus vtriusque: & ideo quantam potentiam pater habet, tantam accipit filius ab eo.

Dist. 15. qõ. vnica, ar. 4. ¶ Ad quartum dicendum, quòd cum dicitur pater operari per filium, non ponitur aliquis gradus potestas, sed signatur authoritas in patre, vt dictum est.

ARTIC. III.

¶ Vtrum in diuinis personis sit ordo.

† Ibidem. 1. q. 42. ar. 3. AD Tertium sic proceditur. Videtur q in diuinis personis nõ sit ordo. Vt enim dicit Augu. lib. de Trinita. Ordo est pariũ dispariumque sua cuiq; tribuens loca dispositio: sed in diuinis personis non competit aliqua localis dispositio. ergo videtur q nec ordo.

19. de ciui. Dei cap. 13. to. 5.

1. cap. 4. ¶ 2 Præt. Boetius dicit lib. de Trin. Eos sequitur differẽtia deitatis, qui in trinitate gradus constituunt: sed vbicunq; est, ordo est aliquis gradus ergo si in diuinis personis est ordo, videtur q sequat diuersitas deitatis: hoc autem est impossibile. ergo personæ diuinæ non habent ordinẽ.

eo. lib. c. 13.

¶ 3 Præt. Vbi est eadem æternitas, simplicitas, & dignitas, non videtur esse aliquis ordo, æternitas enim æqualis excludit ordinem temporis, simplicitas æqualis ordinem causæ ad causatum, & partis ad totum, & æqualis dignitas ordinem dignitatis, sed in patre & filio est eadem numero æternitas, simplicitas, & dignitas. ergo non est aliquis ordo.

¶ 4 Item. Quicquid est in diuinis, aut significat essentiam, aut notionem: sed ordo non pertinet ad essentiam diuinã in qua nulla est distinctio, nec ad notionem, quia nulla notio communis est tribus personis sicut ordo. ergo videtur quòd in diuinis personis non sit ordo.

Contra. Vbicunque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio: sed in diuinis personis est pluralitas & non confusio ergo ibi est ordo.

¶ Hic etiam videtur, quòd spi. sanctus dicitur tertia in trinitate persona, & hoc dicit aliquem ordinem.

II. ¶ Vlterius, Quæritur, an sit ibi ordo naturę, & videtur, q non, quia omnis ordo importat aliquam distinctionem: sed in natura diuina nulla est distinctio. ergo nec naturæ diuinæ est aliquis ordo, & ita in diuinis personis non est ordo naturæ.

¶ 2 Præt. Natura diuina est idem quod essentia sed nihil est dictu, q in diuinis personis sit ordo essentiæ. ergo nec naturæ.

¶ In contrarium est, quod in litera dicitur.

Respondeo. Dicendum, q ordo in ratione sua includit tria, scilicet rationem prioris & posterioris, vnde secundum omnes illos modos potest dici esse ordo aliquorum, secundum quos aliquis altero prius dicitur, & secundum locum, & secundum tempus, & secundum omnia huiusmodi. Includit etiam distinctionem, quia non est ordo aliquorum nisi distinctorum, sed hoc magis præsupponit nomen ordinis, quam significet. Includit etiam tertio rationem ordinis, ex qua etiam ordo in speciem trahitur. Vnde vnus est ordo secundum locum, alius secundum dignitatem, alius secundum originem, & sic de alijs, & ista species ordinis, s. ordo originis, competit diuinis personis. Vnde dico, q ordo originis signatur cum dicitur ordo na-

Tex. 5. turæ, s. secundum q dicitur natura a Phys. 5. Metaphy. ex qua pullulat pullulans primo. Vnde nomen naturæ importat rationem originis, & sic ista duo nomina, ordo naturæ, sumun-

F tur in vi vnius nominis, ad significãdum speciem ordinis, quæ quidem species saluatur in diuinis personis quantum ad rationem differentię, scilicet originem, & non quantum ad rationem generis, s. prioritatem, & posterioritatem, vt in pluribus alijs dictum est. Et hoc patet ex diffinitione Aug. quam ponit, q ordo naturę est quo aliquis est ex alio, in quo ponitur differentia originis, & nõ prior alio, in quo remouetur ratio generis. Vnde nõ est concedendum, q sit ibi ordo simpliciter, sed ordo naturę.

Paulo supe riu. 3. cõtra Maxi. 14. to. 6

Ad primum. Igitur dicendum, q illa diffinitio Aug. datur de ordine secundum locũ, qui diuinis personis non competit.

¶ Ad secundũ dicendum, q gradus dicit quandam speciẽ ordinis, scilicet secũdum dignitatem, vel præctionem, vel locum, & nullus horum cõpetit diuinis psonis: & ideo, nec gradus.

¶ Ad tertium dicendum, q illa ratio procedit de ordine quantum ad rationẽ generis, put ponit prius, & posterius, qui nullo modo diuinis cõpetit.

† a dist. 19. hucusque.

¶ Ad quartum dicendum, q hoc nomen ordo, significat notionem, non tamen in speciali, sed in communi, quę determinatur secundum diuersa adiuncta, vt cum dicitur, ordo patris ad filium, significatur notio quę est paternitas, & cum dicitur ordo filij ad patrem, significatur notio, quę est filiatio, & similiter patet in alijs, & similiter etiam est de hoc nomine principium, quod aliam notionẽ significat, cum dicitur pater principium filij, & cum dicitur principium spiritusancti.

Per simile ostendit, quòd non minorem pater filium genuit.

HOc autem per similitudinem humanam, ita esse demonstrat inquiens. † Homo pater si potuisset æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere, quòd hoc omnipotens nõ potuit? addo etiam. Si posset homo maiorem melioremque seipso gignere filium: sed maius, vel melius Deo quicquã esse non potest. Deus ergo cur non æqualem, vt ais, filium genuit, cui nec anni necessarij fuerunt, nec omnipotẽtia defuit? an forte noluit? ergo (quod absit) inuidit: sed non inuidit, æqualem ergo genuit filium. Credamus ergo filium ei esse æqualem.

Opinionem hæretici ponit, vt destruat.

SEd forte dices, eo ipso pater est maior filio: quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod cito respondebo, immo ideo non est pater maior filio, quia æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio est ista: quis de quo sit, Aequalitatis autem qualis, aut quantus sit: quod est dicere. Ad originem pertinet quæstio qua quæritur, quis de quo sit, ad æqualitatem vero illa

G qua quæritur: qualis aut quantus quis sit. Nec cum dicitur filius à patre genitus, ostenditur inæqualitas substantiæ, * sed ordo naturæ, non quo alter prior esset altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo secundum hoc, quòd pater genuit, & filius genitus est, vel spiritussanctus ab vtroque procedit, æqualitas, vel inæqualitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alij æqualis, vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas trinitatis & vna ea-

H demq; substantia, quantum breuiter potuimus demonstrata est in superioribus, qualiter, scilicet, aliqua trium personarum quamlibet aliam, nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

I ¶ Ad quintum dicendum, quòd ordo originis sufficit, vt confusio non ponatur, & ad hoc q spi. san. dicatur tertia persona.

¶ Vnde patet ad solutio sextum.

¶ Ad id, quod vlterius quęritur dicendum, q est ibi ordo naturæ, non tamen ita, q natura ordinetur, vel q pater naturaliter prior sit filio: sed ita, quòd dicat rationem ordinis, secundum quòd in natura importatur origo. Et quamuis secũdum rem sit idem diuina natura, quòd essentia, tamen ratio originis non importatur in nomine essentiæ, sicut in nomine naturæ, ratione enim differunt, & ideo nõ potest dici ordo essentiæ sicut ordo naturæ.

¶ Et per hoc patet respõsio ad ea, quę obijciuntur.

EXPOSITIO TEXTVS.

K NAm si minus habet in potestate &c. § Videtur q ratio Aug. non valeat, sed mutet quid, in quantum, sic arguens. Omnia quę habet pater, habet filius. ergo filius non habet minorem potentiam quam pater. Nam etiam videtur valere hoc, quod postea de omnipotentia inducit, quia omnipotentia etiam nominat quantitatem potentiæ, & ideo idem peccatum videtur esse vtrobique. Sed dicendum, quòd quamuis non valeat ex modo arguendi, valet tamen ex natura rei de qua argumentum sumitur: non enim potest hoc quod habet pater filius habere, nisi idem in numero non mutatum, vnde oportet, quòd quantum est in patre, tantum etiã sit in filio. § Si autem dicis, quia nõ voluit eum inuidum &c. § Videtur quòd non sequitur, quia per eundem modum posset probari, quòd nullam creaturam meliorem quam fecit, facere potuisset. Sed dicendum, quòd non est simile, quia si negatur rei illud quod sibi debetur, inuidiæ est. nõ autem si nõ datur Tex. 11.

A datur quod ei non debetur, filio autẽ ex natura deitatis ęqualitas generantis debetur, vnde inuidia esset si sibi subtraheretur. non autem debetur creaturæ, secundum naturam suam amplior perfectio, quam illud quod consequitur principia naturæ: vnde si aliquid in natura rationali supperadditur, gratiæ imputatur, vnde etiã sine inuidia subtrahi posset. § Aequalitas autẽ qualis, aut quantus sit &c. § Videt hoc esse falsum, quia vnitas qualitatis non causat ęqualitatem, sed similitudinem, vt in 5. Metaphy. Phil. dicit. Sed dicẽdum quòd in diuinis non attenditur æqualitas, nisi secundum quãtitatem virtutis. hæc autẽ quantitas in qualitate fundatur, & ideo dicitur secundum qualitatẽ æqualitas attendi. Dist. 19. & dist. 20.

DISTINCT. XXI.

A

Quæritur, quomodo possit dici solus pater, vel solus filius, vel solus spiritussanctus, cum sint inseparabiles.

HIc oritur quæstio, trahens originem ex prædictis. Dictũ est enim supra, quòd tantus est solus pater, vel solus filius, vel solus spiritussanctus, quãtum simul illi tres, & quòd duæ, vel tres personæ simul, non sunt maius aliquid, quàm vna persona sola.* Ideo quærit August. in sexto libro de Trinitate. Quomodo hæc sane dici possint, cum nec pater sit solus, nec filius, nec spiritussanctus, sed inseparabiliter, & filius cum patre, & pater cum filio, & spiritussanctus cum vtroque. Inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. Ad quod ita respondet August. in eodem. † Solum Deum patrem dicimus, nõ quia separatur à filio, vel spiritusancto, sed hoc dicens significamus, quia illi simul cum eo non sunt pater. Solus enim pater, pater est: quod non dicitur, quia ipse sit solus, idest, sine filio, vel spiritusancto. sed per hoc filius
B & spiritussanctus à paternitatis consortio excluduntur. Ita & cũ dicitur solus filius, filius est: vel solus spiritussanctus, spiritussanctus est: non diuiditur filius à patre, vel spiritussanctus ab vtroque, sed à consortio filialis proprietatis exclndũtur pater & spiritussanctus. & à consortio processibilis proprietatis, & excluduntur pater, & filius. Cum ergo dicitur, tantus est solus pater, quantum simul illi tres: per hoc quod dicitur solus, nõ separatur
C pater ab alijs, sed hic est sensus, solus pater, idest, pater, qui ita pater est, quòd nec filius, nec spi-

DIVISIO TEXTVS.

c. 7. to. 3. OStensa æqualitate personarum, quia vsus fuit Magister quibusdam locutionibus in sua propositione, in quibus dictiones exclusiuæ terminis personalibus addebantur, vt enim dicitur: solus pater tantum habet de potentia, quantum omnes tres simul, & similia: ideo in parte illa inquirit de veritate omnium locutionum, qualiter huiusmodi dictiones exclusiuæ nominibus diuinis adiungi possint. Diuiditur ergo in partes duas. In prima, inquirit vtrum dictio exclusiua possit adiungi nomini personali in subiecto, posito cum prædicato personali. In secunda, inquirit vtrum possit adiungi nomini personali, quando prædicatur de ipso essentiale, verbi gratia, solus pater est Deus. ibi § Post hoc quæritur vtrum sicut &c. Et hæc in duas. In prima, ostendit, quod huiusmodi locutiones non sint concedendæ simpliciter, vt cum dicitur, Solus pater est Deus. In secunda, ostendit quòd secundum aliquem intellectum concedi possunt, & si concedantur, non sequitur inconueniens. ibi § Verum tamen, vt ait Aug. § Prima in duas. In prima ostendit quod dictio exclusiua non potest poni ex parte subiecti, quando nomen essentiale de persona prædicatur, vt cum dicitur, Solus pater est Deus. In secunda ostendit, quòd nec addi potest ex parte prædicati, vt dicatur, Pater est solus Deus, quamuis quidam contrarium dicant, quorum dicta authoritatibus Augus. refellit. ibi § Atque solum hoc in parte subiecti &c. § Et hæc in duas. In prima, ostendit quod nomen essentiale adiunctum dictioni exclusiuæ, non potest prædicari de singulis personis, vt dicatur, pater est solus Deus, & filius est solus Deus, sed de omnibus simul, vt dicatur, trinitas est solus Deus. In secunda, inquirit quomodo talis prædicatio de trinitate verificari possit. ibi § Sed iterum quæritur quomodo &c. §

(Ibidem.)

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur duo.

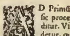
Primo. Vtrum, dictio exclusiua possit in diuinis addi ex parte subiecti.
Secundo. Vtrum, ex parte prædicati.

Circa primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum possit addi ex parte subiecti termino essentiali, cum prædicato essentiali, vel personali.
Secundo. Vtrum possit addi termino personali cum prædicato essentiali.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum ista propositio, Solus Deus, est Deus, sit falsa.

AD Primũ sic proceditur. Videtur, quod hæc sit falsa: Solus Deus est Deus. Omne enim adiectiuum ponit rem suam circa suum substãtiuũ, sed solus est quoddã adiectiuum. ergo cũ dicitur, Solus Deus implicat solitudinẽ circa Deum: sed sicut dicit Hilar. & habitum est supra dist. 2. Nobis neque solitarius est Deus, neq; diuersus cõfitendus. ergo videtur quod hæc sit falsa, Solus Deus est Deus. 1. p. q. 31. ar. 3.

¶ 2 Præter. Hoc nomen Deus, intantum habet naturam termini communis, vt quod de deo dicitur, de omnibus personis dicatur, vt cum dicitur, Deus creat: vel saltem de aliqua, vt cum dicitur, Deus generat. vnde potest fieri descensus sub hoc nomine Deus, in subiecto posito pro aliqua personarum. Si igitur hæc est vera, solus Deus est Deus, aliqua istarum erit vera. solus pater est Deus, vel solus filius est Deus, vel solus spiritussanctus: sed quælibet harum falsa est. ergo & prima.

¶ 3 Item. Secundum Phil. solum idem est, quod non cum alio: sed Deo præcipue post rerum creationem nunquam conuenit cum alio non esse, quia in participatione sui esse res creando adduxit. ergo non potest dici aliquo modo solus Deus. 7. Metaph. tex. 20.

D Contra. Proprium est quod conuenit vni soli: sed esse diuinum, vel omnipotentem, est proprium Deo. ergo solus Deus est Deus vel omnipotens.

¶ Vlterius. Quæritur de ista, Solus Deus est pater, videtur. n. esse falsa, quia id quod in alio inuenitur, non potest alicui soli inesse: sed paternitas, non tantum est in Deo, sed etiam in hominibus & quodammodo in angelis, vt dicit Diony. ergo non potest dici quòd solus Deus est pater. I I. c. 2. de diui. num.

¶ Contra. De quocunque prædicatur commune præcise, prædicatur cum præcisione, & proprium si de ipso prædicetur. si enim solum corpus est coloratum, sequitur solum corpus esse album, si supponatur album de corpore prædicari: sed Deus est sicut commune respectu trium personarum, vt supra habitum est ex verbis Dama. ergo sequitur, si solus Deus est Deus, cum Deus sit pater, quòd solus Deus sit pater. Dist. 19. q. 4. ar. 2. Dam. lib. 3. cap. 6.

Respondeo. Dicendum quòd secundum Philo. solum idem
E est, quod non cum alio in quo consortium remouetur. Potest igitur hæc dictio solus, remouere consortium simpliciter, vel respectu alicuius. Et dicitur simpliciter remouere cõsortium, quando tollitur associatio alterius, quod sit eiusdem naturæ & conditionis cum ipso, sicut dicimus aliquem hominem esse solum in domo, quamuis ibi sint multa alia animalia, & dicimus aliquem religiosum incedere solum, cum sine socio sui ordinis vadit, multis etiam ipsum comitantibus, & tunc solus, idem est quod solitarius: & est etiam dictio cathegorematica implicans solitudinẽ circa subiectum, sicut & quodlibet aliud adiectiuum, & ita nullo modo potest accipi in diuinis, quia vna persona semper habet consortium societatis alterius personæ connaturalis, & similis sibi. Si autem excludat consortium respectu alicuius determinati, tũc dictio est syncathegorematica, importans aliquem ordinem, vel habitudinẽ vnius ad alteram, ratione negationis implicitę, magis quam implicans formam aliquam: & secundum hoc dico, quòd hęc est 7. Metaph. tex. 20.

duplex

duplex. Solus Deus creat. quia, vel remouet consortium alterius à forma subiecti subintellecta implicatione, quod est, vel qui est, & tūc est sensus, solus Deus, idest, ille qui ita est Deus, quòd præter ipsum nullus alius est Deus, creat, & sic vera est. Vel remouet consortium in participatione prædicati, & in hoc etiam sensu, vera est. Est enim sensus, quòd nullus alius præter Deum creet. Et idem est iudicium de hac, Solus pater est pater, vel solus pater generat. (Ibid. c.9.) Omnes enim huiusmodi in primo sensu sunt falsæ, & in duobus alijs veræ.

Ex quo patet responsio ad primum, quod procedit secundum primū sensum.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd sicut dicunt sophistice, dictio exclusiua immobilitat terminum cui adiungitur ratione negationis implicitæ. Vnde non sequitur, Solus homo est rationalis. ergo solus Sor. Non enim omne quod est aliud à Sorte est aliud ab homine. Vnde negatio implicita in dictione exclusiua ad plura se extendit quando adiungitur proprio, quàm quando adiungitur communi: sed verum est quòd ratione affirmationis posset fieri descēsus. Vnde cum illa, Solus Deus est Deus, habeat duas expositiuas, vnam affirmatiuam, Deus est Deus, & alterā negatiuam. scilicet hanc. alius à Deo non est Deus: sub affirmatiua potest fieri descensus, vt dicatur, pater est Deus, & non sub negatiua, alius à patre non est Deus.

(In con. art.) ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum est, hæc dictio solus, priuat consortium, & quàmuis creatoris existentibus non possit a deo remoueri consortium, respectu huius quod est esse: tamen potest remoueri cōsortium, respectu propriæ suæ operationis quæ est creatio, & etiam respectu propriæ suę naturæ, vnde secundum Hila. (de Trini. ante med.) remota distinctione personarum, etiam creaturis existentibus, Deus dicitur solitarius. Quàmuis enim hæc non esset vera, Solus Deus est, hęc tamen vera esset, Deus est solus, idest, solitarius.

¶ Quartum concedimus, quod procedit secundum tertium sensum.

Ad id, quod vlterius quæritur, an hæc sit vera, Solus Deus est pater, dicendum, quòd secundum tres sensus tripliciter potest iudicari. Si enim hæc dictio solus, implicet solitudinem circa Deum, locutio falsa est. si autem importat exclusionem à forma subiecti vera est, & est sensus. Deus præter quem nō est alius, est pater. Si autem remoueat consortium à participatione prædicati, dico quòd est duplex. Quia in nomine patris potest intelligi tantum proprietas paternitatis, prout prædicatum formaliter tenetur, & sic falsa est, quia paternitas non tantum in Deo est, sed etiam in hominibus: Vel ipsa persona subsistens distincta paternitate, & sic est vera, & hoc modo probatur & improbatur. Tamen sciendum, quòd paternitas non est eiusdem rationis, secundum vniuocationem in Deo & in creaturis, quàmuis sit eadem ratio, secundum analogiam, quæ quidem aliquid habet de identitate rationis, & aliquid de diuersitate. Vnde etiam si prædicatum sumatur formaliter, tamen potest aliquo modo vera esse, Solus Deus est pater, & secundum eundem modum loquendi quo dicitur Matth. 19. Nemo bonus nisi solus Deus.

ritussanctus tantus est &c. Similiter intellige cū dicitur, solus est filius, vel solus est spiritussanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Aug. in eodem, quia non nisi ipse ibi pater est, & solus filius, quia non nisi ipse ibi filius est, & solus spiritussanctus, quia nō nisi ipse ibi spiritussanctus est.

b Vtrum possit dici, solus pater est Deus, Solus filius est Deus, vel Solus spiritussanctus est Deus, vel pater est solus Deus, vel filius est solus Deus, vel spiritussanctus est solus Deus.

POst hoc quæritur, vtrum sicut dicitur, Solus pater est pater, vel solus filius est filius, ita possit dici, Solus pater est Deus, vel solus filius est Deus, ita & de spiritusancto, aut pater est solus Deus, filius est solus Deus. H Ad quod dicimus, quòd pater & filius & spiritussanctus dicitur & est vnus Deus. Et hæc trinitas proprie simul dicitur solus Deus esse sicut solus sapiens, solus potens, sed non videtur debere dici à nobis verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo authoritatis occurrit. Solus pater est Deus, vel pater est solus Deus, ita de filio & spiritusancto dicimus. Vnde Augustinus in sexto libro de Trinitate ait. Quoniam ostendimus quomodo possit dici, Solus pater, vel solus filius, consideranda est illa sententia qua dicitur, non G esse solum patrem Deum verum solum, sed patrem & filium & spiritumsanctum. Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse solus verus Deus. Item, in eodē. Si quis interroget, vtrum pater solus sit Deus, quomodo respondebimus non esse, nisi forte, ita dicamus, esse quidem patrem Deum, sed non eum solum Deū, esse autē solum Deum dicamus patrem, & filium & spiritumsanctum. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus, atque hoc solum in parte subiecti tantum accipere quidam volunt. In parte vero prædicati, si sit. concedunt quòd pater est solus Deus. Sed ex verbis August. videtur ostendi, quòd proprie solus Deus dici debeat tota trinitas, & hęc trinitas, vt ait August. contra Maximinum intelligitur cum Apost. dici. Beatus & solus

ARTICVLVS II.

b Vtrum ista propositio, Solus pater est Deus, sit vera.

AD Secūdum sic proceditur. (1.p.q.31. art.4.) Videtur, quòd hæc sit vera. Solus pater est Deus, vel solus filius est Deus. (c.9.to.3.) Sicut enim esse Deum conuenit tribus personis, ita & esse altissimum: sed de filio legitur, Tu solus altissimus. ergo potest dici sol⁹ filius est Deus.

¶ 2 Præt. Hęc, Solus pater est deus, habet duas expositiuas, (c.9.vbi sup.) vnam indefinitam, vel singularem, quæ conuertitur sicut particularis affirmatiua, scilicet hæc, pater est Deus, aliam negatiuam vniuersalem, scilicet null⁹ alius à patre est Deus. vtraque harum conuertitur simpliciter. Sed hæc est vera, in aliquo sensu, solus Deus est pater. ergo à simplici conuersa hęc erit vera, Solus pater est Deus.

¶ 3 Præt. Si hæc est falsa, Solus pater est Deus, hoc non erit (3.lib.ca.12, & 13. to. 6.) nisi quia per dictionem exclusiuam ex- (1.ad tim. 6. c. Rom.16. & 1. Thi. 1.) cluduntur alię personę diuinę à participatione prędicati: sed per dictionem exclusiuam adiunctam patri non excluduntur filius & spiritussanctus. ergo hęc est simpliciter vera, solus pa- I ter est Deus. Media probatur per authoritatem Aug. in litera qui dicit. Si de solo patre predicta dicerentur, non tamen excluderetur filius nec spiritussanctus, quia hi vnum sunt. Probatur etiam per rationem sic. Maior est vnio filij ad patrem quàm partis ad totum: sed dictio exclusiua adiuncta toti, nō excludit partem. non enim sequitur. Solus Sor. est albus. ergo pes eius non est albus. ergo cum exclusio fiat ratione diuersitatis, videtur quòd non excludatur filius per dictionem exclusiuam adiunctam patri.

¶ 4 Pręt. Dictio exclusiua non remouet à consortio nisi hoc, quod est separatum ab eo cui adiungitur: sed filius est in patre vt supra probatum est. cum dicitur. Solus pater non excluditur filius. (Dist. 9. q. 2. art. 1.)

¶ 5 Pręt. Dictio exclusiua adiuncta antecedenti, non excludit consequens. non enim sequitur, Solus homo currit. ergo ani- K mal non currit, vel solum animal non currit. ergo homo non currit, sed filius sequitur ad patrem, & econuerso. vt habitum est ex Amb. dist. 9. ergo videtur quòd cum dicitur solus pater non excludatur filius, nec econuerso, & ita hęc erit vera, Solus pater est Deus.

Contra Est quod in litera dicitur.

¶ Pręterea. Huius propositionis, Solus pater est Deus, vna expositiua est. Nullus alius à patre est Deus: sed hęc est falsa, quia filius qui est alius à patre est Deus. ergo hęc est falsa, Solus pater est Deus.

Respondeo dicendum, quòd secundum quosdam dictio exclusiua adiuncta vni relatiuorum in creaturis, non excludit alterum. non enim sequitur tantum pater est. ergo filius non est: quia ad vnum relatiuorum sequitur alterum Sed hoc videtur esse falsum: quia dictio exclusiua adiuncta supposito excludit omne aliud suppositum, vnde cū filius sit aliud suppositum à patre, excluditur filius, cū dicitur solus pater. Nec

hoc impeditur per hoc, quòd vnum sine altero esse non potest: quia generatio, etiam non potest esse sine alteratione, & loci transmutatione, & tamen cum dicitur, sola generatio est, excluditur omnis alia mutatio.

¶ Præt. Quàmuis relatiua consequantur se in esse, non tamen consequuntur se in alijs pdicaméntis. Non enim sequitur, si pater est musicus, quòd filius est musicus. Et præterea, cum solius sit determinatio sup-
1. ad Ti. 6. positi excludit omne aliud suppositum. Diuersitate autem suppositorum, non tollit relatiuorum cōse-
cap. 13. cutio. Vnde non est aliqua ratio, quare respectu horum prædicatorum, vnum nō excluderetur per exclusionem adiūctam alteri. Et ideo dicendum est, quòd dictio exclusiua adiūcta patri, excludit filium, quãtum pertinet ad oppositionem relationis. Tamen intelligendum est, quòd diuersimode se habet in creaturis, & in diuinis quantū ad duo. Primo, quia in creaturis pr̄ & filius non sunt vnū in essentia.
cap. 7. to. 3. vnde filius est alius à patre & aliud, quod tamen nō est verum in diuinis. Secundo, quia in creaturis per paternitatem additur nouum esse, quod est esse accidentale, & non idem, quod est subiecti. In diuinis autem paternitas nō addit secundum rem aliud esse, quàm esse essentiæ, in quo pater & filius communicant. Cum ergo loquitur in humanis, dicens solus pater, excluditur omnibus modis filius: quia filius est alius & aliud à patre. Et præterea, si esset vnū in essentia cum patre, adhuc excluderetur ab illo inquãtum est alius à patre, secundum esse relationis superadditum essentiæ, vnde secundum quid esset aliud à filio, quàmuis in essentia conuenirent. Sed in diuinis, pater & filius sunt vnum in essentia, & tamen distinguuntur relationibus, & tamen illæ relationes non addunt aliquid secundum rem ad essentiam. Vnde ratione illius distinctionis, nullo modo potest dici filius aliud a patre, sed tantum alius. Vnde, cum dicitur solus pater, potest intelligi fieri exclusio alius masculine, & sic excluditur filius, & hoc magis proprium est considerata cōsignificatione vocabulorū. Vel alius neutraliter, & sic non excluditur filius: quia filius non est aliud à patre, cum essentia diuina quæ est in filio sic totum id quod est pater & non aliqua pars eius. Secundum hoc ergo, hæc est distinguenda, solus pater est Deus, per tres sensus prędictos: Quia si solus implicet solitudinem circa patrem, talis est. Si autem excludit à forma subiecti, sic vera est: & est sensus, ille qui est pater præter quem nullus alius est pa- E
ter, est Deus. Si autem fiat exclusio à participatione prędicati, sic est duplex. Quia cum solus sit idem quod nō cum alio, vel excludit alium masculine, & sic est falsa, & sic primo negat eā Augustinus. Vel excludit aliud, & sic est vera, quia sic non excluditur filius qui non est aliud à patre, & sic potest concedi, vt patet ex dictis Aug. supra positis.

Ad primum, ergo dicendum, ꝙ ista, solus filius est altissimus. est distinguenda, sicut & prima, & in aliquo sensu est vera, & in aliquo falsa. Et præterea, hoc quod dicitur, Tu solus altissimus, &c. Intelligendum est cum toto hoc quod consequitur, Cum sancto spiritu, &c. Et hoc est absolute verum, ꝙ solus filius com patre & sancto spiritu est altissimus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ hæc. Solus Deus est pater, quantum ad hanc expositiuam, Deus est pater, conuertitur simpliciter sic. pater est Deus. Similiter alia, nullus alius à Deo est pater, conuertitur simpliciter, sed eius conuersa non est, nullus

potens. Et ibi soli. Sapienti Deo. Et ibi. Inuisibili soli Deo, non. n. hæc de solo patre accipiēda sunt, vt cōtendebat Maximinus & alij hæretici, sed de trinitate sicut & illud. Solus habet immortalitatem, quia secundum rectam fidem, ipsa trinitas est vnus Deus, beatus, potens, sapiens, inuisibi- B
lis. Vnde Augustinus in eodem. Cum vnus Deus sit trinitas hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus, solum Deum sapientem, solum potentem patrem & filium & spiritumsanctum: qui est vnus & solus Deus.

Quomodo trinitas dicatur solus Deus, cū ipsa sit cū spiritibus & animabus sanctis?

B

SEd iterum quæritur, * quo- C
modo ipsam trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus, & animabus sanctis? Ad quod respondet Aug. in 6. lib. de Trin. ita dicens. Trinitatem dicimus Deum solum, quàuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis, sed solum dicimus, quia non aliud quàm ipsa trinitas deus sunt, vel aliqua alia, sed ipsa trinitas tantum, non illi, vel alia Deus est.

B *b Etsi de solo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius & spiritussanctus.*

VErum tamen, vt ait Aug. & si de solo patre prędicta dicerentur, non tamen excluderetur filius, vel spiritussanctus, scilicet, quia hi tres vnum sunt, sicut in apocalypsi de filio legitur, quòd habet nomen scriptum, qđ nemo scit nisi ipse, non enim inde separatur pater, vel spi C
ritussanctus. Et cum dicitur, Nemo nouit patrem nisi filius, non inde separatur pater & spiritussanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiā nominantur pater, filius, & tacetur spiritussan-

A alius à patre est Deus, cum non sit idem in subiecto & prædicato, sed magis ista, pater non est alius à Deo, quæ quodammodo vera est, vt supra dictum est, & ex hoc non sequitur, ꝙ In corp. ar.
solus pater sit Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur solus pater, excluditur filius, si solus dicat idem quod nō cum alio masculine. Si autem dicat idem quod non cum alio neutraliter non excluditur, & sic intelligitur dictum Augus. quod patet ex hoc qđ dicit: quia hi tres vnum sunt. Et ad id qđ obijcitur de parte & consequente, & de hoc ꝙ vnus est in alio, patet ꝙ non sequitur: qa pars non est aliud suppositum 3. cont. Ma-
quàm totum, immo xim. ca. 13.
includitur in suppo- tom. 6.
sito totius, similiter hoc consequens qđ est animal, non est
aliud secundum sup cap. 19.
positum ab homine. Et ideo quàmuis pater sit in filio per vnitatem essentiæ, & q̃- Matth. 11.
tum ad intellectum relationis, tn̄ relatio inquantum habet rōnem oppositionis distinguit patrē à filio secundū suppositum.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur, quomodo possit addi ex parte prædicati dictio exclusiua, in diuinis.

Et circa hoc duo quæruntur.

D

Primo. Vtrum hæc sit vera, Trinitas est solus Deus.
Secundo. Vtrum sit hæc vera, Pater est solus Deus.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum ista propositio, Trinitas est solus Deus, sit vera.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd hæc sit falsa, Trinitas est solus dominus. Solus enim est Ibidem.
dispositio subiecti, sicut & omnis, sed hæc dictio omnis, incongrue additur ad prædicatum. ergo videtur quòd etiam hæc dictio solus.

¶ 2 Præterea, secundum philosophum, Nomina transposita, 1. Periher.
E & verba, idem significant, si ergo hæc est vera. trinitas est solus lect. 3.
Deus hæc etiam erat vera. Trinitas est Deus solus.

¶ 3 Præt. Hęc dictio solus est syncathegorematica & importat negationem: sed negatio debet pręcedere compositionem vel aliquid quod negetur. cum autem dicitur sic. pater est solus Deus, nihil sequitur. ergo videtur, quòd locutio sit falsa vel incongrua, & sic idem quod prius.

¶ 4 Pręt. Termini in prædicato tenentur formaliter, sed solitudo non conuenit formę: quia forma quantum est de se, communicabilis est. ergo videtur quòd non debeat poni ex parte prędicati, & sic idem est quod prius.

Contra est, quod habetur in litera.

Respondeo, Dicendum, quòd istę dictiones exclusiuę solus, & tantum in hoc differunt, ꝙ tãtum, cum sit aduerbium, & similiter solum determinat actum verbi: quia aduerbium est adiectiuum verbi. Vnde cum verbum ratione compositionis coniungat prędicatum subiecto, & ad vtrunque se habeat

beat, congrue possunt ista aduerbia tam ad subiectum, quàm ad prædicatum adiungi. Sed hæc dictio solus, cum sit nomen priuans consortium, est determinatio eius, cum quo consortium potest haberi. Habetur autem consortium cum eo cui aliquid conuenit, & hoc significatur vt subiectum, vnde proprie est dispositio subiecti. Secundum hæc igitur, dicunt quod est impropria, trinitas est solus Deus, quia si ly solus, proprie tenetur, nõ additur ad prædicatum. Si autẽ teneatur per ly tantum, superflue additur prædicato essentiali, vel substantiali, vt si diceretur, Sortes est tãtum homo: quia per dictionem exclusiuam, non potest excludi nisi natura extranea ab eo cui adiungitur. Et hoc intelligitur etiam ex ipso prædicato substantiali: ex hoc enim quod dicitur Sor. est homo, intelligitur quod non est asinus vel equus. Et similiter dicunt quòd superflue additur cum dicitur, trinitas est tantum Deus: nisi addatur vnus, vel aliquis alius terminus accidentalis, qui possit inesse, vel non inesse, quia sic excluderetur oppositum vnitatis, quod est pluralitas. Et dicunt quod intentio Aug. non est dicere, quod hoc quod dicit totus Deus, prædicetur de trinitate, vt Magister innuit, sed cum dicitur solus Deus, supponitur trinitas & non pater, vel filius.

ctus, vt veritas ad patrem loquẽs ait. Vt cognoscant te & quem misisti Iesum Christum, esse vnũ verum Deum. cur ergo, inquit August. tacuit de spiritusancto? quia consequens est, vt vbicunque nominatur vnus, sicut pater & filius, tanta pace vni adhęrens, intelligatur etiam ipsa pax, quã-
G uis non commemoretur. Vno ergo istorum nominato, etiam reliqui intelliguntur, quod in pluribus scripturæ locis occurrit.

H Sed hoc non videtur multum necessarium. Quàmuis ly solus, sit dispositio subiecti, nõ tamen oportet, quod addatur semper ad subiectum, quia illud etiam quod in prædicato ponitur, potest significari, vt suppositum alicui naturæ, vel proprietati, ratione cuius potest ab eo priuari consortium, vt si diceretur, Sortes est solus homo sedens. Similiter dico in proposito, quod alio modo prædicatur hoc nomen Deus de tribus personis, & hoc nomen homo, de Sorte, & Platone. Cum.n. non prædicetur de vtroque nisi id quod vtriq; commune est: vtriq; autem non est cõmune nisi natura humana quæ in se considerata non est quid subsistens, constat, quod iste terminus homo, non prædicet aliquam rẽ subsistentem, sed solum naturam inhærentem, & vt inhærentem, & ideo non potest sibi fieri additio huius dictionis solus, quæ priuat consortium. Naturæ.n. communis non est, vt ipsa habeat consortium, sed in ipsa consortium habeatur.
I Sed iste terminus Deus, prædicatur naturam diuinam de tribus personis, quæ etiam in se est habens esse subsistens, nulla personarum distinctione intellecta. Vnde quàmuis prædicet naturam diuinam, vt naturam diuinam, & non vt quid subsistens, nihilominus tamen hoc quod prædicat, quid subsistens est. & ideo habet rationem, vt in ipsa sit consortium prout significatur in quo est, & vt ipsius sit consortium, secundum aliquid sibi conueniens, prout significatur, vt quid est. Vnde potest sibi addi hæc dictio solus in prædicato, tanquàm rei subsistenti, & excludet omnia extranea à participatione formæ prædicati, vt sit sensus. Trinitas est solus Deus, idest, trinitas est ille Deus præter quem nullus alius est Deus, & expressior erit veritas eius, si aliquid aliud addatur, vt si dicatur, trinitas est solus verus Deus, vel solus vnus Deus.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod diuersimode hæc dictio omnis, est dispositio subiecti, & hæc dictio solus, quia per hanc dictionem omnis, ratione distributionis importatur quædam
K diuisio subiecti, & multiplicatio ratione cõtentorum. Vnde incongrue additur his sub quibus nõ est accipere aliquam multitudinem suppositorum, vt terminis singularibus. Et propter hoc etiam ex parte prædicati poni non potest, quia prædicatum sumitur formaliter, & in forma communi vniuntur supposita, non distinguuntur. Solus autem non dicit aliquam diuisionem, sed tantum remouet consortium respectu alicuius quod conuenit rei subsistenti: vnde si prædicetur aliqua res subsistens conuenienter potest sibi addi solus, sicut cum prædicatur hoc nomen Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum hæc dictio solus ex parte prædicati sequitur suum substantiuum, semper implicat solitudinem. Tunc.n. excluditur consortium simpliciter, & nõ respectu alicuius determinati, cum nihil sequatur. Et ideo quàmuis concedatur hæc: trinitas est solus Deus, non tamen conce-
F ditur proprie loquendo: trinitas est Deus solus, & hoc accidit ratione negationis importatæ. Vnde non est idem iudicium de hoc nomine solus, & de hoc nomine albus, differt enim negatio postposita, & præposita termino.

¶ Ad tertium dicendum, quod in hac propositione, trinitas est solus Deus, vel solus verus Deus, intelligitur duplex compositio. Vna principalis quæ est importata per verbum, & alia intelligitur in hoc nomine Deus prout significatur habens deitatem. Vnde rõne huius cõpositionis potest fieri exclusio, secundũ quod aliquid excluditur à participatione formę prędicati, quę conuenit rei subsistenti prędicatę.

DISTINCT. XXII.

A

De nominum differẽtia, quibus vtimur loquentes de Deo:

POst prædicta, nobis disserendum videtur de nominum diuersitate, quibus, loquentes de vnitate, ac trinitate ineffabili, vtimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo pręcipue teneamus, * quædam esse nomi-

¶ Ad quartum dicendum, quod hoc nomen Deus, non prędicat naturam diuinam solum per modum formę sicut alia prędicata substãtialia, prout significatur natura diuina, vt quo est, sed vt rem subsistentem, prout significatur, vt quod est, & secundum hoc potest ei addi solus. Dictum enim est supra, quod hoc nomen Deus, partim habet rationem termini communis & partim * rationem termini singularis. Dist. 19. q. 4. art. 2. * D.465.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum pater sit solus Deus.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur quod pater sit solus Deus. Omne enim quod prędicatur de tribus personis sim. ul sumptis est prędicatum essentiale. sed hoc quod dico solus, est huiusmodi. Dicitur enim trinitas est solus Deus. ergo videtur cum omne prędicatum essentiale possit dici de patre, quòd possit dici pater est solus Deus.

¶ 2 Pręt. Pater est Deus & non est aliud quàm Deus. ergo est solus Deus.

¶ 3 Item. Constat, quòd non est nisi vnus solus Deus: sed ille Deus pręter quem non est alius Deus est pater. ergo pater est vnus solus Deus.

Contra est, quod in litera dicitur.

I Respondeo dicendum, quod dicitur pater est solus Deus: hęc dictio solus quàmuis ex parte prędicati ponatur, tamen potest intelligi ex parte subiecti, vt cum dicitur, est homo albus, intelligitur homo est albus, & tunc erit idem iudicium de hac sicut & de illa, quę supra dicta est, solus pater est Deus. Si autem intelligatur ex parte prędicati, tunc vno modo potest intelligi, quod ly solus, ponatur pro tantum, & sic erit vera. Nec erit superflua additio: quia filius quàmuis sit Deus, non tamen est tantum Deus: quia est etiã homo, quod de patre dici nõ põt, cum tamen pater humanam naturam assumere potuerit, sed sic non accipitur hic. Si autem ly solus, sumatur proprie, tunc habet proprietatem ista locutio, secũdum quod hoc prędicatum Deus, non tantum prędicat naturam deitatis vt formam, sed vt quid subsistens. Dico igitur, quod cum dicitur, pater est solus Deus, locutio est duplex. Quia ly solus: potest excludere omne aliud à patre à participatione formę prędicati & sic vera Art. antec.
K est. sic.n. non excluditur filius, neque spiritussanctus, qui non sunt aliud à supposito patris. Si autem excludat alium masculine: tunc est falsa, in quo tamen sensu vera est ista, trinitas est solus Deus, quia cum ly Deus prædicet non tantum naturam, sed etiam suppositum, quando prędicatum de trinitate prædicat suppositum totius trinitatis, & ideo etiam si fiat exclusio ratione alterius suppositi, vera est: quia nullum aliud suppositum extra trinitatem, sicut nec alia natura Deus est. Sed cum dicitur: pater est Deus, ly Deus, prædicat suppositũ patris, vnde si fiat exclusio respectu eius quod est aliud suppositum à patre, est falsa, & in hoc sensu negatur: Si autem eius quod est aliud in natura à patre, vera est.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod secundum quod ly solus excludit suppositum extraneum & non solum extraneam naturã, ad plura extendit se negatio implicita cum dicitur, pater est solus Deus, quàm cum dicitur: trinitas est solus Deus. Quia in hac cum dicitur: pater est solus Deus, excluditur etiam suppo-

suppositom filij & spiritussancti. Et ideo hæc est falsa, secundum illum intellectum, Pater est solus Deus, quamuis hæc sit vera. Trinitas est solus Deus. Nec hoc est rõne prædicati essentialis, sed ratione negationis excludentis suppositum illud. A

¶ Ad secuodum dicendum, q si ly solus, proprie sumatur, non est illa expositio ei9, sed magis esset expositio eius, si solus supponeretur pro tãtũ: & in hoc sensu cõcessa est. († Libr. 8. in prin. prolo. tom. 3.)

¶ Ad tertium dicendum, q si ly solus, proprie sumatur, per illud argumẽtum nõ probatur, q sit vera, pater est solus Deus: sed magis, q ista est vera, solus Deus est pater, & hæc fm aliquem sensum supra concessa est. Si aũt assumatur pater est ille Deus, præter quem non est alius, hæc propositio est multiplex, quia hoc rèlatiuũ, quem, põt referre distinctum suppositum patris, vt sit sensus: præter patrẽ non est alius. Et si intelligatur nõ est alius Deus, verum est quia filius non est alius Deus à patre: si aurẽ intelligatur præter patrẽ non est alius qui sit Deus falsa est, quia filius est alius a patre, qui tñ est Deus. Si vero relatiuum referat suppositum indistincte, secundum quòd supponit hoc nomen Deus, cum dicitur Deus est vnus, tunc est vera in omni sensu, & sic patet, q non concludetur propositum nisi per modum quo, propositio dicta concessa est in distinctione supra posita. B

na distincte ad singulas personas pertinentia, vt ait August. in 8. lib. de Trinitat. quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quędam vero vnitatem essentiæ significãtia sunt, quæ & de singulis singillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia vero sunt, quę translatiue, ac per similitudinem de Deo dicuntur. Vnde Ambr. in lib. 2. de fide. ait. Quo purius niteat fides, tripartita videtur de-

EXPOSITIO TEXTVS.

NEmo nouit patrem nisi filius &c. Videtur, q Aug. male exponit, quia nemo idem est qđ nullus homo, sub hoc autem nõ continentur pater & spi. sanctus de quibus hoc nomen homo non prædicatur, & ita videtur, q incõuenienter subiungat Aug. Non tñ separatur &c. Ad hoc dicunt quidam, q hæc dictio nisi, non ponitur exceptiuè, sed aduersatiue, vt sit sensus: nullus purus homo nouit patrẽ notitia cõprehensionis, sed tm filius. Sed potest melius dici, q hæc dictio nemo, habet aliquid ex proprietate significationis, & aliquid ex vsu nominis. Ex proprietate significationis habet, q nemo significet idem nullus homo, & ita sub hac distributione non includitur persona patris, vel spiritussancti. Sed quia homo est secundum quod habet intellectum, nec aliquid habens intellectum est nobis ad sensum manifestum nisi homo, ideo ex vsu loquentium habet, q nemo distribuat pro omni intellectuali natura, & ita sub distributione potest fieri descensus ad personas diuinas, angelicas, & humanas. C

DISTINCTIO XXII.
DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit Magister de his quę pertinent ad vnitatem essentiæ, & trinitatem personarum. hic determinat de nominibus quibus & essentiæ vnitas, & personarum pluralitas designatur. Diuiditur autem in partes duas. In prima ponit diuisionem diuinorum nominum, vt ostendat q pluraliter & quòd singulariter de diuinis personis prædicetur. In secunda, ostendit qualiter vnitas & pluralitas in diuinis accipiatur. ibi Hic diligenter inquiri oportet. 24. dist. Prima in duas. In prima ponit vniuersalem distinctionem diuinorum nominum. In secunda, agit de quodam nomine, quod specialem difficultatem affert, scilicet de hoc nomine persona, quod non videtur aliorum naturam sequi. 23. dist. ibi Prædictis tamen adijciendum. Prima, in duas. In prima, ostendit diuersitatem diuinorum nominum. In secunda, ponit quasdam regulas, ex quibus colligi potest, qualiter vnumquodque prædicetur. ibi Sciendum est igitur q illa. Prima in duas. In prima, ponit trimembrum distinctionem diuinorum nominum, secundum Ambros. & Aug. In secunda, addit tres modos diuinorum nominum, & concludit esse 6. differentias eorum quæ de Deo dicuntur. ibi. His adijciendum &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quatuor.

Primo. Vtrum Deus sit nominabilis.

Secundo. An aliquod nomen proprie ei conueniat, vel omnia nomina de eo transumptiue dicantur.

Tertio. Vtrum sit nominandus vno tantum nomine, vel pluribus, vel etiam omnibus.

Quarto. Quęritur de multiplicatione diuinorum nominum in litera posita.

ARTIC. I.

Vtrum Deus sit nominabilis.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ sit nominabilis per id quod dicit Diony. pri. cap. de diu. no. de Deo loquens. Omnibus autem vniuersaliter incomprehensibilis est, & neque sensus eius est, neque phantasma, neque opinio, neq; nomen, neque sermo, neque tactus, neq; sciẽtia: hoc ẽt, videtur per hoc quod dicit Philos. li. de causis. Cã prima superior est narratione, & deficiũt linguę à narratione ei9. († Ambr. lib. 2. de fid. in proœ. to. 2.) (1. p. q̃. 13. artic. 1. & 1 cõt. g. c. 31.) (Proposi. 6.) B

¶ 2 Item. Omne nomen est signum alicuius formæ existẽtis in anima, secundum Philosophum: sed sicut dicit Augu. Deus qui omnem formam subterfugit intellectui peruius esse non potest. ergo videtur, quòd nullo nomine possit nominari. (In prolo. 1. periher.)

¶ 3 Præt. Si nominatur, aut nominatur per nomen, aut per pronomen, aut per verbum, aut per participium: sed non põt nominari per nomen, cum oẽ nomen significet substantiã cũ qualitate, in Deo autem nulla est compositio substãtiæ & qualitatis. Nec per verbum, nec per participium, quæ tempus cõsignificant quod à Deo longe est. Nec per pronomen, cũ pronominis significatio determinetur per demonstrationẽ, vel relationem, demonstratio aũt fit mediantibus accidentibus quę in Deo non sunt, & relatio est antedictæ rei recordatio, & sic per relationem significari nõ põt nisi aliquid aliud præsupponat, vel prænominet. ergo videt, q nullo mõ possit nominari. C

Contra. in Psal. dicitur. Dominus nomen illi. & Exod. 3. Si quæsierint nomen meum &c. (Psalm. 67.)

¶ Præt. Omne quod cognoscitur potest etiam voce significari. Sed nos aliquo modo cognoscimus Deum, vel per naturalem cognitionem. ergo possumus eum nominare.

Respondeo, Dicendum, quòd cum voces sint signa intellectuum, secundum Philosophum, idem iudicium est de cognitione & nominatione eius, vnde sicut Deum imperfecte cognoscimus: ita etiam imperfecte nominamus quasi balbutiendo, vt dicit Grego. Ipse autem solus seipsum comprehendit, & ideo ipse solus seipsum perfecte nominauit, vt ita dicã, verbum coæquale sibi generando. (vbi supra.) (Grego. ex lib. 10. mor. cap. 4. & 5.)

D ¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd omnes authoritates quæ dicunt deum esse innominabilem, intendunt dicere, q nullum nomen exprimit perfecte ipsum Deum, quod signatur in verbis Philosophi, qui dicit, quòd linguæ deficiũt a narratione eius, & quod alibi dicit, causa prima superior est omni narratione & supra omne id, quod nominatur. (Lib. de causis propositione 6.)

¶ Ad secundum dicendum, quòd si Augu. intelligat de forma corporali, sic planum est, quòd Deus non habet formam corporalem, nec oportet q omne quod nominatur formam corporalem habeat. Si autem intelligat de forma absolute, tunc dr omnem formam subterfugere, non quia ipse in se non sit vere forma, cum ipse sit purus actus * & simplex, & prima forma fm Boet. lib. de Tri. sed quia quancunq; formam intellectus concipiat, Deus subterfugiat illam sua eminẽtia. Si. n. intellectus noster apprehẽdit sapientiam, ipse Deus in sapientia sua excedit omnem sapientiam a nobis intellectam. Et ideo concludit, q non est peruius nostro intellectui, ita q in ipsum ire perfecte comprehendendo possit. Propter quod etiam Diony. dicit, q quicquid de ipso affirmamus, potest etiam de ipso negari: quia sibi non competit secundum hoc, quod nos intelligimus & nomine significamus, sed excellentius. (* D. 467.) (1. de Trini. cap. 3.) E (ca. 2. cœlest. Hierar.)

¶ Ad tertium dicẽdum, q potest significari & nomine & pronomine & verbo & participio. Cum. n. dicitur, q nomen significat substantiam cum qualitate, non intelligitur qualitas & substantia proprie, secundum q logicus accipit prædicamenta distinguens. Sed grammaticus accipit substantiam quantũ ad modum significandi, & simpliciter qualitatem: & ideo quia illud quod significatur per nomen, significatur vt aliquid subsistens, secundum q de eo potest aliquid prędicari: quamuis, secundum rem non sit subsistens, sicut alcuin dicit, quod significat substantiam ad differentiam verbi, quod non significat, vt aliquid subsistens. Et quia in quolibet nomine est conside-

rari

rari id à quo imponitur nomen, quod est quasi principium innotescendi, ideo quãtum ad hoc habet modum qualitatis, secundum quod qualitas, vel forma est principium cognoscendi
Tex. 9. rem. Unde secundum Phil. 5. Metaphy. uno modo forma substantialis qualitas dicitur. Nec refert quantum ad significationem nominis, utrum principiũ innotescendi sit idem re cũ eo, quod nomine significatur, ut in abstractis: Vel diversum, ut in hoc nomine homo. Et quia Deus seipso cognoscitur, ideo potest significari per nomen quod habeat qualitatem quãtum ad rationem, à qua nomen imponitur, & substãtiam quãtum ad id cui imponitur. Similiter dicẽdum est de pronomine, quod etiam per pronomen significari potest, ut habetur Exo. 3. Ego sum qui sum. Et quamuis non possit demonstrari quãtũ ad sensum, tamen
ca.16.10.3. potest demõstrari quãtum ad intellectum, secũdum id quod intellectus de ipso apprehẽdere potest. Potest etiã significari per pronomẽ relatiuum cum ponatur ipsum significari per nomẽ quod relatiuum referre potest. Similiter etiã per verbum, vel participium potest significari, ut cum dicitur, quod ipse est intelligens, vel potẽs, vel huiusmodi. Et tamen verba, & participia dicta de ipso, non significant aliquid temporale in ipso. Sed verũ est quod quãtum ad modum significandi quo tempus significant, deficiunt à repræsentatione ipsius.

riuanda destructio. Sunt enim nomina quædam, quæ euidenter proprietatem personamque deitatis ostendunt. Et sunt quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. Alia vero sunt, quæ translatiue & per similitudinẽ de Deo dicuntur. Proprietatis itaq; indicia sunt; generatio, filius, verbum, & huiusmodi: Vnitatis vero æternæ sapientia, virtus, veritas, & huiusmodi, Similitudinis vero splẽdor, character, speculum, & huiusmodi.

Præmissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiue dicuntur.

His adijciendum est, quædã etiam nomina esse, ut Aug. H
ait in 5. lib. de Trin. quę ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturã dicuntur, quorum quædam de omnibus dicuntur personis, ut dominus, creator, refugium: Quædam autem non de omnibus, ut donatus, datus, missus.

Et hoc nomine trinitas addit.

Præterea, est unum nomen quod de nulla persona singillatim dicitur, sed de omnibus simul, idest, trinitas, quod non dicitur secundum substantiam, sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

ARTICVLVS II.

b Vtrum aliquod nomen possit dici proprie de Deo.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod nullum nomen
1.p.q.13.3. de Deo proprie dici possit. Nihil.n. proprie dicitur de ali
Et 1. cont. quo, quod verius negatur de ipso quam affirmetur, sed secundum
g c.33. Diony. 2. c. cele. Hierar. verius omnia nomina quæ de Deo dicuntur de ipso negantur quam affirmantur, unde dicit quod negationes in diuinis sunt vere affirmationes incompactæ. ergo &c.
¶ 2 Præter. Deum non possumus nominare, nisi secundum quod ipsum cognoscimus: sed non cognoscimus ipsum nisi ex effectibus suis, vel per viam causalitatis, vel per viam negationis, vel per viam eminẽtiæ. ergo non potest nominari à nobis nisi ex creaturis. Sed quandocunq; nomen creaturæ prædicatur de Deo non est vera prædicatio nisi intelligatur metaphorice, vel transumptiue, ut cum dicuntur, Deus est leo, vel Deus est lapis. ergo videtur, quòd nullum nomen proprie dicatur de Deo, sed metaphorice.
¶ 3 Præt. Magis differt sapientia creata, vel esse creatũ à Deo, quam differat floritio prati à risu hominis: sed ratione huius diuersitatis pratum non dicitur ridere nisi metaphorice. ergo videtur, quod etiam Deus non possit dici sapiens, vel aliquid nisi metaphorice.
¶ 4 Præt. Quandocunq; aliquod nomen importans aliquam
F corporalem conditionem dicitur de Deo, Dei dignitati repugnantem, non potest dici nisi metaphorice, & eadem ratione quandocunq; conditionem Deo non cõuenientem importet, non poterit de Deo proprie dici: sed omne nomen à nobis impositum importat aliquam conditionem diuinæ dignitati repugnãtem: ut patet in verbis, quæ consignificant tempus, & in nominibus quæ vel in abstracto dicuntur, ut scientia, & humanitas, quæ dicunt quid imperfectum, & non in se subsistens vel in cõcreto, quæ important quandam compositionem: quorum neutrum Deo cõpetit. ergo videtur quod nihil proprie de Deo dicatur.

Contra. quicquid dicitur de aliquibus per prius & posterius, magis proprie conuenit ei, de quo per prius dicitur, sicut ens per prius cõuenit substantiæ quã accidenti: sed quędam sunt, quæ per prius dicuntur de Deo quam de creaturis, sicut paternitas, sicut habetur Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas &c. & eadem ratione bonitas &c. ergo videtur quòd huiusmodi nomina etiam magis proprie dicantur de ipso quàm de creaturis.
¶ Præter. Hoc vĩ per Diony. qui distinguit c.1. de diui.
nomina symbolica. i. metaphorice dicta ab alijs diuinis nominibus. Et ita videtur, quod non omnia dicant transumptiue. Quod etiam videtur ex diuisione Aug. & Amb. in litera. cap. 6. & 8. to. 3.

De alijs nominibus, quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiue dicuntur.

SVnt etiam quędam nomina, quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiue dicuntur, ut humanatus, incarnatus, & hu-
G iusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus utimur loquentes de Deo, de quibus singulis agendum est.

Quòd illa nomina quæ ad singulas pertinent personas, proprie relatiue dicuntur ea vero quæ unitatem essentiæ significãt ad se dicuntur, & de singulis & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter non pluraliter in summa accipiuntur.

SCiendum est ergo, quòd illa quæ proprie ad singulas personas pertinent, relatiue adinuicem dicuntur, sicut pater & filius, & utriusq; donum spiritussanctus. Ea vero quæ unitatem essentiæ significant, ad se dicuntur, & ea quæ ad se dicuntur, substantialiter utriq; dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis singillatim dicuntur personis, & singulariter, non pluraliter
I accipiuntur in summa, ut Deus bonus, potens, magnus, & huiusmodi. Quæ autem relatiue dicũtur, substãtialiter non dicuntur. Vnde Augu. in 5. lib. de Trin. ait.

Respondeo dicendum: quod quamuis omnis perfectio, quę in creaturis est exemplariter à Deo descendat, sicut à principio præhabente in se unice omnium perfectiones: nulla tñ creatura potest recipere illam perfectionem secundum illum modum quo in Deo est. Vnde secundum modum recipiendi deficit à perfecta repręsentatione exemplaris. Et ex hoc etiã in creaturis est quidam gradus secundum quod quidem, quibusdam plures perfectiones & nobiliores à Deo consequuntur, & plenius participantur: &
K ex hoc in nominibus est duo cõsiderare: rem significatam, & modum significandi. Considerandum est igitur quod cum nomina sint imposita à nobis, qui Deum non nisi ex creaturis cognoscimus, semper deficiunt à diuina repræsentatione quantum ad modum significandi: quia significant diuinas perfectiones per modum quo participantur in creaturis. Si autem consideremus rem significatam in nomine, quæ est id ad quod significandum imponitur nomen. Inuenimus quædam nomina esse imposita ad significandum principaliter ipsam perfectionem exemplaratam à Deo simpliciter, non concernendo aliquem modum in sua significatione. Et quædam ad significandum perfectionem receptam secundum talem modum participandi: verbi gratia, omnis cognitio est exemplata à diuina cognitione, & omnis scientia à diuina scientia. Hoc igitur nomen sensus, est impositum ad significandum cognitionem per modum illum quo recipitur materialiter secundum virtutem coniunctam organo. Sed hoc nomen cognitio, nõ significat aliquem modum participandi in principali sua significatione. Vnde dicendum est, quod omnia illa nomina quæ imponuntur ad significandum

sicandum perfectionem aliquam absolute, proprie dicuntur A de Deo,& per prius sunt in ipso quantum ad rem significatã, licet non quantum ad modum significandi, vt sapientia, bonitas, essentia,& omnia huiusmodi, & hæc sunt, de quibus dicit Ansel. monolog. c. 14. Ansel. q simpliciter,& omnino melius est esse, q̃ non esse. Illa autē quæ imponuntur ad significādum perfectionem aliquã exemplaré à Deo, ita q includant in sua significatione imperfectum modum participandi, nullo modo dicuntur de Deo proprie. Sed tñ ratione illius pfectionis possunt dici de Deo metaphorice, sicut sentire, videre,& hmői. Et similiter est de omnibus alijs formis corporalib⁹, vt lapis, leo & huiusmodi. Omnia.n. imponútur ad significandũ formas corporales, fm modum determinatum participandi esse, vel viuere, vel aliquam diuinarum perfectionum.

Quicquid ad se dicitur, præstantissima illa, & diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiue. Tantaque est vis eiusdem substantiæ, in patre & filio & spiritusancto, vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim, pater est Deus, & filius est Deus, & spiritussanctus est Deus, quod secundum substantiam dici nemo dubitat: non tamē dicimus hanc trinitatem esse tres Deos, sed vnum Deum. Ita dicitur pater magnus: filius magnus,& spiritussanctus magnus, non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita etiam omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritussanctus, non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis B similiter dicitur, & simul de ipsa trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniã non est aliud Deũ esse, & aliud magnum esse, sed hoc idem est illi esse, quod est magnum esse. Propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

¶ Ad primum igitur dicendum, q cum in nomine duo sint: modus significandi & res ipsa significata, semper fm alterum potest remoueri à Deo, vel fm vtrunque, sed non potest dici C de Deo, nisi fm alterum tantum. Et quia ad veritatem,& proprietatem affirmationis requiritur, q totum affirmetur, ad proprietatem autem negationis sufficit, si alterum tantum desit: ideo dicit Diony. q negationes sunt absolute veræ, sed c. 2. cœl. Hierar. affirmationes non nisi secundum quid. Quia quantum ad significatum tantum,& non quantum ad modum significandi.

¶ Ad secundum dicendum, q quamuis non nominemus Deũ nisi ex creaturis, non tamen semper nominamus ipsum ex perfectione quæ est propria creaturæ, secundum proprium modum participandi illam, sed etiam possumus nomen imponere ipsi perfectioni absolute, non concernendo aliquem modum significandi in ipsa significata, quod est q obiectum intellectus quamuis oporteat in cõsignificato semper modum creaturæ accipere ex parte ipsius intellectus, qui natus est ex rebus sensibilibus accipere conuenientem intelligendi modum: & hæc proprie dicuntur de Deo, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sapientia creata magis differt à In corp. ar. sapientia increata quantum ad esse, quod consistit in modo habendi, quàm floritio prati à risu hominis, sed quantum ad rationem à qua imponitur nomen, magis conueniunt, quia illa ratio est vna secundum analogiam, per prius in Deo, per posterius in creaturis existens. Et secundum talem rationem significatam in nomine, magis attenditur veritas, & proprietas locutionis, quàm quatum ad modum significandi, qui datur ex consequenti intelligi per nomen.

¶ Ad quartum dicendum, q quandocunque conditio corporalis importatur à principali significato, non potest nomen dici de Deo nisi metaphorice, sed hoc quod in modo significandi importetur aliqua imperfectio, quæ Deo non competit, non facit prædicationem esse falsam vel impropriam, sed imperfectam: & propter hoc dictum est, quòd nullum nomē perfecte Deum repræsentat.

ARTICVLVS III.

c Vtrum Deus habeat tantum vnum nomen.

1. cont. g. cap. 31. 4. de Trini. ante med. AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd Deus non habeat nisi vnum nomen. Nomen enim debet respondere rei significatæ per nomen, cum sicut dicit Hilar. rei sit sermo subiectus: sed in Deo est summa vnitas, sine aliqua diuersitate. ergo non nominatur nisi vno nomine.

¶ 2 Præt. Non est nisi duplex modus prædicandi in diuinis, scilicet vel substantialiter, vel relatiue, sed nomina nõ possunt diuersificari nisi vel quantum ad id quod significatur, vel quã tum ad modum significandi, ergo videtur quòd, vel tantum vnum debeat esse propter vnitatem rei, vel ad plus duo propter duos modos prædicandi.

A ¶ 3 Præt. Si dicas quòd pluralitas nominum diuinorum est, secundum quòd ex diuersis creaturis nominatur.

¶ Contra. Ipse Deus est principium à quo effectiue & exemplariter est omnis creatura. Si ergo secundum diuersitatem creaturarum multiplicatur diuina nomina, tunc omniũ creaturarum nomina de ipso dici possent, qđ falsum est ergo videt q ex creaturis nõ fit diuersitas diuinorũ nominum.

¶ 4 Si di. quòd multiplicantur, secundum rationem tantum.

¶ Contra. Diuersitas rationis est diuersitas, fm intellectum, sed diuersitas intellectus imponentis nomina nisi subsit aliqđ diuersum in re, nõ causat multitudinem, nominum, nisi fm q nomina synonyma multiplicatur. ergo fm hoc, omnia nomina diuina, essent synonyma, qđ † Ibid. c. 10. Comment. expresse negat in 11. Metaphys. dicens, q hæc nomina viuens,& vita, non differunt in Deo sicut nomina synonyma, multo minus viuens & sapiens: & ita videtur, q non Tex. co. 39. & 51. C differant diuina nomina, secundum acceptionem intellectus significantis tantum,& sic idem quod prius.

Contra, est quod in scriptura dicitur. Inueniuntur de ipso multa nomina diuina.

¶ Præt. Nullum nomen sufficit ad exprimendam diuinam perfectionem: sed aliquid perfectionis datur nobis intelligi per vnum nomen quod non datur per aliud. ergo videtur, q vt magis nobis diuina perfectio innotescat, quod pluribus nominibus à nobis nominandus sit.

Respondeo, Dicendum, q multiplicitas nominum potest dupliciter contingere. Vel ex parte intellectus, quia cum nomina exprimant intellectum, contingit vnum & idem diuersis nominibus significari, secundum quod diuersimode in intellectu accipi potest. Et inde est, q Deum possumus nominare,& secundum q in se est, & secundum id quod est ad creaturas se habens. Et hoc dupliciter, vel secundum negationes D quibus conditiones creaturarum à Deo remouentur: & inde veniunt nomina negatiua, quæ multiplicationem recipiunt ex creaturarum conditionibus, quæ de Deo negantur,& præcipue quæ consequuntur vniuersaliter omnem creaturam, vt immensus, increatus &c. vel secundum relationē Dei ad creaturam, quæ tamen realiter in Deo non est, sed in creatura: & inde veniunt illa nomina diuina, quæ important habitudinē ad creaturam, vt dominus, rex,& huiusmodi.

¶ Item, Multiplicitas nominum potest contingere ex parte rei secundum q nomina rem significant: & inde veniunt nomina exprimentia id quod in Deo est. In Deo autem non est inuenire aliquam realem distinctionem nisi personarum, quę sunt tres res, & inde venit multiplicitas nominum personalium significantium tres res. Sed præter hoc est etiam in Deo inuenire distinctionem rationum, quę realiter & vere in ipso sunt, E sicut ratio sapientiæ & bonitatis,& huiusmodi. Quæ quidem omnia sunt vnum re & differunt ratione, quæ saluatur in proprietate & veritate ita prout dicimus Deum vere esse sapientem, & bonum, & non tantum in intellectu ratiocinantis: & inde veniunt diuersa nomina attributorum, quæ omnia, quàuis significent vnam rem, non tamen significant vnam, secundum vnam rationem: & ideo non sunt synonyma.

Et per hoc patet responsio ad primũ, quia quamuis sit vnitas in re essentiali, est tamen pluralitas in re personali,& in rationibus quibus diuersimode vna essentia significari potest,& in diuersa acceptione intellectus, secundum quæ omnia diuina nomina multiplicantur.

¶ Ad secundum dicendum, q aliter diuiditur æquiuocũ, analogum,& vniuocum. Aequiuocum.n. diuiditur, secundum res significatas. Vniuocum vero diuiditur secundum differentias. Sed analogum diuiditur secundum diuersos modos. Vnde cũ ens prædicatur analogice de 10. generibus, diuiditur in ea, se-

cundum

cundum diuersos modos. Vnde vnicuiq; generi, debetur proprius modus prędicandi. Et quia in diuinis non saluantur nisi duo genera quantum ad rationem cõem generis, s. substantia, & ad aliquid, & ideo dicuntur in diuinis duo modi ꝑdicandi. Vnumquodq; aũt genus diuiditur vniuoce in species contentas sub genere, & iõ speciebus non debet proprius modus ꝑdicandi. Et ꝑ ꝑ hoc q̃uis quędam cõtenta in ꝑdicamento qualitatis dicatur de Deo ſm rationem speciei, non tñ afferunt nouum modum ꝑdicandi, & si afferunt nouã rõnem significandi: vnde q̃uis in Deo nõ sint nisi duo modi ꝑdicãdi, sunt tñ plures rõnes significãdi ſm quas diuina nomina multiplicari possunt.

† Ibidem.

Quòd Deus magnus est, ea magnitudine qua Deus est, sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur.

Deus enim non est magnus ea magnitudine, quæ non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit, alioquin, maior esset illa magnitudo, q̃ Deus. Deo aũt non est aliquid maius, ea ergo magnitudine magnꝰ est, qua ipse est. Ideoq; nec tres magnitudines dicimus, sed vnã magnitudinem, nec tres magnos, sed vnũ magnũ, quia non in participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnꝰ est, qa ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendum est, & de omnibus omninoq́ de Deo
G possunt ꝯnuntiari substantialiter, quibus ad seipsum dr̃, non trãslatiue, ac per similitudinem, sed proprie: si tñ de illo proprie aliquid ore hominis dici põt. Ecce aperte docuit, q nomina vni-

In cor. arti. ¶ Ad tertium dicendum, q vt patet ex prædictis quædam nomina dicuntur proprie de Deo, quæ quantum ad significata per prius sunt in Deo quam in creaturis, vt bonitas, sapientia, & huiusmodi. Et horum diuersitas nõ sumitur per respectum ad creaturas, immo potius econuerso: Quia ex hoc q ratio sapientiæ & bonitatis differt in Deo diuersificatur in creatis bonitas, & sapientia, non tantum ratione, sed etiam re. Sed verum est, q diuersitas talium nominum prout prædicantur de Deo, innotescit nobis ex diuersitate eorum in creaturis. Quædam vero nomina prædicantur de ipso transumptiue, & hæc multiplicantur ſm diuersas creaturas, quarum nomina in Deum transumuntur. nec tñ oportet, q ex omnibus nominibus creaturarum significetur. Quædam. n. sunt, quæ importãt deformitatem & defectum, cuius Deus non est author, & præcipue si sit defectus culpæ. Vnde non possumus dicere Deum peccatorem, vel diabolum, qd est nomen naturæ deprauatæ, quamuis transumptiue dicatur leo, vel agnus, vel etiã iratus. ¶ Ad quartum dicendum, q differunt nomina attributorum, ſm rationem, non tamen, quæ sit solum in ratiocinante, sed quæ soluatur in ipsa re, ſm veritatem & ꝓprietatem rei. Qđ sic patet. Omnia enim huiusmodi dicuntur de Deo, & creaturis non æquiuoce, sed secundum vnam rationem analogice, vnde cum in creatura ratio sapientiæ non sit ratio bonitatis, oportet quòd etiam hoc in Deo sit verum. Sed in hoc differt, quòd in Deo idem sunt re, in re, in creaturis autem differunt re & non ratione, & qualiter possit esse supra dictum est.

* In responsione ad tertium præcedentis arti.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum diuisio nominum Dei posita ab Amb. sit insufficiens.

Ambr. in litera Magri. AD Quartum sic proceditur. Videtur, q diuisio Amb. sit insufficiens. Trinitas. n. & persona sunt quædã diuina nomina, quæ nec pertinent ad vnitatẽ maiestatis, nec proprie alicui ꝑsonæ conueniunt, nec trãslatiue de Deo dicunt. ergo &c.
¶ 2 Præt. Quædam nomina sunt, quæ dicuntur de Deo negatiue, vt increatus immensus. Hæc autẽ cum nihil de Deo prædicent, nec ad proprietatem personarũ pertinere vident, nec ad maiestatem deitatis. constat ẽt, q nec trãslatiue dicuntur, quia non conueniunt creaturis, vt ex eis in diuinam prædicationem transmutantur. ergo videtur, q diuisio sit insufficiens
Dama. de fide ort. c. 12. ¶ 3 Item. Maiestas deitatis & proprietas personalis constat, q æterna sunt: sed quædam dicuntur de Deo ex tempore, vt dominus & huiusmodi. ergo videtur, q nec ad maiestatem deitatis pertinent, nec ad proprietatem personalem: constat etiam quod nec translatiue dicuntur, videtur igitur, q sub diuisione Ambr. non contineantur. ergo insufficiens est.
¶ 4 Præt. Dam. ponit aliam diuisionem diuinorum nominum dicens, q quædam significant pelagus substantiæ infinitum, & non quid est, vt hoc nomen, qui est. Quoddam aũt est nomẽ operationis, vt Deus. Quædam aũt significant id qđ assequitur substantiam, vt iustus, bonus, & huiusmodi: quædã vero habitudinem ad ea, a quibus distinguitur. s. ad creaturas, quæda significant id qđ non est, vt incorporeus, immensus, & huiusmodi.
c. 1. de diui. nomi. ¶ 5 Item Diony. ponit multiplicem diuisionẽ diuinorum nominum. Magister autem in litera super trimembrem diuisionem Ambro. inducit alias tres differentias diuinorum nominum,
F & efficiuntur in vniuerso. 6. Quæritur ergo de assignatione harum diuisionum.

Respondeo. Dicendum, q prima diuisio trimembris, quæ in litera ponitur, sufficienter comprehendit omnia diuina nomina, & est trium sanctorum Aug. Amb. Diony. Ipse. n. met diuidit diuina nomina in ea, quæ trãslatiue dicuntur, quæ appellat symbolicam theologiam, & in ea quæ proprie dicũtur, quæ scilicet per prius in Deo sunt, & hoc diuidit in vnicam theologiam, quantum. s. ad ea, quæ prædicantur de tribus personis cõmuniter, & indiscretam theologiam quã tum ad ea, quę ad singulas personas pertinent. Ex quo etiam patet in própen sufficientia huius diuisionis, quia Deus, vel nominatur per id, qđ prius in ipso est, & per posterius in creaturis, vel per similitudinem à creaturis sumptam. Si secundo modo, sic sunt ea quæ translatiue dicuntur. Si primo modo, hoc erit dupliciter: illud enim quod per prius in Deo est, vel est commune, & sic pertinet ad maiestatis vnitatem: vel est proprium personæ, & sic pertinet ad distinctionem trinitatis.
H ¶ Ad primum. Ergo dicendum, q hoc nomen trinitas, quãmuis non explicite dicat proprium alicuius personę, tamen implicite includit omnia propria personarum, inquantum est quasi collectiuum personarum. Similiter etiam hoc nomen persona, quamuis non imponatur ab aliqua proprietate personali speciali, imponitur tamen à personalitate, quæ dicit proprietatem in communi, & quodammodo etiam dicit substantiam, vt infra parebit.
¶ Ad secundum dicendum, q negatio quælibet causatur ex aliqua affirmatione. Et sic etiam in diuinis ratio negatiuorum nominum, fundatur supra rationem affirmatiuorum, sicut hoc quod dicitur incorporeus, fundatur super hoc quod est esse simplex. Vnde patet, q nomina negatiua reducuntur ad vnitatem essentiæ, sicut increatus, & immensus. Vel ad distinctionem personarum, sicut ingenitus. Dist. 26. q. 2. arti. 2.
¶ Ad tertium dicendum, q quãmuis huiusmodi nomina non
I ponant aliquid temporaliter in Deo, quia relationes illæ temporales, realiter in creaturis sunt, & in Deo solum ſm rationem tamen inquantum innascuntur ex operationibus Dei in creaturas, dant intelligere aliquid quod in Deo est absolute, sicut relatio dominij dat intelligere in Deo potestatem, qua vniuersam creaturam gubernat. Vnde patet etiam, q ista nomina reducuntur ad illa, quæ pertinent ad vnitatem maiestatis, sicut creator, dominus, & huiusmodi. Vel ad distinctioné personarum, sicut missus, incarnatus & huiusmodi.
¶ Ad quartum dicendum, q diuisio Dam. respicit tantum vnũ membrum prædictæ diuisionis. omnia. n. quæ ponit pertinent ad vnitatem maiestatis. Vnitas autem maiestatis, potest nominari dupliciter, vt patet ex dictis, Vel secũdum id quod in Deo est, vel secundum acceptionem intellectus, qui accipit ipsum secundum aliquam comparationem ad creaturam. Si nominetur Deus quantum ad id quod in ipso est, erit triplex diuersi- Arti. ãdict
K tas nominum, secundum tria, quæ in vnaquaq; re inueniuntur, s. essentia, virtus, & operatio, quæ quidem in alijs realiter differunt, in ipso autem sunt vnum re, & distincta, ratione. Et secundum essentiam accipitur hoc nomen qui est, & secũdum virtutem, accipiuntur ea quæ se habent per modum assequẽtium substantiam, vt iustus, sapiens, & huiusmodi, & secũdum operationem nomina operationis vt Deus. Si autem nominet Deus per acceptionem intellectus in comparationem ad creaturam, & hoc erit dupliciter. Vel inquãtum ea quæ sunt creaturæ remouentur ab ipsa, & sic erunt nomina negatiua. Vel ſm q importatur in nominibus aliquis respectus causalitatis ad creaturam, cuius conditiones à Deo remouentur. & sic erunt illa nomina quę important habitudinem ad alia, a quibus Deus distinguitur per essentiam. Diuisio autem diuinorum nominum, quam Diony. ponit patet, ex prædictis, q est eadem cum diuisione Ambro. nisi q Dionys. vlterius nomina pertinentia ad vnitatem, maiestatis, multiplicat secundum In cor. arti.
diuersas

diuersas ꝑfectiones in creaturis repertas, quibus nominatur Deus idest perfectionibus per prius in Deo existentibus, vt bonus, sapiens, existens, & huiusmodi. Magister autem in tribus dictis, quas addit, specificat diuisionem Ambros. quantum ad quosdam speciales modos, qui tñ possunt reduci ad diuisioné Ambr. Quod.n. pertinet ad ꝓprietates deitatis, vel nominat determinate ꝓpriũ alicuius personæ, vt pater, & filius: vel colligit oĩa propria personarum, vt hoc nomen Trinitas, qđ significat ꝓprietatem personæ ſm quendã specialẽ modum. Similiter etiã quæ pertinent ad vnitatẽ maiestatis, & ꝓprietatẽ diuinitatis cõueniũt Deo vel ab æterno, vel ex tempore. Si ex tempore; vel dicũtur relatiue ſm nomen, vt dominus, missus, & huiusmodi, vel non referuntur ad aliud secundum nomen, vt incarnatus, & huiusmodi. Et sic patet, ꝙ ea quæ Magister addit, continentur in diuisione Ambr. per reductionem: non

In cor. arti. tamen simplex, sed secundum quid, vt patet ex dictis.

tatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, idest sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicũtur, nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur, Illa vero nomina, quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiue non substantialiter dicũtur. Quòd enim proprie singula in Trin. persona

† Ibid.c.11. dicitur, vt ait Aug. in eodẽ, † nullo modo ad seipsam, sed ad aliã inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiue, non substantialiter dici manifestum est.

EXPOSITIO TEXTVS.

Differendum nobis videtur de nominum &c. § Videtur quòd hoc ad ipsum non pertineat: quia non est eiusdem scientiæ considerare res & nomina. Sed dicendũ,

In prol artic.3. ꝙ vt supradictum est, theologia inquantum est principalis omnium sciẽtiarum aliquid in se habet de omnibus scientijs. Et ideo non solum res, sed nominũ significationes pertractat: quia ad salutẽ consequendum non solum est necessaria fides de veritate rerum: sed etiã vocalis confessio per nomina. Ro. 10. Corde creditur ad iustitiam: ore autẽ confessio fit ad salutem. § Similitudinis vero splendor &c. § videtur hoc esse fal-

Super Gen. ad literam. Lib.4.ca.28. tom. 3. sum: quia ſm Aug. lux magis proprie dicitur in spiritualibus quam in corporalibus: & ita splendor non continetur inter metaphorica. Sed dicendum, ꝙ lux quantum ad rem significatam proprie est in corporalibus nec in spiritualibus, nisi metaphorice dicitur: sed quantum ad rationem à qua nomen imponitur quæ consistit in manifestatione, magis proprie est in

D spiritualibus: sed hoc melius dicetur in secundo. § Vt incar-

Dist. 13. q. vnic. arti.2. natur humanatus &c. § hoc dicetur: quia ſm nomen ad aliud nomen non referuntur quamuis implicitam relationem contineant, ſm ꝙ vnionem in suo intellectu includunt. § Sciendũ est igitur &c. § Hic ponit quasdã regulas de nominibus pertinentibus ad vnitatem essentiæ: & quasdam de proprietatibus pertinentibus ad proprietatem personarum. De pertinẽtibus ad vnitatem essentiæ ponit quatuor. Prima est, ꝙ a se, & absolute dicuntur. Secunda, ꝙ significant substantiam, Tertia, ꝙ de singulis personis dicuntur. Quarta. ꝙ de omnibus sunt dicenda in singulari & non in plurali. De pertinentibus ad proprietatem personarum ponit tres. Prima est, ꝙ relatiue dicuntur. Secunda, ꝙ non prædicant diuinam substantiam. Tertia est, ꝙ non omnibus personis dicuntur. § Quæ vnitatem essen-

E tiæ significant ad se dicuntur. § Contra: dominus relatiue dicitur, & tñ ad essentiæ vnitatem pertinet. Sed dicendum, ꝙ nõ importat relationẽ, quę realiter in Deo sit, sed ſm rationem

Dist. 30. q. vnic. arti.3. tantum, vt infra dicetur. § Quod ad aliquid dicitur non substantialiter &c. § videtur hoc esse falsum, quia relationes in diuinis sunt ipsa diuina essentia. Sed dicendum, ꝙ realiter quidem sunt ipsa diuina essentia, sed ſm rationem non. Et quia saluantur in diuinis ſm rationem generis, ideo retinent specialem modum, qui debetur ipsi generi, & non speciei. Alia vero, vt bonitas, & sapientia, quamuis ſm rationem ab essentia differant, quia tamen ratio generis quam consequitur modus prædicandi in diuinis non saluatur, ideo ſm modum prædicandi a substantia non differunt, sed substantialiter prædicantur. § Non tñ tres magni &c. § hoc intelligendum est si substãtiue sumatur. Si autem adiectiue, sic prædicari potest pluraliter, quia numerum à suppositis trahit. § Deus.n. non est magnus &c. § hic vult probare, ꝙ magnitudo de Deo substantia-

A liter dicatur: quod.n. substantialiter non est magnum dicitur participatione alicuius magnitudinis, quæ substantia non est, sed illa magnitudo, cuius participatione aliud magnum dicitũ maior est eo, quod per ipsum magnum dr. ergo omni eo, quod non substãtialiter magnum est, aliquid maius est: Deo autem nihil est maius. ergo ipse subãliter magnus est. Sed vr̃, ꝙ hæc ratio nõ valeat, q̃a concretum de abstracto non prædicatur, vt album de albedine. Vnde non videtur, vt ex eo, ꝙ dicitur magnum accidẽtaliter, maior sua magnitudo dicatur. Et prætẽrea in eadẽ magnitudine non est accipere maius, vel minus, illud autẽ quod participat magnitudine, non habet nisi magnitudinem participatam. ergo nõ potest dici minor, quã sit ipsa magnitudo. Est dicendum, ꝙ Aug. vult hanc rationem cõiter concludere de omnibus, quę de Deo dicũtur in alijs rebus accidens significãtibus: & ideo oportet assumere hoc pro medio, ꝙ abstractum prędicetur magis, q̃ concretum. Hoc autem sic intelligendum est, vt dicatur id cuꝫ maius, ꝙ verius ra-

C tionem magnitudinis habet: & similiter albius, non qđ plus habet de albedine, vel qđ magis proprie album: sed cui conuenit ratio albedinis. Semper autem principalior prædicatio est, quæ est per essentiam, q̃ quæ est per participationem. Et ideo albedo, quę recipit prædicationẽ albedinis vere per modum essentialem, vt dicatur albedo est albedo, dr magis vere prædicationem albedinis recipere, quam res alba, quamuis non eodem modo recipiat, quia rem albam dicimus albã, sed albedinem dicimus albedinem. Non.n. quod est in causato, oportet esse in causa eodem modo, sed eminẽtiori, ꝙ sic exponit Diony. 2. c de di. nu. sic dicens. Viuere si quis dicat vitam, circa fin. aut illuminari lumen, non recte ſm meam rationem dicit, sed ſm alium modum ista dicuntur, quia abundanter, & substantialiter ea, quæ sunt causatorum, prius insunt causis, & dicit causam vitam, vel lumen: causatum viuens, vel illuminatum.

DISTINC. XXIII.

A

De hoc nomine quod est persona, quod cum secundum substantiã dicatur, tamen pluraliter nõ singulariter in summa accipitur.

B PRædictis adijciendum est, quòd cum omnia nomina, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter, & nõ pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt supra ostensum est: * Est tñ vnum nomen. s. persona quod secundum † Dist.22.

D

DISTINCTIO XXIII.

DIVISIO TEXTVS.

POsita diuisione nominum diuinorum. Hic excludit Magister quoddam nomen à generalitate nominum, s. hoc nomen persona, quod quidem secundum substãtiam dicitur, tamẽ pluraliter prædicatur. Et diuiditur in partes duas. In prima, ponit exceptionem. In secũda, inquirit exceptionis rationem, ibi: § Ideo oritur hic. § Circa primum duo facit, Primo, excipit hoc nomen ꝑsona ab alijs diuinis nominibus, quę ſm substantiam dicitur. Et quia nihil potest excipi ab aliquibus, nisi in illis contineatur, Secundo, ostendit hoc nomen persona, significare substantiam, ibi: § Quòd autem persona &c. § Ideo hic oritur § Hic inquirit rationem exceptionis, & di-

E uiditur in partes duas. In prima, inquirit quare hoc nomẽ ꝑersona, de pluribus personis pluraliter prædicetur. Secundo, inquirit quare alia essentialia nomina pluraliter non prædicentur, ibi: § Sed quare hic cum dicamus &c. § Circa primũ duo facit. Primo, mouet quæstionem. Secundo, ponit responsioné, ibi: § Quod volumus. § Vbi duo facit. Primo, ostendit necessitatem imminẽtem Latinis, quare oportet aliquod nomen ſm substantiam dictum pluraliter prædicari. s. hoc nomen persona. Secundo, ostendit eandem necessitatem Gręcis imminere, vt nomen significans substantiam pluraliter prędicetur. s. hypostasis, ibi: § Qua necessitate &c. § Sed quærit hic inquirit rationem, quare alia nomina essentialia, non prædicentur pluraliter. Et primo, inquirit de hoc nomine essentia, ibi: § Verum & hic. § Et circa hoc duo facit. Primo, assignat rationem. Secundo, probat quoddam quod in ratione supposuerat, ꝙ in Deo non est diuersitas, propter quod essentia pluraliter nõ prædicatur, nec singularitas, propter quod persona in plurali prædicatur, ibi: § Iam sufficienter vt puto.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quatuor quæruntur,

Primo. De distinctione horũ nominum essentia, subsistẽtia, substantia, & persona: & de nominibus eis in Græco respondentibus, quæ sunt vsia, vsiosis, hypostasis, prosopon.

Secundo. Vtrũ nomẽ personæ proprie in diuinis dicatur.

Tertio. Vtrum significet subsistentiã, vel relationem.

Quarto. Si aliquo modo substãtiam significat: vtrum pluraliter prædicetur.

substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim, pater est persona, filius est persona, spiritussanctus est persona, & hoc secũdum substantiam dicitur, Nec tamen dicitur: pater, & filius, & spiritussanctus, sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominũ, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Authoritas, quòd persona ad se dicatur, & secundum substantiam.

QVòd autem persona secundum substãtiam dicatur Aug. ostendit in 7. lib. de Trin. dicens. Non est aliud Deũ esse, aliud personam esse, sed omnimo idem. Item in hac Trinitate cum dicimus psonam patris: non aliud dicimus, quàm substãtiam patris. Quocirca, vt substantia patris ipse pater est, non quo pater est, sed quo est, ita & persona patris, non aliud quàm ipse pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad filium, vel spiritumsanctum, sicut ad se Deus dicitur, & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi est esse, qd Deũ esse, quod magnum esse, quod bonum esse, ita hoc est illi esse, qđ personam esse. Ecce expresse habes, quòd persona secundum substantiam dicitur, vt cum dicitur, pater est persona, hic sit sensus. Pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur, filius est persona, spiritussanctus est persona, idest essentia diuina.

Cur pater, & filius, & spiritussanctus non dicuntur vna persona, ut una substãtia, & vnus Deus.

IN Deo oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quæritur. Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus? quã quæstionẽ Augustinus diligenter tractat, atq; congrue explicat in septimo lib. de Trinit. † ita dicens.

† Libr. 7. de Trinit. ca. 6. to. 3.

ARTIC. I.

a Vtrum substantia, subsistentia, essentia persona dicta de Deo sint synonima.

AD Primũ sic proceditur. Videtur, ꝙ dicta nomina nullã distinctionẽ habeãt: sed sint quasi synonyma. Sicut enim Boe. dicit in commen. super pdicamenta. Vsia significat substantiam compositã: sed substantia composita est indiuiduum subsistens in genere substantiæ, quod significatur nomine substantiæ, vel hypostasis, vel personæ. ergo videtur, ꝙ hoc nomen essentia, vel vsia, non differant secundum significationem ab alijs.

1. p. q. 13. artic. 4. & 1. d. 2. q. 1. 3. Et de poten. q. 7. artic. 6. Et 1. cõt. c. 36. † ca. 6. to. 3. Boe. in princip. prædic. substan.

¶ 2 Præt. Non subsistit, nisi illud, quod habet in se esse completum: sed esse completum non inuenitur, nisi in particulari, quia vniuersalia non habent esse præter particularia, nisi in anima, quod est esse incompletum. Cum igitur particulare in genere substantiæ dicatur hypostasis, vel substantia prima, videtur, ꝙ subsistentia sit idem quod substantia.

¶ 3 Præt. Cum vtrumque importet positionem alicuius sub aliquo. ergo idem quod prius.

Ante med. ¶ 4 Item. Boet. lib. de dua. nat. dicit, quòd hoc nomine hypostasis, non vtuntur Græci, nisi pro indiuiduo rationali naturæ: sed indiuiduum rationalis naturæ dicitur persona. ergo videtur, quòd hypostasis, & prosopon, vel substantia, & persona sint omnino idem.

¶ 5 Præt. Sicut Græci dicunt tres hypostases, ita nos dicimus tres subsistentias: non autem tres substantias dicimus, sicut ipsi tres vsioses. ergo videtur, quòd idem sit subsistentia apud nos, quod hypostasis apud Græcos, cuius contrarium Boe. dicit lib. de dua. nat.

Ibidem. In contrarium est authoritas Boet. lib. de duab. nat. in vna persona Christi, qui significationes horum nominum distinguit. Et etiam authoritas Mar. Tulij, quam ibi Boet. inducit.

Respondeo, Dicendum, quòd quatuor dicta nomina secundum significationem differunt. Sed horum differentia differenter a diuersis assignatur. Quidam enim sumunt horum differentiam ex hoc, quòd in diuinis est aliquid commune, & aliquid distinctum. Et hoc commune potest significari, vt quo est, & sic est essentia. Vel vt quod est, & sic est subsistentia: vel aliter, quia Deus potest significari, inquantum dat omnibus esse, & sic dicitur essentia: vel inquãtum habet esse sufficiens nullo indigens, & sic dicitur subsistentia. Distinctum similiter potest significari, vel in concretione: & sic est nomen personæ, vel in abstractione, & sic est nomen hypostasis: vel aliter, F quia potest significari, vt distinguibile, & sic significatur nomine hypostasis: vel vt distinctum, & sic significatur nomine personæ. Vel aliter, quia vel signatur, vt distinctum aliqua proprietate determinata ad nobilitatem pertinente, & sic est nomen personę: vel distinctum absolute quacunque proprietate, & sic est nomen hypostasis: sed iste modus non soluit q̃stionem, quia si etiã nulla esset distinctio in diuinis, adhuc ista nomina dicerẽtur de Deo, & non idem significarent, sicut nomina synonyma. Et præterea etiam quãtum ad quædam, falsum est. non enim dicit Deus essentia ex eo, quòd det esse, sicut nec sapiẽs ex eo, quòd dat sapiẽtiam. quinimmo econuerso: ex eo, quòd Deus essentiam habet, esse in creaturas infundit, & sic de alijs: sicut etiã ignis ex hoc, quòd calorẽ habet, calefacit, & non econuerso, quamuis diuina sapientia, & essentia per esse, & cognoscere creaturæ communicatum nobis innotescat. Similiter etiam in diuinis cum Deus sit act⁹ purus, non permissus potẽtiæ, non est aliquid in eo significabile p modum potentiæ nõ coniunctæ actui, & actus vt distinguibile, & distinctum. Nec iterum verum est, quòd hoc nomen hypostasis, significet id quod proprium est in abstractione. Hoc enim modo significatur nomine proprietatis, sicut nomine paternitatis, quæ significatur non vt hypostasis, sed vt in hypostasis ens. I Alij sumunt differentiã horum nominum secũdum distinctionẽ rationis, quo est, & quod est. Quorum quidam dicunt, ꝙ tria horum significant, quod est vel substantiam suppositi, ita ꝙ essentia significat substãtiam, siue naturam generis: subsistentia naturam speciei: hypostasis naturam indiuidualem: & quartum. s. persona sumitur secundum id, quod est, & significat substantiam quę est suppositum. Alij dicunt econuerso, ꝙ vnum significat, quo est. s. essentia, & tria significant, quod est diuersimode, quia hoc nomen substantia, significat quod est per respectum ad naturam, vel essentiam. Hoc nomen subsistentia, significat quod est per respectum ad indiuiduationem: sed hoc nomẽ persona, ponit specialem rationem ad proprietatem pertinentem ad dignitatem: sed de primis duobus est econuerso secundum Boet. hæc enim differentia sumpta est secundum Augustinum, & Hieronym. Alij dicunt, quòd duo significant quo est, essen- K tia quidem significat, quo est, vel naturam communem, prout non est prædicabilis, vt consideratur, cum dicitur homo est species. Sed subsistentia significat naturam communem, vt prædicabilis est secundum Boetiu. Alia duo significant quod est, & eo modo differunt, sicut in proximo dictum est. Sed quia quodlibet horum nominum præter hoc nomen, persona, inuenitur quandoque poni pro quo est: & quandoq; poni pro quod est: ideo non videtur esse essentialis distinctio eorum secundum aliquẽ dictorum modorum. Ideo aliter dicendum est ẽm Boe. vt sumatur differẽtia horum nominum, essentia, subsistentia, substantia secundum significationem actuum, à quibus imponuntur. s. esse, subsistere, substare. Patet. n. ꝙ esse commune quoddam est, & non determinat aliquem modum essendi: subsistere aũt dicit determinatum modum essendi: prout. s. aliquid est ens per se, nõ in alio, sicut accidens: substare aut idem est quod sub alio poni. Inde patet, quòd

Boe. vbi supra.

Secundum Aug. & Hiero. in expos. symboli ad Dam. to. 4.

Ibidem.

Vbi supra.

quòd esse dicit id, quod est commune omnibus generibus: sed subsistere, & substare id, quod est proprium primo prædicamento secundum duo, quæ sibi conueniunt, quòd scilicet sit ens in se completum. & iterum quod omnibus alijs substernatur accidentibus. s. quæ in substantia esse habent. Vnde dico, quod essentia dicit, cuius actus est esse, subsistẽtia, cuius actus est subsistere: substantia cuius actus est substare. Hoc autem dicitur dupliciter, sicut calefacere est actus calefaciẽtis: & est alicuius, vt quo est, scilicet quo denominatur esse, sicut calefacere est actus caloris. ¶ Sciendum est autẽ, quod si aliquid cõsequitur aliqua plura con- ¶ ca.9.to.3. ueniẽtia adinuicem, non potest denominari aliquid secundũ alterum illorum, quãuis etiã illud sit principiũ totius, sed per totum: verbi gratia, sapor cõsequitur calidum, & humidum, put aliquo modo cõueniunt, & quamuis calor sit principium saporis, sicut effectiuum, non tamen aliquid denominatũ sapidum à calore, sed à sapore, qui complectitur simul calidum & humidum aliquo modo conuenientia. Similiter dico, quòd cum esse cõsequitur compositionem materiæ, & formæ, quãuis forma sit principium esse: non tamen denominatur aliquid ens à forma, sed à toto: & ideo essentia non dicit formã tantum, sed in compositis ex materia, & forma dicit totum: & hoc etiam dicitur quidditas, Et natura rei: & ideo dicit In princip. præd. substãtiæ. Boet. in prædicamentis, quòd vsia significat compositum ex materia & forma. Sed ista natura sic considerata, quamuis dicat compositum ex materia & forma, non tamen ex hac materia demõstrata determinatis accidentibus substante, in qua indiuiduatur forma, quia huiusmodi compositum dicit hoc nomen Sort. hæc autem materia demonstrata, est sicut recipiens illam naturam communem. Et ideo natura, vel essentia significatur dupliciter, scilicet vt pars, secundum quod natura communis sumitur cum præcisione cuiuslibet ad naturam communem non pertinentis. Sic enim materia demonstrata * D.1140. superuenit in compositionem singularis * demonstrati, sicut hoc nomen humanitas: & sic non prædicatur, nec est genus, nec est species: sed ea formaliter denominatur homo. Vel significatur vt totum, secundum quod ea, quæ ad naturam cõmunem pertinent, sine præcisione intelliguntur: sic enim includitur in potentia etiam materia demõstrata in natura cõmuni: & sic significatur hoc nomine homo, & significatur vt quod est: Et vtroq; modo inuenitur hoc nomen essentia. Vnde quandoq; dicimus Sortem esse essentiam quandam: quandoque dicimus, quòd essentia Sortis non est sor. & sic patet, quod essentia quandoque dicit quo est, vt significatur nomine humanitatis, & quandoque quod est, vt significatur hoc nomine homo. Similiter etiam subsistere est actus alicuius, vt quod subsistit, vel vt quo subsistit. Cum autem subsistere dicat esse determinatum, & tota determinatio essendi consequatur formam, quæ terminus est: constat, quòd aliquid denominatur subsistens per primam formam, quæ est in genere substantiæ, sicut album per albedinem, & animatum per animam, & ideo vbi supra. in prædicamentis dicit Boet. quòd vsiosis, vel subsistentia, est οὐσίωσις. forma accipiens subsistentiam, pro quo subsistitur. Si autem

A accipiatur subsistentia pro eo, quod subsistit, sic proprie dicitur illud, in quo per prius inuenitur talis natura hoc modo essendi. Et enim per prius inueniatur in substantia, secundum quod substantia est, & deinceps in alijs, secundum quod propinquius se habent ad substantiam: constat, quod nomen subsistentiæ per prius conuenit generibus, & speciebus in genere substantiæ, vt dicit Boet. lib. de dua. natu. Circa med. & indiuiduis non cõuenit habere tale esse, † ca.4.to.3. nisi inquantũ sunt sub tali natura communi. Quãuis enim genera, & species nõ subsistant, nisi in indiuiduis quorum est esse, tamen determinatio essendi fit ex natura, vel quidditate superiori. Similiter hypostasis, vel substãtia dicitur dupliciter: vel id, quo substatur: & quia primũ principium substandi est materia: ideo dicit Boet. in prædic. In princip. præd. substãtiæ. quod hypostasis est materia: vel quod substat, & hoc est in diuiduum in genere substantiæ per prius. Genera enim & species, non substant accidẽtibus nisi ratione indiuiduorum. & ideo nomen substãtiæ primo, & principaliter conuenit particularibus substantijs secundum philosophum, & secũdum Boet. lib. de duabus natur. In prædicã cap. de substantia. Sic ergo patet differentia istorum trium dupliciter, quia si acci- D piatur vnumquodque vt quo est, sic essentia significat quidditatem, vt est forma totius vsiosis, formam partis, hypostasis, materiam. Si autem sumatur vnumquodque, vt quod est, sic vnum & idem dicetur essentia, inquantum habet esse, subsistentia, inquantum habet tale esse, scilicet absolutum, & hoc per prius conuenit generibus, & speciebus, quàm indiuiduis, & substantia, secundum quod substat accidentibus, per prius conuenit indiuiduis, quàm generibus, & speciebus.

Vlterius, Hoc nomen persona, significat substantiam particularem, prout subijcitur proprietati, quæ sonat dignitatem: & similiter prosopon apud Græcos: & ideo persona non est nisi in natura, intellectuali: Et secundum Boet. sumptum est nomen personæ à personando, eo quòd in tragœdijs, & comœdijs recitatores sibi ponebant quandam laruam De duabus natur. ante medium. ad repræsentandum illum, cuius gesta narrabant decantan- E do. Et inde est, quòd tractum est in vsu, vt quodlibet indiuiduum hominis, de quo potest talis narratio fieri, persona dicatur: & ex hoc etiam dicitur prosopon in Græco à pro, quod πρόσωπον. est ante, & sopos, quod est facies, quia huiusmodi laruas ante facies ponebant.

¶ Ad primum igitur dicendum, quia particulare significat compositum ex materia, & forma demonstrata: sed vniuersale in substantijs compositis, significat etiam compositum ex materia, & forma, sed non demonstrata, sicut homo ex anima, & carne, & osse, non tamen ex his carnibus, & ex his ossibus. Vnde non oportet, quòd vsia significet idem, quod particularis * substantia, immo se habet ad vtrunq;. Et ideo, omne quod est in genere substantiæ potest dici vsia, siue sit vniuer- * D.1137. salis substantia, siue particularis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd subsistere duo dicit, scilicet esse, & determinatum modum essendi: & esse simpliciter non est, nisi indiuiduorum: sed determinatio essendi est ex natura,

Cur non hæc tria simul vnã personam dicimus, sicut vnam essentiam, & vnum Deum: sed dicimus tres personas, cum tamẽ tres Deos, aut tres essentias non dicamus? Quia volumus, vel vnum aliquod vocabulũ seruare huic significationi, qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceremus interroganti, quid essent, cum tres esse fateamur. Cum ergo quæritur: quid tres? vt ait August. in 5. lib. de Trinit.† Magna prorsus inopia humanum laborat eloquium, dictum est tamen, tres personæ, non vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia, hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit, qua necessitate dicatur pluraliter personæ, videlicet vt hoc vno nomine quęrentibus, de tribus respondeamus.

Qua necessitate dictum sit, tres personas à Latinis, & à Græcis tres hypostases, vel substantiæ.

QVa necessitate, non solum Latinus sermo, sed etiam Græcus, eadem pene super hac re laborans nominum penuria coartatur: vnde Augus. quid à Græcis, vel Latinis necessitate de ineffabili Trinitate dictum sit aperiens in septimo lib. de Trinit. † ait. Loquendi causa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo possemus, dictũ est à Græcis, vna essentia, tres substantiæ, B idest vna vsia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substãtiam, quàm Latini. A Latinis autem dictum est, vna essentia, vel substantia, tres personæ, quia nõ aliter in sermone nostro, idest Latino, essentia, quàm substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltem in enigmate, placuit ita dici, vt cum quęreretur quid tria sint, aliquid diceretur, quæ tria esse fides vera pronuntiat. Cum & patrem non dicit esse filium, & spiritumsanctum, scilicet do- C num Dei, nec patrem dicit esse, nec filium. Cum ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo, quia supereminentia diuinitatis, vsitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus quàm dicitur, & verius est, quàm cogitatur.

natura, vel quidditate generis, vel speciei: & ideo quamuis genera, & species non subsistant, nisi in indiuiduis, tamẽ eorum proprie subsistere est, & subsistentiæ dicuntur, quamuis & particulare dicatur, sed posterius, sicut & species substantiæ dicuntur, sed secundæ. F

Quid hoc nomine tres significatur.

Pater ergo, & filius, & spiritussanctus, scilicet quoniam tres sunt, quid tres sint quæramus, quid commune habeant. Non enim possunt dici tres patres, quia tantum pater ibi pater est; nec tres filij, cum nec pater ibi sit filius, nec spiritussanctus, nec tres spiritussancti, quia spiritussanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec pater est, nec filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur; commune est eis id, quod persona est. Certe enim quia pater est persona, & filius est persona, & spi. sanctus est pſona, ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis, id quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit à latinis, tres personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus cõmune est id, quod persona est, idest, hoc nomen persona. G H

¶ Ad tertium dico, ꝙ substãtia dicitur, inquantum subest accidenti, vel naturæ cõmuni: subsistere vero dicitur aliquid inquãtum est sub esse suo, non ꝙ habeat esse in alio sicut in subiecto. † Ibidem.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ hoc nomen hypostasis apud græcos aliud habet ex ꝓprietate significationis, & aliud ex vsu. Ex proprietate enim significatiõis habet, quòd significet quãlibet substãtiam particularem. sed ex vsu accommodatum est nobilioribus substantijs, & ideo ipsi vtuntur eodẽ modo hoc nomine hypostasis, sicut nos vtimur hoc nomine persona, sed talis vsus, non est apud nos in hoc nomine substantia.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ apud nos nomen substãtiæ æquiuocatur. Quandoq; enim ponitur pro essentia, secundum quod nos dicimus diffinitionem significare substantiam rei. Quandoque ponitur pro supposito substantiæ, sicut dicimus sortem esse substantiam quandam. & ideo vt tolleretur malus intellectus, sancti noluerunt vti hoc nomine substantia pro supposito sicut Græci vtuntur, sed transmutauerunt, & posuerunt subsistentiam respondentem hypostasi, & substantiam rñdentem vsiosi, quãuis sit econuerso, secundum veritatem significationis. magis enim curauerunt vitationem errorum, quàm proprietatem nominum.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum nomen persona dicatur proprie de Deo.*

1.p.q.29.ar.3. Art.antec.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd nomen personæ, non proprie dicatur in diuinis. Persona enim significat hominem laruatum, vt dictum est. cuius figura repræsentatur: sed hoc non potest Deo conuenire nisi metaphorice. nec etiam habet figuram, quæ repræsentari possit, vt non conuenit Deo.

¶ 2 Præter. In tota natura, persona videtur dicere maximam compositionem, quia in indiuiduo hominis concurrunt, quasi omnes naturę ad constitutionem eius, vel ex parte animæ, vel ex parte corporis. vnde etiam cum omnibus commune habere dicitur. Sed Deus est summe simplex. ergo videtur, quòd nomen personæ sibi non conueniat.

¶ 3 Item. Persona dicitur, quæ substat alicui proprietati, vel subsistit: sed sicut supra dictum est, ex verbis Aug. Deus non dicitur proprie substare alicui, quod in ipso est. ergo non proprie dicitur persona. Distinct. 8. 5.lib.de tri. cap. 8. & li. 7.ca.4.&.3.

¶ 4 Præt. Persona dicit substantiam particularem vel singularem: sed particulare, vel singulare Deo non competit. ergo videtur, quòd nec personæ nomen.

Contra. Quia persona dicitur, quasi per se vna: sed hoc maxime Deo conuenit. ergo videtur, quòd & nomen personæ.

¶ Item. Persona dicit, quid completum existens in natura intellectuali: sed hoc Deo competit. ergo videtur quòd & nomen personæ.

Quare non dicimus tres Deos esse patrem, & filium, & spiritumsanctum, vt dicimus tres personas, cum id, quod Deus est sit eis commune, quia pater est Deus, & filius est Deus, & spiritussanctus est Deus.

SEd quæritur hic, cum dicamus patrem, & filium, & spiritumsanctum esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, idest, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritussanctus est pſona, cur nõ dicamus similiter tres Deos: cũ & pater sit Deus, & filius sit deus, & spiritussanctus sit Deus? Quia scilicet illud scriptura contradicit, hoc autem & si non dicit, nõ tamen contradicit. Vnde Augus. hanc mouens quæstionem, atq; diffiniens in lib. septimo de Trinita. † ita ait. Si ideo dicimus patrem, & filium, & spiritumsanctum esse tres personas, quia cõmune est eis id, quod pſona est, cur non etiã tres Deos dicimus? Certe vt pdictum est, quia pater est pſona, & filius est persona, & † Cap.4.

Respondeo, Dicendum, ꝙ nomen personæ proprie conuenit Deo, tamen non eodem modo, sicut est in creaturis, sed quodam nobiliori modo, sicut est in omnibus alijs, quæ de Deo & creaturis dicuntur. Saluatur ratio personę in diuinis. secundum quod habet esse per se subsistens in natura intellectuali.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in significatione nominis duo * sunt considerãda, s. id à quo imponitur nomen ad significandum, & id, id quod significandum imponitur. Cõtingit autem quandoque, ꝙ substãtia alicuius rei nominat ab aliquo accidente, quod non cõsequitur totam naturam, de qua nomen illud dicitur, sicut lapis dicitur ex eo, ꝙ lædit pede: nec tamẽ omne lædens pedem est lapis, vel ecõuerso. Et ideo iudicium de nomine nõ debet esse s. in hoc, à quo imponitur, sed secundum id, ad quod significandum instituitur. Vnde quãuis nomen pſonæ sit impositũ a dicta repræsentatione, tamen est impositum ad significandum substantiam completam, in natura intellectuali subsistentem, & hoc Deo conuenit, quamuis non conueniat sibi illud, a quo nomen imponitur. • D.926. † vbi supra.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa compositio accidit personę pręter rationem suam. Quia enim persona dicit quid completum in natura intellectuali, & in natura humana non inuenitur complementum, nisi per maximam compositionem, ideo per accidens significat compositionem in natura. Si autem perfectionem intellectualem inueniret in corpore simplici, sicut est ignis, diceretur persona: & ideo diuina simplicitas non repugnat personalitati. I

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in Deo secundum rem nihil ponitur sub aliquo: sed tantum secundum modum intelligendi, prout intelligitur substans proprietati, siue personali, siue essentiali, secundum quod dicitur substantia, & esse sub, secundum quod dicitur subsistentia, nihilominus tamẽ, quia secundum rem nihil ibi est sub aliu: ideo Ricard. de Sancto Victor. volens proprie loqui dicit, ꝙ personę diuinę non subsistunt, sed existunt, inquantum scilicet distinguuntur proprietatibus originis, secundum quas vna est ex alia, quibus nõ supponuntur per modum subiecti, & ideo diuinas personas non dicit esse subsistentias, sed existentias. Lib.4.de trinit. c.20. K

¶ Ad quartum dicendum, quòd proprie loquendo, in diuinis non est particulare, quia particulare dicitur eo quòd particulatur in ipso natura communis, cuius partem accipit secundum virtutem, qua potest esse in pluribus, quamuis accipiat totam rationem eius, sed in patre est natura diuina secundum totam virtutem suam: vnde non potest dici particulare, nisi forte solum secundum rationem numeralis multitudinis, vt supra dictum est, & patet ex verbis Damasce. Similiter etiam hoc nomen Deus, non potest esse particulare, vel singulare, cum de pluribus suppositis prędicetur, & materia careat, quę singularitatis principium est: vnde persona dicetur de Deo, non secundum rationem particulationis, vel singularitatis, sed secundum rationem completionis, secundum quod nominat quid completum subsistens, vel existens in natura intellectuali. Dist.19.q6.4.ar.2. Dam.3. fid. orth.c.6.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Vtrum persona significet substantiam.

1.q.29. artic.4. AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd persona significet substantiam. Primo, per authoritatem Aug. in litera, qui hoc expresse videtur dicere.

¶ 2 Præter. Hoc videtur per diffinitionem Boet. dicit enim quòd persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: sed substantia significat quid absolutum, & non relatiuum. ergo videtur, quòd nomē personæ non significet relationem. De dua. na. ante med.

¶ 3 Præter. Omne relatiuum secūdum nomen suum ad aliud refertur: sed hoc nomen persona, nō refertur ad aliud secundum nomen. ergo non significat relationem.

¶ 4 Item. Quid, quærit de substantia, vel essentia: sed sicut in litera dicitur, hæreticis quærentibus, qd tres sunt, Pater, & filius, & spiritussāctus: Respōdent, quod est nomen personæ. ergo persona significat essentiam.

¶ 5 Præter. Persona dicitur quasi per se vna: sed vnum significat essentiam. ergo videtur, ꝙ persona essentiam significat.

1. de Trini. vnico. Contra, Boet. lib. de Trinitate. Omne nomen, quod ea personis originē capit, certum est ad substātiam non pertinere: sed nullum nomē ita capit originem ex personis, sicut persona. ergo &c.

¶ Præter. In nullo absoluto distinguitur pater à filio: sed solum in relatione: distinguitur autē in persona. ergo persona non significat aliquid absolutum, sed relationem: prima probatur ex simplicitate diuina, & perfectione totius Trinitatis.

¶ Item. Ad quodcunque genus reducitur inferius, & suum superius: sed sub hoc communi, quod est persona, continetur pater, & filius, & spiritussanctus. ergo cum pater significat ad aliquid, & persona similiter.

Respondeo, Dicendum, quòd de significatione personæ inuenitur multiplex doctorum sentētia. Quidam enim dicunt, quòd est nomen æquiuocum: & quidam, & quòd est nomen vniuocum: æquiuocatio autem huius nominis, tripliciter à diuersis assignatur. Quidam enim assignant multiplicitatem nominis secundum diuersitatem temporis, quia ante quæstionem hæreticorum significabat essentiam diuinam, prout erat distincta ab alijs essentijs. Sed post quæstionem hæreticorum mutata fuit eius significatio, vt in singulari significet essentiam, & in plurali relationem: sed post tempus Boet. significat relationem secundum vsum modernorum, & in singulari, & in plurali: sed hoc non videtur rationabile, quia plurale non est nisi geminatum singulare: vnde eadem est significatio in singulari, & plurali sub diuersa consignificatione. Item constat, quòd vsus variatus illius nominis, non est rationabilis. Vnde oportet, quòd in significatione ipsius nominis attendatur aliquid, secundum quod eo sic, vel sic vti possumus. Alij assignant multiplicitatem huius nominis secundum diuersa significata, non ex diuersitate temporis, sed ex propria significatione nominis. Dicunt enim simpliciter, ꝙ quandoq; significat essentiam, quandoq; hypostasim, quandoq; proprietatē, sicut infra Magister sentire videtur: sed nullum istorum videtur complete dicere significationem personæ, immò persona videtur omnia includere: dicit enim qd subsistens in natura aliqua, & distinctum aliqua proprietate. Dist. 26. Alij assignant multiplicitatem ex adiuncto: dicunt enim, ꝙ quando per se sumitur, significat substantiam: sed ex adiuncto partitiuo, vel numerali termino trahitur ad significationem relationis, vt cū dicitur, duę personę, vel alia persona. Sed hoc non videtur, qa nomina significantia substantiam absolute, non recipiunt talium addicionem: nō enim dicimus plures Deos vel alium Deū. Item, qui dicunt, ꝙ est nomē vniuocum, similiter variantur. Quidam enim dicūt, quod in sua significatione claudit vnum tantum, scilicet substātiam, & significat substantiam, nō quæ est essentia, sed quæ dicit hypostasis, vel substantia prima, vt dictum est. Sed hoc non videtur sufficere, quia nihil absolutum in diuinis numeratur: vnde si nullo modo relationē importaret, non posset in plurali prædicari. Art.1. istius dist. Alij dicunt, quod in sua significatione includit duo, sed vnum principaliter, & quasi in recto, & aliud secundario, & quasi in obliquo, & horum est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd significat relationem in recto, & substantiam in obliquo: & quidam dicunt econuerso. Alij dicunt, quòd claudit in sua significatione duo principaliter, scilicet substantiam, & proprietatem. & isti iterum diuersificantur Quidam enim dicunt, quòd proprietas illa ponitur circa substantiam, vt distinguens ipsam: vnde dicunt, quòd significat substantiam proprietate distinctam: sed qualiter absolutum distinguatur in diuinis, non facile est videre. Alij præterea dicunt, ꝙ significat duo principaliter, & vnum illorum non ponitur circa alterum, quia proprietas quam significat, non distinguit substantia. Sed qualiter vnum nomen possit plura significare, nisi ex eis aliquid vnum efficiatur aliquo modo, non plene videtur: & ideo vt videatur quid veritatis sit in singulis opinionibus, & in quo deficiant, videndum est, ꝙ persona, vt dictum est, significat indiuiduam substātiam: sed indiuiduum dupliciter potest significari. Vel per nomen secundæ intentionis, sicut hoc nomen indiuiduum, vel singulare, qđ non significat rem singularem, sed intentionem singularitatis. Vbi supra. Vel per nomen primæ intentionis, quod significat rē, cui conuenit intentio particularitatis, & ita significatur hoc nomine psona. significat enim rem ipsam, cui accidit intentio indiuidui. Secundum hoc ergo dupliciter possumus loqui de significatione personæ. Vel per se, s. quid hoc nomen persona, secundum se significet: vel per accidens, secundum qđ accipitur in tali vel in tali natura. Per se quidem significat substātiam intellectua-

spiritussanctus est persona: ideo tres personæ dicuntur. Quia ergò pater est Deus, & filius Deus, & spiritussanctus Deus, cur non dicuntur tres Dij? Ecce proposuit hanc quæstionem. Attende quid respōdeat subdens: an ideo non dicuntur tres Dij, quia scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi Scripturæ textus cōmemorat. An ideo licuit loquendi, disputandiue necessitate tres personas dicere, nō quia Scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, cōtradiceret scriptura dicens, Audi Israel. Deus tuus, Deus vnus est. † Deut. 6. Ecce absolutio quæstionis, quare potius dicamus tres personas, quàm tres Deos, quia scilicet illud non contradicit Scriptura.

Alia quæstio: cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cum scriptura non contradicat.

VErum & hic alia emergit quæstio, quam Augustin. consequenter annectit, dicens. † Cur, inquit, & tres essentias non licet dicere, quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non cōtradicit? ¶ vbi supra. At si dicis, quòd propter vnitatem trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia, quæro: cur non propter eandem vnitatem trinitatis dicātur vna persona, & non tres personæ? Vt enim est illis commune nomen essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia, sic illis commune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate, à Græcis, & Latinis parta hęc vocabula, aduersus insidias, vel errores hæreticorum? Cumque conaretur humana inopia loquēdo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mētis de Deo tenet, siue per piam fidem, siue per qualemcunq; intelligētiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum, nō poterat dicere, non esse tria quędam. Quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo, quid tria diceret, & dixit, tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.

a Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substātias, quas dicūt hypostases, aliter accipientes substātiam quàm nos.

QVod enim de psonis secundum nostrā, hoc de substātijs s̄m cōsuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiam, idest tres hypostases vnam vsiam, quemadmo-

Item individuam quæcunque sit illa, & qualitercunque indiuiduetur. Si autem accipiatur persona humana significat hoc, quod est subsistens in tali natura, & distinctum tali distinctione, qualis competit naturæ humanæ, scilicet per naturam determinatam. Et sic loquimur hic de significatione personæ, prout dicitur persona diuina, & secundum hoc significabit hoc quod est distinctum existens in natura diuina.

¶ Vt ergo videamus quid sit ibi distinctū, & quomodo competat sibi ratio psonæ, notandum est, quòd secundum necessitatem fidei, quæ in deo tres, & vnum confitetur, oportet ponere aliquid cōmune, secundum quod sunt vnum: & aliquid proprium, quod est distinguens, ex qua distinctione sunt tres. Et illud cōmune est essentia, vel natura diuina, prout significatur nomine diuinitatis. Et illud distinguens est relatio vt paternitas. Et quia in diuinis non est aliqua cōpositio, ideo oportet, quòd deitas intelligatur secundū rem idē quod Deus, & paternitas idem, quod pater. († c.4.co.3.) Si ergo accipiamus ista quatuor, scilicet deitatē, Deum, patrem, paternitatem, constat, quòd ipsi deitati, prout sic significatur, vt natura quędam, non conuenit ratio personæ, dupliciter. Primo, quia non significatur, vt per se subsistens. Secundo, quia est commune pluribus, & persona significat distinctum quid. Similiter hoc nomē Deus, non habet rationem personæ, quia quàmuis significetur, vt subsistens non habet rationem distinctionis, quia sicut pater, & filius conueniunt in hoc, quod est deitas, ita conueniunt in hoc, quod est Deus. Sed verum est, quòd si tolleretur pluralitas personarum, & per consequens communitas huius nominis Deus, hoc nomen Deus, significaret personam quandam distinctam ab omnibus alijs naturis proprietatibus essentialibus: vnde hoc nomen Deus, significaretur, vt psona quędam. Similiter etiam paternitas cum non significaretur vt qd subsistens, nec vt distinctum, sed vt distinguens, non significatur per modum personæ. Similiter pater, quamuis significetur, vt quid distinctum, non tamen significatur vt subsistens in natura aliqua, sed magis vt subiectum cuidam proprietati: vnde sicut album de ratione nominis sui non est nomen personæ, ita nec pater, sed inquantum pater, & Deus sunt idem, non quidem sicut accidens, & subiectum, sed per omnimodā rei indifferentiam, sic pater inquantum est pater Deus, habet vt sit persona. Et ideo dico, quod persona in diuinis significat relationem per modum substantiæ. Ipsa enim relatio, quæ est distinguens est distinctum, quia paternitas est pater. Et quia persona significat quid distinctum existens in natura aliqua, ideo constat, quòd significat relationem, inquātum ipsa relatio est ipsum relatum: & inquantum ipsum relatum est subsistens in tali natura. Et ideo patet, quòd persona significat relationem per modum substantiæ, non quæ est essentia, sed quæ est suppositum habens essentiam. Et ex hoc patet, quod omnes opiniones secundum aliquid, verum dixerunt. Qui enim dixe-

F runt, quod est æquiuocum, & quandoque significat vnum, quandoque aliud, pro tanto verum dixerunt, quòd cum in persona includatur, & proprietas, & hypostasis, & essentia: & hæc non differunt realiter in Deo, quòd significat relationem, vt hypostasim. Significat enim essentiam, quæ est hypostasis: & significat etiam proprietatem, quæ est ipsum suppositū distinctū. Vnde quandoque potest poni p vno, quandoque pro alio: sed hoc accidit personæ ex hoc quòd in diuinis omnia prædicta vnum sunt secūdum rem. Similiter qui dixerunt, quòd significat tantum hypostasim, attenderunt modum secundum quē significat nomen, quia significat per modū subsistentis in natura aliqua, quàmuis significet ipsum distinctum, quod est ipsa relatio distinguens. Similiter, qui dixerunt, quòd significat substantiam in recto attenderunt substantiam, quæ est hypostasis distincta proprietate. qui autem dixerunt econuerso, attē derunt substantiam, quæ est essentia. & qui dixerunt, quòd significat hypostasim, & proprietatē ponit circa eam, non acceperunt hypostasim ex parte, qua subsistit naturæ diuinæ, vt significatur hoc nomine Deus, quod indistincte tribus personis conuenit: sed ex parte illa, qua hypostasis est ipsa relatio distinguens hypostasim, quia in Deo idem est distinguens, & distinctum. Et econuerso considerauerunt hypostasim, vel substantiam, qui dixerunt, quòd proprietas non ponitur circa substantiam, vt distinguens ipsam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Augustinus attendit significationem personæ quantum ad modum significandi, & non quātum ad id, quod significatur: & ideo quàmuis significetur relatio, quia tamen significatur per modum substantiæ, ideo dixit, quòd significat substantiam: & quia vlterius substantia in Deo est idem, quod essentia, ideo consequitur, vt

K significet etiam essentiam, secundum quod pater est Deus, & etiam ipsa deitas.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundū de diffinitione Boetius.

¶ Et similiter ad tertium, quia quàmuis significet relationem, non tamen significat per modum relationis, & ideo non refertur secundum nomen ad aliud.

¶ Ad quartum dicendum, quod quid quandoque quærit de essentia, vt cum quæritur quid est homo, animal rationale mortale. Quandoque quærit ipsum suppositum, vt cum quæritur qd natat in mari? Piscis respondetur. Et ita etiam fuit respōsum hæreticis quærentibus, quid tres personæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum dicitur persona, quasi per se vna non significatur vnitas essentialis, sed magis vnitas personæ, quæ est ex proprietate: & ideo illa ratio non est ad propositum.

¶ Et per hoc ēt patet responsio ad ea, quæ in cōtrarium obiecta sunt, quæ procedunt quantum ad id, qd significat hoc nomen persona. Inuenimus enim in diuinis quatuor modos significandi.

---

dum nos dicimus tres personas vnam essentiam, vel substātiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostases, possent dicere tres personas tria prosopa. Illud autem maluerunt dicere, quia fortasse secundum linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.

Quòd in Trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo, sed vnitas, et trinitas, & distinctio, & identitas.

IAm sufficienter, vt puto, ostensum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres Deos, vel essentias, quia scilicet in altero obuiat scriptura, in altero diuersitatis

H intelligentia: quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas, vel solitudo, sed vnitas, & trinitas. Vnde Augustinus in libro octauo de Trinita. † ait Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres personas, vel substantias. Quibus nominibus, non diuersitatem voluit intelligi, sed singularitatem noluit, vt non solum ibi vnitas intelligatur, ex eo, quòd dicitur vna essentia, sed trinitas ex eo, quòd dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in libro octauo de Trinitate. † ait. Dominus dicit, Qui me videt, videt & patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici, idest solitarij intelligentia. Nam, nec solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in fi-

G lio pater, per naturæ vnitam similitudinem. Vnum sunt enim natus, & generans: vnum sunt, neque vnus. Non itaque solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem. Sicut in patre, & filio credere duos Deos impium est, ita patrem, & filium singularem Deum prædicare sacrilegium est. Nihil in his nouū, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiā Augustinus in libro quęstionum

H veteris, ac nouæ legis, ait. † Vnus est Deus, sed nō singularis. Item Ambrosius in libro de Fide, ait, † Quod vnius est substantiæ separari non potest: & si non sit singularitatis, sed vnitatis, deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis Trinitatem excludit. Et ideo, non quod singularitatis, sed qđ vnitatis est, prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus, vel solitarius confiten-

I dus est Deus, quia singularitas, vel solitudo, personarum pluralitatem excellit, & diuersitas

† Pprope finem.
† Ioan.14.
† q.122. co.4.
† 1. de Fide ad Gratianum cap.2. co.2.

Aliquid.n.significat absolutum per modum absoluti,vt Deus. aliquid relationem per modū relationis,vt pater. aliquid absolutum per modum relationis,vt potentia generandi. & aliquid relatum per modum absoluti,vt persona. & hoc accidit inquantum relatio essentialiter est ipsa substantia diuina.&c.

vnitatem essentiæ tollit. Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singularitas adimit distinctionē Trinitatis. ideo Ambros. in secundo libro de Fide,† ait. Nō est diuersa, nec singularis æqualitas: nec iuxta Sabellianos patrem, filiumque confundens: nec iuxta Arrianos, patrem, filiumque secernens. Pater enim & filius distinctionem habent, separationem vero non habent. Item in eodem. Pater, & filius diuinitate vnum sunt, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas. Alioquin, quomodo vnum Deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictum tres diuersæ personę, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

†vbi supra.

Quòd nō debet dici deus multiplex.

B ET sicut in Trinitate nō est diuersitas,ita nec multiplicitas,& ideo non est dicendus Deus multiplex,sed trinus,& simplex. Vnde Ambrosius in primo lib.de Fide.† ait. Est in patre & filio, non discrepans, sed vna diuinitas, nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest,quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.

† Lib.1.de Fide cap.2. to.2.

ARTIC. IIII.

d *Vtrum persona prædicetur pluraliter in diuinis.*

1.p.q.30. art.1. AD Quartū sic proceditur. Videtur, quòd persona non prædicetur pluraliter. Vt enim ex litera habetur esse tres personas est esse tria quædam: sed non conceditur, quòd pater, & filius, & spiritussanctus sint tria, sed vnum. ergo videtur, quòd non possint dici tres personę.

¶ 2 Præter. Persona significat existens substantialiter in natura aliqua: sed distinctio proprietatum non diuersificat id, quod substantialiter est in natura aliqua. ergo videtur cum pater,& filius, & spiritussanctus non distinguantur, nisi proprietatibus,quòd non possint dici tres personæ.

¶ 3 Item. Proprietates personales non magis substantialiter sunt in Deo,quam proprietates essentiales,vt bonitas,sapientia, & huiusmodi: sed proprietates essentiales nō faciunt personas plures.ergo nec proprietates relatiuæ.

¶ 4 Præter:Sicut hoc nomen Deus,significat habens naturam diuinam,sic hoc nomen persona significat subsistens in diuina natura:sed pp vnitatem diuinæ naturæ nō potest dici, q̄ sint plures Dij, ergo quòd nec eadem ratione sint plures personæ.

Contra est quod in litera dicitur, & quod communis vsus ecclesiæ habet.

4. de trinit. c.19. ¶ Præter. Hoc videtur per Ricar. qui dicit, timentes vbi non est timor: recte timerent personas secundum substantiam dici, si persona tantum esse substantiale significaret, nec aliquid consignificaret ratione cuius dicit, quod multiplicantur personæ.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut dictum est, persona dicit aliquid distinctum subsistens in natura intellectuali. Vnde vbicunque ponuntur aliqui distincti habentes naturam intellectualem,ponuntur plures personæ. Nec interest ad pluralitatem personarum: vtrum habeant eandem naturam,nec ne. Diuisio enim naturæ in pluribus personis in hominibus accidit. Tum ex imperfectione naturæ humanę, quę nō est suum esse:sed accipit ipsum in supposito suo. Vnde in diuersis suppositis est secundum diuersum esse. Tum etiam ex modo distinctionis,quia personæ humanæ distinguuntur per materiā, quæ est pars essentiæ. Vnde oportet personam distinctam vnā essentiam non habere, quorum neutrum est in diuinis personis: vnde tres personæ sunt subsistentes in vna natura.

7. de trinit. c.6.to.3. ¶ Ad Primum ergo dicendum,quòd August.accipit largo modo tria per tres. sicut etiam Hilar. lib.de synod. dicens, quòd
Ante med. per substantiam sunt tria: per consonantiam vnum, accipiens substantiam pro hypostasi. Vel dicendum,quòd non sunt tria simpliciter,sed tria quędam, scilicet tria supposita.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in creaturis diuersitas proprietatum non facit plures personas, quia proprietas non est persona subsistens: sed in diuinis proprietates sunt ipsę personę subsistentes,quia & paternitas est ipse pater,& esse patrem, & esse Deū non est aliud, & aliud esse. Non enim est aliud esse patris,quòd non sit esse filij: & ideo ad numerum proprietatū personalium, sequitur numerus personarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd proprietates essentiales etiam sunt subsistentes:sed tamen vna non habet rationem,quòd distinguatur ab alia secundum rem, sed solum secundum rationem, sed proprietates relatiuę habent hoc ex virtute oppositionis:Vnde sicut pater est quid subsistens,ita & bonus:sed pa-

A ter,& filius est alius, & alius subsistens, sed bonus, & sapiens est vnum & idem subsistens: vnde de singulis personis oia ista dicuntur: & ideo proprietates essentiales non faciunt numerū personarum,quia numerus sequitur distinctionem.

¶ Ad quartum dicendum,quòd nomina substantiua non recipiunt *pluralitatem, nisi ex multiplicatione formę, à qua imponūtur:& quia deitas à qua imponitur hoc nomen Deus,nō multiplicatur: iō nec etiam ipsum nomē, quod à tali forma imponitur, sed nomen personę imponitur à forma personalitatis quę dicit rationem subsistendi naturę tali: & iō vbi sunt plures subsistentes, sunt plures psonalitates, & plures personę. *D.617.

EXPOSITIO TEXTVS.

NOn ē illud deo esse &c. § Hoc non dicitur solum quantum ad identitate rei, quia sic in Deo non est nisi vnum esse: sed etiam secundum rationem, quia ex hoc ipso, quòd habet esse subsistens in natura diuina,per-
C sona in Deo dicitur. Illud tamen esse rationis, cuius causa per se conuenit est relatio, prout est subsistens distincta,cum nihil aliud tale possit poni in diuinis. Et ideo quantum ad modum significandi, persona est de substantialibus. Quantum vero ad id, quod nomine personę in diuinis supponitur, pertinet ad relatiua.§ Non aliud dicimus, quàm substantia patris.§ Vt tamen nomine substantię non essentia, sed hypostasis intelligatur hic sit sensus. Pater est essentia diuina. Hoc magister de suo addit, quia ex verbis August.expresse non habetur,& tamen quodammodo verum est, non ratione significationis nominis,sed ratione idētitatis rei, quia in diuinis est idem hypostasis, quòd essentia secundum rem.§ Non vt illud diceretur &c.§ Videtur, quòd secundum hoc non proprie dici possunt tres personę. Sed dicēdum, quòd de Deo nihil proprie dici potest ex verbis nostris, quod diuinam veritatē per-
D fecte exprimat, tamē per modum, quo alia de Deo dicimus, etiam hoc necessitate cogente, in vsum relationis venit, cum enim per scripturam canonicam traditum non inueniatur,nō attentassent tali modo relationis vti, nisi necessitas coegisset. vnde necessitas magis est excusatio pręsumptionis, quam falsitatis. § Verius enim cogitatur Deus &c. § Videtur falsum, quia multa de Deo dicimus ore, quę corde non intelligimus, vt etiam infra per Chryso. habetur. Sed dicendum, quòd quis ad talia,quę intellectum excedūt cor non perueniat intelligendo veritatem, tamen per fidem tenet, quam verbis perfecte exprimere non valet. Quomodo tamen aliquid verius dicitur, quam intelligitur, vel econtrario, infra dicetur dist. 39.§ Quia scriptura non contradicit.§ Hoc videtur nihil esse, quia similiter scriptura non contradiceret, si diceremus vnam esse personam.Sed dicendum, quòd August.non assignat totam rationem.quia hoc non est causa, quare proprie, & vere
E dici possit:sed quare fidei pietati non repugnat, vt sic loquamur proprietate significationis obseruata.§ Timuit dicere tres essentias &cęt.§ In essentia enim non intelligitur aliquid, per quod ad relationem trahi possit sicut inuenitur distinctio per se. vnde pluralitas rerum non saluaretur in distinctione relationum: sed exigeret diuisionem in absolutis.§ Cum hoc dicitur, excluditur singularis &cęt.§ Hil. ex auctoritate inducta vult probare, & vnitatem essentię, & pluralitatem personarum. Ex hoc enim quòd pater separatim à filio nominatur, intelligitur distinctio personarum. Et ideo dicit,quod ex hoc excluditur intelligentia singularis, scilicet ne Deus singularis putetur, quasi deitas in vno tantum supposito inueniatur.§ Atque vnici. § quasi non sit consortium diuinarum personarum per vnionem amoris. Vnitatem autem essentię probat consequentia visionis, quia qui videt filium,videt & patrem.

Chry.to.4 hom.2. c.1

q.1.art.1.

DIVISIO TEXTVS.

POsita diuisione diuinorum nominum, & ostenso, quòd quædam pluraliter in diuinis prædicantur, & quædam singulariter tantum: inquirit Magister hic qui nominibus significantibus vnitatem, & pluralitaté qualiter in Deo accipiantur. Et diuiditur in partes duas. In prima, determinat de ipsis nominibus significantibus vnitatem, & pluralitatem secundum se. In secunda, ostendit qualiter termini significantes pluralitatem, possunt addi huic nomini persona, ibi: { Preter. Considerandum. } 25. distin. Prima in tres. In prima, mouet quæstionem. In secunda, soluit eam, ibi: { Si diligéter premissis. } In tertia, soluit quandam obiectioné, ibi { Hic non est prætermittendum. } { Si diligéter &cæt. { Hic soluit quæstionem. & circa hoc tria facit. Primo, ponit summam solutionis in generali. Secundo, specificat quantum ad nomina significántia vnitatem, ibi: { Cum enim dicitur vnus Deus. } Tertio, quantum ad nomina significantia pluralitatem, ibi: { Item cum dicimus. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit quid significet hoc nomen vnus, quando termino essentiali adiungitur. Secundo, quid significet, quando termino personali adiungitur. ibi: { Similiter cú dicitur &c. } { Item cú dicimus. } Hic ostendit, quid significet in diuinis nomina pertinentia ad pluralitatem. Et circa hoc tria facit. Quædam enim nomina pertinent ad pluralitatem, significantia ipsam pluralitatem, quorum significationem primo exprimit. Quædam vero significant id, quod est principium pluralitatis, sicut distinctio, & discretio, quorum significationem secundo exponit, ibi: { Cum autem dicimus distincte. } Quædam vero est quasi continens pluralitatem, sicut hoc nomen Trinitas, quod est collectiuum personarum, cuius significationem tertio explanat, ibi: { Cum vero dicitur Trinitas. } Circa primum duo, facit. Primo, exponit nomina, significantia pluralitatem in communi, sicut hoc nomen plures. Secundo, nomina significantia pluralitatem in speciali, ibi: { Ita & cum dicimus & cætera. } Vbi primo exponit nomen pertinens ad ternarium personarum. Secundo, nomen pertinens ad binarium, ibi: { Similiter cum dicimus duo sunt pa. } Non enim alia species numeri in Deo inuenitur. { Cum autem dicimus. } Hic exponit nomina significantia id, quod est principium pluralitatis. Et primo, nomen distinctionis. Secundo, nomen discretionis, ibi { Ita etiam cum dicuntur &c. }

DISTIN. XXIIII.

A

Quid significetur his nominibus, vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio, vel distinctæ, cum his vtimur de Deo loquentes.

HIc diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate non sit diuersitas, vel singularitas, nec multiplicitas, vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet, vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctæ vel distinctio, cum dicitur vnus Deus, duæ personæ vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ, vel cum dicitur: distinctio personarum, pluralitas personarum, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem, vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significent, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea, quæ non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

C

SI diligenter præmissis authoritatum verbis, intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus, introductus ratione remouendi, atque excludendi à simplicitate deitatis, quæ ibi non sunt, quàm ponendi aliqua.

a Quid per vnum significetur, cum dicitur, vnus Deus.

G CVm enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur:* : nec numeri quantitas in diuinitate ponitur, tanquam diceretur, Deus est, nec multi sunt, vel plures dij. Vnde Ambros. in libro de Fide, † ait. Cum vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerum deorum, nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus, nec quantitas ibi est.

Quo sensu dicitur, vnus vel pater, vnus est filius.

H SImiliter cú dicitur: vnus est pater, vel vnus est filius, & huiusmodi, ratio dicti hæc est, quòd non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Ité cum dicimus plures esse personas, singularitatem, atque solitudinem excludimus, nec diuersitatem, nec multiplicitatem ibi ponimus, quasi diceretur. Sine solitudine, ac singularitate personas cófitemur. Vnde Hilarius in

I quarto † libro de Trinitate sic ait. Dixit Deus, † Faciamus hominé ad imaginem, & similitudinem nostram. Quæro nunc, an solum Deum sibi locutum existimes, an húc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse? Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris dicentis, faciamus, & nostram.

† Lib. 1. c. 2. to. 2.

† Parú ante medium

† Gen. 1.

F

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur duo.

Primo. De nominibus significantibus vnitatem, & pluralitatem in diuinis.

Secundo. De nominibus significantibus ea, quæ sunt pluralitati annexa.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Vtrum vnitas sit in diuinis, vt Deus vere vnus dici possit.

Secundo. Vtrum sit ibi aliquis numerus.

Tertio. Si vtrunque est ibi: vtrum nomina significátia vnitatem, & pluralitatem prædicent aliquid positiue in Deo, vel tantum remouédo, vt in litera dicitur.

Quarto. Si ponunt aliquid aliquo modo. quid significent: vtrum essentiam, vel notionem.

ARTIC. I.

a Vtrũ Deus possit dici vnus.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd Deus nó possit dici vnus. Principium enim determinatum alicuius generis, non inuenitur nisi in habentibus naturam illius generis, sicut anima non inuenitur nisi in rebus viuentibus: sed vnitas est in genere quátitatis sicut principiũ sicut & punctus. ergo cú quantitas non sit in Deo, videtur, quòd nec vnitas. (1. p. q. 11. ar. 3. & 1. d. q. 2. ar. 1. Et 1. cót. c. 43.)

¶ 2 Præter Secundum Boetium, vnitas est potentia omnis numerus; vnde omnes passiones numerorum inueniuntur vnitæ in vnitate: sed in Deo non est aliqua potentia ad multitudinem numeri. ergo videtur, quòd non sit ibi vnitas. (In Arith. c. 7.) K

¶ 3 Præter. nihil potest dici vnum, nisi quod est in se terminatum, & distinctum ab alijs; vnde vnitas cósequitur actum formæ terminantis: sed Deus non potest dici in se terminatus: nihil enim est terminatum, nisi cuius essentiam termini circumplectuntur, quod Deo non competit. ergo videtur, quòd non possit dici vnus.

¶ 4 Præter. Omne quod est vnum, est connumerabile alteri, sed Deus non est connumerabilis alicui creaturæ, tum quia creatura, & Deus in nullo modo conueniunt, quia hoc esset prius vtroque, nec inueniuntur aliqua connumerari, nisi quę in aliquo conueniunt, sicut dicimus duos homines, vel duos equos: tum quia quod alteri connumeratur est pars pluralitatis resultantis, & exceditur ab ea, quod Deo non competit. ergo Deus non potest dici, vnus.

Contra

Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligētiam professio consortij: quia aliquod consortium esse nō potest ipsi solitario, neque solitudo solitarij, recipit faciamus, nec alieno à se, diceret nostram. Attende lector his verbis, & vide: quia nomine consortij pluralitatem significauit. Professio ergo cōsortij, est professio pluralitatis: quam professus est dicens, Faciamus, & nostram: pluraliter enim vtrūque dicitur. Sed hac professione pluralitatis, non diuersitatem vel multitudinem posuit, sed solitudinem & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas, vel pluralitatem personarum: singularitatis & solitudinis intelligentiam excludimus.

d Quid per ternarium significetur cum dicitur, tres personæ.

Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarij, non quantitatem numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatem, sed intelligentiam, non ad alium nisi ad patrem & filium & spiritumsanctum dirigendam significamus: vt sit huius dicti intelligentia. Tres personæ sunt: vel tres sunt pater, & D filius, & spiritussanctus, id est nec tantum pater, nec tantum filius, nec tantum pater & filius in deitate sunt, sed etiam spiritussanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa: sed hæc & illa & illa & non alia. Et hoc fore ita intelligendum † Augus. satis ostendit vbi dicit: quòd illo nomine, non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit. († 7. de trin. c. 4. to. 3.)

B Quid per duo cum dicitur: duæ personæ, vel pater & filius duo sunt.

Similiter cū dicitur duo sunt, pater, & filius: non qualitatis quantitatem ibi ponimus: sed hoc significamus, quòd non est tantum pater, nec tātum filius, sed pater & filius: & hic non est ille, ita & de alijs huiusmodi. Ita etiam cum dicimus: pater & filius sunt duæ personæ, C hoc significamus, quòd non tantum pater est persona: nec tantum filius est persona: sed pater est persona, & filius est persona: & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio vel personæ distincta.

B

Cum autem dicimus distinctæ sunt personę vel distinctio est in personis, confusionem atque permistionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumque addimus:

A Contra est, quod dicitur Deut. 6. Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.

10. met. tex. 4. ¶ Preter. Secundum philosophum: illud quo mensurantur omnia quę sunt alicuius generis, est vnum illius generis: sed Deus est primum, quo mensurantur omnes substantiæ: vt Tex. cō. 7. dicit Commen. in 10 meta. ergo videtur, quòd sit vnum in genere substantię.

Respondeo, Dicendū, quòd Deus summe, & verissime vnus est. Secundum enim quòd aliquid se habet ad indiuisionem, ita se habet vnitatē, 5 Metaph. tex. 8. quia secundum philosophum, ens dicitur vnū, in eo quod nō diuiditur. Et ideo illa, quę sunt indiuisa per se, verius sunt vnū, quàm illa, quę sunt indiuisa per accidens, sicut albus, & sor. quę sunt vnū per accidens. Et inter illa, quę sunt vnū per se, verius sunt vnum, quę sunt indiuisa simpliciter quā quę sunt indiuisa respectu alicuius vel generis, vel speciei, vel proportionis: vnde etiam non dicuntur simpliciter vnū, sed vnum, vel in genere, vel in specie, vel proportione: & quod est simpliciter idiuisum dicitur simpliciter, vnum, quod est vnū numero. Sed in istis etiam inuenitur aliquis gradus. Aliquid enim est, quod quāuis sit indiuisum in actu, est tamen diuisibile potentia, vel diuisione quantitatis, vel diuisione essentiali, vel secundum vtrumque. Diuisione quantitatis, sicut quod est vnum continuitate. diuisione essentiali, sicut in compositis ex forma & materia: vel ex esse, & quod est. diuisione secundum vtrunque, sicut in naturalibus corporibus. Et quòd aliqua horum non diuidantur in actu est, ex aliquo in eis pręter naturam compositionis, vel diuisionis, sicut patet in corpore cœli, & huiusmodi, quàmuis non sint diuisibilia actu, sunt tamen diuisibilia intellectu. Aliquid vero est, quod est indiuisibile actu & potentia, & hoc multiplex est. Quoddam enim habet in sui ratione, aliquid pręter rationem indiuisibilitatis, vt punctum, quod præter indiuisionem importat situm. Aliquid vero est, quod nihil aliud importat, sed est ipsa sua indiuisibilitas, vt vnitas, quę est principium numeri, & tamen inhęret alicui, quod non est ipsamet vnitas, scilicet subiecto suo. Vnde patet, quòd illud in quo nulla est compositio partium, nulla dimensionis continuitas, nulla accidentium varietas, de vnita. & vno. c. 1. nulli inhærens, summe & vere vnum est, vt concludit Boet. Et inde est, quòd sua vnitas est principium omnis vnitatis. & mensura omnis rei. Quia illud quod est maximum, est principium in quolibet genere, sicut maxime calidum omnis calidi, vt dicitur secundo metaphysic. & illud quod est simplicissimum, est mensura in quolibet genere. vt 10. metaphysic. Tex. 4. Tex. 3. dicitur.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd vnum dupliciter dicitur. Est enim vnum quod conuertitur cum ente, & est vnum quod est principium numeri. loquēdo de vno, quod conuertitur cum ente, non est determinatum ad genus quantitatis, immo inuenitur in omnibus entibus. & sicut Deus est ens, nō aliquo esse, quod non sit ipse, ita etiam est vnus, non aliqua vnitate, quæ non sit ipse, sed per essentiam suam, & ideo maxime vnum est. Loquendo autem de vno, quod est principium numeri, non potest transumi in diuinam prędicationē, quantum ad genus suum, quod est quantitas, sed quantum ad differētiam suam, quæ ad perfectionē pertinet, sicut indiuisibilitas, & prima ratio mensurandi, vel aliquid huiusmodi.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum Auicen. vnitas Tract. 3. meta. c. 5. & numerus, quę considerat arithmeticus non sunt illa vnitas, & multitudo, quæ inueniuntur in omnibus entibus, sed solū secundum quod inueniunt in rebus materialibus, secundum quod pluralitas causatur ex diuisione cōtinui. ex hoc enim possunt inueniri omnes illę passiones in numeris, quę arithmetici demonstrant, sicut multiplicatio, & aggregatio, & huiusmodi, quę fundantur supra diuisionem infinitam continui. Vnde, est infinitas in numero, secundum philosophū in 3. physico. Tex. 55. & ideo etiam talis vnitas est potentia omnis numerus. Nihilominus tamen, intelligendum est, quòd in Deo est omnis numerus secundum potentiam, non quidem passiuam, sed actiuam, secundum quod ipse velut omnium causa, pręaccepit in se omnium numerum, secundum Dio. prout omnia in ipso dicuntur esse, sicut in principio efficiente, & exemplari, sed sic non procedit obiectio. c. 5. de diui. nomi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus est aliquid determinatum in se, aliàs non possent de ipso negari cōditiones aliorum entium. nec dicitur determinatum ens, quia aliquo termino E finitus sit, sed quia per excellentiam sui esse, quod est simplicissimum, additionem non recipiens, ab omnibus alijs distinguitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis Deus, & creatura non conueniant in aliquo vno, secūdum aliquem modum conueniētię, tamen est considerare communicatem analogię inter Deum, & creaturā, secundum quod creaturę imitantur ipsum prout possunt. Vnde aliquo modo potest connumerari alijs rebus, vt dicatur, quòd Deus, & angelus sunt duę res: non tamen simpliciter, & proprie, sicut creaturę ad inuicem connumerantur, quę vniuoce in aliquo vno conueniunt. Et ex hoc non sequitur, quod Deus sit pars alicuius. vel quòd Deus, & angelus sint aliquid maius quàm Deus, sed quòd sunt plures res.

ARTIC.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in Deo sit aliquis numerus.

1.de tri.c.3. AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit aliquis numerus. Sicut enim dicit Boet.libr. de tri. Hoc vere vnum est, in quo est nullus numerus, & loquitur de Deo, qui summe vnũ est. ergo videtur, q non sit in eo aliquis numerus.

Isid.3. Ethimo.c.5. ¶ 2 Præt. Secundum Isido. numerus dicitũ quasi vnicus numerus, scilicet diuisionis: sed in Deo non est diuisio. ergo nec numerus.

distinctæ sunt personæ proprietatibus, siue differentes proprietatibus: aliam esse hanc personá, & aliam illá suis proprietatibus significamus. † Et cum dicimus: aliam & aliam, non diuersitatem vel alienitatem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discretio.

ITa & cum dicuntur discretæ personæ, vel cum dicitur, discretio in personis esse, ean-

G ¶ 3 Item. Vbi inuenitur numerus, & passiones numeri: sed aggregatio & multitudo, & huiusmodi quæ sunt passiones numeri, non inueniuntur in Deo. ergo nec numerus.

Tex.20. & 25. ¶ 4 Præter. Numerus est multitudo mensurata per vnum, vt dicitur. 10. Meta. sed Deus est mensura, non mensurata, sed omnia mensurans. ergo videtur, quòd numerus in diuinis, non competat.

Contra, est quod habetur. 1. Io. 5. Tres sunt, qui testimonium dant &c. sed tres dicit aliquem numerum. ergo videtur, quòd ibi sit numerus.

¶ Præter. Vbicunque est distinctio, vel discretio ibi est aliquis numerus: sed dicimus diuinas personas esse discretas vel distinctas. ergo in diuinis personis est numerus.

Respondeo, Dicendum, quod sicut ratio vnitatis consistit in indiuisione, ita & ratio numeri, vel multitudinis consistit H in diuisione, vel distinctione aliqua. Vnde ea, quæ inuenimus diuisa simpliciter, dicimus esse multa simpliciter, & quæ inuenimus diuisa secundum quid, dicimus esse multa, secundum quid. Diuisio autem simpliciter attenditur, vel secundum essentiam siue formam, vel secundum quatitatem seu materiã: vnde ea, quæ differunt secundum essentiam, dicimus esse multa, vt hominem, & lapidem, & similiter duas partes lineę, iam diuisæ dicimus duas lineas. Diuisio autem secundum quid est quæ attenditur secundum proprietates rei, sicut dicimus hominem album esse alium, & distinctũ à se nigro, & adhuc magis secundum quid in illis, in quibus attenditur diuersitas relationum, secundum rationem tantum, sicut punctus si diceretur multiplex, secundum quod est principium plurium linearum. Sciendum est igitur, quòd in diuinis nõ est numerus simplex, qui est per diuisionem essentiæ, vel quãtitatis, sed est nu- I merus quidam, scilicet numerus relationum, non tamen relationum existentium in Deo secundum rationem tantum, sed realiter in ipso subsistentium. Vnde numerus diuinarum personarum est medius inter numerum, qui est numerus simpliciter, & numerum, qui est in relatione tantum, sicut punctus dicitur multiplex, secundum rationem tantum. Est enim minus de ratione numeri, in numero personarum, q̃ in numero simpliciter, & plus quàm in numero, qui est secundum rationem tantum. Si autem comparemus numerum personarum ad numerum proprietatum absolutarum, qui est in creaturis, habebunt se sicut excedentia & excessa. Si enim attendatur ratio distinctionis inuenitur maior distinctio, in proprietatibus absolutis creaturarũ, quàm in diuinis personis, quia color, & sapor distinguuntur secundum aliud & aliud esse accidentale, sed in diuinis personis est vnum & idem esse trium personarũ. Si autem consideretur perfectio distinctorum, sic numerus p- K sonarum excedit, quia relationes in diuinis sunt subsistentes personæ. Vnde ad numerum relationum, sequitur numerus personarum, non autem ad numerum proprietatum in creaturis, quia proprietates in creaturis, non sunt subsistẽtes, sed tantum inhærentes.

Vbi sup. ¶ Ad Primum igitur dicendum, q Boet. loquitur de vnitate essentiali, & in essentia nullus numerus cadit: sed tantũ in personis, qui ẽt non est numerus absolute, sed numerus quidam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quãmuis diuisio, non sit proprie in Deo, tamen ibi est personarum distinctio, quæ sufficit ad rationem talis numeri, qualis in Deo, ponitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aggregatio, & huiusmodi sunt passiones numeri, qui consequitur diuisionẽ continui, vt Aui. Tract.3. meta.c.5. dicit, & hunc numerum constat in Deo non esse.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in numero absoluto, pluralitas habet quandã compositionem, & aggregationem, quę est

F minus certa, q̃ vnum quod est principium ipsius: & ideo non solum quantum ad intellectum, sed etiam quãtum ad rem, est mensurabilitas multitudinis talis per vnitatem. Sed in numero relationum, vel personarum, non est aliquis ordo certitudinis, vel compositionis in re, & ideo numerus in Deo, nõ est multitudo mẽsurata nisi forte sm acceptionem intellectus tm, qui componit ẽt quæ composita non sunt, secũdum quod diuersa ex eis intelligit, sm qđ ẽt propositiones affirmatiuas in diuinis format.

ARTICVLVS III.

c Vtrum vnitas, & numerus ponant aliquid in diuinis, vel remoueant.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd vnitas & numerus, aliquid ponant in diuinis, & non dicantur secũdum remotionem tantum. Si enim per vnum remouetur aliquid, non remouetur nisi pluralitas, & similiter si per pluralitatem remouetur aliquid, non remouetur nisi vnitas. Si ergo vtrunque dicatur per remotionem, tunc vtrunq; non erit nisi remotio remotionis, sed priuatio priuationis nihil est nisi sm intellectum, qui põt sic multiplicari in infinitũ, sicut dicit Auicen. ergo secundum hoc, numerus & vnitas nõ essent realiter in Deo, sed in ratione intelligentis tantum, & sic nõ possent dici plures personæ, nec plures rõnes, quod videtur hæreticum. 1.p.q.30. artic.3. & quodl.10. ar.1. 3.Tract. meta.c.6.

¶ 2 Præt. Omnis priuatio, vel negatio diffinitur per positionẽ. si igitur vnitas priuat multitudinem, vel numerum, in diffinitione vnitatis cadit numerus, vel multitudo.

¶ 3 Item. Cum multitudo dicatur per remotionem vnitatis oportet, quòd in diffinitione eius ponatur vnitas, & ita erit circulus in diffinitione, quod non potest esse, quia sic idem erit prius, & posterius, notius & minus notum.

¶ 4 Præte. Si vnum dicatur secundum negationem, dicetur p negationem diuisionis, sic dicit philosophus. quod vnum est, quod non diuiditur: sed diuisio videtur in intellectu suo habere multitudinem, quia omne diuisum est multiplicatum. ergo in diffinitione vnitatis cadit multitudo, nec vnquam potest diffiniri multitudo, nisi accipiatur in diffinitione eius vnitas. ergo videtur, quòd erit circulus, vt prius. 5.meta. tex.17.

¶ 5 Præter. Priuatio, numquam constituit habitum, nec econ- I uerso, & similiter nec affirmatio negationem, nec vnum contrariorum alterum: sed multitudo constituitur ex vnitatibus. ergo videtur, quòd vnitas, non priuet multitudinem, nec econuerso.

¶ 6 Item. Quicquid dicitur de Deo, & creatura nobiliori modo est in Deo, quàm sit in creatura, sed numerus, & vnitas in creaturis, non sunt per modum remotionis tãtum, sed p modum positionis, cum numerus sit quædam species quãtitatis, & vnitas principium illius, & iterũ cum se habeant sicut mensura, & mensuratum. ergo cum nobilius sit esse, quàm nõ esse. videtur etiam quòd in Deo, positiue aliquid prædicent.

Contra. Secundum Philosophum, vnum opponitur multitudini, sicut priuatio habitui: sed priuatio non prædicat aliquid positiue. ergo nec vnum: sed ex vnitatibus constituitur numerus. ergo nec numerus, aliquid positiue prædicat. 10.metã. tex.8.

¶ Præter. Philosophus dicit, quòd vnum dicitur ex eo, quòd K non diuiditur: sed hoc est negatio tantum. ergo videtur, quòd vnum nil positiue prædicet, & eadem ratione nec numerus ex vnitatibus constitutus. 5.meta. tex.8.

Respondeo, Dicendum, quòd de quidditate vnitatis inuenitur diuersitas, & inter philosophos, & inter magistros. Auic. enim dicit, quòd vnum quod conuertitur cum ente est idem quod vnum, quod est principium numeri, & multitudo, quę est numerus, est idem quod multitudo, quæ diuidit eus, & sic vult, quòd vtrunque aliquid positiue addat supra ea, quibus adiungitur, eo quòd in vno intelligitur esse non solũ, sicut in subiecto, sed sicut illud quod clauditur in intellectu suo. Vnde vnum, est quoddam esse, quod non diuiditur. Et illud esse non dicit, quòd sit esse substantiæ, quia sic non inueniretur in accidentibus vnitas, & numerus. Nec etiam est esse cõmune ad substantiã, & ad accidẽs, quia sic inueniretur aliquis numerus, qui non esset accidens. Sed dicit, quòd est esse accidentis, 3.Tract. meta.c.6.

dentis,& per illud esse adueniens post esse completum substantiæ dicitur substantia vna: sicut per esse albedinis dicitur esse substantia alba:& inde probat quòd numerus est accidens tantum. Et secundum hoc, vnitas dicit intentionem accidentalē, & ex aggregatione talium intentionum efficitur numero, qui est species quantitatis. Et hanc positionē sequentes, quidam theologi, dicunt, ꝙ vnitas, & numerus transferūt in diuinā prædicationem, non quantum ad esse accidentis, vel quantitatis, sed quantum ad rationem propriam vnitatis, vel numeri:& ita positiue, aliqd in Deo prædicant, sicut scientia, & bonitas, & alia, quæ sic de Deo dicuntur. Alij Philosophi, scilicet Arist.& Auer. dicunt, ꝙ vnum & multa quæ diuidunt ens, non sunt idem cum vno, quod est principium numeri,& cum multitudine, quæ est species quantitatis. Et hoc rationabile est. Non enim conuenit, aliquid contentum sub inferiori, esse differentiam superioris, sicut rationale non est differentia substantiæ. vnde nec multitudo, quæ est sub quantitate potest esse differentia entis simpliciter. Dicunt ergo, quòd vnum quod conuertitur cum ente nihil positiue addit ad id cui adiungitur. eo quòd res, non dicitur esse vna per aliquam dispositionem additam, quia sic esset abire in infinitum, si illa etiam dispositio cum sit vna per aliquam aliam vnitatem vna esset. Vnde dicunt, quòd vnum claudit in intellectu suo ens commune.& addit rationē * priuationis, vel negationis cuiusdam super ens, id est, indiuisionis. Vnde ens,& vnum conuertuntur sicut quæ sunt idem re, & differunt per rationem tantum, secundum quod vnum addit negationem super ens. Vñ, si consideretur ratio vnius, quantum ad id quod addit supra ens, nō dicit nisi negationem tñ. Et eadem rōne multitudo, non addit supra res multas, nisi rōnem quandam, scilicet diuisionis. Si.n. vnum dicitur ex eo, ꝙ non diuiditur, ita multa dicuntur ex eo, quòd diuiduntur.

2. Meta. Tex. 7. & 10. 8.

B

* D. 79.

¶ Prima autem ratio diuisionis, secundum quam aliquid ab aliquo distinguitur est in affirmatione, & negatione:& iō multitudo dicit in ratione sua negationem, secūdum scilicet, quod multa sunt, quorum vnum non est alterum, & huiusmodi diuisionis, hoc modo acceptæ in ratione multitudinis negatio importatur in rōne vnius. Et sic accepta, vnum & multa sunt de primis differentijs entis, secundum quod ens diuiditur in vnum & multa,& in actum & in potentiam. Vnde sic accepta, non determinantur ad aliquod genus.& sic hæc multitudo sic accepta, non est numerus, qui est species quantitatis, nec hoc vnum sic acceptum, est vnum quod est principiū numeri, sed secundum prædictos Philosophos Aristote. Auerro.& Auicen. vnum secundum quod est principium numeri ponit aliquid additum ad esse, s. esse mensuræ. Cuius ratio primo inuenitur in vnitate,& deinde cōsequenter in alijs numeris, & deinceps de quantitatibus continuis.& deinde translatum est, hoc nomen ad alia omnia genera, vt dicit Philosophus 10. Metaph. Quidam vero medium inter vtrunque tenent, consentientes Aristote. in hoc, quòd vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquid positiue supra id cui adiungitur. Auicen. vero in hoc, quòd dicit, vnum, secundum quod est principium numeri,& secundum ꝙ conuertitur cum ente esse idem, & non differre nisi ratione,& sic secundum eos non additur aliquid positiue, supra idem adiungitur. Ratio autem eorum, ꝙ vnum vtroq; modo differat tantum ratione est. Cum enim vnum sequatur actum formę distinguentis, ex hoc quòd forma dat esse, habet vnum, quod conuertitur cum ente. sed ex secundo actu formæ, qui est distinguere ab alijs habet, quòd sit principium numeri,& quòd computetur in genere accidentis, quia ista distinctio, secundum rationem sequitur esse completum. Sed hoc non pōt stare: quia si vnitas, quæ est principium numeri, dicatur ſm rationem priuationis, tunc non erit aliquid nisi in anima, ita etiam nec numerus, cuius est principium. vnde non posset esse species in aliquo genere. Est ergo differentia inter duas opiniones primas, quia prima non distinguit inter vnum & multa, prout sunt in genere quātitatis, & prout sunt primæ differentiæ entis. Secunda autem opinio distinguit, vt dictum est. & hanc credo esse veriorem. Dico ergo secundum hanc, quòd numerus,& vnitas, secundum quod sunt in genere quantitatis, non inueniuntur, nisi in quibus inuenitur commensuratio quantitatis. vnde inueniuntur tantum in rebus habentibus quantitatem continuam. vnde Philosophus dicit, ꝙ numerum cognoscimus diuisione continui. Et hic tantum nu-

5. meta. tex. c. 12. & Aui. 2. Tra. 3. met. c. 5

Tex. 8.

Tract. 3. meta. c. 6.

Paulo sup.

10. meta. tex. 1. Tract. 3. met c. 5.

dem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio. quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio, vel distinctio, non diuersitas, vel diuisio siue separatio. Vnde † Ambros. in libro primo de Trinit. Non est ipse pater, qui filius: sed

† Ambr. 1. de trin. c. 2. to. 2.

A

merus est subiectū arithmetici, vt etiam Auicen. dicit. Vñ iste numerus,& vnitas non venit in diuinam prædicationem, sed tñ vnum & multitudo secundum quod sunt de illis quæ cōsequuntur vniuersaliter ens. Et ita huiusmodi termini nihil addunt in diuinis, secundum rationem supra id de quo dicuntur, nisi rationem negationis tantum, secundum quod Magister dicit in litera.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd in multitudine negatio est, secundum quod vna res distinguitur ab alia per negationem: vnde in multitudine est negatio, vel priuatio realis, secūdum quod vna res non dicitur esse alia: & huiusmodi distinctionem per negationem, negat negatio importata in ratione vnitatis: vnde dico, quō negatio illa, in qua perficitur rō vnitatis, non est nisi negatio rationis tātum. Omnis enim respectus qui est entis ad negationem, vel ad non ens, non est nisi rationis. Vnde relatio, quia refertur eus ad non ens, non est nisi tātum in ratione: & similiter priuatio, qua de ente negatur non ens est in ratione tantum, vt priuatio priuationis, vel negatio negationis. Et sic patet, quòd non ponimus distinctionem in diuinis personis secundum rationem tantum, quia dicimus, quòd vna persona realiter non est alia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vt ex prædictis patet, vnum non importat negationem, nisi in ratione. Vnde, secundum rem magis se habet ad positionem quàm multitudo, in qua importatur realis * negatio, secūdum quam res à re distinguitur. Et ideo vnū in intellectu est prius quàm multitudo, quāuis secundum sensum, vel imaginationem sit econuerso, vt dicit Philosophus: quia sic composita priora sunt simplicibus,& diuisa indiuisis:& ideo in diffinitione vnius, non cadit multitudo, sed illud quod est prius secundum intellectum vnitate. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens,& non ens,& ista sufficiunt ad diffinitionem vnius, secūdū quod intelligimus vnum esse ens, in quo nō est distinctio per ens, & non ens:& hæc scilicet distincta per ens,& non ens, non habēt rationem multitudinis, nisi postquàm intellectus vtriq; attribuit intentionem vnitatis, & tunc diffinit multitudinem id, quod est ex vnis, quorum vnum non est alterum, & sic in diffinitione multitudinis cadit vnitas, licet non econuerso.

In corp. ar.

* D. 546.

C

10. meta. tex. 9.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ hæc est vera diffinitio vnius, vnum est ens quod non diuiditur: quàuis Auic. nitatur eam improbare ratione inducta. Est.n. duplex diuisio, scilicet diuisio secūdum quantitatem:& talis diuisio consequitur rationem multitudinis, eo ꝙ rationem multitudinis cōiter acceptę, sequitur ratio numeri, prout est species quantitatis, secūdum quod addit rationem mensuræ: vñ dicit Philosophus decimo metaph. ꝙ numerus est multitudo mensurata per vnum,& rationem numeri sequitur intellectus diuisionis continui. Ratio.n. diuisionis, & quantitatis,& mēsuræ ſm Commen. 10. Metaph. prius inuenitur in quantitate discreta, q̄ in quantitate continua & talis diuisio non ponitur in diffinitione vnius, quod conuertitur cum ente. Est etiam quædam diuisio secundum formam, vel essentiam, secundum quod vna res per formam suam diuiditur ab alia.& ista diuisio primo inuenitur in affirmatione, & negatione, quæ secundum intellectū præcedit rationē vnius, vt dictum est:& sic patet, quòd nō erit circulus in diffinitione.

Tract. 3. meta. c. 6.

D

Tex. 10.

Tex. c. 2.

In respons. ad primū.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ vnum dupliciter dicitur, scilicet quod est principium numeri, & quod conuertitur cum ente. Loquēdo de vno, quod est principium numeri, vt dictum est: ponit aliquid additum supra ens, quod dicitur vnum, s. rationem mensuræ: vnde hoc vnum, potest dupliciter considerari: aut secundum id, quod est: aut ſm id, quod consequit ad intellectum eius, s. relationem quandam. Si secundo modo, sic opponit multitudini numerali relatiue, sicut principiū ad principiatum, sicut punctus ad lineam,& sicut pars ad totum,& magis proprie sicut mensura ad mensuratū. Si primo modo, tunc dupliciter, quia vel considerabitur ipsum vnum cum precisione, scilicet, quòd est tantum vnitas, & sic habebit disparatam oppositionem mēsuræ ad alios numeros: quilibet.n. numerus secundū quidditatem suæ speciei, habet specialem rationem mensurę, sicut species oppositę sunt disparatę: & talis oppositio reducitur ad cōtrarietatem, sicut principium, quia species disparatæ distinguuntur dispis contrarijs, quibus primo diuiditur genus: vt probatur 10. Metaph. Vel sine precisione,& sic vnitas nullam oppositionem habet ad numerum, sed est constituens ipsum. Si autem loquamur de vno, quod conuertitur

In corp. ar.

E

Tex. 14.

cum

In corp. ar. dum ente, sic vnum habet rationem priuationis, vt dictum est: respectu diuisionis, quæ saluatur in multitudine, & ita opponitur multitudini, sicut priuatio habitui, vt dicit Philosoph⁹ 10.
Tex. 9. Metaph. Vnde etiam æquale opponitur magno, & paruo sicut priuatio. Nec vnũ est priuatio illius multitudinis, q̃ constituit. sed multitudinis, q̃ negatur esse in ipso, quod dicitur vnum. Nõ enim de ratione sua, vnum priuat omnem diuisionem, sed sufficit ad rationem eius, quæcunque diuisio remoueatur. Et inde põt esse, q̃ vnũ est pars multitudinis & q̃ ipsa multitudo dicitur quodammodo vnum, prout s. aliquid non diuiditur, ad minus secundum intellectum aggregantem, sicut etiam ipsum malum non est omnino expers boni, quia non priuatur quodlibet bonum, per malum.

inter patrem, & filium expressa distinctio est.

Quomodo trinitas accipiatur.

CVm vero dicitur trinitas; id significari videtur, qđ significatur cum dicitur, tres personæ, vt sicut nõ potest dici, pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici, pater est trinitas, vel filius est trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis.

G HIc non est prætermittẽdũ, quòd cum supra dictum sit, Deum nec singularem, nec multiplicem esse cõfitendũ, idque sanctorum authoritatibus

¶ Ad quintum dicendum, quòd multitudo numeralis, quæ est species quantitatis, ponit aliquid in creaturis. Hæc autem non transfertur in diuina, nisi forte secũdum rationem distinctionis, quam habet ex ratione multitudinis simpliciter. Multitudo vero, quæ diuidit ens, non addit accidens positiue supra ens, sed rationem distinctionis tantum, secundũ quod vna non est altera, & sic est etiam in diuinis.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum vnum, & numerus significent essentiam.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd huiusmodi dictiones significẽt diuinam essentiam. Quicquid. n. ad se dicitur in diuinis substantialiter dicitur, & essentiam significat: sed huiusmodi dictiones, secundum suum nomen non referuntur ad aliud, sed ad se dicuntur. ergo sunt essentialia.

1. de tri. c. 6 ¶ 2 Præter. Secundum Boe. omnia prædicamenta mutantur in substantiam, cum in diuinam prædicationem venerint pręter ad aliquid: sed numerus & vnitas videtur ad quantitatem pertinere. ergo sunt essentialia. Si dicas, quòd significant essentiam, quando adiunguntur termino essentiali: vt cum dicitur vnus Deus, & notionem quando adiunguntur personali, vt cum dicitur vnus pater.

¶ 3 Contra. Quæcunque dicuntur, non secundum vnam rationem, æquiuoce dicuntur: sed non est eadem ratio vnitatis personalis, & essentialis, sicut nec est eadem ratio distinctionis personalis. ergo videtur, quòd æquiuoce de eis dicantur.

¶ 4 Item. Vnum pertinet ad essentiam. vnde dicimus, quòd pater, & filius sunt vnum propter essentiæ vnitatem, sed cum multitudo constituatur ex vno, ad quodcũque genus pertinet significatio vnius, & significatio multitudinis. ergo videtur, q̃ etiam omnia nomina significantia distinctionem, vel pluralitatem, significent essentiam.

Contra. Quicquid essentialiter dicitur, de singulis personis prædicatur: sed termini numerales non prædicantur de patre. non enim potest dici, quòd pater sit duo, vel tres. ergo videtur, quòd non significent essentiam, & ita nec vnum, quòd est pluralitatis principium.

Art. antece. hac dist. ar. 1 hac quest. Respondeo, Dicendum, q̃ vt patet ex dictis, in diuinis, non est aliqua vnitas, & multitudo, nisi ꝭm quod vnum, & multa diuidunt ens commune. Et hoc modo: vt dictum est, non addunt aliquid supra ens de quo dicitur vnitas, vel multitudo, nisi secundum rationem. Vñ sicut ens cõiter se habet ad absoluta, & relatiua, & similiter distinctio, & indistinctio, quę secundum rõnem adduntur, ita & vnum, & multa, quæ diuidũt ens commune. Et ideo ꝭm quod diuersis adiunguntur, significant essentiam, vel notionem. Vnitas. n. essentialis est ipsa essentia diuina, secundum quod est indiuisa, & vnitas personalis patris est vnitas proprietatis, secundum quod non est diuisa. Et similiter multitudo, vel pluralitas personarum sunt ipsæ personæ secundum quod sunt distinctę, & quia non est ibi aliqua distinctio essentiarum ideo nec aliqua pluralitas essentialis.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd huiusmodi dictiones, secundum rationem quam addunt eis de quibus dicuntur, non ponunt relationem nec aliquid, & ideo secundum nomi-

F na quæ imponuntur ab huiusmodi rationibus, nõ referuntur ad aliud, sed quantum ad illud circa quod ponitur illa ratio, possunt importare, & absolutum & relatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vt dictum est pluralitas, nõ venit in diuinam prædicationem ex multitudine, quę est species quantitatis, & ideo ratio non procedit. Ar. 2. hac q.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio vnitatis ponit ens indiuisum simpliciter. vnde abstrahit à quolibet modo distinctionis. vnde secũdũ vnã rationem communẽ dicitur persona vna, & essentia vna, quãuis sit non vna ratio distinctionis in speciali, vnde ex hoc non habetur, quòd æquiuoce prædicetur. † dist. 23.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut ens absolute dictum intelligitur de substantia, ita vnum absolute dictum, prout significatur in neutro genere quod substãtiuatur, importat vnitatem absolute, & significat vnitatem substantiæ. sed talis vnitas non constituit numerum personarum, sed constitueret numerum essentiarum, si esset ibi. Sed in masculino genere non significat vnitatem absolute, sed ponit vnitatem circa terminum, cui adiungitur, quia adiectiuum est. vnde importat vnitatem conuenientem illi termino. Et ideo, cum dicitur vnus Deus, importat vnitatem essentialem. & cum dicitur, vnus pa-
H ter, importat vnitatem personalem, & hæc vnitas cõstituit numerum personarum, qui ad relationem pertinet. Et per hoc patet responsio ad aliud, quod in contrarium obijciebatur.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de nominibus, quæ sunt pluralitati annexa.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. De his, quæ se habent ad pluralitatem, sicut principium.

Secundo. De nomine trinitatis, quòd consequitur pluralitatem, quasi collectiuum.

I ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in Deo sit diuersitas.

D Primum sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sit diuersitas. Sicut enim vnum in substantia facit idem, ita multitudo in substantia facit diuersitatem: sed dicit Hil. quòd pater, & filius & spiritussanctus, sunt quidem per substantiam tria, per cõsonantiam vero vnum. ergo est ibi diuersitas. De. pote. q. 9. art. 8. De Synod. ante med.

¶ 2 Præter. Sicut vnum dicitur ex eo, quòd non diuiditur, ita multa, vel plura dicuntur ex eo, quòd diuiduntur: sed pater, & filius sunt plures. ergo videtur, quòd ibi sit diuisio.

¶ 3 Item. Alienum denominatur ab alio: sed filius est alius à patre. ergo potest etiam dici alienus.

K ¶ 4 Item. Videtur, q̃ possit dici singularis, quia singulare significat aliquid demonstratum, subsistens in natura communi: sed hoc modo est pater. vnde supra dixit Damasce. q̃ se habet sicut indiuiduum. ergo videtur, quòd possit dici singularis. Lib. 3. fid. ortho. c. 6. sup. d. 19.

¶ 5 Præter. Videtur, quòd possit dici vnicus, per hoc quod cãtat ecclesia trinum Deum vnicumque, cum fauore prædicat.

¶ 6 Item. Videtur, quòd non possit ibi esse discretio. Discretũ est enim quædam differentia quantitatis: sed in diuinis, non est quantitas. ergo nec discretio. Et quæratur generaliter, qđ de huiusmodi possit concedi in diuinis.

Respondeo. Dicendum. quòd circa fidem trinitatis, fuerũt duæ hęreses, scilicet Arrij, qui induxit pluralitatem essentiæ, & Sabellij, qui abstulit pluralitatem personarum, quorum vtrumque concedit fides catholica & ideo ea oportet concedere, quæ vtrique hæresi aduersantur, & ea negare, quæ vtrique sunt consona. Vnde contra Arrium quatuor ponit ecclesia,

ciesia, scilicet essentiæ vnitatem. & ex hoc confitetur Deum vnum, & negat diuersitatem. Secundo, essentiæ diuinæ simplicitatem, & ideo confitetur simplicem, & negat multiplicitatem, vel diuisionem, quæ ponit rationem totius, & partis, quæ simplicitati aduersantur, & similiter separationem. Tertio, ponit similitudinem in natura deitatis, pro-
† 7.ethim.5 ut significatur, vt forma quædam, & ideo prædicat filium similé patri, & negat alienum, quia alienum dicitur, quod est extraneum à natura alicuius. Quarto, ponit indiuisam virtutem, & magnitudinẽ triũ personarum, & ideo ponit æqualem, & negat disparem, vel inæqualem. Similiter contra Sabellium quatuor ponit. Primo, naturæ communicationem pluribus suppositis, & ideo prædicat pluralitatem, & excludit singularitatem. Secundo, ponit ꝙ ista pluralitas, non est tñ rationis, sed etiam rei, quia sunt tres res, & ideo prædicat discretionem, & excludit vnicum. Tertio, ponit in istis rebus personalibus esse ordinem originis, & ideo prædicat discretionem, quæ ordinem quendam importat, & excludit confusionem. Quarto, ponit tres personas vnitas societate quadã amoris, qui est spiritussanctus, & ideo prædicat consonantiam, vt patet ex Hil. & excludit solitudinem.

Vbi sup. ¶ Ad Primum igitur dicendũ, quòd vnum in substantia prout significat essentiam facit idem, & similiter multitudo in substantia, quæ est essentia facit diuersum: sed cum dicit Hilar.
Vbi sup. quòd sunt per substantiam tria, accipit substantiam pro hypostasi, non pro essentia.

Hac dis. q.1 ar.2. ¶ Ad secundum dicendum, quòd vbi est numerus simpliciter, ibi est diuisio, vel per essentiam, vel per quantitatem, sed talis numerus, non est in diuinis: sed numerus quidam, vt dictũ est, & ad istum numerum sufficit distinctio relationum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quàmuis filius dicatur alius à patre, non tamen dicitur alienus, quia hoc sonat inextraneitatem naturæ: Denominatur enim alienũ ab alienitate naturæ, & non ab alietate suppositi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd persona diuina, non potest dici singularis proprie, quia singulare est cuius essentia est incõmunicabilis. essentia autem patris, non est incommunicabilis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ratione dicta, nõ potest Deus dici vnicus, & si inueniatur improprie accipitur vnicus ꝓ vno, & ita glossandæ sunt omnes authoritates tales, in quibus aliquod prædictorum ponitur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd discretio non saluatur in diuinis quantum ad rationem quantitatis: sed solum quantum ad rationem ordinis.

¶ Ad quæstionem patet responsio per iam dicta.

sit confirmatum. In contrarium videtur sentire † Isid. dicens. Distinguendum est inter Trinitatem, & vnitatem. Est enim vnitas simplex, & singularis: trinitas vero multiplex, & numerabilis; qa trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem: & trinitatem multiplicem, & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularẽ accepit sicut & alij accipiunt vnũ, multiplicẽ vero, & numerabilẽ, sicut alij dicũt trinum.

DISTIN. XXV.

A

Quid significatur, cũ dicitur pluraliter tres personæ, uel duę personę.

B PRæterea considerãdum est, cum hoc nomen persona, vt prędictum est, secundum

A tur dupliciter, scilicet vnitas essentialis, & vnitas personalis. Vnde quidam dicunt, quòd nomen trinitatis importat vnitatem personalem, & secundum eos sic exponitur, trinitas quasi ter vnitas, quia sunt ibi tres vnitates personales, & secũdum hoc absolute relationem significat. Alij dicunt, quòd vnitas importata, est vnitas essentialis, & sic isti exponunt, trinitas, id est, triũ vnitas, sicut etiã Isid. in litera exponit. Vnde & hoc videtur conuenientius esse, cum nos à trinitate nominem* Deũ trinum, & non potest dici ter vnus, quia cũ dicitur Deus vnus, significatur vnitas essentialis, & secũdum hoc, trinitas significat vtrunque, scilicet vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd trinitas quantum ad id, ad quod significandum imponitur, non significat relationem, sed numerum. vnde secundum nomen, ad aliud non refertur. Sed quantum ad ea circa quæ ponitur numerus iste in Iu hac dist. q.1.ar.3.
diuinis significat ipsas relationes, quæ solum in diuinis numerantur, & non addit aliquid secundum rem; sed tantum rationem negationis, vt dictum est, & hoc cõuenit trinitati, scilicet quòd sit ad aliquid, non inquantum est trinitas, sed inquãtum est trinitas diuina. vnde habet relationem implicitam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc est falsa. pater est trini-
C tas. Quàmuis enim hoc nomen trinitas propter modum significãdi, quia significatur in abstracto: significet vnitatem essentiæ in recto, & numerum personarum in obliquo: quantũ ad etymologiam nominis, prout dicitur trinitas trium vnitas, tamen quantum ad impositionem nominis est econuerso. Impositum est enim nomen ad significandũ ab ipso numero, qui in nomine importatur. Vnde quantum ad veram nominis significationem idem significatur, cum dicitur trinitas, ac si diceretur tres personę vnius essentię, sicut magister exponit. Vnde patet, quòd pater non potest trinitas dici. Similiter cum dicitur, Deus est trinus, significatur, quòd est habens tres personas in vna essentia. vnde ly Deus supponit tũc, vel essentiam, vel suppositum indistinctum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc nomẽ Trinitas, habet ali-
D quid simile cum nomine collectiuo, non tamen est vere collectiuum. In collectiuo enim est duo * considerare, scilicet mul- * D.358.
titudinem eorum, quæ colliguntur, quæ simpliciter sunt per essentiam diuisa: & id, in quo colliguntur, quę est nomina vnitas. Sed in nomine Trinitatis est econuerso, quia illud, in quo colligũtur tres personę, est maxima vnitas, scilicet vnitas essentię: personę autem quæ colliguntur, habent minimum de ratione realis multitudinis: tamen est aliqua similitudo, inquantum est aliquis numerus, & aliqua vnitas vtrobique: vnde supra dixit Magister, quòd est quasi collectiuum. Dist. 19.

ARTICVLVS II.

b Vtrum trinitas sit nomen essentiale.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ trinitas sit no-
1.p.q.31. art.1. men essentiale. Quicquid.n. ad aliud nõ refertur est essentiale: sed trinitas, sm̃ nomen suum est huiusmodi. ergo &c.

¶ 2 Præt. Quicquid prædicatur de singulis personis, & de omnibus simul singulariter, & nõ pluraliter, est essentiale: sed hoc nomen trinitas videtur huiusmodi esse: quia trinitas dicitur, quasi trium vnitas, & illa vnitas significat diuinam essentiam. Vnde cum possit dici pater est essentia, & vnitas essentiæ potest dici, quod est vnitas trium, & ita quod est trinitas, & similiter filius, & spiritussanctus, & hi tres sunt vna trinitas, & non plures trinitates. ergo videtur, quòd sit essentiale. Si dicas, ꝙ non, quia est collectiuum personarum.

Lib.5.de cõsidera. parũ post med. ¶ 3 Contra. Secundum Bern. Inter omnes vnitates, arcem tenet vnitas trinitatis, sed inter omnes vnitates est minor illa q̃ importat nomen collectiuum. ergo videtur, quòd non sit collectiuum, & ita nullo modo significat relationem.

2.de trin. c.12. Contra est quod dicit Boet. lio. de tri. quòd ipsum nomẽ trinitatis, ad relationem pertinet. ergo non est essentiale.

Respondeo. Dicendum, quòd in nomine trinitatis importatur vnitas, & numerus quidam. Sed vnitas in diuinis dici-

EXPOSITIO TEXTVS.

QVia nec numerus, nec quantitas ibi est. § per hoc patet, quòd Magister intendit, quòd vnitas, & multitudo nõ prędicant aliquid superadditũ rebus, qui-
E bus adiungunt, nisi sm̃ ꝙ sunt in gñe q̃titatis. & hoc modo de Deo non prędicantur. § Faciamus hominem ad imagi. & similitu. &cęt. § hoc est expositum supra distinc. 2.

DISTINCTIO. XXV.

DIVISIO TEXTVS.

DEterminato Distin. 25. de nominibus significantibus vnitatem, & pluralitatem in diuinis: consequenter determinat magister de nomine, quod additionem recipit, & pluraliter consignificatur qualiter hoc possit esse, scilicet de hoc nomine persona, quid significat, quando pluraliter significat, quando pluraliter significatur. Diuiditur ergo pars ista in duas. In prima inquirit: vtrum sicut singulariter prolatum hoc nomen persona, significat essentiã, ita & quando pluraliter consignificatur. In secũda, ponit quęstionis solutionẽ, ibi. § Quibusdam videtur. § Circa primum duo facit. Primo, mouet quęstionem. Secundo, inducit rationem ad alterã partem,

tem,ibi:§ Persona enim vt supra &c.§Quęstio autem sua,qua si ad duo deducit inconuenientia.Cum enim persona in singulari significet essentiam, vt supra dixerat:aut in plurali significat essentiam,aut non.Si essentiam, ergo videtur, quòd dicere plures personas non est aliud,quàm dicere plures essentias. Si aliud.ergo nomē persona est æquiuocum in singulari,& plurali, quod videtur esse inusitatum. § Persona enim &c.§Hic ponit rationes ad alteram partem , scilicet quòd tam in singulari , quàm in plurali essentiam significet . Quòd enim in singulari essentiam significat,probat ex his , q supra dixerat. Quòd in plurali etiam essentiam significat . probat duabus rationibus.Prima talis est secundum Augu. cum dicimus tres personas significamus , id quod commune est patri,& filio, & spiritusancto : sed nihil est commune eis,nisi essentia. ergo significatur essentia nomine personę pluraliter sumptæ . Secundam ponit.ibi§ Aliter etiā potest § & est talis . Quid , quærit de essentia : sed interrogantibus , quid tres, responsum est tres personæ pluraliter. ergo pluraliter essentiam significat. § Quibusdam videtur &cæt.§ Hic soluit . Et circa hoc duo facit . Primo, ponit quorundam solutionem , & improbat eam.Secundo ponit solutionem suam. ibi § Sciendum est igitur § solutio illorum erat , quòd hoc nomen persona in plurali significaret essentiam,nec tamen sequebatur, quòd essent tres essentiæ : sed quòd pater , & filius , & spiritussanctus sunt tres habentes illud commune, quod est essentia.& similiter exponebant cum dicitur , alia est persona patris &c.id est, alius est pater à filio,quorum vterque est persona . Sed Magister inducit alium modum loquendi , quem non possunt sic exponere.Dicitur enim ab Augustin. quòd filius est alius à patre in persona,vel personaliter.§Sciendum est igitur &c. § Hic pōnit suam solutionem.Et primo,ponit solutionem.Secundo, ex solutione inducit quandam cōclusionem , quasi epilogum. ibi § Ex prædictis colli.&c.§ Circa primum duo facit . Primo, exponit, quid significet nomen personæ , cum pluraliter profertur, adiuncto termino numerali . Secundo, quid significet, quando adiungitur termino partitiuo . ibi § Nunc inspiciamus.§ Primo,ponit expositionem. Secundo, respondet ad rationes in contrarium factas. ibi § Et hic sensus adiu. &c. § dicit ergo Magister,quòd solitudo, quàmuis in singulari significat essentiam, in plurari significat hypostasim.vnde sensus est, tres personæ, id est,tres hypostases . etiam hoc confirmat authoritate Aug.§ Et hic sensus. § Hic respondet ad obiectiones in contrarium factas.Et circa hoc duo facit Primo, respondet ad obiectiones. Secundo, excludit quandam dubitationē. ibi §Non autem remo.§ Prima in duas secundum duas rationes. Secundam soluit.ibi§Ad hoc autem illi & cæt.§Nunc inspiciamus. § Hic exponit significationem personæ , quando adiungitur termino partitiuo,vt est alius. Hoc aūt contingit dupliciter. Vel ita,q distinctio importetur circa personam , vt cū dicitur.§Alia est persona &c.§ & tunc dicit,q significat hypostasim.Vel , quòd persona designet rationem distinctionis , vt cū dicitur:alius,est persona, vel personaliter &c. & tunc dicit , q significat proprietatem , quamuis in vtroque,vtrunq; significari possit.§Ex prędictis.§Hic concludit,q nomen personę tri-

dist.23.

† sup. d.23.

† 7.de trin. c.6.to.3.

substantiam dicatur , quæ sit intelligentia dicti ; cum pluraliter profertur tres personæ , vel duæ personæ,& cum dicitur : Alia est persona patris:alia est persona filij:alia est persona spiritussancti. Sicut enim in his locutionibus, personæ vocabulum , essentiæ intelligētiam facit , plures essentias confiteri videmur, & ita plures

G Deos.Si vero essentiæ significationem ibi non tenet ; alia est huius nominis ratio, cum dicitur . Pater est persona, vel filius est persona. & alia cum dicitur: Pater , & filius & spiritussanctus sunt tres personæ. & cum dicitur . Alia est persona patris: & alia filij , & huiusmodi.

Quod videtur secundum essentiam dici:alia est persona patris, alia filij,siue tres personæ, vt cum dicitur , pater est persona , filius est persona.

Persona enim , vt supra ait Augustin. † ad se dicitur , & idem est Deo esse personam quod esse : sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifeste colligitur, quòd essentiam diuinam prædicamus dicentes. Pater est persona, filius est persona, spiritussanctus est persona, id est essentia diuina,& omnino vnum & idem significatur nomine personæ , id est diuina essentia cum dicitur: pater est persona , & filius est persona , quod significatur nomine Dei cum dicitur,pater est Deus , filius est Deus : ita etiam idem significatur cum dicitur, Deus est Deus :& Deus est persona . Vtroque enim nomine essentia diuina intelligitur : quia vtrumque secundum substātiam dicitur. Cum vero dicitur pater & filius & spiritussanctus sunt tres personæ: quid nomine personæ significamus:an essentiam? Hoc enim videtur si supra posita

H verba Augustin.† diligenter serutemur . Supra enim dixit , quòd ideo tres personas dicimus , quia id quod persona est: :commune est tribus . Et item,quia pater est persona , & filius est persona , & spiritussanctus est persona . ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significatio

F pliciter dr,& cōfirmat authoritate Ioannis , & aliorū sctōrum.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quatuor.

Primo. De diffinitione personæ.

Secundo . Vtrum vniuoce in Deo,& in creaturis inueniatur.

Tertio . De communitate ipsi⁹ respectu personarum diuinarum.

Quarto. Vtrū tres personę,sint tres res, vel tres entes.

ARTIC. I.

a Vtrum diffinitio personæ posita à Boe. sit competens.

AD Primū sic proceditur. Et ponitur diffinitio personæ à Boe. li.de du. na. Prima est,rationalis naturæ indiuidua substātia . Videtur , quòd hæc diffinitio sit incōpetens. Diffinitio enim debet esse conuertibilis cum diffinito : sed ratio personæ inuenitur in Deo & in angelis,& hominib⁹. hæc autem diffinitio personæ, non conuenit diuinis personis, vt dicit Magister in tertio,decima dist.ergo videtur,quòd diffinitio sit incompetens. t.p.q.29. ar.1.& 2. Ante med. † dist.23. ibid.c.4. De duabus nat.ante med.

I ¶ 2 Præter. Sicut diffinitio se habet ad rem, ita partes diffinitionis ad partes rei : sed diffinitio significat rem diffinitam.ergo & partes diffinitionis significant partes rei:sed in diuinis psona est simplex , non habens partes . ergo talis diffinitio sibi non competit .

¶ 3 Item.Quod pędicatur de aliquo in recto, non debet poni in diffinitione eius in obliquo.sed intellectualis natura pędicatur de persona in recto: dicimus enim quod Sor est quædam natura intellectualis , vel rationalis. ergo videtur, quòd male dicitur rationalis naturę.

¶ 4 Pręter.Differentia propria alicuius generis , nō inuenitur extra genus illud: sed rationale est differentia animalis . ergo non inuenitur, nisi in animalibus:sed persona inuenitur in angelis , & Deo, qui non continentur in genere animalis . ergo rationale, non debet poni in diffinitione personę.

K ¶ 5 Item. Persona in assignatione Boet.& Tullij coordinatur essentię subsistentię, & substantię: sed in Deo , idem est natura , & essentia . ergo magis debuit dicere rationalis essentię , quam naturę. Vbi sup.

¶ 6 Pręter.Indiuiduationis principium est materia,sed in aliquibus inuenitur persona, in quibus nihil est de materia,adminus in Deo.ergo indiuiduum, non debet poni in diffinitione personę.

¶ 7 Item. Substantia in vsu latinorum ęquiuocatur ad essentiam, & hypostasim, cum ergo dicitur : persona est substantia indiuidua. Substantia aut ponitur pro essentia,aut pro hypostasi.Si pro hypostasi,hypostasis autem est substantia particularis,aut indiuidua: videtur , q superflue additur indiuidua . Si pro essentia, cum indiuiduatio ponatur circa subiectū,quę indiuiduatio in diuinis est per distinctionem proprietatis : sequeretur, quòd proprietas distinguit essentiam . Et pręterea, cum multiplicato diffinito multiplicetur diffinitio , sicut plures homines sunt plura animalia rationalia &c. sequitur q

plures

plures personæ sunt plures essentiæ: quod videtur inconueniens. A

¶ 8 Præter. Persona aut est nomen substantiæ, vel accidentis. Sed non potest dici, quòd sit nomen accidentis: quia substantia ponitur in sua diffinitione in recto. Et hoc etiam patet per Boe. qui separat personam à genere accidentium. ergo est nomen substantiæ. Sed accidẽtia nõ ponunt in diffinitione substantiæ. Cum igitur indiuiduum nominet accidens: quia dicit intentionem quãdã, sicut & nomen generis & speciei, videtur quòd inconuenienter ponitur in diffinitione psonę; qua si differentia substantiæ.

De dua.natu. ante me dium.

vbi sup.

nem hoc nomen persona, cum dicitur tres personæ: quam habet, cum dicitur. Pater est persona: filius est persona: spiritus sanctus est persona: quia vt ostendit Augustin. hoc dicitur id est tres personæ propter illud: quia id quòd persona est: commune est eis. Id ergo quod commune est eis, id est patri, & filio, & spiritui sancto: videtur significari nomine personæ: cum dicitur tres personæ. B

Aliter etiam videtur posse ostẽdi: quòd secundum essentiam dicatur: etiam cum plura liter profertur.

ALiter etiã videtur posse ostẽdi, quòd ibi nomine personæ significetur essentia cum dicitur, tres personæ. vt enim supra dixit Augustin. Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus, quid tres, vel quid tria. Cum ergo quæritur, quid tres, vel quid tria: conuenienter respondetur, cum dicitur tres personæ. At cum quæritur, quid tres, vel quid tria, per quid de essentia quæritur. Non enim inuenitur, quid illi tres sint, nisi essentia. Si ergo quæstioni recte respondemus, oportet vt respondendo essentiam significemus, alioquin non ostendimus, quid tres sint. Si vero respondentes essentiam significamus; ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cum dicitur tres personæ.

D.24.q.2.art.2. Respondeo dicendum, quòd vt supra dictum est, hoc nomen persona secundum suam communitatem acceptũ, nõ est nomen intentionis, sicut hoc nomen singulare, vel genus & species: sed est nomen rei, cui accidit aliqua intentio, scilicet intentio particularis, & in natura determinata scilicet intel- C
D.23. ibid. c.6. lectuali, vel rationali. Et ideo in diffinitione personæ ponuntur tria scilicet genus illius rei, quod significatur nomine personæ, dum dicitur substantia. Et differentia per quam contrahitur ad naturam determinatam, in qua ponitur res, quæ est persona in hoc quod dicitur, Rationalis naturæ. Et ponitur & aliquid pertinens ad intentionem illam, sub qua significat nomen personæ rem suam. non enim significat substantiam rationalem absolute: sed secundum quod subintelligitur intentio particularis. & ideo additur indiuidua.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd ea quæ ponũtur in ista diffinitione, possunt dupliciter considerari. Vel stricte secundum proprietatem vocabulorum, & sic, vt patebit, non conuenit diuinis personis, vt dicit Magister: vel large & sic conuenit personæ in quacũq; natura intellectuali ponitur, & ita accipit
vbi sup. Boe. vnde etiam ibi inquirit diffinitionem personæ ad ostendendum quomodo in Christo sit vna persona, in quo constat non esse, nisi personam diuinam increatam. D

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum Auicen. dupliciter diffinitio potest considerari, vel secundum id quod significatur per diffinitionem, vel ſm intẽtionem diffinitionis. Si primo modo, tunc idem est significatum per diffinitum & diffini
Tex.18. tionem. Vnde dicit Philosophus 4. meta. quòd ratio quam significat nomen est diffinitio, & sic diffinitio & diffinitum sunt idem: & hoc modo ea, quæ ponuntur in diffinitione in recto, non sunt partes diffinitionis id est rei per diffinitionem significatæ, sicut nec diffiniti. Si enim cum dicitur animal rationale mortale, animal esset pars hominis, non prædicaretur de toto: cum nulla pars integralis de toto prædicetur. Vnde animal dicit totum, & similiter rationale mortale. Et ideo homo non dicitur esse ex animali & rationali & mortali, sed dicitur esse animal rationale mortale. Sed genus significat totum, vt non designatum, & differentia vt designans, & diffinitio vt designatũ, sicut & species quæ differunt, verbi gratia, corpus secundum E
Trac.5. Meta.c.5. quòd est pars animalis & genus differt, vt Auicen. dicit. Cum enim ratio corporis in hoc consistat quòd sit talis naturæ, vt in eo possint designari tres dimensiones. Si nomine corporis significetur res huiusmodi, vt in ea possint designari tres dimensiones sub hac conditione, vt superueniat alia perfectio, quæ compleat ipsam in ratione nobiliori: sicut est anima, sic est corpus pars animalis, & sic non prædicatur de animali. Si vero nomine corporis significetur res habens talem naturam ex quacunque forma ipsam perficiente, vt possint in ea designari tres dimensiones, tũc corpus est genus & significabit totum: quia quæcunque forma sumetur specialis non erit extra hoc, per quod ratio corporis conditionabatur: sed tamen indistincte, eo quòd non determinetur, verum ex tali vel tali forma dictam rationem habeat: sed cum dicitur animarum designatur forma per quam talem rationem recipit, quamuis & aliquid plus recipiat ab anima quàm rationẽ corporis, & ita differentia est designans, & tunc species, erit designatum. Sed verum est, quòd in compositis genus & differentia, quãuis non sint partes, tamẽ à partibus rei fluunt: quia gen⁹ fluit à materia quamuis nõ sit materia: & differẽtia à forma, quamuis forma nõ sit differentia: sed forma sit principium illius: & sic diffinitio composita ostẽdit realem compositionem. In simplicibus aũt & pcipue in Deo, compositio quę est in diffinitione, non reducitur in aliquam cõpositionem rei: sed solum secundum rationem, quæ fundatur in veritate rei sicut aliquis diffiniẽs Deũ diceret, quòd est substãtia intellectualis, diuina vel aliqd huiusmodi. Vnde qđcunque istorum nominum quod diceret in diffinitione, haberet veram signationem in Deo. & significatio vnius non esset significatio alterius, & tamen diuersitas significationum non fundaretur super aliquam diuersitatem rei. Et inde est, quòd sicut esse rei simplicis intellectus enũtiat per compositionem affirmatiuam plurium nominũ, cum tamen in re nulla sit cõpositio, ita etiã quidditatem rei simplicis in qua non est compositio designat per plura nomina, qu bus subest in re pluralitas rationum, & non diuersitas rei. Et secundum hoc, ea quę ponuntur in diffinitione personę diuinę, nõ sunt maioris simplicitatis quantum ad rem, quam ipsa persona, sed solũ secundum rationem. Si autem consideretur diffinitio secundum suam intentionem, sic diffinitio non est diffinitum: sed ductiuũ in cognitionẽ eius, & sic etiam diffinitio est composita ex pluribus intentionibus: quarum nulla prædicatur de ipsa, nec econuerso, quia intentio generis non est intentio diffinitionis: sed hoc non est nisi secundum intellectum, qui adinuenit has intentiones, & sic non est inconueniens in diuinis ponere * totum & partem secundum operationem intellectus, sicut etiã in propositione quę de Deo formatur, subiectum est pars totius propositionis. * D.674.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vt ex prędictis patet, essentia vel natura dupliciter potest significari. Vel vt pars, vt significatur nomine humanitatis, & sic natura vel essentia, nõ potest prędicari de psona in recto, sicut nec humanitas de sor. Vel sicut totum, vt significatur nomine hominis, & sic prędicatur de persona. Dicimus enim quòd Sor. est homo. Hic autem accipitur rationalis natura secundum primum modum, prout est principium differentię & non differentia, sicut rationalitas quę non posset poni in diffinitione hominis in recto sed in obliquo, vt si diceretur quòd est animal rationalitatem habens, vel aliquid huiusmodi. Natura autem signata in rebus compositis, etiam realem differentiam habet ad personam, inquãtum scilicet naturę sit additio alicuius vt materiæ demõstratę per quam natura communis generis vel differẽtię indiuiduatur. Sed in simplicibus & pręcipue in Deo, cum nulla sit additio secundum rem, non est realis * differentia naturę vt sic significatę ad personam: sed solum quantum ad modum significandi, propter quod cadit in diffinitione diuinę personę in obliquo: * D.114. 417. & 4 & 466. & 147.

¶ Ad quartum dicendum, quòd rationale dupliciter dicitur. Quandoque enim sumitur stricte & proprie, secundum quòd ratio dicit quandam obumbrationem intellectualis naturę: vt dicit Isaac. quòd ratio oritur in vmbra intelligentię. Quod patet ex hoc, quòd statim non offertur sibi veritas: sed per inquisitionem discurrendo inuenit, & sic rationale est differẽtia animalis, & Deo non conuenit nec angelis. Quandoque sumitur cõmuniter pro qualibet cognitione virtutis non impressę

Homi. 10. in die Epiph. to. 2. Diony. c. 15. de cœ. hier. In materia, & sic conuenit cōmuniter Deo, angelis, & hominibus. vnde etiam Greg. nominat angelum animal rationale, & Diony. etiam dicit, quòd sensibile, & rationale sunt in angelis supereminenter, quàm in nobis, & rationem etiam inter diuina nomina connumerat, & sic accipit Boe.

Boe. de duabus nat. ante med. ¶ Ad quintum dicendum, quòd secundū Boet. natura vno modo dicitur vnam quamque rem informans specifica differentia, & ideo nomē naturæ, non nominat essentiam absolute, sed secundum quod determinatur ad aliquod gen^9, vel ad aliquam speciem, & ideo quia persona non nominat substātiam subsistentem, nisi in determinato genere, scilicet intellectualis naturæ: ideo potius possit naturam quàm essentiam.

† 7. de tri. c. 5. to. 3.

¶ Ad sextum dicendum, quòd in indiuiduatione, secundum quòd est in rebus compositis, est duo considerare, id est, indiuiduationis causam quæ est materia, & secundum hoc, in diuina non transfertur, & secundum, scilicet rationem indiuiduationis quæ est ratio incommunicabilitatis, prout, scilicet aliquid vnum, & idem in pluribus non diuiditur, nec de pluribus prædicatur nec diuisibile est, & sic conuenit Deo. vnde etiam Ricar. loco indiuidui posuit incommunicabile.

† Lib. 7. c. 8.

2. de Tri. cap. 12.

Opinio quorundam, qui putant essen tiā significari nomine personæ, cum dicimus tres personas.

Quibusdam videtur, quòd nomine personæ significetur essentia, cum dicitur tres personæ. Propterea quia August. † dicit: ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona, vt sit talis intelligentia. Pater, & filius, & spiritussanctus sunt tres personæ, id est sunt tres id habentes commune, quod est persona. i. tres sunt, quorum quisque est persona, id est essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur: alia est persona patris, alia filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet alius est pater, & alius est filius, id tamen commune habentes, quod est persona. Et hoc confirmant authoritate August. qui in 7.† lib. de Trinit. ait. Tres personas eiusdē essentiæ, vel tres personas vnam essentiā dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit, quod essentia est, aliud qđ persona est. Hac authoritate, & præmissis, conantur asserere in prædictis locutionibus, nomen personæ essentiā significare. Sed

¶ Ad septimum dicendum, quòd substantia dicitur quatuor modis. vno modo substantia idem est, quod essentia. & sic substātia inuenitur in omnibus generibus, sicut & essentia, & hoc significatur, cum quæritur, quid est albedo, color. alio modo significat indiuiduum in genere substantiæ, quod dicitur substantia prima, vel hypostasis. Tertio modo dicitur substantia secunda. Quarto modo dicitur substantia communiter, prout abstrahit à substantia prima, & secunda, & sic sumitur hic, & per indiuiduum, quasi per differentiam trahitur ad stādum pro substantia prima, sicut cum dicitur animal rationale mortale significat animal naturam animalis, prout abstrahitur ab omnibus speciebus, & per differentiam additā trahitur in determinatam speciem. Quidam tamen dicunt, quòd sumitur pro hypostasi substantia, & cum de ratione personæ sit triplex incommunicabilitas, scilicet qua priuatur communitas vniuersalis, & qua priuatur communitas particularis, quam habet in constitutione totius, & qua priuatur communitas assumptibilis coniuncti rei digniori, prout dicimus, quòd natura humana non est persona in Christo. per nomen hypostasis tollitur ratio vniuersalis, & particularis, & per additionem indiuidui tollitur communicabilitas assumptibilis, sed primum melius est, quia hoc non potest trahi de significatione vocabulorum. Et præterea adhuc remanet obiectio, qualiter sumatur substantia in diffinitione hypostasis, cum dicimus, quòd hypostasis est substantia indiuidua.

In corp. ar. ¶ Ad octauum dicendum, quòd vt patet ex dictis, persona, nō nominat intentionem, sed rem, cui accidit illa intentio, & ideo non nominat accidens: sed substātiam, nec hoc quod est indiuiduum est differentia substantiæ, quia particulare, non

F addit aliquam differentiam supra speciem. Sed tamen particulare efficitur indiuiduum, per aliquod principium essentiale, quod quidem in rebus compositis est materia, & in rebus diuinis est relatio distinguēs: & quia essentialia principia sunt nobis ignota, frequenter ponimus in diffinitionibus aliquid accidentale, ad designandū aliquid essentiale, & sic etiam, nomē indiuidui, qđ est nomen accidentis, ponitur ad designandum principium substātiale per quod fit indiuiduatio. Sciēdum tamē est, quòd de persona dantur aliæ diffinitiones. vna est Ricardi, qui corrigens diffinitionem Boet. secundum illum modū, quo persona dicitur in Deo, sic diffinit personam. Persona, est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia, qa rationale, & indiuiduum, & substantia, non propriè competunt in diuinis quantum ad communem vsum nominū. Alia datur à Magistris sic. Persona est hypostasis distincta proprietate ad nobilitatē ptinēte, & quasi in idē redit: nisi quòd hæc sumitur per comparationem ad proprietatem distinguentē, & cui substat persona, & illa Boe. per cōparationem, ad naturā, ad quorum vtrūque persona comparationem habet &c.

† c. 1 to. 3.

4. de Trin. cap. 18.

† circa med.

quid respondebunt, ad id quod ipse August. in lib. de fide ad Petrum dicit, scilicet quòd alius est pater in persona, siue personaliter, alius personaliter filius, alius personaliter spiritussanctus? Quomodo enim alius personaliter pater; alius personaliter filius; alius personaliter spiritussanctus, si in esse personam omnino conueniunt, id est si persona essentiæ tantum intelligētiam facit? Ideo non nobis videtur, aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum doctorum authoritates.

G

Quòd hoc nomē persona tripliciter in trinitate accipitur, & hæc est vtilis, & catholica doctrina de persona, & personis.

H

Sciendum est igitur, quòd hoc nomen persona, multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hil. ait in lib. 4. de Trinit. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res: sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicēdi causas huius nominis, scilicet persona, significationem distinguimus dicentes, quòd hoc nomen, scili-

I

ARTICVLVS II.

b Vtrum persona dicatur vniuoce De deo, & creaturis.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd persona vniuoce dicatur de Deo, & creaturis. Quantumcunque enim aliqua differant, vniuoce conuenire possunt in negatione aliqua: sicut hoc quod est, non esse lapidem, vniuoce conuenit Deo, & homini: sed ratio personæ consistit in negatione: est enim indiuidua substantia. ergo videtur, quòd vniuoce conuenit Deo, & creaturis conueniat.

K

¶ 2 Præter. Quicquid prędicatur de aliquibus secundum vnū nomen, & vnam rationem, vniuoce eis conuenit: sed nomen personæ, & diffinitio assignata conuenit Deo, & creaturis. vt patet per Boe. ergo videtur, quòd vniuoce dicatur.

¶ 3 Item. Si non dicitur vniuoce, aut dicitur æquiuoce, aut analogice. Sed non æquiuoce, quia omnia quæ in diffinitione ponuntur, non ęquiuoce dicuntur de Deo, & creaturis, vt ex dictis patet. Nec etiam analogice, quia nihil analogice dictum de Deo, & creaturis, per prius est in creatura, quā in Deo: sicut hoc nomen persona, quòd à creaturis translatum est ad diuina. ergo persona vniuoce dicitur de Deo, & creaturis.

De duab. natu. ante med.

Ar. pręced.

Contra. Quęcunque non conueniunt in vno genere generalissimo, non potest de eis aliquid vniuoce dici: sed Deus, cū non sit in genere, non conuenit cum creatura in genere, nec in specie, nec in accidente, cum subiectum esse non possit, vt Boe. probat lib. de Tri. & sic de alijs. ergo nec persona, nec aliquid de Deo, vniuoce & creaturis dicitur.

1. de tri. c. 3.

¶ Pręt.

¶ Præterea. Persona significat distinctum in natura aliqua. Sed non est eadem ratio distinctionis in diuinis, angelis, & hominibus, quia in diuinis est distinctio per solas relationes originis, in angelis per proprietates absolutas, in hominibus vtroque modo, vt dicit Ricardus. ergo persona æquiuoce dicitur de his. Vbi sup. capit. 4.

Respondeo, Dicendum, quòd persona dicitur de Deo, & creaturis, non vniuoce, nec æquiuoce, sed secundum analogiã, & quantum ad rem significatam ꝑ prius est in Deo, quam in creaturis, sed quantum ad modum significandi est econuerso: sicut est etiam de omnibus alijs nominibus, quæ de Deo, & creaturis analogice dicuntur. dist. 23.

dist. 23. ¶ Ad primum igitur dicendum, quòd indiuiduum, quamuis, secundum rationem nominis importet negationem quandam, tamen talis negatio fundatur super aliquã rem, scilicet super distinctionem alicuius principij distinguentis, in quo non vniuocatur Deus, & creatura. Et præterea, in diffinitione personę, nõ tantum ponitur hoc nomen indiuiduum, & sed etiam substantia, & quædam alia quæ Deo, & creaturis vniuoce conuenire non possunt. nisi forte diceretur, quòd persona est nomen accidentis, scilicet intentionis, & non nomen rei, & ꝙ substantia ponitur in diffinitione personæ, sicut subiectum in diffinitione accidentis, vt cum dicitur, symum est nasus curuus. Sed hoc est contra intentionem Boet. qui venatur differentiam personæ, per diuisionem substantiæ. Vbi sup. 2. Metaph. tex. 4.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ secundum Philosophum, quorundam rationes nihil prohibet, non vniuocas esse. vnde sicut nomen personæ, non vniuoce dicitur de Deo, & creaturis, sed analogice *: ita etiam & diffinitio. * D. 107.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc nomen persona, quantum ad rem significatam, prius & verius est in Deo, quam in creaturis. vnde est in illis analogice: sed quantum ad modum significandi, & impositionem nominis, familiarius conuenit creaturis.

¶ Quartum concedimus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ratio personæ importat distinctionem in communi. vnde abstrahitur à quolibet modo distinctionis, & ideo potest esse vna ratio analogice in his, quæ diuersimode distinguuntur.

ARTICVLVS III.

c Vtrum persona sit commune tribus personis.

c. p. q. 36. art. 4. AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd persona non sit commune in trinitate. Quicquid enim communiter conuenit tribus personis significat essentiam, & singulariter prædicatur, vt sapientia, bonitas, & huiusmodi: nec in ipsu personæ distinguuntur: sed persona pluraliter prædicatur in trinitate, & in persona, pater & filius distinguuntur. ergo persona non est commune in trinitate.

¶ 2 Præt. Omne commune, quod est de ratione alicuius se habet sicut vniuersale. si igitur persona sit commune patri, & filio, & non sit extra rationem vtriusque, quia alias esset accidens, videtur quòd sit vniuersale: sed totum vniuersale, non est in diuinis. ergo persona non est commune. Si dicas, quòd est commune, secundum rationem, & non secundum rem.

¶ 3 Contra, Quia etiam in vniuersali, non est eadem ratio numero, vt eadem humanitas in diuersis particularibus: sed solum eadem secundum rationem. ergo videtur, quòd hoc nõ impediat rationé vniuersalis.

¶ 4 Præt. Illud quod de se habet rationé incõmunicabilis, nõ potest dici cõmune: quia hæc sunt opposita. sed persona habet rationem incommunicabilis. ergo videtur, quòd non possit esse communis.

Contra, est in litera dicitur ab Aug.

¶ Præt. Nihil potest connumerari alicui, nisi in eo, quod est cõmune vtrique.

Respondeo, Dicendũ, quòd est duplex communitas scilicet rei, & rationis. Et dico communitaté rei, quando aliquid vnũ & idem numero, cõuenit pluribus, & talis communitas naturæ, non est nisi in diuinis personis, nec aliqua talis communitas est in trinitate nisi essentiæ, & eorum quæ ad essentiã pertinent, vt attributorum, & operationum, & negationum, & relationum essentialium. Communitas autem rationis est, secundum quam persona communis dicitur in Trinitate. hoc autem diuersimode assignatur à diuersis. Quidam enim dicunt, quòd est commune * secundum rationem negationis, eo quod in diffinitione personæ cadit indiuiduum, quod dicit negationem. Vnde dicunt, quòd talis communitas rationis, quæ est per negationé tantum, non facit vniuersale. Sed hoc non videtur sufficiens, quia persona de ratione sua, non dicit negationem tantum, sed etiam positionem quandam. Vnde alij dicunt, quòd est communitas secũdum rationem proportionis, sicut dicimus, quòd sicut se habet rector in ciuitate, ita nauta in naui: & sic dicunt, quòd persona est communis patri, & filio, quia sicut pater se habet vt subsistens ad naturam diuinam, ita & filius. Alij dicunt, quòd est communitas secundum rationem intentionis. sicut dicitur, quòd color, & animal conueniunt in intentione generis. Sed hæc duo dicta, in idem referuntur, quia communitas intentionum, non est nisi secundum proportionem communis ad proprium, vel econtrario. Et hoc etiam non videtur sufficere, quia persona non tantum nominat intentionem, vel habitudinem alicuius subsistentis ad naturam communem, sicut hoc nomen suppositum, vel particulare, vel aliquid huiusmodi sed magis nominat illam rem, cui accidit talis intentio. vnde communitas personæ in diuinis, non potest esse secundum communitatem talis habitudinis, vel intentionis, sed ista communitas est, qua hoc nomen suppositum commune est tribus personis. Et ideo aliter dicendum, quòd præter has communitates quæ aliquo modo includuntur in communitate personæ, est ibi communitas rationis fundata in re: sicut dicimus, quòd ratio animalis est communis homini, & asino, sed ratio fundata in re est duplex. quia quædam est communis sicut ratio animalis, & quædam est specialis, sicut ratio hominis. Sic etiam est in diuinis, ꝙ cum realiter sit ibi relatio, est ibi communis ratio relationis.

¶ Item. Cum realiter sit ibi paternitas, est ibi specialis ratio paternitatis realiter. vnde relatio est communis paternitati, & filiationi sicut ratio cõmunis in rationibus specialibus. non

17. de Trin. c. 4. to. 3.

* D. 367. & 634. & 635.

cet persona proprie secundum substantiam dicitur, & essentiam significat, sicut supra ostendit Augustinus cum dicitur. Deus est persona, pater est persona. Quadam tamen necessitate, vt supra dixit Augustin. translatum est hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres personæ, cum quæreretur: quid tres, vel quid tria. vbi non significat essentiam, id est, naturam diuinam quæ communis est tribus personis, sed subsistentias, vel hypostases secundum græcos. Græci quippe, vt supra dixit Augustinus aliter accipiunt substantiam, idest hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam seu naturam. personas autem dicimus sicut illi dicunt substantias, idest hypostases. Sic ergo nos ita accipimus personas: vt illi accipiunt substantias, vel hypostases. At illi aliter accipiunt hypostases, quàm nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas, quàm substantiam. Cum ergo dicimus tres personas, non ibi personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus quia tres personæ sunt, idest, tres substantiæ, scilicet tres entes, pro quo Græci dicunt tres hypostases.

Ostendit verba Augustini conuenire huic sententiæ.

ET hic sensus adiuuatur ex verbis Augustini præmissis, si interius intelligant. Quia enim pater est persona, idest essentia, & filius est persona, & spiritussanctus est persona: ideo dicuntur tres personæ, idest tres substantiæ, tres entes: non enim possunt dici tres subsistentiæ, vel entes, nisi singulus eorum esset persona, idest, essentia. Quia ergo eius commune est id, quod est persona, idest essentia: ideo recte dicũtur tres personæ, idest, subsistentiæ, vel subsistentes, vt sicut essentia, quæ eis est communis: vere ac proprie est; ita illi tres vere, ac proprie subsistentię, vel entes, intelligantur. Ideoque August. causas dictorum discernens: dicit tres personas esse vnã

tamen ex hoc sequitur, quòd relatio sit vniuersale ad paternitatem, & filiationem: quia omne vniuersale est secundum aliud, & aliud esse in suis inferioribus; sed in diuinis, non est nisi vnum esse. Vnde, idem esse relationis est in paternitate, & filiatione. Vnde communis ratio in diuinis, non potest distingui per esse: sed solum per speciales rationes, & inde est, quòd nihil vnum secundū specialem rationem potest numero multiplicari in diuinis. Ita dico de persona, quòd persona in diuinis significat communiter rationem distincti subsistentis in tali natura. & pater significat relationem specialem distincti speciali ratione subsistentis in natura communi, & similiter filius: & inde patet, quòd persona secūdum rē, nō est communis patri, & filio, quia non est numero vna persona vtriusque, sicut vna numero essētia. Sed sicut habens rationem communem est commune habentibus rationes speciales, & proprias, in quibus distinguunt, nec tamen est vniuersale, quia non est secundum aliud, & aliud esse in patre, & filio.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd persona non est communis communitate rei sicut essentia, & ideo quàmuis secundum rem, non differat ab essentia, non tamen significat per modū essentiæ, & similiter cum dicitur, quòd pater distinguitur à filio in persona, non intelligitur, quòd sit distinctio in ratione communi personæ. sed solum in ratione speciali, quæ est ratio patris.

Ioan.14.

1. Ioan.c.5.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd persona non est de ratione patris si proprie accipiatur, quia in diuinis, non proprie est diffinitio sicut nec genus, & species. Si tamen in hoc non fiat vis, tunc dicendum, quòd si sit de ratione patris: non tamen est secundum aliud esse in patre, & filio, & ideo nō est commune eis per modum vniuersalis: sed secundum rationem tantum. & per hoc patet solutio ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis id quod est persona sit incommunicabile: nihil tamen prohibet intentionem personæ esse communem, sicut Sor. est incommunicabilis, & tamen ratio indiuidui, vel intentio communis est, sicut econtrario, & intentio generis designatur, vt particularis, quando contrahitur ad hoc genus: similiter etiam ratio personæ, inquàtum persona est, quamuis non nominet intētionem particularem tamen est communis, eo quòd non dicit specialem rationem distinctionis, sed generalem: sicut etiam indiuiduum vagum, vt aliquis homo est aliquo modo commune, prout non dicit hanc vel aliam rationē indiuiduationis, sed indiuiduationem tantum in communi.

F

essentiam, vel eiusdem essentiæ: non ex eadem essentia, ne aliud intelligatur, ibi esse personā aliud essentia. Tres enim psonæ, idest subsistentiæ, vna sunt essentia, & vnius essentiæ: non autem sunt vna persona, vel vnius personæ: licet persona secundum substantiam dicatur aliquando. Nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

G

Obiectioni illorū hic respondet qua nituntur probare personas secundum essentiā accipi, quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria.

A D hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres, vel quid tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur, quid illi tres sint, nisi essentia. per hoc volentes nos inducere; vt nomine personæ essentiam intelligamus, cum respondemus tres personas: ita dicimus. Indubitabiliter verum est, quia nō inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, idest, essentia diuina. Vnde veritas ait. Verumtamen, cum quæritur, quid tres, vel quid tria; non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides catholica, tres esse profiteretur: sicut Ioannes in Epistola canonica ait. Tres sunt, qui testimonium perhibent in cœlo, quærebatur, quid illi tres essent, idest, an essent tres res: & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. & ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen persona, ad respondendum, & dictum est tres personæ.

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur.

D

N On autē te moueat, quòd diximus tres res. Non enim hoc dicentes, diuersarum rerum numerum ponimus in trinitate: sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quandam summam rem confiteamur. Vnde Augustinus in libro primo de doctrina Christiana sic ait. Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendum est, sunt, pater, & filius, & spiritussanctus.

H Eademque trinitas vna quædam summa res est, communisque fruentibus ea: si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inueniri nomen quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quòd melius dicitur trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hæ sunt vna res: ita tres substantiæ dicuntur, & hæ sunt vna essentia. Ecce ostensum est, quæ sit intelligentia huius nominis persona, cum dicimus tres personas.

I

Ex quo sensu dicatur: alia est persona patris; alia filij; alia spiritussancti.

N Vnc inspiciamus, vtrū secundum eandem rationē, & causam dicatur: alia est persona patris, alia filij: alia spi. sancti. Quod vtiq; sane intelligi

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum tres personæ possint dici tres res.

A D Quartum sic proceditur, Videtur, quòd tres personæ, non possint dici tres entes, vel tres res. Quicquid enim absolute prædicatur in diuinis, hoc singulariter de tribus prædicatur: sed ens & res dicuntur absolute. ergo &c.

¶ 2 Præterea. Sicut est vna deitas patris & filij, ita vnum esse, & vna quidditas: sed vna quidditas, & vnum esse, non dicitur nisi vnus Deus. ergo eadem ratione, non debent tres personæ dici tres entes, vel tres res, cum nomen entis imponatur ab esse, & nomen rei à quidditate, vt dicit Auic. †cap.3.to.3

¶ 3 Item. Pater & filius, non distinguuntur, nisi relationibus. Tract. 6. sed relatio, quantum ad respectum, quo distinguit, non habet, Meta. c.5. quòd ponat aliquid. ergo videtur, quòd ex hoc, quòd relationibus distinguuntur, non possint dici tres entes, vel tres res.

¶ 4 Pręterea. Damascen. dicit, quòd tres Lib.1. fid. personæ, re non differunt, sed ratione, orth.ca.11. & cognitione distinguuntur: sed quæcunque distinguuntur sola ratione, non sunt tres res. ergo & cætera.

Contra. Augustinus dicit, res quibus Lib.1. de dofruendum est &c. ergo &c. ctrina. Christian. cap.3. to.3.

¶ Pręt. Quęcunque realiter distinguuntur, sunt plures res: sed pater, & filius, & spiritussanctus realiter distinguuntur. ergo & cęt. Probatio mediæ: Sicut ratio sapientię est in Deo, ita ratio paternitatis realiter; sed propter realem rationem sapientię dicitur Deus realiter sapiens. ergo & eadem ratione dicetur realiter pater. ergo realiter relatus. ergo & realiter distinctus, quia hęc inuicem per se consequuntur.

K

Respondeo, Dicendum, quòd secundum Auicen. vt supra dictum est. Hoc nomen ens, & res differunt, secundum quod est duo considerare in re, scilicet quidditatem, & rationem eius, & esse ipsius, & a quidditate sumitur hoc nomen res. Et quidditas potest habere esse, & in singulari, quod est extra animam, & in anima, secundum quod est apprehensa ab intellectu: ideo nomen rei, ad vtrumque se habet, & ad id quod est in anima, prout res dicitur à reor reris, & ad id quod est extra animam, prout res dicitur, quasi aliquid ratum, & firmum in natura. Sed nomen entis sumitur ab esse rei. & ideo cum vnum, & idem sit esse trium personarum: si ens sumatur substantiue, non potest pluraliter prædicari de tribus personis, quia forma * à qua imponitur scilicet esse, non multiplicatur in eis. Si autem sumatur participaliter, &

Dist. 1. q.1. art.3.

* D.927.

ter, & adiectiue, sic pluraliter prædicari potest, quia huiusmodi recipiunt numerum à suppositis, & non à forma significata, vt dictum est. Sed quidditas, siue forma, à qua sumitur nomen rei in diuinis, consideratur dupliciter. Aut vt forma absoluta, vt essentia, vel deitas: & huiusmodi, quæ non multiplicantur in diuinis: vnde & nomen rei, quod à tali forma sumitur pluraliter non prædicatur, sed singulariter, prout dicitur, quòd pater, & filius sunt vna res. Est etiam in diuinis quædam forma relatiua, vt paternitas, quæ secundum rationem non solum in intellectu existentem, sed etiam extra est alia à filiatione: vnde secundum quod ab hac relatione sumitur nomen rei, res pluraliter prędicatur, vt sint ibi plures tales formæ relatiuæ, & secundum hoc dicimus, quod pater, & filius, & spiritussanctus sunt tres res, non tantum in anima, sed etiam extra animam habentes firmitatem in natura.

(Dist.22.qō.1.art.1.)

(7.de Trin. 6.4.to.3.)

¶ Ad primũ ergo dicendum, quòd nomen entis nullo modo sumit ab aliqua relatione: sed ab esse, quod absolutum est simpliciter in diuinis: & ideo non prædicatur pluraliter ex forma sua, sed ex supposito, prout est adiectiuum, vel participium: sed nomen rei imponitur à quidditate, vel forma, quæ potest esse, & absoluta, & relata: & ideo potest pluraliter prędicari, quamuis secundum nomen ad aliud non referatur, quia ad rationem rei accidit absolutum, vel relatũ, sicut animali accidit, quòd sit rationale, & irrationale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis sit vnum esse, sicut & deitas, tamen ens est adiectiuum, & Deus est substantiuum: vnde non est eadem ratio. Si autem per quidditatem intelligitur non solum natura absoluta, sed ratio, vel intentio cuiuscunque, vel substantiæ, vel accidentis, vel relationis, sic in diuinis quamuis sit vna quidditas absoluta: tamẽ sunt plures rationes relationum realium: & ita plures quidditates quodammodo, quamuis hoc nõ possit proprie concedi, quia quidditas, & essentia, & diffinitio, est simpliciter tantum substantiarum, vt probat Philosophus 7. Meta. & inde est, quòd nomen rei prædicari potest pluraliter, & singulariter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd relatio quamuis non ponat ex A illo respectu aliquid absolutum, tamen ponit relationis relationem realiter in Deo existentem: & ideo ex hoc potest dici res, & ex pluribus relationibus oppositis plures res.

¶ Ad dictum Dama. responsum est supra distinct. 24. articulo vbi glossatur ratione, idest relatione: & dicitur relatio ratio, per comparationem ad essentiam.

potest, vt sit sensus talis. Alia est subsistentia, vel hypostasis patris, alia subsistentia filij, alia subsistentia spiritussancti. Et alia subsistentia pater, alia filius, alia spiritussanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

DEinde quæritur, vtrum secundum eandem rationẽ accipiatur cum dicitur. Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona spiritussanctus, siue alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritussanctus. Ad quod dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione C dicti alia variatur intelligentia, vt hic personæ nomine, proprietas personæ intelligatur, vt sit sensus talis. Alius est in persona, vel personaliter pater, idest proprietate sua, pater alius, est quàm filius, & filius proprietate sua, alius quàm pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris, ab hypostasi filij, & hypostasis filij, filiali proprietate discernitur à patre, & spiritussanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

Quomodo secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

HOc etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus cũ dicitur. Alia est persona patris, alia filij, idest alia est proprietas qua pater est pater, alia qua filius est filius, alia qua spiritussanctus est spiritussanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volũt, cũ dicuntur tres personæ, sed melius est, vt subsistentias, vel hypostases intelligamus, cum dicimus tres personas. Ex prædictis colligitur, quòd nomen personæ in trinitate, triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentiæ, & est vbi B facit intelligentiam hypostasis, & est vbi facit intelligẽtiam proprietatis.

Authoritatibus sanctorum ostendit quod dixit.

QVòd autem secũdum substantiam dicatur, & essentiam aliquando significet, supra ex dictis Augustin. aperte ostendimus. Quòd vero pro hypostasi atque proprietate accipiatur, ex authoritatibus sanctorum ostendi oportet, ne cõiecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieronymus in expositione fidei catholicæ ad Damasum, † ita ait. Non est prorsus, aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius, superiusue dici possit: sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant personarum, quicquid D de vna persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi, atque vt confutantes Arrium vnam, eandemque trinitatis dicimus essentiam, vel substantiam, & Deum vnum in tribus personis fatemur. Ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritumsanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam E filij, aliam spiritussancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, idest personas, vel

(In expositione symboli ad Damasum. tome 4.)

EXPOSITIO TEXTVS

QVibusdã videtur, quod nomine personę &c. ¶ Ista opinio erronea est, quia si essentia, & persona omnino idem significant, & quãtum ad modum significandi, & quantum ad rẽ significatam, oportet sicut dicimus tres personas, ita dicere tres essentias, aut si hoc est falsum, & illud. Sicut enim exponunt tres personæ, idest tres id habentes commune, quod est persona, ita possunt exponere tres essentiæ, idest tres id habẽtes commune, quod est essentia. Nec potest dici, quod hoc dictum est propter instantiã hæreticorum, quia ad id, quod falsum est concedendũ, nulla necessitas cogere debet. Et præterea cessante necessitate, debuit ille modus loquendi cessasse. ¶ Quidam tamẽ necessitate &c. ¶ videtur hoc nihil esse, quod dicit, quia cum plurale non sit nisi singulare geminatum, non potest aliud esse significatum in singulari, quàm in plurali. Sed dicendũ, quòd in ratione nominis tam in singulari, quàm in plurali hypostasim significat: sed propter idẽtitatem secũdum rẽ hypostasis, & essentiæ in diuinis, personæ potest poni pro essentia in singulari, non autem in plurali, quia repugnat vnitati essentiæ: vnde ista distinctio, quam Magister ponit magis attenditur secundum vsum nominis, quam secundum diuersam significationem eius. ¶ Tres personas esse vnam essentiam &c. ¶ Huius ratio est, quia essentia, & persona possunt cõsiderari, secundum quod sunt idem re in diuinis, & sic dicimus tres personas vnam essentiam, & secundum quod ratione differunt, & sic dicimus eas esse eiusdem essentiæ, non tamen ex eadem essentia, quia hæc præpositio ex, denotat habitudinem causæ efficientis, vel materialis: sed in genitiuo põt intelligi habitudo cuiuslibet causæ, & quia essentia se habet ad personã per modum causæ formalis, ideo dicuntur personæ vnius essentiæ, & non ex essen-

(A distin.23. hucusq;.)

tia vna. {Vt hoc personæ nomine &c.} hoc non dicitur quantum ad proprietatem significationis: sed quantum ad identitatem rei, quia in Deo idem est proprietas distinguens, & persona distincta secundum rem: ideo nomen personæ pro proprietate poni potest: & communiter variantur accepio huius nominis psona, in illis locutionibus: quia cum dicimus, alia est persona, vel plures personæ, significatur psona vt oumerata, & distincta, & ideo conuenienter accipitur pro hypostasi. {Sed cum dicitur, alius est in persona, vel personaliter &c.} significatur ratio distinctionis; & hoc côuenientius aptatur ad proprietatem. {Non est prorsus aliquis in trinitate gradus &c} Contra. Augustinus nono confess. Pater & filius, non differunt in substantia, sed tantum in gradu.

† Dist. 23.

† Lib. 3. fid. orth. c. 6.

¶ Præter. Sub, denotat gradum: sed in filio dicitur esse subauthoritas. ergo &c. Et dicẽdum, quòd cum gradus importat ordinem dignitatis secũdum sub & supra: in diuinis ꝓprie gradus non potest concedi: vnde dicitur in glo. Exod. 20. super illud. Non ascendes ad altare meum per gradus: per gradus ad altare ascẽdit, qui filium minorem, patrem maiorem facit. Augustinus autẽ large gradum pro ordine accipit, sicut causam pro principio: subauthoritas autem non iouenitur à sanctis in filio posita, vnde non videtur proprie esse dictum.

† Ad Damasum vbi supra.

vt Græci exprimunt, hypostases, idest subsistentias confitemur. Nec pater filij, vel spiritussancti, personam aliquãdo excludit: nec filius, vel spiritussanctus patris nomen, personamque recipit: sed pater semper pater, & filius semper filius, & spiritussanctus semper spiritussanctus. Itaque, substantia vnum sunt, sed personis, G ac nominibus distinguuntur. Ecce hic aperte dicit Hierony. proprietates esse personas, & personas esse substantias. Vnde manifestum fit, quod diximus, scilicet personæ nomine significari, & hypostasim, & proprietatem. Io. etiam Damasc. personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes. ita inquiens. In deitate vnam naturam confitemur, & tres hypostases secũdum veritatem entes, idest personas. H

DISTIN. XXVI.

A

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc nomine hypostasis.

NVnc de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc tractatu commorauimus, aliquid loqui nos oportet. * Sed primũ audiamus quid de hoc nomine hypostasis, I Hierony. dicit. Ait enim sub hoc

nomine venenum latere, sed hoc dicit secundum quòd hæretici eo vtebantur, vt simplices seducerent, scilicet pro persona, & pro essentia, vt siue diceretur vna tantum hypostasis, siue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat hoc nomen G ita apud catholicos vulgatum, nec ita eius significatio determinata, vt modo. Et ideo Hieronymus dicit, hoc nomine non vtendum fore, sine distinctione, vel expositione: tunc scilicet quã do cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide catholica ad Damascum Papam. Ab Arianorum præsule, hypostasion, nouellum nomen, à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases arbitrentur intelligi Tres personas H subsistentes aiunt. Respõdemus nos ita credere, non sufficit eis sensus. Ipsum nomẽ efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus. Si quis tres hypostases, idest tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis autem hypostasim vliam intelligens, non tribus personis vnam hypostasim indicit, alienus à Christo est, qui scilicet tres hypostases dicens, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere v- I nam substãtiam, & tres personas perfectas æquales, taceamus tres

DISTINCTIO. XXVI.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit Magister de essentia, & personis. hic determinat de proprietatibus, quibus personæ distinguuotur. Diuiditur autem in partes duas. In prima, determinat de proprietatibus proprijs personarum. In secunda, de appropriatis personis, 31. dist. ibi: {Præt. considerari oportet.} Prima in duas. In prima, determinat de proprietatibus porsonalibus. In secunda, de proprietatibus personaruoi, quæ non sunt personales. 28. di. Prima in duas. In prima, determinat de proprietatibus personalibus. In secunda, comparat nomina significãtia persouas. 27. di. ibi: {Hic quæri potest.} Prima in duas. In prima, determinat de hypostasi, quæ substat proprietatibus, sicut dutioctum distinguenti. In secunda, determinat de proprietatibus, quibus hypostases distingountur, ibi: {Iam de proprietatibus.} Et hæc diuiditur in duas. In prima, assignat persuoales proprietates persunarum. In secuoda, remouet quasdam dubitationes, ibi: {Hic quæritur quomodo.} Circa ptimum duo facit. Primo, assigoat personalium proprietatum oumerum. Secundo, assignat prædicandi modum quantum ad tria. s. ꝙ non prædicatur accideotaliter, & ꝙ non prædicantur temporaliter, sed ab æterno: & confirmat per authoritates sanctorum, ibi: {Quocirca sciendum

F &c.} {Hic quæritur quomodo.} Hic remouet primo dubitationes. Et primo, quantum ad proprietatem filij. Secundo, quã tum ad proprietatem spiritussancti, ibi: {Ita etiã de spiritu.} Et hęc diuiditur in duas. In prima, remouet dubitationem. In secunda, excludit errorem, ibi: {Quidam tamen pu.} Circa primũ duo facit. Primo, remouet dubitatiunem de proprietate spiritussancti, secundum quod significatur nomine doni. Secundo, prout significatur nomine spiritussancti, ibi: {Hic quæri potest &c.

QVAEST. I.

A

Hic quæruntur duo.

Primo. De hypostasi.

Secundo. De proprietatibus.

Circa primũ duo quæruntur.

Primo. Vtrom hypostasis sit io diuinis, & quid ibi significet. — Cuius initium, Quoniam vetustos. co. 1.

Secundo. Vtrum abstractis per intellectum proprietatibus personalibus, remaneant hypostases distinctæ.

ARTIC. I.

a Vtrum hypostasis proprie dicatur in diuinis.

AD Primũ sic proceditur. Videtur, ꝙ hypostasis non sit in diuinis proprie dicenda. Primo, per hoc quod Hiero. dicit in litera, ꝙ hoc nomen non est bonæ suspitioois, & ꝙ veneoum sub melle latet.

¶ 2 Præt. Sicut dicit Boe. hypostasis nominat substantiam subiectam accidentibus: sed Deus non substat alicui accidenti, vt supradixit Aug. ergo non proprie potest dici hypostasis. — De dua. na. ante med.

¶ 3 Item. Hypostasis nominat rem naturæ, quæ alicui naturæ supponitur: sed in omni re naturæ videtur, ꝙ natura sit maioris simplicitatis, quam ipsa res naturæ, & ꝙ res naturæ addit aliquid supra naturam: alias sicut est vua natura, ita esset vna res naturæ: sed vbicunq; est additio, ibi est compositio. ergo videtur, ꝙ omnis hypostasis sit composita: sed in Deo non est aliqua compositio. ergo nec hypostasis. — De Trin. 1. dist. 8. q. 5.

K ¶ 4 Præt. Omnis hypostasis est subsisteotia, & essentia: quia omoe quod substat subsistit, & est: si igitur in Deo est hypostasis, illa hypostasis erit subsistencia, & essentia, quod non videtur, quia dicimus tres hypostases, non autem tres esseotias, vel subsistentias secundum Boet. ergo videtur, quòd hypostasis in diuinis nihil sit. — Ibidem.

¶ 5 Præt. omne quod est in diuinis, aut est absolutum, aut ad aliquid. Sed hypostasis non vi in diuinis significare absolutum: quia nihil absolutum in diuinis distinguitur secundum Aug. & Boe. hypostasis autem distinguitur. Nec etiã est ad aliquid: quia relatio in diuinis est distinguens: & hypostasis est distinctum. ergo videtur quòd hypostasis non sit in diuinis. — Aug. de fid. ad Petrum. cap. 1. Boet. 2. de Trin. c. 8.

¶ 6 Prę. omne indeterminatum se habet ad determinatum sicut possibile & materiale: sed psona se habet ad hypostasim sicut determinatum ad interminatum: vel sicut distinctum ad distinguibile vt quidam dicunt: eo ꝙ persona est hypostasis proprie-

A proprietate distincta ad dignitatem pertinente. ergo cum in diuinis nihil sit materiale, & potentiale, vel incompletum, videtur, quòd in diuinis non sit hypostasis.

Dist. 25. q. 1. art. 1.

Contra, Sicut supra dictum est. Idem dicunt Græci hypostasim, quod nos personam, sed persona ꝓprie dicitur in Deo, & pluraliter de tribus, & singulariter de singulis. ergo & similiter hypostasis.

Respondeo, Dicendum, quòd vt ex dictis patet, & ex verbis Boe. hypostasis apud græcos, est principaliter indiuidui substantiæ, quod nos substantiam primam dicimus. hoc autem est aliqd cōpletum, & distinctum, & incommunicabile in natura substantiæ. vnde hypostasis diuina erit illud, quod est per se subsistens distinctū, & incommunicabile. Nihil autē absolutum est distinctum in diuinis: sed solum id qđ est ad aliquid. & sicut essentia est ipsum qđ est secundum rē: ita realiter relatio distinguēs est ipsum distinctum, & cum relatio sit idem sm rem, qđ essentia: ipsum distinctum relatione erit idem secūdum rem, quod subsistēs, in essentia, vel natura diuina, & hoc significat nomen hypostasis. Vnde dicen. q nomen hypostasis in diuinis significat relationem, vt distinctam, per modum subsistentis in natura diuina, vt dictum est de nomine personæ; sed differt, quia hypostasis de ratione sua non includit determinatā rationem distinctionis: sed nomen personæ specialem includit distinctionis rationem, quæ ad dignitatem pertinet: prout dicit quid subsistens in natura nobili. s. intellectuali, quamuis hoc idem dicat nomen hypostasis ex vsu græcorum vt Boe. dicit. Sed hoc nomen pater, vlterius significat distinctum, exprimendo specialem, & determinatā rationem distinctionis ad nobilitatē pertinentem. s. relationem paternitatis. Ex hoc patet, q ista quatuor se habent consequenter. Hypostasis n. dicit subsistens distinctum quocunq; modo. Hypostasis diuina dicit subsistens distinctum relatione, quia alia distinctio non potest esse in diuinis. Persona dicit distinctum distinctione relationis ad dignitatem pertinentis. Pater in diuinis dicit subsistens distinctum relatione ad nobilitatem pertinente, quæ est paternitas.

2. Corin. cap. 11. — † ca. 1. to. 3. — Ibidem. — De duab. natu.

¶ Ad primum igitur dicendum, q nomen respondens hypostasis lingua latina. s. substantia, æquiuocatur ad essentiam, & ad substantiā primam: & ideo ne fieret occasio deceptionis, noluit Hierony. vti nomine hypostasis ante notā & determinatam eius significationem: ne ex distinctione hypostasis, distinctionem essentiæ simplices, hæretici decipiendo arguerent.

¶ Ad secundum dicendum, q quamuis secundum rem in diuinis non sit aliquid sub alio, vel substans alij per modum accidentis: tamen intelligitur aliquid substare quantum ad modum significandi, secundum quod etiam dicit Dam. q in diuinis quædam significant id quod consequitur substantiam, vt bonitas, sapientia, paternitas & huiusmodi, & secundum hoc potest dici ibi nomen hypostasis.

Lib. 3. fid. orth. c. 6.

¶ Ad tertium dicendum, q hypostasis in Deo est res naturæ. Sciendum est enim quòd indiuiduum substantiæ dicitur dupliciter. vel ex eo quòd substat naturæ. vel ex eo q substat accidentibus & proprietatibus, & quantum ad vtrunq; potest significari per nomen primæ intentionis, vel per nomen se-

hypostases si placet. Nomen hoc non bonæ suspitionis est, cum in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis; tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus: sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfigurat enim id angelus Sathanę in angelum lucis. B His verbis, non negat vtendum esse nomine hypostasis: sed hæreticos eos praue vsos ostendit, contra quos cautela opus erat in distinctione significationis, alioquin sibi contradiceret, qui supple tres hypostases confitetur.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis.

B

Iam de proprietatibus personarum videamus: quę etiam notiones siue relationes ĩ scriptura plerunque dicuntur in illa sancta Trinitate, quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenacius infigatur. Ait August. in libro de fide ad Petrum: aliud est genuisse, quàm natum esse, aliudque est procedere, quàm genuisse, vel natum esse. Vnde manifestum est, quòd alius est pater, alius filius, alius spiritussanctus. Et est proprium solius patris; non quia non est natus ipse: sed quia vnum filium genuerit, propriumque solius filij: non B quia ipse non genuit, sed quia de patris essentia natus est. Propriū vero spiritussancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de patre filioque procedit. Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarum; quarum vna non est alia. Hoc enim significauit cū dixit. Aliud est genuisse, quàm natum esse: aliudque procedere, idest, alia proprietas siue notio est generatio. & alia natiuitas, alia processio, quæ alijs nominibus dicū C tur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet pater, filius, & spiritussanctus, quę relatiua sunt, & ad se inuicem dicuntur, quia notant relationes, quæ non sunt Deo accidētales; sed in ipsis personis, ab æterno, sunt immutabiliter, vt non modo appellationes, sint relatiuæ, sed etiā relatio-

A cundæ intentionis. Per nomen primæ impositionis significatur, vt substat naturæ hoc nomine res naturæ: & per nomen secundæ impositionis hoc nomine, quod est suppositum. Similiter inquantum substat proprietati, significatur nomine primæ impositionis, quod est nomen hypostasis vel personæ: & nomine secundæ impositionis, qđ est singulare vt indiuiduum, quæ cum proprie non sunt in diuinis, quia exprimunt determinatum modum distinctionis, q est per materiam: sed loco horum dicitur incommunicabile. Nec tamen oportet, quòd natura sit aliquid simplicius, quā ipsa res naturæ: quia in simplicibus secundum Auicen. quidditas simplicis est ipsum simpliciter: sed differt tantum quantum ad modum significandi. quia quidditas significatur vt forma, & ipsa res simpliciter significat vt subsistens, & distinctio in re naturæ, nō est ex parte naturæ: sed ex parte relationum oppositarū subsistentium in natura illa.

Tract. 5. Meta. c. 5.

¶ Ad quartum dicendum, quòd persona, vt dictum est, non distinguitur in diuinis ex parte naturæ, vel ex parte ipsius esse: sed solū ex parte proprietatum. vnde illa nomina, quæ dicuntur secundum respectum ad proprietatem, pluraliter prædicantur, sicut hypostasis & persona, quæ autem dicuntur per respectum ad D esse, prædicantur singulariter, vt subsistentia & essentia: quamuis nomen subsistentiæ apud vsum sanctorum, sumatur pro hypostasi, vt prius dictum est. Sed quædam sunt nomina, quæ dicunt respectum ad naturam communem: quæ etiam pluraliter prædicantur, vt res naturæ & suppositum: quia quamuis non dicant respectum ad proprietatem per modum formæ: tamen inquantum nominant aliquid distinctum sub natura communi, significant in diuinis relationes vt subsistentes. Subsistentia autem & essentia, non nominat distinctum. vnde etiam per prius sunt in generibus, & speciebus, quàm in indiuiduis, secundum Boe. & ideo si proprie accipiantur, pluraliter non prædicantur, sicut est apud Græcos.

Dist. 25. q. 1. art. 4. 5. — * D. 64. & 65. — De duab. natu. — In corp. ar.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hypostasis, vt dictum est, significat in diuinis relationem per modum substantiæ: quia sicut propter simplicitatem, idem est in Deo essentia & esse: E ita etiam idem est in eo relatio distinguens & distinctum relatione: sed differunt secundum modum significandi, qui fundatur in re, quia vtrunque nomen habet veram significationem suam in Deo: & ideo differunt etiam, quantum ad modum supponendi: quia supposito vno non supponitur aliud. sicut enim dicimus quòd Deus generat, & deitas non generat: ita dicimus, quòd hypostasis distinguitur, & relatio distinguit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut nomen personæ significat quid distinctum in diuinis: ita & nomen hypostasis: sed nomen personæ determinat specialem modum distinctionis, scilicet per proprietatem nobilem, quod nomen hypostasis non determinat. vnde se habent, quasi sicut superius & inferius: sicut aliqua substantia est quodammodo magis communis, quam aliquis homo. Sed ista determinatio, & indeterminatio communis, & proprij, in rebus compositis, reducitur ad materiale, & formale secundum rem, ad

quòd ratio generis fluit à materia, & ratio differentiæ à forma, vt dictum est. sed in rebus simplicibus, non habet aliquid respõdens in re, quod sit indeterminatum, quasi materiale, & forma adueniente determinetur, sed est solum quantũ ad modum significandi, inquantum vtrumq; illorum est vere significate in diuinis.

nes, siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.

Quòd non omnia, quæ de Deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur. quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens.

QVo circa, sciendum est, nõ omne quod dr̃ de Deo, dici secundum substantiam, quia quædam dicuntur secundum relationem, quæ nõ est accidens, quia non est mutabilis. Vnde Augus. in 5. libr. de Trin. ait. † Nihil in Deo secundum accidens dicitur: quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam de Deo dicitur. In rebus creatis, atque mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur: restat vt secundum accidens dicatur. In Deo autem, nihil quidem secundum accidens dicitur: quia nihil in eo mutabile est, aut amissibile. Nec tamen omne, quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidens, quia & ille semper est pater, & ille semper est filius, & ita semper, quia semper natus est filius, nec cepit vnquam esse filius. Quòd si aliquando esse cepisset, aut aliquãdo desineret esse filius, secundum accidens diceretur. Et quia pater, nõ dicitur pater, nisi ex eo quòd est ei filius, & filius non dicitur filius, nisi ex eo quod habet patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur: sed ad inuicem ista dicuntur, neq; tamen secũdum accidens, quia & quòd dicitur pater, & quod dicitur filius, & æternum atq; incommutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secundum substantiam, quędam secũdum relationem: nihil tamen secundum accidens. Ostẽditur ẽt proprietas patris esse, quod habet filium, & proprietas filij, quod habet patrẽ. :·: Ideoq; cum dixit æternum. & incõmutabile esse, quod pater dicitur, & quod filius dicitur, ita intelligi voluit, i. proprietas, qua pater est pater, & proprietas, qua filius est filius, æterna est & incõmutabilis: · : quia & pater semper pater, & filius semper filius. Vnde, & Hilar. proprietates personarum assignans in libr. 12. de Trin. ait. Si semper patri proprium est, quod semper est pater: necesse est semper filio proprium esse, vt semper sit filius. Vbi. n. semper pater est, semper & filius est. ergo, qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem. Nato Deo, manifestum est, proprium esse, quòd filius est.

ARTIC. II.

b *Vtrum remotis relationibus per intellectum, hypostases remaneant distinctæ.*

De pot. q. 8. arti. 4. Et 1. p. q. 40. ar. 3 Augu. 5. de tri. c. 5. to. 3.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur, quod remotis relationibus, per intellectũ, remaneant hypostases distinctæ. Sicut. n. dicit Augus. In omni quod ad alterum dicit, est accipere aliquid, quod per se dicitur, quia relatum, non est relatum tantum, sed etiã est aliquid. Si igitur hypostasis secundum relationem, ad aliquid dicitur. vr̃, quod præter intellectum relationis, sit aliquid intelligere subsistẽs, & ita remotis proprietatibus relatiuis per intellectũ. videtur, quòd remaneant ipsæ hypostases subsistentes.

† c. 4. to. 3.

¶ 2 Præt. Hypostasis in diuinis est perfectior, quã sit in creaturis, sed in creaturis remoto per intellectum, vel secũdum rem hoc, quod vna hypostasis ad alium dr̃, adhuc remanẽt ipsæ hypostases, sicut Sor. & Plat. ergo videtur, quod etiam in diuinis.

¶ 3 Item. Omne, quod cadit in diffinitione alicuius potest intelligi, non intellecto illo, sicut remoto per intellectum rationali, per quod homo constituitur, intelligitur animal, quod in deffinitione hominis ponitur, sed persona est hypostasis proprietate distincta, ad dignitatem pertinente. ergo remota per intellectum proprietate relatiua. adhuc remanet hypostasis distincta.

¶ 4 Præter. Pater habet, quòd est quis, & quòd est pater. Aut igitur ab eodem, aut alio. Si ab eodem, tunc cum paternitate sit pater, paternitate erit quis: sed in filio non est paternitas. ergo filius non erit quis, quod est falsum. ergo oportet dare alterum, quod non ab eodem habeat. Remoto igitur à patre hoc, quo pater dicitur, adhuc remanet, quòd est quis: sed quis nominat hypostasim. ergo remota relatione remanet hypostasis distincta.

6. de tri. c. 2. & 3.

Contra. Sicut Aug. In omnibus pater, & filius vnum sunt. præter ea, quæ ad aliquid dicuntur. remoto igitur per intellectum hoc, quo pater ad alterum dicitur, remanet solum id in quo pater, & filius vniuntur, sed hoc nõ potest esse distinctum in diuinis. ergo remota relatione per intellectum, non remanent hypostases distinctę. hoc idem videtur per Boe. qui dicit, quòd in diuinis sola relatio multiplicat trinitatem.

1. de trinit. c. 12.

Respondeo, Dicendum, quod duplex est opinio. Quidam dicunt, quod sicut est in creaturis, quod remotis relationibus, & proprietatibus remanent ipsæ hypostases seipsis distinctæ, ita est etiam in diuinis. Vnde dicunt, quod abstracta personalitate, idest, relatione constituente personam, remanet hypostasis. Sed hoc non videtur posse stare secundum fidei suppositionem, propter duo. Primo, quia cum pluralitas semper causetur ex aliqua distinctione, & distinctio omnis, vel est per essentiam, vel per quantitatem, vel per relationem, impossibile est in Deo esse aliquam distinctionem, nisi quam causat relatio. vnde remotis relationibus per intellectum, simul tollitur ipse intellectus distinctionis: Secundo, quia in diuinis nihil prædicatur sicut accidens, vel sicut forma inhærens alicui præexistenti. vnde quicquid significatur per modũ formæ totum est subsistens. Vnde sicut remota essentia per intellectum non remanet aliquid, quasi recipiẽs essentiam, quia ipsamet essentia est subsistens: ita etiã remota bonitate per intellectum nõ remanet aliquid, quasi recipiens bonitatem, quia ipsa bonitas est subsistens, & similiter remota relatione per intellectum, non relinquitur aliquid quasi substratum illi relationi, sed ipsamet relationi, sed ipsamet relatio est res subsistens. Vnde abstracta relatione proprie loquendo, nihil manet, neq; absolutum neq; relatum; neq; hypostasis, neq; essentia. Sed verũ est, quod essentia põt intelligi, non intellecta bonitate, vt dicit Boet. lib. de hebd. & similiter põt intelligi essentia, non intellecta paternitate, vel relatione, sicut Iudęi intelligunt, sed non per modum abstractionis: sed non potest intelligi, quod in diuinis remoueatur relatio, & remaneat aliquid subsistens relationi, quia ipsamet ibi subsistit. Et ideo concedimus cum alijs, quod remota relatione, non manet hypostasis distincta in diuinis, tum quia non manet distinctio, tum quia non manet subsistens relationi. Sed verum est, quod si nunquam essent relationes, quas fides distinguit, Deus esset, & substantia, & persona ex hoc, quod subsisteret in esse suo, & substaret proprietatibus essentialibus, quibus ab essentijs alijs distingueretur.

Lib. 2. post med.

† circa med.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod in diuinis est accipere, & absolutum, & relatum, sed relatio non aduenit absoluto sicut distinguens ipsum: sed per omnimodam identitatem rei. Sed id quod distinguitur relatione est ipsa relatio, & hoc potest significari per modum subsistentis, & sic significatur nomine personæ, vel hypostasis, vt patet ex dictis.

¶ Ad secundum dicendum, quod in creaturis hypostases distinguuntur per materiam, & proprietates diuersæ sunt ostendentes distinctionem: sed in diuinis hypostases non distinguuntur nisi per relationem, quia non est ibi inuenire, aliquam realem alietatem, nisi quę est secundum oppositionem relatiuã. vnde sicut in creaturis subtracta per intellectum diuisione materiæ, & quantitatis, non remanent hypostases distinctæ. ita etiam in diuinis subtracta oppositione relatiua.

Art. antec.

¶ Ad tertium dicendum, quod hypostasis ponitur in diffinitione personæ, quia persona addit aliquid supra hypostasim, nõ quidem relationem, quia relatio est de intellectu hypostasis diuinæ, sicut de intellectu personę, sed addit determinatam rationem relationis, scilicet pertinens ad dignitatem, & ideo remota relatione, neq; hypostasis intellectus, neq; personæ manet in diuinis,

diuinis, quia etiam ex hoc ipso, quòd ponitur hypostasis diuina ponitur subsistens in proprietate nobili. Vnde ratio nobilitatis quam addit persona, includitus in hoc, quòd est diuina hypostasis. vnde sicut hypostasis humana nihil minus dicit, quàm persona: ita nec hypostasis diuina.

¶ Ad quartum dicendum, quod paternitate habet pater, quod est quis & quod est pater. Non tamen sequitur, quod filius, non sit quis, quia hoc quo pater habet paternitatem, filius habet filiationem, quæ etiam est relatio. Vnde abstracta relatio, neque pater est quis, neque filius est quis; sed tamen vterque est quis sua relatione, sicut vterque est persona sua personalitate, & tamen personalitas vnius non est personalitas alterius, & hoc quomodo sit patet ex prædictis de communitate personæ.

Psal. 81. — Exod. 4. — Dist. 25. q. 1. art. 3.

Quare dicatur esse proprium vnigeniti, quòd est filius Dei, cum etiam homines sint filij Dei.

Hic quæritur, quomodo dicatur proprium nato Deo, quòd est Dei filius, vel genitus ex Deo, cum etiam homines filij Dei dicantur, & sint, secundum illud, Filij excelsi omnes. Et ad Moysen. de populo Israel dominus ait. Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia. Homines enim filij Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate. Deus autem filius originis proprietate filius est, & veritate natiuitatis; non factura, vel adoptione, & illi quidem ante sunt, quàm filij Dei sunt. fiunt enim filij; non nascuntur filij Dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei, filium ostendens, inter ipsum, & homines filios Dei euidentissime distinguit, in lib. 12. de Trin. ita dicens. Vero Deo patri, qui ex Deo nascitur vere filius est, & nos quidem filij Dei sumus: sed per facturam. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, sed filij Dei per adoptionem facti sumus, potius quam nascimur, & quia omne quod fit, antequam fiat non fuit, nos cum filij non fuissemus; efficimur. Ante enim filij non eramus; sed per gratiam facti sumus, non nati, neque generati, sed acquisiti. acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios, nunquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est filius Dei, non ex generatione, neque ei proprietas est: sed nuncupatio, ac per id non vere filius est: quia nec proprie natus dicitur; nec semper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit
C aliquid antequam filius, nec quicquam ipse nisi filius. atque ita, qui semper est filius, nascibilitatis proprietate, ac veritate filius eius est solius, qui genuit, & ille tantum qui genuit pater ip-

Nõ longe à princ.

QVAEST. II.

B

Deinde quæritur de proprietatibus.

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. An relationes sint in diuinis.

Secundo. Vtrum solis relationibus originis personæ distinguantur.

Tertio. De numero relationum notionum, & proprietatum, & qualiter hæc differant.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum relationes diuinæ, sint omnino nihil.

1. p. q. 28. arti. 2. — Lib. 1. c. 16.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd in diuinis relationes omnino nihil sint. Sicut enim dicit Boe. lib. de Tri. Cuncta, quæ in diuinam prædicationem veniunt mutantur in substantiam, ad aliquid vero, omnino non prædicatur, sed quicquid est in Deo prædicatur de ipso. ergo relationes, non sunt in Deo.

¶ 2 Præt. Ipse dicit, quod relationes, quibus pater refertur ad filium, & filius ad patrem, sunt similes relationibus, quibus aliquid ad seipsum refertur, vt cum dicitur idem eidem idem. sed tales relationes nihil secundum rem ponunt in eo de quo dicuntur, vt videtur dicere Philosophus in 5. metaph. sed sunt solum secundum intellectum. ergo videtur, quod relationes, non sunt realiter in Deo.

Tex. 20.

¶ 3 Item. Omne, quod aduenit alicui, & recedit ex sola habitudine alterius ad ipsum sine omni sua mutatione, non ponit aliquid in ipso. Nihil enim potest aduenire alicui de nouo sine sui mutatione, vel per se, vel per accidens: sed relationes hoc modo adueniunt, & recedunt, sicut per mutationem alterius efficitur columna immobilis dextra, & sinistra, sicut mortuo filio aliquis desinit esse pater, nulla mutatione circa ipsum facta. ergo videtur quòd relationes huiusmodi, omnino nihil sunt in diuinis.

¶ 4 Præt. Si relatio est in diuinis, aut est idem quod essentia, aut aliud. Si idem quod essentia, tunc cum essentia sit vna in omnibus, & relatio erit vna in omnibus, vel si personæ distinguuntur relationibus distinguentur etiam in essentia, quod est hæresis Arrij. Si aliud. ergo facit compositionem cum essentia: quod non potest esse. ergo relatio omnino non est in diuinis.

¶ 5 Item. Simplicissima seipsis distinguuntur. sed personæ diuinæ sunt simplicissimæ. ergo seipsis distinguuntur. ergo videtur, quòd non distinguantur aliquibus relationibus.

Contra. Omne, quod est in Deo, vel absolutum, vel est ad
A aliquod aliud: sed personæ diuinæ, non distinguuntur in aliquo absoluto, quia in absolutis tres personæ vnum sunt. ergo vel non distinguuntur, vel relationibus distinguuntur. si igitur relationes non sunt realiter in diuinis: sed secundum rationem tantum, tunc pater, & filius, non realiter distinguuntur, & ita sequetur hæresis Sabellij. oportet ergo relationes in diuinis ponere.

¶ Præt. Pater refertur ad filium, & ad spiritumsanctum: sed non eodem modo ad vtrumque: quia ad vnum generando, ad alium spirando. ergo videtur, quod oporteat in vna persona, significare plures relationes, quibus ad alteram referatur: sicut in vna essentia plures personas. ergo sicut in diuinis non tantum ponimus essentiam, sed etiam personas: quia inuenimus plures personas in vna essentia, ita oportet ponere etiam relationes.

Respondeo, Dicendum, quod apud omnes catholicos certum est relationes esse, in diuinis. Sed in positione relationum inueniuntur diuersæ doctorum sententiæ. Quidam dixerunt, vt Porretani, quod relationes in diuinis, sunt tantum assistentes. Quidam vero dixerunt, quòd relationes in diuinis sunt ipsæ personæ, & quòd aliquando in abstracto significantur, hoc est solum propter modum loquendi, sicut dicimus, rogo benignitatem tuam, idest, te benignum, & similiter resoluendæ sunt omnes illæ locutiones, in quibus relationes, vel proprietates in abstracto dicuntur. Alij dicunt, quòd relationes sunt personæ, & sunt in personis etiam secundum veritatem rei, &
D non solum quantum ad modum loquendi, & omnes illi, secundum aliquid verum dixerunt. Sed tamen vltima opinio continet totam veritatem. Et ad huius intellectum sciendum est, quòd vt supra dictum est in relatione, sicut in omnibus accidentibus est duo considerare, scilicet esse suum, secundum quod in subiecto fundatur, secundum quod ponit aliquid in ipso, prout est accidens, & rationem suam, secundum quam ad aliud refertur, ex qua in genere determinato collocetur, & ex hac ratione, non * habet quòd ponat aliquid in eo de quo dicitur, sicut omnes aliæ formæ absolutæ ex ipsa sua ratione habent, quòd aliquid in eo de quo dicuntur ponant. Et ideo inueniuntur quædam relationes, nihil ponentes in eo de quo dicuntur. Et hoc attendentes quidam Philosophi dixerunt, quòd relatio non est aliquod vnum genus entium, nec est aliquid in rerum natura: sed est tantum quidam respectus, respersus in omnibus entibus, & quòd relationes sunt de intentionibus secundis, quæ non habent esse, nisi in anima. Cui etiam Porretanorum opinio consentire videtur. Sed
E hoc falsum est, quia nihil quod est ens tantum in anima, in genere determinato collocatur. Vnde distinguendum est inter relationes. Quædam enim sunt, quæ habent aliquid in re, supra quod esse eorum fundatur, sicut æqualitas fundatur supra quantitatem, & huiusmodi relationes, aliquid realiter in re sunt. Quædam vero sunt, quæ non habent fundamentum in re de qua dicuntur, sicut dextrum, & sinistrum in illis, in quibus non sunt determinatæ istæ positiones, secundum natura, sicut in partibus animalis. Ibi enim scilicet in animali, istæ relationes realiter sunt, quia fundantur in diuersis virtutibus determinatarum partium, sed in alijs non sunt, nisi secundum rationem habitudinis vnius ad alterum, & ideo dicuntur relationes rationis. Et hoc contingit quatuor modis, scilicet quòd sint relationes rationis, & non rei. Vno modo, vt dictum est, quando

Dist. 8. q. 4. art. 3. — * D. to86. — 12. Meta. Tex. cõ. 19. apud Auer. — In hoc arti. paulo sup.

relatio non habet aliquid in rei natura, supra quod fundatur, & inde est, ꝙ quãdoq; contingit, ꝙ relatiu realiter est in vno, & non in altero, quia in vno habet mocum quendam, supra quem fundatur, quem nnn habet in alio, ficut est in omnibus illis relationibus, quibus Deus ad creaturã refertur, quæ quidem realiter sunt in Deo. Secundo modo, quando relatio non habet aliquam realẽ diuersitatẽ inter extrema sicut relatio identitatis. & ideo hoc nihil ponit s͠m rem, sed solum secundum rationem, vt eum dicit, idem eidem idẽ. Tertio modo, quãdo designat relatio aliqua entis ad nõ ens, vt eum dr̃, ꝙ nos sumus priores illis, qui futuri sunt. ista enim prioritas, non est aliqua relatio s͠m rem, sed solum s͠m rationẽ, quia relatio realis exigit vtrunq; extremorum in actu. Quarto modo, qñ ponitur relatio relationis. ipsa. n. relatio per seipsam refertur. & nõ per aliam relationem. vnde in creaturis paternitas nõ coniũgitur subiecto per aliquam relationem mediam. Et hos vltimos duos modos ponit Auic. primi duo possunt etiam extrahi ex verbis Philosophi.

† cap. 51.

† Deut. 6.

† parũ post med.

Tract. 3. meta. c. 10. 5. Meta. Tex. 20.

Cum igitur illæ relationes paternitas, & filiatio habeant fundamentum aliquod in re. s. ipsam naturam, quæ communicatur s͠m communicationem naturæ, constat ꝙ sunt realiter in Deo, & propter simplicitatem sunt idem ꝙ personę in quibus sunt, & propter veritatem relationum oportet, ꝙ alio modo significentur. Primi igitur attendentes in relationibus solũ id, quod ad alterum est, & non fundamẽtum, quod habent in re: dixerunt relationes assistentes esse, quasi ex habitudine alterius aduenientes. Secundi attendentes fundamentum rei, & simplicitatẽ diuinam dixerunt, ꝙ relationes non sunt in personis, sed sunt ipsæ personæ. Tertij autem considerantes vtrũque dixerunt, ꝙ sunt in personis propter veram rationem relationis, & ꝙ tamen sunt personæ propter simplicitatem; sicut deitas est in Deo, & tamen est Deus.

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ dictum Boet. intelligitur de ad aliquid, prout ad alterum est. sic enim non prædicat aliquid in re de qua dicitur: sed ponit aliquid extra; sed tamen aliquæ relationes, quantum ad esse suum, aliquid in re de qua dicuntur ponunt.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in relatione identitatis duo est considerare. s. illud respectu cuius dicitur identitas. s. ipsa essentia, sicut æqualitas respectu quantitatis, & id cuius est identitas, quod dicitur idem, secundum vnam essentiam. sicut æquale, quod habet vnam quantitatem. Et quia etiam vnam numero est essentia, quam pater filio communicat: ideo similitudo est harum relationum, cum relatione identitatis, quantũ ad id cuius respectu dicuntur: sed non est, quantum ad ea, quæ inuicem referuntur secundum illud. vnde etiam filius, non dicitur idem patri masculine, sed neutraliter.

D. 527.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quandocunq; aliquid quod est de ratione rei tollitur oportet ꝙ ipsa res auferatur: sicut remoto rationali destruitur homo. Ad rationem autem relationis, quæ habet fundamentum in re duo concurrunt. s. fundamentum rei, quod est quantitas, quæ est causa huius relationis. est etiam aliud de ratione eius. s. respectus ad alterum. & vtroq; modo contingit in realibus relationibus destrui relationem. vel per destructionem quantitatis. vnde ad hanc mutationem quantitatis sequitur per accidens mutatio relationis. vel etiã secundum quod cessat respectus ad alterum remoto illo, ad

...sius est: quia sicut ille filius origine; ita ille pater generatione.

Quòd homo dicitur filius trinitatis, & trinitas potest dici pater hominum.

HOmo vero, qui filius Dei est, factura: non tantũ patris, sed & filij, & spiritussancti filius est, idest, totius trinitatis, & trinitas ipsa pater eius dici potest. Vnde Aug. † in 5. lib. de Trin. dicit. Non potest dici trinitas pater, nisi forte translatiue ad creaturam propter adoptionem filiorum. Quod. n. scriptum est, Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est, non vtiq; excepto filio, aut spiritusancto oportet intelligi; quem vnum dominum Deum nostrum recte dicimus, etiam patrem nostrum per gratiam, suam nos, regenerantẽ. De hoc etiã Hilar. in 6. lib. de Trin. ait. Omnibus per fidem Deus, pater est; quibus est pater per eam fidem, qua Iesum Christum Dei filium confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse nasci Dei, qui filius est; quia scilicet ipse solus natus ꝓprie dicitur. Vnde † Hilarius in lib. 3. de Trin. ait. Dominus dicens clarifica filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse filium, G sed & proprietate. Nos filij Dei sumus, sed nõ talis hic filius. Hic enim verus, & proprius est filius origine; non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione.

Quòd spiritussanctus proprie dicitur donum Dei, quia proprietate est donum, vt filius natiuitate, & vtroq; modo dicitur relatiue, & secundum eandem relationem.

H ITa etiam de spiritusancto dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamẽ, & alia plura sint dona Dei. Sed spiritussanctus, ita proprietate immutabili, & æterna donum est, sicut filius proprietate est filius. Eo...

F quod referebatur, & tunc relatio cessat nulla mutatione facta in ipsa. vnde in illis, in quibus non est relatio nisi, secundum hunc respectum, veniunt & recedunt relationes sine aliqua mutatione eius, quod refertur.

¶ Ad quartum dicedum, ꝙ relatio realiter est idem, qđ essentia, sed differunt solũ ratione, sicut & bonitas ab essentia, & ex illa rõne relatio habet ꝙ distinguat in diuinis, quod non cõuenit essentie.

† Non lõge à princip.

† Ioan. 17.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ etiã personæ diuinæ seipsis distinguuntur, inquãtum ꝑsonæ s͠m rem, sunt ipsæ relationes. Sed sicut persona quantum ad modũ significandi, non est idem quod relatio, ita etiã seipsis non distinguũtur sed relationibus: sicut Deus perseipsum est Deus, quamuis deitate sit Deus, q̃a ipse est sua deitas.

ARTIC. II.

b Vtrum relationes originis distinguant hypostases.

De. pot. q. 8. ar. 3. & 1. p. q. 40. ar. 2.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur, ꝙ relationes originis, non distinguãt hypostases. Quod enim secundum intellectum sequitur substantiam, non potest esse principium alicuius distinctionis in substantijs. sed relatio est de assequentibus substantiã in Deo, saltem secundum intellectum, sicut bonitas, & sapientia. vt dicit Dam. cum igitur hypostasis sit substãtia videtur, quòd distinctionem hypostasum relatio non facit.

lib. 3. fid. or. cap. 6.

¶ 2 Præt. Ordo distinguentium debet respondere ordini distinctionum: sed inter omnes distinctiones rerum, prima est distinctio diuinarum personarum, cum sit processio personarum causa processionis creaturarum, vt supra habitum est. ergo videtur, ꝙ cum primum in entibus sit substantia, ꝙ principium illius distinctionis non sit relatio, sed substantia.

Dis. 14. q. 1. art. 2.

¶ 3 Item. Relatio non habet virtutem distinguendi, nisi secundum quod habet oppositionis rationem, sed rationem oppositionis non habet nisi secundum quod ad alterum est. ergo nõ distinguit, nisi secundum ꝙ alterum est: sed secundum quod ad alterum est, non habet relatio ꝙ sit res aliqua, vel substantia, vel hypostasis. ergo relatio non poterit facere distinctionem realem hypostasum.

¶ 4 Præt. Cum multæ sint aliæ relationes, quam relationes originis, quæ secundum eas tantum diuinæ personæ distinguuntur: quia in diuinis est inuenire etiam æqualitatem, & similitudinem, & huiusmodi, quę relationes quędam sunt. vnde si illæ non distinguunt, videtur eadem ratione, ꝙ nec illæ.

Contra. Minimæ distinctioni debet respondere pro principio illud, quod minimum habet de ente, & quod minimam compositionem facit. Sed inter omnia alia relatio est debilioris esse, vt dicit Com. 10. Metaphy. adeo ꝙ quidam reputauerunt eam esse de intentionibus secundis, vt dictum est. ergo videtur, ꝙ maxime competat ad distinctionem personarum.

Tex. cõ. 19. Art. anteo.

Respondeo, Dicendum, quòd quidam dicunt, quòd principium distinctionis hypostasum diuinarum non est relatio, immo hypostases seipsis distinguuntur per solam originem: relationes autem manifestant distinctionẽ, sicut in creaturis proprietates, non faciunt differre secũdum numerum: immo talis differentia causatur, ex diuisione materiæ, sed ꝓprietates tñ manifestant eam. Sed hoc non potest esse: quia quæ seipsis distinguuntur, ex seipsis habent aliquam rationẽ distinctionis, sicut substantia distinguitur à quãtitate, per id quod est in intellectu vtriusque, quod est esse subsistens, & esse mẽsuram,

& hu-

& huiusmodi. Si autem considerentur duæ hypostases: hypostasis, inquantum hypostasis non habet in intellectu suo, vnde ab alia distinguatur, cum vtraq; sit hypostasis: ergo oportet, q; hoc habeat inquantum est hypostasis per aliquam determinationem in ipsa, vel secundum determinatam materiam, sicut in creaturis, quod nõ potest esse in Deo: vel s̃m aliquid aliud: si autem dicatur, quòd hæc est sola origo, p quã determinate efficitur hæc hypostasis. Aut per originẽ, intelligitur ipsa relatio originis, & hoc est q; ponimus. Aut origo, vt significatur p modum operationis: & sic nullo modo habet, quòd distinguat hypostases: immo, q; sit ab hypostasi distincta, quia omnis operatio est indiuiduorum distinctorum secũdum Philosophũ. Et ideo dicimus, q; nihil aliud est principium distinctionis in diuinis, nisi relatio. Cuius ratio est, quia omnis distinctio, vel diuisio est, vel per q̃titatem, vel per formam secundum Philosophũ 5. Metaph. Secundum quantitatem, vel materiam, diuisio in diuinis non est, cum non sit ibi quantitas, & materia. Omnis autem distinctionis formalis principium est aliqua oppositio: vt largo modo sumatur oppositio, secundum quod et imperfectum, & perfectum opponuntur, inquantum in vno est negatio, vel priuatio alterius. In omnibus autem oppositionibus alterum est, vt perfectum, alterum vt imperfectum præter relationem, quod patet per se in affirmatione, & negatione, & priuatione, & habitu. Patet etiam in contrarietate, q secundum Phylosophum Phys. primo. Semper alterum cõtrariorum est sicut nobilius, & alterum sicut vilius, & sicut priuatio, vt album & nigrum, frigidum & calidũ, & huiusmodi omnia: & ideo nulla talis distinctio põt esse in diuinis, vbi est omnimoda perfectio In relatiuis autem neutrum est, sicut priuatio alterius, vel defectum aliquem importans. Cuius ratio est, quia in relatiuis non est oppositio secundum id, quod relatiuũ in aliquo est: sed secundum id, quod ad aliud dicitur. Vnde q̃uis in vna relatio habeat annexam negationem alterius relationis in eodem supposito, non tamen ista negatio importat aliquem defectum, quia defectus non est nisi secundum aliquid, quod in aliquo natum est esse: vnde cum id, quod habet oppositionem relatiuam ad ipsum, secundum rationem oppositionis non ponat aliquid, sed ad aliquid, non sequitur imperfectio, vel defectus: & ideo sola talis oppositio competit distinctioni personarum.

† c. 11. to. 3.
2. Metaph. in prolo.
Tex. 12.
Tex. 49.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd relatio diuina habet aliquid inquantum est relatio, & aliquid inquantum est diuina: inquantum enim diuina habet, quòd sit subsistens hypostasis, quia ibi nihil est accidens, nec aliqua forma inhærens non subsistens: vnde quamuis ex hoc, quòd est relatio, non habeat, quòd distinguat hypostasim, quia sic omnis relatio hoc faceret, tamen habet hoc inquantum est relatio diuina: sic enim non assequitur substantiam, immo est ipsa substantia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo distinctionis potest dupliciter considerari: vel quantum ad quãtitatem distinctionis,
In cor. arti. vel quantum ad dignitatem, & causalitatem. Si quantum ad quãtitatem distinctionis, sic distinctio diuinarum hypostasum est minima distinctio realis, quæ possit esse, vt supra habitum est: & ideo tali distinctioni competit ens minimum, scilicet relatio. Sed quantum ad ordinem dignitatis, & causalitatis, illa distinctio excellit omnes distinctiones: & similiter relatio quæ est principiũ distinctionis, dignitate excellit omne distinguẽs,
A quod est in creaturis, non quidem ex hoc, quòd est relatio: sed ex hoc quòd est relatio diuina. Excellit etiam causalitate, quia ex processione personarum diuinarum distinctarum, causatur omnis creaturarum processio, & multiplicatio, vt supra habitum est. Dist. 14. q. 1. ar. 1.

enim dicitur donum, quo spiritussanctus: & vtroque vtique nomine relatiue dicitur. Eademque relatione dicitur spiritussanctus, & donum, licet ipsa relatio non appareat in hoc nomine spiritussanctus, sicut in hoc nomine donum. Vnde Augustin. in quinto libro de Trinit. † ait. Spiritussanctus, qui non est trinitas, sed
B in trinitate intelligitur, in eo qđ proprie dicitur spiritussanctus relatiue dicitur, cum & ad patrem, & ad filium refertur, quia spiritussanctus & patris, & filij spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donũ Dei. Donum est enim patris & filij, quia & à patre procedit, & à filio: ergo spiritussanctus ineffabilis quędã patris, filijque communio est. Et ideo fortasse sic appellatur, vt iã diximus, nec iterare piget, quia patri & filio potest eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter. Quia etiam pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum spiritussanctus. Ecce habes, quare spiritussanctus proprie dicatur donum: & quòd relatiue dicitur, siue donum, siue spiritussanctus. Et quòd nomen sibi proprium tenet, quod communiter patri, & filio conuenit, sed diuisim. Et est sciendum, quòd cum pater, vel filius dicitur spiritus, siue sanctus, neutrum relatiue dicitur, sed secundum substantiam.

An pater, vel filius, vel trinitas ipsa, possit dici spiritussanctus.

C HIc quæri potest: vtrum pater, vel filius, vel etiam ipsa Trinitas, possit dici spiritussanctus, sicut disiunctim di-

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis relationi ex hoc, q; ad alterũ dicitur, nõ debeatur, q; sit res quædam: est tamen res aliqua, secũdum qđ habet fundamentũ in eo, quod refertur, & ex hoc vlteri' habet inquãtum est diuina, quòd sit hypostasis, vel substantia: & ideo facit realem hypostasum distinctionem, sicut sapientia ex hoc, quòd est sapientia, nõ habet, quòd sit substantia, & tamen quia sapiẽtia diuina est substantia, Deus substantialiter est sapiens. Et ideo considerandum est, quòd vbi est relatio secũdum habitudinem tantum, & nõ secundũ aliquod esse naturale, ibi non requirit distinctio suppositorum secũdum rem, sed solum secundum rationem, vt cũ dicitur idem eidem idem. Quando autem est ibi relatio nõ solum secundum habitudinem, sed secundum esse naturale, requiritur distinctio suppositorum etiã realiter, vt æqualis ęquali ęqualis, sed vbi ipsa relatio non tantum est realiter, sed etiã est ipsa substãtia relati, ibi non tantum requirit, sed facit etiã suppositorum distinctionem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quia relatio non habet esse naturale, nisi ex hoc, quòd habet fundamentũ in re, & ex hoc collocatur in genere: inde est, quòd differentiæ relationum es-
D sentiales sumuntur secundum differentias aliorum entium: vt patet ex Philosopho 5. metaphy. vbi dicit, quòd quædã fundantur supra quantitatem, & quædam supra actionem: & sic de alijs. Inde est, q; secundum ordinem eorum, in quibus fundantur relationes: est etiam ordo relationum. Sicut ergo videmus in his, quæ distinguuntur per essentiam, quòd principia substantiæ sunt distinguentia vt materia, & forma, & aliæ res accidentales sunt signa manifestantia distinctionem, ita est in his, quæ distinguuntur per relationem, quòd relationes, quæ fundantur supra naturam rei sunt distinguentia, & aliæ relationes sunt signa distinctionis. Relationes autem habẽtes fundamentum in natura rei sunt relationes originis: paternitas enim fundatur in communicatione naturæ: & ideo sancti ponunt, quòd paternitate, & filiatione, pater, & filius distinguuntur. Sed æqualitas, & similitudo demonstrant distinctionem:
E vnde Hilar. supra, per similitudinem diuinarum personarum distinctionem probauit. Dist. 25.

Tex. 20.

ARTICVLVS III.

Vtrum notiones sint tantum quinque.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non sint tantum quinque notiones: quòd enim innascitur alicui ex sola habitudine alterius ad ipsum, multiplicatur secũdum multitudinem eorum, quæ ad ipsum comparantur, quia ad multiplicitatem causæ sequitur pluralitas in effectu: sed relationes innascuntur ex sola habitudine alterius ad aliquem, ergo tot erunt relationes in Deo, quot sunt creaturæ, quę comparationem ad ipsum habent. 1. p. q. 32. ar. 3.

¶ 2 Præter. In Deo fuerunt ab æterno secundum Augus. rationes rerum creandarum, quæ non differunt ab inuicem, nisi re-

lationibus

lationibus secundum respectum ad creaturam. ergo videtur, F quòd quot sunt creaturæ, quatum rationes sunt in Deo, tot sunt ibi etiam relationes.

¶ 3 Item. Diuinæ personæ non tantum comparantur adinuicem secundum naturam, quam vna ab alia accipit, sed etiam secundum alia attributa: sed in omnibus illis comparationib' intelliguntur aliquæ relationes, vel æqualitatis, vel similitudinis, ergo videtur, quod tot sint relationes, quot sunt ibi attributa. † c. 13. to. 3.

¶ 4 Præter. Ex omni operatione innascitur aliqua operantis relatio ad id, circa quod est operatio: sed in Deo secūdum rationem distinguuntur plures operationes, vt est velle, intelligere, & huiusmodi.

citur & spiritus, & sanctus. De hoc Augustinus in quinto lib. de Trinitate.† sic ait. Trinitas nullo modo potest dici filius: spiritus vero sanctus potest quidem vniuersaliter dici secūdum id, quod scriptum est, quoniam Deus spiritus est. Itaque pater, & filius, & spiritussanctus, quoniam vnus Deus est, & vtique Deus sanctus est, & Deus spiritus est, potest appellari trinitas, & spiritussanctus. sed tamen tunc spiritussanctus relatiue non dicetur, sed secundum essentiā, quia proprie spiritussanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate, dicitur relatiue.

Quidam putāt spiritumsanctū non dici relatiue ad patrem, & filium, quia nō vicissim respondēt sibi vocabula, sed falso.

G Quidā tamen putant spiritumsanctum, vel donú, nō dici relatiue ad patrem, vel ad filium. Si enim inquiunt, hæc relatiue ad se dicuntur, suis inuicem sibi respondent

ergo sicut operationem generationis consequuntur secūdum intellectum relationes originis, ita & ad alias operationes cōsequentur aliæ relationes, sicut intelligentis ad intellectum, & volentis ad volitum, & ita multiplicabuntur relationes secundum numerum operationum.

¶ 5 Item Sicut pater, & filius conueniunt in hoc, quòd comparantur ad spiritumsanctum, vt principium, ita filius, & spiritussanctus conueniunt in hoc, quod comparātur ad patrem, sicut ad principium: sed communis spiratio est quędam relatio cōueniens patri, & filio. ergo esse à patre erit alia relatio communia filio, & spirituisancto, & ita sunt plures, quàm quinque.

Arti. prece. ¶ 6 Econtra Videtur, quod sint pauciores, quia vt dictum est, proprietates sunt subsistentes personæ. ergo sunt ibi proprietates tot, quot sunt personę subsistentes: sed personę subsistentes nō sunt nisi tres. ergo proprietates non sunt nisi tres.

Respondeo, Dicendum, quòd notionis proprietatis, & relationis differentia potest tripliciter assignari. Primo, quantum ad rationem significationis, & sic sciēdum est, quod paternitas dicitur relatio, secūdum quod ad filium refertur, dicitur autem proprietas inquantum soli patri conuenit, dicitur notio inquātum est principium formale innotescendi patrem. Secundo, quantum ad ordinem intelligendi, quia cum nihil possit esse principium innotescendi aliquid, nisi sit sibi proprium, intellectum notionis præcedit intellectus proprietatis. Et quia proprietas non conuenit, nisi rei distinctæ ab alijs, & distinctio in diuinis non est, nisi per oppositionem relationis, intellectū proprietatis in diuinis precedit intellectus relationis. Tertio, quātum ad numerum, quia notiones sunt quinque, s. paternitas, filiatio, processio, innascibilitas, communis spiratio. Harum autem, quatuor tantum sunt proprietates, quę vni personę tantum conueniunt, s. paternitas, innascibilitas, quę conueniunt tantum patri: filiatio quę conuenit tantum filio, processio quę conuenit tm̄ spirituisancto. Communis autem spiratio, nō potest dici proprietas simpliciter, quia cōuenit duabus personis, sed sm̄ quid, secūdum quod aliquid dicitur esse proprium ad aliquid: est.n. proprium patris, & filij respectu spiritussancti. Harū etiam notionum quatuor sunt tātum relationes, s. paternitas, filiatio, processio, communis spiratio. Innascibilitas non propric dicitur relatio, nisi per reductionem, secundum quod negatio reducitur ad genus affirmationis: vt non homo ad genus hominis. Harum autem proprietatum, vel notionum, vel relationum, tres tantum sunt personales, s. constituētes personas: vnde habent quasi actum differentię constitutiuę, scilicet paternitas, filiatio, processio. Alię duę sunt proprietates personę, sed non personales. Harum autem notionum quinq;, sufficiētia sic patet. Ad hoc enim, quod aliqd dicatur notio personę, tria requiruntur. Primo, quod ad originem pertineat: quia relationibus originis personę distinguuntur. Secundo, quod pertineat ad dignitatem, quia persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente. Tertio, quòd dicat aliquid speciale, quia commune non est sufficiēs principium innotescendi. Dico igitur, quod pertinens ad originem potest significari, vel affirmatiue, vel negatiue. Si affirmatiue, vel dicetur secundum rationem principij, vt à quo alius. vel secundum rationem eius, quod est à principio, vt qui ab alio. Vtrunq; istorum dicit originem in communi: vnde neutrum potest esse notio. Oportet ergo, quod determinetur secundum specialem modum originis, qui nō est nisi dupliciter, vt supra probatum est, s. per modum naturę, & per modum amoris, & secundum vtrumque habemus duas relationes: vnam, quę designat rationē principij, & alterā quæ designat rationem eius, quod est à principio, & sic sunt quatuor notiones, scilicet paternitas, & filiatio quantū ad modum originis naturę: processio, & cōmunis spiratio quātum ad modum originis amoris. Si significatur negatiue, vel negatur ratio principij, vel ratio eius, quod est à principio. Si negatur ratio principij non est ad dignitatē pertinens, & ideo non potest esse notio spiritussancti, nec esse principium alicuius personę diuinę. Si negatur ratio eius, quod est à principio. aut in speciali, aut in generali: si in speciali, non potest esse notio, quia quanto affirmatio est magis specialis, tāto notio opposita est magis communis, sicut non homo est magis commune quàm non animal, quia omne non animal est nō homo: sed non conuertitur. Si in generali, sic erit negatio specialis, & ad dignitatem pertinens: vnde faciet notionem patris, quę est innascibilitas, quę significat non esse ab alio, secundum quod est proprietas patris. Quare autem dicatur innascibilitas per priuationem natiuitatis, specialiter infra dicetur. Dist. 13. q. 1. art. 2. H Dis. 28. q. 1. ar. 1.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd relationes * illę, quę significantur in Deo ex habitudine creaturarum ad ipsum, nihil realiter ponunt in Deo, vt ex prędictis patet, & ideo non sequitur, quòd secundum hoc infinitum multiplicentur relationes realiter in Deo existentes. * D. 1089. Dis. 26. q. 2. art. 1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd relationes illę, secundū quas attenditur distinctio idearum, nō sunt fundatę in esse diuino, sed in intellectu eius: vnde realiter non habent esse in Deo, sed solum sunt intellectę ab ipso, sicut forma asini, & forma equi, & huiusmodi: & nō sicut bonitas, & sapiētia in ipso habēt esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ęqualitas, & similitudo non addunt aliquam relationem realem super paternitatem, & filiationem: & ratio huius infra dicetur 31. dist. I q. 1. ar. 1.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd relationes, quibus non subest aliqua realis distinctio in re, quę refertur, non est relatio realis. Vnde quandocunq; aliqua operatio reflectitur in suppositum operans ex reali operatione, non innascitur aliqua realis relatio, sed rationis tantum: & ideo cum dicitur, quòd Deus, vel anima intelligit se, non importatur ibi aliqua realis relatio, sed rationis tantum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd esse ab * aliquo, non dicit determinatum modum originis: & ideo non dicit specialem notionem, sed saluatur in duabus notionibus, scilicet filiatione, & processione, cum quibus non ponit in numerum, sicut nec aliquod commune cum proprijs, quę sub eo continentur, sed communis spiratio dicit determinatum modum originis: secundum quam pater, & filius sunt principium spiritussancti. & K ideo dicit specialem notionem. * D. 631.

¶ Ad sextum dicendum, quòd quęlibet proprietas in diuinis, & quicquid est ibi, est subsistens: non tamen oportet, quòd sint tot res subsistentes, quot sunt proprietates, sed quot oppositio exigit realiter distinguens. Vnde sicut in Deo bonitas, & sapientia est subsistens, non tamen alia, & alia res est subsistens, quia non habent oppositionem, ita etiam communis spiratio est subsistens, non tamen est alia, & alia res subsistens, quàm paternitas & filiatio, quia non habent oppositionem ad eam: vnde in vna re subsistente cum vtroque esse potest. Nec tamē constituit personam, in qua est: quia pręsupponit secundū ordinem naturę paternitatem, & filiationem, sicut & processio pręsupponit generationem: & ideo non est personalis notio, & similiter nec innascibilitas, cum non habeat oppositionem ad paternitatem in eadem re subsistente esse potest: & quia negatio importata, consequitur secundum intellectum in ea positionem

tionem principij, ideo non constituit personam, sed est in persona constituta per paternitatem.

EXPOSITIO TEXTVS.

NIhil quidem secundum accidens. } Videtur ratio hæc non valere, multa sūt accidētis inseparabilia, quæ semper consequuntur subiectum inamissibiliter. Ad quod dicendum, quòd omne subiectum accidentis potest intelligi sine accidente, quāuis quandoque accidens inseparabiliter sequatur subiectum, & ideo quia ipsum suppositum relationis non potest intelligi sine relatione, cū ipsa relatio sit suppositum subsistēs, non potest esse accidens: In omni enim accidente, quod aduenit: est quædam cōpositio subiecti ad accidēs, propter quod, sine eo intelligi potest, & vbi est compositio, est mutabilitas quātum ad naturam compositionis, quia omne quod compositum est, diuisibile est, nisi aliqua causa impediatur. } Item, omnes enim homines filij dei sunt fac. } id est creatione, non tamen omnis creatura habet nomen filiationis: sed solum illa, quæ ad imaginem est. Vel melius. Homo dicitur filius, factura etiam per adoptionem, quia cum prius non esset filius, factus est filius, & nō habet hoc ex origine natiuitatis suæ, quòd sit filius Dei, sicut habet æternus filius. Et hæc expositio consonat sequentibus. De hac filiatione adoptionis dicetur in tertio. } Nec quicquam proprie, nisi filius. } Hoc dicit, quia filiatio est tota substantia ipsius: vnde essentia diuina non excluditur, quia essentia diuina in filio est filiatio. } Origine, non adop. } Hoc est contra Nestorium, & Fotinum, qui dicebant aliam esse personam Dei, & hominis: & ita sequitur, quòd filius hominis non sit filius Dei naturaliter, sed per adoptionem. } Veritate non nuncupata } Contra Sabellium, qui dixit his nominibus pater, & filius, nullam distinctionem in re subiacere. } Natiuitate non cre. } Contra Arrium, qui dixit Dei filium creaturam. Alia patent ex his, quæ dicta sunt de spiritusancto.

† c.12.to.3. Dis. 10.q.2. art.1. Dis.18.q.1. art.2.

vocabulis: vt sicut dicitur pater, filij pater, & filius patris filius, ita dicatur pater spiritussancti, vel doni pater, & spiritussanctus, vel donum, patris spiritus, vel donū. sed non ita est in omnibus relatiuis. Non enim omnia, quæ relatiue dicuntur, suis à se inuicem respondent vocabulis. Vnde Augustinus horum elidēs opinionem in quinto libro de Trinitate. † Non te moueat, inquit, quoniam diximus spiritumsanctum non ipsam Trinitatem: sed eum, qui est in Trinitate relatiue dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum eius, ad quē refertur. Dicimus enim spiritumsanctum patris, sed non vicissim dicimus patrem spiritussancti, ne filius eius intelligatur spiritussanctus. Item dicimus spiritumsanctum filij, sed non dicimus filium spiritussancti, ne pater eius intelligatur spiritussanctus. C In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum, quo sibi vicissim respondeant. Cum ergo dicimus donum patris, & filij, non quidem possumus dicere patrem doni, aut filium doni. Sed vt hęc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorē doni, quia hic potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic nō potuit. D Donum ergo donatoris, & donator, doni cum dicimus, relatiue vtrunque adinuicem dicimus, donator tamen nō fuit Deus nisi ex tempore, cum spiritussanctus sit donum, etiam ab æterno.

DISTINCTIO. XXVII.

DIVISIO TEXTVS.

POsitis tribus personalibus proprietatibus diuinarū personarum: hic Magister determinat de ipsis proprietatibus in comparatione ad nomina personarum. Et diuiditur in partes tres. In prima, ostendit, quòd in omnibus personalibus nominibus prædictæ proprietates designantur. In secunda, proponit generalem regulam ad inueniendum A huiusmodi nomina, quæ proprietates personarum designant, ibi: } Et est hic quędam aduertenda. } Prima in duas. In prima ostendit, quòd dictæ proprietates designantur in nominibus personalibus consuetis, scilicet nomine patris, & filij, & spiritussancti. In secunda ostendit, quòd designantur etiam alijs nominibus personas significantibus, ibi: } Hic non est prætermittēdū. } Prima in duas. In prima ostendit, quòd prędicta nomina proprietates personarū designant. In secunda subiungit rationem, ibi: } Illæ enim proprietates. } quæ scilicet, determinant personas: vnde in nominibus personarum intelliguntur, sicut determinans in determinato. Prima in duas. In prima ostendit, quòd nomina personarū designant proprietates prædictas. In secunda ostendit, quòd non est omnino idem modus significandi in nominibus proprietatum, & nominibus personarū, ibi: } Non tamen videtur. } Circa primum tria facit. Primo, mouet quæstionem. Secundo, ponit obiectionem ad alteram partem, ibi: Videtur, quòd nō sint. } Tertio, ponit solutionem, ibi: } Ad quod sine præiudi. &cæt. } } Et est hic aduer. } Hic ponit regulā ad inueniendum nomina personalia. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit regula. Secundo, mouet quæstionem circa regulam, & soluit eam, ibi: } Quæritur hic, cū dicitur Deus &c. } Tertio, ex solutione quasi elicit quandam conclusionem, ibi: } Et est sciendum, quòd secundum no. }

† Dist.26 † Ead.dist.

DISTIN. XXVII.
A

An easdem proprietates assignent Aug. et Hilar. & an istę sint, quæ dicuntur paternitas, et filiatio, & processio.

B HIc quęri potest: vtrum proprietates, quas Hilarius supra assignauit, scilicet, quòd pater semper est pater, & filius semper est filius, sint illæ eædem proprietates, quas Augustinus † superius distinxit, dicens proprium esse patris, quod genuit filium, & proprium filij, quòd genitus est à patre, & spiritussancti, quòd ab vtroque procedit: ac deinde: vtrum & istæ sint illæ, quæ dicuntur paternitas, & filiatio, & processio. C Videtur quòd non sint eędē proprietates, quas ponit Hilarius: & illæ quas ponit Augustinus. Si enim eædem sunt, idem est ergo patri esse patrem, & genuisse filium, quod vtrique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit, vt sit pater, ei conuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium. Si vero non genuit, pater non est. D Sed quis audeat dicere, aut quòd ipsa genuit filium, aut quòd ipsa pater non sit? Si autem ipsa pater est, nec filium genuit, non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna, eademque esse proprietas.

QVAESTIO PRIMA.
A

Hic quæruntur duo.

B

Primo. De ipsis notionibus, vel proprietatibus.
Secundo. De nominibus personalibus, & præcipue de verbo.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Qualiter proprietates adinuicem differant.
Secundo. Vtrum proprietates, vel relationes, operationes personales secundum intellectum præcedant, vel ecōuerso.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum proprietates adinuicem distinguantur.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd proprietates adinuicem non distinguantur. Nulla.n. est distinctio in diuinis, nisi secundum originem, sed vna proprietas non oritur ab alia, quia sicut essentia

essentia non generat, ita nec proprietas. ergo proprietates adinuicem non distinguuntur.

¶ 3 Præter. Relatio est medium inter duo extrema: sed inter duos terminos est vna via media secundum rem, quãuis differat secundum rationem, sicut est eadem via à Thebis ad Athenas, & econuerso, vt dicit Philosophus 2. Physic. ergo videtur quòd vna relatione referatur pater ad filium, & filius ad patrem, & ita ad minus paternitas, & filiatio sunt vna relatio.

Tex. 21.

¶ 3 Item. In diuinis nihil inuenimus distinctum secundum rem, nisi per oppositionem relatiuã: sed sicut inter attributa essentiæ, vt bonitatem, & sapientiam, nõ inuenitur aliqua oppositio, ratione cuius de seinuicem prædicantur, quia bonitas, est sapientia, & econuerso: Ita etiam proprietates vnius personę non habent aliquam oppositionem adinuicem, alias non possent in eodem supposito esse. ergo videtur, quòd non sint plures secundũ rem, & quòd vna prædicetur de alia, vt dicatur. paternitas est innascibilitas, & econuerso.

† ca. de tri. circa med.

¶ 4 Præt. Non magis distat ratio verbi à ratione filij, quàm ratio ingeniti à ratione patris. Sed eadẽ notio designatur nomine verbi, & filij, vt in litera dicitur. ergo videtur, quòd similiter eadem notio designetur nomine ingeniti, & nomine patris, & sic innascibilitas, & paternitas est vna, & eadem notio.

¶ 5 Item. Vnius personę ad aliam personam in diuinis non est nisi vna relatio: sed nomine patris, generationis, & paternitatis, importatur relatio patris ad filium. ergo videtur, quòd omnia illa in diuinis idem sunt, quod est contra Magistrum in litera.

D'st. 26. q. 1. art. 3.

Respondeo, Dicendum, quòd in diuinis, vt supra dictum est, sunt quinque notiones, non tamen sunt quinque res, sed solum tres res, scilicet pater, & filius, & spiritussanctus. Ad cuius intellectum sciendum est, quòd in illo proprie aliqua multiplicantur, & non vnum sunt, cuius differentijs proprijs distinguuntur, vt dicit Philosophus 5. Metaphys. & 4. Physic. verbi gratia, isosceles, id est triangulus duorum æqualium laterũ: & isopleuros, id est triangulus æquilaterus, distinguuntur differentijs trianguli: & ideo non dicimus, quòd sunt vnus triangulus, sed plures: non autem distinguuntur proprijs differentijs figuræ, immo sub vna figuræ differẽtia incidunt, quod est habere tria latera: & ideo dicuntur vna figura, quæ est triangulus: & ideo non potest dici, quòd sunt plures res, nisi de illis, quę per differentiam rei distinguuntur. Differentia autem rei in diuinis non est nisi per oppositionem relationis: & ideo non poterit dici, quòd sunt plures res, nisi secundum quòd exigit ista oppositio. Vnde paternitas, & filiatio sunt duæ res, & similiter pater, & filius. Sed paternitas, & communis spiratio non sunt duæ res, quia non opponuntur relatiuè, sed tantum duæ relationes, quia distinguuntur differentijs relationis, inquantum est relatio. Cum enim relatio dicatur secundum respectum ad alterum, differentiæ relationis erunt, secundum quod est ad diuersa, & ideo quia paternitate pater refertur ad filium, & communi spiratione ad spiritumsanctum, communis spiratio, & paternitas sunt duæ relationes, & similiter sunt duæ notiones, inquantum est alia, & alia ratio innotescendi patrem in vna, & alia.

Tex. 47. ἰσοσκελὴς ἰσόπλευρος

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd oppositio secundum originem per prius secundum intellectum est in relationibus originis, quàm in ipsis personis, quę abinuicem oriuntur, quia personæ non opponuntur, nisi secundum quòd huiusmodi relationes habent: & ideo relationes oppositæ seipsis distinguuntur, sicut differentiæ constitutiuæ, sed personæ relationibus, sicut species differentijs.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam dixerunt, vt Auic. dicit, quòd eadem numero relatio est in vtroque extremorũ, quod non potest esse, quia vnum accidens non est in duobus subiectis: & ideo dicendum, quòd in vtroq; extremorum est vna relatio differens ab alia in quibusdam secundũ speciem, sicut in alijs quę diuersis nominibus vtrinque nominantur, vt paternitas, & filiatio sed in quibusdam non differunt specie, sed numero tantum, sicut quando vtrũque est vnum nomen, vt in similitudine, & æqualitate: & tunc relatio, quæ est in vno, sicut in subiecto, est in altero, sicut in termino, & econuerso: & ideo relatio secundũ esse suum, prout in re fundamentum habet non est medium, sed extremum: sed secũdum respectum est medium: vnde patet, quòd realiter distinguuntur.

Tractat. 3. Meta c. 10.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut attributa essentialia non sunt plures res, ita nec proprietates vni personæ conuenientes, sed sunt vna res, quæ est illa persona: sed tamen quia relatio manet in diuinis, etiam secundum communem rationem generis, manet etiam relationis distinctio, inquantum est relatio. Et ideo potest dici, quòd sunt plures relationes, & vna relatio de alia non prædicatur. Non sic autem est in essentialibus, quæ non manent ibi secundum communem rationẽ generis: vnde non distinguuntur secundum rationem alicuius communis, cuius ratio in Deo sit, si tamen accipiatur commune reale, vt significatur nomine primæ impositionis: Si vero accipiatur commune rationis, quod significatur nomine secundę impositionis, sic commune est omnibus, quòd sint attributa: & ideo quia diuidunt vnum commune rationis, secundum hoc, non prędicantur de inuicem. Nõ enim dicimus, quòd hoc attributum sit illud attributum, sed quòd est aliud attributum ab illo: sed quia non diuidunt vnum commune reale, ideo ratione diuinæ simplicitatis secundum quodcunque nomen primæ impositionis de se inuicem prædicantur, vt dicatur: hæc res est illa res, vel etiam proprijs nominibus, vt sapientia est bonitas.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verbum & filius non distinguuntur differentia relationis, quia vtrũque dicit relationem eiusdem ad idem: & propter hoc non importantur nomine verbi, & filij duæ relationes, sed vna: similiter nomine doni, & amoris, sed distinguuntur tantum, secundum quòd habent fundamentum in re, prout vnum fundatur in emanatione naturæ, scilicet filius, & aliud in emanatione intellectus, scilicet verbum, quæ in Deo non nisi ratione differũt: & ideo verbum & filius, differunt solum ratione, & non relatione: sed ingenitus, & pater, non respectu eiusdem dicuntur: & ideo constat, quòd non est vna relatio, nec notio.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd sicut est in essentialibus, quod idẽ est secũdum rem diuina operatio, & Deus, & deitas: sed distinguuntur sm rationem tãtum fundatam in re, ita etiam est in personalibus, quòd idem est secundum rem operatio personalis, & persona, & proprietas constituens personam, sed differunt tñ secũdum rationem, & modum significandi. Vñ dico, quòd eadem rẽ significatur per hęc tria, pater, paternitas, gñatio, sed pr̃ significat illam per modũ hypostasis, vel personę: paternitas per modum proprietatis, generatio per modum operationis.

Responsio vbi ostendit easdem esse proprietates.

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quòd easdem proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilar. † ait, ita intelligi debet. Proprium patris est, quòd semper pater, id est, proprietas patris est, qua semper pater est. Semper vero pater est, quia semper genuit filium. Ita & proprium filij est, quòd semper filius est, id est proprietas filij est, qua semper filius est. Filius vero semper est, quia semper genitus est. Ergo proprietas, qua pater pater est: est, quia semper genuit. Et hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius semper est filius, est quia semper genitus est à patre, & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua spiritussanctus est spiritussanctus, vel donum, est quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus, eædem significatę sunt proprietates.

Quomodo non est omnino idem dicere esse patrem, & genuisse, vel habere filium, ita & de alijs.

NEc tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium, vel aliquid esse filium, & habere patrẽ, vel esse spiritumsanctum, & procedere ab vtroque. alioquin pater non esset nomẽ hypostatis, id est personæ, sed proprietatis tãtum: similiter filius, & spiritussanctus. Et ita nõ per tria nomina significarentur tres personę. Ideoq; dicim', quia patris nomen nõ tantum relationem notat, sed etiã hypostasim,

ARTI-

ARTICVLVS III.

b Vtrum operatio personalis præcedat secundum rationem relationem personæ.

id est subsistentiam significat, ita & filius & spiritussanctus.

Relationum vero vocabula, sunt paternitas, filiatio, processio, nec personam significant.

RElationum vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio, vel gignere, B vel gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere filium, & habere patrem: vt verbi gratia, cum dicimus Deus est pater, nomine patris. & relationem nominamus, & diuinam hypostasim significamus, vt sit intelligētia talis. Deus, vel diuina essentia est pater, id est ille qui genuit, id est, hypostasis. quæ habet filium. Similiter Deus est filius, id est, hypostasis genita, C vel habens patrem. Ita etiá Deus est spiritussanctus, id est, hypostasis procedens ab vtroque, siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationū ponimus in prędicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases, vt cum dicimus, Deus genuit, id est habet filium, & Deus genitus est, id est, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum, non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

b Quòd proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est, naturam.

B ILlæ enim proprietates singulæ singulis proprie conueniūt personis, & per eas personæ determinantur, & à se inuicem differunt, sed à se non secedunt. Vnde Ioannes Damascenus. † Non differunt abinuicem hypostases secundum substátiam. sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica vero C id est determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ, etenim hypostases determinant. Item: esse quidem intemporaliter, & æternaliter dicimus diuinam verbi hypostasim simplicem, omnia habentem, quæ habet pater, vt eius homousion, id est, consubstantialem natiuitatis modo &

1.p.q.40. art.2. Et de poté. q.10.ar.3. AD Secūdum sic proceditur. Videtur, quòd operatio personalis præcedat secundum intellectum, relationē personæ. Dist. 5.q.1. art.1. Generatio.n. vt dictum est, significat operationem personalem: sed Magister in litera dicit, ꝙ ideo est pater, quia genuit. ergo videtur, quòd generatio secū dū intellectum. præcedat relationem patris.

¶ 2 Præter. Relatio paternitatis, & operatio generationis se consequūtur. aut ergo paternitas ē principium huius operationis, quæ est generatio, vt scilicet quia pater est, ideo generat, aut consequitur ipsam per modum effectus relicti ab ipsa, vt scilicet quia generat est pater: sed paternitas non est principium ipsius operationis, quia vt dicit Lib. Monolog.c.41. Anscl. eo ꝙ est Deus, generat, & non eo ꝙ est pater. ergo videtur, quòd paternitas consequatur generationem, secundum intellectum.

¶ 3 Item. Omnis relatio secundum intellectum consequitur illud in quo fundatur, sicut æqualitas consequitur quantitatē: Tex.20. sed secundum Philosophum 5. Metaphy. paternitas & filiatio fundantur in operatione. ergo paternitas sequitur operationē generationis, secundum intellectum.

¶ 4 Præt. Sicut se habet generatio actiua ad patrem, ita se habet generatio passiua, vel natiuitas ad filium, sed filiatio nullo modo præcedit natiuitatem secūdum intellectum, sed semper consequitur. ergo nec paternitas generationem actiuam, sed consequitur eam. ergo videtur, quòd etiam paternitas, secundum intellectum generationem actiuam sequatur.

1. Meta.in prol. Contra. Operatio, secundum Philosophum, est indiuiduorum distinctorum, vel singularium: sed non est distinctum quid in diuinis nisi per relationem. ergo intellectum operationis personalis præcedit intellectus relationis.

¶ Præt. Principium operationis propriæ alicuius oportet, ꝙ sit forma propria eius. sed generatio est propria operatio patris, cum igitur nulla forma patris potentiæ sit propria nisi paternitas, videtur, quòd paternitas sit principium generationis in patre, & ita præcedit secundum intellectum.

Respondeo, Dicendum, quod secundum illos, qui dicunt, quòd relationes non distinguunt, nec constituunt personas, sed tantum manifestant constitutas & distinctas, relatio consequitur operationem personalem absolute, secundum intellectum: sed quia non inuenitur aliquid distinguens personas & constituens eas nisi relatio secundum relationem suæ oppositionis, ideo dico, ꝙ relatio inquantum est constituens personam, præcedit secundum intellectum operationem. Secundum hoc ergo dico, ꝙ ipsa relatio potest tripliciter considerari. Vel inquantum est relatio absolute, & ex hoc non habet, quòd pręcedat operationem, immo magis ꝙ sequatur. Vel inquantum est relatio diuina quæ est constituens personam, & est ipsa persona subsistens, & sic præcedit secundum intellectū operationem. Vel inquantum est ipsa operatio personalis, & sic sunt simul secundum intellectum, & idem.

A ¶ Ad Primum igitur dicendum, quod cum dicit Magister, ꝙ quia genuit est pater, accipit generationem non prout significatur per modum operationis, sed prout significatur per modum proprietatis constituentis personam, & sic secundum intellectum præcedit personam constitutam & distinctam. Sic enim generationem pro paternitate ponunt, sicut etiam supra præcedenti dist. Vel dicendum, quòd attendit ad relationem, secūdum quòd relatio est, & non secundum quòd est relatio diuina constituens personam, & distinguens. Vel potest meli⁹ dici, quòd in hoc ꝙ dicit quòd est pater, quia genuit, non importatur aliquis ordo per modū causæ, sed potius idētitas relationis, vnde et ipse dicit, ꝙ ideo est filius, quia genit⁹, & quia filius iō genitus, ex verbis Augu. † Lib.3.fid. orth.c.6. 5. de Trini. c.7.10.3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vt supra dictum est, principium generationis in diuinis, nō potest esse tantum natura, Dist.7.q.1. art.1. † ἰδιώματα. † χαρακτηριστικά. nec iterum tātū proprietas, sed natura diuina, prout est in patre, vel proprietas q̃ est paternitas. Vnde Ansel. non dicit totū qđ exigitur ad principium generationis. Anse. vbi supra. Vt enim totum complectamur, oportet dici, quòd non tantum quia Deus est, generat, vel quia pater, sed quia Deus pater. τὸ ὁμοούσιον.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de relatione secundum rationem relationis absolute, sed hæc relatio quæ D est paternitas, habet aliquid vltra, quia cum sit diuina, constituit personam, & est ipsa persona constituta, rōne cuius præcedit secundum intellectum operationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est similis ratio in patre & filio, quia forma propria generati, nullo modo est principiū generationis actiuæ vel passiuę, sed consequens & quasi terminus, & ideo filiatio nullo modo præcedit intellectum natiuitatis, sed forma generantis propria est principium generationis actiuę, & ideo oportet, ꝙ pręcedat intellectum generationis.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de verbo.

Et circa hoc tria quæruntur.

B

Primo. Vtrum verbum proprie sit in diuinis.
Secundo. Vtrum dicatur essentialiter, vel personaliter tantū.
Tertio. Vtrū in verbo importatur respectus ad creaturam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum verbum dicatur proprie in diuinis.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd verbum nō proprie in diuinis dicatur. Omne enim nomē quod significat corporalem operationem, non potest Deo conuenire metaphorice: sed verbum est huiusmodi, dicitur enim à verberatione aeris, vt dicit Priscianus. ergo verbum proprie de Deo non dicitur. Lib.1.c.de verbo.

¶ 2 Præt. Inter omnia, quæ apud nos sunt, verbum videtur magis esse transiens, vel de magis transeuntibus, nec est quid subsistens,

subsistens, sed quicquid dicitur in diuinis permanens, & subsistens. ergo videtur quòd verbum de Deo nō proprie dicatur. ¶ Si dicas, quòd de Deo dr̄ non verbum vocis, sed verbum cordis.

Mono.c.60

¶ Contra. Hoc verbum diffiniens Ansel. dicit, quòd dicere summo spiritui nihil est aliud quàm cogitando intueri: sed cogitare Deo nō conuenit, quia cogitatio dicit quædam discursum rationis Inquirentis & procedētis ex vno in aliud. ergo videtur, quòd nec verbum, aut dicere Deo conueniat.

¶ Præt. Verbum cordis videtur esse quædam conceptio intellectus, sed nihil concipitur ab intellectu nisi species rei intelligibilis, quā apud se format, cū igit̄ Deus non cognoscat per speciem aliquam, sed se per essentiam suā videat, & sic cognoscat omnia, videtur quòd nō ibi proprie verbum intellectus.

Dist.28.in litera.

Contra. Ioa. 1. In principio erat verbū &cæt.

habitudine à paternali hypostasi differentem, nunquàm vero à paternali hypostasi secedentē. Idē, apertius exprimēs personales proprietates in eodem ait. Differentiam hypostaseon, id est personarū, in tribus proprietatibus, i. paternali & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autē ipsas hypostases & īdistabiles inuicem, & vnitas quidem inconfusibiliter. Tres enim sunt & si vnitæ, diuisæ autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet existentiæ modum propriū possidet, sed vnitæ sunt substantia, & non distant neque secedūt à paternali hypostasi. Ecce hic habes, distinctas tres illas proprietates, quæ supra diuersis significatæ sunt modis.

Angu.7.de Trinit. c.2.

¶ Præte. Nihil aliud est verbum, vt infra August. dicit, quàm genita sapientia: sed genita sapientia est in Deo. ergo videtur quòd & verbum.

Respondeo, absque omni dubio confitendum est Deum esse verbum, & proprie verbum dici.

Glos. ordinaria supra 1. cap. Ioa.

¶ Ad cuius intellectum sciendum est: quòd in nobis, vt quædam glos. super Ioan. dicit: inuenitur triplex verbum, scilicet cordis & vocis, & quod habet imaginem vocis, cuius necessitas est, quòd cum locutio nostra sit quædam corporalis operatio, oportet quòd ad ipsam concurrant ea quę ad omnem motum corporalem exiguntur, oportet autem ad hoc, quòd sit motus corporalis hominis, qui scilicet est per deliberationem quòd præcedat deliberatio & iudicium in parte intellectiua, sed quia intellectus est vniuersalium & operationes singularium, ideo vt dicitur. 3. de anima, oportet esse quandam virtutem particularem quæ apprehendit intentionem particularem rei, circa quam est operatio, & tertio oportet, quòd sequatur motus in corpore per virtutes motiuas affixas musculis & neruis, vt quasi videatur esse quidam syllogismus cuius in parte intellectiua habeatur maior vniuersalis, & in parte sensitiua habeatur minor particularis, & demum sequatur conclusio operationis, particularis per virtutem, motiuam imperatam, ipsa enim operatio, se habet in operabilibus sicut cōclusio, in speculatiuis, vt dicitur septimo metaphysi.

Tex.46.

Tex.33.

¶ Si ergo accipiatur locutio, secūdum quòd est in parte intellectiua tantum, sic est verbum cordis, quod etiam ab alijs, dicitur verbum rei: quia est immediata, similitudo ipsius rei. Et à Dam. dicitur, quòd est naturalis intellectus motus, velut lux eius, & splendor. Et ab Aug. dicitur verbū animæ impressum. Secundum autem, quòd est in imaginatione, quando, scilicet quis imaginatur voces quibus intellectus, conceptum proferre valeat, sicut est verbum, quod habet imaginem vocis. Et quod ab alijs dicitur verbum speciei vocis. Et a Dama. dicitur verbum in corde enuntiatum. Et ab August. dicitur verbum animi simul cogitatum. Secūdum autem, quod iam est in corporali actione per motum linguæ, & aliorum instrumentorū corporalium dicitur verbum vocis, & a Dama. verbum quod est angelus, scilicet nuntius intelligentiæ, & ab Augu. verbum cum similitudinis pronuntiatum.

1. fid.orth. c.18.

Aug. lib.9. de Trini.c. 10

Ibid. Dam. & Augus.c. 11.

¶ Dico igitur, quòd verbum vocis, quod habet imaginem, vocis non potest dici in diuinis, nisi metaphorice, sed verbum cordis quod consistit in intellectu tantum, dicitur etiam per prius de Deo quàm de alijs.

¶ Sed tamen sciendum est, quòd in operationibus intellectus est, quidam gradus. Primo enim est simplex intuitus intellectus in cognitione intelligibilis, & hoc nondum habet rationem verbi. Secundo est ibi ordinatio illius intelligibilis ad ma-

F nifestationem. vel alterius secundum quòd aliquis alteri loquitur, vel suijpsius, secundum quod contingit aliquem etiā sibijpsi loqui, & hæc primo accipit rationem verbū. vnde verbum, nihil aliud dicit, quàm quandam emanationem ab intellectu, per modum manifestantis. Et quia potest esse duplex intuitus, vel veri simpliciter, vel vlterius secundum quòd verum extenditur in bonū, & conueniens, & hęc est perfecta apprehēsio, ideo est duplex verbum, scilicet rei prolatæ quæ placet, quod spirat amorem & hoc est verbū perfectum, & verbum rei quæ etiam displicet, vnde dicit Aug. quòd verbū dicitur, animo impressum q̄uis ipsa displiceat, aut complaceat. vbi supra.

Quòd sunt alia nomina personarū easdē proprietates notantia, scilicet genitus, genitor, verbū imago.

B

HIc non est pretermittendū quòd sicut pater & filiꝰ & spi. sanctus nomina persona-
G rum sunt & proprietates personales designant, ita & sunt, & alia nomina personarum, i. quæ ipsas personas significant, & earū proprietates denotant, & easdē quas & nomina prędicta Vnde & relatiue dicuntur, scilicet genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Au. in 5. lib. de Tri. ait. † Videndum est inquit. hoc significari cum dicitur genitus, quod significatur cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus, & qa filius, vti-

† c.7. to.3.

H

Ad Primum igitur dicendum, quod quàmuis nomen verbi impositū sit, à motu corporali, quod est vltimū in nostra locutione tamen impositum est, ad significādum omne quòd dicitur vel exterius, vel interius. Vnde quàmuis interpretatio nominis, non conueniat Deo conuenit tamen res significata per nomē, sicut frequenter contingit, vt dictum est de hoc nomine persona.

Dis. 26.q.1 art.1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum vocis neque permanet, neque subsistit in nobis, sed verbum cordis nostri, permanet quàmuis non subsistat, & ideo patet quòd quàmuis verbum, non habeat ex ratione verbi, quòd permaneat vel subsistat, tamen habet diuersas rationes perfectionis secundum quòd in diuersis inuenitur, & ideo verbum diuinum inquantum diuinum habet, quòd sit permanens, & subsistens, sicut & de amore, supra dictum est.

Dis.26.q.1. art.1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sine dubio cogitatio in Deo, proprie non est, sed Ansel. per similitudinem nomen cogitationis posuit. Sicut. n. in cogitatione est, exitus rōnis ab vno in aliud
I per collectionem, ita etiam ratio verbi, vt dictum est, completur in quadam emanatione, & exitu ab intellectu. vnde addit supra simplicem intuitū intellectus aliqđ cogitatione simile.

Dis. 10.q.1. art.2. vbi supra. In cor. art.

¶ Ad quartum dicendum, quòd intellectus diuinus nō intelligit essentiam suam, per aliq̄ speciem differētem essentialiter, aut realiter, ab ipsa essentia, nihilominꝰ tn̄ ipse intelligit essentiam suam, per essentiam suam, vnde essentia se habet vt intelligens, & vt intellecta, & vt quo intelligitur, & inquantū se habet, vt id quòd intelligitur est ibi vere ratio intellecti, sed inquantum se habet vt quo intelligitur. sic est ibi ratio verbi.

ARTICVLVS II

b Vtrum verbum dicatur personaliter.

K AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd verbum non dicatur personaliter, sicut enim dicit Aug. verbum, quod insinuare intendimus cum amore notitia est, sed notitia dicitur essentialiter, ergo & verbum.

Lib.9.de Trin.ca.10 to.3.

¶ 2 Præt. Oē illud, quòd potest intelligi non intellecta distinctione personarum est essentiale in diuinis, sed nō intellecta distinctione personarum adhuc pōt intelligi, quòd intellectus diuinus manifestat se sibi, & manifestat se creaturę, cum ergo verbum non addat aliquid supra rōnē intellectus nisi ordinem manifestationis, videtur quòd verbum sit essentiale sicut & intelligere,

¶ 3 Item. Verbum est terminus huius actus qui est differētie. nihil. n. dicitur nisi verbum, sed quęlibet persona potest dicere se, & potest dicere essentiam suam, ergo essentia est verbum, & quælibet persona est verbum, & ita verbum essentialiter dicetur. Nec pōt dici quòd quilibet eorum dicat se verbo patris: quia perfectius est dicere verbo proprio q̄ alterius, & ita cum vnaquęq; persona perfectissime se dicat videtur quòd quęlibet dicat se ver-

se verbo Proprio, sed non verbo proprio q sit ab ipsa: quia sic A essent plures personæ quã tres. ergo verbo proprio q est ipsa.

Art. antec. ¶ 4 Præt. Vt dictum est, verbum dicit conceptionem intellectus: sed conceptus intellectus nullus est nisi species intelligibilis formata in intellectu. ergo in Deo non potest esse verbum nisi illud, quod se habet per modum speciei, & quo intelligitur, sed hoc principium intelligendi, in quo aliquid intelligi- † Cap. 2. tur, & quo intelligit, ergo videtur, q si filius diceretur tãtum verbũ personaliter, quòd filius esset principium actus intelli- lib. 7. de Trinit. c. 2. gendi in patre, quod supra improbatũ est in 5. dist. ab August.

† Cap. 3. ¶ 1 Contra, Est quod Augu. dicit, quòd eo dicitur verbum in diuinis quo filius, & quo sapiẽtia genita: sed ista omnia dicuntur personaliter. ergo videtur, quòd & verbum.

ibidem. c. 1 to. 3. ¶ 2 Præt. Aug. dicit, q quàmuis sint tres, qui dicant, tamen nõ est ibi nisi vnum verbum. ergo videtur, q lib. 7. c. 2. verbum tãtum dicatur personaliter.

Art. antec. ¶ 3 Item. Verbum, vt dictum est, dicit ordinem cuiusdam exit⁹ & conceptionem intellectus, & dicitur ad aliquid sicut in litera dicitur: oia autẽ † Aug. 7. de Trin. c. 1. hæc videntur ad personas pertinere. ergo videtur quòd verbum sit personale.

† c. 13. to. 3. ¶ Vlterius Quæritur circa hoc: si verbum II. dicatur personaliter, vtrum solus filius dicendus sit verbũ. videtur q nõ, quia sicut filius exit à patre vt manifestãs ipsum, ita & spiritussanctus. ergo ratio verbi vtriq; æqualiter cõuenit.

¶ 2 Præt. Intellectus est quasi medium inter naturam quam sequitur, & voluntatẽ q̃ præcedit: sed mediũ pertinet ad vtrunque extremorum. cũ ergo verbũ dicat processionẽ intellectus, videtur q nõ magis dicatur filius verbũ qui procedit p modũ naturæ, q̃ spiritussanctus, qui procedit per modum volũtatis.

¶ 3 Item. Causa manifestatur per effectũ sed intellectus diuinus est causa omnium creaturarum, sicut intellectus artificis causa artificiatorum. ergo omnes creaturæ põt dici verbũ dei.

Lib. 15. de Trini. c. 17. Contra est quod dicit Aug. lib. de Trin. quòd sicut in trinitate solus filius dicitur verbum: ergo ita solus spiritussanctus dicitur donum. ergo sicut donum non conuenit filio, ita nec verbum spirituisancto.

E Respondeo dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dicunt, quòd dicere de Deo dicitur tripliciter. Quandoq; enim dicere est idem quod intelligere, & sic est essentiale. quandoque enim dicere idem est quod generare, & sic est notionale. quandoque enim dicere est idem quod creare, & sic dicere connotat respectum ad creaturam, & est essentiale. Dicunt igitur, quòd huic actui non respõdet verbum nisi quantum ad secundum modum dicendi, & ideo quàmuis dicere dicatur essentialiter & personaliter, tamen verbum nõ dicitur nisi personaliter. Sed hoc non videtur verum, quia nõ est intelligibile quòd aliquid dicatur & non sit verbum: vnde oportet quòd quoties dicitur dicere, toties dicatur verbum.

¶ Alij dicunt, q dicere nihil aliud est in vniuersali quàm manifestare * intellectũ suum, põt autem homo manifestare in- * D. 1160. tellectum suum, vel alteri, sicut verbo vocali: vel sibijpsi, sicut verbo cordis. Ita dicũt, q vtroq; modo Deus manifestat intellectum suum. s. concedẽdo creaturam, quę est verbum ipsius, quasi verbum vocale, & generando filium, sm quod manifestat se apud seipsum, & hoc est idem quod verbum cordis. Vnde dicunt, q verbum dictum de Deo semper est personale, sed hoc non videtur verum, quia si inquiratur quid sit istud verbum, quo aliquis sibi loquitur, non inuenitur esse nisi conceptio intellectus. cõceptio autem intellectus est, vel operatio ipsa * quę est intelli- * D. 751. gere, vel species intellecta. Vnde oportet, quòd verbum, vel dicatur ipsa operatio intelligẽdi, vel ipsa species quæ est similitudo rei intellectę, & sine vtroque istorum non potest quis intelligere, vtrumq; enim istorũ est id, quo qs intelligit formaliter. Et iõ impossibile est, quòd accipiẽdo hoc modo verbũ aliquis intelligat nisi verbo intellectus sui, qđ sit vel operatio eius, vel ratio operationis ad eam, sicut mediũ cognoscendi se habẽs, † c. 2. to. 3. quæ est species rei in Dist. 5. q. 3. intellectę. Vnde cũ pa- art. 1. ter intelligat se, si nõ esset ibi nisi verbum personale, qđ est filius, oporteret, q pr̃ intelligeret filio. quasi formaliter, & hoc supra improbatũ est.

¶ Et ideo dicendum est cum alijs, q hoc nomen verbum, ex virtute vocabuli põt personaliter, & essentialiter accipi. Non enim significat tãtum relationem sicut hoc nomẽ pater, vel filius, sed imponitur ad significandũ rem aliquam absolutam simul cum respectu; sicut hoc nomẽ scientia, sed in hoc differt, quia relatio, quę importatur hoc nomine scientia, non est relatio originis, secundum quam referatur scientia ad illud à quo est, sed est relatio secundum quam refertur ad illud ad quod est, scilicet, ad scibile, sed hoc nomen verbum importat relationem, secundum q̃ refertur ad illud à quo est, s. ad dicentem. Huiusmodi aũt relationes in diuinis contingit esse dupliciter. Quædã. n. sunt reales, quæ requirunt distinctionem realem, sicut paternitas, & filiatio, quia nulla res potest esse pater & filius respectu eiusdẽ. E Quædam autem sunt relationes rationis tantum, quæ non requirũt distinctionem realẽ, sed rationis, sicut relatio, quę importatur in hoc nomine operatio. Habet. n. operatio respectũ implicitum ad operationem à quo est. Nec in diuinis differũt operans & operatio, nisi ratione tantum. Si igitur relatio importata hoc nomine, verbum sit relatio rationis tãtum, sic nihil prohibet quin essentialiter dicatur, & videtur sufficere ad tionem verbi, secundum q à nobis in Deum transumitur: qa Art. præce. in nobis, vt dictum est, nihil aliud est verbum nisi species intellecta, vel forte ipsa operatio intelligentis, & neutrum eorũ realiter distinguitur ab essentia diuina. Si autẽ importet relationem realem distinctionem exigentem, oportet quòd personaliter dicatur, quia non est distinctio realis in diuinis nisi personarum. Et est simile de amore, qui secundum eandem distinctionem

que genitus. Sicut autẽ filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur, & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. lib. de Trinit. † Verbum quidẽ solus filius accipitur, non simul pater & filius tãquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur quomodo imago, non B autem pater & filius simul ambo imago, sed filius solus est imago patris, quemadmodum & filius. Idem in 7. lib. de Trin. † * Verbum secundum quod sapientia est, & essentia, hoc est quod pater secundum quòd verbum: nõ hoc est quod pater: quia verbum non est pater, & verbum relatiue dicitur, sicut filius. Item in eodem. † Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cum dici- C tur verbum. Et propterea, nõ eo verbũ quo sapientia dicitur, quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiue dicitur ad eum cuius est verbum sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius quo verbum, & eo est verbum quo filius. Sapientia vero quo essentia, & iõ quia pater & filius sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem. † Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quã imaginem ad se dici? † Idem in 5. D Dicitur relatiue filius, relatiue etiam dicitur verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur. Nihil autem horum pater dicitur.

breuiter summam colligit intelligentiæ prædictorum.

APerte ostensum est, quòd sicut filius, vel genitus relatiue dicitur ad patrem, ita verbum & imago. Et quòd eo dicitur verbum, siue imago quo filius, i. eadem proprietate, siue notione dicitur verbũ & imago qa filius, sed non eo quo verbum dicitur sapientia, vel essentia, quia non notione qua dicitur verbũ, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, nõ secundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad se, et eorum quę relatiue dicuntur, quicquid enim ad se simul ambo dicuntur, sed non in prędictis relatiuis.

ET est hic aduertenda quædã generalis regula eorum, quæ ad se, & eorũ quæ relatiue dicuntur de patre & filio. Quicquid. n. ad se dicitur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. † non dicitur alter sine altero, i. quicqd dicuntur qđ substantiã eorũ ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo D nec pr̃ est Deus sine filio, nec fili⁹ sine pr̃e, sed ambo simul De⁹, sed nõ ambo simul pater, nõ ambo simul filius, vel verbũ, vel imago.

Dist.18.q. 1.arti.1. ctionem essentialiter & personaliter dicitur, vt supra dictum est, cum.n. verbum sit similitudo ipsius rei intellectæ, prout est concepta in intellectu, & ordinata ad manifestationem, vel ad alterum, ista species in diuinis potest accipi dupliciter, vel secundum quòd dicit id, quod aliquid formaliter in diuinis intelligitur, & sic cum ipsa essentia per se intelligatur & manifestetur, ipsa essentia erit verbum, & sic verbum & intellect & res cuius est verbū non differunt nisi secundum rationem, sicut in diuinis differūt quo intelligitur, & quod intelligitur, & quod intelligit, vel secundum quòd species intellecta nominat aliquid distinctū realiter ab eo cuius similitudinem gerit, & sic verbum dicitur personaliter, & conuenit filio in quo manifestatur pater, sicut principium manifestatur in eo, quod est a principio p modum intellectus procedens. Sed tñ in vsu sanctorum & cōmuniter loquentium est, quòd hoc nomē verbum, relationem realiter distinguentē importat, vt dicit Aug.

7. de Trini. ca.2.to.3. quòd verbum idem est quod sapientia genita, & ideo ista quæstio parum valet, quia nō est de re, sed de vocis significatione, quæ est ad placitum, vnde in ea plurimum valet vsus, quia nominibus vtendum est vt plures, secundum Philos. de rebus autem iudicandum, secundum sapientes. Cum enim de rebus constat, frustra in verbis habetur controuersia, vt dicit Magister, lib. 3. dist. 24. Sed tamen ea quæ in diuinis dicuntur, non sunt extendēda nisi quantū sacra scriptura eis vtitur.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd notitia non dicit totam rationem verbi: quia notitia & sapiētia dicūtur per modum quiescentis & manentia in eo cuius sunt. & ideo nunquam dicitur nisi essentialiter, quamuis possint esse appropriata. Sed verbum dicit quandam emanationem intellectus & exitum in manifestationē sui, & ideo quia exitus iste potest intelligi, vel secundum rem distinctam, prout filius exit à patre, vel secundum rationem tantum, prout intelligere est ab intellectu diuino, ideo & verbum quandoque essentialiter, & quandoq; personaliter dicitur, sicut & amor.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non intellecta distinctione personarū, adhuc intellectus diuinus potest manifestare seipsum, & ad se, & ad alterum. Ad alterum sicut creando creaturam, vel inspirando cognitionem sui, creaturæ. Ad seipsum p modum quo aliquis conuertitur supra id, quod intellexit, vt K manifestum fiat, vtrum verum sit, vel non, quod intellectu percipit. Hoc.n. proprie est loqui in corde: p p quod habet aliqd simile cogitationi, non tamen esset ibi manifestatio principij, in aliquo realiter distincto, & existēte per modum intellectus in eadem natura, non intellecta distinctione personarum.

¶ Tertium conceditur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd nullo modo est concedendū quòd pater intelligat a filio, vel q intelligat in filio. sicut in obiecto, vel specie qua cognoscitur: quia hoc poneret filium habere aliquam rationem principij ad patrem. Sed tamen concedendum est, quòd pater intelligit in filio, & seipsum, & alia, inquantum videt filium esse similitudinem suam, & omnium aliorum, sicut principium videtur in eo cuius est principium, quamuis & in seipso videatur. Possum.n. videre hominem in imagine sua, quamuis ipsum etiam per se videam: ita & quamuis pater seipsum videat in se, & omnia alia: tamen ea potest videre in filio & seipsum: sicut & seipsum à creatura videre potest, inquantum ipsum creatura repręsentat, quis imperfecte.

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi.

Hic quæritur cum dicitur: Deus de Deo, lumen de lumine & huiusmodi, vtrū dicantur secundum substātiam. G nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secundū substantiam dicuntur simul ambo scilicet pater & filius, possunt dici Deus de Deo: lumen de lumine secundum prędictam regulam. Ad quod dicimus: quia licet Deus secundum substantiam dicatur & lumen, & sapiētia, & huiusmodi, & nunquam relatiue accipiantur, aliquando tamen pro relatiuis, i. pro personis: sed non relatiue accipiuntur, vt cum dicitur, Deus genuit Deum: alterum H pro patre, alterum pro filio ponimus. similiter cum dicitur: Deus de Deo, lumen de lumine. In alijs quoque locutionibus, sæpè reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarū deducta, vt cum dicitur: Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi filius tantum significatur. Ita & de solo filio intelligitur cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde Aug.† quærens quomodo huiusmodi dicātur in vj. lib. de Tri. ait. Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? Non.n. simul ambo Deus de Deo: sed solus filius de Deo. s. patre. Nec ambo simul lumē de lumine, sed solus filius de lumine patre.

Quòd tantum secundum nomē substantiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum.

Et est sciendum, quòd secūdum nomina substantię tātum dicitur illud de illo: licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundum vero eadem nomina personarum: nūquàm dicitur illud de illo: sicut

F ¶ Ad quintum, quod in cōtrarium obijcitur dicendū: q Aug. accipit verbum prout dicit realem exitum, & distinctionem à dicente, & non secundum quòd ad rationem verbi sufficit distinctio rationis, & ideo accipit verbum tantum personaliter. vbi supra.

¶ Ad sextum dicendum, quòd in diuinis non est nisi tantum vnum verbum, & tamen est ibi verbum personale, & essentiale, quia persona non distinguitur ab essentia. vnde nec excluditur per dictionem exclusiuam.

¶ Ad septimum dicendum, q omnia illa q̄ dicuntur, possunt accipi realiter, vel sm rationem, & vtrunq; sufficit ad rationem verbi, & ideo potest dici essentialiter & p sonaliter. † lib. 6. c. 2. to. 3.

¶ Ad id quod vlteri quæritur dicendum, quòd si verbum personaliter sumatur, soli filio conuenit & nō spi. san. quia spi. sanctus procedit p modum voluntatis, & vñ proprie dicitur amor & donum, sed procedere per modum naturæ, vel intellectus cōuenit filio, & ideo ipse proprie, & genitus, & verbū dicitur.

¶ Ad Primum ergo quod obijcitur dicendum, quòd ad rationem verbi nō solum exigitur esse manifestatiuum, quia sic cuiuslibet causæ esset verbum suus effectus, quod non potest dici nisi metaphorice, sed oportet, quòd illo verbo intelligatur processio intellectus, & hoc non conuenit spirituisancto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spiritussanctus procedit à duobus, & ideo sua processio est per modum consummationis I amoris, quæ est ex vnione voluntatis in volentibus, & propter hoc procedit tantum per modum voluntatis. Sed tā processio intellectus quam processio naturæ, est ab vno tantum, nō autem ab vno secundum quod vnitur alteri, si sit perfectū agēs, sicut est agens diuinum, & ideo vterque modus processionis conuenit illi personæ, quæ solum ab vno est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creatura non potest dici proprie verbum, sed magis vox verbi: sicut enim vox manifestat verbum, ita & creatura manifestat diuinam artem: & ideo dicūt sancti, quòd vno verbo Deus dixit omnem creaturam, vnde creaturæ sunt quasi voces exprimentes vnum verbum diuinum, vnde dicit August. omnia clamant, Deus me fecit, sed hoc non dicitur nisi metaphorice. Lib. 3. de libero arbit. c. 23. to. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum verbum dicat semper respectum ad creaturam.

Ad Tertium sic proceditur. Videtur, quòd verbum semper respectum dicat ad creaturam, sicut.n. dicit August. Dixit & facta sunt, id est, verbum genuit in quo erat vt fieret creatura, sed per hoc ponitur respectus ad creaturam. ergo videtur quòd verbum dicat respectum ad creaturam. 1. p. q. 34. Et qd li. 4. Aug. lib. 1. Sup. ge ad lra. c. 2. t. 3.

¶ 2 Præt. Augustin. in principio Ioan. dicit quòd verbum est operatiua potentia patris; sed operatiua potentia dicitur per respectum ad creaturam. ergo & verbum. Aug. lib. 83 q. 63. to. 4.

¶ 3 Item. Ansel. dicit, quòd Deus dicendo se, dixit omnē creaturam, sed dicendo genuit verbum sibi æquale. ergo videtur, quòd verbum, quod genitum est a patre, ponat respectum ad creaturam, secundum quod per verbū creaturę dicunt à Deo. Ansel. monol. c. 33.

¶ 4 Præt. Artificiata non cognoscuntur ab artifice, nisi secundum quòd cōuertitur ad formam artis, quam apud se habet. ergo idem est artifici cōuerti ad artem suam, & ad artificiata, & intelligere vtrunq;: sed verbum est ars omnium eorū, quæ

à summo

à summo artifice condita sunt. ergo videtur, q nunquàm fiat conuersio intellectus paterni ad artificiata, nisi per hoc, q ad verbum conuertitur & econuerso: quandocunq; cōuertitur ad verbum, ad artificiata conuertitur. ergo videtur q verbum semper accipiendum sit cum respectu ad creaturam.

verbum de verbo, vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis psonis conuenire nó possunt. Quod Aug. † licet obscure, in eodē lib. ita dicit. Hoc solum de eis dici non pōt. illud de illo, quod simul ambo non sunt. i. illo solo nomine non possumus vti ad ostendendum vnum de vno, B qđ simul ambobus non cōuenit. Sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbū, nec imago de imagine, nec filius de filio, quia nó simul ambo filius, vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam psonarum distincte faciūt: ita ēt interdum totius trinitatis simul. Vnde Augu. in eodem lib. ait. In patris nomine, ipse pater per se pronuntiatur. In Dei vero nomine, & ipse pater & filius, & C

Contra. Nihil qđ dicit respectū ad creaturam cōuenit Deo ab æterno, vt dominus & huiusmodi: sed verbū conuenit Deo ab æterno, quia in principio erat verbū. ergo verbum non dicit respectū ad creaturam.

† Lib. 7. de tri. c. 2. to. 3.

¶ Præt. Omne nomē connotans effectum in creatura, significat diuinam essentiā: sed verbum est psonale ad minus qñq;. ergo videtur, q verbum non dicat respectum ad creaturam.

Respondeo, Dicēdum, q verbum non semper dicitur ſm respectum ad creaturam: sed qñq; cum respectu, & qñq; sine respectu, & hoc sic patet. Verbum. n. siue dicatur personaliter, siue essentialiter, est species concepta, in qua est similitudo eius, quod dicitur, & dicentis, qñ aliquis seipsum dicit. Cōstat autem q diuina essentia siue pater, præhabet in se similitudinem omnis creaturę, sicut exemplar. vnde illud quod significatur vt species, vel similitudo patris, aut essentiæ diuinæ, si perfecta similitudo sit, continebit in se similitudinem omnium rerum. sed quamuis aliquis sit species, vel similitudo alterius: non tamen oportet, q semper qñcunque conuertitur in speciem, cōuertatur in illam cuius est species, vel similitudo, quia in speciem vel in imaginem cōtingit fieri conuersionem dupliciter. Vel secundum quod est species talis rei, & tunc est eadem cōuersio in rem, & in speciem rei. Vel in speciem secundum q est res quædam: & sic non oportet, q eadem conuersione * cōuertatur quis per intellectum in speciem rei, & in rem. D Sicut qñ aliquis considerat imaginem inquantum est corpus lapideum, & inquantum est similitudo Sortis vel Plato. Dico igitur, q cùm ipse Deus sit similitudo & species omnium rerum, duplex conuersio intellectus potest fieri in ipsum. Vel absolute, ſm q res quædam. Vel inquantum est similitudo omnium rerum, & vtroq; modo seipsum Deus cognoscit, & supra se cōuertitur, quamuis non diuersa, sed vna operatione. Vnde si verbum accipiatur prout consequitur intuitum intellectus diuini, secundum q absolute seipsum intuetur, sic verbum absolute dicitur in diuinis: sine respectu ad creaturam siue essentialiter, siue personaliter dicatur, si autem verbum consequatur intuitum intellectus diuini prout conuertitur supra se, inquantum est similitudo omnium rerum & exemplar, tunc etiam in verbo accipitur respectus ad creaturam vt est respectus artis ad artificiata, & sic proprie verbo competit nomen artis. E Si tamē verbum accipiatur secundum ordinem manifestationis ad alterum, sic semper dicit respectum ad creaturam, quia talis manifestatio diuini intellectus est per eductionem creaturarum.

† Lib. 5. c. 8. to. 3.

* D. 720.

¶ Ad primum igitur dicendum, q quāuis in verbo sit vnde fiat omnis creatura: nihilominus tñ consideratio verbi, & eius cuius est verbum, non dependet à cōsideratione creaturę: & ideo verbum, non de necessitate dicit respectum ad creaturam.

¶ Ad secundum dicendum, q verbum dicitur potentia operatiua patris per modum artis, vnde inquantum significatur vt ars, significatur per respectum ad creaturam. Sed non de necessitate sic intelligitur, quando significatur vt verbum: sicut patet de spiritusancto, qui ipse est amor, quo pater diligit filium, & iste amor est ratio amoris, quem in creaturam habet, quam in suæ similitudinem dilectionis adducit, & inquantum est amor, absolute significatur nomine amoris. non connotando aliquem respectum ad creaturam: sed inquantum

A est ratio eorum, quæ liberaliter creaturæ conferuntur: significatur nomine doni, quod respectum ad creaturā importat: sic est de nomine verbi & nomine artis, quia verbum potest absolute dici: sed ars dicit respectum ad artificiata.

spiritussanctus: vt cum dicitur. Nemo bon' nisi solus Deus, quia trinitas est vnus solus Deus.

DISTINC. XXVIII.

A

Quòd non tantum tres prædicta proprietates sunt in personis sed etiā aliæ, quæ de alijs significantur nominibus, vt ingenitus. B

PRæterea considerari debet, q non tantum tres prædictę ꝓprietates, siue notiones in personis sunt: verum ēt alię, quæ alijs notantur nominibus. Nam ēt hoc nomen ingenitus, relatiue dicitur de patre tātum, & aliam designat notionem, quam pater vel genitor. Non est. n. idem esse patrem & esse ingenitum. i. non ea notione pater dicitur, qua ingenitus. Pater. n. vt prædictū est. C

¶ Ad tertium dicendum, q vno & eodem verbo pater dixit se & omnē creaturam: tñ diuersa est cōsideratio verbi, ſm quòd per illud dicit pater & creatura. Non. n. deest cognitio absoluta sui ipsius: nec ēt cognitio absoluta creaturarum, nec etiā cognitio comparata, secundum q cognoscit se esse causam illorū, quamuis istæ tres cognitiones, non differant realiter in ipso, sed ratione tantum: & ideo non igitur ad intellectum verbi, secundum q eo intelligit pater dixisse seipsum respectu ad creaturam, sed ſm q eo intelligit creaturas dixisse: & ideo verbū absolute & cum respectu ad creaturam intelligitur. † Dist. 21.

¶ Ad quartum dicendum, q artifex potest cōuerti ad speciē artis, quæ apud ipsum est tripliciter. Vel ſm q est similitudo rei per ipsum fiendæ, & sic absolute conuertitur in rem artificiatam, nullam considerationem habens de arte sua. Vel in ipsam speciem artis ſm esse quod habet in anima eius, & sic est consideratio absoluta ipsius speciei inquātum est res quædam: nec aliquid tunc de re artificiata considerat. Vel comparando vnum ad alterum, dum considerat illam speciem, quę apud se est esse causam eorum, quæ ab ipso fiunt, & ita etiam est de intellectu diuino, ſm q conuertitur supra seipsum, vel inquantum est res quædam, vel prout est similitudo rerum tñ, vel prout illa res, quæ est similitudo est causa eorum, quæ sibi assimilat, quamuis istæ cognitiones in Deo simul sint & realiter non differant.

D ¶ Ad quintum dicendum, q verbum non dicit respectum ad creaturam in actu, sed quasi in habitu, sicut donum. & ideo vtrunque æternum est.

¶ Ad sextum dicendum, q omnis effectus creaturæ est cōmunis totius trinitatis. vnde quicquid dicit respectum ad creaturam, dicit in cognitionē essentiæ, sicut in effectu suo causa cognoscitur. Sed quia non tñ essentia habet ordinem ad creaturam, sed etiam processio personalis, quæ est ratio processionis creaturarum, ideo potest etiā aliquid personale cum respectu ad creaturam significari, & tunc tale nomen principij significabit personā principaliter, sed ex consequenti ducet in intellectum essentiæ, & sic est in nomine verbi, & nomine doni.

EXPOSITIO TEXTVS.

E NAtura igitur diuina si pater est, ge. filium. } istud non sequitur, quia quamuis secundum rem idem sit pater & generatio, tamē per verbum generationis significatur illa proprietas, vt inhærens & determinans illud, de quo dicitur: & ideo quia essentia non determinatur à proprietate, vt per se subsistente, non dicitur q essentia generet: sed pater significat eandem proprietatem, vt per se subsistentem & ideo propter identitatem rei dicitur, q essentia est pater. } A se inuicem differunt. } Differentia non proprie in diuinis est, quia opponitur similitudini: sicut diuersitas vnitati, tamen hic large accipitur pro distinctione.

DISTINCTIO XXVIII.

DIVISIO TEXTVS.

HIc determinat Magister de notionibus personarum, quæ non sunt personales. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de innascibilitate, quæ est proprietas personæ, quamuis non sit proprietas personalis. In secunda, de hoc nomine principium, quod nec est proprie-

tat personalis, nec personæ: ibi § Est præterea aliudnomen § 29. distinct. Prima in duas. In prima, ostendit qualiter pater dicatur ingenitus. In secunda, qualiter econtrario. Omne quod genitum dicitur, de filio sit accipiendum, ibi § Sciendum est quoq;, q sicut. § Circa primum duo facit. Primo, ostendit qualiter pater ingenitus dicatur. Secũdo, mouet quæstionẽ ex dictis. ibi § Præt. Quęri solet. § Circa primum duo facit. Primo, ostendit qualiter nomẽ ingeniti à sciẽtis accipitur. Secũdo, qualiter ab eis etiã qñq; taceatur. ibi § Illud etiam taceri non oportet &c. § Circa primũ duo facit. Primo ostendit, qualiter pater ingenitus dicatur. Secundo, ostẽdit quæ sit notio patris, quam nomen ingeniti designat. ibi § Si autem vis scire. § Circa primũ tria facit. Primo exponit ingeniti significationẽ. Secundo, ponit expositionis manifestationẽ: ibi § His exemplis. § Tertio excludit, quandam dubitationem: circa cuius solutionẽ diuersorum opiniones narrat. ibi § Ideo solet qri &c. § § Sciendum quoque. § Hic ostendit, qualiter filius dicatur sapiẽtia genita. Et circa hoc duo facit. Primo, ostẽdit dicti significationem. Secundo, excludit dubitationem ex dictis. ibi § Caue lector. § vbi duo facit, secundum duas dubitationes, quas remouet. Secunda incipit, ibi § Illud sciri oportet &c. § & vtraque per se patet in litera.

† ca.6.to.3.

est, dicitur secundum proprietatem generationis. Ingenitus autẽ secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio authoritate generationis. differt etiam proprietate: * innascibilitatis. i. quia ingenitus. Vnde Aug. distinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5. lib. de tri. sic ait. Non est hoc dicere ingenitũ, quod est patrem dicere, quia & si filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisq; filium, non ex eo ipse est ingenitus, quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicit pater, quia ingenitus. Ideoq; cum de Deo patre vtrũq; dicatur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor. n. dicitur ad genitum. i. filium. Cum vero ingenitus dicitur, non quid sit: sed quid nõ sit ostenditur. Hoc exemplis planũ faciendum est. Quia dicitur ingenitus, hoc ostenditur q nõ sit filius: sed genitus & ingenitus cõmode dicuntur, filius autẽ latine dicitur. Sed vt dicatur infilius: non admittit loquendi consuetudo, nihil tamen intellectu demitur, si dicatur nõ filius, quemadmodum etiã si dicatur nongenitus pro eo quod dicitur ingenitus nihil aliud dr. Ideo non est in rebus considerandũ, quid vel sinat, vel non sinat dici vsus sermonis nostri: sed quis iterum ipsarum intellectus eluceat. Nõ ergo iam tãtum dicamus ingenitum: sed ẽt non genitum, qđ tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quàm nõ filium? Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, eadem proposita substantialiter dicatur: sed id tantum negatur, qđ sine illa aiebatur, sicut in alijs prędicamentis, cum dicimus homo est, substãtiam designamus. Qui ergo dicit non homo est, non aliud genus prædicamenti enuntiat: sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substãtiam aio, homo est, sic ẜm substantiam nego, cum dico, non homo est. At si tantum valet, quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur nongenitus, quantum valet quod dicitur nõ filius.

QVÆSTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Primo. De innascibilitate.
Secundo. De imagine.

Circa primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum innascibilitas sit notio, vel proprietas patris.
Secundo. Vtrum sit personalis proprietas eius. Vtrum autem innascibilitas vel ingenitus, conueniat spiritusancto habitum est supra. 13. dist. q.1.art.4.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum innascibilitas sit proprietas patris.

1.par.q.33. art.4.

D Primum sic proceditur. Videtur, q innascibilitas non sit notio vel proprietas patris. Vt. n. in litera habetur, cũ pater ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit ostenditur: sed negatio non potest esse sufficiens principium notificãdi aliquid. ergo cum notio dicatur illud, quod est principium cognoscendi personam, videtur q ingenitum non dicat aliquam notionem patris.

¶ 2 Præt. Si ingenitum sit proprietas patris, aut hoc erit secundum quod intelligitur negatiue: aut ẜm quod intelligitur priuatiue: sed non ẜm q intelligitur negatiue: quia sic cõuenit ei, q non generatur, & sic conuenit essentiæ & spirituisancto. Similiter nec secundum q priuatiue: quia priuatio semper ponit imperfectionem in eo cuius est, cum priuatio sit eius, quod natum est haberi & non habetur. ergo videtur: q ingenitus nullo modo sit notio vel proprietas patris.

F ¶ 3 Præt. Cum personæ diuinæ non distinguantur nisi per relationes nihil potest esse ꝓprietas, vel notio diuinæ personæ, quod non est in genere relationis: sed ingenitus nõ est in genere relationis. ergo non est notio personæ diuinæ. Probatio medię. sicut se habet inferius ad superius, ita se habet negatio superioris, & ecõtra ad negationem inferioris. Quanto. n. homo est in paucioribꝰ quam animal: tanto magis negatio aĩalis de paucioribus prędicatur, q̃ negatio hominis. Sed generatio prout significat relationem est minus cõmune, q̃ relatio. ergo negatio generationis est plus commune q̃ nõ relatio, & ita prędicatur de illa, & saluatur cum ea, sicut cõe cum proprio: sed quicquid saluatur cũ opposito generis non est cõtentum sub genere. ergo ingenitus cum saluetur cũ eo, quod est nõ relatio, non est in genere relationis.

G H

¶ 4 Item. Ingenitum conuenit patri, ẜm q est principium: sed ipse non est principium solũ per generationem, sed etiam per spiratione. ergo videtur, q nõ debeat notificari per negationẽ generationis: sed per negationem processionis, quæ est commune ad vtrunque, vt dicatur improcessibilis, vel secundum specialem rationem vtriusq; processionis: vt sicut ingenitus, ita dicatur inspirabilis.

Contra est quod in litera per Hil. dicitur.

I ¶ Præt. Illud quo persona diuina distinguitur ab alijs ꝑsonis, est notio vel proprietas eius: sed ingenitum soli patri cõuenit, vt sup. 13. dist. habitum est. ergo est notio, vel ꝓprietas patris. q.1. artic.4.

Respondeo Dicendum, q secundum Aug. pater est principium totius diuinitatis. vnde etiam Dion. dicit, q in patre est fontana diuinitatis. vnde si in diuinis personis esset ordo qui poneret prius & posterius, pater esset primum principium: sed quia ibi non est talis ordo, loco eius qđ est primum dicimus principium non de principio. Vnde pater, quod dupliciter innotescere. Vel inquantum est de non principio, & sic innotescit per notionem innascibilitatis. Vel inquantum est principium, & sic quia principium dicitur secũdum emanationem, quæ ab ipso est secundum duplicem modum emanationis in diuinis, duabus notionibus innotescit. s. paternitate inquantũ est principium per generationem, & communi spiratione inquantum est principium spiritussancti per spirationem amoris, & sic patet q in vniuerso sunt tres rationes patris. Lib.4.de trini.c.20.to.3 Diony.2.de diu.no.

K

¶ Ad primum igitur dicendum, q aliqua dictio dicitur ponere aliquid dupliciter. Vel ita q illud qđ ponit, sit de intellectu eius, sicut aliquid essentiæ ipsius, vt homo ponit animal. Vel quia supponit illud, quasi in quo fundatur, quamuis nõ sit de essentia eius, sicut omne antecedens ponit substantiã. Dico ergo, q hoc nomen ingenitus non ponit aliquid, qđ constituat intellectum ipsius: quia homo non posset esse nisi poneret aliq rationem principij, vel in cõi vel in speciali: quia nihil aliud notionale potest patri conuenire, & quocunq; modo dicatur, non ponet in numerum innascibilitas cum paternitate, quia cõe non ponit in numero cum proprio. Sed tñ ponit aliquid, qđ præsupponit in quo fundat, & ex hoc est, q quidam dixerunt, q ingenitus aliquid ponit, & quidam, q nihil. Sed quis nihil ponat quod sit de intellectu eius constitutiue, non tamen sequitur, q non possit esse notio, quia illud cuius ratio

consistit

consistit in remotione, optime per negationem certificatur, sicut cæcitas & huiusmodi. & huiusmodi est rō primi vel eius qd̄ est nō de principio esse, quia primum est ante quod nihil.
¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ingenitus non importat negationem absolutam: sed aliquo modo priuationem. Omnis.n. negatio, quæ est in aliquo subiecto determinato, potest dici priuatio. vnde in

Tex. 27. * D. 1059. 8. Met. dicitur, ꝙ priuatio est* negatio in subiecto, vel in substantia. Vnde dico, ꝙ hæc negatio quā importat ingenitus, ingenitus, intelligitur vt fundata, in ratione principij, secundum ꝙ est notio patris, & hoc modo nō cōuenit nec essentię, nec spirituisancto, quibus nō competit esse principium per originem alicuius diuinæ personę: nec iterum filio cui cōuenit affirmatio opposita. Sed ex hoc nō sequitur, ꝙ in patre sit aliqua imperfectio. Quamuis. n. priuatio semper sit eius quod natum est haberi: tamē hoc contingit tripliciter, vt dicit Philos.

Tex. 27. 5. Meta. Vel qn̄ aliquid nō habet quod natum est haberi à quocunq;, quamuis ipsum non sit natum habere, sicut pes nō dicit̄ habere visum: vel quando non habet illud, quod natū est haberi a suo genere, quamuis non ab ipso, nec ab aliquo suæ speciei: sicut talpa non habet visum: vel quando non habet illud quod natum est habere, & quando, & vbi, & secundū alias conditiones, & sic ꝓprie dicitur priuatio, & imperfectionem importat, & hoc modo nihil priuatiue in Deo dicitur, sed alijs primis modis potest dici. Sed quantum ad primum modum potest ingenitum dici de essentia & de spiritusancto:

Dist. 13. vt supra accepit Hiero. sed quantum ad secundum modum dicitur tantum de patre: quia ipse est principium notionaliter, & non habet generationem passiuam, quam habet filius, qui etiam notionaliter principium est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in genere continetur aliquid dupliciter*. vel per se & proprie sicut species, & ea quæ recipiunt

* D.673. prædicationem generis. vel per reductionem, sicut principia generis, vt materia & forma ad substantiam, & vnitas & punctus ad quantitatem: quāuis neutrum sit quantitas. Ita etiam nulla negatio vel priuatio est in genere per se: quia non habet aliquam quidditatem nec esse: sed reducitur ad genus affirmationis, sēm ꝙ in non esse intelligitur esse, & in negatione

cap. 4. affirmatio, vt dicit Phil. in secundo Elenchorum, quia omnis priuatio per habitum cognoscitur, & remotio per positioné, & sic etiam nō relatio est in genere relationis, quamuis ea de quibus dicitur ista negatio non sint in illo genere.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in hoc ꝙ dicitur ingenitus remouetur à patre esse ab alio simpliciter, & non solum secundum aliquem determinatum modum. Quare autem nominetur per negationem specialis processionis.s. generationis, potest assignari triplex causa. Vna est, quia processio spiritussancti secundum ordinem naturæ, præsupponit generationem filij: & ideo, quia negatio prioris remouetur posterius, ad remotio-

A nem generationis à principio fontali, sequitur processionis remotio per modum amoris. Secūda est, quia per hoc ꝙ dicitur ingenitus, secundum ꝙ est notio patris tollitur omnis modus consequendi generationem. hoc n. conuenit patri inquantum est principium generationis, vt nullo modo generationē consequatur. Generationem autem cōsequitur aliquid secūdum intellectum tripliciter, vel sicut genitū vt filius: vel sicut per generationem acceptum vt essentia diuina: vel sicut à generato ꝓcedens, vt spiritussāctus: vnde nulli horum cōuenit ingenitus secundū prædictum modum. Tertia potest esse ratio, quia negatio ingeniti fundatur super rationem principij, vt dictum est, quamuis autem pater sit principium vtriusq; processionis diuinæ, sola tamen ratio per quā est principium generationis est proprietas personalis, constituens personam patris. i. paternitas: & ideo etiam per generationis negationē, eadē persona conuenientius & magis ꝓprie notificatur &c.

Corpo. huius art.

† 5. de trin. c. 7. 10. 3.

Relatiue autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid est nisi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut.n. genitus nō ad se dicitur, sed quod ex genitore sit, ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur: sed quòd ex genitore nō sit

B ostenditur. vtrunq; tamen relatiue dicitur. quod autem relatiue pronuntiatur, non indicat substātiam. Quāuis ergo diuersum sit genitus & ingenitus: tamen non indicat diuersam substantiam, quia sicut filius ad patrem, & nō filius ad non patrem refertur: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad nō genitorem referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit, ꝙ ingenitus relatiue dicitur, & de solo patre accipitur. Aliaq; notio est, qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atq; tantum valet cum dicitur ingenitus, quantum non genitus vel non filius.

An sicut solus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus, vel non filius.

In Deo solet quæri: vtrum sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius, vt nec etiā spiritussanctus possit dici non filius, vel non genitus. Quibusdam

D videtur, ꝙ pater solus debeat dici non genitus, vel non filius. Spiritus, vero sanctus, sicut non dicitur ingenitus, ita inquiunt non est dicendus non genitus, vel non filius. Debet quidem dici, & credi spiritussanctus non esse genitus, vel non esse filius: sed non debet dici esse non genitus vel nō filius. Alij autem videtur, ꝙ cum spiritussanctus nō possit dici ingenitus: potest tamē dici non genitus vel non filius. Quia autem Aug. supra ait: tantum valere cū dicitur ingenitus, quantum cum dicitur non genitus, vel nō filius: etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt: non ratione prædicationis.

b Quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus.

C Si autem vis scire, quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocātem innascibilitatem in quarto lib. de Trinitate ita aientem. Est vnus ab vno scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque, & originis, & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarū intelligentia, & distinctio innascibilitatis, natiuitatisq; sensu solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo, vel di-

D stinctio ꝑsonarum in scripturis polita est, in nullo autem naturæ

ARTIC. II.

b Vtrum innascibilitas sit proprietas personalis patris.

Ad Secūdum sic proceditur. Videtur, ꝙ innascibilitas sit proprietas personalis patris. Sicut enim paternitas conuenit tantum patri, ita & innascibilitas: sed paternitas est proprietas personalis eius. ergo & innascibilitas.

¶ 2 Præt. Persona dicit aliquid distinctum proprietate ad dignitatem pertinens: sed innascibilitas magis videtur pertinere ad dignitatem quam paternitas: quia paternitas: communicatur etiam creaturis, non autem innascibilitas. ergo innascibilitas magis est proprietas personalis, quam paternitas.

¶ 3 Item. Persona non potest intelligi, nisi intelligatur aliquid cōstituens ipsam in personalitate sua: sed vt in litera dicitur, potest intelligi ingenitus etiam si non intelligatur pater. ergo

E oportet, ꝙ innascibilitas constituat personam patris, & ita videtur, ꝙ sit proprietas personalis.

¶ 4 Præt. Illud quod est principium personalis operationis, videtur esse proprietas personalis, quia propria operatio est à propria forma operantis: sed innascibilitas est principium generationis in patre. Dicitur enim, ꝙ pater generat, quia est ingenitus. Vnde quærit delitias in consortio filij. ergo videtur, ꝙ innascibilitas sit proprietas personalis.

Contra. Quicquid dicitur per positionem, nō constituitur negatiue vel priuatiue tantum: sed pater nominat aliquid positiue. ergo persona patris non constituitur per innascibilitatem, quia nihil ponit in intellectu suo.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut est in inferioribus, quòd quicquid consequitur ad esse perfectum non est constitutiuū illius rei. Ita etiam in diuinis, quicquid secundum intellectum præsupponit aliquid, quo persona constituitur, non potest esse constitutiuum personæ, & inde est, quòd communis

spiratio non potest esse proprietas personalis, quia præsupponit in patre & filio generationem actiuam & passiuam, quibus illæ personæ constituuntur. Similiter innascibilitas cum ponat negationem, quæ fundatur super rationem principij: vt dictum est, præsuppunit secundum intellectum rationem principij supra quã fundatur. s. paternitatem: & ideo non potest constituere personam patris: nec potest esse psonalis proprietas. *(art. præced.)*

¶ Ad primũ ergo dicendum, ꝙ ex hoc, ꝙ cõuenit soli patri potest probari, ꝙ sit proprietas patris, nõ autem quòd sit proprietas psonalis, nisi constitueret personã patris ad similitudinem differentiæ constitutiuæ.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ quicquid habet negatio de dignitate, habet ab affirmatione supra quã fundatur: & ideo innascibilitas, quę fundatur supra talẽ paternitatem, pertinet ad dignitatem, sicut talis paternitas, & sicut innascibilitas non communicatur creaturæ, ita nec talis paternitas scilicet quæ non est ab alio principio, quamuis cõmunicetur paternitas absolute. *(† lib. de Incarna. ca. 8. tom. 2.)*

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ remota paternitate per intellectũ, non remanet hypostasis patris, & quod dicitur in litera, ꝙ remanet ingenitum, est intelligendum, quantum ad cõem rationem ingeniti & patris, quia separatim inueniuntur in diuersis: non autem ßm ꝙ vtrunq; ponitur proprietas patris, nihilominus tamen, etiam remota paternitate remaneret ingenitum in Deo: non quasi proprietas, vel notio alicuius personæ: sed quasi attributum essentiæ, vt immensus & increatus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ innascibilitas nõ est principium generationis in patre, quasi forma eliciens hanc operationẽ, sed solum quasi ponens aliquam conditionem circa generationem. Sicut enim videmus in alterationibus, ꝙ prima alteratio, est quam operatur alterans non alteratum, & ex hoc ꝙ non est alteratum, alteratio quam facit est prima: ita etiam prima generatio est, quæ est generantis non generati. vnde conditionem istam, ꝙ sit prima generatio, habet ex hoc, ꝙ generans est ingenitus. Sed principium formale quasi eliciens generationem, est forma patris, quæ est paternitas: sicut calor est principium calefactionis in calido.

Arriani nitebantur probare alterius substantiæ patrem, alterius filium. quia ille ingenitus, iste genitus, quibus respondens Ambrosius, dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis.

ILlud etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse patrem, alterius filium: quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur, cum diuersum sit esse ingenitum & esse genitum. Vnde Ambrosius eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis scripturis hoc nomen scilicet ingenitus, non legisse: ita inquiens in 4. lib. de Incarnationis Dominicæ sacramento. Cum dudum audierint quidam dicentibus nobis filium Dei qui generatus est, patri qui generauit inæqualem esse nõ posse, quamuis ille generatus sit, iste generauerit: quia essentia vel generatio est naturæ, aduersus quidem illam quæstionem vocẽ sibi arbitrantur occlusam, sed in tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri questionis mutatione sermonis, dicẽtes. G Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo, vt respondeam mihi propositæ questioni: primo omnium in diuinis scripturis ingenitus nusquàm inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare, quæ non sunt scripta, cũ ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obijciant, quod scriptum non sit? Nonne ipsi sibi aduersantur, & authoritatem calum- H

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de imagine.

Et circa hoc tria quæruntur.

Primo. Quid sit imago.
Secundo. Vtrum imago in diuinis dicatur essentialiter, vel personaliter.
Tertio. Si dicatur personaliter, vtrũ conueniat filio tantũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum diffinitio imaginis, imago est species indifferens eius rei ad quam imaginatur, sit competens.

D Primum sic proceditur, & ponitur diffinitio Hilarij. Imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Videtur autem, ꝙ sit incõpetens. Imago enim est ßm imitationem in exterioribus: sed species non est de extrinsecis rei: imo dicit quidditatem intrinsecam. ergo male ponitur in diffinitione imaginis. *(De synodis pꝛe princ.)*

F ¶ 2 Præt. Imago proprie dicitur quod est ad imitationem alterius: sed species indifferens duorum, non est ad imitationẽ alterius, immo est id in quo imitatio attenditur. ergo imago non debet dici species, sed habens speciem.

¶ 3 Item. Eorum quæ in infinitum distant, non potest esse indifferentia: sed creatura est imago Dei: à quo tamen in infinitum distat. ergo indifferens male ponitur, in diffinitione imaginis.

¶ 4 Præt. In definitionibus non debet esse circulus: sed ex hac definitione, sequitur circulus diffinit. n. imaginem per rẽ imaginatam, & imaginatum non potest diffiniri, nisi per imaginem. ergo videtur, ꝙ male diffiniat.

¶ 5 Item. De ratione imaginis est æqualitas & similitudo, vt patet ex alia eius diffinitione, ꝙ imago est rei, ad rem coæquãdam indiscreta, & vnita similitudo: cum igitur in pdicta diffinitione, nihil ponatur ad æqualitatẽ & similitudinem pertinens, videtur quòd sit diminuta.

Respondeo dicendum, ꝙ ratio imaginis consistit in imitatione: vnde & nomen sumitur. Dicitur. n. imago quasi imitago. De ratione autem imitationis, duo consideranda sunt. s. illud in quo est imitatio, & illa quæ se imitantur. Illud autem, respectu cuius est imitatio, est aliqua qualitas vel forma, per modum qualitatis significata. Vnde de ratione imaginis est similitudo. Nec hoc sufficit, sed oportet, ꝙ sit aliqua adæquatio in illa qualitate, vel ßm quantitatem, vel secundum proportionem: vt patet, ꝙ in imagine parua, æqualis est proportio partium adinuicem sicut in re magna cuius est imago: & ideo ponitur adæquatio in diffinitione eius. Exigitur etiam, ꝙ illa qualitas sit expressum, & proximũ signum naturæ, & speciei ipsius: vnde non dicimus, ꝙ qui imitatur aliquem in albedine, ꝙ sit imago illius: sed qui imitatur in figura, quę est proximum signum, & expressum speciei & naturę, videmus. n. diuersarum specierum in animalibus diuersas esse figuras. Ex I parte autem imitantium, duo sunt cõsideranda. Ratio æqualitatis & similitudinis, quæ fundatur in illo vno, in quo se imitantur. Et adhuc vlterius ordo, quia illud, qđ est posterius ad similitudinem alterius factum, dicitur imago, sed illud quod est prius ad cuius similitudinem fit alterum, vocatur exemplar, quamuis abusiue vnum pro alio ponatur. Et ideo Hil. ad significandum ordinem, & relationem se imitantium dixit imago est eius rei, ad quam imaginatur. Ad designandum vero id in quo est imitatio, dixit species indifferens. *(De synodis prope principium.)*

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ non in imitatione quorumcunque exteriorum est ratio imaginis: sed eorum, quę sunt signa quodammodo speciei, & naturę: & ideo posuit speciem K potius, quam qualitatem.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ista diffinitio data est per causam. non enim illud quod est imago, est ipsa species, in qua fit imitatio proprie loquendo. Sed indifferentia speciei est causa, quare dicatur imago. Vel dicatur, ꝙ vtrunq; potest dici imago, & illud quod imitatur, & id in quo est imitatio, quamuis non ita proprie, & sic diffinit Hil. *(vbi sup.)*

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnumquodque quantum attingit ad rationem imaginis, tantum attingit ad rationem indifferentiæ: secundum enim quòd differt, non est imago. Inuenitur tamen quidam gradus perfectionis imaginis. Dicitur enim quandoque imago alterius, in quo inuenitur aliquid simile qualitati alterius, quæ designat & exprimit naturam ipsius: quamuis illa natura in ea non inueniatur, sicut lapis dicitur esse imago hominis, inquantum habet similem figuram: cui non subsistit natura illa, cuius est signum,

& sic

& sic imagn Dei est in creatura, sicut imago regis in denario: vt dicit August. & sic est imperfectus modus imaginis. Sed perfectior ratio inuenitur, quando illi qualitas, quæ designat naturam substātiæ, est de natura in specie: sicut est imago hominis patris in filio suo: quia habet similitudinem in figura & in natura, quam figura significat: sed perfectissima ratio imaginis est, q̄n eandem numero formam & naturam, inuenimus in imitato cum eo, quem imitatur: & sic est filius perfectissima imagn patris: quia omnia attributa diuina, q̄ sunt per modū qualitatis significata simul cum ipsa natura sunt in filio: non solum secundum speciem, sed secundum vnitatē in numero.

¶Ad quartum dicendum, quòd hoc, qđ dicit eius rei, ad quā imaginatur est circū locutio exemplaris. Vnde ponitur in virtute vnius dictionis, & ponitur conuenienter i diffinitione imaginis: sicut prius in diffinitione posterioris, & non cōuerso. Exēplar enim prius est imagine. vndē nō est ibi circulus.

¶Ad quintum dicendum, quòd in differentia speciei intelligitur, & similitudo & æqualitas, qualis ad imaginem requiritur: vnde illæ duæ diffinitiones, quasi in idem redeunt.

niæ suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus, nolebat vti Ambros. propter hereticos. Ita & nos subticere quedam oportet, propter calūniantium insidias, quę catholicis ac pijs lectoribus, secure credi possunt. Sunt etenim queda, quæ non tantæ sunt religionis, & authoritatis: vt eis, nos oporteat semper profitendo, ac recipiendo inseruire, verum silentio aliquando pręteriri queunt: nec illius tamē sunt peruersitatis, quin cum opportunum fuerit, eis vti liberum habeamus.

An diuersum sit esse patrem, & esse filium.

PRæterea, quęri solet, cum supra dictum sit: quia aliud est dicere ingenitum, aliud patrem. Et quòd diuersum sit genitus & ingenitus: vtrum similiter diuersum, sit esse patrem, & esse filium: an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodē sensu, quo dicitur diuersum genitus & ingenitus, & quo dicitur non esse idē dicere genitum & ingenitum: potest dici non esse idem: sed diuersum esse patrem, & esse filiū, vel esse spiritumsanctum; quia non ea notione pater est pater, qua filius est filius, vel qua spiritussanctus est spi.san. Ideoque ex hoc sensu concedimus, q aliud est esse patrem, & aliud est esse filium, quia alia notio est, qua pa-
B ter est pater, alia qua filius est filius. Sed si transponas, vt dicas: aliud est patrem esse, aliud filium esse, variatur intelligētia, & ideo non conceditur. Est enim sensus talis, ac si dicatur: aliud est quo pater est, non quidem pater: sed est aliud quo filius est, non quidē filius, sed est, qđ penitus falsum est. Eo enim pater est, quo pater Deus est. i. per essentiam vel naturam. At filius eo Deus est, quo pater est Deus. Eo ergo filius est,
C quo pater est. Et ita idem est patrem esse q filiū esse: sed non est idem esse patrem & esse filium. Vnde August. in 5. lib. de Tri. ait. Quamuis diuersum sit esse patrē & esse filium; non est tamen diuersa substantia, quia non hoc secundum substātiam dicitur, sed s̄m relatiuum, quod tamen æ-

ARTICVLVS II.

b Vtrum imago dicatur essentialiter.

1.p.q.35.artic.1. AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd imagn non dicatur essentialiter. Vt enim supra dictum est ab Aug.
D.27. lib.7. de tri.c.1. nihil est absurdius, quàm imaginem ad se dici: sed illud, quod essentialiter dicitur in diuinis, ad se dicitur. ergo absurdum est, vt essentialiter dicatur.

art. pręced. ¶ 2 Præt. Imago de ratione sua vt dictum est, importat ordinem: sed in diuinis non est, nisi ordo originis, cum igitur nihil importans originem, in diuinis essentialiter dicatur, videtur quòd nec imago.

¶ 3 Item. Ex absolutis, vel essentialibus, non potest probari personarum distinctio: quia in essentialia trinitatis, potest deducere naturalis ratio, non autem in personarum distinctio-
q.1.ar.4. nem: sed supra secūda dist. probata est distinctio personarum ex ratione imaginis. ergo imagn non dicitur essentialiter.

Contra, Est quod in litera dicitur per Aug. & Hil.

art. pręced. Respondeo, Dicendum, quòd sicut dictum est, imagn potest dici dupliciter, vel id quod imitatur aliquē: vel id in quo est imitatio. Si dicatur imago, prout proprie accipitur id, qđ imitatur alterum, sic essentia diuina non potest dici imago, sed exemplar, cuius imagn est creatura: quia imagn præsupponit ordinem ad aliquod principium, essentia autem diuina, non habet aliquod principium: sed tamen sic aliqua persona potest dici imago alterius, inquantum persona præsupponit sibi secundum ordinem naturæ aliam personam. Vnde, sic imagn secūdum quòd proprie de Deo dicitur, semper est personale. Si autem dicatur imago id, in quo est imitatio, sic natura diuina est imago: quia in ipsa est duplex imitatio. Vna personæ ad personam, secundum q filius in natura diuina quam habet a patre, imitatur patrem. Alia creaturæ ad creatorem,
A inquantum creatura imitatur creatorem. sed imperfecte secundum similitudinem bonitatis ipsius. Et quantum ad primam imitationem: quæ scilicet est personæ ad personā, imago in recto significabit essentiam: sed in obliquo faciet intellectum personarum. sic enim idem erit imago, quod natura diuina personarū in ea se imitantium, & sic accepit supra Hil. in 2. dist. Vnde probauit ex ratione imaginis, & vnitatem essentiæ, & distinctionē personarum. Sed quantum ad secundam imitationē, quę est creaturæ ad creatorem, imago significabit diuinam essentiam, & connotabit respectum ad creaturam, quæ imitatur ipsam, & sic accepit ibidem Aug. vnde ex ratione imaginis nō probauit nisi vnitatem essentiæ. sup.dist.2.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTIC. III.

c Vtrum spiritussanctus, possit dici imago.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, q spiritussanctus possit dici imagn. Primo per Dam. qui dicit, q spi.sanctus est imago filij. † ca.5.to.3. Lib.1. fidei orth.c.18.

¶ 2 Præt. Sicut filius imitatur patrem, per omnia consimilis sibi, ita etiam & spiritussanctus: sed hoc est quod requiritur ad perfectam rationē imaginis, vt dictum est. ergo spiritussanctus est imago patris. Si dicis, quòd spiritussanctus non habet hoc, q sit similis pa- Hac di.ar.1 huius qst.
D tri per omnia, ex ratione processionis, sicut filius hoc habet inquantum procedit vt genitus.

¶ 3 Contra. Quia processio spiritussancti, non tantum est processio amoris, sed processio amoris diuini: sed processio amoris diuini inquantum huiusmodi habet, q sit in plenitudine eiusdem naturæ. ergo videtur quòd spiritussanctus ex processione sua habeat, quòd sit imago.

¶ 4 Præt. Dicitur absolute, q spiritussanctus est æqualis patri, & similis & connaturalis: quamuis hoc non habeat ex ratione suę processionis absolute. cum igitur similitudo, & ęqualitas, & connaturalitas constituant perfectam rationem imaginis, videtur quòd spiritussanctus absolute, sit imago.

Contra, Est quod Hil. dicit, q æternitas est in patre, & species in imagine, & vsus in munere: sicut ergo munus vel donum est proprium spiritussancti. ita imago filij. Hoc idem vi-
E detur per Aug. supra dist. 27. lib.2. de tri. io princ.

Respondeo, Dicendum, q imagn secundum q personalis dicitur, conuenit tantum filio, & non spiritusancto. Cuius ratio diuersimode assignatur. Quidam.n. dicunt, q cum imago ponat imitationē in exterioribus, & notionalia in diuinis sunt q. exteriora, filius conuenienter dicitur imago patris, qui imitatur patrem etiam in aliqua notione. s. in cōmuni spiratione, non autem spiritussanctus, qui nullam notionem cōem cum patre habet. Sed hoc non videtur conueniens propter duo. Primo, quia notionalia in diuinis, nō se magis habent per mo- 1. fid. orth. cap.3.
dum exteriorum. quam essentialia præter illa, quæ sunt assequentia substantiam secundum Dam. & ideo imitatio in illis adhuc faceret rationem imaginis. Secundo, quia secundum relationem originis, non attenditur in diuinis similitudo aut æqualitas, vel dissimilitudo, vel inęqualitas, vt ex verbis Aug. artic.1. hu-
habitum est supra. 20. dist. Ad rationem autem imaginis re- ius q.
quiritur similitudo & ęqualitas, vt dictum est. Et ideo alij di-

latiuum non est accidens; quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse patrem & esse filiũ, quod iuxta rationem prędictam accipi oportet: quia scilicet alia notio, est qua est pater, alia qua est filius. Non enim secundum essentiam pater dicitur pater; vel filius filius: sed secundum relationem.

G

Quomodo dicatur sapiẽtia genita, vel nata, an secũdum relationem, an secundum substantiam.

SCiendum quoque est; quòd sicut solus filius dicitur verbum, vel imago: ita etiã ipse solus dicitur sapientia nata, vel genita. Et ideo quæritur: vtrum hoc relatiue dicatur: & si relatiue dicitur: an secũdum eandem relationem qua dicitur verbum, & imago? De hoc August. in 7. lib. de Trinit. ita ait. Id dici accipiamus cum dicitur verbum; ac si dicatur nata sapientia, vt sit filius & imago. Et hæc duo cum dicuntur, idest nata sapientia; in vno eorum; eo quòd est nata & verbum, & imago, & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia; quia relatiue dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur; quoniam & ad se dicitur, seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere. Vnde pater & filius simul vna sapientia: quia vna essentia. Caue lector, qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Aug. Videtur enim dicere quòd cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet: & nata relationẽ notet. Quod si ita est, cogimur dicere, essentiam diuinã esse natam: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus; quòd in altero, idest in eo quod nata est; eadem notio intelligitur, quę notatur cum dicitur verbum, & imago. In altero vero, scilicet sapientia, demonstratur essentia idest demonstratur quòd filius sit essentia; quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligatur quòd ipse qui natus est; essentia est: ibi tamen sapientia non pro essentia; sed pro hypostasi facit intelligentiam; vt sicut quãdo dicitur verbum vel filius; intelligitur hypostasis cũ sua proprietate. Item cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, idest genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cùm dicitur verbum & cum dicitur nata sapientia. i. eadem relatio; eademque hypostasis, cui inest illa proprietas. Et ex hoc

H

adiuuatur illud, quod superius diximus, scilicet cum dicitur pater, vel filius, vel spiritussanctus: non tantum illæ proprietates significantur, vt cum dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

b Quòd imago aliquando dicitur secundum essentiam.

ILlud etiam sciri oportet, quia cum supradictum sit imaginẽ relatiue dici de filio, sicut ver-

I

bum vel filius, interdum tamen reperitur secundum substãtiam dici. vnde Augu. in lib. de fide ad Petrum dicit: quod vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas et imago, ad quã factus est homo, Hilar. etiam in 5. lib. de Trin. ait. Homo fit ad communem imaginem. nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim ad quam homo creatus est species. Ex his verbis ostenditur, quod imago aliquando essentiæ intelligentiam facit, & tunc ad se dicitur,

K

& non relatiue.

---

cunt, quòd impossibile est, vnius rei esse plures imagines, immediate ducentes in illam, nisi per materiam diuisas. Nec etiã econtrario est possibile, quod idem sit imago plurium: & ideo, cum patris imago sit filius, non potest etiam esse imago spiritussanctus, quia sic plures essent imagines vnius. Nec iterum potest esse, quòd spiritussanctus sit imago patris & filij; quia sic idem esset imago immediata plurim. Illud etiam nõ videtur conueniens propter duo, Primo, quia spiritussanctus refertur ad patrem, & filium, vt ad vnũ principium. vnde posset esse imago eorum vt sunt vnum principiũ eius, sicut homo est imago totius Trinitatis. Secundo, quia non est maior ratio, quare nõ possunt esse vnius plures imagines quã vnius plures similes vel æquales: hoc enim conuenit in diuinis, scilicet quòd plures sine similes vel æquales vni, non per diuisionem materiæ, sed per distinctionem. Et ideo dicendum cum alijs, quòd quamuis diuersitas rationis attributorum, non sufficiat ad distinctionem realem processionum, tamen sufficit ad diuersas rationes eorum. vt supra 13. distin. dictum est: & ideo quãuis spiritussanctus sua processione accipiat naturam: quia tamẽ sua processio non est per modum naturæ, non dicitur, nec est generatio, quia generatio est processio per modum naturæ, & per consequens non dicitur filius. Ita etiã dico, quòd filius ex ratione processionis suæ habet quod sit imago, & inquantũ procedit vt filius: quia filius dicitur ex hoc, quòd habet naturã patris, & inquantum procedit vt verbum, quia verbum vt dictum est, est quędam similitudo in intellectu ipsius rei intellectæ. Sed spiritussanctus non habet hoc ex ratione suæ processionis, quia procedit vt amor, & ideo sicut non dicitur filius, quamuis accipiat sua processione naturam patris, ita nec imago, quãmuis habeat similitudinem ad patrem.

†Cap. 2. 10. 3.

q. 1. ar. 3.

Dis. 27. q. 2. art. 1.

† Dist. 5.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod Dam. large accipit imaginem pro quacunque similitudine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis spiritussanctus imitetur patrem, non tamen habet ex ratione suæ processionis vt imago dicatur: & ideo non dicitur imago sicut non dicitur filius.

¶ Ad tertium dicendum, quod identitas rei in diuinis, non præiudicat distinctioni secundum rationem in veritate attributo-

F

rum, & ideo quãmuis sapientia inquantum est dioma sit essentia, nihilominus manet ibi propria ratio sapientiæ præter rationem essentiæ, & similiter ratio voluntatis præter rationem naturæ & intellectus, & propter hoc, etiam remanet distinctio in processionibus, quę sunt per modum voluntatis, & intellectus, & naturæ ad minus secundum rationem, & diuersitas rationum causat diuersitatẽ nominum, vnde illa nomina nunquam concurrerent in idem, nisi rationes in eadẽ re fundarentur: & quia processio per modum voluntatis & naturę non eidem cõpetit in diuinis, ideo nec nomina se consequuntur, quę proprias rationes processionum demonstrant.

¶ Ad quartum dicendum, quod quamuis nomen imaginis sit impositum ab ęqualitate, & similitudine, tamẽ est impositum ad significandum rem, cui ex modo suę productionis cõpetit similitudo & ęqualitas, & ideo non oportet, quod dicatur absolute similis, & ęqualis, nisi ex modo suę processionis hoc habeat, quod est imago proprię & absolute dicitur.

†D.ß. 27.

EXPOSITIO TEXTVS

ITem quibusdam videtur &c. Sciendum quod vtraque opinio secundum aliquid verum dicit. Si. n. accipiatur nõ genitus, prout dicit negationem absolute, tunc non conuenit patri tantum; nec est idem quod ingenitus, quod importat negationẽ per modum priuationis, prout ingenitus proprie accipitur. Si autem dicat negationem in genere principij, sic est idem quod ingenitus, & tantum patri conuenit, & sic procedit prima opinio. ¶ Sed si transponas &c. ¶ ratio dicta est, quia esse dicitur dupliciter, scilicet prout significat veritatem compositionis, & secundum quòd significat actum essentię. Quando ergo dicitur: aliud est patrem esse, aliud est filiũ esse, ita quòd ly esse sit predicatum dicti, significatur esse quod est accidens essentię. vnde falsa est, quia sicut vna est essentia trium, ita & vnum esse. Cum autem dicitur: aliud est esse patrem &c. Ita quod ly patrem prędicetur in dicto in esse, significatur veritas compositionis, & secũdum hoc, pater eo est pater, quo verum est ipsum patrem, s. paternitate, & non essentia. Et quia alio Deus dicitur pater, scilicet paternitate, & alio filius, scilicet filiatione, ideo conceditur, quòd aliud est esse patrem, & aliud esse filium, secundum quòd ly aliud, dicit alietatẽ notionis, & non alietatem essentię.

† Dist. 27.

† Cap. 1.

† Ante medium.

DISTINCTIO XXIX.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de innascibilitate, quæ est proprietas personæ: sed non personalis. hic determinat de alia notione, quæ non est proprietas personæ: quia non vni tantum personæ conuenit, nec proprietas personalis: quia nullam personam constituit. s. de cõmuni spiratione, quæ designatur cum dicitur: pater & filius sunt principiũ spiritussancti. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quomodo nomẽ principij de Deo dicatur, & quia quandoq; dicitur ex tẽpore, quandoq; ab æterno principium: ideo in secunda ostendit, qualiter aliquid de Deo ex tempore dici possit. 30. distin. ibi. § Sunt.n.quædã &c. § ¶ Circa primũ duo facit. Primo ostendit, quot modis Deus dicatur principium: secundo prosequitur, diuisionis partes, ibi § Et pater ab æterno. § Et hæc in duas. In primo ostendit qualiter Deus dicatur principium creaturæ: quia non ab æterno, sed ex tempore: & quia hoc cõmune est toti trinitati, & quia est principium per creationem per aliquam operationem in creatura. In secundo, ostendit, qualiter dicatur principium diuinæ personæ. ibi § Demum in eodem. § Et hæc in duas. In prima, ostendit, quòd pater dicitur principium filij, & ipse & filius est principium spiritussancti ab æterno, non essentialiter, sed notionaliter: secunda ostendit, qua notione principium dicatur. ibi § Qua ergo notione. § Et circa hoc duo facit. primo, ostendit, qua notione pater principium filij dicatur. secundo, qua notione vterque principium spiritussancti. ibi § Vnum autem principium. § Et circa hoc duo facit, ibi secundum duas quæstiones, quas mouet: secunda incipit, ibi § Si vero quæritur, quæ sit illa notio &c. §

ca.10.to.3

DISTINC. XXIX.

A

De principio quod relatiue dicitur; & multiplicem notat relationem.

EST præterea aliud nomen, multiplicem notãs relationem, scilicet principium. Dicitur enim principiũ semper ad aliquid, & dicitur pater principium, & filius principium, & spiritussanctus principium, sed differenter.*. Nam pater dicitur principium ad filium & ad spiritumsanctum. Vnde Aug. in 4. lib. de trin. ait. Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse est à nullo. Non enim habet de quo sit, vel de quo procedat: sed ab eo, & filius est genitus, & spiritussanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quòd vel sui, vel diuinæ essentiæ principium sit: sed quia principium est filij & spiritussancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad spiritũsanctum dicitur principium.*. Spiritus vero sanctus non dicitur principium, nisi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & B trinitas ipsa simul, & singula personarum, principiũ dicitur creaturarum. Pater ergo principiũ, est sine principio. Filius principium de principio. Spiritussanctus principium de vtroq;, idest, de patre, & filio.

Quòd ab æterno pater est principium & filius, sed spi. sanctus non: immo cæpit esse principium.

C ET pater ab æterno principiũ est filij, & pater & filius principium spiritussancti: quia filius est à patre, & spiritus-

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quatuor.

Primo. Vtrum vna persona sit principium respectu alterius & supposito, quòd sit.

Secundo. Vtrum principium dicatur vniuoce de Deo respectu diuinæ personæ, & respectu creaturæ.

Tertio. Vtrum eadem notione pater & filius, sint principium spiritussancti.

Quarto. Si possint dici vnum principium ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum vna persona sit principium alterius.

1. par. q. 33. arti. 1. — dist. 9. q. 2. art. 1. Tex. 1.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd vna persona non sit principium alterius. Nomen.n. principij imponitur à prioritate sicut & nomen sonat: sed in diuinis personis, non est principium alterius.

¶ 2 Præt. Quod est principium alicuius, videtur esse causa eius: quia sicut dicit philosophus in 5. Metaph. quot modis dicitur causa, tot modis dicitur principium vel initium: sed vna persona non est causa alterius, quia in diuinis personis nihil est causatum. ergo vna persona non est principium alterius.

¶ 3 Item. Vna persona non est principium alterius, nisi inquantum dat esse: sed tale principium est operatiuum vel effectiuum. cum igitur vna persona non dicatur factrix, vel operatrix alterius, videtur quòd vna non sit principium alterius.

A

Contra est quod in litera dicitur, quòd pater est principium totius deitatis.

¶ Pręt. A quocunque oritur aliquid, est principium illius: sed ab vna persona oritur alia. ergo vna est principium alterius.

Respondeo, Dicendum quòd ad significandum originem diuinarum personarum, vtendum est talibus nominibus, quia modo originis cõpetant: quia secundum Hil. sermo debet esse rei subiectus. (4. de trin. ante medium.) Hoc autẽ inuenimus in origine diuinarum personarum, quòd tota essentia vnius accipitur in alia: ita quód vna numero est essentia triũ & idem esse. Et ideo ad significandum ordinem talis originis, non competit nomẽ causæ propter duo. Primo, quia omnis causa vel est extra essentiam rei, sicut efficiens & finis, vel pars essentiæ: sicut materia & forma. Secundo, quia omnis * causa habet ordinẽ principij ad esse sui causati quod per ipsam constituitur. pater autem non habet aliquem ordinem principij ad esse filij, sicut nec ad esse suum, cum vnum & idem sit esse vtriusque. vnde pater non est causa filij, sed principium: quia principium dicit ordinem originis absolute, non determinando aliquem modum, qui ab origine personarum alienus sit. Inuenitur.n. aliquod principium, quod non est extra essentiam principiati: sicut punctus à quo fluit linea, & quod non habet aliquam influẽtiam ad esse principiati: sicut terminus à quo dicitur principium motus, & sicut mane dicitur principium D diei: sed nomẽ authoris * addit super rationem principij hoc, quod est, non esse ab aliquo: & ideo solus pater author dicitur, quamuis etiam filius principium dicatur notionaliter.

* D. 1055.

* D. 40.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd quia nomen principij impositum est secũdum quod inuenitur in creaturis, vbi principium est prius aliquo modo principiato: ideo à prioritate imponitur: sed tamen imponitur ad significandum illud, à quo est aliquid. Vnde, quamuis quantum ad modum significandi diuinis non competat, sicut & alia nomina essentialia, quæ à nobis imposita sunt: tamen quantum ad rem significatam, propriissime, ratio principij sibi competit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis pater dicatur principium filij: non tamen dicendus est causa, nisi impropriè: sicut Chry. vtitur nomine causæ, dicens, patrem causam filij. principium enim in plus est, quàm causa, & causa in plus est, quã E elementum: sicut dicit Commen. 5. Meta. Vnde omnis causa est principium: sed non conuertitur. (Hom. 2. super 1. c. Ioã. to. 3.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia factio & operatio semper terminantur ad esse rei: ideo filius non potest dici factus nec operatus à patre, cum quo vnum esse habet: sed tantum generatus propter originem personæ.

ARTICVLVS II.

b Vtrum principium dicatur vniuoce de Deo, secundum quòd dicitur principium diuinæ personæ & creaturæ.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd principium vniuoce dicatur, secundum quod Deus dicitur principium personæ diuinæ & creaturæ. Sicut enim dicit Basilius, accipere (D. 612. & 616.)

sanctus ab vtroque. Spiritus vero sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit: quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creaturæ esse cœperunt, & spiritussanctus esse cœpit principium earum: Ita etiam pater & filius esse cœpit cum spiritusancto vnū G principium creaturarum: quia creaturæ esse cœperunt à patre & filio, & spiritusancto. Et dicuntur hi tres, non tria, sed vnum principium omnium creaturarum, quia vno eodemque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res à patre, & aliter à filio, sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligens hanc trinitatem esse vnum principium rerum, ait. Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Cū vero audiuimus omnia esse ex H Deo, vt ait Augustin. de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant, quæ ex voluntatē peccantium nascuntur. Omnium ergo quæ naturaliter sunt: vnum principium est pater cum filio, & spiritusancto, & hoc esse cœpit. Ab æterno autem pater principium est filij generatione, & pater & filius vnum I principium spiritussancti. Vnde Augustin. in quinto libro de trinitate ita ait. Dicitur relatiue pater: idemq; relatiue dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium vero ad omnia, quæ ab ipso sunt. & principium dicitur filius. Cum enim diceretur ei. Tu quis es? respondit, principium qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium est? immo creatorem se voluit ostendere, cum se dixit esse principiū: sicut & pater prin- K

cipium est creaturæ: quia ab ipso sunt omnia. Cum vero dicimus, & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia pater & filius, simul ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur aliqd, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur, non possumus negare etiam spiritumsanctum recte dici principium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris, quia scriptum est de illo, quod operetur, & vtique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum, quę operatur ipse mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturam cum patre & filio est spiritussanctus, non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit August. patrem, & filium, & spiritumsanctum, esse vnum principium rerum creatarum, idest, vno eodemque modo esse principium, & illum modum satis aperuit: quia scilicet operantur omnia, & quia similiter operantur hi tres: ideo vnum principium esse dicuntur.

Hic ostēdit quomodo pater sit principium filii, & ipse & filius principium spi. sancti.

D

DEinde in eodem libro continuo ostendit, quomodo pater dicatur principium ad filium, & ad spiritumsanctū, ipse filius, dicens ideo esse patrem principium filij: quia genuit eum, & patrē & filium esse principiū spiritussancti, quia spiritussanctus ꝓcedit vel datur ab vtroque. Ait enim ita. Si gignens ad id quod gignitur, principium est: pater ad filium principium

Lib. contra Cunomiū post medīū art. præced. à patre filius, habet commune cum omni creatura; sed habere per naturam est filij proprium. Sed ratio principij fundatur supra originem vnius ab alio, vt dictum est. ergo principium vniuoce dicitur respectu personæ diuinæ, & respectu creaturæ.

¶ 2 Præter Magister vtitur tali diuisione principij quòd principiū est de non principio, & principium de principio, & principium de vtroque principio. In hac autem diuisione oportet, quòd principium accipiatur, & secundum quòd dicit respectum ad creaturam, & secundum ꝙ dicit respectum ad personam: cum igitur hæc diuisio omnino esset inartificialis, si principium æquiuoce diceretur: videtur quòd principium vniuoce dicatur secundum vtrunque modum. Rom. c. 11.

3 Contra æterno & temporali, nihil potest esse vniuocum: sed principium respectu creaturæ est ex tempore, principium autem respectu diuinæ personæ est ab æterno. ergo principiū æquiuoce dicitur. ca. 28. to. 6.

¶ 4 Præter. Pater est principium filij per generationem, & spiritussancti per spirationem, & creaturæ per creationem: hæ autem sunt diuersæ rationes originis. ergo videtur, ꝙ principium in istis acceptionibus æquiuoce sumatur.

¶ Vlterius quæritur, quomodo per prius dicatur. Videt enim quod secūdum quòd dicit respectum ad creaturam: essentiale enim est prius secundum intellectum notionali & communeproprio: sed esse principiū creaturæ est essentiale, & toti trinitati commune, esse autem principiū diuinæ personæ est notionale & proprium. ergo &c.

¶ Contra æternum est prius temporali: sed principium personæ, dicitur ab æterno: principium autem creaturæ a tempore. ergo &c.

Respondeo dicendum, quòd idem iudicium est de principio & de origine, super quam fundatur ratio principij: potest autem origo considerari dupliciter, aut secundum communem rationem originis, quæ est aliquid ab aliquo esse, & sic vna ratio est communis ad originem personarum, & originem creaturarum, non quidem communitate vniuocationis sed analogiæ, & similiter etiam nomen principij: potest etiam considerari secundum determinatum modum originis, & sic sunt diuersæ speciales rationes originis & principij: sed hoc non facit æquiuocationem: quia sic etiam secundum F philosophum primo de anima: animalis ratio; secundum vnumquodque est alia. Tex. 8.

¶ Ad primum dicendum, quòd principium est communitate analogiæ, & non vniuocationis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ magister accipit principium in diuisione secundum communem rationē, quę vna est, vt dictū est, & non secundum speciales, q̄ differūt. in corp. art. Ioan. 8.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis æterno & temporali nihil sit vniuocum, est tamen aliquid cōmune secundum analogiam, vt sæpe dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit quātum ad speciales rationes originis quę non faciūt ęquiuocationem, vt dictum est. vbi sup.

¶ Ad id quod vlterius quęritur, dicendum, quo processio creaturarum exemplatur a processione diuinarum personarum. vnde absolute loquendo, per prius dicitur principiū respectu personę q̄ respectu creaturę. Sed tamen sciendum ꝙ in principio secundū quod dicit respectu creaturę est considerare ipsam habitudinem, quę tēporalis est, & illud a quo fundatur illa habitudo scilicet virtus & operatio diuina, in quibus tamen non est ratio principij, nisi quasi habitualiter, & sic secundo modo principium ẽm ꝙ dicitur principium creaturę, est prius q̄ principium diuinę personę, quod fundatur in proprietate, per modum quo essentiale, dicitur prius notionali secundum intellectum, sed hoc non est nisi ẽm quid. ca. 14. ibid.

¶ Et per hoc patet responsio ad vtrunque obiectum.

ARTICVLVS III.

c Vtrum proprietas patris & filij qua dicuntur principium spiritussancti sit tantum vna.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd non sit nisi vna proprietas patris & filij, secundum quam dicuntur principium spiritussancti: proprietas enim vnitatem & multitudinem trahit à suppositis: sed pater & filius non sunt vnum suppositum. ergo nec ipsorum est vna proprietas.

¶ 2 Præt. Nihil idem est vnicus principium & distinguens, sed notiones in diuinis sunt distinguentes. ergo videtur ꝙ nulla notio patrem & filium vniat.

¶ Item. Magis sunt vnum quę vniuntur in natura & proprietate, quam quę vniuntur in natura tantum: sed pater & filius

non sunt magis vnum quam pater & spiritussanctus: cum igi tur pater & spiritussanctus non conueniant nisi in natura, videtur ꝙ pater & filius nõ vniantur in aliqua proprietate vna.

¶ 4 Præte. Propinquius est proprietati illud, in quo est, quàm illud ad quod dicitur: sed proprietates, quæ sunt in vna perso na sũt plures ex hoc, quòd ad diuersa referuntur: sicut generatio in patre ad filium, & cõmunis spiratio ad spiritusanctũ. ergo multo magis efficientur duæ proprietates, ex hoc, quòd sunt in duabus personis.

De precessio. S.S. cap.2. Contra. Secũdum Ansel. in omnib⁹ pater, & filius vnum sunt, in quibus non distiugnit inter eos relationis oppositio: sed in communi spiratione, pater, & filius noo opponuntur. ergo est vna, & eadem numero in vtroque.

Respondeo. Dicendum, quòd vna numero notio est patris, & filij, secũdum quod principium spiritusancti dicuntur: vt dicit in litera. Cuius ratio est, quia distinctionem rerum, † Non lõge a princ. secũdum formam aliquã non inuenimus, nisi dupliciter. Vno modo, secundũ quod aliquod cõmune distinguitur per plures rationes speciales: sicut ratio generis distinguitur in plures species. Alio modo, secundum quod natura specialis distinguitur in plura secundũ numerum. Hic autem secundus modus, non potest esse in diuinis duplici ratione. Primo, quia multiplicatio secundum numerum vnius speciei, non est ex aliquo formali adiuncto, sed ex materiali principio diuiso, quia ratio speciei specialissimæ constituitur per aduentum vltimæ formæ constitutiuæ. materia autem non est in diuinis. Secundo, quia natura specialis non multiplicatur nisi secundum esse, quod in diuersis habet: quia tota quidditas completa est in specie. In diuinis autem non est nisi vnum esse. vnde non potest esse, quòd aliquid dictum secundum specialem rationem in diuinis numero multiplicetur. Relinquitur igitur, quòd quicquid est in diuinis, vel remaneat indistinctum, & vnum numero: sicut natura communis tribus personis, vel habeat rationem communem distinguibilem, secundum plures rationes speciales: sicut relatio communis est tribus, non tamen vna numero relatio, sed alia & alia, etiam secundum rationem specialem distincta. Cum igitur communis spiratio nominet specialem rationem principij secundum specialem modum originis, impossibile est, quòd sit nisi vna numero in patre, & filio.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd in creaturis, supposita distincta sunt per esse, & ideo proprietates ipsorum etiam secundum esse distinguuntur. sed in diuinis suppositis est vnum esse. vnde & proprietas, non potest multiplicari secũdum esse sed solum, secundum rationem proprietatis specialem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum idem non potest esse aliquid vniens, & distinguens, & respectu eiusdem. vnde cõis spiratio distinguit patrẽ à spiritusancto, sed vnit filio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum August. supra dist. 20. secundum relationes originis, non attenditur æqualitas, vel inæqualitas, & ideo ex hoc, quod pater conuenit cum filio in aliqua notione, nõ dicitur magis vnum esse cum eo, quàm cum spiritusancto: sed solum in pluribus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd proprietas relatiua, quan-

A tum ad esse quod habet, proximius se habet ad suum suppositum, quàm ad id, ad quod dicitur. vnde si esset ibi variatio secundum esse hoc haberet à suppositis: sed secundum rationem relationis dicitur ad aliud. & ideo distinguitur specialis ratio relationis, sm quod ad aliud, & aliud refertur.

est: quia genuit eum. Verum autem, & ad spiritumsanctum principium sit pater, quia dictum est de patre procedit: non parua quęstio est. Quòd si ita est, non iam principium eius tantum erit rei, quam gignit vel facit; sed & eius quam dat; & quę procedit ab ipso. Si ergo quod datur, vel quod B procedit principiũ habet à quo datur, vel procedit, fatendum est patrem, vel filium vnum principium esse spiritussancti: non duo principia. Sed sicut pater, & filius ad creaturam relatiue vnus creator, & vnus dominus dicitur: sic relatiue ad spiritumsanctum, vnum principium. Ad creaturam vero pater, & filius, & spiritussanctus vnum principium sunt, sicut vnus creator, & vnus dominus. Ecce habes, quòd pater principium filij dicitur, quia genuit eum. Quia ergo notio- C ne est pater; ea principium filij dicitur, id est generatione; secundum quam etiam dicitur author filij. Vnde Hilarius† in quarto libro de Trinitate ita ait. Ipso, quo pater dicitur, eius quem genuit author ostenditur, id nomen habens, qđ neq; ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est, substitisse doceatur. nouit Ecclesia vnum innascibilem Deum. nouit vnigenitum Dei filium. confitetur patrem ab origine liberum, confitetur & filij originem ab initio; non ipsum ab initio: sed ab initiabili; non per seipsum; sed ab B eo, qui à nemine est, natum ab æterno, natiuitatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei professio; sed professionis ratio nondum exposita est; & ideo quærenda, scilicet quomodo intelligẽdum sit, quòd ait, filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiabili. Hoc vtique subdens; determinauit quo modo acceperit initium: inquiens, originem filij esse ab initio; ac si C diceret. Non ita intelligas originem filij esse ab initio: quasi ipse filius habeat initium. sed quia ipse est ab initiabili, id est, à patre, à quo sunt omnia. Nam licet filius sit principiũ de principio. nõ est tamen concedendum, quòd filius habeat principium. Cumq;

ARTIC. IIII.

d Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussancti.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd pater, & filius non sint vnum principium spiritussancti. Si enim vnum sunt principium, aut vnũ, quod est pater, aut vnum, quod non est pater. si vnũ quod est pater. ergo filius est pater, qđ falsum est. si vnum quod nõ est pater. ergo pater non est pater, quod iterum falsum est. ergo nullomodo sunt vnum principium. 1. p. q. 3 art. 4.

¶ 2 Pręter. De patre, & filio, & spiritusancto, ex eo quòd sunt vnum principiũ creaturæ, dicimus ꝙ sunt vn⁹ creator: sed non dicimus, quòd pater, & filius sunt vnus spirator. ergo non sunt vnum principiũ spiritussancti.

¶ 3 Item. Vnitas causa est identitatis: sed pater, & filius non dicuntur idem principium spiritussancti. ergo nec vnum.

Contra. Sicut supra habitum est, In omnibus pater, & fi- Art. præc. ex Ansel.
D lius vnum sunt, in quibus non distinguit relationis oppositio, & in quibus hoc de illo dicitur: sed filius est principiũ de principio. ergo pater & filius sunt vnum principium.

¶ Præt. Vnius rei vnum est principium, sed spiritussanctus est vnus. ergo vnum eius est principium.

Respondeo. Dicendum, quòd secundum omnes, pater & filius sunt vnum principium spiritussancti, qui spiritumsanctũ, ab vtroque confitentur procedere. Sed circa hoc qualiter dicatur, sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dicunt, ꝙ vnum non designat, nisi vnitatem proportionis: quia sicut se habet pater ad spiritumsanctum, vt spirans, ita & filius. Sed istud non sufficit, quia secundum vnitatem proportionis, etiã conueniunt pater & filius in ratione suppositi, & tamen non dicimus eos esse, vnum suppositum. Et ideo alij dicunt, quod vnum dicit vnitatem naturæ, qui videntur inniti authorita-
E ti Anselmi, qui dicit, quod pater, & filius spirant spiritumsanctum, inquantum vterque eorum est Deus. Sed nisi aliquid plus dicant, ab vnitate principij notionaliter dicti, non excluderetur spiritussanctus, qui non excluditur ab vnitate naturę. De processio. S.S. Et ideo alij dicunt, quod dicit vnitatem notionis, & illud videtur esse conueniens, quia in substantiuis nominibus, vnitas, * & pluralitas attenditur secundum vnitatem, & pluralitatem formæ significatæ. vnde dicimus, vnus Deus propter vnitatem diuinæ naturæ. forma autem quam significat hoc nomen principium, secundum quod personaliter sumitur, est ipsa notio, vel proprietas. sicut hoc nomen pater, significat paternitatem. vnde ad vnitatem notionis sequitur vnitas principij. Potest nihilominus dici, vt saluetur dictum Ansel. quòd significat vnitatem in potentia spiratiua, quæ dicit naturam diuinam, sub ratione talis proprietatis, quæ est principium operationis personalis: vt supra dictum est. * D. 627. Vbi sup. dist. 11. q. 1. art. 2 & 3.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd ista diuisio, aut sunt vnum, quod est pater: aut sunt vnum, quod non est pater,

non est p r contradictoria. vnde vtraque falsa est. Sed haec vera, non sunt vnum, quod est pater tantum: sed sunt vnum, quod est pater, & filius: sicut sunt etiam vnus Deus, qui est pater, & filius.

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis dicatur vnum principium spiritussancti: non tamen dicuntur vnus spirans, vel vnus spirator: quia huiusmodi distinctiones imponuntur ab actibus, qui semper significant vt adiacentes, & in talibus non attenditur in consignando pluraliter pluralitas formæ significatæ, sed suppositorum. vt supra dictum est. 16. di. Sed de creatione non est similis ratio, & spirationc, quia spiratio præexigit distinctionem in suppositis. vnde est aliquo modo a pluribus suppositis, inquantum distincta sunt, cum sit operatio personalis, sed creatio est opus essentiæ diuinæ. vnde est opus suppositi in distincti prout essentia significatur id quod est, vt hoc nomine Deus: & ideo sicut pater, & filius dicuntur vnum, quod est vnus Deus, ita & vnus creator: non tamen creans vnus: quia participatum est adiectiuum.

* D. 411. & 550.

q. 1. ar. 4.

F filius sit principiū de principio, & pater principium non de principio, non est principiū de principio: principium sine principio, sicut filius non est pater. Neque tamen duo principia, sed vnum: sicut pater, & filius, non duo creatores, sed vnus creator.

c Cum pater, & filius sint vnum principium spiritussancti, qua ratur an eadem notione. G

VNum autem principium, sunt pater, & filius: non tātum creaturarum, vt dictū est supra: sed etiam spi. sancti. Ideo quæri solet: vtrum eadem notione pater sit principiū spi. sancti, & filius, an sit alia notio, qua pater dicatur principiū spi. sancti, & alia qua filius. Ad quod dicimus, cum pater dicatur principium spi. sancti, & filius quia. s. s. procedit vel datur ab vtroque, nec aliter procedit, vel datur a patre, quàm a filio. Sane intelligi potest, patrem, & filium eadem relatione, vel notione, principium dici spir. sancti. Si vero quæritur, quæ sit illa notio, quam ibi notat principium, nomen eius non habemus, sed non est ipsa paternitas, vel filiatio, immo notio quędam, quę patris est & filij, quia ab æterno pater, & filius, vnum principium est spiritussancti. Donator autem, vt prædictum est, dicitur pater, vel filius ex tēpore, sicut spiritussanctus datum, vel donatum. H

DISTIN. XXX.

A

De his, quæ temporaliter de Deo dicuntur, & relatiue, secundum accidens, quod non Deo, sed creaturæ accidit.

SVnt enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur. eique temporaliter conueniunt sine sui mutatione, & relatiue dicuntur secundum accidens, non quod accidit Deo, sed qđ accidit creaturis, vt creator, dominus, refugium, datum vel donatum, & huiusmodi. De his Augu. in libro quinto de Trinit. ait. Creator relatiue dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item: nō aliquem moueat, quod. s. s. cum sit coęternus patri, & filio: dicitur tamen aliquid ex tiuum. Vnde potest etiam participationem diuinitatis significare, secundum etiam q́ dicitur perpetuitas specierum a Phi los. diuinum esse. Vnde ad singularitatem excellentiæ designādum, magis compecit nomen diuinitatis quām deitatis. {Omnes naturas}, id est omnes substantias} Et quæ naturaliter sunt, id est proprietates & operationes nā les.} Confitetur etiā &c.} vult dicere. q́ origo filij est a principio, vel initio, ooia à patre: sed quia initiū pōt intelligi etiā de principio durationis ideo ad excludēdum falsum intellectū subiungit.} Non ipsum ab initio} s. durationis.} Sed ab initiabili} i. principio initiatiuo. s. patre. vnde subiungit. } Quomodo filius nnu est per seipsum}, i. seipso, quia sicut infra habebit, ita est filius per se, q́ non à se, sed à patre, & subiungit, Etiam de æternitate ipsius &cætera.

DISTIN. XXX.

DIVISIO TEXTVS.

OStēso, quōd principiū respectu creaturæ dicitur de Deo ex tempore: consequēter ostendit qualiter aliquid de Deo, ex tempore dici possit, & diuiditur in partes duas. In prima, ostendit aliquid de Deo dici ex tempore. In secunda, ostendit modum, quo ista de Deo dicuntur. ibi} Quomodo igitur obtinebimus.} Circa primum duo facit. Primo, ostendit veritatem. Secundo, excludit obiectionem ibi} Sed hoc aliquis dicet &c.} } Quomodo igitur obtinebimus} Hic ostendit modū, qualiter ista de Deo dicantur. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit modum: quia scilicet dicuntur de ipso sine sui mutatione, & sine aliquo accidente sibi adueniente, & sine aliqua reali habitudine: sed q́ solum nomen est relatiuum. Secundo, ex modo determinato soluit quandam quæstionem quam supra 18. distinct. reliquerat insolutam. ibi} Hic potest solui quæstio &c.} † c. 13. to. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quōd non conceditur communiter, quōd sint idem principium, quia ratione articulationis includitur vnitas suppositi: sicut etiam supra Magister dicit, quōd Deus non genuit se Deum, nec alium Deum: quidam tamen dicunt, quōd filius & pater sunt idem Deus, & sunt idem principium, eo quōd ly idem, est adiectiuum, & non ponit identitatem absolutam, sed respectu eius cui adiungitur, & secundum hoc potest concedi, quōd sunt idem principium. I

EXPOSITIO TEXTVS.

PAter est principium totius deitatis.} Videtur esse falsum quia, aut diuinitas sumitur pro essentia diuina, aut pro personis. Si pro personis, sic non est principium totius diuinitatis, id est, omnium personarum, cum non sit principium suipsius. si pro essentia, videtur falsum, quia non est principium essentiæ. Et præterea, totalitas exigit aliquam distinctionem in partibus in essentia autem nulla est distinctio. Respondeo dicendum, quōd vtroque modo accipi potest. Si enim accipiatur pro essentia, tunc totum non dicit integritatem partium, sed perfectioné naturæ, & dicitur esse principium totius diuinitatis, non quia deitatem generet, vel spiret, sed quia diuinitatem generando, vel spirando communicat. vt sit sensus. Est principium diuinitatis, i. vt deitas, habeatur. Sed sic etiam filius posset dici principium diuinitatis totior, quia ab ipso perfecta diuinitas est in s. s. nisi pro tanto, q́ non secundum omnem modum quo communicabilis est, & quia non per generationem. Si autem sumatur pro vniuersitate personarum, tunc planius est, quia sic dicitur prin ipium totius diuinitatis, inquātum in omnibus personis diuinis ipse est quasi principium, à quo aliæ personæ fluune, sicut punctū dicitur principium totius lineæ, quis suipsius principium nō sit. Vel sic melius dicitur diuinitatis, pro tāto melius, quia deitas d. à Deo, quæ significat per se & essentialiter diuinitatem habentem, sed diuinitas dicitur à diuino, quod est denomina-

†† Haber Auerr. de ani. tex. 34.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic tria quæruntur.

Primo. Vtrum aliquid de Deo, ex tempore dicatur.
Secundo. Vtrum ista significent essentiam diuinam. K
Tertio. Vtrum ista nomina relatiua, ponant aliquam relationem realiter in Deo existentem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum aliquid dicatur de Deo ex tempore.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quōd de Deo, nihil ex tempore dicatur. De quo enim dicitur aliquid ex tempore, quod ante non dicebatur, potest dici esse factum illud: sicut homo dicitur esse f ctus albus: si prius nō dicebatur vere de eo, quōd esset albus: sed fieri nullo modo competit Deo, sicut nec mutari, cum sit primum mouens. ergo videtur, quōd nihil de Deo ex tempore dicatur. 1. p. q. 13. ar. 70.

¶ 2 Præt.

tempore, veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiterne spiritussanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur nisi cum habere incipit seruum, etiã ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est, ergo dominũ esse non sempiternũ habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere, quia ille sempiterne non dominaretur, nisi, etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habeat dominum: sic nec dominus, qui non habeat seruum,

Oppositio quòd non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis, quod non est ex tempore.

SEd hic aliquis dicet, ꝙ non ex tempore competit Deo hæc appellatio, qua dicitur dominus, quia non est tantum dominus rerum quæ ex tempore cæperunt sed etiam illius rei, quæ non cępit ex tempore, id est ipsius temporis. quod non cœpit ex tempore, quia non erat tẽpus antequàm inciperet. Et ideo non cœpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potest, quia licet non cœperit ex tempore dominus esse temporis, cœpit tamẽ esse dominus temporis; quia nõ semper fuit tempus, & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus.

B De hoc August. in eodem li. continue ita ait, Quisquis extiterit, qui æternum Deũ solum dicat, tempora vero non esse ęterna propter varietatem, & mutabilitatem: sed tamen ipsa tempora non in tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore acciderit Deo vt dominus esset: quia ipsorum tempo-

C rum dominus erat quę vtiq; non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine, qui in tẽpore factus est, cuius vtique dominus non erat antequàm esset? Certe vt dominus hominis esset, ex tempore accidit Deo. Et vt omnis amoueatur controuer-

¶ 2 Præt. Quicquid prædicatur de aliquo, aut dicitur de eo per se, aut per accidens: sed ista non prædicantur per se: quia quod per se inest, semper inest, hęc aut non ab ęterno de Deo dicuntur, nec etiam per accidens: quia nullum accidens in Deo est. Et præterea, cum omne per accidens, reducatur ad aliquod per se, hæc dicerentur de aliquo alio per se, quod non inuenitur: quia nihil aliud quàm Deus dicitur creator, vel vniuersitatis dominus. ergo videtur, quòd ista nullomodo, de Deo dicantur. Si dicatur, quòd est prædicatio per causam.

¶ 3 Contra. vbicunque est prædicatio ꝑ causam, potest resolui prædicatio talis, & exponi per propositionem denotantem habitudinem causæ, vt si dicatur, quòd Deus est spes nostra, potest exponi, quòd spes nostra est à deo: sed non potest dici, ꝙ creator sit à Deo. ergo cũ dicitur, Deus est creator, non est prædicatio per causam.

¶ 4 Præt. Omne verum aut necessariũ, aut contingens. Si igitur hæc prædicantur de Deo vere: aut prædicantur necessario, aut contingenter: sed non prædicantur necessario: quia non semper, nec etiam contingenter: quia in Deo nihil est contingens. ergo videtur, quòd non possint de Deo vere prædicari.

Contra, est totum, quod in litera dicitur, & ab August. & à Magistro, & vsu loquentium, & secundum fidem, & secundum philosophiam.

Respondeo, Dicendum, quòd necesse est, quòd aliquid de Deo ex tempore dicatur. Cum enim omne esse cuiuslibet rei effluat ab ipso Deo, non solum vniuersi, sed cuiuslibet partis eius, oportet, quòd ipse designetur in habitudine principij ad quodlibet eorum quæ sunt, & cum multa eorum quæ sunt, non semper fuerint, etiam si ponatur vniuersum semper fuis-

8.Phys. Tex.4. se, quod quidam philosophi errantes senserũt, oportet, quòd nomina designantia illam habitudinem, non ab æterno de Deo dicantur, sed ex tempore: quia relatio secundum actum, exigit duo extrema in actu existere. vnde non potest referri ad creaturam vt ad actuale principium creaturæ, nisi creatura existente, in actu, quod non semper fuit sed ex tempore. Hoc autem non contingit de alijs quæ absolute de Deo dicũtur, quòd ex tempore dicantur de ipso: quia ea quæ absolute dicuntur secundum proprias rationes ponunt in eo aliquid in quo dicuntur, vt quantitas, & qualitas, & huiusmodi. Vnde nihil horum inuenitur, quod non realiter sit in Deo, de quo vere, & proprie dicitur: & propter hoc non possunt de aliquo ex tempore dici, nisi illud mutetur per susceptionem eius,

* D.1086. quod prius non habuit. Sed relatio secundum * rationem suam non habet, quòd ponat aliquid in eo de quo dicitur, sed ponit tantum habitudinem ad aliud, vnde inuenitur ali-

Dist.26. q.2.ar.1. qua relatio vt supra dictum est, non realiter existens in eo de quo dicitur, & ideo in talibus habitudines illæ de nouo dicuntur de aliquo non per mutationem eius, sed illius ad quod dicitur, & ita est in omnibus quæ de Deo ex tempore dicuntur.

D.1089. ¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd sicut huiusmodi habitudines, non ponuntur realiter esse in Deo secundum ra-

* D.612. & 616. tionem tantum, ita etiam ex hoc, quòd de nouo de Deo dicuntur, non sequitur, quòd in eo sit aliquid * fieri secundum

Psal.89.

A rem, sed secundum rationem tantum, sicut dicitur in psal. Domine refugium factus es nobis. Tamen & si concedatur secundum rationem aliquid, vt refugium vel huiusmodi factus, nullo tamen modo dicendus est mutatus: quia mutatio imponitur pro remotione eius à quo est motus, sed fieri per adeptioné eius, ad quod motus terminatur. à Deo, autem nullo modo aliquid remouet, & si adueniat habitudo, aliqua secundũ rationem. vnde & si dicatur fieri aliquid non debet dici mutari in illud.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum magistrum, ita † c.16.

prędicantur per * accidens, non quòd in * D.28 & 460.&

Deo sint, sed quòd in 1053.

creaturis. Tamen intelligẽdum est, quòd in istis nominibus est duo considerare, scilicet habitudines ipsas, & illud supra qđ fundatur ratio habitudinis in Deo, sicut habitudo creationis habet pro fundamẽto in Deo virtutem diuinam. cuius est ducere res in esse de nihilo. Si igitur consideratur hoc quod habent ꝓ fundamento in re diuina, constat, quòd per se dicuntur, & ab æterno conueniunt quãtum ed illud: quia essentia, virtus, operatio diuina ab æterno est. Si autem consideretur ipsa habitudo, tunc per accidens de Deo dicuntur, quantum ad hoc. Accidens autem dupliciter dicitur. aut secundum, quòd nominat naturam accidentis condiuisam substantiæ, & sic in Deo nihil est accidens. aut se-

D cundum quod nominat aliquid per aliud conueniens, sicut dicimus, ꝙ album ædificat per accidens: quia adiungitur ei qđ per se est causa ędificationis, scilicet ędificatori: & sic per accidens conuenit Deo referri ad aliud extra se. Non enim dicitur relatiue, nisi quia aliud refertur ad ipsum, sicut dicit philosophus. 5. Met. quia scibile est, relatiuum, non quia ipsum Tex.20.

referatur, sed quia aliud refertur ad ipsum. Nec tamẽ sequitur, quòd illa habitudo quę in Deo designatur, alteri conueniat per se, sed magis respectus oppositus, quod est esse creaturam, vel esse seruum, vel aliquid huiusmodi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non potest propr e dici prędicatio per causam, nisi forte intelligatur, quòd huiusmodi nomina prędicant habitudinem alicuius causę.

¶ Ad quartum patet responsio per id, quod ad secundum dictum est: quia eodem modo prędicantur necessario quo per se, & eodem modo contingenter, quo per accidens, non tamen

E sequitur aliquid contingens in Deo esse.

ARTICVLVS II

b Vtrum quæ dicuntur de Deo, ex tempore significent diuinam essentiam.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd huiusmodi nomina quę de Deo dicuntur ex tempore non significent diuinam essentiam. Essentia enim diuina est ęterna. sed hęc non dicuntur de Deo ab ęterno. ergo non significant diuinam essentiam.

¶ 2 Preter. Deus dicitur ex tempore patientia nostra, & spes nostra & huiusmodi, sed huiusmodi, quia habent imperfectionem annexam non possunt conuenire diuinę essentię. sicut dicitur, quòd diuina essentia est charitas, de cuius intellectu

non

non est aliqua imperfectio. ergo videtur quod omnia quæ de Deo dicuntur ex tempore, significent diuinam essentiam.

¶ 3 Præter. Diuina essentia est communis tribus personis: sed quædam dicuntur de Deo ex tempore, quæ non conueniunt tribus personis, vt missus donatus, & huiusmodi. ergo non omnia significant diuinam essentiam.

¶ 4. Item. Deus ex tempore dicitur homo: sed homo significat humanam naturam, quæ in incarnatione, non est admista diuinæ naturæ: sed remansit ab ea distans. ergo videtur, quòd ea quæ dicuntur ex tempore, non significent diuinam essentiam.

Contra, est quod Magistri dicit, quòd omne nomen connotans effectum in creatura significat diuinam essentiam: sed ea, quæ ex tempore de Deo dicuntur: dicuntur in respectu ad creaturam, vt dictum est. ergo significant diuinam essentiam.

Elicitur ex 3. c. de diui. no. Dio. Ar. antec. ¶ Præter. Dion. dicit 3. cap. de diui. nomi. quòd omnem beneficam Dei nominationem, de quacunque diuinarum personarum dicatur in tota deitate, oportet in obseruantiam accipi: sed omnia, quæ dicunt habitudinem ad creaturam, nominant aliquod beneficium in creaturis. ergo ad totam trinitatem pertinent sine distinctione, & sic idem quod prius.

sia, certe vt tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cœpimus: ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimus, nihil secundum accidens dici Deum: *nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur? vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum, de quibus dicuntur accidunt, sicut amicus relatiue dicitur. non enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus vero cum dicitur præcium, relatiue dicitur, nec tamen mutatus est, cum esse cœperit præcium, nec cum dicitur pignus, & huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue, vt neque cum incipit dici, neque cum desinit aliquid in eius natura, vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam, vt quàmuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur? qualiter etiam refugium nostrum dicitur. Refugium enim nostrum dicitur Deus relatiue, ad nos enim refertur, & tūc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum non erat? In nobis (G) ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo, efficimur meliores. in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur: qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filij eius efficimur. Similiter, & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quòd ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, (H) manifestum est relatiue dici, non tamen secundum accidens Dei, quòd aliquid ei acciderit, sed plane secundum accidens eius, ad quod dici aliquid Deus incipit relatiue. Ex his aperte ostenditur, quòd quædam de Deo temporaliter dicuntur relatiue ad creaturas, sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione

Art. 1. istius quæst. Respondeo, Dicendum, quòd sicut dictum est, nihil ex (I) tempore de Deo dicitur, nisi quod importat habitudinem ad creaturam. Habitudo autem Dei ad creaturam potest designari dupliciter. Vel secundum quod creatura refertur in ipsum, sicut in principium. Vel secundum quod creatura refertur in ipsum, vt in terminum. Si primo modo, hoc contingit dupliciter. Aut enim propria prædicatione prędicatur aliquid de Deo ex tempore, quod designat habitudinem principij, ad principiatum. Aut aliquid quod designat ipsum principiatum à Deo, sicut quando est prædicatio per causam, vt cum dicitur, Deus est spes nostra. Si primo modo, hoc contingit dupliciter. Aliquando enim nomen imponitur ad significandum ipsam habitudinem. sicut hoc nomen dominus, & huiusmodi, quæ sunt relatiua secundum esse, & alia dicta de Deo, sunt quædam relatiua: quia etiam significant ex primo suo intellectu habitudinem, quæ secundum rationem est in Deo: sed ex con- (K) sequenti faciunt intellectum essentiæ, secūdum quod talis habitudo fundatur in aliquo essentiali. Aliquando autem nomē imponitur ad significandum illud, supra quod fundatur habi- (* D. 109.) tudo: sicut hoc nomen scientia * qualitatem, quam consequitur respectus quidam ad scibile. Vnde ista talia, non sunt relatiua, secundum esse, sed solum secundum dici. Vnde illa principaliter dant intelligere rem alterius prædicamenti, & ex cōsequenti importans relationem. Ita etiam in diuinis, vt patet in hoc nomine creator, quod imponitur ad significandum diuinam actionem, quę est ipsius essentię, quàm consequitur habitudo quædam ad creaturam, & ista principaliter essentiam significant, & ex consequenti important respectum ad creaturam. Et similis ratio est in illis, in quibus est prædicatio per causam: quia tales locutiones resoluuntur in habitudines causæ, vt cum dicimus. Deus est patientia nostra, id est, causa patiētiæ nostræ. & in omnibus istis, quæ dicuntur de Deo ex tem- (F) pore, & important habitudinem principij ad principiatum, verum est, quòd conueniunt toti trinitati. Si autem cōsideretur relatio creaturæ ad creatorem, vt ad terminum, possibile est, quòd talis relatio creaturæ, sit ad aliquid essentiale, vel ad aliquid personale. Contingit autem hoc tripliciter. Aut secundū operationem, sicut aliqui potest intelligere, vel nominare Deum, vel paternitatem. Vel secundum exemplaritatem, sicut in creatione rerum est terminatio in similitudinem essentialium attributorum, & in infusione charitatis est terminatio in similitudinē processionis personalis sp. ritus sancti. Vel est terminatio secundum esse. & iste modus est singularis in incarnatione, per quā humana natura assumpta est ad esse, & vnitatem diuinæ personæ, non autem ad vnitatem diuinę naturę. Sed ista relatio, qua creatura refertur in Deum, vt ad terminum, includit ex consequenti in se relationem, quæ est ad Deum, vt ad principium. Vnde in omnibus, quæ dicuntur de Deo, secundū habitudinem ad creaturam, ex eo quod creatura refertur in ipsum, vt terminum, considerandum est, quòd quantum ad habitudinem termini possunt tantum conuenire personę: sed ratio principij, quę ibi includitur ex consequē- (I) ti conuenit toti trinitati. Vnde secundum habitudinem vnā, possunt facere intellectum personę, & secundum aliam, faciūt intellectum essentię, sicut patet cum dicitur incarnatus, hoc tantum filio competit, quia ad solam personam filij incarnatio terminata est, quam tamen tota trinitas fecit.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd huiusmodi nomina conueniunt Deo ex tempore, ratione habitudinis importatę, vel principaliter: vel ex consequenti. Principaliter, vt cum dicitur Deus. Ex consequenti, vt cum dicitur creator, & illa habitudo, non est in diuina essentia: nec aliqua res in Deo, sed secundum essentiam, in qua fundatur talis habitudo: huiusmodi conueniunt Deo ab ęterno, quasi habitualiter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia Dei, non est patientia, vel spes, nec hoc significatur, cum dicitur: Deus est spes nostra: sed significatur circa diuinam essentiam habitudo causę respectu talis effectus in nobis. vnde simile est de his, (K) & de alijs.

¶ Ad tertium dicendum, quòd missus, incarnatus, & huiusmodi, important duas habitudines, scilicet termini, & principij, quare vna, scilicet habitudo principij, conuenit toti trinitati. vnde dicimus, quòd tota trinitas mittitur, vel facit incarnationem, sed altera conuenit alicui personę determinatę. propter quod huiusmodi nomina, non de tota trinitate dicuntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus dicitur esse homo, inquantum suppositum diuinę naturę, scilicet filius subsistit in humana natura, per vnionem. hęc autem vnio, relatio quędam est, realiter in creatura assumpta causans. quę quidem considerata secundum habitudinem ad terminum, sic terminatur ad personam filij, in qua est facta vnio, sed secundum habitudinem ad principium, sic refertur ad totam trinitatem quę vnionem fecit.

ARTIC.

ARTICVLVS III.

Vtrum habitudines designatæ, in nominibus dictis de Deo ex tempore, sint realiter in Deo.

De pot.q.7 ar.10.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod habitudines designatæ in istis nominibus, realiter in Deo sint. Nomē enim & ratio cui nō subest aliquid in re, est vana vel falsa: sed non vane, & falso dicimus, & cogitam⁹ Deum dominum, & creatorem. ergo huiusmodi nomina habent relationes, quas significant respondētes sibi realiter, in Deo.

† dist.18. ¶ 2 Præter. Illud, quod est secundum rationem tantũ, cessante intellectu ratiocinante, non remanebit: sed si nullus esset ratiocinans adhuc Deus esset dominus & creator. ergo huiusmodi nomina significant aliquid realiter in Deo existens, & non secundum rationem tantum.

C ¶ 3 Item. Omni relationi respondet suum correlatiuũ, quod sibi opponitur: sed cum dicimus creaturam seruire importatur aliqua relatio in creatura realiter existens. ergo oportet oppositam relationem alicubi ponere: sed non est in creatura, quia tunc creatura esset domina suipsius, & creator suipsius, & oppositi respectus essent in eodem. ergo oportet, quòd in Deo realiter ponantur oppositi respectus, relationibus creaturæ ad Deum.

5.meta. tex.10. ¶ 4 Præter. Illa relatiua in quibus, non est relatio secundum rem inuenimus esse ad aliquid secundum dici tantum, sicut scibile, de quo dicit Philosophus, quòd est relatum, quia aliud refertur ad ipsum: sed de Deo dicuntur quædam relatiua, quæ sunt ad aliquid, & secundum suum esse, vt dominus, rex, D & huiusmodi. ergo saltem illa aliquam relationem realem in Deo significant.

Contra. In Deo nihil est nisi æternum, quia quicquid est in Deo, Deus est: sed huiusmodi habitudines, non sunt æternę: propter quod nec nomina ab æterno de Deo dicuntur. ergo non sunt realiter in Deo.

Respondeo, Dicendum, quòd secundum Theologos & Philosophos, verum est communiter, quòd relationes, quibus Deus ad creaturam refertur, non sunt in Deo secũdum rem, sed secundum rationem tantum: quia intellectus noster, non potest accipere aliquid relatiue ad alterum dici, nisi ipsum sub opposita habitudine intelligat. Sciendum tamen est, quòd ratio in intellectu rerum tripliciter se habet. Quandoq; enim apprehendit aliquid quòd est in re, secundum quod apprehenditur: vt quando apprehenditur forma lapidis. Quandoque vero apprehendit aliquid quod nullo modo in re est. vt quando quis imaginatur chimeram, vel aliquid huiusmodi. Aliquando autem apprehendit, aliquid cui subest in re, E natura quædam, non tamen secundum rationem qua apprehenditur, sicut patet, quando apprehendit intentionem generis substantiæ, quæ in re est natura quędam non determinata secundum se ad hanc, vel ad illam speciem, & huic naturæ apprehensæ, secundum modum, quo est in intellectu apprehēdente, qui ea omnibus accipit vnum quid commune in quibus inuenitur natura illa, attribuit rationem generis, quę quidem ratio non est in re. Ita etiam est in huiusmodi relationibus, quas intellectus noster attribuit Deo. Inuenit enim in ipso virtutem, & essentiam, & operationem, qua creatura producitur in ipsum relationem habens, & ideo essentiæ illi, vel operationi habitudinem attribuit, & secundum quod intelligit, nomina relatiua imponit.

Vnde patet responsio ad primum, quia intellectus noster A neque falsus, neque vanus est, quia habet aliquid respondens in re, quàmuis nō secundum modum, quo est in ratione: sicut etiam intellectus mathematicorum non est falsus, neque vanus est, quàmuis nulla linea sit abstracta à materia in re, sicut ipsi considerant. vnde dicit Philosophus secundo physico. abstrahentium, non est mendacium. Tex.18.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam si nullus intellectus esset, adhuc in Deo esset, vnde vere dominus, & dici, & intelligi posset, scilicet potētia coercēdi subditos: sed non diceretur, vel intelligeretur dominus secundum actum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd relatiuorũ inuenitur triplex diuersitas. Quædam sunt, quorum vtrunque importat relationem, non in re existentem, sed in ratione tantum: sicut quādo ens refertur, ad non ens: vel relatio ad relationē, vel ali- C quid huiusmodi, vt supra dictum est. Quædam vero, quorum vtrum que relationem realem importat, sicut pater, & filius. Dist.26.q.2 art.1. Quædam vero quorum alterum importat relationem realem, & alterum relationem rationis tantum, sicut sciētia, & scibile. Et huiusmodi diuersitatis ratio est, quia illud, supra quod fundatur relatio, quandoque inuenitur in altero tantum, & quandoque in vtroque, vt patet, quòd relatio scientiæ ad scibile, fundatur supra apprehensionem, secũdum esse spirituale. hoc autem esse spirituale, in quo fundatur relatio scientiæ, est tantum in sciente, & non in scibili, quia ibi est forma rei secundum esse naturale. & ideo relatio realis est in scientia, non in scibili. Econtrario est de amante, & amato, quia relatio amoris, fundatur super appetitum boni: bonum autem non est aliquid existens tantum in anima, sed etiam in rebus. vnde dicit Philosophus sexto metaphysic. quòd bonum & malum sunt in rebus, verũ & falsum in anima. Tex.8. D & ideo dicit Auic. quòd in amante, & amato, in vtroque relatiuorum est inuenire dispositionem, per quam referatur ad alterũ, non in sciente, & scibili, & ideo vtrobique relatio realis est. Tract.3. Meta. c.10. Sic etiā & æqualitas, quæ immediate fundatur supra quantitatem, quæ in vtroque est. Et quia omnes relationes creaturæ ad Deum fundātur supra modum, quo accipiunt à Deo, qui in Deo, non est, quia non consequuntur perfectum modum, secundum quem Deus in eis operatur: ideo relationibus, quæ sunt in creatura, non respondet aliqua relatio in Deo realiter, sed relationi, quam filius accipit à patre, respondet aliqua relatio in patre, quia secundum vnum, & eundem modum, & eandem rationem pater dat, & filius accipit naturam diuinam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illud non facit ad propositũ, quia de vtrisque relatiuis inueniuntur aliqua, quæ important relationem realem, & quæ important relationem rationis, sicut idem importat relationem rationis, quàmuis sit relatiuũ secundum esse, & scientia importat relationem realem, quà- E uis sit relatiuum secundum dici.

creaturæ: & ita accidens est in creatura, non in creatore, & appellatio qua creatura dicitur relatiue ad creatorem, relatiua est; & relationem notat, quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa, qua creator relatiue dicitur ad creaturam, relatiua quidem est: sed nullam notat relationē, quæ sit in creatore.

Hic soluitur quæstio, qua quærebatur, vtrum spiritussanctus dicatur datum relatiue ad se, cum ipse det se.

HIc potest solui, quæstio superius proposita: vbi quærebatur, cum spiritussanctus datum dicatur, vel donatũ. Quod autem datur, refertur ad eum, qui dat, & ad illum cui datur, & cum spiritussanctus det seipsum, vtrum ad seipsum relatiue dicatur, cum dicitur dari, vel donari? Cui quæstioni respondētes: dicimus spiritumsanctum dici datum, vel donatum relatiue, & ad dantem, & ad illum cui datur. B Dans autem siue donator, est pater cum filio, & spiritusancto. nec tamē dicimus spiritumsanctum referri ad se; sed appellatio dati vel donati refertur ad dātem, & ad recipientem, quia non potest aliquid dici datum nisi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem spiritussanctus dari à se, vel datus à se dicitur; relatiue quidē dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relatiua, & in illo cui datur mutatio fit; non in dante.

EXPOSITIO TEXTVS.

AD Quod dici potest &c.} Intentio solutionis est, quòd Deus cœpit esse dominus temporis, quando cœpit esse tempus. vnde sicut tempus non cępit esse in tempore, vel ex tempore, ita nec Deus dicitur dominus temporis ex tempore, vel in tempore. Et dicit in tempore, vt designet habitudinem mensurę, quia sicut locatum est in loco, vt in mensurante, ita & in tempore. Ex tempore vero dicit, inquantum tempus est mensura includens suum mensuratum. vnde oportet, quòd ad vtranque partem excedat. & ideo quę semper sunt, inquantum semper sunt, non mensurantur tempore,

Tex. 114.

sed quæ quandoque sunt, vt dicit Philosophus quarto physic. Et ideo quæ mensurantur tempore, sunt ex tempore, quia tempus præcedit ipsa. Tempus autem non mensuratur tempore, sicut nec locus loco, & ideo t. mpus, nec in tempore incipit, nec ex tempore: sed aliorum quæ incipiunt in tempore, vel ex tempore est Deus, dominus in tempore, vel ex tempore, & aliqua talia sūt, sicut hoc, & illud generatum: quāmuis etiā vniuersum semper fuisset, vt quidā Philosophi posuerūt. Vnde hoc quærere, non pertinet ad propositum, quia vtrum verum sit, habetur propositum, quòd Deus est dominus ex tempore, ad minus aliquorum. § Hic potest solui & cęt. § Magister hanc quæstionem mouerat. dist. 13. & soluit hic per ea, quæ dicta sunt, quia huiusmodi nomina, quæ dicuntur de Deo ex tempore, importāt relationes, nō reales in Deo existentes: sed secūdum rationem, & nomen. Et ideo cū spiritussanctus dicitur dari à se in creatura, est relatio realis, quæ refertur ad totam trinitatem vt ad principium, & ad spiritumsanctum vt ad terminum, per modum exemplaritatis: sed in spiritusancto non est relatio, nisi secundum rationem, & non est inconueniens, quod tali ratione, aliquid ad seipsum referatur, vt cum dicitur, idem eidem idem.

De Arist. in telligere vt 8. Physico. tex. 4.

† de synodis in princ.

DISTIN. XXXI.

A

Quomodo dicatur filius æqualis patri, an secūdum substantiam, an secundum relationē, ita, et similis.

G Præterea considerari oportet, cum tres personæ coæquales sibi sint, vtrum relatiue hoc dicatur, an secundum substantiam, & si relatiue, vtrum secundum relationem, an secundum essentiam, consideranda sit æqualitas. Deinde quid sit ipsa equalitas. Ad quod dicimus: quia sicut simile nihil sibi est. (similitudo enim vt ait † Hila. sibiipsi non est,) ita & æquale aliquid sibi non dicitur, ac per hoc sicut simile, ita & æquale, relatiue di- H citur. Dicitur ergo relatiue filius æqualis patri, & vtrique spiritussanctus. Et tamen æqualis patri filius, & vtrique spiritussanctus propter summam simplicitatem essentiæ, & vnitatem. Aequalis est ergo filius patri secūdum substantiam, & non secundum relationem. Vnde Augustin. in quinto libro † de Trinitate ait. Quærimus, secundum quid æqualis sit patri filius: non secūdum hoc quòd ad patrem dicitur filius, æqualis est patri. Restat ergo vt secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur: quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. Restat ergo vt secundum substantiam sit equalis. eadem ergo est vtriusque substantia. Item † in libro sexto. Satis est videre nullo modo filium æqualem esse patri, si in aliquo, scilicet (quod pertineat ad significandum eius substantiam) inæqualis inueniatur. In omnibus ergo æqualis est patri filius, & est eiusdem substātiæ. Aequalis est etiam spiritussanctus, & in omnibus æqualis, H propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum sit, quod secundum substātiam, filius est æqualis patri, & vtrique spiritussanctus, & appellatio tantum relatiua est. Aequalitas ergo patris & filij, non est relatio, vel notio, sed naturalis vnitas, & identitas.

† 5 de Trin. c. 6. to. 3.

† Cap. 4.

DISTINCTIO. XXXI.

DIVISIO TEXTVS.

Postquam determinauit de pruprijs personarum. Hic determinat de appropriatis ipsarum. Et diuiditur in partes duas. In prima, determinat appropriata personarū. In secunda, inquirit quomodo secundum illa appropriata, diuinæ personæ adinuicem comparentur. 35. distinctio. § Hic oritur quæstio. § Prima in duas. In Prima determinat significationes quorundam nominum, quę personis diuinis appropriātur. In secunda, prosequitur diuersas sanctorum appropriationes. ibi § Non est prætermittendum. § Circa primum tria facit. Primo, inquirit de significatione huius nominis equa- K litas. Secundo, de simili, & similitudine. ibi § Hoc idem etiam dicimus. § Tertio, ea dictis approbat quorundam sententiam. ibi § Vnde quibusdam & cętera. § § Non est prætermittendum. § Hic ponit appropriata personarum. Et diuiditur in partes duas. In prima ponit appropriationem Hila. In secunda appropriationem Augustin. ibi § Illud etiam sciri. § Circa primum duo facit. Primo, ponit appropriationem Hyla. cum expositione Augustin. Secundo, Magister remouet quædam dubia circa expositionem Augustin. ibi § Non enim secundum præmissam & cęte. § § Vel etiam sciri oportet. § Hic ponit approbationem August. Et circa hoc duo facit. Primo, narrat appropriationem. Secundo, inquirit appropriationis rationem. ibi § Sed plures mouet. § Et circa hoc facit tria. Primo, ostendit quare patri appropriatur vnitas. Secundo, quare filio æqualitas. ibi § Nuuc videamus. § Tertio, quare spirituisancto connexio, ibi § Quod autem in spiritusancto. § Circa primum duo facit. Primo, quęrit, quare vnitas patri appropriatur, Secundo, qualiter vnitas in di- F uinis prædicetur in neutro, vel in masculino genere. ibi § Hic dici oportet & cęt. §

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quatuor quęruntur.

Primo. De ęqualitate.

Secundo De appropriatione in communi.

Tertio. De ratione appropriationis, Hilar.

Quarto. De appropriatione August.

ARTIC. I.

a Vtrum æqualitas ponat aliquid in diuinis.

q. 1. ar. 1.

Circa primū, suppositis his quę supra de æqualitate dicta sūt. 19. distin. quęritur: vtrū ęqualitas in diuinis aliquid ponat, & videtur quòd sic. Quicquid enim est in Deo, & in creaturis, nobilius est in Deo, quàm in creaturis: sed ęqualitas, & similitudo in creatura aliquid ponunt. ergo & in Deo.

¶ 2 Pręter. Arrius damnatus est, quia ęqualitatem personarum negauit. Non autem fuisset hęreticus, nisi aliquid negasset, quod in Deo est. ergo ęqualitas in diuinis aliquid po- I sitiue prędicat.

¶ 3 Item. Aequalitas videtur esse vna essentia in tribus personis indifferens, vt in litera dicitur: sed essentia indifferens, aliquid positiue est in Deo. ergo videtur quòd & ęqualitas.

¶ 4 Pręter. Aequalitas est relatio quędam: sed relatio aliquid positiue prędicat, & non priuatiue. ergo videtur, quòd ęqualitas aliquid positiue prędicet.

Contra est quod a Magistro in litera dicitur.

¶ 2 Pręt. Philosophus dicit in quinto Metaphysic. quòd ęquale opponitur magno, & paruo, sicut duę priuationis. vnde etiā per priuationem ęquale diffinitur: sed priuatio nihil positiue prędicat. ergo nec æqualitas. Tex. 26.

Respondeo, dicēdum, quòd ęqualitas est relatio quędam, fundata supra vnitatem quantitatis, & in diuinis fundata su- K pra vnitatem essentię, prout significatur nomine quantitatis virtualis, vt cum dicitur magnitudo, vel ęternitas, vel potentia. vnde de ęqualitate dupliciter conuenit loqui. Aut quātum ad vnitatem quantitatis, quę est causa ipsius. Aut quantum ad relationem consequentem. Si quantum ad vnitatem quantitatis supra quam fundatur talis relatio, sic ratio eius consistit in priuatione, sicut & ratio vnitatis, vt supra dictum est, & ideo dicit Philosophus, quòd ęquale opponitur priuatiue magno & paruo: sicut vnum multo, & idem in litera innuitur. Si autem consideretur ęqualitas quantum ad relationem: sic ęqualitas in creaturis aliquid realiter ponit in vtroque extremorum: sed in diuinis personis nihil, nisi secundum rationem. Cuius ratio est: quia si poneret aliquam relationem realem in personis, aut hoc esset ex parte essentię, quę communis est, aut ex parte relationum quibus distinguūtur. Non autem habet ex parte essentię quòd sit relatio realis: quia essentia est vna & eadem numero, & idem ad seipsum non refertur aliqua relatione reali, vt supra dictum est. Nec etiam ex parte personarum relationibus constitutarum, quiā relatio

Dist. 24. q. 2 art. 3.

5. Metaph. tex. 6.

Hic quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo.

HOc idem etiam dicimus de simili, & similitudine. Cum enim dicitur filius similis patri: relatiue quidem dicitur: sed similis est patri propter vnitatem essentiæ. Est ergo appellatio tantum relatiua. B Similitudo vero est indifferens essentia.*. Vnde quibusdam non indocte videtur, nomine æqualitatis, vel similitudinis, non aliquid poni, sed remoueri, vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior est eo, nec minor, & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis: & hoc propter essentiæ simplicitatem. Non ergo secundum quod filius est genitus à patre, æqualis vel inæqualis est patri, nec similis vel dissimilis, sed æqualis, & similis, secundum substantiam.

De sententia sancti Hilarij, qua in trinitate personarum, propria ostendit.

B

NOn est igitur hic prætermittendum, quòd vir illustris Hila. proprietates personarum assignans *: dicit in patre esse æternitatem; speciem in imagine, vsum in munere. Quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorum intelligentia, atque explanatione vehemēter laborauerit Augustin. † vt ipse ostendit in libro sexto de Trinit. ita dicens. Quidam cum vellet breuissime singularum in trinitate personarum insinuare propria: Aeternitas est, inquit, in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia nō mediocris auctoritatis in tractatione scripturarum, & assertione fidei, vir extitit. Hæc enim B Hilar. in libris suis posuit. horum verborum, id est, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam quantum valeo, nō eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi quòd pater non habet patrem de quo sit: filius autem de patre est vt sit, atq; vt illi coæternus sit. Imago enim si perfecte implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei: non illud imagini suæ, in qua imagine speciem nominauit. Credo pro- C pter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia, & prima æqualitas, & prima similitudo, nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis, sed ad identitatem respondens ei, cuius imago est, vbi est prima, & summa vita, cui non est aliud viuere, & aliud esse; sed idem & primus ac summus intellectus, cui non est aliud viuere, & aliud intelligere, sed idē hoc est D vnum, tanquam verbum perfectum, cui non desit aliquid, & ars quædam omnipotentis, & sapientis Dei, plena omnium rationum viuentium incommutabilium, & omnes vnum in ea, sicut ipsa vnum de vno, cum quo vnum, ibi nouit omnia deus, quæ fecit per ipsam.

Dist.26. q.2.ar.1. relatio nō refertur per aliquam relationem realem mediam, A quia sic esset abire in infinitum. Et ideo dico cum Magistro, quòd æqualitas non ponit nisi relationem secundum nomen, vel secundum rationem cum de Deo dicitur: sed verum est, quòd aliquid ponit, scilicet vnitatem essentiæ, non quòd sit de intellectu eius: sed quòd præsupponitur ad intellectum ipsius, sicut est in priuatiuis, & in illis, quę dicuntur de Deo ex tempore.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd ex parte vnitatis vniuersaliter sumptæ, secundum quod vnū conuertitur cum ente, nec in Deo, nec in creatura æqualitas, aliquid positiue prædicat: sicut nec vnitas, vt supra dictum est. Dist.24. q.1.art.3. Sed quia in creaturis supposita æqualitatis sunt absoluta, ideo referuntur adinuicem per relationem realem mediam, quod in diuinis non competit.

¶ Ad secundum dicendū, quòd quàmuis æqualitas sit secundum rationem, relatio tamen habet aliquid in re respondens, ratione cuius dicitur hæreticus, q æqualitatem negat, sicut & qui negaret Deum esse dominum, quàmuis illa relatio, nihil secundum rem ponat in Deo.

†2. de Tri. in prin. ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in creaturis, æqualitas non est vna quantitas plurium: sed relatio includens talem vnitatem, ita in diuinis, æqualitas nō est vna essentia, sed † Cap.10. relatio secūdum intellectum, consequens essentiæ vnitatem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illa relatio non potest esse realiter in Deo, & ideo non sequitur, quòd aliquid ponat ex hoc, quod relatiue dicitur.

ARTICVLVS II.

1.q.39.ar.7. b *Vtrum attributa essentialia huiusmodi debeant appropriari diuinis personis.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd huiusmodi essentialia attributa, personis diuinis appropriari nō debeant. Quod enim pluribus commune est, nulli eorum debet appropriari: sed omnia attributa sunt communia tribus personis. ergo &c.

¶ 2 Præter. De similibus idem est iudicium: sed omnia hic attributa significant essentiam communem. ergo videtur, quòd omnia debeant appropriari vel nullum, & quòd omnia vni personæ approprientur.

¶ 3 Item. Appropriatum secundum rationem sequitur pro- A prium, quia proprium cadit in ratione appropriati: sed attributa essentialia non sequuntur propria secundum intellectū: quia possunt intelligi, proprijs non intellectis, sicut est apud infideles. ergo non debent dici appropriata.

¶ 4 Preter Nihil est faciendum à nobis, quod possit in errorem fidei vergere: sed si aliquid commune approprietur vni, potest vergere in errorem fidei: vt credatur, aut tantum illi, aut magis illi personæ conuenire. ergo non debemus attributa essentialia personis appropriare.

Contra, est auctoritas Hilar. & Augu. in litera.

¶ Pręt. Processiones personarum distinguuntur, & nominātur, secundum diuersas rationes attributorum, inquantum dicimus, quòd spiritussanctus procedit per modum voluntatis, & filius per modum naturę. ergo vnum attributum, cui competit ratio processionis personę, potest illi personæ appropriari.

Respondeo, Dicendum, quòd de appropriatione dupliciter conuenit loqui. Aut ex parte nostra: aut ex parte ipsius rei & vtrobique inuenitur conuenientia. Quamuis enim attributa essentialia communia sint tribus, tamen vnum secūdum rationem suam, magis habet similitudinē ad propriū vnius personę, quàm alterius. vnde illi personæ appropriari potest conueniēter. verbi gratia, Potentia habet in ratione sua principium, & ideo appropriatur patri, qui est principium non de principio, & sapientia filio, qui procedit vt verbum, & bonitas vt spiritui- E sancto, qui procedit vt amor, cuius obiectum est bonum, & ita similitudo appropriati ad proprium personę, facit conuenientiam appropriationis ex parte rei, quę esset etiam si nos non essemus: sed ex parte nostra facit conuenientiam vtilitas consequens. Inuenitur enim distinctio, & ordo in attributis diuinis, & in personis: sed differenter, quia in personis est distinctio, & ordo realis, sed in attributis, secundum rationem. Vnde, quàmuis per attributa non possimus sufficienter deuenire in propria personarum, tamen inspicimus in appropriatis aliquam similitudinem personarum, & ita valet talis appropriatio ad aliquam fidei manifestationem, quàmuis imperfectam, sicut etiam ex vestigio, & imagine, sumitur aliqua via persuasiua ad manifestationem personarum.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quòd ex hoc, quòd conuenit omnibus aliquod attributum, probatur sufficienter, quòd non sit proprium vnius personę, non tamen quòd non sit personę appropriatum, quia hęc præpositio ad, quæ venit ad compositionem vocabuli, notat accessum cum quadam distantia.

Lib. 1. retra cta. c. 26. tom. 1.

vnde secundum August. homo, qui ita imitatur Deum, quòd semper inuenitur distantia similitudinis, dicitur imago, & ad imaginem: filius autem qui imitatur patrem sine aliqua dissimilitudine dicitur imago, & non ad imaginem, & propter hoc quia huiusmodi attributa accedunt per similitudinem ad rationem propriorum, & distãt per communitatem, rectè appropriata dicuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quãuis omnia attribut à essentialia sint vnum re, tamen differunt ratione, & secundum rationem suam habent similitudinem, vel ad originem personarum, vt potentia, quæ est principium productionis, vel ad determinatũ modum originis, vt bonitas, ad processionem amoris, & ad processionem verbi, sapientia, & ita diuersis personis possunt ista appropriari: sed essentia de ratione sua, neque originem, neque aliquid ad modum originis pertinens dicit. & ideo non appropriatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appropriatum potest sumi dupliciter: aut materialiter, id est, id quod appropriatum est, & sic illud attributum non sequitur rationem proprij: aut formaliter, id est, inquantum appropriatum est, & sic in ratione sua propria, proprij rationem includit.

Hic de spiritusancto quare vsus dicatur.

Est autem ineffabilis quidam complexus patris, & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitas, vel beatitudo, si tamen aliqua humana voce digne dicitur: vsus ab illo appellata est breuiter. Et est in trinitate spiritussanctus, non genitus, sed genitoris genitique suauitas, ingeniti largitate, atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria; & à seinuicem determinari videntur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc, vel ex parte, vel per speculum in enigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cœcitatem ad calumniandũ, quoniã vnus est Deus, sed tamen trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione, vix aliquatenus ea intelligere

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd appropriando attributa essentialia determinatis personis, non excludimus alias personas, nec gradum participationis constituimus, sed tantum ostendimus similitudinem in ratione appropriati ad proprium personæ: & ex hoc non sequitur error &c.

QVÆSTIO II.

B

Circa tertium duo quæruntur.

Primo. De ratione appropriationis Hilarij.

Secundo. De expositione August. quantum ad hoc quod dicit, quod imago coæquatur ei cuius est imago, & nõ econuerso, vtrum in diuinis sit mutua æqualitas, sed hoc supra 19. distinct. habitum est.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Hilar. conuenienter appropriet æternitatem patri, speciem filio, vsum spiritusancto.

6. de trin. c. 10. & habet in tex.

D Primum sic proceditur. Videtur, quòd appropriatio Hilar. sit incompetens, quia secundum Augustin. huiusmodi appropriationes fiunt ad excludendum errorem, & ideo patri attribuitur potentia, ne infirmus credatur, sicut patres apud nos propter senectutem &cet. sed circa æternitatem patris nullus errauit sicut circa æternitatem filij, vt Arrius. ergo æternitas magis esset approprianda filio, quàm patri.

¶ 2 Præter. Secundum æquiuoca non attenditur aliqua similitudo: sed æternitas priuat principium durationis, innascibili-

F tas autem priuat principium originis. cum igitur appropriationes fiant secundum similitudinem ad propria, videtur, quod patri non sit attribuenda æternitas, quia est innascibilis. Si dicas, quòd æternitas appropriatur patri, quia importat ex consequenti proprietatem patris, scilicet innascibilitatem, quamuis principaliter significet diuinã essentiam.

valeat humanus sensus, cum & ipsa eorum explanatio quam hic Augustin. edidit, plurimum in se habeat difficultatis, & ambiguitatis.

Quòd secundum hanc expositionẽ non distinguuntur ibi proprietates personarum tres.

Non enim secundum præmissam expositionem distinguuntur hic tres illæ proprietates, superius assignatæ: sed ipsę hypostases distinctæ abinuicem monstrantur. Aeternitatis tamẽ nomine eadem videtur designata proprietas, quam notat hoc nomen ingenitus. Sed videamus, quid sit quod ait. Imago si perfectè implet, cuius imago est, ipsa coęquatur ei, nõ illud suæ imagini. Videtur. n. dicere. quod filius est imago patris, patri coęquatur, non pater filio, cum & filius dicatur ęqualis patri in scriptura, & pater filio, sed filius hoc habet à pře, vt sit ei æqualis, pater aũt non habet à filio, & tñ filius plene ac perfectè ęqualis est patri id est, imago eius cui' est imago.

3 Contra. Quandocunque nomini tale additur essentiali, non potest totũ prædicari de persona cui non conuenit illa notio. Sicut Deus genitus, non prædicatur de patre. Si igitur æternitas aliquo modo, in intellectu suo includeret innascibilitatẽ nullo modo filio conueniret, quod est Arrianę impietatis. † dist. 26. 27. & 28.

¶ 4 Item secundum Dioni. quarto capit. de diui. nom. pulchrum & bonum se consequuntur. vnde videtur, quòd omnia pulchrum & bonum appetunt. vnde secundum nomen in Græco etiam propinqua sunt, quia bonum dicitur, calós pulchrum callos: sed bonitas non appropriatur filio, sed spiritusancto. ergo nec, species vel pulchritudo. † Augu. vbi supra. καλός.

¶ 5 Præter. Vti est referre aliquid ad obtinendum, hoc quo fruendum est: sed spiritussanctus est ipsum fruibile, & non refertur ad aliud sicut ad finem. ergo vsus non debet sibi appropriari.

Respondeo, Dicendum, quòd in appropriatione Hilar. ponuntur tria propria nomina personarum, scilicet pater, imago, munus, vel donum, & hoc patet ex prædictis, & ponuntur tria appropriata, scilicet æternitas, quam dicit esse in patre sicut appropriata sibi, & species, id est, pulchritudo, quam dicit esse in imagine, id est, in filio, qui proprie imago est, vt supra habitum est, & vsus, quem dicit esse in munere, scilicet in spiritusancto, qui donum est. Ratio autem huiusmodi appropriationis hæc est. Aeternitas enim in ratione sua habet duo, scilicet quòd sit principium omnis durationis, inquantum est prima mensura: vnde ab ipsa fluit, & æuum, & tempus, & sic habet similitudinem ad propria patris, quæ conueniunt sibi, inquantum ipse est principium, vel per generationem, vel per spirationem, scilicet ad paternitatem, & communem spirationem. Habet etiam in ratione sua priuationem principij, & in hoc conuenit cum proprietate patris, quæ competit sibi secundum quod est auctor, vel non de principio, scilicet innascibilitatem. Ad rationem autem pulchritudinis duo concurrunt, secundum Diunys. quarto cap. de diui. nomi. scilicet consonantia, & claritas. Dicit enim quòd Deus est causa omnis pulchritudinis, inquantum est causa consonantiæ, & claritatis, sicut dicimus homines pulchros, qui habent membra proportionata, & splendentem colorem. His duobus addit tertium Philosophus. 4. Ethic. vbi dicit, quòd pulchritudo, non est nisi in magno corpore. vnde parui homines possunt dici commensurati, & formosi, sed non pulchri. Et secundum hæc tria, pulchritudo conuenit: enim proprijs filijs inquantum enim filius est imago perfecta patris, sic est ibi consonantia perfecta: est enim æqualis, & similis sine inęqualitate, & dissimilitudine, & hoc tangit Augustin. vbi dicit. Vbi est tanta conuenientia, id est maxima &c. Inquantum vero est filius verus, habet perfectam naturam patris; etiam ita habet magnitudinem, quę consi-

Dist. 28. q. 1. ar. 1. — Dist. 28. q. 2. ar. 3. — Cap. 6. — Li. 6. de tri. c. 10. to. 3.

fuit in perfectione diuinæ naturę, vt supra dictum est, vnde dicit Aug. quòd ibi est perfecta, & summa vna &c. Sed inquantum est verbum perfectum patris, habet claritatem, quæ irradiat super omnia, & in quo omnia resplendent. Vnde dicit Dist. 19. q. 1. art. 2. Aug. quòd est tanquam verbum perfectum &c. potest etiam totum accipi ex verbis Augu. secundum rationem consonantiæ, quę triplex in eo considerari potest, id est cōsonantia ipsius ad patrem, cui potentia est æqualis, & similis: & hoc tangit † Vbi sub. Augu. vbi dicit. { Prima æqualitas &c. }
¶ Item. Consonantia sui ad seipsum, in quantum omnia attributa in eo nō differunt: sed vnū sunt: & ho tangit vbi dicit. { Cui nō est aliud vi. &c. }
¶ Item. Consonantia ad res creatas: quarum rationes in eo sunt, & vnum sunt in eo, sicut ipse est vnum cum patre, & hoc tangit. ibi { Et omnes vnum in eo &c. } Vsus etiam de ratione sua duo habet. Primo, quod est assumptum in facultatem voluntatis, & sic conuenit spirituisancto, inquantum est amor, & hoc tangit Aug. cum dicit. { Quod illa delectatio filij &c. } Habet etiam aliud, quod est ordinatum ad alterum, & ille etiam ordo competit spirituisancto, inquantum ipse amor, qui est spiritussanctus, nō tantum est in filio, sed redundat in omnes creaturas, secundum quod competit sibi nomē doni, & hoc tangit Aug. cum dicit. { Ingeniti largi &c. }

In cor. art. ¶ Ad primum igitur dicendum, quòd vna & principalis ratio est appropriationis, scilicet similitudo ad proprium, vt dictum est; sed possunt esse multæ consequentes vtilitates: quarum vnam Augustin. tangit., vnde ex hoc non potest concludi, quòd aliquid debeat appropriari patri, vel filio nisi assit ratio principalis.

¶ Ad secundum dicendum, quod in æquiuocis, quæ per fortunam sunt, & casum, vt canis, non attēditur similitudo aliqua, sed in æquiuocis, quæ dicuntur per respectum ad vnum principium, attenditur aliqua similitudo analogiæ, vel proportionis, & talis est multiplicitas huius nominis principium. vnde Tex. 11 etiam Philosophus. 5. metaph. docet reducere omnia huiusmodi ad vnum primum principium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa, non valet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pulchritudo, non habet rationem appetibilis, nisi inquantum induit rationem boni. sic. n. & verum appetibile est: sed secundum rationem propriam habet claritatem, & ea quæ dicta sunt, quę cum proprijs filij similitudinem habent.

Dist. 1. q. 1. art. 2. ¶ Ad quintum dicendum, quòd vsus (vt supra dictum est) sumitur dupliciter. Communiter prout vti dicitur assumere, aliquid in facultatem voluntatis. Et stricte prout dicit relationem in finem. Et primo modo sumitur hoc quo continet in se etiam fruitionem, vt hic dicitur, quòd felicitas, vel beatitudo, ad vsum pertinet. Nihilominus tamen competit proposito, & secundum quod habet rationem ordinis, non quidem in finem; sed in effectum in quo bonitas diuina per spiritumsanctum vberrime effunditur.

Quære dicatur Hila. propria personarum assignasse in prædictis verbis cum ibi non sint expressę proprietates.

Propria ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius. quia relatiua nomina personarum posuit, scilicet patris imaginis & muneris: B quæ relatiue dicuntur de personis, & proprietates notant quibus distinguuntur personæ. Ita enim dicitur spiritussanctus munus relatiue sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates alijs tribus nominibus non significauit, iuxta prædictam Augustin. expositionem, nisi solo nomine æternitatis: quo non ipsam paternitatem: sed eam voluit intelligi notionem, qua dicitur ingenitus.

Quòd earundem personarum distinctionem notat August. alijs verbis sine expressione trium personarum.

C

Illud etiā scire oportet, quòd earundem trium personarum distinctionem August. ostendere volens, sine expressione illarum trium proprietatum superius commemoratarum in primo libro de doctrina Christiana, sic ait: *: In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritusancto vnitatis æqualitatisq; concordia :*: Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia oīa pro

QVAESTIO III.

C

Circa quartum duo quæruntur.

Primo. De ratione appropriationis, Aug.
Secundo. De hoc, quod dicit, quòd omnia sunt vnum propter patrem.

A ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Aug. conuenienter appropriet vnitatem patri, æqualitatem filio, nexum spiritui sancto.

Ad Primū sic proceditur. Videtur, quod appropriatio Aug. sit incōpetens. Supra. n. 10. di. dictum est, quod. s. est vnitas duorum. ergo videtur, quod vnitas nō patri: sed spi. sancto approprietur. 1. de doct. Chri. c. 5. to. 3. q. 1. art. 3.
¶ 2 Præt. Appropriatio est secūdum similitudinē ad propriū. illi ergo personæ debet appropriari vnitas in qua minus de pluralitate inuenit. Sed maxima pluralitas notionum inuenitur in patre, qui habet tres notiones, minima in spir. sancto, qui habet vnam tantum. ergo vnitas spi. sancto, & non patri appropriari debet. † c. 5. to. 3.
C ¶ 3 Præt. Vnitas causa est æqualitatis. Si igitur vnitas patri appropriatur, & æqualitas sibi appropriari debet, & non filio.
¶ 4 Item. Secundum conuenientia in natura, vel in forma, magis attenditur similitudo, quam æqualitas: sed filius inquantum est genitus à patre habet naturam, & formam patris: & similiter imago & verbum habet similitudinem eius ad quod dicitur. ergo magis debet appropriari filio similitudo, quā æqualitas.
¶ 4 Præt. Nexus proprie dicitur de spi. sancto, sed ęternitas, & ęqualitas, non proprie dicūtur de patre, & filio. ergo videtur, quòd appropriatio non sit vniformis.

Respondeo, dicendum, quod appropriatio Aug. bona est, & ratio appropriationis hęc est. Vnitas. n. quantum ad id quod positiue aliquid dicit habet rationem principij, secundum quod est principium numeri, & ita habet similitudinem cum duabus proprietatibus patris, s. cum paternitate & communi spiratione, quibus dicitur principium filij & spiritussancti. Secundum autē, D quod ratio eius cōsistit in negatione, sic negat diuisionem, & per consequens compositionem prçexistentem, & ita negat rationem principij: quia ea in quę aliquid diuiditur, sunt principia integrantia ipsum, & ita vnitas, habet similitudinem cum innascibilitate sicut & ęternitas vt dicit Magister. Similiter etiam ęqualitas secundum proprium modum suę processionis conuenit filio, vt patet in omnibus nominibus personalibus ipsius filij. Ex eo. n. dicitur filius quod recipit ęqualem, & eandem naturam quam habet generans, similiter etiam imago includit in se rationem ęqualitatis, & similiter verbum perfectum. Ita etiam nexus conuenit spirituisancto ex modo suę processionis, inquantum est amor patris & filij quo vniuntur, & etiam est connectens nos Deo inquantum est donum.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod differt vnitum & vnum: E quia vnitum est quod ex pluribus vnum effectum est. vnde vnio importat relationem quandam plurium secundum quod in vno conueniunt: sed vnum absolute dicitur. Vnde dicēdum, quòd vnitas secundum quòd ponitur pro vnione plurium in vno amore, attribuitur spiritusancto, secundum autem absolute sumitur inquantum est principium, habet similitudinem ad proprium patris. vnde appropriatur patri.

¶ Ad secundum dicendum, quod tres notiones in patre non sunt tres res, sed tres rōnes innotescendi: vñ pluralitas notionum non impedit quin sibi vnitas approprietur, & pcipue cum ratio vnitatis cū omnibus notionibus eius similitudinē habeat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ęqualitas non est vnitas, sed relatio vnitatem consequens, & ideo appropriatur filio qui adęquat patrem procedens ab eo, quamuis non approprietur sibi vnitas.

¶ Ad quartum dicēdum, quod sicut ęqualitas appropriatur filio, ita & similitudo, sed Aug. posuit ęqualitatem, quia in diuinis

æqualitas includit similitudinem: & non econuerso. Cum.n.in diuinis, non sit quantitas, nisi virtutis, quæ fundatur in aliqua forma: sequitur vt quæcunq; conueniunt in q̄titate virtuali conueniant in forma & ita si sunt æqualia, ꝙ sint similia: sed non conuertitur: quia æqualitas priuat excessum, quem non priuat similitudo. vñ duo quorum alter altero albior est sunt similes in albedine: sed non æquales.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ nexus, vel cõnexio amoris ꝓpriũ est spi.sancti. Sed q̄a quæcunq; cõueniunt in aliquo vno possũt dici connexa in illo: ideo connexio absolute dicta nõ importat, nisi conuenientiã quandam: & sic non est proprium spi.sancti: sed appropriatũ. Si tñ sumeretur, vt est proprium, non esset magnũ inconueniens, ꝙ assignatio nõ est vniformis simpliciter: q̄a huiusmodi attribuuntur personis, inquãtum sunt appropriata, & sic accedunt ad rationem propriorũ. vnde proprium & appropriatum, inquantum appropriatum, non habent rationem difformitatis.

ARTIC. II.

b *Vtrũ omnia sint vnum propter patrem.*

Ibidem. 1. de doct. Christ. c.5. to.3. †vbi sup. †vbi sup.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur falsum, qđ dicit Aug. Cum.n.hæc præpositio, ꝑꝑ. importet habitudinem alicuius causæ, cum dicit, ꝙ omnia sunt vnum ꝑꝑ patrem: aut importat habitudinem, quasi efficientis, aut quasi formæ. Si quasi formæ, tunc falsum est: quia filius formaliter loquẽdo, non est vnus cum patre: sed essentia diui- † Io,10.

pter filium, connexa omnia propter spiritumsanctum. Itaq; pater & filius, & spiritussanctus, & singulus quisq; horum Deus est, & simul omnes vnus Deus, & singulus quisq; horum plena substãtia est: & simul omnes vna substantia. Pater nec filius est, nec spi.sanctus: & filius nec pater est, nec spiritussanctus. Spiritussanctus nec pater est, nec filius: sed pater tantum pater, & filius tantum filius, & spi.sanctus tantum spiritussanctus. Eadẽ tribus æternitas: eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis aperte insinuaẽ personarum trium distinctio.

Quare patri attribuatur vnitas, & filio æqualitas.

H SEd plurimos mouet, quòd patri attribuit vnitatem, filio æqualitatem. Cum enim vnitas dicatur, secundum substantiam, non tantum in patre est: sed etiam in filio, & in spirituſancto, & æqualitas vna est patris, & filij, & spiritussancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Forte eadem rõne attribuitur patri vnitas, secundum Augustin. qua supra eidem æternitas, secundum Hila. quia videlicet, pater ita est, vt ab alio non sit. Et quia filium genuit vnum secum Deum, & spiritussanctus ab eo procedit vnus, cum eo Deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur: quia nec est aliquid aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo, aliquis vel aliquid est ab æterno: quod vnũ cum eo non sit: filius enim, & spiritussanctus vnum sunt cum patre. Vnde veritas ait. Ego & pater vnum sumus.

na, vel proprietate sua, vel seipso. Si quasi efficientis, sic idem erit dictu propter patrem, ac si diceretur, ꝙ habet vnitatem à patre: sed sicut habet vnitatem à patre filius: ita & æqualitatem. ergo sicut dicũtur omnia vnum ꝑꝑ patrem: ita dicuntur omnia æqualia propter patrem, & sic distinctio nulla esset.

¶ 2 Præt. Quicquid sit de patre, constat ꝙ filius nullam rationem principij habeat respectu patris. Si ergo hæc præpositio propter, importat habitudinem alicuius principij videtur omnino falsum, quod dicit, ꝙ omnia sunt æqualia ꝓpter filium.

¶ 3 Item. Sicut idẽ est Deo sapere quod esse: ita idem est esse æqualem Deo, quod esse: sed non potest dici, ꝙ omnia sint in diuinis propter filium. ergo nec ꝙ omnia sunt æqualia.

Contra est quod litera dicitur.

Respon. Dicendũ, ꝙ dictum Aug. põt verificari dupliciter. s. quantum ad proprietatem personarũ, & quantum ad numerum ipsarum. Si.n considerem⁹ numerũ, sic vnitas statim in patre inuenitur. & ideo propter eum, in quo primo vnitas in-

F uenitur, ſm ordinem naturæ omnia dicuntur vnum. Sed binarius personarum primo inuenitur in filio, qui procedit alius à patre, & similiter æqualitas, quæ primo in duobus inuenitur: & propter hoc omnia per filium æqualia dicuntur: sicut ꝑꝑ eum, in quo primo æqualitas inuenitur. Sed in spi.sancto primo inuenitur ternarius, & similiter connexio, q̄ tria requirit: duo connexa, & vnũ cõnectens, & ꝑꝑ hoc omnia dñr connexa ꝑꝑ spi.sanctũ. Si autem consideremus ꝓprietates personarũ: in patre inuenitur rõ principij quasi primi: & q̄a in qualibet natura inuenitur vnum principiũ nõ de principiu à cuius vnitate est, ꝙ vna in omnib⁹ natura propagetur, omnia dñr vnum ꝑꝑ patrẽ. & hoc vr̃ tangere Hilar. in quadã notula. Si consideremus propriũ filij, ſm oĩa propria sua conuenit sibi, quod adæquet, vel coæquet patrẽ. & inquantum filius, & inquantũ verbum, & inquantum imago. Sicut aũt dicimus, ꝙ relationes, q̄ sunt ad creaturas, in quãtum referunẽ in Deum: ita ẽt relationes quibus pr̃ referẽ ad filiũ, suppositis relationibus distinguẽtib⁹ resultãt ex hoc, ꝙ filius referẽ ad patrem, & ꝑꝑ hoc pr̃ dr̃ æqualis filio, inquãtũ filius coæquat patrem: & ex hoc ẽt sequitur, ꝙ spi.scũs. sit æqualis vtriq;. Ni si.n.filius, q est principiũ spi. sancti esset æqualis patri, nullo modo æqualẽ amorẽ spiraret; & ita quodammodo ex æqualitate filij, resultat æqualitas in tota trinitate. Similiter etiam proprium est spi.sancti, quòd procedat vt amor, & amor habet rationem nexus.

In expõne text. huius dist. hĩ.

† c.3.to.3.

† 1.Cor.c.3

† 1.Cor.c.6

Quare pater, & filius dicantur esse vnum, vel vnus Deus: sed non vnus; quia res eiusdem naturæ recte possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione. Res vero diuersæ naturæ, non possunt dici vnum, nisi dicatur, quid vnum.

G HIc dici oportet, ꝙ pater, & filius, & spi.sanct. recte dicuntur esse vnum, & vnus Deus; sed non vnus. Res.n.duæ, vel plures, recte possunt dici vnũ esse: si sint vnius essentiæ, & earũ vna sit natura. Vnus autem, vel vna, nõ potest dici de diuersis rebus, nisi addatur, quid vnus, vel vna. Quo addito, recte põt dici de rebus, & vnius, & diuersæ substantiæ. Vnde Aug. in 6. lib. de tri. sic ait. Nescio vtrũ inueniatur in scripturis dictum, vnũ sunt quorum est diuersa natura. Si autẽ, & aliqua plura sunt eiusdẽ naturæ & diuersa sentiant. non sunt vnum, inquantum diuersa sentiunt. Cum ergo sic dr̃ vnum, vt nõ addatur, quid vnum, & plura vnum dicuntur eadẽ natura, atq; essentia, nõ dissidens, neq; dissentiens significatur. Vnde Paulus, & Apollo, qui & ambo homines erant, & idẽ sentiebant, vnum esse dicuntur cum dr̃. Et qui plantant, & qui rigat vnum sunt. Cũ vero additur, quid vnum: põt significari, aliquid ex pluribus vnũ factum, q̈uis diuersa natura sit;

I sicut aĩa & corpus, non possunt vtiq; dici vnum. Quid.n. tam diuersum, nisi addatur, vel subintelligatur, qđ vnum. s. vnus homo? Vnde Apost. Qui adhæret, inquit, domino: spiritus vnus est. Nõ dixit vnus est, vel vnum sunt: sed addidit spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis, & spiritus Dei: sed inhærendo

& ideo omnia dicuntur propter spiritumsanctum connexa.

K Posset tamen breuius exponi, vt diceretur, quòd sunt omnia vnum propter patrem, idest, propter vnitatem essentialem, quæ appropriatur patri, & sic de alijs.

¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ cum dicitur, ꝙ omnia sunt vnum propter patrem: ly propter, non tantum dicit habitudinem principij per modum efficientis: sed etiam per modũ formæ: inquantum vnitatem principij, sequitur vnitas formæ scilicet diuina essentia, qua in diuinis omnia vnum sunt.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut creaturæ, non sunt principium Dei: quamuis dicatur Deus relatiue: propter hoc, ꝙ ad ipsum creaturæ referũtur: quia huiusmodi relationes, nõ sunt realiter in Deo: ita etiam non sequitur, ꝙ filius sit principiũ patris: quia æqualitas, non ponit in Deo relationem realem.

¶ Et per hoc etiam patet responsio ad tertium. Non enim dicuntur, omnia esse æqualia propter filium, quia alius sit principium æqualitatis in patre: sed vt dictum est. In cor. art.

EXPO-

EXPOSITIO TEXTVS.

PRæterea considerari oportet. § tria quærit de æqualitate. Primo, vtrum dicatur relatiue, vel absolute, ad hoc respondet, quòd relatiue. ibi § Ad quod dicimus. § Secundo, quærit secundum quid attendatur æqualitas: vtrum secundum vnitatem essentiæ, vel secundum vnitatem relationis. Et ostendit, quòd secundum vnitaté essentiæ. & ideo æqualitas secundum essentiam dicitur & hic. ibi § Est tamen æqualis. § Tertio, quærit qd sit æqualitas. Et ad hoc respondet, quòd est relatio in Deo, secundum nomen tantum. ibi § Et appellatio tñi &c. § § Imago si perfecte implet &c. § ex hoc videtur, quòd in diuinis non sit mutua æqualitas si pr suæ imagini, nõ coæquatur. Sed dicendum, sicut filius est æqualis patri: ita & pater filio, cum quantitas virtualis perfecte sit in vtroque. Sed coæquare dicit motum ad coæqualitatem: & quàmuis in diuinis non sit motus: est tamen ibi acceptio æqualitatis, & quia filius accipit æqualitatem à patre: & nõ econuerso: ideo filius coæquatur patri, & non econuerso. § Identitatem § id est, omnia idem in natura. Hilar. libro de syno. imago est &c. § hæc notula inducitur ad ostendendum, ꝙ imago coæquatur ei cuius est imago, in qua notula duo facit Hilarius. Primo, ponit diffinitiones imaginis, quæ patent ex his quæ dicta sunt. 28. distin. Secundo, ex illis diffinitionibus concludit duas conclusiones. Per quarum vnam ostenditur distinctio filij à patre ex hoc, quòd imago ad aliquid refertur, & hoc ibi § Est ergo pater &c. § Per secundam vero ostenditur vnitas naturæ propter speciei indifferentiam, quæ est de ratione imaginis: & hæc ibi § Imago &c. § Alia notula. § Siquis innascibili &c. § Hæc notula inducit ad ostendendum quomodo omnia sunt vnum propter patrem. Et est intentio Hilarij dicere, quòd cum in qualibet natura sit vnum principium non de principio, si aliquis poneret in diuinis duos innascibiles, poneret duas naturas, & ita duos Deos: sed oportet secundum ordinem vnius naturæ, sit relatio in vnum principium, non de principio, qui est pater. § Initiabile § idest, initiatiuum. § Ex innascibili essentia § idest, ex patre innascibili, qui est essentia. § Omnia hæc gradu. § contrarium est, quod supra dixit Hieronym. 25. distinct. quòd in diuinis personis, non est gradus. Et dicendum, quòd hic ponit duplicem relationem: vnam creaturæ ad filium: & in hac relatione est gradus, & aliam filij ad patrem, in qua non est gradus: potest tamen dici, quòd gradus large sumitur pro ordine. Alia no. § Omnibus crea-

A turas. § Hæc notula inducitur ad ostendendum, quomodo pater, & filius vnum sunt in natura; quod probat sic. Quia principium creationis rerum est voluntas: & ideo tales fecit Deus res, quales voluit, & non quales ipse est in natura sua: sed principium generationis filij est natura patris. ergo oportet, quòd filius non solum sit talis qualem pater voluit: sed qualis pater est in natura. vnde dicit. Si genitus in substantia Dei, idest, filius qui est natus de natura patris. § Attulit § id est, accepit. § Secundum originé § idest, per generationem. § Essentiam naturæ. § idest, talem essentiã qualis est natura patris. & § Non essentiam voluntatis § id est, qualem voluntas habuit § Secundum creaturas § idest sicut creaturæ acceperũt. Alia notula. § Vnius formæ ex. § Hoc inducitur ad ostendendum, quomodo omnia cõnexa sunt per spiritumsanctum. Et intentio Hila. est recitare, ꝙ quędam synodus fuit congregata cõtra Sabellianos: qui dicebãt eandem esse personam pater, & filius, & spiritussanctus. Contra quos Synodus ad hoc, vt distingueretur ordo personarum, & gloria vel dignitas personalis, & substantia idest hypostasis cõfessa est esse patrem, & filium & spiritumsanctum per substãtiam tria, & per consonantiam vnum. Et acceperũt substantiam, nõ pro essentia, ne diuisionem essentiæ, secundum Arrianos inducerent sed pro hypostasi: vt Sabellianam confusionem excluderent. Et dixerunt, quòd sunt per consonantiam vnum, inquantum vniuntur amore, qui est spiritussanctus. § Quæ veritatem patet &c. § Sabelliana hæresis dixit istis nominibus distinctis pater, & filius, & spiritussanctus, quæ in scriptura inueniuntur non subiacere, aliquam in re distinctionem, & ꝙ
E eadem res habuit nomen pater, & filius, & spiritussanctus: ex quo sequebatur, quòd non esset veritas nominum: quia nulla res vere suiipsius pater est. Alia notula. § Cum Deum pa. confi. &c. § hęc notula inducitur etiam contra Sabellianos, & Arrianos. Dicit enim simul, quòd cum nos nominemus filium Deum, sicut & patrem, & non dicamus plures Deos, sed vnum, constat, quòd essentia patris, & fil. est vna: cuius nomen est vnum, idest, singulariter prædicatur, & quia vterque dicitur Deus. Sed hic non sequitur, quòd non sit aliqua persona genita, quæ accipit essentiam eandem numero a persona generante. § Religiosa vnio § idest, fidelis confessio, quæ nomen Dei singulariter, & communiter prędicatur. § Non ademit § idest, non abstulit personæ genitę essentiam, idest, personam filij geniti, qui est essentia. § Constitutam § idest, natam ex essentia patris indeficientis naturæ.

---

sit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo; quia particeps sit veritatis, & beatitudinis illius. Si ergo de his, qui diuersæ substantiæ sunt recte dicitur, quòd sint vnus spiritus; quanto magis qui vnius substantiæ sunt; recte dicuntur vnus Deus esse? Pater ergo, & filius vnum sunt, vtique secundum vnitaté essentiæ, & vnus Deus. In quo & Arriana hæresis damnatur, quæ patrem, & filiũ, & spiritumsanctum: vt ait Aug. in libro de hæres, non vult esse vnius eiusdemque substantiæ, atque naturæ: vel vt expresius dicatur essentiæ: quę græce dicitur usia: sed filium esse creaturam. Necnon, & Sabelliana quæ, vt ait, August. in eod. libro dicebat Christum eundem ipsum, & patrem, & spiritumsanctum esse: vt esset Trinitas nominum sine subsistentia personarum. Vtranque pestem: vt ait Aug. super Io. elidit veritas dicens. Ego & pater vnum sumus. Vtrunque audi, & aduerte, & vnum, & sumus, & à Caribdi, & à Scilla liberaberis. Quòd enim dixit vnum: liberat te ab Arrio, quòd dixit sumus: liberat te à Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum. si sumus: ergo pater & filius. Sumus enim non diceret de vno; nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse patrem, qui est filius, confundentes personas: qui & dicti sunt Patripassiani: qui dicunt patrem fuisse passum. Arriani vero dicũt aliud patrem esse, aliud filium, non vnam substantiam sed duas: patré maiorem, filium minorem. Noli hoc dicere tu catholice. In medio ergo nauiga. vtrunqꝫ periculosum latus deuita & dic. Pater, pater est, & filius filius est. Alius pater: alius filius, sed non aliud, immo hoc ipsum: quia vnus Deus. Ecce ostensum est, quare vnitas in patre esse dicatur, cum
B tres vnum sint.

† Hæres. 49. to. 6.
† Hæres. 41.
† Io. 10.

Quare dicatur esse æqualitas in filio: cum sit vna æqualitas trium.

NVnc videamus quare ęqualitas dicatur esse in filio, cum vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo forte dictum est; quia filius genitus est à patre æqualis gignenti, & dono; quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicũtur esse ęqualia propter filium. Filius enim ha-
C bet à patre, vt sit ei æqualis, & spiritui sancto, & spiritussanctus ab vtroque habet, vt sit æqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio, & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus: malentes in apertione tã clausorum sermonum peritiores audire, quàm aliquid alijs influere.

Quare in spiritusancto dicatur esse vtriusque concordia, vel connexio.

D QVòd autem in spiritusancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eũ omnia connexa, facilior est, intelligentia nobis pręmissa ad mẽtem reuocãtibus. Supra.n. secundum authoritates sanctorum dictum est, ꝙ spiritussanctus amor est, quo pater diligit filium, & filius

† Dist. 10.

DISTINCTIO. XXXII.
DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de proprijs & appropriatis personarum : hic inquirit qualiter adinuicem diuinæ personæ comparentur secundū propria vel appropriata. Et diuidit in partes tres. In prima ostēdit qualiter comparentur secundum ꝓprium vel appropriatum spiritusancto. In secunda qualiter comparentur fm proprium vel appropriatum filij. ibi § Præt. Diligenter inuesti. § In tertia inquirit qualiter comparentur secundum vtrunque simul, scilicet de vno per comparationem ad alterum. ibi § Præt. Diligenter notandum. § Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionem : secundo determinat eam. ibi § Huic quæstioni &c. § § Præt. Diligenter. § Hic iquirit quo modo comparentur secundum appropriatum filij quod est sapientia. Et diuiditur in partes duas. In prima, mouet quæstionē & determinat veritatem. In secunda excludit quandā dubitationem ex determinatione occasionatam. ibi § Post hoc quæri solet. § Prima in duas. In prima inquirit vtrū pater sit sapiens sapientia genita vel ingenita & determinat eam. In secunda inquirit vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita : & determinat eam, primo ostēdens quod non est sapiens sapientia genita sed à sapientia ingenita : secundo, ostendens ꝙ est sapiens per sapientiam ingenitam. Et sic patet responsio ad quæstionem per distinctionē, quia ablatiuus sapientia, potest construi in habitudine principij efficientis. & sic est sensus ꝙ sit sapiens à sapientia genita, & hoc falsum est. Vel potest construi in habitudine causę formalis, & sic est sensus, ꝙ sit sapiens per sapientiam genitam formaliter, & hoc verum est, & hoc dicit. ibi § Ex prædictis constat &c. § § Post hoc quærit. § Hic excludit dubitationem ex prædictis occasio. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. secundo ponit determinationem. ibi § Sed & his similia : tertio manifestat per similitudinem. ibi § Et sicut in trinita. § § Præter. Diligenter no. § Hic inquirit de vno per comparationem ad aliud. Et primo mouet quæstionem. Secundo addit quæstionis difficultatem relinquens quæstionem insolutam. ibi § Difficile est mihi &c. §

5. de trini. c.11.

c. 3. to. 3.

di. 70. & 17.

T c. 5. to. 3.

patrem. Recte ergo spi. sanctus dicitur connexio, vel concordia patris & filij, & per eum omnia connexa. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. Communio quæ iam consubstātialis patris & filij est amborum spiritussanctus. Idem in 7. lib. de Trin. Spiritussanctus est summa charitas vtrunq; coniun-

G gens nosque subiungens.

DISTIN. XXXII.
A

a Vtrum pater vel filius spiritusancto diligat, cum diligere idem Deo sit quod esse.

HIc oritur quæstio ex prædictis deducta, dictum est enim supra atque sanctorum authoritatibus ostensum ꝙ spiritussanctus est communio pa-

H tris & filij, & amor quo pater & filius seinuicem diligunt, Ideo quæritur. Vtrum pater vel filius per spiritumsanctū diligat. Qđ vtique videtur oportere dici secundum authoritates suprapositas, * : quibus ostenditur spiritumsanctum esse quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat. Sed econtra, si pater vel filius dicatur diligere per spiritumsanctum, videtur esse per spiritumsanctum, quia nō

I est aliud Deo esse & aliud diligere, sed idem, quia vt ait August. in 15. libro de Trinitate. Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si pater vel filius diligit per spiritumsanctum, per ipsum spiritum esse videtur, neque tantum essentia sua diligit sed etiam dono.

b Hæc quæstio insolubilis est, humanum superans sensum, in qua authoritates sibi occurrunt.

QVic quæstioni cum altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id solum respondemus quod Augustin. significare videtur, scilicet quod pater & filius se diligant & vnitatem seruent, non solum essentia sua, sed suo dono proprio, quod licet suprapositum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo Augu. in 6. lib. de Trinitate ita. Manifestum est quod nō aliquis duorum est quo vterq; coniungitur quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintq; non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatem

QVAESTIO PRIMA.
A
Hic est duplex quæstio.

Primo. De his quæ pertinet ad spiritumsanctum.
Secundo. De his quæ pertinent ad filium.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum pater diligat filium spiritusancto.
F Secundo. Vtrum pater diligat se spiritusancto.
Tertio. Vtrum pater & filius diligat nos spiritusancto.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum pater diligat filium spiritusancto. 1. q. 37. ar. 2

AD Primū sic proceditur. Videtur, ꝙ pater non diligat filiū spiritusancto. Sicut enim idē est Deo esse quod sapere, ita idem est Deo esse qđ diligere. Sed Deus pater nō dicitur esse aliquo modo spiritusancto, ergo videtur ꝙ nec diligere.

¶ 2 Præter. Cum dicitur pater, diligit filium spiritusancto, oportet, ꝙ ablatiuus construatur in habitudine alicuius causæ. Vel quasi, efficientis, vel quasi formalis, sed omnis talis cōstructio potest resolui & exponi per aliquam præpositionē designantem habitudinem causæ. ergo videtur ꝙ pater diligat filium vel à spiritusancto vel per spiritumsanctum: harum autem vtraque videtur esse falsa, quia spiritussanctus non habet aliquam habitudinē principij respectu patris, sicut ꝓpositio designat. ergo videtur : ꝙ etiam hæc sit falsa, pater diligit filium spiritusancto. T c. 5. to. 3.

¶ 3 Item hoc verbū diligit, aut significat actum essentialem, aut notionalem. Si essentialem cum idem iudicium sit de omnibus essentialibus poterit loco eius poni alius actus essentialis, vt dicat pater viuere spiritusancto, vel intelligere aut velle, quod falsum est. Si autem dicat actum notionalem non dicit aliam notionem quam communem spirationem. ergo loco eius poterit poni hoc verbum spirat, vt dicatur pater spirat spiritumsanctum spiritusancto, quod falsum est. ergo & prima omnibus falsa est.

¶ 4 Præter. Omnis amor quo aliqui se diligunt, est vinculum vel nexus vniens eos : sed spiritussanctus non potest vnire patrem & filium, quia omne vniens habet aliquem influxum super vnita sicut vnionem faciens. ergo videtur quod pater &

K filius non diligant se spiritusancto.

Contra. sicut amor alicuius hominis procedit ab eo, ita & spiritussanctus procedit a patre & filio vt amor, sed vnus homo diligit alium amore qui ab ipso ꝓcedit, ergo & pater diligit filiū spiritusancto, q est amor ab ipso ꝓcedens, & est ro Hug. de S. Vic.

¶ Præt. Omni amore perfecto aliquid diligitur. si ergo spiritussanctus est amor perfectus, quod vtiq; verum est, videtur quod eo aliquis diligat & aliquis diligatur, sed non nisi pater & filius. ergo pater & filius diligunt se spiritusancto. lib. 7. de tri. ca. 23. to. 3. & in ept. ad Ber.

Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt plurimæ opiniones. Quidam enim dicunt omnes huiusmodi locutiones esse falsas & in suo simili ab August. retractatas, vbi retractauit quod prius dixerat patrem sapientia ab eo genita, sapientem esse, vt in notula in litera posita patet. Sed hoc non videtur conueniens, quia Augustinus ea quæ retractare voluit specialiter expressit. Et præterea ipse non retractauit dicta aliorum, seu tantum sua. vnde cum ipse & omnes alij communi-

communiter talibus locutionibus vtantur, præsumptuosum videtur eas negare. Ideo alij dicunt eas quidem veras esse, sed improprias, & sic exponendas. pater & filius diligunt se spiritu sancto, idest, amore essentiali, qui spiritui sancto appropriatur. Hoc etiam non vr conueniens, quia sic etiam pater diceretur sapiens filio, i. sapientia essentiali quæ filio appropriatur, & diceretur bonus spiritusancto propter eãdem rationem. Ideo alij dixerũt q est vera & ppria, & horum multiplex e opinio. Quidam.n.dicunt q ablatiuus ille resoluẽdus est in præpositionem vt sit sensus. Pater diligit filium spiritusancto, idest, per spiritumsanctũ. & tũc quod ly per. denotat subauthoritatẽ in spiritusancto, & authoritatem in patre & filio, sicut cum dr, q pater operatur per filium. Sed hoc non vr conueniens, quia per præpositionẽ per, designat habitudo causæ in causali cui adiũgitur, quamuis non respectu operãtis, sed respectu operati. nihil enim habet causalitatem in creatura, quis non sit principiũ operationis in patre, sed cum dr. pater diligit filium per spiritumsanctum non denotatur aliquis effectus in creatura, nec aliquid cuius principium spiritussanctus sit, & ideo non est similis ratio dicendi. Et ideo quidã dicunt q ablatiuus construitur in habitudine signi & quasi effectus, quia sicut generatio quodammodo terminatur ad filium, ita spiratio quæ designatur in dilectione terminatur ad spiritumsanctum. vnde exponunt sic. Pater & filius diligunt se spiritusancto idest spiritussanctus est signum quód pater & filius diligunt se. Sed hoc non videtur conueniens, quia etiam amor creatus est signum dilectionis qua pater & filius diligunt se, & ita per viam istam diceretur quod pater, & filius diligunt se amore creato, quod falsum est. Præt. spiritussanctus est amor patris, & amore formaliter aliquid diligitur, & ita spiritusancto etiam formaliter loquendo pater diligit. Et ideo alij dixerunt quód ablatiuus ille construitur in habitudine forma, quia pater & filius formaliter amore diligunt qui est spiritussanctus. Sed hoc etiam ex toto non videtur sufficiens, quia forma non denominat aliquid nisi inhæreat, & ita cum spiritussanctus non se habeat ad patrem vt inhærens, sed vt per se subsistens non potest esse quod sit sicut forma eliciens actum dilectionis. Et præterea forma habet rationem principij respectu eius cuius est forma, quæcunque forma sit, vel quantum ad esse substantiale vel accidentale, & operationem consequentem, & ita spiritussanctus esset principium alicuius in patre, quod falsum est. Et ideo alij dixerunt quorum videtur esse author Hugonis de San. Victor. quód construitur in habitudine. q. effectus formalis, vt dicatur effectus largo modo omne id quod à principio est, quia proprie in diuinis non est efficiens & effe- A ctum, & formale dicatur, quod habet actum formæ in denõminando. Et est sensus à patre & filio procedit amor qui est spiritussanctus quo diligit se. vnde hec opinio simul concludit duas vltimas prædictarum. Vnde perfectius continet veritatem & sibi consentiendum videtur. Tamen ad explanationem eius sciẽdum est quód secundum diuersam naturã generis diuersus est modus denominationis. Quædam enim genera secundum rationem suam significant vt inhærens, sicut qualitas & quantitas, & huiusmodi, & in talibus non fit denominatio nisi p formam inhærentẽ, quæ est principium secũdum aliquod esse vel substãtiale vel accidentale. Quædam autem significant secundum rationem suam vt ab alio ens & non vt inhærens, sicut præcipue, patet in actione. Actio enim secundum quód est actio significatur vt ab agente. & quód sit in agente hoc accidit sibi inquantũ est accidens. Vnde in genere actionis denominatur accidẽs per id quod ab eo est, & non per id quod principiũ eius est. sicut dicitur actione agens, nec tamen actio est principium agentis, sed econuerso. Et si per impossibile poneret esse aliquam actionem quæ non esset accidens nõ esset inhærens, & tamen denominaret agentem, & tunc agẽs denominaretur p id quod ab eo est, & in eo non est vt inhærens. Sed quia cuiuslibet actionis principium est aliqua forma inhęrens, ideo aliquid potest dici agens duobus modis. Vel ipsa actione quæ denominat agentem, & non est principium eius. Vel forma quæ est principium actionis in agẽte, & secundum quid principium agentis, sicut dicimus ignem moueri sursum motu proprio & leuitate. His visis patet de facili qualiter concedendum sit quod dilectum est, & E quid est quod dubitationem induxerit. Diligere enim in diuinis potest dici & essentialiter secundum q, non importat nisi processionem secundum rationem, vel notionalem secũdum quód importat processionem realem amoris ab amante. Et ab vtroq; modo inuenitur amor dupliciter dici, scilicet vt qualitas prout amor significat habitum amantis in amante, & vt operatio prout amor significat actum vel passionem amantis in amante. Si igitur diligere sumatur essentialiter cum dicitur pater diligit filium: dicetur diligere denominatiue amore qui est actus essentialis, & sicut principio illius actus ipsa charitate quæ est substantia diuina. Si autem sumatur notionaliter, tunc si amor significat formã quæ est principium huius actus, dicetur pater diligere filium ipsa proprietate quæ est principium processionis spiritussancti, sicut paternitas est principiũ generationis filij. Si autem amor nominet ipsam actionem procedente, sic pater dicitur diligere filium amore qui est spiritussanctus, vel spiritu sancto, licet hoc non adeo expressam

c 7. to. 3.

cap. 1. to. 3. 1. cor. ca. 1.

vbi supr. in Epi. ad Ber.

pacis. Ecce hic dicit quòd essentia sua & dono suo seruant vnitatem. Idem in 15. libro de Trinitate ait. In illa trinitate quis audeat dicere patrem nec se nec filium nec spiritumsanctum diligere, nisi per spiritumsanctum? Hic aperte ostendit patrem non tantum per spiritumsanctum diligere. Non autem simpliciter dicit patrem non diligere per spiritumsanctum.

B *Vtrum pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut diligit amore, qui ab ipso procedit.*

PRæterea diligenter inuestigari oportet vtrum pater sapiens sit sapiẽtia quam genuit quætãtum filius est? Quod videtur à simili posse probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non & sapientia vel genuit, sapit vel intelligit? Hanc quæstionem vrgere videtur, vt ait Augustin. in sexto libro de Trinitate quod scripsit Apostolus dicens Christi Dei virtutem & Dei sapientiam. Vbi quæritur vtrum ita sit pater sapientiæ & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed absit vt ita sit, quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit sapiens dicitur pater, alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit causa, est illi vt sapiens sit, etiã vt ipsa illi causa est quod fieri non potest, nisi gignendo eum aut faciendo, sed nec genitricem, nec conditricem patris vllo modo quisquam dixerit sapientiam. Quid enim est insanius? Ergo pater ipsa sapientia est qua sapiens est: Filius vero di- B citur sapientia patris, & virtus patris, non quia pater per eum sit sapiens vel potens, sed quia filius sapientia & virtus est de patris sapientia & virtute. Ex his ergo patet quòd pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

b *Vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita.*

C POst hæc quæri solet à quibusdam vtrum filius sit sapientia genita vel ingenita. Si enim non sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est. Si vero sapientia ingenita sapiens est, non videtur sapiens esse sapientia ingenita, & ideo non videtur esse sapiens à patre, cum à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quòd vna est sapientia patris & filij & spiritussancti: sint vna essentia, quia sapientia in illius naturæ simplicitate est D essentia, & tamen filius tantum est sapientia genita & pater tantum est sapientia ingenita & sapientia genita, est de sapientia ingenita, vel à sapientia ingenita. Et cum idem sit ibi esse quòd sapientem esse, relin-

contineret veritatem. Et similiter est in alijs nominibus personalibus quæ significant personam per modum operationis vt verbum: & ideo dicitur, quod pater dicit verbo suo.

¶ Ad primum igitur dicendum quòd diligere prout essentialiter sumitur est omnibus modis idem quod esse & quantum ad rem & quantum ad modum significãdi qui est significare absolute in diuinis. Vnde accipiẽdo hoc modo diligere nullo modo pater diligit. spiritumsanctũ. Sed diligere notionaliter somptum non idem est patri quod esse secundum modum significandi: quia diligere dicitur relatiue, & esse absolute, & ideo non sequitur q spiritusancto sit, quamuis spiritusancto diligat. sicut paternitate est pater, nec tamen paternitate est. Sed sapere in diuinis nunquam dicitur nisi essentialiter: & ideo nullo modo potest dici quod pater sit sapiens sapientia genita.

lib.15.ca.7.to.3.

In corp.art. ¶ Ad secundum dicẽdum, quòd sicut dictum est amor personalis non se habet ad patrem diligentẽ vt principium dilectionis: sed magis vt actus denominans, & ideo non construitur in habitatione alicuius principij: nec in habitudine formę in quantum forma est denominans. vt cum dicitur ille est agens actione. Et ideo quia propositionea impor tant expresse habitudinem causæ, non ita est propria ista, pater diligit filium per spiritumsanctum, sicut hæc. pater diligit spiritusancto. quàmuis etiam concedi possit inquantum est principium denominationis non simpliciter, hæc autem, pater diligit a spiritusancto, nullo modo concedenda est, quia dicit principium per modum efficientis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non dicit actum essentialem, sed notionalem. Sciendum tamen est quòd in actu notionali qui est diligere duo intelliguntur, scilicet actus ipse, & exitus ab agente, & ipse actus est persona spiritussancti, sed emanatio actus ab agente est proprie notio, siue notionalis actus, qui est processio, & ideo etiam persona spiritussancti, non significatur per actum designatum verbo, quia verbum significat actũ vt egredientem ab agente, sed significatur per actum designatum nomine quod significat actum absolute vt amor & dilectio. Diligere autem proprie dicit notionem, quia diligere idem est quòd amorem emittere. Vnde in verbo diligendi importatur & ipse actus qui est persona, ratione cuius secundum illum actum denominatur pater diligens amore qui est persona spiritussancti, & importat emissionem actus, ratione cuius est notionale. Sed hoc verbum spirat, significat ipsam emissionem actus & non actum emissum, & ideo pater non dicitur spirans spiritusancto sed actu vel proprietate spirationis. Et simile est de generatione, quia generatio dicit emissionem geniti. Vnde non dicitur quod pater generat verbo sed dicere dicit emissionem verbi & verbum emissum, &

F ideo dicitur q dicit verbo. verbum autem nominat id quod emissum est, & non emissionem, & ideo verbum est personale sicut & amor, & diligere est dicere notionale.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hæc est vera. pater & filius vniuntur spiritusancto, secũdum quod spiritussanctus est ipsa vnio, sicut & amor quo formaliter vniũtur, vt dictum est, sicut ab eo quod ab eis procedit, sicut aliqui vniunt vno actu. dist.10.q.1.ar.3. Nec tamen ista simpliciter concedenda est, quòd spiritussanctus vniat patrem & filium, quia vnire significat per modum vniẽtis effectiue, quod non conuenit spiritusancto, potest tamen concedi si intelligatur vniẽs formaliter sicut albedo dicitur facere album.

ARTIC. II.

b Vtrum pater diligat se spiritusancto.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur quod pater nõ diligat se spiritusancto. Ibidem. Aut enim diligere importat actũ essentialem: aut notionalem. Si essentialem, communis est toti trinitati & significat diuinam essentiam, ergo nõ diligit se essentialiter spiritusancto. Si autem significat actum notionalem, Contra, nullus actus notionalis reflectit super eum à quo est. non enim pater generat se. Si igitur diligere sit act' notionalis videtur quòd hæc sit falsa, pater diligit se spiritusancto.

¶ 2 Præt. Processio spiritussancti secundum ordinem naturæ præsupponit generationem filij, quia spiritussanctus procedit a patre & filio. Sed quicquid conuenit patri ẽm seipsum, potest etiam sibi conuenire generatione filij nõ intellect: ergo cum diligere se dicatur de patre respectu suiipsius, vi q non diligat se spiritusancto: quia sic spiritussanctus intelligeretur procedere a patre per modum amoris, etiam filio non existente.

¶ 3 Item amor gratuitus semper in alterum tendit, vt dicit K Greg. q charitas minus quam inter duos haberi non potest, charitas creata est exemplata à charitate increata, quæ est spiritussanctus, ergo videtur q amor ille quo diligit pater seipsum non sit amor personalis qui est spiritussanctus.

¶ 4 Præt. Quocunq; amore amat se pater amat se filius & spiritussanctus. si igitur pater amat se spiritusancto, ergo & spiritussanctus amabit se spiritusancto: sed omnis amor procedit ab amante, ergo spiritussanctus procedit a seipso, quod est inconueniens, ergo nec pater spiritusancto amat se.

Contra. Pater eodem amore amat filium & seipsum: sed filium diligit spiritusancto: ergo & seipsum spiritusancto amat.

¶ Præt. Sicut amor est proprium spiritussancti, ita & verbum proprium filij, sed secundum Ansel. pater dicit se verbo, scilicet quod est filius: ergo & amat se amore ab ipso procedente mono.c.32.& 33. qui est spiritussanctus.

Respondeo, dicẽdum q cum dicitur pater diligit se spiritusancto,

---

quitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia Dei tanquam ipse solus intelligens sit vel sapiens sibi & patri & spiritui sancto, quia vt ait August. in libro de Trinitate. † Si solus ibi filius intelligit & sibi & patri & spiritui sancto, ad illam reditur absurditatem vt pater non sit sapiens de seipso, sed de filio. Nec sapientia, sapientiam genuerit: sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quã genuit. Vbi enim non est intelligentia nec sapientia potest esse. Ideoque si pater non intelligit ipse sibi, sed filius intelligit ipse sibi: sed filius intelligit patri, profecto filius patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia quæ sapientia, non filius à patre quod verum est, sed à filio potius pater habet essentiam, quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus pater sapiens ea, quæ ipse est sua sapientia & filius sapientia patris est sapiens de sapientia quæ est pater, de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens ea, quę ipse est sua intelligentia. Non enim esset sapiens qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus est quæ est pater, de qua & intelligens est. Proinde pater est sapientia, & filius sapientia, & vterque vna est sapientia, & tamen solus pater est ingenita sapientia, & filius solus genita sapientia, nec tamen alia sapientia pater, alia sapientia filius, sed vna eademque est sicut pater est Deus ingenitus, & filius est Deus genitus, neque Deus genitus, est Deus ingenitus: non tamẽ ideo alius Deus est pater alius filius, sed vnus Deus vterque, non au-

G tem vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus. immo vterque vnum siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita sapiẽtia ingenita, sed alia est sapientia genita, alia ingenita, non tamen est alia sapientia, sed vna eademque sapientia.

An filius sit sapiens seipso, vel per seipsum.

EX prædictis constat, quòd filius non est sapiens à se, neque de se, sed de patre &

H à patre. Quæri autem solet, vtrũ filius sit sapiens seipso vel per seipsum. Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam & ideo distinguendum fore ita, vt cum dicis filium esse sapientem seipso vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus. Si vero à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitatem suorectam habes intelligentiam. Alij vero simpliciter & absque deter-

I minatione, concedunt huiusmodi locutiones: filius est sapiens per se, sed non à se vel de se, & filius est Deus per se, & est per se: sed non à se vel de se. Hoc

sanctò, potest intelligi de dilectione essentiali vel notionali. Si de dilectione essentiali sic: sicut nec filium, ita nec seipsum spiritusancto diligit: sed charitate essentiali & operatione essentiali. Si autem intelligatur de dilectione notionali, sic sicut filium, ita & se spiritusancto amat, quia diligere notionaliter sumptum nihil aliud dicit quàm esse principium amoris personalis, qui est spiritussanctus: quia amor qui significatur per modum operationis denominat patrem à quo est, vt pater dicatur spiritusancto diligere. Et cum tota ratio dilectionis quæ est in filio, sit in filio sit in patre: & econuerso ex neutra parte pôt impediri quin pater spiritusancto seipsum diligat scilicet nec ex parte spirantis amorem, nec ex parte diligibilis, quia ipse pater, ex vna parte sufficiens principium est spiritussancti, & ex alia parte sufficiēs ratio, diligibilitatis in ipso est, & etiam in spiritusancto. Vndè sicut pater filium spiritusancto diligit ita & se ipsum & spiritumsanctum spiritusācto diligit. post.med.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd intelligitur de actù notionali. Sed sciēdum est, quòd cum actus omnis notionalis importet rationē principij quantum ad originem diuinæ personæ, hoc contingit dupliciter. aut quandoq; designatur ratio principij respectu eius in quod terminatur actus notionalis, vt cum dicitur pater generat filium. generare enim importat habitudinem principij quæ est in generante respectu generati, & in talibus non potest fieri reciprocatio, vt dicatur quòd pater generat se, quia nulla persona est principium suiipsius. Quandoq; autem habitudo principij non importatur respectu eius in quod transit actus, vt patet cum dicitur, pater dat essentiam filio, non enim significatur pater esse principium dati quòd est essentia: sed eius cui datur. & similiter est in hoc verbo diligere, quod importat habitudinem principij non diligentis ad dilectum: sed diligentis ad amorem qui importatur in verbo diligit, & ideo in talibus potest esse reciprocatio, & hoc contingit, quia verbum diligere non tantum importat emissionē, sed ipsum amorem emissum. vnde si accipitur separatim id quod ad originem pertinet tantum, non erit conuerso. non enim potest dici quòd pater spiret se.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd si generatio filij non esset, pater non diligeret se spirituisancto, quia nec pater esset, cum persona patris paternitate constituatur. Si tamen detur per impossibile ꝙ persona patris remaneat, poterit per se amorē spirare personalem Nec tamen ab hoc excluditur filius, quia omnis patris perfectio est etiam filij, in qua secundum relationem originis non opponuntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amor gratuitus non est amor priuatus qui in alterum tendat, nihilominus tamen & in ipsum amantem reflectitur, non enim tantum proximus ex charitate diligendus est: sed etiam seipsum & quantum ad animam & quantum ad corpus ex charitate debet, homo diligere, ita etiam pater spiritusancto se diligit.

confirmantes verbis Hilarij qui filium non à se, sed per se agere in libr. 9. de Trinitate ait. Naturæ inquit cui contradicis hæretice hæc vnitas est, vt ita per se agat filius ne à se agat, & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige filium agentem, & per eum patrem agentem, non à se agit, cum pater in eo manere monstratur. B Per se agit, cum secundum natiuitatem filij agit ipse quæ placita sunt. Infirmus sit non à se agendo nisi à Deo ipse agit, non sit vero in vnitate naturæ si quæ agit, & in omnibus placet non per se agit. Sicut ergo inquiunt, filius per se agit, sed non à se: ita & filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est vel esse dicendus est, vt aiunt, sed non à se vel de se.

An vna tantum sit sapientia patris.

Post hæc à quibusdam quæri solet. vtrum vna tantum sit sapientia patris. Quod non esse nituntur probare hoc modo. Filius inquiunt est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia patris qua sapiens non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia patris qua sapiens est, & ipsa non est illa sapientia patris qua pater sapiens nō est. Non est ergo vna tantum sapientia patris. Item: sapientia ingenita est sapientia patris, & sapientia genita est sapientia patris. Non est autem sapientia ingenita sapientia genita. Non est B igitur vna tantum patris sapientia. Hæc & his similia tanquam sophistica & à veritate lōginqua, cunctisq; in theologia peritis patentia abijcimus, responso indigna aduertentes. Id tamen adijcientes, quia vna est tantum sapientia patris: sed non vno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quā genuit, & sapientia patris dicitur ea qua sapiens est. Diuersa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur patris, quia eā genuit, & ea dicitur sapientia patris, C quia ea sapit. Vna est tamen sapientia patris, quia sapientia genita est eadem sapientia & ea qua sapiens est, siue ea qua sapiēs est intelligatur persona patris siue essentia patris: quia persona patris quæ intelligitur cum dicitur sapientia ingenita, & persona filij quæ significatur cum dicitur sapiētia genita, vna eademque sapientia est, quæ essentia diuina intelligitur communis tribus personis. D

A ¶ Ad quartum dicendum, quòd cum dicitur spiritussanctus diligit se spiritusancto: si intelligatur de dilectione essentiali, expresse verum est: quia sicut seipso Deus est, ita à seipso essentialiter diligens est. Si autem intelligatur de dilectione notionali, tunc in hoc verbo diligere importatur quasi duplex actus, scilicet ipse actus amoris qui significat personam spiritussancti, & emissionem amoris. Vnde diligere notionaliter sumptū nihil aliud est quā spirare amorē. Per spirare enim significatur ipsa emissio: sed per amorem persona spiritussancti, ac si diceretur generare filium. vnde sicut filio non competit generare filiū, ita nec spirituisācto spirare amorem. nec ex hoc aliqd imperfectionis a spiritusancto uel in filio relinquitur, vt ex prædictis patet distinct. 7. q. 22. & ideo secundū hunc sensum non conceditur quòd spiritussanctus notionaliter diligat. Si autem ab intellectu huius verbi diligit separetē actus originis per quē efficitur notionale & remaneret tantum id quod psonale est scilicet ipse amor, sic spirituisancto conueniret: quia ipse procedit vt operatio subsistens. vnde ipsa operatio est operans, & secundum hoc spiritussanctus etiam seipso diligeret seipsum vel patrem, & tunc diligere non importaret aliquid notionale, sed tantum personam alio modo significatam. Vnde hoc verbum diligere potest tripliciter sumi. Aut secundum ꝙ dicit essentiā tantum, & tunc dicit exitum secundum rationem operationis essentialis quæ est ipsa essentia ab essentia diuina, & sic pater non diligit spiritusancto, & similiter filius & spiritussanctus. Aut secundum quòd nominat tantum personam spiritussancti, & sic etiam non dicit exitum nisi secundum rationem. vnde secundum hoc conuenit tantum spirituisancto diligere, sed iste modus inconsuetus est. Aut dicit exitum realem & tunc simul importat notionem actiuam & personam spiritussancti, & tunc non conuenit nisi patri & filio.

E

ARTICVLVS III.

Vtrum pater & filius diligant nos spiritusancto.

AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ pater & filius non diligant nos spiritusancto. Omne. n. dictum de Deo connotans effectum in creatura est, essentiale: sed cum Deus dicitur creatura diligere in dilectione connotatur effectus in creatura quem diligendo confert. ergo oportet, ꝙ essentialiter sumatur. Sed dictum est ꝙ pater & filius nullo modo diligunt spiritusancto si diligere essentialiter sumatur, quia spiritussanctus nullam rationem habet principij respectu alicuius essentialis: neq; per modum denominantis neq; alio modo, ergo videtur ꝙ pater, & filius non diligant nos spirituisancto. 1.d.18.ar.3 q.anteced. art.2.

¶ 2 Præt. Cum dicitur. pater diligit filium spiritusancto, vt supra dictum est secundum opinionem Hugonis de S. Vict. ablatiuus construitur in habitudine effectus. q. formalis: sed in illa

comparatione qua Deus ad creaturam cõparatur nullo modo se habet spi.sanctus vt effectus, immo magis id quod in creatura efficitur. ergo videtur ꝙ non possit saluari hæc eadem ratio veritatis. F

¶ 3 Item, sicut dilectio se habet ad spi.sanctum, ita & generatio ad filium. sed pater non generat nos filio, immo potius dicitur nos regenerare spi.sancto. ergo videtur, quòd nec nos spiritusancto diligat.

Contra est, quod dicitur Ioannes. 17. vt sint vnum in nobis sicut & nos vnũ sumus. Non enim loquitur ibi de vnitate essentiali tantum: quia illo modo Deo non vnimur, sed de vnitate consonantiæ vel amoris, q est spiritusanctus. ergo videtur, quòd sicut pater & filius diligunt se spiritusancto, ita & nos.

lib.1. super Gene. ad liter.c.2.to.3 ¶ Præter. Sicut verbum est proprium filij, ita & amor proprium spi.sancti, sed pater dicit oẽm creaturam verbo suo vnde Augustin. dixit & facta sunt, idest, verbum genuit in quo erat vt fierent, ergo diligit creaturã amore suo qui est spiritus sanctus

Quòd in trinitate est dilectio, quę est trinitas, & tamen spirissanctus est dilectio quæ non est trinitas, nec ideo duę sunt dilectiones. ita & de sapientia.

ET sicut in trinitate dilectio est, quę est pater filius & spiritussanctus quæ est ipsa essentia deitatis, & tamen spi.sanctus dilectio est, quæ non est pater, vel filius, nec ideo duæ dilectiones sunt in trinitate: quia dilectio quæ ꝓprie spiritussanctus est, est dilectio quæ trinitas est, non tamen ipsa trinitas est, sicut spiritussanctus est essentia quæ trinitas est, non tamen ipse trinitas est. Ita in trinitate sapientia est quæ est pater & filius & spiritussanctus quæ est essentia diuina, & tamen filius est sapientia quæ nõ est pater, vel spi.sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt, quia sapientia quæ proprie est filius, est sapientia quę est trinitas, ipsa tamen non est trinitas, sicut filius est essentia quæ est trinitas, ipse tamen non est trinitas. G H

Respondeo, Dicendum est simpliciter, quòd pater & filius non diligunt spi.sancto: sicut supra 10. Dist. expresse habetur. Sciendum tamen est ad eius intellectum, quòd processio diuinarum personarum est quædam origo processionis creaturarum, cum omne quod est primum in aliquo genere sit causa eorum quæ sunt post: sed tamen efficientia creaturarum essentiæ communi attribuitur. Vnde dicendum est, quòd cum dicitur pater & filius diligunt nos spi.sancto: hoc verbum diligere potest sumi essentialiter, & notionaliter, & vtroque modo vera est locutio. Si enim sumatur essentialiter, tunc in verbo dilectionis designabitur efficientia totius trinitatis, & in ablatiuo designante personam spi.sancti, designabitur ratio efficientiæ, non ex parte efficientis: sed ex parte effectorum, quorum ratio & origo est processio spi.sancti, sicut & verbum, quamuis proprie verbum sit ratio creaturarum secundum quod exeunt a Deo per modum intellectus. vnde dicitur quòd pater, dicit omnia verbo vel arte sua. Sed spi.sanctus est ratio earum prout exeunt a Deo per libertatem voluntatis, & ideo dicitur proprie diligere creaturam spi.sancto, & non verbo. Si autem sumatur notionaliter, tunc est vera etiam locutio, sed habet aliam rationem virtutis: quia verbum dilectionis non importabit ex principali intẽtione habitudinem efficientiæ respectu creaturæ, sed principaliter denotabit rationem huius efficientiæ ex parte effectorum, & ex consequenti dabit intelligere habitudinem efficientię, vt supra dictum est. 39. dist. & tunc est sensus; Pater diligit creaturam spi.sancto, idest spirat amorem personalem qui est ratio omnis liberalis collectionis factæ a Deo creaturæ. I K

q.1. art.3.

In corp.art. ¶ Ad primum igitur dicendum, ꝙ sicut dictum est, vtroq; modo potest sumi. si enim sumatur essentialiter nihil sequitur inconueniens, quia spi.sanctus non designabit principium diligentium sed dilectorum. vnde tunc designabitur habitudo ablatiui substantiue in ipso ablatiuo. vt dixit Præpositiuus. Si autem sumatur notionaliter nominatiuus poterit connotare effectum in creatura per modum habitudinis ad terminum, sicut supra dictum est. 30. dist. 1. ar.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in egressu artificiatorum ab arte est cõsiderare duplicem processum, scilicet ipsius artis ab artifice, quam de corde suo adinuenit, & secundo, processum artificiatorum ab ipsa arte inuenta, ita etia in processu voluntatis est duo considerare, scilicet exitum amoris ab amante, & secundo, exitum ipsius rei datæ per amorem ab amore. Vnde quantum ad primum exitum se habet spiritussanctus in comparatione Dei ad creaturam vt effectus, sine qd est de principio, sicut & verbum, sed quantum ad sm̃ exitum, vtrunq; se habet vt principiũ, s. & verbum & amor, sed creatura vt effectus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc verbum generat, importat tãtum originem personæ & non importat personam per modũ actus, sicut diligere dicere important vtrũque, & ideo pater nõ denominatur generans filio, sed generatione. denominat autem diligens amore qui est spi.sanctus. generatio autẽ qua non regenerat, nõ est per naturam, sed per voluntatem: & ideo ax parte nostra accipiendo, spiri.sanctus est ratio talis generationis magis: q filius qui procedit per modum naturæ.

Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quòd non sit diligens pater, vel filius dilectione quę ab vtroque procedit.

PRæterea diligenter notandũ est, quòd ea ratione qua pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum quòd pater nõ diligat filium, vel filius patrem ea dilectione, quæ ab vtroque procedit. s. quæ proprie spiritussanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoq; sicut negatur pater esse sapiens sapientia quam genuit, qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse, ita videtur non debere concedi, quòd pater, vel filius diligat dilectione quæ tantum spiritussanctus est, quia si ea diligit pater, vel filius, non spiritussanctus videtur esse à patre & filio: sed pater & filius à spiritusancto, quia idem est ibi

QVAESTIO II.

B

Deinde quęritur de his quæ pertinent ad filium.

Et circa hoc duo quæruntur.

I Primo. Vtrum pater sit sapiens filio vel sapientia genita.
Secundo. Vtrum ipse filius sapientia genita, vel ingenita sapiens sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum pater sit sapiens sapientia genita.

AD Primum, sic proceditur. Videtur ꝙ pater sit sapiens sapientia genita. Omnis. n. sapiens sua sapientia sapiens dicitur: sed filius est sapientia patris qui est sapientia ingenita. ergo &c. Tex. 10.

¶ 2 Præt. Omnis sapiens, est sapiens illa sapientia sine qua sapiens non esset: sed sine filio pater sapiens non esset, vt supra dixit Augu. 9. dist. ergo videtur quòd pater sit sapiens filio vel sapientia genita.

K ¶ 3 Item illa sapientia quis sapiẽs dicitur in qua videt ea quæ ipse cognoscit, sed supra dixit Aug. 31. dist. ibi. s. in verbo videt omnia Deus. ergo &c.

¶ 4 Præt. Deus sapiens non diceretur nisi seipsum videret: sed seipsum videt in filio sicut res videtur in sua imagine. ergo videtur quòd sit sapiens filio vel sapientia genita.

Contra est quòd in litera ab Aug. dicitur.

Respondeo, Dicendum quòd quamuis pater dicat se verbo suo nullo modo concedendum est ꝙ sapientia genita sapiens sit, & hoc propter diuersum modum significandi in vtroque. Verbum enim significat per modum operationis quæ denominat illud à quo progreditur, scilicet operantem. vnde pater denominatur dicens verbo genito, sicut & diligens amore procedente. Sed sapientia significatur per modum formæ manentis in eo cuius est, vnde nõ potest denominari aliquis sapiens: nisi per id quod in ipso est, & nõ per id quod ab ipso est. Quicquid

quid autem significatur esse in aliquo per modum formæ vel substantialis vel accidentalis, significatur vt principium alicuius in ipso, quia forma substantialis est principium substantialis esse: & accidentalis dat aliquod esse. s. accidentale, & vtrunque principium est operationis in eo, in quo est. Cum autem filius, nullam ratione principij habeat respectu patris, non potest dici, quod pater filio, vel sapientia genita sapiens sit.

† Dist. 20. 16. de Trin. c. 5. to. 3.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quod sapientia patris dicitur dupliciter, s. sapientia quæ in ipso est, quæ est essentialis sapientia, & hæc formaliter sapiens denominatur sapiens sapientia, quæ in eo est. Dicitur etiam sapientia patris, quæ est à patre procedens, hac non denominatur sapiens, sicut nec homo sapiens denominatur à sapientia in alterum ducenda producta.

¶ Ad secundum dicendum, quod August. in illa ratione contra hæreticum accipit sapientiam essentialem, sine qua pater sapiens non esset, secundum quod ab Apostolo est appropriata filio. 1. Cor. 1. Christum Dei vir. &c. & sapientia in ratione appropriata non esset, vnde oportet filium patri coæternum esse, sicut & sapientiam filio appropriatam.

¶ Ad tertium dicendum, quod videre in aliquo dicitur dupliciter. Aut cuius cognitionem in eo accipit, sicut intellectus scientiam in sensibilibus accipit, vel intellectus possibilis in lumine intellectus agentis, vel discipulus in verbo magistri, dicto vel scripto. Aut rem cognitam in alio repræsentatam intueri: sicut ædificator videt artem suam in domo quam facit, vel sicut aliquis videt illud, quod scit in lib. vbi scriptum est. Primo ergo modo, pater nihil videt in filio, quia non accipit cognitionem à filio. Sed secundo modo, quia rationes ipsæ omnium creaturarum, in verbo suo posuit ipsum generando.

¶ Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt, quod quamuis pater videat in verbo creaturam: non tamen ibi videt seipsum: animo in se videt se. Non tamen video causam, quare sicut per modum prædictum creaturam in verbo videt, quæ ibi relucet, non multo magis seipsum videat, qui perfectissime in verbo repræsentatur: & sic etiam non est inconueniens, quod per modum illum in creatura se videat, quæ ipsius diuinæ bonitatis repræsentatiua est per imaginem vel vestigium: non tamen sequitur, quod pater sapiens sit, sapientia genita.

ARTICVLVS II

b Vtrum filius sit sapiens, sapientia genita.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quod filius, non sit sapiens sapientia genita. Filius enim non alio est sapiens quàm pater: sicut nec alio est Deus: sed pater est sapiens sapientia essentiali. ergo & filius sapientia essentiali sapiens est: sed sapientia essentialiter non est genita, sicut nec essentia. ergo &c.

¶ 2 Præt. Sapientia qua denominatur aliquis sapiens, habet aliquam rationem principij respectu ipsius sapientis: sed filius nullo modo suiipsius principium est. ergo videtur, quod non sit sapiens sapientia genita.

¶ 3 Item. Sicut supra dixit Magister, sapientia genita est ipsa

A hypostasis filij: hypostasis autem non significatur per modum formæ. cum igitur denominatio fiat à forma: videtur, quod non possit dici sapiens sapientia genita.

Contra. Omne quod per se non est sapiens, non est sapiens nisi per accidens: sed filius non est sapiens per accidens. ergo est sapiens per se sed ipse est sapientia genita. ergo est sapiens, sapientia genita.

† Circa med. .1 A

¶ Vlterius quæritur vtrum sit sapiens sapientia ingenita, & videtur, quod non. Quia sapientia qua aliquis denominatur sapiens, significatur esse in sapiente per modum formę inhærentis: non autem sic pater est in filio: sicut nec econtra. ergo sicut pater non dicitur sapiens sapientia genita, ita nec filius sapientia ingenita.

¶ Contra. Omnis sola sapientia, sapiens dicitur, à qua habet quod sit sapiens: sed filius à patre qui est sapientia ingenita, habet quod sit sapiens. ergo filius est sapiens, sapientia ingenita.

Respondeo, Dicendum, quod istæ præpositiones, *, & Per, in hoc differunt: quia, *, designat tantum habitudines principij: Per, modum efficientis: sed, per, designat habitudinem principij, secundum quodlibet genus causæ. vnde omne illud quod est ab aliquo. est per illud: sed non conuertitur. In diuinis autem non potest esse nisi habitudo secundum duplex genus causæ, quarum vna tantum est habitudo realis. s. per modum causæ

D efficientis, vel originantis: sicut pater dicitur principium filij. Alia vero habitudo principij, potest designari in diuinis secundum rationem tantum, & non realiter. s. habitudo formæ, vt cum dicimus, quod pater est Deus per deitatem suam. Cum ergo dicitur, quod filius est sapiens sapientia genita, ablatiuus iste non potest construi: nisi vel in aliqua habitudine. q. efficientis, & sic falsa est. Erit enim sensus, quod filius sit sapiens à sapientia genita: & ita sit sapiens à seipso, quod falsum est: quia sicut esse, ita & sapere habet à patre, qui sapientia ingenita est. Vnde dicitur per modum illum sapiens a sapientia ingenita, vel per sapientiam ingenitam, si ly per, designat habitudinem principij efficientis, & similiter à sapientia ingenita: non autem à se vel per se, vel seipso hoc modo sapiens est. Aut construitur in habitudine. q. principij formalis, hoc autem contingit dupliciter, quia quod sequitur formam alicuius rei potest

E dici esse per formam illam sicut homo dicitur intelligere per animam. Vel per habentem formam: sicut dicimus, quod homo per se est rationalis, quia per id quod est de essentia sua per animam rationalem: per se enim, secundum Philosophum. 5. Meta. significat quod est per essentiam rei. Si igitur considera- Tex. 23
retur illud quo filius formaliter sapiens est, hoc est sapientia essentialis, quæ neque genita, neq; ingenita est, & sic per eam, & ea sapiens dicitur: sed nullo modo ab ea, quia essentia non generat. Si autem consideretur habens illam formam, quæ est ipsa hypostasis filij, quæ etiam sapientia genita dicitur: sic per sapientiam genitam, vel per se sapiens dicitur, siue sapientia genita vel seipso.

¶ Ad Primum igitur dicendum, quod sapientia, secundum quod supponit essentiam, non potest dici ingenita vel genita, secundum quod supponit hypostasim: semper tamen essentiam significat, sicut etiam hoc nomen Deus. Et quare hoc nomen

---

diligere quod esse. At supradictum est, atq; authoritate Augustini sancitum, quod in trinitate tria sunt: vnus diligens eum, qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, & non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis aperte significatur patrem filium, & filium patrem diligere, ea. s. dilectione, quæ non est aliquis eorum: sed tantum spiritussanctus. Cum idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur pater, vel filius non esse ea dilectione, qua alter alterum diligit? Cum ideo pater negetur sapere sapientia, quam genuit, ne ea esse intelligatur.

Quòd, & hac quæstio inexplicabilis est, quę excedit infirmitatem hominis.

DIfficilem mihi fateor, hanc quæstionem præcipue cum ex prædictis oriatur quæ similem videtur habere rationem, quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre, quam afferre. Optimus enim lector est, inquit Hilarius in 1. lib. de Trinita. qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis potius quàm imponat, & retulerit magis quàm attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem, dictisque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum: si forte dictorum aliquam valeat reperire causam, qua nota ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quęstionem non absoluens, sed errorem excludens profiteor non esse dictum patrem diligere filium, vel filium patrem, ea dilectione quæ ab vtroque procedit, quę non est aliquis eorum, sed tantum spiritussanctus, tanquam ea dilectione pater, sit vel filius. Sed sic ea pater diligit filium, & filius patrem vt etiam pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligat, sic & filius: non autem sic, vt pater per se non diligat & filius: sed per eam tantum. Quis hæc in illa trinitate, inquit Augustin. opinari vel asser-

q.t.art.t. men sapiētia potius talem suppositionem habere possit quam huc nomen essentia, supra. 5. di. dictum est, & tunc quamuis sit eadem essentia, quæ est pater & filius: non tamen est eadem hypostasis. & ita non sequitur, quòd sapientia genita pater sapiens sit, sed tantum filius. F

†lib. 15. de trin. cap. 7. tom. 3. ¶ Ad secundū dicendum, quod in illis, quæ dicuntur per se est aliquid de essentia rei accipere, quod est principium illius quod per se prędicatur: sicut rationale de homine. nec oportet, quòd ipsum suppositum de quo per se aliquid dicitur, sit principium illius, nisi sicut habens, vel sicut operans, vt quando aliqua operatio dicitur esse per se alicuius, ita etiā non oportet, quòd ipsa hypostasis filij, sit principium suijpsius. sed vt id quod est essentia eius, vel de essentia, sit principium formale huius, quod est sapientem esse, & hoc competit filio, quia per essentiam suam, quā communem cū patre habet, sapiens est: & ideo per se sapiens dicitur: & per hoc patet solutio ad tertium. Et quartum concedimus.

† Authoritas Greg. in prefatione. dist. 26. & 27.

¶ Ad id quod vlteri⁹ quæritur dicendum, quòd filius est sapiens sapientia ingenita, si ablatiuus construatur in habitudine principij, quasi efficientis, non autem si construatur in habitudine principij, quasi formalis: immo sic sapientia essentiali sapiens est, vel seipso.

mare præsumat⁹ eam tamen quæstionem lectorum diligentię plenius dijudicandam, atque absoluendam relinquimus ad hoc minus sufficientes.

DISTIN. XXXIII.

A

Vtrum proprietates personarum sint ipsæ personæ vel Deus, idest diuina essentia.

POst supradicta interius considerari atque subtiliter inquiri oportet. Vtrum proprietates personarum quibus ipsæ personæ determinantur, sint ipsæ personæ, & sint Deus, id est diuina essentia: an ita sint in personis, vt non sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia. Quod .n. in personis sint proprietates: nemo inficiari audet, cum aperte clamet authoritas, ꝙ in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superius quoque multis sanctorum testimonijs astruximus personas per proprietates distingui atque determinari, ipsasque proprietates, tres scilicet proprijs expressimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determinantur, & differunt, quomodo essent si in eis non essent? G & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ non essent, quin ibi esset multiplicitas? * Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra authoritate Hiero. vt non pigeat reuocare ad mētem, protestati sumus in expositione fidei, ita dicētis. Sabellij hæresim declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est personas, vel vt Græci H exprimunt hypostases, hoc est, subsistentias confitemur. Ecce aperte dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas, cuius hic verba perstringimus, quia supra latius posuimus.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit Magister de essentia, & personis, & proprietatibus. hic determinat comparationes eorum adinuicem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostēdit, qualiter proprietates comparētur ad essentiam & personam. In secūda, qualiter psonę ad essentiam cumparentur. 34. di. ibi § Prædicta autem addendum. § Prima in duas. In prima, ostēdit veritatē. In secunda, excludit errorem. ibi § Hoc autem aliqui ne. § Prima in duas. In prima mouet quæstionem. In secunda determinat eam. ibi § Quod enim in personis. § Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit proprietates esse in personis, qđ tñ in quæstione positū nō fuit. Secundo, ostendit ꝓprietates esse personas. ibi § Superi⁹ quoque &c. § Tertio ostēdit proprietates esse diuinam essentiā: ibi § Cumq; qui simpli. § Vtrunq; ostēdit dupliciter, ratione & authoritate. Et vtraque rō sumitur ex diuina simplicitate, quæ nō compatitur: nec qđ est in Deo sit aliud ab ipso, & sic proprietas, quæ est in persona, non est aliud ab ea, nec ꝙ habens sit aliud ab habito, & sic probat, ꝙ essentia vel Deus, non est aliud a proprietate quam habet. § Huc autem aliqui. § Hic excludit errorē. Et circa hoc duo facit. Primo ponit falsam positionem. Secūdo ponit rationes positionis & soluit eas. ibi § Si .n. inquiunt &c. § Et circa hoc I facit. Primo inducit probationes, quę sunt acceptæ per rationem. Secūdo, inducit probationes acceptas ex authoritatibus. ibi § Veruntamen non desistunt. § Circa primum tria facit. Primo inducit rationem, qua proprietates existentes probatur in personis non esse personas. Secundo inducit aliam rōnem qua probatur, ꝙ proprietas non est essentia. ibi § Sed item adduc. § Tertio ponit rōnem, qua probatur proprietatem non esse in essentia. ibi § Ceterū hæreticorum improba. § Et hæc diuiditur in tres. In prima ponit probationē illorum. Scđo ponit rationem. ibi § Quorū audaciæ. § Tertio inducit quæstionem contra responsionem, & excludit eam. ibi § Sed forte quæres &c.

† dist. 25. In expositione symbol. ad Damasū tom. 4.

DISTINCTIO. XXXIII.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVidam dicunt multi &c. § Iam patet ratio istarum opinionum: quia primi accipiebant hanc præpositionem Per, secundum ꝙ communiter designat habitudinem cuiuscunque principij. Alij vero accipiebant ſm quòd .q. condiuiditur contra hanc præpositionem *, vel Ab, quæ designat habitudinem principij efficientis. vnde secundū hoc, hęc præpositio Per, designat habitudinem in diuinis .q. formæ, & sic simpliciter concedebant, ꝙ filius per se sapiens est. § Naturę, inquit, cui contradicis &c. § In verbis istis Hil. ostendere intendit, ꝙ filius non agit à se: sed agit per se ex duabus authoritatibus, quarum vna habetur Ioan. 14. pater in me manens, ipse fa. o. ex quo cōcludit, ꝙ non à se agit, sed a patre in ipso manēte. Alia est Ioan. 8. Quæ placita sunt ei facio semper: ex qua concludit, quòd ipse non agit per seipsum. vnde subdit. § Infirmus sit non à se agendo &c. § Id est, cum hoc quòd à seipso nō agit, sequeretur ꝙ esset infirmus. § Nisi à Deo ipse .ā § id est, nisi hoc a Deo patre haberet, vt ipse ageret sicut hypostasis per se subsistens, & per se operans. § Post hoc quæri solet &c. § Eadem ratione sapientia genita, & sapientia ingenita, qua Deus genitus, & Deus ingenitus sunt vnus Deus, quia propter communitatem formæ significatæ, id est, deitatis, & sapientiæ dicitur vnus Deus, & vna sapientia: sed propter distinctionem hypostasum subsistentium in deitate, & sapientia dicitur sapientia genita. § Et sicut in trinitate & cætera. Huius ratio est: quia personale non ponit in numerum cum essentiali, quia persona non realiter ab essentia distinguitur: sicut infra patebit.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quinque.

K Primo. Vtrum proprietates sint diuina essentia.
Secundo. Vtrum sint ipsæ personę.
Tertio. Vtrum sint in personis & in essentia.
Quarto. Vtrum de proprietatibus possint prædicari adiectiua essentialia, & personalia.
Quinto. Vtrum de notionibus sine peccato cōtrarię opiniones esse possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum relationes diuinæ sint essentia diuina.

AD Primum igitur sic proceditur. Videtur ꝙ relationes ipsæ non sint essentia diuina. Aut .n. quę relatiue in Deo dicuntur sunt relatiua secundum esse, aut tantum ſm dici: sed non tantum ſm dici: quia sic incideret hęresis Sabellij: vt supra in notula Hil. habitū est. t. p. q. 28. ar. 2. Et de po. q. 8. ar. 2 In exposit. tex. dist. 31.

ergo

b Quod proprietates sint diuina essentia.

CVmq; de simplicitate deitatis supra disseremus authoritatibus sanctorum.s. Augu. Hil. Isido. nec non & Boet. euidenter monstrauimus Deum hoc esse omnino quod in se habet, excepto quòd pater habet filium, nec est filius, & filius habet patrem, nec est pater: & sic esse in natura triu, vt qui habet hoc sit quod habet, & totum quod ibi est vnum esse vnā vitam esse, quæ modo nó iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & vnum eademque vita singulæ sunt. Fateamur ergo, & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas, atque diuinam essentiam.

B

C

Authoritate astruit: quòd proprietas sit natura.

QVod enim proprietas etiá diuina natura sit, ostendit Hilarius dicens, natiuitatem filij esse naturam. Vnde in 7. lib. de Tri. ait. Vtriusque natura nó differt, vnum sunt pater & filius. Habet ergo hoc sacramẽti natiuitas vt complectatur in se & nomen & naturam & potestatem, quia natiuitas non potest non esse ea natura vnde nascatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idem in 7. dicit, quòd naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei. Supra enim dixit, quòd propriũ patris est, quòd semper pater est, & proprium filij est, quòd semper filius est, significans ꝙ proprietas patris est pater, & proprietas filij est filius. His alijsque pluribus authoritatibus aperte significari videtur, quòd proprietas filij filius sit, sic & Deus, ita & proprietas patris & proprietas spiritussancti.

c Quidā negant. s. proprietates esse personas, & diuinam naturam, & quare.

HOc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas, quia ita

In pred. c. de. Ad aliquid.

A ergo sunt relatiua secundum esse. Sed talium relationem ſm Philosophum esse, est ad aliud se habere. ergo cũ essentiæ diuinæ esse non sit ad aliud se habere: sed sit esse absolutum, videt ꝙ nó sit idem cum relatione, quæ secundum esse ad aliud est.

¶ 2 Præter. Quæcunq; sunt idem ſm rem, in quocunque est vnum & alteru: nec potest instantia ferri: sed non in quocunq; est essentia diuina est paternitas: quia essentia diuina est in filio, in quo paternitas nó est. ergo essentia diuina nó est idẽ quod paternitas, & eadem ratione, nec idẽ qđ alia proprietas. Si dicas, quòd est idem re: sed differt ratione.

† dist. 8. per totam.

¶ 3 Contra. Aut ista ratio est aliquid i re, aut nihil. Si nihil est non fit distinctio nisi secũdum relationes, tunc distinctio personarum non erit secũdum rem: sed secundum rationem tantũ vel intellectum. Si autem sit aliquid in re, constat ꝙ quicquid est realiter in Deo, Deus vel essentia diuina habet illud: sed in Deo est idem habens, & quod habetur, vt in litera dicitur. ergo essentia diuina est ratio paternitatis sicut est ipsa res, quæ est paternitas. ergo non solum sunt idem re, sed etiam ratione: si re idem ponantur.

¶ 4 Item. Si sunt idem re, sed differunt ratione solum. ergo proprietas vel relatio non addit supra essentiam nisi rationem quandam: sed similiter relationes quæ dicuntur ex tempore ponunt circa essentiam diuinam aliquas habitudines secundum rationem. ergo videtur, quod non magis sunt in Deo illæ relationes, quibus distinguũtur personæ, q̃ istæ quæ dicuntur de Deo ex tempore: sed istæ sunt tantum assistentes, & nõ inhærentes: aliàs non possent aduenire sine aliqua mutatione ipsius Dei. ergo videtur, quòd istæ relationes quę distinguunt personas, sint etiam assistentes, & non essentia diuina.

¶ 5 Item. Sicut est alia ratio paternitatis, essentiæ ita est alia ratio essentię, & bonitatis diuinę. Si ergo propter hoc dicit Au. quòd Deus alio est pater alio Deus. eadem ratione deberet dicere, ꝙ alio est Deus: alio bonus: hoc autem non dicit, immo contrarium asserit. ergo videtur, ꝙ cum dicit quòd alio est pater, alio est Deus, non intendat distinguere secundum rationẽ tantum, sed etiam secundum rem: & ita videtur, quòd paternitas, quæ pater est: non sit essentia diuina, qua Deus est.

Sup. ps. 98. tom. 8.

Contra. Nihil est adorandum adoratione latriæ nisi Deus: sed proprietates personarum sunt adorandæ, vt cantatur in præfatione. Vt in personis proprietas &c. ergo videntur, quòd etiam ipsæ proprietates sunt aliquid in re: aut nihil. Si nihil cum personę non distinguantur nisi proprietatibus: tunc personæ non distinguuntur adinuicem secundum rem, quod est heresis Sabellij. Si autem sunt aliquid in re. illud aliquid quod sunt, aut est diuina essentia, aut aliquid aliud. Si aliquid aliud. illud est in persona in qua est proprietas: sed in persona est essentia. ergo in persona est aliud & aliud. ergo est composita: sed nullum compositum est Deus, vt supra probatum est. ergo persona diuina non est Deus: & ita pater non est Deus, nec filius est Deus, quod excedit etiam errorem Arrij. ergo oportet, ꝙ proprietates sint essentia diuina.

E

Dist. 8. q. 4. art. 1.

Respondeo, Dicendum, ꝙ simpliciter confitendum est proprietates esse diuinam essentiam. Error. n. iste, qui in literis tāgitur dicitur Poretani fuisse, quem postmodum in Remensi

A concilio retractauit. Cum n. vt supra dictum est, in relatione sint duo. s. relationis respectus, quo ad alterum refert: in quo consistit relationis ratio, & iterum ipsum esse relationis quod habet, secundum ꝙ in aliqua re fundatur, vel quantitate, vel essentia, vel aliquo huiusmodi, considerauerat relationes diuinas secundum respectum in quo relationis ratio consistit, ex quo non habet, ꝙ aliquam rem inhærentem imponat. vnde etiam inueniuntur aliquæ relationes, nihil realiter in re ponentes, vt supra dictũ est, & propter hoc dixit eas assistentes, vel exterius affixas. Illæ enim proprie relationes dicitur exterius affixæ & assistentes, quæ cum proprie nó habeant fundamentum in re, tantummodo ex habitudine alterius ad rẽ de qua dicuntur adueniunt: sicut dextrum in columna, quod dicitur de ipsa ꝑ hoc, ꝙ homo eam ad sinistram habet, & huiusmodi etiā sunt relationes, quibus Deus ad creaturas refertur. Sed relationes distinguentes personas, nó possunt esse huiusmodi: cum fundentur sup aliquid quod vere in re est. s. in communicatione naturæ: & iõ sũt reales relationes habentes esse fundatum in natura rei. Sed hoc est natura diuinæ simplicitatis, vt in ipsa non nisi vnum esse possit esse: nec in ea differat esse, & quod est, & quo est. Illud ergo esse paternitatis non potest esse aliud esse, quàm esse essentię, & cum esse essentię sit ipsa essentia, & esse paternitatis sit ipsa paternitas, relinquitur de necessitate, ꝙ ipsa paternitas ſm rem, est ipsa essentia. vnde non facit compositionem cum ea. Sed quia manet ibi verus respectus pertinens ad naturam, relationes quę non pertinent ad rõnem essentię, ex illo respectu relatio potest distinguere quamuis essentia non distinguatur, de cuius intellectu non est iste respectus oppositionem habens, & per consequens distinctionem causans. Et ita dicendum, ꝙ proprietates & essentia sunt idem re, sed differũt ratione. In alijs autem realibus relationibus in creaturis existentibus, est aliud esse relationis, & substantię quę refertur. & ideo dicuntur inesse, & secundum ꝙ insunt, compositionem faciunt accidentis ad subiectum, quod non conuenit in diuinis relationibus, vt dictũ est.

Dist. 8. q. 4 art. 3.

† In medio. D. 1086.

Ibidem.

† Post med. parum post medium dist. 27.

D

¶ Ad Primum igitur dicendum, ꝙ relationes istę non sunt tātum ſm dici ad aliquid sed etiam secundum esse. Sed sciẽdum ꝙ esse dicitur dupliciter. Vno modo dr esse ipsa quidditas vel natura rei, sicut dr, ꝙ diffinitio est oratio significans quid est esse. Diffinitio. n. quidditatem rei significat. Alio modo dicitur esse ipse actus essentię, sicut viuere quod est esse viuentibus: est animę actus: nõ actus secundus, qui est operatio, sed actus primus. Tertio modo dicitur esse, quod significat veritatem compositionis in propositionibus, ſm ꝙ est, dicitur copula, & secũdum hoc est in intellectu componente & diuidente quantũ ad sui complementum: sed fundatur in esse rei, quod est actus essentię sicut supra de veritate dictum est. Dico igitur, ꝙ cum dicitur ad aliquid sunt, quorum esse &c. intelligitur de esse quod est quidditas rei, quę diffinitione significatur, quia ipsa natura relationis per quam constituitur in tali genere est ad aliud referri, & non intelligitur de esse qđ est actus essentię. hoc. n. esse habet relatio ex his quę causant ipsam in subiecto, ſm quod esse non refertur ad aliud, sed ad subiectum: & sicut quodlibet accidens. Et sic dico, ꝙ non oportet ꝙ esse essentię diuinę, sic

Di. 26. q. 2. art. 1.

E

dist. 25. q. 5. art. 1.

ad

F dicūt eſſe in perſonis vel in eſſentia diuina, vt non ſint interius ſicut ea ſunt, quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur de Deo, vt bonitas, iuſtitia: ſed extrinſecus affixæ ſunt, atque ita eſſe rationibus probare contendunt. Si enim inquiunt proprietates ſunt perſonæ, non eis perſonæ determinan- G tur. Contra quod dicimus, quia etiam ſeipſis perſonæ differunt; ſicut ſupra Hiero. loquens de patre, & filio, & ſpiritusancto dicit. Subſtantia vnum ſunt: ſed perſonis ac nominibus diſtinguuntur. Sed iterum addunt. Si proprietates ipſæ diuina eſſentia ſunt, cū eſſentia non differant tres perſonæ, nec proprietatibus differunt. Quomodo enim differt pater à filio: eo q diuina eſſentia eſt, cū in eſſentia vnum ſunt?

Reſponſio ad p æmiſſa auctoritate nuens.

Horum d·ctrinis nouis. & humanis commentis verbo Hil. reſpondeo. Immēſum eſt quod exigitur, & incomprehenſibile: extra ſignificātiam eſt ſermonis: extra ſenſus intētionem, non enuntiatur, non attingitur, non tenetur, verborū ſignificantiam rei ipſius natura cōſumit. Senſus cōtemplationem inperſpicabile lumē obcœcat, intelligentiæ capacitatem quod ſine nullo continetur excedit. Mini G ergo in ſenſu labes eſt, in intelligentia ſtupor eſt. In ſermone vero iam non infirmitatem, ſed ſilentium confitebor: periculoſum nimis eſt de rebus tantis, ac tam reconditis aliquid vltra præſcriptū cœleſte proferre, vt vltra prefinitionē Dei ſermo de Deo ſit. Forma fidei certa eſt. Non ergo aliquid addēdum eſt, ſed modus conſtituendus audacię, quicquid vltra quæritur non intelligitur.

H *Quomodo improbi hæretici inſiſtāt alia addentes.*

Ceterum, hęreticorum improbitas inſtinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondū quieſcit: ſed in tanta rerū queſtione addit. Si paternitas, & filiatio in Deo ſiue ī diuina eſſentia ſunt, eadē ergo res ſibi pater

ad aliud ſe habere, quia illud eſſe in quo paternitas & eſſentia vniuntur ſignificatur vt eſſe, quod eſt actus eſſentiæ. non autē vniūtur in eſſe, quod ſignificat diffinitio rei, quia alia eſt ratio paternitatis, qua ad aliud refertur, & alia ratio eſſentiæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, q ſi aliquando ſint idem ſecundū id quod idē ſunt: in quocunque eſt vnū, & alterum, paternitas autem & eſſentia diuina ſunt idē ſecūdum eſſe: & ideo ſicut in filio eſt eſſe eſſentiæ, ita & in filio eſt eſſe paternitatis, quia in diuinis nō eſt niſi vnū eſſe. Sed paternitas habet aliqd in quo non vnitur cū eſſentia. ſ. rationē paternitatis, q̄ eſt alia à rōne eſſentiæ. vnde ſecūdum ſuam rationem: reſpectus poteſt eſſe in patre & nō in filio, ſcilicet diſtinguere patrem à filio. vnde in proceſſu incidit fallacia accidētis. Neq; oportet in his aliquid ſimile inquirere: quia in nulla re creata inuenitur aliquid ſimile diuinę ſimplicitati, vt * habens ſit id quod habetur: omnia enim ſimilia, quę poſſent induci vel de pūctis, vel de differētijs exiſtētibus in genere, plus habent de diſſimilitudine, quā de ſimilitudine: & ideo magis abducūt à veritate, quā in verum intellectum inducunt. Sicut. n. dicit Boe. lib. de tri. in his, quæ ſine materia ſunt, oportet non ad imaginationem deduci, quia hoc plurimum officit in diuinis.

* D.1081.

† Lib.2.de trin. circa princ.

1.lib.c.2.

¶ Ad tertium dicendum, q alia reſponſio bona eſt. Sciendum eſt autem, q ratio * ſumitur dupliciter. Quandoq;. n. ratio dicitur id quod eſt in ratiocinante. ſ. ipſe actus rationis, vel potētia, quę eſt rō. Quandoq;. n. ratio eſt nomen intentionis, ſiue ſecundum q ſignificat diffinitionem rei, prout ratio eſt diffinitio, ſiue prout ratio dicitur argumentatio. Dico igitur, q cum dicitur q eſt alia ratio paternitatis & eſſentiæ in diuinis: non accipitur ratio, ſecundum q eſt in ratiocinante tm̄: ſed ſecundum q eſt nomen intentionis, & ſignificat diffinitionem rei. quamuis. n. in diuinis non poſſit eſſe diffinitio, nec genus nec dr̄ia, nec compoſitio: tn̄ ſi intelligatur ibi aliquid diffiniri, alia erit diffinitio paternitatis, & alia diffinitio eſſentiæ, In omnibus autem intentionibus hoc communiter verum eſt, q intētiones ipſę non ſunt in rebus, ſed in aīa tm̄: ſed habent aliquid in re rñdens. ſ. naturam: cui intellectus huiuſmodi intentiones K attribuit: ſicut intentio generis non eſt in aſino, ſed natura animalis cui per intellectum hæc intētio attribuitur, & ita etiam ipſa ratio quam dicimus aliam & aliam in diuinis nō eſt in re: ſed in re aliquid reſpondens ei in quo fundatur. ſ. veritas illius rei cui talis intentio attribuitur. eſt. n. in Deo. vnde pñt rationes diuerſæ ibi conuenire: & ideo non ſequitur, q Deus ſit rationes illæ, ſed q ſit tm̄ habens eas. hoc. n. quod dicitur, q in Deo eſt idem habens & quod habetur, intelligitur de illis, quę habentur per modum rerū; non autem de illis, quæ habentur per modum intentionum: ſicut non poſſumus dicere, q Deus ſit nomen, quamuis nomen habeat, ſed q Deus eſt bonitas, quia bonitate habet. ſimiliter ēt paternitas, quia paternitatē habet, ſed nō ſequitur, q ſit ratio, quamuis rationem habeat.

* D.238.

¶ Ad quartum dicēdum, q illæ rationes relationem, quę dominatur de Deo ex tempore, non habent aliquod eſſe in re diuina in qua fundentur: ſicut habent iſtæ relationes perſonarū, & ideo non eſt ſimile de vtriſque.

¶ Ad quintum dicendū, q ſciam non diuiditur contra ſubſtātiam niſi ex genere ſuo, prout eſt qualitas. vnde dicitur, q hęc eſt immediata. Nulla qualitas eſt ſubſtantia: ſed hęc eſt mediata. Nulla ſciam eſt ſubſtātia. & ſic eſt in omnibus alijs generibus. Sed ſicut ſupra dictū eſt, nulla ratio cōis alicuius prædicamenti manet in diuinis niſi rationis: & ideo id quod dicitur ad aliquid in diuinis, habet aliam rationē à ratione ſubſtātiæ, & alium modum prædicandi condiuiſum cū tra ſubſtantiam: ſed ſcia & bonitas, & huiuſmodi quæ ſunt in alijs generibus, & dicuntur de Deo, non habēt rationem cogeneris per quā diuiduntur cōtra ſubſtātiam: immo loco illius rationis communis qualitatis vel q̄titatis, venit ibi rō ſubſtantię. vnde dicitur alia ratio eſſe ſciētię, & alia ſubſtantiæ in diuinis, nō quia quaſi ſit condiuiſa cōtra rationem ſubſtātiæ: ſed ſicut ratio ſpeciei eſt alia ratione generis inquantum addit rationem differentiæ ſupra rationem generis. vnde ita in diuinis eſt alia ratio ſciē & ſubſtantię, ſicut in creaturis eſt alia ratio ſciētię & qualitatis, quod non eſt ſimpliciter aliud: & ideo ſicut in creaturis dicitur, q eodē eſt qualis & ſciens, ita in diuinis dicitur, q eodem eſt ſubſtantia, & ſciens: non tamen q eodem ſit ſubſtantia & pater, cum relatio quę per ſe ſubſtan- I tię condiuiditur ſecundum rationem generis, & modum ſignificandi in diuinis ſaluetur.

dist.8.q.4 art.3.

ARTICVLVS II.

b Vtrum proprietates ſint perſonæ.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur q proprietates nō ſint perſonę. Quęcunq;. n. ſunt idem re, multiplicato vno, multiplicatur reliquum ſi igitur proprietates ſunt perſonę. ergo quot ſunt proprietates, tot ſunt pſonę: ſed proprietates ſunt. 5. vt ſupra dictū eſt. ergo & perſonę, quod falſum eſt. 1.par.q.40 art.1.

¶ 2 Præter. Deus dicitur trinus propter trinitatem perſonarū. ſi igitur proprietates vel notiones ſunt perſonę, videtur etiam q quinus dici debeat propter quinarium notionum, & eadē K ratione pater trinus, & filius binus. dist.23.q.1. art.3.

¶ 3 Item ſecundum Aug. Omne, quod ad aliquid refertur eſt aliquid excepto hoc, q ad alterum dicitur: ſicut denarius eſt aliquid excepto hoc, quod pretium dicitur: ſed pater refertur ad alium, quia ad filium ergo prēter relationem eſt ibi aliqd inuenire, quod relationi ſubſtat. hoc autem eſt hypoſtaſis vel perſona. ergo videtur quòd proprietates non ſunt perſonæ. lib.5.de tri. c.4 & 5.& lib.15.ca.3 tom.3.

¶ 4 Preter. Nihil videtur eſſe diſtinctiuum ſuiipſius: ſed proprietates diſtinguunt perſonas, vt dicit Dama. ergo proprietates non ſunt perſona. lib.1.fid. orth.ca.11.

¶ 5 Item. Omne concretum addit aliquid ſuper abſtractum, ſicut album ſuper albedinem: ſed perſonæ diuinæ ſignificant concretiue, vt pater & filius. proprietates autem ſignificant in abſtracto. ergo proprietates non ſunt perſonæ.

Contra. Sicut dicit Hila. nec quicquam eſt filius niſi filius: ſed filius ſignificat relationem. ergo videtur, q totum hoc quod eſt filius, ſit relatio filiationis, & ſic eſſentia eius, & hypoſtaſis erit relatio. 12. de trin. circa mediū

¶ Præter. Omnis forma eſt principium eius cuius eſt forma

quatotum

quantum ad aliquod sui esse. si igitur paternitas qua formaliter pater est pater, sit aliud ab ipso patre, erit aliquid principiũ patris, & prius eo, quod est inconueniens. ergo paternitas non est aliud à patre, & eadē rōne nec aliqua proprietas à persona. A

Respondeo, Dicendum, ꝙ circa hoc sunt tres opiniones. Poretani.n. dixerũt, ꝙ proprietates sunt in personis, vt assistētes, & non sunt ipsæ personæ. Sed hoc nō potest esse, quia aut proprietas aliq̃d est in re, & sic si non est persona in qua est, oportet ibi esse compositionem: aut nihil est in re, & sic nō erit distinctio personarũ secundum rem.

¶ Et ideo alij dicunt. sicut dixit Præpositinus, quòd proprietates sunt ipsæ personę secundum rem, nec distinguuntur à personis etiam ſm rationem, nec aliquo modo. Vnde dixit, in diuinis tantũ esse essentiam & personas: & ꝓprietates negauit. Sed cũ dicitur paternitas, sumitur abstractum pro concreto, sicut dicimus, rogo benignitatē tuam.i. te benignum, & sic etiā proprietates adorari dicitur, & dicebat, ꝙ personæ cũ sint simplicissimæ se ipsis distinguuntur. Sed hoc etiam non potest stare propter duo. Primo, quia inuenimus in vna persona plures proprietates, & relationes, ſm quod ad aliam, & ad aliam personam refertur. Secundo, quia aliquid attribuitur proprietati, quod non attribuitur personæ: sicut distinguere, personæ autem distingui. & ideo oportet, ꝙ differant secundum modum significandi proprietates à persona. Nec modus significandi diuersus veritatē haberet, sed vanitatem, nisi esset alia ratio proprietatis, & personæ: cui respondet aliquid in re, vt dictum est. D

† 3. fid. orthod. c. 6.

¶ Et ideo dicimus, ꝙ proprietates & ꝑsonæ, sunt idem re: sed differunt ratione, sicut & de proprietatibus, & de essentia dictũ est. Sed in hoc differt, ꝙ ratio proprietatis, & essentiæ, differt sicut ratio diuersorum generum, vt dictum est: sed ratio proprietatis & personæ, differt sicut ratio abstracti, & concreti in eodē genere acceptorum. In concreto aũt est duo considerare in rebus creatis, s. compositionem & perfectionem, quia quod significatur concretiue, significatur vt per se existens, vt homo vel album. Similiter de ratione abstracti duo sunt. s. simplicitas & imperfectio, quia quod significatur in abstracto significatur ꝑ modum formæ: cuius non est operari vel subsistere in se, sed in alio. vnde patet, ꝙ sicut ēt est in alijs quæ de Deo dicuntur, neutra ratio ſm totum diuinis cōpetit ex quo probatur. lib. de causis, ꝙ nihil proprie de Deo dicitur, quia nec abstractũ propter imperfectionem, nec cōcretum propter compositionem: sed quantum ad aliquid vtrunq; vere dicitur, quia & concretum propter perfectionem, & abstractũ propter simplicitatē. E

Hac di. q. 1. art. 1.

Art. præce.

propōne 6.

¶ Ad Primum igitur dicendum, ꝙ proprietates sunt idem re cum personis quantum ad esse: sed ſm esse personę non distinguuntur. vnde non sequitur, ꝙ ſm multitudinem proprietatũ sit multitudo personarum, quia distinctio personarum nō est nisi ſm oppositionē relatiuā. vñ ſm quod potest variari oppositio relatiua in proprietatibus, sequitur distinctio in personis, & hoc si diligenter consideretur, non potest venire ad maiorē numerum q̃ ternarium. & ideo relationes oppositæ sunt personę, & sunt duę personę, sicut duę relationes: sed relationes, q̃ sunt in eadem persona non oppositę, sunt quidē duæ relationes vel proprietates: sed non duæ personæ, immo vna persona.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ relationes signantur per modũ formarum vel qualitatum in diuinis, numerus autem proprietatum vel formarum non ponit simpliciter numerũ in rebus ipsis: sicut numerus suppositorum sicut Sor. non dicitur trinus propter hoc, ꝙ tres proprietates habeat, & ita etiam pater nō dicitur trinꝰ propter tres notiones: sed deꝰ dicitur trinus ꝓpter tres ꝑsonas, vel tria supposita.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ dictum Aug. veritatē habet in diuinis, & in creaturis: sed diuersimode, q̃a illud quod in creaturis ad aliquid dicitur substat relationi, sicut subiectum accidēti. & ideo est aliud & aliud: sed illud q̃d in diuinis ad aliquid dicitur, est ipsa relatio, quia in Deo non est aliud ſm rem, sed ſm rationē essentia, & habens essentiam, quod est persona, & ipsa proprietas distinguens personam. vbi sup.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ proprietas significatur per modum formæ, & formæ est distinguere. ideo proprietates ꝑsonas distinguunt, & hoc est quantum ad modum significandi, qui fundatur in vera ratione proprietatis. Ideo ex hoc non pōt concludi aliqua diuersitas secundũ rem. † lib. 2. de trin. prope princ.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ in diuinis, abstractum & concretum non differunt secundum rem, sed secundum rationem, vt dictum est. vnde ita differt proprietas à persona, sicut dicat à Deo, quod est secundum rationem tantum. in Cor. art.

est, & filius. Nam in quo paternitas est, pater est, & in quo filiatio est, filius est. Si ergo vna eademq; res habet in se paternitatem, & filiationem, & ipsa generat, & generatur quod dicētes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extēdentes patrem in filium cum ipsum sibi filium, ipsum proponāt & patrem. Si vero negauerint, in vna Dei essentia paternitatē esse, & filiationem, quomodo ergo dicunt esse Deum? His atq; alijs argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertione, vt veritatis formam dissecent. B

Responsio contra hāc eorum opinionem, vbi traditur, quòd proprietates non penitus ita esse in Dei essentia, sicut in hypostasibus dicuntur.

D

QVorum audaciæ resistentes, atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio, non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus, in quibus ita sunt, quòd eas determinant: vt ait Ioan. dama. Caracteristica idiomata sunt, id est determinatiuæ proprietates hypostaseos, & non naturæ: etenim hypostasim determinant, & nō naturā. Ideoque licet paternitas, & filiatio sint in diuina essentia, cum eam non determinent, non ideo potest dici, quòd diuina essentia, & generet & generetur. Vel ꝙ eadem res sit sibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita, & ita nō idem generat & generatur: sed alter alterum. C

Quærit quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinent.

SEd forte quæres: cum hę proprietates non possint esse in personis, quin eas determinent, quomodo in diuina essentia esse possunt: ita vt non eam determinent? Respondeo tibi, & hic cum Hila. Ego nescio, non requiro, sed consolabor me tamen. Archangeli nesciunt, angeli non audierunt, secula non tenent, propheta nō sensit, apostolus non interrogauit, filius ipse

ARTICVLVS III.

c Vtrum proprietates sint in personis, & in essentia.

AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ proprietates nō sint in essentia nec in personis. Quęcunq;.n. sunt idem secũdum rem, vnum eorum non potest esse in altero; quia propositiones sunt transitiuę. vnde ſm Philosophum. 4. Phys. nihil est in seipso, nisi per accidens: sed proprietates sunt idem re cũ essentia & personis. ergo non sunt in essentia, vel in personis. Tex. 26.

¶ 2 Prętereà. Omnę illud in quo est relatio, refertur, & omne q̃d refertur, in diuinis relatione distinguitur, cum igitur essentia non distinguatur, videtur ꝙ in essentia non sit relatio. E

¶ 3 Item. Cum relationes sint consequentes motum, vel mutationem aliq̃, in quo non potest esse motus, vel mutatio, nec relatio esse poterit: sed in diuinis nullus pōt esse motus vel mutatio. ergo nec relationes, siue in essentia, seu in diuinis ꝑsonis.

¶ 4 Prętereà. Omne quod est in aliquo, secundum aliquem modum in illo est. sed nullus modorum, quo aliquid in aliquo à Philosopho 4. Physic. inesse dicitur, potest conuenire ad hoc, quòd proprietates in personis sint. ergo videtur, quòd nec proprietates sint in essentia nec in personis. Tex. 23.

Contra in pręfatione. In personis adoretur proprietas.

¶ Prętereà. Quod denominatur ab aliqua forma, oportet, ꝙ habeat illam in se: sed personę denominantur a proprietatibus. dr̃.n. à paternitate pr̃. ergo vi. ꝙ proprietates sint in personis.

Respōdeo, Dicendum, ꝙ proprietates sunt in essentia, & in personis: sed diuersimode: quia in essentia sunt per idētitatem rei, & non sicut in supposito: sed in personis sunt sicut in supposito,

posito, sed diuersimode, secũdum ꝙ aliquid dicitur suppositũ F alicuius dupliciter. Vel naturę per quam constituitur, sicut humanitas est in Sor. & hoc modo proprietates personales, sunt in personis. Vel sicut illud quod aduenit post esse cõstitutum: sicut albedo est in Sorte, & ita ſm intellectum proprietates nõ personales vt innascibilitas, & cõis spiratio sunt in personis: non tñ ita ꝙ suppositum sit aliquid aliud ab eo qđ inest secundum rem: sed ſm rõnem tm̃ concreti & abstracti, vt dictũ est. (art.preced.)

¶ Et Per Hoc patet responsio ad primũ, quia ex hoc ꝙ ratione distinguũtur, & re idem sunt proprietates cũ essentia & personis: vnum in altero dicitur esse.

nõ edidit. Cesset ergo dolor quęrelarum. Non putet homo sua intelligentia generationis sacramentum posse consequi. Absolute tamen intelligendus est pater, & filius, & spiritussanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est filius à patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parẽte, vnus ab vno non natura deitatis alia & alia, quia ambo vnũ. Hoc credendo incipe, percurre, persiste, & si non peruenturum sciam: tamen gratulabor profe- G ctorum. Qui.n.pie infinita prosequitur, & si nõ contingat aliquãdo, tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inseras in illud secretũ, & archanum inopinabilis natiuitatis, nec te immergas summam intelligentiæ cõprehendere præsumens: sed intellige incomprehensibilia esse. His, alijsque multis euidenter ostẽditur nobis nullatenus licere maiestatem perscrutari, ius ponere potestati modum circumscribere infinito.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ in quocunq; est relatio, sicut in supposito illud refertur, sicut in quocunq; est albedo, sicut in supposito, illud est album. in natura autem diuina, vel essentia diuina, non est proprietas relatiua sicut in supposito: immo per omnimodam rei identitatem. vñ relatio non potest prędicari cõcretiue de essentia, vt dicatur, essentia refertur, sed prædicatione designante identitatem, vt dicatur essẽtia est relatio. & iõ non oportet, ꝙ essentia distinguatur. sicut ẽt in creaturis paternitas est in Sor. H sicut in supposito. vñ Sor. pater dr̃: non aũt humanitas eius pater dr̃, etiam qua posset dici paternitas esse, nõ quidem secundum identitatem rei, sicut est diuinis: sed ſm conuenientiã in vno supposito, qđ est Sor. in quo est humanitas & paternitas.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc ꝙ relatio consequitur motũ, accidit relationi inquantum non est æterna. vnde si aliquæ relationes æternæ sunt, non consequuntur motum aliquẽ. sicut si ponatur mundus æternus; erit designare in cęlo aliquod corpus æquale alteri vel duplum, vel ſm aliam proportionem: & tñ illæ relationes non consequuntur motum aliquẽ vel mutationẽ: quia in cœlo nõ est motus ad qtitatem, & similiter cum relationes quibus personę distinguunt̃ sint ab ęterno, nõ oportet, ꝙ motũ aliquem cõsequant̃: sed loco motus aliquo modo consequuntur cõmunicationem, & acceptionẽ naturę diuinę.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ secundum Hila. comparatio ter- I renorum ad diuina nulla est. vnde nullus illorum modorum (1.de tri in. post med. vbi sup.) quem Philosophus enumerat, sufficit ad explicandum, quõ in diuinis aliquid in aliquo esse dicatur, & præcipue modus ille, quo proprietates in essentia esse dicuntur: quia non inuenitur in creaturis aliqua diuersorum generum in idẽtitatem rei cõuenire, sicut relatio, & substantia in diuinis conueniunt ratione cuius vnum in altero esse dicitur. s. paternitas in essentia, sicut in præexistente ſm intellectum. Sed modus ille, quo proprietates non personales sunt in personis, habet aliquid simile illi modo quo forma est in materia, s. forma accidentalis in subiecto. Sed modus ille quo proprietates personales sunt in ꝑsonis, habet aliquid simile cum illo modo, quo differẽtiæ sunt in specie, vel natura communis in inferiori, quãuis in his omnibus maior dissimilitudo, quàm similitudo inueniatur.

ARTICVLVS IIII.

K *Vtrũ essentialia adiectiue prędicẽtur de proprietatibus.*

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ essentialia adiectiua de proprietatibus prędicentur. quæcunq;.n. sunt idem ſm rẽ, quicquid de vno dr̃, & de altero videtur dici: alias affirmatio & negatio de eodem verificaretur, quia de quo nõ dicitur affirmatio, dicitur negatio: sed proprietates sunt ipse Deus, vt probatum est. ergo essentialia adiectiua, quæ de diuina essentia, prędicantur, ẽt de proprietatibus prędicari debẽt. (Hac di.q.1. art.2.)

¶ 2 Pręt. De similibus idem est iudicium: sed quędam adiectiua essentialia de proprietatibus prędicantur, vt immensus, increatus &c. ergo videtur ꝙ etiam omnia alia.

¶ 3 Item. Videtur ꝙ ẽt adiectiua notionalia seu personalia, de proprietatibus prædicentur, quia maior est conuenientia personalium adiectiuorum cum proprietatibus, ꝙ essentialiũ: sed quædam essentialia prædicantur de proprietatibus, vt dictum F est. ergo multo magis omnia personalia, vt dicatur paternitas est generans vel innascibilis, & sic de alijs.

¶ 4 Præt. Secũdum Boe. nulla propositio verior illa est in qua idem de se prædicatur: sed omnes dicunt, quòd in patre idem est paternitas, & generare. ergo potest vere dici, quòd paternitas generet. (dist.22.q.2. arti.1.)

Contra. sicut proprietas est idem re cũ personis, ita etiam & essentia, quãuis vtrũque ratione differat: sed ratione huius idẽtitatis non sequitur, quòd notionalia adiectiua prædicentur, de essentia propter diuersum modum significandi, qui causat diuersitatem suppositionis. non enim dicitur, quòd essentia sit genita. ergo videtur, quòd eadem ratione non debeat dici, quòd filiatio sit genita.

Respondeo, dicendum, ꝙ sicut dictum est, proprietas persona & essentia ſm rem non differunt: sed ſm rationem tãtum, (Hae dist.q. 2.art.1.) & diuersum modum significandi. vñ distinguendum est in adiectiuis, quia omnia illa quæ prædicant conditionem rei absolute, prędicantur cõiter de proprietate, persona, & essentia, & hmõi: pręcipue si sunt adiectiua negatiua, vt increatus, & hu- H iusmodi. Quęcunq; vero exprimũt modum significãdi, in quo ista tria distinguuntur, non prędicant̃ de eis cõiter. Tamen in his ẽt diuersitas. Quędam;.n. sunt, quę important illum modũ significandi in principali significato: sicut hoc nomen cõe importat significando modum essentiæ, & similiter hoc nomẽ distinctum modum personę, & hoc nomen distinguens modum proprietatis: & iõ si illorum prędicatio permutetur, vt dicatur essentia distincta, vel proprietas cõis, vel aliquid hmõi, erit falsa propõ, & non solum impropria. Quædam aũt important illum modum non significando ipsum: sed dant eum intelligere ex suo modo significandi: sicut illa, quæ significant ꝑ modũ actus, quia actus sunt suppositorum. vñ talia non proprie possunt attribui nisi personis, quę sunt supposita diuinę naturæ: non aũt proprietati, vel essentiæ, quę significantur per modũ formę. Vñ non proprie dr̃, ꝙ paternitas generat, neq; ꝙ paternitas creat: & similiter ẽt illa, quę significant concretiue dant I intelligere modũ personarum. Vñ & hęc non est propria, paternitas est sapiẽs, vel hmõi. & similiter nec hęc. paternitas est pr̃, si ly pater adiectiue sumat̃, vel paternitas est innascibilis.

¶ Ad Primum igitur dicendum, ꝙ quamuis sint idem ſm rẽ, tamen secundum rationem differũt: & ideo potest aliquid de vno dici, quod de altero proprie non dicitur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illa adiectiua negatiua nõ dant intelligere aliquem modũ determinatum, qui pertineat proprie ad essentiam vel personam: sed dicunt conditiones, quæ pñt consequi quidem vtrunq; quantũ ad modum significãdi.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ adiectiua personalia, non magis conueniunt cum proprietatibus, quàm essentialia, quantũ ad modum significandi per nomen, quis conueniãt q̃tum ad rõnem gñis, quia adiectiua personalia, & proprietates, significãt ad aliquid: & ideo eadem rõne non pñt de proprietatibus præ K dicari, qua nec essentialia. Tamen de ipsa essentia diuina magis proprie prædicãtur essentialia adiectiua, quàm personalia de proprietatibus, quia proprietas significatur, vt rõ quędam personę. vñ quantum ad modum significandi. magis elõgatur a perfectione suppositi, q̃ essentia, quę dicit totum esse suppositi: licet alio modo significatũ: sed tn personalia adiectiua, de essentia omnino prędicari nõ pñt, propter distinctionem quã significant, quę est opposita modo essentię.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ generare significat idem cũ paternitate in re: sed differt in modo significandi, quia generare significat, vt egrediens à supposito, & quia paternitas nõ significatur vt suppositum, non potest generare, de ea prędicari.

ARTICVLVS V.

Vtrũ cõtrarię opiniones de notionibus possint eẽ sine pctõ.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd contrarię opiniones in notionibus, nõ possint esse sine peccato. sicut (1.p q.32. art.5.)

enim

1. par.q.32. art.4. lib.1.de tri. c.3.to.3. enim dicit Aug. nec periculosius alicubi erratur, quàm in materia trinitatis: sed contrariæ opiniones de notionibus nō possunt esse sine errore alicuius. ergo cum iste error sit circa materiam trinitatis, videtur, ꝙ sit periculosissimus.

¶ 2 Præter. Duorum contradictoriorum oportet alterum esse falsum: sed quidam dicunt non esse proprietates, & quidam esse infinitas, & quidam .5. & quidā esse essentiam, & quidam non, quæ contradictorie opponuntur. ergo videtur, ꝙ ex altera parte interueniat mendacium: sed
lib.de mendacio c.21. to.4. ſm August. omnium mendaciorū grauissimū est, quod est circa diuina. ergo videtur, ꝙ ista contrarietas sine peccato non
† sup.ps.68. to.8. possit esse. Si dicas, ꝙ excludantur propter hoc, ꝙ de nominibus nihil in sacra scriptura habetur, & ita licuit vnicuiq; opinari quod voluit.

¶ 3 Contra. aut.n. sacra scriptura dicitur canon bibliæ, aut dicta sanctorū patrum. Si canon bibliæ, sicut nec de notionib., ita etiā nec de personis ibi fit mentio. ergo ꝑ eandem rōnem licebit negare personas, vel diuersificari circa numerū personarū, quod tñ hæreticum iudicarent. Si dicta sanctorum patrū: cōtra expresse inueniūtur facere mētionem de proprietatibus: sicut patet ı multis authoritatibus dictis. ergo videtur, ꝙ omnino excusari non possit.

Contra. Oē peccatum, vel est fidei vel morum: sed circa istam cōtrarietatem nō incidit peccatum morum, q̄a hoc peccatum est circa actiones, nec etiam peccatum fidei, quia nullus ar. fidei negatur. ergo videtur, quòd sit sine peccato.

Respondeo, Dicendum, ꝙ contrarie opinari de aliquo, potest esse dupliciter. Vel ꝙ pertineat ad religionem fidei: Vel ꝙ
E non pertineat. Et si quidem sit de non pertinētibus ad fidem, quibus positis vel remotis, nihil inconueniēs fidei sequat, nullum peccatū est: nisi forte per accidens. s. præsumptionis in eo, qui nimis asserit quod dubium est, vel mendacij, vel inanis glo riæ, vel multorum aliorum, quia causæ per accidens sunt infi-
Text.23. & 2. Metaph. tex.6. nitæ ſm Philosophum. 2. phy. Si autem est cōtradictio de his, quæ ad fidem pertinēt, hoc potest esse dupliciter. Vel quia est de illis, quæ expresse in articulis fidei continentur, quos scire oēs tenentur, & circa talia contradictio non est sine peccato in altero, vel erroris simplicis, vel hæresis, si pertinacia adiungatur. Vel est de illis, ad quæ consequitur aliquid inconueniens,
* D.419. & contrarium fidei: licet in fide expressum * non sit, nec determinatum, & tunc ante pertractationem per quam scitur, ꝙ aliquid inconueniens fidei sequitur, pōt vtrunq; sine peccato opinari, & maxime si pertinacia non adiungatur. Sed pertractata veritate, & viso quid sequitur, idem iudicium est de eis,
A & de illis, quæ determinata sunt in fide, quia ad vnum sequitur alterum: sicut si aliquis simplex, & scripturas ignorans crederet Iacob patrem Isaac fuisse. Ad quod sequitur scripturam esse falsam, quod est expresse contra fidem. anteq̄ sequi ostenderetur sibi posset eius opinio sine peccato esse: sed ostenso, ꝙ sequitur scripturam esse falsam, si adhuc in opinione pertinaciter ꝑsisteret, hæreticus iudicandus esset, ita est etiā de notionibus, de quibus nihil est expresse in fide determinatum. Tamen ea errore circa notiones sequitur error circa personas, & circa fidem. sicut si ponantur relationes esse assistentes tā tum, sequitur, vel cō positio in Deo, vel distinctio non ſm rem: sed ſm rationem qđ est Sabellianę impietatis. & ideo Poretanus qui primo hoc posuerat, post viso, ꝙ hic sequitur retractauit. similiter etiā, qui proprietates negant, non omnino ponunt eas non esse: immo implicite ponunt eas in personis, & eas esse personas. Sed si omnino negarentur, esse, hęreticum esset, & similiter pertinaciter defendere, ꝙ relationes sunt tantū assistentes, hæreticum esset: & ideo hæretici in litera appellantur. Et per hoc patet responsio ad ea, quæ obiecta sunt. † 7. de trin. c.3.to.3. dist.27.

Quibus authoritatibus opinionem suā scilicet, quòd proprietas patris, vel filij nō sit Deus, muniāt.

Veruntamen nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati: sed opinionē suam etiam sanctorum authoritatibus munire conantur, quibus ostendere volunt proprietatem qua pater est pater, & ꝓprie-
B tatem, qua filius est filius, non esse Deum: ad hoc inducentes verba Aug. super illum locum psal. Et non est substantia, ita dicētis. Deus enim q̄dam substantia est. Vnde etiam in fide catholica sic ædificamur, vt dicamus patrē, & filium & spiritumsanctum vnius esse substātię. Quid est vnius substantiæ? Quicquid est pater qđ Deus est, hoc est filius, hoc est spi-
C ritussanctus. Cum aūt pater est, nō illud est, qđ vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad filiū dicitur, ad se aūt Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo Deus est, substātia est. Et quia eiusdem substantiæ est filius, proculdubio, & filius est Deus. At vero quod pater est, quia non substantiæ est: sed refertur ad filium: non sic dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quòd proprietas patris, vel proprietas filij
D non sit Deus, vel essentia diuina. Cum enim dicit, eo quod deus est, substantia est: sed quod pater est substantia non est, aperte inquiunt ostendi, id esse substantiam quo Deus est. Id vero quo pater est, non esse substantiam. Item cum ait, pater non illud est quod est, ostendit eum non esse patrem eo quod substantia est. Non enim simpliciter dixit. Pater nō est, illud quod est: sed ait. Cum pater est, nō illud est quod est, significans quo pater est, non esse illud quo est, i. essentiā. Hæc illi ita exponentes, sua commēta simplicibus, & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim eo quod Deus est, substan-
B tia est: sed quod pater est, substātiæ non est, hoc intelligi voluit, quia essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo.n. substātia est, quo Deus est, & econuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed quod pater est non est substātiæ, id est non quo pater est, eo substātia est, quia proprietate generationis pater, est qua substantia non est. Ipsam non tamē proprie-
C tatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligēdum est, quod ait. Cum pater est, non illud est quod est. i. non illo pater est, quod vel quo ipse est. i. essentia, sed notione.

Alijs etiam verbis Augustini vtū tur, vt asserant quod dicunt. s. proprietates personarum, non esse Dei substantiam.

Item illis verbis Augustini vehementer insistunt superius
D positis. scilicet, quod verbum secundum quòd sapientia est, & essentia, hoc est quod pater, secūdum quòd verbum, non hoc est, quod pater. Si inquiunt verbum non est hoc quod pater, secundū hoc quod est verbū. Id ergo quo verbum est, non est illud quod pater est. Proprietas ergo, qua verbum est, nō est id quod pater

EXPOSITIO

TEXTVS

Superi⁹ quoq;. § Hic proprietates, probat esse personas, & est ratio talis. Proprietates distinguunt personas: sed personæ ab ęterno sunt distinctę. ergo proprietates sunt ab æterno: sed nihil est æternum nisi in Deo. ergo proprietates sunt in personis, quicquid aūt est in ꝑsonis, est ipsę personæ: alias cōpositio esset in persona. ergo &c.
E § Cunq; de simplicitate. § hic probat proprietates esse essentiā diuinam, & est rō talis. In Deo idem est quod habet, & qđ habet, & quod habet: sed Deus habet proprietates, quæ in Deo sunt, vt probatum est. ergo proprietates ipsæ sunt Deus, vel diuina essentia. § Si.n. inquiunt. § Hæc est prima eorum ratio, qua ostendunt proprietates non esse personas, quæ talis est. Distin- art.2. huius dist.
guens non est distinctum: sed proprietates distinguunt personas. ergo &c. Et ad hoc rñdet per interemptionem maioris, q̄a personæ seipsis distinguuntur. § Sed idem addunt. § Hic ponit secundam rationem eorum per quam probat proprietatē nō esse essentiam, & est talis. Impossibile est idem esse quod vnit & distinguit: sed in essentia vniūtur personæ, in proprietatibus distinguuntur. ergo &c. Hanc non soluit: sed ad solutionem se excusat propter difficultatem materiæ, quō tñ respondēdum sit, in primo articulo dictum est. § Cæterum hæreticorū. § Hic ponit tertiam rōnem per quam probat proprietates non esse

in

in essentia, & est talis. In quocunq; est paternitas illud est pater, & est generans, & in quocunq; est filiatio illud est filius, & est genitū. Si ergo in essentia est paternitas & filiatio, tūc essentia erit pater vel generans, & filius vel genitus: sed essentia vna & eadem res est. ergo eadem erit res generās, & genita, vel pater & filius, quod est hæresis Sabellij, vt idē sibijpsi pater sit. ¶ Ad quod rñdendū, quod sūt in essentia, non determinātes ipsam, & iō adiectiua, q̄ concretiue proprietates prædicāt de essentia, non prædicantur. § Sed forte quæres. § Hic ponit quartam rōnem, quæ est contra vltimā respōsionē, & est talis. Vbi est eadem cā, & idem effectus: sed proprietates determinant p̄sonas, quia sunt in p̄sonis. ergo & determinabunt essentiā si sunt in essentia. Et ad hoc nō respōdet, sed excusat se p̄p̄ difficultatē materię, qualiter tñ respondendū est, in tertio articulo dictum est. § Veruntamen non desistunt. § Hic inducit authoritates pro se, in quib⁹ Aug. videtur dicere, q̄ non eo Deus est, quo pater, & ita cum paternitate sit pr̄, & essentia sit Deus, paternitas nō erit essentia. Et ad oia huiusmodi rñdet hoc modo, quia cum dr̄, non eo est pr̄ quo Deus, hæc est duplex: quia negatio pōt includere ordinē quasi causæ formalis, qui importatur in hoc qđ dicitur eo, & sic est vera, & non facit pro illis. Est. n. sensus: non eo quo pr̄ est, Deus est, id est paternitate qua denominatur Deus. Vel potest includi ab ordine, ita quòd ordo remaneat affirmatus, & sic est falsa, & in hoc sensu facit pro eis. Est enim sensus non enim eo quo pater est, Deus est, id est illud quo pater est, non est illud, quo Deus dicitur, & hoc falsum est, quia paternitas qua denominatur pater, est deitas qua denominatur Deus, quamuis à paternitate non dicatur Deus, & hoc propter rationem diuersam vtriusque.

† Lib. 8. parum ante medium.

Rom. 8.

est, non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet, secūdum q̄ verbum nō sit hoc quod pater est, ea tamē proprietas, qua verbum est, est id quod pater, id est diuina essentia: sed non est hypostasis patris.

DISTIN. XXXIIII.
A

Opinio quorundā non idem esse personam & essentiam, vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse patrem & filium et spiritumsāctum.

PRedictis autem adijciēdum est, quòd quidam peruersi sensus homines, in tantam prosilierunt insaniam, * vt dicerent non idem esse naturam Dei & personam siue hypostasim, dicentes eandem essentiā non posse esse patrem & filium sine personarum confusione. Si. n. inquiūt ea essentia quę pater est, filius est, idem sibi pater est & filius. Si hāc rem dicis esse patrem, aliam quęre quam dicas esse filium. Si vero aliam non quæsieris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus. Propter hæc & huiusmodi inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam & simplicē, esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur, qui in 8. lib. de Tri. Quærens, vtrum Apostolus spiritum Dei nominans, & spiritum christi idem significauerit vtroque verbo, inquit ita, Gentium prędicator volens naturæ vnitatem in patre & filio docere ait. Spiritus Dei in vobis est. Si quis autem spiritum christi non habet, hic non est eius. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum &c. Spirituales omnes sumus si in nobis est Dei spiritus, sed & hic spirit⁹ Dei est & spiritus christi.

G Et cum christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est, qui suscitauit christum. Et cum eius qui suscitauit christū in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi. Nec tamen non Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo o hæretice spiritū Christi à spiritu Dei, & excitati à mortuis spiritum christi, à spiritu Dei Christum à mortuis excitātis. Cum qui habitat in nobis spirit⁹ christi, spiritus Dei sit, & spiritus christi à mortuis excitati spiritus Dei tantum, sit christum à mortuis excitātis.

H Et quæro nunc in spiritu Dei, vtrum naturam an rem naturæ significatā existimes? Non est. n. idem natura quod res naturæ, sicut non idē est homo, & qđ hominis est: nec idē est ignis, & quod ipsius ignis & quod ipsius ignis est, & secundum hoc non est idem Deus, & quod dei est. Huius dicti occasione præfati hæretici dogmatizauerunt, non idem esse personam, & naturam Dei, asserētes naturam

I Dei non esse tres personas. Intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rem naturę personam, & nomine naturę diuinam naturā. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum. Vtrum per spi-

F do per authoritatem. ibi § Idem quoq; testimonio &c. § § Hoc quidam dicunt. § Hic respondet ad probationes. Et circa hoc duo facit. Primo respondet ad authoritatem. Secundo ad rationem. ibi § Nec tamen diffitemur. § Circa primum duo facit. Primo ponit authoritatis expositionem. Secundo confirmat suam sententiam per authoritatem Augustin. & Hilar. ibi § Nō ergo secundum cor &c. § § Hic conside. § Hic comparat essentiam ad personas secundum communitatem. Et circa hoc facit. Primo prosequitur essentię communitatem. Secundo determinat significationē cuiusdam, nominis, quod communitatem essentię designat. ibi § Hic nō est pretermittendū. § Circa primum duo facit. Primo ponit illud, quod pertinet ad communitatē essentiæ, prout nomine essentiæ significatur. Secundo proue significatur nomine aliorum attributorum ibi § Ex prædictis constat. § Vbi duo facit. Primo, ostendit eorum communitatem. Secundo, prosequitur appropriationis rationem. ibi § Id ergo sacri eloquij. § § Præter. Sciendum. § Hic imponit finem tractatui de trinitate. Et circa hoc duo facit. Primo, prosequitur quiddam quod videbatur deficere. s. de nominibus trāslatiuis. Secundo, confitetur insufficiētiam propter materiæ difficultatem. ibi § De tacramēto vnitatis; &c.

DISTINCTIO. XXXIIII.
DIVISIO TEXTVS.

HIc Magister comparat personam ad essentiam. Et diuiditur in partes duas. In prima ponit comparationem. In secunda ponit materiæ finem. ibi § Præt. Sciendum est. § Prima in duas. In prima comparat personam ad essentiam secundum identitatem. In secunda secundum communitatem essentiæ ad personas. ibi § Considerandum. § Prima in duas. In prima ponit errorem quorundā, & rationes errantium. In secunda respondet ad illas rationes. ibi § Hic quidam dicunt. § Circa primum duo facit. Primo ponit errorem. Secūdo erroris probationem. ibi § Si enim inquiunt &c. § Et hęc in duas. Primo enim ponit probationem per rationem. Secun-

QVAESTIO PRIMA.
A

Hic est triplex quæstio.

Prima. De comparatione essentiæ ad personam.
Secunda. De appropriatione quæ in litera ponitur.
Tertia. De his, quę translatiue de Deo dicuntur.

K

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum essentia sit persona.
Secundo. Vtrum possit dici, q̄ tres p̄sonæ sint vnius essentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum persona, & essentia in diuinis sint idem.

AD Primum sic proceditur. Videtur q̄ persona, & essentia in diuinis non sunt idem: Omnis enim persona vel hypostasis in diuinis, aut est generans vel genita vel procedens: sed essentia nō est huiusmodi; vt supra dictum est. ergo &c. 1. p. q. 28. art. 2. Et de poté. q. 9. arti. 1. Dist. 5. q. 1. art. 1.

¶ 2 Præt. affirmatio & negatio, nunq̄ verificantur de eodem, verificantur

ritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ, vt sic ostenderet distinguēdum esse inter naturam, & rem naturæ, idest personam.

Hic docet, quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circumstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant, & quòd spi. sanctus est res vnius naturæ patris, & filij, & est ipsa natura.

B

HOc quidem dicunt, nō intelligentes pia diligentia, scripturæ circumstātiam, quia considerata percipi potest, quomodo præmissa dixerit † Hil. Subsequenter.n.in eadem serie, ostendit in spiritu Dei, aliquādo significari, patrē, vt cum dicitur, Spiritus domini super me. aliquādo significari filium: vt cum dicitur, In spiritu Dei eijcio demonia, naturæ suæ potestate se dæmones eijcere demonstrans, aliquando spiritumsanctum, vt ibi, Effundam de spiritu meo, super omnem carnem. Quod dicit consumatum fuisse cum apostoli spiritusancto misso omnib' linguis locuti sunt. Deinde, quare hanc distinctionem fecerit, & quòd in superioribus, per verba apostoli, idem spiritussanctus significatus sit, & quòd ipse sit res vnius naturæ, patris, & filij, aperte ostēdit, inquiens, ita. Hæc iccirco sunt demonstrata, vt quacunque parte hæretica falsitas, se contulisset: finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus, & cum habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat, quàm spiritus Dei. Quòd si per spiritumsanctum Christus, in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei, vt spiritum Christi esse noscendum

C

est, & cum per naturam Dei, natura ipsa habitat in nobis: indifferens natura filij creditur esse à patre, cum spiritussanctus, qui est spiritus Christi, & spiritus Dei, res naturæ demonstretur vnius.

† Ibid. — De tri. li. 1. cap. 7. — † Isa. 61. — Luc. 11. — † Ioelis.

verificantur autem de essentia, & persona, quia essentia non est distincta, persona est distincta. ergo persona, & essentia non sunt idem.

¶ 3 Item. Omnis persona, vel hypostasis est suppositum alicuius naturæ: sed idem non potest sibiipsi supponi. ergo persona, & essentia, non sunt idem.

¶ 4 Præt. Omne proprium, se habet ex additione ad cōmune: sed essentia est cōmunis, persona autē est proprium. ergo persona se habet ex additione ad essentiam, non igitur sunt omnino idem.

¶ 5 Item. Nulla duo vniuntur in eo, quod omnino idē est vtrique, quia iam in nullo, distingui possent. Sed duæ personæ, vt pater, & filius vniuntur in essentia. ergo essentia, non omnino idem est vtrique personæ.

Contra per Boet. In diuinis, idem est quo est, & quod est: sed essentia significatur, vt quo est. Persona vt quod est. ergo idem est essentia, & persona.

¶ 1 Præt. Si persona patris, nō est ipsa deitas, qua Deus dicitur, pater dicetur participatione alicuius naturæ. Sed illud cuius participatione, aliquid denominatur est maius, & perfectius, quantum ad illud genus, secundum quod denominatur, quàm ipsum participans, vt supra habitum est. 22. distin.

c. 12. de di. no. q. 1. ar. 1

& Diony. etiam dicit, quòd participationes excedunt ipsa participantia. ergo sequeretur, quòd aliquid, quod non est pater, scilicet ipsa diuinitas esset maius, & perfectius patre, quod est inconueniens. ergo oportet, quòd essentia, & persona, sint omnino idem.

¶ 2 Præt. Sequeretur, si essentia esset alia res à tribus personis, quòd essent quatuor res in diuinis, quod est hæreticum.

Respondeo, dicendum, quòd persona, & essentia omnino re in diuinis, non distinguuntur. In illis enim in quibus aliud est essentia, quàm hypostasis, vel suppositum, oportet quòd sit aliquid materiale, per quod natura communis indiuiduetur, & determinetur, ad hoc singulare. vnde illam determinationem materiæ, vel alicuius, quod loco materię se habet addit in creaturis, hypostasis supra essentiam, & naturam. vnde

*Dq. 417.

non omnino ista in * creaturis idem sunt. In Deo autem, non est natura ipsius subsistens, per aliquod ad quod determinatur, sicut per materiam: sed per seipsam est subsistēs, & ipsum suum esse subsistens est. vnde natura est ipsum, quod subsistit,

* D. 1081.

& esse in quo subsistit, & propter hoc in Deo omnino, * idem est, quo est, & quod est. Vnde oportet, quòd omnino idem sint re, essentia, & persona, etiam si poneretur, quòd proprietates, non essent essentia, quia personę non habent, quòd sint personæ ex hoc, quòd subsunt proprietatibus: sed ex hoc, quòd subsunt essentię, quia persona dicit indiuiduum subsistens, in genere substantię. vnde magis est inconueniens ponere differentiam, secundum rem inter essentiam, & personam, quàm inter essentiam, & proprietatem. Nihilominus tamen essentia, & persona distinguuntur secundum rationem, cui tamen rationi veritas rei, pro fundamento substat. Cum enim in Deo, sit summa simplicitas, & summa perfectio: vtroque modo possumus Deum significare, scilicet quantum ad simplicitatem per nomina abstracta, & quantum ad perfectionem, per nomina concreta, quę significant aliquid subsistens.

¶ Item. In diuinis inuenimus, aliquid commune secundum rem, & aliquid proprium. Sic ergo ratio personę duo includit in diuinis, nomine enim personæ significatur Deus, vt subsi-

A

stens, & proprium, sed nomine essentię, significatur vt simpliciter, non autem vt subsistens, & significatur vt commune: sed nomine paternitatis, non significatur, vt subsistens, sed vt proprium, non quidem, vt distinctum, sed vt distinguens. Et sic patet, quod persona re ab essentia, & proprietate, non differt, sed secundum rationē tantum, per quā vtrunque significatur vt forma se respectu, personę, quātum ad duo, quę sunt de intellectu personę: quia essentia significatur, vt forma eius, inquantum est subsistens, & proprietas, vt forma eius, inquātum est propriū, vel incōmunicabile.

¶ Ad primum igitur dicendum, quod generare, & similes actus attribuuntur, personę diuinę, secūdum duplicem modum significandi, quo ab essentia distinguitur. Tū, quia significant relationes distinguentes personas. Tum, quia significant per modū actus: actus autem omnis est rei subsistētis, & perfectę. & ideo non possunt essentię attribui ex hoc, quod attribuuntur hypostasi, quia hypostasi attribuuntur, secundū id in quo non est idē cum essentia. & ideo incidit fallacia accidentis, in processu.

¶ Ad secundum dicēdum, quod de eodem secundum quod idem est, impossibile est aliquid idem affirmare & negare, sed si in aliquo distinguantur affirmationes, & negationes pertinentes ad illam distinctionem de ipso verificari potuerunt, quia omnis distinctio siue rei, siue rationis fundatur in affirmatione, & negatione, sicut patet etiam in synonymis. tunica enim & vestis eandem rem significant: tamen nomina sunt diuersa, &

D

similiter indumentum. vnde affirmationes, & negationes, quę pertinent ad rem, non possunt verificari, vt dicatur tunica est alba, indumentum non est album, sed affirmationes, & negationes, quę pertinent ad ipsa nomina possunt verificari, vt dicatur, indumentum est neutri generis. vestis non est neutri generis. Ita etiam cum persona, & essentia sint idem secundum rem, nihil quod ad naturam rei pertinet, quod prędicatur de essentia, potest negari de persona, vt dicatur, quod essentia est increata, & persona non est increata: essentia est Deus: & persona nō est Deus. vel aliquid huiusmodi. Sed quia ratione distinguitur, quicquid pertinet ad rationē illam in qua distinguuntur, quod prędicatur de vno potest negari de altero, vt dicatur, quod essentia est communis, persona non est communis, persona generat, essentia non generat, & sic de alijs. vnde in omnibus talibus, non idem attribuitur essentię, & personę.

E

¶ Ad tertium dicendum, quod proprie loquendo, non est in diuinis, aliquid sub alio. vnde sup. 8. distin. Aug. non recipit nomen substantię in diuinis, & etiam Ric. de San. Vict. nomen subsistentię in nomen existentię mutauit. vnde etiam nec proprie ibi suppositum dicitur, vt suppositio ad rem referatur. Sed vtimur talibus nominibus, secundum intellectum nostrum, qui accipit in diuinis, aliquid respondens illis duobus in creaturis, quorum vnum alteri supponitur, sicut res per se existēs supponitur formę communi simplici, & intellectus accipit, aliquid simpliciter in Deo, quod respondet formę, & aliquid subsistens quod idem est re, cum simplici, & ideo rem subsistentem in diuinis nominat suppositum naturę simplicis.

Ricar. 4. de tri. c. 20.

D. 367. & 634. & 635.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cōmune * est duplex. Quoddam enim commune est secundum rationem, & illud per additionem alicuius proprij contrahitur, & determinatur: sicut genus per additionem differentię, & species per materiā indiuiduatur. Aliud est commune re, quod quidē manet indiui-

* D. 367. & 634. & 365.

nisum, vnde non oportet, quòd aliquo addito determinetur, sicut est essentia in tribus personis: sed verum est, quòd oportet de intellectu personæ esse aliquam rationem, scilicet relationis, quæ non est de intellectu essentiæ, quæ tamen relatio, re ab ipsa essentia non differt. vnde nec compositionem facit nec in aliquo realiter personã ab essentia distinguit: sed personam à persona.

¶ Ad quintum dicendum, quòd tres personæ vniuntur in essentia, quæ omnino secũdum rem, idem est vnicuiq; illarum, tamen differt secundum rationem ab vnaquaque, prout persona includit in se intellectum relationis, quæ relatio, quamuis comparata ad essentiam ratione tantum differat ab ea, tamẽ comparata ad suum relatũ cui opponitur realẽ distinctionem facit. Non enim relatio distinguit realiter, nisi secundum oppositionem respectus quam habet. illa autem oppositio, non est ad hoc, in quo relatio habet esse: sed ad hoc ad quod dicitur, & ideo relatio non distinguitur realiter ab essentia, & persona in qua est, sed à persona alia ad quã dicitur.

Quæro nunc ergo, quomodo nõ ex natura vnũ sunt? A patre procedit spiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit, Sed omnia, quæ habet pater, filij sunt. Ic circo, qui ab eo accepit, Dei spiritus est, & idem spiritus Christi est: Res naturæ filij est: sed & eadem res, & naturæ patris est, & G Dei excitantis Christum à mortuis spiritus est, & idem spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit si præstari potest vt spritus, qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis bis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi, & cũ spiritus Christi inest, inest spiritus Dei. Ita cũ qđ Dei est, & Christi est, & qđ Christi est, Dei est, nõ potest qd aliud diuersum Christus esse, quàm Deus est. Deus igitur Christus est vnus cum Deo spiritus, ẽm illud. † Ego, & pater vnũ sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, nõ solitudinem vnionis. Ecce si hęc verba diligenter attẽdas, inuenis spiritumsanctum rem naturæ dici patris, & filij, & eundem dici, esse naturam Dei, vbi dicitur per naturam Dei, natura ipsa habitat in nobis, si per spiritumsanctum Christus est in nobis. Itaq; in Trinitate, non ita distinguendum est inter naturam, & rẽ naturæ: sicut in rebus creatis, quia vt ait † Hila. comparatio terrenorum ad Deũ nulla est, & si quę cõparationum exempla interdum afferunt, nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem cõtinere. Non. n. humano sensu de Deo loquendum est.

† Ioan. 10.

Quòd propter res creatas illud dixerit, non idem est natura, & res natura.

AD naturã ergo rerum creatarum respiciens, inquit. Non idẽ est natura, quod res naturæ, subijciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens H errorem esse, sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit: & secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est, ac si diceret. Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogeris fateri, quia non idem est Deus, & quod Dei est, quod dicere impium est, cum spiritus Dei, Deus sit, & Dei filius sit Deus.

† De tri. li. 8. post med. † De tri lib. 8. vbi sup.

ARTICVLVS II.

b Vtrum tres personas esse vnius essentia conuenienter dicatur.

1. p. q. 39. ar. 2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur inconuenienter dici, quòd tres personæ sint vnius essentiæ, quia secundum grammaticum, obliqui transitiui sunt: sed constructio transitiua exigit diuersitatem eorum, quæ construuntur. cum igitur essentia, non sit diuersa à persona, videtur inconuenienter dici tres personas esse vnius essentiæ. Si dicas, quòd genitiui illi construuntur intransitiue, sicut cum dicitur. donum spiritussancti, idest, quod est spiritussanctus.

¶ 2 Contra. Sicut tres personæ, sunt vna essentia, etiam sunt vnus Deus. ergo si ista ratio sufficit, adhuc videtur, quòd similiter possit dici esse tres personas vnius Dei, quòd in litera negatur.

¶ 3 Item. Omnis constructio obliqui potest exponi per aliquam præpositionem, cum causali: sed hæc est falsa, quod tres personæ sunt ex eadem essentia, vel de eadem essentia, vel per eandem. ergo videtur, quòd hæc etiam sit falsa, quòd tres personæ, sunt vnius essentiæ.

4. Metaph. tex. 3. ¶ 4 Præter. Eadem est ratio rei, & vnius rei, vt dicit Philosophus. Si igitur tres personæ sunt vnius essentiæ, conuenienter poterit dici, quòd tres personæ sunt essentiæ, quod nihil est dictum. ergo nec primum.

Contra. vt in litera habetur, ab omnibus catholicis confessum, & defensum est nomẽ homousion, sed hoc nihil aliud est, quàm esse vnius essentiæ, vt in litera dicitur. ergo tres personæ sunt vnius essentiæ.

Respondeo, Dicendum, quod ista simpliciter concedenda est. Tres personæ, sunt vnius essentiæ. Quamuis enim quatuor sint causæ in rebus creatis, non tamen habitudines omnium causarum in Deo inueniuntur. Habitudo autem causæ materialis, non competit Deo, nec respectu alicuius, quod F in ipso est, nec respectu eius, quod in creaturis est, quia materia imperfecta est, & in potentia. Sed habitudo causæ finalis est quidem in Deo respectu creaturarum, cuius bonitatem, finem omnis creaturæ dicimus, non autem respectu alicuius, quod in ipso est. non enim vna persona est finis alterius, quia ex hoc sequeretur gradus in bonitate. Habitudo autem causæ formalis competit Deo, & respectu creaturę cuius exemplar est, & respectu eius, quòd in ipso est, tamen ista habitudo, nõ fundatur super aliquam relationem realem: sed secundum modũ significandi: quia aliquid significatur, vt forma sicut essentia, & aliquid vt subsistens in forma, sicut persona. Habitudo autem causæ efficientis competit Deo, & respectu creaturę, & respectu eius, quod in ipsu est, non quidem esse ad personam, sed personæ ad personam, quę ab ipso est, nec tamen ista habitudo fundatur supra acceptionẽ intellectu: sed supra relationem, quę in re est, vt tamẽ efficiens large sumatur, quia in diuinis, non est aliquid faciens, & factum, sed est ibi origo vnius personę ab alia: & ita patet, quod omnis constructio in diuinis respectu diuinorum, vel est secundum habitudinem causę efficientis, vt cum dicitur filius patris: vel secundum habitudinem causę formalis, vt cum di I citur tres personę sunt vnius essentię. vnde dicendum, quòd isti genitiui construuntur in habitudine causę formalis.

¶ Ad primum igitur dicendum, quòd quamuis essentia, & persona sint idem re, tamen differunt ratione, quia vnum, vt forma alterius significatur, & talis diuersitas, sufficit ad grammaticum, qui modos significandi, per nomen considerat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est ibi omnino constructio secundum identitatem, sed secundum habitudinem formę, vt dictum est, & quia Deus non significatur vt forma triũ personarum, ideo non potest dici, quod tres personę sint vnius Dei, non enim posset intelligi ista constructio, nisi possessiue: & similiter propter eandem rationem dicitur, quod est vna essentia trium personarum, non quòd sit vnus Deus trium personarum, & in nomine Dei importat habitudo principij creantis, & gubernantis. corp. ar.

K ¶ Ad tertium dicendum, quod hę propositiones, ex, & de, designant habitudinem alicuius, quod se habet ad motum, vel operationem, sicut initium, & non sicut terminus. & ideo designant habitudinem causę efficientis, vel materialis, non autem formę, vel finis, quę sunt potius, vt terminus motus. & ideo nullo modo potest dici, quod tres personæ sint ex eadem essentia, vel de eadem essentia: sed potest dici, quòd sint in eadem essentia, quia hęc prępositio in, potest denotare habitudinem causę formalis continentis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd istę constructiones, quę sunt in designatione formę, requirunt duos genitiuos, quorum vnus significet ipsam formam, & alius determinationem formę, vt cum dicitur columna mirę altitudinis, vel vnum genitiuum habentem vim genitiuorum duorum, vt cum dicitur vir sanguinum, idest, vir multi sanguinis effusor. & ideo oportet etiam in proposito esse duos genitiuos, quorum vnus

significet

significet ipsam diuinam essentiam, & alius designet simplicitatem, aut vnitatem eius, vel aliquam aliam essentiæ conditionem. vnde potest dici conuenienter tres personæ sunt vnius essentiæ, vel eiusdem essentiæ, vel increatæ essentiæ, non autem quòd sint essentiæ simpliciter.

QVAEST. II. B

Vtrum potentia conuenienter attribuatur patri, sapientia filio.

Quòd non aliud est Deus, & quæ sua sunt, ita vt insint, alia.n. sunt, quæ insunt, alia quæ non insunt.

NOn ergo secundum corporales modos, vt in eadem subdit serie: accipienda sunt hæc, quæ de Deo dicuntur: vbi euacuãs opinionem eorum, qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudq; naturam Dei, & rem naturæ, vt est in creaturis. Aperte docet, nõ aliud esse Deum, & quæ sua sunt: ita vt insint illi, sic dicens. Homo aut aliquid ei simile, cũ alicubi erit: alibi non erit, quia id quod est: illic continetur vbi fuerit in forma, vt non vbiq; sit qui insistens alicubi sit. Deus autem immensæ virtutis viuens potestas, quæ nusquam non absit, nec desit vsquam, quæ se omnẽ per sua edocet: & sua nõ aliud, quàm se esse significat, vt vbi sua insint, ipse esse ipse sua intelligatur. Non autem corporali modo, cum alicubi sit: non etiam vbiq; esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt, quàm quod est ipse, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur, si tamen intelligis hęreticæ, qa diuina natura non aliud est ab his, quæ sua sunt, ita vt insint, & per illa in om- D nibus suis est, quæ nõ insunt. Sua enim sunt etiam quæ nõ insunt, idest, oẽs creaturæ, & sua sunt, quæ insunt, vt tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ, & eadem natura, sicut supra August. † testimonio firmauimus dicentis tres personas esse eiusdem essentiæ, vel eandem essentiam, sed non ex B eadem essentia: ne aliud intelligatur essentia: aliud persona. Nõ tamẽ diffitemur aliquam distinctionem habendam fore, secundum intelligẽtiæ rationem, cum dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia, quia ibi significatur, quod est commune tribus, hic vero non. Est tamen hypostasis essentia, & econuerso. Fateamur ergo vnum, atq; idem esse tres personas, secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde August. † super locum præta- C xatum Psalm. ait. † Queris, quid sit pater? respõdetur. Deus. Queris, quid sit filius? respondetur. Deus. Quæris, quid sit pater, & filius? respondetur. Deus. De singulis interrogatus, Deum responde. De vtroq; interrogatus, non Deos; sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est, ibi substantiæ vnitas, vt equalitatem admittat; pluralitatem nõ admittat. Si ergo tibi dictum fuerit cum dicis filiũ esse, quod D pater est, profecto filius pater est. Responde secundum sub-

†dist.5.& d.25.

†dist.33.
†Psal.68.
tom.8.

d.31.q.2. ar.1.
† Ibidem.
Deinde quæritur de appropriatione, quæ in litera ponitur. Videtur enim, quòd sit incompetens. Virtus
†Ibid.lib.8.
enim ad potentiam pertinet: sed virtus appropriat filio, primæ cor.i. Christum Dei virtutem. ergo potentia non debet appropriari patri, sed filio.

¶ 2 Præterea. Principium enunciationis, vel pronunciationis verbi, est ipsa sapientia: sed dicere verbum, quòd est filius pertinet ad patrem, qui est principium eius, ergo sapientia debet appropriari patri potius, quã filio.

¶ 3 Item. Sicut filius pcedit per modum intellectus, vt verbũ, ita etiam procedit p modum naturæ, vt filius. si ergo sapientia appropriatur filio, quia pcedit per modum intellectus, eadem ratione debet sibi appropriari natura: quia procedit per modum naturæ.

Cap.4. de di.no.
¶ 4 Præt. Secundum Dion. Bonum est diffusiuum suijpsius, & est quasi principium fontale omnis emanationis diuinæ bonitatis: sed esse fontale principium conuenit patri. ergo bonitas debet patri appropriari.

Contra, est quod in litera dicitur.

Respondeo, dicendum, quòd nomina personarum dicuntur, & de diuinis, & de rebus creatis, non quidem vniuoce, sed per prius, & posterius. vnde secundum alium modum est paternitas & filiatio, in creaturis, & in diuinis. Et ideo appropriatio potest fieri dupliciter. Vno modo, considerando rationes nominum, secundum quod de creaturis dicuntur, & ita appropriatio semper debet fieri, per contrarium, vt modus creaturæ à creatore excludatur. Alio modo, considerando rationes nominum, secundum quod in diuinis inueniuntur, & ita debet appropriatio fieri, per similitudinem ad propriũ,
q.2.ar.1.
vt supra.31.distin.dictum est. Vtroque autem modo, conue-
*D.233.
niens est ista * appropriatio. Si enim considerentur rationes horum nominum, secundum modum, quo inueniuntur in creaturis, inuenitur per contrarium facta, quia apud nos inuenitur infirmitas in patribus, propter senectutem. vnde patri cælesti potentia attribuitur. Inuenitur imperitia in filijs, propter iuuentutis motus, & propter inexperientiam, & ideo filio Dei, sapientia attribuitur. Sed nomen spiritus, apud nos pertinere solet, ad quandam rigiditatem, & inflationem, vel impetuositatem. vnde dicitur Esaia 2. Quiescite ab homine,
7.de Trinit. c.6.to.3.
cuius spiritus in naribus eius. & ideo spirituisancto bonitas attribuitur, & hic modus tangitur in litera. Si autem accipiantur rationes nominum, prout in diuinis sunt: sic etiam poterit fieri per assimilationem ad propria, vt patri, qui est fontale principium totius diuinitatis potentia ascribatur, quę in ratione sua principium includit: est enim potentia principium transmutationis, vt in quinto Metaphysicorum dicitur, & quia filius, procedit p modum intellectus, qui sapientia perficitur, attribuitur sibi sapientia: & quia spiritussanctus procedit, per modum volũtatis cuius obiectum est bonitas, ideo sibi appropriatur bonitas.

¶Ad primum igitur dicendum, quòd virtus, nõ nominat potẽtiam absolute, sed perfectionem poten-
Tex.32.
tiæ. vnde dicit Philosophus primo cœli, & mundi, quòd virtus est vltimum in re de potentia. Sic ergo potest tripliciter virtus considerari. Vel secundũ quod in potentia radicatur, & sic patri potest appropriari, sicut & potentia. Vel inquantum est id per quod potentia in actum exit, & ita filio appropriatur, per quẽ pater operari dicit. vnde & filius brachiũm patris dicitur. Iob. 40. Si habes brachiũ sicut Deus. vt Grego.
Lib.32.moral.c.5.
exposuit. Vel inquã-
Cap.5.
tum circa opus bonitatem imponit. vnde dicitur. 2. Ethicor. quòd virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, & ita appropriatur spirituisancto, sicut & bonitas.

¶Ad secundum dicendum, quòd sapientia ad verbum potest comparari tripliciter. Vel sicut idem, vel sicut prius, vel sicut posterius, ita in diuinis sicut in humanis. Cum enim verbum dicat quandam conceptionem intellectus, illa conceptio apud nos oportet, quòd consequatur aliquod lumen intellectuale, & saltem lumen intellectus agentis, & primorum principiorum. ex quibus accipitur conclusio. Vnde si consideretur sapientia apud nos, secundum quod consistit in cognitione conclusionis, quæ mente accipitur, sic est idem quod verbum mentis. Si autem consideretur sapientia, secundum E quod consistit in lumine intellectus agentis, & cognitione primorum principiorum, sic præcedit verbum, quod est conceptio conclusionis. Si autem accipiatur sapientia, quæ est adgenerata in mente discipuli, per verbum Magistri, sic sequitur verbum. Ita etiam est in diuinis: quia ipsa sapien-
Dist.32.q.2.art.2.
tia genita est idem quod verbum, vt ex prædictis patet. Ipse autem intellectus paternus, se habet in productione verbi sicut lumen intellectus agentis, cum principijs in productione conclusionis. & sic secundum ordinem naturæ, sapientia est principium verbi: sicut dicimus sapientiam ingenitam esse principium sapientiæ genitæ. Ipsa autem sapientia creata, sequitur verbum, quasi effecta per ipsum. vnde Ecclesiastici primo, Fons sapientiæ verbum Dei, in excelsis: & ideo sapientia essentialis, quæ ingenita est, neque generans, filio appropriari potest, propter similitudinem ipsius ad proprium filij, inquantum est verbum, quam similitudinem, non habet ad aliquod proprium patris.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd natura semper babet rationem principij, & enim principium motus, & quietis in eo, in quo
Tex. 3. est per se, & non secundum accidens, vt in secundo physico. dicitur, & ideo non potest appropriari filio, qui est à principio secundum originem naturæ: & non principium in illa origine, sed sapientia, non habet tantum rationem principij, sed etiam eius, quod est à principio. & etiam magis, inquantum proprie sapientia, & scientia de conclusionibus est, quàmuis etiam sapientia principiorum sit. vt in 6.
Cap. 5. Ethic. dicitur. & ideo filio appropriari pôt.
¶Ad quartum dicendum, quòd bonum dicitur effusiuũ, per modum finis, sciendum qood dicitur ꝙ finis mouet efficientem, non autem sic pater est principiom diuinitatis, sed magis per modum efficientis, vt dictum est.
cor.art.

QVAES. III.

C

Deinde quæritur de his, quę translatiue de Deo dicuntur.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum aliquid de Deo translatiue dicendum sit.

Secũdo. A quibus rebus Deus translatiue nominandus sit.

stantiam tibi dixi, hoc esse filium quod pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus: ad patrem dicitur filius. Rursumque pater ad se dicitur Deus: ad filium Deus dicitur pater. Quod pater ad filium dicitur, non est filius. Quod dicitur filius ad patrem non est pater. Quod dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est pater, & filius, idest Deus.
G

b Vtrum ita possis dici Deus triũ personarũ vel tres personæ vnius Dei, vt dicitur vna essentia trium personarũ, & tres personæ vnius essentiæ.

HIc considerãdum est, cum Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus Deus est tres personæ, sicut vna essentia di- H citur tres personæ, vtrum ita valeat sane dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei, sicut dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ? In his locutionibus scripturæ vsus nobis emulandus videtur, vbi frequẽter reperitur ita dictum. Vna est essentia trium, & trés sunt personæ vnius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse vnum Deũ trium personarum, vel tres personas vnius Dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, ne ita forte acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraam, Isaac, & Iacob, & Deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis vel gratiæ priuilegiũ, & creaturæ subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum, non admisit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerso non dicitur de Dei essentia, quòd ipsa sit essentia Abraam, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ, ne creatoris & creaturæ naturã confundere videamur.

Quòd licet potentia, sapientia bonitas, de Deo secundum substantiam dicantur in scriptura, tamẽ soleat hæc nomina distincte ad personas interdum referri.

EX prædictis constat, quòd sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas, de Deo dicuntur, secundum substantiã. Quæ aũt secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum aliquid debeat dici translatiue de Deo.

1. par. q. 1. art. 9. Lib. 1. Cap. 2. AD Primum sic proceditur. Videtur, ꝙ de Deo, nihil translatiue dici debeat. Sicut enim dicit Boet. lib. de Trinita. In diuinis intellectualiter versari oportet, neq; ad imaginationes deduci: sed huiusmodi transumptiuæ locutiones, sunt sumptæ ex imaginationibus sensibilium. ergo non est eis vtendum in diuinis.
Cap. 7. ¶ 2 Præt. Secundum Philosophum. 6. Top. omnes transferentes, secundum aliquam similitudinem transferunt: sed secun-
Cap. de specie in Porphy. 2. Editione. dum Boe. similitudo est rerum differentium eadem qualitas. Cum igitur qualitates rerum corporalium, non inueniantur in diuinis, videt̃, ꝙ nulla similitudo, vel metaphora, possit sumi ex rebus sensibilibus, vt aliquid de Deo trãslatiue dicatur.
¶ 3 Item. Omnis doctrina est ad manifestationem veritatis, & præcipue sacra scriptura: sed huiusmodi metaphoræ, vel symbolicæ locutiones sunt, quasi quædam velamina verita-
Cap. 1. cæl. hier. vt hs. 1. de anima tex. 25. tis, vt dicit Diony. ergo eis nõ videtur vtendum io theologia.
¶ 4 Præt. Secundum Philos. Scientia fit per assimilationem intellectus ad rem scitam. Intellectus autem noster cum sit incorporeus & immaterialis, maiorem similitudinem habet cum rebus diuinis, quàm cum rebus corporalibus, quę materiales sunt. ergo magis se habet ad cognoscendum diuina, quã huiusmodi corporalia, & ita videtur, quòd per similitudinem corporalium nobis diuina manifestari non debeant.
Cap. 1. Contra est, quod dicit Diony. 1. cæl. hier. neq; possibile est nobis aliter superlucere radium, nisi varietate similitudinum circuelatum, diuinus radius autem est veritas diuinorum. ergo oportet ꝙ sub similitudinibus corporalibus, nobis diuinorum veritas proponatur.

F Respondeo, dicendum, ꝙ conuenientissimum est diuina nobis similitudinibus corporalibus designari. cuius ratio potest assignari quadruplex. Prima, & principalis propter materiæ altitudinem, quæ nostri intellectus capacitatem excedit. vnde non possumus veritatem diuinorum, s̃m modum suum capere, & ideo oportet, ꝙ nobis secundũ modum nostrũ proponatur. Est autem nobis connaturale à sensibilibus in intelligibilia venire, & posterioribus in priora: & ideo sub figura sẽsibilium intelligibilia nobis proponuntur, vt ex his, quæ nouimus ad incognita animus surgat. Secũda ratio est: quia cũ in nobis sit duplex pars cognoscitiua. s. intellectiua & sensitiua, prouidit diuina sapientia, vt vtraq; pars s̃m quod possibile esset in diuina reduceretur, & ideo figuras corporaliũ adhibuit, quæ sensitiua parte capi possunt, quia ipsa intellectualia diuinorum non poterat attingere. Tertia ratio est, quia de Deo verius cognoscimus, quid non est, quam quid est. vnde Dionysius dicit, ꝙ in diuinis, affirmationes sunt incompactæ, negationes verę: & ideo cũ de omnibus, quæ de Deo dicimus intelligendum sit, ꝙ non eodem modo sibi cõueniunt, sicut in crea- † dist. 23. & 27. Cap. 2. cęl. Hierar.
I turis inueniuntur, sed per aliquem modum imitationis, & similitudinis, expressius ostendebatur huiusmodi eminentia Dei, per ea quæ sunt magis manifesta ab ipso remoueri. hæc autem sunt corporalia, & ideo conuenientius fuit speciebus corporalibus diuina significari, vt his assuefactis humanus animus disceret nihil eorum, quæ de Deo prædicat, sibi attribuere, nisi per quandam similitudinem, secundum quod creatura imitatur creatorem. Quarta ratio est, propter occultationem diuinæ veritatis: quia profonda fidei occultanda sunt, & infidelibus, ne irrideant: & à simplicibus, ne errandi occasionem sumant, & hæ omnes causæ assignantur à Dionys. in principio cælest. hier. & in epistola ad Titum. per totam.
¶Ad primum igitur dicendum, ꝙ in cognitione intellectualium, est duo considerare, s. principium speculationis, & terminus. Principium quidem est ex sensibilibus: sed terminus est in intelligibilibus, secundum quod in cognitione naturali ex
K speciebus a sensu acceptis, intentiones vniuersales accipimus, per lumen intellectus agentis: & ideo dicendum est, ꝙ quantum ad terminum speculationis, principium oportet ex aliquibus sensibilibus speciebus in diuina consurgere.
¶Ad secundum dicendum, quòd similitudo est duplex. quædam enim est per participationem eiusdem formæ, & talis similitudo, non est corporalium ad diuina, vt obiectio probat. Est etiam quædam similitudo proportionalitatis, quæ consistit in eadem habitudine proportionum, vt cum dicitur. Sicut se habent 8. ad 4. ita sex ad tria: & sicut se habet consul ad ciuitatem, ita se habet gubernator ad nauem: & secundum talem similitudinem, fit transumptio ex corporibus in diuina, vt si dicatur talis ignis ex hoc, quòd sicut se habet ignis ad hoc, quòd liquefacta effluere facit per suum calorem, ita Deus per suam bonitatem perfectiones in omnes creaturas diffundit, vel aliquid huiusmodi.

¶Ad

¶Ad tertium dicendum, quod manifestatio veritatis est facienda, secundum proportionem recipientem, & quia quibusdam potius manifestatio veritatis officeret, quam prodesset, dum vel ex impietate impugnarent, vel ex simplicitate deficerent. Ideo est diuinorũ veritas occultanda. vt dicitur Matth.7. Nolite sanctum dare canibus &c.

¶Ad quartum dicendum, quod est quædam assimilatio, secundum conuenientiam in natura, & sic est maior assimilatio intellectus nostri ad diuina, quàm ad sensibilia: sed hæc non est illa, quæ requiritur ad scientiam. Est etiã quædam assimilatio per informationem, quæ requiritur ad cognitionem, sicut visus assimilatur colori, cuius specie informatur pupilla. hæc autem informatio, non potest fieri in intellectu, secundum viã naturæ, nisi per species abstractas à sensu, quia sicut dicit philosophus.3.de anima, Sicut se habet color ad visum, ita phantasmata ad intellectum: & ideo cõstat, quod hoc modo intellectus magis potest assimilari sensibilibus, quàm diuinis. Tex. 18. & 32.

patris & filij & spiritussancti, & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia vel sapientia, vel bonitas, non esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, recte dicitur & creditur summum bonum. Cumq; vnum & idem penitus sit in Deo potentia, sapientia, bonitas, in sacra tamen scriptura frequenter solent hæc nomina distincte ad personas referri, vt patri potẽtia, filio sapientia spirituisancto bonitas attribuatur, quod quare fiat, non est occisum inquirere.

Quare id fiat, scilicet quòd patri potentia, filio sapientia attribuatur.

B

ID ergo sacri eloquij prudentia tacere curauit, ne Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim scriptura sacra. Quia Deus pater est, & quòd Deus filius est, & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum patrem non viderat, & cogitare cœpit ita esse in creatore, vt viderat esse in creaturis, à quibus hæc nomina translata sunt ad creatorem. In quibus pater est prior filio, filius est posterior patre, & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Iõ occurrit scriptura dicens patrem potentem, ne videatur prior filio, & ideo minus potens, & filium sapientem, ne videatur posterior patre & ideo minus sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuatur.

DIctus est etiam spiritussanctus Deus, & dictus est habere spiritum Deus, & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideo scriptura tẽperauit sermonem, suũ spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat, non quod pater solus sit potens, vel magis potens, & filius solus sapiens, vel magis sapiens, & spiritussanctus solus bonus, vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideoq; sicut dicitur filius homousios, idest, consubstantialis patri, ita & coomnipotens.

ARTIC. II.

b Vtrum transumptio in diuina debeat fieri ex rebus vilibus.

Ibid. ad 3. art. præced. ad 2. AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd ex rebus vniuersalibus, non debeat fieri transumptio in diuina. Sicut enim dictum est, omnis transumptio fit per aliquem modum similitudinis: sed in rebus vilibus non inueniuntur conditiones nobiles, ex quibus ad diuina possit aliqua similitudo attendi. ergo videtur, quod ex talibus rebus, non debeant transumptiones in diuina fieri. Si dicas, quòd in rebus quantumcunq; vilibus inuenitur aliqua similitudo diuinæ bonitatis, inquantum sunt vestigium creatoris.

¶2. Contra. In omni creatura inuenitur similitudo vestigij vel imaginis. si igitur hoc sufficit ad transumptionem faciendam, videtur, quod ex omnibus creaturis possit fieri transumptio in diuina, quod non inuenitur.

¶3 Præterea. Expressior similitudo diuinæ bonitatis est, in rebus incorporeis, quàm in rebus sensibilibus. ergo videtur, quòd nomina angelorum magis deberent in diuinam prædicationem transumi.

¶4 Item. Quæ sunt omnino diuersa, non debent eisdem figuris exprimi: sed quædam figuræ sunt, quæ inducuntur ad designandum contrarias potestates. sicut nomen serpentis, & leonis. ergo videtur, quod ad minus huiusmodi nomina in diuinis transumi, non deberent.

Contra. est quod in diuinis scripturis frequenter inueniuntur nomina etiam brutorum animalium in diuinam prædicationem transumi. vt dicitur Oseæ.13. Ero eis, quasi leena &c. & similiter in pluribus alijs locis. ergo videtur, quod etiam ex vilibus rebus transumptio ad diuina fieri possit.

Respondeo, dicendum, quòd hanc quæstionem Dionys.2. cap. cælest. hierarch. pertractat, & ostendit, quòd etiam conuenientius significantur nobis diuina per creaturas viliores, quàm etiam nobiliores. Et primam rationem assignat, quia Ar. præced. corp. his magis occultantur diuina, cuius occultationis necessitas

A dicta est. Secundam assignat, quia ista magis à Deo remouentur, & distant, & ideo cum conuenientissimus modus significandi diuina sit per negationem [illegible] conuenientius alijs similitudinibus vtimur. Tertiam assignat ex vtilitate nostra, quia minus datur nobis occasio errandi in figuris [illegible] rerum vilium, quàm in figuris rerum nobilium. Nullus.n. dubitat, Deum secundum proprietatem dici non posse aliquod vile animal. & ideo constat, quòd scriptura huiusmodi Deo secundum proprietatem non attribuit, sed apud aliquos simplices, qui vix aliquid præter sensibilia suspicari possunt de facili viderentur ea, quæ sunt nobilissima in corporibus, proprie Dẽo conuenire, si de ipsõ dicerentur, & ideo similitudines à rebus vilioribus sumptæ, ipsa qualitate rerum retrahunt animũ ab errore, inueniuntur tamen etiam in nobilibus creaturis Deus significari in scriptura, sicut Sole, & stella, & huiusmodi, non tamen ita frequẽter.

¶Ad primum igitur dicẽdum secundum Dionysi. quòd nihil diuinæ bonitatis omnino participatione caret, & ideo ex rebus quãtumcunque vilibus, possunt sumi aliquæ conueniẽtes similitudines ad diuina. De di. nom. c.4. in prin. ἐμφάσει

D ¶Ad secundum dicendum, quòd quædam nomina creaturarum sunt, quæ non nominant tantum id quod creatum est, sed etiam defectum culpæ annexum, sicut nomen diaboli, nominat naturam deformatam peccato: & ideo talibus nominibus, non possumus transumptiue vti ad diuina.

¶Ad tertium dicendum, quòd in creaturis spiritualibus possumus duo considerare, scilicet ipsas perfectiones diuinæ bonitatis, secundum se acceptas, & his nominatur Deus, non quidem simbolice, sed proprie: sicut dicitur sapiens, & intelligens & huiusmodi. vnde etiam dicitur in lib. de Causis, quòd Deus nominatur nomine primi causati sui, quod est intelligentia. Vel possumus considerare ipsum modum determinatum participandi huiusmodi perfectiones, qui modus pertinet ad determinatam naturam, vel ordinem angelorum. Vnde nomina exprimentia illum modum, non possunt proprie E de Deo dici: nec etiam metaphorice, quia metaphora sumenda est ex his, quę sunt manifesta secundum sensum, & ideo nunquam inuenimus Deum in scriptura nominatum Cherubin, vel Seraphin, vel aliquid huiusmodi, sicut leonem, vel vrsum, vel aliquod huiusmodi.

¶Ad quartum dicendum, quòd in vna re possunt considerari diuersæ proprietates, & ideo non est inconueniens, quod ex eadem re, secundum diuersas sui proprietates, fiat transumptio ad aliqua contraria. sicut quod Deus dicitur leo propter liberalitatem, vel fortitudinem, vel aliquid huiusmodi, & diabolus dicitur leo propter crudelitatem. Contingit etiam quandoque vt dicit Dionysi. in epistolis ad Titum, quòd idem nomen transfertur ad significandum participantem, & participationem, & participationis principium, sicut ignis dicatur homo habens charitatem, & ipsa charitas, & Deus charitatem infundens: & secundum omnia diuersimode exponenda est.

EXPOSITIO TEXTVS.

SI enim inquiunt &c.} ratio talis est. Essentia diuina est vna & eadé res: sed essentia diuina est pater, & filius, vt dicitis. ergo eadem res pater, & filius, & eadem res genuit, & genita est.

¶ Ad quod patet responsio, per æquiuocationem rei, quia si res sumatur essentialiter: tunc essentia diuina est vna res, & illa res, neq; genuit, neque genita est, neque est pater, neque est filius, si pater & filius adiectiue sumãtur. Si autem res sumãtur personaliter, sic essentia diuina nõ est vna res, sed tres res, quarum vna est generãs, alia genita, tertia procedens, quãuis essentia, neque generans sit, neque genita, neque procedens. }Idem quoque testis. &c.} Intentio Hila. in omnibus verbis eius quę hic inducuntur hæc est. vult probare, quòd pater, & filius sunt vnius naturę, ad quod probãdum sumit verbum apostoli Rom. 8. vbi eundem spiritum nominat patris & filij, ex quo procedit sic. Cum spiritus dupliciter sumatur in diuinis, quia quandoque essentialiter sumitur, & significat diuinam naturam, & in hoc sensu: quãdoque vero pro patre, quandoq; pro filio, quandoque pro spiritu sancto ponitur: quandoque vero personaliter, & tunc significat rem naturæ, vel personã spiritussancti. Aut in verbis apostoli sumitur spiritus Christi, & patris, essentialiter pro natura, vt sensus: spiritus, qui est Christus, & pater, & sic pater, & sic plane habetur propositum, quòd si vnus est spiritus vtriusque, quòd eadem sit vtriusq; natura: aut sumitur pro re naturæ quæ est spiritussanctus, & sic idem habetur, quòd spiritussanctus est à patre & filio: sed nulla res vnius naturæ est a rebus diuersarum naturarum: cum igitur spiritussanctus sit vnius naturæ, quia simplex est, oportet, quòd pater, & filius non sint diuersarum naturarum. } Discernere &c. } quasi dicat, si potes discernas, quia discerni non potest, vt ex auctoritate apostoli. } Et secundum hoc non idem &c. } Illud dupliciter potest legi. Vno modo vt sit quasi deductio quædam ad impossibile, quasi dicat: si ita est in Deo sicut in creaturis, sequeretur, quod illud quod est Dei, non est Deus, quod est impossibile, & sic Magister in litera exponit. Vel potest intelligi absolute, & tunc vult dicere, quod non est ratione idem. } Sed unicum } idest perfectum. } Per sua }, idest, per virtutem & potentiam suam quæ vbiq; est, qua omnia continet, docet se vbique esse. } A quibus hoc nomen tran. &c. } Contra, Apostolus Ephe.

F 3. ex quo omnis paternitas &c. ergo magis à Deo translata sunt ad creaturas. Et dicendum, quòd quantum ad rem significatam, per prius est paternitas in Deo quàm in creatura, sed quantum ad modum significandi per nomen, quod est a nobis impositum, per prius creaturæ conuenit, & inde ad creatorem trãslatum est.

De hoc nomine homousion, vbi in auctoritatem receptum sit, & quid significet.

† Li. 3. c. 14.

HIc non est prętermittendum, quòd Augustinus in lib. secundo contra Maximinum dicit de hoc nomine homousion, quo latini tractatores frequenter vtũtur. G Pater, inquit, & filius, vnius sunt eiusdemque substantię. Hoc est illud homousion, quod in concilio Niceno aduersus hereticos Arrianos, à catholicis patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in concilio Ariminensi propter nouitaté verbi, minus quá oportuit intellectum, quam tamé fides antiqua pepererat: multis paucorum fraude deceptis, hęretica impietas sub hęretico Imperatore Constantino labefactare tentauit. H Sed post non longũ tempus libertate fidei catholicę pręualente, postquam vis verbi, sicut debuit intellecta est: homousion illud catholicę fidei sanitate longe lateque distensum est, & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdemque substãtię? Quid est inquam homousion, nisi ego, & pater vnum sumus? Non ergo inter prophanas vocũ nouitates, hoc vitandum est.

De nominibus quæ translatiue, & per similitudinem de Deo dicuntur.

C

PRęterea sciendum est, quòd in assignatione distinctionis nominum, inter alia, quę supra diligenter executi sumus: ": quędam diximus translatiue, & per similitudinem de Deo dici, vt speculum, splédor, character, figura, & huiusmodi, de quibus pio lectori breuiter trado quod sentio, vt scilicet ratione similitudinis considerata, ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis trinitatis se tradidisse dicit ad alia transiturus.

DE sacramento vnitatis, atque trinitatis summę, & ineffabilis, multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur: sed potius ex nobis mirificam eius scientiam, nec potuisse nos, ad illam peruenire.

DISTINC. XXXV.

A

De quibusdam, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatũ, scilicet de scientia, & pręscientia, & prouidentia, & dispositione, & prædestinatione, voluntate, & potentia.

CVmque supra disseruerimus, ac plura dixerimus de his communiter, quę I secundum substantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum de quibus ammodo tractandum est, idest, de scientia, pręscientia, prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum ergo est, quòd sapientia ": vel scientia Dei, cum sit vna & simplex, tamé propter varios rerum status, &

DISTINCT. XXXV.

DIVISIO TEXTVS.

POstquã determinauit Magister de processione diuinarum personarum in vnitate essentię, quę est principium creaturarum & causa: antequam de creaturis determinet, prosequitur ea, in quibus consistit perfecta ratio principij, secũdum quòd Deus creaturarum dicitur principium. Ratio autem principij efficientis in his, quę agunt per necessitaté naturæ sufficiéter cõsistit in potentia, & virtute perfecta, quã cõsequitur effectus, nisi sit impedimentũ ex parte recipientis. Sed hoc non sufficit in his quę agunt per voluntatem, immo supra hoc exigitur scientia, & voluntas, vt ostendit philosophus in 9. meta. Et ideo diuiditur hoc in partes tres. In prima, determinat de scientia Dei. In secunda, de potentia. 42. distin. ibi. } Nunc de omnipotẽtia Dei &c. } In tertia, de bonitate. 45. dist. } Iam de bonitate Dei &c. } Ratio autem ordinis est, quia scientia ad plura se extédit, quã potentia: est. n. tam bonorum, quàm malorum, quorum non est potentia, quæ etiam ad plura, se extendit, K quàm voluntas, quia voluntas est tantum respectu illorum bonorum, quę sunt, vel erunt, vel fuerunt. Sed potentia vlterius est infinitorum aliorum, quę facere posset. Prima, diuiditur in duas. In prima, determinat de scientia in communi. In secunda, de quadam specie scientię Dei, quę specialem difficultatem affert, scilicet de prędestinatione 40. distin. } Prędestinatio est de bonis salubribus &c. } Prima, in duas. In prima, ostendit quorum sit Dei scientia. In secunda, ostendit qualiter se habeat ad res scitas. 38. distin. } Nunc ergo ad propositum reuertamur &c. } Prima, in duas. In prima ostendit, quod scientia Dei vniuersaliter est omnium. In secunda, ostendit quomodo ea quę Deus scit, in Dei scientia esse dicuntur. 36. distin. } Solet quęri hoc, cum omnia dicantur &c. } Prima, in duas. In prima, ostendit scientiam Dei esse omnium. In secunda ex hoc duas conclusiones inducit. ibi } Propterea omnia dicuntur &c. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit necessitatem tractatus. Secundo, prosequitur suã intentionem.

† dist. 22. vsque ad d. 26 Tex. 3.

tentionem. ibi § Sciendum est igitur, quòd sapientia &c. § Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit quomodo diuina scientia ratione diuersorum scitorum diuersimode nominatur. Secundo, ostendit, quæ illorum nominum esse res creatas actu exigant, & quæ oon ibi § Hic considerari oportet &c. § Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit quæ nomina Deo non competunt, creaturis remotis. Secondo, ostēdit quæ nomina, nihilominus sibi conueniunt, si creaturæ nō essent ibi. § Scientia vero, vel sapientia &c. § Circa primum tria facit. Primo, ostēdit veritatem. Secundo, inducit obiectionem in contrarium. ibi § Ad hoc aotem ita &c. § Tertio, ponit solutionē ibi § Ad hæc iuxta modn nostræ &c.

A diuersos effectus: plura ac diuersa sortitur nomina. Dicit enim non tantum scientia; sed etiam præscientia, vel prouidentia, dispositio, prædestinatio, & potentia. Et est præscientia, siue prouidentia, non de futuris tantum :°: sed de omnibus, de bonis, scilicet & de malis. Dispositio vero de faciendis. Prædestinatio de omnibus saluandis, & de omnibus bonis, qui & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædestinauit enim Deus ab æterno homines ad bona eligendo, & prædestinauit eis bona præparādo. Quòd homines prædestinauit, Apostolus ostendit dicens. † Prædestinauit ouos præsciuit fieri cōformes imaginis filij sui. & alibi. Elegit nos ante mundi cōstitutionem, vt essemus sancti, & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit, propheta Isaias ostendit dicens. Oculus nō vidit Deus absq; te, quę pręparasti diligentibus, vel expectātibus te. Ergo ab æterno pręestinauit quosdam futuros bonos, & beatos, idest, elegit vt essent boni, & beati, & bona eis pędestinauit, idest, pręparauit.

B Prouidentia autem est gubernandorum, quę vtique eodem modo videtur accipi, quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro pręscientia :°: Sapientia vero, vel sciētia, de omnibus est, scilicet bonis, & malis, & de præsentibus, pręteritis, & futuris, & non tantum de temporalibus, sed etiā de æternis. Non. n. ita scit Deus ita temporalia, vt seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit cuius scientię cōparatione, omnis :°: crea-

C turę scientia imperfecta est.

† Rom. 8.

Ephes.

QVAEST. I.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum in Deo, sit scientia.

Secundo. Vtrum habeat tantum sui scientiam, vel etiam aliorum. Et si aliorum quæritur.

Tertio. Vtrum de eis certam, & propriam cognitionem habeat.

Quarto. Vtrum scientia sna sit vniuoca nostræ scientiæ.

Quinto. Vtrum scientia sua possit dici vniuersalis, vel particularis, vel in potentia, vel io habitu, sicut scientia oostra.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum scientia conuoniat Deo.

AD Primom sic proceditur. Videtur, quòd scientia Deo non conueniat. Vbi non est iotellectus, ibi nō potest esse scientia. Sed nomen iotellectus proprie Deo nō competit: immo dicitur in lib. de causis,

Propos. 6. cum Deus dicitur intelligens, nominatur nomine crean sui primi, quod est iotelligentia. ergo videtur, quòd scieotia proprie Deo non conueniat.

¶ 2 Præt. Simplicissimo, & primo, nihil coouenit, qđ sibi aliquid præsupponat ad qđ ex additione se habet. Sed scieotia præsupponit vitam, & essentiam, & habet se ex additione ad illa, vt ex principio lib. de causis patet. ergo com Deus sit simplicissimus, & primus, sibi scientia non competit.

¶ 3 Pręt. Nihil qđ pluralitatem requirit inuenitur in eo, qđ somme est vnū: sed scientia requirit pluralitatem quandam. s. scientis, scienriç, & scibilis. ergo Deo, qui summe vnus est, non conuenit. Si dicas, quòd in Deo, idem est scibile, & sciens.

De synodis post med. ¶ 4 Contra. Nihil sibi ipsi simile dici potest, vt dicit Hila. nec

De hoc habetur. 1. de anima text. 25. aliquid seipsum recipit iui capit: sed secundum philosophus scientia est assimilatio scieotis ad rem scitam. Item scientia fit secundum receprionem scilibilis in sciente. ergo videtur, ꝙ non possit idem esse in Deo sciens, & scitum.

Cap. 6. ¶ 5 Præt. secundum philosophnm in 6. Ethi. scientia conclusionum est, & intellectus principiorum: sed cogoitio conclusionum sequitur inquisitionem ratioois, cum igitur in Deo noo sit cogoitio per inquisitionem, videtur quòd proprie in Deo scientia, esse non possit.

Cap. 2. Contra, est quod dicitur ad Col. 2. In ipso suot omnes the-

Tex. cō. 35. sauri &c. Et Com. in 11. meta. quòd vita & scientia proprie esset in Deo.

¶ Præter. Nulla perfectio deest ei, qui perfectissimus est. Sed scientia est nobilissima perfectio. ergo in quo omoium geoe-

Tex. 21. rum perfectiones adunantur, vt in 5. meta. dicitur, scientia deesse noo potest.

A Respondeo, dicendum, ꝙ secundum Diony. in lib. de diu. nom. Tribus vijs ex creaturis in Deum deuenimus, s. per re- de diu. no. cap. 7.

motionem, per causalitatem, per eminentiam, quarum quælibet nos in Dei sciētiam inducit. Prima igitur via, quæ est per remotionem est hæc. cum a Deo omnis potentia, & materialitas remoueatur, eo ꝙ ipse actus primus, & purus, oportet essentiā eius esse denudatam à materia, & esse formam tātum. cap. 64.

Sicut autē particulationis principium est materia, ita formæ debetur intelligibilitas: vnde forma principiū cognitionis est. vnde oportet ꝙ omnis forma per se existens separata à materia, sit intellectualis naturæ. Et siquidē sit per se subsistens & intelligens, si autem non sit per se subsistens, sed quasi perfectio alicuius subsistētis, non erit intellectus, sed principium iotelligeodi, quēadmodū omois forma non in se subsistens non operatur, sed est operationis priocipiom, vt caliditas in igne. Cū igitur ipse Deus sit immunis ab omni materia & sit per se subsistens, quia esse suum ab alio nō dependet, oportet ꝙ ipse sit intelligens & sciens. Secunda via quæ est per causalitatem est hæc. Omne. n. agens habet aliquam intētionem, & desiderium finis, omoe autem desideriū finis præcedit aliqua cognitio pręstituens finem & dirigens in finem ea quæ sunt ad finem. Sed in quibusdam ista cognitio non est coniuncta accidenri in fidem. vnde oportet ꝙ dirigatᷣ per aliquod quod prius agens, sicut sagitta tendit in determinatum locum per determioationē sagittantis, & ita est in omnibus quæ aguot per necessitatem naturæ: quia horum operatio est determinata per intellectum aliquem instituentē na-

D oaturam: vnde Phil. dicit, ꝙ opus naturæ est opus intelligentiæ. In aliquibus autem ista cognitio est coniuncta ipsi agenti, 2. physic. Tex. 75.

vt patet in animalibus, vnde oportet, ꝙ primum nō agat per necessitatem naturæ, quia sic non esset primum, sed dirigeretᷣ ab aliquo priori intelligente: oportet * igitur ꝙ agat per in- * D. 221.

tellectum & voluntatem, & ita ꝙ sit intelligens, & sciens. Tertia via quæ est per eminentiam est hæc. Quod. n. inuenitur in pluribus magis, ac magis secundum ꝙ plures alicui appropinquat, oportet vt in illo maxime iouenìat: sicut calor io igoe, ad quem quāto corpora mista magis accedūt, calidiora sunt. Inuenitur autem, ꝙ quāto aliqua magis accedunr ad primū, nobilius cognitionem participant: sicut homines plus quam bruta, & angeli magis hominibus. vnde oportet, quod in Deo nobilissima cognitio inueniatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quandocūque scientia, vel intellectus, vel aliquid quod ad perfectionem pertinet a

E Deo oegatur, intelligendum est secundum excessum, & nō secundum defectum. vnde dicit Diony. io 7. ca. de diu. nom. sine mente, & insensibile esse, secuodum excessum, & ooo secundū defectum in Deo, est ordinandum. pro tanto ergo negatur nomen intellectus Deo proprie conuenire, quia oon secundum modum creaturæ intelligit, sed eminentius.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ circa huiusmodi nomina, quæ de Deo dicuntur inuenitur, triplex opinio. Quidam. n. dicunt, qđ scientia, vita, & huiusmodi, significant in Deo, aliquas dispositiones additas essentiæ. Sed hoc non pōt esse, quia hoc poneret cōpositionem in Deo, & possibilitatē in essentia ipsius, respectu hmōi dispositionum, qđ omnino absurdum est. Ideo alij dixerunt, ꝙ omoia huiusmodi nomina nihil prædicant in Deo, nisi forte esse ipsius, vn̄ improprie de Deo dicuntur: sed duabus rationibus inueniunē dicta de Deo. Vel ratione negationis, vt qn̄ dicitur Deus sciens, intelligitur noo esse igootans sicut lapis: Vel propter similitudinem operis, vt dicatur Deus

Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio, poterit esse in Deo, si nulla fuissent futura.

HIc considerari oportet: vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio, potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura. Cú enim præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum, si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prędestinatio. Potuit autem Deus nulla præscire futura, potuit non creare aliquid, vel non saluare aliquos: potuit ergo in Deo nó esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdá opponitur. Si, inquiút, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse, si vero potuit non esse, cum præscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essentia, potuit ergo non esse ab æterno, id quod est eius diuina essentia. Ita & de

G dispositione & prędestinatione, quę est diuina essentia, objiciút. Addunt quoque & alia, ita loquentes: si potuit Deus non prę scire aliqua, cum idem sit Deo pręscire quod scire, & scire ꝙ esse: potuit ergo non esse. Ité, cum idem sit Deum præscium esse, & Deum esse, si potuit non esse prę scius, potuit nó esse Deus. Potuit auté non esse pscius, si potuit nulla prescire. At potuit nulla prescire, quia potuit nulla facere.

sciens, quia operatur effectum sicut aliquis sciens, sicut dicitur iratus, inquantum punit ad similitudinem irati, non ꝙ ira sit in eo, ita nec scientia, nec vita, nec aliquid huiusmodi, sed tantum esse. Sed hoc non videtur sufficiens. Primo. quia omnis negatio de re aliqua, fundatur super aliquid in re existens. ve cum dicitur, homo nó est asinus, veritas negationis fundatur supra hominis naturam, quæ naturam negatam non compatitur. vnde si de Deo negatur ignorantia, oportet, quód hoc sit ratione alicuius, qđ in ipso est, & ita oppositum ignorantiæ, oportet in ipso ponere. Secundo, quia omnis actus procedit ab agente ratione alicuius, quod in ipso est, sicut calidum calefacit, & leue ascendit sursum. vnde oportet, quód in eo, qui operatur actú scientiæ, sit aliquid ad rationem scientiæ pertinens: quámuis illud forte non competenter tali nomine significetur: sicut punire Dei actus est iustitiæ ipsius, nec oportet iram in eo ponere, quia non est per se actus iræ. Et ideo dicendum est, quód omnia huiusmodi proprie dicuntur de Deo, quantum ad rem significatam, licet non quantum ad modum significandi, & quantum ad id quod est proprium de ratione cuiuslibet horum, licet non quantum ad rationem generis, vt supra habitum est. Et ideo dicendum, quod omnia ista, quæ non dicunt aliquam materialem, vel corporalem dispositionem, in Deo vere sunt, & verius quám in alijs, nec aliquam compositioné in ipso inducunt, immo sicut ista nomina proprie conueniunt creaturæ propter diuersa in ipsa existentia, ita etiam proprie conueniunt Deo, propter vnicum, & simplex suum esse, quod omnium in se virtutes vniformiter præaccipit. vt Dionysius dicit, quód patet in simili, si ponantur tres homines, quorum vnusquisque secundum suum habitum sciat ea, quæ pertinent ad vnam scientiam, scilicet naturalia, geometricalia, & grammaticalia, & quartus, qui horum omnium per vnum habitum scientiam habeat, de quo constat, quód vere poterit dici, quód est grammaticus, vel grammatica est in eo, & similiter geometria, & philosophia, & quamuis, in eo non sit nisi vna res, secundum quam omnia hæc sibi conueniunt, tamen aliud, & aliud secundum rationem nominis vnumquodque horum in ipso nominat, eo quód vnumquodque eorum imperfecte exprimit illam rem. Ita etiam est, & in Deo. cum enim in alijs creaturis inueniatur esse, viuerę, & intelligere, & omnia huiusmodi, & secundum diuersa in eis existentia, in Deo tamen vnum suum simplex esse habet omnium horum virtutem, & perfectionem. vnde cum Deus nominatur ens, non exprimitur aliquid nisi quod pertinet ad perfectionem eius, & non tota perfectio ipsius. & similiter cum dicitur sciens, & volens, & huiusmodi, & ita pater, quod omnia hęc, vnum sunt in Deo secundum rem, sed ratione differunt, quæ non tantum est in intellectu, sed fundatur in veritate, & perfectione rei. & sicut proprie Deus dicitur ens, ita proprie dicitur sciens, & volens, & huiusmodi. nec est ibi aliqua pluralitas, vel additio, vel ordo in re, sed in ratione tantum.

Dist. 8. q. 1. art. 1.

Cap. 5. de diu. no.

¶ Ad tertium dicendum, quód quamuis ad rationem scientię * exigantur scientia, sciens, & scitum, non tamen exigitur, quód hęc tria differant secundum rem: sicut etiam de ratione motus est, & quód sit mouens, & motum: sed ꝙ motum sit aliud à mouente, non potest sciri nisi demonstratione, ante cuius inuentionem multi sunt opinati ad seipsum mouere. Sciendum est ergo, quod in omni intellectu, aliqualiter est idem intelligens & intellectum, & in quibusdam etiam aliqualiter differt. In aliquibus vero sunt omnino idem. Intellectus

* D. 474.

F enim humanus, qui aliquando est in potentia, & aliquando in actu. quando est in potentia intelligens, non est idem cum intelligili in potentia, quod est aliqua res existens extra animam, sed ad hoc quód sit intelligens in actu, oportet quód intelligibile in potentia fiat intelligibile in actu per hoc, quód species eius denudatur ab omnibus appéditijs materię, per virtutem intellectus agentis, & oportet, ꝙ hęc species, quę est intellecta in actu perficiat intellectum in potentia, ex quorum côiunctione efficitur vnum perfectum, qđ est intellectus in actu, sicut ex aia, & corpore efficitur vnum, qđ est homo habés operationes humanas. vnde sicut anima nó est aliud ab homine: ita intellectú in actu, non est aliud ab intellectu intelligente actu: sed idem, non tamen ita, quód species illa fiat substantia intellectus, vel pars eius, nisi formalis, sicut nec anima fit corpus. Si ergo est ali-

H quis intellectus, sicut diuinus, qui ad nihil est in potentia: sed est totum actus, & semper in actu, tunc intellectum ab intellectu nullo modo differre in eo, sed consideratione tantum, quia prout consideratur essentia eius, vt immunis à materia, sic est intelligens. vt probatum est: sed prout consideratur essentia sua, secundum quod intellectus accipit eam sine materia, sic est intellectum: sed prout consideratur ipsum intellectum, prout non deest sibi intelligenti: sed est in seipso, quodammodo sic est intelligentia, vel scientia: quia scientia nihil aliud est, quam impressio, vel coniunctio sciti ad scientem. Dist. 8. q. 4. art. 1.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ omnia illa vocabula, quibus dicimus scientiam esse assimilationem, vel appręhensionem, vel impressionem, vel aliquid huiusmodi, veniunt ex consideratione intellectus possibilis: qui non cognoscit nisi per receptionem alicuius speciei, respectu cuius est in potentia, per quam assimilatur rei extra animam. Vnde, vbi est intellectus in actu tantum, nihil horum proprie dicitur: sed secundum modum intelligendi tantum.

I

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ea quę dicuntur de Deo, semper intelligenda sunt per eminentiam, ablato omni eo, qđ imperfectionis esse potest. Vnde à scientia, secundum ꝙ in Deo est, oportet auferre discursum rationis inquirentis, & retinere rectitudinem circa rem scitam: sed quia scientia proprie complexorum est, intelligere ꝓprie est quidditatis rei: ideo Deus dicitur sciens, inquantum cognoscit esse suum, & dicitur intelligens, inquantum cognoscit naturam suam: quę tñ non est aliud, q̃ suum esse, nec magis simplex. Et ideo in Deo non est aliud intelligere, quam scire, nisi tñ rationem. Sapientia vero non ponit in numerum, cum sciétia & intellectu: quia omnis sapientia scientia est: sed non côuertitur, quia illa scientia,

K sola sapientia est, quę causas altissimas considerat, per quas ordinantur, & cognoscunt omnia sequentia. vnde proprie Deus sapiens dicitur inquantum seipsum cognoscit, & intelligens & sciens, secundum ꝙ se & alia cognoscit.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus intelligat alia à se.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus non intelligat alia a se. Intellectum. n. perfectiu est intelligétis, quia facit ipsum esse in actu: sed omnis perfectio excedit id quod perficitur. si ergo aliquid aliud à se intelligeret, haberet illud maius se, quod est inconueniens. 1. par. q. 14. art. 5.

¶ 2. Præt. secundum ordinem nobilitatis obiectorum, sic ordo nobilitatis in operationibus. vnde dicit philosophus. 10. Ethi.

cap.4. Ethi. ꝙ perfecta operatio fœlicitatis, est respectu nobilissimi A obiecti: sed quicquid est aliud à Deo est vilius & imperfectius eo. Si igitur intelligeret aliud à se, hoc vergeret in imperfectionem, & vilitatem operationis ipsius.

Tex.14. ¶ 3 Præt. Intellecta se habent ad intellectum sicut picturæ ad tabulam. vnde philosophus in 3. de anima comparat intellectum possibilem antequàm intelligat, tabulā, in qua nihil scriptum est: sed impossibile est idem corpus figurari diuersis figuris simul, & secūdum eandem partem. ergo impossibile est eū dem intellectū simul plura intelligere. si igitur intellectus diuinus intelligit se, & multa alia, oportet, quòd sit successio in intellectu ipsius, quæ lassitudinem sibi inducat ex hoc, ꝙ non habet in actu illud, quod quærit, & hoc est inconueniens.

Tex 38. ¶ 4 Præt. Sicut dicit philosophus in 3. de anima. Scientię diuiduntur quemadmodum & res. Si ergo Deus intelligat plura oportet, ꝙ in eo sint scientiæ plures, &

art.præced. hoc vergit in pluralitatem diuinæ essentiæ, si scientia est eius essentia, vt dictum est.

Contrarium est quod habetur ad He.4. omnia nuda, & aperta sunt oculis eius.

¶ Præt. Sicut dictum est Deus cognoscit essentiam suam: sed per essentiam suam est principium rerum. ergo ipse cognoscit se esse principium rerum: sed impossibile est ꝙ cognoscatur aliquid esse principium, nisi cognoscatur, aliquid cuius est principium: quia qui nouit vnum relatiuorum, cognoscit & reliquū, vt in prędicamentis dicitur. ergo cognoscit alia à se.

cap. de Relatiuo.

cap. de art. præced. Respondeo, Dicendum ꝙ ex secunda via, quæ supra tacta est, potest ostendi, ꝙ Deus non solum se, sed, et alia cognoscit.

arti.præc. Cum.n. ea, quæ agunt ex necessitate naturæ, naturaliter tendant in finem aliquem: oportet, quòd ab aliquo cognoscente ordinentur in finem illum. Hoc autem est impossibile, nisi D ille cognoscens cognoscat rem illam, & operationem eius, & ad quod ordinatur, sicut faber non posset facere securim, nisi cognoscat actum incisionis, & ea quę incidenda sunt, vt materiam cōuenientem inueniat, & formā imprimat: & ita oportet, ꝙ Deus cognoscat ea, quę ad ipsum ordinantur: quia sicut esse ab ipso habent: ita & ordinem naturalem in finem. vñ Ra

lib.3.ca.20. ps.93. bi moy. hanc rationem dicit intendisse Dauid cum dixit. Qui finxit oculum non considerat? q.d. cum Deus oculum faceret, nunquid ipse non considerauit actum oculi, qui est videre & obiectum eius, quod est visibile particulare? Sciendum tamen est, ꝙ intellectum dupliciter dicitur, sicut visum etiā. Est enim primum visum quod est ipsa species rei visibilis in pupilla existens, quæ est etiam perfectio videntis, & principium visionis, & medium nomen respectu visibilis. Et est visum, secundum quod est ipsa res extra oculum. Similiter intellectum primum est ipsa rei similitudo, quæ est in intellectum, & est intellectū, secundum quod est ipsa res, quæ per similitudinem illam intelligitur. Si ergo consideretur intellectum primum, nihil E aliud intelligit Deus nisi se: quia nō recipit species rerum, per quas cognoscat: sed per essentiam suam cognoscit, quæ est similitudo omnium rerum. Sed si accipiatur intellectum secundum, sic non tantum se intelligit, sed etiam alia, & se-

lib. 12.tex. 51. cundum primum modum dicit philosophus in 2. Metaphysi. quòd Deus intelligit tantum se. Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta.

Quod enim obijcitur primo, quòd intellectum est perfectio intelligentis: verum est de intellecto primo, & non de intellecto secundo. Non enim lapis, qui est extra animā est perfectio intellectus: sed similitudo lapidis, quę est in anima.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd tripliciter intellectus diuinus posset vilificari si intelligeret vilia. Vno modo si informaretur similitudine illius vilis. Secundo, si simul cum illo vili non posset intelligere nobile. Tertio, si alia operatione intelligeret, & vilius & nobilius: sed hęc omnia remota sunt ab ipso, vnde sua operatio est perfectissima, quæ vna & eadem existens, talis est, quòd per eam ipse seipsum cognoscit, & omnia alia.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ illa ratio tenet in omni intellectu, qui cognoscit diuersa p diuersas species, quod remotum est à Deo, qui cognoscendo essentiam suam, alia cognoscit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quādo sunt multa scita, quę cognoscuntur secundū vnam rationem medij genere vel specie, tunc reducuntur in vnā scientiam generalem vel specialem, sicut metaphysica & geometria. vnde si plura scita reducuntur in vnum medium secundum numerum illorum omniū, non erit nisi scia vna in numero: & iō C scientia Dei, est vna numero oium rerū, quia per vnum medium simplicissimum, quod est sua essentia omnia cognoscit.

Responsio quòd præscientia, & dispositio, et prędestinatio, quasi relatiue dicunt ad futuras res, vel ad faciendas.

AD hoc iuxta modulū nostræ intelligentiæ, ita dicimus. Præscientia, vel dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. B Sicut enim creator ad creaturam relatiue dicitur, ita præscientia vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluanda. Veruntamē creator ita relatiue dicitur, vt essentiā non significet. Præscientia, vero vel prescius, & in respectu futurorum dicitur, & essentiam designat, ita etiam dispositio, & prædestinatio, Ideoque cum dicitur, Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, vel non esset Deus præscius, quia varia est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis: Si nulla essent futura: non esset in Deo præscientia, vel nō esset præscius. Si in dicendo hāc causam attēdis, scilicet, quia nulla essent subiecta eius præscientię, vnde ipsa posit dici præscientia, vel ipse præscius, quòd vtrunque dicitur propter futura, verus est intellectus. Si autem ea ratione id dicis, quòd non sit in eo scientia, qua præscit futura, vel quòd ipse non sit Deus, qui est futurorum prescius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt. Potuit non esse

ARTICVLVS III.

Vtrum habeat cognitionem certam & propriam de alijs à se.

1.par.q.14. art.6.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ non habeat certā, & propriam cognitionem de alijs a se. Certa.n. cognitio non potest de re haberi, nisi per rationem eius existētem in cognoscente: sed nihil eiusdem rationis est in Deo & creaturis. ergo cum non cognoscat creaturas nisi cognoscendo id, quod in ipso est. videtur, quòd non habeat propriam & certam cognitionem de eis.

D ¶ 2 Præt. Per causam primam & remotam, non potest haberi certa cognitio de re: sed essentia diuina est causa prima & remotissima. ergo cum Deus non cognoscat res nisi per essentiā suam, videtur ꝙ certā cognitionē de rebus habere non possit.

¶ 3 Præter. Propria cognitio de re, non est nisi per id quod est proprium sibi: sed impossibile est idē esse proprium pluribus, inquantum plura sunt, & si aliquid sit proprium pluribus inquantum vnum sunt, sicut risibile omnibus hominibus. ergo cum Deus cognoscat omnia per vnum & idem, & quod est sua essentia, videtur quòd non habeat propriam & certam cognitionem de rebus singulis.

¶ 4 Præt. Illud per quod habetur certa cognitio de re, potest esse medium ad concludendum rem illam: sed ex essentia diuina, non potest concludi esse alicuius rei, cum Deus ab æterno fuerit, quando res non erant. ergo videtur, ꝙ Deus per essentiam suam certam cognitionem de rebus habere nō possit.

Sed Contra illud est, quod dicitur in principio meta. scientia, quām Deus habet, dea scientiarum est, & honorabilissima: sed Deus habet scientiam de rebus. ergo nobilissime cognoscit res, & ita certissima & propria cognitione. E Lect.2.

¶ Præt. Quod est primum in quolibet genere, est maximū in genere illo, vt in 2. Meta. dicitur: sicut ignis est calidissimus, Tex.4. in quo inuenitur calor: sed in Deo, primo est scientia, ergo ipse nobilissime cognoscit quicquid cognoscit: & ita videtur, ꝙ de oībus rebus cognitis, propriam & certam cognitionē habeat.

Respondeo, dicendum, ꝙ Deus certissime proprias naturas rerum cognoscit. Sciendum tamen ꝙ Cō. in 2. Meta. dicit, ꝙ Tex. cō.51. Deus non habet cognitionem de rebus alijs à se, nisi inquantum sunt entia. quia.n. esse suum est causa essendi omnibus rebus, inquantum cognoscit esse suum, nō ignorat naturā essentiæ, inueram in rebus omnibus: sicut qui cognosceret calorem ignis, non ignoraret naturam caloris existentis in omnibus calidis,

lidis, non tñ sciret naturam huius calidi, & illius, inquantum est hoc, & illud. Ita Deus per hoc, quòd cognoscit essentiã suã, quamuis cognoscat esse omnium rerum, inquantum sunt entia: non tamen cognoscit res inquantum est hæc & illa. Nec ex hoc sequitur, vt ipse dicit, quòd sit ignorans: quia scientia sua non est de genere scientiæ nostrę. vnde nec ignorantia opposita sibi potest conuenire sicut nec de lapide dicitur, q̃ sit videns vel cæcus. Sed hæc positio, dupliciter apparet falsa. Primo, quia ipse non est causa rerum, quantũ ad esse ipsorum solũ commune: sed quantum ad omne illud, quod in re est. cũ.n. per causas secundas determinet, vnaquaque res ad proprium esse, omnes autẽ causæ secundę sunt à prima, oportet, q̃ quicquid est in re, vel ꝓprium, vel commune, reducatur in deũ, sicut in causam: cum res à seipsa non habet nisi non esse, & ita cognoscet ꝓpriã natura vniuscuiusq; rei. Secundo, improbatur per illud quod supra tactum est: quia impossibile est, q̃ aliquod agens ordinet effectum suum in finem, nisi cognoscat proprium opus rei, ꝑ quod ordinatur in finẽ. vnde si à Deo ordinatio est omnium rerum in finem suũ: oportet, quòd cognoscat proprium opus cuiuslibet rei, & propriam naturam, quæ tali operationi conuenit. Nec obstat, si etiam ponatur nõ immediate causare ordinem in vnaquaque re, sicut quidam philosophi posuerunt dicẽtes à Deo immediate procedere vnum primum, quod est intelligentia prima, à quo procedat secunda intelligentia, & nubis, & anima eius. oportet enim secũdum hoc, q̃ cognoscat ad minus opus sui primi creati, quod est intelligentia, & ita cognoscet, quę ꝑ illud opus produci possunt, & sic deinceps, vsq; ad vltima rerũ: & sic oportet, q̃ cognoscat omnes proprias naturas, & proprias operationes rerum.

† In hac dist.

In cor. art. preced.

Vt Auicen. de fluxientis ca. 4.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd esse diuinum non negatur eiusdem rationis esse cum esse nostro, quia deficiat ratione nostri esse: sed quia excedit, quanto autem medium perfectius est, tanto in eo res perfectius cognoscitur: & ideo, quanto esse suum excedit nostrum: tanto scientia sua de esse rei, quod cognoscit per esse suum, excedit scientiam nostram, quæ est de esse rei accepta ab ipsa re.

K ¶ Ad secũdum dicendum, q̃ nullius scientiæ certitudo potest esse nisi per reductionem in prima sui principia: sed q̃ primũ principium in geometricis, nõ sufficit ad certam cognitionem eorum, quæ consequuntur. hoc est, quia ipsum nõ est tota causa eorum. vnde oportet, q̃ adiunctis omnibus alijs, in eorum notitiã veniatur: sed ipse Deus est perfecta causa omniũ, quæ ab ipso sunt: cum nihil possit accipi, quod ab ipso non sit: & iõ ipse per essentiam suam omnia perfecte cognoscit.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ impossibile est, idem esse proprium plurium, quæ eodem modo ipsum participent, & secundũ totum, & perfecte: sed bonitatem diuinam, quamuis oẽs res participent: tamen nulla res creata ipsam perfecte imitatur, sed in aliquo assimilatur sibi, vna res, in quo nõ assimilatur sibi alia & ideo ipse est propria similitudo vniuscuiusq; rei: sicut patet, in exemplo prius inducto de illo, qui habet habitum sufficien-

art. 3 huius quęst. cur.

F tem ad plura scibilia. est.n. habitus ille vnus: similitudo vniusque trium habituum qui in diuersis inueniuntur, etiam secũdum id quod vnus ab alio distinguitur. cõuenit.n. cum grammatica in eo, quod per ipsum cognoscũtur grammaticalia, & sic de alijs, & ita patet, q̃ vna res potest esse proprie similitudo plurium, non perfecte ipsam imitantiũ: sicut creaturæ nõ ꝑfecte imitantur diuinam bonitatem.

† Lib. 5. de fide c. 8. t. 2

¶ Ad quartum dicendum, quod non solũ esse diuinum est causa essendi rei: sed etiã scientia & voluntas sua. ex quibus optime concluditur esse rei: quia illud, quod Deus vult esse, cum possit & sciat, virtute essentiæ suæ in esse producit. hæc autem Deo cognita sunt, & ita certam de rebus cognitionem habet.

† sup Gen. ad lit. lib. 5. c. 18. to. 3.

ARTIC. IIII.

d Vtrum scientia Dei, sit vniuoca scientię nostræ.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei sit vniuoca scientiæ nostræ. Agens.n. secũdum formã producit effectũ sibi vniuocum. sicut ignis ꝑ calorem inducit calorem vniuocũ suo calori: sicut dicit Orig. & Dio. Deus dicitur sapiens, inquantum nos sapientia implet per suam sapientiam. ergo videtur, quòd sapientia sua sit nostræ vniuoca.

De ver. q. 2. artic. 11. ca. 7. de di. nom.

¶ 2 Præt. Mensura & mensoratum sunt vnius rationis. vnde vnicuique propria mensura respondet: non enim eodem mensurantur liquida & arida: vt in 3. Metaphysic. dicitur: sed scientia Dei, mensura est scientiæ nostrę, quæ tanto verior est, quãto ad eam magis accedit. ergo videtur, quòd sit vniuoca scientiæ nostræ. Si dicas, quòd non est vniuoca ex eo, quòd scientia Dei nostram excedit scientiam. Tex. 4.

¶ 3 Contra. Magis & minus non diuersificant speciem: sed excessus scientiæ attenditur secundum hoc, quòd est esse magis & minus scientem. ergo videtur, quòd ex hoc vniuocatio sciẽtiæ non tollatur. Si dicas, vt dicit Commen. in 10. Meta. quòd pro tanto non est vniuoca, quia scientia Dei est causa rerum, & nostra scientia est causata à rebus. Tex. cõ. 51.

¶ 4 Contra. Scientia speculatiua in nobis causata est à rebus; sed scientia practica est causa rerum: nec tamen de vtroque nomen scientiæ æquiuoce prædicatur. ergo & ratio prædicta vniuocationem non tollit.

¶ Contra. Aeterno & corruptibili nihil est commune, nisi secundum nomẽ: vt in 10. Meta. à Cõ. dr̃ etiam, & a philosopho: sed scientia Dei est æterna, nostra aũt est corruptibilis, quam contingit per obliuionem amitti, & ꝑ doctrinam vel inuentionem acquiri. ergo sciẽtia æquiuoce & nobis, & Deo conuenit. Tex. cõ. 26.

¶ 9 Pręt. Quęcunq; vniuocant in aliquo, horũ est similitudo aliqua: sed oium similiũ est aliqua cõparatio. cõparatio autem non est nisi cõuenientiũ in natura aliqua: cũ igit nulla creatura cũ Deo conueniat in aliqua natura cõi, quia illa esset vtroque pri⁹ ergo videt, q̃ nihil vniuoce de Deo & creatura dicat.

¶ 7 Pręt. Nihil vniuoce dictum, potest esse in vno substantia, & in alio accidens: sed scientia in nobis est accidens, in Deo autem substantia. ergo ęquiuoce pędicatur.

Respondeo,

præscientia Dei, vel potuit non esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua, id est potuit esse, quòd nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita non posset dici præscius vel præscire, vel scientia eius præscientia: non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientia. Sed non posset dici præscius, G vel pręscire vel pręscientia, si eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione, & prędestinatione vel prouidentia. Hæc enim, vt dictum est, ad temporalia referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

Quòd scientia Dei non tantum est de temporalibus. sed etiam de ęternis.

SCientia vero vel sapientia nõ H tantum de temporalibus, sed etiam de ęternis est. Ideoque & si nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem, quæ modo est, nec minor esset quàm modo, nec maior est quàm esset. Sciuit ergo Deus ab ęterno æternum, & omne quod futurũ erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita & futura, quàm præsentia, & sua æterna sapientia, & immutabili scit ipse omnia quæ sciũtur. Omnis enim I ratio supernæ & æternæ sapiẽtię, vt ait Ambro. in eo est, quia omnem sapientiam & scientiam capit sua immensa sapientia.

Quare omnia dicantur eße in Deo, & quod factum est habet vitam & esse in eo.

PRopterea, omnia dicuntur esse in Deo, & fuisse ab æterno. Vnde Augu. super Gen. Hæc visibilia, inquit, antequàm fięrent, non erant: quomodo ergo nota Deo erãt quæ non erãt? Et rursus. Quomodo ea faceret quæ sibi nota non erant? non.n. quicquàm fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequã fierent, & erãt, & non erant. Erant in Dei scientia: non erant in sua natura. Ipsi autem Deo nõ audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quàm illo quo ea non erat vt faceret. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obũbratio. Ecce hic habes, quòd hęc visibilia antequàm fierẽt, in Dei scientia erãt. Ex hoc ergo sensu, omnia dicũtur esse in Deo, & omne quod factum est; dicitur vita esse in ipso: non ideo, quòd creatura sit creator, vel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo:

* D.110. Respondeo, Dicendum, ꝙ tribus modis contingit aliquid aliquibus commune esse, vel vniuoce, vel æquiuoce, vel * analogice. Vniuoce quidem, non potest aliquid de Deo & creatura dici. Huius ratio est, quia cū in re duo sit considerare. s. naturam vel quidditatem rei, & esse suū: oportet ꝙ in omnibus vniuocis sit communitas, secundum rationem naturę, & nō secundum esse, quia vnum esse non est nisi in vna re: vnde habitus humanitatis, non est secūdū idem esse, in duobus hominibus. & ideo quādocunque forma significata per nomen est
† Rom.4.c. ipsum esse, nō potest vniuoce conuenire, propter quod etiam
†Amb.5.de fide. cap.8. tom.2. ens nō vniuoce prædicatur. Et ideo cum omnium, quę dicunt de Deo, natura vel
Auicē.trac. 8.Meta.c.5 forma sit ipsum esse, quia suū esse est sua
† sup ps.49. tom.8. natura. propter qđ dicitur à quibusdam philosophis, ꝙ est ens non in essentia, & sciens non per scientiam, & sic de alijs, vt intelligatur essentia, nō esse aliud ab esse, & sic de alijs: ideo nihil de Deo & creaturis vniuoce dici potest. Et ideo quidam dicunt, quòd quicquid de Deo & creatura dicitur, per puram æquiuocationem dicitur. Sed hoc etiam non potest esse, quia in his, quæ sunt pure æquiuoca per casum & fortunam, ex vno non cognoscitur alterum. vt quando idem nomen duobus hominibus conuenit: cum igitur per scientiam nostram deueniatur in cognitionem diuinæ scientiæ, non potest esse, quòd sit omnino æquiuocum. Et ideo dicēdum, quòd
* D.474. scientia * analogice dicitur de Deo & creatura, & similiter oīa huiusmodi. Sed duplex est analogia, quædam, secundum conuenientiam in aliquo vno, quod eis per prius & posterius cōuenit, & hæc analogia non potest esse inter Deum & creaturā, sicut nec vniuocatio. Alia analogia est, secundum quod vnum imitatur aliud quantum potest, nec perfecte ipsum assequitur & hæc analogia est creaturæ ad Deum.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ ab agente secundum formam, non producitur effectus vniuocus, nisi quando recipiēs est proportionatus ad recipiendum totam virtutem agentis, vel secundum eandem rationem, & sic nulla creatura est proportionata, ad recipiendum scientiam à Deo per modum quo in ipso est: sicut nec corpora inferiora possunt accipere calorem vniuoce à sole, quàmuis per formam suam agat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ scientia Dei non est mensura coæquata scientiæ nostræ, sed excedens: & ideo non sequitur, quòd sit eiusdem rationis secundum vniuocationem cū scientia nostra, sed secundum analogiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magis & minus, nunquam vniuocationem auferūt, sed ea ex quibus magis & minus causatur, possunt differentiam speciei facere, & vniuocationem auferre, & hoc contingit quando magis & minus causantur, non ex diuersa participatione vnius naturæ, sed ex gradu diuersarum naturarum: sicut angelus est homine intellectualior.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio Commenta. per se non est sufficiens nisi secundū quòd accipitur in tali materia, scientia enim quæ sic est causa rerum, vt scientia diuina, non potest scientiæ creatæ, a rebus vniuoca esse, cuius ratio dicta est. Et quia alię rationes videntur cōcludere, quòd omnino ęquiuoce dicatur: ideo ad eas respondendum est.

¶ Ad quintum ergo dicendum, quòd dictum illud est intelligendum quantum ad esse, & non quantum ad intentionē rei, quę communiter prędicatur: quia corpus, etiam secundum hoc, quod dicitur ibi æquiuoce de corruptibilibus, & incorruptibilibus prędicatur, cuius tamen ratio, eadem est in vtroq; si secundum intentionem communem consideretur.

* D.850. D.321. & 471. & 1164. cap.9. ¶ Ad sextum dicendum, quod inter Deum, & creaturam nō est similitudo * per conuenientiam in aliquo vno communi, sed per imitationem. vnde creatura similis Deo dicitur, sed non * conuertitur. vt dicit Dio. in lib. de di. no.

¶ Ad septimum dicendum, quòd scientia non prædicatur de Deo secundum rationem generis sui, qualitatis, scilicet acci-A dentis, sed solum secundū rationem differentię, quę ad perfectionem pertinet, secundum quam à natura attenditur per imitationem vt dictum est. Cor.2:

sed quia in eius scientia semper sunt, quæ vita est.

Quòd eadem ratione dicuntur omnia et præsentia.

INde est etiam, quòd omnia dicuntur ei præsentia esse, nō solum ea quæ sunt: sed etiam ea quæ præterierunt, & ea quę futura sunt, secundum illud. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Quia vt ait Ambrosius in lib. de Fide. Ita cognoscit ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, & hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum siue ei pȓsentia. Vnde August. super illum locum psal. Et pulchritudo agri mecum est. Ideo inquit, mecum est, quia apud Deum nihil præterit: nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam præterita. Cum illo sunt omnia, cognitione quadam ineffabili sapientiæ Dei. Ecce hic aperit Aug. ex qua intelligentia accipienda sunt hmôi verba, omnia sint Deo præsentia, in Deo sunt oīa vel cū deo, vel apud Deum, vel in eo vita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

ARTICVLVS V.

c Vtrum scientia Dei sit vniuersalis. † sup. ps. .. tom. 8.

AD Quintū. Sic proceditur. Videtur, ꝙ scientia Dei sit vniuersalis. Scientia enim vniuersalis est, quę est ꝑ causas vniuersales: sed Deus scit oīa per causam vniuersalissimā, scilicet per essentiā suā. ergo sua scientia est maximę vniuersalis.

¶ 2 Item. Videtur, ꝙ sit particularis. Cognitio enim particularis est ꝑ quam cognoscitur propria natura rei, sed proprias naturas omnium rerum Deus perfecte cognoscit. ergo sua scientia particularis est.

¶ 3 Item. Videtur, quòd sit in potentia. Sicut enim operatio sua extenditur ea quę sunt extra ipsum quę ipsius operatione causantur, ita & scientia cum ea, quę extra ipsum sunt ab eo cognoscantur: sed Deus nō semper operatus est res in actu: quia ab æterno non fuerunt. ergo videtur, quòd nec debeat dici semper sciens in actu, sed quandoque in potentia.

¶ 4 Item. Vi. ꝙ etiam sit in habitu. Sicut. n. potentia est medium inter essentiam, & operationem, ita habitus est mediū inter potentiam & actum: sed quamuis in Deo omnia vnum sint, tamen designamus essentiam, operationem, & virtutem. ergo & similiter habitum in ipso designare poterimus, vt dicamus Deum esse scientem in habitu.

¶ 5 Item. Videtur, ꝙ scientia in actu. Nihil enim est agens nisi secundum quòd est in actu, sed Deus agit omnia per sapientiam suam, vnde in Psal. dicitur. Omnia in sapientia fecisti, ergo sua scientia maxime est in actu. psal.103.

Sed Contra ea quę non sunt eiusdem rationis non diuiduntur eisdem differentijs: quia secundum philosophum diuersorum generum diuersę sunt species, & differentię: sed scientia Dei, & scientia nostra nō sunt eiusdem rationis. ergo cum omnia predicta sint differentię nostrę scientię, videtur, quod ad diuinam scientiam non sint referenda. In ante pd.

¶ Pręt. Hoc etiam Com. dicitur in. 2. Meta. quòd scientia Dei nec est vniuersalis, nec particularis, nec in potentia. Tex. cō. 51.

Respondeo, Dicendum, ꝙ nihil dictorum diuinę scientiæ conuenit nisi hoc solum, quod est semper in actu esse, cuius ratio est, quia conditiones scientiæ præcipue attenduntur secundum rationem medij, & similiter cuiuslibet cognitionis. Id autem quo Deus cognoscit quasi medio est essentia sua, quę non potest dici vniuersale, * quia omne vniuersale additionem recipit alicuius per quod determinatur, & ita est in potentia, & imperfectum in esse. similiter nō pōt dici particulare: quia particularis principium materiæ * est, vel aliquid loco materię se habens, quod Deo non cōuenit. similiter etiam ab essentia ipsius omnis potentia passiua * vel materialis remota est, cū sit actus purus. vnde nec etiam ratio habitus sibi competit, quia habitus non est vltima perfectio sed magis operatio quæ perficit habitum, & ideo scientia sua, neq; vniuersalis, neq; in potentia, neque in habitu dici potest: sed tantum in actu. * D.285. * D.731. * D.494.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ quamuis diuina essentia sit causa vtilis rerum: non tamen ita, quòd aliquid sibi sit addibile, per quod propria & perfecta causa efficiatur: immo per seipsum est sufficiens, & perfecta causa cuiuslibet rei: & ideo cōgregatio, quæ est per talem causam, nō est scientia in vniuersali: sed in propria natura cuiuslibet rei.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quamuis Deus cognoscat propriam naturam cuiuslibet rei: non tamen cognoscit per aliqđ acceptum a rei quia vt dicit Dio. 7. ca. de di. no. diuina scientia non immittit se singulis rebus, quæ cognoscuntur nec est alia sciētia, qua seipsum cognoscit & alias res, & ideo non potest dici particularis, quia proprie illa scietia est particularis, quæ est

per

per medium particulare à re acceptum. F

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non agit per operationem medians: sed ita operatio est sua essentia. vnde sicut scientia semper est * in actu, & non in potentia: ita & operatio, quamuis operatum non sit semper, quod contingit propter ordinem sapientiæ disponentis. Et tamen Deus non dicitur fecisse res ab æterno: sicut sciuit ab æterno, quia operatio significatur, vt exiens ab operante in operatum vel factū: & ideo non potest dici Deus esse faciens, nisi quādo aliquid fit. sed scire etiam quāuis exteriorum sit: non est tamen eorum, nisi secundum, quod sunt in sciente per sui similitudinem: & ideo secundum conditionē scientis & non sciti, dicitur Deus ab æterno sciuisse etiā quæ nō ab æterno fuerunt.

* D.478.

¶ Ad quartum dicendum, quòd virtus nominat principium operationis perfectū: & ideo virtutem operatiuam in Deo significare possumus, sed habitus non est nisi perfectio alicuius potentiæ in completæ ad actum: non tamen vltima perfectio. vnde ponit duplicem imperfectionem. s. & in potētia perfecta per habitum, & in habitu, qui per operationem perficitur: & ideo nomen habitus propriè loquendo, Deo non competit, & si aliquando dicatur dñs ab æterno non in actu, sed in habitu, magis est per similitudinem, quàm secundū proprietatem dictum.

DISTIN. XXXVI.

A

Vtrum concedendum sit omnia esse in Dei essentia, vel in Deo per essentiam, vt omnia dicuntur esse in Dei cognitione vel præscientia.

Solet hic quæri, cum omnia dicātur esse in Dei cognitione, seu præscientia: vel in Deo G per cognitionem, & eius cognitio, vel præscientia sit diuina essentia: vtrum concedendum sit omnia esse in diuina essentia, vel in Deo per essentiam? Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique essentia est, & eius præsentia in qua sunt omnia, ipsius cognitio est: nec tamen omnia, quæ sunt in eius præscientia vel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intel H ligerentur esse eiusdem cum eo essentiæ. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est Deus. Habet ergo Deus apud se in præscientia sua, quæ non habet in sui natura. Vnde Augustinus de verbis Apostoli ita ait. Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui nō sunt, nec errat qui elegit, nec vane elegit. Elegit tamen & habet electos, quos creaturus est eligēdos, quos habuit apud semetipsum, nō in natura sua: sed in præscientia sua, nondum erāt quibus promittebatur, sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit, Deū apud semetipsum habere electos ante mundum: non in natura sua, sed in præscientia sua. cum tamen eius præscientia non aliud sit quàm eius natura: quia ipsius præsentia

EXPOSITIO TEXTVS.

Sciendum est igitur, quòd sapientia &c. } Considerandum est I in omnibus istis nominibus, quæ hic ponuntur, quòd vnum se habet ex additione ad aliud, non quòd sit additio ex parte scientis, sed ex parte scitorum: quia diuersimodè se ad scientiam habent. Hoc. n. nomen scientia, vel sapientia, absolute cognitionem dicit, cum conditione certitudinis. vnde est & temporalium & æternorum. Sed prouidentia, vel præscientia, addit conditionem durationis, quæ potest esse æternitatis ad tempus: & ideo potest esse tm̄ respectu temporalium, tam bonorū quàm malorū. Sed dispositio adhuc addit ordinem causæ, ad causatum in essendo. vnde est de faciendis. Prouidentia vero adhuc plus addit. s. ordinem causæ conseruantis & ordinantis in finem. & ideo prouidentia ad gubernationem pertinet. Sed prædestinatio addit supra prouidentia determinatum finem. vnde est tm̄ respectu eorum, quæ ad gloriam ordinantur: & ideo dicitur de bonis saluandis esse. Reprobatio autem, cum K sit respectu malorum, nihil ad scientiam pertinēs addit supra præscientiam: & ideo de ea hic mētionem non facit. } Ad hoc ita à quibusdam opponitur &c. } Hic ponuntur tres rationes, quæ quasi per eandem viam procedūt, nisi quòd prima accipitur ex præscientia abstracte significata: secūda ex præscientia significata concretiue & verbaliter, vt cum dicitur præscire: tertia ex præscientia significata concretiue, & non naturaliter: vt cū dicitur præscius, & rōnes in litera patēt. } Veruntamen creator &c } Videtur hoc esse falsum, quia cū sit nomen verbale, significat actū: sed actus creationis, s̄m quòd est in Deo est diuina essentia. ergo significat essentiā. Et dicendū, quòd in creatione prout est actio diuina, duo est cōsiderare. s. operationem ipsam, & habitudinē ad creaturam. Magister aūt accipit hoc nomē creator, non s̄m quòd imponit ab operatione, quæ proculdubio essentia est: sed secundum quod imponitur ab habitudine, quæ non est essentia, nec est aliquid in Deo realiter, vt prius dictum est.

DISTINCTIO. XXXVI.
DIVISIO TEXTVS.

Postquam Magister ostendit, quòd scientia Dei. vniuersaliter est omnium, & exinde dicūtur res ē Deo esse. hic inquirit, quomodo cognita sint in ipso Deo cognoscente, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quo res, quas cognoscit sint in Deo. In secunda, quomodo Deus sit in rebus. 37. distinct. } Et quoniam demonstratum est & cęt. } Prima in duas. In prima inquirit, vtrum oīa quę Deus scit, possunt dici in essentia eius esse & ostendit, quòd non. In secūda inquirit, vtrū omnia possint esse in Deo: ibi } Post prędicta &c. } Et circa hoc tria facit. Primo mouet quęstionem, † & determinat eam. Secundo, confirmat determinationem: ibi } Proinde si diligēter inspiciamus. } Tertio inducit epilogando conclusionem in tota distinctione intentam: ibi } Ex præmissis apertius &c. } Circa secundum tria facit. Primo probat mala non esse in Deo, cum non sint ex ipso, vel per seipsum. Secundo ostēdit, quo modo hæc tria distinguenda sunt, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, secundum quòd ad personas distinctas referuntur: ibi } Prętereа sciendum est &c. } Tertio distinguit inter esse de ipso: ibi } Illud etiam hic &c.

† Serm. 11. to. 10. Epi. cap. 1.

QVAESTIO PRIMA

A

Hic est duplex quæstio.

Primo. De his, quæ à Deo cognoscuntur.
Secundo. De ideis, per quas res cognoscit.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum Deus cognoscat singularia.
Secundo. Vtrum cognoscat mala.
Tertio. Qualiter ea quæ cognoscit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus cognoscat singularia.

K Ad primum sic proceditur. Videtur, quòd Deus nō cognoscat singularia. dicit enim Boe. quòd vniuersale est dum intelligitur, particulare dū sentitur: sed in Deo non est potentia sensitiua, cum sit virtus impressa organo corporali: nisi forte Metaphorice sumendo. ergo videtur, quòd cognitio singularium Deo non conueniat. 1. par. q. 14. art. 11. De ver. q. 2. 5. contu. t. c. 63. supra de cōs. prosa vlt.

¶ 2 Præt. Nihil cognoscitur ab aliquo, nisi secundum quòd est in cognoscente: sed particulares effectus nō sunt in causis vniuersalibus, nisi in potētia. ergo videtur cum essentia diuina, sit vtilis causa omnium, in qua omnia cognoscit, quòd singularium propriam cognitionem non habeat

¶ 3 Præt. Omnis cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: sed singulare non est singulare nisi per materiā. ergo nulla virtus, quæ abstrahit à materia, & ab omnibus appēdiciis eius, pōt cognoscere singulare inquantum est singulare: sed intellectus diuinus est maxime à materia, & a cōditionibus materialibus separatꝰ. ergo Deus singularia nō cognoscit.

¶ 4 Præt. Sicut dicit Dio. in 2. ca. de di. no. eodem modo creaturæ participant, quamuis sint diuersæ, vnam Dei bonitatem: sicut

eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait. In natura sua.i.illorum, illos quippe habuit ab æterno apud se: non in natura sui, i.illorum, quia nondum erāt: *:sed in sua præscientia, quia eos ita nouit ac si essent.

c *Vtrum mala debeant dici esse in Deo, vbi sunt omnia bona, cum vtraq; sint in eius cognitione & præscientia. omnia.n. cognoscit.*

POst prædicta quæritur, cum omnia dicantur esse in Deo, non per essentiam naturæ: *:sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat bona & mala, vtrū concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem? Scit enim Deus, & sciuit semper omnia, tam bona quàm mala, etiam antequàm fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideoque, cum omnia bona diximus esse in Deo, propter præsciētiam cognitionis, eadem ratione, videtur dicendum omnia mala esse in eo, cum ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit.n. Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam. vt ait August. præsciuit, sed non præparauit. Cum ergo peccata omnium sciat: nunquid intelligendum est ea includi, in il-
B la generalitate locutionis, qua dixit Apostolus omnia esse in Deo. Ex ipso inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus, dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelligūtur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt. Ea vero ꝑ ipsum sunt, & ex ipso, quorum auctor est: sed non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt nisi bona: ita ergo nō ī ipso sunt nisi bona. Nō ergo mala in Deo sunt, quia licet ea noscat: non tamē ita omnino noscit vt bona: mala ergo
C quasi de longe cognoscit: vt ait propheta. Et alta à longe cognoscit, id est superbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis ait. De absconditis tuis adimpletus est

---

Sicut plures lineæ egrediuntur ab vno centro, & sicut plures fi- A gurationes fiunt ab vno sigillo: sed qui cognoscit centrum, nō ex hoc cognoscit lineas productas à cētro, inquantum est hæc & illa, sed in communi tantum, & similiter est in alio exemplo inducto. ergo videtur, quòd Deus cognoscendo seipsum, non cognoscat singularia ꝑ inquantum huiusmodi.

Cōtra ad Heb. 11. Accedentē ad Deum oportet credere, quia est, & quòd diligentib⁹ se remunerator sit: sed non potest remunerare opera hominum singularium, nisi cognoscat operātes, & ipsorum opera. ergo oportet credere, quòd singularia Deus cognoscat.

¶ Præt. Deus habet de rebus scientiā practicam, quæ est operationis principium: sed operatio est circa singularia. ergo videtur, quòd sua scientia sit etiam singularium.

Respondeo, dicendum, ꝙ Deus absq; dubio omniū, & vniuersalium, & singularium cognitionē habet. Sciendum tñ, ꝙ circa hanc quęstionē diuersi diuersimode senserunt. Commē-
Tex. cō. 51. tator.n. in 11. Metaphy. videtur expressę negare à Deo particularium cognitionem: nisi inquantum cognoscit essentiam suam, quę est principium omnis esse: sed cum Deus non tantū sit causa esse rerum, sed omnium quæ in rebus sunt; oportet, vt cognitionem rerum non tantum in eo, ꝙ sunt habeant: sed
8. trac. Met. ca. 6. Et Algazel. apud Auer. libr. destructio disputatione 6. dub. 3. etiam in eo, ꝙ sunt talia vel talia. Et ideo alij dixerunt. s. Auic. & Algazel & sequaces corū, quòd Deus cognoscit singularia vniliter, quod sic exponūt per exemplum. Si aliquis sciret omnes distātias orbium & planetarum, & tps motuum ipsorum, ipse præuideret omnem eclipsim, quæ posset contingere: non tamen sciret hanc eclipsim inquātum est hæc eclipsis, nisi per aliquid à sensu acceptum: sed sciret eclipsim, quæ cras contingeret vniuersaliter. s. secundum suas causas vniles. Ita etiam dicunt, ꝙ cum omnes causæ reducantur in ipsum Deum, sicut in causam, ipse cognoscendo se, cognoscit omnes causas secundas, & cognoscēdo causas illas, cognoscit omne quod est effectum ex illis causis: non tamen nisi vniuersaliter. Et ideo dicunt, ꝙ Deus non cognoscit particularia, nisi vniliter: ita vt secundum eos determinatio accipiatur ex parte cogniti, & non solum ex parte cognoscentis: quia si solum ex parte cognoscētis illa determinatio acciperetur, verum indubitanter esset, ꝙ Deus particularia non particulari scientia cognoscit, vt supra
dis. 35. q. 1. art. 5. probatum est. Cognoscit tamen particularia, secundum particularitatem ipsorum. Vnde dictum illud, etiam est insufficiens. Cognoscere.n. hoc modo singulare in vnili: non est cognoscere propriā naturā huius singularis vel illius, eo ꝙ quocunque modo vnilia aggregentur, nunq̄ ex eis fiet singulare: nisi per hoc, ꝙ indiuiduantur per materiam. Et ideo ex hac etiā via sequeretur, ꝙ Deus non perfectam cognitionem, de singularibus haberet. Vniuersales.n. causæ non ducunt in cognitionem particularium: nisi secundum ꝙ particularia participant naturam communem, & sic ex causis vnilibus, non scitur de particulari, nisi ꝙ habet talem vel talem naturam communē, vel accidentaliter, vel substantialiter. Ideo autem alij dixerūt,
Lib. 3. ī suo directorio. cap. 17. sicut Rabbi Moyses, ꝙ Deus scit perfectissime singularia. Et omnes rationes, quæ in contrarium inducuntur soluit ꝑ hoc quod dicit, scientiam Dei esse æquiuocam scientiæ nostræ. vnde per conditiones scientiæ nostræ, non possumus aliquid de scientia Dei arguere. sicut.n. esse Dei non comprehenditur a nobis, ita nec sua scientia. Hoc cōfirmat per id, quod habetur

A per Isa. 55. Sicut exaltati sunt cœli à terra &c. Sed istud, q̄uis sit verum, tamen oportet aliquid plus dicere, videlicet, ꝙ quis scientia Dei sit alterius modi a scientia nostra, tamen per sciētiam nostram aliqualiter deuenimus in scientiā Dei, & sic sciētia nostra non est penitus æquiuoca sciētiæ dei: sed potius analogica, vt in præcedēti distinctione dictū est. q. 1. art. 4. Et ideo oportet dicere, secundum q̄d scientia nostra, imitatur scientiam dei, & in quo deficit & quare, & ita rōnes dissoluere. † Lib. 6. Hypognosti circa med. to. 7. Vnde procedēdum est per viam, q̄ docet Dio. 7. cap. de di. no. Rom. Dicit enim, ꝙ cum deus cognoscit res, per essentiā suā, quę est causa rerum, eodem modo cognoscit res, quomodo esse rebus tradidit. vnde si aliquid est in rebus, nō cognitum ab ipso oportet, ꝙ circa illud vacet diuina operatio. i. quòd nō sit operatum ab ipso, & ex hoc accidit difficultas philosophis ꝓpter duo. Apud Aui. de intel. ig. cap. 4.

¶ Primo: quia quidā ipsorū non ponebant deum operari immediate in rebus omnibus: † ps. 137. sed ab ipso esse plurimas res quibus mediantibus ab eo aliæ producunt: & ideo nō poterant inuenire, qualiter cognosceret res, quæ sunt hic, nisi in primis causis vniuersalibus.

¶ Secundo: quia quidam eorum non ponebant materiam esse factam: sed deum agere tantum inducendo formam. Et ideo cum materia sit principium indiuiduationis, non poterat inueniri apud eos, quomodo deus singularia inquantum huiusmodi cognoscat. Sed quia nos ponimus deum, immediate operantem in rebus omnibus, & ab ipso esse non solum principia formalia: sed etiam materiam rei, & ideo per essentiam suam,
D sicut per causam totum quod est in re cognoscit, & formalia & materialia. vnde non tantum cognoscit res, secundum naturas vniles: sed secundum quod sunt indiuiduatæ per materiam: sicut ædificator si per formam artis conceptam posset ꝓducere totam domum, quantum ad materiam, & formam ꝑ formam artis, quam habet apud se, cognosceret domum hac & illam: sed quia per artem suam non inducit, nisi formam, Ideo ars sua est solum similitudo formæ domus. vnde non potest, per eam cognoscere hanc domum vel illam, nisi per aliquid acceptum a sensu.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ sicut ex prædictis, patet, forma per q̄ intellectus diuinus intelligit: neque est vniuersalis, Vbi sup. artic. 5. quia additiones non recipit: neque singularis, quia a materia & a dispositionibus eius immunis est: sed tamen est principiū, similitudo perfecta totius, quod in re est, & materię & formæ, Ibidem. vt dictum est. Et ideo hoc quod dicitur, ꝙ vnile dum intelligi-
E tur &c. referendum est ad cognitionem nostram, quę in sensu est per formam materialem & in intellectu per formam vnilē: & ideo particularia nō cognoscimus, nisi per virtutem in qua est aliquid paricülariter: sed deus particularia cognoscit: neq; vniuersaliter: * neque particulariter ex parte cognoscētis: sed * D. 285. vniliter & particulariter ex parte rei cognitæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in causis vnilibus, quæ nō sunt tota causa rei, nō potest particulare perfecte sciri: sed deus est causa omnium vnlis. quod est perfecta causa vniuscuiusque: & ideo se cognoscens, omnia perfecte cognoscit.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis in deo nō sit aliquid materiale: sed essentia eius sit actus tantum: tamen ille actus est causa omnium, quæ sunt in re, & materialium & formaliū, quem actum imitatur quantum potest omnis res, & quicquid in re est. & ideo essentia diuina est similitudo non tantum formalium,

malium, sed etiam materialium re:: & ideo per ipsum possunt cognosci singularia, etiam inquantum huiusmodi.

De diu. no. cap. 2. ¶ Ad quartum dicendum, quod omnia exempla, quæ adducuntur à creaturis in Deum deficientia sunt, vt idem Dio. dicit. nõ enim inuenitur in creaturis aliqua causa communis, quæ sit causa totius, quod in re est: sicut sigillũ est causa figuræ in cera, & non ipsius ceræ. & ideo per cognitionem sigilli non potest cognosci figura impressa, inquantum est hęc vel illa, quia hæc habet ex materia.

† sup. ps. 16 tom. 8.

venter eorum. Quod exponens August. Abscondita inquit peccata sunt, quæ à lumine tuę veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur cum à Deo sciantur? Si enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi propheta. Quia neque ab oriente neque ab occidẽte, deest. Quod exponens Cassiodo. inquit. Neque à bonis neque à malis deest deus: sed omnibus pręsens & cognitor est. Cognoscit ergo Deus, & bona & mala per scientiam: sed bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala vero non. Vnde Cassiodo. super psal. dicit. Peccata abscondita Deo sunt: quia nõ nouit, id est non approbat. Et ex eo sensu Augustin. dixit ea abscondita à lumine Dei. Qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitionẽ Dei, varijs modis accipiendam inquiens. Si ad scientiam referas non ignorat Deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam

† ps. 74.

ARTIC. II.

b Vtrum Deus cognoscat mala.

1. par. q. 14. artic. 10. Et 1. cont. c. 71. Et de ver. q. 2. art. 15. Et quod 11. 2. Tex. cõ. 25. In Ench. c. 11. rom. 3. * In Epist. 101. ad Euodium to. 2.

AD Secundũ sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ cognoscat mala. Sicut enim dicit Commentator in 3. de anima. Si aliquis intellectus sit semper in actu non cognoscit priuationem omnino: sed intellectus diuinus, semper est in actu. cũ igitur malũ sit priuatio, vt Aug dicit, videtur quod Deus nõ cognoscat malum.

¶ 2 Præter. Omnia scientia vel est causa scitorum, vel cãta ab eis: sed Dei scientia cãta non est. cum ergo malorum causa non sit, videtur quòd Deus mala nesciat.

¶ 3 Præt. Scientia est assimilatio scientis ad rem scitam. cum igitur malum inquantum huiusmodi, non assimiletur Deo. immo ipse recessus à similitudine est malum, videtur ergo quod Deus malum non cognoscat. Si dicas, quòd cognoscit malum per bonum.

¶ 4 Contra. Cognoscere aliquid non per se sed per aliud, est imperfectę cognitionis: nihil autem imperfectum Deo est attribuendum. ergo Deus non cognoscit mala per bona.

ps 68. Sed Contra Est quod in psal. dicitur, Deus tu scis insipientiam meam &cęt.

Tex. 105. ¶ Præt. Philosophus dicit in 2. de anima, quòd rectum est iudex suijpsius & obliqui: cum igitur malum sit obliquatio à rectitudine boni, videtur quòd Deo, qui omnia bona perfecte cognoscit notitia boni non desit.

Respondeo, Dicendum, quod nescire dicitur dupliciter. Vno modo, metaphorice ad similitudinem nescientis se habere, &

* D. 925. sic ipsum reprobare dei * nescire dicitur, quia malos à gloria sua excludit: sicut aliquis ignotos à secretis suis excludit, & oppositum deus, dicitur scire quæ approbat, & sic verum est, quod Deus dicitur nescire mala. Alio modo dicitur nescire proprie notitia rei carere, & per oppositum scire, notitiam rei habere, & ita deus nouit, & bona & mala cognoscendo essentiã suam. sicut tenebræ cognoscuntur per cognitionem lucis: vt dicit Dio. 7. cap. de di. no. Sed sciendum est, quòd priuatio non cognoscitur nisi per habitum oppositum: nec habitui opponitur priuatio, nisi circa idem subiectum considerata. Cum autẽ lucem diuinæ essentiæ impossibile sit deficere, non opponitur sibi priuatio aliqua. Vnde malum non opponitur bono, prout in deo est determinate: sed forte opponitur sibi secundum communẽ intẽtionem boni. Opponitur autẽ determinate bono, quod est participatum in creaturis, cui potest admisceri defectus. Vnde per hoc, quod Deus cognoscit essentiam suam cognoscit ea, quæ

* D. 291. ab ipso sunt, & per ea cognoscit defectus ipsorum. Si autem

12 Meta. tex. cõ. 51. essentiam suam cognosceret tantum, nullum * malum vel priuationem cognosceret nisi in communi.

Et sic Patet Responsio ad primum, quia ex hoc quod Com-

F men. ponit, quod nihil nisi essentiam suam cognoscit, sequitur, quod mala nescit. vnde ibidem subdit, quod nescit mala esse. vnde eodẽ modo quo alia à se cognoscit, & priuationes ipsorũ nouit nõ sicut primum cognitum, quia in intellectu suo nõ põt esse aliqua priuatio: sed sunt secũ intellecta, ex prædictis patet.

dicet. Non noui vos: sed eorũ improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce nõ cognoscere, dicitur De⁹, quæ non approbat, quæ ei nõ placent. Apparet itaque verum esse, quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pa-

G riter quidem vtraque, eodemque modo noscit, quantum ad notitiam: sed bona etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo & non mala.

EE inde est, quòd bona tantum dicuntur esse in Deo non mala, & illa prope, hęc longe, quia licet in Deo aliqua dicãtur esse propter cognitionis

H præsentia; & Deus bona & mala cognoscat, mala tamen non cognoscit nisi per notitiam, bona vero non solum per scientiam, sed etiam per approbationem, & beneplacitum. Et ob talẽ cognitionem aliqua dicuntur esse in

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd scientia dei nullo modo a re causata est: nec tamẽ est causa omniũ quæ cognoscit: sed horum tantum, quorum est per se cognitio, s. bonorum: mala autem cognoscit per bona, vt dictum est. dist. 25. q. 1. art. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quod malum non cognoscitur à deo per similitudinem suam: sed per similitudinẽ boni. secundum. n. quod deus cognoscit essentiam suam cognoscit vnanquãq; rẽ quantum de sua bonitate participat, & in quo deficiat, & ita cognoscit malum: cum in defectu ratio mali, consistat. Corp. art.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd cognoscere per aliud id quod per se natum est cognosci, est imperfectæ cognitionis: sed malum per se, nec causam, nec voluntatem, nec cognitionem habet, sed per bonum: vt dicit Dio. 4. cap. de diui. no. & ideo hæc est perfecta cognitio mali, vt per bonum cognoscatur.

ARTICVLVS II.

I

c Vtrum res, quæ cognoscuntur á Deo sint in Deo.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd res, quæ à deo cognoscuntur, in deo non sint. Omne illud in quo est aliquid, diuersum ab eo compositum est: cum igitur deus sit simplicissimus, videtur quod res quæ sunt diuersæ ab eo, in ipso non sint. Si dicas, quòd non sunt in eo per essentiam: sed per sui similitudinem. 1. cont. ca. 47.

¶ 2 Contra. Vnaquęq; res verius est, vbi est per suam essentiã, quam vbi est per sua similitudinem: quia ibi non videtur esse, nisi secundum quid. Si igitur res in deo non sunt, nisi secundum sui similitudinem, videtur, quod verius & melius sint in seipsis quam in deo, quod est contra Augusti. & Ansel. August sup. Gen ad literam. ca. 15. tom. 3.

¶ 3 Præt. Similitudo respondet ei, cuius est similitudo. sed res omnes non habent in se lucem & vitam: cum igitur in deo sint vita & lux, videtur, quod non sint in deo per similitudinem. Ansel. monol. c. 35.

K ¶ 4 Pręt. Vbi est res secundum sui similitudinem, ibi non attribuitur sibi operatio propria sua. lapis. n. in oculo non mouetur deorsum, sed act. 17. dicitur, quod in ipso deo viuimus mouemur & sumus. ergo videtur, quod non sumus in deo per similitudine tñ.

¶ 5 Præt. Similitudines rerum in dei scientia existentes cum ad scientiam pertineant, filio appropriantur: sed in ipso appropriatur in litera spiritui sancto, per ipsum filio, & ex ipso patri. ergo videtur, quod non dicatur res esse in deo secundum similitudinem.

Sed Contra Est quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est in ipso vita erat &c.

Respondeo, Dicendum, quod hæc præpositio, in, secundum quod diuersis adiungitur, diuersas habitudines notat, vt cum dicitur esse in toto, vel esse in loco, & huiusmodi. Et ideo sciẽdum, quod aliud est esse in scientia dei, & aliud in deo esse, & aliud esse in essentia diuina. Scien tia. n. nominat cognitionem quandam. Vnde esse in scientia nihil aliud est, quam per scientiam cognosci:

Deo, scilicet, quia ita ea scit vt etiam approbet, & placeāt, id est ita scit vt eorum sit author.

Quod idem est omnia esse ex Deo. & per ipsum, & in ipso.

PRoinde si diligenter inspiciamus, idē videtur esse, omnia esse ex Deo, & p ipsum, & in ipso. Vnde Amb. in. 3. lib. de spiritusancto. (Lib. 3. de spir. s. c. 12. to. 2.) Hæc tria ex ipso, & per ipsum & in ipso sunt, omnia vnum esse supra diximus. (Rom. 11.) Cū dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & vnum in his atque consimile, non contrarium intelligit. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia scriptura dicit esse omnia esse in ipso, & per ipsum, & ex ipso vel cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, nō solum quia scit, sed etiam quia eorum author est, cōsequitur vt eadem ratione ita esse in Deo dicētur, scilicet quia scit, & eorum author esse dicitur, quia in illo viuimus, & mouemur & sumus, qa eo authore sumus, mouemur, & viuimus. Cum ergo non sit author nisi booorum, merito sola B bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cum ergo in eius cognitione, vel præscieotia sint omnia, scilicet bona & mala: in eo tamen non dicuntur esse nisi bona, quorum author est. Vnde August. in lib. de natura boni. (†c. 28. to. 6.) Cum audimus, inquit ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non C seruaot: sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuotur, omnia. Hic aperte dicitur, quòd in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

gnoscit: & iden omnia quæ deus scit, & bona & mala in scientia A eius esse dicuntur. Sed essentia significatur per modum formæ vel naturæ: vnde esse in essentia diuina nihil aliud est, q̄ subsistere in natura diuina, vel esse idē naturæ diuinæ, & ideo creaturæ non possunt dici in essentia diuina esse: sed tantum personæ diuinæ, & pprietates & attributa. Sed hoc nomen Deus, significat rem subsistētem cuius est esse & operari. Vnde esse in Deo potest intelligi dupliciter: Vel quod est in esse ipsius, & sic creaturæ nō sunt in Deo: Vel quod subiacet operi eius, sicut dicimus opera, quorum domini sumus in nobis esse, & per modum istū omnia, quæ à Deo sunt, in eo esse dicūtur, nō autem mala, quæ ab ipso non sunt. Et ita patet, quod tria prædicta se habent secundum quendam ordinem. quicquid. n. est in essentia diuina est in Deo, quasi pertinēs ad esse ipsius: sed non conuertitur, sicut ea quæ subiacēt opi eius in ipso sunt, sed non in essentia eius, & similiter quicquid est in Deo, est in scientia eius, sed non conuertitur. vt patet, de malis.

¶ Ad Primum ergo dicēdum, q in Deo nihil est diuersum ab ipso: vnde & creaturæ secundum hoc, q in Deo sunt, non sunt aliud à deo, quia creaturæ in deo sunt causatrix essentia, vt dicit Ansel. (Monol. ca. 35.) sunt. n. in deo per suam similitudinem: ipsa aūt essentia diuina similitudo est omnium eorum, quæ à deo sunt.

¶ Ad secundum dicendum, q esse creaturæ potest quadrupliciter considerari. Primo modo, secundum q est in propria natura. Secundo modo, prout est in cognitione nostra. Tertio modo, prout est in deo. Quarto modo communiter, prout abstrahit ab omnibus his. Cum ergo dicitur, q creatura verius esse D habet in deo, quam in seipsa, comparatur primum & tertium esse respectu quarti, quia omnis comparatio est respectu communis, & pro tanto dicitur, q in deo habet verius esse: qa omne quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est, & non per modum sui. vnde in deo est per esse increatum, in se autem est per esse creatum, in quo minus est de veritate essendi, quàm in esse increato. Si autem comparetur esse primum ad secundum respectu quarti, inueniuntur se habere secundū excedentia & excessa. esse. n. quod est in propria natura rei in eo, quod est substātiale excedit esse rei in anima, quod est accidentale: sed excceditur ab eo secundum hoc quod est esse materiale, & illud intellectuale: & ita patet, quòd aliquando res verius esse habet, vbi est per suam similitudinem, quàm in seipsa.

¶ Ad tertium dicendum, q similitudo rei quæ est in anima, dupliciter consideratur: Vel secundum q est similitudo rei, & sic nihil attribuitur sibi nisi quod in re inuenitur: Aut secundum E esse, quod habet in anima, & sic attribuitur sibi intelligibilitas vel vniuersalitas, sicut etiam patet in imagine corporali, cui conuenit esse lapideum ex parte eius in quo est, & non ex parte eius, cuius est similitudo. similiter dico, q similitudini rerū, quæ est in deo, conuenit esse vitam & lucem nō secundū hoc, q similitudo rei est, sed secundum q est in deo, & dicitur vita, inquantum est principium operationis ad esse rerum: sicut ēt dicitur à Philosopho in 8. Phy. q motus cæli est, vt vita quædā (Tex 1.) natura existentibus omnibus: sed inquantum est principiū cognitionis rerū dicitur lux. Vel aliter potest dici, q similitudo rei, quæ in anima est: dicitur vita inquantū est, vt forma quædam & perfectio intellectus, & lux inquantum est principium intellectualis operationis, & per talem similitudinem dicitur A etiam, in deo res esse vita & lux: sunt. n. in eo, sicut artificiata in artifice per suas similitudines.

¶ Ad quartum dicendum, q esse, & viuere, & moueri, nō attribuuntur rebus in deo existentibus secundum esse, quod in ipso habent: sed secundum esse quod in seipsis habent à deo, vt esse ptineat ad essentiam, viuere ad virtutē, & moueri ad operationem: vel viuere ad animam, moueri ad corpus, & esse ad vtrunque: & sic res in propria natura existentes dicuntur esse in deo secundum q esse earum à deo continetur, & sic de alijs .s. de motu & vita.

¶ Ad quintum dicendū, q similitudo rei, quæ est in deo, nō est accepta à re, sed est causa rei. vnde quicquid est in eo per sui similitudinem, est in eo, sicut in principio operante & conseruāte. Operatio autem & cōseruatio rerum à deo completur per voluntatem, & bonitatem eius, quia volūtas inter tria scilicet scientiam potētiam, & voluntatem proximius est ad opus: & iō in ipso appropriatur spirituisancto, q procedit per modum voluntatis, & cui bonitas appropriatur: cum hæc præpositio, in, dicat habitudinem ad continens, & cōseruans. Sed p ipsum appropriatur filio: quia, per, denotat causam formalem, & ars per quam, sicut per formā operatur artifex, filio appropriatur. Ex ipso autem propter habitudinem principij, quam importat hæc præpositio, ex, appropriatur patri, qui est principium non de principio.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de ideis.

Et circa hoc tria quæruntur.

Et primo. An ideæ sint.
Secundo. De pluralitate idearum.
Tertio. Vtrum ideæ omnium in Deo sint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid nomine idea importetur. 1. par. q. 16. artic. 1. Et de veri. 3. artic. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur ideas non esse. sicut enim dicit Philosophus in principio Meta. (1. Met. tex. 32.) Dicere exemplaria esse vaniloquium est, & poeticas metaphoras dicere: sed ideas exemplaria rerū E dicimus. ergo vanum est ideas dicere.

¶ 2 Præt. Perfectius est agens, quod non eget in sua actione ad exemplar respicere, quam quod exemplari indiget: sed deus est perfectum agens. ergo non est sibi opus ideis, ad quarum exemplar faciat res. vnde ibidem Philosophus subdit. nā quid est opus ad ideas respicere? Vbi sup.

¶ 3 Præt. secundum Augustinum Melius scitur res per essentiam suam, quàm per similitudinem suam: sed deus nobilissime cognoscit res. ergo scit eas per essentias earum, & non per aliquas similitudines ideales rerum. Vbi superius.

¶ 4 Prætet. Omnis cognitio, quæ est per medium, videtur esse collatiua & discursum habere de vno in aliud: sed deus cognoscit simplici intuitu, sine discursu & collatione. ergo videtur, quòd non cognoscat res mediantibus ideis.

Contra

Lib 83.q. 48.to.4. Contra est, quod dicit Augustinus, Qui negat ideas esse, negat filium esse: sed hoc est hæreticum. ergo & primum.

¶ 2 Præter. Commen. dicit in 11. Meta. q sicut omnes formæ sunt in potētia in prima materia: ita sunt in actu in primo motore: sed nihil aliud dicimus ideas, nisi formas rerum in Deo existentes. ergo verū est ideas esse.

Respondeo, Dicendum, q sicut formæ artificiales, habēt duplex esse. vnum in actu, secūdum quod sunt i materia. aliud in potētia, secundum quod sunt in mente

* D 642. T.cō.18. artificis, non quidē * in potentia passiua, sed actiua: ita etiam formæ materiales, habent duplex esse: vt dicit Commen. in 11.

† li.6.c.10. in fi.to.3. Rom.11. Meta. vnum in actu, secūdum quod in rebus sunt, & aliud in potentia actiua, secū dū quod sunt in motoribus orbium, vt ipse ponit, & præcipue in primo motore, locoeius nos in Deo dicimus. Vnde apud omnes philosophos communiter dicitur, q omnia sunt in mēte Dei: sicut artificiata in mente artificis: & ideo formas rerum in Deo existentes ideas dicimus, quæ sunt sicut formæ operatiuæ. Vñ dicit Diony. loquens de ideis, in quinto capitulo de di. no. exemplaria dicimus substantificas rationes existentium in Deo, vniformiter præexistentes, quas theologia prædiffinitiones vocat, & diuinas, & bonas voluntates existentium prædeterminatiuas & productiuas. Per ideas tamen Deus non tantum practicam: sed speculatiuā cognitionem de rebus habet, cum non solum cognoscat res, secundum hoc, quòd ab ipso exeunt: sed etiam secundum quod in propria natura subsistunt. Idea a. dicitur ab ideos, quod est forma. vnde nomen ideæ, quantum ad proprietatem nominis æqualiter se habet ad practicam, & speculatiuam cognitionem. forma enim rei in intellectu existens, vtriusque cognitionis principium est. Quamuis enim secundum vsum loquentium idea sumatur pro forma, quæ est principium practicæ cognitionis, secundum quòd ideas exemplares rerum formas nominamus: tamen etiam principium speculatiuæ cognitionis est secundum quòd ideas contemplantes formas rerum nominamus.

Tex.cō.4. ¶ Ad Primum ergo dicendum, q sicut dicit Commen. in 11. Metaph. Plato & alij antiqui philosophi, quasi ab ipsa veritate coacti, tendebant in illud quod postmodum Arist. expressit, quamuis non peruenerint in ipsum: & ideo Populo ponens ideas, ad hoc tendebat, secundum q & Arist. posuit ideas esse in intellectu diuino. vnde hoc improbare Philosophus nō intendit: sed secundum modum, quo Plato posuit formas naturales per se existentes sine materia esse.

¶ Ad secundum dicendum, q si Deus indigeret respicere in aliquod exemplar extra se, esset imperfectum agens: sed hoc non contingit, si essentia sua exemplar omnium rerum ponatur, quia sic intuendo essentiam suam, omnia producit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd oportet illud, per quod est cognitio rei, esse vnitum cognoscenti. vnde essentia rerum creatarum, cum sit separata a Deo, non potest esse medium cognoscendi ipsas res à Deo: sed cognoscit eas nobiliori medio scilicet per essentiam suam: & ideo perfectius cognoscit, & nobiliori modo, quia sic nihil nisi essentia eius, est principium suæ cognitionis. Oporteret enim, quod esset aliud si per essentiam rerum, quasi per medium cognosceret res, cum medium cognoscendi sit cognitionis principium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cognitio discursiua est, quando ex prius notis in ignotum deuenitur, & non quando per similitudinem rei apprehenditur res ipsa, quia sic etiam oculus videns lapidem, haberet cognitionem collatiuam de ipso: & ideo quamuis Deus sciat res per similitudinem, quæ in ipso est, sicut per medium, & quamuis cognoscat etiam ordinem rerum: non tamen habet discursiuam scientiam, quia omnia simul intuetur. F

Quòd omnia ex patre, & per patrem, & in patre sunt, ita de filio, et de spiritusancto est dicendum: licet propter personas fiat distinctio.

PRæterea sciēdum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarum, cum dicitur ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre sunt. Similiter de filio, & de spiritusancto accipiendum est. Vnde August. in 1. lib. de trinita. Non confuse, inquit, accipiendum est, quod ait Apostolus: ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter patrem, per ipsum, propter filium, in ipso, propter spiritum sanctum. Vigilanter autem attende: ne quia patrem, volens intelligi dixit ex ipso: sic intelligas omnia esse ex patre, vt neges omnia esse ex filio, vel ex spiritusancto, cum ex patre, & per patrem, & in patre omnia esse sane dici possint. Similiter & de filio, & de spiritusancto dicendum est. G H

Quòd non omnia, quæ ex Deo sunt etiam de ipso sunt: sed econuerso.

ILlud etiam hic annectēdum est, q non omnia quæ dicuntur esse ex Deo, etiam de ipso esse dici debeāt. Quia vt ait Aug. in lib. de natura boni. Non hoc significat penitus ex ipso quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Ex ipso enim sunt cœlū & terra, quia ipse fecit ea: nō autem de ipso, quia non de substantia sua: sicut aliquis homo si generat filium, vel facit domum. Ex ipso est filius, ex ipso est & domus.

ARTIC. II.

b Vtrum ideæ sint plures.

AD Secundū sic proceditur. Videtur quòd non sint plures ideæ, idea enim dicitur similitudo per quam cognoscitur res: sed sicut supra habitū est: Deus † c.17.to.6. cognoscit omnia per essentiam suam: cum igitur essentia sua sit vna, videtur, q idea sit tantum vna. Si dicas, quòd sunt plures propter respectus diuersos ad res, lib. 5. super Gen. ad lite.ca. 16 & 18.to.3.

¶ 2 Contra Relationes, quæ sunt Dei ad creaturam, sunt realiter in creaturis & non in Deo: creaturæ autem non fuerūt ab æterno. ergo nec relationes Dei ad creaturam. ergo ideæ nō fuerunt plures ab æterno: sed Deus non alio modo cognoscit res factas, quam antequam faceret, vt habitum est ex verbis Augustin. ergo modo non cognoscit per plures ideas res: sed per vnam tantum. Quæst.1. art. 1. illius dist. 1. par. q. 15. a. Et quodl. 4. lib. Et de ver. q. 3. art. 2. Et 1. cor. c. 51.

¶ 3 Præt. Vt dictum est idea se habet ad rem cuius est: sicut forma artis quæ est in mente artificis ad artificiatum: sed diuersitas artificiatorum prouenit ex pluralitate formarū, quæ sunt in mente artificis, & non econtrario. ergo videtur, q nec diuersitas rerum possit inducere pluralitatem ideatum. art. præc.

I ¶ 4 Præt. Sicut idea dicitur relatiue ad ideatum, ita & scientia dicitur per respectum ad scibile: sed quamuis sint plura scita à Deo, tamen est vna eius scientia. ergo rerum omnium quæ ab ipso producuntur est vna tantum idea.

Sed Contra, illud in quo non est pluralitas aliqua, non pōt pluraliter consignificari: sed Aug. pluraliter ideas nominat dicens, q ideæ sunt rationes rerum stabiles, in mente diuina existentes, & cum ipsæ nec oriantur nec intereant, secundum eas tamen fit omne quod interit & oritur. ergo ideæ sunt plures. Lib. 83. qst. q. 46 to. 4.

¶ Præt. Secundum Dam. differentia est causa numeri: sed secūdum Aug. Deus alia ratione creauit hominem & equum. ergo videtur, quòd sint plures rationes ideales rerum in Deo. Dam. 3. fidei orth. c. 8 Aug. ibidem.

Respondeo, Dicendum, quòd cum Deus de singulis rebus propriam cognitionem habeat: oportet, q essentia sua sit similitudo singularium rerum, secūdum q diuersæ res diuersimode, & particulariter ipsam imitantur secundum suam capacitatem, quamuis ipsa se totam imitabilem præbeat: sed quòd perfecte non imitantur eam creaturæ, sed difformiter, hoc est ex earum diuersitate & defectu, vt dicit Dio. in 5. ca. de di. no. Vnde cum hoc nomen idea, nominet essentiam diuinam, secundum q est exemplar imitatum a creatura, diuina essentia erit propria idea istius rei secundum determinatum imitationis modum. Et quia alio modo imitantur eam diuersæ creaturæ, ideo dicitur quod est alia idea vel ratio qua creatur homo & equus. Et exinde sequitur, quòd secundum respectum ad plures res, quæ diuinam essentiam diuersimode imitantur sit pluralitas in ideis, quāuis essentia imitata sit vna. verbi gratia. sicut ex prędictis patet, quicquid perfectionis in rebus est: hoc totum Deo secundum vnum & idem indiuisibile conuenit. s. esse, viuere, & intelligere, & omnia huiusmodi. Cum autem omnes creaturæ imitentur ipsam essentiam quantum ad esse: non tamen omnes quantum ad viuere. Nec iterum illa quæ imitantur ipsam quantum ad esse, eodem modo esse participant, cum quædam alijs nobilius esse possideant, & ex hoc K Dist. 2. q. 1. art. 3.

efficitur

efficitur alius respectus essentiæ diuinæ ad ea, quę habent tantum esse, & ad ea quæ habent esse, & viuere, & similiter ad ea, quæ diuersimode esse habent, & ex hoc sunt plures rationes ideales, secundum quòd Deus intelligit essentiam suam, vt imitabilem per hunc, vel per illum modum. Ipsę enim rationes imitationis intellectæ seu modi sunt ideæ: idea enim, vt ex dictis patet nominat formam, vt intellectã, & non prout est in natura intelligentis. art. preced.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd idea non nominat tantũ essentiam, sed essentiam imitabilem. vnde secundum quòd est multiplex imitabilitas in essentia diuina, propter plenitudinem suæ perfectionis, est pluralitas idearum.

mus: sed filius de ipso, domus vero de terra, & ligno, non de ipso.

Quæ dicta sunt summatim colligit.

B EX præmissis apertum est, quòd in Dei cognitione siue præscientia sunt omnia, scilicet bona & mala: sed non omni modo sunt ibi mala quo bona. Et quòd in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint, assignatum est. Et quòd de ipso non dicitur esse proprie, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo auctore sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis relationes quæ sunt Dei ad creaturam, realiter in creatura fundentur: tamen secundum rationem, & intellectum in Deo etiam sunt: Intellectum autem dico non tantum humanum, sed etiam angelicum & diuinum: & ideo quamuis creaturæ ab æterno non fuerint: tamen intellectus diuinus ab æterno fuit intelligens essentiam suam diuersimode à creaturis imitabilem, & propter hoc fuit ab ęternò pluralitas idearum in intellectu diuino, non in natura ipsius. non enim eodem modo est in Deo forma equi & vitæ, quia forma equi non est in Deo, nisi sicut ratio intellecta: sed ratio vitę in Deo est non tantum sicut intellecta, sed etiam sicut in natura rei firmata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis pluralitas idearum attendatur secũdum respectum ad res: non tamen pluralitas rerum est causa pluralitatis idearum: sed econtrario. non enim quia res diuersimode imitantur diuinã essentiam: ideo intellectus eius intuetur eam diuersimode imitabilem: sed potius econtrario. Intellectus enim diuinus est causa rerum. distinctio autem idealium rationum, est secundum operationem intellectus diuini: prout intelligit essentiam suam diuersimode imitabilem à creaturis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd essentia diuina vna est, & respectus plures: & ideo illud quod nominat tãtum essentiam, non potest pluraliter significari: sicut est essentia, quæ tenet se magis ex parte scientis, vt forma ipsius. Ratio autem se tenet magis ex parte rei, vt consignificari, & significari pluraliter possit. Dicimus enim rationes plures. Idea autem q. medio modo se habet, quia essentiam & rationem imitationis, quæ est secundum respectum importat: & ideo si inueniatur in nomine ideæ significata pluralitas, vt cum pluraliter proferri: raro tamen aut nunquam inuenitur significata per additionem termini numeralis, vt si dicatur plures ideę. pluralitas enim exprimitur magis significando, quam consignificando &c.

ARTICVLVS III.

Vtrum in Deo sint ideæ omnium, quæ cognoscit.

1.par.q.15. art.3. Et de ver.q.3.ar.6. AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd non omnium quę cognoscit Deus: ideę in ipso sint. Mala enim cognoscit deus: sed mali idea in ipso esse non potest, cum idea imitationem importet. vnumquodq; autem per hoc malum est, quòd ab imitatione dei recedit. ergo non omnium rerum ideę sunt in deo cum plures res malę sint.

¶ 2 Pręt. Idea nominat formam: dicitur.n. ab idos, quod est forma: sed materię primę non est aliqua forma, sicut nec primus actus, qui est deus habet aliquam materiam: alias neutrum esset primum. ergo non omnium est idea in deo.

¶ 3 Pręter. Deus non tantum cognoscit vniuersalia, sed etiam particularia. Sed particularium inquantum huiusmodi, non videtur esse idea, cum omnia singularia vnius speciei in forma conueniant. ergo non omnium cognitorum a deo est idea.

A ¶ 4 Pręterea. Idea non est nisi alicuius, quod eam per imitationem participat: sed accidentia cum non sint per se subsistentia nihil participant: sed ipsa sunt participationes quędam. ergo cum accidentia sint cognita à deo sicut substantię, videtur quòd non omnium cognitorum a deo sit idea.

DISTIN. XXXVII.

A

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

ET quoniam demõstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendum videtur hic: °: quibus modis dicatur Deus esse in

Sed contra, Omnis cognitio est per speciem aliquam cogniti in cognoscente. sed species rerum in deo existẽtes ideę dicuntur. ergo omnium cognitorum à deo idea in ipso est.

Respondeo, dicendum, quòd sicut ex auctoritate Dionysii. inducta patet, idea dicitur similitudo vel ratio rei in deo existens, secũdum quòd est productiua ipsius rei, & prędeterminatiua. & ideo vnumquodque secundum quòd se habet ad hoc, quòd à deo producatur: ita se habet ad hoc, quòd ipsius idea sit in eo. cap.5.de di. nom. Omne autem quod ab aliquo per se agente producitur: oportet quòd secundum hoc quod ab ipso effectum est, ipsum imitetur, quia vt probat Philosophus. simile agit in simile tã in his, quę agunt per voluntatem, quàm C in his, quę agunt per necessitatem. 3.de anima tex.34. Vnde secundum id quod aliquid a deo producitur, secundum hoc similitudinem in ipso habet, & secundum hoc est idea ipsius in deo, & secundum hoc a deo cognoscitur: & ideo cum omnis res à deo producatur, oportet omnium rerum ideas in ipso esse.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum inquantum malum, nihil est, cum sit priuatio quędam sicut cęcitas: & ideo rei malæ idea quidem in deo est, non quidem inquãtum mala est: sed inquantum res est, & ipsum malum per oppositũ bonum cognoscitur a deo, à quo res priuationi subiecta deficit.

¶ Ad secundum, quòd cum materia prima a deo sit, oportet ideã eius aliqualiter in deo esse, & sicut attribuitur sibi esse, ita attribuitur sibi idea in deo: quia omne esse inquãtum perfectum est, exemplariter ductum est ab esse diuino. Esse autem perfectum materię non conuenit in se: sed solum quòd est in composito. D In se vero habet esse imperfectum secundum vltimum gradum essendi, qui est esse in potentia: & ideo perfectam rationem ideę non habet, nisi secundum quòd est in cõposito. quia sic sibi à deo esse perfectum confertur. In se vero considerata, habet in deo imperfectam rationem ideę, hoc est actu, quia essentia diuina est imitabilis à composito, secundum esse perfectum, à materia secundum esse imperfectum. sed à priuatione nullo modo. Et ideo compositum, secundum rationem, suę formę, habet perfecte ideam in deo, materia vero imperfecte: sed priuatio nullomodo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd particularia habent ꝓprias ideas in deo. vnde alia est ratio Petri & Martini in deo, sicut alia ratio hominis & equi. Sed tñ diuersimode, quia diuersitas hominis, & equi, est sm formam cui perfecte respondet idea. Sed distinctio singularium vnius speciei essentialis, est secundum materiam, quę non perfecte habet ideam: & ideo perfectior est E distinctio rationum, rñdentium diuersis speciebus, quam diuersis indiuiduis: ita tñ, quòd imperfectio referatur ad res imitantes, & non ad essentiam diuinam, quam imitantur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd accidentia etiam perfectum esse non habent. vnde deficiunt a perfectione ideę: propter quod etiam Plato non posuit ideas accidentium: sed substantiarum tantum, vt 1. Meta. dicitur: tamen secundum quòd esse habent per imitationem diuinę essentię: sic essentia diuina est eorum idea. Et sic patent omnia obiecta, & etiam dicta in litera. Tex. 45.

DISTINCTIO XXXVII.

DIVISIO TEXTVS.

OStenso quomodo res sint in deo. Hic ex incidenti ostẽdit, quomodo deus sit in rebus, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit deum esse, vbiq; & in omnibus rebus. In secũda parte remouet a deo quędam, quæ crea-

turæ in loco existentes consequuntur: ibi § Cum natura diuina &cæt. § Prima in duas. In prima ponit modos, quibus Deus in rebus esse dicitur. In secunda inquirit rationes illorum modorum: ibi § Quomodo autem Deus habitet in bonis &c. § Circa primum duo facit. Primo enumerat modos. Secundo authoritatibus confirmat. ibi § Nũc autem ista & cætera. § Et primo confirmat modum, quo est communiter in omnibus creaturis. Secũdo modum, quo specialiter est in sanctis: ibi § In sanctis vero &cætera. § Modus autem, quo specialissime est in homine Christo pertinet, ad tertium librum: & ideo eum prætermittit. § Quomodo aũt deus &c. § hic ostendit rationes dictorũ modorum. Et primo, quantum ad modum, quo specialiter in sanctis est. Secundo, quantum ad modum communem, quo est in omnibus creaturis: ibi § Ex prædictis patet, &c. § Et circa primũ duo facit. Primo ostẽdit veritatem. Secundo excludit quasdã dubitationes: ibi § Si autem quæris &c. § Et sunt tres per ordinem inductæ, vt patet in litera. § Ex prædictis patet &c. § Hic inquirit rationem, quãtum ad modum communem. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit modi illius incomprehensibilitatem. Secundo redarguit quorundam insufficientem assignationẽ: ibi § Quidam tamen immensa &c. § Tertio, excludit erroneam quæstionem ibi: § Solet etiam ab eisdem quæri &c. § Vbi duo facit. Primo, excludit obiectionem. Secundo destruit positionem ibi § Postremo respondeant &c.

† Coloss. 2.

† In Gl. sup. cap. 5. ibi. Quo abijt.

† In episto. 57. to. 2.

F

rebus: si tamen id humana mẽs, vel ex parte digne valeat cogitare, vel lingua sufficiat eloqui. Sciẽdum ergo est, quòd Deus incommutabiliter semper in se existẽs, præsentialiter, potẽtialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione, & in omni loco sine circũscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate.

G

Et præterea, in sanctis spiritibus, & animabus est excellentius. s. per gratiam inhabitans, & in homine Christo excellentissime, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat: vt ait Apostolus, in eo. n. Deus habitauit nõ per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista, quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt, falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum authoritatibus muniẽda mihi videntur.

H

Beatus Grego. super cantica cãticorum inquit. Licet Deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia; tamen familiari modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operũ Dei adutius, & fidelius considerant. De hoc enim eodem August. ad Dardanum in libr. de præsentia Dei ait. Cum Deus sit natura incorporea, & incommutabiliter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus. Sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus, quos ipse dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat.

G

Hilarius quoque in 8. lib. de Trin. apertissime docet Deum vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam nõ adsit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo, cum alicubi sit, non etiã vbique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Amb. in lib. 1. de spiritusancto. Spiritũsanctum probat non esse creaturam, quia vbiq; est, quod est proprium diuinitatis, ita dicens.

H

Cũ omnis creatura certis naturæ suę sit circumscripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare spiritumsanctum, qui nõ habeat circumscriptam determinatamq; virtutem, quæ & in omnibus, & vbiq; semper est? quod vtique diuinitatis, & dominationis est proprium. Idem in eodẽ. Domini est omnia cõplere, qui dicit. Cœlum & terram ego compleo. Si ergo dominus est, qui cœlum complet & terram, quis

I

QVÆSTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Primo. Quomodo Deus in omnibus rebus sit.
Secundo. Quomodo vbique sit.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum Deus sit in omnibus rebus.
Secundo. De diuersitate modorum, quibus in rebus esse dicitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus sit in rebus.

AD Primum sic proceditur. Videtur q̃ Deus in rebus non sit. Inter causas enim illæ solæ rei intrinsecæ sunt, quæ partes eius sunt, vt materia & forma, non autem agens & finis: sed Deus non est causa rerum, vt veniens in constitutionem ipsarum: quia regit omnes res præterquàm commisceatur cum eis, vt dicitur lib. de causis. ergo Deus in rebus creatis non est.

1. par. q. 8. art. 1.

Propositione 20.

F

¶ 2 Præt. Nobilius agens est hoc, quod potest producere effectum in absentia sua, quàm quod non potest hoc facere, nisi per suam præsentiam: Deus autem est nobilissimum agens, cum igitur inueniantur quædam agentia, & secundum voluntatem, & secundum naturam: quæ in absentiam sui producũt effectus: sicut sol in cœlo existens, efficit calorem in terra per emissionem virtutis suæ, & rex aliquis per imperium suum, multa efficit, vbi ipse non est præsens: videtur q̃ multo fortius deus in absentia sui, possit effectum producere: & ita non oportet, q̃ sit in rebus quas condidit.

†Parum ante med.

¶ 3 Præt. Quãto aliquod agens nobilius est, tanto nobiliorem effectum producere potest: sed perfectius est quod potest p̃ se cõseruari in esse absente sua causa, quã quod nõ potest: sicut figura perfectius est in cera, qua manet etiam sigillo amoto, quã in aqua vbi non manet in absentia imprimentis: cum igit̃ Deus sit perfectissimus agens, videtur q̃ rebus quas condidit contulerit hoc, vt etiã in absentia suæ causæ cõseruari possint in esse: & ita ad conseruationem rerum non exigitur, q̃ Deus in rebus sit.

† c. 7. to. 2.

† Hier. 23.

¶ 4 Præt. Impossibile est, q̃ duo agentia immediate operentur eandem rem, ita q̃ vtrunque illorum perfecte operetur, quia ad vnum operatum terminatur vna operatio, quæ exit ab vno operante: sed singulæ res habent operationes proprias: vt dicit Dam. quibus suos effectus peragunt. ergo vĩ q̃ Deus non immediate sit operans, quicquid in rebus efficitur: & ita videtur, q̃ non in omnibus rebus sit.

2. fid. orth. c. 10.

¶ 5 Præt. Dæmones res quędam sunt: sed absurdissime dicitur Deus in dæmonibus esse. ergo Deus nõ est in omnibus rebus.

Sed contra Hie. 23. Nunquid nõ cœlum & terram ego impleo? sed per cœlum & terram, intelligitur omnis creatura: vt patet ex principio Gen. ergo Deus in omnibus creaturis est. Hoc etiam videtur, per hoc quod habetur ab Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suę. Non autem potest conseruare res, nisi sit præsens eis. ergo videtur q̃ in omnibus rebus sit.

Respondeo, dicendum, quòd Deus essentialiter in omnibus

K

rebus est, non tamen ita q̃ rebus commisceatur, quasi pars alicuius rei. Ad cuius euidentiam, oportet tria prænotare. Primo, quòd mouens & motum, agens & patiens, & operans & operatum, oportet simul esse: vt in 7. Physic. probatur. Sed hoc diuersimode contingit in corporalibus, & spiritualibus. Quia enim corpus per essentiam suam, quę circumlimitata est terminis quantitatis, determinatum est ad situm aliquem, non potest esse, quod corpus mouens & motum sit in eodem situ: vnde oportet, quòd simul sint per contactum, & sic virtute sua immutat corpus, quod immediate sibi coniungitur, quod etiam immutatum aliud immutare potest, vsque ad aliquẽ terminum. Spiritualis vero substantia cuius essentia omnino absoluta est à quantitate & situ, ac per hoc loco, non est distincta ab eo q̃d mouet per locum vel situm: sed vbi est quod mouetur ibi est ipsum mouens: sicut anima est in corpore, & sicut virtus mouens cœlum dicitur esse in dextra parte orbis, quem mouet, vnde incipit motus: vt habetur in 8. Phys.

Tex. 10.

Secundum est, quod esse cuiuslibet rei, & cuiuslibet partis eius, est immediate a Deo, eo quod non ponimus secundum fidem, aliquem creare nisi Deum, creare autem est dare esse. Tertium est, quod illud quod est causa esse, non potest cessare ab operatione qua esse datur, quin ipsa res etiam esse cesset. Sicut enim dicit Auice. hæc est dif- (lib. 1. sufficiētię. c. 11.) ferentia inter agens diuinum, & agens naturale: quod agens naturale est tantū causa motus, & agens diuinum est causa esse. vnde secundum ipsum, quælibet causa efficiente remota, remouetur effectus suus: sed non esse rei: & ideo remoto ædificatore, non tollitur esse domus: cuius causa est grauitas lapidum quæ manet: sed fieri domus cuius causa erat: & similiter remota causa essendi, tollitur esse. vnde dicit Greg. (lib. 6. moral. ca. 18.) quod omnia in nihilum deciderent, nisi ea manus omnipotentis cōtineret. vnde oportet († Isa. 66.), quòd operatio ipsius, quę dat esse, nō sit intercisa, sed continua. vnde dicit Ioā. 5. Pater meus vsque modo operatur &c. Ex quibus omnibus aperte colligitur, quod Deus est vnicuiq; intimus: sicut esse proprium rei est intimū ipsi rei, quæ nec incipere, nec durare posset, nisi per operationem Dei, per quam († Epist. 58. to. 2.) suo operi coniungitur, vt in eo sit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod quāuis essentia diuina nō sit intrinseca rei, quasi pars veniens in constitutionem eius: tamen est intra rē, quasi operans, & agens esse vniuscuiusque rei, & hoc oportet in omni agente incorporeo, vt ex prædictis patet.

¶ Ad secundum dicendum, quod illud quod agit per suam absen- (dist. 8. q. 1. ar. 2.) tiam, non est causa proxima eius quod fit, sed remota: virtus (lib. 1. suffici. c. 2.) enim solis primo imprimitur in corpore sibi coniuncto, & sic deinceps vsque ad vltimum, & hæc virtus est lumen eius, per (Cor. ar.) quod agit in his inferioribus, vt Auicen. dicit. Similiter patet, quòd rex præcipiens est causa prima, sed exequens præceptū est causa proxima & coniuncta: Deus autem immediate in omnibus operatur: vnde oportet, quòd in omnibus sit.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut ex prædictis patet, esse rei non potest conseruari sine causa essendi: sicut nec motus, sine causa mouente vnde si sine aliquo agente esse rei conseruetur: illud agens non erit causa essendi, sed fieri tantum: sicut sigillum est causa figuræ in cera: vnde remoto sigillo remanet figura: sicut etiam de ædificatore dictum est, & hoc est agens imperfectum: vnde ratio procedit ex falsis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd respectu eiusdem operationis, non potest esse duplex causa proxima eodem modo: sed diuersimode potest, quod sic patet. Operatio reducitur sicut in principium in duo: in ipsum agentem, & in virtutem agentis, qua mediante exit operatio ab agente. Quanto aūt agens est magis proximum, & immediatum, tanto virtus eius est mediata, & primi agentis virtus est immediatissima. Quod sic pa- A tet in terminis. fiat a. b. c. tres causæ ordinatæ: ita quòd c. sit vltima, quæ exercet operationem: constat tunc, quod c. exercet operationem per virtutem suam, & quod per virtutem suam hoc possit hoc est per virtutem. b. & vlterius per virtutem. a. Vnde si quæratur quare. c. operatur, respondetur per virtutem suā, & quare per virtutem suā, propter virtutem. b. & sic quousque reducatur in virtutē causæ primæ, in quam docet Philosophus quæstiones resoluere in (2. post. text. 52.) posterioribus, & in (Tex. 38.) 2. Physicor. Et ita patet, quòd cum Deus sit prima causa omnium, sua virtus est immediatissima omnibus. Sed quia ipsemet est sua virtus: ideo non tantum est immediatum principium operationis in omnibus: sed immediate in omnibus operans, quod in alijs causis non cōtingit, quamuis singulæ res operationes habeāt, quibus produ[c]unt suos effectus.

¶ Ad quintum dicendum, quod non est concedendū simpliciter, quod Deus sit in dæmone duabus de causis. Primo, quia dæmon non nominat naturā († dist. 14.) tm̄, sed naturam deformatā, cuius deformitatis Deus non est operator. Secūdo, quia dæmon nominat naturam intellectualē. vnde cum dr: Deus est in dæmone, intelligitur per modū, quo natura intellectualis eius est capax. s. per gratiā. Vnde nec de hoīe peccatore simpliciter dicimus: deus († lib. 5. cap. 51. & lib. 2. c. 11. to. 6.) est in illo homine, nisi addatur inquātum est creaturā vel per essentiam & præsentiam, & potentiam, quo addito, dicitur etiam Deus in dæmone esse.

ergo potest spiritumsanctum iudicare dominationis, & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem, Et quod plus est, repleuit & Iesum totius mūdi redemptorem? Ex his alijsque pluribus anctoritatibus aperte monstratur, quòd Deus vbique & in omni creatura essentialiter, personaliter, potentialiter est.

Quòd in sanctis non modo est: sed etiam habitat, qui non vbicunq; est, habitat.

In sanctis vero etiam habitat, in quibus est per gratiam: non enim vbicunque est, ibi habitat, vbi vero habitat ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius. Vnde per Esaiam dominus ait. Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellū pedum meorum: quia in electis, qui sunt cœlum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant. Malos vero, qui sunt terra, i. iudicij districtione calcat. Vnde & in lib. Sap. dicitur. Thronus sapientiæ anima iusti, quia in iustis specialius est, quam in alijs rebus, in quibus tamen omnibus totus est, quemadmodum anima: vt ait August. in epistola ad Hiero. de origine animæ, per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamen in alijs intensius, in alijs remissius operatur, cum in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & Deus cū sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur, quos inhabitat, idest in quibus ita est, vt faciat eos templum suum, & hi tales cum eo sunt, iā ex parte: sed in beatitudine perfecte. Mali vero, & si ibi sint, vbi ipse est, qui nusquam deest: non tamen sunt cum eo. Vnde Aug. († Tracta. 11. sup. Io. 17.)

B super Ioan. Non satis fuit dicere, vbi ego sum, & illi sint: sed addidit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse, vbi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo, quòd cum illo sunt, qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali vero non sunt cum illo, vt cęci in luce, non sunt cū luce: nec boni ita nunc sunt cum eo, vt videant per speciem, & si sunt aliquo modo cum eo per fidē. Quo

C modo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de spiritussancti processione temporali ageretur, vbi licet ex parte exponitur: ex parte. n. cognoscimus, & ex parte prophetamus, quomodo spiritussanctus habitet in nobis, qui non sine patre, & filio inhabitat.

Vbi erat vel habitabat Deus, antequàm esset creatura.

D Si autē quæris, vbi habitabat Deus antequā, sancti essent: Dicimus quia in se habitabat: vnde Aug. in lib. contra Maximin. In templo, inquit, suo habitat Deus. s. in sanctis, qui sunt

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus sit in omnibus, per potentiam, præsentiam, & essentiam. in sanctis per gratiam, in Christo per esse.

E Ad Secundum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter assignentur modi isti, quibus Deus in rebus esse dicitur. (1. par. q. 8. ar. 3.) Cum n. dicimus Deum esse in rebus, significamus qualiter Deus ad res se habeat. Sed deus vnomodo se habet ad omnia, quamuis non omnia vno modo ad ipsum se habeant: vt dicit Dio. ergo videtur, quod non debeat esse nisi vnus modus existēdi (3. cap. de di nom.) Deum in rebus. Si dicas, quod isti modi diuersificātur secundum diuersas habitudines creaturæ ad deum.

¶ 2 Contra. Quilibet effectus in creatura causat aliquam habitudinem creaturæ ad deum. Sed quasi infiniti sunt effectus dei in creaturis. ergo infinitis modis dicetur deus esse in creaturis, & non quinque tantum.

¶ 3 Præt. ea secundum quæ diuersimode creaturæ ad deum referuntur, non inueniuntur in omnibus creaturis. Sed quidam istorum modorum conueniunt oī creaturæ. s. per essentiam, præsentiam, & potentiam. ergo videtur, quod modi isti non differant

secundum diuersam habitudinẽ creaturæ in Deum. Si dicas, ꝙ distinguuntur secundum diuersas rationes attributorum. ¶ 4 Contra. Non plus differt potentia ab essentia, quam scientia & voluntas: sed esse in rebus essentiam, & potentiam constituit duos modos. ergo & similiter diuersificabuntur secundũ omnia attributa.

In cõtrarium est, quod in litera dicitur, & authoritatibus cõfirmatur.

Respondeo, dicendum, ꝙ distinctio istorum modorum partim sumitur ex parte creaturæ, partim ex parte Dei. Ex parte creaturæ inquantum diuerso modo ordinatur in Deũ, & coniungitur ei, nõ diuersitate rationis tantũ, sed realiter. Cum.n. Deus in rebus esse dicatur, secundum ꝙ eis aliquo modo applicatur: oportet, vt vbi est diuersus coniunctionis, vel applicationis modus, ibi sit diuersus modus essendi. Coniungitur autem creatura Deo tripliciter. Primo modo secundum similitudinem tantum, inquantum inuenitur in creatura aliqua similitudo diuinæ bonitatis, non ꝙ attingat ipsum Deum secundum substãtiam & illa coniunctio inuenitur in omnibus creaturis diuinã bonitatem in assimilantibus, & sic erit modus communis, quo deus est in omnibus creaturis, per essentiam, psentiam, & potentiam. Secundo, creatura attigit ad ipsum deum ẽm substantiã suum consideratum, & non secundum similitudinem tantum, & hoc est per operationem.s. qñ aliquis fide adhæret ipsi primæ veritati, & charitate ipsi summæ bonitati: & sic est alius modus quo deus specialiter est in sanctis ꝑ gratiam. Tertio, creatura attingit ad ipsum deum non solum ẽm operationem: sed etiam secundum esse, non quidem prout esse est actus essentiæ: quia creatura non pot est transire in naturam diuinam, sed secundum ꝙ est actus hypostasis vel personæ: in cuius vnione creatura assumpta est, & sic est vltimus modus, quo deus est in Christo per vnionem. Ex parte autem dei non conuenitur diuersitas in re, sed ratione tantum, ẽm ꝙ distinguuntur in ipso essentia, virtus, & operatio. Essentia autem eius cum sit absoluta ab oĩ creatura, non est in creatura: nisi inquantum applicat sibi per operationem, & ẽm hoc, ꝙ operatur in re, dr esse in re, per præsentiam: ẽm quod oportet operans operato aliquo modo præsens esse, & quia operatio non deserit virtutem diuinam a qua exit: ideo dicitur esse in re per potentiam, & quia virtus est ipsa essentia: ideo consequitur vt in re, etiam per essentiam sit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd si loquatur de vnitate & diuersitate secundum rem sic deus vno modo se habet ad res: sed quia res diuersimode se habent ad ipsum, contingit deum significari in diuersa habitudine ad res, inquantum relationes fundatæ in creaturis, reliquerunt diuersas habitudines, secundum rationem in deo. Si autem consideretur vnitas, & distinF ctio secundum rationem tantum, sic deus pluribus modis se habet ad res, vt sciens, vt potens, & sic de alijs.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ diuisio essentialis, semper est per differentias, quæ per se diuidunt aliquod cõe: sicut habens pedes, per se diuiditur ꝑ bipes, & quadrupes; non aũt per album & nigrum. Similiter dico, ꝙ deum esse in creaturis ꝑ se, diuiditur ẽm diuersos modos, quibus creaturæ attingunt deũ, & hoc est diuisio essentialis, & formalis. Sed si accipiantur diuersi effectus in creaturis per se, in quibus est deus, ꝑ naturales effectus tm, non inuenietur nisi vnus modus attingendi deũ: & ideo nõ est diuisio nisi per accidens, & materialis, quæ ab omni arte prætermittitur. † In eadem epist.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illi tres modi non sumuntur ex diuersitate creaturæ: sed ex parte ipsius dei operatis, in rebus: & ideo omnẽ creaturam cõsequuntur, & præsupponũtur cuã e alijs modis. In quo enim est deus ꝑ vnionem, etiam est ꝑ gratiã, & in quo est per gratiam, est per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ diuina attributa non considerãtur, nisi secũdum triplicem ordinem ad res, vel ẽm operationem, vel virtutem, vel ẽm essentiam: & ideo nõ sunt nisi tres modi essendi in rebus, qui sumuntur secundũ diuersum ordinem comparationis dei ad res.

templum Dei, modo secundum fidem ambulantes, & templum Dei erunt aliquando secundum speciem, qualiter etiam nunc templum Dei sunt angeli. Sed dicet aliquis, antequã faceret Deus cęlum & terram, antequam faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat Deus, apud se habitat, & G apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus Dei, vt ea subtracta cadat Deus. Immo sic habitat Deus in sanctis, vt si ipse discesserit, cadant.

Multa hic breuiter docet, quæ confirmant prædicta.

Sciendum est etiam, quia vt ait Aug. in lib. ad Dardanum. † In episto. 57. to. 2. Dici nisi stultissime nequit, spiritumsanctum non habere locum in nostro corpore, quod H totum anima nostra impleuerit. Stultius etiam dicitur augustijs alicubi impediri trinitatem: vt pater, & filius, & spiritussanctus alicubi simul esse non possint. Verum illud est multo mirabilius, quòd cum Deus vbique sit totus: non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem trinitatis penitus ignoret, quòd in aliquo possit habitare pater & filius, in quo non habitet spiritussanctus? Aut in aliquo spiritussanctus, I in quo non habitet pater & filius? Fatendum est ergo, vbique esse Deũ per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratię non dicimus pater noster, qui es vbique, cum & hoc verum sit: sed qui es in cœlis, idest in sanctis, in quibus est quodam excellentiori modo.

Quòd Deus inhabitator est quorundam nondum cognoscẽtium Deũ, & non quorundam cognoscentium.

Illud quoq; mirabile est, quia vt ait Aug. in eodem, Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscẽtium Deum. Illi.n. ad templũ Dei non pertinent, qui cognoscentes deũ, non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati spiritusancto, qui nondum valent cognoscere deũ. Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est Deũ habere, qd nosse. Hic aliquatenus aperit Aug. quomodo Deus habitet in aliquo. i. habeatur, cum videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur & diligatur.

Quomodo Deus totus vbiq; sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

B

Ex prædictis patet, quòd Deus: ˚: vbiq; totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cumq; superius,

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur, quomodo Deus vbique esse dicatur.

Et circa hoc tria quæruntur.

K Primo. Vtrum deus, sit vbique.
Secundo. Vtrum hoc sibi soli conueniat.
Tertio. Vtrum conueniat sibi ab æterno.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus sit vbique.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd deus non sit vbique. Esse enim vbiq; significat in omni loco esse: sed dicit Ansel. si vsus admitteret, magis dicendus esset deus, cum omni loco, quam in omni loco. ergo videtur, ꝙ deus non proprie dicatur vbique esse. t. q. 8. art. s. Et 3. contr. ca. 68. Mono. c. 22

¶ 2 Præt. Sicut tempus nominat mensuram quandam, sic & locus: sed secundum philosophum in 4. Phys. esse in tempore est quadã parte tpis mensurari. ergo esse in loco significat Tex. 101.

loco

A loco mensurari: sed Deus est immensus. ergo non est in loco.

Vbi supra.

¶ 3 Item. Potest obijci ex auct. Ansel. qui dicit, ꝙ omne quod est in loco, & tempore, sequitur leges loci, & temporis.

¶ 4 Præt. Sicut se habent successiua ad tempus: ita se habent permanentia ad locum: sed in successiuis vnum indiuisibile, & vna indiuisibilis operatio, non põt esse in diuersis temporibus. ergo nec vnum indiuisibile pmanens potest esse in diuersis locis: sed Deus est indiuisibilis. ergo nõ est vbique.

† Hom. 2. Circa illud qui cum sit splendor. tom. 4.

¶ 5 Præt. Nulla conditio corporalis, Deo potest conuenire, nisi metaphorice: sed esse in loco est conditio corporis naturalis: adeo ꝙ etiã corporibus metaphoricis non datur locus, nisi similitudinariè, vt in primo de generatione dicit philoso. ergo multo fortius Deo non cõuenit, nisi metaphorice in loco esse, vel vbique.

Tex. 44.

art. preced.

Sed contra, Deus est in omnib⁹ rebus, vt supra dictum est: sed locus quilibet res aliqua est. ergo Deus in omni loco est. ergo vbique.

Respondeo, Dicendum quòd esse in aliquo diuersimode cõuenit spiritualibus, & corporalibus; quia corpus est in aliquo vt contentum: sicut vinum est in vase: sed spiritualis substantia est in aliquo, vt continens, & cõseruans. Cuius ratio est, quia corporale per essentiam suam, quæ circumlimitatæ est quantitatis terminus: determinata est ad locum, & p consequẽs virtus & operatio eius in loco est: sed spiritualis substantia, quæ omnino absoluta à situ, & quãtitate est, habet essentiam non omnino circumlimitatam loco. Vnde non est in loco, nisi per operationem, & per consequens virtus, & essentia eius in loco est. Dicendum est ergo, ꝙ si esse in hoc loco sumatur secundum ꝙ corpus in loco esse dicitur: si non cõuenit Deo esse vbiq; : nisi metaphorice, quia implet locum, sicut corpus locatum, non quidem distantia dimensionum: sed causalitate effectuum. E Si autem accipiatur esse in loco per modum quo substantia spiritualis in aliquo esse dr̃: sic propriissime Deo in loco esse cõuenit, & vbiq;: & non quidẽ vt mensuratum loco, sed vt dans loco naturã locandi & continendi: sicut dr̃ esse in homine inquantum dat homini naturã humanitatis, & in qualibet re esse dr̃, inquantum dat rebus ꝓprium esse & naturam.

Et per hoc patet responsio ad duo prima, & ad auctoritatem Ansel. & etiam ad quartum, quæ procedunt secundum modum, quo corpus in loco esse dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ indiuisibile secundum successionẽ dicitur dupliciter. Vel illud, quod omnino absolutum est a successione, vt indiuisibile negatiue sumatur, sicut æternitas, & tale indiuisibile potest esse in diuersis temporibus: immo in omni tempore, quia nunc æternitatis inuariatum, adest omnibus partibus temporis. Vel illud quod est successionis terminus, vt instans temporis, & quicquid per illud instans mensuratur, & hoc nõ potest esse in pluribus temporibus. Similiter indiuisibile secundum dimẽsionem dicitur dupliciter. Vel illud quod omnino absolutum est à dimẽsione, sicut substantia spiritualis, & hoc non est inconueniens in omnibus vel pluribus locis esse. Vel qđ est terminus dimensionis, vt punctus: & hoc quia determinatum ad situm, non potest in plurib⁹ locis esse: & ideo relicta imaginatione indiuisibilitatis substantiæ incorporeæ, vt Dei, vel angeli, vel animæ, vel etiã materiæ, sicut indiuisibilitas pũcti nõ cogitetur, quia vt dicit Boet. lib. de trini. oportet i intellectualibus non deduci ad imaginationem.

1. lib. c. 2.

ARTIC. II.

Vtrum esse vbique soli Deo cõueniat.

1. part. q. 8 art. 4. Et q̃ li. 11 c. 1. post. Tex. 7.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur, ꝙ esse vbique non soli Deo conueniat. Ponere. n. materiam primam esse Deum, vel etiam eius vniuersale, vt quidã posuerunt, est hæreticum: sed vniuersale est vbique, & semper secundum philosophũ, & similiter materia prima, q̃ est in omni corpore, quo omnis locus implet: cum nihil sit vacuũ, vt philosophi ꝓbant. ergo esse vbiq; non tantũ Deo conuenit.

4. Physi. tex. 65.

¶ 2 Præter. In omnibus numeratis est aliquis numerus: sed omnes partes vniuersi sunt numeratæ. ergo numerus collect⁹ est in toto vniuerso, & ita est vbique.

¶ 3 Præt. Secundum Aug. anima tota est in singulis partibus corporis: sed potuisset Deus tantum creare vnum corpus animatum. ergo anima eius vbiq; esset: sed qđ soli Deo conuenit nulli creaturæ communicatur. ergo esse vbique non conuenit soli Deo.

Contra epistolã fundamenti. c. 16. to. 6. Et de immor. aiẽ. ca. 16. to. 1. Amb. in litera magistri.

Sed contra, Ambros. in litera probat spiritum sanctum esse Deum, q̃a vbiq; est: sed probatio nihil valeret, nisi esse vbiq; soli Deo conueniret. ergo esse vbique soli Deo conuenit.

Respondeo, dicendum, ꝙ esse vbiq; si per se sumat̃, soli deo cõuenit, nec alicui creaturæ cõicabile est: sed per accidens põt alicui conuenire. Hoc aũt accidens põt dupliciter considerari: vel ex parte eius, qđ in loco est. vel ex parte loci. Si ex parte eius qđ in loco est, sic est per accidens, vel per posterius conueniat toti qđ attribuitur sibi ratione suæ partis, constat ꝙ illud quod ſm diuersas suas partes est in diuersis locis, non primo, & per se est in illis: immo est in vno loco tm̃. Vnde si esset vnũ corpus infinitum, illud esset vbiq; per accidens: ſm ꝙ diceret̃ esse, vbi sunt suæ partes & non per se, quia ipsum nõ esset per se, vbi est sua pars. Si ex parte loci tunc accidit alicui vbique esse, eo ꝙ non est alius locus, q̃ ille in quo est: sed si fuerint multa alia loca non esset vbiq; : sicut si ponatur vnus tm̃ locus, in quo vnus homo tm̃ est Deo autẽ per se conuenit vbiq; esse, quia ipse totus est in quolibet loco, & infinitis alijs locis existentibus, in omnibus esset, & hoc non est cõicabile alicui creaturæ: nisi communicaretur sibi esse virtutis infinitæ.

1. de doctri. Christ. cap. 10. to. 3.

licet tenuiter, ostensum sit, qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nũc efflagitaret ordinis ratio id etiã assignari, quomodo vbique per essentiam & totus sit: nisi huius considerationis sublimitas, atque immensitas humanæ mentis, sensum omnino excederet. Vt enim ait Chryso. super epistolam ad Hebr. B Sicut multa de Deo intelligimus, quæ loqui penitus non valemus, ita multa loquimur, quæ intelligere nõ sumus idonei, verbi gratia. Quòd vbique Deus est, scimus & dicimus, quõ autem vbiq; sit, intellectu non capimus. Item quòd est incorporea quædam virtus, quæ omnium est causa bonorum scimus, quomodo autem, vel quæ ista sit, penitus ignoramus.

C *Quorundam opinio qui præsumunt ostendere quomodo Deus vbique sit per essentiam, potentiam, præsentiam.*

QVidam tamen immẽsa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita forte intelligendum tradiderunt, quòd Deus vbiq; per essentiam esse dicitur, non quòd Dei essentia proprie sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura D atq; omne qđ naturaliter est, in quocũq; loco sit, per eum habet esse, & omnis locus in quo illud est. Idem etiã dicunt ideo Deum vbiq; dici esse per præsentiam, vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est: nisi ipse cõseruet manere non possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, vt aiunt, quia per virtutẽ propriæ substãtiæ suæ facit, vt etiam loca sint, & omnia q̃ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint, quæ asserunt in explanandis intelligentijs prædictorum: In illis tamen verbis quibus dicitur, Deus vbique esse per essentiam, plus contineri credendum est, quod homo viuens capere non valet.

Quòd Deus cum sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur.

SOlet etiam ab eisdem quæri quomodo Deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporaliũ sordium inquinationibus non cõtingatur. quod tam friuolũ est, vt nec responsione sit dignum, cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi, vel quantumcunq; polluti, inquinari non possit. Sol quoq; radios suos sine sui pollutione effundit, super loca & corpora, nõ solum munda: sed etiã immunda ac sordibus fetentia, quorum. contactu homines, & aliæ quædam res inficiuntur, Solis vero radij impolluti, & incontaminati ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum, si essentia diuina omnino simplex, & incõmutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter

creaturæ conuenire: ibi {Duobus nanque &c.} In tertia probat vtrunque a Deo remoueri: ibi {Fatentur itaque &c.} secunda pars in duas. In prima ostendit localitatem omni creaturæ conuenire, vel per circũscriptionem & diffinitionem sicut corpori. vel per diffinitionem tantum sicut spiritui. Ostendit etiam corpori duplicem motum conuenire. s. per tempus & locum. spiritui vero alterum s. motum per tempus. In secunda inquirit vtrum etiam motus per locũ spiritui conueniat. ibi {De mutatione vero loci.} Et circa hoc tria facit. In prima ponit aliorum opinionem & eorum rationem. In secunda determinat illam rationem: ibi {Sed vt supra diximus &c.} tertio ponit opinionem suam, & confirmat eam: ibi {Nunc ergo spiritus sanctus creati, &c.} {Fateamur itaque &cæt.} Hic probat duo prædicta à Deo remoueri. Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit propositum per authoritates. Secundò mouet obiectionem, & soluit. ibi {Ad hoc autem solet &c.} Tertiò epilogat ea quæ dixerat. ibi {Iam sufficienter.}

vbique inuenitur, quod non solũ corpori, sed etiam omni creato spiritui cógruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus vero creatus, quodam modo est localis, & quodam modo non est localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur, quoniam cum alicubi præsens sit totus, alibi non inuenitur. Non autem ita localis est, vt dimensionem capiens distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis, & incircumscriptibilis est, quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet vel determinatione finita, vel dimensione suscepta, nec temporibus. s. affectu & cognitione. His enim duobus modis. s. loco

QVAESTIO III.

A

Hic etiam duplex est quæstio.

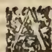
q. 2. art. 1. huius dist. Prima. De loco angeli.
Secunda. De motu ipsius, quia de immutabilitate Dei, & qualiter ipse vbique est, supra expeditum est.
De motu autem & loco corporum non pertinet ad theologũ tractare, sed ad naturalem.

Circa primum tria quæruntur.

1. p. q. 52. 1. & qd l. 1. 4. Primo. Vtrum angelus sit in loco.
Secundo. Vtrũ vnus angel⁹ possit esse in plurib. locis simul.
Tertio. Vtrum plures angeli possint esse in vno loco.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Angelus sit in loco.

D Primum sic proceditur. Videtur, ꝙ angelus nõ sit in loco. Dicit enim Boe. in li. de heb. Communis animi conceptio apud omnes sapientes incorporalia in loco non esse: sed angeli sunt incorporei, & immateriales, vt Dio. dicit. ergo angeli non sunt in loco. (cap. 1.) (cap. 7. eæ. hi re.)

¶ 2 Præt. Ei quod omnino absolutum est a situ & dimensione non debetur locus, nisi per accidẽs: sicut patet de materia prima: sed essentia angeli omnino est absoluta a situ & dimensione, sicut omnes ponunt, qui eos incorporeos dicunt, ergo non debetur sibi locus nisi per accidens: sed per accidens non est in loco nisi assumpto corpore. ergo videtur, ꝙ quando non assumit corpus, ꝙ non sit in loco. Si dicas, quód est in loco per operationem suam.

¶ 3 Contra. Quicquid conuenit alicui per aliquid, oportet illi conuenire per quod conuenit, vt si animal est in loco per corpus, oportet corpus in loco esse: sed operationi nunquam per se attribuitur esse in loco: ergo angelus per operationem in loco esse non potest.

¶ 4 Præt. Si per operationem conueniat sibi esse in loco non nisi inquantum operatur circa locum aliquem: sed angeli nõ operantur semper circa corporalia. ergo aliquando non alicu A bi essent. Nec vbique sunt, quia hoc Dei proprium est ergo nusquam sunt, quod videtur absurdum.

¶ 5 Præt. Si angelus est in loco per operationem suam. ergo & diffinitiue est in loco, quia operatio sua ad locum diffinitur & determinatur: sed similiter aliqua operatio Dei diffinitur ad locum aliquẽ, extra quem illam operationem non exercet, vt patet in suscitatione alicuius mortui. ergo videtur, ꝙ etiam Deus diffinitiue esset in loco. († sup Gen. ad lite. li. 8. 20. & 21.)

vel tempore fit mutatio creaturę quæ longe est a creatore. Vnde Aug. super Gen. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate semper mouet per tempus creaturã spiritualem. mouet etiam per tempus, & locum creaturam corpo- B ralem, vt eo motu naturas, quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius substantiã, qua De⁹ est temporibus locisque mutabilem, siue per tempora & loca mobilem: cum sit ipse, & interior omni re: quia in ipso sunt omnia & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse idem est ante omnia. & nouior omnibus, quia ip-

¶ 6 Præt. Philosophi etiam posuerunt operationes intelligẽtiarum esse circa ea quę sunt hic, nec tamen dixerunt intelligentiam in aliquo loco esse: immo Plato posuit ideas nec infra celum nec extra cœlum esse, quia in loco non sunt, vt in 3. physi. dicitur. ergo nec p operationem, angeli in loco esse dicuntur. (Tex. 19.)

Sed contra est qd in collucta dicit. Angeli sancti tui habitantes in ea &c. Dam. etiã dicit, ꝙ vbi operantur, ibi sunt, & multis alijs authoritatib. facile est probare. (Libr. 1. Orth. fid. c. 17.)

C Respondeo, Dicendum, ꝙ circa hoc triplex est opinio. Vnã opinio est philosophorum, ꝙ intelligentiæ vel angeli nullo modo sunt in loco: ponunt enim ꝙ intelligentia est quædam essentia denudata a materia, & ab omnibus cõditionibus materialibus, & ꝙ intelligentia mouet orbem per animam eius coniunctam ipsi orbi, sicut desideratum ab ipsa: & ideo nullã applicationem ad corpus vel ad locum habet, quia nõ immediate operatur circa aliquod corpus. Hæc autem opinio hæretica est, quia ſm fidem nostram, ponimus angelos immediate circa nos operari. Et ideo alij dicunt, ꝙ ipsi angelo etiam quãtum ad essentiam suam debetur locus a Deo, quod non est intelligibile angelum esse, nisi locus esset, dñt tamen, ꝙ angelus non est in loco circũscriptiue, sed diffinitiue, quia determinatur ad locum aliquem sic, ꝙ est in hoc loco, ita ꝙ non in alio: cũ enim essentia eius finita sit eo ꝙ creatura est, oportet intelligere, ꝙ sit determinata ad locum aliquem. Sed illa est valde ru- D dis probatio, quia procedit ex ęquiuocatione finis. Cum enim dicitur essentia angeli finita, accipitur finis pro fine essentię & virtutis: secundum ꝙ etiam diffinitio terminus dr̃, & non pro fine dimensionis locus autem dicitur finiens vel finitus secundum terminos quantitatis dimensiuæ. finis autem secundum vtranque acceptionem, nullam commensurationem seu proportionem habet. vnde non oportet, vt quod est finitum in essentia, ad terminos loci finiatur. Et præterea, ꝙ aliquid determinetur ad locum aliquem, hoc non est nisi inquantum per aliquem modum applicatur ad locum illum, & non ad aliũ. Hæc autem applicatio vel intelligitur secundum sitũ aut contactum, vel secundum formam, vel secundum operationem aliquam. Secundum formam, sicut anima est in corpore, quõ angelus in re locali esse non potest, cùm non sit actus corporis. Secundum determinatum situm: sicut punctus in linea, quam determinat, quomodo angelus in loco non est, quia es- E sentia eius omnino a situ absoluta est. Secundum contactum, sicut in loco est corpus, cõtactus autem dr̃ dupliciter, proprie & metaphorice: proprie est tangere habere vltima simul, & patet ꝙ hoc angelo conuenire non potest: tactus autem metaphoricus est per actionem, sicut contristans tangere, & iste tactus angelo potest conuenire: Relinquitur ergo, ꝙ angelus diffiniri vel determinari non potest ad locum aliquem, nisi p actionem & operationem. Et ista est tertia opinio, quæ ponit angelum esse in loco inquantum alicui loco per operationem applicatur. Et hoc confirmatur authoritate Greg. Nazanzeni qui hoc expresse dicit. vnde etiam subiungit, ꝙ cum deberemus dicere, hæc operatur, abusiue dicim⁹ hoc est: & ideo hanc opinionem sequendo, quæ rationabilior videtur, dico ꝙ angelus, & quælibet substantia incorporea nõ potest esse in corpore, vel in loco, nisi per operationem, quæ effectum aliquem in eo

in eo causat. Hoc autem contingit multipliciter. Substantia enim spiritualis, potest alicui conferre non quidem esse: sed aliquid ad esse superadditum, & sic angelus est in loco, inquantum operatur circa aliquod corpus locatum, vel motum, vel lumen, vel aliud huiusmodi: cui tamen esse non confert. Aliquando vero substantia spiritualis, dat per operationem corpori esse: non tamen suum esse, sed aliud: & hoc modo Deus est in omnibus creaturis quibus dat esse, sed non suum. Aliquando autem dat corpori ipsum suũ esse: sed hoc contingit dupliciter, quia esse & est actus formæ, & est actus hypostasis. vnde substantia spiritualis potest cõferre rei corporali esse suum, inquantũ est actus formæ, & sic forma ipsi* efficiatur: & hoc modo anima est in corpore: aut secundum ꝙ est actus hypostasis, & non formæ, & hoc modo humana natura in Christo assumpta est ad esse diuinæ personæ, quia facta est vnio in hypostasi, & non confusio in natura.

se idem est post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur, quòd nec locis, nec temporibus mutatur, vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero etiam per tempus & locum.

Quid sit mutari secundum tempus.

MVtari autem per tempus est variari, secundũ qualitates iteriores, quæ sunt in ipsa re, q̃ mutatur: vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis, vel variationem formæ: siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali, vel spirituali creatura: & ideo vocatur tps.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales.

DE mutatione vero loci magna inter conquirentes disceptatio versatur: * : Sunt enim qui dicunt, nullum spiritũ aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes, quoniã secundum dimensionem tãtum, & circumscriptionem, locum constare asserunt. atque id solũ esse locale: vel in loco esse dicũt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt August. sensisse, mutationem; * temporis tantum spirituali creaturæ tribuentem, loci vero & temporis corporeæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ locus est nomen mensuræ: vnde esse in loco proprie significatur, vt esse in mensura: & sic nulli rei incorporeæ conuenit in loco esse. s. vt in loco: sed tamen alicui rei incorporeæ conuenit esse in loco, non vt in loco: sed sicut operans in operato, vel sicut forma in materia. vnde etiam angelus localis dicitur, non nisi secundum quid, inquantum. s. habet aliquid simile rei locali, vt scilicet determinetur ad hunc locum potius, quam ad illum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ esse in loco, vt in loco, non conuenit angelo, nisi per accidens: inquantum. s. corpus assumptũ vel corpus, cui per operationem applicatur, in loco est: sed esse in loco vt operans in operato, conuenit angelo etiam per se, secundum quod per se in loco operatur: sicut etiam materia prima per se est in loco, aut in locato vt pars, & sicut punctus per se est in loco, vt terminus, non vt locatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operatio etiam angeli non est in loco vt locatum: sed vt perfectio locati, quia operatio agentis semper est perfectio patientis inquantum huiusmodi.

¶ Ad quartum dicendum, quod hoc non reputo inconueniẽs, ꝙ angelus sine loco non possit esse, & non in loco: quando nullam operationem circa locum habet: nec est inconueniens, vt tunc nunquam vel in nullo loco esse dicatur: sicut etiam non est inconueniens, quòd nullo colore coloratus dicatur: sed hoc tamen non est imaginabile, quia imaginatio continuum non transcendit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd angelus diffinitiue in loco est per operationem suam, Deus autem non: quia operatio ipsi* Dei, & si determinata sit ad locum, inquantum transit super operatum: non tamen inquantum exigit ab operante, quia ita operatur hic, quod etiam alibi: sed angeli operatio diffinita est ad locum vtroque modo, quia ipse non operatur alibi, quàm hic, vt infra dicemus.

art. seq. ¶ Ad sextum dicendum, ꝙ operans non oportet esse in operato vel applicari sibi, nisi circa q̃d immediate operat. philosophi aũt ponebant, ꝙ operatio intelligentiæ non peruenit ad ea, q̃ sunt hic, nisi mediante motu orbium, & ad orbem non nisi mediante anima eius, quam in orbe esse dicebant: & ideo sequitur intelligentiã omnino absolutam a corpore, & a loco esse.

ARTICVLVS II.

1. pat q. 52. art. 2.

b Vtrum angelus possit esse in pluribus locis.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd angelus possit simul in pluribus locis esse. Quodlibet enim corpus est magis determinatum ad locum quàm angelus: sed aliquod corpus est simul in pluribus locis, sicut corpus Christi in pluribus altaribus. ergo multo fortius angelus, simul in pluribus locis esse potest.

¶ 2 Præt. Quando angelus assumit corpus, constat ꝙ immediate mouet quamlibet partem eius, alias motus inordinat* fieret & dissimilis motu animalis: sed angelus est vbicunque immediate operatur. ergo angelus est in singulis partibus illius corporis: & ita videtur ꝙ sit simul in pluribus locis.

¶ 3 Præt. Cælum empyreum debetur Angelus secundum opus contemplationis: sed quãdo operantur hoc circa nos non desinũt contemplari. ergo simul sunt hic, & in cælo empyreo: & ita in pluribus locis.

¶ 4 Præt. Omne agẽs cuius virtus excedit illud in quod operatur pôt etiam circa aliud operari: sed virtus angeli excedit hoc corpus circa quod operatur. ergo potest etiam in alio operari: & ita potest in pluribus locis esse: sed vbi operatur, ibi est.

Sed contra. Dam. dicit, quòd dum sunt in cœlo, non sunt in terra: & ita videtur, ꝙ non sint simul in pluribus locis. a. fid. orth. cap. 3.

¶ 2 Præt. In litera ponitur, & probatur angelus diffinitiue in loco esse: sed quod est in pluribus locis ad nullum locum est diffinitum, vel determinatum. ergo angelus non est in pluribus locis.

Respondeo dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd angelus potest esse in pluribus locis simul: sed non vbique sicut Deus, corpus autem in vno loco tantum est: sed hoc reputatum est pro errore a Magistris, quia sequeretur, quòd angelus nec diffinitiue, nec circunscriptiue in loco esset. Vnde alij dicunt, quòd angelus est in loco indiuisibili: quia ponunt, quod essentiæ angeli secundum se debetur locus. vnde quia essentia eius indiuisibilis est, oportet, ꝙ locus eius sit indiuisibilis. Sed iste error contingit eis, quia non possunt imaginationem transcendere, vt intelligant aliquid indiuisibile, nisi sicut habens situm in continuo. Et ideo dicendum est, quòd angelus est in vno loco tantum: sed ille locus potest esse diuisibilis, vel indiuisibilis, aut magn* vel paruus, ſm quod operatio eius immediate ad magnũ vel paruum terminatur. vnde si immediate operetur circa totam domum, tota domus respondet sibi: sicut vnus locus, ita ꝙ in qualibet parte erit: sicut etiam dicimus, ꝙ anima est in qualibet parte corporis. Et dico immediate, quia si angelus moueret lapidem ex cuius motu multa alia mouerentur, non oporteret, quod esset nisi vbi est primum motum: sicut patet etiã in motore corporali, quem necesse est tangere solum id quod mouetur ab eo. Ideo autem dico, ꝙ non potest esse in plurib* locis simul, quia est naturæ finitæ, & per consequens virtutis finitæ: impossibile est autem, ꝙ ab vna virtute finita procedat nisi vna operatio. operatio autem vna est, quę terminatur ad vnum operatum: & ideo oportet, ꝙ operatum angeli sit vnũ, circa quod immediate operatur. Vnde sicut anima non est simul in pluribus corporibus, ita nec angelus in pluribus locis. Deo autem soli conuenit in pluribus, & in omnibus locis esse quia ipse virtutis infinitæ est, & quamuis operatio eius sit vna secundum quod est in ipso, quæ est ipsemet: tamen effectus operationis sunt infiniti, inquantum ipse est principium dans esse & per consequens creans omnia alia, quæ ad esse sunt superaddita vnde est in omnibus, non solum sicut in vno operato, sed sicut in pluribus, quia etiam ea per quæ distinguuntur res in quibus operatur ab ipso sunt.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ corpus Christi non habet inquantum est corpus, nec inquantum diuinitati vnitum, ꝙ

A sit in pluribus locis, sed habet hoc ratione consecrationis, & transubstantiationis, inquantum diuersi panes, qui in ipsum transubstantiantur, sunt in diuersis locis, & quia substãtia panis transit in corpus Christi manentibus accñtibus, & ideo manet qnãtitas vtriusque panis, & p consequens locus vtriusque. & idem contingeret in quicquid aliud panis diuina virtute transubstantiaretur.

¶ Ad 2m dicendum, q totum illud corp' assumptum comparatur ad angelum sicut vnum indiuisibile vbi, prout circa ipsum est vna operatio vnde quamuis sit in qualibet parte ipsius assumpti corporis nõ oportet, quòd sit in pluribus locis.

¶ Ad tertium dicendum, q operatio est quasi medium inter operans, & operatũ. vnde potest considerari, vel 2m qđ exit ab operante, vel 2m quod terminatur ad operatum. Operationis aũt angeli nõ debetur locus, 2m quod exit ab essentia eius, quæ 2m se absoluta est: sed 2m obiectum, ad quod terminatur: & ideo operationi contemplatiuæ angeli, non debetur aliquis locus corporeus, cum obiectum contemplationis spirituale sit: & ideo cœlum empyreum, non est de necessitate contemplationis: sed assignatur contemplationi per congruentiam, inquantũ locus ille sanctificatus est ad gloriam beatorum, sicut ẽt contemplationis dr magis esse locus ecclesia, q̃ forum. vnde non oportet q quandocunque contemplatur sit in cœlo empyreo.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd virtus angeli, quàmuis excedat hoc operarum excessu, quasi quantitatis continuæ, eo q posset circa aliquod maius operari, non tamen excedit excessu quantitatis discretæ, quia non potest nisi circa vnum operari siue illud sit magnum, siue paruum.

ARTICVLVS III.

Vtrum plures angeli possint esse in vno loco.

1. p. q. 52. ar. 3.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd plures angeli possint simul esse in vno loco. Magis enim est repletiuũ loci corpus, quàm spiritus: sed vbi est corpus potest esse angelus. ergo multo magis non impeditur, quin possit esse vbi est alius angelus.

Cont. Epistolam fundamenti. ca. 16. to. 6. Et de immorta. aiæ. c. 16. tom. 1.

¶ 2 Præt. Secundum Aug. anima est in qualibet parte corporis; sed dęmones, & angeli, quàmuis non illabantur mentibus illabantur tamen corporibus, vt sancti dicunt. ergo videtur, q angelus, & anima possint esse in eodem loco, & eadem ratione videtur, q angelus, & angelus. Si dicas, quòd hoc nõ potest esse, ne sequatur confusio.

¶ 3 Contra. Maiori distinctioni magis repugnat confusio; sed magis distinguitur spiritus creatus a spiritu increato, q̃ spirit' creatus a spiritu creato, cum igitur sine aliqua confusione sint vbi ipse Deus est, intra quem currunt, vbicunque mittant, vt in litera dr: videtur etiam, q duo angeli simul esse possint.

c. 8. cæl. hie.

¶ 4 Præt. Sicut angelus operatur circa corpus, ita etiam operatur circa angelum, quia superiores inferiores illuminant, vt dicit Dion. sed per hoc, q operatur circa locum dr esse in loco. ergo per hoc, q operatur circa angelum, dr esse in angelo, & ita videtur, q duo angeli in vno loco esse possint.

Sed contra. Sicut se habet corpus ad esse circumscriptiue in loco, ita & angeli ad esse diffinitiue: sed duo corpora nõ circumscribuntur eodem loco. ergo nec duo angeli diffiniuntur ad vnum locum.

¶ Præt. Vnius corporis, non sunt duę animæ, & tamen anima substantia spiritualis est, sicut & angelus. ergo videtur, q nec duo angeli in vno & eodem loco esse possint.

Hic respondetur ei.

SEd, vt supra diximus, dupliciter dicitur res esse localis, vel circunscriptibilis, scilicet, vel quia dimensionem recipit, & distantiam facit, vel quia loci termino diffinitur, quorum vtrunque conuenit corporeæ creaturæ: alterum vero tantum spirituali. Nam, vt supra diximus, corporalis creatura, ita est localis vel circumscriptibilis, quòd determinatur diffinitione loci, & quòd dimensionem recipiens distantiam facit. ∵ ∵ Spiritualis vero tantum diffinitione loci cõcluditur, cũ ita sit alicubi, quòd non alibi. Sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit: ∵ quia si multi essent spiritus hic, nõ eo coangustarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideoque Aug. attribuit mutationem loci, corpori, non spiritui. quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circumscriptis interpositione sui faciat distantiam circumstantiũ sicut corp'.

B *Conclusio ex prædictis, quòd spiritus creati sunt locales, & circunscriptibiles quodammodo. Spiritus uero Dei omnino incircunscripribilis.*

SVnt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodammodo locales, & circunscriptibiles, sed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui Deus est, in loco qui-

A Respondeo, Dicendum, quòd locus potest sumi proprie, & metaphorice. Locus metaphorice dicitur locus spiritualis angeli, scilicet ipse Deus, qui ad similitudinem loci continet, & sic omnes angeli, immo omnia entia sunt in vno loco, scilicet Deo, qui omnia continet: sed sic non loquimur de loco, sed de loco, proprie dicto, q est locus corporalis. Et sic dico, secũdum communem opinionem, quòd plures angeli non possunt simul in vno loco esse, cuius ratio accipienda est ex parte operationis, secundum Philosophum in quarto physico. Tunc pulcherrime vnũquodque diffinitur, quando per diffinitionem manifestatur natura rei, & demonstrantur omnes proprietates consequentes, & soluuntur omnes dubitationes incidentes. Secundum hoc ergo dicendum est, quòd impossibile est idem secundum idem pati, & moueri a diuersis agentibus, vel mo-

C uentibus, si vtrũque sit perfectæ virtutis ad inducendum effectum illum: sed hoc contingit quando plures mouent in virtute vnius mouentis, quorum quilibet est imperfectus mouens: sicut patet in trahentibus nauim, & hoc ideo, quia ab agente perfectio patiens ducitur in actum perfectum, quo habito non remanet in potentia ad suscipiendum aliquid plus. Cũ igitur vnus angelus agens in virtute imperij diuini sit sufficiẽtis virtutis ad educendum in actum totum illud, quod virtute diuina operandum est circa aliquod corpus supra actus naturales, ad quorum operationes non mittuntur angeli, non potest esse, quòd circa idem operatũ conueniant immediate operationes duorum angelorum, & ideo non possunt esse in eodẽ loco: quia alter eorum superflueret. vnde etiam philosophi vni orbi non attribuerunt nisi vnum motorem. Elicitur ex Arist. 12. Met. tex. 48

D ¶ Ad primum ergo dicendum, quod non impedit repletio loci quin plures angeli simul in vno loco esse possint. Sed confusio operationum, quæ quodammodo redundaret in confusione virtutis, & essentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima est in corpore vt forma dans esse, & operans operationes naturales: sed angelus est in corpore, vt operans operationes supernaturales, & ideo nulla confusio operationum fit, quia non est vnius rationis operatio. Et per hoc etiam patet responsio ad tertiũ, quia Deus est in rebus, vt dans omnibus esse, & operans in qualibet virtute operante, & ideo alterius rationis est operatio ipsius angeli. vnde non sequitur confusio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut communiter dicitur, angelus illuminans, non operatur intra essentiam angeli, quia non est causa esse eius, & lumen receptum in esse eius, non recipitur, & ideo dicitur quasi exterius operari per modum suggerentis. E Et similiter, quàmuis effectus angeli non recipiatur intra esse corporis, cuius non est causa, recipitur tamen intra dimensiones eius, ratione cuius angelus intrinsecus corpori dici potest, non autem animę nec angelo. vnde non sequitur, quòd sit in angelo, vel cum angelo in vno loco.

QVAESTIO IIII.

B

Deinde quæritur de motu Angeli.

Et circa hoc tria quæruntur.

Primo. Vtrum angelus moueatur.
Secundo. Vtrum pertranseat medium motu suo.
Tertio. Vtrum motus eius sit in tempore, vel in nunc.

ARTI-

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angelus moueatur.

1.p.q.53. art. 1. 3.phy.tex.9 AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd Angelus, non moueatur, quia secundum Philosophum, Motus est actus imperfecti, quia est actus existentis in potentia inquantum huiusmodi: sed angelus est perfectus, & præcipue beatus. ergo non mouetur.

Sap. cap. 1. ibi ego sum Gabriel. 10. 3. Physico. tex.9. ¶ 2 Præt. Quicquid mouetur aliqua specie motus mouetur: enumeratis omnibus speciebus motus, & mutationis, patet quod nulla conuenit angelo nisi forte alteratio loci & mutatio. non enim augetur vel diminuitur cum non sit quantus, nec iterum generatur & corrumpitur, cum in ipso non sit contrarietas, vt per se corrumpatur: quia nihil per se corrumpitur nisi ratione contrarietatis, & sit per se subsistens vt non corrumpatur per accidens, quia H id quod corrumpitur per accidens, corrumpitur ad corruptionem eius in quo est sicut in subiecto, sed non mouetur alteratione vel loci mutatione: ergo nullo modo mouetur. Quòd

Tex. 10. autem nullo modo alteretur sic probatur. Sicut enim probat Philosophus in 7. phy. alteratio non est nisi circa qualitates sensibiles, & circa sensibilem partem animæ, sed hæc ab angelo remota sunt: ergo angelus non alteratur. similiter videtur quòd non mouetur secundum locum: quia omnis motus localis videtur esse propter aliquam indigentiam: sed angelus præcipue beatus nullius est indigens: ergo localiter nó mouetur.

¶ 3 Præt. Si mouetur secundum locum, moueatur, ergo de a. in b. & sit. b. illud in quod primo mutatur: ergo cum mouetur aut est in a. aut in b. aut est in vtroque, sed in a. non mouetur, quia ibi incipit moueri, & principium motus non est motus. Nec iterum in b. mouetur: quia ibi mutatum est. nihil au- I tem simul mouetur & mutatum est: ergo oportet quòd dum mouetur sit simul in vtroque: sed non potest esse simul in duobus locis totus vt probatum est: ergo oportet quòd sit partim

ar.2.q.præ. in a. & partim in b. ergo est diuisibilis, quod est inconueniens. Si dicas, quòd non mouetur per se in loco, sed secundum accidens.

¶ Contra. Quicquid mouetur per accidens in loco, mouetur ad eius motum in quo est: sed angelus est in eo in quo operatur: ergo mouetur per accidés ad motum eius, sed sicut illud in quo est angelus mouetur, ita illud in quo est Deus: ergo & Deus mouebitur secundum locum, quod est inconueniens: quia Deus nec per se, nec per accidens mouetur. vt in 8. phisi. probatur: ergo & eadem ratione angel⁹ nec per se nec per accidens mouebitur.

¶ 4 Præt. Ea quæ de Deo vel de Angelis metaphorice a san- K ctis exponûtur, non sunt eis simpliciter attribuenda. sed Dio. 15. c. ecl. Hierar. exponit ascensum & descensum angelorum inter metaphorica: ergo videtur quòd motus localis non sit simpliciter angelo attribuendus.

q.3.ar.1. Sed contra. Quod est proprium alicui, sibi soli conuenit, sed immutabilitas. vt supra distin. 8. dictum est. Dei proprium est: ergo angelo non conuenit, potest ergo moueri.

¶ Præt. Omne quod est hic & ibi & non simul, mouetur secundum locum: sed angelus simul non est in duobus locis vt habitum est. cum igitur vnus & idem angelus inueniatur in scripturis operari in diuersis locis, & ita esse, quia vbi operatur

hac di.q. 3. ar.2. ibi est, sicut de Gabriele legitur Luc. 1. qui annunciauit Zach. in templo & Mariæ in Nazareth. videtur quòd angelus secundum locum moueatur.

Respondeo dicendum, quòd triplex motus angeli inuenitur a sanctis traditus. Primus motus est secundum illuminationes a deo in mentem angeli descendentes, quæ quidem me-

F taphorice motus dicitur, & húc tradit Diony. in 4. c. de di. no. & distinguit eum per tres species, scilicet in motum circularem, rectum, & obliquum. Motus autem circularis angeli, dicitur secundum quòd lumen intellectuale descendit originaliter a Deo in intellectum angeli, & per illud lumen, intellectus angeli descendit in contemplationé Dei, & hic est motus ab eodé in idem, & est vniformis inquátum lumen illud non egreditur intellectus simplicitatem. Motus autem rectus dicitur, quando angelus lumen a Deo receptû inferiorib⁹ tradit quasi secundum rectam lineam. Sed mot⁹ obliquus dicitur prout consideratur exitus luminis a Deo in mé tem angeli, & deinde reflectitur lumen illud ad inferiora, quibus lumen suum tradit, per quod nó reducuntur in angelú sicut in finem, sed in Deum, & talis motus est. q. compositus ex

H recto & circulari sicut motus qui esset per chorda & arcum ab eodem in idem. obliquatur enim motus ille prout recedit ab vniformitate recepti luminis, quod similiter non est in secundis angelis sicut in primis. Secundus motus est per temp⁹ quem assignat ei Aug. vt habetur in litera, & quia tempus est mensura successiuorum, ideo omnem successionem nominat motum per tempus. Inuenitur autem successio in intellectu angeli, quod sic patet. omnis intellectus qui cognoscit diuersa per diuersas species, non potest simul actu illa cognoscere vt ex prædeterminatis patet. Intellectus autem angeli potest cognoscere res dupliciter siue duplici specie, scilicet, vel in consi- dist.25.q.1. art.2.

deratione verbi quod est vna similitudo omnium rerum, sic simul potest multa videre vel per species innatas vel concreatas rerum quæ sibi inditæ sunt, quæ plures plurimum sunt. vnde oportet quod secundum illas species non cognoscit plura simul. Vnde secundum hoc est successio in intellectu angeli &

I ista successio largo modo dicitur motus. Differt tamen a motu proprie dicto in duobus ad minus. Primo, quia non est de potentia in actum, sed de actu in actum. Secundo, quia nó est continuus, continuus enim motus est ex continuitate eius super quod est motus vt in libro phy. probatur: sed inter duas species intellectas non est aliqua continuatio, sed successio tantum, & hæc eadem successio motus dicitur, & similis ratio est 5.Physicor. tex.34.

de successione affectionum, Tertius motus est secundum locum, qui etiam in litera attribuitur eis authoritate Ambr. & Bedæ. & quia moueri in loco sequitur ad esse in loco: ideo eodem modo conuenit angelo moueri in loco, sicut esse in loco, & vtrûque est æquiuoce respectu corporalium. Dicitur, enim angelus esse in loco, inquantum applicatur loco per operationem, & quia non simul est in diuersis locis esse dicitur, motus eius vocatur. vnde sicut conceptiones intellectus conuenien-

K ter se habent sine continuatione, ita & operationes eius. vnde motus localis angeli non est continuus, sed ipsæ operationes eius consequenter se habentes circa diuersa loca secundum quas in illis esse dicitur localis motus sic esse dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quòd motus proprie sumendo semper existentis in potentia, sed aliquando improprie ipsa operatio rei dicitur motus eius, vt intelligere, & sentire, & tunc motus est actus perfecti, vt in tertio de anima dicitur.

Tex.28. ca. 4. de di. no. cap.4. Quod autem operatio a motu differat, patet ex 10. Ethi. & sic sumitur motus a Dio. scilicet pro operatione quantum ad primum modum, qui tripartitus est secundum eum. Sed duo alij modi motus ponunt aliquam imperfectionem in angelo, quæ tamen non repugnat beatitudini, imperfectio autem potest attendi si comparetur ad Deum qui vno & eodem, scilicet essentia sua simul omnia videt, & simul vbique est, in quo angelus deficit a perfectione eius. & ideo de loco in locum transit quantum ad tertium modum motus eius, & de intellectu

---

dem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est, & incircúscriptibilis. Vnde beda super Luc. ait. Cum ad nos angeli veniût, sic exterius implent ministeriû vt tamé ante Deum interius per contemplationem assistát, quia & si angelus est spiritus circunscriptus: summus tamen spiritus qui Deus est, incircúscriptus est, intra quem currit angelus quocunque mittatur. Ecce hic dicitur, quia spiritus angelicus circunscriptus est. Spiritus autem qui Deus est incircunscriptus. Alibi etiam Ambro. distantiam ostendens inter spiritum increatum & spiritum creatum dicit seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in lib. de trinita. Dixit Isaias: quia missus est ad me vnus de seraphin. Et spiritus quidem sanctus dicitur missus: sed seraphin ad vnum, spiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, spiritus operatur ministerium. Seraphin de loco ad locum transit. Non enim complet omnia: sed ipse replе- G tur a spiritu. Hic aperte ostenditur, quòd angeli quodammodo locales sunt.

Cum repetitione superiorum confirmat authoritatibus Deum esse vbique, sine locali motu.

FAteamur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eamq; solam omnino illocalé, & omni-

ad in-

ad intellectum quantum ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd primus modus motus angeli nó reducitur in aliquam speciem motus. est enim metaphoricus dictus, quia non est transitus de vno in aliud, cum angelus semper in receptione diuini luminis permaneat, sed secundus modus habet aliquam similitudinem cum motu alterationis. Et quod obijcit, quòd alteratio est secundum sensibiles qualitates, dicendum quòd verum est quòd passio quæ in intellectu alterationis includitur proprie sumit, prout dicit transmutationē materiæ abijcientem à substantia, sed secundum quòd passio large sumitur pro qualibet receptione, prout ēt intelligere, pati quoddā est, vt in 3. de anima dicitur, sic etiam alteratio est in intellectualibus operationibus, secundū quod dicitur in 3. de anima quòd exire de ocio in actum, est nouum genus alterationis. Sed tertius modus habet similitudinem cum motu locali. Nec oportet quòd sit propter indigētiam suam sed propter indigentiam nostram: non dico sicut propter finem vltimum, sicut etiam est de motu cœli, cuius finis vltimus non est generatio inferiorum corporum secundum philosophos, cum nihil sit propter vilius se, sed vltimum intentum est assimilatio ad Deum, cuius similitudinem consequitur in hoc, quòd suo modo causa inferiorum efficitur sicut etiam vltimus angeli finis circa nos operantis est vt diuinam similitudinem consequatur, Deo cooperando in reductione inferiorum in Deum. vt Dio. dicit. 3. cęl. Hierar.

In Epis. 57. to. 2.

lib. 1. de spiritusanc. c. 9. & 10.

no incircūscriptibilem. nullo cōcludi loco: sed à fine vsque ad finem attingere, non tamen spatiosa magnitudine, nec locali motu, sed immensitate atque immobilitate suæ essentiæ. Vnde August. ad † Dardanum ait. Non quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut sum' aut lux ista diffunditur: sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est. sed sapientior nó est, vna sapiētia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus. Ita Deus sine labore regens & continens mundum, in cœlo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco: sed in seipso vbique totus. Idem quoque super psal. ait. † Ad verbum Dei pertinet nó esse in parte: sed vbique esse per seipsum. Hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsque ad B finem fortiter, non tamen motu locali: sed immobilitate sui, velut si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quod attingit à fine illius loci vsque ad finem, cum tamen alterum non deserat alterum occupando. Nó ergo habet motum localem verbum illud & sapientia illa solida est & vbique. Ea prædictis inno-

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa ratio concluderet si motus angeli poneretur continuus sicut motus corporis, quia oporteret quamlibet partem motus esse motum, & ita oporteret quòd hoc quod est esse in aliquo signo, nō esset pars motus: sed pars motus esset in dimittendo vnum locū & intercipiendo alium coniunctum cōtinue: vnde oporteret quòd partim esset in vno & partim in alio, & sic moueretur, sed quia motus angeli localis nō est positus esse * continuus, ideo non oportet quòd pars illius motus sit motus, & ideo nec in a. mouętur nec in b. mouetur, licet a. & b. sint partes eius, sed successio horum quod est esse in a. & esse in b. motus eius vocatur, sicut plane patet si attendatur motus eius vel secundum intellectum, vel secūdum affectum, quia ipsa successio affectionum motus eius dicitur. * D. 118.

¶ Ad quartum dicendum, quòd prædicto modo mouetur angelus per se secundum locum, secundum quòd etiam per se est in loco operando, sed si accipiatur motus in loco per modū corporalis motus, sic non mouetur in loco nisi per accidés ad motum corporis assumpti, nec tamen oportet, quòd Deus per accidens in loco moueatur, quia nihil mouetur per accidens moto eo in quo est nisi diffinitiue sit in eo: ita quòd non in alio, sicut anima mouetur per accidens moto toto corpore, & non mota manu tantum. Et per hoc etiam patet solutio ad quintum: quia motus localis secundum quòd est corporum, non conuenit angelo, nisi metaphorice. Sed æquiuoce loquendo de motu conuenit ei proprie, vt dictum est. In cor. ar.

ARTICVLVS II.

1. q. 53. a. 2. & quod. 1. 5.

Vtrum angelus in suo motu de necessitate transeat medium.

Tex. 21.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd angelus de necessitate transeat medium in suo motu. Quia sicut dicitur in 5. phy. medium est in quod prius venit quod mutatur quàm in quod mutatur vltimum. Si ergo angelus mouetur de a. in c: & b. sit medium, oportet, quòd prius veniat in b. quàm in c. & ita oportet, quòd medium transeat.

¶ 2 Pręt. Moueatur angelus de a. in c. & b. sit medium, cum est in c. mutatum est, ante omne mutatum præcedit moueri. vt A in. 6. phy. probatur. ergo prius mouebatur, quàm veniret in c. Tex. 41. sed in a. non mouebatur: quia erat locus indiuisibilis angeli: & in indiuisibili non est motus. ergo oportet, quòd moueretur in b. & ita oportet, quòd transeat medium.

¶ 3 Præt. Angelus cū est in a. non est in c. oportet ergo si postmodum sit in c. quòd vel essentia sua de nouo creatur ibi, & hic corrumpatur, vel quòd per medium trāseat: sed primum est impossibile ergo oportet, quòd per mediū transeat. sup. ps. 47. to. 3.

¶ Si dicas, quòd cum angelus sit naturæ intellectiuæ potest transire de vno in aliud sine hoc, quòd pertrāseat medium, sicut & cogitatio.

¶ Cōtra. Successio cogitationum est per species quæ æqualiter, sunt ipsi intellectui pręsentes, & propinquę, & nō magis species loci medij, quā extremi: sed angelus in vno loco existens non habet omnia loca pręsentia, sed propinquior est sibi vnus locus quàm alius, ergo videtur, quòd oporteat, quòd prius veniat ad medium C quàm ad extremum.

Sed Contra vt. 6. physico. dicitur & per se patet. Omne quod mouetur, prius pertrāsit locum æqualem quàm maiorem sed angelo indiuisibili non est locus æqualis nisi indiuisibilis, & punctalis. ergo si mouetur, oportet quòd transeat punctum antequàm lineam: sed inter quælibet duo puncta sunt infinita pūcta: infinita autem contingit transire. ergo si oportet angelum motum media pertransire nunquam veniet de principio vnius lineæ quantumcunque paruę in finem eius. Tex. 13.

¶ Pręt. Eadem ratio est de vno medio, & de omnibus: sed omnia non potest pertransire, quia sunt infinita vt probatum est. ergo nec aliqua. & ita videtur, quòd semper veniat de loco in locum non pertranseundo medium. art. 3. q. 2. huius dist.

Respondeo Dicendum, quòd circa hoc sunt duæ opiniones. Quidam enim dicunt, quòd angelus transit de loco in locum non pertranseundo medium. Alij dicunt, quòd pertransit medium in D suo motu & vtrique vt credo, verum dicūt secundum aliquid. Dico enim quòd angelus potest transire de loco in locum, ita quòd transeat omnia media, & potest esse, quòd transeat de loco ad locum sine hoc, quòd sit in aliquo mediorum, & potest esse, quòd sit in aliquibus, & aliquibus non, cuius ratio ex prædictis sumatur. Dico enim, quod essentia angeli secundum se absoluta est ab omni loco, & non diffinitur ad locum nisi per operatiuné, non autem per operationem secundum quòd exit ab essentia, sed secundum quòd terminatur ad operatum in loco. vnde quando operatur circa hunc locum, ab essentia sua (cum non sit ex se determinata vel obligata ad locum illum. sed indifferenter se habens ad omnia inquantum in se est) potest egredi operatio statim ad locum proximum vel remotum, nec operatio ad distans dependet ab operatione ad propinquum. vnde secūdum quòd habet aliquid operari vel in omnibus medijs locis vel E in aliquibus vel in nullo secundum hoc potest pertransire * omnia media vel quædam vel nullum. Hac di. q. 3. art. 2. * D. 741.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd obiectio nulla est si addatur quod Philosophusmet addit. Dicit enim, quod medium est in quod primo venit continue mutatum &c. angeli autem motus non est continuus, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ante quodlibet mutatum, est moueri: sed tamen diuersimode est in motu angeli & in motu corporis, quia in motu corporis mutatum esse non est pars moueri: sed terminus eius. vnde totum moueri præcedit mutatum esse. & ideo oportet præsupponere ante id in quod dicitur mutatum esse aliquid in quo moueatur: sed in motu angeli qui non est continuus mutatum esse est vna pars motus, vltima scilicet, & prima pars est vnde incipit moueri, & neutra pars est motus, sed successio vtriusque. Vnde moueri præcedit mutatum esse sicut totum in discretis partem. art. 1. huius quæst.

¶ Ad tertium dicēdum, quod ratio illa procederet in illis quę

per

poris est album, ergo ex hoc patet quòd omnis quies trahit ad se & nunc præcedens, & nunc sequens. Inde sic arguo. Angelus qui mouetur de a. in b. vt dicis in tempore c. d. est in a. er-
Tex.67.
gu quiescit ibi, quia vt probatur in 6. physi. quicquid est in tempore in aliquo vno vbi quiescit ibi. Sed vbi est aliquid quiescens in tempore, est & in termino temporis, ergo in d. quod est nunc vltimum temporis erit angel9 adhuc in a. & non in b. vt ponebatur.

¶ Præt. Omne tempus causatur à motu vt patet ex 4. ph.
Tex.128.
Sed angelus in a. non mouetur nec iterum habet ordinē ad aliquē motum priorem per cuius tēpus sua qes mensuretur, ergo nihil est dictu, ꝙ angelus sit in a. in tēpore.

Respondeo, Dicendum quòd cum omnis mutatio habeat duos terminos q nō possunt esse simul: qa omnis mutatio est in cōtingens, vt dicitur
Tex.46.
in primo phy. oportet cuilibet motui vel mutationi adesse successionem: ex hoc ꝙ non possunt duo termini esse simul, & ita tempus, quod est numerus prioris & posterioris in quibus cōsistit tota successionis ratio. Sed hoc diuersimode in diuersis cōtingit. Quandoq; enim terminus motus est mediatus principio motus, Vel secundum medium quantitatis dimensiuæ, sicut est in motu locali corporum, & in motu augmenti & diminutionis, Vel secundum medium quantitatis virtualis, cuius diuisio attenditur secundum intensionem & remissionem alicuius formæ, sicut in alteratione qualitatum sensibilium, & tunc tempus per se ipsum motum mensurat: quia ad terminū successiue peruenitur eo, ꝙ diuisibilis est. Quandoque vero terminus ad quem non est mediatus termino à quo, sicut est in illis mutationibus in quibus est mutatio de priuatione in formam vel econuerso, vt in generatione & corruptione & illuminatione & in omnibus huiusmodi: & in istis etiam mutationibus oportet, annexum esse tempus, cum constet materiā non simul esse sub forma, & priuatione nec aerem esse simul sub luce, & tenebris. Non autem ita quòd exitus vel transitus de vno extremo in aliud fiat in tempore: sed alterum extremorum. s. primum quod in mutatione abijcitur est cōiunctū cuidam motui vel alterationi, sicut in generatione & corruptione, vel motui locali solis, sicut in illuminatione, & in termino illius motus est etiam terminus mutationis. Et pro tanto mutatio illa dicitur esse subito vel in instanti, quia in vltimo instāti temporis, quod mensurabat motum præcedentem acquiritur illa forma vel priuatio, cuius nihil prius inerat. Et in illo instanti dicitur generatum esse non autem proprie generari, quia omne quod generatur generabatur, & generabitur, vt in
Tex.55.
6. phy. probatur, vñ omnes tales mutationes instantaneæ sunt termini cuiusdam motus. vt in 6. physi. Commen. dicit. Mo-
Tex. co.55.
tus autem angeli non potest esse terminus alterius motus. vnde, oportet ꝙ sit in tempore & non in instanti. Sed dico, ꝙ tempus illud est aliud à tempore quo mensuratur motus, cœli, & aliorum corporalium, quod sic probatur. Nullus motus mensurat per motum cœli, nisi qui est ordinatus ad ipsum. vnde et
Habetur.1. cœl.tex.90.
probant philosophi, ꝙ si essent plures mundi, oporteret esse plures primos motus & plura tempora. vnde cum motus angeli nullum ordinem habeat ad motum cœli, & præcipue si mo-
art.[illegible]
tus eius dicatur processio operationū, vt dictum est, oportet, quòd non mensuretur tempore quod est mensura primi mobilis: sed alio tempore, cuius temporis naturam ex natura mo-
2. di. 35. hn. vsque.
tus accipere oportet. In tempore enim est aliquid quasi formale, quod tenet se ex parte quantitatis discretæ. s. numerus prioris & posterioris, & aliquid materiale per quod est cōtinuum: quia cōtinuitatem habet ex motu in quo est sicut in subiecto,
Tex.99.
& primo mensuratiu. s. motu cœli, vt dicitur. 4. physi. motus autem ille habet continuitatem ex magnitudine. Vnde cum motus angeli non sit continuus: quia non est secundum necessita-

A tem magnitudinis conditiones habens per quam transit, sicut est in illis, quæ sunt sic nata in loco esse, vt eorum substantia sit commensurata terminis loci. s. corporibus, sed per successionem operationum, in quibus nulla est ratio cōmunitatis, ideo tempus illud non est continuum, sed est compositum ex nunc succedētibus sibi, vt numerus ipsarū operationum succedentium sibi tempus vocetur, sicut ipsa successio operationum dicit motus, & quot sunt operationes, ex quibus componitur motus secundum diuersa loca, tot erunt nunc ea quibus componitur tempus. Et hoc etiam consonat ei, ꝙ Philosophus di-
Tex.1.
cit in 6. physi. ꝙ eiusdem rationis est indiuisibile moueri, & tēpus componi ex nūc & motum ea momētis, & lineam ex punctis, quia quamuis linea sit continua per quam angelus transit, non tamen est cōtinuitas secundum quod refertur ad motum angeli qui diuer
C
sa vbi non continuatim pertransit.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ omnes illæ mutationes quę instantaneæ dicuntur: sunt termini motus, quod non contingit in motu angeli, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicēdum, ꝙ tempus illud, in quo mouetur de a. in b. compositum est ex duobus instantibus, & in vno istanti est in a. & in alio in b. vnde non oportet, quod in altero eorū
Cor.art.
quiescat, ꝙ oporteret de necessitate si tempus esset cōtinuum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non potest accipi aliqua proportio temporis, in quo mouetur corpus ad tempus, in quo mouetur angelus: quia tempus quo mouetur angelus, non est diuisibile diuisione continui, sed diuisione discreti in plura instantia finita, in tempore autem quo mouetur corpus sunt infinita instantia in potentia: & ita nulla est proportio, sicut nec infiniti ad infinitum.

D
¶ Ad quartum dicendum, ꝙ tempus istud quo angelus mouetur diuisibile est in duo quę nō copulantur ad vnum communem terminum, cum hoc tempus non sit continuum. vnde nō sequitur quòd in medio instanti sit in medio spatij, quia non est necessarium accipere medium instans.

¶ Sed quia ex alijs rationibus videtur concludi: ꝙ motus eius sit in tempore continuo, ideo ad eas respondendum est.

¶ Dicēdum ergo ad quintum, ꝙ omnis motus habet prius & posterius, sed diuersimode: quia in motu continuo accipiatur prius & posterius, vel respectu duorum temporum copulatorum ad vnum nunc: vel respectu duorum nunc includentium vnum tempus: in mutationibus autem instantaneis est prius ipsum tempus mensurans motum præcedentem cui adiungitur alterum extremorum, & posterius ipsum nunc quod mensurat terminum motus, & ideo, inter duo extrema non cadit medium, sicut nec inter tempus & nunc. In motu autem angeli, prius & posterius sunt duo nunc succedentia: inter quæ, nullum est medium tempus continuans.

E
¶ Ad sextum dicendum, quòd hoc ꝙ inter duo nunc sit tempus medium, consequitur tempus ratione continuitatis: quia hæc est passio communis omni continuo, continuitatem autē habet ex motu. vnde cum motus angeli non sit continuus, ratio non sequitur.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ si ponatur motus angeli & corporis simul incipere, quando angelus erit in alio termino secundum aliud instans sui temporis, corpus etiam erit in alio termino secundum aliud instans sui temporis. Inter duo autem instantia temporis istius corporis est tempus medium in eo quod motus eius est cōtinuus. vnde est ibi signare medium instans: sed inter duo instantia angeli non est tempus mediū vnde nec medium instans oportet ibi significari: sed contingit significari si in tribus locis successiue sit: quia ita etiā tempus ex tribus nunc componetur. vnde vnum erit medium, & illa duo

Oppositio qua videtur probari, quòd Deus mutetur loco.

AD hoc autem solet opponi sic. Quotidie fiunt creaturæ quæ ante non erant, & in eis Deus est, cum ante non esset in eis: est ergo vbi ante non erat, ideoque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis in quibus ante non erat, hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate, & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione nec tamen ipse, deserit locum: sed locus desinit esse.

Epilogus vbi exponitur, quare in prædictam venerit disceptationē.

IAm sufficienter demonstratū esse videtur, quomodo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnibus, quā disceptationem quasi incidenter suscepi-
B
mus: quia id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo. Differebamus enim de scientia, siue sapiētia Dei, & cum doceremus Deum scire omnia, quæsitum est vtrum propter cognitionē quam de omnibus habet, diceretur omnia esse in Deo an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quæstionis occasio, in præmissam nos deduxit disputationem.

duo instantia possunt inducere omnia instãtia temporis, cum etiam vnum nunc æui stans includit omne tempus, & ita non est inconueniens quòd dum motus angeli est in duobus tantum instantibus, motus corporis sit in infinitis, quamuis quantumcunque duret motus corporis tantundem etiam du- q.3.art.2.
ret mot⁹ corporis tãtet motus angeli, & quamuis vtrunque non sit indiuisibile. Et præterea contingit quòd quãdo corpus est in medio instanti angelus in nullo loco sit, enim non sit necessarium eum semp' esse in loco, vt dictũ est, dist.35. & ita secundum coordinationem illius, temporis nullũ nunc angelo respondeat: sed tantum æuum. Alia concedimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEus inquit & omnipotens, &c. } Distinctio horum motuũ, & ratio nominationis in 8. dist. posita est. } Sicut fumus aut lux illa &c. } Hoc iõ dicitur: quia nihil habet distẽtionem in loco nisi secundum ꝙ est quantum, vel per se sicut corpora. vnde ponit humum, id est, terram, vel per accidens sicut corporales qualitates vt lux sapientia } Vna sapiẽtia est &c. } potest dupliciter considerari. Vel per respectũ ad scibile, & sic habet vnitatem in specie et secũdum quòd est diuersorum habentiũ. Vel secũdum esse qđ habet in sciente, & sic differt numero in c.13.co.3. diuersis, non tamen est maior & minor secundum quantitatem corporis: quia nõ est forma situalis: sed potest esse maior & minor secundum intentionem certitudinis, vel secundum numerum scitorum.

DISTINCTIO. XXXVIII. DIVISIO TEXTVS.

OStenso quorum sit Dei scientia. Hic determinat de scientia per comparationem ad ipsa scita & diuiditur in partes duas. In prima, inquirit vtrum scientia Dei sit scitorum causa. In secunda, ostendit qualis causa sit. ibi. 39. distinct. } Præterea solet quæri &c. } Prima, in duas. In prima inquirit de causalitate diuinæ scientiæ. In secunda de in- cap.23.
effabilitate ipsius. ibi } Ad hoc autem quod supra dictum est &c. } Prima in duas. In prima, mouet quæstionem. In secunda, determinat eam. ibi } Hanc igitur quæ videtur &c } Cir- De tri.cap.
ca primum tria facit. Primo ostendit quòd scientia Dei sit cau- 10.co.3.
sa scitorum: ratione & authoritate. Secundo ostendit, ꝙ neq; est causa eorum, neq; causa ab eis quę duo duabus rationibus ostendit. ibi } Quod si ita est &c. } Tertio, ostendit authoritate Origenis scientiam Dei creatam esse a scitis. ibi } Orige. tamen
F &c. } Adhuc aũt &c. } Hic inquirit de ineffabilitate diuinæ scientiæ, & supposito ꝙ sit ineffabilis ex prædictis hic soluit obiectiones in contrarium factas. vnde diuiditur in duas partes In prima, ponit obiectionem & soluit eam. In secunda, obijcit contra solutionem & iterum soluit. ibi } Sed adhuc viget. }

DISTIN. XXXVIII.

A

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta vt addat alia.

NVnc ergo ad propositum reuertentes, cæpto insistamus. Supra dictum est, † G quòd præsciẽtia Dei futurorum tantum est: sed omnium tam bonorum quàm malorum. Scientia vero vel sapientia, non modo de futuris: sed etiam de præsentibus & futuris, nec tantum de temporalibus, sed etiam de æternis, quia seipsum nouit Deus.* Hic oritur quæstio non dissimulanda: vtrum, scilicet scientia, vel præscientia, sit causa rerum, an res sint causæ scientiæ vel pręscientiæ Dei? Videtur enim præ- H sciẽtia Dei causa esse eorum quæ ei subsunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent, nisi Deus ea præscisset. nec possunt non euenire: cum Deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est ea nõ euenire: quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia qua pręscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est enim ea non euenire cum præscita sint: quia si nõ euenirent cum præscita sint, falleretur Dei præsciẽtia. At Dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire cum præscita sunt. Sic ergo præscientia causa eorum esse videtur quæ præscita sunt. Hoc idẽ & de scientia dicitur scilicet ꝙ quia Deus aliqua nouit ideo sint. Cui sententiæ Augu. attestari videtur in. 15. lib. de tri. sic di. Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus: sed futura omnia temporalia atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueram*, & quos, & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio ante præsciuit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, nõ quia sunt, ideo nouit. sed ideo sunt, quia nouit: non enim nesciuit q̃ fuerat creaturus, quia ergo sciuit, creauit, non quia creauit, sciuit. Nec aliter sciuit creata quàm creanda. Non enim eius sapientiæ aliquid accessit ex eis. sed illis existentibus sicut oportebat, & quando oportebat, ille mansit vt erat. Vnde in Ecclesiastico. Antequam crearentur, omnia nota sunt illi, sic & postquam consummata sunt. Ecce his verbis videtur Augustin. innuere sciẽtiam vel præsciẽtiam Dei causam esse eorum quæ fiunt, cum dicit, ideo ea esse, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. lib. dicere videtur cum inquit. Decedant & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam. Non enim hæc quæ creata sunt ideo sciuntur à Deo quia facta I sunt, sed potius ideo facta sunt quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse quæ fiunt, dicens, non ideo Deum ea nouisse, quia facta sunt, sed ideo facta sunt, quia nouit ea Deus. Ideoq; videtur Dei scientia, vel præscientia causa eorum quæ nouit.

QVAEST. I.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrũ scientia Dei sit causa rerũ

Secundo. Vtrum omnia vniformiter, cognoscat.

Tertio. Vtrum sit enuntiabilium.

Quarto. Vtrũ eorum quæ non sunt.

Quinto. Vtrũ sit contingentium.

ARTIC. I.

a Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

AD Primũ sic proceditur. Videtur ꝙ scientia Dei sit causa rerum. Scientia enim Dei tam à sanctis q̃ à prophetis scientiæ artificis comparatur sed scientia artificis causa est scitorũ per artem producendorum. ergo videtur ꝙ scientia Dei sit causa rerum. 1. q.14. art. 8. De verit. q.2. ar.14. & Cont. g. c.24.

¶ 2 Præt. Cum similitudo sit quædã vnitas in forma, oportet quòd in omni assimilatione, vel vnum similium sit causa alterius, vel vtrunq; ab vna causa deducatur, quia vnitas in effectu designat vnitatẽ causæ: sed scientia est assimilatio quædam, ergo oportet semper ꝙ scientia sit causa sciti sicut est in sciẽtia practica, vel scitum causa scientiæ, sicut est in nostra sciẽtia speculatiua, vel vtriusque sit causa vna, sicut est in cognitione qua angeli de rebus K habent: quia ab eodem s. Deo, imprimuntur species rerum in mente angeli ad cognoscendum, & in materia ad essendum: sed sciẽtię Dei quę est ipse Deus nihil est cã neq; scitum neq; aliquid aliud relinquit ergo ꝙ ipsa scientia Dei in causa sciri.

¶ 3 Præt. Mensura semper habet rationem principij respectu mensurati, vt patet ex. 10. Metaphysico. Quantitas enim mẽsuratur per principium quantitatis, vt substantiæ omnes per Tex.3.
principium substantiæ: sed scientia Dei mensura est rerum. vnde dicit Ans. ꝙ vnaquoque res veritatem habet, quando im- Lib. de ver.
plet illud ad quod in mente diuina ordinata est: ergo scientia cap.11.
Dei est causa scitorum.

¶ 4 Prætet. Sicut voluntas Dei est ipse Deus, & ita sciẽtia eius sed volũtas dei absolute dr cã oium volitorũ, & bonitas oium bonorum, ergo scientia eius debet dici causa oium scitorum.

Sed contra cuiuscunque causa est Dei scientia, causa est Deus: sed omnium scitorum à Deo causa est Deus, quia mala quæ sunt a Deo scita, non sunt ab ipso. ergo nec scientia Dei causa est omnium scitorum.

¶ Prę.

¶ Præt. Posita causa ponitur effectus, sed scientia Dei fuit ab æterno. res autem ab æterno non fuerunt, ergo scientia Dei non est causa rerum. A

Respondeo dicendum, quòd loquendo de attributis diuinis attendenda est attributorum ratio, quæ quia diuersa est diuersorum. ideo aliquid attribuitur vni quòd nõ attribuitur alteri, quãmuis omnia sint vna res, & inde est quod bonitas diuina dicitur causa bonorum: & vita causa viuẽtium, & sic de alijs. Si, ergo accipiamus diuersas attributorum rationes inuenientur aliqua habere comparationẽ nõ tantum ad habentẽ, sed etiam ad aliquid, sicut ad obiectum, vt potentia & voluntas & scientia. Quædam autem ad habẽtem, tantum, vt vita, bonitas & huiusmodi. Et hæc omnia habẽt vnum modum causalitatis. s. per modũ communem efficientis exemplaris vt dicimus ꝙ à primo bono sunt omnia bona. & à prĩo viuente omnia viuentia. Sed illa quæ dicuntur per cõparationem ad obiectum habent etiam alium modum causalitatis, respectu. s. obiectorum vt volũtas respectu volitorum, & sic quæritur hic de causalitate scientię. Constat enim ꝙ scientia sua est causa per modum efficientis & exemplaris omnium scientiarum: sed dubium est, vtrum sit causa scitorum. Sciendum est, ergo quòd sciẽtia secundum rationem scientiæ non dicit aliquam * causalitatem, alias omnis scientia causa esset: sed inquantũ est scientia artificis * operantis res, sic habet rationem causæ respectu rei operare per artem. Vnde sicut est causalitas artificis per artem suam, ita consideranda est causalitas diuinæ scientiæ. Est ergo iste processus in productione artificiati. primo scientia artificialis ostẽdit finem: secundo voluntas eius intẽdit finem illum. tertio voluntas imperat actum, per quem educatur opus, circa quod opus scientia artificis ponit formam conceptam. Vnde scientia se habet vt ostendens finem & voluntas vt dirigens actum & informans opus operatum. & ideo constat quòd quicquid accidit in effectu per defectum à forma artis vel à fine non reducitur in scientiam artificis sicut in causam. Patet etiam ꝙ principalitas causalitatis consistit penes voluntatem quæ imperat actum. Vnde patet ꝙ malum quod est deuiatio a forma & à fine non causatur à scientia Dei: sed tantum causalitatem habet respectu bonorum secundum ꝙ consequũtur formam diuinæ artis & finem, non tamen quòd respectu horum dicat perfectam rationem causalitatis, nisi secundum ꝙ adiungitur voluntati & ideo in littera dicitur ꝙ sciẽtia beneplaciti est causa rerum. Et propter hoc ẽt Aui. dicit, ꝙ inquantum Deus cognoscit essentiam suam & amat vel vult eam secundum ꝙ est principium rerum quarum vult se esse principium, fluunt res ab eo.

* D. 475.
* D. 475.
lib. de intellig. cap. 1.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd scientia artificis non est causa defectus qui contingit in artificiato, quamuis etiã esset præscitus ab eo, nec etiã est completa causa artificiati nisi addatur voluntas. vt dicit Philosophus in 9. metaphy. & similiter est etiam de scientia Dei. Text. 3.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ mala non cognoscuntur à Deo per similitudinem suam: sed per similitudinem bonorum, vt prius dictum est. & iõ non sequitur ꝙ sit causa nisi bonorum. disti. 36. q. 1. art. 2.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ inquantum scientia Dei sicut exẽplar per modum artis rerum. sic dicitur mensura earum, vnde mala sicut deficiunt à participatione formæ artis, ita deficiunt à rectitudine mensuræ. Et propter hoc etiam malum diffinitur ab Aug. quod est priuatio modi inquantum deficit à mensura speciei, inquantum deficit ab imitatione exemplaris: ordinis inquantum deficit à fine. lib. de Natura boni. c. 4. & seque. to. 6.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ voluntas habet completam rationem causę inquantum obiectũ eius est finis secundum rationem boni qui est causa causarum. vnde & imperfectum super, alias vires habet, & ideo absolute voluntas Dei causa rerum dicitur de scientia autem non similiter se habet sicut de voluntate: vt dictũ est, nec etiam ita comparatur sciẽtia ad scitum sicut vita ad viuentẽ, vnde patet quod rõ, non concludit. corp. art.

¶ Quintum concedimus.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ sicut creaturæ non exeunt à Deo ꝑ necessitatem naturæ vel potentiæ naturalis, ita nec per necessitatem sciẽtiæ, sed per libertatẽ voluntatis in qua completur ratio causalitatis, & ideo non qũcunq; sciuit creauit. sed qũcunq; voluit.

Inconuenientia ostendit quæ sequerentur, si diceretur, scientia vel præscientia, causa omnium rerum quæ ei subsunt.

QVod si ita est, est ergo causa omnium malorum, cũ omnia mala sciantur, & præsciantur à Deo, quod longe est à veritate. Si enim Dei scientia vel præscientia causa esset malorum, esset vtique Deus auctor malorum, quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel præscientia Dei, causa est omnium quæ ei subsunt. B

Quòd res futurę non sunt causa sciẽtiæ vel præscientiæ Dei.

NEque etiam res futurę causa sunt Dei præscientiæ, licet enim non essent futuræ nisi præscirentur à Deo, non tamen ideo præsciuntur, quia futuræ sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est aliquid existeret causa ab eo alienum, ab eo diuersum, & ex creaturis penderet scientia creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolã ad Romanos ait. * Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequàm fiat. Hoc videtur præmissis verbis August. obuiare. Hic enim significari videtur, quòd res futuræ causa sint præscientiæ. Ibi vero quòd pręscientia causa sit rerum futurarũ. C Lib. 7. c. 8. ad Ro. to. 4.

Quid ex prædictis tenendum sit, cum determinatione authoritatum.

HAnc igitur, quæ videtur, repugnantiam de medio tollere recupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse præscientiæ vel scientiæ Dei, nec ideo præsciri vel sciri, quia futuræ vel factę sunt, ita exponentes quod ait. Orig. quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat, id est, quod futurũ

ARTICVLVS II.

b *Vtrum scientiam Dei sit vniformiter de rebus scitis.* 1. q. 14. ar. 5 De uerit. q. 2. ar. 13.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd scientia Dei non vniformiter sit de rebus scitis. Omnis enim scientia quæ est de rebus aliter quàm sint, est falsa: sed scientia Dei verissima est, cum igitur omnes res non habeant vnum modum, videtur quòd non vniformiter sit de omnibus. D

¶ 2 Præter. Secundum August. alius modus cognitionis est cognoscere rem per sui essentiam & per sui similitudinem: sed Deus seipsum per essentiam suam cognoscit: creaturas vero ꝑ similitudines earum in ipso existentes. ergo non vniformiter seipsum & creaturas cognoscit.

¶ 3 Præte. Vt supra habitum est. Deus bona cognoscit per se. mala autem per aliud: sed hoc facit diuersum modum cognitionis, ergo non vniformiter omnia cognoscit. vbi supra. dist. 36. q. 1. art. 2.

¶ 4 Præter. Secundum Dio. in 7. de di. no. Deus eodem modo cognoscit res quo rebus esse tradidit: sed secundum Augustin. alia ratione creauit hominem & equum. ergo alia ratione cognoscit, & ita non vniformiter de omnibus est. Aug. lib. 83. quęst. q. 46. to. 4 vbi su:

Sed contra. Diony. in eodem capitulo dicit, ꝙ materialia immaterialiter cognoscit & multa vnite, & sic de alijs. ergo videtur quòd sit vniformiter de omnibus. E

¶ Præt. Modus cognitionis præcipue attenditur penes rationem medij, ex cuius diuersitate de eodem potest haberi opinio & scientia: sed Deus eodem medio omnia cognoscit, scilicet per essentiam suam, vt in eodem capitulo Diony. dicit. ergo de omnibus est vniformiter.

Respondeo, Dicẽdum, quòd in qualibet cognitione potest considerari duplex modus, scilicet modus rei cognitæ, & modus cognoscentis. Modus quidem rei cognitæ non est modus cognitionis, sed modus cognoscentis, vt dicit Boe. Quod patet ex hoc quòd eiusdem rei cognitio est in sensu cum conditionibus materialibus, quia sensus est potentia in materia. In intellectu autem, quia immaterialis est, eiusdem cognitio est sine appendicijs materiæ. Cuius ratio est quia cognitio nõ fit nisi secudum quod cognitum est in cognoscente: vnumquodque autem est in aliquo per modum ipsius & nõ per modum sui, vt patet ex lib. de causis, & ideo oportet, quòd cognitio fiat 5. de conso. pro. sa. 5.

Propo.10. secundum modum cognoscentis. Quia ergo in intellectu diuino est summa vnitas, ideo eius cognitio est vniformis de omnibus. omnia.n.in eo vnum sunt. Cum ergo quæritur: vtrum Deus omnia vniformiter cognoscat, distinguendum est: quia aduerbium potest dicere modum actus cognitionis, & sic verũ est, vel modum obiecti. & sic falsum est: quia Deus nõ tãtum scit rem, sed propriũ modum rei. vnde scit diuersis diuersos modos inesse: & similiter dicendum est ad omnes similes q̃stiones.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ cum dicitur scientia quę est de re aliter quàm sit est falsa, est duplex. Quia aduerbium aliter potest designare, modum ipsius scientiæ, & sic falsum est, quia scientia vna est materialis de rebus, materialibus. Vel potest designare modũ scitorum, & sic verũ

15. de trin. c.13.to.3. est. vnde ad propositum non concludit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ essentia Dei per quam seipsum cognoscit Deus, est & similitudo per quam cognoscit omnia creata, & ita per idem medium se & alia cognoscit. Vnde ex parte cognoscentis inuenitur vnitas: sed ex parte cognitorum diuersitas, quia aliquod eorum, scilicet ipse Deus, se habet per identitatem ad medium illud, alia per imitationem, scilicet ipsę creaturę.

¶ Ad tertium dicendum similiter, quòd Deus eodem medio, scilicet essentia sua cognoscit & bona & mala, sed ad hoc medium diuersimode comparantur bona quæ ipsum imitantur, & mala quæ ab ipso discedunt.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ vna essentia diuina est per quam esse omnibus tradidit, per quam omnia cognoscit, vt idẽ Dio-

cap.7. de diu.no. ny. dicit. Alietas autem rationum est ex diuersitate respectuũ, qui attenduntur secundum diuersitatem rerum.

est, scitur à Deo antequam fiat, neq; sciretur nisi futurum esset, vt non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel præscientiam vel pręscientiam Dei nõ esse causam eorum quæ fiunt, nisi talem sine qua non fiunt, si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine scientię in- G cluditur etiam beneplacitum atque dispositio, tunc recte potest dici causa eorum quę Deus facit. His enim duobus modis, vt superius prætaxatum est, accipitur cognitio vel scientia Dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo forte accepit Augustinus dicens. † Ideo sũt, quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Et hic sensus ex eo adiuuatur: quia de bonis ibi tantum agit August. scilicet de creaturis, & de his quæ Deus facit, quę omnia nouit non solum scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modo notitiam, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala vero scit Deus & præscit antequàm fiant: sed sola notitia, non beneplacito. Præscit enim Deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut præsciuit & prædixit infidelitatẽ iudæorum, sed non fecit. Nec ideo quia præsciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec præscisset, vel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Vnde Augustin. super Ioan. Deus, in-

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium.*

1.p.q.14. D.q.2.arti. AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd scientia Dei non sit enuntiabilium. sciẽtia enim Dei est de rebus per ideas earum, sed idea est similitudo rei incomplexæ. ergo vi-

dist.35. videtur quòd complexorum vel enuntiabilium Deus scientiam non habeat.

Tex.23. ¶ 2 Præter. Vt dicitur in tertio de anima, quando intellectus intelligit affirmationem & negationem, fit quædam compositio: sed in diuino intellectu nulla est compositio. ergo enuntiabilia non cognoscit.

¶ 3 Præt. Sicut ibidem dicitur, operationi qua intellectus affirmat aliquid aut negat admiscetur tempus: vnde omnis enuntiatio cum tempore significat: sed intellectus diuinus omnino absolutus est a tempore. ergo non est enuntiabilium.

¶ 4 Preter. Intellectus diuinus est verissimus, cui nulla falsitas admisceri potest: sed duarum operationum intellectus vni admiscetur falsitas, scilicet ei qua affirmat aliquid aut negat, alteri vero non, qua, scilicet intuetur quidditatem rei, vt in tertio de anima dicitur. ergo videtur quòd ista tantum operatio sit

Tex.22. Deo attribuenda, & non prima qua enuntiabilia cognoscunt.

Sed Contra. Nostra scientia non tantum est de rebus sed etiam de enuntiationibus. si ergo essentia Dei non esset de enũtiationibus esset imperfectior quam nostra.

¶ Præt. Quicquid prædicit Deus scit: sed multa enuntiabilia per prophetas prædixit, sicut virginem parituram. Isa.7. ergo enuntiabilia scit.

Trac.8.ca. Respondeo Dicendum, ꝙ secundum opinionem Auicen.

6.dist.36. & ex dictis Alga. videtur sequi, quod Deus enũtiabilia nesciat,

q.1.arti.1. & præcipue in rebus singularibus, quia ponunt ꝙ scit singularia tantum vniuersaliter, id est, secundum ꝙ sunt in causis vniuersalibus & non particulariter, id est, in natura particularitatis suæ. Vnde concedunt, ꝙ scit hoc indiuiduum & illud: sed non scit hoc indiuiduum nunc esse, & postmodum non esse, sicut si aliquis sciret eclipsim quæ futura est cras in suis causis vniuersalibus, non tamen sciret an modo esset, vel non esset, nisi sensibiliter videret. Sed quia supra ostensum est, ꝙ Deus non solum habet huiusmodi cognitionẽ de particularibus, sed perfectam inquantũ cognoscit ea in sua, particularitate secũdum omnes cõditiones indiuiduales quę in eis sunt, ideo dicendum est, ꝙ Deus nõ solũ cognoscit ipsas res, sed etiam enuntiabilia & cõplexa, tamen simplici cognitione p modum suũ, quod sic patet. Cum in re duo sint, quidditas rei, & esse eius, his duobus respõdet duplex operatio intellectus. Vna quæ dr à philosophis formatio qua apprehendit † Trac.c.5. to.9.

H quidditates rerum, quæ etiam dicitur indiuisibilium intelligẽtia. Alia autem comprehendit esse rei componendo affirmationem, quia etiam esse rei ex materia & forma composita, à qua cognitionem accipit, consistit in quadã compositione formæ ad materiam, vel accidẽtis ad subiectum. Similiter etiam in ipso Deo est considerare naturam ipsius & esse eius, & sicut natura sua est causa & exemplar omnis naturæ, ita etiam esse suum est causa & exemplar omnis esse. Vnde sicut cognoscendo essentiam suam cognoscit omnem rem, ita cognoscẽdo esse suum, cognoscit esse cuiuslibet rei, & sic cognoscit omnia enũtiabilia, quibus esse significatur, non tamen diuersa operatione nec compositione sed simpliciter, quia esse suum non est aliud ab essentia, nec est compositum consequens, & sicut per idem cognoscit bonum & malum, ita per idem cognoscit affirmationes & negationes.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd aliud est de forma existẽ-

I te in mente artificis, & de idea rei quæ est in mente diuina, quia forma quæ est in mente artificis, non est causa totius qđ est in artificiato, sed tantum formę. & ideo esse hanc domum &c. quæ consequuntur naturam per formam artis, nescit nisi sensibiliter accipiat: sed idea, quæ est in mente diuina est causa omnis eius quod in re est. vnde per ideam, non tãtum cognoscit naturam rei, sed etiam hanc rem esse in tali tempore, & omnes conditiones, quæ consequuntur rem, vel ex parte materiæ, vel ex parte formæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ipsum esse diuinum quod est simplex, est exemplar omnis esse compositi quod in creatura est: & ideo per esse suum simplex cognoscit sine compositione intellectuum, vel diuisione omne esse, vel non esse, quod rei conuenit: sed intellectus noster cuius cognitio à rebus oritur, quæ esse compositum habent, non apprehendit illud esse, nisi

K cõponẽdo & diuidẽdo, & de tali intellectu Philosophus loquit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ operationi intellectus nostri componentis, & diuidẽtis admiscetur tempus duplici de causa. Tũ ex parte sui, quia accipit scientiam à continuo & tempore, scilicet a sensu & imaginatione. Tum ex parte intellectorũ, quæ in tempore sunt. In operatione autem diuini intellectus, aduenit tempus tãtum ex parte intellectorum, quia sicut alias res determinate cognoscit, ita & tempus. vnde cognoscit hanc rẽ esse in tali, vel in tali tempore: sed ex parte ipsius intellectus, nullum tempus, vel aliqua successio aduenit, quia temporalia intemporaliter cognoscit.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd sicut operationi intellectus nostri, qua inspicit quidditates rerum non admiscetur falsitas, nisi per accidens, inquantum cognitio quidditatis dependet à cognitione affirmationis, quod contingit in quidditatibus cõpositis, & non in simplicibus, vt dicitur in 9. Metaph. Ita operationi intellectus diuini non potest aduenire falsitas, nec in Tex.22.

comprehen-

comprehendendo naturas rerum, nec in comprehendendo enuntiabilia, quia vtrunque eadem operatione cognoscit, & per vnum idem simplex, vt ex dictis patet.

corp.art.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum scientia Dei sit non entium.

1.par.q.14. art.9.de veri.q.2.ar.8. 1.cont.c.66

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei non possit esse non entium. Scientia enim importat respectum ad scibile. Sed ea, quæ dicunt respectum ad creaturam nõ dicuntur de Deo, nisi creaturis existentibus, vt dominus & creator & huiusmodi. ergo videtur, quod non possit Deus dici scire res aliquas, nisi quando sunt.

1.post. Tex.5.

¶ 2 Præter. Scientia nõ est nisi verorum, vt in posterioribus dicitur: sed verum & ens conuertuntur. ergo non est nisi entiũ.

¶ 3 Præter. Scientia Dei est mensura scitorum: sed ea quæ non sunt non mensurantur alicui. ergo eorum non est scientia Dei.

¶ 4 Prçter. Primum cadens in apprehensione intellectus est ens, vt Auicen. dicit: sed nulla virtus potest cognoscere aliquid nisi prçsupposita ratione primi obiecti, sicut visus, nihil videt sine lumine. ergo nec aliquis intellectus potest cognoscere nisi entia.

Tract.1. meta.c.6.

Sed contra. Quicquid eligitur sine errore, hoc scitur: sed secundum Aug. eliguntur quç non sunt: nec tamen errat qui eligit, scilicet Deus. ergo videtur, quòd eorum quç non sunt, notitiam habeat.

Lib.de prædest.sanct. c.17.to.7.

¶ Prçterea. Sicut se habet scibile ad scientiam nostram vt prius ita se habet scientia Dei ad scibilia, vt prior eis: sed quçdam scibilia sunt, quorum non habemus scientiam, vt Philosophus tradidit. ergo & scientia Dei potest esse eorum, quç non sunt.

1.poster. ca.6.

Respondeo, Dicendum, quòd quicquid cognoscitur aliquo modo oportet esse, ad minus in ipso cognoscente. vnde & Auicen. dicit, quòd de eo quod omnino est non ens, nihil potest enuntiari. Vnde secundùm quòd aliqua se habent ad esse, ita se habent ad diuinam cognitionem. Esse autem rei, potest tripliciter considerari. Vel prout est in propria sua natura ea suis principijs educta: vel prout est in potentia alicuius causç: vel prout est in apprehensione alicuius cognoscentis. Omnia ergo illa, quç habent esse in sua natura secundum quodcunque tempus, Deus ab çterno sciuit, & apprehendendo naturam ipsorum, vt videndo ea esse, non tantum in cognitione sua, vel potentia alicuius causç. sed etiam in esse naturç, quod patet: quia constat, quòd re existente cognoscit Deus ipsum esse quod habet in propria natura. Si autem ab çterno non cognouisset nisi esse eius quod est in cognitione, vel in potentia causç, cognitio sua proficeret per temporum successiones, & talia dicitur Deus scire scientia visionis. Res autem illas quarum esse in nullo tempore est in propria natura, cognoscit esse in potentia causç, vel creaturç deficientis sicut mala, vel in potentia operatiua sua sicut bona. Scit etiam ea esse in cognitione sua inquantum scit se cognoscere ea, & posse se facere ea, quantum ad bona, vel posse contingere ex defectu creaturç, quantum ad mala. Et iste modus cognitionis nominatur scientia simplicis intelligentiç, inquantum scilicet per modum illum cognoscitur ipsa simplex natura rei, quç posset esse, tamen non cognoscitur ipsum esse simplex, cuius proprie est visio, sed

Tract. 7. meta.c.1.

quit, futurorum prçscius, per prophetam prædixit infidelitatẽ iudæorum, sed non fecit, neq; præscisset mala eorum, nisi ea haberent. Non enim ideo quemquã ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit. Illorum enim præsciuit peccata non sua. Ideoque si ea quæ ille præsciuit ipsorum non sunt, non vera ille præsciuit. Sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccant, quos Deus peccatores esse præsciuit. Et ideo si non malum sed bonum facere voluissent, nõ malum facturi prçuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisque facturus. His verbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus præscientiam Dei non esse causam malorum quæ præscit, quia non ea præscit tanquam facturus nec tanquam sua, sed etiam illorum qui sunt ea facturi, vel habituri. Præsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito authoritatis. Vnde datur intelligi, quod Deus econuerso præscit bona tãquam sua, tanquam ea quç facturus est, vt illa præsciendo simul fuerit ipsius notitia, & authoritatis beneplacitum.

e Contra hoc quod dictum est præscientiam Dei non posse falli, oppositio.

AD hoc autem quod supra dictum est, scilicet, præscientiã Dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi. Deus præsciuit hunc lecturum, vel aliquid huiusmodi: sed potest esse vt iste non legat. ergo potest aliter esse quàm Deus præsciuit. ergo potest falli Dei præscientia: quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen quod

corp.art.

secundum quid tantum, vt dictum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes relationes, quç fundantur super aliquam operationem actualem procedentem in creaturis, non possunt conuenire Deo, nisi ea tempore creaturis existentibus: sed relatio importata in scientia, potentia, & voluntate non fundatur super aliquam operationem actualiter in creaturam procedentem. & ideo nõ est simile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum quòd non entia habẽt veritatem, sic ea Deus scit: quç enim erunt post mille annos nõ scit ea Deus esse nunc, quoniam non est verum ea esse nunc: sed ea futura esse tunc, quando verum erit ea esse, similiter illa quç nec sunt, nec erunt, nec fuerunt scit ea esse, in cognitione sua, & in potẽtia causarum suarum, prout est verum ea sic esse.

¶ Ad tertium dicendum, quod illud quod non est, non scitur à Deo, vt commensuratum actu scientiæ suæ: sed vt commensurabile, & hoc sufficit ad scientiç veritatem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quicquid cognoscitum, cognoscitur vt ens, vel in propria natura vel in causa sua, vel in cognitione aliqua, & sic etiam sunt entia omnia, quç Deus cognouit.

ARTICVLVS V.

e Vtrum scientia Dei sit contingentium.

1.par.q.1. art1. De verit. q. 2.ar.12.cõt.c.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei non sit contingentium. Scientia enim Dei causa omnium scitorum bonorum: sed omnis causa necessaria inducit necessario effectum: posita enim causa, necessario ponitur effectus, nisi causa sit deficiens in minori parte, sicut causa naturalis: cum ergo scientia Dei non sit deficiens, videtur, quod id cuius est, sit necessarium, & ita non sit contingentium.

¶ 2 Prçterea. Scientia non est nisi verorum: sed in futuris contingentibus non est alterum determinate verum, vt Philosophus probat. ergo videtur, quòd non possit esse eorum scientia diuina.

1.periher. cap.vlt.

¶ 3 Prçterea. Si sit contingentium, ponatur, quòd Deus sciat Sor. currere: inde sic. Aut est possibile Sortem non currere, aut impossibile. Si non est impossibile ipsum non currere. ergo ab æquipollenti, necesse est ipsum currere: & sic habebitur propositum, quòd illud cuius est scientia Dei, sit necessarium. Si autem possibile est ipsum non currere, ponatur ergo. Possibile enim est secundum Philosophum, quo posito, non sequitur inconueniens: sed positum erat, quòd Deus sciret Sortem currere. ergo scit esse quod non est. omnis autem talis scientia falsa est. ergo scientia Dei erit falsa, quod est impossibile: relinquitur ergo quòd Sor. non currere non fuit possibile: sed necessarium. Si dicatur quòd est necessarium necessitate consequentiæ & non necessitate cõsequentis, siue necessitate conditionata, hac scilicet conditione, si est præscitum, & non necessitate absoluta.

1. priorum cap.13.

¶ 4 Contra. In omni vera conditionali, si antecedens est necessarium absolute, & consequens est necessarium absolute. quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquam sequitur nisi necessarium, sicut ad verum nunquam sequitur falsum, quamuis econuerso, vt pro-

batur in primo posteriorum: sed huius conditionalis, Sor. currit, si est præscitum à Deo, antecedens est necessarium absolute, tum quia omne præteritum est necessarium, & tum quia omne æternum est necessarium, ergo & Sot. currere est necessarium absolute. ergo videtur quòd scientia non est nisi de necessarijs.

cap.14. ¶ 5 Præterea. Secundum Philosophum in libro priorum, ex maiori de necessitate & minori de inesse, sequitur conclusio de necessitate. Inde sit: omne scitum à Deo necesse est esse verum: sed hoc est scitum à Deo. ergo necesse est esse verū, & sic idem qđ prius. Si dicas, quòd ista est duplex, scitū à Deo necesse est esse verū, quia potest esse de dicto, & sic est composita & vera. vel potest esse vera de re, & sic est diuisa & falsa. hoc enim dictum est necessarium, scilicet scitum à Deo est verum: sed hanc rem quæ ponit scita à Deo non necesse est fieri, quia contingenter fit.

præscitum est fieri. Non ideo tamen potest falli Dei præscientia, quia si illud nō fieret, nec à Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc vrgent questionem dicētes. Aut aliter potest fieri quàm Deus prę sciuit, aut non aliter. Si non aliter, ergo necessario cuncta eueniunt. Si vero aliter, potest ergo Dei præscientia falli vel mu- G tari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quàm fiat. Ita autem fit vt præscitum est, aliter ergo potest fieri quàm præscitū est. Ad quod dicimus, illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet aliter potest fieri quàm Deus pręsciuit, & huiusmodi, vt potest non esse quod Deus pręsciuit, & impossibile est non esse quod Deus pręsciuit, & impossibile est non esse pręscita omnia quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hęc cōniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, non potest aliter fieri quàm Deus pręsciuit, idest, non potest vtrunq; simul esse, scilicet, quòd Deus ita pſciuerit fieri, & aliter

H ¶ 6 Contra. Ista distinctio tenet tantum in formis separabilibus, in quibus subiectum esse potest, non autem in formis inseparabilibus à subiecto. Vnde istam nullus distinguit: Cignum album possibile est esse nigrum, quia albedo à cigno non separatur nisi secundum rationem & intellectum. vnde quod non potest simul esse cum albo non potest simul esse cum Cigno: sed in hoc quod dicitur scitum, importatur quiddam semper concomitans subiectum, quia quod semel est scitum à Deo, non potest non esse scitum ab eo. ergo videtur quòd distinctio illa nihil ad propositum valeat. Si dicas quòd contingens quando futurum est, potest non esse. Sed non ex quo ponitur præsens vel præteritum & sic Deus cognitionem eius habet.

I ¶ 7 Contra. Omnis scientia quæ est de aliquo præsente, de quo non erat quando futurum erat, recipit additionem secundum temporum successionem. Sed scientia Dei nihil accipit additionis à rebus, nec est in ea aliqua successio secundum tempora. ergo si futura contingentia non cognoscit vt futura sunt, nullo modo est contingentium, vt sunt præsentia vel præterita.

Sed contra. Ea quæ subsunt libe. arbit. sunt maxime contingentia: sed horum cognitionem Deus habet, alias nō redderet vnicuiq; secundum opera sua: ergo sua scientia est contingentium.

art. præced. 6. Metaph. tex. 6. ¶ Præter. Supra habitum est, quòd scientia Dei est omnium: sed non omnia ex necessitate cōtingunt, vt ad ipsum sensum patet, & à philosophis probatum est, & in fide suppositum est. ergo scīa Dei non tantum est necessariorum, sed etiam contingentium.

K Auert. 12. Meta. tex. 30. 51. Respondeo, Dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates, quidam philosophi negauerunt, Deum de particularibus contingentibus cognitionem habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri. & ideo errauerunt. Quòd autem intellectus diuinus non impediatur à cognitione particularium ratione particularitatis quæ est ex materia, sicut intellectus noster impeditur: in 36. distinctio. ostensum est. Et ideo nunc restat inquirere: vtrum impediatur ratione contingentiæ: contingentia enim videntur duplici ratione effugere diuinam cognitionem. Primo, propter ordinem causæ ad causatum: quia causæ necessariæ & immutabilis, videtur esse effectus necessarius. vnde cum scientia Dei sit causa rerum & sit immutabilis, videtur, quòd possit esse contingentium. Secundo propter ordinem scientiæ ad scitum: quia cum scientia sit certa cognitio, ex ipsa ratione certitudinis, etiam exclusa causalitate, requirit certitudinem, & determinationem in scito, quam contingentia excludit, vt patet in scientia nostra, quæ non est causa rerum, & in scientia Dei respectu malorum: sed neutrum horum remouet scientiam contingentium à Deo, & de primo quidem satis manifeste potest accipi. Quæst. 1. arti. 1. Quandocunque enim sunt causæ multæ ordinatæ, effectus vltimus non sequitur causam primam, in necessitate & contingentia: sed causam proximam, quia virtus causæ primæ, recipitur in causa secunda, secundum modum causæ secundæ. Effectus enim ille, non procedit à causa prima, nisi secundum q virtus causæ primæ recipitur in secunda causa, vt patet in floritione arboris, cuius causa remota, est motus solis, proxima autem, virtus generatiua plantæ. floritio autem potest impediri per impedimentum virtutis generatiuæ, quāuis motus solis inuariabilis sit. Similiter etiam sciētia Dei est inuariabilis causa omnium: sed effectus producuntur ab ipso per operationes secūdarum causarum: & ideo mediantibus causis secundis necessarijs, producit effectus necessarios, vt motum solis & huiusmodi: sed mediantibus causis secundis contingentibus, producit effectus contingentes. Sed adhuc manet dubitatio maior de secunda, quia causa prima necessaria, potest simul esse cum defectu causæ secundæ, sicut motus solis cum sterilitate arboris: sed scientia Dei non potest simul stare cum defectu causæ secundæ. Non enim potest esse, quòd Deus sciat simul hunc cursurum, & iste deficiat à cursu, & hoc est propter certitudinem scientiæ, & non propter causalitatem eius. Oportet enim inuenire ad hoc quòd scit certa scientia aliquam certitudinem in scito. Sciendum est igitur, quòd antequàm res sit, non habet esse nisi in causis suis: sed causæ, quædam sunt ex quibus necessario sequitur effectus, quæ impediri non possunt, & in istis causis habet causatum esse certum & determinatum: adeo quòd potest ibi demonstrare sciri: sicut est ortus solis, & eclipsis, & huiusmodi. Quædam autem sunt causæ, ex quibus consequuntur effectus, vt in maiori parte: sed tamen deficiunt in minori parte: vnde in istis causis, effectus futuri non habent certitudinem absolutam: sed quandam, inquantum sunt magis determinatæ causæ ad vnum quàm ad aliud: & ideo per istas causas potest accipi scientia conjecturalis de futuris, quæ tanto magis erit certa, quanto causæ sunt magis determinatæ ad vnum, sicut est cognitio medici de sanitate & morte futura, & iudicium astrologi de ventis & pluuijs futuris. Sed quædam causæ sunt, quæ se habent ad vtrunque, & in istis causis effectus de futuro nullam habent certitudinem vel determinationem: & ideo contingentia ad vtrumlibet in causis suis, nullo modo cognosci possunt. Sed quando iam efficiuntur in rerum natura, tunc habent in seipsis esse determinatum: & ideo quando sunt in actu certitudinaliter cognoscuntur, vt patet in eo, qui videt Sor. currere: quia Sor. currere dum currit necessarium est, & certam cognitionem habere potest. Dico igitur, quod intellectus diuinus intuetur ab æterno vnumquodque contingentium non solū prout est in causis suis: sed prout est in esse suo determinato, cum. n. re existente ipsam rem videat, prout in esse suo determinato est, aliter cognosceret rem postquàm est: quàm antequàm fiat, & sic ex euentibus rerum aliquid eius accresceret cognitioni. Patet etiam, q deus ab æterno non solùm vidit ordinem sui ad rē, ex cuius potestate res erat futura: sed ipsum esse rei intuebatur. Quod qualiter sit, euidenter docet Boe. in fine de conso. Omnis. n. cognitio est secundum modum cognoscentis, vt dictum est. cum igitur deus sit æternus, oportet q cognitio eius modum æternitatis habeat, qui est esse totum simul sine successione. Vnde sicut quāuis tempus sit successiuum: tamen æternitas eius est præsens omnibus temporibus vna & eadem & indiuisibilis, vt nunc stans. Ita & cognitio sua intuetur omnia temporalia, (quāuis sibi succedentia) vt præsentia sibi, nec aliquid eorum est futurum respectu ipsius: sed vnum respectu alterius, vnde secundum Boe. melius dicitur prouidentia, quàm præuidentia, quia nōn quasi futurum: sed omnia vt præsentia vno intuitu procul videt, quasi ab æternitatis specula: sed tamen potest 5. de cōsol. prosa vltima sup. ar. 2. corp.

dici

dici præscientia, inquantum cognoscit id, quod futurum est nobis, non sibi. Quod vt melius pateat exemplis ostendatur. Sint quinq; homines, qui successiue in quinq; horis quinque contingentia facta videant. Possum ergo dicere, ꝗ isti quinq; vident hic contingentia succedentia præsentialiter. Si autem poneretur, ꝗ quinq; actus cognoscẽtium esset actus vnus posset dici, quòd vna cognitio esset præsentialiter de omnibus illis cognitis successiuis. cum ergo Deus vno æterno intuitu non successiuo omnia tẽpora videat, omnia contingentia in temporibus diuersis ab æterno præsentialiter videt, nõ tantum vt habẽtia esse in cognitione sua. Non enim Deus ab æterno cognouit de rebus tantum se cognoscere ea, quòd est esse in cognitione sua: sed etiam ab æterno vidit vno intuitu & videbit singula tempora, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Nec tantum videt hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram, & respectu futuri præteritam sed videt illud tempus in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore, quod tamen in intellectu nostro non potest accidere, cuius actus est successiuus secundum diuersa tempora, & ita patet, quòd nihil prohibet contingentium ad vtrumlibet certam
D.441. scientiam Deum habere, cum intuitus eius ad rem contingentem referatur, secundum hoc, quod præsentialiter in actu est, quando iam determinatum est, & certitudinaliter cognosci potest.

fiat, verum intelligis: Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire, quàm euenit, & quomodo futurum Deus præsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quàm euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, impossibile est illud non euenire quod Deus præsciuit, vel cum Deus præscierit. Si

¶Ad primum ergo dicendum, quòd à causa prima non trahit
D.324. corp. art. effectus necessitatem: sed solum à causa proxima, vt dictũ est: & ideo ratio procedit.

¶Ad secundum dicendum, quòd futurum contingens non est determinate verum antequàm fiat, quia non habet causam determinatam: & ideo eius certa cognitio haberi non potest ab intellectu nostro, cuius cognitio est in tempore determinato & successiue: sed dum est in actu determinate verum est: & ideo à cognitione, quæ est præsens illi actui potest certitudinaliter cognosci, sicut patet etiam de visu corporali, & quia cognitio diuina æternitate mensuratur, quæ eadem manens omni tempori præsens est, & ideo vnumquodq; contingentium videt prout est in suo actu.

¶Ad tertium dicendum, quòd actus diuinæ cognitionis transit supra contingens etiam si futurum sit nunc, sicut transit visus noster supra ipsum dum est, & quia esse quod est, quando est necesse est, quod tamen absolute non est necessarium. ideo dicitur, quòd in se consideratum est contingens: sed relatum ad Dei cognitionem est necessarium, quia ad ipsam nõ refertur, nisi secundum quod est in esse actuali: & ideo simile est: sicut si ego videam Sor. præsentialiter currere, quod quidem in se est contingens: sed relatum, ad visum meum est necessarium. vnde bona est distinctio, ꝗ est necessarium necessitate consequentiæ & non consequentis, vel necessitate conditionata non absoluta.

¶Ad quartum dicendum, quòd ad hunc articulum multipliciter respondetur. Quidam enim dicunt, quòd hoc antecedens, scilicet hoc esse præscitum à Deo non est necessarium. Et si obijciatur, quòd est dictum de præterito, ergo est necessarium: Respondent, quòd hoc habet instantiam in præteritis, quæ dicunt respectum ad futurum, vnde cum dicitur hoc fuisse futurum, quamuis sit dictum de præterito: tamen quia dependet à futuro non est necessarium, quia quod fuit quandoque futurum, potest non esse futurum, quia futurus quis incedere non incedet, vt dicitur in secundo de generatio-
Tex. 64. ne. Sed ista instantia nulla est. Quia quamuis quod fuit futurum, possit non esse futurum, impeditis causis, quę erant determinatæ ad effectum, vt in maiori parte, non tamen potest non fuisse futurum. Semper enim verum erit dicere, hoc quãdoque fuit futurum. Similiter non est ad propositum, quia cum dicitur præscitum, non importatur tantum ordo ad futurum: sed etiam actus quidam, qui significatur vt præteritus. Et ideo alij dicunt sicut videtur Magister dicere in litera, ꝗ hoc antecedens non est necessarium, quia præscitus, quamuis

A secundum vocem consignificet tempus præteritum, tamen significat actum diuinum cui non accidit præterito: & ideo sicut Deus potest non præscire, ita potest nõ præscisse. Sed istud etiam non soluit, quia quamuis actus diuinus non habeat necessitatem coactionis, habet tamen necessitatem immobilitatis, loquendo de actibus intrinsecis, vt velle, intelligere, & huiusmodi. vnde nõ est contingens non esse, si ponatur esse. Et qa consequens non potest poni non esse, quin etiã antecedens ponatur non esse, cõsequens non poterit poni non esse. Sed hoc certum est, quòd antecedens potest poni esse. Verum enim est determinate Deũ aliquid futurum nunc scire, & ita sequitur, quòd consequens non possit poni non esse, etiam absolute sumptum, & multo minus, quòd possit contingere non esse. Et ideo alij dicunt, quòd istud antecedens est contingens, quia designantur ibi scilicet actus diuinus qui immutabilis est, & ordo ad futurum, qui mutabilis est mutabilitate rei, & ideo totum iudicandum est contingens propter alterum tantum. Istum enim esse hominem album, contingens est, quamuis esse hominem sit necessarium. Sed istud etiam non videtur dubitationem soluere. Cum enim dicitur Deus præsciuisse aliquid, ordo ille
C ad futurum designatur ibi, vt obiectum super quod transit actus. Et enim sensus, præsciuit, idest sciuit hoc esse futurum. Quando autem aliquod dictum ponitur, vt materia alicuius actus vt dictum: oportet, quòd materialiter sumatur, & non secundum ꝗ ad significationem rei refertur, vt cum dicitur scio istum currere. ea autem, quæ sic sumuntur, nullam differentiam cõtingentiæ, vel necessitatis in propositione faciunt, tum quia veritas, & necessitas propositionis ex principali verbo pendet, in quo intelligitur compositio, tum etiam, quia dictum hoc modo positum, non sumitur vt verum & falsum, vel vt necessarium vel contingens: sed vt dictum quoddam tantum. vnde æqualis necessitas vel contingentia est harum duarum propositionum: dico Sor. currere, & dico Solem moueri. etiam posito, quòd ipsum dicere sit necessarium, & ita posito etiam, quòd ordo ille importatus ad futurum sit mutabilis, nihil impeditur de necessitate antecedentis.
D Vnde alij dicunt hoc antecedens esse necessarium: nec tamen consequens est necessarium, quia illa maxima intelligitur tantum in illis conditionalibus, in quibus antecedens est causa proxima consequentis. Sed hoc etiam, non plene soluit, quia regula illa non probatur à Philosopho ratio- 1. post tex.
ne causalitatis: sed ex ratione cõsequentiæ, secundum quam 17.
ex necessario sequitur necessarium, siue sit causa, siue sit effectus. Et ideo aliter dicendum est, quòd antecedens est
necessarium* absolute: Tum ex immobilitate actus: Tum *D.490.
etiam ex ordine ad scitum, quia ista res non ponitur subiacere scientiæ diuinæ: nisi dum est in actu, secundum quod determinationem, & certitudinem habet. Ipsum enim necesse est esse dum est: & ideo similis necessitas est inferenda in consequente, vt scilicet accipiatur ipsum quod est Sor. currere, secundum quam est in actu, & sic terminationem, & necessita-
E tem habet. Vnde patet, quòd si sumatur Sor. currere secundum hoc, quod ex antecedente sequitur, necessitatem habet: non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod substat diuinæ scientiæ, cui subijcitur, prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali. vnde etiam sic sumendum est consequens: quomodo patet, quòd consequens necessarium est, necesse enim est Sor. currere, dum currit.

coniunctim intelligas, verum dicis. Si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud. Impossibile est non esse præscitum omne quod fit, idest, non potest esse vtrunq; simul, scilicet vt fiat, & non sit præscitum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse
B non præscire, omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non est præscitum.

¶Ad quintum dicendum, ꝗ ista. Omne scitum à Deo necesse est esse, est duplex, eo ꝗ potest esse dicto vel de re, & si sit dicto, verum est, & si sit de re, falsa est. Et similiter conclusio duplex est. Et huius distinctionis ratio est, quia potest illud sumi secundum conditionem, qua subiacet diuinę scientiæ; & hoc est secundum quod habet esse determinatum in actu, & sic necessitatem habet: vel potest ista res sumi sine aliqua conditione, & sic non est necessaria, quia potest sic considerari, vt est in causis suis antequàm sit in actu, & ibi non habet necessitatem, nec ibi est scita à Deo futura esse. non enim scit Deus

effectum contingentem esse determinatum in causa sua, quia F esset falsa scientia, cum in causa sua determinatum non sit. ¶ Ad sextum dicendum, quod quamuis iste respectus ad rem, sit inseparabilis, secundum quod attingit eam: non tamen attingit eam, nisi prout est in esse actuali suo præsentialiter considerata. & ideo potest fieri distinctio secundum quod res illa consideratur, vt cadens sub respectu illo, vel vt nõ cadens. Verbi gratia. cursus Sor. subiacet certitudini diuinæ scientiæ, prout est in actu, & hoc non habuit semper, quia quãdoq; erat in potẽtia tantum, & secũdum quod sic tñ erat non erat subijcibilis certitudini diuinæ sciẽtię. si.n. Deus vidisset ipsam causam vt Sor. & nõ vidisset immediate effectum in esse suo sicut nos futura cognoscimus: nunquàm potuisset illud scire: & ideo patet, quod distinctio illa, s. quod possit esse de re vel de dicto, bona est.

¶ Ad septimum dicendum, quod Deus nõ tantũ cognoscit ea, quæ sunt nobis pręsentia: sed quæ sunt nobis præterita, & futura: supra quæ tamen omnia intuitus diuinus cadit, secundum quod suis tẽporibus pręsentia sunt. vnde nõ sequitur, quod aliquam rem deus quãq; sciat, quã aliqñ nesciuit.

tc.13.to.3.

DISTINC. XXXIX.

A

Vtrum scientia Dei possit augeri, vel minui, vel aliquo modo mutari. vtrunq; enim videtur posse probari.

PRæterea quæri solet, vtrum sciẽtia Dei possit augeri vel minui: vtrunque enim videtur posse probari. Quòd enim diuina sciẽtia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia G potest Deus scire, quod nunquã scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse, vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit à Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie. potest ergo aliquid scire quod non scit. ergo potest eius scientia augeri vel mu- H tari. eademque videtur posse minui. Est enim aliquid hodie lecturus, quem Deus scit lecturum. At potest esse, vt non legat. ergo potest Deus non scire hunc lecturum, potest ergo non scire aliquid quod scit. ergo potest minui eius scientia vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei sciẽtia omnino immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nã vt ait Augustinus in 15. libro de Trinitate. Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia siue substantia Dei, quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere & aliud esse: sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoque nouit omnia verbum, quæ nouit pater: sed ei nosse de patre est, sicut esse. Nosse enim & esse ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse non est à filio: ita nec nosse. Proinde tanquàm seipsum dicens, Pater genuit verbum sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteq; dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo, quàm in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod pater, non tamen est pater, quia iste filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius: sed ille gignẽdo: iste nascendo. Et omnia quę sunt in eorum scientia, in eorum sapiẽtia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut singillatim, velut alternante conspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, vel inde: in aliud atq; aliud, vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia, sed omnia simul videt, quorum nullum est qđ non semper videat & sciat. Eius itaq; scientia inamissibilis, & inuaria-

EXPOSITIO TEXTVS.

I

QVia futurum est, ideo scitur à Deo. Hic denotatur causa consequentiæ, & non essendi. § Illorum enim peccata, Psalm. &c. § Quasi dicat: si sua præscientia eos ad peccandum cogeret, non ipsi peccarent, quia coacti facerent: sed ipse Deus coactor.

DISTINCTIO XXXIX.

DIVISIO TEXTVS.

HIc ostendit, cuius causa sit diuina scientia. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit, vtrum sit inuariabilis. In secunda, vtrum sit vniuersalis. ibi § Ei vero quod prædictum est &c. § prima in duas. In prima mouet quæstio- & obijcit, contra veritatem. In secunda determinat. ibi § Ad quod dicimus &c. § Et diuiditur in duas. In prima determinat concedendo ea, quæ ponunt variationem ex parte scitorum, & non ex parte scientiæ. In secunda determinat, quæ ex parte scientiæ variationem important. ibi § Hic opponitur à quibusdam &c. § Et circa hoc duo facit. Primo negat ea, quæ simpliciter neganda sunt. In secunda ponit opinionem quorundam, qui concedunt quasdam locutiones, quæ variationem scientiæ significare videntur: retorquentes tamen ad varietatem scitorum. ibi § Item à quibusdam dicitur &c. § Ei vero quod prædictum est. § Hic inquirit vtrum pręscientia vel prouidentia Dei, sit vniuersalis causa omnium. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit obiectionem. Secundo, determinat eam. ibi § Ex tali itaque sensu &c. § Tertio, recapitulat. ibi § Simul itaque &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De inuariabilitate scientiæ diuinæ.

Secunda. De vniuersalitate prouidentiæ eiusdem.

Circa primũ tria quæruntur.

Primo. Vtrum Deus possit non scire illud quod scit.

Secundo. Vtrũ possit aliquid scire quod non scit, vel plura, quàm scit.

ARTIC. I.

a Vtrũ Deus possit non scire illud, quod est scitum ab eo.

CIrca primum sic proceditur. Vr quòd Deus non possit non scire illud, quod scitũ est ab eo: quia secundũ Augu. Hiero. & Philosophum in 6. Ethi. Deus non potest facere, vt id quod est pręteritum non fuerit: sed cum dicitur hoc est scitum à Deo significatur vt præteritum. ergo non potest non esse scitum ab eo. Si dicas, quòd est præteritum depẽdens à futuro, hoc nihil est, vt prius dictũ

1.par.q.14. ar.15. ad 2.

Aug. lib. 12. Cont. Faustũ 5. to. 6. Hieri ad Eustachiũ, de custodia virgin. tom. 2. Dist. 37. qõ. 1. ar. 5. t. periherme. c. vltim. 2. de gener. tex. 68.

I est, quia non importatur in participio tantum ordo ad futurum, vt in hoc participio futurum: sed etiam actus quidam. ¶ 2 Pręt. Omne quod est necesse est esse dum est, vt dicit Phil. sed scire Dei non est, nisi vt ens actu cum mensuretur æternitate, in qua nihil præterit, vel succedit. ergo videtur, quod non possit non esse, & ita Deus nõ possit non scire illud quod scit. ¶ 3 Præt. Secundum Philo. in secundo de generatione, Omne æternum est necessarium: sed quolibet scire Dei est æternum. ergo est necessarium. ergo ab æquipollẽti non potest non esse. ¶ 4 Scire ipsius est ipsum esse eius: sed ipse non potest non esse. ergo non potest non scire quod scit.

Sed contra. Quicquid Deus scit operando operatur: sed potest non operari quod operatur. ergo potest non scire illud quod scit.

Respondeo, dicendum, quòd sicut attributa diuina diffe- K runt secundum proprias rationes, & sunt tamen vna res: ita etiam actus attributorum sequuntur rationes eorum: & ideo alicui actui attribuitur quod alteri non conuenit. Dicimus enim Deum scire quod non vult, vel quod non facit. Est ergo hæc ratio voluntatis, vt libere actum suum producat: quod enim fit voluntate, non fit necessitate, vt dicit Augustinus. vnde velle, & non velle: sed hoc intelligendum est, dum actus est in egrediendo à voluntate, quia postquàm transit, non subiacet facultati eius: non enim potest non voluisse quod voluit. Similiter non subiacet facultati eius, vt vtrunq; simul producat. Non enim potest simul velle, & non velle, & hoc non tantum intelligendum est de actu ipsius voluntatis immediate, sed de omnibus actibus imperatis à voluntate, sicut cogitare, loqui, & huiusmodi. Cum igitur actus diuinæ voluntatis semper sit in actu, & non pertransiens in futurum, semper est quasi in egrediendo à volũtate, & ideo manet libertas diuinæ voluntatis respectu ipsius. Vnde potest dici, quod

Deus

Deus potest non velle hoc, non tamen potest, vt simul velit, & non velit, vel vt nunc vult, & post modũ non velit, accipiendo post & nunc, ex parte voluntatis, quæ mutabilis esse non potest. Et quia dictum est supra de actu diuinæ scientiæ, secundum quòd est causa operis eius, vt informans ipsum, quòd est imperatus à voluntate: ideo potest concedi, quòd Deus hoc modo potest * non scire: non tamen potest esse, vt simul præsciat & non præsciat, vel quòd nunc præsciat, & postmodũ non præsciat, loquendo de præscientia ex parte scientiæ eius: ita quòd non fiat vis de ratione futuri, quia quod modo est futurum, postea erit præsens, & tunc non esset præscitum, sed scitũ est. Et ideo dicẽdum est secundum distinctionem Magistri, quòd si accipiatur coniunctim: Deus non potest non scire quod scitum est ab eo. Si autẽ accipiatur diuisim, sic est in potestate sua scire & non scire, & hæc libertas demonstratur cum dicitur, quòd Deus potest hoc non scire.

dist. 8. q. 3. art. 1.

* D. 478. & 925.

† vbi supra cap. 13.

dist. 38.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus scientiæ diuinæ, nunquam transit in præteritum: sed semper est in actu: quòd ideo semper manet in libertate voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa solutio nihil valet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod est, necesse est esse dum est: absolute tamen loquendo, non necesse est esse, ita & Deo scire necesse est dum scit: non tamen necesse est eum scire, nisi necessitate immobilitatis, quæ voluntatis libertatem non excludit, & hæc libertas significatur cum dicitur, quòd Deus potest hoc non scire vel non velle.

dist. 8. q. 3. art. 1. ¶ Ad quartum dicendum, quòd omne æternum est necessarium, necessitate immobilitatis, quæ libertatem voluntatis non excludit, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd licet esse, & scire sint idem secundum rem: tamen scire sequitur voluntatem, vt imperatum ab ipso, esse autem non: & ideo esse suum, non subiacet libertati voluntatis, sicut scire operationum creaturæ.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus possit scire aliquid quod nescit.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd Deus non possit scire aliquid quod nescit. Nihil enim existentium cognoscit Deus, nisi per ideam: sed non potest aliqua idea in ipso esse, quæ non sit: quia cum idea sit forma rei in Deo existens, non potest intelligi, quòd aliqua forma adueniat Deo sine mutatione eius. ergo non potest scire ea quæ non sunt.

¶ 2 Præt. Scientia realiter refertur ad scibile, & dependet ad ipsum: sed mutato eo quod ad aliquid dependet, etiã ipsum mutatur. ergo videtur, quòd si aliquid posset esse scitum à Deo, quod non est modo scitum ab eo, quòd scientia eius possit mutari.

¶ 3 Præt. Quantitas scientiæ, attenditur secundum quantitatem scibilium: sicut quantitas virtutis secundum quantitatẽ obiectorum. ergo ad pluralitatem scibilium sequitur augmentum scientiæ: sed si posset scire aliquid quod non scit, posset plura scire quam sciat. ergo posset augeri eius scientia, quod est impossibile. ergo & primum.

dist. 38. q. 1. art. 4. ¶ 4 Præt. Supra dictum est, quòd Deus nõ tantum scit ea quæ sunt: sed ea quæ non sunt, ab his autem nihil potest aliud esse, cum nihil sit medium inter ens & non ens. ergo non potest aliquid scire ab illis, quæ scit.

Sed contra. Deus potest operari quod non operatur: sed quicquid operatur, operatur per suam scientiam. ergo potest scire aliquid aliud ab his, quæ scit.

Respondeo, dicendum, quòd Deus dicitur scire aliquid du-

A plicitur, vel scientia visionis, secundum quòd videt res, quę sunt vel erunt, vel fuerunt, non solum in potentia causarum suarum, sed etiam in esse proprio: vel scientia simplicis intelligentiæ, secundum quòd scit ea quæ nullo tempore sunt, esse in potentia causarum suarum. De hac igitur loquendo Deus non potest scire aliquid aliud ab his quæ scit, quia nihil potest esse aliud ab his quæ sunt, & quæ possunt esse. Loquendo autẽ de scientia visionis, de qua hic Magister loquitur: sic potest aliquid aliud videre ab his quæ videt, secũdum quòd potest ei quod habet esse in potentia sua tantum, dare esse in propria natura: si tamen hoc in esse produceret ab æterno ab eo esset præscitum: & ideo distinguendum est hoc etiam sicut & supra. Si enim intelligatur coniunctim, sic Deus nõ potest scire quod nõ scit, quia ista duo sunt incompossibilia, quòd Deus aliquid, quod ab æterno nesciuit. Si autem intelligatur diuisim, sic est verum, & designatur potestas libertatis. vt supra dictum est, & non mutabilitas scientiæ vel voluntatis.

art. præced.

ar. antece.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd idea secundum essentiam est vna, & non distinguitur nisi per respectum ad diuersa. vnde si poneretur aliqua alia res, non fieret additio alicuius formæ, sed respectus tantum. Vel dicendum melius, quòd sicut ipsum scire est subiectum libertati voluntatis: ita & idea secundum quòd ad ipsam terminatur actus diuinæ scientię: sicut scientia artificis ad formam artificiati, quam excogitat: & ideo similis est ratio de idea, & de actu sciendi. Sicut enim nõ potest poni, quòd actus sciendi sit in eo, & quòd non fuerit, ita non potest designari, quòd idea sit in eo, & non fuerit: tamen respectu vtriusque potest designari libertas voluntatis.

D ¶ Ad secundum dicendum, quòd scientia nostra * dependet à scibili: sed scibile dependet à scientia Dei. vnde sicut scientia nostra variatur scibili immobili permanente: ita scibile mutatur scientia Dei non mutata. * D. 451.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis aliquo modo concedatur, quòd Deus potest scire aliquid aliud ab his quę scit: non tamen videtur posse concedi, quòd possit scire plura quã scit, quia cum dicitur plura, designatur comparatio ad aliquid pręexistens, cum quo hoc non erat, & hoc non potest esse, vt ista duo sint simul vera, prius nesciuit, & modo scit, nec hoc ipse potest, & ita patet, quòd cum dicitur potest plura scire, aliquo modo pertinet ad sensum compositum. Vnde Magister non simpliciter concedit: sed opinionem narrat, & similiter non debet concedi, quòd scientię eius aliquid addatur, nec aliquid huiusmodi, quod facit intellectum sensus compositi. Si tamen concederetur: non tamen sequeretur scientiam posse augeri, quia ipse per vnum & idem, scit multa & pauca, quod est primum, & per se obiectum scientię eius, scilicet essentiam suã, quę est similitudo eius.

E ¶ Ad quartum dicendum, quòd ea quæ non sunt, Deus non scit scientia visionis, & de hac tantum hic loquimur.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sciat infinita.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd Deus sciat infinita. Scientia enim numeratur secundum scita. Sed in Psal. dr, quòd sapientiæ eius non est numerus. ergo scita eius sunt infinita. 1. par. q. 14. art. 12. Psalm. 46.

¶ 2 Præterea. Deus non alio modo scit quasdam species numerorum quàm alias: sed quasdam scit actu & determinata scientia quascunq; aliquis homo scit: cum igitur species nu-

[Lombard text:]

bilis est. Nostra vero scientia, & amissibilis & variabilis, & receptibilis est, quia non hoc est nobis esse quod apere, vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia, illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de patris scientia. Ex hac auctoritate, B clare ostenditur scientiã Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est, & quòd pater, & filius, cum spiritusancto simul omnia sciũt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia, & tamen conceditur posse scire quod non scit, & posse non scire quod scit, quia posset aliquid esse subiectũ eius scientiæ quod non est, posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

b Oppositio, an Deus possit noviter vel ex tempore scire vel præscire aliquid.

HIc opponitur à quibusdam ita. Si Deus potest aliquid scire vel præscire, quod nunquàm sciuit vel præsciuit. Potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus. Potest quidem Deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquàm fiet. Potest ergo scire vel præscire quod nunquam fiet,

merorum ſint infinitæ, videtur, quòd ipſe ſciat infinita determinate.

dist.36.q.1 art.1.
¶ 3 Præt. Particularia ſunt infinita: ſed Deus ſcit particularia vt ſupra dictum eſt. ergo ſcit infinita.

¶ 4 Præt. Potentia ſua dicitur infinita, & dicitur infinitorum ſimpliciter; ſed nihil poteſt facere niſi per ſcientiam ergo videtur, quòd ſciētia eius ſit infinitorum ſimpliciter.

12. de ciui. Dei cap. 18. tom. 5. & in epiſ. 112. de vidend. Deo cap.8.to. 2.
¶ 5 Sed contra. Quicquid ſcitur perfecte ſcientia comprehenditur: ſed quicquid comprehenditur intellectus comprehenſione finitur, vt dicit Aug. in lib. de videndo Deum, & Philoſophus in 2. Meta. cum igitur infinitum non poſſit finiri, videtur quòd à nullo intellectu, poſſit perfecte ſciri.

Tex.19.
Si dicimus, quòd quamuis ſit infinitū in ſe: tamen comparatum ad intellectum diuinum, infinitum, finitum eſt.

¶ 6 Contra. Quod dicitur de aliquo diuerſimode reſpectu diuerſorum eſt in genere relationis. ex hoc enim probat Philoſophus magnum, & paruum relatiua

In prædicam. cap. de quā tit.
eſſe. ergo quicquid prædicatur de aliquo abſolute, cuicunque comparetur, conueniet ſibi: ſed eſſe infinitum eſt prædicatum abſolutum. ergo quod in ſe eſt infinitum, reſpectu nullius poteſt dici finitum.

¶ 7 Præt. Infinitum finito infinitum eſt: quia non poteſt pertranſiri ab eo. ſed ſicut infinitum non pertranſitur à finito: ita non tranſitur ab infinito, vt probatur in 6. Phyſicor. ergo infinitum, neque reſpectu finiti, neque reſpectu infiniti finitum eſt.

Tex.19.

Reſpondeo, dicendum, quòd infinitum poteſt accipi dupliciter, vel intenſiue ad modum quantitatis cōtinuæ, & ſic Deus non ſcit infinitum in actu, quia quantitas infinita continua, neque eſt neq; eſſe poteſt: niſi dicatur ſcire infinitum inquantum ſeipſum ſcit, qui infinitus eſt. Alio modo poteſt ſumi infinitum ſecundum quātitatem diſcretam. & ſic dicendum eſt, quòd ſcientia ſimplicis intelligentiæ Deus ſcit infinita, quæ ſunt in potentia ipſius: non tantum ſecundum indiuidua: ſed etiam ſecūdum ſpecies. poſſet enim infinitas alias ſpecies procreare, & ſcit ſe poſſe illas. Loquendo autem de ſcientia viſionis, ſecundum quòd videt res non tantum in ſeipſo, ſed etiam vnumquodque in propriu eſſe: ſic ſcientia ſua non eſt infinitorum. Hinc autem non eſt defectu ſcientiæ eius: ſed ex defectu rerum, quæ non ſunt infinitæ ſecundum omne tempus numeratæ. Vnde ſi poneretur mundus ſemper fuiſſe, & nunquā deficere, ſicut philoſophi poſuerunt, ſcientia ſua eſſet infinitorum, etiam videndo ſingula in proprio eſſe, quod ſcientiæ noſtræ non poteſt conuenire, quia non poteſt ſingula propriè cognoſcere, niſi per diuerſas formas ab eis acceptas. vnde oportet, quod vnum poſt aliud intelligat, vt ex prædictis patet: & ita ſi intelligeret infinita, ſequeretur, quòd infinita numeraret, quod eſt impoſſibile. Sed tamen intellectus noſter poteſt quodammodo intelligere infinita, inquantum intelligit formam vniuerſalem, quæ eſt in potentia ad infinita ſingularia. vnde etiam à philoſophis, probatur intellectus immaterialis eſſe, quia quodammodo eſt virtutis infinitæ, quod nullo modo virtuti in materiæ exiſtenti conuenire poteſt. Intellectus autem diuinus, vno quod eſt eſſentia ſua, omnia quæ ſunt, vel poſſunt eſſe intelligit: non tantum vniuerſali cognitione: ſed etiam propria & determinata, vt ex prædictis patet. vnde non oportet, quod cognoſcat res diuerſas aliquo tranſitu: ſed

Vt patet. 8. phy. tex. 13. diſt. 35. q. 1. art. 1.

de hoc Art. 3. de ani. Tex. 19.

diſt. 35. q. 1. art. 3.

F vno intuitu omnia videt, & propter hoc non prohibetur eſſe infinitorum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſcientiæ Dei dicitur non eſſe numerus propter infinitam virtutem eius in comprehendendo, & non propter infinitatem ſcitorum ſcientia viſionis determinatā, per quam res in propriæ natura cognoſcuntur.

¶ Ad ſecundum dicēdum, quòd aliquas ſpecies numerorum, ſcit Deus etiā ſcientia viſionis: ſed non omnes, quia poſito initio, & fine mundi, eſt aliqua ſpecies numeri, quā res in ſucceſſione temporum exiſtentes, non prætergrediuntur: omnes tamen ſcit ſcientiæ ſimplicis intelligentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod numerus particularium nō eſt infinitus ſimpliciter, niſi ſuppoſita æternitate mundi, quod eſt contra fidem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd potentia reſpicit, ſicut obiectum ens poſſibile, cuius ratio non depēdet ab eſſe in actu. vnde ſi nunquam ponantur infinita reduci in actu ſucceſſione temporis, dicitur tamen potentia ſimpliciter infinitorum. Scientiæ autem obiectum eſt verum, quod cum ente conuertitur: vnde non poteſt dici ſcientia ſimpliciter eorum, quæ non habent eſſe in actu ſecundum aliquod tempus, ſed ſecundum quid tantum, ſicut etiam ſecundum quid eſſe dicuntur in potentia cauſæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd intellectus diſcurrens per rem, non poteſt comprehendere rem infinitam, quia finiret eam

I numerando partes eius: ſed ſcientia Dei ſine diſcurſu vniformiter eſt vnius & multorum finitorum, & infinitorum.

¶ Sextum concedimus.

¶ Ad ſeptimum dicendum, quòd intellectus diuinus non intelligit res pertranſeundo, vnde obiectio non procedit.

¶ Ad octauum dicendum, quòd omnia quæ Deus ſcit, ſunt in ipſo vnum, & non diſtinguuntur niſi per diuerſos reſpectus, non eſt autem inconueniens relationes, quæ ſequuntur operationem intellectus eſſe infinitas, vt dicit Auic. Trac. 3. Meta. c. 10.

nec eſt nec fuit, nec illud ſcit vel ſciuit, neq; præſcit vel præſciuit, quia ſcientia eius non eſt niſi de his, quæ ſunt, vel fuerunt, vel erunt, & præſcientia non eſt niſi de futuris. Et licet poſſit ſcire vel præſcire, quod nunquam eſt, vel erit: non tamen non poteſt aliquid ſcire, vel præſcire ex tempore. Poteſt vtiq; ſcire vel præſcire, quod nunquàm eſt, nec erit: nec illud ſcitum vel præſcitum eſt ab æterno. Nec tamen poteſt incipere ſcire vel præſcire illud: ſed ita poteſt modo ſcire vel præſcire; ſicut poteſt ſciſſe vel præſciſſe ab æterno. Si enim dicas eum modo poſſe ſcire vel præſcire, quod ab æterno non ſciuit vel præſciuit, id eſt, ita quod ab æterno nō ſciuerit vel præſciuerit, quaſi vtrunque ſimul eſſe poſſit, falſum eſt.

H Si vero dicas eum poſſe modo ſcire vel præſcire, quod ab æterno non ſciuit vel præſciuit, id eſt, habere potentiam ſciendi vel præſciendi ab æterno, & modo aliquid: nec tamē illud præſcitum eſt vel futurum, verum eſt. Non poteſt ergo nouiter, vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid, ſicut non poteſt nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen poteſt velle, quod nunquàm voluit.

G

Vtrum Deus poſſit ſcire plura quàm ſcit.

ITem à quibuſdam dicitur, Deus poſſe plura ſcire, quàm ſciat: quia poteſt ſcire omnia, quæ ſcit, & poteſt aliqua facere, quæ nunquàm erunt, & illa poteſt ſcire: non enim aliqua incognita facere poteſt. Si vero omnia eſſent, quæ modo ſunt, & alia quædam faceret quæ non ſunt nec erunt, & illa omnia ſciret, pro certo plura ſciret, quàm modo ſciat: nec tamen eius ſcientia augeri poteſt, quia hoc totum fieri poſſet ſine mutabilitate ſciētiæ. Conſtat ergo, Dei ſcientiam omnino eſſe immutabilem, nec augeri poſſe vel minui: ſed ei ſubiecta.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de diuina prouidentia.

Et circa hoc duo quæruntur.

K Primo. Quid ſit.
Secundo. Vtrum ſit omnium.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum prouidentia pertineat ad ſcientiam.*

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quòd prouidentia pertineat ad ſcientiam. Sicut enim dicit Boet. in 5. de cōſolatione, prouidentia Dei dicitur, quia porro videt quaſi à ſpeculo æternitatis: ſed videre pertinet ad ſcientiam. ergo videtur, quòd & prouidentia.

¶ 2 Item. Videtur, quòd ad omnipotentiam. Dicitur enim Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia: ſed gubernatio pertinet ad potentiam, vt habetur ad Hebr. 1. portanſq; omnia &c. videtur ergo quòd & prouidentia.

¶ 3 Item.

2. fid. orth. cap. 19. ¶ 3 Item. Videtur ꝙ ad voluntatem. Sicut enim dicit Dam. prouidentia est diuina voluntas, secundum quam omnia in finem conuenientem deductionem accipiunt, & ita videtur expresse, quòd ad voluntatem pertineat.

De consolat. prosa 6. lib. 4. de cõsol. prosa 6. ¶ 4 Item. Videtur, quòd sit idem, quòd dispositio, sicut enim dicit Boet. prouidentia est ratio, in summo omnium principe constituta, per q̃ cuncta disponit: sed disponere est dispositionis. ergo videtur, quòd dispositio diuina, & prouidentia idem sint.

† dist. 38. c. 1. to. 6. ¶ 5 Item. Videtur, quòd sit idem quòd fatum. comparatio enim alicuius ad diuersa non diuersificat eius essentiã: sed fatum & prouidentia non differunt, nisi secundum comparationem ad diuersa: sicut enim dicit Boe. modus quo res geritur cum ad diuinam cognitionem refertur, prouidentia dicitur, cum vero ad res ipsas quæ geruntur, fatum vocatur. ergo videtur, ꝙ prouidentia & fatũ non differant, per essentiam.

Respondeo, dicendum, quòd ista tria dispositio, scientia, & prouidentia, se habent per additionem vnius ad alterum. Cum enim Deus de rebus creatis scientiam quasi practicam habeat, ad modum scientiæ artificis eius, scientia consideranda est. Sciendum est ergo, quod artifex præconcipiendo artificiatum suum considerat finem primo, & deinde considerat ordinem rei, quam facere intendit ad finem illum, & ordinem etiam partium adinuicem: sicut quòd fundamentum sit sub pariete, & paries sub tecto, & iste ordo partium adinuicem ordinatur vlterius ad finem domus. Tertio oportet, D quòd consideret ea, quibus promoueatur ad consecutionem finis, & vt tollantur ea, quæ possunt impedire finem. vnde excogitat sustentamenta domus per aliquas appenditias, & fenestras & huiusmodi, quibus domus sit apta ad habitationem. Ista ergo excogitatio nominatur nomine scientiæ ratione solius cognitionis, & non ratione alicuius operationis. Vnde est & finis, & eorum quæ sunt ad finem. Sed ratione ordinis excogitati in re operanda, vocatur nomine dispositionis, quia dispositio ordinem quendam significat. vnde dispositio dicitur generationis ordinatio. Sed ratione eorum quæ promouent in finem dicitur prouidentia. prouidus enim dicitur, qui bene coniectat de conferentibus in finem, & de his quæ impedire possunt. Vnde etiam, & in Deo scientia dicitur secundum quòd habet cognitionem & suipsius, & eorum quæ facit. Sed dispositio dicitur ratione duplicis ordi- E nis, quem ponit in rebus, scilicet, rei ad rem, secundum quòd iuuant seinuicem ad consequendum finem vltimum: & iterum totius vniuersi ad ipsum Deum: sicut etiam Philo-
Tex. 52. sophus ponit in 11. Metaphysic. vbi etiam ponit exemplum de ordine partium exercitus adinuicem, & ad bonum ducis. Prouidentia autem dicitur, secundum quòd rebus ita ordinatis attribuit ea, quæ ordinem cõseruent, & propellit omnium inordinationem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prouidentia, & dispositio, diuersimode considerata pertinent ad scientiam, voluntatem, & potentiam, quod sic patet ex simili inducto. potest enim aliquis artifex cognitionem habere de artificiatis speculatiue tantum, sine hoc quòd operari intendat, & sic prouidẽtia, & dispositio eius, pertinet tantum ad sciẽtiam. Secundum autem ꝙ vlterius ordinat in opus cum proposito exequendi; pertinet ad scientiam & voluntatem. Secundum autem quòd A exequitur in opere, sic pertinet ad scientiam voluntatem, & potentiam per quam operatur. Ita etiam & in Deo est. Patet etiam, quod primis duobus modis accepta sunt æterna: sed tertio modo sunt ex tempore. Et ipsa executio prouidentiæ, gubernatio dicitur.

¶ Vnde patet solutio ad secundum & tertium, & similiter ad quartum, quia prouidentia includit dispositionẽ & addit, & ꝓpter hoc etiam per prouidentiam disponere dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd prouidentia & fatum differũt per essentiam: sicut enim forma domus est aliud per essentiã, secũdum quod est in mente artificis, vbi nomen artis habet, & secundum ꝙ est in lapidibus, & lignis, vbi artificium dicitur. ita etiã ratio gubernationis rerum, aliud esse habet in mẽte diuina, vbi prouidentia dr̃, & aliud in causis secũdis, quarum officio gubernatio diuina expletur, ex quibus fatum dicitur à For faris, vel quia est quoddã effatum diuinæ ordinationis, sicut verbum vocale est, quoddam effatum interioris cõceptus, vel ex eo, ꝙ ex harum consideratione causarum fari solebant antiquitus de rebus futuris, sicut ex consideratione motus cœli præcipue.

Quòd videtur aduersum illi sententiæ, qua supra dictũ est, deum semper, & simul scire omnia.

B

EI vero quod prędictum est, scilicet, quòd Deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hierony. in expositione Abachuc. Absurdum est inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula, quot culices nascantur, quot ve moriantur, quota pulicum, & muscarum sit multitudo, quotve pisces natent aquis & similia. Non simus tam fatui adulatores Dei, vt dum. prouidẽtiam eius, etiam ad ima retrudimus, in nos ipsos iniuriosi simus, eandem irrationabiliũ, & rationabilium prouidentiam esse dicentes. Hic videtur dicere Hieronymus, quòd Deus illorum minimorum scientiam siue prouidentiam non habeat, quod si hoc est, tunc non omnia simul scit, & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt Deum, illa alternatim, vel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta, sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. B Neque illis alijsque irrationabilibus, ita prouidet, quẽadmodum rationabilibus. Nunquid enim, vt Apostolus, cura est Deo de bobus? & sicut non est cura Deo de bobus, ita nec de alijs irrationabilibus. Dicit tamen scriptura, quia ipsi est cura de omnibus. Prouidentiam ergo, & curam vniuersaliter de cunctis, quæ condidit habet, vt habeat vnumquodque quod sibi debetur, & conuenit. Sed specialem prouidentiam, atque cu- C ram habet de rationabilibus, quibus pręcepta tradidit: eisque recte viuendi legem præscripsit, ac præmia promisit. Hanc prouidentiam, & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit † 1. Cor. 9

ARTICVLVS II.

b Vtrum prouidentia sit omnium.

D

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ non omnium sit prouidentia. Ad prouidentiam. n. pertinet remotio eorũ, quæ impediunt à fine: sed malum dicitur per deordinationem à fine. cum igitur multa mala sint in vniuerso, videtur ꝙ non omnia prouidentię diuinæ subiaceant. 1. par. q. 22. art. 2. Et veri. q. 5. art. 4.

¶ 2 Præt. Nihil quod casu fit, est prouisum, quia casus dicitur inopinatus rei euentus, & secundum Philos. in 3. Physic. est in his, quæ aguntur propter aliquid, cum aliud contingat præter qđ intendebatur: sed multa fiunt casu in mundo, vt probat Philosophus in 6. Meta. alias omnia ex necessitate contingerent, nisi causæ aliquæ deficerent, vt in minori parte, quod casum inducit. ergo non omnia sunt prouisa à Deo. Tex. 61. Tex. 6.

¶ 3 Præt. Omne quod est prouisum est ordinatum in vnum: sed liber. arbitrium non est ordinatum in vnum, sed se habet E ad vtrumlibet, ergo ea quæ sunt à libero arbitrio prouidentiæ diuinæ non subiacent.

¶ 4 Pręt. Omne quod est prouisum consequitur finem, vt in pluribus, nisi sit prouidentia errans: sed malum inuenitur, vt in pluribus, quod est secũdum exitum à fine. ergo vniuersum prouidentia non regitur.

¶ 5 Pręt. Prouidẽtię proprium est ordinare: sed multa inordinate cõtingunt in vniuerso, tam in rebus naturalibus, sicut quòd æstates sunt pluuiosę, & hyemes siccę, quam etiam in hominibus, vt ꝙ iusti ab impijs puniuntur, qui prosperitatibus affluunt, & multa huiusmodi. ergo videtur, ꝙ vniuersum prouidentia non regatur.

¶ 6 Pręt. Abac. 1. dicitur. Nunquid facies homines, & pisces maris? & hoc dicit admirando ea, quę videntur inordinate in hominibus contingere. ergo videtur, ꝙ ad bruta non se extendat Dei prouidentia.

Sed contra est, quod habetur Sapien. 12. quòd est ei cura de omni-

omnibus : sed nomine curæ vel sollicitudinis prouidētia signatur. ergo prouidentia eius ad omnia se extendit.

Respondeo, Dicendum, ꝙ hæc quæstio fere ab omnib. sapientibus ventilata est, & ideo oportet diuersorum positiones

De Democrito intelligitur vt videre licet. 1. Meta. Tex. 15.

videre, vt erroribus euitatis, viam veritatis teneamus. Sciendū est ergo primo, quòd quidam posuerunt nullius rei esse prouidentiam : sed omnia casu contingere, & ista fuit positio Democriti, & quasi omnium antiquorum naturalium, qui negauerunt causam agentem, & posuerūt tantum causam materialem : sed hæc positio satis efficaciter in philosophia improbata est. Alij posuerunt prouidentiā esse, quarūdam rerū, & non omnium. Et hi diuiduntur in duas vias. Quędam enim positio est, quòd prouidentia Dei non se extendit, nisi ad species, & non ad indiuidua, nisi quæ necessaria sunt: eo quòd ponebant illud, quod exit cursum suum, prouidentiæ legib' nō subiacere: & ideo ea, quæ frequenter deficiunt a cursu ordinato, non sunt prouisa, sicut particularia corruptibilia, & generabilia, & ista opinio imponitur Aristot. quamuis ex verbis suis expresse haberi non possit : sed Comment. suus expresse po- H

Tex. ca. 52.

nit eam in vndecimo Metaphysi. Dicit enim, quòd non est fas diuinæ bonitati habere sollicitudinem de singularibus, nisi secundum quod habent communicationem in natura communi: sicut quòd aranea sciat facere telā & huiusmodi. Sed hæc opinio expresse tollit iudicium Dei, de operibus hominum. Et ideo alia positio fuit, quòd Deus prouidentiam habet de omnibus, quæ dicta sunt, & vlterius de indiuiduis hominum: non tantum, secundum quod communicant in specie: sed etiā

lib. 3. ca. 18. prope finē.

secundum particulares actus eorum, & hanc ponit Rabby Moyses, & rationem assignat ex eo, quòd in homine etiā particulari inuenitur natura intellectualis, per quam comprehēdit intellectu suo formam speciei, inquantum est species: qa intellectus attribuit intentionem vniuersalitatis naturæ apprehensæ, quam non habet in rebus extra animam : & ideo indiuiduum hominis etiam non deseritur a prouidentia, quę I est specierum, & præcipue, quia communicat cum substantijs perpetuis, quarum etiam est per se prouidentia, & secundum indiuidua, & hoc quantum ad nobiliorem partem eius, quæ est intellectus. Sed quia diuina cognitio æqualiter est singularium & vniuersalium, vt supra habitum est, & eius, qui summe bonus est, est ordinare omnia ad finem, secundum quod nata sunt : non videtur conueniens non omnium etiam singu

dist. 35. q. 1. artic. 3.

larium prouidentiam esse. Et præterea, hoc est expresse contra sententiam domini, Matth. decimo. dicentis, quòd vnus ex pafseribus, non cadit in terram sine patre cœleste, idest, sine prouidentia eius. Aliorum positio est, quòd Deus omnium prouidentiam habeat. Sed horum quidam dicunt omnium prouidentiam ęqualiter esse, & hos necesse est incidere in tres errores. Quidam enim æstimantes simul esse prouidentiam bonorum, & malorum, K cum hæc duo non possint esse intenta ab vno agente : coacti sunt ponere duos deos quorum vnus prouidet bona, alius mala secundum hæresim Manichæorum. Et hæc positio sufficienter a sanctis, & philosophis improbata est, quia malum non habet causam efficientem, nec potest esse intentum. Alij æstimantes, quòd similiter sit prouidentia contingentium, & necessarior coacti suntū liberum arbitriū, & contingentiam negare, asserentes cuncta quæ prouidentiæ subiacent, ex necessitate euenire, quod ad sensum patet esse falsum. Alij æstimantes similiter esse prouidentiam rationabilium, & irrationabilium, coacti sunt ponere, quòd nihil mali, etiam brutis contingit, quod non sit in pœnam eis prouisum, vel in occasionem maioris præmij. vnde ponunt quòd peccatum est occidere brutum, sicut & hominem, quod quidam hæretici nostri temporis sentire videntur. Sed quia hæc omnia a fide aliena sunt, ideo simpliciter dicendum est, ꝙ omnia prouidētiæ subiacent, sed non eodem modo, & qualiter hoc sit videndum est. Dictum est enim quòd prouidentia dispositionem supponit

F quæ ordinem in rebus determinat in diuersarum naturarum gradu saluatum. cum igitur prouidentiæ non sit destruere ordinem rerum, expletur effectus prouidentiæ in rebus secundum conuenientiam rei prout nata est consequi finem. Sicut enim dicit Dio. 4. c. de diui. no. non est prouidentiæ naturam rei destruere, sed saluare & ideo quasdā res sic instituit vt secundum suam conditionem consequantur finem per principium quod est natura, in aliquibus super hoc principium addidit aliud, quod est voluntas. In his autem qui consequuntur finem per principium quod est natura inuenitur quidam grad', eo quòd quarundam rerum natura impediri non potest a consecutione effectus sui, & iste est gradus altior sicut est in corporibus cœlestibus. vnde in his nihil contingit non intentum a Deo ex defectu ipsorum, & propter hoc Au. dicit quod supra orbem lunæ non est malum. Alius autem gradus naturæ est ꝙ

Trac. 8. Metap. c. 6.

impediri potest & deficere, sicut natura generabilium & corruptibilium, & quamuis ista natura sit inferior in bonitate: tamen etiam bona est, & melius est quòd vtraque sit simul, ꝙ ꝙ altera tantum. Si autem Deus contulisset huic naturæ ꝙ nunquam deficeret iam non esset hæc natura sed alia, & sic nō esset vtraque natura in quo vniuersi perfectioni derogaretur. Vnde hanc naturam condidit præscien. defectum contingentem, qui est malum naturæ: sed non est intendens. Sed ita ꝓuidit vt si malum contingeret ex defectu alicuius naturæ, ꝙ ordinaretur in bonū. sicut videmus ꝙ corruptio vnius est generatio alterius. & iste modus prouidentiæ extendit se etiam vsque ad bruta animalia, quæ potius aguntur instinctu naturæ quam electione voluntatis. Et ideo malum quod accidit in eis recompensatur per bonum naturæ. non per bonum præmij, sicut quod mors muscæ est victus araneæ. Sed in nobilioribus creaturis inuenitur aliud ꝓncipium præter naturam quod est voluntas, quod quanto vicinius est Deo, tanto a necessitate naturalium causarū magis est liberum, vt dicit Boe. I & ideo ex conditione sua sequitur quòd rectum ordinem tenere possit tendēdo in finem, & etiam deficere, si aut ineuitabi 5. de conso. prosa. 2.

liter in finem tenderet per diuinam prouidentiam tolleretur sibi conditio suæ naturæ, vt dicit Diony. & ideo taliter a Deo c. 4. de diui. no.

instituta est vt etiam deficere posset, ita tamen, quòd in potestate eius esset deficere vel non deficere, quod non erat in defectu naturalis principij. Et istos defectus voluntatum contingentes præter intentionem prouidentiæ præsciuit Deus: & ordinauit eos in bonum, non tantum naturæ, sed etiam singularis gratiæ: sicut in bonum iustitiæ, quod ostenditur dum culpa per pœnam ordinatur, & in bonum voluntatis aliorum, ꝙ per eorum nequitiam vel corriguntur de peccatis vel meritis & gloria crescunt, & in multa alia quæ humana ratio non sufficit explicare. Vnde patet, quod bonum & malum subiacent diuinæ prouidentiæ, sed malum tanquam præscitum & ordi- K natum: sed non vt * intentum a Deo, bonum vero quasi intentum: Sed necessarium ita, ꝙ deficere non possit, & contin- * D. 784. & 838.

gens ita quòd deficere possit, & voluntatem ita quòd pęnam vel præmium habeat, aut in præmium vel in pœnam alicuius ordinetur. Naturale autem ita quòd consequatur finem naturalem si bonum est : & cedat in bonum alterius naturæ si malum est.

¶ Ad primum ergo dicendum est, ꝙ prouidentiæ est dirigere vnumquodque in finem & subtrahere impedimenta : saluata tamen natura in finem directa, ex cuius conditione mala contingunt, & non ex diuina intentione quæ ipsa mala in bonum ordinat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ effectus consequitur conditionem causæ * suæ proximæ, & ideo quāuis sit aliquid a Deo prouisum dicitur tamen casu fieri si accidat præter intentionem naturæ operantis. Vel fortuna, si accidit præter intentionem agentis a proposito. * D. 824.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ liberum ar. per se ordinatum est ad vnum, scilicet ad bonum ita ꝙ ab eo deficere possit, & ꝙ imp-

Apostolus, quia nō est cura Deo de bobus, prouidet tamen omnibus & curat, idest gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus, quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium, & quot nascantur, quotve moriantur : sed non scit hoc per momenta singula : G immo simul, & semel omnia. Neq; ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, idest, vt eodem penitus modo prouideat irrationabilibus, & rationabilibus. Rationabilibus enim, & præcepta dedit, & angelos ad custodiam delegauit.

Breuis summa prædictorum cum additione quorundam.

Sicut itaque & immutabiliter scit Deus omnia quæ fuerūt, & sunt, & erunt, tam bona ꝙ mala, præscit quoque omnia. futura tam bona quàm mala. Præ-

in ipso fit. Si enim inenitabiliter in vnum tenderet, tolleretur ratio voluntatis in tali natura.

¶ Ad quartum dicendum, quod malum potest accipi, vel in rebus * naturalibus, vel in voluntarijs. Et si accipiatur in naturalibus constat quòd malum est vt in paucioribus, tum secúdum supposita, q̄n malum naturæ non contingit nisi in sphęra genetabiliū & corruptibilium, quæ est paruæ quantitatis respectu corporum cœlestium, in quib. malum esse non potest quia incorruptibilia sunt: & motus corū inordinationem habere non possunt, cū semper eodem modo sint, tamen etiam in considerando eodem quia causæ naturales consequuntur effectus suos in maiori parte, & deficiunt in minori, & ex hoc malum incidit: sed in voluntarijs etiam quantum ad numerum inuenitur malum vt in paucioribus in natura angelica, quia multo plures fuerunt remanentes quàm cadentes, & forte ēt plures quam omnes damnandi dæmones & homines. Sed in natura humana bonum videtur esse, vt in paucioribus. Et huiusmodi ratio potest assignari dupliciter. Vna est, propter corruptionem humanæ naturę ex peccato originali quam etiam Deus præuidit & prędordinauit sicut & alia mala, sed non prohibuit vt natura maneret * in sua libertate qua subtracta naturæ ratio deperiret. alia ratio sumi potest ex ipsa natura conditionis humanæ. Sicut enim in naturalibus inuenitur triplex gradus, Aliquid enim est quod habet esse tantum in actu, & huic nullus defectus essendi aduenire potest. Aliquid autem est quod est tantum in potentia sicut materia prima, & hoc semper habet defectum, nisi remoueatur, per aliquod agens reducens eam in actum Est etiam aliquid, quod habet actum admistum priuationi, & hoc propter actum dirigentem in opere recte operatur vt in maiori parte: deficit autem in minori, sicut patet in natura generabilium, & corruptibilium. Ita etiā est in intellectualibus. Est enim aliqua intellectualis natura, q̄ est actus completus sine admistione alicuius priuationis, vel potentiæ, & ex hac non potest aliquid, non rectum procedere sicut patet de Deo. Est etiam quædam natura cui admiscetur potentia, sed tamen in ipsa sua natura, habet aliquem actum dirigentem in operatione sicut est in angelis, & ideo talis natura deficit à rectitudine, vt in minori parte. Sed in natura humana perfectiones secundæ quibus diriguntur opera nō sunt innatæ, sed vel acquisitæ, vel infusæ. vnde Commen. in 3. de anima comparat intellectum potentialem humanum materiæ primæ, & Philosophus tabulę, in qua nihil scriptum est, & iō ipsa natura humana in se considerata æqualiter se habet indifferenter ad omnia, vel intelligenda, vel faciēda, & quia malum contingit multifariam secundum Dio. & bonum vno modo, & ideo vt in pluribus flectitur in malum. Sic enim considerata natura humana, nondum est, vt agens perfectum, nisi respectu naturalium operationum: sed tunc est agens perfectum, quantum ad omnes suas operationes, quando iam perfecta est perfectionibus secundis, quæ sunt virtutes, & ideo quando determinatur, per perfectionem secundam vel infusam vel acquisitam, tunc determinatur ad vnum: vel ad qđ tendat, vt in maiori parte, sicut in statu viæ, vel vt semper, sicut in statu patriæ. Et ideo Tullius comparat virtutem naturę dicens, quòd est habitus voluntarius in modum naturæ rationi consentaneus: & ideo voluntas perfecta virtute iustitiæ se habet ad opera iusta: sicut ignis ad motum sursum, & per hoc etiam patet, quòd magis seruatur ordo prouidentiæ, in bonis, quàm in malis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quicquid est in mundo totū ordinatum est, quàmuis ratio ordinis nobis non appareat in quibusdam, & præcipue in voluntarijs, cum malis quandoq; bona, quandoque mala eueniant, & similiter bonis. Sed ratio ordinis huius scitur a Deo, sicut medicus scit, quare quibusdā ægris quandoque det calida, & quandoque frigida, & similiter sanis, quod tamē ignorans artem admiratur. vt dicit Boe. ista tamen inordinatio si diligenter aduertitur, inuenitur non in

A his nd quæ per se ordinantur humana opera, & quæ per se sunt tantum bona vel mala. Habet enim bonum opus semꝑ sibi adiunctum bonitatis præmium in perfectione virtutis, q̄ est bonum humanum, & in consecutione beatitudinis ad quā opera humana ordinantur, & econtrario est de malis. Sed ista permistio videtur accidere in his bonis, q̄ extra hominē sunt, vel quæ non sunt bona eius inquantum est homo, sicut in bonis corporalibus & ī bonis fortunæ cum tamen ista permistio semper ordinetur ad id quod est per se hominis bonum vel gloriæ secundum Apo. Ro. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: vel in iustitię diuinę manifestationem. frequenter enim impij prosperantur in hac vita, vt manifestior appareat in iudicio eorum animaduersio.

¶ Ad sextum dicendum, quòd ex illa authoritate innuitur ꝙ non est similiter prouidētia de brutis & de hominibus, & hoc verum est vt ex prędictis patet.

destinatio vero de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis. vt enim ait, August. in libr. de prædestinatione sanctorum. Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest: Potest autem sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippe, Deus ea præsciuit quæ fuerat ipse facturus, sed præsciuit ea Deus, etiam quæ nō est ipse facturus, idest omnia mala. Prædestinauit eos quos elegit, reliquos vero reprobauit, idest ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

DISTINCTIO XL.
A

An aliquis prædestinatorum possit damnari vel reproborum saluari.

B Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde August. in lib. de cor-

Margin notes: * D.839. — * D.723. Et 996. — Tex. cō. 14. Ibidem. c. 4 de di. uo. 10 — 2. Tusculanorum & 2. officiorum. — 4. de conso. prosa 6. — † capit. 13. to. 7. — corp. art.

DISTINCTIO XL.
DIVISIO TEXTVS.

C Postquam determinauit de sciētia Dei in communi, hic specialiter de prędestinatione determinat: & diuiditur in partes duas. In prima, determinat quid sit prędestinatio. In secunda, determinat de causalitate eius: vtrum scilicet sit causa prima, vel habeat aliam. ibi {Si autem quęrimus meritum &c.} 41. dist. Prima in duas. In prima, determinat de prędestinatione. In secunda, de reprobatione. ibi {Cumque prędestinatio &c.} prima in duas. In prima, ostendit quid sit prædestinatio & quorum sit. In secunda, determinat de prędestinationis certitudine. ibi {Prędestinatorum nullus &c.} Circa quod tria facit. Primo ostendit prędestinationis certitudinem. Secundo ponit obiectionem in contrarium. ibi {Ad hoc autem obijciunt &c.} tertio ponit responsionem. ibi {Quibus respondemus &c.} Circa quod etiam tria facit. Primo respondet ad primam obiectionem. Secundo, obijcit contra responsionem. {Veruntamen ad hoc instant &c.} Tertio soluit obie-D ctum. ibi {In huius quęstionis &c.}

QVAESTIO PRIMA.
A
Hic est triplex quæstio.

Prima. Est de prędestinatione.
Secunda. De reprobatione.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Quid sit prędestinatio.
Secundo. Quorum sit.
Tertio. De certitudine eius.

E Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum prędestinatio sit aliquid in creatura, vel tantum in Deo.
Secundo. Quid in Deo nominet.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum prædestinatio sit aliquid in prædestinato.

D Primum sic proceditur. Videtur quòd prędestinatio sit aliquid in re prædestinata. Omnis enim actio infert ex se passionem: sed cum dicitur Deus prędestinat significatur in verbo actus diuinus. ergo videtur, quod respōdeat sibi aliqua passio in creatura quę sit prędestinatio passiue dicta, sicut etiam de creatione est. inuenitur

1. q. 23. artic. 2.

uenitur enim creatio actio & creatio passio.

¶ 2 Præter. Omnis denominatio fit secundum aliquam formam inhærentem, sicut secundum qualitatem dicimur quales: sed prędestinatione aliquid denominatur, cum prędestinatus dicitur. ergo videtur, ꝙ prædestinatio fit aliquid in ipso.

† cap. 3. Glos. ibidē implicite.

¶ 3 Præte. Comparatio est eorū quę sunt vnius generis: sed in glo. Io. 1. dicitur, ꝙ melius erat Nathanaeli duas naturas in Christo cognoscere, quàm prædestinatū esse. cū igitur cognitio naturam cui comparatur prædestinatio in ipso aliquid ponat, videtur, ꝙ prædestinatio sit aliquid in prædestinato.

¶ 4 Præt. Nullū æternum diffinitur p temporale sed prædestinatio diffinitur p temporale, quia dicitur, ꝙ est præparatio gratiæ in pręsenti, & gloriç in futuro. ergo nō est æterna, sed omnis actio quę temporaliter de Deo dicit ponit aliquem effectum in creatura, sicut regere gubernare & huiusmodi. ergo videtur quòd prædestinatio sit aliquid etiam in prædestinato.

lib. de prę. dest. sanct. c. 17. to. 7.

Sed Contra. Non eliguntur nisi prædestinati, sed eliguntur qui non sunt, vt dicit August. ergo videtur, ꝙ prædestinatio sit non entium, sed in non ente non potest aliquid esse, ergo prædestinatio non est aliquid in prædestinato.

dist. 38.

¶ 2 Præter. Vt supra dixit Magister, prædestinatio est quædam species scientiæ diuinæ, sed scientia nihil est in scito, sed tantum in sciente, ergo videtur, quòd prædestinatio non ponat aliquid in prædestinato.

Respondeo, Dicendum, ꝙ ponere aliquid in alio potest intelligi dupliciter. Aut, ꝙ ipsum significatum per nomen in aliquo esse dicatur, sicut albedo ponit aliquid in albo, & sic dico ꝙ prædestinatio non ponit aliquid in prędestinato, sed in prędestinante tātum. Aut ita, ꝙ ad significatum quod est in vno sequitur aliquid esse in alio, sicut paternitas ponit aliquid in filio, cum tamen ipsa secundum suum esse in patre tātum sit, sed dicitur ponere aliquid in filio, inquātum ad paternitatem sequitur aliquid esse in filio. Sed hoc contingit dupliciter. Vel quia relinquatur illud esse in alio simul, sicut paternitas relinquit filiationem: aut non necessario simul, sed vel prius vel posterius sicut auditus ponit percussionem sonantem simul: aut prius, & hoc modo dico ꝙ prædestinatio ponit aliquid in prædestinato, quia ad operationem hāc Dei sequitur effectus prędestinationis in esse prędestinato non semper quandocunque est prędestinatio, sed quādoq;, & hic effectus est grā & gloria.

Tex. 16.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ vt Philosophus tradit 9. metaphy. Actionum quędam transeūt in exteriorem materiam, circa quam aliquem effectum operātur, vt patet in actionibus naturalibus sicut ignis calefacit lignum, & in artificialibus, sicut ędificator facit domum ex materia, & in talibus actio est recepta in eo quod fit per modum passionis, secundum ꝙ motus est in moto vt in subiecto, & ideo in talibus est inuenire * actionem in re agente, & passionem in re patiente. * D. 1070. Quędā vero sunt quę in exteriorem materiam non transeunt, vt effectū aliquem circa ipsam producant, vt patet in visione * quę cum sit actio videntis nullū effectum in re visa efficit, * D. 1122. & tales actiones quę proprie operationes dicuntur, in ipsis operantibus tāntum sunt. Vnde, & non pōt fieri conuersio passionis ad actionem acceptam à re exteriori secundum quod in se est: sed solū secundum quod in operante est: & si enim oculis videt lapidē, lapis tamen non videtur nisi secundum ꝙ est in oculo per sui similitudinem. Secundū hoc ergo dico, ꝙ creatio est talis actio quę effectum exteriorē relinquit. Vñ oportet, passiue sumptā creationem, aliquid in re creata esse, sicut calefactionem in calefacto. prędestinatio vero cum nominet operationem voluntatis, & intellectus existentem solum in ipso operante: sicut visio in vidente, & speculatio in speculante, si passiue accipiatur non erit aliquid in prędestinato secundum ꝙ in se consideratur, sed solum secundum ꝙ in prędestinante est secūdum suam similitudinem, per quam ibi cognoscitur, sicut & scitum in sciēte, ex quo etiam patet, ꝙ prędestinatio non nominatur p aliquam passionem in ipso existentem, sed per operationem ipsius prędestinātis, sicut & res denominatur visa per operationem videntis. Vel aliter dicitur, ꝙ prędestinatio pprie loquēdo de actione secundū ꝙ in naturalibus sumitur nō est actio sed operatio. Operatio * enim agentis quędam est vt transiens in effectū, & hęc proprie actio vel passio dicitur, & tali actioni semper respōdet cōuerso passio. * D. 35. vnde inuenit calefactio passio, & similiter creatio actio, & creatio passio. Quędam vero operatio est, quę nō significatur vt procedens in aliquem effectum, sed magis secundum ꝙ est aliquid in ipso, & siquidem hęc recipiatur in ipso illa receptio dicetur passio, & actio consequens coniunctum ex recepto & recipiente dicetur operatio, quia operatio semper est perfecti, vt patet in sensu, sentire enim est quędam operatio sentiētis, nec procedens in effectum aliquem circa sensibile, sed magis secundū ꝙ species sensibilis in ipso est. vnde sentire quantum ad ipsam receptionem speciei sensibilis nominat passionem, similiter & intelligere quod etiam pati quoddam est: vt in tertio, de anima dicitur: Tex. 2. sed quantum ad actum consequentem ipsum sensum perfectum per speciem nominat operationem quę dicitur motus sensus de quo dicit Philosophus in tertio de anima Tex. 11. ꝙ est actus perfecti. Sed in Deo est similitudo rei cognitę, non per receptionem sed per essentiam suam. vnde suum intelligere nullo modo dicit passionem: sed operationem tātum. Omnes igitur tales operationes non habent passiones respondentes nisi per modum significandi tantum, sicut cum dicitur aliquid sciri non ponitur aliqua passio secundum rem in scito, sed solum quidam respectus ad scientem secūdum rationem, qui per modum passionis significatur à grammatico, sicut & operatiu per modum actionis. vnde dicit, ꝙ scire est actiuum, & sciri passiuum. Vnde dico, ꝙ prędestinatio est quędā operatio diuina, & prędestinari non ponit aliquam passionē in prędestinato, sed solum respectum quendam secundum modum intelligendi, qui respectus relinquitur ex assimilatione sciti quę est in sciente.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in omnibus absolutis denominatur aliquid per id quod sibi inest. Sed in relatiuis quandoque * denominatur aliquid per id quod in ipso est, sicut pater paternitate quę realiter in ipso est. * D. 450. Quandoque autem denominatur eo, quod solum in altero est, sicut in illis in quorum alio est relatio secundum rem & in alio secundum rationē tātū. Tex. 20. vnde dicit Philosophus in 5. metaphy. ꝙ scibile dicitur relatiuum non quia ipsum referatur, sed quia aliud refertur ad ipsum, & ita patet, quod prędestinatio secundum rem nihil est nisi in intellectu diuino.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ comparatio illa non attenditur absolute cognitionis duarum naturarum in Christo ad prędestinationem sed cognitionis simul cū prędestinatione ad prędestinationem simul cū statu veteris legis: prędestinatio enim stat cum vtroque. Vnde dicit, ꝙ melius est Nathanaeli cognoscere &c. quam esse prędestinatum & manere sub vmbra legis & mortis. Ac si diceret: melius est esse prędestinatum & habere gratiam noui testamenti, quàm esse prędestinatum, & non habere gratiam noui testamenti, quia prędestinatio currit cū vtroque testamento.

¶ Ad quartum dicendum, quòd temporale non ponitur in diffinitione ęterni in recto quasi denotās substantiam ęterni,

sed

rectione & gratia, In apoc. inquit dicitur: Tene qđ habes, ne alius accipiat coronam tuam: Si alius non est accepturus nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est non potest augeri vel minui. Ad hoc autem quidam obijciūt nitentes probare numerum electorum posse augeri, & minui sic. Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit & posset subtrahere quibus nō subtrahit, qđ si faceret, vtiq; damnaretur. Possent ergo damnari isti, qui tamen saluabuntur. Posset itaque minui electorum numerus, ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia qui tamen sine ea damnabuntur: posset itaq; augeri numerus electorum. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verū esse numerū electorum non posse augeri vel minui, quia non potest vtrvque simul esse, scilicet vt aliquis saluetur, & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prędestinatus sit, & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitæ, veritatem facit in dicto & impossibilitatem in vero. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur, vt cum dicitur: Prædestinatus potest vel non potest damnari, & reprobus potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus ex ratione dicti dijudicanda est sententia dictionis: alia nanque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc acci-

sed in obliquo nihil prohibet poni vt significetur respectus, A æterni ad temporale, & sic gratia, & gloria in diffinitione prædestinationis ponitur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum prædestinatio pertineat ad scientiam.

piantur dicta, atque si per disiunctionem, vt supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse vt prædestinatus sit, & damnetur, verum dicis, quia côiunctim intelligis, falsum autem si disiunctim, vt si intelligas istum non B posse damnari, quem dico prędestinatum, potuit enim non esse prędestinatus, & ita damnaretur.

Quomodo adhuc instant quæstioni.

VEruntamen adhuc instât, & secundum coniunctionê argumentando ita procedunt. Non enim inquiunt potest esse vt aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Vtrunque istorum simul esse non potest, sed alterum horũ non potest non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus: ab ęterno enim prædestinat' est, & non potest modo non esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit, simul vtrunque esse, & impossibile sit alterum non esse: videtur nô posse alterum esse, scilicet vt damnetur. Quod si est, ergo non potest esse, vt non saluetur. In huius quæstionis solutione, mallem alios audire quàm docere. Dicimus tamen de pręsciêtia similem posse moueri quęstionem. Ideoque tam hic quàm ibi vnam facimus responsionem, dicêtes determinâdum fore illud cui innititur tota hęc quæstio, scilicet: impossibile est alternm isto-

AD Secundũ Sic proceditur. Videtur, quod pręd estinatio ad scientiam pertineat. Quia vt dicitur in litera, prædestinatio sine præsciêtia non potest esse: præscientia autem scientiam nominat cum ordine ad futura. ergo prædestinatio ad scientiam pertinet.

De prædes. sanct. c. 10. to. 7. & li 6. Hyppo. circa med. ¶ 2 Item videtur, quod ad voluntatem. Dicit enim August. quod prædestinatio est propositum miserendi. proponere autê est actus voluntatis, quia videtur idem esse quod finem determinare, ergo videtur, quòd prædestinatio ad voluntatem pertineat.

¶ 3 Item videtur, quòd ad potentiã, quia præparare est actus potentiæ, sed prædestinatio est pręparatio beneficiorum Dei. vt in litera dicitur, ergo &c.

¶ 4 Item videtur. quod sit idem quod prouidentia vel dispositio quia prædestinatio dicitur alicuius in finem directio. Sed ordo in finem pertinet ad prouidentiam vel dispositionem, ergo videtur, quòd & prædestinatio.

¶ 5 Item videtur, quod sit idem quod liber vitæ. Vita enim animæ est per gratiam & gloriam: sed prædestinatio est pręparatio gratiæ in pręsenti, & gloriæ in futuro, secundum magistralem diffinitionem. ergo ad librum vitę pertinet.

Respondeo Dicendum, quòd pręd estinatio includit intellectu suo prouidentiam & aliquid addit: addit autem ad minus tria. Vnum ex parte ipsorum pręd estinatorum, quia cum prouidentia Dei sit respectu omnium, & specialiter quodam- D modo sit respectu habentium voluntatem, pręd estinatio includit in se prouidentiam secundum illum specialem modum quo est hominum & habentium voluntatem. Secũdum addit ex parte ipsius finis, & eorum quę habentur vt promouentia ad finem: cum enim prouidentia respiciat ordinem vniuscuiusque boni ad quemlibet finem, pręd estinatio est tantum respectu eorum quę sunt eleuata supra facultatem naturę, vt glorię quę est in perfecta Dei fruitione & gratię promouentis in ipsam. vnde dicit Dam. quòd pręd estinatio est eorum quæ non sunt in nobis. Tertium addit ex parte ipsius prædestinantis, ex cuius parte videtur duo addere. Primo, quia prouidentia est idem quod ars gubernationis rerum, quę secundum rationem sui nominis potest saluari in speculatione tantum, sed pręd estinatio importat prouidentiam secundum quod est ordinata ad executionem operis per voluntatem: & ideo diffinitur per propositum & per pręparationê. Secundo addit pręscientiam exitus ex parte eius quod prouidetur. vnde propter ali-

* D. 1049. quid ab ordine prouidentię quantum ad id quod intentum * est exire, sicut Deus vult omnes homines saluos fieri, licet nõ omnes saluentur. non autem ab ordine pręd estinationis. Dicit enim pręd estinatio intêtionem diuinam de salute illius cũ pręscientia eius quòd saluabitur, & ideo dicitur, quòd est præscientia & pręparatio.

¶ Vnde patet solutio ad primum, quia non tantum ponitur pręscientia in eius diffinitione

¶ Ad secundum, dicendum, quod propositum non simpliciter nominat actum voluntatis, sed pręsupponit actum cognitionis ostendentis finem in quem voluntas tendit.

¶ Ad tertium dicendum, quod pręparatio quę ponitur in diffinitione pręd estinationis non est secundum executionê in opus, sed intelligitur secundum propositum diuinę voluntatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pręd estinatio est quidam modus prouidentię, sed addit aliqua specialia, super eam vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quod liber vitę metaphorice dicitur. corp. a. 1. Sicut enim in libro aliquid scribitur ex quo et eo veritas rei intelligitur, ita etiã in intellectu describuntur similitudines rerum per quas res cognoscuntur. vnde intellectus possibilis ante intelligere comparatur tabulę in qua nihil est scriptum in tertio de anima. Cũ, Tex. 14. ergo dicitur liber vitę in Deo, potest sumi vita vel ex parte Dei intelligentis, & sic pręscientia creaturarũ dicitur liber vitę, quia quod factũ ê in ipso vita erat. Io. Vel ex parte rei scitę, & sic dicitur liber vitę pręscientia vitę quę est in conformitate ad Deum. Hęc autem est duplex, scilicet vita gratię & vita gloriæ, quæ ad perfectam conformitatem accedit. Vnde cuius talis vita C repræsentatur in libro diuinæ præscientiæ dicitur simpliciter scribi in libro vitæ. Secundum quid autem, scilicet quantum ad pręsentem iustitiam dicitur ibi scribi, cuius vita gratię tantum ibi cognoscitur. Et etiam quodammodo dicuntur ibi scribi opposita horum, scilicet gloriæ, & gratiæ inquãtum per hoc cognoscuntur. Sic ergo patet, quod liber vitæ est medium inter præsciêtiam communiter sumptam & prædestinationem, quia præscientia est communiter omniũ, sed liber vitæ est tantum cognitio gratiæ vel gloriæ, sed prædestinatio est non tantum gratiæ, sed gratiæ simul & gloriæ. Vnde nullus dicitur esse prædestinatus quantum ad præsentem iustitiam: sicut dicitur scriptus in libro vitæ, & super hoc addit prædestinatio propositum voluntatis.

QVAESTIO II.

B

Quorum sit prædestinatio.

DEinde quęritur quorum sit prædestinatio. Et videtur quod sit tantum eorum qui sunt. Prædestinatio enim significat missionem quãdam: sed nihil mittitur nisi quod est, ergo prædestinatio est tm̃ entis.

¶ 2 Præter quod non est non potest ad aliquid præparari: sed pręd estinatio est præparatio quædam. ergo videtur, quod non sit non entium.

¶ 3 Item videtur, quod non sit angelorum, quia secundum Aug. vbi sup art præced. prædestinatio est propositum miserendi, sed angeli nunquam fuerunt miseri, cum igitur misericordia miseriam respiciat, videtur ergo, quòd eis prædestinari non competit.

¶ 4 Item videtur, quod nec beatis qui sunt in gloria, quia quod E est in fine vltimo, nô potest dirigi in illud, sed beati sunt in suo fine vltimo. ergo eis non competit pręd estinari.

¶ 5 Item videtur, quod nec filio Dei. Quia pręd estinatio importat antecessionem quandam sicut & pręscientia: sed respectu filij Dei cum sit ęternus non potest designari aliqua antecessio, ergo filio Dei prædestinari non competit.

¶ 6 Sed Econtrario videtur, quòd prædestinatio sit omnium hominum, quia Deus secundum Dio. æqualiter se habet ad c. 3. de di. no. omnia. ergo si aliquibus ipse præparat gratiam, & omnibus, sed pręd estinatio est gratię præparatio. ergo si aliquos prædestinat & omnes prędestinat.

¶ 7 Præt. Sicut diriguntur in bona gratię à Deo, & ita in bona naturæ, quia omne bonũ nostrum ab ipso est: sed bona naturæ omnibus largitur bonis & malis. vt habetur Mat. 5. cum ergo prædestinatio sit directio in finem, huius autem est bonũ. videtur quod prædestinatio sit omnium.

Respondeo, Dicendum, quòd prædestinatio dicitur esse

aliquorum

aliquorum dupliciter: Vel sicut finis & conferentium ad finẽ, & sic dicitur esse gratiæ & gloriæ: Vel eorum quæ finem consequuntur, & sic est omnium qui gloriam per Dei gratiã adipiscuntur. Vtrunque autem ex nomine prædestinationis accipi potest in quo cõiungitur actus destinationis cum hac præpositione præ, per cõpositionem aduenientem, destinare aũt significat directionem alicuius in aliquid sicut nuntij. Dicitur & aliomodo destinare, vt habetur 2. Macab. 6. Eleazarus destinauit non admittere illicita, propter vitæ amorem. Sed hęc significatio videtur deducta ex prima, qđ enim proponitur dirigitur in executione operis. Illud autem proprie dicitur dirigi in aliquid quod non habet in se, vnde in illud vadat. & ĩõ proprie in illa dicitur pdestinatio quæ hõ ex naturalibus suis consequi non potest, scilicet gratiam & gloriam. Et ideo dicit Dam. q prædestinatio est eorũ quæ non sunt in nobis. Et ideo quicquid non potest consequi gratiam & gloriã, illud non prædestinatur: sed illi tãtum prædestinari dicuntur qui consecuturi sunt gloriam per gratiam. Sed hæc præpositio præ, importat antecessionẽ quæ diuersimode diuersis conuenit. Inuenitur enim in prædestinatione hominis antecessio ęternitatis ad naturam & naturę ad gratiam, & gratię ad gloriam. In angelo autem inuenitur antecessio æternitatis ad naturam & naturæ ad gratiam secundum eos qui ponunt angelos tantum in naturalibus creatos, sed secundum eos non gratiæ ad gloriam duratione. Secũdum autem alios qui ponunt angelos in gratia creatos, non inuenitur antecessio naturæ ad gratiam secundum durationem, sed gratiæ ad gloriam. In Christo autem nõ inuenitur antecessio æternitatis ad personam, sed tantum ad alteram naturã, nec naturæ ad gratiam, nec gratię ad gloriam quantum ad fruitionem, sed solum quantum ad impassibilitatem animæ & dotes corporis, & sic diuersimode prædestinatio diuersis conuenit. Vbi supra.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q illi qui non sunt nec erunt non prædestinantur, sed illi qui erunt quamuis non sint, quos Deus scientia visionis cognoscit, & quamuis ipsi non dirigantur actu in aliquid, vt in propria natura existentes, tamen præ-diriguntur in finem prout sunt in Dei præscientia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd est duplex præparatio. Quędam materiæ secundum quòd disponitur ad recipiendam formam & sic non præparatur, nisi quod est. Quędam autem est præparatio agentis vt sit agens, & ista sicut est in naturalibus inquantum agens acquirit dispositionem per quam agat, ita est in artifice secundum quòd concipit formam artificiati, & proponit eam exequi in opere, & talis præparatio est in Deo etiam respectu futurorum. K

¶ Ad tertium dicendum q illa diffinitio data est de prædestinatione inquantum respicit statum præteritus miseriæ, & non de ipsa absolute. Vel potest dici, quòd misereri sumitur hic non pro amotione miseriæ prius habitæ, sed pro collatione eorum, sine quibus miseria esset, & præcipue quæ sola gratuita voluntate conferuntur.

¶ Ad quartum dicẽdum quòd prædestinatus potest accipi dupliciter, vel participialiter secundum quòd consignificat tempus præteritum, & sic existentes in patria sunt prędestinati, quia quod semel est præteritum semper erit præteritum. Vel alio modo potest sumi neutraliter, & sic non proprie possunt dici prędestinati nisi secundum quòd diriguntur in contınuitatem beatitudinis, quod tamen non proprie dicunt, quia ex2 tensionem successionis non habet.

¶ Ad quintum dicendum quod quamuis non possit designari aliqua antecessio ad personam filij Dei absolute, potest tamẽ designari ad naturam huiusmodi vel ad personam secundum quod in tali natura subsistit, sed hoc magis in tertio.

¶ Ad sextum dicendum q quis Deus quãtum in se est equaliter se habeat ad omnes, non tñ equaliter se habent omnes ad ipsum, & ideo non equaliter oibus gratia preparatur. dist. 2. ar. 3. quæst. 1.

¶ Ad septimum dicẽdum q predestinatio est propria eorũ quę sunt eleuata super facultatem naturę vt dictum est, & ideo non oportet q omnis sit prędestinatio: quia à Deo bona naturalia percipiũt, sed eorũ quibus gratia & gloria preparatur. De prædest. sanct. cor. 15. Hyppo. ca. 10.

rum nõ esse, scilicet quin iste modo sit prædestinatus: ab ęterno. n. iste prædestinatus est. Distinguendum enim est cum ait. Iste non potest modo esse prædestinatus, vel non potest modo esse, quin sit prędestinatus, hoc enim coniunctim vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab G ęterno sit prędestinatus, & modo non sit prædestinatus, nec potest esse simul vt sit prędestinatus, & non sit prędestinatus, sed tamen potuit esse ab ęterno, quòd non esset prędestinatus, & potuit ab æterno non esse prędestinatus. Et sicut ab ęterno Deus potuit eum non Prędestinare, ita conceditur à quibusdam, q & modo potest Deus eum non prędestinasse, ab ęterno ergo potest Deus non prędestinasse eum, ergo potest iste non fuisse prędestinatus. H Si vero non fuisset prędestinatus, nec modo esset prędestinatus. ergo modo potest non esse prędestinatus. Ita & de pręscientia, & de pręscitis dicunt, quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedũt. Ex quo enim aliquid factũ est, vel dictum, nõ concedunt quod possit non esse vel non fuisse, immo impossibile est non esse, vel nõ fuisse quod factum est, vel dictum, referentes possibilitatem G vel impossibilitatem ad naturam rei existẽtis. Cum vero de pręsciẽtia vel de prędestinatione dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quę semper eadẽ fuit & est, quia prędestinatio pręscientia, potentia, vnum in Deo est.

Q uid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus.

D

H Cumque prędestinatio sit gratię preparatio id est diuina electio, qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus. Reprobatio econuerso intelligenda est Ephes. c. 1

QVAES. III. ARTIC. I.

Vtrum prædestinatio sit certa.

DEinde queritur de certitudine prędestinationis, & videtur, q non sit certa. Dicitur enim Apoc. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Aut hoc intelligitur de corona pręsentis iustitiæ, aut de corona glorię, sed non de corona pręsentis iustitiæ, qđ gratia quam quis habet eo peccante destituitur, nec de subiecto in subiectum mutatur, ergo intelligitur de corona glorię, I sed gloria non est alicuius in statu vię nisi quia est sibi prędestinata. ergo videtur quòd vnus possit accipere hoc quod alij prædestinatum est, & ita prędestinatio certitudinem non hẽt. 1. p. q. 23. art. 6. Et de ver. q. 6. ar. 3. Et quod. 12. ar. 3.

¶ 2 Præter. Grego. in moralibus dicit, quod alijs cadentibus in eorum locum alij succedunt: sed locus glorię non potest dari eorum, nisi quia est eis prædestinatus, ergo idem qđ prius. 25. cap. 10.

¶ 3 Pręt. In Psal. dicitur. Deleãtur de libro viuẽtium, sed nõ potest deleri de libro quod ibi scriptum non est, cum ergo prędestinatio sit liber vitæ vt dictum est, videtur quòd aliquid à prædestinatione possit deficere, & ita non erit certa. psal. 68.

¶ 4 Præt. eorũ quę non sunt determinata nec in se nec in causis suis non potest esse certitudo; sed motus liberi ar. quod est causa ad vtrunlibet non sunt determinati nec in se nec in suis causis antequam sint, ergo cum effectus prædestinationis ex- K pleatur motibus liberi arbitrij quæ sunt opera meritoria videtur quòd prędestinatio nullam certitudinem habeat. ar. 2. huius quæst.

¶ 5 Præt. Omnis certa cognitio posita de necessitate concludit cognitum: sed illud quod est ęternum cum sit in omni tẽpore potest in quocunque tempore poni, cum igitur prędestinatio sit æterna potest poni aliquis prædestinatus antequam saluetur. ergo potest concludi iste saluabitur sicut verum: sed si futurum contingens esset verum, tunc accideret de necessitate, vt probat Philosophus. ergo sequeretur quòd iste ex necessitate saluaretur, & quòd non posset non saluari, & sic liberum arbitrium periret, quod est impossibile, & impossibile nõ sequitur nisi ex impossibili. ergo videtur quòd impossibile sit prędestinationẽ certitudinem habere, quia alia probata sunt possibilia esse. 1. peri. ca. vlti.

¶ Sed contra. Prædestinatio in sui ratione includit pręscientiam, sed ipse Deus habet certam cognitionem de omnibus quæ cognoscit, vt supra habitum est, ergo videtur quòd prædestinatio sit certa. dist. 36. q. 1. ar. 3.

Respõdeo, Dicendum quòd quidam dixerunt quòd Deus non

præscientia iniquitatis quorumdam, & preparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia, est qua in præsenti iustificamur atq; ad recte viuendum & in bono pseuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur, ita reprobatio Dei qua ab eterno nō eligendo quosdam reprobauit, B secūdum duo consideratur, quorum alterum præscit & non preparat, id est, iniquitatem, alterum præscit & præparat, scilicet æternam pænam. Vnde August. ad Prosperum & Hilarium. Hęc inquit regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccatis prescitos esse non præparatos: pænā autem esse præparatam. Præparauit enim Deus, vt ait Aug. in li. de bono perseuerātię, in præsciētia sua quibus voluit bona sua, & quibuscunque donat proculdu- C bio se donaturum esse præsciuit. Præparauit etiā Deus: vt ait Fulgentius, malis ignem æternum: illis vtique quos iuste preparauit ad luenda supplicia, nec tamen præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim Deus quod diuina æquitas redderet: non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit sanctos ad iustitiam percipiendam, sic preparauit iniquos ad iniustitiam admittendam: quia prauitatis preparator nunquām fuit. B Sicut ergo predestinatio Dei proprie est prescientia & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quęcunque liberātur, ita reprobatio Dei est prescientia malitię in quibusdā non finiendę preparatio pęnę non terminandę. Et sicut prędestinationis effectus est gratię appositio, ita reprobationis ęternę quodāmodo effectus esse videtur obduratio *. Nec obdurat Deus, vt ait August. ad Sixtum, impartiendo C malitiam, sed non impartiendo gratiā, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt nec merentur potius vt non impartiatur: hoc digni sunt,

non cognoscit futura contingentia nisi secundum ꝙ sunt, scilicet sciens ea esse contingentia, sicut necessaria esse necessaria. Sed hoc improbat Boe quia secundum hoc sequeretur ꝙ Deus non plus cognosceret de salute hominum futura quam homo qui scit etiam eam contingentem. Vnde alij dixerūt ꝙ

de cōso. lib. 5. prosa vlt.

prædestinatio habet certitudinem, ita ꝙ numerus saluandorū apud Deum est certus accipiēdo numerū quo numeramus, scilicet ꝙ saluabūtur centum vel mille, & sic de alijs. Non autē certus est numerus materialiter sumpt⁹ scilicet quo ad supposita, quia illi homines possunt & saluari & non saluari. Sed hoc ē attribuere deo imperfectam cognitionem. Si enim cognoscit ꝙ tot saluabuntur & non quod illi, imperfecta est ei⁹ cognitio & in vniuersali tantum. Si autem cognoscit, quod etiā isti, oportet hoc certum esse, quia cognitio eius incerta esse non potest, sicut nec falsa. Et ideo dicendum est ꝙ numerus prędestinatorum vtroque modo acceptus, scilicet & formaliter & materialiter certus est Deo: sed incertus est nobis, nec tamen ista certitudo necessitatem saluandis imponit, qđ patet ex his quæ dicta sunt. Prædestinatio enim includit in suo intellectu pręsciēciam & prouidentiam salutis omnium. Prouidentia autem vt dictum est: quāmuis sit omnium, non tamē omnia necessario contingunt, sed secundum conditionem causarum proximarum, quarum naturas & ordinem prouidentia & prædestinatio saluat. Præscientia etiam non imponit necessitatem rebus, D nec in quantum est causa, cum sit causa prima cuius conditionem effectus non habet sed causæ * proximæ, nec ratione adæquationis ad rem scitam, quę ad rationem veritatis & certitudinis scientiæ exigitur, quia adæquatio ista attenditur scientiæ Dei ad rem non secundum ꝙ est in causis suis in quibus est vt possibile futurum tantum, sed ad ipsam rem secundum ꝙ habet esse determinatum, prout est præsens & nō futurum, & hoc supra expositum est: & ita patet, ꝙ certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

lib. 6. Hyppo. nosti. con. circa med. to. 7.

c. 17. to. 7.

li. 1. ad Monimū post meo.

* D. 324.

Dist. 38. q. 3. arti. 5.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ vtroque modo potest exponi. si enim intelligatur de corona præsentis iustitiæ dicitur coronam eius alius accipere, dū opera ipsius in charitate facta, quæ sibi & alijs proderant secundum quòd spiritus charitatis facit communia merita sanctorum, ipso peccāte sibi prodesse desinunt ad meritum vitæ æternæ: eorum tamen fructus in illis manet qui in gratia perseuerant. non autem ita ꝙ eadē numero gratia, quæ est in vno, ipso peccante in altero fiat. E Et similiter exponitur si intelligitur de corona futuræ gloriæ, q a sancti in patria existētes gaudent de omnibus meritis sanctorum qui in mundo sunt. vnde aliquo peccāte cuius multa merita præcesserunt gaudium illorum meritorum in æternum manebit in beatis, quod ipse peccando amisit, non ita ꝙ gloria quæ prædestinata est vni, alteri detur. Dicitur tamen. Ne alius accipiat coronam tuam, non ad excludendum prædestinationis certitudinem, sed ad ostendendam arbitrij libertatē.

¶ Ad secundum dicendum quòd dictum Greg. nō intelligitur de loco qui sanctis prædestinatus est: sed de loco quem tenent in ecclesia per statum præsentis iustitiæ, quia ecclesia nūquam destituitur existentibus in gratia. vnde peccantibus quibusdam alij in gratiam à domino aduocantur.

¶ Ad tertium dicendum ꝙ prædestinatio est liber vitæ secundum quòd dicitur in eo aliquid scribi non solum quātum ad A præsentem iustitiam, sed etiam quātum ad futuram gloriam, & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro vitæ, sed illud quod est ibi scriptum quantum ad præsentē iustitiam tantum, dicitur deleri non mutatione facta ex parte libri, vt quod aliquid in eo fuerit, quod postmodum non sit, sed ex parte illius qui in libro scriptus dicitur, inquantum, scilicet ipse mutatur a statu præsentis iustitiæ, & sic vita eius non repræsentatur præsens, sed ve præterita.

¶ Ad quartum dicēdum, ꝙ contingēs futurum vi motus, ib. ar. quāmuis non sit determinatū in causa sua, est tamen determinatū in esse suo secundum quod est actu, & sic subiacet certitudini præscientiæ, sicut supra dictū est de futuris contingentibus. dist. 38. Q. 5. ar. 5.

¶ Ad quintum dicēdum, ꝙ illud ꝙ mensuratur æternitate est simul cum omni tēpore, ita tamen quòd nullo eorum mensuratur, & ideo act⁹ diuinæ præscientiæ nō pōt poni ita esse nūc, quasi mensuretur p præsens tempus, vt ordinē præsentis ad futurum ad suū scitum habeat, sed ad omne tempus & ad omne scitum habet ordinem præsentis ad præsens. vnde cum dicitur, Deus præscit hoc non intelligitur quòd hoc sit futurū respectu diuinæ scientiæ, sed respectu huius tēporis in quo profertur, & ideo oportet huiusmodi verba & participia dicta de Deo à determinatione temporis absoluere, vt consignificent nūc æternitatis & non temporis, alias ineuitabiliter sequitur error. D

QVAESTIO IIII.

D

Deinde quęritur de reprobatione.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Quid sit.
Secundo. Vtrum Deus sit causa obdurationis & excæcationis quæ reprobationi quodammodo respondet.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum reprobatio addat aliquid supra præscientiam.

E

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ reprobatio nihil addat supra præscientiam. Reprobatio enim malorum est: sed horum non habet Deus nisi sciētiam simplicis notitiæ: vt supra habitum est. ergo reprobatio supra præscientiam nihil addit. dis. 38. q. 1. art. 1. Rom. 11.

¶ 2 Præte. Illud quod addit aliquid supra commune, non appropriat sibi nomen vertibile quod non iodicat substantiam rei, appropriat sibi nomen proprij, quia non addit aliquid, sicut diffinitio addit, sed reprobatio appropriat sibi nomē præscientiæ, cum dicimus enim communiter malos præscitos, & bonos prædestinatos. ergo videtur quòd reprobatio nihil supra præscientiam addat.

¶ 3 Præt. Magister supra. 35. dist. posuit rationes eorū quæ aliquid supra præscientiam & scientiam addunt vel dispositionis prouidentiæ &c. ergo cum non fecerit ibi de reprobatione mētionem, videtur quòd nihil supra præscientiam addat.

Sed

hoc merentur. Vnde Apostolus ait †: Cuius vult miseretur Deus, & quem vult indurat, misericordiam appellans prædestinationé, & præcipue prędestinationis effectum, id est gratiæ appositioné: obdurationem vero gratiæ priuationem. Non enim vt ait Augu. ad † Simplicianum, intelligendum est quòd Deus ita induret, quasi quemquam peccare cogat, sed tamen quibusdam peccato- G ribus misericordiam iustificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur: quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbédam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima indicat, quam non aperit, sed miratur Apostolus dicēs. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientię Dei.

Sed Contra. Præscientia est omnium tam bonorum quàm malorum: sed reprobatio non est nisi damnandorum. ergo aliquid supra rationem præscientiæ addit.

¶ Præter. Reprobatio opponitur approbationi: sed approbatio dicit aliquid in voluntate, cum ergo opposita sint eiusdem, videtur q reprobatio ponat aliquid in voluntate & nō in præscientia tantum.

Rom.9.

Respondeo, Dicēdū: q reprobatio addit supra præscientiā rationem prouidentiæ. Cum enim prouidētia diuina sit communiter omnium, tamen quodam speciali modo & priuilegiato est eorum in quibus inuenitur voluntas, per quam ęternę gloriæ capaces sunt, vnde specialis quidem modus prouidentiæ diuinæ attenditur, secundum ordinem talis naturæ in finé gloriæ, & secundum collationem eorum, quæ in finem illum promouent. Et quia ea conditione talis naturæ est vt à consecutione finis deficere possit, ideo per prouidentiam diuinam ordinatum est, vt talis defectus in bonum iustitiæ cedat, dum culpæ pœna adhibetur, & ideo sicut prouidentia diuina respectu ipsius boni quod est per consecutionem gratiæ & gloriæ cū præscientia eius dicitur prædestinatio, ita prouidentia diuina respectu mali oppositi cum pręscientia defectus dicitur reprobatio. Et quia bonum subiacet prouidentię, vt causatum & ordinatum, ideo dicitur, quòd prædestinatio est causa gratiæ & gloriæ ad quam ordinatur: sed quia malum non subiacet prouidentiæ, vt intētum, vel causatum, sed solum, vt præscitum & ordinatum, ideo reprobatio est tantum pręscientia culpæ & non causa, sed pœna, per quam culpa ordinatur est præscientia & causa.

Lib.1.q.2. post med. to.4.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd malorum vt fiant Deus habet scientiam simplicis notitiæ, sed vt ordinentur habet etiam horum scientiam approbationis, & hoc importat reprobationis nomen.

¶ Ad secundum dicendum, quòd reprobatio non addit ex parte reprobati supra præscientiam, quia nihil causatur in ipso per quod malus fiat. & ideo appropriat sibi nomen commune, addit tamen aliquid ex parte Dei reprobantis, s. voluntaté ordinis pœnæ ad culpam. vnde etiam in abstracto non ita appropriat sibi nomen commune sicut in concreto. vnde magis dicitur reprobatus præscitus, quam præscientia reprobatio.

¶ Ad tertium dicendum, q reprobatio opponitur prædestinationi, & ideo per oppositum datur intelligi posita prædestinatione.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus sit causa obdurationis.

12.q.79.ar.1. Et 2.dist. 37.q.2.art. 1. Et 2.dist. 43.1. Et de Mal.q.3.1. Et cont.lib. 3.c.162. Glo.ordinaria ibidem. Lib.1.text. 30.

AD Secundum sic proceditur. Videtur q obdurationis & excæcationis causa sit Deus per id quod habetur secunde Cor.4. Deus huius seculi excęcauit mentes infidelium: & vna glos. exponit de Deo vero. ergo videtur quòd ipse sit causa obdurationis excęcationis.

¶ 2 Præt. Excęcatio & obduratio sunt quædam pœnæ iustæ: sed omnis pœna iusta à Deo est: ergo excæcatio & obduratio à Deo sunt.

¶ 3 Præter. secundum Philosophum in posterioribus. Si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis: sed velle diuinum est causa quòd iste habeat gratiam: quia scilicet ipse vult. ergo videtur quòd non velle Dei, sit causa quare iste gratiam non habeat: sed hoc est obduratio. ergo ex parte Dei accipienda est causa obdurationis.

Tex.30.

¶ 4 Præter. Sicut dicit Philosophus in 2. Phy. id quod per suį præsentiam est causa salutis nauis, scilicet gubernator, per suį absentiam est causa periculi: sed Deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ. ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

Ca.4.de di. no.Aug. de Spū & ani-

Sed Cōtra est quod dicunt sancti communiter Diony Aug. & Ans. scilicet quod causa quare iste non habet gratiam est, quia ipse noluit accipere, & nō quia Deus noluit ei dare. quia F lumen suum omnibus offert: qđ tamen ab omnibus non percipitur, sicut nec lumen solis a cæco: sed obduratio est ipsa carentia gratiæ. ergo obdurationis causa non est ex parte Dei.

ma, c.17. to. 3. Ansel. de concor. gratiæ ante medium.

¶ Præt. Nullus culpatur vel punitur de eo cuius causa in ipso non est: sed homo punitur & culpatur pro obduratione vel pro carentia gratiæ. ergo huiusmodi causa est ipse.

Respondeo, Dicēdum q obduratio dicitur quãdoq; actus voluntatis obstinatæ in malum, cui pertinaciter adhæret: & sic constat quòd obdurationis causa nō est Deus sed homo, sicut nec alicuius actus peccati inquantū deformis est: quãdoque vero obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ quæ etiam excæcatio dicitur: quia gratia est quoddam lumen animæ & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Illum autē carere gratia ex duobus contingit. Tum, quia ipsę non vult recipere. Tum, quia Deus non sibi infundit vel non vult sibi infundere. Horum autem duorum talis est ordo, vt secundum non sit, nisi ex suppositione primi. Cum enim Deus non velit nisi bonum, nō vult illum carere gratia nisi secundum quòd bonum est: sed quòd iste careat gratia non est bonum simpliciter. vnde hoc absolute consideratum, non est volitum à Deo. Est tamen bonum vt H careat gratia, qui eam habere non vult, vel si ad eam habédam negligenter se præparat: quia iustum est, & hoc modo est volitum à Deo. Patet ergo q huius defectus absolute causa prima est ex parte hominis qui gratia caret: sed ex parte Dei nō est causa huius defectus nisi ex suppositione illius, qđ est causa ex parte hominis. Et per hunc modum inuenitur dici Deus quandoque causa excæcationis vel obdurationis: non quidem immittendo malitiam: sed non impartiendo gratiam, quod in ipso est. Si enim non necessario impartitur gratiam, in ipso est & non impartiri. vnde eius quod est non impartiri, aliquo modo causa est. Iste autem defectus potest dupliciter considerari, sicut etiam quilibet alius: enim defectus incidas ex defectu causæ secundæ, & non ex defectu causæ primæ, quem tamen defectum Deus non impedit, tamen impedire posset ne impedimentum naturæ cedat. Si iste defectus gratiæ comparetur ad voluntatem quæ est sicut causa proxima, inuenitur volun- I tas habere causalitatem ad ipsum, quæ bonum propositū non accipit cum accipere possit: & ex hoc est culpabilis & vituperabilis: quia malum cuius principium est voluntas, est huiusmodi. Si autem comparetur ad ipsum Deum non inuenitur causatus ab ipso: sed tantum permissus & ordinatus, vt scilicet sit in pœnam ipsius voluntatis deficere: vnde dicit Aug. in 1. confessionum. Iussisti domine, & sic est, vt omnis inordinatus animus sibijpsi sit pœna, & talis ordinatio à Deo est. vnde respectu ipsius defectus nullam causalitatem habet, sed respectu ordinationis tantum: & hoc significatur cum obdurare dicitur.

Ca.12.to.2

Et Per Hoc patet responsio ad primum. Quidam tamen dicunt, q Deus est causa obdurationis, sicut natura causa quietis, quod expresse falsum est: quia quies naturalis est finis motus naturalis & per se intenta à natura quod hic dici non po- K test. Quòd Deus dicitur excæcare permittendo defectum & ordinando.

¶ Ad secundum dicendum, q obduratio dicitur pœna prout dicit defectum illam ordinatum: & sic reducitur in diuinam causalitatem non ratione defectus, sed ratione ordinis, qui est à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, q effectus non consequitur nisi concurrentibus omnibus causis: sed ex defectu vnius consequitur negatio effectus. Dico ergo, q causa gratiæ sicut agēs est ipse Deus: & sicut recipiens est ipsa anima per modum subiecti & materiæ: & ideo quia formæ inductæ non est causa materia, neque subiectum nisi tale, ex cuius principijs fluit accidens quale accidens nō est gratia: ideo non dr simpliciter anima causa gratiæ: sed recipiens tantum: Deus autem causa. Nec oportet q omnis defectus incidat ex parte agentis: sed potest incidere ex parte recipientis, & ita est in proposito.

¶ Ad quartum dicendum, q Deus quantum est in se, nulli

est

est absens: sed homo à Deo præsente se absentat, sicut à præsente lumine qui claudit oculos, & ideo non est simile quod pro simili inducitur. A.

EXPOSITIO TEXTVS.

INtelligẽtia enim conditionis &c.§ Hoc sic exponi potest: accipiant duo dicta, quorum vnum est verũ, scilicet Petrum posse damnari. alterum falsum, scilicet Petrũ non posse damnari: si adiũgitur conditio quæ implicite intelligit in hoc participio prędestinateus, intellectus illius conditionis facit dictũ quod prius erat falsum esse verũ: quia si Petrus est prædestinatus, Petrum non posse damnari est verum. Faciet etiam impossibilitatem in dicto, quod prius erat verum, Petrum enim posse damnari est impossibile, si est prędestinatus: vt tamen impossibilitas ad necessitatem consequẽtiæ referatur. § Quod tamen in actionibus vel operationibus &c.§ operationes Dei nominat quas explet nulla creatura mediante, sicut intelligere, velle, & huiusmodi, & quia tales operationes ęternitate mensurantur & non tempore, ideo non sequuntur necessitatẽ præteriti, sed manent in libertate præsentis: ita tamen, quod immobilitas non tollatur. non enim potest Deus nunc velle, & quod nunc vult postea nõ velle: sed suum æternum velle semper est in libertate voluntatis eius, & ideo ex veritate prædestinationis: non sequitur aliqua necessitas ex parte prædestinatis: sicut nec ex parte prædestinati. Potest enim & prædestinare & non prędestinare. Operationes autem Dei & hominum nominantur quæ à Deo mediante creatura vel in creatura explentur, & quia ex parte creaturæ tempore mensurantur, ideo transeunt in præteritum & necessitatem acquirunt. § Ita reprobationis æternæ quodammodo effectus &c. § Hoc ideo addit: quia non est simpliciter concedendum, quòd reprobatio obdurationis sit causa: sed solum permissionis & ordinationis: vt dictum est. Corp. art.

DISTIN. XLI.

A

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis, & misericordiæ.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ, obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum nõ ĩuenimus, quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia euacuet si nõ gratis donetur: sed meritis redditur. Miseretur itaque secundum gratiam quæ gratis datur, obdurat autem secundum iudicium quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt sicut reprobatio Dei est, nolle misereri, ita obduratio Dei, sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid, quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior B nõ erogetur. Ex his aperte ostenditur, quid misericordiam quid obdurationem intellexerit Apostolus: & quia misericordia nullum aduocat meritum, obduratio vero nõ est sine merito, & mi-

DISTINCTIO XLI.

DIVISIO TEXTVS.

HIc Determinat Magister de causalitate prædestinationis & reprobationis, excludens errorem eorum qui vtrinsque causam ex parte nostra assignabant, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit vtrunque ex parte nostra causam non habere. In secunda, ostendit scientiam Dei nunquam diminui. ibi § Præt. Considerari oportet & cætera. § Primam in duas. In prima ostendit veritatem. In secunda excludit errorem. ibi § Opinati sunt tamen quidam. § Et hæc diuiditur in duas. In prima excludit errorem illorum qui ponebant opera nostra secundum hoc quòd sunt à Deo præscita: esse causam vtriusque. In secunda, errorem illorum qui ponebant opera præcedentia, etiam in rerum natura, esse causas prædestinationis & reprobationis, ibi § Multi vero de isto profundo &c. Prima in duas. In prima, ponit opinionem quæ authoritate August. videtur muniri: quam tamen authoritatem Magister simul cum opinione ab Aug. retractatam ostendit. In secunda ponit obiectionem eorum ex alia authoritate sumptam, quam etiam retractatam dicit, licet quidam soluere conentur eam in sufficienti solutione. ibi § His tamen videtur &c. § § Præt. Considerare oportet & cætera. § Hic ostendit scientiæ diuinæ immutabilitatem. Et circa hoc duo facit. Primo mouet quæstionem. Secundo determinat eam. ibi § De præscientia primo &c. § Circa hoc duo facit Primo, determinat quantum ad præscientiam. Secundo, quantum ad scientiam. ibi § De scientia autem aliter di &c. § Vbi tria facit. Primo, determinat quæstionem. Secundo, ponit obiectionem in contrarium. ibi § Ad hoc autem opponitur & cætera. § Tertio soluit eam. ibi § Sed ad hoc di. &c. §

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo, Vtrum electio Deo ab æterno conueniat.

Secundo. De ordine prędestinationis ad electionem.

Tertio. Vtrũ præsciẽtia meritorum sit causa prædestinationis & reprobationis.

Quarto. Vtrũ prędestinatio iuuet meritis & orationibus, sanctorum. Rom. 9.

Quinto. Vtrum Deus sciat nunc omne quod olim sciuit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in Deo sit electio.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd electio nullo modo in Deo sit. Electio enim secundũ Philosophum in 3. Ethico. sequitur consilium sicut cõclusio eius: consilium autem vt ibidem dicit, est C quæstio quædam. cum igitur Deo non competat inquisitiua cognitio, videtur quòd Deo non competat electio. 1.p.q.23.arti.4.cap.3.

¶ 2 Præt. Electio ponit discretionem quandam: sed Deus ęqualiter se habet ad omnes: quia sicut Diony. in 4. c. de diui. nom. dicit: sicut enim sol non ratiocinans, neque præeligens radios suos diffundit in omnia corpora, ita & diuina bonitas in omnes creaturas: ergo videtur quòd Deo eligere non competat.

¶ 3 Pręt. Electio requirit multitudinem in eis quorum est electio: sed ab æterno omnia non fuerunt nisi vnum in Deo. ergo videtur ꝙ electio non sit æterna: sed quicquid est in Deo est æternum. ergo electio nihil ponit in Deo.

¶ 4 Præt. Operationi eligentis aliquid intelligitur præexistere in re quæ eligitur: sed operationi diuinę nihil prężexistit in creatura. ergo videtur quòd electio Deo non competat.

Sed Contra. Ad Ephes. 1. dicitur. elegit nos in ipso ante mũdi constitutionem & cætera. ergo videtur quòd Deo conueniat electio. D

Respondeo, Dicendum, ꝙ electio importat segregationem quandam. Hæc autem segregatio non potest esse nisi aliquorum, quæ habent aliquam permistionem vel conuenientiam, & ideo illius quod in se determinatum est & discretum, non potest esse electio. Et ideo electio vt dicitur in 3. Ethic. non est finis vltimi: qui vnicuiq; naturaliter est determinatus: sed tantum eorum quæ sunt ad finem, ad quem per plura media deueniri potest, licet quædam sint conuenientiora quæ eligũtur. Hoc autem segregatio potest esse tantum in conceptione alicuius operantis, vel etiam in executione operis. Ex his, tria possumus accipere circa electionem de Deo dictam. Primo, quòd electio non conuenit Deo respectu suijpsius, non enim est electio finis, sed eorum quæ sunt ad finem Secundo, potest accipi à quibus eligũtur: quia scilicet ab his qui nati sunt participare eundem finem. vnde non dicitur quòd homines qui eliguntur ad gloriam eligantur ab irrationabilibus: sed ab hominibus qui nati sunt gloriam assequi. Tertio, potest accipi ꝙ electi vno modo est æterna. alio modo temporalis, si enim accipitur secũdum ꝙ est in proposito ipsius Dei, sic æterna est quia ab æterno voluit bonos a malis segregare in gloriam. Si autem sumatur secundum quòd est in executione operis, sic est temporalis: sicut quando aliquis segregatur à culpa originali vel actuali in gratiam, vel à communi statu in prelationis officium, & sic de aliis quæ diuino munere aliquibus specialiter conferuntur. Cap. 6. E

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ accidit electioni quòd sequatur inquisitionem: ex eo scilicet quòd est in tali natura, qu æ eorum, quæ sunt ad finem sine inquisitione cognitionem non habẽt, sicut est in nobis, quod omnino Deo non competit, qui omnium certam cognitionem habet.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ quamuis ipse quantum in se est

æqualiter

æqualiter se habeat ad omnia, non tamen omnia eandem idoneitatem habent ad recipiendum largitionem bonitatis eius, & huius diuersitatis cognitionem, & ordinationem habet, & ideo conuenit sibi electio. Quod autem dicit Diony. de comparatione diuinæ bonitatis ad solem, intelligendum est esse simile, quantú ad vniuersalitatem cómunicationis, & non quantum ad priuationem electionis. Sicut .n. sol nulli radios suos subtrahit, ita nec Deus munera bonitatis suæ, quæ tamen non eodem modo in omnibus recipiútur, & huius diuersitatis Deus est cognitor & ordinator, quod soli corporali non competit. Vbi supra

¶ Ad tertium dicendú, q Deus ab æterno non tantum cognouit de rebus illud esse, quod nunc in ipso habebant: sed esse quod in propria natura habituræ erant, secundum quod esse vnitaté non habent: sed magnam distantiam ad participandam diuinam bonitatem, & ita cóuenit sibi ab ęterno electio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd operationi creationis nó pręexistit aliquid in re, & ideo non proprie dicuntur ea quę terminantur ad esse eligi: sed operationi diuinæ qua iustificat & glorificat præexistit natura, vel in proprio esse, vel in diuina cognitione.

sericordiæ verbo hic accipitur, prædestinatio, & præcipue prædestinationis effectus, obdurationis vero non ipsa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum sed gratiæ priuatio, siue subtractio, quæ quodam modo est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & G prędestinatio pro suo effectu, cui est gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iustificationem nulla sint merita, multo minus & ipsius prędestinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis qua ab æterno quosdá præsciuit futuros malos & dánandos: sicut elegit Iacob & reprobauit Esau: H quod nó fuit pro meritis eorum quę tunc haberent: quia nulla habebant: quoniam nec ipsi existebant; nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum electio præcedat secundum rationem prædestinationem.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur q electio prædestinationem non præcedat secundum rationem. Electio enim addit aliquid supra pręscientiam, aliàs etiam esset malorum: addit autem actum volútatis, vt patet ex Philosopho. 8. & 9. Ethi. Cum ergo prædestinatio nihil addat supra pręscientiam nisi voluntatem salutis quorundam, videtur q electio prædestinationem non præcedat secundum rationem, sed sit idem sibi. 8.Eth.ca.4.

¶ 2 Præter. Electio præsupponit diuersitatem in eis inter quæ est electio: sed diuersitas, quæ est in hominibus ad consecutione finis est per effectum prædestinationis, id est per gratiam ergo videtur quòd electio etiam prædestinationem sequatur secundum rationem.

K ¶ 3 Præt. Vocatio sequitur prędestinationem, vt habetur Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: sed vocatio videtur inesse electioni: quia quod eligitur ad aliquid videtur quodam modo vocari in illud. ergo videtur quòd electio prędestinationem sequatur.

Sed Contra. Dilectio præsupponit electionem sicut ipsum nomen ostendit: sed prædestinatio sequitur dilectionem quia non præparantur bona nisi eis qu. diliguntur. ergo videtur q prædestinatio electionem sequatur.

Respondeo, Dicendum, quòd prædestinatio & electio addunt aliquid supra præscientiam sicut dispositio & prouidentia, vt intelligatur, quòd sicut dispositio & prouidentia se habent respectu omnium communiter, ita electio & prædestinatio respectu hominum. vnde sicut prouidentia addit supra dispositionem, ita prædestinatio supra electionem. Quod satis patet ex his, quæ supra dicta sunt. Dictum est enim q dispositio Dist. 40. q. 1. art. 2.

F diuina attenditur in ordinatione partium vniuersi ad inuicé, & ad finem, secundum quòd vna natura alij præfertur ex ordine diuinæ sapientiæ. Similiter est in electione. Ipsa enim diuina ordinatio qua quidam alijs præferuntur ad consequendam beatitudinem, electio dicitur.

a *Opinio quorundam in qua fuit aliquando Augustinus: sed postea retractauit.*

OPinati sunt tamen quidam, Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurú præsciuit, qui in eum crederet, & ei seruiret, quod aliquando G August. se sensisse dicit in lib. Retractationum, vbi aperte ostédit, quòd si propter futura merita electus esset, iam non ex gratia esset electio. Nó ergo ideo electus est à Deo, quia talis futurus erat: sed ex tali electione talis est factus, ita dicens. Disputans ergo quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit, ad hoc perduxi ratiocina- H tionem vt dicerem. Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est: sed finem elegit in præscientia, & quem sibi crediturú esse præsciuit, ipsum elegit, cui spiritum sanctum daret, vt bona operan-

Prouidentia autem attenditur in collectione eorum, per quæ res attingunt finem, & inapplicatione ad finem. Similiter prædestinatio attéditur in hoc, quòd electis præparantur bona gratiæ, & bona gloriæ, quibus applicatur ad finem, & hoc patet etiá ex modo loquendi consueto. Sicut enim dicimus disponi res, prouideri autem tá res ipsas quàm etiá ea, quę rebus conferuntur in finem ordinantia: ita etiam electio proprie est hominú, sed prædestinatio tá hominum q etiam eorum quæ eis conferuntur. non enim dicitur, quòd gratia eligatur homini: dicitur tamen, quòd gratia prædestinatur homini. † lib.1.c.23 to 1.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q electio non est actus voluntatis absolute, sed in ordine ad intellectú ordinátem, sicut Philosophus ibidem innuit. Prædestinatio autem dicit actum voluntatis absolute, qui consequitur ordinem illum. Electio .n. diuina est qua aliqui ex ordine suæ sapientiæ ordinátur ad finem beatitudinis: sed prædestinatio est secundum quòd præparantur eis ea, quæ perducunt in finem: & ideo sicut volun- a.q tas ordinans in finem, præcedit actum voluntatis præparan- I tis ea, quæ ducunt in finem, ita electio prędestinationem præcedit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd electio diuina non pręexigit diuersitatem naturæ in diuina cognitione, & facit diuersitaté gratiæ, sicut dispositio diuersitatem naturæ facit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vocatio semper est temporalis, quia ponit adductionem quandam ad aliquid. Et ideo est quædam vocatio ad esse per creationem, cui vt dictum est: nó respódet æterna electio. vnde dicitur Rom. 4. qui vocat ea quę non sunt &c. Et est quædam vocatio temporalis ad gratiam, cui respondet & electio temporalis & æterna. hæc autem vocatio est vel interior per infusionem gratiæ, vel exterior per vocem prædicatoris. Interior auté vocatio & temporalis electio ad gratiam, semper sunt simul; sed differunt secundum rationem, quia electio inquantum dicit segregationem, respicit terminum à quo, vocatio autem terminum ad quem magis: K sed differt à iustificatione secundum rationem, quia vocatio pertinet ad motum naturæ proficiscentis in gratiam: sed iustificatio respicit esse consequens terminum motus, secundum quòd gratia facit iustum esse. De dilectione autem quomodo se habet ad electionem, & prædestinationem, pertinet ad tertium librum, vbi agitur de dilectione, qua Deus diligit creaturam. 32. distinct. Distin. 39. q.2. Art. 1. q.1 art.2.

ARTICVLVS III.

c *Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis.*

DEinde quæritur: vtrum præscientia meritorum, sit causa prædestinationis. Et videtur, quòd sic. Primo per Gloss. Ambr. quæ habetur super epistolá ad Rom. vbi hæc verba ex persona Dei proponit. Dabo illi gratiam, quem scio 1.par.q.23 art.5. Et de ver.q.6.art. 2. Ambro. ad Rom. ca.9. to.4

scio ad me toto corde post errorem reuersurum: sed propositum dandi gratiam dicitur prædestinatio. ergo videtur, quòd præscientiam meritorum præsupponat.

¶ 2 Præt. Voluntas Dei prędestinantis, iniusta esse non potest: sed ad iustitiam distributiuam pertinet, vt inæqualia non nisi inæqualibus tribuantur, cum ergo homines non sint inæquales ad perceptionem gratiæ, nisi per aliqua opera ipsorũ vel aliorum, cum ex natura omnes habeant capacitatem gratiæ, videtur quòd præsciẽtia operum sit causa prędestinationis.

† ca. 3. to. 7.

† Rom. 9.

¶ 3 Præt. In præsciẽtia operũ duo sunt. Vnum æternum, s. Dei scientia & vnum temporale, s. opera præscita. Similiter in prędestinatione duo sũt: vnum æternum, s. voluntas diuina, & alterum temporale, s. collatio gratiæ. Sed æternum quod est in præscientia est prius ratione, & quodammodo causa eius quod est in prædestinatione, quia voluntas præscientiam præsupponit. similiter tẽporale est aliquo modo causa temporalis, quia opus quo iste se præparauit ad gratiam est aliqua causa ad minus sicut dispositio materialis ad acceptionem gratiæ, & opus informatũ gratia est causa meritoria gloriæ. ergo videtur, quod præscientia operum sit causa prædestinationis.

† 1. ad Cor. cap. 12.

¶ 3 Præt. Prædestinatio præsupponit electionem: sed electio alicuius ab aliquo non est, nisi propter aliquã idoneitatem maiorem ad consecutionem finis: hoc autẽ non potest esse nisi per maiorem præparationem ad gratiam, quæ per opera fit. ergo videtur, quòd prædestinatio præsupponat præscientiam operum.

¶ 4 Præt. Prædestinatio est voluntas salutis hominis, non tantum, vt intelligatur de voluntate antecedente, quia hac voluntate vult oẽs homines saluos facere, vt dicit Dam. sed de voluntate consequente, cum igitur voluntas consequens respicit merita, videtur quod præscientia meritorum sit causa prædestinationis.

2. fid. orth. cap. 29.

Sed contra. Omne illud, quod respicit meritum, est aliquo modo debitum, & non omnino gratuitum: sed prædestinatio est ex gratuita voluntate, quam nulla merita aduocant, vt dicit Aug. ergo videtur, quod præscientia meritorum non sit causa prędestinationis.

In epistola 105. ad Sixtum. to. 2.

¶ 2 Præt. Ad idem est totum, quod in litera adducitur.

Respondeo, dicẽdum, quod prescientia meritorum vel aliquorum operum, nullo modo est causa prædestinationis diuinæ, quod patet, si consideretur totum id, quod in prædestinatione est de essentia ipsius: sed nihil prohibet illud, quod est effectus prædestinationis, s. gratia & gloria, quæ oblique ponuntur in eius diffinitione, habere aliquam causam ex parte nostrarum operationum. De essentia. n. prædestinationis est præscientia, & voluntas salutis aliquorum. Sciẽtia autem de salute eorum non causatur a scientia operum aliquorum, quia ipse non venit in cognitionẽ effectus per causam, sed per seipsum. Vnde non potest dici in eo, quod ipse scit hoc, quia scit causam huius:

A sed inquantum intuetur essentiam suam, quæ est omnium similitudo, videt vnumquodq; in se, tam causam quam causatum. Similiter etiam voluntas sua cum sit libera, magis etiam quam aliqua voluntas non habet causam, nisi finẽ voluntatis suæ. finis voluntatis suæ, est sua bonitas quæ est ipsemet. vnde dicitur cõmuniter, quòd Deus vult hoc propter bonitatem suam, nõ quia sciuit hoc, vel quia hoc factum est. Sed tñ effectus voluntatis eius, scilicet ipsum volitũ ordinatum ad bonitatem suam, potest procedere ex aliqua causa, quã Deus præsciuit ab æterno, & istum ordinem causę ad causatũ deus vult, & vult quod effectus sit, quia causa est: non autem ita quod causalitas referatur ad voluntatem, sed ad volitum: & ista causa voliti non volendi, dicitur ratio quædã voluntatis ex parte effectus. Sed hæc causa quibusdam habet cõpletam rationẽ causæ & sufficienter inducit effectum, quandoq; vero est tantum dispositio. Ita etiam ad duplicem effectũ prædestinationis diuersimode se habet nostra operatio, quia opus meritorium informatum gratia, est causa meritoria gloriæ: sed opus bonum præcedens gratiam, non est causa meritoria eius, sed solum dispositio quædam. Vnde patet, quod prædestinatio causam nõ habet, sed habet rationẽ ex parte effectus secundum quam rationalis, & iusta dicitur.

† c. 18. to. 7.

† q. 2. ad Simplicianum. to. 4. Mal. 1. cap. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in illis verbis Ambr. non designatur, quòd opus nostrum sit causa voluntatis diuinæ, neque etiam, quòd sit causa ipsius dationis gratiæ, sed solum dispositio quædam, vt hoc intelligatur non de opere sequente gratiam, quod virtutem merendi habet à gratia, & neq; causa eius est: neque dispositio ad ipsam, sed de opere præcedente, quod est dispositio ad gratiam. Illi enim Deus proponit gratiam infundere, quem præscit se ad gratiam præparaturum & non tamen propter præparationem, quę non est sufficiens causa gratiæ nec finis voluntatis eius, sed propter bonitatem suã. Vult tamen, quod iste habeat gratiam, quia præparauit se, secun-

E dum modum loquendi, quo dicitur, quod dat sibi gratiam, quia præparauit se, vt coniunctio denotet dispositionem, & non causam. Sed respectu actus volendi non potest designare neq; dispositionem, neq; causam. non enim ideo voluit, quia iste præparauit se, sed solum, quia bonum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam in iusto homine causa eliciens actum volendi est finis voluntatis: sed ex parte effectus accipit causam ex opere hominum, quod discretionem in eis facit. Vt si quæreretur à iusto iudice: quare vis huic plus dare quàm illi, si vellet reddere causam voluntatis diceret, propter bonum iustitiæ, quod in hoc opere relucet. Si autem vellet assignare causam operis diceret, quòd iste magis dignus est. Sed tamen sciendum, quòd prædestinatio respectu huius effectus, habet rationem iustitiæ distributiuæ,

do, etiam æternam vitam consequeretur. Ecce hic aperte dicit, non propter opera eum elegisse, sed propter fidem qua eum præuidit crediturum: sed quia & in fide meritum est sicut & in operibus, hoc retractauit dicens. Nõdum diligẽtius quæsiueram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus. Reliquię per electionem gratiæ saluæ fient, quæ vtiq; non ex gratia si ex meritis procedit, vt iã quod datur, non secundum gratiam, sed secundum debitum redditur potius meritis, quàm donetur. Perinde quod continuo dixi. Dicit enim idem Apostolus. Idem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Nunquam autem dictum est. Deus credit omnia in omnibus: ac deinde subiunxit.

C Quod ergo credimus nostrũ est, quod vero bonum operamur, illius est, qui credentibus dat spiritumsanctum. Sed hoc profecto non dicerem, si iam scirem etiã ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrunque datum est per spiritum fidei, & charitatis. Et quod paulo post dixi. Nostrum enim est, credere & velle. Illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operãdi per spiritumsanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris. Verum est quidem, sed eadẽ regula est, & vtrunq; ipsius est, quia ipse præparat voluntatem, & vtrunque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. ergo & meritũ fidei de misericordia Dei venit. Non ergo propter fidẽ vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam iustificationis in tempo-

B re, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vnde Augus. in lib. de prædesti. san. Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit: sed vt essemus tales per ipsam electionem gratiæ suę, qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

¶ *His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus.*

His tamen aduersari videtur quod dicit Augustinus super Malachiam prophetã: vbi scriptũ est Iacob dilexi: Esau autem odio habui. Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quẽ vult indurat: sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest. Venit. n. de occultissimis meritis, quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum, vnam massam fecerunt, tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiãtur iustificatione.

D Et idem præcedit in alijs peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur August. dicere, quòd & ipsa Dei voluntas, qua alios elegit, alios reprobat ex meritis proueniat: sed occul-

stributiuæ, scilicet respectu gloriæ. & ideo possumus dicere, quòd Deus dat isti gloriam & non illi, quia iste meruit & non ille. & similiter vult, ꝙ iste habeat & non ille, quia iste dignus & non ille. Sed respectu primi effectus, scilicet gratiæ, habet rationem magis liberalitatis, quàm iustitiæ: quia gratia datur gratis & non reddit meritis. vnde ex parte recipientis nõ est assignare causã, quare dignus sit gratia, sed solum dispositionem quandam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ præscientia non est causa voluntatis, quia voluntas libera est. Possum.n. illud quod scio non velle: & ideo ratio procedit, quia causa eliciens actum voluntatis, non est nisi finis eius. † lib.1.c.23 to.1.

¶ Ad quartum dicendum, quòd electio diuina requirit diuersitatem in electis: non tamen quæ sit causa voluntatis eligentis: immo potius econuerso. sic etiam dispositio eius causat rerum diuersitatem in naturis.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ in intellectu prædestinationis, includitur voluntas cõsequens, quæ respicit opera, non quasi causam volũtatis: sed sicut cãm meritoriam gloriæ, & sicut ꝑparationem ad gratiam.

tissimis, idest, pro meritis alios voluerit eligere alios reprobare, & quòd pro meritis alijs apponitur gratia iustificationis, alijs nõ: vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit ignoratur, nisi forte hoc dicatur intellexisse, qđ supra diximus eum retractasse. Nam ibidem etiam quędam alia
G continue subdit, quæ in lib. Retracta: aperte retractat quod vtrunque legenti patebit. Vnde verisimile est, in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiũt forte dictũ, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vt iustificationis gratiam mereatur, sed quia aliqui non adeo mali sunt, vt mereantur sibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest per quam iustificatur:
H potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint. alij vero ita viuunt, vt & si non mereantur gratiam iustificationis, non tamen mereantur omnino repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit, in quibusdã peccatoribus præcedere quo digni sint iustificatione, & in alijs quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

d Opinio quorundam falsa, de occultis Dei differentium carnaliter.

Multi vero de isto profundo quęrentes reddere rationem, atq; secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinẽ iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt dicentes: quòd animæ sursum in cœlo peccant, & secundum peccata sua ad corpora, pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur. Ierunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum, dicentes, animas in cœlo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusa esse. Hoc autem respuit catholica fides, propter euidentem Apostoli sentẽtiam qua ait. Cum nondum nati essent, aut aliquid boni vel mali egissent &c. † Rom. 9. Melior est ergo fidelis ignorãtia, quã temeraria scientia. Elegit er-

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum prædestinatio iuuetur aliquo opere humano.

Quarto quæritur. Vtrum prædestinatio iuuetur aliquo opere humano. Et videtur, quòd non. Causa enim quæ per se inducit effectum sine adiutorio alterius, perfectior est, quam quæ adiuuatur ad effectum inducendum: sed prædestinatio est causa perfectissima. ergo nõ iuuatur aliquo ad effectum suum. 1.par.q.23. art.8. Et de ver.q.6. artic.6.

¶ 2 Præt. Illud quo posito vel remoto, nihilominus manet effectus, non videtur iuuare ad consecutionem effectus: sed ex quo prædestinatio ponitur esse alicuius, siue aliquis oret pro eo, siue non oret, saluabitur, quia prædestinatio irrita esse non potest. ergo videtur, quòd omnino nihil iuuet ad salutem eius.

¶ 3 Præt. Effectus prædestinationis est gratia & gloria, quorum vtrunque à solo Deo est. ergo nihil aliud iuuat ad prædestinationis effectum.

Sed contra. Est quod Greg. dicit in Dialo. ꝙ prædestinatio orationibus sanctorum iuuatur, quod probat per id quod habetur Gen. 25. ꝙ Isaac orauit pro vxore sua Rebecca, eo ꝙ sterilis esset, & dominus dedit ei conceptum: & tamen Iacob qui de illo conceptu natus est, prædestinatus erat ad vitam. Greg. lib.1. Dialo. ca.8. to.2.

¶ Præt. Si prædestinatio non iuuatur ex operibus nostris. ergo non oportet orare pro aliquo vt saluetur, & eadem ratione, neque pro seipso, neq; aliquod opus bonum operari, & ita lex diuina vana est, quæ ad bonum operandum nos inducit.

¶ Præt. Potẽtiæ naturales, & habitus gratuiti in vanum erunt, ex quo non oportet non operari ad consecutionem finis, quæ omnia inconuenientia sunt. ergo prædestinatio orationibus sanctorum iuuatur.

Respondeo, dicendum, ꝙ ista quæstio dependet à prædicta: eo enim modo prædestinatio iuuatur, quo causam habet. vn-
F de sicut dictum est, ꝙ prædestinatio inquantum est actus diuinus, qui est velle vel scire, non habet aliquam causam ex parte nostra: ita etiam nec ex parte ista adiutorium habet, hunc actum, qui est velle, Deus nulla creatura cooperante operatur. sed effectus prædestinationis, hoc modo habet adiutorium, quo & causam habet. Vnde secundum hoc, omnis causa cuius operatione interueniente, cõpletur effectus prędestinationis, dicit prædestinationem iuuare, vel per modũ causæ meritoriæ, vel ex condigno, sicut aliqs habens gratiam meretur suo actu vitam æternam, vel ex congruo, sicut aliquis orãdo pro aliquo alio meretur sibi primã gratiam, vel etiã per suadẽdo ad bonum. vnde. 1. Cor. 3. dicitur. Dei.n. adiutores sumus vel per modũ dispositionis: sicut quando quis præparat se ad habendum gratiam, vel etiã naturali operatione, sicut motus cœli, & omnes causæ naturales iuuãt prędestinationem, inquantum eorum officio perficitur generatio, & sustentatio electorum. † Ex Augu. sermo. 7. de verbis apos. to.10.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ adiutoriũ illud non est propter indigentiã prædestinationis, sed vt saluetur ordo, quem
I in rebus diuina sapientia constituit, vt scilicet effectus procedat à causa prima mediantibus causis secundis.

¶ Ad secundum dicendũ, ꝙ in argumento supponitur falsum. Si.n. Stephanus pro persecutoribus non orasset, forte Paulus saluus non fuisset, sicut si aliquis nõ faceret opera meritoria, non acciperet coronam quæ prædestinata est sibi, nec tamen prædestinatio frustrari potest, quia præscitum est à Deo, quòd iste tali causa, & tali ordine saluabitur. vnde sicut est incompossibile prædestinationi, ꝙ iste non saluetur, ita est etiam sibi incompossibile, ꝙ non fuerit oratum pro eo, quamuis vtrunque in se sit possibile non esse.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ causa infundens gratiam est solus Deus: sed dispositio ad gratiam potest esse ex ipso eodem, qui gratias recipit, sed meritum gratiæ ex congruo potest esse etiã alterius iusti, sed ex condigno est etiam ipsius hominis: Chri-
K sti, cuius merita efficaciam habuerunt in totam humanam naturam, quia ipse caput ecclesiæ est.

ARTICVLVS V.

e Vtrum quicquid olim Deus sciuit, modo sciat.

Quinto quæritur. Vtrum quicquid Deus sciuerit olim, modo sciat, & videtur, quòd sic. Scientia Dei, vt supra habitum est, est inuariabilis: sed omnis scientia, quę desinit esse alicuius, cuius prius fuerat variatur. ergo videtur, ꝙ quicquid Deus olim sciuit, modo sciat. 1.par.q.14. art.14. Et 1. distin. 383. Et de ver. q.2. artic.7. Et 1. cont.c. 59.

¶ 2 Præt. Omne scitum à Deo, aut concipitur vt res quędam, aut enuntiabile significans esse rem: sed quãcunq; rem Deus sciuit, modo scit, quia vna & eadem res est, quæ modo est pręsens & prius fuit futura, & cras erit pręterita. & similiter videẽ esse vna veritas, quia veritas enuntiabilis reducitur ad veritatem rei sicut ad causam. ergo videtur, ꝙ quicquid Deus olim sciuit, modo sciat, siue sit res, siue enuntiabile.

¶ 3 Præt.

go eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent, eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed vt fierēt. Ait enim Apostolus. Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem, non ait quia fidelis eram. datur quidem & fideli, sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectissima, & à nostris sensibus remota.

Quæstio.

SEd quæritur, vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam, vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent. Quod nullatenus concedi oportet. Non.n. reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni, neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

C

c *An ea quæ semel scit Deus, vel præscit, semper sciat, vel præsciat, & semper scierit vel præscierit.*

b

PRæterea considerari oportet, vtrum ea omnia quæ semel scit vel pſcit Deus, semper sciat & scierit, ac præsciat & præscierit, an olim scierit vel præscierit, quod modo non scit vel præscit. De præscientia primo respondemus dicentes, multa eum præscisse, quæ modo non pręscit, cum enim eius præscientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quæ futura erant, præsentia fiunt, vel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinunt, sub scientia vero semper sunt. Pręsciuit ergo Deus omnia ab æterno, quæ futura e-

B

rant, neque præscire desinit: nisi cum futura esse desinunt. Neque cum præscire desinit aliqua, quæ ante præsciebat, minus ea noscit quam ante cognoscebat. Non.n. dicitur ex defectu scientię Dei, ꝙ aliqua pręscierit aliquando, quæ modo non præsciat: sed ex ratione verbi, quod est pſcientia. Præscire.n. est ante scire aliquid quā fiat. Ideoq; non potest dici Deus pręscire, nisi ea quę futura sunt.

Hic de scientia dicens, Deum semper scire quæ semel scit.

DE scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deꝰ semper omnia, quę aliquando scit, omnem.n. scientiam quam aliquādo habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita. Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est, modo non scit eū nasciturū. Sciuit ergo aliquid qđ modo non scit. Itē sciuit mūdum esse creādum, modo non scit eum esse creandū. aliquid ergo sciuit,

D

qđ modo non scit, & alia hmōi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus, ꝙ idē de natiuitate huius hoīs, & mundi creatione nūc etiam scit, quod sciebat antequā

A

¶ 3 Pręt. Consignificatio se habet propinquius ad dictionem quam ad orationem: sed diuersus modus significandi nō impedit vnitatem nominis. vnde dr̄ à grammaticis, albus alba album est vnum nomen, & sic de alijs. Cum ergo hæ: enuntiabilia. Sor. currere & cucurrisse ad vnū instans relata, in diuersis temporibus prolata, non differant, nisi per diuersam cōsignificationē temporis, videtur ꝙ sit vnum enuntiabile, & sic idē quod prius.

¶ 1. ad Timoth. ca. 1. Ex Augu. t. retiac. c. 13. to. 1.

¶ 4 Præt. Aut vnitas temporis pertinet ad vnitatē enuntiabilis, aut non: si ptinet ad vnitatē enuntiabilis: ergo cum dicta enuntiabilia referātur ad vnum tempus, vr̄ ꝙ sit vnum enuntiabile. Si autem non pertinet. ergo cum dicta enuntiabilia non distinguant nisi per diuersam consignificationem temporis, videtur ꝙ sint vnum enuntiabile.

¶ 5 Præt. Enuntiabile etiam res quędam est rationis: sed quācunq; rem Deus sciuit, scit. ergo ea hoc etiā videtur sequi, ꝙ quodcunq; enuntiabile Deus sciuit, scit.

Sed cōtra. Omne scitum à Deo est verum: sed quondā verum erat Christum esse moriturum. ergo fuit scitū à Deo.

¶ 2 Item. Quicquid est scitum à Deo est verum. ergo cū modo non sit verū Christum esse moriturū, non est scitū à Deo, non ergo quicquid Deus sciuit, scit. Si dicas, ꝙ in processu est figura dictionis, quia mutatur quid in quā.

¶ 3 Contra. Ista solutione posita, remanet eadem difficultas, quia mutabitur propositio, & dicetur non quodcunque enuntiabile Deus sciuit scit, vt conclusum est, sed enuntiabile est aliquod scitum. ergo non quicquid Deus sciuit, scit.

Dist. 38. q. 1 Art. 3.

Respondeo, dicendum, ꝙ sicut supra dictū est. Scientia Dei non tm̄ est rerum, sed etiam enuntiabilium. si ergo sciētia Dei referat ad res, sic nulli dubium est, quin omnem rem q̄ Deus sciuit, sciat: & sic optime procedit solutio Magistri in litera. Vna.n. & eadem res est, quæ significatur, cum diuersis tpibus profertur. Sor. currit & cucurrit. s. rursus Sor. Si autem referat ad enuntiabilia, tunc super hoc fuit duplex opinio. Quidā.n. dixerunt, ꝙ ad vnitatem rei significatæ sequitur vnitas enuntiabilis, quamuis etiā cum diuersa consignificatione temporis proferatur. Et s̄m hoc sequitur, ꝙ enuntiabile quod semel est verum, semper fuit & est verum, & ita qđ semel est scitum à Deo, semper erit scitum ab eo. Sed illa positio expresse cōtrariatur dictis Philosophi in prædicamentis, qui dicit, ꝙ eadem ppositio. s. Sor. sedet, quæ prius erat vera Sorte sedēte, eodem surgente efficitur falsa. Et præterea si ab vnitate rei enuntiabile haberet vnitatem, eadem ratione ex diuersitate haberet diuersitatem, & ita hoc enuntiabile Sor. currere diuersis temporibus prolatum, non esset vnum, nec aliquod nomen significans diuersas res vnum esset, & sic periret tam æquiuocatio, quam vniuocatio, quarum vtraq; requirit vnitatem nominis

Cap. de substantia proprietate. 6.

quod pluribus conuenit. vnde ab omnibus modernis conceditur, ꝙ sunt duo diuersa enūtiabilia. Sor. currere & cucurrisse, etiam si ad eundem cursum referatur. Et secūdum hoc distinguendum est de enuntiabili, quia vel potest sumi inquantum est res quædam rationis quasi materialiter, & sic quodcunq; enūtiabile sciuit, scit. Semp enim scit hoc enunciabile Sor. currere, habere tale naturā & tales partes. Vel pōt sumi signatiue, put per ipsum designatur esse rei cū suis conditionibus, quæ dantur intelligi ex consignificatione verbi, & sic non quodcunque enunciabile Deus sciuit, scit. Sciuit enim hoc enunciabile esse verum Christum crucifigi cum crucifigebatur, sed non scit modo esse verū, sed fuisse verum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd hoc non contingit ex aliqua mutatione facta circa scientiam Dei, sed circa rem ipsam. Sicut enim cum dicimus Deus præsciuit Christum moriturum, designatur respectus ad futurum. vnde quando desinit esse futurum, Deus iam non præscit illud, nulla tamen mutatione in eius præscientia facta: ita etiam cum dicit Deus sciuit Christum moriturum, designat respectus futuri in participio. vnde re in preteritum transeunte, non manet idem respectus, quo remoto, Deus nescit rem sub tali respectu esse. Vnde non variatur eius scientia, qui vno intuitu omnia conspicit, sed variatur respectus in natura rei. Contingit enim, vt supra dictum est, quòd in relatiuis prædicationibus fiat mutatio altero extremorum mutato, altero inuariabili manente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis veritas inuariabilis causetur ab esse rei: non tamen oportet, quòd propter vnitatem rei enuntiabile vnitatem habeat, sed veritatem: vnitatem autem habet, & diuersitatem ex his, ex quibus essentialiter constituitur, s. ex partibus suis, vnde cum diuersæ sunt partes horum enuntiabilium Sor. currere & cucurrisse, diuersa sunt enuntiabilia.

D. 36. q. vnica. art. 3.

E

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersus, modus significandi facit etiam diuersum nomen: sed quòd dicatur idem nomen à grammatico, hoc non est, quia simpliciter sit vnum, cum sint plures voces, albus, ba, bum, & multiplicato genere, quod est vox, necesse sit multiplicari speciem quod est nomen. vnde vbi multæ voces & multa nomina: sed dicuntur vnum nomen, quia pertinent ad idem condeclinium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd tempus significatum est extra essentiam enuntiabilis: & iden ab eo enuntiabilis nō concipit vnitatem vel diuersitatem: sed à tempore consignificato, quia propter diuersam consignificationem temporis, sunt diuersæ terminationes verborum, & diuersæ voces, vnde & diuersa enuntiabilia.

¶Ad quintum dicendum, quòd accipiendo enuntiabile, vt est tes quædam Dei, sic procedit argumentatio: sed sic non est ad propositum.

EXPOSITIO TEXTVS.

SEd hoc friuolū est &c. § Hoc pro tanto dicit, quia nimis est extorta expositio, vt dicatur illos esse dignos gratia, quia nō sunt ita indigni, vt alij. § Sicut antiqui patres credi &c. § Diuersitas enuntiabilia non impedit vnitatē rei creditæ, quia vel obiectū fidei est res, & nō enuntiabile, vt quidam dicunt, vel enuntiabile, secundū quod abstrahit ab omni differentia temporis, & tēpus determinatum non est de substantia fidei: sed fidei aduenit, secundum quod determinatur per doctrinam, prout fides ex auditu est.

† Super ps 50. circa illud. Redde mihi lætiti. to.3.

fierent, licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat nunc præteritū est. Ideoq; verba cōmutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandē rem modo per hoc aduerbium cras designamus, dum adhuc futura est modo per hodie dū præsens est, modo, per heri, dum præterita est. Ita anteq̄ crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandū, postquam creatus est, scit eum creatum, nec est hoc scire diuersa: sed omnino idē de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturū & moriturum, nos autē credimus eum natum & mortuum: nec tñ, diuersa credimus nos & illi: sed eadem. Tempora.n. vt ait Aug. variata sunt, & ideo verba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.

DIST. XLII.

DIVISIO TEXTVS.

DEterminato de scientia Dei: hic Magister secundo determinat de potētia eius, & diuiditur in partes duas. In prima Magister ostendit vniuersalitatem potentiæ ipsius sm quam omnipotens dicitur. In secunda excludit quorundā errorem potentiam Dei limitantium. 43. dist. § Quidam tñ de suo sensu &c. § prima in duas. In prima inquirit, quare Deus omnipotens dicatur. In secunda, q̄ōnem determinat. ibi § Quòd enim Deus possit &c. § Et diuiditur in duas. In prima determinat q̄ōnem tenendo alteram partem. In secunda soluit ea, quæ I pro parte reliqua inducuntur. ibi § Ex quibusdam autē auctoritatibus &c. § Circa primum tria facit. Primo, ostendit veritatem, s. quod Deus omnia possit. Secundo, excludit quasda instantias, tres. s. Quarum prima est de actibus corporalibus. Secunda de peccatis. Tertia de passiuuibus. ibi § Sed quæritur quomodo omnia &c. § Tertio ex dictis concludit perfectam omnipotentiæ rationem. ibi § Sic diligenter considerantibus &c. § § Ex quibusdā tamen auctoritatibus &c. § Hic inducit ea, quæ ad alteram partē quæstionis facere videntur, q. s. dicatur omnipotens, quia omnia potest facere quæ vult, & diuiditur in partes tres. In prima inducit authoritates ad partem illam. In secunda soluit eas. ibi § Sed hoc potest dici &c. § In tertia assignat relationis multiplicitatem, vt videatur qualiter hoc etiā Deo sit proprium. ibi § Sed caue quomodo intelligas &c. §

K

QVÆSTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. Est de potentia Dei secundum se.
Secunda. De his, quæ suæ potentiæ subiacent.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum potentia Deo conueniat.
Secundo. Vtrum in eo sit vna potentia vel plures

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in Deo sit potentia.

1.par.q.25. artic. 1. Et quodl. 3. 1. Et pot.q. 1. arti. 1. Et 2. cōt. c. 11. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd potentia Deo non conueniat. Sicut enim potentia se habet ad actum, ita habet se primus actus ad potentiam: sed prima potentia quæ est materia, non est aliquis actus, qui sit essentia eius. ergo nec primus actus,

F qui est Deus est aliqua potentia.

¶ 2 Præter. Omne quod agit per essentiam suam, non agit mediante aliqua potentia, quia potentia est medium inter essentiam & operationem: sed Deus cum sit primum agens non participatione alicuius, sed per essentiam suam agit, vt Dionys. dicit. 4. cap. de diuinis nomin & Auicen. probat. ergo non conuenit sibi aliqua potētia per quā agat.

Tract Meta. 5. c. 7.

¶ 3 Præter. Omnis potentia, vel actiua vel passiua secūdum Philosophum in 5. Metaphysic Sed Deo non conuenit potentia passiua, quia nihil potest pati, vt in litera dicitur: Nec iterum actiua, quia sicut ibidem dicitur à Philosopho, potentia actiua est principium transmutationis in aliud, secūdum quòd est aliud. Deus autem in agendo nō requirit materiā in quam agat. ergo videtur quod nullo modo sibi potentia conueniat.

Tex. 17.

Tex. 17.

† Seu ex nouo testamē. q. 97. to. 4.

¶ 4 Præter. Omnis potentia est principium alicuius operationis: sed Deo non conuenit operatio, nisi quæ sit sua essentia. Cum ergo suæ essentiæ nihil sit principium, quia essentia neq; est genita neque procedens, videtur quòd potentia sibi non conueniat.

DISTIN. XLII.

A

De omnipotentia Dei, vbi prius consideratur, quare dicatur omnipotens.

NVnc de omnipotētia Dei agendum est, vbi prima cōsideratio occurrit, quo- G modo vere Deus dicatur omnipotens, an quia omnia possit, an tantum quia ea possit, quæ vult. Quòd enim Deus omnia possit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Aug. in lib. q̄ō. veteris ac nouæ legis. Omnia quidem potest Deus, sed non facit, nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Item in eodem. Potuit Deus cuncta facere simul: sed ratio prohibuit, idest volun- H tas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit, quia Dei volūtas rationabilis est, & æquissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse.

¶ 5 Præter. Dei potentia, aut est semper coniuncta actui aut non. Si primo modo, Omnis autem potentia coniuncta actui inducit effectum quandocunq; ipsa est: potentia autem Dei ab æterno fuit. ergo & effectus eius scilicet creaturæ ab æterno sunt, quod hæreticum est. Si secundo modo: Omnis autem potentia non coniūncta actui & coniungibilis est imperfecta, & perficitur per actum, ergo aliquid imperfectum erit in Deo, quod cum sit inconueniens, videtur potentia omnino in Deo non esse.

Sed contra est quod habetur Luc. 1. fecit mihi magna, qui potens est. Et in Psalmis. Potens es domine, & veritas tua &cæt. Et Psal. 88.

¶Præt. Omnis effectus producitur per potentiam causæ efficientis: sed Deus est causa efficiens rerum. ergo in ipso oportet potentiam ponere.

Respondeo, dicendum, quòd nomen potentiæ primo impositum fuit ad significandum potestatem hominis, prout dicimus aliquos homines esse potentes, vt Auicen. dicit, & deinde etiam translatum fuit ad res naturales. Videtur autem in hominibus esse potens, qui potest facere quod vult de alijs K sine impedimento, & secundum quòd impediri potest sic minuitur potentia eius, impeditur aut potentia alicuius vel naturalis agentis, vel etiam voluntatij inquantum potest pati ab aliquo. Vnde de ratione potentiæ quantū ad primam impositionem sui est, non posse pati. Vnde etiam illud, quod non potest pati, & si nihil possit agere, dicimus potens, sicut dicitur domum quod habet potentiam vt non secetur. Et ex hoc concluditur perfecta ratio potētiæ * in Deo, tum quia omnia agit quod conuenit sibi inquantum est actus primus & perfectus. nihil enim agit nisi secundum quod est actu ens. Tum quia nihil patitur quod conuenit sibi inquantū est actus purus sine permistione alicuius materiæ. vnumquodque enim patitur ratione alicuius materialis in ipso.

Tract. 4. Meth. c. 2.

* D 494

¶ Ad primum ergo dicendum, quod esse primam potētiam non conuenit materiæ secundum principalem significationem potentiæ, quia vt dictū est, potēt a primo imposita est ad significandum principium actionis: sed secundo translatum est ad hoc, vt illud et qd recipit actionem agentis potentiā habere dicat, & hæc est potentia passiua. Et sicut potentiæ actiuæ rñdet In corp. art.

operatio

operatio vel actio, in qua completur potētia actiua, ita etiam illud quod respondet potentiæ passiuę, quasi perfectio, & complemētum actus dicatur. Et propter hoc omnis forma actus dicitur, etiam ipsæ formæ separatæ, & illud quod est principium pfectionis totius, quod est Deus, vocatur actus primus, & purus, cui maxime illa potentia conuenit.

*D.630.

In responsione ad primum.

¶ Ad secundum dicēdum, ꝙ postea importat, vt dictum est, rationē principij actionis quicquid sit, illud quod est principium agēdi postea dicitur, sicut calor & frigus & huiusmodi, & sic etiam ipsa essentia diuina, secundum hoc quod est principium operationis postea vocatur, non ꝙ postea sit aliud ab essentia in Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deo nullo modo postea passiua conuenit, sed actiua tantum. Potentiæ autē actiuæ accidit, quod requirat subiectam materiam in q̄ agat, inquantum est imperfecta, non potens in totam rei substantiam, quæ imperfectio a diuina postea remouetur. Vel dicendum, quòd secundum Auicen. agens aliter dicitur in naturalibus & in diuinis. agens enim naturale agit per motum, & quia omnis motus est actus existentis in potentia ideo requirit materia, quę motui substernatur, diuinum autem agens in eo, ꝙ dat esse non per motum. vnde potentia actiua est principium operationis in aliud sicut in effectum productum, non sicut in materiam transmutatam.

tract.6.Metha.c.1.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ Deus non agit operatione media, quæ sit aliud ab essentia sua, sed suum esse, est suum operari, & suum operari, est sua essentia. nihilominus tamē essentia significatur vt principium essendi, & eadem ratione potest significari potentia, vt principium operandi, & propter hoc, vt principium operati.

¶ Ad quintum dicendum, quòd operatio sua est idem quod potentia sua secundum rem, & ideo non potest operationi suę potentia non esse coniuncta: nec tamen semper consequitur effectus quandocunque operatio est, quia operatio quodammodo regulatur voluntate & sapientia ordinante. vnde effectus non sequitur nisi ad nutum voluntatis diuinę, secundum cuius dispositionem ex operatione æterna sequitur effectus temporalis.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Deo sit tantum vna potentia.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd non sit tantum vna potentia in Deo. Non enim potest esse vnum & idem proprium vni, & pluribus cōmune: sed potentia creandi communis est tribus personis, posse autem generare proprium est patri. ergo est alia & alia potentia.

¶ 2 Præt. In nobis inueniuntur quidam actus naturales, vt generare & huiusmodi, & quidā voluntarij, vt ædificare domos & huiusmodi, & quidā animales vt intelligere scire & huiusmodi: sed huiusmodi actus reducuntur in nobis in diuersas potentias, cum igitur in singulis prædictorum actuum respondeat similis actus in Deo, quia dicimus ipsum scientem, creantem, & generantem, videtur quòd sit plures potentias in eo ponere, ad quas isti actus reducantur.

Hoc patet ex Auic. lib. de intelligē tijs c.4.

¶ 3 Præt. Secundum philosophos, substantiæ separatæ diuiduntur in intellectum & voluntatem, non autem sicut in diuersas naturas. ergo sicut in diuersas potentias. ergo in Deo ad minus sunt duæ potentiæ.

B *Quomodo dicatur Deus omnia posse. cum nos multa possimus, quæ ipse non potest.*

SEd quæritur, quomodo omnia posse dicatur, cū nos quædam possimus, quæ ipse non potest. * Non potest.n. ambulare, loqui, & huiusmodi, quę à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horum instrumenta nullatenus habere queat īcorporea, & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, ꝙ huiusmodi actiones ambulatio.s. & locutio, & huiusmodi à Dei potentia alienæ nō sunt: sed ad ipsam pertinent. Licet.n. huiusmodi actiones in se Deus habere non posit, non.n. potest ambulare, vel loqui, & huiusmodi, eas tamen in creaturis potest operari, facit.n. vt homo ambulet & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potētiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

De alijs obijcitur.

SEd sunt alia quędam q̄ Deus nullatenus facere potest, vt peccata. Non.n. potest mentiri, non potest peccare: sed non B ideo omnipotētiæ Dei, in aliquo detrahitur vel derogare, si peccare non posse dicit, quia non esset hoc potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens nō esset. Non ergo impotentiæ, sed potentiæ imputandum est, quòd ista non potest. Vnde Aug. in 25. lib. de tri. Magna inquit Dei potentia est, nō posse mentiri. Sunt enim quędā, quę in alijs rebus potentiæ deputanda sunt, in alijs vero minime. Et quę in alijs laudabilia sunt, in alijs vero repræhen- C sibilia sunt. Non ergo ideo Deus non potest, cū omnipotens nullatenus posit esse, qui hoc potest.

A ¶ 4 Præt. Ratio potentiæ consistit in hoc, quod est esse principium operationis, sed quodlibet attributum diuinum, secundum propriam rationem est principium operationis, quia ex bonitate eius fluit omnis bonitas, & ex vita eius fluit omnis vita, & sic de alijs, vt Dio. tradidit in lib. de di. no. ergo sicut dicimus plura attributa, sic debemus dicere plures potentias.

Cap.4. de diui. no.

Sed contra. secundum Aug. quicquid i diuinis absolute dicitur singulariter, & non pluraliter prædicatur: sed potentia interabsoluta continetur. ergo nō sunt plures potentiæ in Deo, sed vna tantum.

Lib 5. de trinit. c. 8. to 3

¶ Præt. Secundū Philosophum in lib. de caus, omnis virtus vnita plus est infinita quā multiplicata, sed virtus diuina est maxime infinita. ergo videtur ꝙ sit maxime vna, nullā multiplicationem habens.

Propositione. 17.

† c. 15. to. 3.

Respondeo, dicendum ꝙ in Deo simpliciter & absolute dicendum est vnam tantum potentiam esse. Cum.n. potentia secundum modū intelligēdi sit medium inter essentiā & operationem, ex vtraq; parte potest eius vnitas & diuersitas pensari. Sed tñ simpliciter vnitatem & multiplicationem habet ex parte essentiæ, non quæ est subiectum eius, quia contingit in vna essentia plures esse virtutes vel potentias: sed ex parte essentiæ, quæ est immediatum principiū actus: sicut in igne alia est potentia, qua fertur sursum.s. leuitas, & alia qua dissoluit vel vrit.s. caliditas. Ex parte autē operationis non dr̃ vna vel plures simpliciter, sed ſm quid: quia tunc magis dr̃ vna potentia plurium, quam plures potentiæ. Et ita cum immediatum principium cuiuslibet suæ operationis, sit sua essentia, quæ simpliciter vna est, ideo & potētia vna D est. Sed inquantum est principium operationū distinctarum, ſm rationem accipit aliam, & aliam rationem potentię: sicut & essentia habet plures rationes attributorum. Nec tñ ex hoc est, ꝙ sit plures, sed tñ vna potentia. Potentia.n. actiua quę sola in Deo inuenitur, potest dupliciter considerari, vel quātum ad essentiam potentiæ, vel quantum ad actiones, quæ a potentia procedunt. Dico autem essentiam potentiæ, illud qđ est immediate principium actus, in quócunq; genere sit, sicut calor principium calefactionis. Principium aūt omnium diuinarum operationum est sua essentia, quia per essentiā suam agit. Vnde sicut essentia sua est vna re, pluralitatē quandam rationum habens ſm diuersa attributa, vt supra dictum est, ita ēt potentia Dei re est vna, sed ſm diuersas rationes attributorum pluralitatem rationum accipit: cuilibet.n attributo conuenit ratio potentiæ, secundum ꝙ competit esse principium E operationis. Et quia operatio Dei est eius essentia. ideo etiam ipsa est vna secundum rem, diuersimode significata secundum diuersas rationes diuersorum attributorum, & secundum diuersitatem effectuum qui simpliciter plures sunt. Patet ergo, quòd potentia, siue secundum essentiam suam consideretur, siue etiam per comparationem ad diuinam operationem, secundum quòd in operante est, vnitatem habet: sed multitudo realis est tantum in effectibus, qui ex operatione diuina causantur. Et ideo patet, quòd absolute dicendum est, potentiam diuinam esse vnam: sed tamen quòd est plurium, quia iudicium de vnitate rei absolutę sumendum est secundum essentiam eius, & non secundum id quod extra est.

Distin.2. q. vnica. art.2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd potentia generatiua nominat essentiale coniunctum notionali: sicut cum dicitur, Deus generat. vnde illud quod est essentiale pertinens ad rationem potentiæ, commune est tribus, sicut est potentia essendi. eadem enim potentia pater generat, & filius na-

scitur, sed notio remanet propria patri, & hoc plenius patet ex dictis supra.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Deo idem est principium essendi & operandi. Vnde sicut Deus eodem est vnus, ens, iustus, & sic de alijs: ita ipse eosdem operatur actus diuersatum rationum, nos autem diuersis.

Dist. 26. q. 2. art. 3. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in omnibus alijs substantijs separatis, nõ videtur omnino idem esse re voluntas & intellectus: sed ꝙ in alijs est secũdum diuersitatẽ realem, est in Deo secundum vnitatem rei, & distinctionem rõnis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd attributa in Deo sunt vnũ re, & distinguuntur tantum ratione: & ideo nomen potentiæ, & ꝙcquid aliud est nomen rei, siue sit nomen primæ impositionis, nõ potest pluraliter prædicari, vt dicantur plura attributa, esse plures potentias, vel plures bonitates, vel aliquid huiusmodi: sed nomina secundę impositionis, vt attributum, & huiusmodi pluraliter prędicanẽ.

Item de alijs opponitur.

† Libr. 1. de symbolo fidei ad cathecuminos c. 1. to. 9.

SVnt etiam & alia quædam, quæ Deus non potest. vnde videtur non omnia posse, nõ enim potest moueri vel falli. Vnde Aug. in lib. de symbolo. Deus omnipotens nõ potest mori, nõ potest falli, non potest miser fieri, non potest vinci. Hæc vtiq; & huiusmodi absit, vt possit omnipotens. Si enim huiusmodi passionibus, atq; defectibus subijci posset, omnipotens minime foret. Et inde monstratur omnipotens, quia ei hæc proprinquari non valent, potest tamen hæc in alijs operari.

b Quòd omnipotentia Dei secundum duo consideratur.

HIc ergo diligenter considerantibus, omnipotẽtia eius secundum duo apparet, s. ꝙ omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur, secundum vtrũque Deus omnipotens verissime

G prædicatur, quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptio nẽ inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimẽtum afferre. Manifestum est itaq; Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præter ea sola, quibus eius dignitas læderetur, eiusq; excellentiæ derogaretur, in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse, non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum impotentẽ in aliquo dicere præsumat, qui omnia potest quæ posse, potentię est, & inde vere dicitur omnipotens.

Quibusdam authoritatibus traditur, quòd ideo dicitur omnipotẽs, quia potest quicquid vult.

H EX quibusdam tamẽ authoritatibus traditur, ideo vere dici omnipotens, quia quicquid vult põt. Vnde Aug. in Enchir. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens: nisi quoniam quicquid vult potest, nec volun-

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de his, quæ subiecta sunt diuinæ prouidentiæ.

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. Vtrum Deus possit quicquid est alteri possibile.
Secundo. Vtrum possit facere impossibilia.
Tertio. Vtrum sit aliqd iudicandũ simpliciter possibile vel impossibile, ẜm causas superiores vel inferiores.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus possit quicquid est alteri possibile.

1. part. 25. art. 2. Et de pot. q. 1. art. 1. & 2. Et de ver. q. 2. arti. 10. Et 2. cont. c. 22. 4. Top. cap. 21.

AD Primum sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus possit quicquid alteri possibile est. Ois. n. potentia creata est exemplata à potentia ipsius, sicut oẽ bonum à bonitate eius: sed quicquid est in exemplato, verius, & perfectius inuenitur in primo exemplari. ergo potẽtia Dei se extendit ad omnia, in quæcunq; creata potẽtia potest.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit, ꝙ Deus & etiam studiosus potest praua agere: sed nihil ita elongatur à potẽtia eius sicut malum. ergo videtur, ꝙ ipse omnia possit quæ creatura potest.

¶ 3 Præt. De ratione voluntatis est, vt libertatem ad vtrumlibet habeat: sed in Deo verissime inuenitur voluntas. ergo potest vtrumlibet, & bonum, & malum.

Cap. 31. B ¶ 4 Præt. Nihil quod est laudabilitatis ei subtrahendum est, qui magnus est & laudabilis nimis: sed posse facere malum & non facere est laudabilitatis: sicut dicitur Eccl. 30. in laudem vnius viri iusti: Qui potest transgredi & non est trans. facere mala & non fecit. ergo Deo conuenit. Et sic idem quod prius.

Sed contra. Sicut Deus non potest non esse deus: ita non potest esse imperfectus: sed quædã dicitur creatura posse sua infirmitate vel imperfectione, sicut pati, mori, & huiusmodi. ergo videtur ꝙ Deus non omnia possit, quæ creatura potest.

¶ Præt. Summum bonum non potest esse causa alicuius mali, sicut nec summe calidum causa alicuius frigoris: sed deus est summe bonus. ergo nullum malum facere põt. creatura autẽ

F hoc põt, non ergo quicquid creatura põt, & ipse deus potest.

Respondeo, dicendum, ꝙ quicquid perfectionis in creatura est, totũ est exemplariter eductum ex perfectione creatoris: ita tñ, ꝙ illam perfectionem imperfectius creatura habet, quam in deo sit. Et ideo potentia creaturæ inquantum deficit à repręsentatione diuinę potẽtiæ, deficit à perfecto posse. Vnde qđ attribuitur sibi ẜm quòd est i tali gradu participata, nõ oportet ꝙ diuinæ potẽtiæ attribuatur. Sicut ẽt dicimus essentiam lapidis exemplatam à diuina essentia: nec tamẽ dicimus deum esse lapidem, ita etiã non dicimus dei potentiam, esse potentiam ambulandi vel patiendi. q. proximũ principium ambulationis & passionis: ita ꝙ ipse ambulet vel patiatur. Sciendum tamen ꝙ gradus potentiarũ sicut & naturarum, diuina dispositione ordinati sunt, ẜm ꝙ vna plus vel minus, deficit à pfectione diuinæ potentiæ. Et ideo videndum est, ꝙ quamuis nullus actus pprius harum potẽtiarum, ẜm gradus determinatos conueniat potentiæ diuinæ, sicut principio proximo: tamen omnes actus proprij harum potentiarum egredientes ab eis ẜm rationem ordinis in quo constitutæ sunt, reducuntur in deum sicut in causam primam. Vnde quamuis non dicamus, ꝙ deus possit ambulare vel pati, dicimus tamen ꝙ creat ambulationem & passionem in alijs. Sed actus qui ęgrediuntur à determinatis potentijs præter dictam rationem ordinis, nullo modo in causalitatem diuinæ potentiæ reducuntur. non enim dicimus, ꝙ possit peccare, nec in alijs peccatum facere. † c. 96. to. 3.

I

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum secundum quosdam, ꝙ ly praua, accipiendum est materialiter, vt sit sensus. Deus potest facere praua. i. quæ modo praua sunt, quæ tamen si ipse faceret, praua non essent. Vel dicendum ꝙ loquitur conditionaliter, vt intelligatur si vellet, cuius conditionalis, & antecedens est impossibile & consequens, & hoc nõ est inconueniens, sicut hæc, Si centum sunt minus quam. v. sunt minus quam. x.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ posse peccare secundum Ansel. & Boe. non pertinet ad libertatem voluntatis: sed magis est conditio voluntatis deficientis, inquantum est ex nihilo: sed in hoc attenditur ratio libertatis, quòd possit hoc facere vel nõ facere, aut hoc vel aliud facere. Ansel. de li. arbitr. c. 1. Boet. 5. de cõs. prosa r.

K ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ aliquid est laudabile inferiori naturæ, quod in superiori vituperabile esset, sicut esse ferox in cane & leone est laudabile: sed in homine vituperabile, ita & non peccare, cum possit esse laus hominis: sed blasphemia dei, si de ipso dicatur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus possit, quæ sunt impossibilia naturæ.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ ea quæ naturæ sunt impossibilia, Deus non possit. Sicut. n. dicit Com. in 8. Meta. omnis alteratio est ab aliquo agente corporali: sed deus est agens incorporale. ergo videtur, ꝙ nulla alteratio a deo possit fieri in creatura inferiori, nisi mediante motu superioris corporis, quod est primum alterans non alteratum: sed mediante illo motu nihil impossibile naturæ fieri potest. ergo deus nihil naturæ impossibile facere potest. Tex. co. 4.

¶ 2 Præt. Ois impossibilitas vel necessitas, quæ est in propositioni-

Tex. 9.

tionibus reducitur ad hoc primum principium, q est impossibile simul affirmare & negare secundum philoso. in 4. Metaph. sed hoc dicitur Deus non posse, q affirmatio & negatio sint simul vera. ergo nullum impossibile naturę facere potest.

¶ 3 Præter. Magis est impossibile quod est impossibile per se, quam quod est impossibile per accidens: sed impossibile p accidens Deus facere non potest. ergo nihil eorū quę per se, sunt impossibilia. probatio mediæ, Deus non potest facere, q illud quod est præteritum non fuerit, vt probatur authoritate Hiero. qui dicit, q cum cetera Deus possit non potest de corrupta facere virginē, & per Aug in lib. contra Faustum & per philosophum in 6. Ethic. vbi Agathonē cōmendat dicētem, hoc solo priuat deus, ingenita facere quæ facta sunt Sed præteritum non fuisse, non est impossibile nisi p accidens, quia hoc ipsum quod præteritū est, prius quàm fieret, contingens erat non esse, vt Sor. currere. ergo non potest facere illud quod est impossibile per accidens.

† cap. 5. in sententia. to. 3.

† Libr. 1. de symbolo fide c. 1. to. 9.

† Hom. 2. tors.

Ad Eustoch. de custodia virginitatis to. 2.

Lib. 26. c. 5. to. 6.

† Rom. 9.

Cap. 3.

¶ 4 Præt. Secundum August. Deus non potest facere aliquid cōtra rationes quas primitus indidit. Et in quadam gl. ad Rom. 11. dicitur, q Deus cum sit author naturæ, nihil cōtra naturam facit: sed ea quæ sunt naturæ impossibilia, videntur contra naturam esse. ergo nihil horum Deus facere potest.

† Primo de symbolo fidei c. 1. to. 9. Lib. 6. super Gen. ad literam ca. 14. to. 3. & cap. 13. ibidem. Glossa ordinaria 1 illud cōtra naturam insertus es.

tate cuiuspiam creaturæ, voluntatis omnipotētis impeditur effectus. Idem in lib. de spiritu & litera. Nō potest Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens vero est, non quòd posit omnia facere: sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioann. Chrys in homi. quadam de expositione symboli ait. Omnipotens dicitur Deus, quia posse illius non potest inuenire non posse, dicente propheta, Omnia quæcunque voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens, vt totum qd vult posit. Vnde Apostolus, eius inquit voluntati quis resistit? His authoritatibus videtur ostendi, quòd Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quòd omnia potest quæ vult, non quia omnia posit.

Determinatio præmissarum auctoritatum.

Sed ad hoc potest dici, quòd August. vbi dicit. Omnipotens non dicitur, quòd omnia posit &c. tam ample & generaliter accipit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non

¶ Sed contra. Qui omnia dicit nihil excludit: sed in litera dicitur, & probatur, q Deus omnia potest. ergo ab eius omnipotentia impossibilia non excluduntur.

¶ 1 Præt. Hilar. dicit, quòd plus potest Deus facere, quàm nos possumus dicere, vt habitum est supra 19. distinct. quod probatur etiam ex hoc quod habetur Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum: sed nihil ita est impossibile, quin nos dicere possimus, etiam contingere simul affirmare & negare, quod quidem philosophi dixerunt, vt habetur in 4. Metaphys. ergo videtur, quòd omnia huiusmodi Deus possit facere.

Rom. 11. c. Lib. de trin. in exordio. D. 19.

¶ 2 Præt. Magis distat Deus & homo, quàm duo contraria: sed Deus vniuit humanā naturam diuinæ. ergo multo magis potest facere, quòd duo contraria sint simul in eodem, ex quo sequitur, quòd affirmatio & negatio sint simul vera, & si hoc potest, omnia potest.

¶ 4 Præt. Sicut cæcitas est contraria dispositio visioni, ita virginitas conceptui: sed Deus fecit, vt virgo manens virgo, conciperet & mater esset. ergo potest facere vt cæcus manens cæcus visum habeat. & sic idem quod prius.

Respondeo, dicendum, q posse importat respectum mediū inter potentem & possibile, sicut scire inter scientem & scibile: & ideo aliquid posse potest negari ex parte potentis, & aliquid ex parte possibilis. Nullum autem posse quod sine imperfectione est negatur de Deo, ex parte ipsius Dei potentis: sed negatur ab eo ex parte eius posse defectiuum, quod non est pure posse, sed admistum cum non posse: quia potentia eius defectum habere nō potest. Vnde non conceditur, q ipse possit peccare, vel aliquid huiusmodi. Negatur etiam quan-

A doque Deus aliquid posse ex parte ipsius possibilis, quod nullo modo ratione possibilis habere potest, & hoc dicimus impossibile esse per se. Et cuiusmodi sit hoc, inuestigandum est. Sciendum igitur, q omnis potentia vel est ad esse, vel ad non esse, sicut potentia, quæ est ad corrumpēdum. Vnde, quicquid non potest habere rationem entis, vel nō entis, illud nō potest esse possibile, & ideo hoc quod est idem simul esse & non esse, est in se impossibile, quia quod est ens & non ens, neq; est ens neq; non est. Et ideo dicitur Deus hoc facere non posse, non ppter defectum potentiæ eius: sed quia hoc deficit à ratione possibilis, sicut dicitur non scire falsum quod à ratione scibilis deficit, & per consequens dicitur non posse facere nunc illud, in quo contradictio implicatur, & propter hoc, non potest facere, q illud quod præteritū est non fuerit, quia quod est necesse est esse dum est, & impossibile est nō esse tunc dum est, & cum ista necessitate & impossibilitate in præteritum trāsit, & hoc est quod Aug. dicit in lib. contra Faustum. Si quis dicit, Deus quia omnipotens est faciat, vt quę facta sunt non fuerint, non videt se hoc dicere, faciat vt q verum est eo ipso q verum est, non sit. Et ex hoc sequitur vlterius, quòd nullum eorum possit * in quibus cōtrarium prædicati est in diffinitione subiecti, vt q faciat hoc, s. hominem non esse rationalem, vel triangulum non habere tres lineas. In hoc ipso enim, q ponitur triangulus, ponitur tres lineas habere. vnde hoc est simul habere tres & non habere. Et ex hoc vlterius sequitur, q non possit facere esse aliqua opposita simul in eodem, quia in diffinitione vnius contrarij est priuatio alterius, & in diffinitione priuationis est negatio, sicut prius est in posteriori. Sed quicquid in se repugnat rationi entis, vel rationi non entis, hoc Deus potest facere: sicut cœlum non esse, vel esse alium mundum, vel inducere visum, prius cæco & huiusmodi. Hæc enim non sunt in se impossibilia, sed alicui.

| In Enchirid cap. 96. to 3.

26. c. 5. to. 6

* D. 499.

potest, nec vult. Non ergo negauit eum posse omnia, quæ conuenit ei posse. Similiter cum dicit, non ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest, non negat eum posse etiam ea, quæ nō vult: sed aduersus illos, qui dicebant

B Deum multa velle, quæ non poterat, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem non ob aliud, quam quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas, potest quicquid vult. An quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas, ideo omnipotentem vocari, quia potest quicquid vult se posse. ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet sanctorum beatorum, quia

C potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Non enim vult facere nisi qd facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri, qui saluandi sunt, verumtamen eos saluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se: potest illud facere per se & per se facit, sicut cęlum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem

D

¶ Ad primum ergo dicendum, q posset exponi, q hoc non potest fieri secundum ordinem naturalis operationis, quamuis possit esse per actionem agentis supra naturam: nisi esset cōtra intentionem eius, qui hæc expresse de Deo inducit, & ideo in hoc errauit. nec eius authoritas recipienda est, quia huius

E contrarium etiam philosophi tradunt. Dicit enim Auicen. q materia magis obedit principijs separatis & conceptionibus eorum, quàm contrarijs agentibus in natura. Sed quicquid sit de alijs, hoc de Deo firmissime tenendum est, qui virtutem suam cœlo non alligauit. trac. 2. met. c. 3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum hoc, quod aliquid est impossibile, reducitur in illud principium. vnde quod est impossibile per se, includit illud principium in se, & tale impossibile non potest ipse Deus facere, vt ex dictis patet, & quod est impossibile alicui, includit dictum principium in ordine sui ad illud, sicut patet cum dicitur, quòd impossibile est mortuum reuiuiscere: viuere enim per se possibile est, sed in corpore mortuo nō est potentia ad hūc effectū inducēdum, & ex hoc est impossibile. vnde si poneretur posse In cor. ar.

viuere ex sua virtute, simul poneretur eiusdem rei habere potentiam & impotentiam, nec hoc facit Deus quando mortuũ resuscitat, vt corpus per propriam potentiam viuendi viuat: sed per potentiam quam sibi confert. F

¶ Ad tertium dicendum, quòd præterita non fuisse, potest accipi, vt impossibile per accidens, & vt impossibile per se. Si.n. accipiatur ipsa res, quæ dicitur præterita, vt cursus Sortis, non habet impossibilitatem, nisi per accidens suum, quod est extra rationem eius, scilicet præteritionẽ, & ipsa res in se considerata non dicitur Deo impossibilis. Potest enim hanc rem facere, scilicet, quòd Sor. non currat. Si autem accipiatur secũdum quòd stat sub hoc accidente, quod est præterito, sic est impossibile per se, & hoc dicitur Deus facere nõ posse, & simile est de hoc, ꝙ dicitur: Sor. nõ currere dum currit est impossibile, quia ratione adiũcti habet impossibilitatem per se.

† Post medium lib.

vult fieri per creaturam, & per eam operatur, sicut per homines facit domos, & huiusmodi artificialia, & Deus quidem ex se & per se potest. Homo autem vel angelus quantumcunq; beatus est, non est potens ex se vel per se.

G

Oppositio.

SEd forte dices nec Dei filius potest à se, nec spiritussanctus, sed solus pater. Ille enim potest à se, qui est à se: filius autem quia non est à se sed à patre, non potest à se sed à patre, & spiritussanctus ab vtroq;. Ad quod dicimus, quia licet filius nõ possit à se, nec operetur à se, potest tamen & operatur per se, & sic & spiritussanctus. Vnde Hilar. in vndecimo lib. de Trinit. Naturæ inquit, cui contradicis hæretice, H

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus materiæ primæ indidit duplices rationes, scilicet causales, vel obedientiales, per quas omnes natæ sunt obedire Deo, vt fiat ex eis quicquid ei placuerit. Indidit etiam rationes seminales, scilicet principia actiua, per quæ effectus naturales exercentur, & contra has aliquando dicitur facere, in materialis quæ facit. Sed proprie loquendo tunc etiam contra eas non facit: sed præter eas, vel super eas. Super eas, quando inducit effectum in quem natura nullo modo attingere potest, sicut forma gloriæ in corporibus gloriosis. Præter eas facit, quando effectum quem natura inducere potest, sine officio causarum naturalium producit. vt quando aquam in vinum conuertit. Ioann. 2. Sed contra eas non facit, nec facere potest, vt causa naturalis actiua manens eadem secũdum speciem, effectum essentialem alium habeat, sicut non potest esse, ꝙ simul sit eadem & alia. Sed bene potest destruere vnam naturam & facere aliam, abijcere vnam formam à materia, & inducere aliam: sic enim & contra naturam aeris facit ignis, quando ipsum corrumpit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sub distributione omnium non potest accipi nisi ens, vel non ens, sed ea quæ diximus Deum non posse, neq; sunt entia simpliciter, neque non entia.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ dicta impossibilia quãuis ore proferri possint, tamen corde concipi non possunt, vt probat Philosophus in 4. Meta. vnde non proprie & perfecte sunt verba. Tex.16.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ Deus non coniunxit humanam naturam diuinæ, ita ꝙ esset eadem natura, vel ꝙ vna persona secundum idem, esset Deus & homo, sed secundum aliud & aliud, & sic non est dubium ꝙ contraria in eodem coniungere potest: quia & natura hoc facit.

¶ Ad octauum dicendum, quòd non est simile: quia cęcitas est priuatio ipsius visus, vnde includit in se negationem eius: vnde non potest facere Deus quòd sit cæcus & videns. Sed in ratione virginitatis, non includitur negatio maternitatis sed negatio coniunctionis ad virum, & ideo ratio non procedit.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquid sit iudicandum impossibile, secundum causas inferiores.

De pot. q. 1. art. 4. Glossa ordinaria ibidẽ.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd aliquid non sit iudicandum impossibile simpliciter secundũ causas inferiores. Super illud primæ ad Corinth. 1. Stultã fecit Deus &c. ita dicit glo. sapientiam huius mundi, Deus stultitiam fecit, ostendens possibile quod ipsa impossibile indicabat. Sed sapiẽtia huius mundi iudicat aliquid impossibile esse secundũ causas inferiores. ergo videtur quòd hoc stultum sit dicere.

¶ 2 Pręt. Constat ꝙ causa inferior impium iustificare non potest: sed tamen non dicimus hoc esse impossibile, & similiter nec mundum fore antequam esset, quem natura facere nõ potest. ergo videtur ꝙ non sit aliquid dicendum impossibile ex eo, quod causę inferiori est impossibile.

¶ 3 Pręt. Constat ꝙ illuminare cęcum & dare virgini cõceptũ naturę est impossibile: & tamen illa fieri potuerunt & facta sunt. ergo videtur ꝙ secundum causas inferiores aliquid impossibile iudicãdum non sit.

Sed contra. Nihil Deo est impossibile, vt dicitur Luc. 1. Si ergo secundum causam superiorem tantum aliquid impossibile diceretur & possibile, nihil impossibile foret. ergo videtur quòd sit iudicandum de impossibilitate secundum causas inferiores.

hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat, & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia naturalem habet potentiam eandem, quam & pater qui potens est & operatur: sed quia illam habet à patre, non à se: ideo à patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac proprie Deus trinitas omnipotens dicitur: quia per se, idest naturali potẽtia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri, quod nõ possit facere per se, vel per creaturas, & nihil vult se posse quod non possit, & omne quod vult fieri, vult se posse: sed nõ omne quòd vult se posse, vult fieri. Si enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere potest.

¶ Pręt. Necessarium & impossibile sunt cõtraria: sed aliquid non dicitur necessarium propter necessitatem causę primę, vt supra dictum est, quia sic omnia essent necessaria. ergo nec possibile & impossibile, iudicandum est secundum superiores causas. Dist. 38. q. vnica. art. 5.

Respondeo, dicendum, ꝙ impossibile est dupliciter. Aliquid enim est ex se impossibile, sicut dictum est de his, quæ contradictionem includunt, & hæc iudicãtur impossibilia absolute, non per respectum ad causas superiores, vel inferiores. Aliquid autem est impossibile, quod quantum in se est non habet rationẽ impossibilis sed in ordine ad aliquid, & in istis distinguendum est: quia possibile potest dici secundum potentiam actiuam & passiuam, & vtroq; modo dicitur aliquid possibile & impossibile simpliciter per comparationem ad suam causam proximam actiuam vel materialem, cuius conditiones effectus sequitur, vt prius dictum est, verbi gratia: materia statuæ remota, est terra & aqua, materia proxima cuprum & lignum. Dicimus autem ex cupro posse fieri statuã, non autem ex terra, hoc enim solum dicimus esse in potentia in aliquo absolute, quod potest educi in materia vno motore, vt in 9. Meta. dicitur. Dicendum est ergo, ꝙ omnes effectus, qui sunt immediate ipsius Dei non per causam secundã mediam, vt creatio mundi creatio animæ, & glorificatio animæ, & huiusmodi iudicandi sunt possibiles vel impossibiles secundum causam superiorem diuinam. Possunt nihilominus aliqui eorum iudicari possibiles secundum causas passiuas inferiores, quia causæ receptiuæ se habent in inferioribus, sicut anima se habet ad corpus præparatum per operationem naturæ, & ad gratiam libe. arbit. Sed illi effectus qui nati sunt ex causis esse inferioribus proximis actiuis & passiuis iudicandi sunt possibiles, vel impossibiles secundum causas * inferiores: sicut in visione cæci & in resurrectione mortui, & huiusmodi. Vita enim & visio, sunt effectus immediati causarum inferiorum, scilicet formarum vnitarum corpori.

Art. ãnti. I Ibidem. Tex. 12. K * D. 324.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sapientia mundi in hoc stulta reputata est, quia ita iudicauit hæc impossibilia naturæ, ita esse impossibilia, quòd etiam Deus ea facere non posset. Aliquid tamen potest dici simpliciter impossibile, quod alicui est possibile, sicut aliquid dicitur simpliciter album, quod scilicet aliquid sui non est album.

¶ Et per hoc, patet responsio ad alia.

EXPO-

EXPOSITIO TEXTVS.

POtuit Deus simul cuncta facere &c.} Non solum ita, ꝙ conderet omnes species, sed etiam omnia indiuidua specierum, quæ in toto tempore fiant, sed ratio probibuit, non quidem per contrarietatem, sed per incompossitabilitatē: non enim potest esse ꝙ Deus aliquid faciat, & illud rationale non sit. vnde ratio se habet sicut determinans opus, & potentia sicut exequēs. }Quia non esset hoc possibile &c.} Et hoc etiam dicit Dio. in 8. ca. de diui. no. & ponit exemplum, sicut cum aliquid dicitur esse non ens. Hoc. n. ipsum esse est nō esse, ita & posse deficere ab eo quod est perfecte possibile, non est posse simpliciter. }Hoc autem vel angelus &c.} Sciendum ꝙ homo ex se, vel à se, nihil boni potest facere, quia istæ prępositiones de, & ab, denotāt causam efficiētem. vnde dicitur hō posse facere aliqd ab eo à quo potentiā habet: constat enim, ꝙ quicquid boni habet ab alio habet. Sed per, denotat causam formalem, vnde quędam potest facere per se, scilicet quę complentur principijs naturalibus, quędam autem non per se sicut ea quę fiunt per virtutem diuinam vt miracula, & huiusmodi, & inde etiā est quòd filius dicitur omnia agere per se, sed non a se.

DISTINCTIO XLIII.

A

a Opinio quorundam dicentium Deum nil posse nisi quod facit.

QVidam tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mensura coarctare conati sunt. Cum enim dicunt, hucusque potest Deus a & non amplius, quid hoc est aliud, quàm eius potentiam quæ infinita est concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim. non potest Deus aliud facere quā facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis causisque commentitijs, necnon & sacrarum authoritatum testimonijs munire conantur dicentes. Non pōt Deus facere nisi quod bonum & iustū est fieri: non est autem iustum & bonū fieri ab eo nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonū eum facere quàm facit, non ergo facit omne quod iustū est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

B

ADdunt etiam: non potest facere nisi quod iustitia eius exigit, sed non exigit eius iustitia, vt faciat nisi quod facit, non ergo potest facere nisi quod facit. Eademque iustitia exigit, vt & id non faciat qđ non facit: non autem potest facere contra iustitiam suam: non ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.

b Responsio ad prius dictum.

C

HIs autem respōdemus duplicem verborum intelligentiam aperientes & ab eis inuoluta euoluentes, sic. Non potest Deus facere, nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere: nisi illud quod si faceret bonum & iustum esset, ve-

DISTINCTIO XLIII.

DIVISIO TEXTVS.

HIc Magister excludit errorem quorundam cōtra prędeterminata, qui Dei potentiam limitabant dicentes non simpliciter omnium esse Dei potentiam. Et diuiditur in partes duas. In prima improbat errorem eorum, inquantum limitabant Dei potentiam ad res quę fiunt. In secūda, inquantum limitabant ad qualitatem earum, dicebant. n. nec alia nec meliora posse Deum facere quam quę facit. 44. di. ibi} Nunc illud restat &c.} Prima in tres. In prima, narrat eorum positionem. In secunda, ponit probationes eorum & soluit eas. ibi} Istamque suam opinionem &c.} In tertia inducit authoritates ad veritatem probandam. ibi} Fateamur ergo Deum &c.} }Istamque suam &c.} Hic ponit probationes eorum. Et diuiditur in partes tres. In prima, ponit quędam probabilia argumenta quę habebant. In secūda, ponit quasdam causas quas adinueniebant. ibi }Adijciunt illi quoque dicentes &c.} In tertia, ponit quasdam authoritates quas inducebant ad suę opinionis confirmationem. ibi} His autem hi dispu. &c.} Probationes autem & responsiones, patent in litera.

QVAESTIO PRIMA

A

Circa hanc opinionem oportet duo quærere secundum quòd duo ponebant.

Primo ponebant ꝙ non potest facere aliquid eorum quę non facit, & in hoc negabant infinitatem diuinę potentię. Vnde primo, quęstio fit de infinitate diuinę potentię.

Secundo, ponebant deū non posse non facere ea quę facit, & in hoc inducebant Deum agere ex necessitate. Et ideo secunda quęstio erit. vtrum Deus agat ex necessitate.

A

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum potentia Dei sit infinita.
Secundo. Vtrum omnipotentia sua quę conuenit sibi secundum infinitatem potentię, sit creaturę communicabilis.

ARTIC. I.

a Vtrum potentia Dei sit infinita.

AD Primū sic proceditur. Videtur ꝙ potentia Dei non sit infinita. Sicut enim dicit Philosophus in 3. Physi. infinitū habet rationem partis & materiæ, & ita imperfecti: sed potentia dei, est perfectissima. ergo non debet dici infinita. 1. d. 42. q. 2. art. 2. Tex. 37.

¶ 2 Pręt. Secundum Philosophum in 1. Phys. finitum & infinitum congruunt quātitati: sed omne quantum est diuisibile, cū igitur potentia diuina sit simplex, videtur, ꝙ neque finita, neque infinita dicenda sit. Tex. 15. Ex Arist. 5. Meta. tex. 17.

¶ 3 Pręt. Secundum philosophos. Si esset aliqua potentia actiua, cui non responderet aliqua potentia passiua in natura, illa esset frustra: sed nulla potentia passiua est ad recipiēdum effectum infinitum. cum ergo potentia actiua Dei non sit frustra, videtur ꝙ non sit infinita.

¶ 4 Pręt. Nullum infinitum comprehendi potest, quia secundum Aug. in lib. de videndo Deum. illud comprehenditur cuius fines circunspiciuntur, sed intellectus diuinus comprehendit potentiam suam, cum totam potentiam suā Deus cognoscat. ergo sua potentia non est infinita. Li. 83. quęs. q. 16. to. 4. Et in epist. de videndo Deo 112. c. 8. to. 2.

D

¶ 5 Pręt. Omnis potentia potest reduci in actum, si ergo potentia dei sit infinita, poterit actu infinita facere, sed si actu infinita fecisset: Aut aliquid posset facere amplius, & sic infinito esset aliquid maius: Vel nihil amplius facere posset, & sic impotens ex his quę faceret redderetur, & sua potētia ad opera eius finiretur, & infinita non esset: quæ omnia impossibilia sunt. ergo Dei potentia non est infinita.

Sed Contra. In magnitudine infinita semper est virtus infinita. sicut philosophi probant, siue ponatur magnitudo molis, quam tamen impossibile est esse infinitam, siue magnitudo virtutis, sed in Psal. dicitur, ꝙ magnitudinis eius non est finis. ergo virtus vel potentia eius est infinita. Ex 8. Phys. tex. 58. Psal. 144.

E

Respondeo, Dicendum, ꝙ infinitum potest dupliciter sumi. Vel priuatiue, & sic Deo non conuenit, nihil enim proprie loquēdo priuatiue de ipso dici potest, vt supra dictum est. Vel negatiue, & sic Deus dicitur infinitus secundū Dam. quia nullo modo finitur. Quòd qualiter sit, inuestigandum est. Quidā enim accipientes finitum & infinitum solum secundū ꝙ sunt passiones quantitatis, non poterant in deo inuenire infinitatem, nisi secundum quòd inueniebant in eo rationem quantitatis virtualis. Vnde dicebant deum esse infinitum, quia virtus eius est infinita. Ideo accidit ꝙ quidam negauerūt essentiam dei esse infinitam in ratione essentiæ consideratam, & sic à sanctis eam videri asserebant: sed illud erroneum est. Et ideo aliter dicendum, ꝙ secundum philosophum in 5. Meta. finis, vel terminus multipliciter dicitur. Vno modo terminus quantitatis, sicut punctus lineæ, & hoc modo dicitur a positione & à priuatione talis finis finitum & infinitum, secundum quòd est passio quantitatis, & sic nō sunt in incorporeis. Dicitur alio modo finis, quantum ad essentiam rei, sicut vltima differentia constitutiua est, ad quam finitur essentia speciei. Vnde illud Dist. 7. q. 2. art. 2. 1. fid. orth. c. 2. 4. & 8. Tex. 22.

quod

quod significat essentiam rei, vocatur diffinitio vel terminus. Et sic dicitur vnumquodque finiri per illud quod terminat, vel contrahit essentiam suam, sicut natura generis quæ de se est indifferens ad multa, finitur per vnam differentiam, & materia prima quæ de se est indifferens ad omnes formas (vnde & infinita dicitur) finitur autem per formam, & similiter forma, quę quantum in se est potest perficere diuersas partes materiæ, finitur per materiā in qua recipitur. Et à negatione talis finis essentia diuina infinita dicitur. Omnis enim forma in ꝓpria ratione si abstracte consideretur, infinitatem habet, sicut in albedine abstracte intellecta, ratio albedinis non est finita ad aliquid, sed tamē ratio coloris & ratio essendi determinatur in ea, & contrahitur ad determinatā speciem. Et ideo illud quod habet esse absolutum, & nullo modo receptum in aliquo, immo ipsemet est suū esse, illud est infinitū simpliciter, & ideo essentia eius infinita est & bonitas ei⁹, & quicquid aliud de eo dicitur, quia nihil eorum limitatur ad aliquid, sicut qđ recipitur in aliquo, limitatur ad capacitatem eius. Et ex hoc ꝙ essentia est * infinita, sequitur, ꝙ potentia eius infinita sit, & hoc expresse dicitur in lib. de causis ꝙ ens primum habet virtutem simpliciter infinitam: quia ipsummet est sua virtus.

Li.2.cōtra secūdā Epis. gaudentij, c.12.to.7.

* D.1059. Propositione.16.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ illa obiectio procedit de infinito quod priuatiue dicitur, quod.s. natum est habere & finem & non habet, & sic ratio eius consistit in materia cum priuatione, & hoc Deo non competit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de infinito sm ꝙ dr à priuatione finis qui terminus quantitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia Dei actiua non est propter finem, sed est finis omniū, & ideo quamuis nulla potentia passiua adæquet eam, non est frustra, quia frustra est secundum Philosophum in 2. Phys. quod est ad finem quē nō inducit, aliæ tamen potentiæ actiuæ & passiuæ accedunt ad eam quantum possunt. Tex.64.

¶ Ad quartum dicendum quòd de ratione comprehensionis sunt duo. Vnum est quòd fines eius rei apprehendantur vel contineantur, & sic infinitum nullo modo comprehenditur, neq; à finito neq; ab infinito, nec sic Deus seipsum cōprehendit, quia fines non habet. Aliud est ratione eius, s. nihil comprehensi esse extra comprehensorem, & sic infinitum seipsum comprehendit, & sic etiam intellectus diuinus essentiam suam & potentiam comprehendit, cum nihil extra ipsum est. K

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ nullus effectus producitur per aliquam potentiam per modum qui est contra rationē ipsius, sicut potētia motiua non facit omnes partes motus esse simul iam enim nō esset motus cum de ratione motus sit successio, & talis actus est in infinitum, secundū philosophum in 3. Phy. qui scilicet semper est permistus potentiæ, & ideo non reducitur in actum nisi successiue, & ideo non sequitur quòd Deus possit facere esse in actu * omnia infinita quæ potest: quia iam infinita essent finita.

Tex.6.

* D.736.

rum est: sed multa potest facere quæ nō bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiūt nec fient, quia nūquam fient. Itē quod secundo oppositum fuit, non potest facere nisi quod iustitia sua exigit, & non potest id facere quod iustitia sua exigit, vt non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur, & in illis locutionibus, duplex est sensus. Si enim intelligas: non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est nisi quod voluntas iusta vult, falsum dicis. Iustitia.n. ipsius Dei æquissima voluntas accipitur, qualiter accipit August. illa verba domini in Genes. loquentis ad Loth. Non possum quicquam facere donec illò introeas, exponens, non posse inquit se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam, quasi, poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si vero per hæc verba intelligis eū non posse facere nisi illud, quod si fieret iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud. Nō pōt facere quod sua iustitia exigit, vt non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conuenire nō potest, verum dicis.

G

Gen.19.

H

Tertia illorum ratio.

D

ADdunt quoque & alia. dicentes. Non potest Deus facere, nisi quod debet, nō autem debet facere nisi quod facit. Si enim debet alia facere, nō ergo facit omne quod debet. Si vero facit omne quod debet, nec potest facere nisi qđ debet, non ergo potest facere nisi quod facit. Item: aut debet, dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet non recte dimittit. Si vero debet dimettere. ergo non debet facere. Si autem

F Dei non est dignior quàm sua bonitas: sed bonitas eius communicatur creaturis. ergo & omnipotentia.

¶ 2 Præt. Sicut habere omnem potentiam est de perfectione diuina, ita & habere omnium scientiam, & etiam scientia ad plura se extendit. quia ad bona & mala: sed habere omnium scientiam communicatū est animę Christi. ergo & hęc omnipotentiā, & sic omnipotentia videt creaturæ cōmunicabilis.

¶ 3 Præt. Fides facit omnia possibilia: quia nihil impossibile est credenti, sicut habetur Mat. 17. sed fides creaturæ infunditur. ergo & omnipotētia communicatur.

¶ 4 Pręt. Sicut probatū est à philosophis: omnis virtus separata à materia est infinita, quia non est accipere proportionem virtutis materialis ad virtutem substantiæ separatę: sed angeli q sunt creaturæ, sunt substantiæ a materia separatæ secundum Dio. cum ergo Deus dicatur omnipotens propter infinitatem suæ potentię, videtur ꝙ omnipotentia aliquibus creaturis cōmunicari possit. Lib. de causis propo 6. 7. cap. cœlo hier.

Sed Contra. Creatio vniuscuiusque pertinet ad Dei potētiam: sed nulli rei conferri potest, vt sibimet creando esse conferat. ergo nulli rei creatæ omnipotentia conferri potest.

¶ Præt. Quicquid alicui creaturæ communicabile est de perfectionibus diuinis, totum animæ Christi cōmunicatum est: sed sibi non est communicata omni potentia, vt in 3. huius dicitur. ergo nulli creaturæ communicabilis est. Dis. 14. q. 1. art. 4.

I

Respondeo, Dicendum, ꝙ virtus vel potentia semper consequitur essentiam. vnde impossibile est vt essentiæ finitæ sit virtus infinita. Impossibile est autem aliquam essentiā creatā esse infinitam, eo ꝙ esse suum non est absolutum & subsistēs, sed receptum in aliquo. Si enim esset esse absolutum, non differet ab esse diuino. Non enim potest esse pluralitas alicuius naturæ sicut albedinis, vel vitæ nisi hoc modo ꝙ vnum sit absolutum, & aliud alteri coniunctum, vel vtrumq; in diuersis receptum, eo quòd substantia vniuscuiusque rei est simul, vt ex 5. Metaph. vnde sicut nulli creaturæ potest communicari ꝙ sit Deus, ita nō potest sibi communicari ꝙ sit infinitę essentiæ, & infinitæ potentiæ, & quòd omnipotentiam habeat. Text. 15.

¶ Ad Primum ergo dicēdum, quòd quicquid perfectionis est in creatura, totum est exemplatum à perfectione diuina, tamen perfectius est in deo quam in creatura, nec secundum illum modum in creatura esse potest, quo in deo est, & ideo omne nomen quod designat perfectionem diuinam absolute, nō concernendo aliquem modum, communicabile est creaturæ, vt potentia, & sapientia, bonitas, & huiusmodi. Omne autem nomen concernens modum quo illa perfectio est in deo. creaturæ incommunicabile est, vt est summum bonum, esse omnipotentem, & huiusmodi.

¶ Ad secundum dicendum, quod potētia significatur ꝑ egressum ab essentia. vnde ei quod habet essentiam finitam, potētia infinita communicari non potest: sed scientia animæ est in recipiendo. vnde potest secundum quòd vnitur alicui infinito vt obiecto, omnem scientiam habere, & sic anima Christi in verbo omnia videt.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ibi est accommoda distributio. Non enim virtus fidei absolute ad omnia se extendit, sicut ad creationem cœli & huiusmodi: sed tantum ad ea quæ faciunt ad cōfirmationem fidei, vt suscitare mortuos, sanare infirmos & huiusmodi. Nec illa etiam efficiuntur aliqua virtute crea-

ARTICVLVS II.

Vtrum omnipotentia Dei possit communicari creaturæ.

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ omnipotentia Dei creaturæ communicari possit. Omnipotētia enim.

Cott. art.

ta, quę fit in credente: sed virtute increata ad preces fidelis, & ideo dictum est supra, quòd homo nec per se, nec à se ista facit, hoc autem attribuitur potius fidei quàm aliæ virtuti, inquantum ea quæ creduntur, quodammodo miraculis probâtur, vt habetur Mar. vl. Domino cooperante & sermoné confirmante, sequentibus signis.

Propositione 16.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ ibi, & in 2. de causis dicitur, ꝙ virtus intelligentię creatæ nõ est infinita simpliciter, & probatur per hoc, ꝙ ipsa virtus intelligentiæ non est per se subsistens, sed est recepta in aliquo subsistente. Nulla enim intelligentia est sua virt⁹, sicut nec aliqua creatura. Dicitur tamen ibi quòd est infinita inferius & non superius. Quod sic exponitur ibidẽ: quia si comparetẽ virtus intelligentiæ ad superius suum, scilicet Deum, manifestatur finita, inquãtum non recipit diuinam virtutem in se, secundum suam totam infinitatem: sed per modum possibilem sibi. Sed in comparatione ad ea quę sub ipsa sunt dicitur infinita, inquantum in infinitũ potest mouere, & infinitos effectus producere per motũ, secundum positionem philosophorum qui ponunt intelligẽtias mouere orbes, sicut etiam & virtus solis pōt dici infinita inferius, inquantum scilicet per eam possunt infinita generari, si mundus semper maneret.

Ex Aristo. 12. Metaph. text. 47.

non debet, nec decet, non oportet eum facere. Et si non decet, nec oportet eum facere: ergo nõ potest facere. Non ergo potest facere nisi quod facit, nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere, & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum debet, venenum habet. B Multiplicẽ enim & ĩuolutam continet intelligentiam, nec Deo proprie competit qui nõ est debitor nobis: nisi forte ex promisso. Nos vero ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur distingue verbi sensum. Non potest Deus facere nisi quod debet, id est, nisi qđ vult, falsum est. Sic enim potest ipse dici debere aliquid quia vult illud. Si autem dicatur nõ potest nisi quod debet, id est, nõ potest nisi illud, quod si faceret ei bene C conueniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes. Nihil facit, aut dimittit: nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit, secũdum quam oportet eum facere, aut dimittere quæ facit, vel dimmittit. Ratio enim penes eũ est, qua illa facit & illa dimittit, quæ ratio æterna est & semper manẽs, præter quam non potest aliquid facere, vel dimittere. D

Illa ergo manente, non pōt quod facit dimittere, nec quod dimittit facere, & ita non potest facere: nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinãtes. Cum enim dicitur ratio, vel causa optima penes Deum est qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verũ quidem est, quia in B eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit q̃ vult, contra quam facere non potest, nec præter eã facere potest. Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quę facit dimitteret, vel quæ dimmittit faceret, sed eadem manente ratione & causa, alia potuit facere & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum qua alia facit & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem, & dimittere C quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi autem addũt. Ratio est eum facere & ita non potest facere nisi quod facit. Item, Ratio est eum dimittere quæ dimittit, & nõ potest nõ dimittere, quod ratio est eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus, locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum fa D

QVAESTIO II.

B

Deinde, quæritur de necessitate diuinæ operationis.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum operetur ex necessitate naturæ.
Secundo. Vtrum operetur ex necessitate suæ iustitię.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus operetur de necessitate naturæ.

1. p. q. 19. ar. 3. Et de ver. q. 23. ar. 4. Et 1. cont. c. 27. 81. & 82.

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ operetur per necessitatem naturæ. Dicit enim Dio. in 4. c. de di. no. Sicut noster sol non ratiocinans, non eligens, radios suos diffundit in omnia corpora, ita & diuina bonitas in omnia entia: sed operari sine ratiocinatione & electione est operari per necessitatem naturæ. ergo deus per necessitatem naturæ operatur.

Vbi supra.

¶ 2 Præt. Omne agens per essentiam suam, agit per necessitatem naturæ: quia quod consequitur ad essentiam alicuius rei inquantum est essentia, necessario ab ipso consequitur si esse ponatur: sed deus agit per essentiam suam cum sit primum agens, vt ibidem etiam Dio. dicit. ergo videtur agere ex necessitate naturæ.

¶ 3 Præt. Sicut deus per se est bonus, ita etiam & per se necessarium, cum omnia ab ipso necessitatem habeant, & oẽ quod est per aliud, reducitur ad id quod est per se: sed in per se bo- A no nihil est nisi bonum. ergo etiam in deo per se necessario, nihil est nisi necessarium, & ita operatio eius necessaria est, & ex necessitate operatur.

¶ 4 Præt. Impossibile est causam necessarij non esse necessariam: sed omnia entia creantur per operationem diuinam, si igitur non esset necessaria nihil in mundo esset necessarium: sed totũ contingens, hoc autẽ est falsum & contra sensum & omnem scientiam. ergo videtur ꝙ deus ex necessitate operetur.

Sed cõtra. Ab vno secundum necessitatem naturæ operante, non est nisi vnum: quia secundum philosophum, Idem semper facit idẽ. ergo si deus esset agens per necessitatem naturę. ab ipso non esset nisi vnũ immediate, & ab ipso vno esset aliud, vel alia, & sic deinceps: hoc autẽ est falsum & contra fidem, quæ deum omnium entium creatorẽ cõfitetur & nullum aliũ, creatorem esse. ergo non agit ex necessitate naturæ.

2. de gener. tex. 56.

¶ Pręt. Omnis agens per necessitatem naturę producit effectũ coęuum sibi, nisi impediatur: sed virtus Dei quæ infinita est impediri non potest. Si ergo res ex necessitate naturæ ageret, mundum sibi coæternum creasset, quod etiam contra fidem est. non ergo agit per necessitatem naturæ.

Dis. 38. & 39.

Respondeo, Dicendum, ꝙ omne quod est ex necessitate naturæ, vel est intentum, vel ordinatum ad finem, vel non. Et si quidem non est intẽtum, vel ordinatum ad finem, erit casu, quia casus nihil aliud est quam natura agens pręter intentionem, vt in 2. Phys. dicitur, & sic monstra in natura fiunt ex necessitate naturæ particularis huius indiuidui, quãmuis sint ordinata in finem à natura vniuersali, vt corruptio vnius fit generatio alterius: sic autem non potest esse quòd deus agat ex necessitate naturæ: quia sequeretur ꝙ omnia casu contingerent, quasi ea quæ accidunt ex necessitate materiæ, & ꝙ nulla natura intenderet finem, quod est contra Philosophum in 2. Physi. Non enim intendit natura creata finem, nisi inquantũ à sua causa est ordinata. Si autem est ordinatum ad finẽ, oportet ꝙ hoc fit, vel ab alio ordinante separato, vel ab ordinante B coniuncto. Ab ordinante separato, operationes naturæ quæ sunt ad finem certitudinaliter, tẽdunt in finem illum ex prouisione & ordinatione alicuius causæ sic ordinantis. Vñ Themistius dicit, quòd natura agit quasi esset mota ex causis superioribus, id est inquãtum est in ea quidem instinctus ab ordinatione substantiarum separatarum. Sic etiam non potest esse ꝙ illud quod est à deo, sit hoc modo ordinatum in finem: quia sic oporteret aliquid prius deo esse, ex cuius directione & ordinatione suum opus intenderet, & consequeretur finem. Relinquitur ergo, ꝙ ea quæ aguntur virtute naturæ suæ, sint ordinata in finem ab ordinante coniuncto ipsi agenti, quod est sapientia eius, & ita ea quæ aguntur ab ipso, procedunt ordine sapientiæ eius, & per consequens voluntate ipsius, qui amat hunc ordinem, & non ex necessitate naturæ, & hoc præcipue apparet in dispositione cœlorum in quibus multa sunt, vt numerus stellarum, & distantia earum, & quantitas orbium & huiusmodi, de quibus nulla potest ratio assignari nisi ex ordine sa-

Tex. 51.
Tex. 52.
2. Phys. c. 4.

ne sapientiæ conditoris, quãuis forte alicuius diuersitatis quę est in generabilibus & corporalibus possic ratio assignari ex diuersitate materiæ, & propter hoc dominus frequenter in scripturis in ostensionem diuinitatis suę remittit ad considerationem cœlorum, vt Isa. 40. Leuate in cœlum oculos vestros &c.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ Dio. nõ intendit assignare cõuenientiam bonitatis diuinæ ad solem visibi em quantũ ad necessitatem agẽdi, sed quantum ad vniuersalitatem causandi, qđ patet ex hoc, ꝙ continuo ostendit radios diuinæ bonitatis vsque ad vltima entium diffundi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut volũtas & essentia & sapientia in Deo idẽ sunt re, sed ratione distinguũtur, ita etiam distinguuntur & operationes secundũ rationes diuersorũ attributorũ, quãuis sit vna tantum ipsius operatio, quæ est sua essentia. Et ideo quia creatio rerum, quãuis sit opẽratio essentiæ eius, non tamen inquãtum solum est essentia, sed etiã inquantum est sapientia & voluntas, ideo sequitur cõditionem scientiæ & volũtatis, & quia voluntas libera est, ideo dr̃, Deus ex libertate voluntatis res facere & nõ ex naturę necessitate.

De symbo. fid. lib. 1. ca. 1. tom. 9.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quicquid in Deo est, est sua essentia, & ideo totum est æternum & increatum & necessarium, sed tamen effectus qui ex eius operatione procedit, non necessario procedit, quia procedit ab operatione secundum ꝙ est à voluntate, & ideo producit effectum secundum libertatem voluntatis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ non est dicendum voluntatem Dei esse contingentem, aut operationem ipsius, quia contingentia mutabilitatem importat, quę in Deo propriè nulla est, sed tamen est ibi libertas voluntatis & operationis prout exit à voluntate.

cere, intelligas eum non posse facere: nisi ea q̃ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult, & facit, falsus est intellectus. Item, aliud adiungunt dicẽtes. Si potest Deus aliud facere q̃ facit, potest ergo facere quod nõ pręsciuit, & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præsciẽtia operari, quia omne quod facturum se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quòd si præter præsciẽtiam eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod præscitum est fieri necesse est, ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione possibile est, nõ ergo potest à Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præsciẽtia facile determinari potest per ea, quę superius dicta sunt, cũ de præscientia ageretur.

G

H

Authoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis.

His autem illi, scrutatores qui defecerunt scrutantes scrutinia, sanctorum annectunt testimonia. Dicit enim August. in lib. de symbolo. Hoc solum non potest Deus quod nõ

I.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus agat de necessitate iustitiæ.

K

1. cõr. c. 28. & 29. Gl. ordina. ibidem.

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ Deus agat de necessitate iustitiæ. Sicut enim dicit glo. super illud. 2. ad Timo. 2. Seipsum negare non potest, seipsum negaret si iustitiam suam dimitteret quæ est ipse: cum igitur necessarium sit Deum seipsum non negare, videtur quòd ex necessitate iustitiæ agat.

¶ 2 Præt. Quicquid non est iustum si fiat, iniuste & contra iustitiam fit: sed Deus nihil põt facere iniuste & cõtra iustitiam, quia sic posset peccare. ergo vr̃ ꝙ de necessitate iustitię agat.

¶ 3 Præt. Causæ naturales dicuntur agere per necessitatẽ naturæ, eo ꝙ determinatæ sunt ad vnum: sed voluntas Dei immutabiliter determinata est ad iustitiam. ergo videtur quòd agat de necessitate iustitiæ.

¶ Sed Contra. Ioan. 2. Dicitur in Glo. Deus misericors paratus saluare per misericordiam, quos non potest per iustitiam, & ita videtur quòd non de necessitate iustitiæ agat.

¶ Præt. Constat ꝙ saluare illos qui sunt in inferno, non est iu-

F

stitiæ, sed magis contra iustitiam videtur: sed sicut legitur ad preces beati Greg. dominus Traianum imperatorem idolatrã & ob hoc in inferno damnatum, ab inferis reuocauit & vitæ restituit. ergo videtur ꝙ non agat de necessitate iustitiæ.

In legenda beati Gre. lib. 2. c. 44.

¶ 6 Præt. Si non potest agere nisi secundum iustitiam, aut hoc intelligitur de iustitia creata, aut de increata: sed nõ de iustitia creata, quare illa quæ est nõ regulatur. nec etiam de iustitia increata, quia illa, potentię nõ contrariatur nec voluntati. ergo videtur quòd non agat de necessitate iustitiæ.

† Ca. 40. t. 1

vult, per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult, sed non vult nisi quod facit, & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligẽdum est. Id solum non potest Deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. lib. confes. ad Deum loquẽs ait. Nec cogeris inuitus ad aliquid quia voluntas tua non est maior quàm potentia, esset autem maior, si teipso tuipse maior esses. Ex hoc videtur quòd Deus non possit plura quàm vult, sicut non vult plura quã potest. Sicut enim voluntas non est maior potẽtia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideoque sicut plura nõ vult quàm potest, ita eum non plura posse quàm velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec volũtas potentia, nec potentia volũtate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas, scilicet ipse Deus, qui esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac authoritate negatur Deũ plura posse quàm velle, quia plura sunt subiecta eius potentiæ quàm voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiusque teneatur, scripturæ testimonijs asseramus,

Respondeo, Dicendum, ꝙ Deum agere de necessitate iustitię potest intelligi dupliciter. Aut ita, ꝙ nihil possit agi ab eo quod si fieret iustum non esset, & sic verum est: sicut enim nõ potest facere aliquid quod si fieret non esset volitum ab eo, & quod non esset scitum ab eo, ita est de iusto. Nihil enim potest facere, quod si fieret non esset volitum ab eo, & quod non esset scitum ab eo, ita est de iusto. Nihil enim potest facere, quod si fieret non esset iustũ. Aut potest intelligi ꝙ ex iustitia sua determinetur ad aliquid vnum faciendum, ita ꝙ aliud facere non possit, & sic falsum est. Et huius ratio est, quia quandocunque tota determinatio operis est ex parte operantis, in operãte est determinare ad hunc modum hoc, vel illud. Quando autem ipsum opus ex se determinatum est, non est vlterius in operãte. verbi gratia. In operibus humanis aliquid quantum est de sui natura, est indifferens, vt sedere, vel non sedere, & vtrũque determinat ad hoc quod est esse virtuosum ex parte hominis, qui adhibet debitas circunstantias. vnde ex necessitate iustitiæ ad neutrum cogitur, sed quocunque faciat, iustũ erit debitis circunstantiis adhibitis ex ordine rationis. Aliquid autem est ex sua forma determinatum ad vnum sicut mentiri, quod in se malum est, vel seruare æqualitatem iustitiæ, quod in se bonum est, quorum nec vnum præterire, nec alterũ facere sine iniustitia possumus. Dico ergo, ꝙ quicquid est ordinatum, iustum, vel bonum in rebus creatis, totum est ex ipsa voluntate Dei ordinante, & ideo ex necessitate iustitiæ non facit hoc, quin aliud etiam facere posset, quia modus ordinis quẽ circa hoc ponit, etiam circa aliud ponere posset: sicut enim scientia sua est causa verorum creatorum, econtrario scientiæ nostræ, ita & iusta voluntas sua est causa iustorum, vnde si aliud faceret, illud iustum faceret, & iniustus ipse non esset.

Vbi supra.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ iustitia potest accipi dupliciter. Vel ipsa ordinatio diuinæ voluntatis quæ in Deo est, & sic non potest facere præter iustitiam, sicut non potest facere præter scientiam. Aut potest accipi secundum quòd ex ordine voluntatis suæ determinatur iustitia in aliquo opere causato, & præter illam iustitiam facere potest, nec seipsum negaret, quia in hoc etiam quod faceret, ordo suæ iustitiæ appareret, & ideo nec contra iustitiam faceret, nec iniuste.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quàmuis voluntas Dei sit immutabilis determinata ad iustitiam, tamen ordo iustitiæ non est determinatus ad hanc rem, vel ad illam. vnde non sequitur ꝙ

tur quòd ex necessitate iustitiæ hoc vel illud faciat.

* D.80.2. ¶ Ad quartum dicendum, q iustitia dicitur dupliciter * de Deo. Vno modo retributio pro meritis, & hoc respondet iustitiæ cuilibet specialiter dictæ, & quia hoc attēdit æqualitatem & ordinem ex parte ipsarum rerum, ideo Deus hanc iustitiā quandoq; & prætermittit, & secundū mi

† Cap.28. sericordiam procedit opus eius. Alio modo dicitur iustitia decentia diuinæ bonitatis, cui respondet in politicis iustitia communiter dicta, quæ est communis virtus secundū philosophū

Cap.3. in 5.Ethic. & qa hoc respicit ordinem ex parte ipsius Dei, ideo

† Cap.95. to.3. prçter hanc Deus nū quam facit, nec facere potest: nihil enim potest facere quod ipsum non deceat, & huic iustitię nō repugnat liberalitas qua alicui cōfertur id qđ sibi debitum non est, & hæc est Dei misericordia, qua etia peccantib* dignis morte, gratiam infundit, vt digni sint vita, & sic ponit alium ordinem in re ipsa, vt scilicet, quod ex culpa ordinabatur ad pœnam, ex gratia ordinetur ad gloriam.

Deum plura posse facere quā faciat. Veritas ipsa secundū Matth. ait. An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm. 12. legiones angelorū? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo poterat facere, quod non faciebat. Aug. etiam in Enchi. ait. Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit, potuit enim facere vt 12. legiones angelorum pugnarent contra illos, qui Christum cęperūt. Idem in eodem. Cur apud quosdā non factæ sunt virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitētiam, & factæ sunt apud eos qui non erant credituri? Tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuste Deus noluit saluos fieri, cum possent salui esse si vellent. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur quod nūc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur quā certa & immutabilis, & efficacissima sit voluntas Dei, quę multa possit & non velit, nihil autem quod nō possit velit. Idem in lib. de natura & gratia. Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Nū-

Con. Pelagianos de Natu. gra. c.7.tomo.7. ¶ Ad quintum dicēdum, q idem est Traiano qui forte post. 300. annos suscitatus est, & de alijs q post vnum diem suscitati sunt: de oibus enim dicendum est, q non finaliter damnati erāt, præsciebat enim Deus eos sanctorum precibus a pœnis liberandos, & vitæ restituendos, & sic ex liberalitate bonitatis suæ, eis veniam contulit, quamuis æternam pęnam meruissent. Nō enim est simile de ipso in quem solum peccatur, & de alio iudice. vnde & Deus libere remittere pōt sine vllius offensa. Non alius iudex qui punire habet culpam in alium, vel in rem publicam, vel in Deum commissam, vnde & pœnam licite remittere non potest.

¶ Ad sextum dicendum, q dicitur Deus non posse iniuste facere non propter iustitiæ suæ contrarietatem sed suam potentiam: sed p p iustitiæ incompossibilitatē. Hæc enim duo sunt incompossibilia, q Deus aliquid faciat, & illud iustū non sit.

¶ His autem respondemus &c. § Solutio Magistri in hoc consistit, q cum dicitur: Deus non potest facere nisi quod iustum est hoc, quod dico iustum, potest intelligi prius coniungi cum hoc verbo, est, à quo restringitur ad standum pro pręsentibus, quàm cum hoc verbo potest, & sic falsa est. Est enim sensus: Deus nō potest facere nisi id quod modo iustum est, quod falsum est. Potest enim facere quędam quæ modo nihil sunt. Vel potest prius intelligi coniungi cum hoc verbo, potest, habente vim ampliandi, quàm cum hoc verbo, est. Et in hoc sensu est vera, quia sic hoc nomen iusti supponit pro præsenti confuso, non secundum aliquod determinatum tēpus. Et est sensus, Deus non potest seruare aliquid quod non est iustum, in quocunque tempore ponatur ab eo factum. & per modum istum soluuntur omnes obiectiones.

DISTINCTIO XLIIII.

DIVISIO TEXTVS.

Hic Excludit prædictorum errorem quantum ad hoc q ponebant potentiam Dei limitari ad qualitatem reru-

A Et diuiditur in partes duas. In prima excludit errorem. In secunda determinat quādam quæstionem per quam videbatur in diuina potentia diminutio poni. ibi § Præt. Quæri solet &c. § Prima in Duas. In prima inquirit: vtrum Dei potentia limitetur ad rerum bonitatem. In secunda inquirit vtrum limitetur ad rerum modū. ibi § Post hoc considerandum est &c. § Circa primū duo facit. Primo excludit rationem eorū qui ponebant Deum nō posse res meliores facere q faciat. Secundo per rationem destruit eorum positionem. ibi § Verum hæc ab eis responderi &c. § Sententia in literis plana est.

quid dicendum est, nō potuit iudam suscitare in mente? Potuit quidem sed noluit. His authoritatibus alijsque multis aperte docetur, quòd Deus multa possit facere quę non vult, quod etiam ratione probari potest. Non enim vult Deus omnes homines iusti-

B ficare, & tamen quis dubitat eū posse? Potest ergo Deus aliud facere quàm facit, & tamē si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quàm vult, & tamen eius voluntas nec falia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quod & si possit velle quod nunquam voluit, nec tamen nouiter, nec noua voluntate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest voluisse, habet enim potentiam vo-

C lendi & nunc & ab ęterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

DISTIN. XLIIII.

A

An Deus possit facere aliquid melius quam facit.

NVnc illud restat discutiendum, vtrū melius aliquid possit facere quàm facit.* Solent enim illi scrutatores dice-

QVAEST. I.

A

Hic quatuor quęruntur.

Primo. Vtrum Deus vnunquamque rē potuerit meliorē facere quam fecit.

Secundo. Vtrum potuerit melius facere ipsum vniuersum.

Tertio. De quibusdā excellentiuinis creaturis, vtrum deus eas facere potuerit meliores.

Quarto. Vtrum olim Deus quicquid potuit facere, & modo possit

D

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus potuerit facere aliquam creaturam meliorem quám fecerit.

AD Primum sic proceditur. Videtur q Deus nullā creaturam meliorem facere potuerit quam sit, quia secundum Dio & Pla. optimi est, optima adducere: sed optimo nihil melius potest esse. ergo his quæ Deus fecit qui optimus est, nihil melius esse potest. 1.p.q.25.arti.6. Ca.4.de di.no. In cōuiuio de amore.c.4.

¶ 2 Præt. Secundū Basi accipere a patre, filio cum omni creatura commune est: sed in his quę sunt vnius rationis tenet idē modus arguendi. ergo cum Aug. arguat ex hoc quod in Deo inuidia esse non potest, quod filium meliorem quam genuit generare nequiuerit, videtur etiam quòd res creatas melio- Basil. li.2. cōtra Eunomium post mediū. Au. contra Maximinū 7. tom.6.

B res quam sint facere non potuerit.

¶ 3 Præt. Effectus qui producitur à causa secundum totā suā potentiam, non potest ab ipsa melior fieri, sed quamlibet creatura Deus operatur tota sua potentia, quia per essentiam suā quæ indiuisibilis est. ergo nullam rem meliorem potest facere quam sit.

¶ 4 Præt. Vna res non deficit à bonitate alterius, nisi per hoc q deficit à participatione diuinæ bonitatis, iste autem defectus non ex parte Dei est, qui æqualiter se habet ad omnes creaturas secundum Diony. sed ex parte ipsius rei quæ magis, vel minus bonitatis diuinę capax est. ergo videtur q Deus vnamquamque rem meliorem non possit facere quàm sit. Di.c.3.de diui.no.

Sed Contra. Cuilibet finitę possibilis est additio, sed cuilibet creaturæ bonitas finita est. ergo potest sibi fieri additio, sed quicquid potest fieri, Deus qui omnipotens est facere potest. ergo videtur q quamlibet rem meliorem facere possit.

¶ Præt. Quicquid natura facit & Deus facere potest, sed operatione

ratione naturæ mutantur res in melius, vt homo de pueritia in iuuentutem. ergo & Deus res meliores potest facere q̃ sint, F

Respondeo, Dicendum, ꝙ vniuscuiusque rei in se considerate est duplex bonitas sicut & duplex esse cum ens & bonum conuertantur, scilicet bonitas essentialis, vt homini esse viuum & rationale, & bonitas accidentalis, vt sanitas, scientia, & huiusmodi. Loquendo de bonitate accidentali, vnicuiq; rei maiorem bonitatẽ deus (Q.50. to.4.) cõferre potuisset. Loquẽdo autem de bonitate essentiali, qualibet re creata meliorem aliam rem facere potuisset, non tamen potuit hãc rem facere eẽ maioris bonitatis. Quia si adderetur ad bonitatem essentialem aliquid, non esset eadem res, sed alia: quia secundum philosophũ in (Tex.10,) 8. Metaph. sicut numeris vnitas addita, vel subtracta semper variat speciem, ita in diffinitionibus differẽtia addita, vel subtracta, verbi gratia, si diffinitioni bouis addatur rationale, iam non erit bos, sed alia species, scilicet hõ, si subtrahatur sensibile, remanebit viuens vita arborum. Vnde sicut Deus nõ potest facere ꝙ ternari⁹ manens ternarius, habeat quatuor vnitates, quamuis quolibet numero maiorẽ numerũ facere possit, ita non potest facere, ꝙ hæc res maneat eadem, & maiorẽ I (Di. 42. q.2. art.2.) bonitatem essentialem habeat, vel minorem. Ex omnibus.n. his sequeretur, quòd affirmatio & negatio essent simul vera, quod Deus non potest facere, vt dictum est.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ quælibet res in se considerata, non est optima, nisi forte inquãtum attingit omnem bonitatem suam essentialem, sicut si diceretur ternarius esse maximus, quia attingit quantitatem suæ speciei, sed in ordine ad (In Enchi.c. 10.tom.3.) vniuersum est optima, sicut Augustin. dicit.

¶ Ad secundum, dicendum, ꝙ quamuis accipere à patre sit commune filio cum omni creatura communitate analogiæ, tamen habere per naturam est sibi proprium, sicut ipsemet dicit, & ideo æqualitas paterna debetur sibi per naturam. Vnde si non æqualem genuisset cum potuisset, Deus pater inuidus esset, quia subtraxisset dignitatem filio, quam deberet & posset habere. Sed creatura nunquam potest pertingere ad K æqualitatem Dei, nec alia mensura bonitatis sibi debetur, quã secundum determinationem diuinæ voluntatis, & ideo nulla inuidia in Deo resultat, si rem meliorem facere potuit quam (De synodis) fecerit. Et hoc est quod Hila. dicit ꝙ omnibus creaturis substantiam, Dei voluntas attulit: sed filio natura dedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis Deus producat vnũquodq; creatum tota sua potentia infinita, non tñ sequitur q̃titas bonitas in effectu: nisi ẽni voluntatem opificis, quę se habet vt imperans ad opus, quod potentia exequendo educit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ diuersus gradus in entibus, non tantum est ex parte rerum, quarum capacitates abinuicẽ distant, sed ẽt ex ordine sapientiæ disponentis, quæ diuersis capacitates rebus tribuit, quibus postmodum secũdum prouidẽtiam suam dona sua largitur, quæ pro diuersitate capacitatũ à Deo ordinatarum, diuersimode a diuersis participantur.

(corp.at,) ¶ Ad alia patet responsio per ea, quæ dicta sunt.

re, quòd ea quæ facit Deus, non potest meliora facere, quia si posset, facere, & non faceret, inuidus esset, & nõ summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur. Ait enim Aug. in li. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit, nihil.n. Deo melius, debuit æqualem. Si enim G voluit & nõ potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur ęqualẽ genuisse filium. A simili volunt dicere, ꝙ si potest Deus rem meliorem facere quàm facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filiũ genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere æqualem & non gigneret, inuidus esset, alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

H

Quæstio qua illi arctantur.

B

VErum hic ab eis responderi deposco, cur dicũt rem aliquam siue etiam rerũ vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorẽ quàm est, siue ideo quia summe bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit, siue ideo quia maius bonũ quod ei deest, capere ipsa non valeat.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus potuerit facere vniuersum melius.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd vniuersum Deus melius facere non potuerit, quia secundum Augu. sunt bona quę cõdidit Deus etiã singula, simul autem omnia valde bona: sed eo quod est superlatiue bonũ nihil melius esse potest. ergo vniuerso nihil melius esse potest. (In Enchi.c. 10.tom.3.)

¶ 2 Præt. Vniuersum includit omne bonũ, sed nihil potest esse omni bono meli⁹. ergo Deus non potuit vniuersum melius facere.

¶ 3 Præt. Secundum Diony. bonum & melius inueniuntur in rebus secundum ꝙ quædam participant plures de bonitatib⁹ diuinis quàm aliæ, sicut ea quæ viuunt ꝓferuntur existẽtibus tantum, & sic deinceps: sed omnes perfectiones diuinę creaturæ communicabiles, creaturis aliquibus cõicatæ sunt ergo videtur ꝙ vniuersum melius esse non possit. (De diu. no. cap.4.)

¶ 4 Præt. Quanto aliquid magis est ordinatum melius est, vnde & malum diffinitur ab Augusti. ꝑ priuationẽ ordinis: sed in vniuerso nihil est inordinatum, cum & I ipsum malum ordinatum sit à Deo, vt supra dictũ est. ergo videtur ꝙ vniuersum melius esse non possit. (Ibidẽ c.11. to.3. Et lib. 83. qõ.q.6. tom.4. dis. 36.q.1. art.2. Paulo ante finem.3.Topicorum.loco.66.)

Sed Contra. Secundum Philosophum albius est quod est nigro impermistius. ergo etiam melius est quod est impermistius malo: sed Deus potuit facere vniuersum in quo nihil mali esset: ergo cum in hoc vniuerso multa sint mala, videtur ꝙ Deus vniuersum melius facere potuerit.

¶ 2 Pręt. Si maiori æquale addatur, totum fiet maius. ergo & si meliori melius addatur, totum fiet melius: sed angelus est melior quàm lapis. ergo duo angeli sunt aliquid melius quàm angelus & lapis. ergo & si quęlibet pars vniuersi esset angelus, vniuersum multo melius esset, hoc autem Deus potuit facere. ergo &c.

Respondeo, Dicendum, ꝙ secundum Philosophum 12. Meta. bonum vniuersi consistit in duplici ordine, scilicet in ordine partium vniuersi adinuicẽ, & in ordine totius vniuersi ad K finem qui est ipse Deus, sicut etiam est in exercitu ordo partium exercitus adinuicem, secundum diuersa officia, & est ordo ad bonum ducis, quod est victoria: & hic ordo est præcipuus, propter quem est primus ordo. Accipiẽdo ergo bonum ordinis qui est in partibus vniuersi adinuicem potest considerari, vel quantum ad partes ipsas ordinatas, vel quantum ad ordinem partium. Si quantum ad partes ipsas, sunc potest intelligi vniuersum fieri melius. Vel per additionem pluriũ partium vt scilicet crearentur multæ aliæ species & implerentur multi gradus bonitatis qui possunt esse, cum etiam inter summam creaturam & Deum infinita distantia sit: & sic Deus melius vniuersum facere potuisset & posset: sed illud vniuersum se haberet ad hoc, sicut totum ad partẽ, & sic nec penitus esset idem, nec penitus diuersum, & hæc additio bonitatis esset per modum quãtitatis indiscretæ: Vel potest intelligi fieri melius quasi intensiue, quasi mutatis omnibus partibus eius in melius, (Text.52. Li.11. Sup Gen. ad lit. c.7.to.3.)

Sed si ita summe bona dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura creatori æquatur. Si vero iã non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa nõ valet iam hoc ipsum non posse, defectionis est, nõ cõsummationis, & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eã fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Augustin. super Genes. Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset nec vellet, & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorẽ fuisse? Ex prędictis constat, quòd potest Deus & alia facere quam facit, & quæ facit meliora ea facere quam facit.

Vtrum alio vel meliori modo possit facere quàm facit.

POst hæc considerãdum est: vtrum alio modo, vel meliori quàm facit, possit ea facere quæ facit. Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter, vel melius q̃ facit. id est alia sapientia, vel maiori sapientia. Nihil enim sapientius potest facere quàm facit. Si

fins, quia si aliquæ partes meliorarentur, alijs non glelioratis, non esset tanta bonitas ordinis, sicut patet in cithara, cuius si omnes chordæ meliorantur, fit dulcior armonia, sed quibusdam tantum melioratis, fit dissonantia. Hæc autem melioratio omnium partium, vel potest intelligi secūdum bonitatem accidentalem, & sic posset esse talis melioratio à Deo manētibus eisdē partibus & eodē vniuerso, vel secūdum bonitatem essentialem, & sic ēt esset Deo possibilis q infinitas alias species condere potest, sed sic non essent eædem

Ca.10.to.3. partes, & per consequens nec idem vniuersum, vt ex prædi-

In pced.ar. ctis patet. Si autē accipiatᷓ ipse ordo partium, sic non potest esse melior per modum quantitatis discretæ, nisi fieret additio in partibus vniuersi, quia in vniuerso nihil est inordinatum, sed intēsiue posset esse melior manē tibus eisdē partibus quātum ad ordinem qui sequitur bonitatem accidētalem: q̄to enim aliqd in maius bonum redūdat, tāto ordo melior est, sed ordo q sequitur bonitatem essentialē non posset esse melior, nisi fierent aliæ partes, & aliud vniuersum. Similiter ordo qui est ad finem, potest considerari ex parte ipsius finis, & sic non posset esse melior, vt scilicet in meliorē finem, vniuersum ordinaretur, sicut Deo nihil melius esse potest, vel quantum ad ipsum ordinem, & sic secundum quòd cresceret bonitas partium vniuersi, & ordo earum adinuicem, posset meliorari ordo in finem, ex eo quòd propioquius ad finem se haberent, quanto similitudinem diuinæ bonitatis magis consequerentur quæ est omnium finis.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de ordine vniuersi supposita natura eadem talium partium, quia sic melior

In corp.ar. ordo esse non potuit, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nos non loquimur de vniuerso quantum ad hoc nomen, sed quantum ad hanc rē, quę modo vniuersum dicitur, in quo, quàmuis omne quod actu bonum est contineatur, non tamen omne bonum quod Deus potest facere.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ participandi eandem perfectionē diuinam sunt multi modi, sicut sapientiæ diuinæ participatio est in intellectualibus substantijs aliter, & aliter in rationabilibus, scilicet hominibus, & etiam vsq; ad bruta se extendit quę sensitiuam cognitionem habent: quàmuis ergo omnes perfectiones forte creaturæ communicabiles, sint creaturæ cōmunicatæ, non tamen secundum omnem modum, quo possunt à creatura participari.

¶ Ad quartum dicendum ꝙ quàmuis ordo vniuersi nō possit esse melior ex hoc, ꝙ plures partes huius vniuersi sint ordinatæ, posset tamē esse melior si ad melius bonum, sicut ad finem proximum ordinaretur, quod contingeret si meliores partes vniuersi fierent, vt dictum est.

Ibidem vbi supra. ¶ Ad quintum dicendum, ꝙ vniuersum in quo nihil mali esset, non esset tantæ bonitatis, quantæ hoc vniuersum, quia nō essent tot bonæ naturæ in illo sicut in isto, in quo sunt quædā naturæ bonæ, quibus non adiungitur malum, & quædam quibus adiungitur, & est melius in vtrasq; naturas esse quam alteras tantum.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ quàmuis angelus absolute sit me- A lior quàm lapis, tamen vtraque natura est melior quàm altera tantum, & ideo melius est vniuersum in quo sunt angeli & aliæ res, quàm vbi essent angeli tantum. quia perfectio vniuersi attenditur essentialiter secūdum diuersitatem naturarum, quibus implentur diuersi gradus bonitatis, & non secundum multiplicationē indiuiduorum in vna natura.

vero referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus, dicimus, quia & alius & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quæ facit potest facere melius, & aliter quam facit, quia potest quibusdam meliorem modum existendi prestare, & quibusdam alium. Vnde Aug. in 13. lib. de Tri. dicit. Quòd B fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest, sed nullus alius nostrę miseriæ sanandæ fuit conueniētior. Potest ergo Deus eorum quæ facit quædam alio modo meliori, quædam alio modo æque bono, quædam etiam minus bono facere quàm facit. Vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est creaturæ, non ad sapientiam creatoris.

C *Vtrum Deus semper possit omne, quod olim potuit.*

D

PRæterea quæri solet: vtrum Deus semper possit oē quod olim potuit. Quod quibusdam non videtur dicentibus. Potuit deus incarnari, & potuit mori, & resurgere & alia huiusmodi quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam quam modo non habet. vnde videtur potentia eius imminuta. Ad qđ dicimus, quia sicut omnia semper scit quę aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquā aliquam scientiam amittit, nec voluntatem mutat quam habuit, ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet non possit modo incarnari, vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatus esse, in quo eiusdem rei potentia mōstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse, nec est alia sciētia, illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo vnius rei voluntas exprimitur, Ita potuit olim nasci, & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse, & resurrexisse, & est eiusdem rei po

ARTIC. III.

Vtrum Deus potuerit facere humanitatem Christi meliorem quám sit.

AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ humanitatē Christi, Deus meliorem facere nō potuerit q̄ sit: Tanto enim vnumquodq; melius est, quanto Deo propinquius, sed nullum creatum potest esse in Deo propinquius quàm quod vnitur sibi vnitate personæ, sicut humana natura in Christo. ergo videtur ꝙ nihil ea melius facere potuerit, Deus.

¶ 2 Præt. Infinito nō potest esse aliqd maius: sed bonitas animæ Christi est infinita, quia datus est ei spiritus non ad mensurā. Io. 3. ergo nihil ea melius fieri pōt.

¶ 3 Item videtur quòd nec beata virgine, quia secūdum Ans. De cōcept. decuit vt virgo quam Deus vnigenito filio suo præparauit in Virgi. c. 18. matrem, ea puritate niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi: sed nihil potest Deus facere quod sibi in bonitate vel puritate æquetur. ergo videtur quòd nihil melius beata virgine D facere possit.

¶ 4 Præt. Secundum Aug. in li. confes. angelus factus est prope Deum: sed beata virgo exaltata est etiam super choros angelorum, sicut Hierony. tradit, & ecclesia de ipsa cantat. ergo nihil ea Deo proximius esse potest, & ita nec melius. Lib. 12. c. 7. tom. 1. Hiero. i sermo. 1. assumpt. to. 4.

¶ 5 Item videtur quòd nec beatitudine creata, quia secūdum Boe. beatitudo est status omnium bonorū congregatione perfectus: sed omni bono nihil potest esse melius. ergo nec beatitudine creata. 3. de conso. prosa. 2.

Sed Contra. Bonum increatum omne creatum bonum in infinitum excellit. sed inter infinite distantia possunt esse multa media. ergo quolibet bono creato potest Deus multa meliora facere.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut quolibet bono creato, E eo ꝙ finitum * est, potest aliquid melius esse, ita bono increato eo ꝙ infinitum est, nihil melius esse potest. Et ideo bonitas creaturæ dupliciter considerari potest, aut quæ est ipsius in se absolute, & sic qualibet creatura pōt esse aliquid melius. Aut per cōparationem ad bonum increatum, & sic dignitas creaturæ recipit quādam infinitatem ex infinito cui comparatur, sicut humana natura inquantum est vnita Deo, & beata virgo inquantum est mater Dei, & gratia inquantum coniungit Deo, & vniuersum inquantum est ordinatum in Deum. Sed tamē in istis comparationibus est etiam ordo duplex. Primo, quia quanto nobiliori comparatione in Deum refertur, nobilius est, & sic humana natura in Christo nobilissima est, quia per vnionem comparatur ad Deum, & post beata virgo de cuius vtero caro diuinitati vnita, assumpta est, & sic deinceps. Secundo, quia quædam istarum comparationum est secundum respectum tātum sicut vniuersi ad finem, & matris ad filium, & ideo ex dignitate comparationis non potest sumi iudicium

* D. 294.

dere

de re absolute, vt dicatur quòd beata virgine non potest aliquid melius esse: sed secundum quid, vt dicatur quòd non potest esse melioris mater nec ad maius bonum ordinatū vniuersum. Sed comparatio, scilicet per vnionem est etiam secũdum esse, & ideo iudicium simpliciter de natura vnita, est secũdum comparationis bonitatem, vt dicatur quòd Christo homine nihil melius esse potest, sed iudiciũ quod est præter hanc comparationē, est secundũ quid tantum, vt cum dicitur, quòd humana natura in Christo inquantũ est creata, potest aliquid esse melius, & hoc ideo, quia natura cōsiderata præter esse suum, est secundum rationis acceptionem tantum.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ quàmuis humana natura sit diuinitati vnita in persona, tamen naturæ remanent distantes in infinitum, & ex hac parte potest esse aliquid melius humana natura in Christo, non ex parte qua vnita est.

tentia. Si enim posset modo nasci, & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbijs, eundem faciunt sensum, vt modo loquentes dicimus. Iste potest legere hodie, cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri, vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes eiusdem temporis verbis, & aduerbijs vtamur dicētes hodie, iste potest legere hodie, & dicentes cras, iste potest hodie legere, non idem, sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo deum

Dist.43. qō. vnica. ar.2. ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ gratia habitualis animæ Christi infusa, non est simpliciter & per se infinita, sed secundum quid, sicut dictum est supra, ꝙ virtus intelligentiæ est infinita in fieri, inquantũ potest, scilicet in infinitos effectus: ita & gratia Christi dicitur infinita secundum quod, inquātum potest in omnes effectus gratiæ, & per accidens inquantum concurrit ad ipsam vnionem infiniti boni, vt medium congruitatis & ad operationem Christi, quæ est infiniti valoris, inquantum est operatio diuinæ personæ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ puritas intenditur per recessum à contrario, & ideo potest aliquid creatum inueniri, quo nihil purius esse potest in rebus creatis, si nulla contagione peccati inquinatum sit, & talis fuit puritas beatæ virginis, quæ peccato originali & actuali immunis fuit: fuit tamen sub Deo inquātum erat in ea potentia ad peccandum: sed bonitas intēditur per accessum ad terminum, quod in infinitum distat scilicet summum bonum. vnde quolibet finito bono potest aliquid melius fieri. Dist.17.q.2. Art.4.& oppositũ istius 3. par.sum. q.27. Ar.1.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ inter angelos & Deum est infinita distantia. vnde posset Deus facere multos intermedios gradus bonitatis: & ideo quamuis beata virgo sit exaltata super angelos, quia tamen non vsque ad æqualitatem Dei, manet adhuc infinita distātia, & pōt adhuc aliquid medium esse.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ beatitudo creata habet quādam infinitatem ex eo, quòd coniungit infinito bono: in se enim considerata comprehendit omnia bona participabila homini vnde si naturæ capacitas maior esset, maior esset participatio & perfectior beatitudo: sicut beatitudo vnius sancti præponitur beatitudini alterius. Tamen sciendum, quòd Boe. vult, ꝙ hæc diffinitio essentialiter beatitudini increatæ cōueniat. Alijs autem per participationem. 5. de cōsolat. prosa vltima.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus possit facere omne quod olim potuit.

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non possit nunc facere omne quod olim potuit. Potētia. n. Dei nō se extendit tantum ad species: sed etiam ad indiuidua, quia ipse facit & formā & materiam: sed antequam Sor. esset, potuit Sortem facere: ergo & Sorte existēte potest sortem facere: hoc falsum est, quia sic substantia rei esset bis, quod est impossibile ergo non quicquid potuit potest.

¶ 2 Præt. Olim potuit Deus non incarnari: sed modo non potest non incarnatus esse, sicut nec aliquod præteritum non fuisse ergo non quicquid olim potuit, modo potest. Si dicas, quòd sicut potuit olim facere aliquid, ita potest modo fecisse illud, & hoc est vnum & idem posse.

F ¶ 3 Contra. Quia similiter ille, qui excecatus est, potest modo vidisse, cum prius videre potuerit, & tamen non dicimus, quod quicquid potuerit possit. ergo videtur, quòd nec de Deo dicendum sit.

¶ 4 Præt. Deus ab æterno potuit non prædestinare Petrum, quem volũtarie prędestinauit: sed modo non potest eum non prædestinare: quia non potest esse, quòd aliquid sit prius prædestinatus, & postea nō prędestinatus. ergo non quicquid potuit potest.

Sed Contra. Quātitas potentiæ attenditur secundum multitudinem obiectorũ, quia virtualis quantitas diuiditur secundum obiecta: sed potētia Dei diminui nō potest. ergo videtur, ꝙ quicquid Deus, olim potuit & modo possit.

semper posse quicquid semel potuit, id est habere omnem illam potentiam, quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam, cuius semel habuit, sed non semper posse facere omne illud, qđ aliquando potuit facere, potest quidem facere, aut fecisse aliquādo quod potuit. G Similiter quicquid voluit & vult, id est omnem quam habuit voluntatem, & modo habet, & cuiuscumque rei voluntatem habuit, & modo habet, non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse, vel fieri, sed vult fuisse vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est:

Respondeo, Dicendum, quòd hoc ꝙ negetur aliquem posse aliquid, potest contingere ex duobus, vel ex defectu potentiæ, sicut qui non habet potentiam visiuam dicitur non posse videre. Aut ex parte obiecti, quod non habet rationem possibilis, sicut habens visum dicitur non posse videre sonum, qui non est visibilis. H Et primo modo nihil dicitur Deus non posse, cum sua potentia sit perfectissima. Sed secundo modo dicitur non posse quædam, sicut quòd idem simul sit & non sit. vnde magis proprie dicere ista non posse fieri quām Deum ista facere non posse.

¶ Similiter dicendum est, quòd hoc quòd aliquis non possit quicquid potuit potest contingere ex duobus, vel quia amittit aliquam potentiam quam habebat, & sic deo non competit, immo hoc modo procedit solutio magistri in litera, vel ex mutatione obiecti, quod amittit rationem possibilis q̄ prius habebat: potentia enim actiua est respectu operabilis alicuius. vnde quando aliquid est iam determinatum, vt sit præsens in actu vel in præteritum transijt, possibilis rationem I amittit, & ideo dicitur ꝙ Deus illud facere non potest, quod quidem est eadem res: sed diuersis enunciationibus significata propter temporum diuersitatem.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd quando iam est existēs actu, amittit rationem possibilis fieri.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum, quòd procedebat de præterito.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cum dicitur aliquis potest fecisse, hoc potest dupliciter intelligi, vel ita quòd præteritum se teneat ex parte possibilis, & sic nihil est dictu, quia quod prętęritum est, possibilis rationem amittit: vel quod intelligatur circa exitum possibilis à potentia, & sic dicitur Deus potest fecisse hoc vel illud, quia habet potentiam qua hoc fecit: sed hōc cæco conuenit: non enim habet potentiam qua quandoque dedit. vnde nullo modo verum est quòd cæcus possit vidisse.

K ¶ Ad quartum dicendum, quòd actus prædestinationis ęternitate mensuratur & non in præteritum transit: & ideo semper eodem modo possibilis rationem habet, inquantum est ex liberalitate voluntatis diuinæ: sed ex parte effectus in præteritum transit, & secundum hoc possibilis rationem amittit.

¶ Ad quintum etiam patet responsio ex dictis: In corp. a.

EXPOSITIO TEXTVS.

LIcet non possit modo incarnari &c.) Videtur hoc esse falsum, quia sicut filius carnem assumpsit, ita & pater potuit & potest carnem assumere, vt in 3. dicitur. ergo videtur quòd etiam possit nunc incarnari. Dist. 1. q. 2. art. 3.

¶ Ad quod dicendum, ꝙ magister intelligit de eadem numero incarnatione quæ olim facta est. Si enim modo incarnaretur, non esset idem incarnari numero, sed alia incarnatio.

DISTINCTIO XLV.
DIVISIO TEXTVS.

POstqnam determinauit Magister de scientia & omnipotentia Dei. Hic tertio determinat de voluntate ipsius. Et diuiditnr in partes duas. In prima determinat de dei voluntate. In secundua de conformitate voluntatis nostrę ad volūtatem eius. 48. distin. ibi § Sciendum quoque est &c. § Prima i duas. In prima determinat de voluntate Dei quid sit, & quot modis dicatur. In secunda, inquirit de efficac.js eius. 46. distinct. ibi § Hic oritur q̄stio &c. Prima diuidit in tres. In prima determinat de voluntate secundum ipsius quidditatem. In secnnda, determinat causalitaté eius. ibi § Hæc vtiq; summe bona &c. § In tertia assignat voluntatis multitudinem q̄tum ad acceptionem nominis. ibi § Hic non est prætereundum nobis &c. § Prima in duas. In prima ostendit quòd voluntas Dei sit sua essentia. In secunda ponit obiectionem contrariam & soluit ibi. § Et licet idē sit &c. § § Hoc itaque summe &c. § Hic ostendit quòd volnntas Deo est prima causa rerum. Et circa hoc duo facit.

¶ Primo, proponit intentum. Secundo, probat propositum. ibi § Qui enim causam eius &c. § Probat dno quæ pertinent ad rationem primæ causæ. Primo, quòd voluntatis Dei non alia causa. Secundo, quòd ipse sit omnium rerum causa. ibi § Volnntas igitur Dei &c. § § Hic non est prætereundum &c. § Hic ostendit quòd nomen voluntatis multipliciter accipiatur, quamuis sit tantum vna Dei voluntas. Et diuiditur in partes tres. In prima ponit principalem significationem & propriam secundum quòd Dei voluntas dicitur eius beneplacitum. In secunda, ponit significationem figuratiuam secundum quòd signum voluntatis voluntas dicitur. ibi § Aliquando vero secundum quandam &c. § In tertia comparat voluntatem signi ad volnntatem beneplaciti. ibi § Quandoque igitur supra posita &c. § Circa secundam partem duo facit. Primo ostendit voluntatem signi multipliciter dici. Secundo prosequitur diuersa voluntatis signa, quæ voluntates Dei dicuntur. ibi § Ideo autem præceptio &c. § Et circa hoc dno facit. Primo prosequitur de tribua signis, quæ pertinent ad faciendum vel non faciendum. Secundo prosequitur de alijs duobua quæ pertinent ad id, quod in præsenti fit. ibi § Permissio quoque Dei &c. § Circa primum duo facit. Primo assignat rationem, quare hæc signa voluntatis dici voluntas possunt. Secundo, confirmat per authoritatem, quòd voluntates dicantur. ibi § Pro præcepto Dei atque consilio. § Tertio, ostendit distantiam inter hæc signa & beneplaciti voluntatem. ibi § Et si illa tria &c. §

DISTINCT. XLV.

A

a De voluntate Dei, quæ essentia Dei, vna est, & æterna, & de signis eius.

IAm de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicēdum est. Sciendum est ergo, qnia voluntas, siue volens Deo secūdum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle, & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum, qđ esse Deum, ita idem est ei esse volentem, quod esse Deum. Nam voluntas, qua semper volens est, non affectus, vel motus est, qui in Deum cadere non valeat, sed diuina vsia, qna volens est Deus, & huiusmodi.

C *Quòd licet idem sit Deo velle, quod esse, non tamen potest dici Deus esse omnia, quæ vult.*

ET licet idem sit Deo uelle, quod esse, non tamen dicendum est, Deum esse omnia, quę vult. Quod quidam de Dei uoluntate non recte sentientes, nobis objiciunt dicentes. Si idem est Deo uelle quod esse. ergo cum dicimus Deum uelle omnia, quę facit, dicimus eū esse omnia quę facit, alioquin nō ibi illo uerbo idem significatur, qđ significatur hoc uerbo esse, cum de Deo dicitur. Et si ita est, non B semper dicitur de Deo uelle secundum essentiam. Si uero secūdum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicit de Deo? relatiue.n. nunq̃ dicitur. Ad qđ dicimus, quia licet idem penitus sit Deo uelle, qđ esse non tñ potest dici omnia quę uult, sicut idem est Deo esse qđ scire, hoc tamen sicut dr̄ scire omnia, ita quoq; potest dici esse omnia.

C *Quis sit sensus horum verborum, Deus scit, vel Deus vult. Item Deus scit omnia, vel vult aliquid, & quid de Deo in his prædicetur.*

ET vbicunque Deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hæc de eo secūdum essentiam dicuntur. Cum enim dicitur Deus scit vel Deus vult,

QVÆSTIO PRIMA.

A

Hic quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum in Deo sit voluntas.
Secundo. Vtrum voluntas sit ipsius tantum obiecti, vel etiā aliorum.
A Tertio. Vtrum voluntas sua sit causa eorum quæ fiunt.
Quarto. De diuisione voluntatis eius in voluntatem signi, & beneplaciti.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in Deo sit voluntas.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd voluntas Deo non conueniat. (1. p. q. 19. art. 1.) voluntas enim appetitus quidem est: sed omnis appetitus est imperfecti. vnde etiā in primo Phys. dicitur q̄ materia appetit formam. (Tex. 81.) ergo cū in Deo nulla sit imperfectio videtur q̄ nec voluntas.

¶ 2 Præt. Actus voluntatis est tendere in finem, qui est eius obiectum: sed ei qđ est finis vltimus nō competit tendere in finem. ergo cū Deus sit finis omnium, videtur quòd sibi voluntas nō competat.

¶ 3 Præt. Secundum Philosophum in 3. in Anima, voluntas est mouens motum, qa mouet a volito, sed secundum Boe. Deus immobilis manens dat cuncta moueri. (Tex. 5.0.) (3. lib. de cōsolat. metr. 9. tex. 37.) vnde etiam in 9. Meta. dicitur q̄ mouet sicut desideratum, desideratum autem nō motum mouet desiderium. ergo videtur quòd voluntas sibi non competat.

¶ 3 Præt. Secundum Philosophum in 3. de Anima, & etiam secundum Damas. voluntas est in ratione: sed ratio nominat obumbratam cognitionem, quia oritur in vmbra intelligentiæ, vt dicit Isaac in lib. diffinitionum, qualis cognitio Deo non competit. ergo videtur quòd nec voluntas. (Tex. 50.) (Dam. 2. fid. ortho. c. 22.) D

¶ In contrarium sunt plurimæ authoritates canonis & sanctorum, quæ etiam in litera inducuntur.

¶ Præt. Secundum illud supremum quod est in nobis maxime Deo conformamur, sed supremum in nobis videtur voluntas esse quæ est motor aliarum virtutum secundum Ans. & etiam est liberrimum in natura nostra. ergo videtur quòd voluntas maxime Deo sit attribuenda. (Lib. de peccato orig. 4.)

¶ Præt. Omnes qui Deum confitentur, eum felicissimum ponunt: sed felicitas sine delectatione esse non potest, vt in 1. Ethic. dicitur. ergo in Deo est summa delectatio, sed delectatio non potest esse sine concupiscentia vel voluntate, quia delectatio consistit in quadam voluntatis complacentia. ergo videtur quòd voluntas in Deo sit.

Respondeo, dicendum, q̄ in omni natura vbi inuenitur cognitio, inuenitur etiā voluntas & delectatio. Cuius ratio est, B qnia omne quod habet virtutem cognoscitiuam, potest ei iudicare conueniens, & repugnans, & quod apprehenditur, vt conueniens, oportet esse volitum, vel appetitum. Et ideo in nobis secundum duplicem cognitionem sensus & intellectus est duplex appetitiua. vna quæ sequitur apprehensionem intellectus quæ voluntas dicitur. alia quæ sequitur apprehensionem sensus, quæ diuiditur in irascibilem & concupiscibilem. Vnde cum in Deo, vt supra ostensum est, sit intellectualis cognitio, oportet q̄ in eo etiam sit voluntas & delectatio secundum q̄ vna & simplici operatione Deus gaudet, vt in 7. Ethi. dicit Philosophus. In omni enim natura cognoscente, operatio perfecta & naturalis delectabilis est. (Dist. 35. q. vnica art. 1.) (Cap. 14.)

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis in Deo dicatur esse voluntas, non tamen conceditur ibi * esse appetitus, (* D. 224.)

Supra Psal. 118. in hoc cõclusionis, nostræ. to. Vbi supra.

quia secundum August. appetitus proprie est rei non habitæ. Deus autem totum suum bonum in se habet. vnde nec etiam in nobis proprie voluntas appetitus est, quando volito coniuncta est, sed amor est rei iam habitæ secundum Aug.

¶ Et per hoc patet etiam respõsio ad secundum, quia tendere in finem accidit voluntati, secundum quod est distans à fine: sed operationem habere circa finé, hoc est voluntati essentiale, & hęc pręcipue Deo cõuenit, qui se amat, & in se delectatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod voluntas nõ mouetur nisi à fine, finis autem voluntatis diuinę est ipsa sua bonitas, quæ est idẽ quod voluntas secũdum rem, & ideo non sequitur quòd Deus sit mouens motum proprie loquendo, quia omne mouens est aliud à moto, sed forte propter hoc Plato posuit quod primũ mouẽs seipsum mouet, inquãtum cognoscit se & amat se, vt in 8. Physi. dicit Cõmen. & hoc non nisi metaphorice dicitur. Sicut etiam dicitur quòd finis mouet.

T. 2. co. 51.

¶ Ad quartum dicendum, quod secundũ gradum cognitionis etiã est gradus virtutis appetitiuę: quãtum n. ratio superat sẽsum, tantum voluntas rationis superat appetitũ sensus, & quanto intellectus diuinus superat rationem nostram, tãto voluntas eius superat voluntatem nostram, & hoc per rationem concludebatur, quod Deo non conueniat voluntas ad modum voluntatis nostræ, & tamen sicut ratio nostra vocatur intellectus, & intellectus diuinus vocatur ratio, vt patet in 7. cap. de diui. nom. propter conuenientiam in immaterialitate, ita & voluntas communi nomine vtrobiq; dicitur.

Dio. cap. 7.

siue Deus est sciens, vel volens essentia diuina prędicatur, & Deus esse enuntiatur. Cum autem additur omnia, vel aliquid vel aliqua, & dicitur Deus scit omnia vel vult aliquid, vel aliqua, essentia quidem diuina prædicatur, non simpliciter & absolute, sed ita vt scientiæ quæ ipse est, omnia subiecta monstrentur, & voluntati, quæ ipsa eadem est, aliquid, vel aliqua subiecta esse dicantur, vt talis fiat sensus, Deus scit omnia, idest Deus est cuius scientiæ, quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter, Deus vult hæc, vel illa idest Deus est, cuius voluntati, quæ ipse est, hæc, siue illa subiecta sunt. Volens ergo, siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis, licet ea varientur & trãseant, quæ ei subiecta sunt, quæ non potest esse iniusta vel mala, quia Deus est.

Quòd Dei voluntas summe bona causa est omnium, quæ naturaliter sunt, cuius causa non est quærenda, quia nullam habet cum sit æterna.

HAec itaq; summe bona voluntas causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta, siue futura sunt, quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideoque causa ipsius quærenda nõ est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cũ nihil ea maius sit. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere, causam quęrit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. nihil autem maius est voluntate Dei. nõ ergo eius causa quærenda est. Idẽ in lib. contra Manichæos. Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cœlum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas & voluntem Dei scire quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ sunt, ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid qđ antecedit voluntatem Dei, quod nefas est credere. Qui ergo dicit: quare fecit Deus cœlum & terram? respõdendum est illi, quia vult, voluntas enim Dei causa est cœli & terrę, & ideo maior est voluntas Dei, quàm cęlum, & terra. Qui autem dicit: quare voluit facere cœlum, & terram, maius aliquid quęrit, quàm est voluntas Dei: nihil autem ea maius inueniri potest. Cõpescat se ergo humana temeritas, & id, quod non est, non quęrat, ne id, quod est, non inueniat. Ecce his authoritatibus aperte insinuatur, quòd voluntatis Dei causa nulla est, & ideo quęrenda non est.

G

H

I

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntas Dei sit tantum suiipsius.

1. p. q. 19. artic. 2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei non sit nisi suiipsius, quia secundum Philosophum voluntas est finis: electio autem eorum, quæ sunt ad finem, vt dicitur in 3. Ethic. sed nihil aliud est finis suæ operationis nisi ipse. ergo voluntas sua est tantum suiipsius.

Cap. 5.

¶ 2 Præt. Voluntas mouetur à volito: sed nihil potest esse mouens voluntatem diuinam nisi ipse. ergo voluntas sua est tantum suiipsius.

¶ 3 Præt. Cuiuslibet voluntas est eius, quod est bonum sibi: sed omne quod est bonum alicui differt ad eum: vtrum illud sit vel non sit, cum igitur de nullo creato differat ad ipsum: vtrum sit, vel non sit, eo quòd bonorum nostrorum non eget, sed totum bonum in se habet, videtur quòd voluntas sua ad ea quæ sunt extra eum non se extendat.

¶ 4 Præt. Ea quæ sunt ad finem, non quæruntur nisi propter finem. ergo habito fine non est vlterius voluntas eorum quæ sunt ad finem: sed omnium creaturarum finis est diuina bonitas quæ in ipso Deo ab æterno est. ergo videtur quòd ad ea

F

quæ sunt extra ipsum, voluntas eius non se extendat.

Sed contra. Amor cõsistit in actu voluntatis: sed de Deo dicitur Sapiẽ. 11. quod diligit omnia, quæ sunt, & nihil odit eorum, quæ fecit. ergo voluntas eius est etiam creaturorum ab eo.

¶ 2 Præt. Sicut se habet scientia Dei ad verum, ita se habet voluntas eius ad bonum: sed scientia eius est omnium verorum. ergo & voluntas eius est omnium bonorum.

† q. 28. to. 4.

Respondeo, dicendum, quod sicut Deus cognoscendo essentiam suam cognoscit omnia quæ sunt ab eo inquãtum sunt similitudo quędam veritatis eius, ita etiam volendo, vel amãdo essentiam suam, vult omnia quæ sunt ab eo inquantũ habent similitudinem bonitatis eius. vnde id qđ est volitũ primo ab eo, est bonitas sua tãtum. Alia vero vult in ordine ad bonitatem suam, non autem hoc modo vt per ea aliquid bonitatis acquirat, sicut nos facimus circa alios bene operando, ita quòd eis de bonitate sua aliquid largiatur, & ideo liberalitas est quasi proprium ipsius secundum Auicen. quia ex operatione sua nõ intẽdit aliquod sibi cõmodum peruenire, sed vult bonitatẽ suã in alios diffundere: & ideo Aug. dicit quòd ipse vtitur nobis ad bonitatem suam, & vtilitatem nostram.

† lib. 1. ca. 2. tom. 1.

Tracta. 11. Methe. c. 4.

3. de Trinit. c 4. tom. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in obiecto alicuius potentiæ est duo considerare, scilicet illud quod est materiale, & illud quod formaliter complet rationem obiecti. sicut patet in visu, quia color * est visibile in potentia & non efficitur visibile in actu nisi per actum lucis. Similiter dico, quod formaliter complet rationem voliti est finis, ex quo est ratio boni, & hoc intelligit Philosophus cũm dicit, quòd voluntas est finis: sed ea quæ sunt ad finem se habent materialiter ad obiectum voluntatis, vt scilicet sint volita per ordinem finis, sicut color videtur per actum lucis.

* D. 359. & 361.

3. Ethi. c. 5.

¶ Ad secundum dicendum, quod illud quod est volitum sicut finis, est mouens voluntatem & perficiens eam, & sic nihil mouet voluntatem diuinam nisi Deus: sed illud quod est ordinatum ad finem est volitum ab eo sicut effectum à voluntate & motum ab ea, sic vt patet in voluntate artificis, quæ est principium operationum ordinatarum in finem.

K

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas Dei non est nisi eius quod est suum bonum, sed tamen non eodem modo, sicut in voluntate nostra quæ vult bonum suum, quo scilicet perficitur sicut fine, vel per quod finem consequitur, sed voluntas diuina vult bonum suum quod est ipsa, & quod ab ea est, & non per quod iuuatur: & ideo refertur ad ipsius perfectionem, verum volitum ab eo sit vel non sit.

¶ Ad quartum dicendum, quod Deus non ordinat creaturas in finem bonitatis suæ, quasi per eas bonitatem suam assequatur, vt ipsæ creaturæ diuina operatione similitudinem aliquam diuinæ bonitatis acquirant, quod esse non posset, nisi volente & faciente.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas Dei sit causa rerum.

1.p.q.19.ar tic.4. AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd voluntati diuinæ non sit ascribenda rerum causalitas, voluntas enim Dei est tantum bonorum: sed omniũ bonorum sufficiẽs causa est scientia ipsius. ergo non oportet voluntatem Dei causam
C.4.to.3. rerum ponere.

¶ 2 Præt. Deus non est causa rerum nisi per suam operationem: sed esse principium operationis pertinet ad causam ratione potentiæ. ergo potentia potius dicẽ-
Sapient.8. da est causa rerum quàm voluntas.

¶ 3 Præter. A causa contingente nunquã põt esse effectus necessarius: sed voluntas est causa contingens, quia ad vtrumlibet se habet. ergo non potest esse causa necessariorum. cum igitur in mundo sint multa necessaria, vt omnia incorruptibilia, videtur quod nõ omnium causa sit voluntas.

¶ 4 Præt. Posita causa sufficiẽte alicuius rei, superflue adduntur ad eandem rem aliæ causæ. si ergo voluntas Dei sufficiens causa rerum est (insufficiens enim non potest esse) videtur ꝙ omnes causæ naturales superfluant, & omnes potentiæ animæ & omnes habitus infusi, quod friuolum est.

¶ 5 Præt. Ex causa sufficienti potest aliquid demonstrari. si ergo voluntas Dei sufficiens est causa omnium, videtur quòd hæc sit sufficiens demonstratio ad omnia, quare hoc est, quia Deus voluit, & sic facile esset omnia scire, & superuacua essent sanctorum & philosophorum studia, qui ad assignandas diuinarum operationum rationes multipliciter laborauerunt, quod frustum est dicere.

Tex. 1. Sed contra. Secundum Philosophum in 6. Metaph. omnium artificiatorum principium est voluntas artificis, sed ea quæ sunt procedunt a Deo sicut artificiata ab artifice, vt à sanctis & Philosophis traditur. ergo omnium quæ sunt, causa est Dei voluntas.

Cap. 4. ¶ Præt. Dion. dicit in 4. c. de diui. nom. Amor trahit superiora in prouisionem minus habentium: sed omnia quæ sunt prouisione diuina in esse prodierunt, cum igitur amor in actu voluntatis consistat, videtur quod principium omnium rerum sit diuina voluntas.

Respondeo, dicendum, ꝙ opus determinatum non progreditur nisi à determinato agente, & inde est, ꝙ illud quod est tantum in potentia non agit, quia se habet indeterminate ad multa, sed forma quæ est terminans potentiam materiæ principium actionis dicitur, & ideo in omnibus quorum potentia actiua determinata est ad vnum effectum, nihil requiritur ex parte agentis ad agendum supra potẽtiam completam, dummodo non sit impedimentum ex defectu recipientis ad hoc ꝙ sequatur effectus, sicut patet in omnibus agentibus ex necessitate naturæ. Potentia autem Dei cum sit infinita, non magis determinatur ad hoc quàm ad illud: nec ex parte materiæ, A quia opus eius determinationem recipere potest, quia ipse etiam materiam & formam producit. vnde oportet ꝙ supra rationem potentiæ sit aliquid aliud, per quod opus determinetur. hoc autem fit per scientiam quæ propriam rationẽ rei cognoscit. Sed quia scientia se habet ad opposita, est enim & bonorum & malorũ: ideo oportet aliquid adhuc addere in quo perficiatur ratio causæ, & hoc est voluntas quæ determinate accipit vnum ex duobus quæ scit vel quæ potest. Vnde perfecta ratio causalitatis in his quæ nõ agunt ex necessitate naturæ, inuenit primo in voluntate, vt dicit Philosophus in 9. Meta. Tex. 3.
& hæc conuenit voluntati inquantũ obiectum eius est finis qui est causa causarum, & à quo sumitur determinatio operis, vt patet ex 2. Physic. & ideo voluntati diuinæ ascribitur causalitas rerum. Tex. 31.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ in sciẽtia non perficitur ratio causalitatis, vt dictum est nisi adiũcta voluntate, ideo volũtas potius dicit causa quàm scientia. In corp. ar.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd voluntas est principium operationis vt primũ imperans opus: sed potentia in his quæ agunt p voluntate est principium operis vt exequens, & in hoc consistit * ratio potentiæ vt sit proximũ principium operis & non primum, & sic volũtas Dei potius dr̃ causa rerum q̃ potentia. * D.1035.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ voluntas diuina libertatẽ habet, & ex hoc conuenit sibi ꝙ sit ad vtrumlibet, sed super hoc habet immutabilitatem, vt ei quod vult immobiliter adhæreat, ex quo illud vitæ ponitur, & hanc immobilitatem imitantur ea quæ sunt necessaria in entibus, quàmuis non ipsam adæquent, & propter hoc non est dicendum ꝙ sit causa contingens, quia contingentia mutabilitatem important.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ causalitas diuinæ voluntatis non excludit omnes causas proximas rerum, nec hoc est ex insufficientia voluntatis, sed ex ordine sapientiæ eius, quæ effectus mediantibus alijs causis prouenire disposuit, vt sic etiam cau-
E sandi dignitas creaturis communicaretur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ demonstratio quæ facit sciẽtiam de re sumitur ex causis * proximis rei, & ideo oportet ad sciẽ- * D. 323. & 449.
tiam de rebus habendam nobis alias rationes quærere, & potest voluntatem eius quæ est causa prima rerum & communis, & præcipue cum voluntatem eius non plene cognoscamus, vt in ea propriam rei rationem videamus, sicut ipse videt qui in se omnia cognoscit.

ARTICVLVS IIII.

b Vtrum voluntas Dei distinguatur in voluntatẽ beneplaciti & voluntatem signi.

1.p.q.19.ar ti. 11. Et de ver.q.23.ar tic.3.
AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd distinctio voluntatis in litera posita, sit incompetens. sicut enim voluntas Dei se habet ad plura, ita & scientia eius, sed scientiæ non assignan-

Quòd voluntas Dei prima & summa causa est omnium.

VOluntas ergo Dei, vt ait August. in 3. lib. de Trini. prima & summa causa est omnium specierum, atque motionum. Nihil enim fit, quod nõ de interiori, atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur qđ vult Dei omnipotẽtis sapientia? quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & non solum facit ea, quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea quæ propter raritatem & insolitum euẽtum mira videntur, vt sunt defectu luminarium & terræmotus, & monstruosi animãtium partus, & his similia, quorum nihil fit sine voluntate Dei, sed plerisq; non apparet. Ideoq; placuit vanitati Philosophorum etiam causis alijs ea attribuere, cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, idest voluntatem Dei. Itaque non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna.

d Quibus modis accipitur Dei voluntas.

HIc non est prætereundum nobis quòd sacra scriptura de voluntate Dei varijs modis loqui consueuit, & tamen non est Dei voluntas diuersa, sed
B locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas Dei vere ac proprie dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est, & hæc vna est, nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest, de qua propheta ait. Omnia quæcunq; voluit dominus fecit. Et Apostolus. Voluntati eius quis resistet? Et alibi. Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et hæc voluntas † Rom.9. † Psal. 134. † Rom. 12.
C recte appellatur beneplacitum Dei, siue dispositio.

Quòd secundum figurã dicitur voluntas Dei perceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio, & ideo pluraliter dicit scriptura, voluntates.

ALiquãdo vero secundum quandam figuram dicendi voluntas Dei vocatur, qđ secundum proprietatem non est uoluntas eius, ut pceptio, pro-
D hibitio, consilium, necnon permisio, & operatio. Ideoque plu-

raliter aliquãdo scriptura voluntates Dei pronuntiat. Vnde propheta. Magna opera domini, exquisita in omnes volũtates eius, cũ non sit nisi vna voluntas Dei, quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates, quia voluntas Dei varijs modis ac pro diuersis accipitur, vt dictum est. Ita etiam idẽ **G** propheta propter multos effectus misericordiæ, & iustitiæ pluraliter dicit. Misericordias domini in æternum cantabo. Et alibi. Iustitiæ domini rectæ, lętificantes corda, cum tamẽ in Deo vna sit misericordia, vna iustitia, & vna eademque sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina vsia.

Psal. 110. Psal. 80. Psal. 18.

Quare præceptio, & prohibitio, & consilium, dicantur Dei voluntas.

H IN Deo autem præceptio, & prohibitio, atq; consilium cũ sint tria, dicitur tñ vnumquodque eorũ Dei voluntas, quia ista sunt signa diuinæ voluntatis, quemadmodum & signa iræ dicũtur ira, & dilectionis signa dilectio appellantur, & dicitur iratus Deus, & tamẽ non est ira in eo aliqua, sed signa tantum, quę foris fiunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur, & est figura dicendi, secundum quam non est **I** falsum quod dicitur, sed verum, quod dicitur, sub tropi nubilo obumbratur. Et ſm hos tropos diuersæ volũtates Dei dicuntur, quia diuersa sunt illa, quę per tropum voluntas Dei dicuntur.

Vbi voluntas Dei pro præcepto & consilio accipiatur.

PRo præcepto Dei, atq; consilio potest accipi voluntas, vt ibi, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Et alibi. Qui facit voluntatem patris mei, qui **K** in cœlis est, ipse frater meus, & soror, & mater est. Et contra hãc voluntatem multa fiunt. Vnde August. in libro de spiritu & litera. Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cum eius euangelio non credunt.

Matth. 6. Matth. 7.

Quòd Deus non vult ab hominibus fieri omnia, quæ præcepit, vel non fieri, quæ prohibet.

ET si illa tria dicuntur Dei voluntas ideo, quia signa sunt diuinę voluntatis, non est tamen intelligendum, Deum omne illud fieri velle, quod cuicunque præcepit, vel non fieri, quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, nec ideo præcepit, vt id fieret, sed vt Abrahæ probaretur fides. Et in euangelio præcepit sanato, ne cui diceret, ille autẽ prædicauit vbiq; intelligens Deũ non ideo prohibuisse, quin vellet opus suum prædicari, sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

Gen. 22. Matth. 7.

De permissione, & operatione, vbi dicantur Dei voluntas.

PErmisio quoq; Dei, & operatio, voluntas Dei appellantur, qualiter accipit August. in Enchi. dicens. Non fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo, ut fiat, uel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere bene, etiam sinendo fieri, quæcunq; fiunt male, non enim hæc nisi iusto iudicio Dei sinit, & profecto bonum est omne, qđ iustum est. Ecce hic manifeste habemus Dei uoluntatem appellari ipsius operationem, uel permissionem cum dicit, non fieri aliquid, nisi omnipotens fieri uelit, ubi includit & bona, & mala omnia, quæ fiunt. Ideoque aperte distinguit, quomodo Deũ

Cap. 96. tomo. 3.

F assignantur diuersa signa. ergo videtur ꝙ nec voluntati assignari debeant, cum etiam vtrumque occultum sit æqualiter.

¶ 2 Præt. Omne signum, cui non respondet signatum, est signum falsum: sed istis signis voluntatis, quæ in litera ponuntur quandoque non respondet signatum, quia permittit mala, quæ non vult, & pręcipit etiam bona, quæ non vult fieri, vt in litera dicitur. ergo videtur ꝙ sint falsa signa, & ita pro signis assignari non debeant.

¶ 3 Præt. Sicut inuenitur bonum, & melius, ita inuenitur malum, & peius, vt veniale, & mortale, sed respectu horum duorum fiendorum est tantum vnum signũ, scilicet prohibitio. ergo videtur ꝙ etiam bonorũ esse debeat vnum tantum signũ, & non duo, scilicet præceptum, & consilium.

¶ 4 Præt. Obiectum volũtatis est bonum, sed malum fieri non est bonum, vt infra dicetur. ergo respectu huius nullum signum vocis diuinæ debet esse, & ita permissio superfluit.

Dist. sequenti. q. vnica. arti. 4.

¶ 5 Præt. Sicut signa voluntatis respiciunt diuersa, ita & voluntas beneplaciti est diuersorum. si ergo assignantur diuersa signa voluntatis propter diuersitatem eorum, videtur quòd ẽt voluntas beneplaciti multiplicari debeat, aut si nec hoc, nec illud.

Respondeo. Dicendum, quòd de Deo quædã dicuntur proprie, quædam metaphorice, ea, quę proprie de ipso dicũtur, vere in eo sunt, sed ea, quæ metaphorice dicuntur de eo per similitudinem proportionabilitatis ad effectum aliquem, sicut dicitur ignis Deutero. 4. eo quòd sicut ignis se habet ad consumptionem contrarij, ita Deus ad consumẽdum nequitiam. vnde ipsum esse destruentem nequitiam est ipsum esse ignem, & ipsa cõsumptio actiua est igneitas eius, & per modum istum ipsa punitio dicitur ira eius, & quia effectus est signum causæ, ideo ea, secundum quæ attenditur similitudo vel iræ, vel alicuius alterius, dicuntur esse signa. vnde punitio dicitur signum iræ eius. Sed dico, quòd Deus potest dici velle aliquid dupliciter: vel proprie, & sic dicitur velle illud, cuius voluntas vere in eo est, & quod sibi complacet, & hæc est voluntas beneplaciti. Dicitur etiam aliquid velle metaphorice, eo quòd ad modum volentis se habet, inquantum præcipit, vel consulit, vel aliquid huiusmodi facit. vnde ea, in quibus attenditur similitudo istius rei ad voluntatem Dei, voluntates eius metaphorice dicuntur: & quia talia sunt effectus, dicuntur signa. Horum autem signorum diuersitatis ratio hæc est. Assignantur enim hæc signa voluntati diuinæ secundum quod est rerum humanarũ, quibus speciali modo prouidet. Potest ergo signum voluntatis accipi, aut secundum ordinationem hominum in finem æternæ salutis, aut secundum executionẽ ordinis. Ad finem autem consequendum prouidentiæ est duo largiri, ea scilicet, quibus res promoueatur in finẽ, & ea, quibus ab impedientibus liberetur, sicut autem res naturales tendũt in fines suos naturales per virtutes actiuas, ex prouidentia diuina eis collatas, ita & humana voluntas per consilia, & præcepta ordinatur in finẽ, & à peccatis, quæ impediunt consecutionem finis retrahitur prohibitionibus, sicut etiam animalibus diuina prouidentia cõtulit cornua & vngues, & huiusmodi, quibus se iuuenit contra impugnãtia. Si autem pertinet ad executionẽ ordinis, hoc potest esse dupliciter. Aut secundum quod tendit in id, ad quod ordinatum est bonũ faciendo, & respectu huius est hoc signum, quod est operatio, q a Deus in nobis omnia bona operatur. Aut etiã exeundo ab illo ordine mala faciendo, qui etiã exitus prouidentię subiacet non vt prouisus, sed vt ordinatus, & respectu huius est permissio. Vel potest sumi leuius sic, quia vel signum voluntatis est respectu præsentium, & sic respectu bonorum est operatio, respectu malorum permissio. Vel est futurorum, & sic respectu malorũ est prohibitio, respectu boni ad quod omnes tenentur, præceptũ, sed respectu perfectioris boni, quod nõ omnes attingunt, est consilium, & continentur hoc versu. Præcipit ac prohibet, permittit, & consulit, implet.

Cap. 33. tomo. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd scientia Dei vere & perfecte est omnium, sed non voluntas, & ideo quædam metaphorice dicitur velle, quæ simpliciter non vult, propter quòd voluntas signi assignatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd effectus qui est signum alicuius secundum proprietatem in vno, est signum eiusdem secundum similitudinem in altero in omnibus, quæ metaphorice dicuntur, sicut punitio est signũ iræ in homine, & in Deo est signum voluntatis puniendi, quæ per similitudinem ira dr̃. Et similiter dico, ꝙ istis signis respondet aliquid in Deo, quod per similitudinẽ dicitur voluntas huius rei, vt præceptum voluntas

lantas præcipiendi,& ordinandi naturam rationalẽ in finem, A & sic de alijs. vnde patet, ꝙ hæc signa non sunt falsa.

¶Ad tertium dicendum,ꝙ sicut in dispositione naturarũ dantur à Deo diuersæ virtutes, quaruoi vna est nobilior altera, vt sic vna res perfectius consequatur finem, quàio alia, ita etiam in dispositione hominum sunt diuersa ordinantia in finẽ vnum communiter omnium,scilicet præceptum, & alterum perfectorum, s. consilium, sed omne peccatum est in excundo ab ordine finis, & ideo cuilibet peccatũ quodlibet vitandum est,nec in hoc diuersus gradus hominũ attẽditur, & propter hoc vnum signũ tantũ datur, de hoc scilicet prohibitio.

Sopra. 4. 7. q. vnica. artic. 4.

¶Ad quartum dicendum, quòd Deus nõ vult mala proprie fieri, sed vult aliquid ei coniunctum, vt infra dicetur, ex quo sequitur quòd permittat, & ideo permissio ipsa effectus est alicuius voluntatis, & metaphorice voluntas dicitur.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ voluntas diuina,quàmuis sit plurium volitorum,non tamen est nisi vna, quia omnia illa vult in vno per se volito, scilicet sua bonitate, sicut omnia etiã cognoscit cognoscendo essentiam suam.

velle dixerit,ne eadem ratione intelligeretur velle bona, & mala, subdens, vel sinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit, vel ipse faciendo,hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit, bona vero ipse facit. Ideoque dixit cũ velle, quia & volens mala sinit, & volens bona operatur, & ob hoc permissio & operatio, B voluntas Dei dicuntur.

Quinque supra sunt proposita,quæ dicuntur secundum tropum, & ideo distinguat lector vbiq; pro quo eorum accipiatur voluntas.

QVinque ergo supra posita sunt,quæ dicuntur secundum tropum Dei voluntas,quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis scilicet Dei beneplacitũ.Ideoque diligenter distinguat lector, vbi de voluntate Dei scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat,s.pro beneplacito Dei, an pro aliquo signorum eius.Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis, quia beneplacitũ Dei est voluntas eius, & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum vero beneplaciti eius non. Et consonãt rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant.Fit.n.omne, quod beneplacito vult fieri, & omne, quod nõ vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis, quia præcepit Deus multis ea, quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent,& cõsulit quę non implent.

DISTIN. XLVI.

A

Illi sententiæ qua dictum est, Dei voluntatem nõ posse cassari, quæ ipse est, quædã videntur obuiare.

HIc oritur quæstio, dictum est enim in superioribus & authoritatibus communitum quòd voluntas Dei quę ipse est, quæ vocatur beneplacitum eius, cassari non potest, quia illa voluntate fecit quæcunque vo- C luit in cœlo & in terra, cui teste Apostolo nihil resistit. Quæritur ergo, quomodo accipiendum sit quod Apostolus de domino ait. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cum enim nõ omnes salui fiant, sed plures damnentur, videtur vtiq; non fieri quod Deus vult fieri, humana.s. voluntate impediente volũtatem Dei. Dominus quoq; in euangelio impiã ciuitatem compellans. Quotiens

Psa. 134.D.
Rom. 9.
1.Thimo.2.
Ex Augu.in Enchi.c.97. tom. 3.
Matt. 23.

EXPOSITIO TEXTVS.

De Empedocle,vt intelligere, vt habet ex 8. Phys.tex.1.

IDeoque placuit vanitati Philosophorum &c. § Hoc dicit quantum ad illos, qui causam agentem negabant, & ponebant mundum factum esse casu, & quòd omnia procederent ex necessitate naturæ. Vel quantum ad illos,qui ponunt Deum non immediate operari in omnibus, sed in vno tantum,quod est primum creatum. § Itaque non nisi Dei voluntas &c.§ Per hoc non excluduntur aliæ causæ à causalitate, sed ab hoc, quod est esse primam causam.

DISTINCTIO XLVI.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de voluntate diuina quid sit, & quot modis dicatur.hic inquirit de efficacia ipsius.Et diuiditur in partes duas. In prima, mouet quasdam quæstiones de quibusdam quæ videntur diuinam voluntatẽ ostendere inefficacem. In secunda, ostendit ipsam esse efficacem in omnibus, 47.distinct. Voluntas quippe Dei &c.§ Prima pars dimiditur in duas secundum duo,quæ possunt diuinam voluntatem inefficacem ostendere, vel quòd non fiat, quod vult, vel quòd fiat,quòd non vult. In prima ergo parte pertractat quæstionem hanc. Vtrum aliquid velit fieri,quod non fiat. In secunda: vtrum aliquid fiat, quod non velit,ibi §Ideoq; cum constat omnia bona &c.§Circa primum duo facit.Primo mouet dubitationem ex duabus authoritatibus. Secundo exponit eas. ibi § Sed audiamus solutionem &c. § § Ideoque cum

Dist. 45.

constet &c.§ Hic pertractat secundam quæstionem inquirendo: vtrum Deus non velit, vel velit mala fieri, quæ tamen sunt. Circa hoc tria facit. Primo mouet quæstionem & ponit A diuersas opiniones. Secundo prosequitur eas.ibi § Qui enim dicunt Deum &c. § Tertio eligit vnam illarum. ibi § His igitur & alia &c. § Circa secundum duo facit. Primo prosequitur primam opinionem,ponendo duas rationes eius. Secundo, prosequitur secundam opinionem. ibi § illi vero qui dicunt &c.§ Circa hoc tria facit Primo ostẽdit quomodo secundum hanc opinionẽ respondetur, ad rationes primæ opinionis. Secundo, inducuntur rationes ad opinionem secundã. ibi §Si quis igitur diligenter &c.§Tertio, excludit quãdam sophisticam obiectionem contra hãc opinionẽ. ibi § Iam sufficiẽter ostẽsum est. § Circa primum duo facit. Primo ponitur solutio rationis primæ. Secundo secundæ. ibi § Quod autẽ ait August. &c. § §Si quis igitur diligenter &c. § Hic ponit rationes pro secunda opinione. Et diuiditur in partes tres, secundum tres rationes. Secunda incipit. ibi § Deinde idẽ Augustin. &c. § Tertia ibi § Itẽ aliter ostenditur &c.§

QVAEST. I.

A

Hic quæruntur quatuor.

D Primo. Vtrum Deus omnes homines saluos fieri velit.
Secundo. Vtrum mala fieri sit bonum.
Tertio. Vtrum malum sit de perfectione vniuersi.
Quarto. Vtrum Deus mala fieri velit.

ARTICVLVS III.

a Vtrum Deus vult omnes homines saluos fieri.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd omnes homines saluos fieri velit. Primo per authoritatẽ Apostoli,quæ etiam in litera inducitur, quæ est 1. Thy.2. Vult omnes homines &c.

1.p.q.19.arti.6.ad 1.Et 1.cõt.c. 96.

¶Si dicas quòd vult voluntate conditionata & non absoluta.

¶Contra.Voluntas conditionata est voluntas imperfecta: sed nihil imperfectum Deo est attribuendum.ergo &c.

E ¶ 2 Præt. Omne agens per intentionem vult, ꝙ opus suum finem consequatur: sed finis hominis est salus æterna,ad quã Deus eum creauit. ergo vult omnes homines saluos fieri.

¶ 3 Præt. Voluntas habentis charitatem imitatur voluntatem diuinam: sed habens charitatem cuiuslibet salutẽ optat. ergo videtur quòd & Deum omnium salutem velit.

¶ 4 Præt. Nullus potest saluari nisi Deus eum velit saluare. Si ergo Deus non omnem hominẽ saluare vult,non est in potestate cuiuslibet hominis, vt saluetur: sed pro eo,qđ non est in potestate nostra,non meremur pœnam, vel vituperium.ergo non est imputandum eis, qui non saluantur, quod falsum est.ergo videtur quòd Deus omnes homines saluare velit.

Sed contra. Prædestinatio est propositum miserendi secundum August.si igitur Deus vellet omnes saluari,omnes essent prædestinati,sed hoc falsum est, quia cum non omnes saluentur, aliquis esset prædestinatus, qui non saluaretur.ergo non vult Deus omnes homines saluos fieri.

Lib.de prædestinatiõe Sanctorum, c.10. to.7.

stat quòd malum per se loquendo, bonum non est, sed per accidens potest esse bonum, inquantum scilicet coniungitur in vniuerso alicui bono, ad quod per accidens ordinem habet, sicut ędificator dicitur albus per accidens, inquantum scilicet ars ædificatiua & albedo in eodem subiecto conueniunt, & quia esse vel fieri ponit quendam ordinē secundum quòd includit compositionē quādam, ideo prima opinio dicebat quòd esse mala vel fieri bonum est. Sed hoc nō sufficit, q̄a sicut malum per se nō est bonum, ita etiam ordo mali non est bonum secundum se, cū magis malum inquantum huiusmodi, sit inordinatum, & ipsa inordinatio est nidn eius, sicut ipsum priuari est esse eius, & ipsa negatio est eius positio, sicut est in cęteris priuationibus: & ideo mala fieri vel esse malum est, & nō bonum, quia cum dicitur mala esse absolute, nullo addito, ly esse, designat compositionem huius priuationis ad subiectum, in qua compositione non cōsistit ratio bonitatis, sicut ēt cum dicimus albedinem esse abstractum, significamus ordinē eius ad subiectum, quia accidentis esse est inesse, sed comparatio mali ad bonum qd̄ ex Deo elicitur, significat ly esse positum in hoc dicto, mala esse occasiones bonorum, & ideo hoc bonū est mala esse occasiones bonorum, sed mala esse simpliciter, non est bonum.

Ioan. 1.

Psal. 134. D.

¶ Ad primū ergo dicendum, q̄ sicut supra dictum est, veritas est de his quorū ratio completur per operatione animæ, & fundamentum habent in re: un est autem inconueniens q̄ de re mala sit operatio animę bona, & q̄ rei malæ ratio sit in anima bona, sicut ēt non ens in re dicitur ens in anima * rationaute vt negationes & priuationes, sicut patet ex 4. Meta. secundum Commē. vnde si proceditur à bonitate veritatis secundum q̄ completur in operatione animæ, ad bonitatem eius quod est in re, erit fallacia accidentis, hoc est quod est mala esse, accidit hoc q̄ est esse intelligibile vel significabile sicut est in re, in quo consistit ratio veri, vt scilicet significetur vel intelligatur aliquid sicut est in re. vnde nihil prohibet dicere, quòd mala esse est verum, sed hæc veritas qua vere dicitur vel significatur mala esse, est bonum, quamuis mala esse sit malum.

Dis. 19. q. 5. ar. 2.

* D. 546.

4. Met. text. 10. 2.

A ¶ Ad secundum dicendum, quòd mala fieri non est volitum per se, sed per accidens tantum, inquantum est bonum æstimatum ratione alicuius boni annexi, quia nihil est pure malum secundum Dionys. ideo omnis malus quodammodo est ignorans secundum Philosophum, inquantum decipitur in eligendo. Cap. 4. de diu. no. 3. Ethi. c. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mala fieri non est causa boni, nisi occasionaliter & per accidens. Est enim quædā causa per accidens, quæ nihil operatur ad effectum, sicut musica ædificatoris ad domum. Est etiam quædam causa per accidens, cujus operatio attingit vsque ad effectum, quem tamē præter intentionem inducit, & talis causa per accidens est casu vel fortuna, sicut fodiens sepulchrum ad sepeliendum, inuenit thesaurū præter intētionem. D. 45. Quædam vero causa per accidens est, quæ aliquid operatur, non tamen pertingit eius operatio vsq; ad effectum coniunctum, Cap. 96. tomo. 3. & sic mala fieri, est per accidens boni, sicut patet: persecutio tyranni non attingit patientiam martyris, sed cruciatum corporis, qui est materia patientiæ, & talis causa dicitur proprie occasio. vnde nō sequitur, quòd mala fieri sit bonum: quia vnum contrariorum potest esse p̄ accidens causa alterius, sicut frigidum per accidens calefacit, vt in 8. Physicor. dicitur. Text. 32.

¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatū per se non est pœna, sed per accidens tantum, scilicet ratione accidentis & consequentis eam: si enim consideretur actio peccati secundum quòd egreditur ab agente voluntario, sic habet rationem culpæ & iniustitiæ, sed antecedens hāc actionē, scilicet discretio à Deo p̄pter meritum præcedentis culpæ inquantum est ex ordinatione diuina rationem pœnæ habet & iusta est. vnde non sequitur, quòd mala fieri sit bonum. Similiter etiam defectus, qui consequitur ipsum actum peccati in eo quod dum inordinate persequitur paruum bonum, deficit a magno bono, pœna est ex iusta Dei ordinatione proueniens, vt cum aliquis quærit delectationem corporis, & amittit delectationem Dei, & propter hoc dicit August. quòd omnis inordinatus animus, sibi ipsi est pœna. 1. Confes. c. 12. tom. 1.

nullum hominem fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit, non quòd nullus sit hominū nisi quem saluum fieri velit, sed quòd nullus fiat saluus, nisi quē velit saluari, & ideo rogandus est vt velit, quia necesse est fieri si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri, quod factum nō sit. B Sic etiam intelligitur illud. Illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum, non quia nullus hominum est, qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso, nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotētem aliquid fieri voluisse, factumq; non esse, qui sine vllis ambiguitatibus siue in cœlo & in terra, sicut veritas cantat: omnia quæcunque voluit fecit, profecto facere non voluit quæcunque non fecit. Ex his aperte ostēditur, quòd Deus ea voluntate quæ ipse est, nō vult aliquid fieri quod non fiat, neq; non fieri quod fiat.

d Vtrum mala Dei volūtate fiant, an eo nolente.

IDeoq; cum constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierēt, recte quæri solet. Vtrū & mala omnia quæ fiunt, i. peccata, Dei fiat voluntate, an nolente eo fiant? Super hoc diuersi varia sentientes, sibi cōtradicere inueniuntur. Alij .n. dicunt, q̄ Deus vult mala esse vel fieri, non tamē vult mala. Alij vero q̄ nec vult mala esse, nec fieri, in hoc tamen conueniunt, & hi & illi, q̄ utique fatentur, Deum mala non uelle. Vtriq; uero rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Quare dicunt quidam, Deum velle mala esse vel fieri.

QVi enim dicunt Deū mala uelle esse, uel fieri, suā his modis muniunt intētionem. Si .n. inquiunt, mala nō esse uel non fieri uellet, nullo modo essent uel fierent, quia si uult ea non esse uel non fieri, & non potest id efficere, s. ut non sint, uel non fiant, uoluntati eius & potētiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest omne quod uult, sed impotens est sicuti & nos sumus, qui, quod uolumus, quādoq; non ualemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est, non posse fieri mala uel esse, nisi eo uolente. Quomodo enim inuito eo & nolente, posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit, Voluntati eius quis resistet? Supra etiā dixit Augus. quia necesse est fieri si uoluerit. Sed uult mala fieri, aut non fieri. Si uult non fieri, non fiunt: fiunt autē, uult ergo fieri. Item, Bonum est mala esse, uel C fieri, alioquin summe bonus nō permitteret ea fieri. Vnde Aug. in Enchi. Quāuis ea, inquit, quæ mala sunt, inquātum mala sunt, non sunt bona, tamen ut non solum bona, sed etiā sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum, ut essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono, cui proculdubio quàm facile est quod uult facere, tam facile est quod non uult esse non sinere. Hæc nisi credamus, D periclitatur nostra confessio, qua nos in patrem omnipotentē credere confitemur. Ecce hic aperte habes, q̄ bonum est mala esse: omnis autem boni Deus author est, qui uult omne bonum esse, quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri, uel esse. ergo & mala uult fieri, uel esse. His atque alijs huiusmodi rationibus, & authoritatibus utūtur, qui dicunt Deū uelle mala esse, uel fieri.

E *Hic ponit rationes illorum, qui dicunt Dei voluntate non fieri mala, vel non esse.*

ILli vero, qui dicunt Dei voluntate mala non fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent, dicentes, Deum

ARTICVLVS III.

b Vtrum malum sit de perfectione vniuersi.

1.par. q.40. arti.2. Et 3.contra cap.4.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quod malum sit de perfectione vniuersi. Dicit enim Dion. in 4.cap. de diu. nom. Est malum ad omnes, idest vniuersi perfectioni conferens & toti secundum seipsum, non imperfectum esse largiens.

¶ 2 Præt. Bonum vniuersum est boni ordinis: sed in vniuerso malum est ordinatum. vnde dicitur in litera quod malum bene ordinatum, & suo loco positum, eminentius commendat bona. ergo malum est de perfectione vniuersi.

¶ 3 Præt. Illud sine quo multæ perfectiones vniuerso deessent, ad perfectionem vniuersi cōfert: sed malum est huiusmodi, si enim corruptio elementum non esset, non esset forma misti, neque anima in corpore misto, & si non esset persecutio, nō esset patiētia martyrum, & si non esset miseria, non esset misericordia. ergo &c. (Ioan.1.)

¶ 4 Præt. Omnis ratio bonitatis confert ad vniuersi perfectionem: sed si malum non esset, aliqua ratio bonitatis vniuerso deesset, s. bonitas comparationis, qua bonum commendatur per comparationem ad malum. ergo malum est de perfectione vniuersi.

¶ 5 Sed cōtra. Quicquid est de perfectione vniuersi est vel existens sicut substātia, vel in existentibus sicut accidētia, sed malum nō est huiusmodi, vt Dionys. probat. ergo non est de perfectione vniuersi. (Vbi supra. In Enchi. c.96. to.3.)

¶ 6 Præt. Illud, sine quo vniuersum melius esset, nō confert ad perfectionem vniuersi, sed si malū non esset, vniuersum melius esset, quia malum plus tollit vni, quam addat alteri, quia ei, cuius est tollit bonitatem absolutam, alteri autē addit bonitatem comparationis. ergo &c. (Cap. 2.)

Respondeo, dicendum, quòd malum per se ad vniuersi perfectionem non confert, illud enim per se confert ad perfectionem alicuius totius, quod est pars constituens ipsum, vel causa per se alicuius perfectionis in ipso, sed malum non est pars vniuersi, quia neque habet naturam substantiæ, neque accidentis, seu priuationis tantum, vt Dionys. dicit. nec (Cap. 4. 12. supra.)

F iterum per se aliquod bonum causat: sed per accidens confert ad vniuersi perfectionem, inquantum coniungitur alicui, quod est de perfectione vniuersi. Hoc autem potest esse, vel per antecedens malum, vel consequens. Antecedens, sicut natura quæ quandoque deficit, & quandoque non, vt liberum arbitrium hominis, & sine tali natura ex cuius defectu incidit malum, non esset vniuersum perfectum in omnibus gradibus bonitatis. consequens autem est illud bonū, quod occasionat ex malo, quod est decor resultans in bonum ex comparatione mali, vel aliqua perfectio, ad quam materialiter malum se habet, sicut persecutio ad patientiam, vel alijs infinitis modis, quia causæ per accidens infinitæ sunt secundum Philosophū in secundo Physicorum. (Cap. 27.) (Text.50.)

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Diony. concludit hoc ducendo ad impossibile, & ideo relinquit hoc quasi pro inconuenienti, quòd malum per se sit de perfectione vniuersi. (Cap 4. de diu. no.)

¶ Ad secundum dicēdum, quòd illud bonū ordinis, quo malum ordinatum est, non est in eo in quo est malum, sed in altero, sicut sæuitia tyranni ordinatur per patiētiam, quæ est in martyrio, vel in eodem iam altero, sicut habitualis quæ resultat ex præcedēti peccato in eo, qui per pœnitentiam iam alter effectus est, quia iustus ordinat peccatum præcedens in eodem, vnde malū non confert ad perfectionē vniuersi, nisi per accidens. (2.Cor.2.)

¶ Ad tertium dicendum, quod illas perfectiones non per se adducit malum, sed consequuntur illud per accidens, & ideo ratio non procedit. (Cap. 10.)

¶ Et similiter dicendum ad quartum. Sciendum tamen, quod & si nullum malum esset, adhuc posset esse bonitas comparationis magis boni ad minus bonum, quamuis enim minus bonum careat aliqua perfectione quæ est in magis bono, non tamen oportet quod sit malum, quia malum consistit in priuatione eius, quod est debitum, & natum haberi, sicut est cæcitas.

¶ Ad quintum dicendum, quòd intentio Dionysi. est dicere quod malum nō sit aliquid positiue, neq; vt per se subsistens, neque vt in alio ens, & ex hoc potest ostendi, quòd non perti- (Vbi supra.)

neat

---

nec velle mala fieri, nec velle non fieri, vel nolle fieri: sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri, vel esse, faceret vtique ea fieri vel esse, & ita esset author malorum. Non est autem author malorum, vt sanctorum protestantur authoritates, non ergo eius voluntate fiunt mala. Item:
G si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset, cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur, nec concedunt eum velle mala non fieri, vel nolle fieri, ne impotens esse videatur, sed tantum dicunt eum non velle mala fieri; vt non author, sed permissor malorū monstretur. Vnde & Euangelista vbi
H ostendit Deum authorē esse omnium bonorum dicens. Omnia per ipsum facta sunt, consequenter malorum authorem esse negat di. Et sine ipso factum est nihil, idest peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente, & inuito, sed tantum sine eo, idest sine eius voluntate, quia nō eius voluntate fit peccatum, non ergo Deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia nō subest Dei voluntati, vt malum fiat, vel non fiat: sed vt fieri
I sinat: quia bonum est sinere mala fieri, & vtique volens sinit non volens mala, sed volens sinere sinit, vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonum est.

b Quomodo intelligendum sit illud Augustini: mala fieri bonum est.

QVòd vero Augu. ait: mala fieri bonum est, nec sine
K retur mala ab omnipotēti bono fieri, nisi hoc esset bonū, vt ea essent, ea ratione dictū esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit, nec ipse permitteret ea fieri, nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde August. in eodem libr. Ench. aperte indicans prædictorum verborum talē esse intelligentiam ait. Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas, cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem. Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quàm mala nulla permittere. Ex hoc itaq; sensu dictum est, ac verum est: bonum est mala fieri, quia ex malis quæ fiunt bonis, qui secūdum propositum vocati sunt sancti: accidit bonitas, idest vtilitas. Talibus enim, vt ait Apostolus, in bonum cooperantur omnia etiā mala, quia eis prosunt, quæ alijs facientibus obsunt. Vnde etiam aliquādo in scriptura legitur malum appellari bonum, vt Hierony. super Marcum. Malum, inquit, Iudę bonum fuit, scilicet nobis, nec si bonum est illi, vel illi: inde sequitur quòd simpliciter bonum sit, proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est. (Rom. 8.)

Quadripartita boni acceptio.

EEt enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit, sed nō est bonum facienti, vt cum subuenitur pauperi, sed non propter Deum, & est aliquid bonū in se & facienti, sed non ei cui fit, vt cum veritas propter Deum alicui non obedienti prędicatur, & est aliquid in se & facienti, & ei cui fit bonum, vt cum veritas prædicatur propter Deum credenti. Vnde Apostolus. Bonus odor sumus Deo, alijs odor vitæ, alijs odor mortis. Est autem aliud quod nec in se bonum est, & facienti nocet & damnat, nisi pœniteat, ut malum, ualet tamen ad aliquid. Vnde ait Augustin. in Ench. A summe, & æqualiter, & immutabiliter bona trinitate creata sunt omnia, ne summe, nec æqualiter, nec mutabiliter bona, sed tamen bona etiam sin-

neat per se ad perfectionem vniuersi, sed per accidens pertinere nihil prohibet.

¶ Ad sextum dicendum, quòd de omnibus malis vniuersaliter verum est, quòd si non permitteretur esse, vniuersum imperfectius esset, quia non essent naturæ illæ, ex quarum conditione est, vt deficere possint, qbus subtractis vniuersum imperfectius esset, non impletis oibus gradibus bonitatis. Sed aliqua mala sunt, quæ si non essent, vniuersum esset imperfectius, illa scilicet, ad quę consequitur maior perfectio, quàm illud quod priuatur, sicut ē corruptio elementorum, ad quam sequit̄ mistio, & formæ mistorum nobiliores formis elementorum. Quædam vero mala sunt, quæ si nō essent, vniuersum perfectius esset, illa scilicet, quibus maiores perfectiones priuantur quàm in alio acquirātur, sicut præcipue est in malis culpæ, quæ ab vno priuant gratiam & gloriam, & alteri conferunt bonum comparationis, vel aliquam rationem perfectionis, qua etiam nō habita, posset perfectio vltima haberi, sicut sine patiētiæ actu in persecutionibus illatis, potest aliquis ad vitam æternam peruenire. Vnde si nullus homo peccasset, vniuersum genus humanū melius foret, quia etiam & si directe salus vnius occasionet ex culpa alterius, tamen sine illa culpa salutem consequi posset, nec tamē hæc mala, neq; illa per se ad perfectionē faciūt vniuersi, quia perfectiones nō sunt eáæ, sed occasiones.

† ca. 9. to. 7.

† li. 13. c. 16. to. 3.

† Iob. 1.

ARTIC. IIII.

Vtrum Deus velit mala fieri.

1. par. q. 19. arti. 9. Et 1. cont. c. 95.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd Deus velit mala fieri, quia secundum Senecā. Sapientis non est turbari, sed magis gaudere in infortunijs, in quibus bonum virtutis suæ præcipue apparet, quod etiā Philosophus in 1. Ethi. de fœlice innuit: sed Deus est sapientissimus & fœlicissimus, cum ergo decor iustitiæ & sapientiæ suæ appareat in malis quæ fiunt, videtur, ꝙ Deus velit mala fieri.

ad Lucillū. Epist. 17.

Cap. 14.

¶ 2 Præt. Mala fieri & non fieri sunt opposita secundum affirmationem & negationem, sed inter talia opposita non cadit medium, cum igitur hæc sit falsa. Deus vult mala non fieri, vt communiter conceditur, videtur quòd hęc sit vera, Deus vult mala fieri

¶ 3 Præterea. Nullius sapientis voluntas est impossibilium: sed impossibile est, quin remoto hoc, quod est mala non fieri, sequatur mala fieri. cum igitur à voluntate Dei remoueatur hoc, quòd est mala non fieri, quia Deus non vult mala non fieri, videtur ꝙ necessario velit mala fieri.

¶ 4 Præt. Sicut Deus est author gratiæ, ita est & author naturę, & sicut culpa est priuatio boni gratiæ, ita & pœna est priuatio boni naturæ secundum Augu. cū igitur Deus velit pœnas inferri, videtur ꝙ eadē ratione velit mala culpæ fieri.

Lib. 83. qō. q. 3. tom. 4. Et i multis alijs locis.

† q. 3. to. 4.

Sed contra. Voluntas non nisi finis est & eorum quæ ordinantur in finem, sed mala non fiunt nisi per ordinationem à fine. ergo Deus non vult mala fieri.

¶ 2 Præt. Quicunq; conformat voluntatem suam voluntati Dei, non peccat: sed quilibet peccator eo ipso peccat, ꝙ vult à se mala fieri. ergo in hoc voluntatem suā diuinæ non conformat. ergo Deus non vult mala fieri.

† vbi sup.

Respondeo, dicendum quòd voluntas Dei sit causa bonorum omnium, & omnium suorum volitorum, hoc modo se habet aliquid ad hoc, quòd sit volitum à Deo, sicut se habet ad hoc, quòd sit bonum. Vnde cū malum fieri secundum se non sit bonum, vt dictum est, non erit per se volitum à Deo, sed vtrumque bonum sibi coniunctum est bonum, & à Deo volitum, scilicet & antecedens, quod est conditio naturæ potētis deficere, quam Deus in tali conditione instituit, & conseruat. vnde dicitur, quòd non vult mala fieri, sed vult permittere mala fieri, vult etiam bonum consequens ex quo malum ordinatur, ex quo sequitur, quòd velit mala facta ordinare, non autem ꝙ velit ea fieri.

Art. añti. † lib. 38. q. q. 4. to. 4.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd decor diuinæ sapientiæ apparet in permissione malorum & ordinatione, quorum vtrumque vult Deus, sed non malum fieri, quod secundum se dicit recessum à decore speciei exemplaris primi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis fieri & non fieri

---

gulâ. Simul vera vniuersa valde bona. Quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint dum comparantur malis.

Quòd mala vniuersitati valeant, & facientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt electis tamen.

C

HInc patet, quòd ex malis quæ fiunt, aliquod prouenit bonum, dum bona magis placent, & laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, si secundum propositum vocati sunt sancti. Talibus.n. vt ait Aug. in lib. de correctione & gratia, vsq; a Deo Deus omnia cooperatur in bonum, vt siqui horum deuiant & exorbitāt, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atq; doctiores vt Petrus. Illa etiā mala, quæ ab iniquis fideles pie pertulerunt, vt ait Augu. in lib. de Trin. ipsis vtique prosunt, vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probādamq; iustitiam, vel ad demōstrandam huius vitæ miseriam. Ideoque & Iob Dei manum, & Apostolus sathanæ stimulum sensit, & vterq; bene profecit, quia malum bene portauit.

Ex prædictis concludit ostendens esse bonum fieri mala, multis modis.

SIquis igitur diligenter attendat, quæ scripta sunt, facile est ei percipere ex malis bona prouenire, & ex ea ratione dictum esse, quòd bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel quia bonum sit malum fieri. Non est.n. bonum malum fieri ab aliquo, quia non est

A bonum, vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profecto huius Deus author esset, qui est author omnis boni. Quòd si huius Deus author est, eo ergo authore, homo agit mala, & ita eo authore, homo fit deterior. Et si eo authore homo fit dete-

B rior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est.n. dicere aliquid fieri Deo authore, quod Deo volente. Deo autem authore non fit homo deterior. ergo non Deo volente, vt Aug. in lib. 83. quęstio. aperte astruit à minori, dicēs ita. Nullo sapiente homine authore, fit homo deterior. Tanta.n. est ista culpa, quæ in sapientem hominem cadere nequit. Est autē Deus omni homine sapiente prę stantior. Multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Mul-

C to.n. est pręstantior Dei volūtas, quàm hominis sapientia. Illo autem authore, cum dicitur, illo volente dicitur, ergo est vitium voluntatis humanæ, quo est homo deterior, qđ vitium si lōge abest à Dei voluntate. vt ratio docet à quo sit quęrēdum est. Ecce aperte dicit Aug. Deo authore vel volente, hominem non fieri deteriorem: sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo authore, quòd malum sit ab aliquo, & ita Deo volente mala non fiunt.

D

Quòd in Deo non est causa vt sit homo deterior.

DEinde idem Aug. quærens quæ sit causa, vt homo sit deterior, in Deo eam non esse asserit in eod. lib. sic dicēs. Vt sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est. Si in alio. aut in Deo, aut ī alio quolibet hoīe, aut in eo qui neq; Deus, neq; homo sit: sed non in Deo. (Bono-

E rum.n. Deus tantum cā est) ergo aut in homine est, aut in eo qđ neq; Deus neq; homo, aut in nihilo. Et ex his aperte ostenditur, ꝙ non est bonum vt sit hō deterior, quia nō est Deus eius rei cā, qui tantum cā bonorum est. Et si

mala sint opposita per affirmationem, & per negationem, nõ tamen hæc duo velle fieri, & velle non fieri contradictorie opponuntur, quia vtrunq; est affirmatiuum, actu voluntatis in vtroque affirmato. Vnde neutra concedenda est, neq; ipsum velle mala fieri, neq; velle non fieri, sed non velle fieri, quod est negatiuum, non autem velle fieri, q̃a hic remanet act⁹ voluntatis affirmatus, & negatio fertur ad volitum, sicut & in toto cõdeclinio eius. vnde idem est nolle fieri, & velle non fieri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mala culpę nõ fieri vult Deus voluntate antecedente, non autem voluntate cõsequente, nisi de illis quos scit mala non velle facere, quia voluntas consequens recipit conditionẽ creaturæ. Nec tamẽ sequitur, quòd voluntate consequẽte velit mala fieri, sed vult permittere mala fieri, nec tamẽ impossibile vult: q̃a nõ vult, vt simul mala fiant, & non fiant, vel ꝙ neutrum eorum sit vnum, sicut obiectio procedebat. Fieri enim mala, & mala non fieri sunt contradictorie opposita, & ideo inter ea non potest esse medium, sed velle mala fieri & velle non fieri, non sunt cõtradictoria, & ideo non est necesse alterũ esse verum.

† Vbi supra .21.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut malum oppositum gratiæ non est volitum à Deo, ita nec malum oppositum naturæ, sed tamen ordinem vnius ad alterũ vult: hic autem ordo importatur in ratione pœnæ, & ideo pœnã vult inferri, sed culpam non vult fieri, quia in culpa significatur malum, secundum quòd exit à causa deficiente, & non secundum quòd ordinatur a Deo ordinante,

non est bonum, vt homo fiat deterior, non est ergo bonum, vt ab eo fiat malũ, non ergo vult Deus, vt ab eo fiat malum.

Aliter probat, quòd Deo authore non fiunt mala.

G Item aliter etiam ostenditur, quòd Deo authore, idest volente, nõ fiunt mala, quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem author mali non est. Tendit vero non esse, qui operatur malum, non ergo Deo authore est, ꝙ aliquis operatur malum. Non est ergo bonum, quòd aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus author est. Hoc autem Augu. in eod. lib. aperte explicat ita dicẽs. H Qui omniũ quæ sunt author est, & ad cuius bonitatem id pertinet vt sit omne quod est, boni tãtummodo causa est. Quocirca, mali author non est: & ideo ipse summum bonum est, à quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, i. tendendi ad non esse, qui vt ita dicam, essendi causa est, quia omniũ, quæ sunt author est, quæ inquantum sunt, bona sunt. Ecce aperte habes, ꝙ deficere à Deo, qui summum est bonum, malum est. I Mala ergo facere malum est, non ergo Deo authore, vel volente mala fiunt.

Obiectio quorundam sophist. qua probare nituntur ex Deo esse, quòd mala fiant.

Iam sufficienter ostensum est, quòd Deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophistice incedẽtes, & ideo Deo odibiles probare conantur ex Deo authore esse, quòd mala fiũt hoc modo. Quòd mala fiunt verum est. Omne autem verum quod est, à veritate est, quæ Deus est. à Deo ergo est, quòd mala fiunt. Quòd autẽ omne verum à Deo sit confirmant authoritate Aug. in lib. 83. quæstionum ita dicentis. Omne verum, à veritate verũ est. est autẽ veritas Deus. Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum, quòd mala fiunt vel sunt. Deo ergo authore est, quòd sunt vel fiunt mala.

Responsio vbi concedit omne verum esse à Deo, & sophisma aperit.

Qvibus facile est nobis respondere: sed indignum respõsione videtur quod dicunt. omne náq; verum à Deo est: vt ait Aug. cui cõsonat Amb. qui tractans illud verbum Apostoli. Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritusancto dicit, quòd omne verũ à quocunq; dicitur à spiritusancto est. Cum itaq; verum sit, quòd mala fiunt, hoc verum, quod dicitur illa locutione. s. mala fiunt, à Deo est: sed non inde sequitur, quòd à Deo sit, vt mala fiant. Si. n. hoc diceretur, author malorum Deus esse intelligeretur; quod ex simili manifesto falsum ostenditur. Deus prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est. ergo prohibet verum, non sequitur.

Partem quæstionis approbat illorum, qui dicunt, Deum non velle mala fieri.

Hec igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, præmissæ quæstionis parti saniori fauentes, quæ sanctorum

K

EXPOSITIO TEXTVS.

Non quia nullus hominum est &c. } Hoc intelligitur de lumine gratiæ. si autem de lumine naturalis intellectus intelligatur, sic absolute omnem hominem illuminat, quia secundum Ambro. omne verum à quocunque dicatur à spiritusancto est. } Est enim aliquid, quod in se &c. } Ratio huius distinctionis est hic, quia secundum Diony. bonũ constat ex vna causa perfecta: sed malum omnifariam contingit ex particularibus defectibus. Ad hoc ergo, quòd aliquis actus sit absolute bonus, oportet, ꝙ congregetur bonitas obiecti, à qua actus est bonus in se, vt dare eleemosynã vel aliquid huiusmodi, & bonum ex parte agentis, vt scilicet benefaciat,

Ambr. sup. cap. 12. pri. Cor. circa illud p p ꝙ Notum facio. to. 4. Dio. c. 4. de diui. nom.

F & hoc includit tria secundum Philosophum in 2. Ethic. scilicet voluntatem vel electionem, & debitum finem, & firmitatem in opere ad minus in proposito: & hoc sufficit ad hoc ꝙ actus absolute bonus dicatur. Sed in actibus, qui ad alium ordinantur oportet tertium ad esse ad perfectionem bonitatis, vt in eo, ad quem fit, effectũ bonitatis consequatur. Et ex hoc sumitur quadruplex diuisio boni, quæ hic ponitur. Quòd quoddam est, quod habet hæc tria. i. ꝙ est bonum in se & facienti & cui fit, & hoc est secundum se & simpliciter & pfectum bonum. Aliquid autem est, quod habet duo ex his, scilicet ꝙ est in se bonum & faciẽti: sed non ei cui fit, & hoc est simpliciter bonum: sed nõ perfectum. Et aliquid habet alia duo, i. ꝙ est bonũ in se, & cui fit: sed non facienti, & hoc non simpliciter bonũ est: sed est per se bonum. Aliud autem est quod habet vnum tãtum ex his, scilicet, ꝙ nec est bonum in se nec facienti, sed cui fit, & hoc per accidens est. Quòd autem sit bonum facienti, & non in se, hoc non potest esse: nihil autem est quod nec in se, nec facienti, nec alicui alteri prosit, cum omnia ordinata sint ad bonum. } Aperte astruit à minori &c. } idest, à minori re, & non ab eo, ꝙ minus videtur: & ideo locus negatiuus est, & nõ affirmatiuus. Vel sumendum quod minus videt hoc ipsum negatum, quod est sapientem hominem nõ esse authorem deteriorationis, à quo minus videtur hoc negari q̃ à Deo. } Nullo sapiẽte homine &c. } Videtur hoc esse falsum, quia sapientia est in cognitione: contingit autẽ contraria eorum agere quæ cognoscuntur. Et dicendum, ꝙ sapiens hic sumitur pro virtuoso, & modus iste accipiendi deriuatur, vel à sapore virtutis, vt quidam dicunt, vel verius ab opinione Socratis, qui secundum Philosophum in 6. Ethic. virtutes scientias esse ponebat, & nullum peccare nisi ignorantem, quamuis aliqualiter hoc verum sit de ignorantia electionis, quæ est in particulari in actu considerato. Vel potest dici, ꝙ accipitur sapiens pro prudente, sicut etiam in diffinitione virtutis, quæ ponitur in 2. Ethico. vbi dicitur, prout sapiens determinabit. Prudens autem secundum Philosophum in 6. Ethicor. non peccat, sicut nec fortis, nec temperatus. } Deinde idem Aug. &c. } Hæc ratio differt à præcedenti, quia hæc pcedit ex ratione bonitatis: sed præcedens ex authoritate diuina, quia nõ est author malorum. } Non est causa tendendi ad non esse. } Contra. Deut. 32. ego occidam &c. Et dicendum quod non esse nunquam est

Corin. 12. Cap. 3.

† q. 1. to. 4.

† Vbi supra pri. Cor. 12. Ambr. sup. c. 21. primæ cor. ibi. p p quod notũ facio to. 4.

cap. 18.

cap. 5.

cap. 16.

* D. 782.

est per se intentum ab aliquo agēte: sed esse aliquod ad quod consequitur non esse quoddam, sicut ad esse ignem sequitur non esse aerem, ita & Deus vult esse ordinem iustitiæ & naturæ in rebus, ad quē sequitur corruptio & punitio quorundā. {Tendit vero ad non esse qui operatur malum.} Contra. malum nihil existētium corrumpi, secundum Dio. & ita non videtur, ꝙ peccans ad nō esse tendat. Ad quod dicēdum, ꝙ malum priuatio est, & omnis priuatio est non esse quoddam, quamuis priuationi sp̄ substernatur aliqđ esse vnde qui peccat, tendit in nō esse gratię, qua priuatur, non autem in non esse naturæ.

cap.4. de di. nomi.

testimonijs plenius approbatur dicamus, Deum non velle mala fieri, nec tamen velle nō fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit, & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa, quæ non vult fieri, vt omnia mala.

DISTINCTIO XLVII.

A

Quòd voluntas Dei semper impletur de homine quocunque se vertat.

VOluntas quippe Dei semper efficax est, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur, quocunque se vertat. Nihil. n. vt ait Aug. in lib. de lib. arb. constitutum superat voluntatem Dei, & si faciat contra eius voluntatem: tamen contra C eius voluntatem, quæ ipse est, nihil putādum est ita fieri, tanquā velit fieri, & non fiat, vel nolit fieri, & fiat. Illa. n. volūtas: vt ait Au- in Ench. semper impletur, aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur, sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur, quando bonum: ideo enim facimus quia scimus placere Deo. Ita & de hodie, sp̄ Deus implet suam voluntatem, quia nihil facit homo, de quo Deus nō operetur quod vult. Non. n. vult B Deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pęnitenti vult parcere vt viuat, in peccatis vero perseuerantem punire vt iustitię potētiam contumax nō euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnā, ita alios præparauit ad gloriam, & hæc sunt magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapiēter exquisita, vt cum angelica & humana creatura peccasset. i. nō quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, C etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est, quod creator non voluit, impleret ipse quod voluit: bene vtens etiā malis tanquā summe bonus, ad co-

DISTIN. XLVII.

DIVISIO TEXTVS

REmotis quibusdā ex quibus videbatur tolli efficacia diuinæ voluntatis, hic ostendit eam efficacem esse, & diuiditur in partes duas. In prima, ostēdit diuinam voluntatem semper efficaciter impleri. In secunda, exponit q̄dam dubia in anthoritate per quam propositum probauit. ibi {Sed attendendum est diligēter &c.} Vbi tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secūdo, ponit solutionem. ibi {Verum ut supra diximus &c.} Tertio, conclūdit propositum. ibi {Ex prædictis liquet &c.}

† Ex lib.22. de ciui. Dei c.1. to.5.

† Cap.100. per totum. to.3.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quatuor.

Primo. Vtrum voluntas beneplaciti semper efficaciter impleatur.

Secundo. Vtrum præter voluntatem eius aliquid fiat.

Tertio. Vtrum illud quod fit præter eius voluntatem volūtati ipsius obsequatur.

Quarto. Vtrum illud quod est præter eius volūtatem, possit præcepto eius subiacere.

ARTICVLVS PRIMUS.

a Vtrum voluntas diuina semper efficaciter impleatur.

1. par. q. 19. art. 6.

AD Primum sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas diuina non semper efficaciter impleatur. Causa. n. quæ ad vtrumlibet se habet, nō est efficax in productione effectus: sed diuina voluntas est ad vtrūlibet, quia quod potest velle, potest non velle: ergo &c.

¶ 2 Præt. Omnis causa, cuius effectus impediri non potest, effectus est necessarius. Si ergo voluntas diuina adeo est efficax, ꝙ impediri nō possit, effectus eius erit necessarius: sed omniū causa est voluntas diuina: vt supra habitum est. ergo omnia ex necessitate contingunt, quod est impossibile. ergo & primum.

Dist. 45. q. vnica Ar. 3.

¶ 3 Præt. Omnis causa prima, quæ producit effectū mediante causa secunda, quæ impediri potest, non producit efficaciter effectum suum: sicut motus solis est causa pullulationis arborum mediante virtute generatiua arboris, quæ deficere potest, vnde & effectus efficaciter non producitur, nec demōstrari potest ex causa prima: sed voluntas Dei est causa prima nō excludens causas secundas, quæ deficere possunt. ergo videA tur, quòd non efficaciter producat effectum.

¶ 4 Præt. Quicquid modo vult Deus, ab æterno voluit: sed ab ęterno non voluit facere nisi quod facit. ergo cū non possit facere, nisi ꝙ vult, alijs voluntas sua non esset efficax, videtur sequi, ꝙ non possit facere nisi quod facit, quod falsum est. ergo & primū, ex quo sequitur.

Sed Contra. Nulla causa impeditur, nisi ab aliquo fortiori agēte: sed nihil est fortius diuina voluntate. ergo impediri non potest.

¶ Præt. Ex hoc, ꝙ voluntas non consequitur volitū, sequitur diminutio gaudij: Deus est fœlicissimus, cuius gaudium est perfectissimū. ergo nūquàm volitum eius deficit qoin fit.

Respondeo, Dicēdum, quòd quicquid vult Deus voluntate consequente totū fit, non autem quicquid vult voluntate antecedente, quia hoc nō simpliciter vult etiā perfecte: sed secundū quid tātum, nec ista imꝑfectio est ex parte voluntatis: sed ex conditione voliti. Est enim econtrario de volūtate & cognitione speculatiua, cognitio. n. speculatiua perficitur in abstractione à singularibus: sed voluntas, & quicquid aliud est ordinatum ad opus, perficitur in particulari, circa quod est operatio. illud ergo est simpliciter & perfecte volitum, quod subiacet voluntati, secundum omnes particulares conditiones circunstantes ipsum particulare, & hoc pertinet ad voluntatem consequentem, quę respicit opera & dispositiones, quibus aliquis sufficiēter ordinatur D ad hoc, ꝙ fit sibi conueniens debitum hoc, quod dicitur deus velle, vt saltem vel ad huiusmodi: & ideo talis voluntas nō potest impediri, sicut nec præscientia cui subijcitur res, s̄m illas conditiones quibus in actu consistit. Illud autem, quod est rectum & bonum, secundum aliquam conditionem rei vniuersalem consideratam, non habet rationem voliti simpliciter, sed secundum quid tantum: sicut istum hominem, inquantū est homo, non est nisi bonum saluari, eo ꝙ natura sua ad hoc est ordinata, & hoc Deus vult voluntate antecedente, secundum quam non dicitur aliquid velle simpliciter: & ideo talis voluntas potest non impleri,

¶ Ad Primum ergo dicendū, ꝙ voluntas dei se habet ad vtrūlibet, nō per modum mutabilitatis, vt possit aliquid prius velle & postmodum nolle: sed potius per modum libertatis, quia actus voluntatis suæ semper est in potestate eius: & ideo ista E duo sunt incompossibilia, vt prius velit aliquid, & postmodum nolit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quamuis voluntas dei sit immutabilis & inuincibilis: non tamē sequitur, ꝙ omnis effectus eius sit necessarius necessitate absoluta, quā habet res à causa sua proxima: sed solum necessitate conditionata, sicut & de præscientia dictum est. Dist. 38. q. vni. Art. 5.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ voluntati diuinæ non solum subiacet expletio effectus: sed etiam omnium causarum præcedentium ordo secundum illas conditiones, quibus determinantur ad effectum sine defectu, vt quòd talis volens & merens salutem saluetur: voluntati enim consequenti subijcitur effectus cum omnibus causis suis, secundum quòd sunt non impeditæ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ deus nihil potest facere, qđ non esset volitum ab eo si fieret: tamen in potestate sua multa, sunt, quæ modo nec volita sunt, nec bona sunt, quia nō sunt, nec vnquam erunt.

ARTI-

ARTICVLVS II.

b Vtrum nihil fiat præter Dei voluntatem.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ nihil fiat præter Dei voluntatem. Dicit.n.dominus Mat.12. Qui non est mecum cōtra me est. ergo qđ est præter voluntatē Dei, est contra ipsam sed nihil fit contra Dei voluntatem. alijs voluntas Dei vinceret. ergo & præter eam nihil fit.

¶ 2 Præt. Potentius est illud cōtra quod, & præter quod nihil potest fieri, q̃ illud, præter quod aliquid fieri potest: sed volūtas Dei est potentissima. ergo præter eam nihil fit. † psal.110.

¶ 3 Præt. Permissio minimum habet de ratione volūtatis: sed pręter eius permissionem nihil fit. vt in litera dicit̃. ergo multo minus præter voluntatem beneplaciti, vel præter alia signa voluntatis.

Lib.19.c.16.io.5. ¶ 4 Præt. Aug. dicit in lib. de ciui. Dei, ꝙ ad innocentis officiū pertinet, non solum nemini mala facere, sed & peccata prohibere: sed præter eius voluntatem, qui omnia bona vult nihil potest fieri nisi peccatum. cum ergo Deus sit innocentissimus, videtur, ꝙ ad ipsum pertineat non permittere: sed impedire omne, quod est præter eius voluntatem.

Sed Contra est quod in litera dicitur.

Dist.46.q. vni Art.4. ¶ Præt. Videmus multa fieri, quæ non vult fieri, vt supra habitum est. ergo fiunt multa præter eius voluntatem.

Respondeo, Dicendum, ꝙ fieri aliquid pręter voluntatem est dupliciter. Aut ꝙ voluntas sit de opposito, & hoc est non tantum præter voluntatem, sed etiam contra volūtatem: aut ita ꝙ voluntas nec sit de hoc, nec de opposito, & hoc est præter voluntatem, sed non contra: possumus ergo loqui de volūtate vel beneplaciti, vel signi, & de voluntate beneplaciti, vel consequente, vel antecedente. Loquēdo ergo de voluntate beneplaciti consequente, aliquid fit præter eam, sed non contra eam: quia totum impletur quod voluntate consequente vult, vt dictum est: sed oppositum eius quod vult volūtate ante fieri potest, cum non semper impleatur: & ideo & præter eam & contra eam fieri potest. Signa autem voluntatis quædam respondent voluntati añti, vt præceptum, consilium, & prohibitio, quibus omnibus ordinatur rationalis natura in salutem, quod est voluntatis antecedentis. Vnde & præter eam, & contra eā fieri potest. Art.añti. Sed alia duo signa s. permissio & operatio, respondent voluntati consequenti, sed diuersimode, quia operatio pertinet ad ipsum effectum, de quo est voluntas consequens. Et ideo sicut non potest aliquid fieri contra voluntatē consequentem, sed præter eam, ita nec contra operationem, sed præter eam. Non enim potest esse oppositum eius, quod Deus operatur, quia sic opposita simul essent. Sed multa fiūt, quæ Deus nō operatur. Sed permissio pertinet vel ad causam, quæ voluntati consequenti subijcitur, vt sit potens deficere & non deficere cuius tamen effectus. s. deficere non pertinet ad voluntatē consequentem, neq; antecedentem: sed tamen pertinet ad causam illam, cuius est permissio facultatem respiciens. Vnde præter permissionem non fit, quod fit præter voluntatem consequentem. vnde præter permissionem nihil potest fieri, nec cōtra eam: tamen potest fieri oppositum eius, qđ permissum est, quod tamen fit secundum permissionem, quia permissio respicit potentiam causę ad vtrunque oppositorum se habentem. vnde neutrum oppositorum contra permissio-

F nem est: sed vtrunque est secundum eam.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quod illi qui non sunt cum Deo quantum in eis est, contra Deum sunt, inquantum contrariantur voluntati antecedenti diuinæ: nihil tamen contra voluntatem consequentem faciunt, sed præter eam: non tamen præter permissionem.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nō est ex impotētia diuinę voluntatis, quod aliqd præter eam fiat: sed ex ordine sapientiæ eius, quę rebus potētiam ad vtrūlibet cōtulit, & hoc est bonū, & Deus vult voluntate consequente. † D.45.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ permissio respicit potentiam causæ, quæ se habet ad vtrunque: ideo qcquid fiat, nō fit præter eam. vnde hic nō contingit ex proximitate ad voluntatem beneplaciti, vt obiectio innuebat. † D.45.

¶ Ad quartum dicēdum, quod officium innocētis non est prohibere peccata, nisi secundum conditionem illorum: non.n. debet ligare homines ne peccent: sed per admonitionem, prohibere. ita & Deus saluata conditione humanæ libertatis peccata prohibet suis legibus.

rum damnationē, quos iuste prędestinauit ad pœnam: & ad eorū salutem, quos benigne prædestinauit ad gratiam. Quātum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt, quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerūt. Hoc quippe ipso ꝙ contra eius volūtatem fecerunt, de ipsis facta est volun-

G tas eius. Præterea nanque magna domini sunt opera exquisita in omnes volūtates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem quod etiam fit contra eius voluntatem: quia nō fieret, si non sineret, nec vtiq; nolens sinit: sed volens, nec sineret bonus fieri male: nisi omnipotēs etiam de malo posset facere bonum bene. His verbis euidenter monstratur, ꝙ voluntas Dei ęterna, semper implet de homine, ēt si faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligēter, quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid cōtra Dei voluntatē, quod tamen non fit præter eam, & qualiter intelligendū sit illud, quantum ad se fecerunt, quod Deus noluit, quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est, voluntati eius nihil resistere.

Hic agent diuersis modis supra accipi Dei voluntatem.

VErum (vt supra diximus) voluntas Dei diuersis modis accipitur, quæ diuersitas in prędictis verbis si diligenter notetur, nihil ibi cōtradictionis reperitur. Vbi.n.dicit ōn fieri præter eius volūtatem, etiā quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accepit voluntatē, & non

H ipsam voluntatem quę Deus est, & sempiterna est: sed eius signa prędictis verbis intelligi voluit.i. prohibitionem, siue præceptionem, & permissionem. Multa.n. fiunt contra Dei præceptum, vel prohibitionem, quæ tamen non·

ARTICVLVS III.

I *b Vtrum id, quod est contra voluntatem Dei, non obsequatur voluntati eius.*

AD Tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ illud quod est cōtra Dei voluntatem non obsequatur voluntati eius. Voluntas enim consequens non contrariatur voluntati antecedenti: sed malum quod est præter voluntatem diuinam est contra voluntatem antecedentem. ergo voluntati consequēti non obsequitur.

¶ 2 Præt. Omne quod obsequitur diuinæ voluntati, quæ sp vult bonum consistit in ordine ad bonum: sed malum quod fit præter dei voluntatem secundum se est inordinatum. ergo voluntati diuinæ non obsequitur.

¶ 3 Præt. Boni merent in hoc, ꝙ diuinæ voluntati obsequuntur, & ex hoc eis præmiū debetur. si ergo mali in hoc, ꝙ peccando pręter dei voluntatem faciunt: eius voluntati obsequū-

K tur ex peccato eis debetur præmium, & hoc est cōtra Apostolum Ro.3. Faciamus mala vt veniant bona &c. ergo & primū falsum esse videtur.

¶ 4 Præt. Malum est præter intentionem omnis agentis: nihil enim ad malum respiciens operatur, vt dicit Dion. in 4.ca. de di.no. Sed illud quod est præter intentionem voluntatis non obsequitur voluntati eius qui est de fine intento. ergo mala quæ fiunt præter voluntatem eius non obsequuntur voluntati ipsius. Cap.4.

Sed Contra est quod in litera à Grego. dicitur.

¶ Præt. Voluntas diuina est causa potentissima: sed ad potentiam alicuius pertinet, vt ēt quod contra ipsum quis facere nititur, in ipsius obsequiū cadat. ergo ita est de volūtate diuina.

Respondeo, dicendum, ꝙ omnia quæ fiunt præter voluntatem diuinam etiam contra voluntatem antecedentem, obsequuntur quodam modo voluntati consequenti. Voluntas autem consequens dupliciter potest accipi. Aut secundum ꝙ sequitur conceptionem finis tantum, & sic voluntas est de fine in communi sine aliqua determinatione eius quod est ad finē.

Aut

Aut secundum ꝙ sequitur conceptionem eius quod est ad finem & conditionem eius, & sic voluntas consequens est de cōsecutione finis secundum aliquem determinatum modū. verbi gratia. ædificator in constitutione domus habet duos motus voluntatis, vnum quo vult formam domus inducere in materia sine hoc, ꝙ aliquid cōsideret determinate de partibus domus. Aliū motum habet quo considerato, ꝙ lapis iste est aptus ad fundamentum, vult ipsum in fundamento collocare. († ps. 16. vo.8.) Vtroq; aūt modo accipiendo voluntatem consequētem in deo, mala quę fiūt obsequuntur sibi. Si enim accipiatur volūtas prout est de ordine vniuersi in communi constat, ꝙ malum quod exit ab ordine pręcepti in contrarium ordinem relabitur, vt dicit Boe. (4. de conso. prosa.6.) scilicet in ordine pęnę ad culpam, velut lapis mollis & leuis qui non est aptus ad fundamentum in supremo parietis ponatur. Similiter etiam patet ꝙ obsequit voluntati cōsequenti secūdo modo acceptæ, quæ est ꝙ iste præuisus peccator puniat. nisi.n. ista conditio in eo per actum peccati fieret, voluntas diuina de pœna eius non impletur, sicut ipsa grauitas lapidis obsequitur voluntati artificis qua vult eum sic ordinari, vt in fundamento ponatur.

fiunt præter eius permissionem. Ipsius nanque permissione omnia fiunt mala quæ tamen preter eius voluntatē sempiternam fiūt. Sicut Aug. dicit super illum locū psal. vt non loquatur os meū opera hoīum. Opera.n. hominum dicit ea, quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatē fiunt, quæ ipse est: B sed non præter eius permissionē, quę ipse non est. Appellatur tamē ipsa Dei voluntas, quia Deus volens sinit mala fieri. Fiunt & contra eius pręceptionem, vel prohibitionem: sed non contra eius voluntatem, quæ ipse est nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Cōtra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri, quod non fiat, vel nolit fieri & fiat, quod euidenter ibi Augu. notauit, vbi ait. Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt, quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerūt. ac si diceret: fecerunt contra Dei, pręceptum, quod appellatur voluntas: sed non fecerunt contra Dei volūtatem omnipotentem, quia hoc nō valuerunt, illud valuerūt, & ita per hoc, ꝙ fecerunt contra Dei voluntatem. i. præceptum, de ipsis facta est voluntas eius. i. impleta est voluntas eius sempiterna, quæ eos dānari volebat. Vnde Grego. super Gen. Multi volūtatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur, quia hoc eius dispositioni militat, qđ per humanum studium resultat. Hic aperte ostenditur, quia dum mali consilio, ac præcepto Dei resistunt, quod voluntas Dei appellatur, ea faciūnt, vnde volūtas eius, quæ ipse est, impletur, quæ dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam (vt ait Aug. in Ench.) quantælibet sint volūtates angelorum & hominum, bonorum vel malorum, vel illud, qđ Deus, vel aliud C volentium quàm Deus, omnipotentis volūtas semper inuicta est, quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam, dum mala irrogat, iusta est, & profecto quæ iusta est,

(In corp. Ar.) ¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ voluntas antecedens & cōsequens non contrariantur, quia vtraque est de bono: sed hoc quòd aliquid est contra vnam quod non est contra aliam: sed obsequitur sibi, est ex parte voliti, cuius conditiones diuersimode considerantur, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut malum non est per se ordinatum: ita non obsequitur per se diuinę voluntati: sed p accidens, quia præter intentionem facientis malum. Non enim peccator intendit peccando puniri à Deo, in quo voluntas Dei completur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in actu malo & bono duo est considerare scilicet, vnum ſm quòd egreditur ab agente & aliud secundum ꝙ ab eo in fine ordinatur. Actus ergo bonus quantum ad vtrunq; obsequit diuinæ voluntati, quia & ipse agens in bonum eum ordinat secundum beneplacitum diuinę voluntatis, & Deus ordinat ipsum per bonum consequens scilicet premium quod meritis reddit: & ideo quia ipse homo est causa huius obsequij in hoc meretur. Sed actus malus secundum id quod est ab agente inordinatus est: sed tantum ordinatur à Deo per pœnam aduenientem, vel per aliquod bonum quod ex eo elicitur: & ideo malus se habet tantum passiue ad E hoc obsequium & non actiue: sicut in litera dicitur, ꝙ impletur de eo voluntas Dei, quam ipse non implet: & ideo nō meretur sic obsequendo, meretur enim quis secundum actum cuius causa est.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quamuis malum sit præter intētionem Dei: tñ ordinatio mali est intenta à Deo, & huic intentioni operans malum præter intentionem obsequitur faciēs, id quod est præter Dei intentionem, scilicet peccatum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum id quod est præter voluntatem Dei præcepto non subiaceat.

(t.2. q.100. art.8. & 3.) AD Quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ id quod est præter Dei voluntatem præcepto non subiaceat & pręcipue A peccatum. Præceptum.n. est indicatiuum diuinæ voluntatis. (d.37. art.4) Sed quicunque ostendit se velle quod nō vult fictor est, quod longe est à Deo. ergo videtur, ꝙ nihil quod sit contra voluntatem eius, vel præter eam præcipiat.

¶ 2 Præt. Cum præceptum respondeat voluntati antecedenti, ad quam pertinet ordinatio naturæ in bonum, nihil potest præcipi quod est contra hunc ordinē: sed omne peccatum est huiusmodi, quia est cōtra legem naturæ. ergo videtur, ꝙ præcepto non subiaceat.

¶ 3 Præt. Nullus obediens diuinis præceptis male facit: sed quædā sunt quę nunquā possunt nisi male fieri, cum sint coniuncta malo fini, vt inuidia & huiusmodi secundū Philosophū in 2 Ethy. ergo videtur, quòd ista Deo præcipi non possint. († Greg. li.6. Mor.c.11. supra c.15. Iob.) (Cap.6.)

¶ 4 Præt. De similibus idem est iudicium: sed omnia peccata similia sunt in hoc, ꝙ lege diuina prohibetur. cum igitur quædā nullo modo sub præcepto cadant vt desperare de Deo, & hēre odio ipsum & huiusmodi, videtur ꝙ nullum peccatum sub præcepto diuino cadere possit. († cap. 102. to.3.)

Sed Contra. Occidere filium innocentem est peccatum, & cōtra legem naturæ. hoc autem Abrææ præceptum legimus, & eundem de obedientia commendatum. ergo videtur, ꝙ peccatum sub præcepto diuino cadere possit. Et similiter etiam est hoc quod legitur Oseæ primo, ꝙ dominus præcepit sibi accipere mulierem fornicariam, & facere ex ea filios fornicationum. (Genes.22.)

Respondeo, Dicendum, ꝙ præceptum est signum volunta- D tis diuinæ, respondens voluntati antecedenti, & non cōsequēti. Vnde quod est præter voluntatē consequentem, cadit sub præcepto, non autem quod est præter voluntatem antecedentem. Sed in hoc tamen considerandum est, ꝙ aliquid secundū se acceptum est præter voluntatem antecedentem, quod aliqua subtracta sunt de voluntate antecedente, sicut illa quę secundum se considerata, mala sunt, sed inquantum stant sub præcepto diuino, recipiunt quandam rationem bonitatis, vt sic in ipsa voluntas tendere debeat, quod quidem in quibusdam per se malis contingit, & in quibusdam non. Bonū enim in rebus surgit ex duplici ordine, quorum primus ordo est rerum omnium ad finem vltimum, qui Deus est: secundus ordo est vnius rei ad aliam rem, & primus ordo est causa secundi, quia secundus ordo est propter primum. Ex hoc.n. ꝙ res sunt ordinatæ adinuicem, iuuant se mutuo, vt ad finem vltimum debite ordinentur. Vnde subtracta bonitate, quæ est ex ordi- E ne vnius rei ad rem aliam, nihilominus potest remanere illa bonitas, quæ est ex ordine rei ad finem vltimum: quia primum non dependet ex secundo, sicut secundum ex primo. Dico ergo, ꝙ quædam peccata nominant deordinationem vnius rei ad rem aliam, sicut homicidium, odium fraternum, inobedientia ad prælatum, & huiusmodi. vnde si talia bonitatē illam retinere possint, quæ est ex ordine ad finem vltimū, proculdubio bona essent, & in ea voluntas fieri posset. Sed hoc non posset esse, nisi virtute diuina, per quam ordo in rebus institutus est. Sicut.n. non potest fieri: nisi per miraculosam operationem virtutis diuinæ, vt quod recipit esse à primo agente, mediante aliqua causa secunda habeat esse destructa vel subtracta causa secunda, vt hoc, ꝙ accidens * sit sine subiecto, sicut in sacro altaris. ita etiam non potest fieri, nisi per miraculum virtutis diuinæ, vt id quod natum est recipere bonitatem (* D.11.)

ex ordi-

ex ordine ad finem vltimum, mediante ordine ad rem illam habeat bonitatem: subtracto ordine, qui erat ad rem illam: vnde dilectus, qui est occidere innocētem, vel resistere prælato, non potest esse bonus nisi authoritate vel præcepto diuino: vnde in talibus nullus dispensare potest: nisi Deus quasi miraculose. Quædam vero peccata sunt, quę dicūt deordinationem à fine vltimo immediate. Cōtingit.n. aliquem actum peccati esse immediate circa id quod est ad finem, & quia forma bonitatis est à fine in his quæ sunt ad finē, oportet ꝙ etiam forma malitię sit ex hoc ꝙ recedit à fine, & id quod est quasi materiale est actus exercitus circa id quod est inordinabile in finē, sicut in fornicatione, & homicidio, & huiusmodi. Vnde si ei quod est ad finē conferatur alius ordo in finem, tolletur inordinatio & remanebit actus ordinat⁹ subiacens voluntati antecedenti. Hoc autem non potest fieri: nisi ab eo, qui ordinem illum posuit: & ideo ea quæ sunt ordinata p legem diuinam, non sunt mutabilia vel dispensabilia: nisi præcepto diuino, & similiter quod statutū est, à quocunq; superiori inuiolabiliter obseruandum, non potest ab inferiori mutari, & sic Deus occisionē Isaac, quæ de se inordinationem habebat ex eo, ꝙ filius innocens non erat ordinatus in finem, per viam occisionis a patre ordinatā fecit, ponendo hunc ordinem: vt esset ad manifestationē fidei & amoris Abrahæ, vt esset posteris in exemplum & in significationē mortis Christi, & in occisionem sic ordinatam, diuina authoritate licite consensit voluntas Abrahæ. Quædam autem peccata sunt, quorum actus inordinatus est immediate circa finē, vt peccata quæ sunt in Deum, vt odire ipsum & desperare de eo & huiusmodi, & cum actus ex obiecto speciem trahat, cōstat huiusmodi actus etiam secundum speciem in genere naturæ malos esse: vnde ab eis talis inordinatio auferri non potest. Non.n. posset auferre ex hoc, ꝙ ordinarentur in finem, cū secundum esse suum sint deordinati a fine: contingeret.n. ꝙ aliquid esset simul ordinatum & inordinatum, vnde huiusmodi nunquam subiacent diuino præcepto. Et p̄p hoc dicitur, ꝙ contra præcepta primæ tabulæ quæ ordinant immediate in Deum, Deus dispensare * non pōt: sed contra præcepta secundæ tabulæ, quę ordinant immediate ad proximum: Deus pōt dispensare, non autem homines in his dispensare possunt.

* D.498. & 518.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ quāuis Deus non vellet voluntate consequente, ꝙ Abraham filium occideret volut tamen voluntate antecedente, ꝙ voluntas Abrahæ in hoc ferretur, secundum ꝙ erat iam ordinatum, & talem voluntatem præceptum expressit: & ideo non fuit fictio.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ipsa occisio innocentis prout subsistat deordinationi a fine, quæ aduenit sibi post speciē completam obiecto proximo, est contra legem naturæ, & non pōt bene fieri: sed remota tali inordinatione, & posito alio ordine circa obiectum, & actu, est conueniens legi naturę, quę dictat oē illud esse faciendum, quod est ordinatu & præceptu ab eo.

¶ Et per hoc patet solutio ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est similis ratio in omnibus, vt ex prædictis patet.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dist. 47. q. 1. art. 1. & dist. 39. litera E.

QVos iuste prædestinauit ad pœnam. § Contra supra dictum est, quòd prædestinatio est tantum de bonis salutaribus, & non de peccatis.

¶ Ad quod dicendū, ꝙ quando aliquid absolute dicitur prædestinari, intelligitur directiu in finem, q est salus æterna. Sed si addatur aliquid, tunc potest dirigi in quodcunq;, & secundum quod & minus proprie prædestinari in illud. § Sed nō potest eius permissionē quæ ipse nō est. § Sed contra. permissio diuina est eius operatio. sed diuina operatio est eius essentia. ergo &c. Et dicendū, ꝙ permissio sumitur hic non pro operatione diuina: sed p effectu eius, per modum quo etia dicitur creatio, passio. § Sed in euāgelio quibusdam &c. § Math. 8. Et sciēdum, ꝙ quāmuis nō vellet hoc fieri, quòd præcipiebat voluntate diuina consequente, voluit tamen diuina voluntate antecedēte homines in hoc tendere, vt gloriam mundanam nō quærerent. exemplo ipsius hominis Christi, qui voluntate humana suam mundanam gloriam non quærebat: sed gloriam Dei, quam voluntatē præceptum expressit.

In corp. a.

mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam, cuius vult misereatur, siue per iudicium, quem vult, obduret, nec inique aliquid facit: nec nisi volens quicquàm facit, & omnia, quæcunque vult, facit.

G *d Summatim se stringit sententiā prædictorum addens, quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare, cum non velit hoc ab omnibus impleri.*

EX prædictis liquet, ꝙ voluntas Dei quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo cassatur, sed per omnia impletur. Consilium vero eius, & pręcepto siue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus proposita & data sunt. Neq; ideo pręcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, H vel consuluit optima, ꝙ vellet ab omnibus bona, quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. Si enim vellet vtiq; & fierēt, quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas, sed vt iustitiam suā hominibus ostēderet & mali essent inexcusabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobediētia gloriam, mali ex inobediētia pœnam sortirentur, sicut vtrisq; ab æterno præparauit. Ea ergo quæ G omnibus præcepit, vel quæ prohibuit, à quibusdā uoluit fieri, uel uitari, sed non ab oībus, & quædam personaliter præcepit, & in ueteri & in noua lege, quæ ab eis quibus præcepit fieri noluit, ut Abrahæ de immolatione filij, & in euangelio † quibusdam curatis, quibus p̄cepit ne cui dicerent.

† Mar. 7.

DISTIN. XLVIII.

A

Quòd aliquando homo bona voluntate aliud vult quam Deus, & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult.

SCiendum quoque est, ꝙ aliquando mala est uoluntas hominis idem uolentis quod Deus

DISTINCTIO XLVIII.

DIVISIO TEXTVS.

DEterminato de volūtate Dei. Hic determinat de conformitate voluntatis nostræ ad voluntate eius, & diuiditur in partes duas. In prima determinat veritatem. In secunda ex veritate determinata quasdam quæstiones determinat. ibi § Ex quo soluitur quæstio &c. § Prima in tres. In I prima, ostendit ꝙ voluntas mala hominis cum voluntata Dei concurrit in idem volitum, bona voluntate hominis in cōtrarium tendente. In secunda ostendit, ꝙ bona voluntas Dei ēt per malam voluntatem hominis completur. ibi § Illud quoq; non est prætermittendum &c. In tertia excludit quanda obiectionem. ibi § Sed ad hoc opponitur § § Ex quo soluitur quæstio. § Hic ex determinatis procedit ad solutionem duarum quæstionū, quarum prima est de passione capitis, id est Christi. secunda de passione membrorum eius, id est martyrum. ibi § Si vero quæratur.

QVAESTIO PRIMA

A

Hic quatuor quæruntur.

K

Primo. Vtrum voluntas hominis diuinæ voluntati conformari possit.
Secundu. In quo attenditur principaliter conformitas.
Tertio. Vtrum ad illam conformitatem omnes teneantur.
Quarto. Vtrum teneantur etiam ad conformitatem, quę est in volito.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum voluntas humana diuinæ voluntati non possit conformari.

AD Primum sic proceditur, videtur ꝙ voluntas humana diuinæ conformari non possit. sic.n. dr̄ Isa. 55. Sicut exaltantur coeli à terra, ita exaltatę sunt &c. sed terra nunquàm pōt conformari coelo. ergo nec cogitationes vel voluntates hominum diuinę volūtati. t. 8. q. 19. art. 9. & 10.

A ¶ 2 Præt. Eorum, quæ in infinitum distant, nulla est conformitas, quia conformitas est secūdum approximationem aliquā: sed voluntas Dei in infinitum distat a voluntate hominum, quātum enim distat Deus ab homine, tantum voluntas Dei a voluntate hominis, vt dicit Gl. super illud ps. Exultate iusti in domino &c. ergo voluntas hominis diuinæ, voluntati non conformatur. ps. 32. A. Gl. ibidem.

¶ 3 Præt. Conformitas, ponit conuenientiam duorum in forma vna, sicut ipsum nomen ostendit: sed quęcunq; conueniūt in aliquo vnu habēt aliquid prius & simplici* se scilicet illud in quo conueniunt: cum igitur diuina voluntate nihil sit simplicius, & prius, videtur. ꝙ sibi nulla voluntas creata conformari possit. * cap. 10. 10. 3.

¶ 4 Præter. Nihil est conforme nisi cōformi: quia conformitas est relatio æquiparātię ponēs similem habitudinem in vtroq; extremorum: sed nō dicimus voluntatem diuinam cōformem esse voluntati humanæ. ergo nec econuerso.

Sed Contra. Nullum regulatum sit rectum nisi per conformitatem ad regulam: sed volūtas diuina regula est voluntatis humanæ, & intellectus suus intellectus humani. ergo uis volūtas recta conformis est volūtati diuinæ.

¶ Pręt. Cuiuslibet obedientis voluntarie voluntas conformaī voluntati præcipientis: sed multi voluntarie diuinis præceptis obediunt. ergo multorū voluntas conformaī volūtati diuinæ.

Respondeo, Dicendum, ꝙ conformitas est conuenientia in forma vna, & sic idē est quod similitudo, q̄ causat vnitas qualitatis, vt in 5. Met. dr. Vnde hoc modo aliquid Deo conformatur, ꝙ sibi assimilatur. Contingit autem aliqua dici similia dupliciter. Vel ex eo, ꝙ participant vnam formam: sicut duo albi albedinem, & sic omne simile oportet esse cōpositum ex eo, in quo conuenit cum alio simili, & ex eo, in quo differt ab ipso, cum similitudo non sit nisi differentium ſm Boe. Vnde sic Deo nihil potest esse simile, nec conueniens, nec conforme, vt frequenter à philosophis dictum inuenitur, vel ex eo, ꝙ vnū, quod participatiue habet formam, imitatur illud, quod essentialiter habet. Sicut si corpus album diceretur simile albedini separatæ, vel corpus mistum igneitate ipsi igni. Et talis similitudo, quæ ponit compositionem in vno, & simplicitatē in alio, potest esse creaturæ ad Deum participantis bonitatem, vel sapientiam, vel aliquid huiusmodi, quorum vnumquodque in Deo est essentia eius, & sic voluntas nostra diuinæ conformatur. Sed hæc conformitas voluntatis potest intelligi, vel de ipsa potentia voluntatis, quæ homini est data ad exemplar volūtatis diuinæ, quæ pertinet ad similitudinem, in qua consistit ratio imaginis, & est communis bonis, & malis, & de hac conformitate non quærimus hic. Vel potest intelligi de actu voluntatis, qui etiam & voluntas dicitur, & de hac conformitate hic quærimus, quia in illa conformitate consistit meritū, vel etiam demeritum, eo ꝙ homo est causa actus voluntatis, sed non potentiæ. vnde ista conformitas est tantum bonorum. Tex. 10. In 2. Editio cap. de spē.

¶ Ad primum ergo dicēdum, ꝙ dominus loquitur ibi de malis, qui per terram significantur, qui in actu suæ voluntatis recedunt à similitudine diuina.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in infinitum distantium non potest esse conformitas per modum æqualitatis, vel etiam secundum aliquam conuenientiam in aliquo in participādo ab vtroque: sed per modum illum, qui supra dictus est. In cor. Art.

¶ Et per hoc patet etiam responsio ad tertium, quod procedit secundum primum modum distinctionis assignatæ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ſm Dio. in 9. c. de di. no. conuersio similitudinis non recipitur in causis, * & causatis, in quibus dicitur similitudo per imitationem: sed solum in æquipotētibus, in quibus est similitudo per similem participationem eiusdem. non.n. dicimus, ꝙ homo sit similis suæ imagini: sed econuerso. Vnde non est dicendum, ꝙ Deus sit similis, vel conformis creaturæ: sed ꝙ creatura Deo conformetur imitando ipsum quantum potest. cap. 9. * D. 351. & 471. & 850. & 1164.

ARTIC. II.

Vtrum cōformitas voluntatum attēdatur præcipue secundum volitum.

AD Secūdum sic proceditur, videtur ꝙ cōformitas volūtatum præcipue secundum volitū attendatur. Conformitas.n. attenditur secūdum conuenientiam in forma: sed forma, & perfectio voluntatis est ipsum volitū, sicut & scitum est perfectio scientis. ergo secundum conueniētiam in volito est conformitas voluntatum. 1. 2. q. 19. ar. 10.

¶ 2 Præt. Actus cognoscuntur, & iudicantur per obiecta secundum philosophum in 2. de anima: sed obiectum voluntatis est volitum. ergo videtur ꝙ secundum vnitatem voliti, sit conformitas voluntatum. Si dicas, ꝙ obiectum volūtatis est bonum, & secundum hoc attenditur conformitas. Tex. 22.

¶ 3 Contra. Voluntas non est nisi boni. si igitur ex conueniētia in bono est conformitas voluntatis, videtur quòd omnis voluntas etiam peccan, diuinæ voluntati conformetur. D

¶ 4 Præt. Voluntas occidentium Christum, non solum concurrit cum voluntate diuina in quoddam volitum idem: sed etiam in quoddam bonum. s. in passionem Christi, quæ magnum bonum fuit. ergo si ex hoc attenditur ratio conformitatis, videtur, ꝙ voluntas iudæorum, diuinæ conformis fuit.

¶ 5 Præt. Ratio bonitatis est ex fine: sed contingit aliquem propter bonum finem agentem diuinæ voluntati non conformari, sicut qui furatur diuiti, vt det eleemosynas pauperi. ergo videtur, ꝙ etiam nec ex fine conformitas voluntatis attendatur. Si dicas, quod attenditur principaliter in hoc, ꝙ homo vult, quod Deus vult eum velle.

¶ 6 Contra. Volitum, & velle non sunt idem nisi per accidēs, vt quando velle vnius est volitum ab alio: sed ista conformitas est ad voluntatem diuinam inquantum ipsa: nostrum velle est volitum a Deo, qui vult hoc nos velle, quod volumus. ergo per hunc modum non conformatur velle nostrum ad velle diuinum, nisi per accidens, & ita ex his omnibus videtur, ꝙ conformitas attendenda sit secundum volitum. E

Sed Contra. Duo contraria inquantum hmōi non conformantur eidem: sed duæ sanctorum volontates de oppositis volitis conformantur diuinæ volūtati, cum vtraq; sit recta: sicut patet in litera de hoc, ꝙ quędā mortem Pauli nolebāt, quam ipse volebat. ergo non est conformitas secundum volitum.

Respondeo, dicendum, ꝙ sicut dictum est. Hic quæritur de conformitate quantum ad voluntatis actum. Actus aūt volūtatis humanæ potest imitari actum voluntatis diuinæ dupliciter. Vel quantum ad esse naturæ, & sic non loquimur hic, q a hoc conuenit actui voluntatis, secundum quod exit à potētia, cuius conformitatem dimisimus Vel quantum ad perfectionem superadditam, secundum quam dicitur actus talis, vel talis, & hanc conformitatem hic quærimus, quæ est quasi secūdum Art. añti.

---

vult fieri, & aliquando bona est voluntas hominis, aliud volentis quàm Deus. Vt.n. bona sit hominis voluntas oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim interest inter voluntatem Dei, & voluntatē hominis, vt in quibusdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in Ench. Aliquādo bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult, bona multo amplius multoq; certius volūtate. nam illius mala voluntas esse nūquàm potest. tanq̄ si bonus filius patrem velit viuere, quē deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona, velut si malus fili* velit mori patrem, velit etiam hoc Deus, nempe ille vult qđ nō vult Deus, iste vero id vult qđ vult & Deus, & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius consonat, quāuis aliud volentis, q̄ huius idem volentis impietas. Multum.n. interest, quod velle homini, qđ Deo congruat, & ad quem finem suā quisq; referat uoluntatem, ut approbetur, uel improbetur. Potest enim uelle bonū, quod non congruat ei uelle, & potest uelle bonum, quod congruit, sed non refert ad finem rectum: & ideo nō est bona uoluntas.

B *Quòd bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur, vt in passione Christi contingit, vbi quoddam factum est, quod Deus bona, & iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid, quod Deus non voluit.*

ILlud quoque non est pręter mittendum, ꝙ aliquādo Dei uolūtas bona per malam hominis uoluntatem impletur, ut in crucifixione Christi factū est, C quem Deus bona uoluntate mori uoluit: Iudæi uero impia uolūtate eum crucifixerunt. Et uolebant iudæi mala uolūtate quoddam quod Deus bona uoluntate

volebat, scilicet, vt Christus pateretur, & moreretur: sed volebant & aliquid aliud, quod Deus nolebat. s. occidere Christum, quod fuit mala actio & peccatũ. Actũ quippe iudęorũ non voluit Deus passionem vero Christi voluit, sicut & in ipso ps. Christus ad patrem ait. Tu cognouisti sessionẽ meã, id est voluisti, & approbasti passionem meam, tibi. n. placuit. Voluit itaq; tota trinitas vt Christus pateretur: nec tamen voluit vt iudæi occiderent, quia voluit pœnã Christi, sed non voluit culpam iudęorum, nec tamẽ noluit. si enim noluisset nec fuisset.

Oppositio.

SEd ad hoc opponitur sic. si voluit Deus vt Christus pateretur, voluit utique, ut pateretur à iudæis, uel non. Si uoluit ut non pateretur à iudęis, cũ passus sit, factum est itaq; quod uoluit Deus non fieri. Si autem uoluit eum pati à iudęis. ergo uoluit eum occidi à iudæis. Voluit itaq; ut iudæi occiderẽt eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedẽdum esse, ꝙ Deus uoluit Christum pati & mori, quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cum autem dicitur, volebat eum pati, vel occidi a iudæis, hoc distinguendum est. Si enim intelligitur sic, uolebat eũ sustinere passionem siue crucifixionẽ à iudæis illatam uerus, est sensus. Si uero intelligitur sic, uolebat ut iudæi occiderent eũ, falsum est. Nõ. n. uolebat deus actionem iudæorum quæ mala erat, sed uolebat passionem bonã, & hæc uoluntas per malas iudæorũ uolũtates impleta est: unde Aug. in Ench. † Deus quasdam uoluntates suas utiq; bonas implet ꝑ malorum hominum uoluntates malas, sicut per maliuolos iudęos bona uoluntate patris, Christus pro nobis occisus est. Quod tantum bonum fuit, ut Apostolus Petrus, quando id fieri nolebat. † Sathanas ab ipso qui occisus est, diceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse, ꝙ Christus occisus est, & hoc bonũ, quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Christus pateretur & moreretur, placuit quidẽ intuitu nostrę redẽptionis, sed non ipsius cruciatus.

EX quo soluitur qõ quæ quęri solet: utrum uiris sanctis placere debuerit, ꝙ Christus pateretur uel occideretur?

dum speciem moris. Hæc autem conformitas quadrupliciter potest cõsiderari secundum habitudinem quatuor causarum scilicet ſm causam materialem: sicut quando est idem volitũ, quod se habet vt materia, circa quam est actus voluntatis: & ideo ista conformitas est ſm quid tantum, & non simpliciter, quia esse simpliciter nũ est à materia, sed à forma. Vel ſm causam efficiẽtem: sicut quando aliquis vult, ꝙ Deus vult eũ velle: hunc. n. ordinem voluntatis Deus, in eo fecit. Vel ſm causam finalem: sicut quãdo aliquis in gloria Dei facta sua ordinat, ꝓpter q̃ Deus omnia facit, & in his duobus essentialiter conformitas cõsistit. Vel ſm causam formalẽ, vt aliquis ea charitate velit, sicut De⁹ oĩa ea charitate vult: ex habitu enim est forma actus, & in hoc cõsistit perfectio cõformitatis. Huius autem dicti ratio hæc est, q a essentialis assimilatio aliquorũ attenditur ſm illud, vnde species trahitur, species autem cuiusli bet actus voluntarij trahitur ea obiecto, quod est forma volũtaris ꝓducentis actũ. Ad obiectum autem alicui⁹ actus, duo cõcurrunt, vnum quod se habet quasi materialiter, & alterũ qđ est sicut formale, cõplens rationem obiecti, sicut ad visibile concurrit lux & color. Illud autem quod se habet materialiter ad obiectum voluntatis, est quæcunq; res volita: sed ratio obiecti completur ex ratione boni. Vnde ex hoc actus volũtatis humanæ conformatur voluntati diuinæ, ꝙ tendit in bonũ sicut voluntas diuina. Et ex hoc ẽt actus bonus est repræsentans bonitatem diuinam. Et hæc est conformitas secundum causam efficientem, quia Deus vnamquanq; voluntatem in bonum ordinauit. Et hoc vult Deus nos velle, inquantum voluntas nostra ordinata est. Sed hæc conformitas includit conformitatem finis inquantum hoc volitum habet rationẽ bonitatis ex fine, & si quandoq; etiam in se bonum sit. vnde ex hoc attenditur essentialiter conformitas: nõ autem ex ipsa re volita, ex qua actus speciem non trahit. Sed habitus charitatis addit perfectionem in bonitate actus. Et ideo ſm causam formalem attenditur perfectio conformitatis vt tanto actus voluntatis nostræ diuinæ voluntati fit conformior, quanto est melior & perfectior.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ volitum non est perfectio volũtatis vel obiectũ nisi inq̃tum stat sub rõne boni: sicut nec * color obiectũ visus & perfectio, nisi ſm ꝙ stat sub actu lucis. * D.359.

¶ Vnde patet ad secundum responsio.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ in eo qui peccat, voluntas rationis non tendit in id quod est sibi bonum: sed in id quod est alteri bonũ. s. concupiscibili & irascibili. non. n. homo dr̃ homo propter concupiscibilem vel irascibilem, sed ꝓꝑ rationem: & ideo non est bona voluntas. Si tñ irascibilis per se tẽderet in suum obiectum, quod est suum bonum, non est culpabilis sicut est in brutis, & haberet quandam conformitatem ad volũtatem diuinam inquantum tendit in id, in qđ ordinauit eam Deus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ passio Christi habebat duo scilicet quod erat saluatiua humani generis, & sic hæc res volita stabat sub ratione boni, & erat volita à Deo & à sanctis. Vel secundum ꝙ erat afflictiua innocentis, & sic non habebat rationem boni, & sic erat volita à iudæis. vnde non volebant bonũ simpliciter: nisi per accidens, sed per se loquendo volebãt simpliciter malum æstimatum bonum, inquantum satisfaciebant iræ suæ vel inuidiæ.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sicut forma naturalis est in materia ab agente: ita forma bonitatis est in volito à fine, & sicut materia improportionata ad formã aduenientẽ debito agẽte nunquã consequitur formam: sicut lapis non fit caro à virtute digestiua: ita ẽt volitũ improportionatum ad bonitatẽ quantũcunq; sit bonus finis nunq̃ bonitatẽ recepit, & talia sunt q̃ per se sũt mala, vt furari & hmõi: nisi deformitas tollatur authoritate diuina, vt supra dictũ est.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ oẽ volitũ diuinũ imitatur volũtatẽ ipsius inq̃tum est sicut deus vult: nõ tñ imitatur in rõne volẽdi & bonitate act⁹ voluntatis: sed solum act⁹ volũtatis humanæ tẽdẽs in bonũ, ad qđ ordinatũ est ſm Dei volũtatem: vnde non tñ est ibi conformitas voluntatis nostrę inq̃tum est volita, sed inq̃tum est volens, & bonũ actum voluntatis eliciens.

† ps.138. † Cap.101. to.3. † Matt.16. Dist.47.q. vnica.Ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum ad conformitatem diuinæ voluntatis non teneamur.

De ver.q. 23. artic.7. Et 1.2.q.19 art.10.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ ad cõformitatem diuinæ voluntatis non teneamur. Sicut. n. rectitudo voluntatis humanæ est per conformitatem ad voluntatem diuinam, ita & rectitudo intellectus nostri per conformitatem ad intellectum diuinum: sed non oẽs tenentur ad conformãdum intellectũ suum intellectui diuino. aliàs nullus habens falsam opinionem saluaretur. ergo & pari ratione non tenemur ad conformitatem voluntatis.

¶ 2 Præter. Nullus obligatur ad impossibile sibi alias peccatũ non esset peccatum voluntarium sed necessarium: sed uoluntas obstinata in malo non potest diuinæ voluntati conformis esse, quæ semper bona est. ergo videtur quòd tales ad conformitatem non tenentur.

¶ 3 Præt. Quicunq; peccat, in ipso actu peccati voluntatem suam voluntati diuinæ non conformat. si ergo ad conformitatem omnes tenemur, videtur ꝙ quicunque peccant duplici peccato peccent. s. peccato transgressionis quod committit, & peccato omissionis quo conformitatem non implet ad quã tenetur, & hoc est falsum.

¶ 4 Præt. Quicunq; non facit id ad quod faciendum obligatur, peccat mortaliter obmittendo: sed quicunque peccat venialiter ipso actu non conformat uoluntatem suam voluntati diuinæ. ergo si ad hoc tenetur peccat mortaliter, quod falsum est. ergo & primum.

¶ 5 Prę. Quicquid vult Deus fieri, fit. ergo quicquid vult nos uelle uolumus: sed mali nõ uolunt bona facere. ergo Deus nõ vult eos uelle bona: sed mali peccant per recessum eius ad qđ tenentur.

tenentur. ergo videtur quòd non teneantur ad volendum illud quod Deus vult eos velle, in quo tamen conformitas voluntatis consistebat.

¶ 6 Præt. Sicut volitum diuinum est nobis ignotum: ita & finis ad quem opus suum ab ipso ordinatur, cum etiam in rebus naturalibus plerúq; difficile sit assignare finem: sed nullus tenetur ad id quod ignorat. ergo ad illã conformitatem quæ est ex parte finis, non tenemus.

¶ 7 Præt. Nullus tenetur ad id quod nõ est in potestate sua: sed habere charitaté non est nobis, ex nobis ergo videt quod ad illam conformitatem quæ est in forma charitatis, nõ teneamur.

Sed Contra. Omnes tenemur ad obediendum Deo, & ad habendum rectã voluntatem: sed hoc nõ potest esse nisi côformemur diuinæ volũtati., ergo ad conformitatem omnes tenemur.

Respondeo, Dicendum, quod ad illud proprie dicitur aliqs teneri, quod si non facit, peccatum incurrit: in omnibus autem & naturalibus, & voluntarijs cum peccatum contingit ex hoc, quod aliquid nõ peruenit ad illud ad quod ordinatum est, vt in 2. phy. dicitur, vt patet in monstris & erroribus, qui cõtingunt in operatione artis. Sed tñ differenter est in naturalibus & voluntarijs: quia in naturalibus defectus ab ordine incidit ex necessitate materiæ: sed in voluntarijs ipsa volũtas est causa sui defectus, quia in nobis est posse deficere & non deficere. vñ defectus voluntatis ab eo ad quod ordinata est, non solum habet rationé peccati, sed ét culpæ. Cum igitur dictum sit, quod conformitas volũtatis attendatur, sm hoc quod tendit per actum suum in id, ad quod ordinatum est, oportet quod defectus conformitatis inducat peccatum & culpam: & ideo tenemur ad conformitatem voluntatis.

Tex. 82. — an pecca. 69. Articulis.

¶ Sed sciendum, quod ad aliquid tenemur directe, quod s. per se est in potestate nostra, & sic tenemur ad conformitatem, qua volumus id, quod congruit nos velle, & sm rectum finem: quia in vtrunq; istorum per naturalia nostra possumus. ad aliquid vero tenemur indirecte sicut ad habẽdam gratiam, quod sm se non est in potestate nostra, sed in potestate nostra est facere aliquid, quo facto habebimus grãm, & sic tenemur ét ad illã conformitatem, quæ est secundum formam charitatis.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quod non est simile de voluntate & intellectu: quia defectus intellectus non est in potestate nostra, sicut defectus voluntatis: quia intellectus violenter cogitur qñq; rationibus, vt in 5. Meta. dicitur. non * aũt voluntas. Et tamen in his quæ necessaria sunt ad salutem, tenemur intellectum nostrum diuino conformare, vt in his quæ fidei sunt: quia in his si quod in nobis est facimus, diuinum nobis non deerit auxilium. In alijs ét peccaret quis si voluntarie secundum intellectum verum impugnaret & falso adhæreret.

5. hi de aĩa tex. 51. — * D. 353.

¶ Ad secundum dicendum, quod dum voluntas est obstinata simul diuinæ voluntati conformis esse non põt: sed in statu viæ nullus est qui mentis obstinationem nõ possit deponere, & sic diuinæ volũtati conformari: sed damnatis est in pœnã inflictũ vt obstinatione sua nunq curentur, & tamen manet in eis culpa perpetua cũ pœna non defutura: non tñ * demerẽtur, quia non sunt in via: sed ad terminum viæ vbi est pœna, deuenerũt.

* D. 425. & 422.

¶ Ad tertium dicendum, quod conformitas voluntatis est cõis ad omnia præcepta legis naturalis & scriptæ, quibus in bonum ordinamur. vnde quicunq; peccat contra quodcunq; præceptum, cõtra conformitatem peccat: non tñ facit duo peccata, quia commune non ponit in numerum contra proprium.

Debuit. n. eis placere intuitu nostræ redemptionis: sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac ueheméter cupierũt Christum mori propter liberationem hominis, & impletionem diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectationem ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur, & tristabãtur, sed ob aliud gaudebãt, & propter aliud dolebant. Volebãt ergo Christum mori pro hominis redemptione, & tñ de morte ipsius diuersis de causis corda eorum varie mouebantur.

Quomodo sentiendum sit de passionibus sanctorum, an velle, vel nolle debeamus.

SI vero quæritur: vtrum eodẽ modo sentiendum sit de passionibus & martyrijs sanctorum? Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis, & membrorum. Christi nãque passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius. n. passione redẽpti sumus, nisi Christi. Profuerũt quidem non modo eis, qui passi sunt, verum etiam alijs fidelibus ipsorum passiones. Veruntamen nostra redemptio non sunt, hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est, & hõ. Illius ergo passionem credentium piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri sicut futurum credebant. Passiones vero sanctorum possumus velle, & nolle, & vtrunq; bona voluntate, si rectos nobis pponamus fines. Cui. n. placuit Pauli passio eo fine, quia præmium eius per hoc auctum & paratum cernebat, bonam videtur habuisse voluntaté, quæ voluntati eius congruebat, qua cupiebat dissolui, & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem, & effugere manus iniquorum compassione

A ¶ Ad quartum dicẽdum, quod præcepta affirmatiua non obligãt ad sp, eo quod impossibile est nobis sp agere, vt in lib. de somno & vig. dr: & ideo non oportet, quod sp actu voluntatem nostram diuinæ conformemus: sed sufficit, quod sp in habitu quandoq; in actu. vñ qui peccat venialiter non committit contra conformitatem: sed solũ præter conformitaté facit, sicut præter legé.

¶ Ad quintum dicẽdum, quod cum dicitur conformitaté attendi sm hoc, quod volumus id qd vult nos Deus velle, intelligitur de voluntate antecedente, cuius effectus est ordo naturæ nostræ in bonum: obiectio aũt pcedit de voluntate consequẽte: & ideo nõ pcedit.

¶ Ad sextum dicendum, quod licet finem propriũ scire nõ possumus, finem tamen vltimũ à quo est omnis bonitas in finib proximis scire possumus, vt. s. oia in Deũ ordinemus, qui propter seipsum vniuersa fecit, vt dr Pro. 16.

¶ Ad septimum patet responsio per id, quod dictum est.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad conformitatem in volito teneamur.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quod ad conformitaté in volito non teneamur: nullus. n. ad ignotum tenet: sed volitum diuinum est nobis ignotũ, sicut & eius præscitũ. ergo vr, quod ad hoc nõ teneamur. Si dicatur, quod potest alicui reuelari. Ibidem.

¶ 2 Contra. Posito quod alicui sua damnatio reueletur, iste non D tenetur suam damnationem velle: quinimo tenetur suam salutem velle: qa tenetur se ex charitate diligere, & sibi summũ bonum optare. ergo non tenetur velle, quod scit Deum velle.

¶ 3 Præt. Christus sciebat passionem suam a Deo esse volitã, & tamen aliqua voluntate passionem noluit: vt infra dicit Magister in tertio. 17. dist. cum igitur Christus nihil omiserit eorum quæ sunt de rectitudine vitæ, ad quæ omnes tenemus, videtur quòd ad conformitatem in volito non teneamur.

¶ 4 Idem objicitur de beata Virgine, quæ passionem filij non voluit. aliàs de morte tristata non fuisset, quod est cõtrarium eius qd habetur Luc. 2. Tuã ipsius aiam pertransibit gladius.

¶ 5 Præt. Voluntas diuina innotescit nobis per signa: sed permissio, quæ est vnum signorum est ét de malis culpæ, quæ nullo modo velle debemus. ergo non tenemus conformare voluntatem nostram diuinæ in volito.

E Sed Contra. Super illud ps. Non adhæsit mihi cor prauum &c. dicit glos. Cor prauũ habet, qui non vult quod Deus vult: sed omnes tenemur nõ habere cor prauum. ergo tenemur ad conformandum voluntaté nostram volũtati diuinæ in volito. ps. 100. A. Glos. interlinearis ibi.

¶ 2 Præt. Secundum Tullium: amicorum est idem velle & nolle: sed tenemur Deo esse amici. ergo tenemur idem velle quod ipse vult. lib. de Amicitia.

Respondeo, Dicendum, quod Deus dicitur aliquid velle volũtate ante, & de hoc non est dubium, quin volũtatem nostram in tali volito * diuino conformare debeamus, quia hoc est in quod voluntas nostra ordinata est. Dicitur etiam aliquid velle voluntate consequente, & hoc volitum non semper notũ est nobis: nisi quatenus operatione eius manifestatur, & hoc addit aliquam rõnem bonitatis ad rem, vt possit esse uolita, quia Deus eã vult: sicut. n. aliquid habet in se bonitatem, ut facere elemosynam, & tamen aduenit sibi aliqua ratio bonitatis ex fine, ita ét aduenit sibi aliqua ratio bonitatis ex hoc, quod est uolitum & ordinatum à Deo. Eo. n. ipso, quod aliquid apprehenditur ut uolitum à Deo, apprehenditur ut bonum. Vnde uoluntas * D. 492.

* D.423. luntas consequens hanc appræhensionem, tenetur * tendere F in illud: alioquin non esset motus voluntatis bonus, nec Deo conformis si bonum refugeret. Sciendum tamen, q cum sint diuersi gradus appetitus consequentes diuersas appræhensiones nullus appetitus tenetur tendere in illud bonum cuius ra-
* D.a 23. tione * non apprehēdit. verbi gra. In no-
† Cap. tui. 10.3. Act, 21. bis est quidam appetitus sensitiuus consequens apprehētionem sensus, qui non est nisi de bono conuenienti fm corpus: vnde hoc appetitu appetitur delectabile secundum sensum: nullo autem modo aliquod bonū spirituale vt sciētia, aut quędam voluntas in nobis naturalis, qua appetimus id quod secundum se bonum est homini inquātum est homo, & hoc sequitur appræhensionem rōnis, prout est aliquid absolute considerans, sicut vult homo sciētiam, virtutem, sanitatem, & huiusmodi. est etiam in nobis quædam voluntas deliberata con- H sequens actum rationis deliberantis de fine, & diuersis circūstantijs, & secundū hanc tendimus in illud, quod habet rationem bonitatis ex fine vel ex aliqua circūstantia. Si ergo sit aliquid quod habeat has omnes rationes bonitatis, quilibet appetitus si sit rectus, tendit in hoc: si autē desit aliqua rō dictarum, oportet illum appetitum, cui respondet talis ratio, non tendere in hoc: sed forte in contrarium: si forte habeat contrariam rationem, sicut secari propter sanitatem est contristabile secundum sensum, nec secundum se bonum est, sed tantum ex fine: & ideo sectionem solum voluntas deliberata eligit, sed voluntas naturalis & appetitus sensitiuus abhorret.

¶ Similiter etiam dicendum est in proposito. si enim appre- I hēdatur aliquid esse volitum à Deo quod præcipue per signū operationis manifestatur: voluntas deliberata, quæ sequitur rationem prout est apprehendens & conferent de illa ratione bonitatis, tenetur aliquid velle: q̄uis voluntas naturalis & appetitus sensitiuus refugiant, & in refugiendo voluntati diuinę conformantur, inquantum tendunt in bonum secundum rationem appræhensam: sicut est in illo, qui pie dolet de morte patris, vel alicuius vtilis in ecclesia. Sciendum tamen, q in talibus motus voluntatis deliberatæ in peccatoribus est corruptus, qui ex toto relinquunt deliberationem rationis, & sequuntur impetum voluntatis naturalis, & sensitiuæ, murmurantes de Dei ordinatione, in iustis vero viatoribus manet quidem integer, sed imperfectus dupliciter. Tum ex parte cogni- K tionis, quia non plene voluntatem diuinam cognoscit. Tū ex parte affectionis: quia retardatur ex motibus inferioribus. vnde in talibus sufficit recalcitrare diuinæ ordinationi, nec oportet gaudium experiri de hoc, q secundum voluntatem sit. si-
Cap. 10. cut etiam dicit philosophus in 3. Ethic. q sufficit fortem non tristari in periculis mortis, q̄uis non gaudeat sicut est in actibus aliarum virtutum, & hæc est conformitas viæ: sed in beatis est integer & perfectus. Tum ex parte cognitionis, quia voluntatem diuinam plene cognoscunt. Tum ex parte affectionis, quæ dominatur omni inferiori voluntati, nec in aliquo retardatur vel impeditur. vnde in vidēdo illud quod Deus vult quod & ipsi volunt, gaudium experiuntur: de quo in psalmis dicitur. Lætabitur ps. 57.
iustus cū viderit vindictam.

pietatis, & ille habuit bonam voluntatem Vnde Aug. in Ench. Bonæ apparebant voluntates piorū fidelium, qui nolebant apostolū Paulum hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus G propheta prædixerat, & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuntianda fide Christi; exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suá impleuit per Christianorum voluntates bonas, sed per iudæorū malas, & ad eum potius pertinebāt, qui nolebāt, quod volebat, quam illi, per quos volentes factum est, quod volebat, quia idipsum mala voluntate fecerūt, quod Deus bona voluntate voluit. Ita & in passione Christi factū est, quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi, & diabolus: sed illi mala voluntate Deus vero bona voluntate, scilicet vt Christus moreretur. Veruntamen illi actum voluerunt, quem Deus non voluit.

¶ Ad Primum ergo dicēdum, q volitum diuinū q̄tum ad voluntatem antecedentem est nobis notum ex ipsa naturali inclinatione: sed volitum voluntatis cōsequentis innotescit nobis vel p⁹ reuelationem, vel p operationem.

¶ Ad secundum dicēdū, q illa positio est quasi impossibilis: qa nulli sua damnatio reuelatur sicut etiam nec angelis, vt dicit Augustin. si tamen reuelaretur, posset credere secundum com- Lib. 11. super Gen. ad litam. c. 17. & 18.
minationem, & non secundum præscientiam dictum, tenetur tamen velle illum ordinem iustitiæ: quo si in peccatis moritur damnatur, quia hoc est quod Deus vult, & nō damnationem per se, neque culpam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus volūtate rationis deliberata volebat passionem suam, & similiter beata virgo, & quilibet sanctus, quamuis voluntas naturalis dissentiret.

¶ Ad quartum dicendum, quòd permissio nunquam significat, q volūtas sit de culpa, sed de bono, quod adiungit culpæ.

EXPOSITIO TEXTVS.

Actum quippe iudæorum non voluit Deus &c.} Videtur hoc esse falsum, quia passio est effectus actionis. vnde si voluit passionem, voluit actionem.

¶ 1 Ad quod dicendum, q passio Christi subiacebat duplici operationi. i. actio iudæorum inquantum afflictiua erat, & sic non erat volita à Deo, sicut nec actio, & vt passioni; voluntatis Christi inq̄tum erat meritoria, & sic erat placita Deo. vn versus, Actio displicuit, passio gra fuit. frequenter. n. volūtas: & rō diuidunt, quæ natura coniungit. {Vt Apostolus Petrus qn id &c.} hoc sumit Mat. 16. & dr Sathanas. i. aduersarius inq̄tum bona sua voluntate ex pietate bonę volūtati Chisti aduersabatur. {Et quę ad mysteriū diuinę voluntatis &c.} Vt inconueniē- ter ordinasse, qa fm Philosophū in primo phy. Innata est no- Tex. 2.
bis via à posterioribus in priora, & ita à creaturis in creatorē.

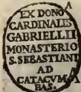
¶ Ad quod dicendum, q hoc tenet in eis, quæ naturali cognitione cognoscimus, quę ex sensu principium sumit: sed in his, quæ per fidem cognoscimus nostra cognitio ipsi veritati primę innititur. Vn oportet, q à prima veritate quæ est deus, in ea quæ ab ipso sunt procedamus ad similitudinē cognitionis, q̄ sancti in verbo habebūt, vbi & verbū, & res plene cognoscēt. Cuius cognitionis nos participes faciat ipsum verbum Dei filius, qui hanc cognitionē in nobis per fidem initiauit, cui est honos & gloria per infinita secula seculorum. Amen.

EXPLICIT SCRIPTVM SANCTI THOMAE DE AQVINO, ordinis Prædicatorum super primo libro Sententiarum.

SERIES CARTARVM

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S.

Omnes sunt Quaterniones, Præter S qui est Quinternio.

VENETIIS,

Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

M D L X X X V.